Giurij

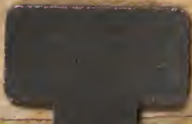

HIERONYMI CAGNOLI

PATRICII VERCELLENSIS,

Equitis & Iurisconsulti Præstantissimi Commentaria

IN TITVLVM DIGESTIS DE REGVLIS IVRIS,

Omnibus non minus vtilia, quàm necessaria.

*Recenti huic omnium editioni præter diligentissimam ab omnibus vitijs castigationem, nouæ ipsius auctoris Additiones passim interiectæ sunt, ac huiusmodi stellulis ** in fronte signatæ: in quibus multa prius non absoluta absoluit, plura explicuit, non pauca exornauit.*

Cum Summarijs, & Indice longè quàm antea copiosissimo: ac priuilegio Summi Pontificis, Senatusq; Veneti.

comprato giuli 3.
1. Giug° 1698

VENETIIS, APVD LVCAM ANTONIVM IVNTAM. M D LXVI.

HIERONYMI
CAGNOLI
PATRITII VERCELLENSIS
Equitis & Iurisconsulti Præstantissimi
Commentaria
IN TITVLVM DIGESTIS DE REGVLIS IVRIS,
Omnibus non minus vtilia, quàm necessaria.

[illegible] editioni præter diligentissimam ab omnibus [illegible] castigationem, nunc ipsius auctoris additiones passim [illegible] [illegible] in quibus [illegible] prius [illegible] [illegible], clara [illegible], [illegible] [illegible].

Cum Summariis, & Indice longè quàm antea copiosissimo: ac priuilegio Summi Pontificis, Senatusq; Veneti.

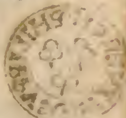

VENETIIS, APVD [illegible]
[illegible] M. D. [illegible]

ILLVSTRISSIMO AC REVER.^{mo} S. R. E. CARD. GVIDONI FERRERIO,

Ioannes Maria Iunta. S. P. D.

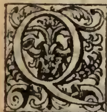

Væ res immenſam apud homines homini gloriam conciliant, eędem, mea quidem ſententia, ſolidiorem quoque eam fœlicitatem comparare facillimè poſſunt, quæ perpetuitati coniuncta in ſummi Dei intuitu poſita eſt: neq; ſi rectè ſentiamus, aliud eſt quod Deo, aliud quod ſapientibus hominibus placet. Nam, quum viuendi nobis duplex inſit ratio, altera quæ in rerum contemplatione, altera quæ in agendo verſatur, ſiue vnam ſiue alteram ſequamur, de virtute ſtudium eſt, atq; in hoc Dei optimi ſapientiſſimi naturā ęmulamur, dum multa ſcire, dum iuſtitiam, prudentiam, modeſtiam, liberalitatem, & virtutes alias in agendo exercere contendimus: quæ omnia & Deo ipſi gratiſſima eſſe certò ſcimus, & à ſapientibus ęquè ac rudibus, optimis & improbis hominibus expeti quotidie animaduertimus. Sanè quid familiam tuam FERRERIE Illuſtriſſime ad eam gloriam euexerit, in qua ampliſſima nunc & clariſſima cum bonorum omnium plauſu poſita eſt, non eſt, vt ſumpto longinquius principio tibi explicem: illud ſolùm in mediū reuocabo, quod mihi frequenter in mentem venit, Cardinalium Bononienſis & Hyporegienſis, qui auo tuo fratres fuere, & rurſus Hyporegienſis alterius ac Ferrerij, patruorum tuorum laudes, & demum tuam ipſius gloriam. Conſentit certè totus orbis, ex virtutibus, ex præclarè factis, ex meritis has laudes & hanc gloriam effluxiſſe. Quis enim ignorat quantùm & rerum intellectione & in agendo prudentia, ac recta & inculpata viuendi ratione maiores tui Cardinales valuerint? magiſtratus profectò

(quod dici solet) ostendit virum. At verò quid de te ipso dicam, quem vix in trigesimo ætatis anno constitutum Vercellensem Episcopum, mox apud Rempu. Venetam pro Pont. Max. Oratorem, de hinc Cardinalem video? Confirmant hęc me in superiori sententia, idem apud Deum Opt. Max. gratiam, & apud homines gloriam conciliare. Te enim quid in magnorum principum, præsertimq; Romani totius Collegij, & Reip. Venetę gratiam posuerit, & in isto amplo subsellio collocauerit, in quo tantam Christianæ reip. partem refers, res est manifesta omnibus: nempe hęc virtutum tuarum meritis esse assequutum. nota est enim pietas in primis erga Deum, vita Christiano homine digna, in magnis tractandis rebus dexteritas & singularis prudentia, quæ omnia & Deo à quo primùm emanant, sunt gratissima, & hominibus admirabilia. Quid autem de humanitate & modestia tua dicam? Quid reliqua præstantis animi atq; ingenij bona commemorem? Hęc totus orbis & cognoscit & experitur & prædicat: Hęc FERRERIÆ Opt. & alios, & nos ipsos in tui venerationem summopere excitarunt. Nunc autem, quando in me tibi nullo vsu aut consuetudine notum, te præstitisti tam munificum, vt celeberrimi illius Cagnoli lucubrationes, quas in thesauris tuis habebas, dono mihi dederis, & publico studiosorum commodo, pręlo vt excudam, suaseris; tam arcto me tibi seruitutis vinculo deuinxisti, quod dissolui nunquam possit, dum vitam viuam. Est hic profectò vt animi tui non inuidi magnitudinem quiuis spectet, qui contra quàm Alexander ille magnus de naturalibus Aristotelis libris desiderauerit, ea promulgari & impartiri omnibus vltro studeas, quæ tibi in bibliotheca recondita, priuato vsui & existimationi maximę esse poterãt. Debebunt ergo sibi legum studiosi, quando tua opera, tam præclara clarissimi viri scripta è sepulchro prodeunt, & in lucem exeunt. debebit Cagnolus ipse, cuius tu hominis memoriam interire non es passus. nos verò etiam officij ergo nos tui, cuius memoria nunquam excidet, habebimus perpetuas gratias. Quod super est, suscipe CARD. Amplifs. Cagnolum tuum reuiuiscentem læto animo,

animo, vt doctos viros soles, & tuere authoritate tua; nos verò etiam ama, & quicquid opera nostra potest efficere, de nobis ipsis tibi pollicere. Vale. Venetiis. M. D. LXVI.

NICOLAI ANTONII GRAVATII I. C. CALABRI.

CARMEN.

POSTQVAM conuexum tetigit vox publica cœlum,
Iuris, summe Pater, sit tibi cura sacri.
Sanctæ heu iam tenebris leges voluuntur amaris,
Et gyros quot nec iam Labyrinthus habet.
Tum DEVS omnipotens miserans incommoda nostra,
En, ait, ætherea conditione virum.
Mox supero ingentem placidus demisit Olympo
CAGNOLVM, terris lux & oborta noua est.
Iam legum ambages abeunt, tenebræq; recedunt:
Quæq; obscura micant, abdita quæq; patent.
Quisquis aues igitur iuris penetralia adire,
Egregium in primis hunc tibi sume Ducem.

ILLVSTRISSIMO ET REVER.^mo D. GVIDONI FERRERIO, S. R. E. PRESBYTERO CARD. VERCELLENSI.

Baptista Cagnolus.

IERONYMVS CAGNOLVS *frater meus ita semper communi hominum vtilitati, commodisq; seruiuit, vt re, & consilio benignus esset in omnes; & doctrinæ fructus, cui se dediderat, cũ eiusdem scientiæ studiosis libentissimè communicaret. Itaque præter illa eius ingenij & industriæ monimenta, quæ litteris mandata sunt, has quoque ex commentationibus, meditationibusq; Patauinis, vbi ius Ciuile publicè aliquod annos magna cum laude est interpretatus, legum explanationes peruulgare constituerat: sed huic fratris meis præclaro consilio immatura mors obstitit. Quod à patre posteritati destinatum officium, cùm postea filij Sebastianus, & Octauianus expressæ paterni animi, & ingenij imagines, persoluere instituissent, & ipsi consequentibus prope funeribus elati, tristissimum nobis expectatæ, ac certæ iam virtutis desiderium reliquerunt. Quamobrem meas partes esse intelligo, & fratris, & eius simillimorum filiorum hæc cogitata, atq; adeò inchoata, perficere. Nam, præter domestici officij necessitatem, maximè id à me postulat, Guide Ferreri Cardinalis ornatissime, voluntas & auctoritas tua. Qui, cùm fratrem meum vnicè dilexeris, eius etiam memoriæ, & immortalitati consulens, hæc, vt in lucem proferrem, me vehemẽter es cohortatus. Prodeunt igitur in aspectum hominum Hieronymi Cagnoli, vt appellantur, lecturæ, clarissimo tuo nomini dicatæ. Cui, cũ & ipsum plurimi feceris, & familia nostra tuo, ac maiorum tuorum perpetuo patrocinio tecta, & aucta fuerit, omnia à nobis meritò deberi, profitemur. Deum precor, vt beneficæ tuæ voluntati parem bene merendi facultatem largiatur.*

HIERONYMI CAGNOLI PRÆCLARISSIMI IVRISC. VITA,

EX LIBELLO DE VIRIS ILLVSTRIBVS,

Per Excellentiß. I. C. Mantuam Patauinum edito, excerpta.

IERONYMVS Cagnolus Vercellēsis, Excellentissimi Subaudiæ Ducis Senator, Eques, & Iurisconsultus disertissimus, Taurini multo tempore docuit, postea hîc, & tunc maximè floruit, Anno 1546. post Alexandrini mortem, sumquéego pariter cum eo congressus, vsq; ad Tyberij Deciani Vtinensis viri alioquin doctissimi, & eruditissimi aduentum, qui in eius locum postea suffectus est, egregia reliquit in ordinarias partes matutinas commentaria, & simul de reg. iuris. pluraqúe alia edidisset, nisi ineuitabile fatum sibi vitam eripuisset, antequam sexagesimum (vt mihi dixerat pridie quàm moreretur, quæ fuit 1. Febr. 1551.) attigisset annum.

PIVS PAPA IIII.

OTV PROPRIO &c. Cum sicut accepimus dilectus filius Lucas Anto. Giunti Bibliopola, seu Tipographus, aut librorum impressor Venetiarum quod opera a dilecto etiam filio Hieronymo Cagnolo iure consulto Vercellen. composita hactenus in lucem non edita videlicet. Lecturas seu lectiones in primam & in secundam partes Pandectarum, ff. veteris ac in primam & secundam partes Codicis, necnon addictiones & annotationes super volumine de titulo. ff. de regulis iuris, suis propriis impensis imprimere, seu imprimi facere intendat, sed dubitet ne huiusmodi opera post eorum primam editionem ab aliis absque eius licentia passim imprimantur, & suorum laborum premio frustretur, quod in maximum eius praeiudicium tenderet, atque detrimentum. Nos propterea eiusdem Lucae Antonii indennitati consulere volentes Motu simili & ex certa nostra scientia ac de apostolicę potestatis plenitudine tenore pręsentium eidem Lucę Antonio, vt quęuis opera ex suprascriptis hactenus non impressa, & per ipsum Lucam Antonium imprimenda, reuisa tamen & approbata per inquisitorem illius loci per annos decem integros post illorum & cuiuslibet ipsorum primam impresionem a quocunque alio librorum impressore, in toto vel parte per totam Italiam absque ipsius Lucę Antonii expressa licentia imprimi ac impressa vendi, seu venalia tenere nullatenus possint. Concedimus & indulgemus districtius inhibendo omnibus, & singulis vtriusque sexus Christi fidelibus vbique in tota Italia existentibus, praesertim Bibliopolis, & librorum impressoribus sub excommunicationis latę sententiae in terris vero Sanctae Rom. Eccl. mediate vel immediate subiectis etiam sub quingentorum ducat. auri & insuper amissionis librorum toties quoties contrafactum fuerit ipso facto & absque alia declaratione mediatim Camerę nostrae apostolicae & mediatim ipsi Lucę Antonio applicandorum pęnis ne infra decennium ab eorundem operum impressione respectiue, vt praefertur computando, dicta opera hactenus non impressa & per ipsum Lucam Antonium imprimenda sine expressa ipsius Lucę Antonii licentia imprimere, seu imprimi facere per totum Sanctae Ro. Eccl. mediate vel immediate subiectum statum, nec etiā alibi impressa per eundem Ecclesiae statum vbilibet, venalia tenere, habere, vel proponere audeant, seu praesumant.

Mandantes

Mandantes vniuersis, & singulis venerabilibus fratribus nostris Patriarchis, Archiepiscopis, & Episcopis eorumq; Vicariis in spiritualibus & temporalibus, generalibus ac in statu temporali eiusdem Ro. Eccl. sedis apostolicæ Legatis & vicelegatis ipsiusq; status, & quorumuis aliorum locorum Gubernatoribus, & quoties pro parte ipsius Lucę Antonij fuerint requisiti, vel eorum aliquis fuerit requisitus eidem Lucę Antonio in præmissis efficacis defensionis præsidio assistentes præmissa ad omnem dicti Lucę Antonij requisitionem contra inobediētes & rebelles per suprascriptas & quasuis alias sibi bene uisas ecclesiasticas sententias censuras, & etiam pecuniarias aliasq; pęnas etiam illas sępius aggrauando, & per alia iuris remedia apostolica auctoritate exequantur, inuocato etiam ad hoc si opus fuerit auxilio brachij secularis. Non obstantibus Constitutionibus & ordinationibus apostolicis cęterisq; contrariis quibuscunq;. & insuper quia difficile admodum est præsentem Motum proprium ad quęlibet loca deferri, volumus & apostolica auctoritate decernimus eiusdem præsentis nostri Motus proprij transumptis vel exemplis etiam in ipsis operibus impressis plenam, & eandem prorsus fidem vbique tam in iudicis quam extra haberi, quæ pręsenti originali haberetur. Et quòd ipsius præsentis nostri motus proprij sola signatura sufficiat & vbiq; fidem faciat in iudicio & extra, regulis aliquibus in contrarium editis non obstantibus.

Placet Motu proprio. S.

Datum Romæ, Apud Sanctum Petrum Quartodecimo Kal. Nouemb. Anno sexto.

PRIVILEGIVM VENETVM.

IERONYMVS PRIOLVS, Dei gratia Dux Venetiarum, &c. Vniuersis, & singulis Magistratibus huius vrbis nostræ Venetiarum: nec non Rectoribus quarumcunque Terrarum, & locorum nostrorum, cęterisq; ministris, & repręsentantibus nostris, tam pręsentibus, quam futuris, ad quos præsentium executio spectare poterit, significamus, quòd heri in cōsilio nostro Rogatorum capta fuit pars tenoris infrascripti, videlicet, che al fidel nostro Luca Antonio Zonta sia concesso, che niuno altro, che lui, ò chi harà causa da lui non possa stampar, ne far stampar in questa Città, nè in alcuna altra Città, o luogo nostro, nè altroue stampate, vendere l'opere di D. Hieronimo Cagnolo infrascritte, videlicet In primam partem Pandectarum Digesti veteris, in secundam partem Pandectarum Digesti veteris, in primam partem Codicis, in secundam partem Codicis, & additiones eius authoris, super titulo digestis de Regulis iuris, per lo spatio di anni XX prossimi, sotto pena a contrafattori di perder tutte le opere da loro stampate, & ducati diece per cadauna di quelle, vno terzo dellequale habbia ad esser del magistrato, che farà l'essecutione, vno terzo dell'arsenal, & l'altro di lui supplicante, essendo obligato di osseruar quanto è disposto in materia di stampa. Quare authoritate suprascripti consilii mandamus vobis, vt suprascriptam partem obseruetis, & ab omnibus inuiolabiliter obseruari, ac vbi opus fuerit registrari faciatis.

Data in nostro Ducali Palatio Die XI. Nouembris. M. D. LXV.

ELENCHVS LEGVM AC PARAGRAPHORVM HVIVSCE TITVLI ORDINE ALPHABETICO DVCTVS.

Ex

Qu

De litera R.

De litera S.

De litera T.

De litera V.

FINIS.

INDEX LOCVPLETISSIMVS

Sententiarum, ac Conclusionum memoria dignarum, quæ in hoc titulo continentur,

Alphabetico ordine nunc primùm composito.

De Litera A

Actiones

Alienatio

Capere,

 legum.

Conferre

Contrahen-

De litera D.

Diffe-

Domus

De litera. E.

Effectus

In

De Litera F

De litera G

Gloss.

De litera L.

De intellectibus, declarationibus, & limitationibus legum.

Matrimoniū

De Litera N

Negatio

De litera O

De litera P

Possidens

Protestatio

De litera Q

De litera R

Regulam

Serui

De litera V

Verbum

FINIS.

D. HIERONYMI CAGNOLI PATRICII VERCELLENSIS,

IVRISCONSVLTI LONGE præſtantiſsimi, & illuſtriſsimi Sabaudiæ Ducis Senatoris,

Commentaria in tit. Digeſtis de Regulis Iuris.

MVLTIS ADDITIONIBVS AB EODEM Auctore in hac poſtrema editione in gratiam ſtudioſæ poſteritatis illuſtrata, & aucta, & à mendis quamplurimis reſtituta.

SVMMARIVM.

1 *Continuatio Rubricæ ad Rubricam eſt neceſſaria.*

2 *Continuare eſt idem, quòd ſubordinare. & poſt nu. 4. & 5.*

3 *Continuus, dictio, ſecundum ſubiectam materiam accipitur.*
Intellectus l. continuus. ff. de verbo. obliga.

4 *Ordo in iure eſt laudabilis.*

5 *Edictum perpetuum quid ſit: & qui eum compoſuit.*
Intellectus l. ij. ff. de ſtatu homi.

6 *Continuatio fieri debet ad immediatè præcedentia: niſi materia media ſit impertinēs, quia tunc toleratur ad aliquantulum remota.*

7 *Cōtinuatio librorum partialium eſt neceſſaria, ſed de libro ad librum: ſecus in princip. totius libri. & nume. 9.*

8 *Continuatio Paul. de Caſtr. Dec. & Moder. in rubr. ff. ſi certum peta. inepta eſt, & vera hic ponitur.*
Intellectus. §. nos verò, in proœ. ff. et l. ſecundæ. C. de vete. iur. enuclean.

10 *In continuatione cōpilatores quādoquè digniora præpoſuerunt, ſed communiter ad materias congruo ordine coniungendas reſpexere.*

11 *Ordo ſcripturæ probat prioritatē. Et quomodò procedat. remiſsiuè.*

12 *Clauſula generalis non refertur ad ſpecificata.*

13 *Continuatio ad præcedentia rectè hic fit: vt generalia hæc particularibus adiungantur.*

14 *Cur compilatores posuerunt hunc titulum in fine operis, cum in prima parte.ff.factum sit contra rium, ponitur ratio nume.17.*
15 Doctrina (*secundum Philosophum*) *tradenda est ab vniuersalibus.*
Nisi respiciat faciliorem modum tradendi, & vnde quis facillimè adiscat.nume.16.& seq.
18 *Regula accipitur multis modis.*
19 *Lex est regula quædam ducta à ratione recta.*
20 *Lex debet ordinare actus virtutum, & prohibere vitia.*
21 Regula, *strictè accipiendo, est plurium rerum sub compendio facta traditio.*
22 Regula *quæcunque iuris est lex, sed omnis regula, non est lex.*
23 Regula *differt à diffinitione.*
24 *De, dictio, denotat causam proximam & materialem.*
25 *Regula iuris est idem, quòd regula iuridica. Et accipitur transitiuè, & intransitiuè.*
26 *Decisiones dominorum de Rota nō habent vim legis, licet sint magnæ authoritatis.*
Ludouic. Romar. quando affirmare volebat aliquod somnium, muniebatur authoritate decisionis DD. de Rota.
27 *Regulæ Cancellariæ extra curiā non ligant, nisi respiciant materias origines trahentes ex curia, vel decidant idem quod ius commune.*
28 *Gratiæ Pontificum quando ligent.*
29 *Præsumptiones iuris & de iure an faciant ius, remissiuè.*

T à continuatione tituli, more maiorum, initium faciam: & iam 1 † crebrior, receptiorque sit scribentium sententia, Rubricę ad rubricam, & Tituli ad titulū proximè pręcedentem continuationem necessariam esse, prout concludunt doctores in rubri. suprà solu.matri. & si certum peta. & in rubric.institu. de actio.& in rubr.extra de iudi.ubi post Barb. & alios latè Deci.& alii, ac etiam in rubri.C.de contratab. Fundamentum communis opinionis est super l.ij.suprà de statu hom.ibi, proximos atque coniunctos, &c. & in l. cum delanionis. in §. asinam, ibi, proxima copulata procedunt. suprà de fundo inst.* & in l.ii.§.Quartus. C.de uet.iur enucleán.& in l.j. col.ii. illo eod.tit.] Nihilominus in contrariam sententiam subtiliter speculantes iere Rapha.Comen.in rubri. suprà de no.oper.nuncia.& Aret.in rubri.prooe.inst.quia non probatur prędicta opinio lege: ergo, &c. l.illam.C.de colla. & allegata suprà non loquuntur de continuatione, sed de subordinatione, iuxta §.fina.instit. per quas personas nob.acqui.ibi, oportunius in inferiori loco inseremus.facit tex.§. quartus.ibi, in cōfinio ponere.C. de uete.iur.enucle.Confirmatur: Nam continuatio dicitur actus ad perfectionem eiusdem materię tendens.l.continuus.in princ. supra de uerbo.obligat.l.cum antiquitas.

tiquitas.C.de testament. facitque continuatio de duobus unũ. cap. Apost.de conuer.coniu.cum alijs adductis per Geminia.In capitul. primo ad fin. de consecratio. ecclesi.uel altar.in vj. sed in diuersis titulis diuersæ(ut patet) tractatur materiæ:ideo continuatio uidetur impossibilis, sed subordinationem, ut statim dicam, conueni re. Quam conclusionem iam diu tentaui in rubr. suprà de origine iu.eò quòd in processu scientiarũ opus sit ratione, cuius proprium est ordinare: cùm in omni opere rationis, ordo aliquis inueniatur, secundum quem proceditur ab uno in aliud: ut scribit sanctus Thomas de cælo,& mund. Dicebam ergo rubric.non deberi, neque posse continuari, sed subordinari, ut materiæ coniunctim ordineque tradantur. Et hanc opinionem secutus est posteà Ripa in rubr.suprà soluto matrimo.colum.iij.& in rubr.extra de iudic.
2 colum.ij.Nunc aliud sentio,† nec inter continuationem,& subordinationem ullam in proposito differentiam esse arbitror, hallucinarique credimus allegãtes ad istud propositum dictam.l.continuus.
3 Quod † uocabulum multifariam secundum subiectam materiã accipitur.nam in stipulatione, quæ unica est, & unicus actus dici potest, secundum Imolam ibi, actus continuus dicitur, siue incontinenti factus, ubi extranea non interueniunt, licèt aliquale sit interuallum: ut ibi, & in §.j.l.j.eodem titul.& sic ad perfectionem stipulationis, quæ unico contextu fieri debet, & absque medio extraneo exigitur, ut actus cõtinui sint.hoc est, quod intendit Iurisconsultus in dict.l.continuus. Philosophus Ethic.v.aquam ait in cacabo existentem in se continuam dici: cacabo autem contiguam ad identitatem rei continuum referens. sequitur Ioannes Andreas, & inde Imola in dict.l.continuus. * idem Philos. Physic.5. cap.3. & Physic. 6.cap.1. continua dici uult quorum ultima unum, & idem sunt, ut partes lineæ continuæ sunt. quoniam uno eodemque termino iungantur puncto uidelicet.] In materia possessoria cõtinuum aliter sumitur, ut per Aretinum in dicta lege continuus. ad finem principij. Apud Liuium per seuerantiam significat, dum ait, Continuum imperium usque ad uos habetis. Et similiter secũdum Ciceronem in ij. Officiorum. cõtinuare est, simul se tenere. Et secundum Geminianum præalleg. continuatio est duorum inter se corporum tactus. Actusque continuus dicitur quando partes ad extranea non diuerterunt.§.quinimò.l.iurisgentium. supra de pactis, cum accumulatis per Felinũ in proœ. Rex pacificus. Est ergo continuatio * in proposito nostro non id quod Arist. suprà relatus dicebat, sed quòd Cicero & alij, scilicet coniunctio, connexio, & concatenatio.]
4 Et quia † in iure præsertim laudabilis est ordo .l. ij.in principio, ubi Bald.notat suprà de origine iuris, quando quidem

dem (Ambrosius teste relato per Baldum, suprà in principio Pandectarũ.) scire quid facias, sed nescire quo ordine, non sit perfectæ cognitionis: tradanturque scientiæ ordine compositiuo, ut Dialectici dicunt, cõueniens fuit & necessaria continuatio rubric. & titulorum, id est, colligantia unius capitis ad aliud. facit textus nòtabi. in. l. ij. colum. ij. in. §. quartus. ibi, ea quæ de eodem plenè loquuntur in confinio ponere. & in. viij. colum. in uersic. si quid autem. ibi, hoc diuidere & separare penitus erat inciuile. De huiuscemodi continuatione, quæ, à subordinatione non differt, neque distat, loquitur dict. l. ij. ibi, proximos atque coniunctos applicantes titulos. cum alijs suprà allegatis. Cõnexionem enim ac colligantiam rubricarum & titulorum siue subordinationem respiciunt. Ad quæ alium pulcherrimum textum ego soleo allegare in. l. penulti. C. de condict. indebit. ibi, & huius sentẽtiæ sub-

5 limissimum testem adducit † Saluium Iulianum summæ authoritatis hominem & prætoriani edicti ordinatorem. hic Iulianus edicta prætorũ, iam facta perpetua, lege à Cornelio lata, sed deuia & deuagantia, in unum composuit temporibus Adriani principis: hocque appellatum fuit edictum perpetuum. d. l. pen. & l. ij. col. antep. C. de uet. iur. enucl. tradũt que Eusebius Cæsariensis, Eutropius & alij historici. hodie tamen nec edicta prætorum, nec edictũ perpetuum habemus, sed tantùm Vlpiani, & non nullas Pauli ad edictum interpretationes, aliorumque Iurisconsultorum, ut in. l. suo. suprà de ope. libe.] de quo edicto perpetuo sæpè meminêre leges nostræ. Iulian. ergo qui edicta prætorum in unum composuit, congruenti & consentaneo quodammodò illa coniungẽdo, continuando & connectendo edicti prætoriani ordinator nuncupatur, in dict. l. penulti. Ex quo clarissimo euincitur argumento, idem in proposito nostro esse cõtinuare quod rectè componere, coniungere, & ordinare seu subordinare. * ad idem tex. in. §. sunt præterea, ibi, suo ordine proponemus. Inst. de actio. ubi continuationem tituli ordinem appellat. & in præalle. §. Quartus.] Et hoc modo sanè rem intelligendò, necessaria (ut diximus) est Rubricæ continuatio seu subordinatio titulorum. Hæc si adamussim scribentes cõsiderassent ad scopulos dict. l. continuus. rationes suas nõ appulissent, neque impegissent in eam, pernitiosè quidem errantes. Cum igitur titulorum diuersitas materiarum arguat diuersitatem, ut de se patet, probatùrque in. l. si idem. C. de codicillis. & in §. quibus. in prima constitutione C. manifestè constat tituli ad titulum non posse continuationẽ fieri (intelligendo prout communiter intelligebant doctores continuationem pro actu ad perfectionem eiusdem materiæ tendente) sed posse imò debere fie-

ri

ri continuationem, ordinationē, & colligantiam tituli. hoc est quod intendit Imperator in.§.fi. na. institu. per quas personas. in dict.l.ij. in locis suprà signatis: C. de ueteri iure enuclean. & text. in dicta l.ij. suprà de statu hominum. ibi, prout res patitur dicemus, id est, prout meliùs & congruentiùs materiæ patientur, & applicari, coniungique poterunt, *ut etiam probatur in.d.l. j.colum.ij.de uet.iur.enucle.] ita ut ratione aliqua præcedens titulus sequentem postulet, & sequens loco illi quadret, & conueniat: ut quia materia præparata sit dependens, annexa uel connexa, ut probatur institu. de legatis. in principio. Et sicuti ex dict.l.ij. & alijs præallegatis ap-
6 paret, † continuatio fieri debet ad immediatè præcedentia: nam medium impertinens impedit extrema coniungi.l.duos.in fin.suprà de duobus reis.l.j.si tabulæ testamenti nullæ extabūt.&.l.cùm antiquitas.C. de testamātis.Hinc est quòd licèt ad præscriptionē cōplendam fiat coniunctio & accessio temporis & possessionis.§. cum quis.l. Pomponius.suprà de acquirenda possess. tamen iniusta possessio media prædictam cōiunctionem impedit, ac præscriptionē ut per Balbū inter modernos insignē doctorem in tractatu præscriptio.folio. xxiij.col.ij.sed si materia media non sit impertinens, toleratur continuatio ad aliquantulum remota, licèt non simus in principijs librorū.d.l.j.si tabulæ testa.nullæ extab. ex quo enim medium non est impertinens, non impeditur coniūnctio
7 extremorum. † Ex quibus patet perperàm sentire cōmuniter scribentes, qui dicunt in principijs librorum partialium non esse necessariam continuationem iuxta glossam rub.suprà de condictio. furtiua. cum accumulatis per Alex. & alios in rub. solut. matri. Aquen. in rubrica suprà ad Trebel. Deci.in rubric. de iudicijs. col.iij.in.ij.lectio.& in rub.si certum pet.& Ias.in rub. institu. de actio. col.iij. cum similibus. sanè enim intelligendo continuationē pro colligantia titulorum & materiarum, iuxta prædicta, etiam in principijs librorum partialiū necessaria est continuatio. Sed quia diuisio librorum partialium maiorem diuersitatem arguit, quàm diuisio tituli: ubi titulus ad titulum immediatè præcedentem fieri debet continuatio in principijs dictorum librorum sit, non ad titulum remotum, ut sine lege dixit præallegata glo.de condictione furti. sed fit ad librum proximè præcedentem hæc nobis demōstrat legislator insti. de rerū diuisio.& de oblig.quæ ex delict. nasc. & i l.j.§.ad Treb. ubi Iuriscō.laxioribus habenis facit continuationē ad materiā pcedētis tractatus plures libros cōplectētis: * & sic d tractatu ad tractatū, ut ibi patet. Et quòd fieri debeat continuatio in princip.librorum ultra præalleg.probatur per rationem S.Thomæ suprà relatam de ordi

ne procedendi ab uno in aliud in omni operè rationis: & de colligantia unius capitis ad aliud. Et quando res patitur etiam in principio libri fit continuatio ad immediatè præcedētia, probatur. s. de rei vēd. cū præcedētib. & alijs pluribus.] Quādoque uidetur fieri ex partibus operis diuisiuis. §. nos uerò. in proœ. digestorum. & l. ij. C. de uet. iur. enuc. qua continuatione usus est Pau. de Cast. in rub. si certum peta. damnata communi continuatione glo. & doct.
8 ad nimis remota ibi facta: † quæ quidem continuatio inepta herclè fuit, & omnium scribentium ingenia iniquè torsit. Verū quod per Imperatorem in locis præallegat. scribitur, non continuationē & connexionem, sed diuisionem potius, & separationem dicit, ut il la iura, & glos. ibi uolunt. quamuis Dec. & alij mod. in d. rubr. nō uidentes meliorem, secuti sint illam. Ego nouam, & planam ibi posui, quæ si antea uisa fuisset, multarum herclè difficultatum, quæ per gloss. & doct. ibi exagitatæ fuerunt, occasionem sustulisset. & postquàm nusquam eā uobis me insinuaturum alibi arbitror, hic quatuor uerbis docebo. Nam cùm præparatoria præmittenda sint. l. ordinarij, cum uulg. C. de rei vend. dicto de interrog. act. in lib. ibi proximè præcedenti, quæ secundum gloss. rubr. ipsius titul. præparatoriæ sunt personalium actionum, consonum, & conueniens erat de ipsis personalibus actionibus dicere: ideò subiunxit lib. xij. de reb. cred. &c. in qua parte de ipsis personalibus actionibus tractatur. Et sic elegan ter ad librum proximè præcedentem fit continuatio. Illud indubi-
9 tati iuris est, † in principijs librorum continuationem fieri non posse: quia quod primū est, aliud. cui continuetur uel coniungatur ante se nō potest habere. d. §. nos uerò. & capitu. Ioseph. cum gloss. de uerborum significatione. Nec est sine fructu, materia hæc rubricaria, & inquisitio ordinis, & cō-
10 positionis rubricæ: digniora † n. censentur, quæ in ordine rubricæ præposita conspiciuntur. gloss. & doctores in rubrica. C. de testamento militis. Alexand. in rubr. suprà de offic. eius, colum. j. Dec. & alij in rubr. de officio delegat. & in dicta rubrica si certum petatur, per l. j. suprà de albo scribendo. & l. ij. ut dignita. ordo seruetur, lib. duodecimo. Cōtra quam conclusionem obstat. Nam personæ digniores sunt rebus, dict. l. ij. de statu hominum, qui tamen titulus postponitur quibusdā alijs. Item senatores, & iudices, titulo de procuratoribus postponuntur: & rubrica de seruis fugitiuis, libertis, & eorum liber. in ordine titulorum præposita legitur. Similiter in decretalibus tituli sacramentorum ecclesiæ postpositi sunt titulo de rescriptis, ad lites, & alia, quę omitto. Potiùs igitur ad materias congruenti ordine connectendas, quàm ad dignitatem materiarum Iurisconsulti, & compilatores respexère. id quod probatur

probatur etiam in dict. §. quibus. & in. §. tertij. in prooemio digesto rum, in l. j. suprà de acquirendo rerum dominio. & instit. de lega. in princip. Istud est, quod intendit Vlpianus in dicta l. ij. prout res patitur. idest, prout melius, & congruè magis materiæ coniungi, & applicari poterunt. Vnde quandoque digniorem præmiserunt, ut in dicta rubrica de milit. testamen. & de officio delega. Nonnunquàm ad antiquitatem respicientes, & exordium ab ea sumpsêre. dicta. l. j. de acquirendo rerum dominio. & §. singulorum. institut. de rerum diuisione, ibi; commodiùs est à uetustiori iure incipere. Communiter & ut plurimum ad materias congruo ordine coniungendas, & subordinãdas respexêre, ut in præalleg. non habita consideratione dignitatis, de qua non erat quæstio. Ex

11 † nominatione tamen in eadem scriptura facta ad præferentiam & præcedentiam primò nominati arguimus, per regulam. l. quoties. suprà de usufructu. ut per Feli. pulchrê in cap. cum dilecta. colum. iij. de rescriptis. & in rubrica de maiorita. & obedien. colum. j. & Dec. in consi. dcix. col. h.

Redeundo ad continuationem rubricæ nostræ, gloss. in rubr. de regulis iuris in vj. pleniùs continuauit, & ab illa mutuatus est De ci. plura, quæ hic circa hunc articulum scripsit. Gloss. uerò §. inquit lex. l. si seruus. suprà ad legé

12 Aquiliam, opposuit priùs † de l. doli clausula. in opposit. allegat. hic per Decium, & soluit in dict. l. doli. ubi approbatur per Bartolum & Iasonem, inferentes ad nõ tabilem quæstionem, de quibus etiam ibi per Angelum, Imol. & Aretin. & Iasone m in consi. lxxix. lib. iiij. Facit quod de generali cõfirmatione, uel derogatione, quæ ad specialiter dicta, reprobata, uel confirmata (singula singulis referendo) non porrigitur, scribunt Aquens. in l. si quis priore. in fin. suprà ad trebellian. & Ioan. Fran cis. Ripa. in l. j. col. xj. num. 66. supra si certum petat. Et dixit inaduertenter hic Dec. contra textum dict. §. inquit lex, & glo. approbatam in dicta l. doli. Et sequendo gloss. uel Dyn. Bartol. & Abb. su-

13 per istis rubr. & faciendo † continuationem ad proxima, dicendũ est, quia non est nouum, ut quæ in specie posita sunt, generaliter compendiosè per regulas tradantur. dicto §. inquit lex. & l. j. infrà eod. Vnde post præcedentes tractatus, & casus specialiter decisos, sublatasque uarias dubitationes tàm circa res, quam circa uerba, per leges tituli præcedentis, pro complemento legalis doctrinæ subijcitur hic tractatus de regulis iuris. quibus breuiter narrantur, quæ in alijs partibus iuris pluribus uerbis sæpe differuntur: & secundum præallegatam. glossam ponitur, ut pateat, non ex regulis ius sumi: sed ex iure quod est, regulas constitui. dicta l. j. Si enim in principio positæ fuissent, putasset forte aliquis, ius sequens ex regulis sumi, & etiam in fine posi-

tus fuit,quia ea quæ in fine ponū tur,melius memoriæ commendā tur.cano.liquidò. secunda distin-ctione.secundum prædictam glos
14 sam.Sed † uideretur non in fine, sed in principio has regulas,& ge nerales traditiones poni debuis-se,cùm oporteat docentem à prin cipiorum doctrina incipere: ad cognitionem enim specierū præ-cedere debet cognitio generis:se-cundum Bartholum, & Bal.in l. j.per illum textum suprà si certū petatur. non enim possum scire utrum Titius sit homo,nisi priùs sciam in genere,quid est homo. secundum Bart.ibi in iij. colum. ad idem est gloss.not. in canon. humanum.j.distinct. ideò com-muniter in cōpilatione utriusque iuris præpositi fuêre tituli gene-rales,inde speciales: patet ex accu mulatis per gloss. prælleg. rubr. de regulis iuris. in sexto, & per Decium tàm hîc quàm in rubri. de probat.col.j. & ex titul. suprà de legi.cum sequent. specialibus constat,ut in rubr. & l.j.prælle. titu.Moder.not.

Solutio Decij hîc cōfunditur, ex ordine seruato in prima parte digestorum. ubi Iuriscōsulti pro-cessere tradendo doctrinas, inci-piendo tamen a particularibus, patet in toto * lib. primo pande-ctarum. postmodum in princi-pio secundi titulum generalem de iurisd.om.iud. constituerunt. Iccirco idem Deci.in rub. de pro ba.col.j.& alibi difficultatem mo uens resoluit hæc esse iuris posi-tiui,ideò ꝑ ratione uolūtatē eē. Quæ solutio leuis est,quia si præ cedere debet cognitio generalis, & ab uniuersalibus inchoandum sit, & ita oporteat procedere se-cundum Philos. sequitur quòd ista non sunt iuris positiui. Curt. in dicta rub. de iu. om.iud. sequi tur solu.glo.ibi & in rub.C.com-munia de lega.quòd ille titu. ibi ponatur non ut generalis,sed tan quàm communis ad precedentia, quæ sol.non placet, quia commu niter & generaliter pro eodem accipiuntur ut ibi per Bartholum Alex. & Moder. idque probat uerbum omnium in rubri. posi-tum, & nigrum sequens,ubi non tractat de iurisdictione eorum de quibus in præcedentibus rubric. promiscuè,sed in genere de iuris-dictione omnium iudicum,etiam qui in precedentibus non fuerūt nominati. & sic predicta sol.non est bona, licèt illam sequatur etiā Galiau. in rub.de uerb. obliga. colum.iij.] Aduertendum igitur prædictam sententiam fuisse etiā Philosophi in primo physic. tex. commen.iiij.ibi,unde ex uniuer salibus ad singularia procedere oportet. id est, ad ultimas spe-cies. ordo enim doctrinæ, ut ibi habetur, nihil aliud est, nisi ha-bitudo scibilium, magis commu nium, & minùs communium.
15 Dixit † ergo Philosophus quòd in tractando de principijs natu-ræ, de motu, & de alijs ad physi-cum pertinentibus oportet inci-pere ab uniuersalioribus,& com munioribus ad minùs uniuersa-lia, & minùs communia.Ratio autem

autem huius processus, (ut dicit Auer.i prologo physic.& in prologo primo, posterior. magni cõmenti) triplex est: potissima, ut de alijs duabus me remittã: quia magis uniuersalia sunt nobis magis & prius nota, naturaliterque nostro intellectu offerũtur: quia nostra cognitio naturaliter procedit à potentia ad actum, & ab imperfecto ad perfectum. sed uniuersalla sunt magis imperfecta & confusa, quàm minus uniuersalia: ideò priùs naturaliter cognoscuntur. Sic in cognitione censitiua citiùs, cùm à remotis sese aliquid offert, uidetur totum corpus, quàm singulæ partes: & aliquid citiùs iudicatur sub nomine animalis, quàm sub ratione hominis uel alterius speciei. cùm enim hominem à longè speculamur, prius cognoscimus quod uniuersalius est, substantiã scilicèt, demùm cùm propriùs accedit, quod sit homo: cùm uero nobis adhæret proximùs, cognoscimus indiuiduum quod sit Socrates. Ita etiam in cognitione intellectiua, quia intellectus tantùm apprehendit illa quæ sensui offeruntur: sed magis communia ei cuiùs offeruntur. Hoc etiam modo se habet imaginatio. nam prius apprehendit confusa magis, ut patet in pueris, qui primò omnes homines patres & fœminas matres appellant. inde paulatim discernunt parentes à cæteris, secundum philosophum. Fuit hoc similiter obseruatum ab eodem philosopho, qui priùs egit de syllogismo in cõmuni, posteà de syllogismo demõstratiuo & de singulis eius speciebus. Eũdem ordinem obseruauit in naturali phylosophia: quia priùs egit de motu, posteà de speciebus motus in alijs libris. Propositum igitur problema, ex uniuersalibus ad particularia, & singularia procedere oportet, uerificatur in uniuersalibus uniuocis, prout est animal, homo, bos: ita procedit quod Bart. loco præallega. dixit, ut in pluribus etiam in analogis: ut ens ad substanstiam, & accidens: quæ analogata dicuntur sub ente. Fallit tamen quandoquè in communibus analogis in quibus incipimus a priori analogato. Philosophus septimo metaphysices text tu primo. ubi facta diuisione entis in substantiam & accideus, dicit se uelle incipere à substantia, quæ est primũ analogatũ, & posteà de accidente. Idẽ fecit in. xij. metaphysices in princ. ubi priùs tractat de substantia, quam de ente. Et i primo cæli determinat primò, quòd cælum non est generabile, neque corruptibile: posteà uerò generaliter inquirit utrum omne ingenerabile sit incorruptibile: ut in text. centesimo nono. ibi, naturaliter de cælo dictũ est, uniuersaliter ac de omnibus speculabimur. Et ratio est ista: quia ordo doctrinæ in scientijs, præsertim, quę non procedunt ex notioribus naturæ, & nobis, quales sunt mathematicę, quandoquè attendimus naturas scibilium, aliquando

quando habiliorem tradendi modum: ut talis scientia à nobis haberi potest. Et ideò ordo scientiæ ex natura scibilium à prioribus, communioribus, & uniuersalioribus procedere debet. Sed non
16 † semper sic procedit, quando artifex illam tradens faciliorem, expeditioremque tradendi modum respicit, & hoc ex mente, & intentione Philosophi, & Auer. in v. metaphysices. in text. commenti dum ait, Principium doctrinę nō est semper principium rei: sed unde quis facillimè adiscens erit aliquando. ubi Auer. in v. commenti ait, Principiū doctrinæ in scientijs est, aliud ab eo, quod est in rer ueritate principium. Sic fecit Aristoteles in multis libris, præsertim in secundo de anima, ubi de sensibus priùs incipit à uisu, qui est posterior tactu, secundum naturam: tactus enim communis est omnibus animalibus, sed uisus non est, nisi in perfectis tantùm. sicque per ordinem doctrinæ non esse semper à communioribus ad particularia, imò aliquādo est a minus uniuersalibus, respiciendo capacitatē addiscentis, & unde quis facillimè addiscit, prout est etiam de intētione Aristotelis ad finem libri de causis lōgitu. & breui. uitæ. ubi propterea se præposuisse dicit librum de animalibus libro de plantis ratione doctrinæ facilius consequendæ. uera est ergo propositio, ut in pluribus non semper. Ad propositum dicendum est, ordinem esse à generalibus, & uniuersalibus, & a doctrina principiorum incipere, maximè in naturalibus, ut communiter, & in pluribus fecit Philosophus. Et etiā in istis actionibus humanis communiter, & ut plurimùm Iurisconsulti, & cōpilatores, ut suprà probatum est.
17 Aliquando † tamen à particularibus, & minùs uniuersalibus aliqua speciali ratione, ut etiam in præallegatis fecit Philosophus, respiciens faciliorem modum tradēdi, & unde quis facillimè addiscit. Et in proposito nostro fecēre hîc Iurisconsulti, & compilatores ponendo istum generalem tractatū regularum in fine, & per rationes glossæ in dicta rubrica de regulis iuris in sexto, in superioribus relatas. Sed in prima parte Pandectarum speciali alia ratione, tractatum enim primò fuit specialiter de officio, & iurisdictione singulorum magistratuum ibi nominatorum: postea in genere de iurisdictione omnium iudicū. quia legislator non intendebat tractare de scientia iuris, & legum à primis principiis: fuisset enim tunc meliùs ab uniuersalioribus, & cōmunioribus incipere: sed propositum fuit tractare de iure ciuili Romanorum, & de magistratibus ordine in urbe constitutis: ideò necessarium dixit in primis ipsius iuris originem, & processum demonstrare. Postea de magistratuum nominibus, & origine dicere: quia illud dicitur perfectum, quod ex omnibus suis partibus constat. & principiū est potissima pars rei. uerba sunt ipsius Iuriscon-

Iurisconsult. in l.j. & ij. suprà de origin.iuris. Nimirùm ergo si à particularibus, & singularibus officijs, ac iurisdictione magistratuum in urbe constitutorum, initium ibi factum fuit: quia non est nouum nec ab re enumeratis speciebus generaliter de oibus dicere. d. §. inquit lex. & tradit etiam Philo. in locis præallegà. ideo posuit posteà generalem titulum de iurisdictione omnium iudicum. *Ex quo posset inferri ad no. quæstiones, ut per Rimi. in d.rub.de iur.om.iud.col.j. ubi et dicemus. ¶ Vt igitur ex præcedentibus patet, necessaria est in iure nostro continuatio, coniunctio, & copulatio rubri. colligantiaque unius capitis ad aliud, prout res patitur d.l.ij.& §.quartus, præall.& in l.j.col.ij.ibi, prout hoc nobis commodius apparuerit. C.de uet.iur. enucl. Et sic prout melius, aptius, & commodius secundum materias subiectas fieri poterit. Et in hoc non potest dari certa doctrina: ideo legislatores prout eis melius conuenire uisum fuit processêre, etiam diuersimodè Iuriscon sul. ab Imperatore, & Papa à prædictis, ut de se patet uarijs cõsiderationibus, & respectibus: & omnes bene: Imperator, & summus Pontifex tanquàm boni christiani à summa Trin. quæ est fundamẽtum omnium rerũ secundum nos: Iurisconf. qui de ea non habuerunt ueram notitiam, aliter & alia ratione inchoarunt, prout postea secuti sunt compilatores Pandectarum. Et aliquando præmiserunt generaliora, & uniuersalia, quia ab uniuersalibus ad minus uniuersalia, & minus cõmunia procedendum est. aliquando à specialibus aliqua præcipua ratione, ut dixi.§.declarando, cur titulus generalis de iur.omn.iud. positus sit post speciales. nonnunquam à dignioribus, quæ præmittenda sunt: aliquàdo ab antiquioribus, quæ prius fuerũt in rerum natura, ut.§.dixi. sæpe à facilioribus ratione doctrinæ facilius percipiendæ, ut etiam.§.dixi, & probatur etiam instit. de iusti. & iure. & in §.hactenus, insti.de grad. plerunque respexêre legislatores ad subordinandũ, & coniungendum similia præparata, dependẽtia, accessoria, annexa, connexa, cõtraria, uel opposita, de quibus idem est iudicium, & disciplina, cum infinitis similibus, quæ patent in utroque iuris corpore, ne singula prosequar. Et quemadmodum sæpe dicunt doct. hæc quasi iuris positiui sunt, quum ex qualibet minima ratione coniunctionis, & colligantiæ factæ defendi possit continuatio: ideo huiuscemodi quæstiones tanquàm pauci momẽti à multis solent parui fieri & contemni.

18 ¶ Præmitto † ad declarationem & intelligentiam dicendorum, quòd regula dicitur multis modis, ut tradunt scribentes per illa iura in c.regula, & in ea. Canon. dist.3. & dicetur in l.j.§.eo. communiter & generaliter accipitur pro ordine, eò quòd regat, ordinem modùmque præbeat.d.c.regula.

gula.Et ideò omnis lex quia regit & ordinem uiuendi dat, regula dici potest:secundum Bart.] probaturque per finem l.ij.ff.de legibus,quicquid dicat gloss. in l.iura non in singulas. illo eod.titu. hoc enim cuiusque legis propriũ est,quòd sit regula à mensura humanorum actuum . Et est ratio, quæ principium primum est humanarum actuum.rationis enim est ordinare ad finem: qui in agẽdis,secundum Philos.primũ principium est.In unoquoque autem genere id quòd est principium, mensura est, & regula illius generis,sicut unitas in genere numeri,& motus in genere motuum .

19 Ex quo concluditur † legem esse regulam quandam deriuatam & ductam à ratione recta, secundum beatum Thom.in.j.ij.quæstion.xc.artic.j. Vt tamen Ethicorum.v.Philo.ait:licèt lex regula, propter duritiem plumbea esse debet, cùm interdum lapides sic dolari non possint ut æquentur alijs in ædificio existentibus,in quibus ideò plumbea regula recuruabitur,& denuò ad rectitudinem redibit,ita accidit in lege.occurrunt enim particulares aliqui casus,in quibus legis rectitudo, quæ communiter locum habet, seruari nequit, regulam in illis flectere,& per dispensationem incuruare opus est.Vnde quemadmodum uolens parietis muriue rectitudinem comprehendere, regulam super imponit,ex quo deprehenditur si quid distortum & obliquum in muro fuerit: ita qui actus humanos,an boni uel mali sint cognoscere cupit, regulã eorum superimponit, id est legem ex qua cognoscere poterit an recta uel obliqua sint opera.

Ex quibus apparet secundum Cardin.Alex. in dicto ca.regula.

20 quòd † lex duo principaliter facere debet:dirigere scilicet, & ordinare actus virtutum, prohiberéque uitia,& actus à rectitudine distortos. Vnde qui suos actus dirigere desiderat, ad legis rectitudinem oculos dirigat: hinc dicebat Propheta: Tunc non confundar,cum in omnibus mandatis

21 tuis prospexero . Propriè † uerò strictéque loquendo, Regula est plurium rerum sub compendio facta traditio.l.j. cum not. infrà

22 eodem titu. Et tunc † omnis iuris regula erit lex, sed non econtrario,omnis lex erit regula.Et secundum Zasium Germanum in l.iura.suprà de legib. ex facto oritur lex:& hæc hypothesis dicitur: quę cùm super facto ponatur,omnes personas in quibus factum simile existit,comprehendit: sed regula ad factum se non restringit, non oritur ex facto,sed doctrinas dat generales ex legibus extractas.& ista in proposito dicitur, thesis id est generalis, & strictior positio nullo facto supposito.Lex itaque ex facto fundatur: regula ex lege: lex ad facta se arctat:regula factum non respicit. sic Zasius intellexit dict.l.primã, infrà eodem.Veruntamen nõ est legem semper ex facto fundari, cum plures leges sint nullæ praecedente

cedente interrogatione æditę, & quarum fundamentum ex facto occurrēti sumptum minimè fuit: sed procedit in eis legis lator declarando, uel doctrinas generales tradendo, aut futuris negotijs formam imponendo: iuxta l. leges. C. de legibus. quamuis, ut in pluribus à uerò non aborreat, ex facto oriri legem, & factum determinare. Dici tamen etiam potest legem semper facti determinationem respicere, uel occurrentis, uel quod occurrere potest: uidelicet, ut dictum est. Aduerte etiā
23 † quòd regula à distinctione differt: ut per gloss. & Deci. in l. omnis diffinitio. infrà eodem, & ex finitione ipsorum terminorum patet. aliter enim diffinitur regula, aliter ipsa diffinitio, ut constat ex l. j. infrà eo. & ex l. j. ff. de test. & l. j. ff. de acquiren. possess. cum ibi no. per Bar. & alios, & dicetur (Deo dante) in d. l. omnis diffi-
24 nitio. In tex. rubr. ibi, † de, ista præpositio denotat causam proximam & materialem: ut post Deci. & Moder. latè scripsi in rubri. suprà si certum petatur. inferendo ad plures quæstiones. Sciendum est etiam pro intelligentia, & declaratione rubr. & materiæ,
25 quòd † idem est dicere regula iuris, quòd regula iuridica: quemadmodum capa Socratis, dicitur capa socratita, secundum Ioannem And. post Ioan. Monac. in proœ. mercur. col. ij. Et sicut declarat Bar. in l. j. ī. eo. & in l. j. ī. de reg. cato. Regula iuris transitiuè & intrāsitiuè capi pōt. Primo modo capitur ī hoc tit. & ibi de iure prius constituto regula fit: consequenter de iure ad regulam fit transitus. Secundo modo quando regula ius facit: ut in regula catoniana, ubi non fit transitus: sed regula ipsa est ius, & facit ius secundum Bartol. & Decium in dicta l. prima. Quid autem sit regula iuris, quomodò & qualiter constituatur, cuius effectus potentiæque sit: an & quomodò exceptio sit de regula, illamque declaret, & firmet in casibus non exceptuatis, & ad casus exceptos similes extendi possit, pleraquè alia ad materiam hanc pertinentia dicam in lege prima tituli no-
26 stri. Decisiones † uerò quas domini Rotæ interpretando fecēre, non habent uim legis, nec ligant: cū legis condendæ potestatē ipsi non habeant: sed instar aliarum decisionum doctorum sunt, licèt magnæ sint authoritatis. Felin. in cap. ij. colum. penul. de rescrip. & in cap. pastoralis. colum. fina. de fide instrumen. & de authoritate Rotæ latiùs tradit Lud. Gomes. in proœmio regularum Cancellariæ. char. vj. Vnde in locis præallega. inferebat Fel. quòd ualida est sententia contra decisiones Rotæ: præcipuè uerò ab illis recedendum est, quādo ad oppositum ualidiores rationes militant: ut per Geminia. in cap. duobus. de rescript. in vj. Dec. in cap. j. in secunda lectu. de constitu. & ff. si certum pet. in l. j. colum. iiij. secunda lectu. De quibus quidem decisionibus Rotæ dicebat con-

tra Roma. Alex. in l. si cum dotē. in §. eo autem tempore. colum. ii. ff. solut. matrimo. quod quando ipse Roman. aliquod somnium affirmare uolebat, authoritate antiquarum decisionum Rotæ mouebatur, quas inuenire difficile erat: cū tot essent, ut uix uno curru ueherentur, ideo Alex. parum sibi credebat, ut ipse scribit. De re-
27 gulis Cancellariæ † maius dubiū uidetur, ut tradit Ioa. Milis in repertorio in uerbo Lex. column. j. & latius Ludoui. Gomes. in loco præallega. & Guil. Cassadorus in decis. ad regulas Cancell. decisio. xxxj. ubi latè uagantur. Conclusiuè procedendo dicimus, quòd extra curiam non ligant. Feli. & Deci. in locis præallega. nisi in respicientibus materias origines trahentes ex curia. Felin. pulchrè in dict. c. ij. col. penul. Vel nisi extrauecta fuerit de corpore iuris communis: ut ibi per Ripam col. fina. *& in l. j. col. ij. suprà si cert. pet.]
28 Gratiæ † uerò successorum Pontificis, nisi per ipsum confirmatæ fuerint, non ligant. Felin. in locis præalleg. ubi etiam de extrauagã-
29 tibus agit. De † præsumptionibus uerò iuris, ac iuris, & de iure, uide Felin. in cap. quanto. col. ij. de præsumptio.

SVMMARIVM.

1 *Paulus & Vlpianus Iurisconsulti quo tempore floruerint.*

2 *Titus Liuius Patauinus quo tempore floruit. Et ipsius ossa ubi reperiantur.*

3 *Diffinitio seu descriptio debet præcedere tractatum.*

4 *Regula est, quæ ius in uarijs partibus constitutum breuiter recitat.*

5 *Regula & generalis esse, & omnia comprehendere debet. & quibus uerbis constitui debet. nu. 6.*

7 *Indefinita æquipollet uniuersali ex interpretatione, nisi negatiuè sit prolata. nu. 8.*

Intellectus l. si seruitus. ff. de serui. urb. prædio.

9 *Indefinita in obligatiōe bonorum generaliter facta æquipollet uniuersali quando est eadem ratio.*

10 *Idem in statutis.*

11 *Statutum, si elusorium redderetur, tunc à propriæ significatione receditur.*

12 *Stante statuto quòd occidens occidatur, nisi habuerit pacem ab hæredibus occisi, an sufficiat quòd habuerit pacem cum uno, an uerò requiratur ab omnibus.*

15 *Indefinita in lege æquipollet uniuersali. Et quid si prolata sit ab homine circa res. nu. 14. Et quid circa personas. nu. 15.*

16 *Indefinita in materia probatoria quæ de necessitate debet concludere, non æquipollet uniuersali. Et ponuntur declarationes.*

17 *Indefinita quando æquipolleat uniuersali collectiuè, uel distributiuè. remissiuè.*

18 *Regula non facit ius, sed ex iure colligitur. Et quibus casibus. numero 19.*

20 *Regula sumi potuit ex legibus resecatis, quas hodie non habemus.*

21 *Regulam habentes in casibus non decisis à iure, quòd habent intentionem*

tionem fundatam.

22 *Regula seu dispositio generalis cō prehēdit etiam causam dotis uel militem. Fallit quando loquitur in materia in qua causa uel persona sit priuilegiata.*

23 *Regulæ officium est clauo rationis plures casus similes coniungere.*

24 *Coniunctio plurium instrumentorum faciunt probationem liquidam. Item & duarum legum.*

25 *Regula quando perdat officium suum. & nu. 28.*

26 *Dictio generaliter, se habet in plus quàm regulariter.*

27 *In generali legato quando includantur uenalia remissiuè. Et post. nume. 35.*

29 *Exceptio licet sit contra regulam: est tamen de genere regulæ. Et sufficit quòd sit secundum quid. nume. 30.*

31 *Exceptio firmat regulam in casibus non exceptuatis, limita nu. 34. & 36.*

32 *Exceptio regulam declarat, in quibus terminis loquatur: & quando inepta reputatur.*

33 *Recognitio facta Episcopo Mutinensi per hæc uerba, quicquid habeo in ciuitate Mutinæ excepta tali domo: non comprehendit iurisdictionem quam habet in homine Mutinæ.*

34 *Stante statuto, quòd debeat solui gabella de omni instrumento continente 100. lib. excepto instrumento procuræ: non comprehendit instrumentum legitimationis de quo gabella non fuit soluta.*

35 *Clausula non obstatibus, gratiā firmat.*

37 *Episcopus si concessit uicario, ut possit facere omnia, quæ potest ipse Episcopus excepta collatione beneficiorum: an possit facere alia reseruata ipsi Episcopo.*

38 *In generali confirmatione priuilegiorum an & quando intelligantur confirmata priuilegia contra ius.*

39 *In delictis ubi imponitur pœna corporalis dolus requiritur.*

40 *Exceptio facta in aliquo casu quādo ad similes porrigatur per alia iura: uel per uiam extensionis. nu. 41. & usque in finem.*

42 *Stāte statuto quòd occidens occidatur, nisi se defendendo fecerit: non occidetur qui culpa leui, aut lata, casualiter occiderit.*

43 *Præscriptio & consuetudo an extendatur de uno casu ad alium, remissiuè.*

REGVLA I. PAVLVS.

EGVLA est, quę rem, quę est, breuiter enarrat: nō ut ex regula ius sumatur: sed ex iure, quod est, regula fiat. Per regulam igitur breuis rerum narratio traditur. Et (ut ait Sabinus,) quasi cau ę coniunctio est: quę simul cùm in aliquo uitiata est, perdit officium suum.

PAVLVM Patauinū Iurisconsultum peritissimum huiusce primę legis, quemadmodum ex pręscri-

præſcripto cognoſcimus, authorē fuiſſe conſtat: quem & Vlpianum amicos gratiſsimosque fuiſſe Alexand. Seuero aliâs Mammæ quarto & uigeſimo Romanorum Imperatori, apud Hiſtoricos inuenies: collapſamque imperij dignitatem (ut in uita eiuſdem Alexandri Aelius Lampridius ſcribit) ipſius Pauli, & Vlpiani legū uerticum conſilijs Imperatorem optimum reſtituiſſe, Romanorūque rempublicam fœlicisſimè re-
1 xiſſe. † Floruerunt hi ſapientiſsimi Iuriſconſulti ſub eodem Alexandro temporibus Chriſtianæ ſalutis circiter annos xxiiij. ſupra ducentos, ut ſcribunt Hiſtorici. Chriſtianos tamen fuiſſe non legimus: ſed duros aſperosque Chriſtianis minimè fuiſſe crediderim: cùm Imperator ipſe conſilijs eorum uiuens, Chriſtum ut prophetam ſanctiſsimum inter Deos referri uoluerit, imaginique ſuæ maximam reuerentiam, teſte Lam-
2 pridio, impenderit. Sed † Titus Liuius etiam Patauinus hiſtoricus eloquentiſs. longo temporis interuallo præceſsit ſub Auguſto & Tiberio paucis aliquot annis ante Chriſti aduentum natus, tertio, quartóue anno Imperij ipſius Tiberij, ut Euſebius Cæſarienſis, & alij hiſtorici ſcribunt. Cuius oſſa in Palatio Patauinorum iacēt lapide marmoreo erecto, muroque affixo, his literis inciſis.

Oſſa Titi Liuij Patauini unius omnium mortalium iudicio digniſsima, cuius propè inuicto calamo inuicti populi Rom. res geſtæ conſcriberentur.

* Extat etiam in aula dicti palatij unum aliud Liuij epythaphium cum ornamento non uulgari nuper poſitum ſeu relatum, de quo meminit etiam Blond. de Italia illuſtr.] Quia lex iſta obſcura difficiliſque uidetur, gloſſator ſumma ope eam declarare nixus fuit diuidēdo in quatuor partes, materiamque ſuper ipſis not. expediendo: quem ordinē ſequutus eſt etiam hîc Decius. Ego clarius enucleando diuido in quinque partes. In prima Iuriſconſultus regulam deſcribit. In ſecunda, quæ eſt ibi, non ut, tangit quæ ſit poteſtas & natura regulæ. In tertia, quæ eſt ibi, per regulam, ex prædictis infert primum dictum dilucidius declarans. In quarta ibi, & ut ait, quod eſſe debeat officium regulæ, ponit. In quinta & ultima, quæ ibi eſt, quæ ſimul, docet officium perdere, ubi exceptionem patitur. Nota in primis
3 †: Iuriſcōſultū eius regularum iuris tractatum à deſcriptione regulæ rectè icœpiſſe: ois enim, quæ à ratione ſuſcipitur de aliqua re inſtitutio, deberet à diffinitione proficiſci: ut intelligatur quid ſit id, de quo diſputatur: ſecundum Ciceronem in principio librorum ſuorum de officijs, & Iuriſconſultum in l. j. ff. ſi certum petatur. & latiùs dicetur in l. omnis diffinitio. ff. eodem. Sed quemadmodū uoluit gloſſ. in rubrica ſexti libri, hoc eodem titulo. Iuriſconſultus hîc magis deſcribendo, quàm diffiniendo procedit, & prudenter quidem,

quidem, cum periculosa minus sit descriptio, quàm diffinitio: prout ibidem uidebimus. Est igitur, in-
4 quit, regula † quæ rem, de qua est sermo, breuiter enarrat: id est ius in uarijs partibus constitutum breuiter recitat. sicque secũdum glossam hic, & in dicta l. omnis diffinitio. Regula dicitur plurium rerum sub compendio facta traditio, id quod clarè hic uoluit Iurisconsultus dum descriptionem declarando subiungit, per regulam igitur breuis rerũ enarratio traditur. Laudabilis igitur est breuitas, de quo in proœmio
5 digestorum latè scripsimus. Et † quia regula generalis esse debet: cunctaque comprehendere constituitur, secundum gloss. & Barto. hic, glo. & Dynum in rubrica extra eodem in sexto, per uerba, quæ de sui natura omnia comprehendunt: idest, per signa uniuersalia affirmatiua, quæ omnia comprehendunt. Item per negatiua, quæ uniuersaliter negando omnia excludunt: ac per indefinita, quæ uniuersaliter æquipollent, exempla ipsi tradunt. constituitur etiam per uerbum, plerumque: ut in tertio notab. post Dec. uidebimus.
6 † Dicũtur autem uniuersalia signa secundum gloss. & Bartol. hic, & in l. si pluribus. ff. de legat. ij. & Gemi-nianum in cap. ut circa. in principio secunda columna de electione, in libro sexto, ea quę sequuntur. omnia, nemo, nullus, nihil, nunquam, semper, & similia Bartol. tamen in l. si ita. colum. ij. ff. de auro, & argento legato, & Socin. in §. utrum. colum. penult. uolunt illam uocem omnia, generale signum esse, cunctaque cõprehendere. Indefinita est quando terminus pluribus secundum eandem significationem naturaliter cõueniens ponitur: prout, homo, fœmina, seruus, & similia. dicuntur. n. indefinita: id est, non distincta & generaliter dicta: quia non magis de uno quàm de alio intelliguntur. Quædam appellantur singularia, ut Petrus, fundus, Sempronius, & similia, quemadmodum ex infra dicẽdis apparebit. Particularia uerò quibus particulare signum pręponitur: ut cùm dicitur, unus, aliquis, &c. Item uniuersalium orationum quędam sunt distributiuæ, ut quilibet: quædam collectiuæ, ut omnis. Inter quas est differentia: ut per glo. dict. l. si pluribus. oratio enim distributiua actum insolidum cuilibet attribuit, cui adiungitur: ut si dicatur, ꝙ pro qualibet hora interessentes die bus indulgentiarum, quadraginta condonentur, & tunc cuilibet interessenti die. xl. pro una hora conceduntur. clemen. unic. in fi. de reliq. & uener. sanctor. Sed oratio collectiua omnibus simul attribuit actũ. cui adijcitur: ut cùm dicimus, omnes Canonici ius habent eligendi. collectiuè enim & non singulariter intelligit. c. in genesi. de elec. lib. vj.
7 An † autem indefinita uniuersali ęquipolleat. Barto. ad dicta in d. l. si pluribus. se remittit. Dyn. tractat in prælle. loco. Videndum est primũ, secundum Barto. hic. & in d. l. si pluribus. utrũ æquipolleat ex propria significatione uocabuli, an ex interpretatiua, seu ex benignitate? Barto. prælleg. loco. & in l. omnes populi. in. iij. q. vj. q. principalis. uersi. ut

igitur. de iusti. & iur. post Petr. de Bellapert. hoc esse dicit ex humanitate & benignitate, non ex propria significatione uocabuli. non enim paria sunt hæc, homo currit, & omnis homo currit. Secundo enim casu falsus redditur sermo uno minimè currente: sed non in primo. §. utrum. cũ not. per Bar. in l. si is qui ducẽta. ff. de reb. du. Pro qua opin. adduxit semper Bar. tex. l. si seruitus imposita. ff. de ser. urb. præd. ibi, humanius est uerbo gñali omne lumẽ significari. Vbi si cautũ fuerit ne luminibus officiat: hæc indefinita oratio ambiguitatẽ generat, an de præsentibus, uel etiã de futuris luminibus intelligat: & ex humanitate rñdet ibi iurisconsultus, interpretationẽ fieri, ut omnia comprehendat, & ad futura quoque referatur. Et sequuntur cõiter scriben. ut p Gemi. in cap. ut circa. de elect. in. vi. Corne. in consi. ccc xiiii. col. pen. lib. iiii. & Iason in l. ii. col. fin. ff. de liber. & posthu. Imol. & alios in. d. l. si pluribus. & contra Socin. scribit hic Deci. in. ii. col. asserens ita communiter tenere doctor. adde Soci. in tract. fallen. (si ipsius sunt) in regula cclxvii. Curt. in l. i. col. ii. &. iii. ff. si cer. pet. Dec. in cõsi. iii. col. iii. ubi post Fulg.
8 ponit † quòd licet indefinita affirmatiuè prolata non æquipolleat uniuersali de proprietate sermonis, dicta l. si seruitus, secùs tamen est si sit negatiuè prolata, cùm potentior sit negatiua dispositio, quã affirmatiua ut ibi per eum. Itẽ adde Aret. in rubric. ff. so. mat. col. iii. ubi aliud esse dicit, in uerbo gñali, quod propriè competit oĩbus sub se contentis, de quo pulchrè Socin. in l. i. col. ii. ff. de uulg. & Mod. Perus. in prealle. rub. *
* Solu. mat. col. xix. cũ seq. Dec. in rubri. s. de iurisd. omn. iudi. dum ponit, quòd oratio uniuersalis poten-
9 tior est indefinita.] In † obligatione tamen generaliter facta indefinita non ęquipollet uniuersali, ut per Deci. in consi. xxx. sequitur simpliciter Parisius in consi. lxxviii. col. penul. uolu. primo. sed Dec. expressè loquitur, quando non est eadem ratio. aliud esse subiungens in dispositione uniuersali, in qua omnia includuntur: quia qui omne dicit, nihil excludit. ca. si Romanorum. xix. distinct. & hanc differentiam colligi dicit, ex Bart. in d. l. si pluribus. & si diceres d. l. si seruitus. non probare id ad quod allegatur, cùm non esset ibi dubitatio de indefinita an ęquipolleret uniuersali, sed an futura comprehenderet, propter regulã l. si ita. ff. de auro & argen. lega. & respon. quòd sic, ex benignitate. rationem assignat Barto. in d. l. fin. col. 2. Respõdeo quòd probat utrunque; ut ibi uolunt Bald. Ange. & Pau. de Cast. quòd comprehendat futura ex benignitate, tex. clarè dicit. quòd ęquipolleat uniuersali probatur ibi uerbo generali omne lumen significari. per quam quidem legem plures notabiles deciduntur quęstiones per doctor. in locis allegat. per Alexand. in apostil. ad Barto. in d. l. si seruitus. Dicendum est igitur indefinitam ęquipollere uniuersali ex significatione interpretatiua. per illum tex. & per rationem Petr. suprà relatam. Et propterea secũdũ subiectam materiam, ut infra dicam, iudicabi-

dicabimus utrum particulariter an uniuersaliter accipienda sit oratio. Ex quibus inferri posse uidebatur,
10 † prędictam conclusionem non procedere in statutis, in quibus à propria significatione uocabuli non est recedendum. l. constitutionibus. & ibi not. ff. ad municip. c. in nostra. de iniur. & post alios in terminis ponit Ioan. Crot. in repet. d. l. omnes populi. colum. xxxvi. in secunda cōclus. Dyn. tamen in rubr. de reg. iur. in sexto, & Bart. in locis pręallegat. Imol. & alii in d. l. si pluribus. Gemi nia. in d. c. ut circa. Baldus in tractatu statutorum super uerbo indefinita. Bald. Angelus, & alii in dict. l. si seruitus. communiter oppositū concludunt, indefinitam ęquipollere uniuersali etiam in statutis, in his uidelicet, in quibus eadem est ratio. Et dicit not. Bald. in d. l. si seruitus, quod ęquipollet uniuersali ex significatione interpretatiua attenta mēte, seu ratione, non ex necessitate sermonis; hocque uelle legem illam. unde, credo, subiicit, quòd etiam in statutis indefinita accipiatur pro uniuersali, quando est eadem ratio, & conditio particularis, quia etiam ratio & mens statuti ponderāda est, sicuti ratio cōsuetudinis. l. i. C. quę sit lōga consuetudo. prędictam opinionem quòd in statutis indefinita ęquipolleat uniuersali, tenet etiam Nellus in tracta. bannit. in secunda parte secundi tempor. quęstio. lv. stante statuto. & Deci. in l. i. in prima lectur. Floren. colum. iii. ff. si certum petatur. eò quia, quicquid sit de dispositione hominis, in dispositiōe legis indefinita ęquipollet uniuersali. allegat Barto. in dict. l. si pluribus. colum. i. & illud dictum Bart. sequuntur communiter doctor. ut per Curt. in l. i. colum. ii. & iii. si certum peta. Parisius in dict. c. auditis. colum. v. Archid. & Cardina. Alex. in c. si romanorum. ad fi. xix. distin. ubi dicūt, quòd indefinita canonis, uel legis generalem regulam tradere intendentis ęquipollet uniuersali, secùs in indefinita communis locutionis. uel clariùs dicunt, quando non est eadem ratio, uel cōditio omnium particularium comprehensorum sub indefinita, tunc non ęquipollet uniuersali. l. quęsitū. §. illud. ff. de lega. iii. aliâs secus. dict. l. si pluribus. & hoc uolunt Bald. Angel. & alii superius relati. Nellus in tracta. bannit. in secunda parte, secundi tēporis, quęstio. lv. incip. stante statuto. & Dec. in consi. cccxliii. ccclxxxviii. & cccxc. Nō ergo dicamus. cū Deci. in dict. l. i. col. iii. quòd in statuto indefinita ęquipolleat uniuersali: quia in dispositione legis istud statuitur. loquuntur enim Barto. & alii suprà alleg. hoc dicentes de uniuersali lege, nō de particulari: prout est statutum. l. i. ff. ad municip. & sic quę non est lex simpliciter, sed secundum quid, uerum id esse ex significatione ītерpretatiua, & ex mēte statuentiū, per prędicta, aliâs statutum esset elusorium: ideò ex identitate rationis omnia comprehēdit. argu. cap. i. de filiis presbyterorum. & l. à Titio. ff. de uerborum obligationibus. Licèt enim statutum strictè interpretandum sit: non tamen eo modo, ut nullū elusoriumúe reddatur. arg. l. si quando. ff. de lega. i.

& not.in cap.ad audientiam.de decim. Nec refregatur,† quòd in statutis non sit a propria significatione uerborum recedendum. hoc enim procedit ubi sic intelligendo statutum nõ esset elusorium: aliàs secùs, per prædicta, & l.si stipulatus fuero per te non fieri. cum ibi notatis, ff. de uerborum obligationib. ubi autem esset casus in quo non esset eadem ratio, cum indefinita non comprehendat ex propria significatione, tunc non comprehenderet nec æquipolleret uniuersali, ut probari uidetur in dict.c.ad audientiam, & in cap.cùm dilectus. de clericis non resident. ubi statuta uerbis indefinitis concipiuntur, dum dicitur, canonici, non autem omnes Cano. & tamen fit, ibi interpretatio, ut omnes comprehendat, præter illos in quibus contraria militat ratio, ut quando sunt in seruitijs Papæ aut ecclesiæ. Dicitque Bald. in.l.fin.in.§. in computatione. col.fi.C. de iure deliberand. esse ibi gl.quæ ad hoc semper allegatur, quod statutum indefinitè loquens per ius commune distinguitur. nam indefinita etiam in statutis non æquipollet (ait) uniuersali, ubi contraria est ratio, & conditio terminorum includendorum & excludendorum. Cùm enim statutũ loquitur indefinitè, intelligitur loqui secundum naturam indefinitæ. & indefinita locutio recipit restrictionem etiã propriè & absque abusione loquendo: quia non significat uniuersaliter significatione necessaria, sed significatione contingẽti. Ex prædictis infertur ad decisionem quæstionis formatæ per Bart. in.l.iiij.in.§.Cato, colum. penul.ff. de uerborum obligatio. quòd disponente† statuto, homicidam ultimo supplicio affici, nisi ab hærede occisi pacem impetrauerit: non sufficere ab uno uel altero, ubi sint plures, habere pacem, uerùm ab omnibus habendã esse: quia illa indefinita ab hærede æquipollet uniuersali, perindeque esse, ac si diceret, ab omni hærede: & ita tenent Alexan. Iaso. & omnes moder. contra Bart. in dict.§. Cato, in ultimis colum. Cùm autem indefinita æquipolleat uniuersali in statutis: proculdubio, ut diximus secundum Bart. & doct. in locis præallegatis, †dicendum est æquipollere in lege quæ generalis esse debet, & omnia comprehendere.l.iij. & l.leges sacratissimæ.C. de legibus, & ff. de legibus.l.j.&.ij. Si igit loquat lex de uenditore locũ habet in omni uẽditore: de homicida, in omni homicida: de usufructu in omni usufructu: de ecclesia, in omnibus ecclesijs, & sic de alijs. Si uerò †ab homine indefinita proferatur in materia necessaria, exempli gratia, in diffinitionibus, ut cùm dicimus, homo est animal, obligatio est iuris uinculum &c. tunc æquipollet uniuersali, quia cùm diffinito conuerti diffinitio debet: ut per Barto. & Pau.de Cast.in .d.l. si pluribus. Idem est in materia impossibili negatiuè sumpta: est enim in effectu necessaria: ut cùm dico, homo non est lapis. idem enim est ac si dicatur nullus homo est lapis, secundum Ioannem Monachum & Geminian. in dict.cap. ut circa. eò maximè, quia magis negat negatiua, quàm

quàm affirmet affirmatiua.l.hoc genus,cum ibi notatis.ff. de conditionibus & demonstrationibus. secundum Paulum de Castrensi.l.si pluribus:

Si autem proferatur in materia contingenti: tunc,aut profertur negatiuè,& æquipollet uniuersali.d.§. utrū. &.§. fin.l.ij.ff. de uerborum obligationibus: ubi promissio per hæredem meum non fieri,intelligitur,id est per nullum hæredem.Aut ponitur affirmatiuè: & tunc aut communi termino aliquid adijcitur, quod contingenter ex aliquo euentu ei inesse potest præter uoluntatem disponentis,& tunc æquipollet,uel non æquipollet uniuersali secundum contingentiam casus: ut cùm dicimus, homo currit: utrum currat uel non ex uoluntate mea non dependet: si ergo cōtingat omnem hominem currere, æquipollet tunc uniuersali: sinautem aliquem tantùm currere contingat,tunc non æquipollet uniuersali. Si uerò contingentis dependet ex uolūtate proferentis, ut in legato lanæ uel marmoris, indefinita non uidetur uniuersali æquipollere: si enim alicui lego omne marmor,& statuas marmoreas & cæteras species ex marmore factas legasse uideor.l. hæres.§.j. ff.de leg.iij. &.ff. de auro & argen. leg.l.j.Et tamen si marmor indefinitè lego,sola rudis materia comprehenditur,non autem species ex marmore factæ.l. quæsitum.§. illud.ff. de leg.iij. Pariter si lana indefinitè legetur, tincta in legato non continetur. pulcher tex.in.l.si cui.ff.de leg.iij.secus si legetur omnis lana.l. pediculis.§.lana.cum gloss.ff.de auro & arg.leg. Dic quòd quando non est eadem ratio,& omnium particularium in uniuerso comprehensorū conditio propter aliquod accidens, indefinita non æquipollet uniuersali. nam tinctura lanæ & species marmoris non cedunt ex ipsa origine, sed ex accidenti hominis operatione,& maioris æstimationis esse posset ipsum additum tincturæ uel speciei quàm principale ipsum. Sed quando omnium particularium eadem est ratio & conditio, quia non uariatur per accidens, licet fortè sit ibi imparitas ex origine: quia alia lana, exempli gratia, melior & nobilior est ex origine, & similiter in marmore, tunc indefinita negatiuè aut affirmatiuè prolata æquipollet uniuersali.§.utrum.& l.si pluribus. præallegatis,secundum glossam in dicto capit. ut circa. in uerbo, aliorum. Verba igitur ista, piscis,aurū, argentum, lana, ex sui natura generalitem quandam significāt.Et prædicta procedunt in indefinita circa

15 res prolata.Verùm † si proferatur circa personas: tunc aut profertur in casu odioso, & non æquipollet: unde nō sunt paria exhæredare filios, & omnes filios.l.j.&.ij. cum notatis.ff.de liberis & posthumis.aut in casu fauorabili: & tunc æquipollet l. si quis ita.ff. de testamentaria tutela. ubi plures habens filios, si tutorem filio det, omnibus filijs dedisse censetur. Illud autem scias,

16 † quòd in materia probatoria, quæ de necessitate debet concludere, indefinita non æquipollet uniuersali, siue prolata sit à testibus,siue in in-

 strumen-

ſtrumento: ut latè per Abbatem Felinum & Moderniores in cap.auditis.de præſcriptionibus. Curtiū Iuniorē in conſi.17.colum.pen.Deci. in.c.cùm omnes.in.ij.lectu. de conſtitu.Iaſ.in l.ij.col.fin.ſupra de libe. & poſth.& Aquen. in l.Celſus. col. pen.& fin.ubi etiam per Balbum in repetit.ff.de uſucap. Vnde concludunt, quòd ſi teſtes deponant aliquem exercuiſſe iura epiſcopalia, non probant de omnibus: cum illorum dictum in aliquibus uerificari poſsit. Quodque ſi teſtes dicant canonicos feciſſe talem actum,nō concludunt,quod omnes fecerint cùm duo feciſſe potuerint. Et ſi deponāt Titium poſſediſſe ab annis decem citra,non probant continuationem poſſeſsionis: cùm in una die depoſitio uerificari poſsit.etiā ſi deponant Titium talem fundum poſſediſſe, nec dicant de toto: concludenter de toto non probant. Pariter ſi dicant tale,quid factum uidentibus dominis molendini,non probant de omnibus dominis: ut per ſcribē. præallega. * De quibus uide quæ dicam in l.j.col fin.ſupra ſi cer. pet. ubi ſequor opinio. Abb. & Fel. tanquàm communem, quòd teſtes deponentes de poſſeſsione feudi nō intelligātur probare de toto feudo.quicquid dixerint.] Aret.conſ. 103. in cauſa. col.ij.Alex.conſi.54.uiſo. colum.ij. lib.v.Soci. in l.ij.in §.fin. col.ij.ff.ſi cert.pet.& in l.ſi quis cùm totum.ff. de excep.rei iudi. ubi poſt Bart.ait, quòd depoſitio ad fundū puta Cornelianū ſe referēs,indefinita nō eſt, ſed particularis.* ut etiam per Cur. in dicta.l.prima,columna fin.ſi cer. tum petatur, & Decius in conſilio. 146. colum.fin.] Limita ut prædicta quando teſtes ad articulū ſeu capitulum ſe referunt:ut per Felin.& alios in dict.cap.auditis.& Aquen.addentem aliā limitationem loco proximè allega.ad id quod diximus de teſte deponente quempiam fundum poſſediſſe à decem annis citra. De quibus uideri etiā poſſunt quæ ſcribit quidā Gramma.Neapolit.in uo

17 to.xxvj. Et tandem ſi uis ſcire, † quādo indefinita æquipolleat uniuerſali collectiuè, aut diſtributiuè, uide Bar.& alios inferentes ad not. quæſtio.ad fin.d.l.ſi pluribus. & Ruinū in prima lect.repet.§.Cato.folio.xj. columna ſecunda * de uerborū obligation. & etiam Aquen. ac Moder. in rubri. C. de eden. ubi extendunt ad indefinitā uerbi & gerundij quæ dicuntur indefinita nominis.]

18 Secundò not. † regulam non facere ius:ſed ex iure,quod prius erat,regulā ipſam ſumi. Ideò dicit Raph. Comen.in l.ij.ff.de legat.j.quòd regula nō pōt extendere ſtatutū, quia ſic cōſtitueret ius nouum. ſed Aret. ibi ad fin. cōmenti damnans Raph. in illo articulo reſpōdet, quòd licèt regula nō inducat ius nouū, ſed inductum narret,ut hîc: per hoc tamē non ſequitur,quòd extēſio, quæ fit ad æquiparata,per regulam fiat uirtute regulę.fit enim uirtute legis,de qua mentio eſt in regula, per quam legem facta fuit adæquatio: ut ibi per eū. Et niſi regula ex iure,quod prius eſt,ſumeretur:non benè diceretur regula iuris: quemadmodum in regula ligni.uel ferri, neceſſe eſt materias illas præcedere lignum,aut ter-

ferrum, ad hoc ut ex eis disponatur regula. sic in regula iuris necesse est ius, quod est materia, præuenisse ad hoc ut regula inde disponi possit. secundum glo. in rub. extra de regul. iur. in. vj. Et hoc procedit capiendo
19 regulam iuris transitiuè, † sed capiendo intransitiuè, quicquid ibi dicat gloss. ut in regula Catoniana, & in casibus antea non determinatis, regula facit ius: estque unum & idē: secundum Bar. & communiter doctor. ut hic per Decium. facit quod dixi suprà ad finem rubricæ, quòd sit idem dicere regula iuris, & regula iuridica: sicuti capa Socratis, & capa socratica. Vel saltem secundum gloss. ibi dispositione condentis regulam præcessit ius, uidēs enim formator regulæ sic de iure esse debere, quod saltem in eius mente sedebat, regulam formauit. Et hoc respectu, ius dicitur ars boni & æqui. si enim iuris scientiam in homine ponimus, dicemus, quòd ars, siue conceptus, qui est in tali homine, est ars in mente hominis iusti & æqui, diuinarum humanarùmque rerū notitiam habentis, æquùmque ab iniquo, iustum ab iniusto, licitum ab illicito, scientis discernere. Habet ergo talis homo artem & ius in mente, ueluti artifex quisque, qui opus inesse producere vult, in mente conceptum habet, quæ mentis ratio uel conceptus dicitur ars, etiam ante operis in actum productionem. A tali igitur iure & arte licèt nondum scripta (secūdum Ioannem Andreā in proœmio mercur.) regula produci posset. Nec est consequentia bona: non apparent leges disponentes, quod in regula dicitur: ergo non facit ius, seu fieri non debet decisio secundum regulam; cùm
20 † etiam sumi potuerit ex legibus, quas hodie nō habemus, cùm innumeræ sint resecatæ: ita scribit in terminis Corne. in. l. nutritoribus. in fin. C. communia de succesſion. Et
21 adeò regula ius facit, † quòd habēs pro se regulam, dicitur rem certam & intentionem fundatam habere: ideò alleganti specialitatem, onus probandi incumbit: ut hic. plenè per Deci. Philip. Francum in rubr. extra eod. colum. ij. Felin. in cap. quoniam frequenter. in princip. in. iij. colum. ut lite non contestat. Iason pulchrè in l. cætera. in. iii. notab. ff. de lega. i. Deci. in consil. 103. colum. ii. Curt. in rubri. C. qui admit. colum. iii. dum ponit; quòd excipiens contra regulam de tempore, illud probare debet. & dicit eleganter Aretinus in l. i. colum. fi. ff. de testamentis. quòd secundum ius nostrum essentia & forma substantialis rei consideratur, secundum id quod ipsi rei inest regulariter: ut in pluribus casus est, dicit, cum gloss. in l. suus quoque. in. §. puto. ff. de hæredib. instituen. ideò reprehendit glo. in rub. ff. de usufr. quæ dixit, quòd id quod aliquo casu deest rei, non est de essentia rei.
22 Nunquid autē † regula uel dispositio generaliter loquens comprehendat etiam causam priuilegiatam, puta dotē, uel personam priuilegiatam: puta militem? Decius concludit quòd sic: nisi sit priuilegiata in materia, de qua est sermo, per textum in l. in fraudem. in. §.

in §.penultim. & final.ff. de testamen.mili.quicquid dixerit Ias.in l.j.in iij.notab.ff.solut.matrimo.hallucinatus ex dicto Salice.in l.fin.C. de iure dotiú,per illum textum.ibi enim causa specialiter erat priuilegiata:ut per eum.idem uult ipse Deci.in capit.sedes.colum.sextá,de re scrip.in l.ij.C.unde libe.in consi.v. & in consi.cccj.in quibus locis attestatur iudicatum fuisse pro hac sententia iuxta consultationes eius.Inuenio quòd Moder.de Fano. in tractá:de pignor.in viij. parte, fol.11. & sequen.cum Iaso.sentiunt, idem tenuisse dicentes Baldum Salic.Soc. Bald.Nouel.in tractat. de iure dot. & quosdam Moder. Florentinos.attestanturque opinionem istam communem esse,nec esse ab eadem,quã aliquibus comprobant, recedendũ. Sed non respondent ad rationes,decisiones & iura Deci.cum quo tenet Crot.de Monteferrato in repeti.l.si constante.colum.iiij.ad fin.ff.solu. matri.Franc.Ripa in repet.l.fin.q. 51.C.de reuoc.dona.& in dicta.l.j. colum.iiij.ff.solu.matrimo. & Moder.Papin.in l.hæres absens. ad finem princip.ff.de iudi.erroneam reputantes regulam Iaso. quòd lex generaliter loquens, locum non habeat in causa dotis. per dict.l.fina. cum dicto Salic.C.de iure dotium. Si enim uera esset,confunderentur, dicunt, infinitę decisiones.habet.n. dos multa priuilegia, ut notorium est, super quibus priuilegijs plurimum laborant doctor. si uerum esset causam dotis exemptam esse ab omnibus legibus generaliter loquẽtibus,superuacaneum esset tantum super specialibus priuilegijs laborare.* faciunt quæ scripsi in l.in ambiguis pro dote ad fi.infrà eod. & sequitur hanc opinionem Gozad.in consi.xcvij.col.ij.& Soc.Iuni. in cõsi.xij.lib.ij.] Nec obstat dicta l.finalis, cum doctrina Saliceti,quia non ꝓbat.dicebatur enim ibi,quòd dos non requirebat insinuationem.Salicetus infert ad statuta requirentia, quòd instrumenta registrentur, ut locum non habeant in causa dotis. Ratio mouens Salicet.est, quia erat ibi specialiter decisum in causa dotis,quòd insinuatio necessaria non esset:& ideò non erit etiam necessaria registratio,quę insinuationi similis est. sed quod uelit Salicet.omnes leges generaliter loquentes, nõ habere locum in causa dotis,nec est uerum, nec tenendum,dicunt ipsi, quia infinita resultarent absurda.* pro qua opinione est tex.in l.j.C. de eden.ubi licèt depositum sit priuilegiatum .l.penult. C. depos. tamen quia non est priuilegiũ in materia editionis includitur in generali dispositione, ne reus edat actori ad fundandum illius intentionem. tex.tamen in d.l.promittendo, suprà de iure dot.alleg. per Salicet.& Moder.de Fano uidetur confundere prædictam conclusionem.] Tertiò not. ibi, quasi causæ coniunctio est.

23 † Officium regulæ esse clauo rationis plures casus similes coniungere.ut hic declarat glossa, & melius Dynus post glossam ibi in rubrica extra eodem,libro sexto.in iiij.& v. colum.dum quorundam expositionibus reprobatis,regulam inquit,esse coniunctionem rationis: quia de

ratione plurium casuum eadem rationem habentium unam numero generalem traditionem facit, ita ut rationes, quae primum plures erant numero, ad unum omnibus per regulam coniunctis reducantur. exemplificando ut per Dinum ibi, & glo.
24 hic. Et notat † quod talis coniunctio etiam plurium instrumentorum fieri debet ad eliciendam ueritatem: ita Bal. in l. refert. per illum text. C. de falsa caussa adie. lega. quemadmodum alibi dicitur ualere argum. ex coniunctione duarum legum. ff. de liber. & posthu. in l. Gallus. in §. ille casus. & ponit Curt. Iuni. in consi. 141. colum. j. ad fin. similiter eademque ratione in pluribus instrumentis, seu scripturis. & quemadmodum tradit Bald. in consi. 338. incipient. ea quae ueniunt. libr. ij. illud quod intelligitur per relationem ad aliud, uerè & propriè intelligitur: quia ex continuatione, & coniunctione duarum scripturarũ resultat uerè certum, & natura relatiõis, dicit, est natura ueritatis patentis ex coniunctione scripturarum. sequitur Decius in consil. 407. colum. ij. & consi. 538. colum. ij. Et ex contractu praeambolo sequens dubius recipit interpretationem, & declarationẽ, etiam quòd ex interuallo sequatur: ut per Alexand. plenè in consi. 52. incip. Circa, colum. v. lib. iiij. & consi. 38. column. j. in v. uolum. Roman. consil. 470. & 478. & pulchrè per collegium Papien. in consilio impresso post tractat. Bruni. Asten. de augmento. column. iiij. Curt. Iuni. in consi. vj. col. iij. & Deci. in consi. 23. ad fi. ij. col. faciunt, quę dicam. j. in iiij. notab. in uers. quemadmodũ igitur. Quinimò licet publicatis attestationibus ꝓhibita sit probatio, tamen istud non procedit, ubi mixta sit probatio ex scriptura, & testibus. cap. series. ubi latè Canon. de testibus. * Fel. in cap. fratrem. col. vj. eod. tit.] Dec. notabiliter post alios declarans in l. certi condictio. in §. quoniam. col. fi. ff. si cert. pet.

Quartò notatur ex textu secun-
25 dum Decium. † uitiari aliquandò regulam, & tunc officium suum perdere. Sed hic sermo mihi nõ placet, nec ex textu bene sumitur. dicendo enim quandoquè, uel aliquãdo, innuitur secus communiter esse: quod tamen uerum non est: quia dicitur regula, quasi regulariter uera. Proprium igitur regulae est, quòd habeat fallentias: secundum glos. rub. de regulis iuris in sexto. circa princ. & Card. Alexand. in cap. synodum. per illum tex. xvij. distinctio. non ut ait Dec. quandoquè. Est autem uitiare, corrumpere: sed hic per traslationem accipitur, ut uitiata dicatur regula in casibus in quibus exceptionem patitur. Melius itaque notari potest, quòd ubi regula uitiatur, id est corrumpitur, & fallit, officium perdit suum, quia deficit in ipsis casibus exceptis, ut statim dicetur. Est autem iniquum regulam non fallere, & non uitiari ubi aequitas suggerit. c. intelleximus. cũ not. per Abb. ibi in prima colum. de iudic. & per Lancel. Galiaul. in repeti. l. Centurio. col. xlj. uersi. secundo pro ista cõmuni. ff. de uulg. & pupil. An autem
26 uerba ista, † regulariter, & generaliter, paria sint potentiae, uel in plu
se

se habeat, generalis dispositio, quã regularis? doct. communiter tenent quòd in plus se habeat uerbum regulariter, quàm uerbum generaliter. quasi dicatur regulare quod in aliquibus casibus fallit: generale uerò quod infallibiliter est uerũ, nec patitur exceptionem: secundum cõmuniter scribentes per Deci. hic in 4. not. relatos, & tradit etiam Card. Alexand. in dict. ca. synodum col. j. Ipse tamen Dec. cõtrarium firmat. Primò quia regula constituitur, ut in superioribus uidimus, ex oratione uniuersali, uel indefinita. idest generali: & sic idem importare uidetur regulariter, quod uniuersaliter, aut generaliter. Secundò per decisionem Bart. in l. generali, in §. uxori. ff. de usufru. leg. uolentis in legato generali non includi uenalia: secus in uniuersali. Non uidetur itaque uerum (inquit Deci.) quòd uerbum generaliter excludat exceptiones: quia idẽ importaret, quòd uerbum uniuersaliter. Sed pro communi opinione uidetur tex. apertus in cap. uenerabilem. cum ibi not. per Abb. de electio. ibi, regulariter & generaliter. alterum enim superflueret, nihilue operaretur, si eiusdem significationis essent. Rursus uerbum regulariter, ut ex prędictis apparet, prçsupponit casus aliquos speciales esse, in quibus aliud statuitur: sed uerbum generaliter, omnia includit. l. generali lege. C. de sacrosanct. ecclesiis, iuncta l. leges sacratissimę. C. de legibus, ibi, ab omnibus obseruentur. generalitas igitur omnes personas comprehendit. His rationibus non respondet Decius, & ad eius primum motiuum responde, regulam quidem constitui per uerba, quę de sui natura omnia comprehendant: sed quia exceptiones diuersam rationem habentes nequeunt sub regula includi ob repugnantiam rationis: ideò mirum nõ est, si regula non comprehendit omnia, quę tamẽ per dispositionem uniuersalem, uel generalem com-

27 prehenduntur. Ad † decisionem Bartol. in §. uxori. dicas, quòd malè per Deci. intelligitur: ut per Mod. de Fano in tractat. de pignor. folio sexto, numero 34. & latius scripsi in repet. l. final. C. de pact. post Socin. in §. utrum. colum. penulti. probando hanc orationem, obligo omnia bona mea, esse generalem: indefinitam cum dico, obligo bona mea. Et quicquid dicat Deci. tex. l. obligatione generali. ff. de pignor. & hypothe. procedit etiam in obligante omnia bona sua. oratio autem uniuersalis est, ubi ponitur nomen de sui natura collectiuum, ut grex, peculium, & similia. Quemadmodum

28 igitur ex prędictis apparet, † cùm in aliquo uitiata est regula, statim perdit officium suum: & consequenter sensus istius nostræ l. j. in fi. (ut post Angel. hic in secunda column. uult Deci.) est, quòd exceptiones sunt cõtra regulam, idest cõtra illud quod dicitur in regula. in illis itaque non est mirum si perdit officium suum, quia tunc deficit: sicuti qui retrocedit, non censetur, ut procedat pedẽ promouere, unaque, & eadem res non operatur contrarios effectus: ita uult hæc lex ad finem. Concordat text. in l. in his. ff. de leg. ubi tamen

men Iurisconsultus alia dicendi forma & modo in hoc nostro proposito, & casu utitur, dicens in his quę contra rationem iuris constituta sunt, idest, in exceptionibus, non possumus iuris regulam sequi, quia deficit in dictis casibus, officiumque suum perdit, cum exceptio sit contra regulam. Et pro clariori adhuc intelligẽtia, si uis exempla, uide gloss. quę duo exempla tradit. in d.l. in his. & ibi Bald. pulchrè dicit de natura exceptionis esse, ut procedat de corpore primęuę dispositionis, & probat contrarium eius quod est in præcedenti. quæ uerba pulchra & notanda reputat Curt. Senior inferens ad not. quæstionem, in consil. lxv. in iii. colum. & Francis. Ripa ad aliam quæstionem etiam inferens, libr. I. respons. cap. vi. nume. 6. facit quod dixi supra in iii. not. & quod scribit Bald. nota. in tract. dotium, fol. II. ad fin. i. part. Et Archiepiscopus Florent. in prima parte suę summę sub capitu. de regulis iur. titu. xx. quærit, utrum exceptiones contineantur sub regula: & concludit, quòd quãtum ad potestatem uerborum, quæ in ea proferuntur uniuersaliter uel indefinitè, affirmando uel negando, comprehendit exceptiones, aliàs non diceretur exceptio: ut si dicerem, omnis homo currit excepto equo Titii: hîc non est exceptio, quia equus Titii non comprehendebatur sub propositione illa, omnis homo currit. sed si dico omnis homo currit excepto Titio: illa est propria exceptio: quia propositio comprehendebat Titium, tollitur ergo Titius, dicit uirtute exceptionis quò ad materiam de qua est sermo. Sed quantum ad iuris determinationem, exceptio non comprehenditur sub regula: quia contraria ratio & ius est, tam in exceptione quàm in regula. Hoc igitur subdit Archiepiscopus operatur exceptio, ut illud quod aliàs sub uerbis regulę comprehendebatur, à determinatione regulę exceptionis uirtute tollatur. Regula ergo in generalitate uerborum, seu quantum ad uerba comprehendit exceptiones, quę tolluntur à regula uirtute exceptionis, quò ad materiam de qua in regula: quò autem ad iuris dispositionem non comprehenduntur sub regula. Quamuis tamen, ut

29 ex prędictis liquet, exceptio † non sit de regula. de officio, uel dispositione regulę, sed contra regulam, contraque illud quod in regula dicitur, non enim regulatur à regula: eatenus tamẽ est de regula: quia debet esse de terminis regulæ, & posset pdicari de regula: aliàs sequeretur absurdum, ꝙ exceptio esset superflua: quod esse non debet: secundum Aret. in consil. xxx. colum. iiij. Item inepta similiter esset ipsa exceptio: si enim regula esset de homine, exceptio de equo, incongrua foret secundum Bald. Paul. de Castr. & alios in d.l. in his, idque ad sensum patet: quia. n. ualde ieptè, qui dicat omnem hominem præter equum Sempronii currere. Socratẽ enim si nõ currat rectè excipiet. & probatur etiam in l. pen. ff. de uino leg. Hinc notabilem qustionem determinat

30 Dec. in consi. dxc. ad fin. Sufficit † tamen

men exceptionem esse de regula secundum quid.ita limitat Ias. per illum tex.in l.nummis.ff.de in litem iur.in iij.column.exceptio enim ibi posita est de regula respectu iuramenti in litem, non iuramenti affectionis: facit quod de argumento à simili dicimus, quòd in omnibus non requiritur similitudo: sed satis est similitudinem esse eo respectu de quo agitur.ut post Abbatem scribit Deci.in cap.translato, in prima lectio . columna tertia . de constit.

31 Firmatque † exceptio regulam in casibus non exceptuatis. text. not. in l. nam quod liquidè. in §. final. ff. de pen. lega. ubi legata penu. præter uinum, omnis penus uino excepto debetur. quem text. pro singulari ad hoc allegauit Imo.in l. filio præterito.ff.de iniust- rupt. secundum Alexand.in cons.lxiiij.columna prima,libro quarto.Sed miror de Alexandro id dicente & sequente, cum ad hoc propositum plures sint cōcordantes allegati per Lanc. Dec.in l.generali.in §.uxo.de usuf. leg. per Fel. in locis infrà allegādis. Dec.hic, & in ca.cum dilecta.in v. nota.de confir.util.nel inutil. & in consi.clj.col.ij.& consi.dciiij. co.4. & priùs per Barb.qui plura alia adduxit in consil.ix.colu. pen. lib.iij. * Ruin.cōsi.41.& 190.lib.2.& 150. lib.3. Paris.in cons.99. & 109.lib.1. & consi.7.25-31.33.57. & 94. uol.3. & in consil. 21.114. & 141. uol.4.] Et si omnia allegata per præfatos scribentes id nō probent:prout tex. legis nostræ & d.l.in his.in quibus non dicitur, quòd exceptio firmet regulam in casibus nō exceptuatis, sed quod exceptio est contra regulam, contrariumque eius quod in regula dicitur, ponat.ultra tamē §. fin.dict.l.nam quod liquidè.id optimè probatur in l.quæsitum. col.ult. in uer.denique.ff.de fun.instru.ubi in legato domus instructæ continetur uestis:maximè inquit in proposita specie.proponebatur enim eum qui legauerat, argentum & rationes excepisse:& qui hęc excepit, nō potest, ait, uideri de cæteris rebus quæ in ea domo essent sensisse, excipere:intellige,ut ibi per glos.Probatur quoque in auth.de non alie.aut permut.in §.ut autem lex.ibi, necessarium existimauimus quasdam exceptiones dare legi cum multis uigilijs, ut eas habens in auxilio lex nequaquam moueatur.ergo firma remanet in alijs nō exceptis.Est etiam ad idem text.in præalleg.§.uxori.ut ibi not.Bartol.& Lancel. Deci.item & alius text. in ca.dominus. xxxij. quæst.vij. ad confirmandū uxorem non esse dimittendam,Dominus solam fornicationis causam excepit: cæteras uero uniuersas & inumerabiles molestias,si quæ extiterint,iubet, inquit, pro fide cōiugali & pro castitate fortiter sustineri: & ibi gl. not. Confirmantur prædicta ex eo quod dicimus de negante alterū ex duobus illatis,ut reliquum affirmare præsumatur. ca. nonne. de præsumpt. item quòd uno reprobato, reliqua confirmantur.l.tribunus.§. fin.ff de mil.test. & quòd unius exclusio alterius est inclusio, & econtrariò.l.cùm prætor.ff.de iudi.l.maritus.C.de procur.cum not.ibidem per scribentes, & Felin.in dict. cap. nonne.

nõne. Aquen. in l. fina. ff. quod quisque iuris, Rimin. in l. j. colu. xviij. super glos. in uerbo, fortissimum. ff. de offic. eius, & Lancel. Dec. in l. penul. colum. iij. C. de pact. in quibus locis limitationes alias, & declarationes ponunt: præsertim, quòd ubi includitur unus casus ratione frequentioris usus, non excluditur ca-
32 sus minus frequens. Et pariter † exceptio regulam declarat, si fortè posita sit generaliter & indefinitè, ut cùm testator mihi relinquit omnia dulcia, uel omnem penum præter uina, quę Romę sunt. nam exceptio restringit, limitat, declarat uniuersalem propositionem: ut nõ omnis penus simpliciter, sed ea quæ Romę est legata intelligatur. dict. §. fin. l. nam quod liquidè. ff. de pen. lega. ubi Bartol. nugas sparsit super relatiuo, & super penu an sit neutri uel masculini generis. sed secũdum Imo. in d. l. filio præterito. sensus illius tex. est, quòd exceptio regulam declarat. præcedente enim oratione generali uel indefinita si sequatur casus exceptus cum certa qualitate talis qualitas illuminat generalitatem, eamque declerat & tempe rat. & istud est id quòd Imol. illum text. pro singulari adduxit in secun do responso uidelicet, nõ in primo. Ideò Corne. in consil. cxcv. col. j. uolu. j. dicit Imol. in d. l. filio, ad hoc pro singulari illum text. allegare, quòd exceptio declaret regulam, ut intelligatur secũdum terminos exceptionis: ex cuius qualitate datur intelligi de quo genere loquatur re gula: ut etiam per Felin. in d. c. quoniam frequenter. in prin. in j. col. ut lit. non contest. & Dec. hîc, col. ij. ad finem. & in consi. ccccccxx. col. ij. ubi post Alex. concludit constare principem, uoluisse tertio præiudicare, quando excipit aliquid particulariter, in quo noluit tertio præiudicare: in alijs enim non exceptuatis uidetur uoluisse iuri priuatorum derogare. Et licèt Felin. loco præallegato ad istud propositum alia quædã iura citet: labitur tamen & æquiuocat, cùm non probent exceptionem declarare regulam: sed firmare & non ampliare. Cõfirmantur prædicta, quia ubi fit mentio de genere & specie, simul genus per speciem declaratur & restringitur. l. sed & si adijciatur. ff. pro socio. cum ibi not. per Bartol. & dicam in l. in toto iure. infrà eodẽ. & per d. §. final. l. nam quod liquidè. & prædicta, scribit not. Deci. in c. sedes. col. final. de rescript. quod quando genus præcedit, & sequuntur species cum àdiectione certi loci, restringitur genus ad locum expressum: ut uoluit Oldra. in consi. viij. Si enim legata fuerit omnis penus præter uinũ quod erat Romę, legatum restringitur ad penum quæ Romæ erat. confirmat per similem text. in l. quæsitum. in §. j. ff. de legat. iij. iuncto ij. & ultimo responso. dict. §. cum gloss. ubi testator legauit argentum omne, & suppellectilem, & quicquid habebat in prędio Semproniano. Id legatum ad ea quę in fundo Sempronia no tantùm erant, restringitur: idèo subiungit ibi Decius cùm testator legasset uxori omnes res, pannos laneos, & lineos, & alias massarias domus: dicebam, inquit, in eo casu qui

Senis

Senis occurrerat, quòd legatum intelligebatur de omnibus rebus domus.& non de alijs, quæ extrà domum fuissent:ut latiùs etiam apparet ex suo consilio 92.faciunt, quæ ipsemet scripsit in consil. 190. Probat igitur tex. in dicta l. quæsitum. in §.j.cum prædictis,quòd quemadmodum qualitas in exceptione posita declarat regulam de quo genere,& in quibus terminis loquatur. §.fin.d.l.nam quod liquidè. ita etiã si apposita fuerit in parte aliqua regulæ uel legati facti.Ex prædictis infertur ad aliam nota. quæstionem.

33 † Quidam recognouit se tenere ab Episcopo Mutinensi quicquid habet in ciuitate Mutinæ excepta tali domo:quæritur, an pro hoc uideatur recognouisse iurisdictionẽ quã habet in homines dictæ ciuitatis? Et uidetur,quòd sic:quia uerbũ, quicquid,& uerbum,omne, ex uniuerso sumitur,& nihil excipitur.l.balista.& l.heredes mei.in principio.ff. ad Trebel.& l.quicquid .ff. de uerborum obligatio.& l. qui omne dicit,nihil excludit.l.Iulianus.ff.de legat.iij.l.omnes.C. sine cens. uel reliq.& l.si quis seruos omnes.ff.de legat.iij. Sed ad opposit. quòd dictis uerbis non comprehendatur iurisdictio,& hoc ex ui exceptionis suadetur.Nam cùm excipiat unum corporale,domum scilicet,uidetur tacite declarare se de solis corporalibus sensisse.prealleg.§.fin.l. nam quod liquidè.uirtus enim exceptionis est duplex,eximire,extrahere, & uirtutem indefiniti,seu obscuri sermonis & precedentis dispositi declarare.l. final.§.cui dulcia.ff.de uino,& oleo legat.quia precedentia declarantur per sequentia, & econtrariò. Cum igitur iurisdictio res incorporalis sit,& id quod excipitur corporale, constare liquidò uidetur de iurisdictione non fuisse intellectum. Item quia preiudicium aliquod propter rei incertitudinem afferri non uidetur.l.certum.in prin.ff.de confes.secundum Oldra.Bal.autem in tit.de capit.qui cur.uend.col.v. & sequẽ. dicit,non esse uerum uerba predicta uniuersalia eẽ ita incerta, quòd uitiare debeant.per d.§.fi.& l.rei appellatio.suprà tit proximo . ideò sic distingui debere dicit:aut recognoui quicquid possideo,& non includitur iurisdictio :quia esset trahere uerba ad significatum improprium l.seruus.§.incorporales.s.de acqui. rerum domi. Aut recognoui quicquid habeo, & includitur iurisdictio de proprio uerborum significatu.sequitur Iacob. de sancto Georgio in tract.feu. in uerbo Dictique uasalli promiserunt recognoscere. col.v.licèt Bald.corruptè & diminutè referat.Et ad declarationem.d.§. fin.l.nam quòd liquidè. dicit etiam Corne.licèt in sono uerborum plura uerba effundat in authentica ex causa,col.7.& 8. C.de liberis prete. quòd ibi ponitur regula, & exceptio, que exceptio postea arctatur p adiectionem quandam, siue qualitatem,que adaptari potest ad regulam, & ad exceptionem. Sed cur relatiuum,quod,ibi positum non magis referatur ad uinum neutri generis quã ad penũ fœminini generis? Resp.posse ad utrũque referri.& cũ duo substantiua ad que referẽ diuer

si generis sint, se conformat cum ꝓximiori, secundum figuram generũ: de qua facit mentionẽ Bar. in l. Plautius. ff. de aur. & arg. lega. quæ in his terminis erit zeuma præcipuè, quia in d. §. fi. cum figura cõcurrit, quòd exceptio, & regula conformitatem inuicem habent, propterea conuenit, quòd ad utrunque referatur. Et ita ait, procedat illud uulgatũ, quòd exceptio declarat regulam. d. §. fin. non intelligas, subiungit ibi Corn. simpliciter, sed, prout ex prædictis deprehenditur. Nam si relatiuum quod, ad penum referri non posset: non restringeretur regula illa per dictam exceptionem: ut ibi per glo. & Bar. facit etiam quod per §. fi. determinat Bald. not. in tractatu dot. fol. 2. col. j. Quantũ tamen† ad alios casus, qui sub regula non clauduntur, exceptio non dilatat, non extendit, nec ampliat regulam: ut omninò omnes prædicti casus sub illa ꝓ exceptione comprehendantur. nec facit ut regula extẽdatur ad ea, quę aliàs exceptione minimè facta sub regula comprehensa non fuissent. præallega. §. ut autem lex. cum glossa l. Lucius. §. heredibus. ubi Angelus, & Paulus de Castro nota. ff. ad Trebellianum. & est textus notabilis in l. generali. in §. uxori. ff. de usufructu legato, & ibi Bartolus tradit. nam in generali legato eorum, quę in domo sunt, non ueniunt uenalia: quia iuris intellectu non censetur domi haberi, quę uenalia sunt, licèt de facto in domo reperiant: ut ibi, & in l. si chorus. in §. j. & l. si ita legatum. ff. de lega. iij. & l. Quintus. ff. de auro, & argento legato. Si igitur testator usumfructum eorum quæ in domo sunt, legauerit, nõ ueniunt lanæ uenales ibidem in domo repertæ. dicto §. uxori. Vnde exceptio ibi facta de argento, licèt, ut dictum est, regulam confirmet: nòn tamen ampliat, ut sub generali illo legato res uenales includantur, quæ in tali legato aliàs non comprehendebantur. Cuius conclusionis ratio est. Quia exceptio fit ad restringendum regulam: ideò illam ampliare non debet, nec cõtrarium effectum operari. l. legata inutiliter. ff. de lega tis primo. Et ultra ad hanc conclusionem accumulata per Felin. in dicto cap. quoniam frequẽter. in princi. & Deci. hìc col. penul. & in dicto cap. cum dilecta. colum. ij. uide Bal. Ange. & Paul. de Cast. in d. l. in his. ubi not. determinat quæstionem. Statuto cauebatur, de omni instrumento continente summam centũ librarum solui debere gabellam, & registrari, aliâs nullius sit momenti excepto instrumento procuræ, id est procuratorij, siue mandati. Accidit de quodam legitimationis instrumento gabellam non fuisse solutam. dubitatum fuit utrum uigore prędicti statuti dictum legitimationis instrumentum nullius esset roboris? Paul. de Cast. dicit primã partem statuti generalem esse, & regulam ponere de instrumentis continentibus certam quantitatem, uel rem ad quantitatem reducibilem: sed legitimationis instrumentũ nón est huiusmodi: quia æstimationem non recipit: ergo non comprehenditur sub regula l. iiij. §. totiens. cum doctrina Barto. ff. de damn. infecto, &

& tradit Deci.in consil. 675. Sed refragatur, quia exceptio de instrumẽto procuræ, quod æstimationem nõ recipit, loquitur: ergo ut bona sit exceptio, supplenda est regula, ut comprehendat etiam instrumenta continentia quid inæstimabile, aliàs non esset de terminis regulæ. Oppositũ determinat Pau. de Castr. pro ualiditate instrumenti legitimationis prædictę: quia sub regula statuti hic casus nõ includitur. Nec obstat, quod de exceptione dicebatur: quia & si in casibus nõ ceptuatis exceptio regulã firmet, eamque declaret, in quibus terminis loquatur: non tamen ampliat, ut illa extendi faciat ultra terminos eius: uerum potius dicendum est exceptionem ineptam esse. & sequuntur cõmuniter doctor. infra allega. Et ratio facilè assignari potest: quia si eo casu exceptio regulam ampliaret, & ultra terminos eius extendi faceret, duo sequerentur absurda: quod exceptio esset inepta, & pariter regula, quæ de re æstimabili loquitur, contra l. nam absurdum. ff. de bonis libe. & l. ratas. C. de rescindẽda uenditio. item quod repugnantiã contrarietatemque in se contineret, contra l. ubi repugnantia. infrà eod. titul. Est autem minùs inconueniens exceptionem ineptam esse, quàm quòd sit etiã inepta regula, repugnãtiamque in se contineat, eligendum igitur istud est. l. quotiens nihil. infrà eodem. Aliam notabilem decisionem ponit Baldus in dict. l. in his. quibus nonnullas addunt Seuerin. in repetitio. l. omnes populi. column. lxxvij. & Felin. in dict. cap. quoniã frequenter. in princ. in iij. colum. sequentes decisiones Baldi & Pauli de Castro prealleg. Et subiungunt, quòd † sicuti exceptio regulã nõ ampliat, ita clausula non obstantibus &c. gratiam firmat, nõ autem ampliat. clemen. j. §. ad hæc. cum ibi nota. de præbend. quodque sicuti exceptio regulam non extendit: ita nec significatum regulæ in non exceptuatis. exempli gratia, Statuto ciuitatis Perusinę cauebatur, quòd exceptis nobilibus ciuitatis omnes artifices possent de prioribus consti tui. nunquid artifices ciuitatis de prioribus esse poterunt? Videbatur quod non: quia exceptionis locus regulę locũ arctat. §. fina. dict. l. nam quod liquidè. Contrarium determinant Baldus, Seuerinus & Felin. pręallega. argum. l. hęc oratio. ff. si liber tus ingen. esse dica. ubi loquens Iurisc. de oratione generali prohibitiua eam dicit, nullam causam aut personam excipere. quicquid enim non excipitur, sub iudicio regulæ remanet. l. Titię textores. ff. de legatis j. & ad propositũ alias quasdam decisiones per prædicta ponunt Alexand. in consil. cvi. colum. ii. libr. v. Aretin. consil. viii. columm. final. & consil. xxx. colum. iiii. cuius tamen dicta latius statim examinabimus. Corne. in consil. 57. libr. i. & Decius in consil. xl. & xliiii. colum. ii.

* *Et quòd exceptio non faciat, ut in regula cõprehendatur casus qui sub illa non comprehenderetur, si exceptio facta non fuisset, ponit plenè Ruin. in consil. 23. & 93. lib. 1. & 18. lib. 2. & 119. in eod. & 71. & 171. lib. 3. & 127. lib. 4. & 60. uol. 5. & Paris. cons.

consi.67.uolum.2.ubi ponit duas li mitationes in quibus exceptio ampliat.] In legato igitur de omnibus rebus,quæ in tali domo sunt alicui facto, nõ comprehenduntur uenalia:quia iuris intellectu non censen tur domi esse, sed de facto, & casu quodam dicto §.uxori. quem Lancelottus.Decius ibi dupliciter limitat. Primò quando præter uenalia nihil in domo fuisset. facit quod di cimus de regalibus, quæ licèt in generali concessione non ueniant: secùs tamen est quando princeps in loco quem cõcedit non haberet nisi regalia.argumen.l.fundus qui lo catus.ff.de fund.instr. ut post alios tradit Aquen.in titu.qni feud.dare possunt.col.ij. Limitat etiam secundò in legato facto per patrem filio, quando patrimonium esset ita amplum,quòd per hoc præiudicaretur hæredibus:ut ibi per eum.Item, & tertiò ex mente, & uerbis Bart. ibidem,quando testator legans dixisset se relinquere omnia bona, quæ ĩ tali domo sunt, quoquomodò ibi sint:tunc enim includerentur uenalia.Hinc etiam dicit Corn. in consi.57.libr.j. quòd exceptio regulam firmat in casibus non exceptuatis,& ampliat, ut comprehendat ex mente disponentis ea, quæ aliàs non cõ prehendisset,ne inepta sit exceptio. & respondet ad §.uxori.illud procedere ubi est in iure determinatum, quòd sub uerbis id non includitur: secùs esse dicit,ubi uerba ambigua, & generalia essent : ut ibi per eum. faciunt,quæ scribit Parisius in consilio 57. columna final.libro.ij. Vel meliùs intellige,ut statim dicam in uersiculo meliùs dici potest. Item ubi exceptio fuisset de re uenali, quæ aliàs in legato non comprehẽditur, uirtute exceptionis regula legati generalis,etiam ad res uenales extenderetur : ut congrua sit exceptio,& aliquid operetur. argumento l.si quando .ff.de legatis primo, ut per Alexandrum in consil. ccxv. incipiẽ. Nec arguendi.colum.viij. uersi.decimò considero.libro.ij. & Decius hîc colum. penultim.& in consilio ccclxxxj.colum.ij. ubi scribit non procedere dict.§.uxori.quãdo constat de uoluntate testatoris, quòd ueniant etiam uenalia, præsertim per textum in l. seruos.in §. final.ff.de lega.iij.ubi serui uenales in legato non ueniunt,nisi sic fuerit euidens uolũtas testatoris etiam de his sentientis. Reprehendit etiam Lancelottus Decius in dic.§.uxori. Iacob de Are. qui dixerat in obligatione omnium bonorum non ueni re uenalia. oppositum enim uerius est,ubi simpliciter legauit quis omnia bona:cum dictio, omnia,nõ restringatur.l.Iulianus.ff. de lega.iij. secus si addatur locus,puta, quæ in tali domo sunt: ita intelligitur, & procedit.§.uxori.conferunt ad propositum, quæ scribit Moderni de Fano in tractatu de pignor.folio.6. quæ omnia notab.sunt ad intelligẽtiam, & ornamentum prædicti.§. uxori. Et † conclusio superiùs fir-
36 mata de exceptione, quæ non ampliat neque extendit regulam ultra terminos eius,sanè intelligenda est: ut procedat quando fit exceptio de eo,quod continetur in regula: cùm exceptio tunc satis operetur restrin-

gēdo regulā dict.§. uxori.secùs si ex ceptio fuerit de eo, quod in regula non comprehendebatur:tunc.n.ān exceptio superflua inutilisque reddatur, intelligitur ampliare regulā secundum qualitatem ipsius exceptionis.Exempli gratia. Si constituo ꝓcuratorem generaliter ad omnia, non comprehenduntur, quæ specia le mandatum exigunt. cap. qui ad agendum. de procurator. libro vj. sed si constituerem procuratorē ad omnia,excepto, quod iuramentum deferre non possit, sicque unum ca sum excipio de requirentibus speciale mandatum:talis exceptio regulam declarat, & ampliat, ut etiam includantur alia quæ mandatū exigunt speciale:ut post Lapum & Geminianum in dicto cap. qui ad agēdum.concludunt Alexand.& alij in l.fi.ff.quod quisque iur. Ex quo.n. exceqtio aliâs inepta esset, nisi regula intelligeretur generaliter,ac in requirentibus speciale mandatum,& uerba regulæ non repugnent: quia generalia sunt,& de sui natura apta quò ad sonum uerborum cūcta cōprehendere, & requirentia speciale mandatum,puta,ampliatur tunc,& extenditur regula, ut omnia includat etiam,quæ speciale exigunt mādatur:secùs si uerba regulæ repugnarent penitusque refragarentur:quia tunc regula per exceptionem non ampliatur, neque extenditur: sed potiùs inepta iudicatur & reijcitur: ut declarat Paulus de Castro in dicta l.in his. quem in superioribus retuli. & hoc modo secundum Decium hîc colum.penultim.& in dicto cap. cùm dilecta. column.ij. & iij. concordari possunt multa scribentium dicta, quę inter se contraria uidebantur. Meliùs dici potest isto casu non ampliari, nec extendi regulam:ut retulit Decius & prę alleg.dicere, sed regulam, & generalem conclusionem declarari per exceptionem, ut intelligatur isto casu generaliter ꝑut uerba sonant, etiā in requirentibus speciale mandatū: & in his quæ aliâs sine expressione exceptionis non fuissent in regula comprehensa ex uerisimili disponētis mente ac iuris censura.argumento dicti §.fina.l. nam quod liquidè. & eorum quę scribit Corneus in cōsilio.lvij.libr.j. Et postquàm hoc scripsi,inueni quòd Decius infrà in principio ultim.colum. meliùs considerans,quàm in superioribus fecerat,istud uoluit,quando tamen exceptio nihil reperit quod excipiat, nihil operatur.l. in lege.ff.de cōtrahenda emptione. Angelus in.l.certo.ff.de seruitutibus rusticorū prædiorum.unde legatum prædij exceptis uineis,si uineæ nullę erunt, uineas non comprehendit, ut ibi, & l.si quis legauerit.ff.de legatis.j. & ratio manifesta uidetur,quia si non sunt,comprehendi non possunt: cū non entis nullę sint qualitates.l. eius qui in prouincia.ff. si certum petatur. Et retenta cōclusione prædicta ac resolutione, dubia (ut inquit Decius in dict.cap. cùm dilecta.colum.iij.& latiùs hîc colum.penultim.& fina.) redditur decisio Petri de Anch.in.c.ij. de officio uicarii.lib.vj.uolentus, †quòd, si Episco-37
pus concesserit uicario, ut possit omnia quę Episcopus ipse potest, excepta

pta collatione beneficiorum : quòd non poterit facere alia Episcopo reseruata. sequitur Felinus in dict. ca. quoniam frequenter, in princip. & Aretinus in consil. viii. circa finem. inducendo subtiliter textum in l. fi. ff. quod quisque iuris, secundum unam solutionem gloss. j. per quam patet, quòd licèt lex uel statutum puniat delictum, excipiendo unum casum per quem à pęna eximitur, qui in dolo non est : per hoc non sequitur, dicit Aretin. quòd in aliis casibus statutum comprehendat non dolosum. cùm enim (ut inquit hic Decius) exceptio facta sit de collatione beneficiorum, quę de reseruatis Episcopo existit. cap. fina. de officio uicarii. in vi. talis exceptio regulam ampliare uidetur ad alia omnia quę Episcopo reseruata sunt. uel melius, ut dixi, declarare ut omnia comprehendat ex mente disponentis : quia uerba regulę non repugnāt: imò cōueniunt dum dicitur omnia concessisse. Quando enim conueniunt uerba & restringuntur ob uerisimilem mentem disponentis: ut in dicto ca. qui ad agendum. & in dict. ca. final. de officio uicarii, excipiaturque casus in quo specialis exigatur prouisio ex tali exceptione mens disponētis cognoscitur : ideò uerba generalia, generaliter intelliguntur, quemadmodum sonant. neque isto casu ampliatur regula, sed potiùs dicendum est uerba generalia non restringi: secundum Dec. hic, col. fi. & in d. c. cum dilecta. col. iii. & Parisium in consil. v. allegato, & consequenter Deci. hic melius sentiens, quàm in superioribus, posuit cōclusionē quā supra dixi in uersic. meliùs dici potest. Mod. Papien. in d. l. final. quod quisque iur. post Felin. in d. c. quoniam frequenter. & alios ibi citatos contrarium tenent, quòd alii casus uidelicet speciale mandatum & cōmissionem in specie exigentes, non includuntur sub regula uel dispositione generali, quamuis facta fuerit exceptio unius casus ex requirentibus speciale mandatum : quia exceptio regulam ad casus qui sub ea nō comprehenduntur, non extendit. allegant quędam, sed latiùs dictū fuit in superioribus. adde Phil. Franc. in c. qui ad agendum. in §. i. pręalleg. contra Lapum & Gemini. tenentē in commissione Episcopi uicario facta, ut possit omnia, quę potest Episcopus excepta collatione beneficiorum, quòd alia Episcopo reseruata peragere, expedireque nequeat, per regulam prędictam: quòd & si exceptio firmet regulam in casibus non exceptuatis, non tamen operatur inclusionem casuum, qui de natura regulæ non includerentur. dicto §. uxori. Sed non est recedendum à prædicta distinctione, & ab opinione superiùs firmata, quę communis est, in iudicandoque & consulendo tenenda: ut per Alex. Ias. & Aquen. in dicta l. finali, quod quisque iuris. & Iaso. in l. nummis, colum. iii. ff. de in litem iur. sequitur Chassanæus Vltramontanus in consilio suo iii. per rationem Aretin. & Iason. suprà alleg. quòd
38 † licèt summus Pontifex in generali confirmatione priuilegiorum non intelligatur confirmare priuilegia contra ius : si tamen unum contra ius excipere, intelli-

telligeretur omnia alia priuilegia, quæ contra ius sunt, confirmare: ad hoc ut exceptio sit bona. per text. in l. tribunus. in §. j. ff. de militari testamento. Vt enim dicunt Alexa. Iaso. & alij præallegati, nisi talis exceptio operaretur inclusionem omnium casuum requirentium aliàs speciale mandatum sub regula, ipsa exceptio non esset de regula, ut esse debet, inutilisque & superuacua redderetur: cùm tamen fieri debeat interpretatio, ut actus ualeat, & uerba aliquid operentur. l. quoties in stipulationibus. ff. de uerborū obligationi. l. si quādo. ff. de lega. j. cum ibi nota. idem uoluit in præallegato consi. xxx. colum. iiij. quòd exceptio debeat esse de regula, & declaret illam in casibus non exceptuatis, aliàs sequeretur absurdum, dicit, quòd exceptio superflua esset. & eadem ratione post Anchara. uoluit quòd faciat includi casus quos aliàs regula non comprehenderet, ne superflua reddatur exceptio ipsa. Et hanc opinionem tenuit etiam ipse Anchar. sibi contrarius in rubr. extra de reg. iur. in vj. in iiij. quæstio. secundum quod refert Alexand. in d. l. fin. Addas etiam pro hac parte, & sic patebit responsum ad fundamentū Moder. Pap. & aliorum oppositum tenentium, quòd hoc casu & similibus per exceptionem nō ampliatur nec extenditur regula, sed declaratur: ut uerba generalia regulæ uel dispositionis generaliter intelligantur, ut sonant, talemque fuisse proferentis & disponentis mentem. quod nota. Superest modò respondere argu. Aret. in dicto consi. viij. circa fin. de l. fin. cum gloss. ff. quod quisque iuris. ubi patet, quod licèt lex uel statutū delictum puniat, & unū excipiat casum per quem eximitur à pœna, qui non est in dolo, per hoc non sequitur quòd in alijs casibus statutum comprehendat non dolosum. quam inductionem de textu illo pulchram dixit Felin. in d. c. quoniam frequenter. in ij. colum. Sed respondeo quòd in terminis prædictarum quæstionum uerba non refragantur, nec repugnant, in suique generalitate apta sunt omnes casus comprehendere: ideò nimirùm si per exceptionem mens & intentio disponentis declaratur, ut regula & conclusio generaliter intelligatur, & comprehendat omnes alios casus consimilis rationis, & ita includit, ut latiùs in superioribus dictū fuit: sed in terminis argumenti facti per Aretin. repugnaret lex & ratio.

39 † Quia in delictis maximè ubi imponitur corporalis pœna, dolus requiritur: ut per Alex. in consil. cix. ponderatis. colum. iiij. lib. 1. & Modern. Papienses in d. l. fin. ad finem, ideò nimirùm si dolus exigitur, & consequenter termini dispares sunt: unde ex diuersis malè infertur. l. Papinianus exuli. ff. de minori. & istud est in effectu quòd post gloss. dixit Alexā. in d. l. fin. quòd uirtute exceptionis nunquàm ampliatur regula, si correctio iuris sequeretur: prout necessariò contingeret dato argumento Aret. pro bono & ualido. Et consequenter ne sequatur correctio iuris & absurdum, exceptio non ampliat conclusionem: ut hîc etiam per Decium colum. fin. seu melius non operatur

operatur effectum declarationi de qua dictum est suprà referendo Lapum, Gemini.& Anchar.

Conclusionē uerò & declarationem prædictam dupliciter restringit Aquen.in d.l.fin. sed mihi parū placet: quando uerò expressa nominatim essent aliqua exigentia specialem expressionem,& inde subiecta generalis clausula, omnia iura &c.omnia comprehenderentur, per ea quæ scribunt doct. quòd licèt in generali concessione nō ueniunt regalia: tamē si princeps aliqua ex eis nominatim cōcessisset, inde subiunxisset generalem clausulam, omnia iura &c. tunc ueniunt etiā regalia: ut per Felin. in c.quæ in ecclesiarū. de constitut.& Aquen. in Specu.de feud.in titu.qui feud. dare poss.colum.ij. Ex prædictis nonnullæ conclusiones colliguntur. Prima est, ꝙ licèt exceptio non sit de officio regulæ, sed contra regulam: tamen esse debet de terminis regulæ, aliâs non est bona, sed inepta & superflua. Secunda, quòd exceptio regulam confirmat in casibus non exceptuatis, per rationes prædictas. Tertia, ꝙ exceptio regulā declarat in quibus terminis loquatur, facitque ut intelligatur secundum terminos exceptionis; ex cuius qualitate de quo genere loquatur, regula colligitur §.fin.d.l.nam quod liquidè. Et hoc quando uerba regulæ seu conclusionis non repugnant, nec refragātur, sed generalia sunt & intelligentiam talem patiuntur: aliâs secus. potiùs enim tunc uitiatur exceptio, & superflua ineptaque, ut dixi, reputatur. Quarta conclusio. Exceptio nunquàm ampliat nec extendit regulam, ut sub regula comprehendi faciat ea, quæ aliâs non facta exceptione saltem in generalitate & sono uerborum non fuissent comprehensa: quia inducta ad diminutionem, non debent operari augmentum. & una eademque res contrarios effectus operari non debet, ut in superioribus dictum fuit. Viden-
40 dum quoque est † pro complemento præsentis materiæ: utrum quemadmodum limitatur nō procedere regulam in casibus exceptuatis, ut dictum est, pariformiter dicendum sit non habere locum in casibus similibus exceptuatis: sicque exceptio facta in aliquo casu ad similes porrigatur? Pro intelligentia & enucleatione præsentis articuli nonnulli casus discutiendi sunt. aliquādo enim casus exceptis similes per alia iura includuntur, & indubitati iuris est tales casûs non exludi. secundū Decium hîc col.fin.per text.in §. quanquam c. post translationem. de renunt.& in d.c.cum dilecta.ubi Canon.not.& est etiam text.in d.l.fin. ubi Alexand. Aquen. & alij not.ff. quod quisque iur. aliâs sequeretur iuris correctio, quod est absonum, ut per eos. facit text. cap. in nostra. de sepultu.cum nota. per Abbatem licèt .n. priuilegiū de quo ibi super electione liberę sepulturę solū excipiat interdictos & excōmunicatos, non per hoc firmatur regula cōcessionis ut possint ibi sepeliri impuberes: quia per alia iura prohibetur illis electio sepulturę: ut ibi per glos. & Felin.in d.c.quoniam frequēter. a l fine primæ col. faciunt quæ scri-

bit idem Felin.in cap. nōne de præsumptio.& glo.nota.in l.j.C.de cōdict.indebit.dicens, ꝙ positio unius exceptionis non remouet alias exceptiones in iure expressas. quā gloss. dicit nota.Bal. ibi in ultim.colum. colligens ex ea, ꝙ exceptio limitat regulam, sed non limitat alias exceptiones. Et prędicta procedunt etiā, quòd per dictionem taxatiuam, tantùm, aut duntaxat, facta esset exceptio: quia propter hoc non tolluntur aliæ exceptiones comprehensæ per alia iura, quia sic corrigerentur dicta iura, quod dicendum non est l.ob æs.cum gloss.C.de pręd.minorum.cum alijs hîc adductis per Decium & in dicto cap. cum dilecta.& Felin. loco præallegato, column.ij. Alexan. Aquen. & alios in d.l.fina. Alexan.consil.cxxx.incipien. in causa.colum.iij.uersicu.nec obstar.uolum.iiij. ubi ampliat etiam, ꝙ uerba taxatiua geminata fuissent. faciunt quę scribit Aquen.in præallegat.titul. qui feudum dare possunt. colum.ij.in vj.limitat. Plura etiam ad prædictum propositum congerunt Decius in consil.cli.colum.iiij. & cclxxxiiij.colum.ij.&.iij.& consi. dcxcvij. & dcxcix. & Francisc. Ripa in repet.l.fin.C.de reuocan. donat. quęst.xlj.colum. penult. & final. & quemadmodum diximus hunc casum pro indubitato doctor. habēt.

41 † Maius dubium est, quando alii casus per alia iura non includuntur, utrum exceptio facta in unū casum ad similem porrigatur per uiam extensionis? Felin.in dict.cap.quoniā frequenter, colu.j. &.ij. de hoc puncto nihil dicit. Si exceptio facta fuerit taxatiuè uidetur ꝙ ad alios casus non extendatur: quia dictiones taxatiuæ excludunt omnes alios casus de proprietate sermonis.l. qui aliena.§.libertos.ff.de neg. gestis. & C. de contratabu.l.j.cū ibi nota.ita cōcludit Decius hîc circa finem commenti alia quædam adducens. Confirmari potest ex notat.per Baldum & Modern. in authen. quas actiones.C.de sacrosanct. ecclesi. ubi regulam dant, ꝙ taxatiua impedit extensionem: & ꝙ ex identitate rationis extensio licita nō est, ubi lex taxatiuè loquitur. per textum in l.ij. cum gloss.C.de patrib.qui filios distraxer. Sed caue, quia lex illa secunda loquitur in odiosis, in quibus nō fit extensio. Bartolus & Iaso. in l.si constante. in.v. & ult. quæst.gloss. ff.soluto matri. Sed miror ꝙ Deci. ita leuiter transeat, & oppositū eius, quòd ipse scribit, ueritate iuuatur quòd ad casum expresso similem ex paritate uel maioritate rationis permissa est extēsio in lege uel statuto, non obstantibus dictionibus taxatiuis in eis appositis in materia pia, aut fauorabili: imò in odiosa pœnali limitatoria ac correctoria, quādo ratio est scripta aut expressa in lege uel statuto: ut per Iaso.in d.l.si constante.colu. xiij.& sequentibus, ubi Crotus chart.vij.& viij.ff.solu.matrim.Felin.in c.lator, extra de homicid.& Deci.in consi.clj. colu. iiij.& in consi.cclxxxiiij. colum.ij.& iij.& in consil. dcxcvii. & dcxcix. Barba. in cap.fin.de donatio.Curt. Iunior in consil.lix. colum.iii.

* *Ruin.consil.74. lib.1.& consil.24. libro. 4.] & Ripa in repeti. d.l.fin C.de.

C. de reuocand. donat. in xli. quęst. ubi hanc opinionem cōmunem esse testantur, & ab eadem in iudicando & consulendo nequaquàm recedendum. Quandoque ubi in lege uel statuto ratio expressa est, non dicitur extensio illa quæ fit ex eadem ratione: sed intētio, seu comprehensio & propria dispositio. l. cùm mulier. ff. solut. matrim. quando enim in pluribus casibus eadem est ratio, omnes casus illa decidit, dicunt, nō per extensionem, sed cōprehensiuè: quia sicut genus comprehendit species, sic generalis ratio diuersas species emergentium casuum includit. per doctrinā Baldi in l. de quibus. colum. vi. suprà de legib. Et ubi sub est maior ratio uel causa, eadē subesse dicitur: quia comparatiuum relinquit positiuum in suo termino: ut per scribentes præallegatos: faciliusque fit extensio de casu ad casum, quàm de persona ad personā: ut post Aretin. scribit Deci. in consi. pręallega. presertim permittitur dicta extensio in pœnali etiam odiosaque materia, quādo dispositio redderetur elusoria, si non extenderetur. argu. l. fin. ff. ne quid in loco public. ac. l. & si prætor. ff. de iudic. cū similib. ut per Mathæsil. in suo tractat. extensionum. colum. penult. & Curt. Iuniorē in consi. lix. colum. i. Sin autem exceptio simpliciter facta sit, tunc secundum Dec. uidetur procedere prædicta conclusio, ꝙ ad similes casus porrigatur. sed quia materia extensionis profunda est, hoc altiorem postularet indaginem, inquit, Deci. eodem modo perfunctorie transit Felin. in capitu. quoniam frequenter. in. ii. columñ. nihil firmans. sed latius tetigit in capitul. lator. de homicidio. dum refert Car-
42 din. dicentem † statuto disponente, quod omnis qui occidit, occidatur: nisi se defendendo fecerit. si tamen culpa leui, aut lata casualiter quis occiderit, non occidetur. sic consuluisse se dicit in fauorem cuiusdam, qui uolens ramos piscationem impedientes incidere, socium sine dolo occiderat, sequuntur ibi Ioan. de Ana. & Feli. quia tale statutum casum unū solummodò excipiens interpretari nihilominus debet secundum ius cōmune, per quod non punitur homicida pœna mortis, nisi dolo hoc fecerit, neque sufficit lata culpa. l. in lege. ff. de sicar. ut not. Bald. in l. data opera. colùm. vi. C. qui accusa. & in l. quid ergo. in. §. pœna grauior. ff. de infam. Nec obstat, dicunt, quòd exceptio facta in uno casu regulam firmet in aliis nō exceptuatis, Quia respon. uerum esse in casibus dissimilibus: nō autem in similibus: quia etiam lex taxatiuè loquens per dictionem tantummodò, uel duntaxat, extenditur ad casum paris uel maioris rationis: ut per eum & dixit in superioribus. Dicit etiam Aquen. in d. l. fin. ff. quod quisque iur. distinguendum esse, an materia sit fauorabilis, uel odiosa, aut mixta, & an simus in dispositione hominis uel legis, aut statuti, loquitur tamen remissiuè. nec mirum quia materia extensionis lata est & periculosa: ideò Alexand. in dict. l. si constante. columñ. iiii. dixit uix in lectionibus decem expediri posse. de qua latè scribunt docto. in l.

si uerò.in §.de uiro.ff.solu.matr.& latiùs Mathesi.in suo tracta. de extensione.Sed quemadmodum in superioribus diximus,ex identitate, uel maioritate rationis extensio fit ad casum exceptuato similem, etiã in odiosis,& pœnalibus. & si ratio expressa,& scripta sit in lege, fit extensio etiamin materia limitatoria, & correctoria,non obstante taxatiua in exceptione apposita. Fortiùs igitur quando simpliciter,& sine taxatiua facta fuit exceptio.de qua tamen materia uide scribentes in dicta l.si constante.Alexand.* in l.certi conditio.in §.si nummos.colum. j.suprà si cert.peta. eundem Alex.] & Moder.in l.ij.ff.de leg.j.& Balb. in tractat.præscrip.fol.j. colum.iij.

43 Nunquid autem † præscriptio extẽdi posit de uno casu ad alium, ponunt Feli. & Mode.in cap. auditis. de præscriptio, & Balb. in tractatu præscrip.loco præallegato. Et pariter an consuetudo de uno casu ad alium extendi posit, latè Butri. & alij maximè Roch. de Curte in repetitione capituli final. de consuetudine,in duodecima char. cum sequen. ubi de materia extẽsionis plura scribit.Et ista sufficiant pro dote & ornamento istius primæ regulę.

SVMMARIVM.

1 *Fæmina dicitur à fætu,ideſt partu.*

2 *Dictio,uel,quomodò accipiatur.*

3 *Fæmina est remota ab omnibus officijs ciuilibus, quæ sunt tamen uirilia.Et quæ sint rationes. Fallit.numero.4.*

5 *Fæmina non potest magistratum gerere.Nec esse procuratrix,postulare,uel pro alio fideiubere. numero sexto.*

7 *Fæmina Iudæa tutelam Iudæi administrare potest.*

8 *Fæmina tripliciter exceditur à uiro.*

9 *Fæmina omnis est bona regulariter. Et tristatur in morte maritorum, siue senem,siue iuuenem habeat.*

10 *Fæmina citius fit uiripotens, quàm uir.Et quæ sit ratio.*

L. II. VLPIANVS.

FOEMINAE ab omnibus officijs ciuilibus, uel publicis remotæ sunt: & ideò nec iudices esse possunt: nec magistratum gerere: nec postulare:nec pro alio interuenire: nec procuratrices existere.

DIVIDITVR principiũ istius legis in duas partes.In prima ponit regulam:in secunda quæ est ibi, & ideò.illationem. Sumitur hæc regula ex legibus per gl.hìc allegatis. In tex.ibi,fœminæ secundum Grãma-
1 ticos† fœmina à fœtu idest partu dicta est.In eodem tex.ibi, ciuilibus,
2 uel publicis.aliqui† accipiunt, uel, pro seu: ut probari uidetur in §.fi. l.fin.ff.de munerib. & honor. quæ intelligentia non uidetur bona: cũ Iurisconsultus ex dictis uerbis illationem faciat ad officia tàm priuata quàm publica:non sumuntur ergo pro eodem.Deci. hìc tenet disiũctiuam uel,poni tanquàm inter genus

nus & speciem: ut in rub.C. de serui.& aqua. Quæ declaratio uidetur probari per finem istius legis ibi, impuberes ab omnibus officiis ciuilibus abstinere debent. de publicis non facit mentionem, ex quo insinuatur, significaturque appellatione ciuilium contineri. ad idem l.j. ff.ad Velleia.quæ simpliciter dicit, ciuilia officia fœminis esse adempta. & pondera quòd est creatura Vlpiani sicuti, & nostra.

3 Nota igitur, † fœminas debere esse remotas ab omnibus officiis ciuilibus, intellige de uirilibus nō de aliis:ut per Abba.in c.dilecti.de arbi.& ideò iudices, subiungit textus nequeunt esse. hocque contingit, non quia iudicium non habeant: sed quia moribus, & consuetudine ita receptum est.l.cùm prætor.§.fi. ff.de iudi.quæ quidem consuetudo introducta est propter honestatem, ne uirilibus officiis implicentur:secūdum Abb.in dict.c.dilecti. Mihi autem uidetur optimè conuenire, & quadrare quatuor rationes assignatas per Bald.in l.quoties.col.penul.C.de suis & leg. cur regulariter in feudo fœmina non succedat. Primò propter honestatem, quę nō patitur, ut fœminæ uirorum cœtui se immisceant. Secundò, propter fragilitatem consilij, & lubrica uota: cùm ter mutetur in hora. Quartò, ratione periculi: quia sub secreto rē tenere non possunt:quibus rationibus prædictam consuetudinem uestiri potuisse liquet. Vnde † stante

4 consuetudine contraria, aliud esset: aut si ex priuilegio principis id facere permitteretur:aut iure hæreditario hoc sibi cōpeteret: Dec.hîc:Abbas & alij.in dict.c.dilecti. & in.c. significauit.de rescri.& Fel. in.c.dilecta.de maio.& obe.& licèt mulier principaliter iurisdictionē habere nō possit, illā habere poterit in cōsequētiā superioritatis, uel dignitatis aut successionis.uno enim concesso oīa alia ad illud cōsecutiua, cōcessa uidētur.Imò quod plus est, mulier regnum obtinere potest.c. cum deuotissimam.ubi Archi.not.xij.q.ij. ut scribit Cor.in cōs.16.ad fi.uol.j. Cui sententiæ adstipulatur Alex.cō si.24.col.iij.lib.j.latiùs tradit Curt. in tract.feu. fol.23. in viij.limita.de regno Siciliæ, in quo ex consuetudine non existentibus masculis succedit fœmina.& pondera ex consuetudine dictum.nam de iure communi in istis dignitatibus feudalibus fœmina non succedit, nisi aliud sit in cōcessione actum, & expressum. Abb.in d.c.significauit.omnes in titu.qui feud.da.poss.in §.hoc autem notandum.per illum tex. & Dec.sæpè, maximè in consil.269.390.468. 498.516.colum.vj.& cons.seq. Nec

5 † etiam magistratū gerere possunt, subdit hîc tex.quod de ordinario intellige, ut à præcedenti differat. ad hoc textus notab.cum gloss.in l.quidam consulebat.ff.de re iudi. Capi etiam potest pro officio publico: cōcordat text.in §. corporalia.l.iij.ff. de mune. & hono. Corporalia, inquit, munera fœminis ipse sexus denegat, quò minus honores, uel munera iniungātur. huic membro accommodabiles etiam sunt rationes

6 supra adductæ. † Nec etiam, subdit Iurisconsultus, pcuratoris officium assumere

assumere aut postulare: uel pro alio intercedere possunt. ad primum dictum ultra alleg. per Dec. facit text. not. in l.j.ff.ad Velleian. sicut moribus, ait, ciuilia officia fœminis adépta sunt: ita multò magis adimẽdũ eis fuit officium, in quo non solùm opera nudumque ministerium uersatur, sed etiam periculum rei familiaris: limitando, ut ibi per scriben. & hic per Deci. tractantem in quibus deterior sit fœminarum, quàm masculorum cõditio: in quibus melior: & in quibus ęqualis: et an masculinum concipiat fœmininũ. quę res magis laboriosa fuit, quàm subtilis, ut in simili dicit gl. in l.j.ff. de solut. infinita.n. addi, scribique possent ex repertoriis, & consiliis, doct. in uerbo fœmina, & in uerbo mulier, collecta. quædam etiam ponit Barb. lib.j. in consi.xxv. concludens
7 †mulierem Iudæã, Iudæi tutelã administrare posse. Item fœmina non procreat sibi agnatos. Sicut.n. principia generationis magis attribuuntur patri tanquã formæ perfectiori, & nobiliori: ita iura genitorum efficacius patri attribuuntur, & iura familiæ, quæ agnatio uocatur: unde non mulier, sed masculus domũ facit, & cognominat: quia ipsa nõ est caput familiæ, sed masculus. l. pronũtiatio. in fi.ff. de uerb. signi. & tradit Bal. ad not. q. inferẽs in l. unica. col. ij. C. qñ non pet. Neque indignentur mulieres uidentes uiros maioris esse dignitatis, uel præeminẽtiæ, ut enim scribit Bonauentura in .iij. dist
8 stin. xij. art. iij. q. j. †Virilis sexus muliebrem tripliciter excedit. Primò quantùm ad dignitatem in principiando: omnes enim tàm uiri quã mulieres ex uno uiro fuerũt, in quo expressa repræsentatio apparet egressus rerum ab illo unico, & summo principio. Secundò excedit quantũ ad uirtutem in agẽdo: uiri enim est agere, & mulieris pati. propterea Philoso. in lib. de animalibus, fœminam uirum occasionatum, idest, imperfectum esse dicit. Tertiò, uiri sexus excedit quò ad authoritatem in præsidendo: secundum enim rectũ ordinem non uiro mulier, sed mulieri uir præficitur, sicut caput corpori. unde Apost. ad Corinthios, caput autem mulieris est uir. Quibus stantibus simpliciter loquendo melioris conditionis est uir, quàm fœmina: non tamen propter hoc ab ipsis mulieribus in eẽ suo nobilitatis propriè conditio aufertur. est enim sexus muliebris omni dignus honore. nonne enim ex fœmina natus est
9 Christus? † Et ideò malè dicit Bart. in l. pater Seuerinam, in §. socrus. ff. de condi. & demonstr. quòd regula est: oẽs mulieres esse malas. §. quia uerò. in auth. ut sine prohib. matr. debitr. &c. est enim ultra prædicta contra tex. in l. meritò. ff. pro socio. & in cap. estote misericordes. de regu. iur. in antiquis. ca. dudum. ubi latè traditur, de presump. & per Ang. in l. sciendum. ad fi. ff. de uerb. obli. ubi dicunt istam esse præsumptionẽ naturę: quia quilibet præsumitẽ bonus. Nec obst. tex. in d. §. quia uerò. ubi mulieres nõ obstãte iuramento præstito de nõ transeundo ad secunda uota cõiter illud contemnebant, & transibant, pp quod prohibet ibi Imperator de cæterò tale iuramentum

mentum apponi. non propterea dicit ille text. quòd omnes mulieres malæ sint, licet in illo casu spernerent iuramentum: sed illud est pp commune uotum mulierum pariendi, matresque essendi. cap.j.& fin. de frig.& malefic. item quia multę continere non possunt: ideò, ut inquit Aposto. melius est nubere, quã uri: imò magis damnari debeat legislator qui indiscretè talem legem ædiderat. Et propterea (quicquid dicant gloss. Bart. Pau. de Cast. & alij in prealleg. §. socrus) fœminę communiter dolent, & tristãtur in morte maritorum, siue senes sint, siue iuuenes: licèt illę, quę malę sunt, gaudeant: sed hoc est per fallentiã. Paucę enim sunt regulę, quę exce-
10 ptionem non patiantur. Est † etiam ĩ hoc maioris uirtutis fœmina quã uir: quia citiùs est uiri potens: glos. in l. qua ętate. ff. de testamen. Ratio philosophica est secundum Bald. in cap. iii. de despõsa. impub. quia fœmina citius cõsumitur: ideò citius perficitur, ut etiam uidemus in aliis animalibus. Hostien. ibi dictam rationem assignat, & aliam addit: quia faciliùs est pati, quàm agere: ideò mulier faciliùs, & ociùs est parata.

SVMMARIVM.

1 *Impubes unde dicatur. & quando.*
2 *Impuberes ab omnibus officijs ciuilibus remoti sunt. limita nu. 8. & nume. 18.*
3 *Impubes ad offitia ecclesiastica non admittitur, etiam stante hominum penuria. nu. 4. limita in ordinibus, & beneficijs simplicibus. num. 9. & in canonicatu et prebenda. nu. 11.*
5 *Impubes potest fieri notarius, et creari miles, & feudo condonari. nu. 8.*
6 *Habilitas delegati attenditur tempore datæ.*
7 *Impubes non habilitatur ex dispensatione principis: nisi fuerit doli capax, & pubertati proximus: quia tunc habilitaretur ad testandum.*
10 *Quæ ætas requiratur in beneficijs tã sæcularibus quã regularib. et ordinibus, et nu. 11. 12. 13. 14. 15. 16.*
15 *Episcopus an possit dispensare ad beneficium curatum ante xxv. ann.*
1 *Annus cœptus an habeatur pro completo.*
19 *Fratres minores licèt possint esse testes, officium tamẽ notariatus exercere non possunt.*
20 *Pupilli testimonium quando admittatur, et factus maior an possit testificari de his quæ uidit in pupillari ætate. et nu. 21. et 22.*

§. Item impuberes ab omnibus officijs ciuilibus debent abstinere.

FINEM secundæ ætatis (secundũ Varonẽ) hoc est finem pueritiæ pubertatem uocant. pubes. n. ꝓpriè dr lanugo q̃ maribus xiiij. anno, fœminis xij. circa pudẽda oriri incipit: quod quia maturitatis est signũ, factum est, ut mas pubes dicatur, siue puber cum primum ad generandum aptus factus est: & fœmina similiter ad cõcipiẽdum. A quo im-
1 pubes † siue impuber, qui nondum eam, quam diximus, lanuginem emittere incœpit, siue qui non dum ad pubertatis annos peruenit. Et

Et quando pubes significat dictam primam lanuginem, siue pro pudenda parte corporis ponitur, substantiuum est: & facit in genitiuo pubis. Virg. Pubetenus. & quando uerò adiectiuum est puberis, inde pubesco .i. lanuginē predictam emitto. Et puberesco .i. cresco. Ephebus uerò est, qui iam est in pube, & ad annos pubertatis peruenit.

¶Nota quòd sicuti fœminæ ab omnibus officijs ciuilibus, ut ī prin.
2 legis dicitur, remotæ sunt: † ita etiā impuberes: quinimò maior fuit ratio remouēdi impuberes, quàm mulieres, quæ intellectum habent, & iudicium, quamuis non maturum: ut per Dec. in l.j.col.iij.C. unde uir & uxo. quo iudicio carent impuberes; quorum ætas quicquid uidet, ignorat. l.j.C. de fals.mo. Ampliatur hæc regula quatuor modis. In of
3 ficijs ecclesiasticis. Item † stante hominum penuria. Rursus etiā quòd exercitium conferretur post pubertatem. Et etiā quòd accederet principis dispensatio: ut hîc per Dec. Quò
4 † ad officia ecclesiastica, cum tales personæ indigeant regimine, alios regere non dicunt, nec possunt, neque in ecclesijs propter imbecillitatem ætatis deseruire. c. indecorum. & c. super inordinata. de ætate & qualita. & de præben. hîc allegat. per Dec. probaturque magis in ratione, quàm in dicto. Hinc etiam dicit tex. instit. de excus. tut. in §. minores autem. quòd minores .xxv. annis ad tutelam uel curam aliorum aspirare prohibentur: cùm inciuile sit eos qui alieno auxilio in rebus suis egere noscuntur, & sub alijs reguntur, aliorū tutelam aut curam subire. Et incidenter dico, quòd hospitalia ueniunt sub nomine officij: licèt non ueniant sub nomine beneficij. glo. in clemen. dispendiosam. in uerbo beneficijs. de iudic. Ioan. Milis super uerbo beneficium. col. ij.
5 † Circa. iij. ampliat. Dec. hîc tenet contra Barto. in l. impuberum. ff. de fal. quòd licèt notariatus sit officiū publicum, tamen pupillus notarius creari potest, dummodò exercitium post pubertatem conferatur, sicque in tempus habile. facit quod statim dicetur de puero maiori septennio, qui respectu tituli, habilis est ad canonicatum: sed non quò ad exercitium & administrationem, quę post pubertatem defertur. Et quia paria sunt aliquid fieri tempore habili, uel tempore inhabili, & conferri in tempus habile. l. in tempus. ff. de hęredibus instituendis. latè scripsi in repetitione. l. final. C. de pact. circa principium. Item ubi personæ habilitas ad certum actum requiritur: sufficit, quòd adsit tēpore quo exercitium talis actus ad personam applicatur. c. ei cui. de præbend. in vj. & ibi not. & c. post cessionem. cum no. ibi per Dec. in vj. no. de probat. & Feli. in c. eam te. col. penul. de rescript. & in c. dilectus. col. j. de accusat. Vnde sufficere uidebatur adesse habilitatem tempore quo officium notariatus exercendū est, & sic post pubertatem. In practica non recederetur à doctrina Barto. pro quo facit, quòd ad considerandum habilitatem inspicitur & attenditur tempus in quo dispositio effectum sumit. cap. de uxori. cum ibi not. per

Abb.

Abb.de sposal.c.accepimus.de pact. tradit Feli.in d.c.dilectus. colum.j. scribens etiam, quòd si aliquis fuerit excommunicationis sentétia innodatus tempore acceptationis beneficij, & absolutus tempore collationis, subsistit collatio: quia effectus sumitur, iusque ex acceptatione acquiritur, & non ex collatione: ut ibi per eum. Accedat etiam glo.not. in c.statutum. in uerbo canonicis. ad finem de rescript.in sexto, quod
6 † in consideranda habilitate delegati attenditur tempus datæ: quia in delegatione iurisdictionis habitus imprimitur tempore dati rescripti: ideò secundum illud tempus exigitur habilitas: ut latè per Feli. in cap. eam te.col.penul. de rescript. Cùm igitur constitutio notariatus imprimatur & sumat robur & effectum tempore creationis, licèt exercitium in aliud tempus differatur, constitutionis tempus attendendum est, si pupillus inhabilis sit: ut ait Bartolus quicquid dicat Decius, & inuenio nuper cum Barto.tenere Baldum in tractatu de tabellione, quæstione decimasexta, & Firminianū in suo repertorio, in uerbo Notarius quis est se.circa finem. facit etiam quod dici solet, rem quamlibet iudicari debere secundum statum præsentem. l. non distinguemus. §. sacerdotio. ff. de arbitris, cum his quæ accumulabimus infrà in l. in omnibus officijs. in §. non debeo. Circa ultimam ampliationem de dispésatione prin-
7 cipis, † uide etiam post Alexand. & Modernio. Dec. in.l.final.C. de testamen.mili. ubi concludit, quòd in pupillo infante uel infantiæ proximo, qui nullum habet animi iudicium, non cadit neque subsistit principis dispensatio: cum defectus sit super iudicio naturali: secus in pupillo doli capace, pubertatique proximo: quia positiui iuris defectus est, super quo cadit dispensatio. firmatque ibi post alios, proximum pubertati habilitari posse per principem uel statutum ad testandum ratione prædicta, quod est no. & posset facere pro amico in actu practico.

¶Limitatur modò regula secundum Dec. ut procedat in officijs & dignitatibus cum administratione:
8 secus † in officio & simplici dignitate, quæ non haberet administrationé: quia etiam pupillus habilis tunc est: d.l.fi. cū no. & ideò miles potest creari, & feudo condonari: ut per Dec.eandem conclus. firmantem in d.l. fi. qui tamē loquitur in officio cum administratione: sed intelligitur accedente dispensatione principis: ut ibi per eum.

Et pariformiter subiungit hic
9 Dec. pupillus † potest habère ordines, beneficia simplicia, præbendam & canonicatū in ecclesia cathedrali.
10 Quæ ætas requiratur † in beneficijs tàm secularibus quàm regularibus, necnon in ordinibus, plenè pónit Abb.in d.c.super inordinata.de preben.Philip.Fran.& alij in c.si eo tépore.de rescrip. in vj. & in c.ex eo. de elect.eo.lib.Dec.in c.cum in cunctis.in prin.& in §.inferiora. de cle. & plenius Card. Alex. in c. de his.
11 xxviij.dist.Et not. † ꝙ etiam pupillus modò maior septennio canonicatū & præbendam in ecclesia cathedrali tenere potest.tex.est in d. c. ex

eo.

eo.gl.in c.statutum,in.§.j. super uerbo canonicis,de rescrip. in vi. & in prælleg. c. si eo tempore in uerbo ætatę,& quicquid dicat Card.Alex. loco prælleg.hæc est cõmunis opinio,ut testãtur Gemi,& Phil.Franc. in d.ca.si eo tempore,& in ca.ex eo. ubi casus.istud etiam uoluerũt Dec. in locis prælleg. & Paris.in c. accedentes.col.i. de præscrip. Quamuis ex regulis cancellariæ & decisionibus Rotæ requiratur decimusquartus annus completus ut canonicatũ & prebendam obtinere quis possit in cathedrali ecclesia.Rota decision. cccxxiiij.in nouis.nisi summus Pontifex(ut quotidie fit) cõcesserit ut in minori ætate quis recipiatur, quibuscunque in contrarium facientibus non obstantibus &c. Respectu
12 uerò tituli † septennio maior habilis est etiam hodie,si Papa regulis & constitutionibus prædictis derogauerit,sed non quantùm ad exercitiũ & administrationem: quia ad ætatẽ adultam uox illius suspenditur.d.c. ex eo.& tradit Card. Alex.in d.c.de his.& Phil.Fran.in d.c.si eo. col.iij.
13 Ad†primam uerò tonsuram recipiẽdam & simplicia beneficia obtinendum, infantiam excessisse oportet: sicque septennium completum esse debet.dic.c.de his.& ibi not. Card. Alex.& etiam glo.ulti.in clem.fi. de
14 ætate & qualita. In†beneficio curato uigesimumquintum annum attin
15 gere necessarium est: nec†Episcopus potest dispensare.c. cũ in cunctis.§. inferiora.& c.cũ dilecti.de elect. cũ gl.ibi & in dicta clem.fi. licèt secundum glosas prędictas malè de facto seruetur: quia Epi copi quũque dispẽsant.Summus uero Pontifex,de quo non est dubiuñ, id sæpè facit. nonnulli etiam tenent propter necessita tem, uel ecclesiæ utilitatem Episcopum posse cum maiore xiiij. annis etiam in curatis beneficijs dispensare:ut per Phil.Franc. in c.j. de ętate & qualitate.ubi tamen contrarium de iure esse debere ipse firmat. Ex prædictis etiam apparet Cardi. Caieta.non caluisse canones, lapsumque errore,dũ in eius summula sup uerbo, beneficium,in h.scribit, pueris non concedi canonicatũ aut beneficia in ęcclesiis, & si aliquibus in locis ordinatę reperiantur præbẽdæ pro pueris,ecclesiastica beneficia nõ esse,sed prouisiones quasdam ad sustinendos alendosque pueros in ecclesiastico seruitio.quę consideratio confunditur per tex.in d.c.ex eo. & in c.ex insinuatione. de simonia.
16 Ad †decurionatum autem ciuitatis uel ad gubernandum rempublicam ante uicesimumquintum annũ quis admitti non debet.l.non tantùm.ff. de decurionibus.l. ad rempublicam
17 ff.de munerib.& honoribus.Et†annus cœptus pro completo habetur, ut ibidem dicitur. De qua materia, uide Rotam in nouis decisione cccxxiiij.Fel.i c.cũ uicesimũ. de officio deleg.Item in aliquibus locis, & in ciuitate nostra Vercelleñ.ex dispositione statutaria admittuntur ad decurionatũ existentes in decimooctauo ętatis anno.Et ex corruptela quadam etiam ante illud tempus in locum prædefunctorum parentũ, qui decuriones fuerant, sufficiuntur descendentes.
18 Secundò limitatur regula,† nisi impuberes

beres hæreditario iure dignitatẽ cũ administratione consequantur: ut hic per Decium in l.fi.C.de testam. milit. & in simili de fœmina diximus.s. in principio istius legis. Et isto casu impuberes quamuis Reges sint, per tutores reguntur: ut per scribentes à Dec. citatos, & Corset. in repet. c. grandi. de supplend. negligentia prælat. lib. vj. ponentem quid tales principes post pubertatem facere possint. ea enim quę sunt iurisdictionis exercent: arg. l. quidã consulebãt. ff. de re iudic. non ea quæ respiciunt regni administrationem, prĕterquã cũ authoritate curatoris, adde, uel p se cum iuramento, quod maiores repræsentat. auth. sacramenta puberũ. C. si aduer. uendit. Pro tutoribus uerò Regum & principum de quibus proximè, sufficiunt tales fideiussores quales reperiri possunt: ut per Iacobum de sancto Georg. in principio sui tract. feud. Per hanc regulam infertur, ꝙ impuberes non possunt esse notarii: secundum Decium, quod procedit etiam si exercitium actus conferretur post pubertatem: ut in
19 superioribus dictum est. † Et idem in fratribus minoribus, qui officiũ notariatus exercere non possunt, ideò licèt possint testes esse in testamentis, ipsa tamen testamenta recipere nequeunt. Decius in c. decerni
20 mus. col. ix. de iudic. Pariter † impuberes non possunt testimonium dicere. §. testes autem. institu. de testamen. ut hic per Decium. esset enim ac si cœcus de coloribus iudicaret: secundum Bald. quem hic refert Decius. facit l. i. C. de fals. monet. quòd illorum ætas, quæ uidet, ignorat. quibus rationibus suadetur, neque in aliorum defectum eos admittendos. Posset tamen pupillus pubes factus de his testificari, quæ in pupillari ætate uidit. secundum gl. l. iij. in §. lex Iulia. de testib. & communiter scribentes: ut per Decium hic ad fi. qui tamen cõtrarium firmat, ex quo dictum refertur ad tempus pupillaris ętatis, quo iudicium non habebat. Nõ est à communi recedendũ: quam consulendo sequitur Alexan. in consi. lxxviij. col. iiii. lib. v. Ioannes Crot. de Monteferrato in tractatu de testib. ad fi. quartę part. nũm. 194. Felinus & Parisius in c. cum nobis. fol. i. de prescrip. ubi Parisi. sic communiter per doctor. teneri inquit, modò pupillus tunc temporis capax fuerit percipiendi ea quæ modò depouit. & nisi testimonium ad solennitatem requireretur, quo casu habilis esse deberet tempore quo uocatur in testem: ut ibi per eum, & per Aretin. in l. ad testium. ff. de testament. Ex quibus satis patet responsum ad rationem Decii. & si enim dictum referatur ad tempus pupillaris ætatis, intelligitur tamen, quando tunc temporis capax erat percipiendi ea quæ modò deponit: ita sanè intelligitur communis doctorum sententia. hinc etiam Ioannes Andr. in additio. Specu. in titul. de teste. in §. i. tenet, quòd etiam de his quæ in infantia uidit, possit pubes factus testificari, si sint talia quæ in eius intellectum tunc caderent: gratia exempli. Si examinaretur de ętate socii sui in scholis, cũm esset annorum sex, & quæratur an sit ille xxv. annis maior, cum deponens sit

annorũ xxx. uel de ætate fratris qui dicatur natus post ipsum testem: similia enim cadunt etiam in sensum infantis.& iura dicentia ætatem talem ignorare quæ uidet: intelliguntur de intellectu & sciẽtia, quæ per causas habetur, nõ de simplici scientia, quæ per sensus corporeos tenetur. & sequitur Rapha.Cõmens.in consilio xcj. an productus. & Felin. in d.cap.cũm nobis.colu.iij.Quando autem sunt doli capaces, & proximi pubertati, possunt examinari ut faciant aliquale indiciũ,non plenam probationem. glos.d.l. inuiti. la.ij.ff.de testi. in fin.& Decius hîc
21 colum.ultim, Habilitantur † etiam impuberes in crimine læsæ maiestatis; secundum Decium per l.de minore.ff. de quęs.idem uult Hippol. de Mars. in consil.j. colum.iiij. sed malè: quia text. ille loquitur de tortura in crimine læsæ maiest. quod intelligas nõ de ea tortura, qua maiores cõquassantur,sed de ferula uel habena, ut dicit text. in l.j.in §.impubes.ff.ad Syllan.& per Bartol. & alios in d.l.de minore. Nec faciunt plenam aut semiplenam probationem, sed indicium tantùm: secundum Bartol.ibi. quod adhuc intelligo in pubere doli capace per prædicta.comprobatur, quia aliâs esset iudicij naturalis defectus, super quo nec Imperator dispensare posset. Alexãder & alij in d.l. fin.C.de mili-
22 lita. testa. In † causa uerò criminali minor xx. annis ad testimonium nõ admittitur,l. in testimonium.ff. de test.nec in causa accusationis uel inquisitionis. Alex.consl.lxiiij.lib.1. & cxlviij.uolu.v. & Ioann.Crot.in tracta.de test ib.fol.v.in.v.quæstio. princip.ubi restringunt,quando uerisimiliter ex natura negotij alij idonei testes haberi nequeunt; quod etiam intellige in maiore xiiij. annis, aliâs indicium tantummodò faceret, ut prædiximus.

SVMMARIVM.

1 *Mulier quæ non est uiripotens, non dicitur nolle nubere.*
Lex pater Seuerinam in prin.ff. de condit.& demonst.ornatur. ibid.
2 *Statutum imponens pœnã declinanti iurisdictionem potestatis,non cõprehendit clericum*
3 *Contrariorum est eadem disciplina.*
4 *Contractus ab initio sunt uoluntatis, ex post facto necessitatis.*
5 *Tutor bonorum possessionem agnoscit pro pupillo: & tamen eandem non repudiat.*
6 *Est dare medium inter nolle et uelle.*

L. III. VLPIANVS.

EIVS est nolle, qui potest & uele.

QVAMVIS Decius hîc plura scribat,quæ ex locis infrà allegandis episcatus est: tamen hæc regula est clara, quòd ille propriè dicitur nolle,qui potest uelle. Sumitur hæc regula ex legibus statim allegan. Et exemplificari potest meliùs, quàm faciat gloss. pluribus modis, & primò,ut facit Dec. in casu l. pater Seuerinam.in princip.ff. de conditio. & demonst. ut ibi per gloss. & Bartolum, prædiũ enim legatũ ibi fuit filiæ

filiæ, si Elio Philippo nupsisset: ꝙ si non nupserit Philippo idem prædium dari uoluit; si puella nondum uiri potens diem obierit suum, fideicommissum nõ debetur Philippo: quia non dicitur uoluisse nu-
1 bere, quæ non potuit. † De cuius legis intellectu uide Barb. in c. Raynutius. fol. 22. cũ seq. uersic. tu uerò considera. de testa. Soci. cons. cviij. lib. 2. & in rep. l. j. col. xiii. uers. hanc tamẽ conclusionẽ. suprà de uulg. & pup. Dec. in consil. cclxxiij. & cexc. concludẽtes, ꝙ ibi substitutio facta in pœnam filiæ, si non nupserit, locum nõ habet si priusquàm uiripotens fieret è uita decesserit: ut ibi dicitur. Rationem assignat Bart. quia ubi nõ est delictũ, nec pœna esse debet, l. aliud est fraus. suprà tit. j. c. ij. de constit. nec fuit ibi uulgaris substitutio, sed translatio legati in pœnam facti: & casus pœnales sunt stricti iuris extensiuam nõ recipientes interpretationem. & secundum uoluntatem testatoris, quæ in primis consideranda est, ita demùm fideicõmissum factũ censetur, si filia nubere noluisset: cùm ergo per eã non stet, neque remaneat, non potest fideicõmissum locum habere. Exemplificari etiam potest in l. iiij. ff. de acqui. hæred. ubi casus not. inquit, n. tex. adire hæreditatem non uidetur, qui non potest adire. & glos. ibi hanc regulam pro cõcordanti citat. Ad idem text. in l. ab administratione. C. de leg. ubi non imputatur nõ facienti id quod etiã si uelit, de iure facere nõ posset. Ex quo infertur
2 ad quæstionem † statuti imponẽtis pœnam declinanti iurisdictionem potestatis, ut in clerico declinante locum nõ habeat: quia etiam si uellet consentire, nõ posset, nec coram eo litigare. cap. si diligenti. de foro competenti. tutiùs tamen est seruare alias cautelas, quæ dãtur per Bal. Imol. & alios: ut scribit Aret. in d. l. nolle. & Cor. in d. l. ab administratione. Faciunt etiã quæ scribit Iaso. in l. is qui. & in l. is potest. ff. de acquir. hęred. ubi regulam affirmatiuam ponit, ꝙ ille potest repudiare, qui potest adire. & arguendo à destructione consequentis ad destructionem antecedentis, sequitur, dicit, non posse repudiare, qui nõ potest adire, sicque tũc cognoscimus, qui potest repudiare, quãdo cogno-
3 scimus, qui potest adire: † quia contrariorum eadem est natura & disciplina. l. j. cũ uulg. ff. de his qui sunt sui uel alie. iur. Rursus natura contrariorũ est, ꝙ ubi nõ cadit unum, non cadit reliquum: secundũ Iaso. ibi adducentem regulam præsentẽ, & d. l. pater Seuerinam. Facit etiam regula iuris, ꝙ nemo potest absoluere, qui nõ potest condemnare. l. nemo qui condẽnare, infrà eodem. l. solet. ff. de officio procõsul. pulchrè Socin. in rubr. ff. de acquir. possess. & in consil. cxx. colu. iij. lib. j. Felin. in cap. nemo potest. de re iudicata. alia similia adduxit Iaso. in l. iij. ff. de re iudicata. Deci. d. l. nemo qui condemnare. & Alexã. in l. j. col. vj. ff. de uulg. dum loquitur de monacho, qui non habet uelle aut nolle, sed omnis eius uoluntas consistit in uoluntate superioris. canon. non dicatis. canon. nolo. xij. quæst. j. solum que uelle & nolle abbatis considerandum

randum est nonnullas idcirco quæstiones decidit: ut ibi per eum. Rectè itaque iuris intellectu ille dicitur nolle facere, qui potest uelle facere: quòd si etiam uolens facere nō posset, talis non bènè diceretur nolle, neque quò ad iuris dispositionē in cōsideratione haberetur huiuscemodi nolle, cùm sine effectu foret, ex quo uelle & posse nequit. d.l.ab administratione.

Limitatur hæc regula secundum glos.hic ut procedat ante contractū initum, non post. per l. sicut.C.de acti.& obli. ubi postquàm quis uo-
4 luit, nolle non potest. †Sicque contractus ab initio sunt uoluntatis, ex post necessitatis. Quæ limitatio nō est bona: data enim paritate terminorum, ille qui potest contrahere, etiam nolle potest.d.l. sicut.sed post constitutam obligationem, ut in terminis leg. sicut, nequit quis nolle, quia iam uoluit, & in eius potestate nolle & uelle ampliùs non est, ex quo iā uoluit. Hac ratione si à principio sub pœna quis se obligasset ad contrahendum, non haberet locum d.l. sicut.ut in l. pactum quod dotali.ad fin.Deci.scribit.

Secundò limitatur regula in casu l.tutor.ff.de bon.poss.secundū glos.
5 & Bart. † ubi tutor pro pupillo potest uelle, & petere, ac agnoscere bono.posses.& tamen nolle, repudiareque nequit. Dictum in se uerum est, ꝙ tutor potest agnoscere, & nō repudiare.bono. poss.d. l.tutor. rationē optimè assignant Ias.& Deci. in .l.bonorum.la ij.in j. not. C.qui admit. sed non quadrat nec conuenit regulæ nostræ, ꝙ nolle facere ad eum pertineat qui facere potest: ut hic etiam per Deci. qui ad declara-
6 tionem istius legis subiungit, ꝙ † inter uelle & nolle, quę cōtraria sunt, est dare medium, scilicet non nolle. l.j.§.scientiam.cum glos.ff.de tribu. inter cōsentire & dissentire, est dare medium. & scientia ualet cū patientia, quod Deci. & Pau. de Castr.ibi ad q.not.inducunt.ut tamen scribit Aret.in cons.clxi.in præsenti,col.ij. licèt de sui natura tacere mediū teneat inter consentire & dissentire: quandoque tamē ex præsumpta uoluntate tacētis ad alterum extremorum applicatur, ut in casibus in quibus taces pro cōsentiēte hētur: iuxta tradita in l.quę dotis.ff.solut.matr.

SVMMARIVM.

1 *Voluntas propriè dicitur ex libero arbitrio: non coacta. Et an ueniat in statuto faciente mentionem de uoluntate.nume.3.*

2 *Voluntas unde dicatur, & quot modis, & de ui ipsius uerbi.*

4 *Voluntas coacta licèt impropriè dicatur uoluntas: non tamen dicitur spontanea.*

5 *Filius uel seruus delinquentes cum mandato patris uel domini an excusentur. Et quòd sic in leuibus. nu.6.in atrocibus non: & non mitigatur pœna.nume.8.*

7 *Leuia delicta quæ dicantur: & quæ atrocia.*

9 *Occidenti aliquem iussu Tyranni an mitigatur pœna.*

10 *Iudex obedire debet principem ad capturam & custodiam, sed non ad occidēdum: quia princeps sine scien*

tia

tia publica hoc non potest.

11 *Homo liber, prout sunt laborantes, quid faciens alterius mandato an excusetur, & quando.*

12 *Mandatum etiam cum cursu & spacio 1000. annorum non præsumitur Et quæ sit ratio.nu.13. Declara ut num.14.15.16.17. & 18.*

19 *Mandatum enunciatum in instrumento, cum temporis diuturnitate præsumitur.*

20 *Tempus dicitur esse de antiquo per cursum 100. annorum tantum.*

L. IIII. VLPIANVS.

VELLE non creditur, qui patris uel domini imperio obsequitur.

SVMITVR unde præcedés desumpta fuit, ex alijsque hic per Dec. allegat. Vltra declarationem gloss.
1 Dec. intelligit generalius, † quod uolũtarie fieri proprie illud dicitur, quod ex libero mentis arbitrio proficiscitur: non autem quod metu puta fit, uel ex alterius obediẽtia. Si, ut oportet, sequentibus iungantur præcedẽtia, clarè liquebit hãc interpretationem menti Iurisc. conuenire. Proximè enim dictum fuerat, quod ille dicitur nolle, qui potest & uelle, & ecõtrario. Ex dicta regula infert nunc Iurisconſ. quod nõ creditur uelle, filius uel seruus, qui patris dominique obsequuntur imperio: quia liberum non habent uelle propter obedientiam, cui astricti sunt: ideò nec uelle creduntur propriè, scilicet cùm mandato patris uel domini aliquid agunt. quod enim cogente imperio fit, non potest dici sponte fieri. l. si quis maior. C. de transact. facit ad corroborationem præsentis regulæ text. not. in l. nouissimè. ff. quod fal. tut. auth. quod actus non censetur uoluntarius, siue factus uolũtariè, ubi per eum, qui compelli potuit, fit. ad quam regulam ultra hic per Dec. alle. plura addaxi in repe. l. si quis maior. nu. 67. & 70. C. de transf. & in repet. l. ij. nu. 199. C. de rescin. uẽd. Et cõsequenter in actu facto ab eo, qui cogi potuit, uoluntas illius propriè
2 adesse non creditur, maximè qñ iusſus facit. Dicitúrque † uoluntas à uolo, uolas: quod animus in quo uelle est talis sit, ut puncto temporis quo uult peruolet. Quot uerò modis dicatur bona uoluntas, explicatur per Bonauentu. in ij. distin. xxviij. q. j. artic. j. & summa Ang. in uerbo Voluntas uer. ij. uerbũ autem uoluntatis simpliciter prolatũ, relatumque ad eum, qui iustitiam administrare tenetur, intelligitur de rationabili: aliàs tale uerbum refertur ad liberã uoluntatem, non submissam fræno rationis iuris positiui, dolo tamen cessante. l. creditor. §. Lucius. ff. mandat. Felin. in c. significauerunt. col. fin. de testib. & Cardi. Alex. in c. humanũ genus colu. iij. in j. dist. Barb. consf. xlij. col. j. lib. 1. ubi pulchrè. Dicit tñ Cardi. loco proximè citato, & multifariã probare conatur: quod libertas prædicta per uerbũ uoluntatis, importata, intelligitur cõsiderato iure positiuo, non aũt naturali, diuino uel gentium: aduersus quæ iura libertas nõ competit neque datur.
3 Ex quibus infertur, † quod licèt uoluntas coacta, uoluntas dicatur glo.

hîc,& in cap. Matthæus, de simon. quæ dicit uoluntatem turbatam, uoluntatem esse. declarando, & exemplificando, ut ibi per Ioan. de Ana. istud tamen non est propriè & simpliciter: sed secundum quid uoluntas coacta: ut hîc per Dec. Ex quo sequitur quòd non ueniret in statuto mentionem faciente de uoluntate; quandoquidem uerba statuti propriè, & simpliciter intelligi debeât, non impropriè, & secundum quid. l. iij. §. hæc uerba. cum ibi not. ff. de nego. gest, nisi loquendi communis usus aliud uellet. statuta enim, & omnis quæuis dispositio secundum communem loquendi usum intelligi debent. latè Fel. in procem. decre. char. j. Curt. Iunio. consi. v. & secundum Bald, quem referunt Deci. hîc & Firmi. in uerb. uoluntas. ad fin. Procedunt prædicta quando agitur de proprio negotio, non de alieno: tunc enim uoluntas coacta, non dicitur uoluntas. per l. j. ad fi. ff. de autho tut, ideò dixit Bal. ad fi. rubr. de contr. inuest. quòd inuestitura facta à prælato per metum, non tenet ipso iure: quia ad id mandatum non habuit., decisio Bal. uera est secũdũ Dec, sed negari nõ potest, quòd uoluntas coacta non interuenerit in illo alieno negotio, sicuti in proprio. Ego autem dico. §. fi. d. l. j. ad propositum minimè facere. loquitur enim quando tutor per uim præcisè authoritatem præstare compulsus fuit: quo casu adest uoluntas, & consensus, & taliter consentiẽs pati potiùs quàm agere dicitur: ut hîc per Dec. & actus non subsistit: ut ibi per glo.

4 Aduertendum est etiam, quòd † licèt uoluntas coacta uoluntas dicat, non tamẽ dicitur spontanea, ut hîc per Dec. post Bal. & per Alex. in §. si metu. l. si mulier. ff. quod met. causa. & in §. fin. l. j. ff. de quæst. & Angel. Ias. & alios in l. qui in aliena. §. Celsus. fol. j. ij. ff. de acqu. hære. præsertim dũ uoluit Ias. ibi in v. col. ꝙ quando confessio fieret in actu torturæ, & notarius scriberet confessionem sponte factam fuisse, falsum esset instrumentum: secus quando uoluntariè diceret confessum fuisse, ex quo uoluntas coacta, dicitur uoluntas, quam differentiam inter uerbũ spontè, & uerbum uoluntariè, notari mandat Iaso. quia fortè ait alibi non inueniri. tradunt etiam Moderni. Bononien. in §. fi. l. j. col. xiiij. uersic. quærit ultimò Bart. ff. de quæst. Barba. tamen in c. cùm M. column. xxxiij. de constitut. hanc differentiã dicit non procedere attento communi usu loquendi: & quòd utroque casu puniretur notarius: quod solum procederet probato tali communi usu loquendi, & fieret id cum difficultate. An autem excusentur

5 † facientes aliquid ad mandatũ patris uel domini? Deci. hîc post glossam, & alios articulum tangens concludit, in leuibus delictis excusari, in grauibus, & atrocibus nequaquã, poenam tamen mitigari, & si metu mortis ad id faciendum cogerentur, etiam excusari: ut hîc per eũ, & per eundem in l. is damnum, in §. j. infrà eodem. Antequàm ad discussionem præsentis articuli descẽdamus: non erit impertinens, nec absurdũ elegãtia quædam Auli Gellij. c. vij. secundi libri referre: Quæri, inquit, solitum

solitum est in philosophorum disceptationibus, an semper, inque omnibus iussis parendum sit patri: & tres sententias refert. Vna est, omnibus quæ pater imperat parendum: altera quibusdam parendum, aliquibus non obsequendum: tertia nihil necessum esse patri obsequi, & parere. Primam improbat. Quid enim ait, si proditionem patriç, si matris necem, si alia queđã imperarit turpia, aut impia? tertiam friuolam, & inanem ostendit. Omnia, inquit, quç in rebus humanis fiunt, sicuti docti censuerunt, aut honesta sunt, aut turpia, Quç sua ui recta, & honesta sunt, ut fidem colere, patriam defendere, & amicos diligere, ea fieri oportet, siue imperet pater, siue non: sed quç his contraria quçque turpia, & omninò iniqua sunt, ea ne si imperet quidem. Quç uerò in medio sunt, & indifferentia, seu media appellantur, ut in militiam ire, rus colere, honorem capescere, causas defendere, uxorem ducere, accersitum uenire: quoniam & hçc & his similia per se ipsa neque honesta sunt, neque turpia, sed perinde ut à nobis aguntur, ita ipsis actionibus, aut probanda fiunt, aut reprehendẽda. propterea in huiusmodi omniũ rerum generibus patri parendum esse censuit. Sicque liquet non esse integram propositionem dicendo, aut honesta sunt, quç imperat pater, aut turpia. deest enim tertium adiacens, aut neque honesta sunt, neque turpia. Media igitur sententia optima atque tutissima, inquit, uisa est, in quibusdam esse paredũ, in quibusdam non obsequendum, ea tamen quç obsequi non oportet leniter, & sine opprobatione acerba reprehensionis sensim declinanda esse, & relinquenda. Redeundo

6 modo ad propositum. † Prima conclusio glo. nostræ, quòd in leuibus excusatio admittatur, & uenia detur, probatur per tex. l. ad ea quç, infrà eod. titu. In his, inquit, quæ non habent atrocitatem sceleris, uel facinoris ignosci seruis obtemperantibus dominis suis, uel illis qui uice dominorum sunt. ubi glo. plura adducit exempla. hinc etiam Ange. in l. seruus nõ in omnibus. ff. de actio. & obliga. declarando textũ illum inquit, in ui expulsiua, uel ablatiua seruum domino parere non debere, quia ab ea maleficium non abest: in ui autem turbatiua, ubi uiolẽtia infertur causa iuris retinẽdi, secus est, per illum tex. unde si plures se possidere contendunt, seruus, inquit, unius pro defensione possessionis domini sui uim inferre potest, nec tis punibilis est: sed si constaret unũ pacificè possidere, secus esset, tenereturque liber factus, quia uiolentia talis à facinore non abest. pro qua uiolentia legitur proditum iniuriarum iudicium. l. iniuriarũ. §. si quis

7 me. ff. de iniur. Quæ † autem leuia delicta dicuntur, & quæ atrocia, declarat Bart. in l. leuia. ff. de accus. & Sal. in l. non ideò minus, columna iij. C. de accusat. Circa secundã con

8 clusionem, quòd † in grauibus, & atrocibus non excusatur, sed puniri debeat, probatur in dict. l. ad ea. & in l. seruus. præalleg. dum ait, si iussu domini hominem occiderit, uel furtum fecerit, non esse impunitũ,

& pariter si piraticam fecerit, in eu iudicium reddi oportere etiam post
* libertatẽ. * & l. si mulier. suprà re rum amot. ibi, in facinoribus seruus dicto domini audiens esse non debet.] quæ cõprobatur ex dictis Aul. Gel. superiùs relatis. Non debet ergo obedire, sicuti nec Petrus principibus sacerdotum prohibentibus sibi prædicationem, Actuum iiij. & v. sed se humiliter excusare. ij. quæ. vij. c. item cum Balaam. Adhuc tamen isto casu mitigatur pœna propter debitum obedientiæ: secũdum Deci. per text. not. in l. seruos. C. ad legem iul. de ui. dũ ait, quòd si metu atque exhortatione dominorum uiolentiam admiserint, palã est dominum infamen fieri, seruos uerò quos furoribus talibus paruisse constiterit, metallo post sententiam dari, ubi ultimo supplicio tradebantur, si absque iussu dominorum uiolentiam commisissent. per quẽ text. Cæpo. in caut. xl. nota quòd licèt. dicit, quòd interficiens quempiam domini mendato in metallum damnari debet, & ciuili morti tradi: ubi uerò sine mandato deliquisset, mortẽ naturalem pati debuisset, sequitur Deci. in cõsi. dxxxv. Ego falsum hoc esse arbitror. quia in atrocioribus non est parendum patri dominoúe ut suprà dictum est: ideò mandatũ patris, uel domini in homicidio, uel atrociori delicto à pœna mortis naturalis non excusaret, neque operaretur mitigationem pœnæ, quia non tenebantur, nec debebant parere. & dict. l. seruos. loquitur in uiolentia ubi homicidium non interuenit, & ubi seruus punitur seuerius quã liber: ut ibi per glos. ideò il lo casu ob mandatum dominorum in seruis lex pœnã mitigat ad mortem ciuilem, & ad damnationem in metallum: sed ubi interuenisset homicidium etiam ex iussu domini, ꝙ homicidæ mori non debeant, absit tantus error. homicida enim quod fecit expectat: dicit tex. in l. iij. C. de episc. audien. eisque imputandũ est si paruerint: cùm non tenerentur, neque deberent, rõne naturali in illicitis & attrocioribus id suadente. Et ꝙ ubi in uiolentia cedes interuenerit, supplicium capitale sit, probatur not. in l. qm̃. C. eo. ti. ad l. Iul. de ui. & ab ista opinione (quicquid dicant Cępol. & Deci.) non esset in iudicando, & consulendo recedendum. Dicunt ẽt præfati scribentes,
9 † ꝙ occidens aliquem iussu tyranni metu ac timore mortis, licèt non excusetur, mitiganda tñ erit pœna, ita ꝙ nõ moriatur. per d. l. seruos. prout ẽt ibi tenent Bal. & Sali. uideturque de mente Bart. in l. si seruus. in §. j. ff. ad leg. aquil. & tradit Corf. in singul. suis in uerbo, Metus. limitãs in foro poli. Nollẽ in cœlum os ponere cum legum uertices id firmẽt: tamen in puncto iuris contrarium uerius, æquiusque puto, per supradicta: cum l. seruos. non loquatur in istis atrocioribus, ubi maximè homicidia interueniunt: fugere enim debet faciem tyranni, & potiùs omnia mala pati, quàm malo consentire. Si tamen fugere non posset, & ad perpetrandum homicidium per tyrannum cogeretur, tunc illum excusarem. Hinc Bal. in l. liber homo. ij. ff. ad leg. Aquil. per illam legem, reiectum

iectum fuisse libellum testatur contra officialem potestatis datum, qui illicitè hominem torserat mandato superioris excusationem prębente. discutere.n.non habet officialis ipse, iustum ne sit mandatum uel nō: sed exequi tenetur, ideò excusat. ad quod uide Cur.Iun.in §.si procurator.l.ij.ff.quod quis.iur.quæ quidē ratio cessat in occidente hominē iussu tyranni absque iuris & iustitiæ ordine, est itaque rōnabilius aliquē excusari pp uim sibi illatam ad sic faciendum. Pro qua distinctione uidetur tex.in c.sacris.quod met.cau. Quæsitum fuerat, an excommunicatus sit, qui cōicat excōmunicatis? Distinguit, an cōpulsus, uel per metum id egerit. Primo casu excōmunicationem non incurrit, cùm pati potiùs uideatur, quàm agere. In secūdo, licèt metus culpam attenuet: quia tamen eam prorsùs non excludit, ex qu o, ut ibi dicitur, nullo urgēte metu debeat quis mortale peccatum committere, uinculo excōmunicationis ligatur. Sunt igitur homicidij rei quicunque ueneno, ferro, uel alio modo, ex mādato dominorum non citatos, non auditos, non damnatos, etiam si læsæ maiestatis dicerentur rei, occidunt. Nec excusat authoritas principis, etiam si cōstaret ei, ut personæ priuatæ talem pœnam mortis esse dignū: quoniā scientia, & potastas pari passu currunt, hoc est oportere potestatē publicam moueri à scientia publica, & secūdum illam regulari. nec est hoc iuris positiui, ut possit princeps legibus solutus non seruare: sed est iuris naturalis. exigit nanque natura actus publici, qualis est iusta hominis occisio, ex publica potestate, ut sit publica, uolūtate, & publica, sciētia: alioqui nec causæ sunt sibi inuicē cōmēsuratæ, dū ptās est publica, & scientia est priuata: nec adhibent causæ cōmēsuratæ effectui, dū actio potestatis publicæ à priuata scientia

10 exire ponitur. Eis † aūt licèt obedire quò ad capturam, & custodiā: quia ex causa rationabili hoc potest princeps iubere: sed non quò ad occidēdum: quia hoc non pōt princeps absque sciētia publica iubere. Scientia aūt publica nō est nisi tripliciter: uel ex ꝓpria confessione iudiciali, uel ex ꝓbatione iudiciali, aut ex facto notorio: ut tradit Caiet. in summula in uer.homicidiū. facit qđ elegāter scribit Pius II. in sua.v.epistola in ordine. Ad oppositū tñ uidet esse decisio Cyn.cōiter per doct. approbata, ꝙ si princeps absque processu mādet aliquem furca suspendi, licitè & sine peccato quis pōt exequi, cū præsumit ex cā legitima fecisse: ut p Abb.in consi.84.col.fin. Feli. plenè in cap.quæ in ecclesiarum.col.xx.in v.conclu.de cōsti. ✱ uide ēt Bal.in auct.habita.ij.col.C.ne fil.ꝓ patre, ubi not.esse prius Deo, quā Principi obedcendum.]

11 An autem † ea quę dicta sunt de seruo, & filio patris, dominique obtemperantibus imperio, procedant in cæteris hominibus sui iuris, ut ad mandatum alterius aliquid facientes excusentur: & similiter, an laboratores cōducti ad laborādū in alienis prædijs excusent, puniriue possint, latè hìc insistit Deci. plura scribens circa glossam. §. si tignum .l.

si rem.ff. de rei uend. sed quia incidit, nec est hic huiusce articuli proprius locus, remittã me ad Baldum in consilio.cclxiiij.lib.3.& cxxxij.libro 5. Alb. de Rosa. Ioan.Crassum & alios in l.j. in princ. ff. de eo per quẽ fact. erit. & in l.si quis id quod in ult.colum. suprà de iurisdi. om. iudic. ubi quidam dubitant de laboratoribus fructus præcoces & immaturos colligentibus aut destruentibus, an tunc ipsi etiam teneantur, cessetque dictum gloss.§.si tignum: uide etiam Alex. Ias.& alios in l.de pupillo.in §.nunciatio.in ult. colu. ff.de noui.oper.nũm.Pau. de Cast. in l.refectionis.in fin.ff. communia prædi.Alex.cons.xxxvi.lib.1.Socin. consil.54.col pen.& fin.uolum.iiij. & in l.quod te.col.fin.ff.si cert.pet. Felin.in ca.uniuersitatis. de senten. excom.& in c. constitutus.colu.vii. de rescript. * Curt.in d.l.quod te. col.pen. & Rip.in ca.cum M.fo.22. in 8.conclus.de constit.]

Postremò diligenter aduertendũ est.quia hæc regula & prædicta procedunt, quando de mandato patris dominiue apparet,& ꝓbatur: aliàs

12 † mãdatum non præsumitur, etiam cũ cursu & spatio annorum mille. dictum est Bal. ualdè famigeratum in dict.l.ij.C.si ex fals.instr.ubi quærit, si dominus non appellauerit à sententia, an uideatur falsum procuratorẽ approbasse? Et quamuis prima fronte uideretur quòd sic, quia nõ dissentire ratihabitioni par est.l. quo enim §.1.cũ ibi not.ff.rem rat. haber. Ad oppositũ tamen dicit esse ueritatem : quia silentium nihil est: unde sententia perpetuò etiã usque ad mille annos nulla dici potest, ex quo de mandato non constat, per not.in ca. cùm in iurepetitus.de offic.delegat. idem aiunt dicere Bald. & Sali. in l. i. C. de rebus alie. non alie.sed nõ loquitur de numero tot annorum:uerum simpliciter dicunt mandatum non præsumi,per illum text.quia non præsumitur quẽpiam habere officium publicũ aut priuatum, nisi probetur.l.prohibitũ. C. de iure fisc. lib. x. l. sciendum.ff.de uerb.oblig. * pulchrè tradit Ruin. consil.41.col.8.lib.1. & cons.18.col. pen.lib.4.ubi limit.Marian. Socin. Iun.cons.56.lib.1.] & istud dictum Bald. est uulgatum tam in scholis quam in palatiis & causarum auditoriis:sed malè ab omnibus intellectum declaratumque. Alex. tam legendo quàm consulẽdo secutus est dictũ Bald.de mille annis, ꝙ etiam tantã temporis intercapidine mandatũ non præsumatur:ut per ipsum Alex. in l.qui in alien.in prin.ff.de acqui.hęred.in l.sciendum.colũ.iii. ff.de uerbo.oblig.in cons.6.lib.4.& uidetur sequi doct. communiter cum aliquibus limitationibus & declarationibus : ut per Rim.& Curt.in l. i.col.xii.& xiii.C.qui admit. Felin. in cap.sicut.col.xvi.de re iudi.Balb. in tract.de præscript. fol.xii.uers.secundo principaliter.Brun. Asten.in tract.de forma char.lxxx.colu.iii.& in cons.99 & sequuntur simpliciter omnes limitationes. Fel. in dict.ca. sicut . quibus adde etiam eundem Curt.in tract. feud.fol.i. colum.iii. Dec. uarius fuit tam legendo quàm consulendo. nam in cons.xxxvi.colum.iiii.& in cons.cxcix. colum.fin. transit

transit cum Bald. ꝙ non præsumatur mandatum: etiã ex magna temporis diuturnitate, quando mandatum simpliciter allegatur, ꝙ nulla alia ratione iustificatur quàm ex tẽpore: secus ubi ẽnunciatur, & ex tẽporis intercapedine coadiuuatur: ut ibi per eum. sed in cõns. ccxv. sequitur simpliciter dictum Bald. ꝙ non præsumatur mandatum: nõ tamen discutit articulum, & in l.j. col. iiij. præallegat. & in consil. cxcix. col. j. alijsque multis in locis, illud esse præcipuum & peculiare in mandato, dicit, ut non præsumatur etiã ex cursu longissimi temporis sequendo Bald. Sed contra Bald. consuluit latè Curt. senior in cons. lxxvi. eum dicens, loquutum ex capite suo sine lege, & sine ratione: prout sæpè faciebat, contraque infinitas decisiones doctorum uolentium, ꝙ antiquitas temporis fidẽ det, & authoritatem præstet instrumẽto: arg. c. super quibusdam. in §. præterea. de uerbo. significatione. cum alijs per eum allegatis. sequitur Deci. in d.l.j. col. iiij. & pro hoc allegant ipsummet Bald. in consil. cclxxxvij. incip. in primis. col. fin. lib. 3. concordat idem Deci. in consil. cxcix. colu. fin. & in consil. dcxxxviii. ubi concludit Bald. de tẽpore annorũ mille uerum non esse, etiam in antiquis de annis centum, propter antiquitatis fidem & authoritatem. Ias. hic col. v. in ij. limit. & in d.l. sciendum. ad fin. vi. col. dicit se uidisse illud dictum Bald. in pluribus doctorũ consilijs allegatum: & ꝙ licèt non habeat contradicẽtẽ, contrariũ tenet uerius esse, per text. l. si filius. C. de peti. hære. debuit tamen Iaso. uidisse Curt. seniorẽ damnantem Bald. in consil. suprà alleg. arg. tamen Ias. respon. Balb. & Bru. præalle. & Curt. Iunior in d.l.j. col. xiii. & dicam latiùs infrà.

13 Ego † autem quicquid latrent Curt. senior, Deci. & sequaces dico Bald. in dicto mille annorum ratio nabiliter & iuridicè locutum fuisse: neque adeo mirandã rem esse præcipuumque & peculiare nihil esse in mandato (quicquid Dec. & sequaces dixerint) si rem benè intelligere uoluerimus. Ea propter dico uobis idcirco non præsumi mandatum ex quocũ que tpis cursu, quia facti est facta regulariter nõ præsumuntur, nisi probentur: d.l. sciendum. & l. si emancipati. ubi scripsi. C. de colla. c. cùm in iureperitus: cũ ibi not. per Abb. & alios de officio deleg. & in c.ii. de constitutio. in vj. & in cap. si fortè. in uerbo, sciẽte. de elect. lib. 6. & l. quatenus. ubi Decius citat alios concordan. infrà eodem titul. Hinc dici solet, ꝙ tempus non est modus inducendæ obligationis. l. obligatio nũ ferè. §. placet. ff. de actio. & obligatio. item ꝙ tempus nõ est modus inducendi nec subuertẽdi testamentum. Bal. in l. scimus. per illum text. C. de testa. & pariter si duo fratres bonã paterna per decennium separatim tanquàm diuisa possederint, quilibet uidelicet partem suam, nec sit in partibus inæqualitas magna, præsumitur facta diuisio: iuxta text. cum gloss. in l. penult. C. comuuni diuidũdo, ab initioque diuisisse præsumuntur, non autem nunc diuidere: quia tempus nõ diuidit, sed consensus præsumptus ab initio temporis.

poris. finis enim principium suum respicit, & ei coniungitur, operaturque retrò ab initio ipso, cù sit unus & indiuiduus effectus totius tempo ris.argu.l.eos.in princip.ff.de usufr. Bartol.notanter in d.l.j.col.iij. ubi Bartol.ix.in vij.qu. facit ad confirmationem prædictorù text. l. quod ab initio. ibi, tractu temporis non conualescit.infrà eod.titul.Hæ sunt ueræ & fundamẽtales rationes, qua re mãdatum nõ præsumatur: sicque nihil præcipuum, nihilque peculiare in mandato est, sed non præsumi tur, sicuti nec cætera facta regulariter præsumuntur, rationabiliter itaque & iuridicè locutus est Bald. in locis præalleg.& in consil.lxxxii.incip.Bertonus.col.ij.libr.3. dicens illud esse certum, ꝙ mandatum non præsumitur etiam ex cursu mille annorum, nisi probetur.nec melius dicere potuisset, cù nunquam ex quocunque cursu temporis præsumatur mandatum per prædicta. militant enim rationes adductę semper quãdo allegatur uidelicet simpliciter mandatum, nulla alia ratione iustificatum, quàm ex temporis diuturnitate, per præallegata. Estque adeò uerum dictum Bald. quicquid perperàm sentiant præalleg.scribentes, ut nunquam inflectatur, neque limitationem patiatur, si cõsideretur solummodò tempus, illiusque longitudo, per rationes adductas. Et mi ror ꝙ Modern. Mediolanenses, qui præsumptionum edidère tractatù, de isto notabili articulo uerbum non fecerint.

Sed quando probabiles aliquæ coniecturæ & præsumptiones cum tempore concurrerent, seu iustæ causæ præsumendi mandatum, dicendum esset præsumi quidem mandatum, aliquando cum minore cursu temporis, sæpè cum maiori secundù subiectã materiam, qualitatesque, ac metum coniecturatum, & præiudicia, prout contingebat in casibus enumeratis per scribentes præalleg. dum limitando dicunt, tunc præsumi mandatum: non sunt enim limitationes ad dictum Bald. qui, ut dixi, loquitur in alijs terminis: sunt tamen declarationes in materia, ut infrà clariùs ponam.

14 Quando enim quis pro uicario Episcopi publicè se gessit, ex Episco pi mandato id fecisse præsumitur, licèt non probetur: secundum dominos de Rota decis.ccccxcix. in antiquis. sequitur loco preall. Feli. Rim. in d.l.j.col. xiii. ubi Deci.iiij. Balb. & Bru. Astensis præalleg.

* Alex.consi.17.lib.5. Ruin.consi.35. & 96.lib.1.ubi dicunt, quòd quando ille qui gessit actum, est talis pro quo præsumitur, etiam præsumitur mandatù.] Intellige tu melius hanc primã restrictionem, secundù quod domini de Rota ibi declarant, notantes acta in partibus corã officiali alicuius Episcopi agitata, licèt nõ probentur per literas patẽtes ipsius potestas, dummodo à partibus non negetur, præsumi: quia ordinarius est.c.ii. de consue. in vj.c. Romana de appel. eo. libr. Si uerò ab aliqua parte negetur dicta potestas, oportet, ꝙ probentur: quia res per negationem dubia efficitur.l.inter stipulantem.ff.de uerbor.oblig.sed sufficit, dicunt, probari habilitationem, nomi-

nominationem, & reputationẽ, ad hoc, ut acta corã ipso facta ualeant, iuxta l. Barbarius. ff. de offic. præto. cũ ibi not. Nam cùm pro tali se publicè gesserit, & toleratus fuerit, ac propter utilitatem publicam ualiditatis gestorum, coram illo mandatũ ab Episcopo factum præsumitur. Et nota non requiri illam diuturnitatem temporis de qua in superioribus, quicquid senserint Feli. Rimi. Dec. & alij. uerùm sufficit, ꝙ durante officio quod exercebat se pro tali gesserit, publicèque pro tali habitus reputatusque fuerit, per d. l. Barbarius. cum ibi not.

15 Rursus † quando pro alio quis soluisset pensionem, ex temporis longitudine ad id faciendum, mandatũ habuisse præsumitur: secundum Decium in dicta l. prima, colum. quarta, post Felin. & dominos de Rota: sequitur ibidem Rimin. colum. xiii. sequuntur etiam Bald. & Brun. in locis præallegatis. & Deci. consil. xxxvi. colum. iiii. Tu aduerte, quòd hæc præsumptio inducitur, quia uerisimile non est, quempiam sine mandato suum iactare, contra præsumptionẽ, de qua in l. cùm de indebito. suprà de probationibus, soluisse. Et quia à communiter accidentibus soluẽtes ad id mandatum habẽt: ideò nimirum si præsumitur secundum Rimi. præallegatũ. Item aduerte, ꝙ Rota & alij præallegati, quicquid dicat Decius & sequaces, non exigunt illam temporis diuturnitatem, & uidetur sufficere semel, bisue, soluisse existenti in quasi possessione exigendi eam pensionem: Quinimò in puncto iuris talis decisio minimè procedit: cùm factum unius alteri tertio nocere non debeat. l. si unus. §. ante omnia, cum uulg. ff. de pactis, nisi solutio dictæ pensionis facta fuisset sciente & nõ contradicente illo, qui debitor dicitur: tunc enim uidetur ratificare, adidque mandatum dare. argumento capituli ex parte decani. cum ibi notatis de rescriptis: ita mihi uidetur uoluisse domin. Rotæ decisione uigesimasecunda, in antiquis. Ter-

16 tio † præsumitur mandatum quando quis probat iura causæ per dominum sibi tradita. l. fin. cum gloss. in uersic. nulla. C. de pactis conuen. de quo tũ uide Roma. consil. cccclvi. colu. fin. & in singulari fol. xxxviii. & xxxix. Alexand. in l. j. colum. ij. de

17 procurator. Quartò † in casu. l. fin. ff. de usucapio. pro empt. propter iustam causam credulitatis mandati præsumitur mandatum ipsum; & faciens actum sub prætextu ipsius mandati excusatur: ut per Francis. de Curt. in præallega. tractatu feud. colum. iii. & in dict. l. j. col. xiii. Præ-

18 sumitur † pariter mandatum in casu l. qui in aliena, in princi. ff. de acquirend. hæred. & in casu l. si filius. C. de petit. hæred. in hocque lapsus est Iaso. in locis præallegat. uolens per illa iura probari, ꝙ præsumatur mandatum, etiam ubi agitur de magno præiudicio; prout in hæreditate ex diuturnitate temporis annorum decem. sed patet solutio ex dictis Alexand. in d. l. qui in aliena. in princ. & Rimin. loco præallegat. expresseque argumen. Iaso. respõdet Balb. loco præallegat. & satis colligi responsio potuit ex relatis per eundem

dem Iaf.in d.l.i. in iiii. limitatio. & in consil.cxlviii.col.fin.lib.iiii.dum referendo declarationem Bartol. ad dict.l.si filius. probat agi ibidem de modico præiudicio. Et adhuc clarius dicas,nõ esse uerum, q̃ propter temporis diuturnitatem ibi præsumatur mandatum,iussumque patris præcessisse, ut filiusfamilias hæreditatem adiret:cùm plura ibi concurrerent.Primò causa præordinata ad talem acquisitionem hæreditatis: quia delata erat hæreditas filio:ideò ex diutina possessione & patientia bene præsumitur actus cõsecutiuus ad causam prędictam:secùs ubi non constat causam aliquam præcedere. Aretin.in d.l. qui in aliena.in §.i. col.fi.ubi Iaf.col.vii.itẽ interueniebat unitas personarum patris & filii qui iuris fictione una eadẽque persona esse censetur.l.fi.C.de impube. & aliis substitu. * & q̃ unus possidet, alius præsumitur possidere, ut per Aret.loco præal.Item concurrebat diuturnitas temporis, & continuata possessio rei cum patientia & negligentia aduersarii, ut per. illum tex.uult Ale.in d.l. qui in aliena.col.ii.ubi Are.in uersicu.i.col.ii. hoc multùm ponderans. Item concurrit modicitas præiudicii filii in dictis iuribus ac commodi & fauoris patris, potius quàm præiudicii; tractabatur enim de commodo patris præsumendo iussum in illius fauorem, non autem tractabatur de præsumendo mandato & iussu contra eum:prout in quæstio.nostra, et de leui præiudicio filii:quia & si hęreditas patri quæratur, quę sibi acquiri posset, si factus sui iuris adiret, modicum tamen præiudicium eidem infertur,propter spem quam habet in successione patris,quę considerabilis est, l. nec ei.§.final.ff.de adopt.secundum Aretin.in d.l. qui in aliena.in.§.i.in ii.colum.Quæ tamen cõsideratio de leui pręiudicio & de præsumptione iussus & mandati in fauorem patris, non contra ipsum,uidetur cõfundi per tex.d.l. qui in aliena. in princip.nam illa præsumptio aditionis hæreditatis p filium præuio iussu patris,etiam cõtra ipsum patrem inducitur in fauorem creditorum, ut pater æri alieno obligetur, sicuti ibidem in principio legis dicitur.& post Paulum de Cast.uoluit ibi Alexand.colum.fin. Reiicias itaque causam hanc de leui præiudicio,commodoque,ac fauore patris: & dicas id contingere propter concurrentem causam ad acquisitionem hęreditatis,ut dixi, pręordinatam, ac diuturnitatem temporis,longamque & continuatam possessionem rei. Item propter scientiã & patientiam patris,quę quidẽ patientia inducit scientiam.l.quotiẽs l.ii.ff.de seruit.tit.gen.facitque pręsumi mandatum.l.qui patitur.ff.mãdati.Igitur nimirum si concurrentibus tot coniecturis & causis, mandatum seu iussus equipollens mandato pręsumitur ibi.Quod tamen dicunt Are.Rimin.Curt. & alii de leui pręiudicio filii in d.l. qui in aliena.& patris fauore potiùs quàm dãno, in d.l.si filius,procedere potest existente solummodò differẽtia inter patrem & filium: secùs ubi esset contentio etiam cũ creditoribus hæreditariis, ut dixi.

Maius

19 Maius dubium est, † quando in alio instrumento enunciatur mandatum, an cum temporis diuturnitate præsumatur? Et dico q sic, modò simus in his quę sunt de antiquo. Dat enim antiquitas fidem & authoritatem instrumento enunciâti mandatum, ut propter cursum tanti temporis pręsumatur interuenisse mandatum, non ex solo cursu temporis, neque sola ratione temporis: hoc enim non est potens, ut post Bal. dictum est supra: sed propter enunciationem mandati in instrumento antiquo factam, Et in his terminis propriê procedunt quę in præall. consi. lxxvj, scribit Curtius Senior, Deciusque & alii in locis. s. allegat. faciunt quæ scribit Alex. in. l. Iulianus colum. 1. per illum tex. s. qui satisda. cogantur. & per Guliel. Cassiado. in decisionibus Rotæ in decisione iij. sub titul. de procurato. Propterea paucis elapsis diebus petente quadã muliere restitui, & relaxari sibi bona, quæ olim tenebantur & postulabantur per ipsius genitorem, & tunc per conuentum occupabatur, * tanquàm ipsi mulieri spectantia & pertinentia, cum prima causa sit liberorum & descendentium. institu. de hære. quæ ab intest. deferun. in prin. & in. §. 1. opponerereturque quòd bona erant feudalia, à quibus excludebatur fœmina ipsa, tàm ex dispositione iuris communis, quàm ex forma ducalis Sabaudiæ celsitudinis decreti, & consuetudinis ipsius patriæ, ad quod probandum exhibebatur quoddam publicum instrumentum recognitionis factæ iam annis xl. præteritis, in quo enunciabatur mandatum: dicebatur enim talis procuratorio nomine. P. constante instrumento mandati & procuræ recepto per talem notarium, designatis etiã anno & die. omnia enim hæc nunciabantur & designabantur in instrumento prædictæ recognitionis procuratorio nomine prædicto recognoscẽs dictum eius principalem uasallum & subditum illustrissimi principis &c. seque ab eodem illustrissimo principe tenere in feudum nobile &c. castrum cum iurisdictione ac talia bona particulariter, & distinctè illa specificando: & responderetur non constare de mandato, quod non præsumebatur per prædictum, uerùm probandum erat. Replicabatur quòd in antiquis prout eramus attenta qualitate nostrorũ temporum quibus homines nõ diu uiuunt, dictum Bald. non procedat, sed quod in superioribus dictũ fuit, negabaturque nos esse in antiquis. Ad quod demonstrandum & intelligendum scire oportet, uarias fuisse scribentium opiniones, quãdo tempus dicatur esse de antiquo:* ut per Roch. Curt. in rep. c. fi. de consu. col. 45. uersi. quæritur. modò.] quidam uoluerunt tempus quadraginta, uel quinquaginta annorum hisce maximè asperis temporibus antiquum dici seu de antiquo, aut saltem id iudicis arbitrio relinqui: ut per Socinum in consilio lxxxix. col. iij. lib. j.

20 Nihilominùs † tu firmiter tene requiri cursum & metam centum annorum, ut dicamur esse iu his quæ sunt de antiquo. Is enim est longeuus uitæ hominis terminus. l. fin. C. de sacrosanct. eccle. hæcque uera est,

& communis doctorum sententia, à qua in iudicando & consulendo recedendum non est: ut dicunt & attestantur Ias. & alii in l. cùm aliquis. C. de iure deliberand. & in consilio suo cxlviii. colum. fin. lib. iiij. & Decius in consi. xiii. col. pen. & in consi. cccxxj. col. iiii.* Curt. Iun. consi. 90. col. fi. Firmia. in tract. de gabel. col. 10. Ruin. consi. 173. lib. 4. & consi. 141. uol. 5. Maria. Soc. Iun. in consil. 56. lib. 2. Curt. in d. c. fina. colum. 54. de consuet.]

SVMMARIVM.

1 *Furiosus nullum negotium contrahere potest. Neque matrimonium. num. 6.*

2 *Furiosus qui dicatur, Quomodò probetur, Quando præsumatur. Et quando possit puniri pro delicto.*

3 *Furiosus non potest puniri de homicidio commisso ante furorem.*

4 *Furiosus moriens in peccato mortali, quòd ante furorem incurrerat, est damnatus.*

5 *Furor quotuplex sit.*

7 *Dormiens delinquens punitur de culpa tantùm.*

8 *Pupillus, qui fari potest, tutore authore omnia negotia agere potest.*

9 *Et quid si fuerit proximus infantiæ, uel infans. nu. 10.*

I. V. PAVLVS.

IN negotijs contrahendis, alia causa habita est furiosorum: alia eorum, qui fari possunt: quamuis actum rei non intelligant. Nam furiosus nullum negotium contrahere potest: pupillus omnia negotia tutore authore agere potest.

DIVIDITVR in duas partes. In prima ponitur dictum. In secunda quæ est ibi, nam furiosus. rationem ponit. hanc regulam pleniùs explicat Imperator in §. furiosus, instit. de inuti. stipula. Sumitur autem hæc regula ex legibus adductis per gl. & Dec. tàm hîc quàm in l. furiosum. ff. alleg.

1 Not. primò, † furiosum nullum posse negotium contrahere. nulla enim est eius uoluntas; quia quod agit, non intelligit, & per omnia absentis, dormiẽtis & quiescentis loco habetur: iuribus hîc in princip. per Dec. allegatis. Furor enim hominis mentem abstrahit, ut ueram rerum substantiam discernere non possit c. sicut. ubi Cardi. Alexan. no. xlvii. distin. ideò in l. j. in §. item acquirimus. ff. de acquir. poss. Bar. æquiparat furiosum lapidi. sequitur Iaso. in l. pupillus si fari. ff. de acqui. hæredi. Materia ista utilis est & quotidiana, circa quam Deci. hîc quædam scribit, sed pleniùs in l. furiosum. C. qui testa. fac. poss.

2 † Qui dicatur furiosus: quomodò probetur: an & quando præsumatur: an tàm in ultimis uoluntatibus, quàm in delictis ista procedant: & utrum furiosus possit uel debeat puniri, ibidem discussum inuenies. * Et plura etiã

hic &

scribit Paris. in consi. 99. & seq lib. 2. & 87. & seq. & 95. uol. 3. & 15. 95. lib. 4. uide quoque longam apostillam ad Pau. de Cast. in l. 2. C. de contrahend. empt.] Et inquantùm conclu-
3 dit Dec. quòd † pro homicidio commisso ante furorem non puniatur superueniente furore, uerum differatur executio: multi contrarium tenuêre: sed hæc opinio communis est & benignior. latè Ias. in l. ex facto. in princip. in ix. col. ubi Aquen. v. & Ripa. xvj. plures limitationes ponentes. ff. de uulg. Barto. uerò in l. nunquàm. in §. j. ibidem per præfatos alleg. ff. de usucap. per illum tex. decidit quæstionem theologicam
4 † de eo qui mortale peccatum incurrit, si furiosus efficiatur, & talis in furore moriatur, in peccato mortali dicitur decedere, & censetur damnatus. Dec. in d. l. furiosum. ad fin. sequitur & Ias. pariter loco præallegato citans tex. de quo non meminit Bart. in c. maiores. col. iii. de baptis. ubi probatur in ii. col. & circa fin. c.
5 Furiosorum autem † quidam in continua mentis alienatione sunt: quidam habent dilucida interualla: aliquibus tamen breues induciæ: nonnullis maiores ab huiuscemodi uitio indicuntur, & mediis furoris interuallis omnia facere, quæ sanis competunt hominibus, liberè possunt. Sed ut omittam doctorum philaterias in locis præallegatis, duas habemus pulchras leges sic determinantes in l. diuus. ff. de offic. præsid. & in l. cum aliis. C. de curat. furio. alii impetu furoris apparentis prægrauantur: nonnulli in conspectu inumbratæ quietis sunt furoris signis non apparentibus: de quibus in princip. l. quod meo. ff. de acquiren. possessio. & quantùm ad iuris dispositionem non differunt. Dec. in l. humanitatis. colum. j. C. de impube. & aliis substitu. Est tamen casus specialis ubi furiosus fingitur consentire in §. fin. l. ii. ff. soluto matrimo. secundum glo. & Dec. hîc de quo per omnes Moder. in dicto §. fina. Et cùm furiosus, ut dicit text. nullum negotium contrahere pos-
6 sit: infertur, † quòd matrimonium non contrahet, nec carnale, nec spirituale. cap. dilectus filius. de sponsa. cap. sicut tenor. de regul. I. patre furioso. ubi latè Iason in iii. notab. ff. de his qui sunt sui uel alieni iuris. Semper tamen uerum non est furioso æquiparari dormientem, & quiescentem. nam furiosus ex delicto nō punitur. dicta l. diuus. & clementi. si
7 furiosus. de homicid. secus † in dormiente, & delinquente: quamuis enim ex delicto non puniatur, ex culpa tamen punitur, si defectus, uitiique proprij conscius, quòd in somnijs puta solitus erat surgere, loqui, & alia facere: ne que cauit ne obesse posset tertio. si autem nesciebat, quia similia facere non consueuerat, nullo modo puniretur. Bart. Alexand. Are. Iaso. & alij in l. j. §. j. ff. de acq. poss. & Ancha. in dicta clement. si furiosus. Secundò principa-
8 liter no. † pupillum, qui fari potest, tutore authore omnia negotia agere posse. & si enim in tali ætate, neque scire, neque discernere quicquā possit, nec discursum rationis habere cēseatur, id est, discretionē, per quam possit deliberare, nec sciētiā per quā conclu-

concludere, & determinare aliquid ualeat, in his quę furioso similis sit, ab illo tamen differt: quia principia quædam intelligit, quæ sine discursu omnibus nota sunt. Exempli gratia, appetere bonum, & fugere malum, quæ tamen sunt ignota furioso. Quia igitur intellectum aliquẽ talis pupillus habet, benignè receptum est, ut omnia possit tutore authore, per quem suppletur imperfectio pupilli. §. furiosus, instit. de inutilibus stipulationibus. l. pupillus si fari. ubi scribentes notant. ff. de acquiren. hæred. melior textus in §. infans. l. quamuis. ff. de acquir. possess.

9 Pupillus † tamen infans, & proximus infantiæ furioso æquiparatur, secundum Decium hic. de quo miror, nam proximus infantiæ alicuius est sensus, & intellectus, quo furiosus caret: ideò utilitatis causa receptum est, ut id iuris dictus pupillus habeat, quod pubertati proximus, sicque à furioso differat. tex. est appertus in dict. §. furiosus. ad finẽ contra quem loquitur hic Deci. ad quod uide etiam Socinum in §. j. l.

10 j. ff. de acquir. posse. De pupillo † infante contrariæ sunt scribentiũ sententiæ. Alex. & Aret. in dict. l. pupillus si fari. post Imol. & alios per hãc legem, & prȩallegatum §. infans. tenent quòd pupillus siue maior, siue minor sit infante, dũmodò fari possit, ualeat cum authoritate tutoris actum gerere, aliàs non. quę opinio uidetur quadrare huic legi, & aliis superius allegatis, simpliciter requirentibus, quod loqui possit: quasi tunc temporis iuris prȩsumptione intellectum aliquem habeat. l. j. §. furiosum, ff. de actio. & obligą. ut post Aret. declarant Moder. Peruſ. in l. j. in §. j. col. viij. ff. de acqui. poss. Soc. ibi in ij. colum. per plurą contrariũ ostẽndit, quòd minor infante, eo ipso quòd loqui potest, non cẽseatur intellectum habere: ideò ibi in, j. colum. uersi. quartus casus, putat iudicem ex indiciis, cum à iure hoc determinatum non sit, arbitrari debere. Sed lex ista, & omnia prȩallegata iura solummodò requirunt eum pupillum posse fari, prout Alexand. & Aret. concludunt: qui si intellectum in tali exegissent, id dixissent; nec difficile fuisset exprimere. argumen. tex. l. unic. uersic. sin autem ad deficientis. C. de cadu. tollen. Illud autem certum est, quòd tàm pupillus doli capax, quàm infantiæ proximus possunt stipulando sibi acquirere. plenè Iaso. in l. j. in §. j. colum. fiual. ff. de acquir. possess.

SVMMARIVM.

1 *Exempla glo. & Dec. reprobantur. Nouus intellectus ad hunc textum, & post. nu. 2.*

2 *Verbum, uoluit, quomodò intelligatur. Et de uerbo, transferre. nu. 3. Et de uerbo, uoluerit. nu. 4.*

L. VI. VLPIANVS.

NON uult hæres esse, qui ad alium trásferri uoluit hæreditatem.

IVRISCONSVLTVS hic de industria obscurè loqueretur, si cõmunem literam, & scribentes communiter

muniter sequeremur:sed nos aliter sentientes,melius forte dicemus, & legem candori suo restituemus. Dixerat suprà eius esse nolle, qui potuit & uelle. Prosequendo eandem materiam,aliam regulam tradit,dicens,qui uult hæreditatem ad aliũ deuolui,ipse nõ uult hæres esse. sicque eius est nolle, qui potuit & uel

1 le hæres esse.Gloss.ponit † quatuor exempla,quæ secundum Deci. huic legi non conueniunt, nec adaptari possunt,& duobus primis exemplis textus herclè apertè refragatur,dum dicit ad alium tranferre uoluit:cùm in dictis exemplis cogatur facere, sicque ab illius uoluntate id nõ dependet.Vltimis uerò exemplis quãuis prima pars legis cõueniat: quia pater & maritus in iuribus per glo. alleg.hæredes esse nolint:non tamẽ cõuenit ultima legis pars, quia ipsi non sunt,qui ad alios transferãt hæreditatem.iuxta uerba istius regulę. Et similiter reiicimus exemplũ Decij de l.si quis ita hæres instituat, si legitimus hæres.ff. de hæred.instit. quia hæres legitimus nolens hæreditatem uendicare, non est ille qui in institutum hæreditatem trãsfert: sed est testator: ipse uerò legitimus omittit uendicare. Præterea in casu illius legis hæres legitimus hæreditatem uendicare nolens nullo modò hæres efficitur:ut ibi patet.& tamen in alium hæreditatem transferens de necessitate per prius hæres efficitur.l.si auia.C.de iure deliber. secundum Dec.infrà ad finem.comment.& tamẽ lex nostra uult,quòd non efficiatur hæres.exemplum igitur non procedit. Vides itaque ex omnibus exemplis datis nullũ procedere, nec uerbis regulæ nostræ cõuenire.Ego,ut suprà pollicitussum, hanc legem clarissimam tibi reddo sola litera mutata, & restituta. legi enim debet non transferre,ut communiter habetur, sed transferri. & tunc duo ultima exempla gloss. & pariter exemplum Decij optimè cõuenient.& alia multa faciliter dari possent,quòd ille qui uoluit hæreditatem ad alium transferri, cùm ipse hæres effici potuisset,hęres esse non uult.& hoc modo uoluntatem eius declarat,quòd ipse hæres esse nolit. Et sumitur hęc regula ex iure,quod prius erat,ut clarè apparet. & conse

2 quenter uerbum,uoluit, † simpliciter intelligitur,ut iacet.nec est necesse confugere ad expositionem factã per Deci.idest, cum effectu de uolũtate transtulerat.& loquitur hîc Iurisconsultus de uoluntate uerbis declarata,nõ autem facto, sicuti Dec. sensit,uoluitque. Hic est meus nouus intellectus, & planus ad hunc textum:qui si benè consideretur aliter intelligi non potest.Si enim qui hæres esse poterat, in alium hęreditatem transferret,per prius ipse efficeretur hęres nec posset etiam si uellet hęres esse desinere.l.& si sine.circa si.ff.de minor.glo.no.in l.in substitutione.ff.de uulgar. ubi per scribentes.sicque Iurisconsultus frustrà hîc diceret,quod non uult esse hęres:eius enim uoluntas legibus repugnans non attenderetur. De uerbo

3 autem † transferre, ultra ea quæ hîc scribit Dec.quędã alia ponit in cap. translato.in ij.lectur. de constitu.& in § fina.l.j.ff. de offic. eius.faciunt

E quę

quę dicentur in l.cui ius est donandi.infrà eod.Pro intelligentia uerò §.si maritus.in final. gloss.allegati, uidendus est Arc.in consi.xcj.col.j.
4 De ui uerbi † uoluerit, quod secundum subiectam materiam capitur cum effectu,idest uolūtariè fecerit, iuxta glo.ij.l.fi.ff.de rerum diuisio. & probatur hîc secundum unam intelligētiam quam sequitur Dec. ego autem minimè,ut suprà dixi. Hinc sumpta occasione Deci. quædā scribit,quibus plura possem addere:sed quia incidit,me remittam ad Cæp. in repetitione l. si fugitiui. colu. ij. & xij.C.de seruis fugi.Barb.in cap. fina.colum.xix.uersi.& subdit.de rescrip.& in consi.xxj.colum.iij.& cōsi.xxiij.colum.fina.libr.ij. & consil. lxxj.colum.j. & ij.uolum iiij. Alex. consi.xcviij.colum.final.lib.iij.Fel. in cap.insgentium.colum.ij.in j.distin.decre.& in tract.de conatu.Iaso. in l.fina.colum.ij.C.de codicil. Aquen.in l.si quis maior. colum.j. C.de transactio.Deci.in §.j.l.penultim.ff.de offic.eius.& tex. not.in.l. Labeo.supra de statu libe.

SVMMARIVM.

1 *Testamentum est actus indiuiduus.*
2 *Paganus unde dicatur: & quis dicatur.*
3 *Causa testati & intestati sunt contraria.*
4 *Quis non potest pro parte intestatus decedere. Amplia nu.6.7.8. limita nu.9.10.11.12.13.14.*
5 *Ius accrescendi quare introductum fuit.*
L.si solus.ff.de acquir.hære.quomodò intelligatur.
L.Hæreditas ex die.ff.de hæredi.instit.ornatur post nu.7.

L. VII. POMPONIVS.

IVS nostrum non patitur eundem in paganis, & testato & intestato decessisse: earumque rerum naturaliter inter se pugna est,ut testatus & intestatus quis sit.

AD intelligentiā legis & materię præmitte, † testamentum esse actū indiuiduum : ideò secundum scribētes relatos per Deci. non potest pro parte ualere, & pro parte non.l.si is qui.ff.de testa.& latè tradunt Fulg. in consi.xix.Pau.de Cast. in consil. 189.in anti.Barba.consi.ix.col.vj.& consi.58.lib.iiij.Alex.consi.iiij.105. & 113.vol.vij.Ias.consi.cxcvj.lib.ij. & consi.viij.lib.iiij.& consi.clv.lib. iiij.& Deci.consi.cccclxxxviij.Secū-
2 dò pręmitte,†paganum dici à pago idest uilla,hominem rusticum,semipaganū,semirusticum. Sed hîc pro homine nō militante accipitur, tametsi urbanus sit. & est uocabulum peculiare Iurisconsultorum, à quibus duo hæc paganus, & miles, perinde ut opposita ponūtur. sunt de his penès historicos etiam ad manū exempla, ideò plus non dico. Ter-
3 tiò præmittendum est,†quòd causa testati & intestati opponuntur, ut hîc,& in l. quandiu.ij.ff. de aquirē. hæred.& l. quandiu.j.eod.tit.ideò dicitur hîc earum rerū naturaliter inter se pugnam esse;quia duo contraria

traria in eodem subiecto simul stare non possunt.l.j.cum nota.C. de furt. hinc exit illud nobile Dantis Poëtæ dictum.

Assoluer non si po chi non si pente.
Pentir e uoler non po star insieme.
Per la cõtradition che nol consente.

facit l.ubi repugnantia,& ibi latius dicam infrà eodem.

4 Est igitur regula iuris non posse eundem pro parte testatum, & pro parte intestatum decedere. Quòd autem sumpta sit hæc regula ex iure prius constituto, uerba legis probant: dum dicit, ius nostrũ. potuitque sumi ex l.neque enim. & l. si duobus.& l.miles ita hæredem .ff. de milit.testa.cum simul.concordat tex.not.in §.non autem utique. insti.de hære.instit.facit l.j.& ij.ff.de acquir.hære.ubi quis pro parte adire non potest hæreditatem, illã scindendo. Nam ut Bart.& alij ibidem scribunt, iura pro inconuenienti habent personam testatoris pro parte repræsentari.quæ ratio & si sufficiat in causa testati, non tamen sufficit in causa intestati. quia si pro parte adiretur ex testamento, pro parte ab intestato,repræsentaretur defunctus in totum, quod tamen non admittitur: nisi diceres, q repræsentaretur sub contraria qualitate tanquam testatus.s.& intestatus, quod absurdum est. Areti. in d.l.j. paucis se expediens rationẽ esse dicit: quia una eademque res diuerso iure nõ debet censeri.l. eum qui ædes.ff.de usuca.quam rõnem subtiliter declarat Soci.in l.si mihi & tibi. col.fi.ff. de leg. j. Earum rerum, inquit hic Iurisconsul.naturaliter inter se pugna est, ut decedat quis pro parte testatus, & p parte intestatus. hoc est dicere ait Soci. has qualitates repugnantes reputari in eodẽ subiecto à lege ciuili.si repugnãtes sunt, ergo naturalis rõ dictat in eodẽ subiecto stare nõ posse: ut scribit Philos.in. ij.de gñat.facit.l.si ancilla.ff. p soc.Si earũ itaque rerum intra se pugna est, unius est uictoria:& causa testati tanquã fauorabilior uincit.ut declarat Bald.in l.j.C. de indict.uid.tol.aliàs esset,dicit ipse,repræsentare dimidiũ hominẽ intellectualẽ,per mediũque hoiem secare: ideò qualitas testati, & intestati in eodẽ subiecto esse nõ põt.neque in eadẽ hæreditate repugnantes qualitates dari, q adita, uidelicet sit, & nõ adita: q repræsentet & nõ repræsentet.& sequit Soci. loco præalleg. Sicuti igit naturalis rõ duo contraria simul & in eodem subiecto stare non patitur: ita nec lex ciuilis, ut probant uerba præsentis regulæ: ibi, ius nostrum, iuncto fine ibi, naturaliter inter se pugna est.

5 Et hæc fuit rõ introductiua iuris accrescendi in causa testati, ne, uidelicet, decedat quis pro parte testatus, & pro parte intestatus: secundum gloss. in l.seruus communis ab altero . ad fin.ff. de acquiren.hæredi.ut hic per Deci.& licet Alexan. & Rimi. in l.unic.column.final.C. quando non pet.par.& latius ibi Iason.col.iiij. & in l. re coniuncti.fol. vij.cum seq.ff.de lega.iij. post Soci. in l.si mihi & tibi.in prin.in ult.co. ff.de leg.j.aliquibus medijs eã rõnẽ impugnare nitantur: cõiter tamen per Bart.Odofr.Roma.Deci. & ferè

omnes Mod. approbata est, nec ab ipsa recedendum est. probaturque in l. si duobus. ponderato contrario sensu in non milite, ff. de testa. mili. & in. §. non autem. institut. de hęredibus instituendis. ubi ratio prędicta expresse assignatur. Ad rationes, & argumenta tenentium contrariam partem diuersimodè respōdent Deci. in dict. l. unica. in j. nota. Crotus in repe. dict. l. re coniuncti. col. xiij. ubi Lance. Politus. xxxiiij. & Ripa. xxj. cum sequ. Alciatusque lib. iiij. paradoxarū ca. viij. ut p eos.

Maior difficultas est circa tex. l. si solus. ff. de acqui. hęred. ubi, uno in pluribus partibus hęrede instituto, & in parte aliqua dato substituto: si portionem unam acceptauerit, accrescent alię etiam inuito, quamuis res ad causam intestati non reduceretur, propter dationem substituti, qui etiam ex uoluntate testatoris deficientium portionem, in qua substitutus extitit, assequeretur. Ratio igitur prędicta communiter à doct. assignata, ne pro parte decedat quis testatus, bona non uidetur: cùm generalis non sit, per iura uulg. Curt. Crotus. Ripa, & Alciatus in locis p alleg. post tamē Pau. de Cast. & Areti. in d. l. si solus. id ibi dicunt esse, ut seruetur uoluntas testatoris, quā fuisse, aiunt, ut institutus acceptata una parte, habeat & reliquum hęreditatis: & quamuis testator substitutum dederit, id minimè fecisse animo diuidēdi hęreditatem respectu instituti: sed propter dubium repudiationis totius ab hęrede faciēda, uoluisseque sibi prouidere medio substitutionis: & legem sequi uoluntate defuncti, ut successionis parte acceptata, alię etiam inuito accrescant, iuxta tex. l. j. & ij. ff. de acquir. hęredi. Nec refragatur quòd uoluntas testatoris in iure accrescendi super causa testati parum curetur, aut à lege consideretur: quādoquidem etiam contra eius uoluntatem à lege indicatur hoc ius accrescendi dicto §. nō autem, & propterea ius accrescendi prohibere nequit: ut post alios scribit Dec. in dict. l. unic. in ij. col. facit tex. l. nemo potest. ff. de lega. j. & l. ius publicum. ff. de pactis. Quia responderi potest defendendo rationem prędictam, id procedere, quando super iure accrescendi, illud puta prohibendo, uellet testator disponere contra legem faciendo, quod non potest, per prędicta, aliàs secus. Nimirum igitur si in casu dictę l. si solut. propter defuncti uolūtatē tota hęreditas hęredi, qui unā partem acceptauit, etiam inuito per ius accrescendi acquiritur. imò secū dum Fulg. Alexan. & Rimi. non agitur in d. l. si solus, de iure accresc.

6 Ampliatur hęc regula tribus modis per Deci. hic † primam ampliationem de pupillari substitutione, quam pater pro filio facit, comprobare potest. Nam substitutio censetur testamentum filij. §. j. institu. de pupil. substi. Ergo eadem ratio pręsentis regulę, ne quis testatus intestatusque decedat, pariformiter militat in pupillari substitutione. Restringe tamen ampliationem hanc, quando filio legitimo, & naturali substitutus foret pupilariter ipsius testatoris illegitimus filius: ut per Soci. in tractatu fallentiarum (si eius

fuit)

fuit) in cccc.regula.

Ampliatur pariter regula non solùm respectu substantiæ: uerum etiã
7 † respectu temporis: quia non potest quis pro parte temporis decedere testatus, & pro parte intestatus. §.hæres & purè.instit.de hæred. instit.ubi hæres & purè, & sub conditione institui potest: non autem ex certo tempore, uel ad certum tempus: ut post quinquennium a morte testatoris, ex Calendis illis, uel usque ad Calendas illas, hæres esto: adiectumque diem pro superuacuo haberi placuit, dicit ibi Imperator: & perinde esse debere, ac si purè hæres institutus esset. Ad idem text.in l.hæreditas ex die.ff. de hæred.instituend.& in l.miles ita hæredem.ff. de mili.testamen.ibi, & quod in bonorum portione ei licet, hoc etiam in temporis spatio, licèt non modicum sit ex eodem priuilegio competat: secus ergo de iure communi.d.l. hæreditas ex die. De qua materia latè per Ancharan. in consil.xlvij. & cclxxxj.colum.j.in fina.& in fine cõsilij Paul.de Castr.in consil. ccij.in antiquis, Soci.consi.xiiij.lib.j. Ang. Areti.in dict.§.hæres.Deci. in consil.cclxviij.& dxvij. & in l.incerti. ad finem.C.de milit.testamen. quę omnia signa ad l.hæreditas ex die.
8 Ampliatur etiam, † ut cùm duobus testamentis decedere quis nequeat.l.fin.ff.de hæredi.institu.tradit Corn. in auth. ex causa. colum. xxxj.C.de liber.præter.& Soci.in l. moribus.colum.ij. ubi limitat.ff.de uulg.& pupilla.

Limitatur modò prædicta regula †, primo in militibus, quorum uoluntas sola in testando spectatur: ideò pro parte testati, & pro parte intestati, pro libitò decedere possunt.l. si duobus. & §.non autem. præalleg.& satis innuit hæc litera, quòd procedit (ut inquit hîc Dec.) tàm respectu substãtiæ, & patrimonij, quã temporis.l.miles ita hæredem.ff.de testa. mil.specialique militum prærogatiua hoc, secundum Dec.dispositum fuit. nam quòd hæreditas corpus sit à lege imaginatum, defuncti personam repræsentans, ex rigore iuris ciuilis est: ut per Bar.in rub.ff. de acquiren.hæred.qui rigor in testamentis militum nõ seruatur, sed mera iurisgentium æquitas.l.j.ff.de milit.testa.Socin.in l.si mihi.in fin. princ.ff.de leg.j.& Calder.loco infrà alleg. Et ideò uolente militè in sua hæreditate iuris accrescendi locus non erit, cum cesset ratio inductiua ipsius iuris accrescendi: ex quo testatus, & pro parte intestatus pro libito decedere potest. De tali tamé uoluntate constare, liquereque debet: cùm in dubio iuris communis, non iuris specialis uiã eligere præsumatur.l.iij.C.de testa.mili.l.si certarum.ff.de testa.mil.Dec.hîc, & in dict.l.iij.in ultim.not. Ideò ius accrescendi locum habebit etiã in milite, nisi iure militari ex priuilegio sibi competenti testatus sit.l.si miles unum.ff. de testa.mili. uel quando essent distinctę hæreditates seu patrimonia, ut quia unũ in paganicis, alterũ in castrensibus instituisset hæredé.d.l.si duobus. aut unus tñ esset institutus in paganicis, uel in castrensibus. institutus.n. in uno dictorum patrimoniorũ, uel in parte

 unius

unius ex eis, non consequitur alterum patrimonium, siue cohæres institutus fuerit solùm in altero patrimonio, siue in utroque: ut per Corne. post alios in l.j.col.fi.C.de testa men.mili. Et quicquid ibi in fi.com menti scribat Deci. concludit etiam Corn. ibi cum communi, quòd. §. si ex fundo. l.j.ff. de hæred. instituen. locum habeat etiam in milite, ut nõ censeatur uelle residuum auferre in stituẽdo quempiam absque dictione taxatiua in una re, uerùm sub cẽsura iuris communis ipsum residuũ relinquere, ut etiam per Are. instit. de hæred. institu. in §. hæreditas. Et prædicta limitatio de militibus extenditur etiam ad piã causam: & ad testamentum inter liberos. Dec. hîc. & in terminis Calde. in consi. xxiij. an testamentum. ad fin. sub rubr. de

10 constit. Secũdò limita, † ut regula ꝓcedat ab initio: sed ex post facto, id est post aditam hæreditatem, secus: quia ꝓ parte decedere testatus quis potest, & pro parte intestatus. secundum glo. & Dec. hic per l. circa. ubi Paul. de Castr. not. ff. de inoff. testa. De ratione, ultra hîc per Deci. posita, uide Paul. de Cast. in l. pen. ff. de iniusto rupt. sed cùm regula tẽpus mortis respiciat, & exceptio tempus hæreditatis iam aditæ, hæc non est propria limitatio. Ad tertiam limi

11 tationem † de lege, uel statuto, ex quorum dispositione decedere quis potest pro parte testatus, & pro parte intestatus: addenda uidendaque sunt ea quæ scribunt Socin. & Moder. in l. moribus. in not. ff. de uulg. Bal. in l. j. C. de secund. nup. omnes doct. in l. in substitutiõe. §. de uulg. item non est limitatio ad regulam: quia ius hoc patiť tunc. Circa quar-

12 tam limitationem † sumptam ex l. j. C. de secund. nup. Deci. defendit gl. ꝙ non sit limitatio, uerũ institutus, qui ultra metam ibi taxatã, & positam capere nequit: inde quod excedit portionem per legẽ relinqui ꝑmissam. uide Bal. in d. l. j. col. fin. C. de secun. nup. Aret. & Ias. & alios in d. l. si is qui. ff. de uulga. reprobantes hanc gl. & est cõis scribentium sententia, secũdũ præfatos, ꝙ ultra tertiam partẽ bonorũ, de qua ibi succedant uenientes ab intestato: de quibus lex ibi meminit. Nec sit nouum quẽpiam decedere ipso iure pro parte testatum, & pro parte intestatum ex dispositione legis, & pro ueritate (quicquid hîc dicat Dec.) cõis doctorum intelligentia conuenit uerbis dict. l. j. uolentis, ꝙ maritus solùmodò habeat illã tertiã partẽ, reliqua bona ꝑsonis ibi nominatis applicẽtur. neque sit ibi uerbum iuris accrescendi, de quo hîc loquitur Dec. Sũt

13 † nonnulli alij casus, in quibus paganus potest pro parte testatus, & ꝓ parte intestatus decedere: de quibus uide Alex. in apostilis ad Bart. in l. j. col. xiij. in apostil. incipiente. not. secundùm istam. C. de summa trin. Socin. in asserta fall. suprà allega. & Ripam in repet. l. re coniuncti. colum. xxij. de leg. iij.

14 Postremò limita † ut per Corn. in authentica ex causa. col. 31. uersi. & secundum hoc. C. de liber. præt. ubi sequendo opinionem Bar. & cõmunem, quòd ibi agatur ad legata actione ex testamento: dicit, uerba illa, Cætera firma manẽt, non sumi diuersi-

diuersimodè, sed limitari potiùs pręsentem regulam: prout in simili limitatur regula, quòd paganus cum duobus testamentis nequeat decedere. l. fin. ff. de hæred. instituen. inquit enim, dici posse illam regulam debere principaliter concedi, & procedere circa institutionem hæredis, quæ caput est testamenti, & successionis hæreditarij iuris, ubi defunctus uniuersaliter repræsentatur, quod curæ non est, licèt circa legata aliud contingat: prout in simili in d. l. fin. quis decedit quò ad institutionem cum uno testamento, & quò ad legata cum alio.

SVMMARIVM.

1 *Consanguinitas, quæ est à natura, & procedit ex sanguine, tolli nequit: secus in iure & effectu ex ipsa consanguinitate proueniens.*

2 *Deus non potest quæ produxit ingenita facere.*

3 *Alimenta an possint tolli statuto uel pacto.*

4 *In omnibus causis in quibus filius potest exhæredari, possunt etiam eidem denegari alimenta.*

5 *Legitima an possit tolli per statutum: quòd non, sed bene minus.*

6 *Legitima potest tolli per pactum. l. si quando. §. & generaliter. C. de inoffic. testam. ornatur.*

7 *Argum. de statuto ad pactum quando procedat.*

8 *Lex maiori fauore prosequitur alimenta quàm legitimam.*

9 *Defensio quando possit per statutum tolli.*

L. VIII. POMPONIVS.

IVRA sanguinis nullo iure ciuili dirimi possunt.

INTELLIGO hanc legem de
1 † consanguinitate ipsa, quæ est à natura, prout etiã in l. ius autem agnationis. ff. de pact. secundũ ultimam lecturam glos. quæ uerior est, ut uerba illius legis indicant, dum probat à simili de dicente nolle se esse filiũ alicuius: nisi enim de ipsa naturali cõsanguinitate & coniunctione intelligeretur, simile non esset bonũ. Iura autem ab eadem consanguinitate prouenietia benè tolli possunt: ut hic per Deci. post Bald. & Rom. per doct. post. glos. instit. de capi. diminu. in §. quod autem. & in §. fin. instit. de legit. agn. tut. per Curt. in apostil. ad Paul. de Castr. in d. l. ius autem. quicquid ibi contra Roma. dixerit Ias. facit etiã. l. abdicatio. C. de pat. pote. & quæ ad illam scribũt Moder. Medio. lib. 2. dispu. c. xxviii. hinc Aret. in d. §. quod aũt, notat, quod ius procedẽs ex sanguine, & à natura, nequit tolli: secus in iure & effectu ex sanguine prouenietib. naturalia. n. sunt immutabilia. d. §. fin. & instit. de iure nat. in §. ult. cũ not. per Aret. & Feli. in c. si diligẽti. col. j. de foro compe. facit l. maximum uitiũ. C. de libe. præt. Et propterea ipsum ius sanguinis necessitudo nuncupatur l. fin. ff. de iust. & iur. & huiusce necessitudinis infinita est æstimatio: ut dicitur in l. nõ est singulis. ff. eod. Et qui ob ius istud sanguinis cõiuncti sunt, necessarij dicũtur. Aul. Gel. in noct. atti. c. iij. lib. xij. cuius quidem necessitudinis infinita ꝓpterea dici-

tur æstimatio.l.non est singulis.§.j. infrà eo.tit.

Et ad comprobationẽ eius quod in regula ista dicitur, facit tex.in authentic.de æqual.dotis.in §. j. uers. quæ igitur. dum ait, quod enim factum est, infectum manere impossibile est: imò ut Phi.& Theologi di-
2 cunt, nec Deus, † qui potest omnia, posset quæ produxit ingenita facere: quia hoc contradictionem implicat, factum, & non factum: & Deus non potest ea quę contradictionem implicant. Iaso. latè in l.j. in §.si uir. ff.de acquirend. poss. ideò nimirum si lex iura sanguinis.i. consanguinitatem tollere nequit: & facere, quòd filius, non fuerit filius: & quòd ille qui traxit ab aliquo sanguinem, nõ traxerit. Quamuis, ut suprà dixi, effectum inde prouenientem tollere possit, facereque quantùm ad effectum ut facta pro infectis habeantur. tex.ẽ no. in cle.unica de immu. eccle.& in l.non dubium. ubi Iason colligit.C.de legi.tradit glo.de Deo loquens in c.si Paulus.xxxij.q.ij. & unde hęc regula desumpta sit, pręscripta satis demonstrant.

Ex prædictis infertur ad quæstio-
3 nem † alimentorum, quæ de iure naturali deberi uidentur, an per statutum, aut pacto tolli possunt? Feder. de Senis in consi.lx.& cxlj. concludit non ualere pactum de alimentis non petendis, & Curt.in tract.de cõ sue. super c.si. fol.xxij.col.iiij. uer.ex hac conclusione.post Abb.non subsistere consuetudinem, ut filii à parentibus, non alantur, docet. quãuis de prędictis nõn faciat Dec. mentionem, tenet tamen tàm per pactũ, quàm per statutum fieri statuique posse, ne præstentur alimenta: ut per eum. Aquen. etiam in l. j. in §.ius naturale.ff. de iur.naturali.colligit ex tex.illo, ꝙ liberos alere est de iure naturali: idest inclinationem & instinctum ipsum alendi liberos de iure naturali esse, necessitatem uerò de iure ciuili causatam.per l.si quis a liberis. & totum tit.ff. de liber.agnos.quod patet, quia in pluribus casibus necessitas illa remittitur: ut in d.l.si quis. Et inter cętera
4 dicit, † quòd in omnibus casibus, & omnibus ex causis, ex quibus filius exhæredari potest, eidem alimenta denegari possunt: ut ibi per eum. Ex causa igitur legitima, obligatio aliměta præstandi tolli potest. faciunt quę inferius dicentur de legitima ex naturali iure debita, quæ ex causa in totum tolli potest. hinc etiam Fel. in c.si diligenti.col.j.de foro compe.ex limitatione, quòd iuri naturali renunciari nequeat, quartum infert correlarium, iuris.s. alimentorũ, cui renunciari non potest.l. cùm hi.ff. de transact. restringendo se ad alimenta futura, & ad debita ex testamento: non autem ad debita ex contractu, de quibus per Dec.in l.de alimentis.col.fin.C.de transact. Item intellige secundum Feli. loco præalleg de alimentis proprio iure naturali debitis, puta filiis.c. ius naturale.ibi liberorum æducatio.j. distin. ideò secundum Specula.in titu. qui filij sint legiti.in §.j.filii renunciare non possunt alimentis per patrem debitis: secus in aliis, quæ non proprio naturali iure debentur, sicut a filio patri, quæ per pactum tolli

tolli possunt, quia solummodò ex æquitate illa debentur ut benefacienti benefaciamus: ut ibi peream.

5 Quid autem † de legitima ex iure naturę debita, an per statutum tolli possit? Dec. hic post alios, quos refert, concludit, minui posse: & ex causa in totum tolli: secundum communem scribentium opinionem. adde* Soc. consi. 150. lib. j. Curt. Iun. in consi. 10. col. 3. Moder. Asten. in tract. exclus. fœmi. stan. agn. fol. j. & Mode. Mediolan. in tract. presump. in 8. præsump. j. reg. Lancel. Gal. in rep. l. Centurio, col. 13. de uulg.] Ias. in l. quoniam in prioribus. C. de inoff. testam. Alciatum in tracta. de præsumptio. in viij. præsumptione, primæ regulæ. Brun. Asten. in iij. uol. de const. stat. & decret. in uerbo legitima. col. iii. & in tracta. exclud. fœmi. fo. j. & Soc. consi. cl. lib. i. Dec. consi. xix. col. iii. & consi. cvj. colum. final. & consi. dxxv. colum. j. Cur. in tractatu de consuet. super capit. fin. char. xxii. colum. iiii. uersic. secundò infertur. Bald. not. in tract. de dote, fol. xiiii. ubi concludit, statutum posse legitimam in totum tollere, sed non dotem nec alimenta, quæ de iure naturali debita sunt. Tamē Fran. à Ripa lib. j. respon. c. vii. uult legitimam, secundum communem opinionem minui posse, sed non tolli: nisi loqueremur de illa quæ ascendentibus debita est, & quæ non debetur de iure naturali, sed de iure positiuo: ut hic etiam per Decium circa finem, ideò facilius tollitur. facit quod dictum fuit de alimentis patri per filium debitis, quòd pacto tolli possunt. Et opinio ista æqua, uerior, & magis communis uidetur ut ex adductis in prædictis locis constat, quòd legitima, uidelicet iure naturali debita, possit per statutum minui, non autem in totum tolli, ni *si ex causa: * agnationis tamē fauor erit legitima causa, ut per Curt. in

6 d. consi. 10. col. 3.] Pacto † uerò eius cui debita est uidetur posse tolli, & illi in specie renunciari: ut per Fel. in d. c. si diligenti. col. j. & probatur in §. & generaliter. l. si quando. C. de inof. testamento, de cuius intellectu & materia uariant doctor. multa; circa prædicta scribentes. uide Corn. in consilio cclxv. libr. iii. Socinū consilio lxxix. libr. ij. & xviij. column. final. libro iiij. Iaso. consilio ccvij. libr. ij. & cxxxj. lib. iiij. Cur. Iunio. in consil. xxj. & clix. Ruinum in repet. §. & quid si tantùm. colum. lxviij. cum sequentib. & Deci. in consi. dv. & dclxxxvij. Quod si op-

7 ponas † de gloss. rubric. C. de decur. libro. x. quæ uult fieri per statutum posse, quod per pactum fieri potest. Respond. conclusionem procedere ubi est eadem ratio: secus si diuersa. quia nonnunquàm aliquid fieri potest per pactum, quod per statutum fieri prohibetur. Princeps enim ligatur pacto. c. j. de probatio. non autem lege uel statuto. l. princeps. supra de legib. & l. digna uox. C. eodem titul. Item per pactum remitti potest iuramentum ab eo in cuius fauorem præstitum fuit. ca. ij. de sponsa. & tamen non potest per statutum tolli. Alexand. plenè in consi. lix. libro j. Decius in l. nec ex prætorio. ad fin. infrà eodem titul. quibus ultra ea quæ ibi dicentur, adde

addde not. per Aquen. in l. non solùm.in §.morte.column. iij. de noui oper. nunciation. & in repeti.l. ut uim.col.ij.& iij.de iust.& iur.ubi dicit fieri aliquando posse per pactum,quod non potest fieri per statutum,quando pactum respicit prçiudicium paciscentium: quia statutum publicum incommodum concerneret:ut per Baldum in l.fi.in §. illud.ad fi.C.de temp.appel.ubi patet appellationem tolli posse per pactum,non per statutum. Item per pactum remitti potest iuramentum testi,non per statutum.Felin. in ca. constitutus.col.viij.de rescrip.Item licèt pacto prohiberi possit, ne res in ecclesiam transeat: secus tamen est per statutum.Feli. in cap.ecclesia sanctæ Mariæ.in ulti.chartis,de constitutio.facit quod scribit Alexand. in l.j.col.vij.ff.de re iudic. dum concludit,quòd iudex possit alterare tépus appellationis,quod tamen fieri nequit per statutum. Idque in dictis casibus contingit propter rationis diuersitatem. Pactum enim,ut diximus, priuatum incommodum tantùmmodò respicit: & in re sua quilibet est moderator & arbiter:& unusquisque iuri pro se introducto renunciare potest. iuribus uulgar. sed statutum esset contra publicam utilitatem, uel authoritatem superioris, ideò nimirum si per statutũ legitima tolli non potest: secùs uerò per renunciationem & pactum illius cui est debita.Et sicuti ex prædictis liquet,
8 † lex maiori fauore prosequitur alimenta quam legitimã. Multi etenim firmant, legitimã per statutum tolli posse:qui quãtùm ad alimenta id negant:ut per Bal. Nouellum, & Alciatum in superioribus relatos.Rursus iuri legitimæ pacto renunciari potest, non iuri alimentorum, ut dictum fuit. nec mirùm, quia ab ipsis uita hominis dependet.l.uel necare.ff.de lib. agnosc. l. cùm hi.in §. modus autem.ff.de transact.& notatur in l.de alimentis C.de transact.De † defensione uerò 9
an possit per statutum tolli: uide Decium in rubric.de appellationib. in iii.quæstione & in l. ut uim. col. j.suprà de iust.& iur. concludentem quòd sic ex causa:aliter non, ut ibi per eum.

SVMMARIVM.

1 *Dictio semper, quomodò accipiatur.*
2 *Obscurum an differat ab ambiguo. Et unde dicatur.nu.3.*
4 *Dubium uerbum, quomodò accipitur.*
5 *Voluntas hominum in primis inspici debet. Secundò uerisimilitudo. nu.6.Tertiò ad proprietatem uerborum.nu.7.Quartò ad consuetudinem regionis.nu.8. Quintò hæc regula.nu.9.*
10 *Legatum ad pias causas largè debet intelligi & §.fi.l. Titia. ff. de auro & argẽ.leg. quomodo intelligatur.*
11 *In uoto Deo facto strictè quando procedatur.*
12 *In contractibus strictè proceditur, & de minimo intelligitur. limita. nu.13.14.15.16.& 17. L.ueteribus.ff.de pact.ornatur post nu. 16.*
17 *Verba in omni materia accipiuntur secundum subiectam materiam.*

In

18 *In delictis quod minimum est, sequimur. limita. nu. 19. 20. 21. 22. L. item Mella. §. si plures. ff. ad leg. aquil. ornatur. post. num. 20.*

23 *Delictum plura territoria tangens, unicuique iurisdictio in solidum competit, præuentionique locus est.*

24 *Non solum in quantitatibus: uerùm in speciebus quod minimum est, sequimur.*

24 *In sententijs quod minimum est sequimur.*

25 *Et quid in iudicijs.*

L. IX. VLPIANVS.

SEMPER in obscuris, quod minimum est, sequimur. SVMITVR ex legibus in gl. alleg. & prima facie superflua uidebatur ob duas sequentes regulas: quarum prima est, in l. semper in stipulationibus. secunda in l. in obscuris. quæ plusque dicere uidebantur. sed diligenter cósideranti aliud est propter diuersitatem ipsarum regularũ: nullaque est, quæ præcisè loquatur in terminis præsentis regulæ. & ita generaliter: ut. J. dicetur. In text. ibi,

1 semper. † Nota regulam tradi uniuersali uel generali signo, ut fieri debet, sicuti uidimus post glo. in l. j. J. eo. & quamuis tex. dicat semper, nõ tamen procedit semper, quod hic dicitur: ut infrà apparebit. ideò expone semper, id est communiter & regulariter, secundum naturam huiusce tituli. ad hoc tex. cum glo. in l. j. in uerbo semper. ff. solu. matri. ubi Ia on col. viij. Et plura de his uniuersalibus & generalibus signis, quę ciuiliter intelligi debent, & cum tẽperamento: ut per Felinum etiam in proœmio, Rex pacificus. In tex.

2 ibi, obscuris. † An obscurum differat ab ambiguo, ponit Decius in c. fi. in iij. notab. de constitutionib. cõcludens ambiguum dici, quod pluribus modis: obscurum quod nullo modo intelligi potest. idem uidetur sentire Felinus in proœmio decreta. col. ij, & malè meo iudicio. Quia obscurum intelligi potest seu interpretari, licèt cum difficultate, iuxta illud: Dum breuis esse laboro, obscuruus fio. & contra Decium est tex. in l. ueteribus. ff. de pact. & in hac lege cum similibus, ubi obscura dispositio ualet, & interpretationem capit secũdum regulas istius tituli. Quod si nullo modo intelligi posset, nullius roboris uel momenti esset, arg. text. not. in l. sed & si pupillus. in §. proscribere. cũ ibi notatis. ff. de inst. & per Signorol. de Homodeis pulchrè in consi. lix. Paulus de Castro in consi. cccxxxiij. in antiquis. Ioannes de Ana. in consi. xxv. & ibi Felinus in c. ex parte decani. col. xiii. & xv. de rescrip. & dicit post Zabarellam Guido Papæ, in quæstione cexlii. quod si fuerit productũ instrumentum non intelligibile, uel per quod pars instrui non possit, pro non producto habetur. & similiter obscurè libellans pro non libellante reputabitur. Baldus in l. ædita. col. xviij. C. de ędend. & tex. in l. de ętate. in §. nihil interest. cũ gl. in uerbo, obscurè. ff. de interroga. actio. allegatus per Decium. loquitur in responsione interrogatorio data, quæ debet clara esse, ne intergogans incertus

tus admittatur: idcò si obscura sit, pro nō data habetur, nulliusque est momenti, accedant quæ scribit Alexand.in consil.xxxiii.lib.2. Felin.in loco prealleg. dum tractat de obscura, ambigua, & dubia dispositione. Deci.in consil.dxl.

Aliam declarationem inter ambiguum, & obscurum ponit Aulus Gellius in noct.atti.cap. 2. libr. 11. quem sequitur Socin. in l. in ambiguo.colum.j.ff.de rebus dub. quòd ambigui uerbi natura sit duo uel plura dicere: obscuri unum: sed de quo senserit loquēs, latens sit & ab-
3 sconditum. Vt enim † obscurum dicitur latens absconditum & sine lumine, componiturque ex ob & curo siue cura, scilicet, litera interposita: quòd ea quæ obscura sunt, curā omnibus obijciant. Ambiguū quod in ambas partes agi animo potest, licèt & de pluribus intelligi quandoque possit. Cice.ad Heren.lib.1. ex ambiguo controuersia nascitur, cùm scriptū duas sententias aut plures significat, hoc modò: Tullius meus hęres, Terētiæ uxori meæ triginta pondo uasorum argenteorum dato, quæ uolet. post mortem eius pretiosa uasa & cælata magnificè, petit mulier: filius se quę ipse uellet in triginta pondo debere dicit. constitutio est legitima ex ambiguo. Vt igitur ex prędictis apparet ambiguū est quod in ambas partes agi potest. hinc illud Satyrici: Ambiguum cum iter est, & uitæ nescius error. obscurum cuius sensus enucleatio sit difficilis, & mens proferentis latens, ut si quis fundū leget, quamplures.n. sunt fundi. Et si prædicta confundantur & promiscuè sępè ponantur accipianturque, ut per gloss.in l.ueteribus. suprà de pact. triplexque est ambiguitas: iuris, facti, & personæ. ut per gloss.in c.ultim.xxiij.distinc. & Archiepis.Florent.in prima parte summę, super regula in dubijs, & ibi ponunt, an ubi facti ambiguitas est, certa possit proferri sententia in
4 pręiudicium alicuius. de dubio † autem, an a prædictis differat, & quomodò reddatur quid dubium, dicemus in l.semper in dubiis.eod.titu.

Inseritur etiam pręsens regula in c.obscurus.de regulis iur.in vi.& secundū gloss.hic.& ibi Din.& Ioan. Andr.& pleniùs Dinum in c.inspicimus.illo eod.titu.

Hæc regula locū habet duntaxat in subsidium deficientibus alijs regulis, quæ ponuntur in l.semper in stipulationib.& in.l.in obscuris.in-
5 fra eod.tit. In primis † enim & ante omnia inspici debet quod actum, potiùs quàm id quod dictum fuit. l.iii.C.plus ual. quod agitur. & d.l. semper. intellige expressè uel tacitè: ut ibi dicitur, & declarat glo. in d.c. in obscuris.& clariùs Azo exemplificans in titu.de reb. dub. Deciusque in d.l. semper. Primò.n.dicit Din. uoluntatem sequimur si de ea apparere possit.iuribus per eum allegat. & l.iii.in fin. C.de lib. pręter. & de uerb. signific.c.in his. * & cap.intelligentia.& l.promittendo, in princ. suprà de iure dot.] eleganterque scribit Cicer. in oratione pro Aulo Cecinna, quæ est xxviii. charta.iii. Vbi non ex uerbis, ait, actum pendere: sed hominum consilijs & auctoritatibus uerba inseruire. uoluntas, inquit,

quit, totum facit: quæ si tacitis nobis inielligi posset, uerbis omninò non uteremur: sed quia id fieri non potest uerba reperta sunt, non quę impedirent, sed quæ indicarent uoluntatem. Et Hierony. super Epistolam ad Galathas testatur, nō in uerbis scripturarum esse euangeliū, sed in sensu: non in sermonum folijs, sed in radice rationis. Item in uerbis ambiguis & multiplicibus, ut dicunt theologi nō esse recurrendum ad cōmunem intelligentiam: sed potius ad intentionem loquentiū, quorum interpretationi standum esse, dicunt: nisi constet aut probabiliter uel uiolenter præsumatur, quòd eo ambiguo modo, loquēdi usus fit ad decipiendum, uel ad alium malum finē: ut per Ioan. Picum in sua Apologia circa finem. j. quęst.

Secundò si de uoluntate non cō-
6 stat, id † quod est uerisimilius inspicitur. d. l. in obscuris, infrà eo. & in pręallega. regula, inspicimus, & per Azo. loco supra citato. Quę quidē uerisimilitudo ex pluribus habetur: ut per Dyn. Ioan. And. & alios loco pręallega. & pulchrè per Socin. in l. cum testamento. ff. de rebus dub. & apertè probatur in l. nummis. ff. de. leg. iii. dum dicitur, nūmis indistinctę legatis hoc receptum est, ut exiguiores legati uideantur, si neque ex cōsuetudine patrisfam. neque ex regione unde fuerit, neque ex contextu testamenti posit apparere, hocque ideo est: quia proximè accedit hominis uoluntati.

Tertiò recurrendum est, secun-
7 dum scribentes præallegatos † ad propriam uerborū significationem: iuxta l. nō aliter. de leg. iii. Circa quod membrum plura dici possent: sed te remittam ad Roma. in consi. xvi. & cxxvi. Anchar. cons. ccxix. & cclxxxi. colu. penul. Paul. de Castr. in consi. ccxlvii. in antiquis. Areti. in consil. lxvi. colum. ii. Alexand. consil. clxii. col. fin. lib. 2. & consil. lxxxv. colu. ii. uolū. iiii. & consil. cxlii. col. ii. & iii. lib. 5. & 175. col. iii. eiusdem uolum. Corn. cons. vii. col. ii. & consi. lxxxi. colum. iii. lib. 1. Socin. in l. ii. col. ix. suprà de uulg. Deci. consil. lxx. col. fi. cc v. cclxxxix. cccv. & cccxv. Curt. Iuniorē in consil. xiiii. & Ludoui. Gozadinum in cons. lx. col. ii. & lxxxii. colu. i. & ii. in quibus locis doctor. pręalleg. dictam regulam declarant, ampliant & limitant, dicentes à uerbis contractus & testatoris recedendum non esse, licèt aliquæ coniecturæ sint in contrarium, dūmodò non sint nimium efficaces: uel nisi ratio subiectæ materiæ à uerborum proprietate recedi debere suaderet.

Quartò quicquid dicat Dynus,
8 † inspicimus consuetudinem usumque regionis: secundū Philip. Franc. in præalleg. regula, inspicimus, per illum textum, & Ioan. Andr. in dicta regula, in obscuris, probaturque in d. l. semper in stipulationibus, de hoc etiam per Curt. in tract. de consuetud. super capit. fin. in xii. quæst. maximè in iiii. colum. ubi ponit inspici potiùs attendique consuetudinem loci conuersationis testatoris quàm consuetudinem loci ubi testatus est. Quintò, secūdū omnes,
9 † recurrimus ad regulam legis nostræ, & quod minimum est sequimur: quod si de minimo non apparet,

actum

actus nihil ualet.l.duo sunt Titij ff. de testa. tut. & hic per gloss. Quod locũm habet in contractibus, in ultimis uoluntatibus,& in delictis, ut post præalleg. Canon.tradit hic Decius rationem assignãs. Habet ergo locũ regula in legatis & ultimis uoluntatibus.d.l.nummis,cum præalleg.& tex.notab.in l. apud Iulianũ. in §.scio ex facto.ff.de leg.j.

Quasdam restrictiones ponit hic Deci. de quibus omnibus uide pulchrè Azon.in tit. de reb.dub.Ioan. Fabr.instit.de lega.in §.generaliter. col.ij.Cor.cons. ccxliij.uidetur prima facie.col,ij. Alex.in cõs.xxj.uisis his lib.2.Socin.consil.xcvj.in secundo dubio.volum.ij.Felin.eleganter in c.inter cæteras.col.iiij.de rescrip. Deci.in consil.cclxxxix. colu. fin.& in l.in testamentis. infrà cod. Bart. per illum text.in liquidam hæredẽ. ff.de vin.tritic.oleoque leg.ubi prædicta etiam limitat in legato alimẽtorũ: sed Iason reprobat melius declarans in l.ita stipulatus. la grande col,vij.& viij.ff.de verb.oblig.

Sed est diligenter aduertendum circa ultimã restrictionem Deci. de
10 † legato ad pias causas facto, ut intelligi debeat de maiori,non de minori fauore religionis & piæ causæ: per text. notab. & pulchrum in l.Titia.in §.fin.ff.de auro & argen. legat. ubi iussus à testatore signum uel imaginem in ecclesia ponere:de argento non de ære ponere debet. Deci. contradicit per illummet textum, ubi de aureis & argẽteis signis fit mentio, & tamen legatum de argenteis intelligi dicit factum, ergo de minori: prout etiam in hac regula dicitur.hoc & latiùs tradit Ias. in l.si ita scriptum.col.fin.ff.de leg. j.dicens intellectum Bart in dict.§. fin. erroneum esse. Sed limitatio & restrictio prædicta à doctoribus cõmuniter est approbata . quã etiam sequuntur Baldus & alij in l.si nõdum.C.de furt. & Aretin.in l.si ita stipulatus fuero decẽ, aut quinque. ff.de verbo.obligat.& in l.si duo.in fin.eod.tit. & Barba.in cap.iudicante.colum.vij. cũ sequen. de testam. ubi latè & eleganter tangit intellectum textus d.§.fin.& cap.ex parte. de censib. pro communi consuluit etiam Ludoui.Gozad.in cons.suo. lx.in ij.colum . Et secundum ueram bonamque literam dicti §. fin. quã Iason & Deci.non habuerunt,communis conclusio,quòd de maiori legatum factũ intelligatur concludenter ibi probatur : nam ubi secũdum codices impressos in d.§. fi. dicitur, nisi aurea,aut argentea tantum sint dona,in antiquis codicibus legitur: nisi uidelicet, aut ærea,aut argentea tantùm sint dona, & cũ inde argentum ponendum respondeatur,argumento concludenti euincitur fauore piæ causæ de maiori intelligi factum legatum,quia si de minori intelligeretur,de ære respõdisset. Neç ibidẽ dicitur, quòd in sacra illa æde essent etiam aurea signa, licèt Iurisconsultus quærat , an de auro poni debeant , sicut de preciosiori materia metalli quæ inueniri possit.Imò apertè uult Iurisconsultus,quòd nõ essent signa aurea , dum ait, argentea tantùm. & si aurea fuissent,magis de auro quàm de argẽto respondisset fauore piæ causæ . Nec refragatur

gatur quòd testator ibi non taxauerit quantitatem, pondus enim expressit librarum centum, nō metalli, materiæque qualitatem; cùm solùm ordinauerit signum Dei fieri ex libris centum in templo illo ubi erant signa ærea & argentea tantùmmodò, ad argentumque redigitur sensus & legatū; & sic ad maius ob honorem Dei,& piæ causæ fauorē, quemadmodum etiam declarauit Barba.in d.c.iudicante. colum.viij. ubi etiam pulchrè excusfit intellectum cap.ex parte.de censi.Vbi † in
11 uoto quod immortali Deo redditur, fit interpretatio,ut minùs obliget uouentem.ibique uotum de certa mensura panis tradēda ad minorem mensuram redigitur. Et enim ipse dicit, quoddam est uotum factum super re,quæ immediatè dicatur, assignaturque pro honore, & seruitio Dei.exempli gratia, in calice,paramentis,& similibus; quibus Deo exhibetur honor: hoc casu in cōsideratione est Dei honor & piæ causæ fauor, proceditque decisio text. præalleg.§.fi.l.Titia.non autē dict.cap. ex parte. quod ulia ratione probatur, dum ibidem subiungitur, ne clerici temporalibus inhiare uideantur.quæ ratio in casu præscripto nō militat. illud enim est immediatè deputatum ad honorem Dei, nec clerici sibi imbursent. Quoddā est uotum factum super re, quæ ipsis clericis applicatur, & in corū fauorem recipitur:ut in d.cap.ex parte.& hoc modo exigere nō possunt, nisi quod minimum est, per rationem ibidem assignatam,quam suprà retuli.Ea propter subiungit ibidem Barb. si quis fratribus prandiū dare uouerit, exigere non poterunt magnos pisces, sed minutos. quod grauiter,ait tollerabunt. Ex quibus uidere potes quantùm a scopo aberret hic Deci. circa prædictam limitationem uerba faciens. * & similiter ex prędictis,& declaratione d.§. fin.habetis resolutionem eorum,de quibus semper dubitasse dicit Bal. Nouel. in tract.dotis, fol.26.in 73. speciali.]

Secundò locū habet prædicta re-
12 gula † q̄ inspiciatur minimū etiam in contractibus: ut hic per Dec.post gloss.Dyn.Ioan.And.& alios in dicta regula in obscuris. & Azo. in præalleg.tit.de rebus dubijs. & ista conclusio posset multipliciter probari. Primò in d.l. semper in stipulationibus.in fin.infra eod. in l.fin. ff.de prætor.stipul. in l.inter stipulantem. in §.si stipulante.ff. de uerbor. obligat. in l.si stipulatus fuero decem aut quinque.& in l.si ita stipulatus fuero decē aut quindecim. illo eod.tit.in quibus locis gloss.plura alia iura citant. dicitque Aret. in d.l.si stipulatus fuero decē aut quinque: quod in summa & quantitate temporis remanet maior numerus tēporis,& nō minor, per illum textū, quia maior numerus quò ad ipsam obligationē facit minus esse in obligatione,quàm si aliquid debere tur breui tempore.Non ab re igitur dixit gloss.notab.in d.l.fi.q̄ iudices semper sequuntur quod est minus. & quantò minus possunt condemnare solent.Per istam regulam consoluit Fulg.in consil.ccxxxj.incip.in quodā instrumento. q̄ ille qui promisit

miſit eccleſiæ amphoras duas uini ſingulis annis, tenetur ſolummodo ad uinum, non autem ad amphoras & ampulas, dato quòd obligatio ſit obſcura, uel ambigua. ut quod minimum eſt ſequamur. ſed miror quòd pro eius conſultatione non adduxerit tex. l. iii. ff. de uino & tritic. lega. ibi, ſic inquit loquimur nos habere amphoras mille ad menſuram uini referentes, & ſic amphorarum expreſſio ſit ſolummodo reſpectu mẽſuræ præſtandę. nimirùm ergo ſi amphorę ipſę non debentur in contractibus, nec etiam in legatis: ut per illum textum. & gloſſ. tradit Paulus de Caſtro in l. ſed & ſi reſtituatur. in §. ſi libertus. ſ. de iudic. ꝙ iuſſus à teſtatore emere menſuras decem frumenti, intelligitur de frumento mẽſurato, non de menſuris per quas ſit menſuratio.

Procedit autem iſta regula quando minimum non eſt inutile aliàs
13 mediocre debetur. l. ſi quis argentũ. §. ſimiliq́ue modo. C. de donatio. ſecundum Dyn. & Deci. hìc pulchrè, Alexan. & alios in l. legato generaliter. col. j. & ii. ff. de legat. j. ubi inuenies declaratum dictum §. ſimiliq́ue modo. & quando ſit quòd magis profit rem non habere quàm habere.

14 Item & ſecundò † non procedit in dote: ut per gloſſ. in l. nuptura. ff. de
* iure dotium. per illum tex. * & per Bal. Nouel. loco præalleg. in ambiguis enim pro dotibus reſpondere melius eſt. l. in ambiguis. infrà eod. quæ regula eſt magis ſpecialis quàm regula iſtius legis: ideò illa prius attendi debet: ſecundum Dec. ibi poſt glo. Et no. diligenter iſtud procedere ubi uerba dubia ſunt uel ambigua: ut de maiori ſumma intelligamus fauore dotis, per d. l. nuptura. & l. in ambiguis. ſecus eſſet in alternatiua ſummarum, ubi de minori intelligitur etiam in materia dotium. per tex. cum glo. in l. ſi pater. in §. quæ debitorem. ff. de iur. dot. quicquid aliqui dixerint: ut per Iaſ. in d. l. ſi ita ſtipulatus decem aut quinque. & melius per Aret. in l. ſi
15 duo. ff. de uerb. oblig. Circa † tertiam reſtrictionem datam per Decium quando obſcurum per iudicem declarandum eſt. c. j. de decim. l. cum pater. in §. gener. ff. de iur. do. de ipſius intellectu uide omninò Pau. de Caſt. in conſi. cxxv. col. iiij. in antiq. facit quod ſcribit Bald. in l. ſi nondum. circa fin. uerſic. extra no. C. de furt. Iudex enim in dubiis ſequitur potiùs mediam uiam uti tutiorem, quia in medio cõſiſtit uirtus. Quar-
16 tò limitatur † in pactionibus obſcuris aut ambiguis, ubi uerba contra eum interprætantur, qui apertiùs potuit legem dicere, aut loqui. Et generaliùs loquendo interpretatio fit contra fundantem ſe in uerbis. l. ueteribus. ff. de pactis. quia intentionẽ fundans in aliquo, ſiue agendo, ſiue excipiendo, eam probare tenetur. l. ij. ff. de prob. & dubia probatio non releuat. l. non hoc. C. unde cog. hinc eſt, quòd ubicunque probatio neceſſario non concludit, interpretatio fit contra fundantem ſe in uerbis ſeu actu tali: ut per Iaſ. in. dupliciter limitantem in dict. l. ueteribus. plura alia ponunt Oldrad. conſi. xcv. col. ij. Imo. conſ. xxj. Aret. conſi.

consi.liiij.& lxxxiiij.Ioã. de Anan. consi.xcviij.Alex.consi.x.colum.ij. & lj.& lxxxj.uolum.iij. & consil.ij. colum.ij.& xxviij.colum.ij.& lxxx. colum.j.& consi.xciiij. ad fi. & cvj. ad finem lib.iiij.& in consi.cxxviij. in fin.& cxxxix.ad fin.&.cxl.col.j.& cxlv.colum.iiij.& clxxxvij.columm. fin.semper in v.uolum. Corn.consi. cccxx.lib.iij.dum tangit an illa uerba sine contradictione talis, intelligantur, si talis non contradicat, aut non obstante contradictione sua:& respondet fieri debere interpretatio nem contra fundãtem se in uerbis. Socin.pulchrè in consi.xcix.colum. j. & consil.cxxvij.ad fin. & cxxxiiij. colum.ij.lib.j.Decius consi.clxxxiij. colum.ij.& in l.in contrahenda.infrà eod.Curt.in tract. de consuetu. super cap.fina.in xij.q.dum ait primò recurri ad morem & consuetudinem regionis pro habenda declaratione & interpretatione, quòd si haberi non possit,tunc insurgenre dispositionem dict.l.ueteribus.Pulchrè etiam in proposito ait Azo. in summa titu.de rebus dubijs. Rogeri.antiquum glosatorem, uerba sua obscurè,& sub nube posuisse,& uerbum dubium dixisse appositum in his quæ abscondita sunt & inuisibilia,ut si dicat equi uenditor id patitur uitij,quia non ascendit arborẽ, id est pontem, uel nimis rodit,pro mordet, aut oportet habenas retineas.idest cespitat, seu ut ipse loquitur scaputiat, & cõsimilia nimis obscurè loquitur.idem si insidiosè dissimularet.ut in l.Iulianus.§. idẽ Iulianus.cum glo.ff. de actio.empt.in omnibus prædictis contra uenditorem fit interpretatio. Si uerò apponatur in his quæ tam emptori quã venditori sunt cognita usui, auditu¡que patentia, ut si dixerit accede re Stichum seu vasa, contra emptorem fit interpretatio.demẽtiæ enim adscribi,dicit,quare statim nõ quæsiuit,ostendique sibi fecerit,quæ essent illa uasa aut seruus ille quẽ dicebat accedere.l.si in emptione,& l. cum comprehensum. ff. de contra-
17 hen. empt. Quinta limitatio † Decij dict.l.j.ff.pro dote, quòd in dubio transfertur dominium ratione subiectæ materiæ,comprehensa est in superioribus,dum diximus à proprietate uerborum tàm in contractibus quàm in ultimis uoluntatibus recedi ratione subiectæ materiæ. Generalisque est, & in omni materia recepta sententia,uerba intelligi debere secundum subiectam materiã.l.si uno.ff.loca. cũ accumulatis per Fel.in cap. nam concupiscẽtiam.fol.j.de constit.Ias.in l.j.in gl. potest.ff.de iurisdi.omni. iudic. & Dec.in cap. cùm parati. ad fi.ij.col. de appel.Hinc etiam dicimus uerba contrahentium in dubio interpr ætanda esse secundum naturam iuris,super quo interponũtur. Bal. in l.j.col.iiij.C. commod. Roman. consil.lxxxviij. & ccxj.Areti.consil. clxiij.col.fin.Alexan. pulchrè consi. xxxvij.ad fin.j.col.uol.iij.& consil. xxxv.ad fin.iij.col.lib.iiij. & consil. cxxviij.col.j.in v.uol.Dixit quoque eleganter Angel.in consi.cclxxxiiij. exorta.col.fin. quòd uerba quantũcunque generalia in quauis dispositione inserta semper restringuntur, & regulantur ad causam, & secun-

dum causam de qua agunt, & cogitant disponētes.per.§.Lucius.l.emptor.ff.de pact.Et cum, ut superius diximus, ad hanc regulam in subsidium recurratur, non est mirum si prius dispositio secundum subiectā materiam intelligi debeat.& si non solùm obscura essent uerba, uerùm in contractu omissum quid dici possset,tunc ad minimum res non redigitur,nec fit talis interpretatio : sed omissum habetur pro omisso l.quicquid astringendæ. cum ibi nota.ff. de uerbo.obliga.

Tertiò principaliter hæc regula
18 †etiam habet locum in delictis : ut quod est minimum sequamur,quia mitior pars semper est eligenda.l.interpretatione.& l.si præses.in fin.ff. de pœn. cũ alijs de quibus per Dy. in dicta regula in obscuris:& glo.in ca.in pœnis.de regul.iur.in vj.& in dict.l.si præses. Ex quibus infertur ad plures notabiles quæstiones, ut hic per Dec.plura dici possent, quia materia est diffusa, & declarari debet prædicta conclusio, uti faciunt Dyn.& Philipp. Franc. in regula in
19 obscuris. Restringitur † primò conclusio secundum Deci.hic.Dyn. & Ioan.And.loco præallega.nisi ex qualitate facti aliud præsumatur: quia secundum præallega. ubi delictum & qualitas sunt certa, sed incertus animus delinquentis, sequimur non quod minimum est : sed quod durius est, uidelicet quòd animum delinquendi habuerit,ex quo ad delinquẽdũ est habilis,idque inducit facti atrocitas.l.j.C.de sicar.l.si nō cõuitij.C.de iniur.c.j.de psũptio.de quo pulchre p Aret. in cõs.

lxxx.sicut decet.colum.ij.Soc.consi. cxviij.lib.j.Feli.& alios in dict.c.j. faciunt quæ ꝓximè diximus de uerbis intelligendis secundum subiectā materiam:restringique ad causam, & secundum causam de qua agitur: & quòd factis sicuti uerbis datur intelligi declaraturque uoluntas: imò fortior est actus facti, & magis intētus ad declarandum uoluntatem.l. Paulus.ff.rem rat.habe.latè Deci.in l.non uult hæres esse. col.fin. suprà
20 eod. Secundò †restringitur in casu l.item Mela.in §. si plures.ff. ad legem Aquil.quando plures fuerũt in actu delinquendi, & ignoratur quis deliquerit.ubi enim delictum, & qualitas sunt certa, sed persona incerta,ut quia nullus deprehenditur fuisse in actu delinquendi, sequimur minimum : omnes scilicet absoluendo.l.absentem.ff. de pœn. Si uerò plures fuerunt in actu delinquendi,tamen ignoratur quis deliquerit:tunc nō sequimur minimũ, quia omnes puniũtur.dict.§. si plures.Ratio est,dicit Ioan.And.quia apparēt omnes eē culpabiles,ex quo fuerunt in actu delinquendi,& concurrit utilitas publica suadens delicta puniri:ut per eum. non tamen puniuntur omnes de homicidio, uel occiso:sed aliter: ut per Alex. in consi.xv.uol.j.& consi.xiiij.uol.iij. & xlvj.uol.iiij.& consi.ij. uolu.vij. Ioan.de Ana. in c. significasti.el.ij. de homi.omnes Moder.in l. si quis id quod.in ulti.nota. per illum tex. ff. de iurisd.omn.iud.Chassanæum in consi.lviij.Hipp.de Marsi. in repe.rub.C.de proba.col.lxxxiij. & in l.j.in princ.in ulti.col.ff.de q6.& la

tè

tè in l.fi.ff.de ficar.& per Deci.in l. fauorabiliores.infrà eod. in quibus locis inuenies quicquid dici possit circa materiam.§.si plures.

21 Tertia restrictio † quando ꝓprietas uerborũ aliud desideraret; quia etiam in pœnalibus fit larga interpretatio, quatenus proprietas uerborum patitur. secundum Deci.per tex.no.ubi Aret.signat, in l.cum lege.ff.de testa.vide Fel.in ca. causam quæ.col.ix.de rescrip. pulchrè, Moder.Perusi.in rub.solu.matr.col.xix cum seq.Dec.consi.cclxxxix.col.fin. & in c.sedes.in iij.not.de rescrip.in l.imperium.col.iij.suprà de iur.om. iud.ubi concludit, quòd quãdo mẽtio fit de pœna capitali, non de morte, sed de exilio intelligitur, ut benigniorem partem amplectamur.quãuis Ange.de morte intellexerit. pro quo uidebatur facere regula dict.l. cum lege.sed poteris negare strictã & propriam uerborum significationem id suadere, quinimò æquiuocè, & uarijs modis capitalis pœna capitur, ut ibidem per præallegat. ideò in pœnalibus æquum & iustum est in dubio accipere in mitiorem par-

22 tẽ, sicque ꝓ exilio. Quarta † limitatio est in casu cap.penul. de sent.excom.de qua ad Deci.hîc te remitto. Inuenio etiam quòd Alcia.in tract. de præsump.in xlv.præsump. tertiæ regulæ quædam in proposito istius materiæ scribit.uide ibi.Intelligitur autem prædicta regula quando in

23 obscuris habetur minimum: si † uerò occurrunt delicta ubi non sit minimum: ut cùm dubitatur quis sit iudex delicti:exempli gratia; existẽs in uno territorio sagitta uel lapide in alio territorio existentem percusserit, & ad quem iudicem cognitio & punitio huiusce delicti pertineat, dubitatur: ne delicta remaneant impunita: quicquid dixerit Franc. Vercellen.relatus per Ioan.And.in regula in obscuris, ad fin.commenti concludunt ipse Ioan.And.& Phil. Franc. ibidem, iudicem utriusque territorij posse ꝓcedere, & punire: iudicẽ territorij, a quo processit iactus.respectu principij, & quia subeo perfecit quò ad se: iudicem alterius territorij, respectu finis & effectus.sicque delictum plura territoria tangens unicuique territorio in solidum atribuitur.l.j. cum ibi not. C.ubi de crimi. agi oport. præuentionique locus est, secundum præfatos scribentes, & tradit Soc.in c.postulasti.col.iij.cum seq.de foro competen. ubi in simili materia plures quæstiones tangit.de quo etiam per Fel.in c.j.colu.penul. de præsumpt. ubi inducit illum tex. ad determinationem istius quæstionis, & plura alia similia congerit. accedant quę scribunt Rom.in consi.ccxiij.& 223 & cclxxv.& cccclxij.Pau. de Cast. in consi.cxix.in antiquis.Aret. consi.lviij.col.pen.& fin.Alex.in consi. xj.in quinto dubio lib.j.Barb. consi.xxxj.col.ij.lib.iiij.& in ca.cùm sit generale, colum.iiij.cum pluribus sequen.de foro compe.Feli.in ca.at si clerici.in prin.in.iiij.col.ubi Dec. vij.de iud.eundẽ Dec.cõsi.cxxxvij.

24 Quartò principaliter † dicta regula locum habet non tantum in quantitatibus, uerùm etiam in speciebus:ita sentit hîc Deci. circa princip.commen.quod clarè probari vr

per generalitatem præsentis regulę. ad quod uide Ias. in l. si ita scriptu. in vlt.not.& in l.legato generaliter. ff.de leg.j. & ff.solut. matr. in l.diuortio.in princip.in iij.colum.

25 Quintò † regula ista procedit etiã in sententijs:quia si iudices in diuersis summis condẽnent summam minimam spectamus.l.inter partes. in fin.ff. de re iudic. Hinc est ꝙ uerba sententiæ, ut sonant intelligenda sunt,neque plus ex ea inferri debet, quâm necessariò inferatur. Felin.in c.aduersario.col.iiij.uers.difficilius. de except.Dec.consi.xliij.col.fin.faciũt quæ idẽ Feli.scribit in ca.quod ad consultationẽ.col.ij. de re iudic. & Aquen.in l.impossibilis.ad fin.ff. de verb.obl.dum disputát,an æquiparetur ultimæ uoluntati,uel cõtractui.in ultimis.n.uoluntatib. & contractib.hæc regula ꝓcedit, ergo &c.

26 In † iudicijs non habet locũ,gloss. hîc in fin. quæ rationem assignat. Intellige secundũ terminos l.si quis intentione ambigua. ff. de iudi. alleg.per glo.quia stante dubio in deductis in iudicium per actorem,statur potius declarationi actoris quã rei, per rationem gloss. ad dict. l.si quis intentione. quædam hîc congerit Deci. ego latè scripsi in l.ædita.in materia emendationis, post alios scribentes. C.de æden.

SVMMARIVM.

1 *Hæc regula procedit in connexis,& quæ dicantur connexa. num.2.*
3 *Consuetudo de extrahendo capitale de primis fructibus est illicita.*
4 *Incolis onera subeuntibus communicanda sunt iura communitatis.*
5 *Forensibus quando competant beneficia legum: & quid in clericis.*
6 *Cõtractus debet in totum acceptari.*
7 *Idem in confessione qualificata.*
8 *Quando ex priuilegio interdicti tempore familiares monasterij possunt ad diuina admitti, an familiares recepti post priuilegium cõprehendantur.*
9 *Mulier infra annum luctus debet alimentari ab hæredibus mariti.*
10 *Bona communitatis an diuidantur per capita,uel pro modo æstimi.*
11 *Contrariorum quandò sit eadem disciplina, & quomodò intelligatur, num.12.13.14.15.& 18.*
16 *Mulierem tangere an bonum sit uel malum.c.hospitiolum.xxxij.distinctio.quomodò intelligitur.*
17. *Contrario existente bono, an aliud malum sit.*
19 *Absolutio an intelligatur prohibita, quando est prohibita condemnatio.*
20 *Statuto disponente, quòd fratri non succedat soror, non habet locum econtra.*
21 *Dos lucrum amplectitur, & onus non patitur.*

L. X. PAVLVS.

SECVNDVM naturam est cõmoda cuiusque rei eum sequi, quem sequuntur incommoda.

Ex antiquo iure sumpta fuit,& ex legibus per gloss. alleg. Inseritur pariter in c. qui sentit. de regul.iur. in vj.qui sentit onus(dicitur ibi)sentire debet commodum, & econtrà,

Iuris-

Iuriſconſul.elegantiùs loquendo(ut nonnulli naris emunctæ uoluère) è contrario dixiſſent: ut in l.iij. in §. ex contrario.ff.de acquir. poſſeſ. Et ſi inueniam econtrà Iuriſcõſultum ſępè dixiſſe in l. quid tamen. in §.ſi maſſæ.ff.quib.mod.vſusfruct. amit. & in l.qui ſtatus.ff.de re milita. Eſt ergo ſecundũ rationem naturalem, ut ſentiens alicuius rei incõmoda, eius pariter rei commoda ſentiat,& habeat, & econtrariò:ut hîc,& in d. c.qui ſentit, ubi gloſ.Dyn. & Ioan. Andr. in mercur. congerunt exempla & nonnulla ſimilia ut hîc etiam per Dec.& dicit text.l.ſi igitur.in fi. ff.pro ſocio. æquum eſſe cuius parti cipauit quis lucrum, participet & damnũ:rationiq́ue congruit ut ſuccedat in onere, qui ſubſtituitur in honore.c.rationi.de regu.iur.in vj. Ex quo ſequitur, ꝙ Papa, qui ſubſti tuitur in honorem Petri, imò Chriſti.& Epiſcopi apoſtolorum loco,& qui religioſi in honore ſanctorũ Benedicti,Dominici,Frãciſci, & ſic de alijs, ſuccedant in onere uitæ & auſteritatis eorum: ſecundum Archiepiſc.Floren.in prima parte ſummæ ſuper regula, rationi congruit. per text. etiam in cap.non uos,& c.non eſt.xl.diſtin.& c.eccleſię.xxv.diſtin. Hinc etiam dici ſolet, cõmoda qui ſentis, iungas onus emolumentis, ut per Paul.de Caſtr.in l.ad inſtructio nes.C.de ſacroſ. eccleſ. Et ſunt dili-

1 gẽter † not.uerba text.ibi, cuiuſque rei cõmoda & incõmoda, eo enim ſermone inſinuatur hanc regulã de cõnexis intelligi,& aliud eſſe quando cõmodum & incõmodum eandem rem non reſpiciunt,ſeu eodem ex fonte non procedunt. ideò rectè dicit text.l.vnic.in §. pro ſecũdo.C. de caducis tollend.non eſſe eum ferendum, qui lucrum, quidẽ amplectitur,onus autem ei annexum contemnit. unitorum enim uniformis debet eſſe diſpoſitio, & connexorũ, ac dependentium, idem iudicium. l.iij.§.iudicio contrario.ff.de contr. act.tu.c.trãslato.ubi Fel. Dec.col.ij. & iij. plura congerunt, de conſtit.

✱✱ & Paul. de Caſtr. pulchrè in l.ſi quis §. ratione. ſuprà de edend.] Et quòd onera rei annexa, ex natura ipſius ueniant in cõſequentiam, ponit etiam Deci. exempla tradens, in l.ſi Ruffinus.col.ij. poſt alios.C. de teſtam.milit. & Anchar. in conſ. lxxij.dum inquit iudicari de acceſſorijs, ut de principali in mixtis, licèt diuerſam naturam habeant.Aretin. conſi.xxix.col.viij.Alex.conſ.lxxxv. colu.ij.lib.3.ubi connexa,ut de uno corpore, iudicari ſcribit.& in conſi. cxlv.colum. fin.lib.vij. dum ponit, utrum conuentus ratione cõnexionis gaudeat immunitate eccleſiæ.uide etiam Iaſ.in l.j.colu.j.C.de tranſactio.& in l.ſed & ſi.in §.filio.ff.de

2 vulg. Quæ autem † dicantur connexa, declarant doct. in locis pręalleg. Et proptereà Bart. in l. debitori.ad finem.C.de pact.quærẽs,quæ ſit ratio,quòd ubi abſque pacto apud aliquem dimittitur hæreditas, teneatur ille dimittenti, alijſq́ue creditoribus ſatisfacere.§.penult.l.ij. ff. de hæredit. uel act. uend. Reſpondet iſtud cõtingere ob uim & uirtutem uocabuli, hæreditatis:cuius natura eſt commoda & incommoda continere, propterea remanet cum ſuis

oneribus, soluique debet æs alienū. l.fi.ff.de usufruct. leg.l.si quis seruū. §.fi.cum l.seq.ff.de leg.ij. cum alijs de quibus per Deci.in consil.237.& Socin.in consi.lxxxv.col.ij.uolu.ij: quod secundum ordinem continuatiuum est consil. ccxxxvj. ubi ex illa declaratione infert, aliud esse si res singularis legatario dimissa fuisset, quia onera in legatarium non transeunt.l.si hæreditatem.ff.mand.unde non tenetur ad solutionem oneris testatori propter dictam rem impositi.& secundum hanc distinctionem regulam istam intelligendam esse dicit.quod no. Hinc etiam est,
3 † ꝙ consuetudo de extrahendo capitale ex primis fructibus, sicque ut lucrum quærens damnum non sentiat, est contra naturam, & illicita censetur, ut in summa Ange.in uerbo societas.el ij.uersi.tertio. Et pariter si consuetudo disponeret capitale saluum esse debere, aut recipientis periculo fore, cōtra naturam est, & damnata.Socin.in consi.cxvj.uolumi.ij. Et per istam regulam Bartol.in tracta. de represal.in j.q.v.q.
4 princip.dicit, quòd † incolis onera subeuntibus communicanda sunt iura communitatis. Eadem ratione forenses, qui non ligantur statutis, non gaudent beneficijs statutorum: cùm non debeat commodum sentire, qui non sentit onus: ut etiam per Socin.in consi. cc liij.in causa.ad fi. libr.ij. ubi concludit, clericum non posse conuentionalem pœnam contractus, petere, nisi quatenus interesset.argum.not.in cap.ex parte.& in cap. licèt.de censi.co. quia clerici legibus ciuilibus talis pœnæ exactionem permittentibus non ligantur. Quemadmodum igitur dictæ pœnæ ab eis peti non possunt: ita nec ipsi ab alijs debent posse petere, ut idem operetur oppositum in opposito, quod propositum in proposito. Ad quod uide tex.in capitu.suam.de pœn.Socin.in cōsi.xviij.colum.iij. lib.j.Lancel. Galiau.in repetitio.§. Cato.colum.xxiiij.cum alijs quę ad ducentur in l.quod à quoquam. infrà eodem titu. Circa materiam ve-
5 rò supra tactam, † utrum beneficia legum, statutorum, & decretorū forensibus, & clericis competant: uide Anchar.in consil.clxix.circa finem. Alexand.consi.xlj.& cxj.lib.vij. Deci.in cap.ecclesia sanctæ Mariæ. fol. penul.de constit. & in consil.cxiij. cccccl.& dclxj.Mod.Asten.in tractatu exclu.fœmin.stant. agna.parti.vj. & viij.colum.j.Ex prædictis inferri
6 etiam potest ad quæstionem † contractus initi per tutorem, qui non potest à pupillo pro parte acceptari, & pro parte respui & refutari: ut rum onus cum commodo debet acceptari, in totumque aut agnoscere, aut è toto recedere: ut dicit Iurisconsultus in l.cùm quæritur. ad finem. ff.de administratio.tuto.ut per Bal. in consilio cclvij.lib.j. Anchara.in consilio ccvij.colum.ij Pau.de Cas. in consilio cxxxix.& cclxiij.in antiquis.& Socin. consilio cxxv.colum.
7 j.lib.iij.Et idem dicimus † de confessione qualificata, quę scindi non potest.Bar.in l.Aurelius.in §.idē quæsijt.ff.de lib.leg.latè Barb.in consil. iij.col.fina.lib.ij. & in c.bonæ.el ij. col.penul.& fina.de postulatio.prælatę.Alex. cōsi.cxxxij.col.iiij.libr.v.

Feliu.

Felin.in cap.cùm dilecti.colu.vj.de. accusatio.Cæpol. in cautel.lx. Soci. in l.j.col.vj.ff.de uulg.Ias.in.l.manifestæ.col.fina.ff.de iureiur. & in l.si quidem.C.de transactio.& Deci.in c.j.in.xij.not.de postula.prælato.

8 Regula ista † inducitur etiam ad not.q.Monasterium priuilegio suffultum est,ut tẽpore interdicti Abbas.& conuentus possint suos familiares ad diuina recipere,& admittere:ut etiam post priuilegium receptos familiares admittere possint: ut sentiant commodum, qui onera supportant,& sufferunt, intelligendo tamen, ut ibi latè distinguendo scribit Ioannes Andreas & Philip. Fran.plura alia addi possent de quibus per scribentes in discussione articuli quem infra tangemus. an & quando contrariorum eadem sit disciplina:ut per Areti.Socin. & alios in rubr.ff.de acquirenda possessione.Bart.& Ias.in l.inter stipulantẽ. in §.sacram.ff.de uerborum obliga. & Mod.Asten.in tracta.de augmento conclusio.xiij.cum sequen.& cõclusio.uigesimaquarta. Item inferri

9 potest ad aliam quæstionem† de alimentis præstandis uxori intra annũ luctus ab hæredibus mariti,propter dotem interim retẽtam:ut per Guidonem Papæ in quæstione ccxcvj. & doctores in l.diuortio. in principio.ff.soluto matrimonio. Aliam similiter quæstionem decidit Paulus de Castro in l. ad instructionem præallega.& aliam Ioannes de Platea in l.finali circa finem.C. de immunitate nemini concedenda, li-

10 bro decimo. An † commoda ciuitatis seu alterius cõitatis diuidi debeãt per capita, uel pro modo facultatum & æstimi.item ad alias de quibus per Socinum in consilio nonagesimosexto, libro secundo. Et pariter inferri potest ad decisionem, de qua in l.quo tutela.infrà eodem. & instit.de legit.par.tut. ubi Christophorus Porti. & alij nonnullos casus excipiunt.

Et per prædictam regulam, & iura in glo.allega.infertur secundum gl. & Deci.hic, Dynumque & alios in dict.c.qui sentit,ad commune illud

11 dictum † de contrarijs quorum eadem dicitur esse disciplina: declarãdo ut hic per Deci.Aret. verò in rubri.ff.de acquir.posses.materiam dicit brocardicam,quomodò illud cõmune & uulgatum dictum intelligatur. durus enim uidebatur talis sermo,quinimò dicendum,contrariorum in genere, contrariam esse disciplinam, ex quo affirmatiuè de uno, negatiuè de alio disponitur, quod est eius oppositum:secundum Dyn. in dict. c.qui sentit.natura.n. oppositorum est, ut se inuicem tollant:non se inuicem ponant.l.fuit. quæstionis.ff.de acquiren.hæredit. secundum Bald. in l.licet.ff. si quis omis.cau.testa.neque enim(ut Boëtus ait) solent sibi aduersa sociari, cum natura respuat, ut contraria quæque iungantur. Bar.& alij in l.inter stipulantem §. sacram.ff. de uerb.obl.Alex.Aret.Soc.Ias.Aqué. & cæteri scribentes in rubr.ff.de ac-

12 qui.posses.concludunt† prædictam conclusionem intelligi primò posse quantum ad cognitionem:quia cognito uno de contrarijs, cognoscit & reliquũ.cognito.n.qui sint alte-

rius iuris, cognoscitur qui sui iuris sint.l.j.cum not.ff.de his qui sui uel alie.iur.sunt. Et intellecto quomodò & quib.mod.perditur possesio, intelligitur quomodò ex quib. modis retinetur.gloss. in dict.rub.ff.de acquir.poss.Et quemadmodum publicatis testib. alij testes super eisdē capitulis non admittuntur: ita nec super capitulis directò contrarijs: cùm eadem ratio timoris subornationis militet, ex quo cognito uno de contrarijs, cognoscitur & aliud: ut hîc per Deci.post Angè.Areti. & secundū hanc intelligentiam res caret omni dubio, scripturæque concordes sunt. Secundò potest prin
13 cipaliter intelligi, † contrariorum eandem esse disciplinam: id est iuris decisionem & dispositionem:& hoc casu secundū Aret.Soci.Ias.Aquen. & alios loco præallegato distinguendum est.aut in contrarijs eadem ratio militat, & eadē regula, iurisque dispositio militabit.l. diem proferri §.stari.ff.de arbit.l.pen. C. de solutio.glos.not.in clem.cum à repulsione.de appellat.quæ uult, ꝙ admissio & repulsio: exceptionis pereptoriæ sint ambę sententiæ interlocutorię, eadem ratione in utroque extremorum militante,cùm nulla ipsarū principale diffiniat negotiū:sed diffinitiua expectatur sentētia. de quò tamen latiùs per Modern.Perusi.in dicta rubr.de acquir.posses.col.fin. Facit uulgata regula l. à Titio.ff.de furt.& l.illud.ff.ad legem Aquil. ꝙ ubi eadem est ratio, est etiā eadem iuris dispositio. Hinc est, quòd ubi exceptio ex forma statuti non potest per testes probari,pariter nec actio, nec replicatio eo modo probari poterunt, secundum Baldum in c.cùm uenissent.colu.fin.de iudic.Et sicuti renunciatio beneficij per testes probari potest,nec scriptura requiritur: ita collatio. Bald. in l.ab emptione. per illum tex.ff.de pact.& in c.ij.ad fin.de restitu.spolia.& quædam alia similia ponit Aquen. in dicta rubrica de acquir. poss.col.j. Et non tantùm contrariorum eadem est regula:uerùm etiam eadem est potentia: nam ea quæ nudo cōsensu contrahi possunt,à pari potentia etiam nudo cōsensu dissolui possunt. Bal.in d.l. ab emptione.per illū text. Idemque est etiā significandi modus: ut patet de supremo,qui dicitur post quē nemo fuit:& de proximo,qui etiā dicitur ante quē nemo fuit:ut per Ias.in dicto. §. sacr.in ix. col. & Modern. Asten .in locis pręalleg .& in paruo suo tract.de diminutione & deterioratione,in iiij.& v.cōdu. ubi etiam aliam regulam ponunt de augmento & diminutione, ambulantis pari passu: ita quòd cui spectat onus & diminutionis grauamē,pariter econtrariò spectabit augmentum.l. plerunque.in princip. & l.si mancipia. ff. de iure dot. Sed si oppositorum eadem non sit ratio, secus erit.propterea qualitas adiecta in primo capitulo, licet repetita uideatur in secundo, attamen adiecta in secundo non censetur in primo præcedenti repetita, quamuis ab eodem uerbo ambo regentur: ut solenniter declarat Bartol. in l. item in repetendis. ad fin.ff.de leg.iij. quia præcedentia magis influunt in sequentia,quā econtrariò. l. quisquis. ubi Bartol. not.

not.de leg.iij.& in l.auia.ff.de condition.& demonst. prout etiam declarant Areti.& Iaso.in l.cum filio. super glos.in verb.relictis.ff.de leg. j.& Areti. in l.talis scriptura colu.j. * eod.tit.de leg.j. * Dec.ubi limitat in cõs.92.in fin. & etiã in cons.14.]

14 Si uerò † in cõtrarijs eadem non sit ratio, sed contraria, tunc eadem erit disciplina per contrarium: quia quod statuitur in uno ex contrarijs per unam rationem, in suo contrario oppositum statuitur per contrariam rationem. exẽplum in l.& sic. in.§.fin.ff. de vulgar. & pupillar. & in l.si negotia.de nego. gest.& ff.de leg.j.in l.si eo toto.in princip. unde dicunt philosophi, quòd sicut se habet propositũ in proposito: ita oppositum in opposito: ut habetur Topicorum ij. Socin. & Aretin. in dicta rubrica de acquir.possess. Alexand. in d.l.si ex toto. in princip.alia iura adducit Iason loco præalleg. & plures decisiones aggregarunt Moder. Asten.in locis præalleg. Et secundũ Alexandrum & Iasonem præallega.

15 non † procedit præsens regula in his quæ sunt stricti iuris: puta, ubi agitur de forma mandati, quod diligenter & ad unguem obseruandũ est: tunc enim contrariorum nõ est eadem disciplina.allegant text. not. cum ibi nota per Anton.de Butr.in c.fin. de verbor. signific. Et ex contrarijs prædictis, quando unum est bonum, aliud est malum.c.hospitio

16 lum.xxxij.distinct.bonum est, † inquit ibi Hieronym. mulierem non tangere: eam ergo tangere malum est. timens enim Hieronymus mulierum deceptionem: Non sum, inquit, fortior Sansone, sapientior Salomone, fortior Dauide, qui per mulieres decepti fuerũt. Sanson per Dalidam. Dauid per Bersabeam. Salomon per mulieres alienigenas. Loquuntur autem prædicta de tactu carnalis illicitique concubitus. Pro cuius intelligentia sciẽdum est, secundum Thomam, & Nicolaum de Lyra super Episto.j. ad Corinth. cap. vij. quòd sicut uis nutritiua ad conseruationem indiuidui ordinatur, ita uis generatiua ad conseruationem speciei. propterea dicunt, ut non potest bonũ esse homini quantùm ad indiuiduum alimento minime uti: ita dici nequit, bonum esse hominem quantùm ad speciem nõ tangere mulierem: sed est hoc homini bonum, quantum ad indiuiduũ. Et primò ratione animę, quæ pro hoc eleuatur ad cognitionem ueritatis. unde Augustin. nihil sic deijcit ab actu ueritatis cognoscendo, sicut tactus iste corporum sine quo uxor haberi non potest, quia ei tenetur uir debitum reddere per actũ carnis in quo absorbetur itellectus. Vnde populo legem diuinam accepturo præceptum fuit. (Exodi xix.) ne appropinquarent uxoribus suis. Secundò ratione corporis, per quod matrimonium subijcitur perpetuæ seruituti coniugis: uir enim non habet sui corporis potestatẽ, sed uxor: secundum Apost. seruitus autẽ amara est. Tertiò ex parte rerum exteriorum, quarum occupationi & sollicitudini necesse est hominem implicari, qui habet uxorem & filios nutriendos. Non est tamen illicitus talis tactus mulieris matrimonio sibi con-

bi coniunctæ: ut per Cardinalem Alexandrinum post alios ibidem relatos in dicto cap. hospitiolum. Si
17 uerò quæras, an uno cõtrario † existente bono aliud malum sit? Dicas, aut simul cõcurrit uirtus & uitium: & tunc si unum est bonũ, aliud est malum: unde continentia, quę uirtus est, bona est: luxuria, quę uitium est illi contrarium, malà est. Aut simul concurrunt contraria uitia, & tunc utrumque est malum, ut patet in prodigalitate & auaritia. Aut simul concurrunt uirtutes, & in isti contrarietas non cadit: quia uirtus non est uirtuti cõtraria. sed in alijs bonis sæpè duo bona cõtraria inueniuntur. sicque possibile est utrunque cõtrariorum esse bonum, sicut nubere & non nubere. cognoscere uxorem, & non cognoscere. ieiunare in sabbato, & non ieiunare. unde in istis bonis non procedit regula prędicta: quia contrariorum unum est bonũ: ergo aliud est malum: sed procedit quando concurrunt simul uirtus & uitium: secundum Archid. & Card. Alex. in d. c. hospitiolum.
18 Aliquando † in quolibet ex contrarijs, seu oppositis diuersa est ratio: tunc dispositio non est eadem, nec quod operatur propositum *in* proposito, operatur oppositũ in opposito: sed diuersa est dispositio. d. §. sacrã: ubi si res desinit esse in cõmercio, extinguitur obligatio: & tamen si in cõmercium redierit non reuiuiscit: quia deficiunt uerba obligatoria: ut ibi per Bartol. probatur etiam in l. in fundo. ff. de rei uendi. ubi ad hoc ut reficiãtur expẽsæ duo copulatiuè requiruntur, ꝙ expensa sit pecunia, & res meliorata: si ergo æstimatio meliorationis minor est quantitate expensarũ, peti non possunt, nisi usque ad meliorationem: ꝓpterea diuersa est dispositio: ut ibi per Bart. & Soc. in rubr. ff. de acqui. poss. Item si negotiorũ gestor indebitũ exigit, cogitur restituere: & tamen si indebitũ soluit, sibi imputari debet. l. si quis negotia. ff. de nego. gest. quemadmodũ qui usuras exegit, cogitur eas restituere: & tamen si alteri ipse usuras persoluerit, sibi imputatur: ut per Barto. & alios in d. §. sacrã. Hinc etiam est, ꝙ licet Episcopus extra territoriũ non possit excõmunicare, absoluere tamen potest fauore animarum: & contrariorũ non est eadem regula propter diuersam rationem: quia fauorabilius est absoluere quàm excommunicare. Innoc. in c. nouit. de offic. lega. Angel. & alij in l. fin. ff. de iurisdict. om. iudic. quamuis prædicta sint potiùs correlatiua, quàm contraria: ut etiã sensit Ias. loco statim allegãdo.

Inducunt prædicta doctor. ad
19 duas alias quæst. Prima est, † utrum prohibita condemnatione in materia correctoria, uel stricta intelligenda, censeatur etiam prohibita absolutio? Aretinus, Socinus, & Aquen. in præalleg. rubr. ff. de acquirenda poss. tenent quòd sic, ut etiam per Socinum in consilio cxx. colum. iij. lib. 1. Iason uerò in l. iij. ff. de re iudicata, articulum latiùs tangens cõtrariũ tenuit. potes concordare opiniones ut pulchrè per Felinũ in cap. non potest. de re iudicata. Secun-
20 da quæstio, † de sorore per statutũ exclusa a fratris successione, nũquid

censeatur

censeatur pariter à successione soror is exclusus frater? Baldus in l.lege xij.tabularum.C.de legitimis hæredibus, per illũ textum, tenuit quòd non: quia dato uno inconuenienti, dari nõ debet aliud maius inconueniens: estque communiter à scribentibus recepta sententia, ut hic circa finem cõmenti uoluit Deci. & latiùs Ias. in præalleg. rubr. de acquir. pos. & in d. §. sacram. colu. ix. & seq. ubi meliorem rationem se assignare dicit: quia contrariorum contraria est ratio. nam in prædicto statuto, q soror nõ succedat fratri, militat fauor agnationis, ut in linea masculina conseruentur bona, & familiarum salua sit dignitas, quæ ratio cessat in casu contrario: si enim frater succedat sorori, potiùs militat fauor agnationis per diuitias augmentandæ, aliàs quando non esset diuersa ratio, sicut unus ex correlatiuis excluditur, ita aliàs intelligeretur exclusus. §. filium. in auth. quib. mod. natural. effic. sui. & in correlatiuis quod statuitur in uno, intelligitur statutũ & in alio. l. fin. C. de indict. uiduit. toll. Socin. tamen in rubr. de acquir. poss. sequitur conclusionem prædictam, ubi ratio conseruandæ agnationis à statuto considerata esset: ut quia excluderet propter existentiam alicuius agnati: secus si statutum simpliciter excluderet sororẽ à successione fratris, ut per eũ. Sed non esset recedendum à decisione Bald. quæ communis est & indistinctè tenetur, ut diximus: quia ratio conseruandæ agnationis in tali statuto considerata censetur, & pro expressa habetur, secundum communes doctorum conclusiones: ut latè per Modern. Asten. in tract. exclus. fœm. stan. agna. in iij. artic. principali, & Deci. in cons. cccxxxiij. col. iij.

21 Et tandem scias † hanc regulam non procedere fauore dotis: ut post alios scribit Bald. Nouel. in tract. de dote in xiij. speciali vij. part. princ.

* Vltimò not. quòd res iudicari debet secundum eius propriam naturam, non secundũ quod aliquo casu accidentaliter contingit. l. item ueniunt. §. cùm prædiximus, suprà de petit. hæred. tradit Deci. in rubr. C. de eden. colum. penult.

SVMMARIVM.

1 *Verba, sine facto nostro, generaliter accipiuntur, etiam pro non facto.*

2 *Verbum, nostrum, quomodò accipiatur. & num. 20.*

3 *Ius quæsitum in contractu, sine facto nostro etiam ex causa dotis non potest alienari. Et deciduntur nouem quæstiones per hanc regulam secundum numerum signatum.*

13 *Ius quæsitum reuocabiliter tantùm, sine facto nostro potest auferri. Et ponuntur aliæ quinque limitationes. num. 15. 16. 17. 18. 19.*

14 *Dos stipulata per notarium generò unius fratris transigentis cum altero fratre, non potest reuocari per aliam transactionem sine facto generis.*

20 *Commune, an impropriè & fictè meum dicatur.*

21 *Aqua Fluminis labentis inter duas ciuitates quomodò ad eas pertineat.*

L. XI. POMPONIVS.

ID quod nostrum est, sine facto nostro ad alium transferri non potest.

SVMITVR ista regula ex §. si quis ita.l.quodcunque.ff. de uerbo. oblig.& ex §. ante omnia. l. si unus ff.de pact.ac l.fi.eo.titu.& §. fina.l. cùm maritus. ubi textus pulcherrimus.ff.de iure dotium, cum similibus facit uulgata regula l. in re.C. manda. quòd in re sua quilibet est moderator & arbiter. ideò nimirũ si absque facto suo ab eo tolli non
1 potest. Quæ quidem † uerba, sine facto nostro, generaliter accipiuntur tàm pro actu meri & naturalis facti:iuxta l.traditionibus.C.de pactis.quàm pro simplici uoluntate, quanque etiam pro negligentia, & sic non facto: quia appellatione facti uenit non factum.§.si qua uxor. institu. de nupt.secundum Decium hîc de quo est tex. in famigerato.§. Cato.ubi stipulatio uel fieri non fieri,secundũ omnes factum continet. Ruinus tamen ibi in ij. lectu. in j. colum.id uerum esse scribit,largè & impropriè, non autem propriè per tex.l.quotiens.ff.de seruitu.tit.generali.Seruitutis inquit, non ea natura est,ut aliquid faciat quis, ueluti ut uiridaria tollat, aut in suo pingat: sed ut aliquid patiatur, aut non faciat aliquid. Hanc opinionem, quòd largo modo & impropriè appellatione facti, ueniat non factum, tenuerunt Alber. de Rosa.Petr. de Anch.Aret. & plures alii Moder. in dict.§.Cato. Alc. ibidem distinguit aliquos casus:ut per eum. Et licèt
2 † meum & mihi debitum inter se differant.l.uideamus.§. si actionem ff.de usur.notat.Dec.in princ.l.cùm fundus.ff.si cer.peta.tamen hæc regula de meo loquens, habet locum etiam in mihi debito,per easdem rationes,ut uolunt communiter doct. infrà alleg. Procedit etiam præsens regula quamuis ius spe tãtùm quæsitum fuisset ex contractu,quia sine facto nostro tolli non posset. Bal.in l.si constante.colum.fina.C.de donatio.ante nup.Are. consi.lxxiiij.diligenter. in tertio dubio. & Deci. consi.cvii.colum.fin.Rursus procedit in utili tantùm dominio, ut sine causa auferri alicui non possit, quêadmodum nec plenum.Bald.in l.ij. C.de fun.patrimon.lib.xj. Iason in l.si constante,colum. xiiii. uersicul. secundò in contrarium. ff. soluto matrimonio.

3 Ex quibus infertur, ꝙ † licèt bona alienari prohibita, quia testator uoluit, perpetuò remanere debere in agnatione,alienari possint ex causa dotis per descendentes: iuxta authen.res quæ.C. communia de leg. tamen quando alienatio prohibita esset ex contractu inter uiuos, taliter ꝙ impediretur dominii translatio: tunc quia ex facto nostro, & ex contractu ius quęsitum est,non possunt alienari etiam ex causa dotis:ut per Ias.in dict.auth.res quæ.colum.vij. seu viij.& antepen. facit quod in habente expressam hypothecam anteriorem non consideratur causa uel fauor dotis:iuxta glo. in l. assiduis. C.qui potior. & not. in l.j.ff.solu.
4 matri.Hinc est, ꝙ † ubi ex facto notarij,

tarij, uel iudicis, uel testis, est alicui ius quæsitum, non est in facultate eorum aliquid dicere uel facere per quod tale ius tolleratur: ut per Alexan. in l. sciendum. col. vij. de uerb. oblig. & Mod. Pap. in l. j. col. vij. ff. si cer. peta. Item per hanc regulam in-
5 fertur, † q hęreticus condemnatus inde reconciliatus, nõ recuperat ius patronatus, nec bona, etiam loquendo de restitutione generali: quicquid dixerit Imo. siue enim ab homine, ut inquit Abb. siue à iure facta sit confiscatio, statim perditur dominium, quod non recuperatur per pœnitentiam. textus est in c. uergentis. de hæretic. qui cauillari non potest: secundum Felinum ibi in ij. colum. etiam si fiscus nondum apprehendisset: quia ius sibi quæsitum sine facto suo auferri nequit, per istam regulam. adducit etiam Felinus notabile dictum Ioannis And. in titu. de instrum. editi. in §. nunc aliqua. q si ea lege tibi fundum donaui, ut post certum tempus sit ecclesiæ, in præiudicium ipsius ecclesiæ tale pactum remittere tibi nequeo. faciunt quæ diximus in l. ea sola. ad finem, infrà eodem titul. Ad idem
6 † decisio Ange. in l. petens. column. iiij. C. de pact. si post absolutum instrumentum iubeant partes instrumentum ipsum cancellari, soluenda erit nihilominus gabella per legem nostram, ut etiam tenuerunt Guil. Cun. Bald. & alij ibidem relati. Et
7 pariter † si duo facientes pacẽ obligant se ad eam non frangẽdam sub pœna centum ducatorum ecclesiæ applicanda, & se offendant, inde reconcilientur: hoc non nocet ecclesiæ per hanc regulam. ita Bald. & Paul. de Castr. in l. insulam. in §. fi. ff. solu. matr. has decisiones sequitur Feli. in dict. c. uergentis. Hinc etiam
8 est, q † si conuentum fuerit inter nos ut penes me remanerent instrumenta communia, contigeritque fiscum tibi succedere, instrumenta auferri mihi non debent, eò q fiscus dignior sit, quia fiscus utitur iure priuati. l. fiscus. ff. de iure fisci. & quia ex persona successoris conditio obligationis mutari non debet. l. ij. §. ex his. ff. de uerbo. obligation. secus quando absque facto meo, ac conuentione, res fuisset apud alterũ ratione dignitatis uel qualitatis: quia tunc cessante qualitate personę cessat priuilegium. argument. l. Titia. §. usuras. ff. de legat. ij. ut per Salic. & Alexan. & alios in l. procurator. C. de eden. Item si ille qui dignior erat conditionem mutet, & uilior efficiatur, ab eo possunt instrumenta auferri: argum. l. cùm quis. in princip. ff. de soluti. ita Barto. in d. l. procurator. Quæ conclusio secundum Dec. ibi procedere uidetur quã do simpliciter propter dignitatem instrumenta deposita fuissent: secus ubi ex conuentione ita factum foret, per ea quę suprà dicta sunt: quia ius ex conuentione quæsitum ab eo non potest auferri, per regulam legis nostræ: quia etiam propter turpitudinẽ uitæ iure suo quempiã priuari non conuenit. argumen. not. per Angel. in §. sed & aliud. in authent. quibus mod. natura. effic. leg. dum loquitur de meretrice, quæ turpitudine eius non obstante coniunctis suis succedit. Impertinens non est

aliã

9 alia notabilis quæstio. Domini † in terra sua tertias habent uenditionũ, unus hominum suorum prædium uendidit, & tradidit in crastinum contrahentes cassari & cancellari dicti contractus instrumentum iubent, notario sic faciente de consensu partium, an dominus possit petere tertiam sibi quæsitam ex uenditione. Iacobus de sancto Georgio in tract. de Rhoidis. colum. xj. uersicul. Addo aliam quæstionem. cõcludit, ꝙ sic; quia dicti contrahentes non potuerunt annullare nec cancellari facere dictum instrumentum in præiudicium domini, cui fuerat ius quæsitum, sicque sine facto suo ius suũ sibi tollere: adducit etiam decisionẽ Ange. & Imo. in l. acta. ff. de re iudi. dicentium stante statuto, quòd de omni contractu solui debeat gabella, fueritque contractus celebratus & publicatus coram testibus, postmodum partes iubeant notario, ut instrumentum casset & totum contractum, talis cancellatio non præiudicabit fisco, cui soluenda est gabella. facit tex. §. adeò. l. iurisgentium. ff. de pactis. Item per hanc re-
10 gulam † apparet non cogi quempiam in foro fori ad remittendum iniuriam sibi factam: ut per Felin. limitantem in rub. de treu. & pac. & summam Angel. in uerb. Iniuria. §. vj.
11 Item † ꝙ princeps non potest pœnã remittere parti quæsitam. gl. in l. uenia. C. de in ius uocan. de quo ibi latè per Decium & Mod. Pap. Hinc
12 etiam est, ꝙ † licèt pactio in fauorem tertij facta in donatione inter aliquos celebrata de consensu donatoris & donatarij reuocari possit: ut per Bart. in l. qui Romæ. in §. Flauius. ff. de uerb. obli. tamen quando ultra pactum a donatore factum, notarius stipulatus est, niceque illius tertij recepit, etiam uolentibus donatore & donatorio tale ius tertio quæsitum reuocari non potest per regulam nostram. ita singulariter Bal. in l. cùm à socero. in fi. C. de iure doti. quia cum ex eius prouisione seu per ministrum suum, ius sibi quæsitum sit: non potest sine facto suo tolli. sequitur & extollit Aret. in consi. lxxiiij. in tertio dubio. confirmans pluribus elegantissimis medijs, legibusque, & decisionibus: ut ibi per eum, & per eundem in consi. xlj. col. ij. & consi. liij. col. j. Cornei in consi. lxviij. lib. iij. Dec. cõsi. lviij. cvij. col. fi. & consi. ccxxix. col. iij & iiij. Ias. in l. quæ dotis. col. vj. & vij. ff. sol. mat. & in d. §. Flauius. col. viij. & ix. ubi decisionem Bar. communẽ dicit & tenendam, quicquid dicat Pau. de Cast. eam tamen limitando tribus modis, ut ibi per eum. qui
13 subiungit † legem nostram procedere quando plenè & irreuocabiliter ius quæsitum est: secus si reuocabiliter: ut in decisione Barto. præallega. & probatur in d. §. Flauius. iuncta. l. iij. ff. de seruis exportan. cũ nota. per Bartolum, & latius prosequitur Barb. in consi. vij. col. ij. lib. iiij. facit quod limitando legem nostrã scribit Pau. de Cast. ad fi. l. si ego. ff. de neg. gest. ✱ Adde quæ dicam in l. quo tutela. §. nec paciscendo. infrà titu. nostro.

Ex prædictis inferebat aliàs cõsulendo genitor meus ad decisionem

notal

notabilis quæstionis, & fuit consiliũ per celeberrimos doc. approbatum:
14 † Titius & Seius fratres inita inter eos quadã transactione inter cætera conuenerunt, ꝙ Titius domum regeret de bonis communibus, pro libitò disponeret, ipsi Seio uxoriq́ue suę alimenta præstaret, & Sempronio Seij genero pro dote Proculæ Seij filiæ & Sempronii uxoris centum florenos aureos persolueret, notario pro dictis iugalibus stipulante, interueniente iuramento de obseruãdo promissa & conuenta. Postmodũ dicti fratres ad aliam deuenerũt transactionem à prima recedentes absque consensu prædictorum iugalium, qui & ipsorum quilibet prout ad eos spectabat, iuxta tenorem ac mentem prædictæ primę transactionis ipsos florenos centum auri petebat, opponebatur de recessu à prima transactione & reuocatam fuisse ipsam conuentioné, nec causam fuisse secutã. quærebatur quid iuris: & utrũ conuentus absoluendus uel cõdemnandus esset? Prima facie uidebatur fore respondendum in fauorem conuenti; potuisse uidelicet reuocari prædictam conuentioné per fratres qui transigerant: per ea quæ de fundo ecclesiæ absenti in certum casum & euentum donato scribunt Bar. & alij in pręallegato. §. Flauius. Secundò, quia promissio prædictis iugalibus facta, uidetur fuisse cum causa, seu sub modo uel conditione, aut qualitate, uidelicet, si Titius nõ contrauenerit de iure, uel de facto: unde ipso contrauenienté dissolui debet promissio, siue ex capite causę nõ secutæ promissiõ ipsa de soluẽdo dotem Sempronio & Proculæ iugalibus ligare nõ debet. l. si donaturus & l. fi. ac toto tit. ff. de cond. ob causam. Istudq; importare uidetur uerba illa conuentionis & instrumẽti, adimpleti his, de quibus in transactione, seu illa, quibus mediantibus uel mediantibus infrascriptis, &c. Sed conuenta non fuerunt obseruata nec adimpleta, quinimò à conuétione recessum, neque administratio bonorum cõmunium penes Titium, iuxta conuenta remansit, uidetur ꝙ ad obseruantiam pręmissorũ sicque ad soluendum dotem de qua. s. ipse minime teneatur.

Oppositum, ut dixi, consuluit genitor meus uir solidæ doctrinę: motus quia ius ex facto tuo mihi quæsitũ tolli nõ potest, nec à me auferri sine cõsensu meo, per hanc regulam nostram, etiam quód spe tanti uel conditionaliter quæsitũ esset. l. si cõstante. in uersi. exceptis, ubi Bal. no. C. de dona. ante nup. §. fi. l. cùm maritus. præalleg. cum no. per Bald. in d. l. cùm a socero. ac alijs in superioribus adductis. Sed in questione proposita ministerio notarij publici, qui pro iugalibus absentibus stipulatus est, acquisita fuit illis actio, & ius etiam sine cessione ipsius notarij. l ii. ubi Barto. notat. ff. rem pup. sal. sol. Bal. in l. non aliter. ff. de adoptio. Alexand. in l. stipulatio. in §. si stipuler. ff. de uerborum oblig. ergo sine consensu ipsorum iugalium tolli auferrue ab eis non potuit, per regulam nostram. Cõfirmatur, quia ubicunque utilitas mea cõiuncta est cum utilitate alterius, licèt inquantùm utilitatem meam concernit renuncia-

nunciare poſſim : ſecus tamen eſt quò ad illum tertium.l.j.C. de com mu.rerum alien. notant. Bartol. & alij in l. ſi quis in conſcribendo.C. de pact.& Pau.de Caſt.in cõſi.xvij. col.iij.in antiquis.Bal.in l.petendę. C.de temp.in integ.reſtit.pet. dum ait,ꝙ quando iudex reo dilationem aſſignauit,non poteſt reus in præiu dicium actoris ipſi dilationi renunciare:quia ius ſibi quæſitum eſt, nõ ſolùm ex facto rei, ſed etiam ex facto iudicis. ſimiliter in quæſtione propoſita.Sempronio ius quæſitum erat non ſolùm ex facto Titij & Seij tranſigentium, ſed etiam ex facto proprio,hoc eſt ex ſtipulatione notarij,iuxta ſuperiùs allegata. Confirmabat etiam, quia ubi tertio ex contractu nominato ius quæritur,reuocationi locus non eſt ſine facto & uoluntate ipſius tertij. Imol.& alij in dict.§.Flauius.omnes ſcribentes. in §.quoniam.l.certi condictio.ff.ſi certum petat. & hodie omnes contractus,de quibus inſtrumenta conficiuntur, propter ſtipulationẽ quã in ipſis inſtrumentis notarij apponere ſolent nominati ſunt. Bartol. in l.ſi ut proponis. ad fi.C.de cond. ob cauſam.& in l.ſi creditores. col. vj.C. de pign. & per omnes in rub. ff.de uerbo. obligation. Vnde cùm in prædicto caſu confectum fuiſſet inſtrumentum,& in eo appoſita ſtipulatio,contractus erat nominatus, & ius irreuocabiliter quæſitum tertio abſenti,ex quo conſequens erat reuocari non potuiſſe in præiudicium dictorum iugalium, maximè propter iuramentum ob quod pœnitentiæ locus non eſt,ut per glo.& Alex.in l.ſi pecuniam, in prin.ff.de cond.ob cauſam.

Non obſtant allega.in oppoſitũ. nam deciſio Bartol.in §.Flauius. ut uolunt doctor ibi alijque ſuprà alleg.non procedit ubi pro eccleſia aliquis ſtipulatus fuiſſet, & ſic irreuocabiliter ius ſibi acquiſitum fuiſſet, prout fuit in propoſito noſtro, aut quando contractus nominatus, aut iuratus eſt:quibus caſibus, ut diximus,non eſt pœnitentiæ locus. Nec etiam obſtat quod dicebatur ſaltem ex capite cauſæ non ſecutæ poſſe Titiũ cõtrauenire ipſi cõtractui : quia reſpondebatur ſtetiſſe per ipſum Titium,qui cõuenerat cùm Seio abſentibus dictis iugalibus, ꝙ non obſeruaretur contractus : iure uerò cauetur, ꝙ ubicunque ſtat per aliquem quominus cõditio ſeu cauſa impleatur, perinde eſſe ac ſi impleta foret in illius præiudicium l. Labeo ſcribit.ff.de contrahen.emp.ponit Alexan.in l.dedi.ff. de condict.ob cauſam. & in conſilio xlix.in princip. ij.uolum.dicens differre,an quis cõtrauenire uelit ex capite pœnitentiæ,an uerò ex capite cauſæ nõ ſecutæ:quia ſecundo caſu ſemper mora requirit,uel culpa eius cui aliquid dari fieriue debebat, ſubiungens etiam,quod in contractibus nominatis condictio ob cauſam locum non habet.l. ea condictione. C. de reſcinden.uendi. Vnde cùm dictus contractus propter ſtipulationẽ notarij ſit nominatus, & iugales prædicti nõ fuerint in culpa aliqua, uel contrauentione, cenſeaturque miniſterio notarij contraxiſſe, & Titius cauſa fuerit cur Seius non obſeruauerit

uerit cõtractum, ex quo ipse per secundam transactionẽ recessit a prima. Dicendũ est quò ad ipsos iugales perinde haberi debere, ac si omnia adimpleta obseruataque fuissent, eisdemque omnia adimpleri obseruarique debere.c.cum nõ stat. de regulis iuris, in vj.l.iure ciuili.ff. de condit.& demonst. & l.sicut.C. de actionib.& oblig. aliàs fuisset in potestate & facultate ipsorum fratrũ transigentium facere, ne tenerentur dictis iugalibus ad promissa, quod absonum esset.l.hæc uendi.in prin. de contrahend. empt.l.si quis rem. & l. ne in potestate.ff. de arbit. tradit Alex.in consil.xlj.inspectis, circa fin. lib. ij. facit quod scribit ad propositum Salicet.in d.l.si donaturus. in §. j. Confirmatur dicta opinio: quia sufficit implemẽtum semel secutum fuisse, licèt postmodum non duret.l.fin.C.de institu. & substitutio.sub conditio. fact. Corn. in l.si quis hæredem, illo eod.titu. Alexan. consil.cij.volum.primo. Sed in proposita specie Titio perfectè fuerat adimpletum: quia Seius frater illius in transactione in ipsum pleno iure transtulerat omnia iura & bona de quibus agebatur, constituendo se illa tenere & possidere nomine eiusdem Titij acceptantis. erat itaque perfectè adimpletum, ita ut de cætero agi non posset uigore prædectæ transactionis minimè obstante constituto: iuxta gloss. & not. per doctor.in l.ab emptore.ff.de pactis. unde cùm implemẽtum secutum fuisset, neque plus fieri potuisset quàm in eum transferri bona ipsa cũ constituto, nõ refert si postmodum cessset implementum, & dictorum bonorũ administratio, maxime facto, causaque ipsius Titij, ut dictũ fuit, ex quo non perseuerauit in administratione & regimine dictæ domus uoluntate propria. Et uerba illa mediantibus infrascriptis, cõditionem faciunt ad capitulum administrationis, & traslationis bonorũ in ipsum Titium: scilicet quòd haberet idem Titius bona mediante solutione dotis, & alijs prædictis, non autem faciunt promisionem dotis conditionalem respectu iugalium prædictorũ. capitula enim diuersa sunt: ideò de uno ad aliud non infertur: ut per Alexan. & alios in l.cùm proponas. C.de pactis. Nec apposita uerba ea fuerunt ad commodum Titij, sed ad utilitatem Seij, unde Titius ex eis se iuuare nequit, cùm magis in odium suum quàm aliter adiecta censeantur. Concludebat itaque genitor meus in consilio suo iudicari debere in fauorem iugalium cõtra Titium conuentũ: maximè ne iugales se deceptos & delusos reperirent in dote promissa, cuius causa semper & ubique præcipua est.l.j.ff.solut.matrim. Et quamuis hic sermo longior fuerit quam putaueram, è re tamen uisum fuit referre: tum: quia subtilis, tum etiã quia præcipuè quæstio ipsa per hanc nostrã regulam deciditur.

5 Secundò limitatur hæc regula† non procedere ex causa: quia princeps & respublica rem meam auferre mihi possunt.l. item si uerberatum.§.j.cũ ibi not.per Bart.ff.de rei uendicat.l. Lucius. ff. de euict. Intellige soluto pretio, secundum Deci. per l.serui. C.quibus ex cauf. serui pro præmio

lib.accip. & l.uenditor.§.si cōstat.ff. communia prædi.de quibus uide Felin.in c.omnes leges.colu.pen.& fin. in j.distin.decre.& in c.quæ in ecclesiarum.colu.ix.de constit.ubi etiam latè Deci.& Curt.in tract.de cōsuet. super c.fin.colu.lxxj.& seq.Dec.in c. ad audientiam.colu.ij.de rescript.& quæ scripsi in procem.ffor ū.char.vj. Et etiā sine pretio iusta causa intercedente in auferendo: per id quod habetur in toto titu.de bon.dam.secundum Barb.in prælleg.cons.vij. colum.ij. sed non est tunc sine facto nostro, imò ob culpam & scelus delinquentis:ut etiam per Deci.in d.c. quæ in ecclesiarum.colu. viiij. vers. & adde. ubi dupliciter restringit, quod de pretij restitutione dictū est.

Tertiò limitatur ex dictis Felin. in prælleg.rubr.de treu.& pace,col.ij.
16 dum † ponit principē ex causa posse cogere partes ad cōpromittendū. Non obstat ꝙ princeps alicui dominium rei suæ auferre non possit: & cogendo ad compromissum ingerit periculum amissionis rei,propter futuram arbitri sententiam cui omninò stari oportet.l.diem.§.stari. ff.de arbit.quia respon. post alios, ꝙ maior istius argumenti procedit,quando princeps aufert alicui certitudinarie dominium rei: sed quando occasionaliter,secus: ut quando compellit ad compromittendum.quia licèt possibile sit, quòd arbiter ius partis auferat, non est tamen certum:& poterit esse,ꝙ non auferret de quo etiā per eundem Deci. in d. cap. quæ in ecclesiarum.colum.x.vers.tertius casus. quamuis etiam dici possit hanc limitationem,sub prima comprehendi. quia ex causa tantùm istud fit,ut quando partes diu litigassent, uel alio respectu: ut ibi per Deci. aliter
17 † hanc regulam limitantem in vers. quartus casus. ubi, uidelicèt agitur
18 de modico præiudicio, & ubi † dominium quæsitum esset de iure ciuili,præscriptione, uel sententia.
19 Sextò potest limitari † iste text. quādo uerteretur bonū publicum: per l. cōuentionum.ff.de pact. ideò principes & ciuitates propter pacē ineundam iniurias & damna subditorum remittere possunt.cap.in nostra. de iniur. secundum communiter docto.ut per Iaso.& alios in d.l. iij.Dec.loco prælleg.ubi dicunt, ꝙ licèt personis particularib. tolli non possit quod suū est:per uiam tamen statuti uel l. generalis tolli potest, etiam sine pretij restitutione.Sed limitatio ista in effectu sub præcedenti comprehenditur, ꝙ ex causa ius meum à me auferri potest.

* Ad quam limitationem ultra prædicta uide Imol. per illum text.in l. si alienu, supra de solut.ubi hanc.l. limitando, dicit non procedere ex causa approbata à lege, æquitate suadente.]

Gloss.hic plures oppositiones format & not. soluit. reputaturque multùm not.circa principium,dum
20 uult † nostrum propriè dici, quod insolidum nostrum est: commune autem dici meum impropriè & fictè. Pro defensione gloss. contra Aretin. Deci. hîc latè instat.est materia §. Labeo.l.serui. electione. ff. de leg.j.ubi post alios latissimè scribit Rumus defendens opinionem Aret.Communis receptiorque sententia

tentia est cum glo. nostra: ut per scribentes ibidem Paul. de Castr. in consil. cccxliij. in hoc passu. in antiquis dicit, hanc gloss. procedere quò ad dispositionem totius: nõ autem quò ad dispositionem partis meæ, quia quod commune est quò ad partem meam seu dispositioné partis meæ, propriè meum dicitur. & est rationabilis opinio, Iasonique placet in dicto §. Labeo. colum. fin. in princ. quicquid ibi senserit Bartolus. Et propterea res quæ cõmunis est quò ad partem & portionem mihi spectantem, potest respectu illius partis pro indiuiso alienari. l. falso. C. de communium rerum alie. Pro indiuiso uendicari & euinci. l. j. ff. de euictio. Pro indiuisoque possideri: ut per Curt. senioré consil. lxxvij. colum. fin. Deci. consilio clxxix. colum. ij & consil. cclij. colum. prima, & Alexan. consil. lxxxix. circa finem libr. vij. ubi possidentium pro indiuiso quemlibet, inquit, parté suam possidere, quæ iuris intellectu percipitur, licèt oculo corporali nõ discernatur, agique posse actione reali ad talem partem scribit.

Non prętermittam etiam pulchram decisionem Bald. in consilio
21 lvij. libr. iij. dum † accedens ad determinationem occurrentis dubij, de flumine labente inter duas ciuitates quomodò, & qualiter ad eas pertineat, & aquam cõmunem pro indiuiso esse? Respondet propter continuum aquæ motũ & eius permutationem, sed alueum communem, esse pro diuiso tanquàm locum confinantem inter duas ciuitates ad similitudinem lapidis existentis in confinio & insulæ in flumine natæ: unde quælibet ciuitas uti potest aqua pro parte sua ædificando in solo ipsius uniuersitatis: totam uero aquam usurpare non potest, quia cùm sit communis, est dumtaxat propriè sua pro parte sibi spectante per prędicta.

SVMMARIVM.

1 *In legatis an procedat hæc regula, & nume. 2. 6.*
3 *Institutio hæredis facta in fundo, trahitur ad omnia bona.*
4 *Testamentum quid sit.*
5 *Lex prosequitur uoluntatem hominum sicut uenator leporem. Et remissiuè ponit plures fauores ultimarum uoluntatum.*
7 *In testamentis fit plenior interpretatio quàm in contractibus: & quando ualeat argumentum.*
8 *Relicta in testamentis quòd paratam habeant executionem.*
L. minor annis xxv. cui fideicom. ff. de mino. ornatur.
9 *Idem in confessione facta in iudicio.*
10 *Quid de conuentionibus coram iudice factis, & de statuto ita disponente.*
11 *Legato uino & in contractum deducto, uasa modici ualoris ueniunt.*
12 *Angustiæ temporis in testamentis & contractibus quando reijciuntur.*
13 *Tributa in legato et contractu quis debeat soluere.*
14 *Hostium res an possint legari, uel in contractum deduci.*
15 *Rescripta, concessiones principum quam interpretationẽ patiantur.*

L. XII. PAVLVS.

IN testamentis pleniùs uoluntates testantium interpretamur.

1 PROCEDIT † hæc regula, secundum gloss. hic, etiam in legatis quę ab ulti. uoluntate dependēt.ita consuluit Ant.de Butr. in cōsil.xxx. colum.iij.intelligens regulam istam generaliter,quòd latior fieri debeat interpretatio in ultima uoluntate, & in legato ab ea dependente.idem uult Corne.in authent.ex causa.colum.vij.C.de libe.præteritis, quod etiā in legatis fieri debeat larga interpretatio, dicens doctores istud * communiter tenere * dictam partem sequitur etiā Ruin.in l. seruit. §.j.col.3.supra de leg.j.]

Sed quòd imò in legatis stricta fieri debeat interpretatio, probari uidetur in l.nummis.ff. de legatis ter-
2 tio, ubi † legatis nummis, exiguiores deberi dicit. probatur etiam in l.apud Iulianum.in §. scio.ex facto. ff.de legat.j.in §.fin.l. nam quod liquidè.ff.de penu legat. & in l. si ita sit scriptum. in fin. de legat. j. ubi gloss. Alexand. Aretin. Iaso. & alij communiter ita tenent: prout facit etiam Bartol. in l. cum auus. ad finem.ff.de condit. & demonstrationibus.propterea Deci.hic tenet hāc regulam non posse nec debere in-
* telligi in legatis. * idem in fortioribus terminus uidelicet in legato facto uxori consuluit Deci. in consil.92.prædictam openionem sequitur etiam idem Deci. in l. j. in fin. C.de impub.& alijs substit.] Et mo

uentur præfati scribentes præcipuè ea ratione, quia testator censetur hæredem suū minus grauare, quàm sit poßibile.l.unum ex familia.in §. si rem.ff. de legatis secundo, assentit his etiam Roma. in l. plures. ff de damno infecto, dum ait, legata non esse ampliãda, sed restringenda:& in singul.ccccxxj.quęro quid si.cum alijs quæ adduximus in l. in obscuris. supra eodem. Et ad hunc textum nostrum respondet Deci.post Bartol. intelligi debere respectu institutionis conseruandæ, quæ caput est testamentis,§.ante hæredis institutionem.institut. de legat. ideò fauorabilior est interpretatio testamēti respectu institutionis, quàm respectu legatorum: ita etiam Goza. Bono.in consil.lxxxj.colu.j.Confirmo ponderando uerba istius legis ibi,in testamentis. Item ibi, testantium. eo addito quòd testamentum totum consistit in hæredis institutione: ut probatur in l.quæ cōditio.ff.de condit. & demonst. ubi Socin. notat.& Ruin. in rubr. ff. de legatis primo, colum.iij.propterea non uidetur extranea interpretatio per testamentū hæredis institutionem intelligere, quæ est principalior pars & caput testamenti: non autem in legatis,quæ strictè interpretanda uidentur. iuribus præallegatis. Et exemplificari potest hæc regula in l.si ita ff.de liberis & posthumis, ut per Bartol. in d. l. cum auus. Item in §.si ex fundo.l.j.
3 ff. de hæredibus instituendis, † ubi si quispiam ex fundo hæres institutus fuerit, fundi mentione detracta in omnibus bonis factam institutionem interpretamur, ut testamētum institu-

institutioque subsistat. quam materiam latè explicant Barb. in consilio lxxj. lib. 3. Benedictus de Perusio in consilio nono, in tertio dubio. Iaso. in consilio lxxij. uolumine tertio, & in l. cohæredi. in §. fin. ff. de vulg. & in l. Centurio. colum. xiij. ubi Lancelo. Galiau. lix. eodem titulo. Item exemplificari potest in duobus casibus positis hic per gloss. ad finem, & melius in l. placet. cum l. sequenti ff. de liberis & posthumis, ubi si quis instituat sibi hæredem posthumum nasciturum, intelligitur non solùm de primo, sed de omnibus alijs: & sic fit plena interpretatio fauore testamenti conseruandi: ut per Felinum. in capit. ij. columna penultima de treuga & pace.

Sed huiuscemodi declaratio & intelligentia non placet, nec est tenenda, cum restringat regulam hanc generaliter loquentem ad hæredis institutionem, contra uulgatam regulam l. de pretio. ff. de public. Et si ita intelligeremus & restringeremus legem istam non in testamentis (ut dicit text.) plenior fieret interpretatio: sed in parte testamenti, respectu institutionis scilicet. Facit etiam d. l. cum auus. & l. cùm acutissimi. C. de fideicom. ubi pro conseruatione uoluntatis defuncti etiam præsumptæ, ac in substitutionibus lex fingit plus dictum quàm scriptum: sicque plenè interpretatur uoluntatem testatoris etiam in alijs partibus testamenti, quam sit in institutione. Et quod ista pars sit uerior, probat hic tex. recte intelligendo, dum generaliter de testamentis loquitur. testamentum enim continet & comprehendit legata, cæteraque omnia in eodem scripta: ut probatur in l. hæredes palàm in §. j. ff. de testam. & institut. de leg. in §. ante hæredis institutionem, ubi dicitur, quòd testamenta uim capiunt ex institutione hæredis, quæ ob id ueluti caput & fundamentum totius testamenti intelligitur. Hæredis ergo institutio non est totum testamentum: aliàs malè diceret Imperator quòd testamentum uim accipit ex institutione hæredis: esset. n. perinde ac si diceret institutionem hæredis ex institutione uim capere, quod esset ineptum & fatuum dicere. item cum institutio dicatur caput testamenti, datur intelligi alia in eo scripta & contenta esse membra testamenti, seu de testamento, facit etiam l. j. ff. de testam. cum ibi nota.
* & text. in auct. ex causa. C. de liber. præterit. & in corpore, unde summitur, ibi, testamentum irritatur quantùm ad institutionem, cætera firma manent. si quantùm ad institutionem, ergo quantùm ad cætera in eo contenta dicitur testamentum.]

4 Et † testamentum est quoddam incorporale & intellectuale: secundum glos. in dicta leg. prima, & uult dicere secundum Baldum & Aretinum, ibi colum. fin. quòd testamentum non dicitur ipsa scriptura testamenti: sed dispositio testatoris, quæ intelligitur per ipsam scripturam. unde duæ tabulæ simul scriptæ & signatæ unum sunt testamentum. l. unum. ff. de testamentis, lege prima in §. si quis duobus. in secundo responso. ff. de bonorum possessione secundum tabulas. ex quo infertur ad quæstionem, de qua per Aretinumi

num loco præallega. Quicquid ergo dixerit hîc Deci. & Gozadin.locó præalleg. regulam istam generaliter intelligas in testamentis, & in ultimis uoluntatibus:sicque & in legatis in testamentis relictis,& in codicillis,qui largo modo appellatione testamenti ueniunt: secundum gloss.in d.l.j.ff.de testamen.cum nota.ibi per Areti.in penul. colum.ac Ias.& alios in rubr.ff.de leg.j quòd fieri debeat,uidelicet, plenior interpretatio quàm in contractibus, ut hîc per gloss.& est text.clarus in ca. cùm dilecti.de dona. hocque est fauore ultimę uolũtatis,quòd effectũ sortiatur iuxta mentem defuncti. Vltimæ enim hominis uoluntati leges plurimùm fauent.ff. de inoffi.testamen.l. si pars.c.fi. de re iudic.l.j. ubi doct.not.C.de sacrosanct.eccle. l.in conditionibus.in princip.ff. de condit.& demonstr.ubi Socin. post
5 Bald.ibi relatum dicit, quòd † lex prosequitur uoluntatem defuncti, sicuti uenator leporem. plures prærogatiuas & fauores ultimarum uoluntatum congerit Ias.in l. quæ de legato.ff.de lega.j. & pleniùs Mod. Taurinen.scilicet Parpa.olim præceptor meus in l.j.C. de sacrosanct. eccles.nam ut dicitur in l. uel necare.ff.quemadmod. testamenta aperian.expedit hominum iudicia exitum habere. ideò statutum prouidens conseruationi testamenti, fauorabile esse dicitur. ut hîc per Decium.Procedit ergo ista regula fauore ultimæ uoluntatis,locumque sibi uendicat, ut dixi in codicillis, qui largo modo testamenti appellatio-
6 ne ueniunt.& † similiter locum habet in legatis quatenùs uoluntas defuncti concurrit,concurrereúe pręsumitur:prout erat in casu consultationis Anto.de Butri.in consil.xxx. ubi probat relictum habitationis filiæ factum in casum uiduitatis, latè debere intelligi,& interpretari tàm de prima uiduitate,quàm de alijs sequentibus uiduitatibus,propter præsumptam defuncti uoluntatem in omni uiduitate militantem. sequitur Felin.in c.ij.col.pen.de treug.& pac.Hinc est etiam quòd Iurisconsultus in l.iij.ff.de uino,tritico,oleoque lega.Vino,inquit,legato,etiam amphoras uinum continentes legatas uideri, quia credibile est mentẽ testatoris eam fuisse, ut uoluerit uino accessioni esse amphoras. facit tex.pro hac parte l. Titiæ textores. ff.de lega.j.& l.seruis urbanis.ad fi. ff.de lega.iij.

* * Hinc etiam est, quòd hæres grauatus debita Titij soluere, etiam cõditionalia, & in diem soluere tenetur:licèt in contractibus secus sit. & similiter dotem uxoris suæ morte ipsius Titij matrimonio posteà soluto.ut per Ias. post alios per eũ relatos in l. si stipulatus fuerim.in.§. cùm stipulamur.s.de uerbor.oblig. Ad idque quod suprà diximus allegando l.Titiæ textores,uidebis Galiaulam in l.stipul.quędam.colum. iij.ff.de uerbo.oblig.]

Posset etiam comprobari ex accumulatis per Deci.in consil.cclxxxix. dum cõgerit casus, ubi in legatis sit plenior interpretatio. propter præsumptam testatoris uoluntatem.Dicendum est ergo generaliter in testamentis,& contentis in illis fauore

re vltimæ voluntatis pleniorem fieri debere interpretationem pro conseruatione & executione uoluntatis defuncti. In legatis tamen, quia testator censetur minùs hæredē suū grauare quā sit possibile, quod minus est, legatum censetur. d.l. nummis legatis. sicque exiguum præstandum est: quia uoluntas defuncti præsumitur fuisse talis: quòd si largior fieret interpretatio, offenderet ipsa defuncti uoluntas, quam pro lege seruari ordinauit lex. §. disponat. in authenti. de nupt. unde uidemus ꝙ ubi uoluntas testatoris præsumitur fuisse uelle plus legare, non autem ad exiguum se referre, tunc fit larga interpretatio: ut per Deci. in dict. regula in obscuris. & consil. cclxxxix. Ludo. Gozadin. in consil. lx. col. ij. & consil. lxxxij. col. j. & ij. & per alios scribentes in locis per me citatis in dict. l. in obscuris. ✳ ideo ratione affectionis & coniunctionis sanguinis, legatum planè lateque est interpretandum. l. Aurelius. §. Titius. ff. de libe. leg. Dec. consi. lxix. col. ij. Soci. Iun. consi. xcviij. col. iiij. lib. j. declarando tamen, ut pulchrè per eundem Deci. in consi. xcij. & cxc. Item legatum generale restrictionem nō patitur. Rui. consi. clxiij. lib. v. Item quatenus proprietas uocabuli patitur, fieri debet larga interpretatio, nec habet tunc locum regula quòd testator minus censeat grauasse hæredem &c. ut per Galiau. in repet. l. Centurio, colum. cv. in. v. conclusio ne suprà de uulg. & pupillari.]

7 Quod † autem plenior fiat interpretatio in testamētis, & in ultimis uoluntatibus, quàm in cōtractibus duobus modis probat hîc Dec. subiungens ualere tamen argumen. de testamento ad contractus, quando eadem militaret ratio. uide Ias. plura cumulantem in l. seruum filij. in §. cum qui chirographum. ff. de lega. j. & in l. quæ delegato. cod. titu. & Deci. in c. in præsentia. col. xvij. ubi limitat. de probatio. Et rationē diuersitatis dicit post alios Aquen. in l. fin. ff. de constit. princip. col. v. Quæ tamen confunditur per generalitatem legis nostræ, & l. in ambiguo. ff. de rebus dub. cum ibi notatis per Socinum.

✳ Et quæ sit ratio diuersitatis, ꝙ plenior fiat interpretatio in ultimis uolūtatibus, quàm in cōtractibus, ponunt Abb. & alij in c. cum dilect. de dona. & Aquensis in l. fin. col. ij. ff. de constit. princip. respond. ad §. Scio. ff. in cōtrarium adducto. quòd procedit ubi est ambiguitas uoluntatis, secus si sit ambiguitas uerborum, per hāc legem. sed eius distinctio confunditur per generalitatē legis nostræ. & §. j. l. nepos Proculo. ff. de uerb. signi. & l. in ambiguo, iūctis ibi not. per Soci. ff. de reb. dub. ubi patet, quòd uerborum ambiguitas est illa, quæ causat ambiguitatem uoluntatis.]

8 Et ad id quod præallegati dicūt de † relictis in testamento quæ habent paratam executionem: secùs in contractibus & alijs instrumentis, quæ regulariter non habent executionem paratam. tex. est singu. quē uiua uoce à Iaso. didicit dum scholaris eius essem, in l. minor. xxv. annis cui fideicom. ff. de minor. ibi, ad initium nouæ petitionis redege-

 rat

rat. de quo plura, uide per Paulum de Cast. in consi. lxxiij. col. iiij. & v. in antiquis. eundem, & Aret. in l. si pacto quo pœnam. C. de pact. Barba. consi. xlij col. pen. lib. j. & consil. ibidem sequenti. Corn. consi. 238. & cclix. uol. iij. Alex. in l. si cum dolū. in §. eo autem tempore. ff. sol. matri. Lancelo. Dec. in l. in bonæfidei. col. pen. C. de pact. Bar. in l. j. in iij. not. per illum tex. C. de confes. Iason. in d. l. quæ de legato. & in l. tale pactū. in §. qui prouocauit. col. fi. ff. de pac. Matth. de Afflict. in decisi. Regni. cccIxxxvij. in quibus locis habes
9 † de confessione facta in iudicio, quę paratam habet executionem, ut sententia.

De conuentionibus coram iudi-
10 ce factis, dubitat ibi Ias. † sed in hac patria instrumenta conuentionum initarum coram illustribus Sabaudiæ Cancellario, & Cismontano præside, quæ ipsi appunctamenta uocant, paratam habent executionē: ita consuetudine inductum est, & ipsi seruare faciunt. pro quibus facit l. j. ff. de officio præfect. prætor. uide etiam omninò Dec. in auth. si quis in aliquo. in iij. no. C. de æden. Et quando ex forma statuti instrumentum habet paratam executionem, si contra instrumentum sint indicia, executio debet in suspenso teneri, donec euacuata fuerint indicia: ut per Barba. in locis præallega. ex quibus exornari posset. d. l. minor. xxv. annis cui fideicom. Glo. hîc in plu-
11 ribus reprehenditur per Bar. † & primò, dum legato uino uasa, inquit, deberi, secùs in uenditione: & sic fieri pleniorē interpretationē in testamentis, quā in contractibus. nulla enim est in prædictis casibus differētia: quia uasa parua & modici ualoris, ueluti amphoræ, ita debētur uendito uino, sicuti legato. l. pe. ff. de tri. uino lega. l. 3. eo. tit. ubi gl. meliùs & correctiùs quàm hîc loquēs sic uoluit. Iterū dū gl. ponit † de angustijs
12 tēporis quę nō uitiant in testamentis, secùs in stipulationibus, hoc falsum esse dicit Bar. sed nō est ita per §. loca. in glo. alleg. uide tu Bar. Ias. & alios in d. l. si mihi & tibi. in §. j. ff. de leg. j. cōmuniter dicentes, ꝙ in cōtractibus bonęfidei, & in ultimis uoluntatibus, quæ illis ęquiparātur angustię tēporis nō uitiant, sed reijciuntur: secus in contractibus stricti iuris: ut ibi per eos.

13 Tertiò dū gl. dicit † hæredē soluere tributa præterita rei legatæ, non sic in uēditore. Bar. reprobare uidetur, & pro certo ubique conuenitur possessor, qui potest recuperare, tàm legatarius ab hærede, quā à uendito re emptor. l. apud Iulianū. in §. hæres. cū ibi no. per omnes scribentes. ff. de leg. j. & in l. Imperatores. ff. de publicia. Are. consi. cv. & Barb. cōsi.
14 84. lib. 3. Rursus dū gl. dicit † fundū hostiū posse legari, sed nō in stipulationē deduci. Bar. hîc cōtradicit propter regulam catonianam. Ias. reprehendit rationem Bar. & meliùs distinguit in l. liber homo. ff. de uerb. obli. & in l. id quod apud hostes. ff. de lega. j. ꝙ res quę semper fuit hostiū, legari nō potest, nec in stipulationem deduci, nisi sub cōditione, si desierit esse hostium: secùs in re quæ nostra fuit, sed ab hostibus occupata: quia propter ius postliminij, & pro-

promitti, & legari potest; sed quia hoc non est præsentis speculationis, neque materia nostra, uide latiùs p scribentes in locis prææalleg.

15 In † rescriptis & concessionibus principū fieri debere largissimā interpretationē glos. hic asserit: sed distinguendū est, ut per Ias. & Aquen. in l.fi. §. de consti. princ. In donationibus clarum est sic fieri debere. c. cum dilecti. ubi per Canon. de don. Postremò nonnulla seruientia ad faciendam interpretationem tàm in rebus obscuris, quàm in rebus dubijs etiam in testamentis, tradit Brunus Asten. cumulādo decisiones doctorū, in uarijs locis sparsas in quodā suo paruo tractatu de rebus seu dispositionibus dubijs.

SVMMARIVM.

1 *An uerbum, uidetur, denotet fictionem, & quando, & nu.3.*
2 *Verbum, capere, quid significet. & nu.4.*
5 *Deberi non dicitur, quod perpetua exceptione defendi potest.*
6 *Capere non uidetur, qui tantum erogat quantum accipit.*
7 *Maritus legans dotem alicui, ut uxori suæ restituatur: falcidia hoc casu cessat.*
L. cum dotem. ff. ad leg. Falcid. ornatur.
8 *Actio intentata perimitur exceptione opposita, nisi quò ad ea quæ extrinsecus ueniunt. nu.9.*

L. XIII. VLPIANVS.

NON uidetur cepisse, qui per exceptionem remouetur à petitione.

FACIT secundū Deciū, alia regula l. nihil interest. & l. si quis obligatione. in §. j. ff. eo. imò hæc secūda eadē uidebatur, & propterea superflua. Sed diligēter cōsiderādo multū differre cōspiciuntur. hæc est magis generalis de oī petitione: illa de agēte ex stipulatione: hæc de eo qui à petitione p oppositā exceptionē remouetur: illa de eo qui potest submoueri, sicque de potētia ibi, de actu hîc tractat: subiungitq; ibi Iurisconsultus regulā illā ad declarationē uerbi cœpisse, cuius meminerat in prin. legis.

1 † & nota quod istud uerbū uidetur, denotat fictionē l. j. §. deie. uidetur. ff. de ui & ui arma. & Bartol. hîc nihil aliud scribēs: & p eundē in l. si is qui p emptore. col. 4. ff. de usucapio. & in l. si unus. in §. pactus ne peteret. col. pe. ff. de pac. ubi exēplificat regulā istius legis, dū ait, quēadmodū ille qui habet actionē, quę exceptione elidit, eā habere nō uidet: ut in regula legis nostræ: q̄ utit uerbo uidetur, quod est fictiōis nota: ita ille qui habet exceptionē, q̄ replicatione elidit, nō uidet eā habere, & cōsequēter p fictionem dicit Barto. Quæ declaratio procederet si Iurisconsultus loqueretur de habente actionem: ut Bart. præsupponit, sed quemadmodum uerba regulæ demonstrāt alio modo loquitur, aliaque est mens Iurisconsulti: ideò credere uerbum uidetur, hoc loco ueritatem denotare, quia pro ueritate, qui remouetur per exceptionem à petitione, non dicitur capere, propterea Iurisconsultus

sultus optimè dicit, non uideri eum cœpiße, quia pro ueritate non cœ-
2 pit. Et † propriè capere est cum effe-
ctu, & penes se retinere, quicquid sit de uerbo accipere, ut est tex. not. in l. aliud est capere: de uerb. signif.
3 Et quòd † uerbum uidetur, licèt regulariter fictionem denotet, poßit ueritatem referre ac denotare, præcipuè secundum subiectam materiã indubitati iuris est: ut per Aret. in l. si duo. in ulti. nota. ff. de acquirenda hæred. ubi ponderat illum textum, probãtem uerbum uideri, semel in lege positum, importare ueritatem, & fictionem facta relatione ad diuersos casus: & per eundem Aret. in l. sciendum. in secundo notabili, ubi Aquen. colum. ij. ff. de uerbor. obligationibus. Areti. & Aquen. in l. naturaliter. in primo notabi. ff. de acquirenda poßeß. Iaſ. in l. cùm quis. colum. ij. C. de iuris & facti ignorãtia. & in l. qui liberis. in §. hæc uerba. colum. iiij. ff. de uulga. Cano. in cap. j. in ultimo notabil. de indic.
* omnes in l. j. per illum tex. in uerbo errare uidetur. suprà de offi. cius & per Bar. in l. quid tamen. §. si arb. suprà de arbitr. ubi ponit, quid si à iudice, uel à teste fuerit prolatum. uide ibi]

Exempla autem & limitationes gloß. secundum Decium non uidetur conuenire uerbis regulæ nostræ quæ etiam primam acquisitionem excludit, dum ait, remouetur à petitione, & in casibus gloß. non remouetur à petitione, licèt alteri res restituenda ueniat. Sed nonnè exempla gloß. de petentibus consultò delecta in testamento, qui exceptione repelluntur: ut dicit text. in l. j. ff. de his quæ in testamento delentur, optimè cõuenit uerbis regulæ nostræ. certè sic: quia tales cœpiße non uidentur, à primaque excluduntur petitione. Sumi igitur potuit hæc regula ab illa lege, & ab infinitis similibus.

4 Textum uerò hîc in uerbo cœpißet. † Dec. ad finem meliùs quàm glo. exponi dicit. i. inchoaße, & petijße: de quo miror, quia absolutè, & generaliter loquendo, cœpiße ꝓ inchoaße capi non ambigitur: iuxta illud poëticum, Dimidiũ facti, qui bene cœpit habet. & §. cœpiße. l. j. ff. de pollic. Sed talis expositio & sensus tantùm hic conuenit, quantùm magnificat, ad horas matutinas, ut patet literam intuenti. Est igitur meliùs interpræ tari cœpiße, idest acquisiuiße, & cum effectu habuiße, secundum significatum uerbi capere: iuxta d. l. aliud est capere.

Et per hanc regulam infertur ad
5 aliquas not. quæstiones, ꝙ illud † deberi non dicitur, quod perpetua exceptione defendi poteſt. nec dicitur esse in negligentia ille qui non petijt debitum, à quo per exceptionẽ poterat excludi: quia malè agere dicitur ille, cui obstat exceptio: ut hîc per Decium.

Et considerato effectu ultra glo. plura similia adduci poßent, in primis
6 quòd † capere non uidetur, qui tantùm erogat, quantùm accipit. l. ciuitatibus. §. fin. ff. de leg. j. & in regula, non uidetur quisquam. cum ibi
7 not. per Dec. infrà eod. Et si † maritus alicui dotem legauerit, ut uxori restituatur, ceßat falcidia, ut omißa

interpositi

interpositi capientis persona specte tur.l.cum dotem.ff.ad leg.Falcidiã. hinc dicit Bal. in Lauia.in.§.Titio. per illum tex.ff.de condi.& demon. quòd si mihi factum fuerit legatũ, ut ad pias causas amore Dei restituam, & primum legatum & secundum inspecto fine ad pias causas dicitur, ut etiam per Paulum de Cas. in dict.l.cùm dotem.dicentem, ꝙ si iure legati bona alicui relicta sint ea lege, ut inter Christi pauperes distribuat, etiam per primum legatarium falcidia detrahi nequit, quia qualitas pauperum, ad quos tandem debent peruenire bona, inspicitur, ut consuluit Deci.in cõsi.diiij. qui plura similia congerit in consi. dlix.uide etiam Petr.de Anchar.in consil. clxxij.col.j.Socin.consi.lxxvij.colũ. v.& consi.seq.& consi.cxliiij.col.fi. uol.j.& consi.cxv.uolum.ij. lib.iiij. Crot.in repe.l.frater à fratre.in iij. limit.xij.q.ff.de cond.indebi.& Deci.in auth.prætereà.in iij.limit.vltimi not.C.unde uir & uxo. quæ omnia signanda sunt ad l.cùm dotem. præalleg. Aduertendum est etiã ad
8 intelligentiam istius legis, † quæ, ut in superioribus dixi, loquitur de actu & reali oppositione exceptiõis: de potentia uerò loquitur in §.j.l.si quis obligatione.infrà eod. ideò necesse non est, quòd opponatur exceptio, ut à petitione remoueat agẽs: aliâs si potentia non deduceretur ad actum, condemnaretur conuentus: ut hic latius per Deci. limitantem
9 † postremò regulam istam respectu principalis petitionis, quæ perimitur opposita exceptione, prout loquitur: secus quò ad ea quæ extrinsecus ueniunt, quia uidetur quis petere, licèt per exceptionem repellatur.l.amplius non peti.ff.rem ratam habe.cum simil. per eum adductis, quæ dicta in se uera sunt, sed pro limitationibus non conueniunt uerbis nostræ legis, quæ non proposuit quæstionem sub uerbo petere, aut sub uerbis, actionẽ habere, sed sub uerbo cœpisse, quod cum effectu, ut dixi intelligitur.

SVMMARIVM.

1 *Promissum simpliciter, præsenti die debetur, sed cum aliquo temperamento limita, nu.3.& 4.*
2 *Promissio quælibet pura habet tempus in executione ad soluendum.*
5 *Breuitas temporis operatur ne quis in mora constituatur.& post numerum 8.*
6 *In promissionibus tota dies cedit.*
7 *§.decem hodie.l.liber homo.ff.de uerbo.obliga.quandò habeat locum, et post num.8.*
8 *Tempus, licèt breue, interpellat pro homine.*
9 *Tempus certæ ætatis requirit interpellationem ad moram.*
10 *Obligatio quando dicatur pura. L.cedere diem.ff.de uerb.signi.ornatur per totam legem.*
11 *Diem cedere, & uenire, quid sit: & quando dicatur.*
12 *Dies tacita, quæ ratione loci subintelligitur, non impedit obligationẽ nasci ante diem: sed benè actionẽ. limita nu.13.14.15.*
16 *Creditor ad diem certam an possit agere, ut aduenienite die sibi soluatur.*

Agens

17 *Agens ante diem quando dicatur malè agere.& num.18.19.*

20 *Ante conditionem neque cessit, neque uenit dies: quia nec obligatio, nec actio nata est.*

21 *Conditio executioni apposita, non facit actum conditionalē. Et quando dispositioni uel executioni dicatur apposita.num.22.*

23 *Conditionis natura est actum suspendere. Et quid de modo. num.24.*

25 *Promittens partem uini nascituri in tali uinea, non obligatur nisi probato, quòd uinum natum collectumque sit.*

Quod procedit in qualibet dispositione conditionali.num.28.

26 *Relatiuum adiectum uerbo futuri temporis, inducit conditionem.*

27 *Iudex sub conditione datus, non habet iurisdictionem, nisi purificata conditione.*

29 *Conditio habetur pro causa.*

L. XIII. POMPONIVS.

IN omnibus obligationibus in quibus dies nō ponitur, præsenti die debetur.

SVMITVR hęc regula ex legibus in gloss. allegatis, & est clarissima quantùm ad corticem & sonum uerborum, sed in materia difficilis & speculatiua. Doctor. hanc materiā plenè examinant in l. in illa stipulatione. in l. interdū. in l. cum qui calendis. in §. quotiens. & in l. ita stipulatus. la grande. ff. de verb. oblig. & in l. j. ff. de condit. & demonst. & in §. omnis. instit. de verb. obliga. ita ꝙ facilè esset fimbrias dilatare: sed quia materia ordinariè in dictis locis traditur, inconueniens uidetur eam hìc transplantare: dicā tamen & declarabo nonnulla necessaria & notatu digna.

Diligenter igitur primò notandū est, quòd † licet simpliciter promissum, præsenti die debeatur, & peti possit. l. liber homo. in §. decē hodie. ff. de verb. obliga. & d. §. omnis. statim tamen exolui non debet, nec exigi potest, sed cum aliquo temperamento & temporis spatio: ut hìc per gloss. Ideo eleganter dixit Iurisconsultus in l. quod dicimus. ff. de solutio. quòd creditor recepturus pecuniam sibi debitam uenire nō debet cum sacco paratus: dandum est enim aliquod spatiū tēporis. Hinc est, ꝙ licet interpellatio constituat debitorē in mora. l. si ex legati causa. ff. de verb. oblig. l. quod te. si certum petat. intelligitur tamen ciuiliter nō ad unguem, sed cum moderato spatio temporis, arbitrio iudicis limitādo: ut per gloss. solennem in l. Aemilius. in uerbo, restitui. ff. de mino. & in l. diuortio. in prin. ff. de neg. gest. Deci. hìc & in d. l. quod te. colu. iij. Iaso. in d. l. si ex legati causa. in iiij. nota. & in d. §. decem, & in d. l. cum qui. in §. quotiens. ff. de verb. oblig. Vbi propterea dicit, quòd † quælibet promissio pura miserationis gratia, tempus aliquod habet in executione ad soluendum: & ubi à iure taxatum non reperitur, taxandū est à iudice: ad quod uide Bart. & alios in d. l. quod dicimus.

Limita prædicta † in precario, quod statim pręcisè reuocari potest nec recipiens conqueri potest se de-

cipi, ex quo ista est natura precarij, de qua recipiens à principio cogitare potuit. Decius hic & in l.contractus.colum.ij.infrà eo dem.

4 Item limita prędicta, nisi † quis promisisset hodie, uel præsenti die soluere: quia exactio in ipso die tūc non impeditur propter specificā expressionem temporis, licèt secus sit in promissione simpliciter facta. Angelus in d.§.omnis. & per Decium, hic ad finem. Facit quod scribit Baldus in d.l.j.C.ne lice.in una eadem que causa tertio prouo. de promittēte statim, uel in proximo soluere, qui constituitur in mora per transitū horæ. sicuti si solutioni esset apposita dies absque interpellatione aliqua, ut sic verba aliquid operentur. Aretin.tamen in d.l.ita stipulatus.magna, colum.penult. reprobat Bal.per l.si decem petiero. illo eod. titu.de verb.oblig.ubi cōditio, quæ tacitè inerat, non aliter operatur si sit expressa ad faciendum committi citiùs tardiusúe obligationem. Facit eiusdem Bald.dictum in l.si mihi & tibi.in §.j.ff.de leg.j. per illum text.

5 quòd breuitas tēporis operatur † ne quis in mora constituatur: & sequitur Ias.in d.l.decē.colu.ij.vers.unus ex uobis.& Socin.in dict.§.j.confirmans ratione.nam mora est delictū negligentiæ.l.mora. ff.de vsur. quæ negligentia nō dicitur esse ubi adest impossibilitas. facit text.l.rarum.& l.quod dicimus.ff.de solut.qui utūtur uerbis mox,& statim: & tamen cum temperamento temporis promissionem intelligi debere, volunt. Et quòd Angel. & Deci. malè asserant eadē die promissionis exactionem fieri posse, liquet apertè. quia

6 † tota dies cedit, & ante lapsum diei exactio fieri nequit: imò nec agi, petiue. d.§.omnis. & l. qui hoc anno ff.de verb.oblig. Nisi dicas Decium & Angel.loqui quando dies hodierna apponitur promissioni; secus si solutioni uel actui solutionis, quia dies ponitur tunc ad differendā solutionē. & sic ante lapsum diei agi, uel peti non potest, secundum communiter à scribentibus receptā sententiam: ut per Ias.in d.§.decem hodie.col.fin.in quarta limita. Ex hoc tamen non defenditur, nec defendi potest opinio Angel. & Decij superiùs relata, qui loquuntur, ut eorum uerba demonstrant quādo dies fuit

7 apposita solutioni, quo † casu locū non habet dispositio d. §.decem hodie.ut ibi per docto. Præterea in casu ipsius §. decem. licèt ea die peti possit exactio, tamen differri debet arbitrio iudicis, nec cum sacco paratus uenire debet creditor: ut suprà dixi, & ad limitationem ipsius §.decem.tradit post alios. Iason ibi.col. ij.in prima limitatione. Malè igitur loquuntur Angel. & Decius uolentes in ipso promissionis die exactionem fieri posse. bene arbitrarer quod post lapsum diei factæ promissionis in terminis prædictis posset exactio fieri, per decisionem Bald. suprà relatam, de promittente statim uel in proximo soluere. debitori enim imputandum uidetur, qui fidem suam ad breue tēporis spatium sic astrinxit, quasi haberet pecuniam paratam. quidquid enim dixerit Iason in dicto §. decem. in versicul.

8 unus ex uobis. Tempus † expressum, licèt

licèt breue interpellat: quia si promitto dece hodie dare: lapsus illius diei me interpellat, & in mora constituit: ut uolunt Angelus & Imola in dicto §.decem.& facit l.magnam in sui generalitate.C. de contrahen. & commit.stipula.Nec obstat §.decem.quia non dicitur ibi ꝙ non cōstituat in mora, sed ꝙ non dat dilationē debitori. non enim censetur appositum gratia debitoris, sed potius creditoris: prout in simili habetur in d.l.si decem cùm petiero. Neque refragatur quod dixit Bald. de termino nimis breui, quia intelligitur quādo est tanta breuitas, quæ promissionem impleri impediat, prout loquitur §.si seruos quòs Gadibus.in quo Bald.fundat se: ut etiā declarat ibidem Socin.quod non cōtingit in terminis nostris præallega. §. decem. Et ita consulendo tradit Corne.lib.j.consil. xxvj.ubi consuluit, ꝙ ille qui promisit proficisci incontinenti Arretium cum instrumento ad faciendum certum quid, absque aliqua interpellatione constituitur in mora, si non accesserit intra tempus, intra quod commodè ire poterat, propter appositionem termini incontinenti. Et ad l. si decem cùm petiero. iuxta inductionem Aret. s.relatam responde, ꝙ expressio ibi fiebat per eum modum per quem tacitè inerat, ideò nihil operatur: ut per eundem Are. & Ias. in dict.§.decem.col.j.& ij.sed in quæstione proposita expressio aliter fit quàm tacitè inesset. tacitè enim inerat, ꝙ solutio & exactio fieret cùm interuallo & moderato tēporis spatio, ut prædiximus.& expressio cantat, ꝙ fiat statim, incontinenti, uel in proximo: ideò nimirùm si aliud longum tempus ad soluendum nō conceditur. Scias tamen, quòd
9 † tempus certæ ætatis habens conditionem purificare, non constituit debitorem in mora sine interpellatione: ut per Decium in consil.ij.

10 In obligationibus † igitur, in quibus dies non ponitur, præsenti die debetur. sicque obligatio est pura, cessitque, & uenit dies: quia obligatio cum actione orta est. l. cedere diem ff.de uerb. signifi.licèt exactio differatur secundum dicta in supe-
11 rioribus. Cedere † autem diem (ut eleganter declarauit Iurisconf. in d. l.cedere.) significat incipere deberi pecuniam. uenire diem, significat eū diem uenisse, quo pecunia peti possit, ubi purè quis stipulatus fuit: ut in regula legis nostræ. & cessit (ait ibi Iurisconsul.) & uenit dies. ubi in diem, cessit dies: sed nondum uenit: ubi sub conditione, neque cessit, neque uenit dies, pendente adhuc conditione.

Limitatur tamen primum membrum nisi dies tacitè subintelligatur ratione loci, uel ratione rei promissæ: sed nondum in esse productæ, aut ex uoluntate disponentis, uel ex qualitate actus, seu contractus: ut hìc per Dec.col.ij.& per doct.in locis præalleg.s.& Brunum Asten.in tracta.de rebus seu dispositionibus dubiis, fol. xxv. ubi dicta Decii hìc reassumpsit aliquibus additis.

12 Sed instat not.dubitatio † de die tacita, quæ ratione loci subintelligitur, an ante dictam diem obligatio nata

nata sit? Bartol.in l.interdum.ff.de uerb.oblig.concludit, ꝙ sic, sed non actio: per illum tex. Oppositum tenet ibi Iaso. cuius argumentis respõdet hic Dec. tenens tamen contra communem ꝙ ante diem quæ tacitè subintelligitur, non sit nata obligatio. per tex. ubi Are. in l. cõtinuus in §. cùm ita. in fi. ff. de uerb. obliga. dum ibi dicitur, ꝙ si ille qui certo loco dare promisit, celeriùs quã fieri solet ad talem locum peruenerit: statim ꝙ ad locum applicuit, obligatus est: ergo prius non erat obligatus.

Non recedo à communi sententia per d.l. cedere diem. dum ait, ubi in diẽ quis stipulatus est, cessit dies, & incipit deberi pecunia: ergo nata obligatio. Nec refragatur ꝙ loquatur in die expressa: quia taciti & expressi par est uirtus. l. cùm quid. ff. si certum peta. Et si expressa non impedit ortum obligationis, minus tacita. Probatur etiam subtiliter inducendo l. eum qui calendis. in §. quotiens. ff. de uerb. obl. Quotiens, inquit, dies non ponitur in obligationibus, præsenti die debetur, nisi locus adiectus spatium temporis indicat. ergo probat natam obligationem, aliàs non deberetur pecunia. Ad tex. Are. in §. cùm ita. responde, ꝙ statim obligatus est, scilicet cùm effectu: prout uerba intelligenda sunt, & non uerbotenùs. l. j. §. hæc autem uerba. ff. quod quisque iur. probaturque dicta sol. per tex. cum glo. faciente similem expositionem, deberi scilicet cum effectu: in dict. l. eum qui calendis. in §. fin. obligatus igitur tunc erit cum effectu, quia agi poterit, & exactio fieri: anteà uerò obligatus quidem erat per prædicta, sed non cum effectu: cum actio minimè nata foret. Et quòd dies tacita impediat natiuitatem actionis, sed non obligationis, tradit Aquen. nonnulla dicens, in dict. l. ita stipulatus. magna. §. fin. colum. pen. & fi.

13 ubi post Bart. & alios limitat†quãdo tempus incertum esset, puta quãdo quis stipulatus fuit aliquid dari, uel fieri post eius mortem, quia tūc impedit natiuitatem obligationis & actionis, quæ solùm ab hærede & cõtra hæredem incipit. l. j. C. ut acti. ab hæred. & contra hæred. Et reprobata ratione Bar. Aquen. aliam assignat, quia quando quis stipulatur post mortem suam, uidetur hæredi suo stipulari uelle, ita quòd nunquã obligatio in persona sua accipiat uires. quod licèt de iure antiquo impossibile uideretur, per l. quicunque ff. de acti. & oblig. tex. tamen in §. post mortem. institu. de inut. stipul. hoc putat rationabile, propter consensum partium, qui & si non possit natiuitatem obligationis impedire per appositionem diei tãtum: ut declarat Barto. in d. l. ita stipulatus. tamen quando cum tempore concurrit personarum diuersitas, ut in terminis quæstionis prædictæ, hoc benè facere potest. Et fortius†ubi ul-

14 tra deducta incerta sunt, ut in promittente fructus ex fundo percipiendos. hæc enim est maxima incertitudo conditionem sapiens, ideo nec obligatio nec actio interim oritur. l. j. ff. de condit. & demonst. & per Bar. in l. in l. interdum. ff. de uerbo. oblig. †Item quando in obligatio-

ne

ne deductũ ẽ id quod sui natura ad hæredes non transit, prout est usufructus:tunc ante diem non nascitur obligatio,nec actio.l.j. in fin.cũ l.sequ.ff.quando dies lega.ced. ubi Iuriscõsul.rationem assignat.& tradit Mathæus de Afflictis in decisione Regni cclxxix. ubi discutit practi
16 cabilem quæstionem.An† creditor ad diem certam agere possit, ut adueniẽte die sibi soluatur, & interim formetur processus:& concludit agi posse ante diem, ut soluatur adueniente die ac tempore. Iuraque dicẽtia ante tempus agi non posse, debere intelligi,ut tunc soluatur: sed bene agi posse ante diem & tempus, ut solutio fiat adueniente tempore: ita sæpè fuisse practicatum dicens, Idem tenent aliqui Moderniores in d.l. ita stipulatus. in ultim. colum. Quæ sententia mihi non placet. quãuis enim ubi obligatio & actio nata est, & dilatio ad soluendũ à lege datur:ut in dote.§. exactio.l.unicæ.C.de rei uxor. act. ꝓcedere possit ea opinio:tamen ubi actio nata non est,secus est. Ideo rectè consuluit Alexand.lib.j. consi. xcv. quòd ubi in diem,puta sancti Michaëlis, collata est solutio & ante diem data fuit petitio, contra quam oppositũ extitit,non esse admittẽdam, Iudex pronunciare,inquit,debet,non esse procedendum ad ulteriora super petitione actoris ante diem agentis,& reum absoluere: quia actor malè agit ante diem. præallegata l.cedere diem.& ca.j.de plus peti. cum alijs de quibus ibi per eum, & per Aret. in d.§.cũ ita.ubi post Paul.de Cast.
17 ait,† quòd si aliquis ante diem ageret,quæ tacitè subintelligitur,& peteret reum condemnari ad præstandum id quod debet soluere tempore congruo,id est post diem subintellectum,repelli possẽt a limine iudicij:quia qui ante diem agit, malè agit.Quod est indubitanter uerum subijcit Aret.quando ante diem nõ est nata actio,ut i casu illius.§. quia sine actiõe agit,ideò repelli potest:
18 sed † ubi ante diem nata esset actio tunc an sit necessaria exceptio, uel iudex debeat,aut possit repellere ponit idem Aret.in dict.l.ita stipulatus. colum. antepenul. Aquen.loco præallegato, & Ias.in l.enim qui.in §.qui ita,el ij.colum. antepenult.&
19 seq.de uerbo.oblig: ubi † autem nõ præcessit debitum purum, sed solũ in diẽ,& ante diẽ agatur, iudex reũ absoluère debet,quamuis nihil opposuerit.tex.est in l.quòd si in diẽ. in prin.ff.de peti.hæredi.secundum sanum intellectum,ut per Iaso.loco præalleg.& probatur etiam in.§.tẽporales.instit.de except.ibi, ergo hi quibus intra certum tempus uolentibus agere obijcitur exceptio, aut pacti conuenti,aut alia similis,actionem differre debent & post tempus agere.& ibi not.scribentes. Ex prædictis clarè intelligitur quod scripsit Iurisconsul.in dict.l.cedere diẽ. quando dies dicatur cessisse, & uenisse, & quando uenisse, sed non cessisse.

Superest,ut uideamus de ultima spe
20 cie † ut de promisso sub conditione,qua pendente neque cessit, neque uenit dies:dicit pręalleg.l.cedere diem.

re diem.& circa hanc Bar.in dict.l. ita stipulatus.colum.penul.uersicu. tertio est uidendum de conditione possibili,seu contingenti, quæ se habet ad esse,& non esse. & cócordát, inquit,omnes in hoc casu, quòd ante conditionis euentum non sit nata obligatio,nec actio.dict.l. cedere diem.etiam in conditione tacita.l. item quia.cum not.ff.de pact.& sequuntur ibi Imo.Are.& alij in ulti. colum.& hîc in ij.colum. Deci.limi
21 tans,ubi † conditio executioni apposita esset : quia tunc non suspendit, neque actum conditionalem facit. l.muto.§. sub códitione.ff. de tutel. l.ita demum.in fi.ff.de arbit. tradit Bar.in l.j.colum.ij.ff. de condit. &
22 demon.Declaratque † tunc dici códitionem appositam dispositioni, quando concernit substantialia, sine quibus obligatio consistere non potest.sed si respiciat accidentalia, tunc uidetur executioni apposita,iuribus præallegatis: & ita prius dixerat Ias.in l.item quia.in ult. colum. ff. de pact. Conditio autem, quá certum est exituram, uel quæ tempus præsens respicit, non est proprie códitio, neque impedit ortum actionis & obligationis, uerùm pro pura habetur.l.cùm ad præsens.ff.si cert.peta.cum ibi not.per doctor.& §.j.l.si pupillus.ff.de noua.Et habet
23 † conditio de sui natura effectum actus suspendere. secundum Bal. & Feli. in cap.cum Ioannes. colum.j. de fide instrumen.per tex.in cap.uerum. de conditio. apposi. & l.j.C. de conditio.inser.cum ibi not.Mo-
24 dus † autem non suspendit, sed actum gestum qualificat : ut in dict. c.cum Ioannes.ubi emptio habebat certum modum, quo non obstante statim debebatur pretium:ideò modus,dicunt,non facit actum conditionalem:quia conditio est prædicans rei determinatæ:ita quòd se habent,ut extrema opposita tempori. Modusque secundum prædictos inducit obligationem per quam peti potest modi implementum,sed conditionis implementum peti non po
25 test.Hinc etiam est,quòd† promittens annuatim soluere in festo,puta omnium Sanctorum,quintam partem uini quod nascetur colligeturque ex tali uinea,non obligatur nisi probetur natum collectumque uinum.l.cùm certus.ff. de uino triticoque lega.Præterea illud relatiuũ,
26 † quod, adiectum est verbo futuri temporis nascetur,& colligetur, inducitque conditionem. l. Stichum qui meus erit.ff.de legat.j.qua non impleta actio non nascitur,nec obligatio.d.l.cedere diem.ut igitur competat actio,requiritur probatio implementi conditionis prædictæ, sicque uinum natum & collectum.l. qui hæredi.ff. de condi.& demon. prout consuluit Rapha. Comen.
27 lxxix.super quęstione.Et iudex†sub conditióne datus,si ita esse tibi constiterit, non habet iurisdictionem nisi prius purificetur conditio, nec ante dici potest iudex.c. ab excóica
28 to.cum not.de rescrip.Et hoc†est regulare in qualibet dispositione conditionali,ut prius ex ea agi uel excipi non possit, quàm conditio extiterit.d.l.cedere diem.& cap.j.de plus peti.ita Ancha.in consilio. cccxvij. Efficacibus.colum.j.Socin. consilio

H alla

xcix.colum.viij.lib.3. Fel. in cap. si constiterit.de accusatiõn.ubi etiam alia ratione id firmant. Et conditione non uerificata nec impleta pactũ sub conditione factum,locum non habet.d.l.cedere diem.& l.hæc uenditio,in princ.ff. de contrah. empt. l.j.ff.de dona.ibi, totum hoc sub cõ
29 ditione est.nam conditio † pro causa habetur.Barto.in l.à Titio.ff. de verbo.obliga.& causa cessante cessat effectus.c.cum cessante. de appellatio.ita consulendo scripsit Dec.in consi.dcxiiij.col.fin.

Et pariter si per unum ex fratribus alteri sit facta donatio bonorũ suorum, si alius frater non diuidat bona comminria intra octo dies a tempore notificationis sibi factæ,donatio sub cõditione celebrata dicitur, & locum non habet,nisi impleta sit conditio:quia dispositio cõditionalis cessat conditione non impleta, dicta l.cedere. & dicta l. hæc uenditio:nam quando aliquid conditionale deducitur in iudicio,liquidari debet,quòd impleta fuerit conditio l.si quidem.& ibi Bal.in ultima colum.C.de exceptioni.l. hoc iure.ff. de uerbo.obliga.not. Dec.in consil. dcxxix. Quæ omnia bene signabis ad d.l.cedere diem. quam nũquam ita ornatam & declaratam,ut arbitror,uidisti.

SVMMARIVM.

1 *Idem de actione tam reali quàm personali ,quòd de re ad quam competunt,iudicari.*

Limita secundum ueritatem. nu. 5. & in correctorijs .nu.9.

2 *Actio secũdum qualitatem rei, quæ in ea deducitur , quòd mobilis uel immobilis iudicetur.*

3 *Pecunia an iudicetur mobilis uel immobilis.*

4 *Verbum,uidetur,& uerbum intelligitur,quòd fictionem significent.*

6 *Meum proprie non dicitur,mihi debitum.*

7 *Possidens rem illam tenetur cathastare : non autem habens ad eam actionem.*

8 *Vasallus seu emphyteuta non possidens,non tenetur ad seruitia.*

10 *Emens actionem iam certam minoris quàm ualeat est tutus in foro conscientiæ.*

L. XV. PAVLVS.

QVI actionem habet ad rem recuperandam , rem ipsam habere uidetur.

SVMITVR ex legibus in glo. allegatis.concordat tex.in l. rem in bonis.ff.de acqui.rerum domi.dum ait,rem ad quam recuperandã actionem habemus in bonis nostris intelligimur habere.& in l. bonorum appellatio.in fin.de uerbo.significa. æquè bonis nostris,inquit,annumerabimur,si quid est in actionibus, petitionibus , & persecutionibus . nam hæc omnia in bonis esse uidétur.ad idem l.id quod. de uerborũ significatio.ubi dicitur : id apud se quis habere uidetur, de quo habet actionem.habetur enim , subiungit Iurisconsul.quod peti potest.Et pro
1 cedit † hæc regula tam in actione reali

reali quàm personali: ut hîc post glo. & Bald. per Dec. attestantem illud quod est in iure & obligatione, & in patrimonio propterea eē dici. & econtrariò sentimus, inquit glos. debitori id abesse dici, in quo est alteri obligatus. l. si mandato. Titij. ff. de nego. gest. Præsupposita enim à Iurisconsulto uirtute iustitiæ, quæ tribuit unicuique quod suum est, illationem & consequentiam facit, quòd ille qui habet actionem ad rē uideatur rem ipsam habere. Hinc etiam est, quòd licet non contrahatur mutuum, nisi fiat de meo tuum: si tamen iussero debitorem meum tibi mutuo pecuniam dare, & ille promiserit, contrahitur mutuum, quicquid plerique dixerint: quia p promissionem quæsita est actio illi cui mutuare uolo contra debitorem meum, ita quòd pecuniam mutuo habere uidetur, ut in regula nostra, & iuris fictione apud eum dicitur esse pecunia. d. l. id apud. secundum Socin. in l. singularia. in iij. nota. ff. si certum pet. & sequuntur alij Modern. facit quod scribit Alexand. ibi in penulti. colum. dum allegat l. id quod. Hinc etiam est, quòd ille qui edere debet, non solum tenetur si instrumenta uel rationes penes se habeat, ad quorum editionē tenetur: sed etiam si penès alium sint, quem tamen ipse ad exhibendum cogere possit. l. procurator. ubi Rimi. in ultI. not. tradit. C. de eden. Et si legatarius rem sibi legatam alteri legauerit, uidetur legasse actionem quā ad rem habet. l. si sic. §. j. & l. legatū ita erat. cum not. ibi per Bar. ff. de lega. j. Ex prædictis etiam infertur uerū esse quod dicitur, idem iudicari de actione, quod de re ad quam competit ipsa actio & iudicat. ideò † actio
2 censetur inter mobilia, uel immobilia: secundum qualitatem rei ad quā competit. unde qui rem recuperare nequit, nec ad rem illam acquirit actionem. Dec. hic post gloss. in l. j. C. si aduersus transactio. & Paul. de Cast. in l si unus ex socijs. per illum tex. ff. de serui. rustic. prædio. ac per l. si ad resoluendum. C. de præd. mino. quod ita simpliciter uerum non est. ideò intellige, ut per Bartol. in d. l. j. Alexā. & alios in §. quæsitum. l. j. ff. ad Trebel. ianum. dum examinant,
3 † utrum pecunia tanquam mobilis uel immobilis iudicetur. * Et per Rui. in l. legatum. colum. fin. de lega. primo.]

Procedit autem hæc regula, secundum glo. & doctores non secundum ueritatem, sed ex legis interpretatione: & consequenter non uerè nec propriè, sed fictè. ideò text. hîc & in locis præallegatis utitur
4 † uerbo, uidetur, & uerbo intelligitur, quæ fictionem denotant, ut hic per Decium. & diximus in l. non uidetur, supra eodem. Et hoc patet ad sensum, quia aliud est actio, aliud res quam per actionem petimus atque persequimur. Et licet agens rei uendicatione dominium uerè habeat: plus tamen sine dubio est rem (ut inquit gloss.) penes se habere, quàm actionem ad rem recuperandam, propter expensas & litium anfractus, ac propter commodum possessionis, quod magnum est. §. commodum. insti. de interdict. cum pluribus adducendis in l. in pari. T. eo.

Eapropter Iurisconsultus in l. minus est.infrà eodem.circa finem titu. ad
5 † ueritatem respiciens aliam traden do regulam:minus est,inquit, actio nem habere,quàm rem.licèt enim, secundum glo.in d.l. minus. qui actionem habet, rem habere uideatur,quantùm ad intellectum & censuram iuris:ut in lege nostra.tamen quãtùm ad executionem factorum sæpè aliter contingit. euentus enim executionis & sententiæ incertus est l.quod debetur.ff.de pecul. & dicit esse considerandam dilationẽ, quæ condemnatis datur, litiũ anfractus, & expensas ut prædixi. faciunt quæ eleganter scribit Ancha.in consi. ul ti.col.vij.in iiij. dubitatione. benè igitur & sanctè loquitur glos. instit. de actio.in princ.in uerbo debetur,
6 volens † non dici propriè meum, quod est mihi debitum,sed largè & impropriè.sicuti aliud est, quòd beneficium sit tuum:aliud quod sit tibi debitum.ut hìc per Dec.in princ. & fin.dicentem etiam,quòd statutũ loquens de vendente rem suam,pœnam imponendo,locum non haberet in eo qui rem uenderet, ad quã personalem haberet actionem. ille enim non dicitur propriè rem habere, qui ad illam actionem habet:ut per Barto. Alexan. & alios in l.Gallus.in §.uidendũ.ff.de lib. & posth.
7 Hinc etiam est, quòd † rem possidens illam cathastare tenetur, non autem habens ad eam actionem.l. forma.§.si cũ ego.& ibi not.p Bar. ff.de censi.accedat tex.in §.furti.instit.de oblig.quæ ex deli. nas. quòd meliùs est pignori incumbere, quã in personam agere. Hinc etiam est, quòd in satisdatione de iudicio sisti, habens actionem ad rem non æquiparatur possidenti rem.l. sciendum.§.fundum.& §.diuersa. ff. qui satisda.cogan.secundum gloss. præalleg.l.minùs.Rursus licèt ius patronatus sit de foro ecclesiæ.cap. quanto.de iudic.actio tamen personalis ad ipsum ius ecclesiæ non dicitur esse de foro ecclesiæ:secundum Butri.
8 & alios in d.c.quanto.Et † uasallus seu emphyteota non possidens,non tenetur ad seruitia,nec ad solutionẽ canonis,neque ad capiendum inuestituram.Bald. & alij. in l. solennibus.C. de rei uendica. Et similiter priuilegium alicui concessum ne teneatur ad solutionem collectarum pro bonis suis,non extenditur ad pdium ab alio bona fide possessum, licèt dominus ad illius recuperationem habeat actionem,& ad eum inde reuertatur.Roma.in singul.603. an priuilegium. Item in rescindenda transactione prætextu læsionis ultra dimidiam iusti pretij: talis iustitia pretij accipitur non inxta metam actionis ac petitionis, sed considerato & æstimato dubio litis euentu.secundum scribentes in l.ij.C.de rescind.uendi.ubi latè scripsi. Dicit etiam Socin.post quosdam alios in consi.100.col.pen.libr.j. quòd cum in regula nostra ponatur uerbum uidetur,quòd fictionem potius quã ueritatem denotat:sequitur,quòd si
9 † statutum mentionem faciat de pecunia redacta, locum non habebit in pecunia quæ redigi potuit, sed actualiter redacta non fuit:cũ uerba statutorum strictè & propriè sint intelligenda. Et pariter locum nõ haberet

beret hæc regula in correctorijs & odiosis per prædicta. & not. per Alexan. & alios in l. Gallus. in §. uidendum. Proterea idem Socin. in consi. cxliij. col. fi. lib. j. arguit simulationẽ contractus, eò quòd emerat quis actionem ad centum pro eodem pretio: nã minus dicit, ualet actio, quã æs: tum ob dubium litis euentum, cùm possit causam iustam propter iniquitatem iudicis perdere: tum ẽt quia debitor inops interim effici posset. ideò rectè dicitur in d. l. minus. quòd minus est habere actionẽ quàm rem. ex quo igitur emit quis euentum, spemque futuri iudicij, ridiculum est sentire ac dicere ꝙ pretium rationabile tantum sit, quantum est in actione. Hinc pulchrè cõcludit Inn. in c. in ciuitate. de usur.
10 † quòd salua cõscientia potest quis emere actionem iam ortam tempore contractus minori pretio: quia se periculo exponit: quis ergo, inquit ibi Soci. crederet talem contractum uerum & iustum distat à uerisimili, ideò falsitatis imaginem præ se fert: ut inquit Bald. in l. j. C. de ser. fugit. Est itaque uerè & propriè rem habere cum effectu, & actualiter penes se tenere. l. nomẽ filiarum. uersi. habere. suprà tit. j. cum alijs allega. per Alex. in consi. xxxv. vol. iiij. Qui tamen etiam ad rem spem habet, rem ipsam habere dicitur: ut per Ias. in l. is potest. col. ix. ff. de acquir. hære.

SVMMARIVM.

1 *Pretium & res sunt de substantia uenditionis.*
2 *Verbum imaginarium, & uenditio imaginaria quid sit, an & quomodò accipiatur. & nu. 3.*
4 *Homo ad imaginem & similitudinẽ Dei factus est.*
5 *Imagines sanctorum ad memoriam primitiuorum adoramus.*
6 *Origine rei sublata, eius imago relinqui non debet.*
7 *Veneti sunt sapiẽtes: quia ciues quos faciunt, non admittunt ad officia ciuitatis propter discordiam.*
8 *Contractum simulatum arguens, debet id probare. Et qualiter probetur.*
9 *Contractum simulatum. quando liceat allegare maximè contrahenti.*
10 *Venditio imaginaria uera quando dicatur.*
11 *Venditio imaginaria est nulla: nisi facta fuerit in fraudem, quia tunc rescissione opus est.*
12 *Venditio magni pretij pro uno nummo dicitur imaginaria, & est nulla. secùs in emphyteusi. nu. 13.*

L. XVI. PAVLVS.

IMAGINARIA uenditio non est pretio accedente.

SVMPTA fuit ex legibus allega. per gloss. & pluribus alijs ubi de imaginarijs cõtractibus agitur. Vbi ergo interuenit pretium, uenditio
1 non est imaginaria, sed uera: † quæ consistit ubi interuenit res & pretium. §. pretium. institu. de emptio.
2 & uendit. Imaginarium † autem distinguitur à uero: & solùm in imaginatione fit ac consistit, secundum Hieronymum, quem infrà referã. Et imaginaria uenditio propriè dicitur

citur nuda facta, ac simulata, secundum gloss.hic.& in l.nuda.ff.de cōtrahen.emptio. & in §.j. l.iij. ff.de manumis. & quæ apparenter non autem existenter uenditio est. legibus præallega. Paulus de Castro in consilio infra allegat. Sic imaginarius usus dicitur, qui imaginem ueritatis, nō ueritatem habet.l.quoniam indignum.cum gloss.C.de testamen.hinc eleganter Iurisconsultus in l.contractus.ff. de action. & obligationib. cōtractus imaginarij, etiam in emptionibus, inquit, iuris uinculum non obtinent, cum fides ueri simulatur, non intercedente ueritate. Et Hierony.de diuersis lepra rum generibus, alius imaginarium legis opus quasi sub ueritatis colore depinxit, alius corpus ipsius ueritatis declarauit.

* * Et imago repræsentata non est res ipsa essentialiter, ut per illū text. inquit Salic.in l.etiam.C.de appell. & Ias.in l.filio quem pater. colum. ij.supra de lib.& posth.ubi de imaginaria paternitate ac filiatione, & quibusdam alijs ponit.]

3 Et pro † similitudine imago plerūque ponit.iuxta illud Virg. O mihi sola mei super Astianactis imago. dicitur enim similitudo, quasi imitatio: quia, ut inquit Varro, deducitur ab imitatione, & per allusionem ad aliud dicitur ut echo, uocis imago. Hor.j.Carmi. Iocosa nomē imago. non enim proprium rei esse repræsentat imago. ut per illū tex. no. Bal.in l.ij.C.de iure aur. annul. Et

4 † homo ad imaginem & similitudinem Dei factus dr:in rōne.s.quę est imago Dei.ideò Ambros.de fuga sæculi.similem Dei esse est habere iustitiam, sapiētiam, & in uirtute Dei esse perfectum, ut hr in ca. similem. de pœni.dist.ij.nouem autem similitudines animæ ad Deū ponit Archiepiscopus Flor.hanc materiā plenè tangens in j.parte suæ summæ. quamuis autem homo ad similitudinem Dei factus sit, inter creatorē tū & creaturam non potest similitudo tāta notari, quin maior dissimilitudo notanda sit.c.dānamus.in fi. de sum.trini.no.Fel.de rescrip.in c. capitulum sanctæ crucis.colū.ij. De imaginibus uerò sanctorū non adorandis nec uiolandis, postquam hæc materia hisce miseris tpibus nostris agitatur ac mouet, aliquid dicemus. Tractatur.n.in c. perlatum. eū seq. de consecr.dist.iij. & iiij. Venerabi-

5 les † sanctorū imagines (dicit text.) christiani non Deos appellant, neque seruiunt eis, ut dijs, neque spem salutis ponunt in eis, neque ab illis expectant futurum iudicium: sed ad memoriam & recordationē primitiuorum uenerantur eas. de quibus pulchra quędā scribunt Pau.de Ca. C.de fer.in l.fi.Capel.Tollos.decis. ccciij.summa Ang. in uerbo Imagines.Picus in sua Apologia in iij.q. de adoratione crucis, & imaginum. Archiepiscopus Flor.in iii.par. summæ.c. xij. & x. * Plenius Ioan. de Ana.in c.fin.de maledi.] Satis uerò

6 absurdum est, † origine rei sublata eius imaginē relinqui.dicit tex. no. in l.unic.in prin.C.de dedi.lib.tol. p quē dicit Soc.in cōsi.123. col.ij.& doc.in l.fi.p illū tex.et.C.de edic.diui.quod sublata re super quā fit dispositio, & interpretatio tollitur et inter-

interpretatio. inferentes ad quæstiones: ut ibi per eos. Et ex principio prædictæ l. unicæ loquentis de imagine rei non relinquenda re sublata, tollendas esse occasiones, ꝓpter quas ciuilia bella nascuntur: quarũ potissima est facere ciues, qui non erant & discordiam seminabant.

7 Sapientes † tamen sunt Veneti, inquit, qui ciues quos faciunt ut mercari possint, ad honores & officia ciuitatis suæ non admittunt.

8 Volens † autem dicere contractũ imaginarium fictitium & simulatũ, debet dilucidè probare. l. sed si maritus. in fi. ff. qui & à quib. man. Et cũ sint plures species simulationum, dicens contractum simulatum, exprimere & specificare simulationem tenetur. Decius hic in fi. & Paulus de Cast. in consi. lxxxij. uisis his in antiquis. ubi dicit, similes contractus occultè & sine testibus fieri, uno de altero confidente: & propterea simulationem ex coniecturis probari. & idem de contractu imaginario. De qua materia uide Socin. in consilio cxliij. col. fin. lib. j. Bologni. consilio xxv. Corn. consi. lxij. colum. penult. uolu. j. Felin. in c. si cautio. column. xxiij. cum sequen. de fide instrum. Ias. in consi. clxx. uolu. ij. Decius in consi. dlxxxvij. dcxlviij. & dclix. ponentes plures coniecturas, per quas fit probatio prædicta, & admitti ad id testes etiam aliàs inhabiles: ut per

9 Corne. loco prælleg. Quando † uerò liceat contractum imaginarium simulatum in fraudemúe celebratum allegare, præcipuè contrahenti, ponunt Paul. de Cast. in cõsi. lxxxij. in antiquis. Aretin. in consi. lxv. colum. fin. & lxxvij. in ij. dub. & xcvj. in iij. dubio. & Alexand. in consilio xxxvj. col. ij. in ij. volu.

10 Dicitur † etiam quandoquè venditio imaginaria uera & ubi pretiũ interuenit, sed quia momento est duratura, hoc inter partes priùs acto & conuento. text. est nota. cum gloss. in l. iij. in §. j. ff. de manumiss. de quo facit festum Ludoui. Bolog. in prælleg. consilio. xxv. colum. ij. Imaginaria igit uenditio non est, inquit hic Iurisconsultus, accedente pretio. nam ut dicitur institu. de emptio. & uenditio. in prin. emptio & venditio contrahitur simul atque de pretio conuenerit, licèt pretium numeratum non sit. Nec resoluitur dictæ uenditionis contractus, licèt postea præter primum propositum loco pretij, aliud soluatur seu remittatur. l. pretij causa. C. de rescindenda uenditione. cum alijs hic per gl. & Decium adductis. Intellige quando à principio erat intentio, ut pretium persolueretur: secus si apponeres donationis causa non exacturus quia non ualeret, neque esset uenditio. l. cùm in uenditione. & l. si quis donationis. ff. de contrahẽ. emptio. ut hic per gloss. ideò bene dicit Iuris-

11 cõsultus in dicta lege nuda. † imaginariam uenditionem pro non facta esse: neque rei alienationem fieri intelligi. ad idem. l. emptor. ff. de aqua pluuia arcenda. cum glo. quòd contractus simulatus est ipso iure nullus: secus si esset in fraudem factus, quia rescissione & reuocatione tunc est opus: ut hic per Decium & Alexandrum not. in consilio lvij. & cxlij. uolumine quinto.

citur nuda facta, ac simulata, secundum gloss. hic. & in l. nuda. ff. de cõtrahen. emptio. & in §. j. l. iij. ff. de manumis. & quæ apparenter non autem existenter uenditio est. legibus præallega. Paulus de Castro in consilio infra allegat. Sic imaginarius usus dicitur, qui imaginem ueritatis, nõ ueritatem habet. l. quoniam indignum. cum gloss. C. de testamen. hinc eleganter Iurisconsultus in l. contractus. ff. de action. & obligationib. cõtractus imaginarij etiam in emptionibus, inquit, iuris uinculum non obtinent, cum fides ueri simulatur, non intercedente ueritate. Et Hierony. de diuersis leprarum generibus, alius imaginarium legis opus quasi sub ueritatis colore depinxit, alius corpus ipsius ueritatis declarauit.

* * Et imago repræsentata non est res ipsa essentialiter, ut per illũ text. inquit Salic. in l. etiam. C. de appell. & Ias. in l. filio quem pater. colum. ij. supra de lib. & posth. ubi de imaginaria paternitate ac filiatione, & quibusdam alijs ponit.]

3 Et pro † similitudine imago plerũque ponit. iuxta illud Virg. O mihi sola mei super Astianactis imago. dicitur enim similitudo, quasi imitatio: quia, ut inquit Varro, deducitur ab imitatione, & per allusionem ad aliud dicitur ut echo, uocis imago. Hor. j. Carmi. Iocosa nomẽ imago. non enim proprium rei esse repræsentat imago. ut per illũ tex. no. Bal. in l. ij. C. de iure aur. annul. Et
4 † homo ad imaginem & similitudinem Dei factus dr. in rõne. s. quę est imago Dei. ideò Ambros. de fuga sæculi. similem Dei esse est habere iustitiam, sapiẽtiam, & in uirtute Dei esse perfectum, ut hr in ca. similem. de pœni. dist. ij. nouem autem similitudines animæ ad Deũ ponit Archiepiscopus Flor. hanc materiã plenè tangens in j. parte suæ summæ. quamuis autem homo ad similitudinem Dei factus sit, inter creatorẽ tñ & creaturam non potest similitudo tãta notari, quin maior dissimilitudo notanda sit. c. dãnamus. in fi. de sum. trini. no. Fel. de rescrip. in c. capitulum sanctæ crucis. colũ. ij. De imaginibus uerò sanctorũ non adorandis nec uiolandis, postquam hæc materia hisce miseris tpibus nostris agitatur ac mouet, aliquid dicemus. Tractatur. n. in c. perlatum. cũ seq. de consecr. dist. iij. & iiij. Venerabi-
5 les † sanctorũ imagines (dicit text.) christiani non Deos appellant, neque seruiunt eis, ut dijs, neque spem salutis ponunt in eis, neque ab illis expectant futurum iudicium: sed ad memoriam & recordationẽ primitiuorum uenerantur eas. de quibus pulchra quędã scribunt Pau. de Ca. C. de fer. in l. fi. Capel. Tolos. decis. cccij. summa Ang. in uerbo Imagines. Picus in sua Apologia in iij. q. de adoratione crucis, & imaginum. Archiepiscopus Flor. in iij. par. summæ. c. xij. & x. * Plenius Ioan. de Ana. in c. fin. de maledi.] Satis uerò
6 absurdum est, † origine rei sublata eius imaginẽ relinqui. dicit tex. no. in l. unic. in prin. C. de dedi. lib. tol. p quẽ dicit Soc. in cõsi. 123. col. ij. & doc. in l. fi. p illũ tex. et. C. de edic. di ui. quod sublata re, super qua fit dispositio, & interpretatio tollitur et inter-

interpretatio. inferentes ad quaestiones: ut ibi per eos. Et ex principio praedictae l. unicae loquentis de imagine rei non relinquenda re sublata, tollendas esse occasiones, propter quas ciuilia bella nascuntur: quarũ potissima est facere ciues, qui non erant & discordiam seminabant.

7 Sapientes † tamen sunt Veneti, inquit, qui ciues quos faciunt ut mercari possint, ad honores & officia ciuitatis suae non admittunt.

8 Volens † autem dicere contractũ imaginarium fictitium & simulatũ debet dilucidè probare. l. sed si maritus. in fi. ff. qui & a quib. man. Et cũ sint plures species simulationum, dicens contractum simulatum, exprimere & specificare simulationem tenetur. Decius hic in fi. & Paulus de Cast. in consi. lxxxij. uisis his in antiquis. ubi dicit, similes contractus occultè & sine testibus fieri, uno de altero confidente: & propterea simulationem ex coniecturis probari. & idem de contractu imaginario. De qua materia uide Socin. in consilio cxliij. col. fin. lib. j. Bologni. consilio xxv. Corn. consi. lxij. colum. penult. uolu. j. Felin. in c. si cautio. column. xxiij. cum sequen. de fide instrum. Ias. in consi. clxx. uolu. ij. Decius. in consi. dlxxxvij. dcxlvij. & dclix. ponentes plures coniecturas, per quas fit probatio praedicta, & admitti ad id testes etiam aliàs inhabiles: ut per
9 Corne. loco praealleg. Quando † uerò liceat contractum imaginarium simulatum in fraudemue celebratum allegare, praecipuè contrahenti, ponunt Paul. de Cast. in cõsi. lxxxij. in antiquis. Aretin. in consi. lxv. colum. fin. & lxxvij. in ij. dub. & xcvj. in iij. dubio. & Alexand. in consilio xxxvj. col. ij. in ij. volu.

10 Dicitur † etiam quandoquè venditio imaginaria uera & ubi pretiũ interuenit, sed quia momento est duratura, hoc inter partes priùs acto & conuento. text. est nota. cum gloss. in l. iij. in §. j. ff. de manumiss. de quo facit festum Ludoui. Bolog. in praealleg. consilio. xxv. colum. ij. Imaginaria igit uenditio non est, inquit hic Iurisconsultus, accedente pretio. nam ut dicitur instit. de emptio. & uenditio. in prin. emptio & venditio contrahitur. simul atque de pretio conuenerit, licèt pretium numeratum non sit. Nec resoluitur dictae uenditionis contractus, licèt postea praeter primum propositum loco pretij, aliud soluatur, seu remittatur. l. pretij causa. C. de rescindenda uenditione. cum alijs hic per gl. & Decium adductis. Intellige quando a principio erat intentio, ut pretium persolueretur: secus si apponeres donationis causa non exacturus quia non ualeret, neque esset uenditio. l. cũm in uenditione. & l. si quis donationis. ff. de contrahẽ. emptio. ut hic per gloss. ideò bene dicit Iu-
11 risconsultus in dicta lege nuda. † imaginariam uenditionem pro non facta esse: neque rei alienationem fieri intelligi. ad idem. l. emptor. ff. de aqua pluuia arcenda. cum glo. quòd contractus simulatus est ipso iure nullus: secus si esset in fraudem factus, quia rescissione & reuocatione tunc est opus: ut hic per Decium & Alexandrum not. in consilio lvij. & cxlij. uolumine quinto.

12 Et eodem modo† imaginata uenditio dicitur si pro nummo facta fuerit de re magni pretij.§.pretij.§.praeterea.cum glo.institu.quibus modis ius patriae potesta.soluitur, secundū Dec.hic.id quod clarè probatur per l.si quis conduxerit.ff.loca. Si quis, inquit, conduxerit uno nummo, cōductio nulla est, quia hoc donationis instar inducit. Confirmatur, quia parum & nihil in iure aequiparantur.iuribus & auctoritatibus adductis per Corne.in consili.xxxviij. col.j.lib.j.& Soc.consi.cviij. colum. ij.uolum.j.sed uenditio absque pretio non subsistit.§. pretium. institu. de emptio.& uendi.ergo nec ea quę facta est modico pretio, quod pro nullo reputatur.unde actum nugatorium uoluisse partes facere censendū est:iuxta l.non solùm.ff.de actionibus & obligationibus. Contra-
13 ctus† tamen emphyteuticus etiam cum uno nummo réque minima celebratur & permittitur.solùm enim praestatur in recognitionem dominij.Barb.consi.xiiij.col.fi.in ij. uol. Dec.in authen.quòd rem.in principio.C.de sacrosanct. ecclesiis.Mod. Asten.in trac.stat.exclud.foem.stan. agna.fol.xl. colu.ij. Et quod in uno nummo consistat contractus, tradit Anchara.in consil.ultim. in octauo dubio.

SVMMARIVM.

1 *Debitum uel legatum quando ante tempus solui possit.*

2 *Dies & conditio in dubio fauore grauati censetur apposita.*

3 *Haeres grauatus post mortem eius distribuere bona inter pauperes, uel tot puellas matrimonio collocare, an possit in uita sua facere.*

4 *Causa principalis consideranda est, non remota.*

5 *Elecmosynae liberant animas personarum.*

6 *Argu. de contractibus ad ultimas uoluntates quando ualeat.*

L. XVII. PAVLVS.

CVM tempus in testamento adijcitur, credendum est pro haerede adiectum: nisi alia mens fuerit testatoris: sicut in stipulationibus, promissoris gratia tempus adijcitur.

SVMITVR ex legibus per gl. allegatis.sicque multos habet cōcordantes. Et ex quo tempus haeredis debitorisque gratia appositum censetur,& fauori suo quilibet renun-
1 ciare potest, infertur † debitum uel legatū ante tempus,solui posse, nisi de interesse tertii uel creditoris agatur:ut hic per Decium hanc materiā examinantem.omnia sunt dicta per Alexan.Are. Iason. & alios Moder. in l.qui Romae.in princ.ff. de uerb. oblig.& in l.stipulatio ista.in §. incertum.illo eo.titu.ubi alias limitationes,& plura in materia tradunt: uide etiam in l.cum qui calendis.in §.fi.cum l.seq.ff.de uerbor.obligat. & in l. quod in diem. ff. de soluti. Corn.& Iaso. in l. post mortem.C. de fideicom.ubi Corn. circa finem
2 dicit,† quòd quilibet dies & quaelibet

bet conditio in dubio fauore graua ti cēsetur apposita.per d.l. eum qui calendis.in §.j.& in §.quotiens. Ex prædictis etiam infertur ad decisionem notabilis quæstionis.
3 † Rogatus est hæres post eius mortem bona distribuere in pauperes Christi per eum eligendos, aut inter puellas uirgines:ut uiuus possit pauperes eligere,bona distribuere, & puellas matrimonio coniungere,renunciando fauori dilationis pro se introductæ: per uulgarem regulā l.si quis in conscribendo.C.de pactis.& l.quod in diem.ff.de solu. Contrarium tamen firmauit Bar.in d.l.cùm pater.in §. à filia.ff.de leg.ij.per illum text. ubi ille cui commissa est electio personę cum morietur,non potest ante tempus cum effectu eligere . quam opinio.secuti fuêre Bald. Ange. de Perusi.Imol.Roman.Salic.& Alex.eos referens in d.l.stipulatio ista . in §. incertam.ff.de uerbo.oblig.& latius in l.sed & si alio.quam legit cum §. si quis alio,l.recusare.ff.ad Trebel. & Ias.in l.post mortem.C. de fideicomm.eò quia tale tempus non respicit merum hæredis fauorem, sed pauperum qui uiui erunt tempore mortis hæredis,in quorum præiudicium ante illud tempus electio fieri non potest per hæredem.argu. text. d.§.à filia.cum alijs præallegatis.Et hanc opinionem attestantur communem Alex.Ias.præalleg. & Deci. hic.& notabile uerbū scribit Aquē. loco.ſ.alleg.seruari in practica opinionem Bartol.nisi in tali electione perseueraret hæres uel executor post mortem hæredis:quia ualeret nō ui electionis, sed tacitę cōfirmationis: ut per Alexan.& Ias. in locis prædictis.& uoluit prius glo. in d.§.à filia & hanc esse ueritatem ipsam dixit Bald.in consi.lxxv.uol.iij. Qui quidem Bald. in d.l. post mortem amplectitur contrariam opinionem tāquam æquam & probabilem : quia si testator cogitasset de uolūtate hæredis,hoc permisisset fauore animę suæ:pro expresso ergo haberi debet. argum.tex.cum glo.in l. tale pactū . in §.fi.ff.de pact.Item quia tale legatum non uidetur in se conditionem habere:quia relictum uidetur intuitu diuini numinis,dicique quodam modò potest immortali Deo relictū ergo non expectata morte de consilio Episcopi poterunt pauperes eligi.iuxta illud Pauperes semp habebitis uobiscum:quia testator ad incertam personam singulariter non habuit affectionem, sed ad genus personæ, idest, ad qualitatem paupertatis uel pietatis, quæ una & eadem est . Nec obstat.§. à filia.quia ibi legatarij præmori poterant : hîc autem non.Et istam opinionem sequuntur Rapha. Comens. & Paul. de Cast.in l.filiusfa.in §.diui.j.ff.de leg.j.Fulg.& Corn.in d.l. post mortem. quia ex quo pauperibus in genere fuit relictum,non uidetur tractari de alicuius præiudicio, si ante mortem fiat distributio.
4 † quod uerum non,uidetur, quia tractari potest de præiudicio pauperum, qui post mortem hæredis uiuent.ut præ alleg. scribentes dixerunt. Pro ista opinione consuluit eleganter excellentissimus uir Petr.de Anchara. in consi.ccij.col.fi.quia illa distributio quæ fieri debet inter pauperes post mortem

mortem hæredis principaliter facta fuit pro salute animæ defuncti: & pauperes sunt ut causa secundaria & accessoria, nec curandum est multū, dicit, qui sint isti pauperes præsentes uel futuri, ideo considerari non debet talis fauor, sed fauor animę testatoris, cuius saluti si hæres celerius uult prouidere reprehendendus, inquit, non est, sed commendandus, ꝙ citiùs quàm teneatur, adimpleatur. per d.l. post mortem. cū similibus. Et respon. ad d. §. diui. quòd ibi principaliter intererat filijsfam. non prius solui, ex quo existente postmodum conditione sui iuris esse potetat. In quæstione præsenti, & si commodum distributionis bonorū pauperes in genere concernat: non tamen hos uel illos. Item non princi-
5 paliter sed accessoriè, † & considerāda est causa principalis siue proxima, non remota uel secundaria. l. mulier. ff. rerum amota. l. si quis nec causam. ff. si certum peta. quia ergo
6 † p eleemosynas & erogationes bonorum in pauperes Christi redimitur & liberatur anima testatoris. 13. q. 2. c. animæ. dubium non uidetur ꝙ hæres ut supra rogatus præuenire possit. quod etiam aliter nititur Anchara comprobare. Hanc opinionē ut ueriorem sequitur hîc Deci. ad idem citans Abb. in consi. xj. libr. ij. quem etiam refert & sequitur Barb. in apostilla ad Salic. in d. l. post mortem. hanc opinionem sequitur etiā Ang. de Are. in tract. de testamen. in gl. super uerbo eligendis. in fol. xvj. idem facit Aquen. in dict. l. sed & si alio. in §. si quis sub conditione. ff. ad Treb. licet præmissa non referat hanc partem magis rationabilem dicens, quando restitutio fieret sine fraude ad bonum finem pro anima defuncti. id fortè dixit per ea quæ scribunt Bald. in consi. lxxv. & Pau. de Cast. in §. diui præalleg. Ex quibus omnibus concludi potest hanc opinionem esse magis rationabilē, ueriorem, & communem. Primum probatur legibus, & rationibus præallegatis. Fundamentum contrariæ partis & opinionis Bar. solùm est in præiudicio pauperum uiuentiū post mortem hæredis de quorum præiudicio uidetur agi. Sed responsio ex prædictis colligitur: quia causa pauperum non fuit principalis, sed secūdaria & accessoria, neque ad hos magis quàm ad illos respexit testator, sed ad Deum cuius intuitu legauit pauperibus, distributionemque fieri ordinauit post mortem hæredis, eidem prospiciendo propter fructus interim percipiendos ab illo. Si ergo præuenire uelit renunciando utilitati propriæ & consulendo animæ defuncti, Deumque colendo, absonum est dicere causam futurorum pauperum, quæ fuit remota & ultima talem distributionem in uita hęredis faciendam impedire posse. Et cum in ultimis uoluntatibus præcipuè defuncti uoluntas primùm locum teneat. l. in conditionibus. ff. de conditio. & demonst. Et talis præsumatur fuisse: nec de præiudicio pauperum considerasse censeatur per prædicta, dicendū est huic parti, ut communi & magis rationabili esse adhærendum. Quòd sit etiam magis communis ex præalleg. satis dignosci potest, si dinumerentur, ponderen-

derenturque doctor. tenentes istam partem.

Vltimò potest hic notari, ualere arg. de contractibus ad ultimas uoluntates, ita hic arguit Iurisconsultus & in l. seruum filij. in §. cum qui chirographum. ff. de lega. j. ubi docto. tractant & latiùs Iaso. in l. quæ de lega. cõd. titu. & Dec. ubi limitat in c. in præsentia. column. xvij. de probatio.

SVMMARIVM.

1 *Legata, quæ purè uel in diem certã relicta sunt, ad hæredem transmittuntur. Et cui acquirantur.*

2 *Hæc regula an loquatur de seruo uel filio.*

3 *Quæ sit ratio quòd in legatis factis seruo uel filio inspiciatur tempus existentis conditionis: in stipulationibus tempus contractus.*

4 *In contractibus & stipulationibus quando inspiciatur tempus contractus.*

5 *Spes conditionalis contractus quando transmittatur.*

L. XVIII. POMPONIVS.

QVAE legata mortuis nobis ad hęredem nostrũ transeunt, eorum commodũ per nos, his quorum in potestate sumus, eodem casu acquirimus: aliter atque cùm stipulati sumus. nam & sub conditione stipulantes omnimodò eis acquirimus, etiã si libertate nobis præstita à dominis conditio existat.

SVMITVR ex legibus citatis
1 in gl. Legata† igitur quæ ad hęredes transmittuntur: ut sunt legata pura, uel in diem certum. l. si post dié. ff. quand. dies legá. ced. acquiruntur eo casu dicit Iurisconsultus, his quorum in potestate sumus: ergo secus esse sentit, si legatum non sit transmissibile: ut quia conditionale, uel in diem incertum: iuxta §. sin autem aliquid. l. unic. C. de cadu. toll. tunc enim quò ad acquisitionem inspicitur tempus existentis conditionis, & acquiritur existenti sui iuris. d. l. si post. in §. fi. Et istud uoluit sub obscurè hic Iuriscons. licèt non expresserit. sed sequentia per quæ declarantur præcedentia satis clarè indicant, dum subiungit, aliter in stipulationibus & contractibus. nam & sub cõditione stipulantes omni modo acquirimus eis, etiam si libertate nobis præstita à dominis cõditio existat. ex quo datur intelligi sensisse suprà legatum talis naturæ eo casu minime acquiri dominis, aliàs non sequeretur aliter in stipulationibus seruari. Et quicquid malè hìc
2 sentiat Dec. sermo præsentis† regulę non est de filio, sed de seruo. patet ex uerbis regulæ ibi, libertate à nobis præstita. anteà ergo præmebat seruitus, fateor illud quod hic in seruis modo pdicto intelligẽdo dicitur locũ habere et in filijsfa. ut quò ad acquisitioné legati cõditionalis facti filiofam. inspiciatur tempus existentis cõditionis. tex. est in l. si uxor C. de condition. incert. Et quòd regula

gula ista nō loquatur de filio, sed de seruis, patet: quia Iurisconſ. postea incontinenti ſubiunxit l. ſi filius. quæ loquitur idemque diſponit in filio, quod ſuprà proximè dixerat de ſeruo: licèt in pluribus libris uideatur minimè fuiſſe. propterea gloſſ. ſuper ea lege nihil ſcripſit: ſed in antiquis codicibus inuenio eam legem quæ eſt ſituata in titu. de verb. oblig. etiā
3 hic inſertam. Sed operępretiū † eſt ſcire rationem diuerſitatis inter cōtractus & ultimas uoluntates. Et ſecundum Deci. uidetur eſſe ea: quia in ſtipulatione conditionali ſpes illa quæ ex futura cōditione habetur, ad hæredem tranſit. §. ex conditionali. inſtit. de uerb. obli. ſecus in ſpe conditionalis legati. præalleg. §. ſin autē. ideò nimirùm ſi potius acquiritur domino debitum ex ſtipulatione, licèt cōditionale quàm legatum conditionale mortuo ſeruo per regulā iſtius legis in princ. & ita priùs dixère (licèt Deci. taceat) Rapha. & Imol. in d. l. filius. prout ibi circa fi. Alexan. refert dicens rationem aſsignari hic per Iuriſconſultum. Quæ conſideratio nō ſatisfacit: tunc quia hic benè ponitur prædicta regula diuerſificās ſtipulationes à legatis, ſed inquirimus rationem. Præterea tex. hic ad fi. loquitur proceditque etiā quando uiuente ſtipulatore purificatur conditio, ſicque etiam ubi non agitur de tranſmiſsione ad hæredē, & domino acquiri dicit: ſecus in legatis cōditionalibus exiſtente poſtea conditione: quia inſpicitur tēpus exiſtentis cōditionis ut prædixi: cur diuerſum? Item Iuriſcon. in d. l. ſi filius. de uerborum obliga. & in l. fin. ff. de ſtipul. ſer. aliam aſsignat rationem, cur ex cōtractu cōditionali in omnem caſum & euentum acquiratur domino. quia uidelicet in ſtipulationibus id tempus ſpectatur quo contrahimus: non autem rationem aſsignāt, quia tranſmittitur. Quare autem magis attendatur & inſpiciatur tempus cōtractus, & initium in contractibus, quàm in legatis, in aſſignando rationem diuerſitatis plurimū laborant doct. ut latè per Iaſo. in d. l. ſi filius. referentem quinque rōnes doctorū, quę in puncto iuris ingenti cū difficultate defenduntur. ipſe tranſit cū ſolutione Raph. Comenſ. ꝙ contractus dicuntur habere potens & forte principium: cū certum ſit debitum iri, ſiue ſtipulator uiuat purificata cōditione, ſiue mortuus ſit, quia in cōtractibus fit tranſmiſsio ad hæredem. d. §. ex conditionali. ideò lex ſtatuit attendi debere principium, & tempus cōtractus, ad illudque tempus cōditionem retrotrahi: ſecus in legatis conditionalib. in quibus non eſt certum debitū iri ſi contingeret legatarium pręmori ante purificatam cōditionem: ut dictum eſt. ſicque mirum nō eſt ſi fortior ſit ſpes in contractibus cōditionalibus, quàm in legatis. Sed quemadmodum ſuprà dixi, ratio hæc nō eſt generalis, neque concludit, quando exiſtit conditio uiuo filio uel ſeruo tam in legatis quā in ſtipulationibus: cur in legatis inſpiciatur tempus exiſtentis conditionis, in ſtipulationibus tempus contractus? Hic enim de tranſmiſsione in hæredem non agitur, neque illo caſu conſiderari poteſt fortitudo ſpei, de qua proxi-

proximè. Vnde gloss. in d.l.si uxor in fin. aliam assignat ratiōnē: quia uidelicet in legatis nō interuenit aliquod factū filij uel serui. patet, quia absenti, ignoranti, & dormiēti legari potest, & ipso iure eos acquiritur. l. cū pater. §. surdo. ff. de leg. ij. ideò inspicitur tēpus existentis conditionis, sed in in cōtractib. factis per existētes in aliena potestate interuenit factū filij, uel serui: ipse. n. qui facit & contrahit, & cùm uersetur illius opera, sitque eo tēpore in potestate dñi uel patris, debet talibus acquiri propter patriā, uel dominicam potestatem: ut enim dicit text. not. in l. fin. ff. de stipul. ser. quicquid contraxit seruus dum nobis seruiret, etiam si stipulationem contulerit in alienationem uel manumissionem suam nobis tamen acquirit, quia potestas eius tunc cum id contraheret nostra fuit. Alexand. in d.l.si filius. in fin. hanc rationē reprobat dicens esse contra l. fin. ff. de donati. caus. mort. ubi in donatione causa mortis idem quod in legato esse dicitur & tamen duorum consensu perficitur. l. inter mortis. eod. titul. & fuit Bart. in dict. l. fin. uide latiùs Iaso. in d.l. si filius. ubi etiam aliud argum. Bart. in contrarium factum resoluit & tandem transit cum ista ratione uti minus periculosa: & ita communiter tenēt doct. ut per Bal. Sal. Rapha. & Corn. in d.l. si uxor. factum enim filij, ut doct. dicunt, consideratur in contractibus: quia eo inuito acquisitum auferri non potest. l. sicut. C. de act. & oblig. & l. id quod nostrum. suprà eod. ideò quæsitum ex contractu, siue sit purū, siue consistat in spe, acquiritur ei sub cuius est potestate. & si sui iuris est, transfert in suos hæredes: ut hac. l. & d. §. ex conditionali, sed in ultimis uoluntatibus non acquiritur ex facto meo, sed ex sola uoluntate dantis, & non dicitur mihi quæsitū, nisi cum ita datum est, ut fiat meum. l. liber homo. §. ita scriptum. ad fin. ff. de hæredit. institut. ideò cum propriè nihil mihi quæsitum sit, alteri non quæro, nec moriens transmitto, secundum Rapha. & Corn. prælleg. Et ad rationem Bart. & Alexand. de donatione causa mortis, ubi interuenit factū donatarij filij uel serui: & tamen quò ad acquisitionē idem est quod in legatis. Responde distinguendo, ut per Comen. & Iaso. loco prælleg. uel quòd factum filij & serui tunc est adeò debile, secūdum Sali. quòd non consideratur: cum reuocatio dependeat a sola potestate relinquentis. sed glos. in dicta. l. si uxor. loquitur de tali facto & contractu, cuius reuocatio non est in potestate contrahentis cū filio uel seruo.

4 Ampliari † autem potest, & limitari multipliciter prædicta regula, quòd in stipulationibus & contractibus inspiciatur tēpus contractus: ut per Iaso. & alios in d.l. si filius. & Socin. in consi. clxxxiij. siue xxxj. incipi. eleganter, in secunda parte. Et

5 etiā † quæ dicta fuerūt de spe conditionali contractus, quæ transmittitur, & quæ fortior uidetur propter consensum duorū, limitari potest: ut per Dec. in cōsi. cccclxiij. col. fin. & in l. j. colu. v. & vj. C. de pact. Circa oppo. gloss. hìc uidenda sunt quæ scribunt doct. in d.l. si filius.

SVM-

SVMMARIVM.

L. XIX. VLPIANVS.

QVI cum alio contrahit, uel est, uel esse debet nõ ignarus conditionis eius: haeredi autem hoc imputari nõ potest, cùm non sponte cum legatarijs contrahit.

EST ualdè utilis & ad infinitas quaestiones haec regula citari solet. Sumi potuit ex l. penu. ff. ad maced. ubi glos. hanc regulã adducit. Item ex fin. l. iij. ff. de fideiuss. ubi † admittens fideiussorem nõ idoneum sibi
1 praeiudicat: imputareque debet: quia idoneũ probare uidetur. de quo latè per Alex. in l. ij. ad fin. in princ. ff. qui satisd. cog. & in cõsi. lx. lib. 5. Sumi etiã potuit ex l. j. ff. si quis in ius uoc. secundum uerũ intellectum, ut ubi p Bart. & Pau. de Cast. & Mod. ubi fideiussor nõ idoneus fori priuilegio pro non dato habetur, quãdo assertũ fuit eum esse idoneum, alias secus: quia imputatur recipienti si qualitatem & conditionẽ illius non inuestigauit. In hoc princ. Iuriscon. primò ponit regulam, secundò excipit casum in quo nõ procedit, dum ait, haeredi autem, &c.

2 Notandum igitur est primò, † quòd ille qui cum alio cõtrahit, debet esse certus de qualitate & conditione secũ contrahentis, ita quòd si de hoc nõ inuestigauit, neque explorauit, seque non certificauit, imputandũ est sibi

sibi, iuribus suprà alleg. hocque uult etiã hæc lex dum subiungit, hæredi aũt hoc imputari nõ põt: ergo regulariter hoc imputatur cõtrahenti, si nõ fecit. Et per hãc regulã infertur, ꝙ contrahentes cũ proposito alicui negotiationi, uel socio, debet diligẽter se informare de qualitate & cõditione ꝑpositur& & societatis, aliàs sibi imputatur: maximè si contraheret finita potestate, uel societate: ut per Pau. de Cast. in l. j. §. non aũt. ff. de exercit. & in. §. conditio. l. j. ff. de institut. & in consil. cccxxxv. uisis in antiquis. quẽ hic refert & sequitur

3 Dec. si † tñ à principio societatis cõtractus fuerit sine tẽporis præfinitione, aut limitatione, tũc ex quo contrahentes sciunt uel scire præsumuntur, ꝙ simpliciter & quãdocunque secundũ formã dicti mandati cõtrahere possunt, reuocatio uel limitatio intimari notificarique debet: iuxta tex. l. sed si pupillus. in. §. de quo. & in §. proscribere. ff. de instit. aliàs excusaretur, ne remaneãt decepti ex reuocatione, aut limitatione subsecuta absque corũ culpa, ita notãter Pau. de Cast. in d. consil. cccxxxv. Et ultra pro intelligẽtia & declaratione illius not. §. pscribere. uide Sign. in consi. lix. fol. de Ang. in consi. 25. cum scriptis ibidẽ in apostilla. Feli. omninò in c. ex parte decani. colu. xiij. & xv. de rescr. Guidonẽ Papę in q. ccxlij. & Areti. in l. j. colu. iiij. ff. si

4 cert. pet. Hinc etiã est, ꝙ † licèt dubitans & ignorans æquiparentur: hoc tamen, secundũ Dec. hic post Baldũ nõ habet locum in cõtrahente cum alio, quia si dubitat, se informare & certificare debet, sed ipsemet Dec. in l. quandiu. colu. j. C. qui admitti, dicit eam rationẽ locũ quoque habere in ignorante: quia ita lex à Bald. allegata dicit certũ esse debere; ergo nõ excusatur. ita etiam prius uoluit Lancel. Dec. in l. j. col. iij. C. de pact. referens ita uelle Bal. in §. personã. hic per Deci. allegat. sed malè, quia contrariũ dicit, & prout hic refert Dec. Bald. in errorẽ labitur per regu

5 lam istã. Et inde etiã est, ꝙ † in dubio ille qui cum alio quid gerit, præsumitur scire qualitatem eius. l. si patronus. cum Bart. ff. de confirma. tu. tor. cap. innotuit. cum glos. de elect. & tradit Aret. in l. ij. in princ. in penult. colum. ff. soluto matr. dum ait, in dubio præsumi creditorẽ sciuisse debitorem sibi delegatũ fuisse inopem, imputarique sibi si, ante conditionem illius non explorauit, quoniam eum recipiendo uti idoneum approbasse uidetur, per hãc legem: nisi probet creditor iustã eius ignorantiam, aut fuisse subductum persuasionibus principalis delegantis, qui asseruit delegatum debitorem idoneum esse: iuxta §. abesse. l. inter causas. ff. mand. & sequitur Aquen. in l. ij. C. de pact. dum inquit, quod

6 † si emptor hæreditatis non sit soluendo, & creditor hæreditas egerit contra eum, de rigore iuris non poterit ad uenditorem redire: cum in dubio facultates eius sciuisse præsumatur, cum quo contrahebat, & aliàs sit eidem imputandũ per istam regulam nostram. Ex æquitatę tamen per replicationem, ait, subueniri creditori ignoranti, ne debitor qui pecuniam accepit, cum alięna iactura locupletetur. Et quod di-

ctum

ctum est de recipiente inopem debi
7 torem delegatum, † idem est in admittente fideiussorem non idoneũ facultatibus, aut fori priuilegio, ut in superioribus scripsi: & latè tradit Alexan.in consi.lx.uolumi.v.nisi interuenerit dolus præstantis fideiussorem, qui affirmauerit, puta fideiussorem idoneum, aut iustissima ignorantia recipientis: ut quia fideiussor communiter reputabatur idoneus: ut ibi per Alexand. de quo latius in limitationibus inferius dicã.
8 Hinc etiam est, qꝫ † acceptans ciuilitatem in aliquo loco, se obligasse cẽsetur omnibus oneribus ciuium illius loci, dato, quòd onera illa ignoraret, quia sibi imputet, cur nõ perquisierit & inuestigauerit: ut hac lege, & l.si duo.ff.de acquiren.hęred. cum ibi notatis per doctores, & per Alexan.in consil. ciij. uisis scriptis, colum.ij.libr.ij. Anchar.in consilio viij.colum.fina.Barba.consil.lxxiij. colum.penulti.libro iiij.Socin.consi.xcvij.colum.penul. & finali uolu mi.j.facit.l.Gaius. ff. de manumiss. & l.cùm quæritur.ff.de administra. tuto.quæ omnia signanda sunt ad
9 d.l.si duo. Dicimus etiam † quòd occidens bannitum, quando bannũ uiribus non subsistit: puniri debet ac si occidisset non bannitum, quãdo notitiam habuit nullitatis banni: si autem ignorauit talem nullitatem, tunc secundum receptiorẽ sententiam, non excusatur, quin saltem teneatur arbitrio iudicis. Quia si ille qui cum alio contrahit, non excusatur, si non est diligens in perquirendo & inuestigando conditionẽ personæ illius, ut in regula nostra, multò magis, qui alium propter aliquam illius conditionem occidit, certus esse debet de conditione suæ personæ: ut per Barto.in l.fina.ff.de adulterijs.Alex.consil.!xvij.colum. j.libro tertio.Paulum de Cast.in cõsilio xxiiij.licèt ista, in antiquis.nisi iusta excusationis causa subesset. propterea concludit Pau.de Castro ibidem, non puniri occidentem bãnitum, qui habebat saluum conductum, de quo occidens ignorabat. Licèt enim ubi maius est periculũ, cautius sit agendum.c.qui periculũ. de electio. in sexto.ei tamen nõ imputatur, si propter iustã causam aliter non inuestigauit in pœnis infligendis, licèt quò ad acquisitionem sibi fiẽdã imputari forsitan posset: ut ex hac regula, inquit Paul. Quæ tamen differentia non est bona: ut hic per Dec. & ex prædictis confunditur maximè ex notatis per Alexã. in præalleg.consi.lx. & infrà dicendis. Facit quod solemus dicere de contrahente cum aliquo, qui pro idoneo illum approbare uidetur, & in culpa fuisse, si diligenter de conditione illius non inuestigauit, per hanc regulam.,& præalleg.§.abesse. ideò audiri nõ debet inopiam, quæ tempore contractus suberat, allegãdo unà cum ignorantia talis inopiæ ac suspitionis, & illius capturã petendo, nisi iustificet deteriorationem conditionis superuenisse post contractum: ut consuluit latè Alex. in consi.xix.uolum.iij. Nisi, subiungit, affirmatum sibi fuisset idoneũ esse contrahentem contra ueritatẽ: uel iustissima subesset ignorantia: ut per eundem Alexan. consil.lx.libro

bro quinto, & per subtilem Aretin. in princ.l.ij.colum.penult. ff.soluto matrim.dum quærit, si tēpore contractus erat quis suspectus, uerùm causa suspicionis ignorabatur ab eo qui secum contraxit, an possit postmodum iurari suspectus, petique quod detineatur? Bart. in l. quæsitum.ff.de pigno.tenuit,quòd sic: id quod concedi potest, dicit Aretin.si ita erat causa occulta, quòd etiam ab inquisitore diligenti probobiliter ignorari potuisset; ut in simili dicitur in l.de ætate.in §.ex causa ff. de interrogator. actionib. aliâs doctrina non uidetur tuta: cùm possit illi imputari, si diligenter conditiónem & qualitatem contrahentis secum nō inuestigauit,intelligereque curauit.& uerè confunditur ex præalleg. & dictis per omnes Moder.in princ.d.l.ij.soluto matrimonio.

10 Hinc est etiam, † quòd per mortem uxoris absque liberis maritus lucratur dotem, quando statutū loci uiri ita disponit, quamuis mulier huiusmodi statutum dotis lucradæ ignorauerit: quia sibi imputatur si de hoc diligenter nō perqnisiuit & explorauit,per hanc regulam: ita late Decius in consil.xix. nisi excusaretur ex probabili causa, ut quia sibi dictum aut persuasum fuisset ꝙ cōciuis suus esset: ut ibi per Decium, per Aquen.& alios in l.cum quædā puella.in princip.ff.de iurisdictione omnium iudicum. Moder.Taurin. in l.cunctos populos.col.fin.chartæ penult.C.de summa trinit. & plenè per Curtium Iuniorem in l. exigere dotem.colu.penult.ff.de iudic.

Ex prædictis colligūtur nōnullæ

11 limitationes ad hanc regulam. † In primis si ignorantia esset multū probabilis & iusta,excusaret cōtrahens, etiam quod aliter non inuestigasset rei ueritatem:ut per Alexan.in præallegat. consil.lx. & Paul. in consil. xxxiiij.dum uult excusari bannitum occidentē,licet haberet saluum conductum,propter iustam ignorantiā. & per Aret.in princ.d.l.ij.in penultima colu.& est ad propositū textus notabilis in l. si quis patremfamil. ff.ad Macedonianum,qui uult cessare Macedonianū, ubi quis mutuauit filiofamilias qui sic agebat,sic cōtrahebat, sic muneribus publice uti paterfamilias fungebatur. De quo uide quę scripsit Ancharanus in cōsilio xlix. & lxiij. Paulus de Castro in consilio clxxiiij.colum.fin.in antiquis. Alexander cōsilio centesimovigesimo, columna secunda, & clxij. columna quinta. Iaso. in l.est receptum. columna fin.ff.de iurisdictione omnium iudicum, & Decius in l. si emancipati. colum. secunda. C. de collationibus. & hanc limitationem posuit hæc gloss. dum ait, quem excusari propter communem errorem.l. Barbarius. cum ibi not. ff.de offic. præto.

12 ¶ Secundò limita, † nisi interuenerit dolus contrahentis,& deceptiuā persuasio:ut per Alex.in præallę. consil.lx.Dec.consil.xix. & Aquen. aliosque id d.l. cùm quædā puella.

13 Tertiò limitita, † nisi in casu posito per Aquen. in l.ij.C.de pact. & retuli suprà nume.6.

14 Quartò limita in † hærede contrahente cum legatarijs per aditionem hæreditatis, quia non spon-

de ſic,eſſe,ſunt hæretica, quorũ oppoſitum de poſsibili eſſet hæreticũ. ſicuti dicere patrem incarnatum de ſic eſſe, hæreticũ eſt patrem autem poſſe incarnari, non ſolùm non eſt hæreticum, ſed eius oppoſitum hæreticum eſſet:ut per Ioan. Picum in ſua Apologia in princip. vj. quæſt. & in ix.quæſt. ubi tamen potentia reducenda eſt ad actum illud,quod eſt in potentia, ponitur per actum, perindeque ac ſi eſſet in actu:ut declarat Nicol. de Lyra. Ioannis cap. xj. ſuper eo loco : ut filios Dei qui erant diſperſi cõgregaret in unũ. loquitur enim etiam de gẽtilibus,nec erant adhuc filij Dei actu,ſed in potentia ad actũ reducenda, quia erãt prædeſtinati : ſecundum Nicol. de Lyra ſuper illo euangelio,quod dici & recitari ſolet in ſexta feria poſt dominicam de Paſsione.

20 Tertiò nota, † quòd non dicitur ſponte cõtrahere & ſe obligare, qui ex quaſi cõtractu per interpretationem iuris obligatur : ut hic per Decium, & ratio poſſet aſsignari:quia ipſe propriè nullum negotium cum legatarijs uel creditoribus hæreditarijs gerit.§.hæres.inſtitut.de oblig. quę ex quaſi contractu.ſed à lege in tales obligationes conijcitur . Et ſecundum Deci.hic contra Ancha.fa-
21 ctum † ſpontè dicitur etiam illud, quod eſt factum ad petitionem alicuius, per text. l. ij. C. de pact.ubi Deci. met in notab. idem repetit. Quod confirmari poteſt per hunc text. uolentem non poſſe dici illum ſponte facere, quem lex cogit & arctat : qui ergo non eſt arctatus,licèt requiſitus,poteſt dici ſponte facere, Secundum tamen grammaticos & oratores ſpontè fieri dicitur, quod fit ſine requiſitione, ut ſpontè equũ tibi donaui,ideſt non requiſitus: & ſic uidetur idẽ importare quod motu proprio. De quo unum notabis,
22 quòd † clauſula motus proprij ſuos operatur effectus,etiam ſi conceſsio emanauerit ad ſupplicationem alienius : ut quia dicatur, talis nobis ſupplicauit : ut exceptionis priuilegium concederemus, cui id etiã motu proprio concedimus: ita Bald.in cap. niſi.colu.j.de offic. leg.Ex quo non eſt nouum quòd in mẽte concedentis cadãt duo motiua: & in dictis uerbis non eſt repugnãtia.quod diligenter dicit eſſe not. Pariſi.in c. accedentes . circa fin. de præſcript. Gloſſator hîc nimium prolixus & uerboſus fuit cum exigua utilitate. & magna ineptitudine : ideò non inſiſto.

SVMMARIVM.

1 *Exceptione doli repellitur ille,cui uoluntas teſtatoris refregatur.*

2 *Exceptionis doli ſunt quinque ſpẽs.*

3 *Propter dubium cõpetentis exceptionis utile eſt opponere exceptionem generalem doli.*

§. Non ſolet doli exceptio nocere is,quibus uoluntas teſtatoris non refragatur.

Svmitvr ex l.purẽ.in princ. ff.de except. dol. & l.apud Celſum. in §. preterà. & §. ſi quis ex uncia. eod. tit. ubi glo.ad hanc regulã ponit exemplũ in caſu ipſius.§.prætereà.

1 ca. Quando autem † uoluntas testatoris refragatur, tunc nocet doli exceptio l. fin. §. auus. ubi pulchrũ ponitur exemplũ, de except. doli. Deci. hic alia duo exempla ponit. aliã addi possent, sed prædicta sufficiũt. Et generaliter, inquit Dec. repellit exceptione doli, qui debitũ petit, quod exceptione aliqua elidi potest. l. ij. §. generaliter. ff. de except. doli. uide plenius practicum Papien. in forma libel. responsionis rei conuenti. in gloss. doli exceptione. ubi declarat
2 † quinque species exceptionis doli. quarum ultima est ista, quæ datur in locum cuiuscunque alterius exceptionis, & pro quacunque exceptione. d. §. & generaliter. & l. si ex cautione. cũ glo. C. de non nume. pecu.
5 Et existente † dubio de certa specie exceptionis, dat consiliũ, ꝙ opponatur generalis hæc exceptio doli, quæ pro omnibus sufficit. & in processu liquidetur certa species exceptionis, solutionis, exempli gratia, uel pacti de non petendo, aut iurisiurãdi, seu præscriptionis, uel similiũ. Tandem si dicas, quo facit ad propositum hic noster. §. in præsenti materia, & legem responde dictũ fuisse suprà in regula illi imputari, qui de cõditione & qualitate secũ cõtrahẽtis nõ inuestigauit, sicque obesse illi generalẽ doli exceptionẽ: secùs quando nihil põt imputari, prout in hærede, qui sponte non contraxit cum legatarijs: cõtinuando, seu subordinando materiam, subiunxit Iurisconsultus doli exceptionem pariter non obesse i lis quibus non refragatur testatoris uoluntas: secùs quando refragatur.

SVMMARIVM.

Libertatis causa semper, & ubique præcipua fuit. & largo modo dicitur pia causa. nume. 2.

3 *Eadem determinatio duo determinabilia diuersimodè determinat in libertate.*

4 *Dictio, imra, quid significet.*

L. XX. POMPONIVS.

QVOTIENS dubia est interpretatio libertatis, secundum libertatem respondendum erit.

SVMPTA fuit præsens regula ex legibus per glos. alleg. necnon ex l. inter pares. ff. de re iudic. cũ simil. ut enim ait gl. infinita exempla po-
1 ni possunt: cũ † libertatis causa semper & ubique præcipua fuerit: ut de causa dotis dicitur in l. j. ff. solu. matrimonio. adeò ꝙ causa libertatis dicitur pia, fauorabilis, & publica. Vnde libertati magis quàm reo fauendum est: ut hic per Deci. materia est uulgaris, & cunctis obuia, idcircò plura non inculcabimus.
2 Nota tamen quòd † causa libertatis dicitur pia largo modo, non propriè: cùm non respiciat animã: ideò disposita in causa libertatis locum habent etiam in causa pia, sed non econtrariò: quia esset arguere de minori ad maius, quod non licet: ut post alios nouissimè tradit Deci. in l. captatorias. colu. fin. C. de testam. mil. Signabitis etiam elegantem tex. alleg. per gloss. in l. si ita scriptum fuerit. ff. de manumis. testamen. probantem

12 Et eodem modo † imaginata uenditio dicitur si pro nummo facta fuerit de re magni pretij.§.pretij.§.præterea.cum glo.institu.quibus modis ius patriæ potesta.soluitur, secundũ Dec.hîc.id quod clarè probatur per l.si quis conduxerit.ff.loca. Si quis, inquit, conduxerit uno nummo, cõductio nulla est, quia hoc donationis instar inducit. Confirmatur, quia parum & nihil in iure æquiparantur.iuribus & auctoritatibus adductis per Corne.in consili.xxxviij. col.j.lib.j.& Soc.consi.cviij. colum. ij.uolum.j.sed uenditio absque pretio non subsistit.§. pretium. institu. de emptio.& uendi.ergo nec ea quę facta est modico pretio, quod pro nullo reputatur.unde actum nugatorium uoluisse partes facere censendũ est:iuxta l.non solùm.ff.de actionibus & obligationibus. Contra-
13 ctus † tamen emphyteuticus etiam cum uno nummo req̃ue minima celebratur & permittitur.solùm enim præstatur in recognitionem dominij.Barb.consi.xiiij.col.fi.in ij. uol. Dec.in authen.quòd rem.in principio.C.de sacrosanct. ecclesiis.Mod. Asten.in trac.stat.exclud.fœm.stan. agna.fol.xl. colu.ij. Et quod in uno nummo consistat contractus, tradit Anchara.in consil.ultim. in octauo dubio.

SVMMARIVM.

1 *Debitum uel legatum quando ante tempus solui possit.*
2 *Dies & conditio in dubio fauore[m] grauati censetur apposita.*
3 *Hæres grauatus post mortem eius distribuere bona inter pauperes, uel tot puellas matrimonio collocare, an possit in uita sua facere.*
4 *Causa principalis consideranda est, non remota.*
5 *Eleemosynæ liberant animas personarum.*
6 *Argu. de contractibus ad ultimas uoluntates quando ualeat.*

L. XVII. PAVLVS.

CVM tempus in testamento adijcitur, credendum est pro hærede adiectum: nisi alia mens fuerit testatoris: sicut in stipulationibus, promissoris gratia tempus adijcitur.

SVMITVR ex legibus per gl. allegatis.sicque multos habet cõcordantes. Et ex quo tempus hæredis debitorisq̃ue gratia appositum censetur, & fauori suo quilibet renun-
1 ciare potest, infertur † debitum uel legatũ ante tempus, solui posse, nisi de interesse tertii uel creditoris agatur:ut hîc per Decium hanc materiã examinantem.omnia sunt dicta per Alexan.Are. Iason. & alios Moder. in l.qui Romæ.in princ.ff. de uerb. oblig.& in l.stipulatio ista.in §. incertum.illo eo.titu.ubi alias limitationes, & plura in materia tradunt: uide etiam in l.cum qui calendis.in §.fi.cum l.seq.ff.de uerbor.obligat. & in l.quod in diem. ff. de soluti. Corn.& Iaso. in l. post mortem.C. de fideicom.ubi Corn. circa finem
2 dicit, † quòd quilibet dies & quælibet

bet conditio in dubio fauore graua ti cēsetur apposita.per d.l. eum qui calendis.in §.j.& in §.quotiens. Ex prædictis etiam infertur ad decisio-
3 nem notabilis quæstionis. † Rogatus est hæres post eius mortem bona distribuere in pauperes Christi per eum eligendos, aut inter puellas uirgines:ut uiuus possit pauperes eligere,bona distribuere, & puellas matrimonio coniungere,renunciando fauori dilationis pro se introductæ: per uulgarem regulā l.si quis in conscribendo.C.de pactis.& l.quod in diem.ff.de solu. Contrarium tamen firmauit Bar.in d.l.cùm pater.in §. à filia.ff.de leg.ij.per illum text. ubi ille cui commissa est electio personę cum morietur,non potest ante tempus cum effectu eligere. quam opinio.secuti fuère Bald. Ange. de Perusi.Imol.Roman.Salic.& Alex.eos referens in d.l.stipulatio ista.in §. incertam.ff.de uerbo.oblig.& latiùs in l.sed & si alio.quam legit cum §. si quis alio,l.recusare.ff.ad Trebel. & Ias.in l.post mortem.C. de fideicomm.eò quia tale tempus non respicit merum hæredis fauorem, sed pauperum qui uiui erunt tempore mortis hæredis,in quorum præiudicium ante illud tempus electio fieri non potest per hæredem.argu. text. d.§.à filia.cum alijs præallegatis.Et hanc opinionem attestantur communem Alex.Ias.præalleg. & Deci. hic.& notabile uerbū scribit Aquē. loco.ĵ.alleg.seruari in practica opinionem Bartol.nisi in tali electione perseueraret hæres uel executor post mortem hæredis:quia ualeret nō ui electionis, sed tacitę cōfirmationis: ut per Alexan.& Ias. in locis prædictis.& uoluit prius glo. in d.§.à filia & hanc esse ueritatem ipsam dixit Bald.in consi.lxxv.uol.iij. Qui quidem Bald. in d.l. post mortem amplectitur contrariam opinionem tāquam æquam & probabilem: quia si testator cogitasset de uolūtate hæredis,hoc permisisset fauore animę suæ:pro expresso ergo haberi debet. argum.tex.cum glo.in l. tale pactū. in §.fi.ff.de pact.Item quia tale legatum non uidetur in se conditionem habere:quia relictum uidetur intuitu diuini numinis,dicique quodam modò potest immortali Deo relictū ergo non expectata morte de consilio Episcopi poterunt pauperes eligi.iuxta illud Pauperes semꝑ habebitis uobiscum:quia testator ad incertam personam singulariter non habuit affectionem, sed ad genus personæ, idest, ad qualitatem paupertatis uel pietatis, quæ una & eadem est. Nec obstat.§. à filia.quia ibi legatarij præmori poterant: hîc autem non.Et istam opinionem sequuntur Rapha. Comens. & Paul. de Cast.in l.filiusfa.in §.diui.j.ff.de leg.j.Fulg.& Corn.in d.l. post mortem. quia ex quo pauperibus in genere fuit relictum,non uidetur tractari de alicuius præiudicio, si ante
4 mortem fiat distributio. † quod uerum non,uidetur, quia tractari potest de præiudicio pauperum, qui post mortem hæredis uiuent.ut præalleg. scribentes dixerunt. Pro ista opinione consuluit eleganter excellentissimus uir Petr.de Anchara. in consi.ccij.col.fi.quia illa distributio quæ fieri debet inter pauperes post mortem

mortem hæredis principaliter facta fuit pro salute animæ defuncti: & pauperes sunt ut causa secundaria & accessoria, nec curandum est multū, dicit, qui sint isti pauperes præsentes uel futuri, ideo considerari non debet talis fauor, sed fauor animę testatoris, cuius saluti si hæres celerius uult prouidere reprehendendus, inquit, non est, sed commendandus, ꝙ citius quàm teneatur, adimpleatur. per d.l. post mortem. cū similibus. Et respon. ad d. §. diui. quòd ibi principaliter intererat filijfam. non prius solui, ex quo existente postmodum conditione sui iuris esse potetat. In quæstione præsenti, & si commodum distributionis bonorū pauperes in genere concernat: nōn tamen hos uel illos. Item non principaliter sed accessoriè, † & considerāda est causa principalis siue proxima, non remota uel secundaria. l. mulier. ff. rerum amota. l. si quis nec causam. ff. si certum peta. quia ergo † p eleemosynas & erogationes bonorum in pauperes Christi redimitur & liberatur anima testatoris. 13. q. 2. c. animæ. dubium non uidetur ꝙ hæres ut supra rogatus præuenire possit. quod etiam aliter nititur An chara. comprobare. Hanc opinionē ut ueriorem sequitur hic Deci. ad idem citans Abb. in consi. xj. libr. ij. quem etiam refert & sequitur Barb. in apostilla ad Salic. in d.l. post mortem. hanc opinionem sequitur etiā Ang. de Are. in tract. de testamen. in gl. super uerbo eligendis. in fol. xvj. idem facit Aquen. in dict. l. sed & si alio. in §. si quis sub conditione. ff. ad Treb. licet præmissa non referat hanc partem magis rationabilem dicens, quando restitutio fieret sine fraude ad bonum finem pro anima defuncti. id. fortè dixit per ea quæ scribunt Bald. in consi. lxxv. & Pau. de Cast. in §. diui prælleg. Ex quibus omnibus concludi potest hanc opinionem esse magis rationabilē, ueriorem, & communem. Primum probatur legibus, & rationibus prçallegatis. Fundamentum contrariæ partis & opinionis Bar. solum est in præiudicio pauperum uiuentiū post mortem hæredis de quorum præiudicio uidetur agi. Sed responsio ex prædictis colligitur: quia causa pauperum non fuit principalis, sed secūdaria & accessoria, neque ad hos magis quàm ad illos respexit testator, sed ad Deum cuius intuitu legauit pauperibus, distributionemque fieri ordinauit post mortem hæredis, eidem prospiciendo propter fructus interim percipiendos ab illo. Si ergo præuenire uelit renunciando utilitati propriæ & consulendo animæ defuncti. Deumque colendo, absonum est dicere causam futurorum pauperum, quæ fuit remota & ultima talem distributionem in uita hę redis faciendam impedire posse. Et cum in ultimis uoluntatibus præcipuè defuncti uoluntas primùm locum teneat. l. in conditionibus. ff. de conditio. & demonst. Et talis præsumatur fuisse: nec de præiudicio pauperum considerasse censeatur per prædicta, dicendū est huic parti, ut communi & magis rationabili esse adhærendum. Quòd sit etiam magis communis ex prælleg. satis dignosci potest, si dinumerentur, ponderen-

deventurque doctor. tenentes istam partem.

Vltimò potest hic notari, ualere arg. de contractibus ad ultimas uoluntates, ita hic arguit Iurisconsultus & in l. seruum filij. in §. cum qui chirographum. ff. de lega. j. ubi docto. tractant & latius Iaso. in l. quae de lega. cod. titu. & Dec. ubi limitat in c. in praesentia. column. xvij. de probatio.

SVMMARIVM.

1 *Legata, quae purè uel in diem certã relicta sunt, ad haeredem transmittuntur. Et cui acquirantur.*

2 *Haec regula an loquatur de seruo uel filio.*

3 *Quae sit ratio quòd in legatis factis seruo uel filio inspiciatur tempus existentis conditionis: in stipulationibus tempus contractus.*

4 *In contractibus & stipulationibus quando inspiciatur tempus contractus.*

5 *Spes conditionalis contractus quando transmittatur.*

L. XVIII. POMPONIVS.

QVAE legata mortuis nobis ad heredem nostrũ transeunt, eorum commodũ, per nos, his quorum in potestate sumus, eodem casu acquirimus: aliter atque cùm stipulati sumus. nam & sub conditione stipulantes omnimodò eis acquirimus, etiã si libertate nobis praestita à dominis conditio existat.

SVMITVR ex legibus citatis in gl. Legata † igitur quae ad heredes 1
transmittuntur: ut sunt legata pura, uel in diem certum. l. si post diẽ. ff. qnand. dies lega. ced. acquiruntur eo casu dicit Iurisconsultus, his quorum in potestate sumus: ergo secus esse sentit, si legatum non sit transmissibile: ut quia conditionale, uel in diem incertum: iuxta §. sin autem aliquid, l. unic. C. de cadu. toll. tunc enim quò ad acquisitionem inspicitur tempus existentis conditionis, & acquiritur existenti sui iuris. d. l. si post. in §. fi. Et istud uoluit sub obscurè hic Iuriscons. licèt non expresserit. sed sequentia per quae declarantur praecedentia satis clarè indicant, dum subiungit, aliter in stipulationibus & contractibus. nam & sub cõditione stipulantes omni modo acquirimus eis, etiam si libertate nobis praestita à dominis cõditio existat. ex quo datur intelligi sensisse suprà legatum talis naturae eo casu minimè acquiri dominis, alias non sequeretur aliter in stipulationibus seruari. Et quicquid malè hîc
2 sentiat Dec. sermo praesentis † regulę non est de filio, sed de seruo. patet ex uerbis regulae ibi, libertate à nobis praestita. anteà ergo praemebat seruitus, fateor illud quod hic in seruis modo pdicto intelligẽdo dicitur locũ habere et in filijsfa. ut quò ad acquisitionẽ legati cõditionalis facti filiofam. inspiciatur tempus existentis cõditionis. tex. est in l. si uxor C. de condition. insert. Et quòd regula

gula ista nō loquatur de filio, sed de seruis, patet: quia Iurisconf. posteà incontinentì subiunxit l. si filius. quæ loquitur idemque disponit in filio, quod suprà proximè dixerat de seruo: licèt in pluribus libris uideatur minimè fuisse. proptereà gloss. super ea lege nihil scripsit: sed in antiquis codicibus inuenio eam legem quæ est situata in titu. de verb. oblig. etiā
3 hic insertam. Sed operęprętiū † est scire rationem diuersitatis inter cōtractus & ultimas uoluntates. Et secundum Deci. uidetur esse ea: quia in stipulatione conditionali spes illa quæ ex futura cōditione habetur, ad hæredem transit. §. ex conditionali. instit. de uerb. obli. secus in spe conditionalis legati. prælleg. §. finanté. ideò nimirùm si potius acquiritur domino debitum ex stipulatione, licèt cōditionale quàm legatum conditionale mortuo seruo per regulā illius legis in princ. & ita priùs dixêre (licèt Deci. taceat) Rapha. & Imol. in d. l. filius. prout ibi circa fi. Alexan. refert dicens rationem assignari hic per Iurisconsultum. Quæ consideratio nō satisfacit: tunc quia hic benè ponitur prædicta regula diuersificās stipulationes à legatis, sed inquirimus rationem. Præterea tex. hic ad fi. loquitur proceditque etiā quando uiuente stipulatore purificatur conditio, sicque etiam ubi non agitur de transmissione ad hæredé, & domino acquiri dicit: secus in legatis cōditionalibus existente postea conditione: quia inspicitur tēpus existentis cōditionis ut prædixi: cur diuersum? Item Iuriscon. in d. l. si filius. de uerborum obliga. & in l. fin. ff. de stipul. ser. aliam assignat rationem, cur ex cōtractu cōditionali in omnem casum & euentum acquiratur domino. quia uidelicet in stipulationibus id tempus spectatur quo contrahimus: non autem rationem assignât, quia transmittitur. Quare autem magis attendatur & inspiciatur tempus cōtractus, & initium in contractibus, quàm in legatis, in assignando rationem diuersitatis plurimū laborant doct. ut latè per Iaso. in d. l. si filius. referentem quinque rōnes doctorū, quę in puncto iuris ingenti cū difficultate defenduntur. ipse transit cū solutione Raph. Comens. quod contractus dicuntur habere potens & forte principium: cū certum sit debitum iri, siue stipulator uiuat purificata cōditione, siue mortuus sit, quia in cōtractibus fit transmissio ad hæredem. d. §. ex conditionali. ideò lex statuit attendi debere principium, & tempus cōtractus, ad illudque tempus cōditionem retrotrahi: secus in legatis conditionalib. in quibus non est certum debitū iri si contingeret legatarium præmori ante purificatam cōditionem: ut dictum est. sicque mirum nō est si fortior sit spes in contractibus cōditionalibus, quàm in legatis. Sed quemadmodum suprà dixi, ratio hæc nō est generalis, neque concludit, quando existit conditio uiuo filio uel seruo tam in legatis quā in stipulationibus: cur in legatis inspiciatur tempus existentis conditionis, in stipulationibus tempus contractus? Hic enim de transmissione in hæredem non agitur, neque isto casu considerari potest fortitudo spei, de qua proxi-

proximè. Vnde gloss. in d.l.si uxor in fin. aliam assignat rationē: quia uidelicet in legatis nō interuenit aliquod factū filij uel serui. patet, quia absenti, ignoranti, & dormiēti legari potest, & ipso iure eos acquiritur. l. cū pater. §. surdo. ff. de leg. ij. ideò inspicitur tēpus existentis conditionis, sed in in cōtractib. factis per existētes in aliena potestate interuenit factū filij, uel serui: ipse. n. qui facit & contrahit, & cum uersetur illius opera, sitq; eo tēpore in potestate dñi uel patris, debet talibus acquiri propter patriā, uel dominicam potestatem: ut enim dicit text. not. in l. fin. ff. de stipul. ser. quicquid contraxit seruus dum nobis seruiret, etiam si stipulationem contulerit in alienationem uel manumissionem suam nobis tamen acquirit, quia potestas eius tunc cum id contraheret nostra fuit. Alexand. in d.l. si filius. in fin. hanc rationē reprobat dicens esse contra l. fin. ff. de donati. caus. mort. ubi in donatione causa mortis idem quod in legato esse dicitur & tamen duorum consensu perficitur. l. inter mortis. eod. titul. & fuit Bart. in dict. l. fin. uide latiùs Iaso. in d.l. si filius. ubi etiam aliud argum. Bart. in contrarium factum resoluit & tandem transit cum ista ratione uti minus periculosa: & ita communiter tenēt doct. ut per Bal. Sal. Rapha. & Corn. in d.l. si uxor. factum enim filij, ut doct. dicunt, consideratur in contractibus: quia eo inuito acquisitum auferri non potest. l. sicut. C. de act. & oblig. & l. id quod nostrum. suprà eod. ideò quæsitum ex contractu, siue sit purū, siue consistat in spe, acquiritur ei sub cuius est potestate, & si sui iuris est, transfert in suos hæredes: ut hac. l. & d. §. ex conditionali, sed in ultimis uoluntatibus non acquiritur ex facto meo, sed ex sola uoluntate dantis, & non dicitur mihi quæsitū, nisi cum ita datum est, ut fiat meum. l. liber homo. §. ita scriptum. ad fin. ff. de hæredit. institut. ideò cum propriè nihil mihi quæsitum sit, alteri non quæro, nec moriens transmitto, secundum Rapha. & Corn. præalleg. Et ad rationem Bart. & Alexand. de donatione causa mortis, ubi interuenit factū donatarij filij uel serui: & tamen quò ad acquisitionē idem est quod in legatis. Responde distinguendo, ut per Comen. & Iaso. loco præalleg. uel quòd factum filij & serui tunc est adeò debile, secūdum Sali. quòd non consideratur: cum reuocatio dependeat a sola potestate relinquentis. sed glos. in dicta. l. si uxor. loquitur de tali facto & contractu, cuius reuocatio non est in potestate contrahentis cū filio uel seruo.

4 Ampliari † autem potest, & limitari multipliciter prædicta regula, quòd in stipulationibus & contractibus inspiciatur tēpus contractus: ut per Iaso. & alios in d.l. si filius. & Socin. in consi. clxxxiij. siue xxxj. incipi. eleganter, in secunda parte. Et 5 etiā † quæ dicta fuerūt de spe conditionali contractus, quæ transmittitur, & quæ fortior uidetur propter consensum duorū, limitari potest: ut per Dec. in cōsi. cccclxiij. col. fin. & in l. j. colu. v. & vj. C. de pact. Circa oppo. gloss. hîc uidenda sunt quæ scribunt doct. in d.l. si filius.

SVM-

SVMMARIVM.

1 *Admittens fideiussorem nō idoneum sibi praeiudicat, & num.7.*

2 *Qui cum alio contrahit, quod certus esse debeat de conditione & qualitate contrahentis. Limita. num. 11. 12.13.14.17.*

3 *Reuocatio mādati debet intimari & notificari alias contrahentes excusarentur. l. Sed & si pupillus. §. pro scribere. ff. de instit. ornatur.*

4 *Ignorans & dubitans licèt aequiparentur, non tamen habent locum in contrahente.*

5 *Contrahens cum alio praesumitur scire qualitatem eius.*

6 *Creditor agens contra emptorē haereditatis non idoneum, nō potest de rigore iuris ad uenditorem redire.*

8 *Ciuilitatem acceptans, censetur cum onerib. ciuium illius loci acceptare. L. si duo. ff. de acqui. haered. ornatur.*

9 *Bannitum occidens banno existente nullo quando puniatur.*

10 *Statutum, quòd uxore decedente sine liberis maritus lucretur dotem, habet locum ea ignorante.*

15 *Necessitate cogente succurritur: secus si quis ponat se in necessitate.*

16 *Argumentum de contractu ad quasi, habet locum quando est eadem ratio. Et quid de distractu.*

18 *Mulier soluto matrimonio consequitur in subsidium bo a uiri fideicōmisso subiecta, dato quòd ignorauerit fideicommissum.*

19 *Paria sunt esse, uel esse debere. Et argum. de esse, ad possibile an ualeat.*

02 *Sponte factum quando dicatur, Et nume.21.*

22 *Clausula motu proprio an operetur facta concessione ad postulationem alicuius.*

L. XIX. VLPIANVS.

QVI cum alio contrahit, uel est, uel esse debet nō ignarus conditionis eius: haeredi autem hoc imputari nō potest, cùm non sponte cùm legatarijs contrahit.

EST ualdè utilis & ad infinitas quaestiones haec regula citari solet. Sumi potuit ex l. penu. ff. ad maced. ubi glos. hanc regulā adducit. Item ex fin. l. iij. ff. de fideiuss. ubi † admittens
1 fideiussorem nō idoneum sibi praeiudicat: imputareque debet: quia idoneū probare uidetur. de quo latè per Alex. in l. ij. ad fin. in princ. ff. qui satisd. cog. & in cōsi. lx. lib. 5. Sumi etiā potuit ex l. j. ff. si quis in ius voc. secundum uerū intellectum, ut ubi p Bart. & Pau. de Cast. & Mod. ubi fideiussor nō idoneus fori priuilegio pro non dato habetur, quādo assertū fuit eum esse idoneum, aliàs secus: quia imputatur recipienti si qualitatem & conditionē illius non inuestigauit. In hoc princ. Iurisconf. primò ponit regulam, secundò excipit casum in quo nō procedit, dum ait, haeredi autem, &c.

2 Notandum igitur est primò, † ꝙ ille qui cum alio cōtrahit, debet esse certus de qualitate & conditione secū contrahentis, ita ꝙ si de hoc nō inuestigauit, neque explorauit, neque non certificauit, imputandū est sibi

sibi, iuribus suprà alleg. hocque uult etiā hæc lex dum subiungit, hæredi aūt hoc imputari nō pōt: ergo regulariter hoc imputatur cōtrahenti, si nō fecit. Et per hāc regulā infertur, q contrahentes cū proposito alicui negotiationi, uel socio, debet diligē ter se informare de qualitate & cōditione ppositurae & societatis, alias sibi imputatur: maximè si contraheret limita potestate uel societate: ut per Pau. de Cast. in l. j. §. non aūt. ff. de exercit. & in §. conditio. l. j. ff. de institut. & in consil. cccxxxv. uisis in antiquis. quē hic refert & sequitur

3 Dec. si † tū a principio societatis cōtractus fuerit sine tēporis præfinitione, aut limitatione, tūc ex quo contrahentes sciunt uel scire præsumuntur, q simpliciter & quādocunque secundū formā dicti mandati cōtrahere possunt, reuocatio uel limitatio intimari notificarique debet: iux ta tex. l. sed si pupillus. in §. de quo. & in §. proscribere. ff. de instit. alias excusaretur, ne remaneāt decepti ex reuocatione, aut limitatione subsecuta absque corū culpa, ita notāter Pau. de Cast. in d. consil. cccxxxv. Et ultra pro intelligētia & declaratione illius not. §. pscribere. uide Sign. in consi. lix. Ioā. de Ang. in consi. 25. cum scriptis ibidē in apostilla. Feli. omninò in c. ex parte decani. colu. xiij. & xv. de rescr. Guidonē Papę in q. ccxlij. & Areti. in l. j. colu. iiij. ff. si

4 cert. pet. Hinc etiā est, q † licèt dubitans & ignorans æquiparentur: hoc tamen, secundū Dec. hic post Baldū nō habet locum in cōtrahente cum alio, quia si dubitat, se informare & certificare debet, sed ipsemet Dec. in l. quandiu. colu. j. C. qui admitti, dicit eam rationē locū quoque habere in ignorante: quia ita lex a Bald. allegata dicit certū esse debere, ergo nō excusatur. ita etiam prius uoluit Lancel. Dec. in l. j. col. iij. C. de pact. referens ita uelle Bal. in §. personā. hic per Deci. allegat. sed malè, quia contrariū dicit, & prout hic refert Dec. Bald. in errorē labitur per regu

5 lam istā. Et inde etiā est, q † in dubio ille qui cum alio quid gerit, præsumitur scire qualitatem eius. l. si patronus. cum Bart. ff. de confirma. tutor. cap. innotuit. cum glos. de elect. & tradit Aret. in l. ij. in princ. in penult. colum. ff. soluto matr. dum ait, in dubio præsumi creditorē sciuisse debitorem sibi delegatū fuisse inopem, imputarique sibi si ante conditionem illius non explorauit, quoniam eum recipiendo uti idoneum approbasse uidetur, per hāc legem: nisi probet creditor iustā eius ignorantiam, aut fuisse subductum persuasionibus principalis delegantis, qui asseruit delegatum debitorem idoneum esse: iuxta §. abesse. l. inter causas. ff. mand. & sequitur Aqueu. in l. ij. C. de pact. dum inquit, quod

6 † si emptor hæreditatis non sit soluendo, & creditor hæreditas egerit contra eum, de rigore iuris non poterit ad uenditorem redire: cum in dubio facultates eius sciuisse præsumatur, cum quo contrahebat, & aliàs sit eidem imputandū per istam regulam nostram. Ex æquitate tamen per replicationem, ait, subueniri creditori ignoranti, ne debitor qui pecuniam accepit, cum aliena iactura locupletetur. Et quod dictum

ctum est de recipiente inopem debi
7 torem delegatum, † idem est in admittente fideiussorem non idoneũ facultatibus, aut fori priuilegio, ut in superioribus scripsi: & late tradit Alexan. in consi. lx. uolum. v. nisi interuenerit dolus præstantis fideiussorem, qui affirmauerit, puta fideiussorem idoneum, aut iustissima ignorantia recipientis: ut quia fideiussor communiter reputabatur idoneus: ut ibi per Alexand. de quo latius in limitationibus inferius dicã.
8 Hinc etiam est, ꝙ † acceptans ciuilitatem in aliquo loco, se obligasse cẽsetur omnibus oneribus ciuium illius loci, dato, quod onera illa ignoraret, quia sibi imputet, cur nõ perquisierit & inuestigauerit: ut hac lege, & l. si duo. ff. de acquiren. hęred. cum ibi notatis per doctores, & per Alexan. in consil. ciij. uisis scriptis. colum. ij. libr. ij. Anchar. in consilio viij. colum. fina. Barba. consil. lxxiij. colum. penulti. libro iiij. Socin. consi. xcvij. colum. penul. & finali uolumi. j. facit. l. Gaius. ff. de manumiss. & l. cùm quæritur. ff. de administra. tuto. quæ omnia signanda sunt ad
9 d. l. si duo. Dicimus etiam † quòd occidens bannitum, quando bannũ uiribus non subsistit: puniri debet ac si occidisset non bannitum, quãdo notitiam habuit nullitatis banni: si autem ignorauit talem nullitatem, tunc secundum receptiorẽ sententiam, non excusatur, quin saltem teneatur arbitrio iudicis. Quia si ille qui cum alio contrahit, non excusatur, si non est diligens in perquirendo & inuestigando conditionẽ personæ illius, ut in regula nostra, multò magis, qui alium propter aliquam illius conditionem occidit, certus esse debet de conditione suæ personæ: ut per Barto. in l. fina. ff. de adulterijs. Alex. consil. lxvij. colum. j. libro tertio. Paulum de Cast. in cõsilio xxxiiij. licèt ista, in antiquis. nisi iusta excusationis causa subesset. propterea concludit Pau. de Castro ibidem, non puniri occidentem bãnitum, qui habebat saluum conductum, de quo occidens ignorabat. Licèt enim ubi maius est periculũ, cautius sit agendum. c. qui periculũ. de electio. in sexto. ei tamen nõ imputatur, si propter iustã causam aliter non inuestigauit in pœnis infligendis, licet quò ad acquisitionem sibi fiedã imputari forsitan posset: ut ex hac regula, inquit Paul. Quæ tamen differentia non est bona: ut hic per Dec. & ex prædictis confunditur maximè ex notatis per Alexã. in prælleg. consi. lx. & infrà dicendis. Facit quod solemus dicere de contrahente cum aliquo, qui pro idoneo illum approbare uidetur, & in culpa fuisse, si diligenter de conditione illius non inuestigauit, per hanc regulam. & prælleg. §. abesse. ideò audiri nõ debet inopiam, quæ tempore contractus suberat, allegãdo unà cum ignorantia talis inopiæ ac suspitionis, & illius capturã petendo, nisi iustificet deteriorationem conditionis superuenisse post contractum: ut consuluit latè Alex. in consi. xix. uolum. iij. Nisi, subiungit, affirmatum sibi fuisset idoneũ esse contrahentem contra ueritatẽ: uel iustissima subesset ignorantia: ut per eundem Alexan. consil. lx. libro

bro quinto, & per subtilem Aretin. in princ.l.ij.colum.penult. ff.soluto matrim.dum quærit, si tẽpore contractus erat quis suspectus, uerùm causa suspicionis ignorabatur ab eo qui secum contraxit, an posit postmodum iurari suspectus, petique quod detineatur? Bart. in l. quæsitum.ff.de pigno.tenuit,quòd sic: id quod concedi potest, dicit Aretin.si ita erat causa occulta, quòd etiam ab inquisitore diligenti probobiliter ignorari potuisset; ut in simili dicitur in l.de ætate.in §.ex causa ff. de interrogator. actionib. aliàs doctrina non uidetur tuta: cùm posit illi imputari, si diligenter conditionem & qualitatem contrahentis secum nõ inuestigauit,intelligereque curauit.& uerè confunditur ex præalleg. & dictis per omnes Moder.in princ.d.l.ij.soluto matrimonio.

10 Hinc est etiam, † quòd per mortem uxoris absque liberis maritus lucratur dotem, quando statutũ loci uiri ita disponit, quamuis mulier huiusmodi statutum dotis lucradæ ignorauerit: quia sibi imputatur si de hoc diligenter nõ perquisiuit & explorauit,per hanc regulam:ita late Decius in consil.xix. nisi excusaretur ex probabili causa, ut quia sibi dictum aut persuasum fuisset ꝙ cõciuis suus esset: ut ibi per Decium, per Aquen.& alios in l.cum quædã puella.in princip.ff.de iurisdictione omnium iudicum. Moder.Tauriñ. in l.cunctos populos.col.fin.chartæ penult.C.de summa trinit. & plenè per Curtium Iuniorem in l. exigere dotem.colu.penult.ff.de iudic.

Ex prædictis colligũtur nõnullæ

11 limitationes ad hanc regulam: † In primis si ignorantia esset multũ probabilis & iusta,excusaret cõtrahens, etiam quod aliter non inuestigasset rei ueritatem:ut per Alexan.in præallegat. consil.lx. & Paul. in consil. xxxiiij.dum uult excusari bannitum occidentẽ,licèt haberet saluum conductum,propter iustam ignorantiã. & per Aret.in princ.d.l.ij.in penultima colu.& est ad propositũ textus notabilis in l. si quis patremfamil. ff.ad Macedonianum,qui uult cessare Macedonianũ, ubi quis mutuauit filiofamilias qui sic agebat,sic cõtrahebat, sic muneribus publice uti paterfamiliàs fungebatur. De quo uide quę scripsit Ancharanus in cõsilio xlix. & lxiij. Paulus de Castro in consilio clxxiiij.colum.fin.in antiquis. Alexander cõsilio centesimovigesimo, columna secunda, & clxij. columna quinta. Iaso. in l.est receptum. columna fin.ff.de iurisdictione omnium iudicum, & Decius in l. si emancipati. colum. secunda. C. de collationibus. & hanc limitationem posuit hæc gloss. dum ait, quem excusari propter communem errorem.l. Barbarius. cum ibi not. ff.de offic. præto.

12 ¶ Secundò limita, † nisi interuenerit dolus contrahentis,& deceptiua persuasio:ut per Alex.in prælleg. consil.lx.Dec.consil.xix. & Aquen. aliosque id d.l. cùm quædã puella.

13 Tertiò limitita, † nisi in casu posito per Aquen. in l.ij.C.de pact. & retuli suprà nume.6.

14 Quartò limita in † hærede contrahente cum legatarijs per aditionem hæreditatis, quia non sponte

te contrahit. Hanc limit. subiunxit Iuriscõsultus, quasi cesset ratio a iure aduersus contrahentem conside-
15 rata. Facit, † quia & si non succurratur ei qui se in necessitatẽ coniecit, succuritur tamen ei quem coëgit necessitas. l. si fi[illegible] Tor. in §. si necessaria, cum ibi nota. ff. qui satisda. cogan. quia necessitas non habet legem: ut in l. j. ff. de offic. cõsul. Barb. latè in cap. quanto col. v. de cõsuet. Sed est difficultas casum ponere in quo possit exemplificari hæc limitatio. Gloss. nostra exemplificat in hærede persoluente legatu pupillo, qui liberatur etiam si non inuestigauerit cuius ætatis esset. Sed Bartol. reprobat: & est herclè contra casum l. pupillo solui. ff. de solutio. Item in hærede persoluẽte militat ratio Iurisconsulti hic: quia debuit inquirere, uidere, & explorare, cuius qualitatis & conditionis esset ille, cui soluebat: quod si non fecerit, est quod meritò possit eidem imputari, tanquàm si pecuniã in mare proiecisset: ergo militabit etiam regula legis nostræ. Et iste quasi contractus qui celebratur inter hæredem & legatarium, iuxta hunc text. causatur per simplicem aditionem hęreditatis ex iuris dispositione, licèt nullum negotium cum defuncto, uel cum hærede legatarius gesserit. l. apud Iulianum §. fin. cum l. sequen. ff. quib. ex causis in poss. eat. & §. hæres quoque. insti. de oblig. quæ ex quasi cõtract. ita ꝙ mirum nõ est, si eidem, ut hic ait Iurisconsultus, non imputatur, si de cõditione legatariorum se non certificauit, cum nullum negotium propriè cum illis gesserit, sed in consequentiam media hæreditatis aditione per §. fin. d. l. apud Iulianum. sed nihil est: & ibi uerbũ nullum de exploratione cõditionis secum contrehentis. Tandem gl. posuit aliud exemplum ibi. potest etiã elegitissimè poni, sed nõ procedit, quia hic dicitur imputari nõ exquirenti qualitatem & cõditionem secum contrahentis, præterquam in hęrede cum legatarijs contrahente, quia non spontè contrahit, in casu & exemplo gloss. non agitur de aliqua qualitate & conditione secum contrahentis exploranda, sed de re debita uel promissa.

Vnde considerabam posse exemplificari, quando quis prohiberetur sub pœna cum bannito contrahere, ꝙ fuisset factum legatum bannito, & ex post hæres adiret hæreditatem, sicque cum legatario contraheret, qui reperitur bannitus: quia nõ spontè contrahit, excusatur, sibique, hic dicit Iuriscon. imputari nihil potest. Et locum sibi uendicat prædicta limitatio, quæ de legatarijs loquitur, etiam respectu creditorum: ut hic per Decium in versic. quantùm tamẽ ad istam regulam. quod mihi non placet. Quia & si nihil ei possit ex sua persona imputari per rationẽ text. nostri, imputari tamen potest ratione obligationis per defunctum contractæ, quæ ex persona successoris immutari nõ debet. l. ij. §. ex his ff. de uerb. obliga. cuius quidem defuncti personam repręsentat hęres. §. j. in authen. de iureiurand. à mor. præst. nisi casum poneres in obligatione cõtracta cũ eo, qui ex post bãnitus fuit, cum quo per aditionem

hæredi-

hæreditatis hæres, ut prædixi, contraheret: tunc enim nec ex persona defuncti, neque ex propria, cũ sponte nõ cõtrahat, imputari sibi potest.

Ex quibus uidetur posse colligi, 16 † quòd dispositio loquens de contractu, non habet locũ in quasi contractu, nisi eadem omnino militaret ratio: ut hic per Decium & latius Ias. in l. more. colu. iiij. ff. de acquir. hæredit. & in l. siue apud acta. col. ij. C. de transact. Roman. in consilio. cclxxx. Comen. consil. clxxvj. Areti. consil. liiij. Deci. c. qua fronte. col. ij. de appellat. ubi etiam tangunt quid de remissione, liberatione, & distractu, & an statutum loquens de contractu locum habeat in distractu.

17 Quintò limita istam regulã † nõ procedere in mulieribus, ut uidetur probari in l. fin. ff. qui pet. tut. dum ait, quòd inquirere de conditione hominis potius est uirile officium, quam fœmineum. Sed mod. Pap. in l. exigere dotem. col. penult. ff. de iudic. hanc limitationem periculosam putant: quia mulier non excusatur a iuris ignorantia, nisi in casibus a iure expressis. l. fin. ff. de iur. & facti ignor. ideò non excusatur ab ignorantia iuris notorij positi in d. l. exigere. quòd in dote restituenda attendatur domicilium mariti, eique sit imputandum, si non inuestigauit scire & intelligere, quid in hac materia disponerent statuta loci mariti. Et ista est communis, receptaque à doctoribus sententia, ut in superioribus probaui. Corrobora, ponderando uerba regulæ dicentis, qui cum alio, quæ tam masculũ quam fœminam complectuntur, maximè in materia indifferenti. l. j. cum ibi nota. ff. titu. proximo. l. ait diuus. ff. de iure fisc. tradit Decius in l. fœminæ. colum. præantepen. supra eod. tit. & ad §. fin. d. l. vltimæ. ff. qui pet. tut. licet præfati Mod. non respondeant. Dic, quòd nihil facit, quia loquitur in accusatione suspecti tutoris, ad quod agendum fœminæ non astringuntur, quæ secundum iuris regulas ab huiusmodi officijs in iudicijs exercendis remotę sunt, dicta l. fœminæ.

Restringe tamen, & sublimita 18 † prædicta, ut notanter per ipsum Curtium Iuniorem in cons. lix. col. fin. dum concludit, quòd licèt non inuestigauerit an bona uiri, cũ quo contrahebat, essent fideicommisso subiecta uel ne, in casum restitutionis dotis: potest manum ponere ad fideicommisso subiecta pro consecutione restitutionis suæ dotis, quãdo alia bona non sufficiunt, non obstante hac nostra regula, rationibus ibi per eũ adductis, & per Crot. in repetit. §. diui. in viij. quæst. colu. secunda illius quæstionis.

Secundò not. ex text. ibi uel esse 19 debet. quòd † paria sunt esse, uel esse debere. Intellige secundum subiectam materiam quantùm ad imputandum alicui, qui de conditione, uel qualitate aliqua secum contrahentis certus esse debebat. quædã similia congerit Dec. hic, & in l. quod te. in iiij. nota. ff. si cert. petat. & in l. quádiu. la j. C. qui admitti. & Ias. in l. si per errorẽ. in. ij. not. ff. de iurisd. omn. iudic. De esse autem ad posse, non tenet argumentum, ut. n. dicunt etiã Theologi, multa sunt quę

de sic, esse, sunt hæretica, quorũ oppositum de possibili esset hæreticũ. sicuti dicere patrem incarnatum de sic esse, hæreticũ est patrem autem posse incarnari, non solùm non est hæreticum, sed eius oppositum hæreticum esset: ut per Ioan. Picum in sua Apologia in princip. vj. quæst. & in ix. quæst. ubi tamen potentia reducenda est ad actum illud, quod est in potentia, ponitur per actum, perindeque ac si esset in actu: ut declarat Nicol. de Lyra. Ioannis cap. xj. super eo loco: ut filios Dei qui erant dispersi cõgregaret in unũ. loquitur enim etiam de gẽtilibus, nec erant adhuc filij Dei actu, sed in potentia ad actũ reducenda, quia erãt prædestinati: secundum Nicol. de Lyra super illo euangelio, quod dici & recitari solet in sexta feria post dominicam de Passione.

20 Tertiò nota, † quòd non dicitur sponte cõtrahere & se obligare, qui ex quasi cõtractu per interpretationem iuris obligatur: ut hic per Decium, & ratio posset assignari: quia ipse propriè nullum negotium cum legatarijs uel creditoribus hæreditarijs gerit. §. hæres. institut. de oblig. quę ex quasi contractu. sed à lege in tales obligationes conijcitur. Et secundum Deci. hic contra Ancha. factum † spontè dicitur etiam illud, quod est factum ad petitionem alicuius, per text. l. ij. C. de pact. ubi Deci. met in notab. idem repetit. Quòd confirmari potest per hunc text. uolentem non posse dici illum spontè facere, quem lex cogit & arctat: qui ergo non est arctatus, licèt requisitus, potest dici sponte facere. Secundum tamen grammaticos & oratores spontè fieri dicitur, quod fit sine requisitione, ut spontè equũ tibi donaui, idest non requisitus: & sic uidetur idẽ importare quod motu proprio. De quo unum notabis,

22 quòd † clausula motus proprij suos operatur effectus, etiam si concessio emanauerit ad supplicationem alicuius: ut quia dicatur, talis nobis supplicauit: ut exceptionis priuilegium concederemus, cui id etiã motu proprio concedimus: ita Bald. in cap. nisi. colu. j. de offic. leg. Ex quo non est nouum: quòd in mẽte concedentis cadãt duo motiua: & in dictis uerbis non est repugnãtia. quod diligenter dicit esse not. Parisi. in c. accedentes. circa fin. de præscript. Glossator hîc nimium prolixus & uerbosus fuit cum exigua utilitate. & magna ineptitudine: ideò non insisto.

SVMMARIVM.

1 *Exceptione doli repellitur ille, cui uoluntas testatoris refregatur.*

2 *Exceptionis doli sunt quinque spẽs.*

3 *Propter dubium cõpetentis exceptionis utile est opponere exceptionem generalem doli.*

§. NON solet doli exceptio nocere is, quibus uoluntas testatoris non refragatur.

SVMITVR ex l. purẽ. in princ. ff. de except. dol. & l. apud Celsum. in §. preterà. & §. si quis ex uncia. eod. tit. ubi glo. ad hanc regulã ponit exemplũ in casu ipsius. §. præterea.

1 cã. Quando autem † uoluntas testatoris refragatur, tunc nocet doli exceptio l.fin.§.auus.ubi pulchrũ ponitur exemplũ,de except.doli. Deci. hîc alia duo exempla ponit. aliâ addi possent,sed prædicta sufficiũt. Et generaliter,inquit Dec.repellit exceptione doli, qui debitũ petit,quod exceptione aliqua elidi potest.l.ij.§. generaliter. ff. de except. doli. uide plenius practicum Papien.in formâ libel. responsionis rei conuenti. in gloss. doli exceptione. ubi declarat
2 † quinque species exceptionis doli. quarum ultima est ista, quæ datur in locum cuiuscunque alterius exceptionis, & pro quacunque exceptione.d.§.& generaliter. & l.si ex cautione.cũ glo.C.de non nume.pecu.
5 Et existente † dubio de certa specie exceptionis,dat consiliũ,ꝙ opponatur generalis hæc exceptio doli,quæ pro ombibus sufficit. & in processu liquidetur certa species exceptionis, solutionis, exempli gratia,uel pacti de non petendo,aut iurisiurãdi; seu præscriptionis,uel similiũ. Tandem si dicas,quo facit ad propositum hic noster.§.in præsenti materia, & lege? responde dictũ fuisse suprà in regula illi imputari, qui de cõditione & qualitate secũ cõtrahẽtis nõ inuestigauit, sicque obesse illi generalẽ doli exceptionẽ: secùs quando nihil põt imputari,prout in hærede, qui sponte non contraxit cum legatarijs: cõtinuando,seu subordinando materiam,subiunxit Iurisconsultus doli exceptionem pariter non obesse i lis quibus non refragatur testatoris uoluntas: secùs quando refragatur.

SVMMARIVM.

Libertatis causa semper, & ubique præcipua fuit. & largo modo dicitur pia causa.nume.2.
3 *Eadem determinatio duo determinabilia diuersimodè determinat in libertate.*
4 *Dictio, intra, quid significet.*

L. XX. POMPONIVS.

QVOTIENS dubia est interpretatio libertatis, secundum libertatem respondendum erit.

SVMPTA fuit præsens regula ex legibus per glos.alleg. necnon ex l.inter pares.ff.de re iudic. cũ simil. ut enim ait gl. infinita exempla po-
1 ni possunt: cũ † libertatis causa semper & ubique præcipua fuerit: ut de causa dotis dicitur in l.j.ff.solu.matrimonio.adeò ꝙ causa libertatis dicitur piá,fauorabilis,& publica. Vnde libertati magis quàm reo fauendum est:ut hîc per Deci.materia est uulgaris, & cunctis obuia, idcircò plura non inculcabimus.
2 Nota tamen quòd † causa libertatis dicitur pia largo modo,non propriè:cùm non respiciat animá: ideò disposita in causa libertatis locum habent etiam in causa pia, sed non econtrariò:quia esset arguere de minori ad maius, quod non licet: ut post alios nouissime tradit Deci. in l.captatorias.colu.fin. C.de testam. mil.Signabitis etiam elegantem tex. alleg. per gloss. in l. si ita scriptum fuerit.ff.de manumis.testamen.pro-

3 bantem, quòd † eadem determinatio duo determinabilia diuersimodè determinat, quãdo in illis est diuersa ratio: prout ibi in libertate respectu alterius legati: ut per Socin. in consil.v.colu.fin.lib.iiij.ubi post Benedict.de Plumb.not.ex illo tex. quòd quando unum ex speciali priuilegio cõtinet maiorem fauorem, non fit æqualis determinatio.

Est etiã not.text.allegat.per gloss. in l.si ita fuerit libertas relicta.in §. fin.de manumiss.testam.quòd alicui relicta libertas intra annum, post mortem testatoris statim competit, hocque fauore libertatis, non ex na-
4 tura illius dictionis, † intrà: cùm regula sit, quòd qui intrà certum tempus quid facere tenetur, licitè facit etiã si ultima die determinati temporis id egerit: casus est not. in l.si quis sic dixerit, supra tit.precedẽti. & consuluit Roman. in consil.cxxj. ✱ super isto. ✱ Postremò nota totiés & quotiens enim, literam interpositam dici posse, & similiter fine.n. ut per Politianum epist.78.lib.5.]

SVMMARIVM.

1 *Qui potest aliquem occidere, à fortiori uulnerare, & contumelijs afficere poterit. Et quid in bannito mortuo. nume.2.*

3 *Si uinco uincentem te, à fortiori uinco te. limita nume.14.*

4 *Pater propter famem potest uendere filium, à fortiori pignorare eum, L.ij.C.de patri.qui fili. distra.quomodò intelligatur.*

5 *Mulier bãnita licèt possit occidi, non tamen adulterari.*

6 *Episcopus, qui sub pœna ludum prohibuit, si ludit, nõ incidit in pœnã.*

7 *Argumentum à maioritate rationis ualet. limita nume.7.8.9.10.11. §. latrunculator l. solemus .ff. de iudic.ornatur.*

L. XXI. VLPIANVS.

NON debet cui, quod plus est, licet, quod minus est, non licere.

Ista regula est clara: sumique potuit ex iuribus per glo.alleg.& ex l.in actionibus.in §.j.vbi Iaso.in ij. not.ponit.ff.de in litem iur. & ex §. sed qui.l.nec in ea.ff. de adult. cum multis similib. hæc regula est etiam posita in c.cui licet.de reg.iur.in vj.
Infertur ex hac regula, † ꝙ qui potest aliquẽ occidere, fortius seu multò magis poterit illum uulnerare, & cõtumelijs afficere.d.l.nec in ea, secundum Dec. hic, & Alex.in consil. xxiiij. circa fin. ubi casum uulneris, sub casu mortis etiam in statutis dicit comprehendi.& latiùs tradit Ias. in l.in actionibus.col.iij.ff. de in litẽ iur.& in l. in suis, not.iiij. & vlt. ff.de liber. & posth.per iura prædi-
2 cta. Quod intellige † de bannito uiuente, qui si potest offendi in persona magis in bonis: ut ibi per Ias. sed quando esset mortuus, dixerunt aliqui, ꝙ licèt ex forma statuti bannitus impunè offendi posit: licitũ tamen non esse postquàm est occisus, auferre sibi uestes uel pecuniã: quia talis offensa non fieret bãnito, cùm bannũ morte finiatur, sed fieret hæredibus, aut super re non hæreditaria hæreditate iacẽte.l.fi.ff. de crim. expil.hære. Intelligendò quando id fieret

heret ex interuallo & postquàm occidés diuertisset ad extraneos actus: secus si eodé momento & contextu: quia ea quæ incontinenti fiunt, cen sentur inesse.l.lecta.versic.dicebam. ff.si cert.petat. Et ex quo licebat occidere, multò magis deprędari, & pariter cum uiuétem realiter & personaliter offendere fortiùs mortuum, incótinenti scilicèt, per prædicta. & ita consuluit Paul.de Cast.in consi. xxxix.super primo, circa fin.in antiquis. Infertur etiam ad tres notabiles decisiones per gloss.in d. cap.cui licet. & ad aliam per Ioannem Andre. post Ioann. Mona.ibi de casu §.is qui exequitur.institu.mand. Et iterum ad aliam illius uulgatissimi
3 dicti: † Si uinco uincentem te: multò fortiùs uinco te.l. de accessionibus.ff.de diuersis & tépora.præscriptio. cap. authoritate Martini. de conces.præb. in vj. de quo infrà latiùs dicetur. Infertur etiam secundú
4 Deci. † ꝙ sicuti propter famem pater potest uendere filium.l.ij. C.de partib. qui filios distrax. fortiùs pignorare. per regulam istam, secundum glos. Bal.& Sali .ibi, quicquid dicat Iaso.in d.l.in suis.in iiij.nota. allegans ad balistam glo.d.l.ij.quæ, ut retuli, contrarium eius quod ipse refert, uoluit. Si tamen pater ad pinguiorem deuenerit fortuná, potest filius contra eum agere, ut ipsum redimat & liberet: ut per Felin.in cap. cum dilecta.col.pen.de rescriptis.& Moder.Bonon.in l.etiam si redhibitus.col.fin.ff.de quæst.faciút not. per Ioan.de Anan. in c.iij.col.ij.de furt.& dicút prædicti moder.in suo not.cj.ꝙ illa l.ij. locum nó habet in filio clerico, nec filius in casibus prædictis efficitur seruus: ut per Paulú de Castro in d.l.ij.

Infertur pariter ex premissis, quòd
5 si † ex forma statuti mulier bannita possit occidi, poterit etiam adultera ri: cum maius sit homicidiú quàm adulterium, secundum Nellum in tractat. bannitorum. Deci. hìc se remittit ad dicta per eum in cap. quæ in ecclesiarum, col. vij. de cóstit. ubi contrarium firmat, quia adulterare est contra preceptum diuinum: nó mœchaberis, quod nó reperitur limitatum aliquo casu, sicuti de illo non occides. Nec obstat ꝙ homicidium sit maius delictú, quàm adulterium, quia est diuersæ speciei, quo casu sub eo quod plus est, non continetur minus, secundum Deci. post Dinum. de quo etiá infrà dicemus,
* oppositum tenentes, ideò respond. ad ea, quæ dicá in ult. limitatione.] Facit pariter hæc regula ad quæstió
6 nem de † Episcopo faciente contrà statutú suum, exempli gratia, infligentem excómunicationem ludentibus ad Azarrum, ꝙ non incidat in eius pœná: cum possit illud in totú tollere, ergo & multò magis in parte: ut latè per Ioan. Andr. in dicta regula cui licet.in mercurialibus.

Septem limitationes ad istam regulá ordinauit hìc Dec.ex dictis per
7 glo.& doct.prædl. Circa primá † ꝙ in materia correctoria non ualeat arg.à maioritate rationis, uide latè Ias.plurib. modis limitáté, in auth. quas actiones, col.vj. cum duab.seq. C.de sacros.eccles.& in l.si constante.colu.xiij.ff.solu.matrim: Circa li-
8 mit. quádo † plus & minus sunt diuersæ

uersæ speciei:iuxta §. latrunculator. l.solemus ff.de iudic. ubi latrunculator hominem occidere potest,& tamen de causa pecuniaria nō cognoscit.unde si fuerit alicui concessum merum imperium,non uidetur concessa cognitio causarum ciuiliū, sed potiùs denegata:cùm sint species distinctæ:ut ibi.contrarium tenet ipse Dec.aliquibus medijs respondendo ad §.latrunculator.ut per eum : qui tamen in c.cùm in cunctis.in princ. in ultim.colum.de elect.& in c.quæ in ecclesiarum.col. vij. sequutus est limitationem istam. Sed non est tenenda,& meliùs sensit Dec.hìc quia talis limitatio & restrictio est contra generalitatem regulæ nostræ, & contra ea quæ in superioribus dicta sunt, quòd permissa offensione in persona,censetur etiam permissa in bonis:& tamen est diuersæ speciei, confunditurque per exempla & decisiones de quibus suprà, quæ à doctoribus communiter approbātur. Nec est uerum quòd Dinus id dixerit in præalleg.regula cui licèt.ut refert Dec.bene tamen id scribit in c. plus semper.eod.titu.de regu.iur.& sequitur Philip.Franc. sed malè per prædicta.ideò correctiùs in hoc loquebatur post Ioan.And.Are.ad fi. l.ij.de leg.j.id facere argum. proba-
9 bile non necessarium.De qua † tertia limitatione per §. latrunculator uide tu pulchrè Bald.& Phil. Fran. in d.c. cui licèt.qui dicunt hanc regulam locum non habere, quando discretæ sunt potestates secundum superius,& inferius, secundum plus & minus: ut not. ff.de iurisdi.omn. iudic.in l.si idem.Vel secundū quādo,ut.ff.de uerbo.oblig.l.stipulatio ista.§.inter cætera.& l.sed si ante.ff. ad treb.Vel secundū aliud ad aliud, seu quando obligatio contracta est ad aliquid in sua qualitate determinatum:ut notat.in l.cùm quid.ff. si cert.peta. Non igitur mirum si in §. latrunculator. de causis pecuniarijs ille se intromettere nō poterat: quia alteri id erat concessnm. Et de intellectu.§.latrunculator. cum materia ultra prędicta uide Pau.de Ca. in l.quicunque.colum fin.C.de seruis fugiti.in l.quoties.colum.fin.C. de iud.& in l.cum uendente.C. ubi causæ fisca.Fulg.in consi.viij.in iiij. dubio in iij.uolu.Fel.in c.cum oporteat.colum.fi.de accusa.in c.cum ordinem.colum.iiij. & v.de rescrip.& Dec.in ca.cùm non ab homine.col. ij.de iud. & in c.quia in tantùm, de præbend.& in l.j.col. xj.suprà de offi.eius.& Socin. in l.j.col.ix.suprà quis & à quo.]

10 Quarta limitatio †ut non procedat in materia dispēsationis, in qua non fit extensio etiam ad casum habentem maiorem rationem : reprobatur hìc per Dec.& in consi. lxxvj. col. fin. & latiùs in c. at si clerici. in §.de adulterijs.col.vj.& vij.de iudi. & in c.quia in &c.de præb. ubi latè hunc articulum disputat. & in cap. cùm in cunctis.col.iij. & iiij. de ele-
11 ctio. Quinta limitatio de † mandato,cuius fines diligenter sunt seruandi,ideò non ualet argumentū à maiori.c. cui de non sacerdotali.de præbend.in vj.l.diligenter.ff.mand.idē tenet Dec. in d.cap.cùm in cunctis. in princ.in ultim. column.de elect. & latius in c.constitutus.column.ij. ubi

ubi limitat, de rescrip.& in d.c.quia in tantùm tradunt omnes Moder. in l.j.in §.si stipulanti.ff.de uerbor. oblig.ubi Lancel. Galiaula in sexta limitatione ponit notab. distinctionem pro intelligentia præallegatorum iurium. Præterea uide Aulum Gellium in noct.atti.cap.xiij.libr.j. Signo.in consi.xvij.Barb.in rub.C. qui admit.col.lxiiij.uersi.nec obstat ille tex.& in consi.vij. in quinto dubio libri tertij.Felin.in cap. cùm dilecta.de rescrip.Rimi.& Aquen. in l.j.ff.de iurisdi.omn.iud.Dec.consi. cccccxciij.& Ias.in consi.ccij.colum. pen.lib.ij.& Moder.Asten.in tract. de forma in pluribus locis. Sexta li-
12 mitatio † est in decreto, per l. si pupillorum.in §.si prætor.ff.de reb.eorum, ubi licentia data à prætore de uendendo rem minoris, non operatur ut possit obligari, uel pignorari.sequuntur Roma.& Alex. Iason autem in l.in actionibus.colum.iiij. ff.de in litem iur.dubitat, sed in d.l. in suis.colum.iiij.ff.de lib. & posth. improbat, dicens se credere limitationem non esse bonam, per tex.l.ij. cum gloss.C.de patrib.qui fili.distr. qui probat totum contrarium: ut supra in illationibus dixi. Septima &
13 ultima limitatio, † quando non est eadem ratio in eo quod est minus, ut hîc per ipsum Deci.& per eundē in l.j.colum.fin. C.unde legitim. & l.in actionibus.supra de in litem iu. & in c.apostolicæ. col.ij. de excepti. Aret.in consi.clxiij.col.iij. & ad propositum uide no. Ro.in consi. 436. in præsenti.ad finem.ubi scribit re-
14 gulam illam: † Si uinco uincentem te, non procedere ubi uirtus, quæ est in uincente, non cōcurrit in uincendo illum, quem tu uincis: ut probatur C.de natur.liber.in authen.licet.cū not. per Cynum.& in l.Claudius fœlix.qui potio.in pign. habe. exemplificando, ut ibi pulchrè per eum, adducentem etiam tex.no.in c. final.cum gloss.in uerb. parem. de de transla.prælato. uolentem regulam legis nostræ non habere locū, neque procedere, ubi ea ratio per quam mihi licet quod est plus, in hoc non concurrit, quòd mihi licere debeat quod est minus. Et sub hac limitatione comprehendi possunt aliqui casus, quos contra regulam posuit Dyn. in dict. capi.cui licet. & prius gloss.hîc, quæ est ualdè not. Sunt etiam iungenda quæ dicam post Dec. infrà in regula in eo.& quæ idem Dec. scribit in d.l. in actionibus.in 5.not.

SVMMARIVM.

1 *Seruus de iure naturali obligatur. limita.nu.2.& 4.*

3 *Lex habet potestatem super obligatione ciuili & naturali.*

5 *Monachus etiam naturaliter non obligatur.*

6 *Argumentum de monacho ad filium uel seruum quomodò procedat.*

7 *Seruus obligatur in maleficijs uel quasi.*

L. XXII. VLPIANVS.

IN personam seruilem nulla cadit obligatio.

Est

Est clara,& sumitur ex legibus per gloss.allegatis. Et licèt loquatur multùm generaliter, recipit tamen plures restrictiones & limitationes.
1 Nam† de ciuili obligatione intelligitur,& secus est in naturali. l.serui.ff.de actio.& obligation.l.naturaliter.ff.de condictio. indeb. vbi per scribentes,& l.quod attinet. infrà eod.ubi Iurisconsultus rationem assignat. Quòd attinet,inquiens, ad ius ciuile,serui pro nullis habentur,non tamen iure naturali, quia, quòd ad ius naturale attinet, omnes homines æquales sunt:nimirum ergo si naturaliter obligantur. Et si dicas,quomodò naturalis obligatio in seruum cadere potest,cum sit de iuregentium, quo iure status seruorum annihilatus est. respon. prout eleganter per Bar.& Iason.in l.si id quod.ff.de condiction.indebit. In-
2 tellige †obligari seruum naturaliter etiam quando promittit ex causa fideiussionis,secundum Dec.hic, contra gloss.Barto.& Pau.de Cast.quia consentit,ideò ipse naturaliter obligatur.dict.l.naturaliter.non autem dominus. ita procedant secundum eum iura quæ ad oppositum allegantur. Quæ consideratio est contra tex.l.sed & si serui.ff. de fideiussor.ibi,cum seruus fideiussionis nomine obligari non possit. loquitur enim respectu serui,non respectu domini:ut sentit Dec. & no. ibi Imol. dicens, quòd licèt propter consensum naturaliter obligetur,fallit quando lex(prout in casu isto) resistit.Ex
3 quo colligit ipse, quòd † lex nedum habet potestatem super obligatione ciuili, sed etiam super naturali. ad idem,l.si non sortem.in princi.ff.de condict.indeb. & latè Soc. in l.frater à fratre.colum.viij.eod. titu.ubi hanc conclusionem restringit ad naturalem,quæ oritur ex iuregentium secundario:secus in ea naturali quæ oritur ex iuregentium primæuo, licèt dubitet,& bene,cùm talis distinctio sit contra tex.dict.l.sed si serui. in sui generalitate,& contra alia de quibus suprà.Secundò intellige, ut per Barto.in l.frater à fratre.colum. xiiij.uersicu.& procedunt. dum ait
4 dominum seruo naturaliter ex contractu mutui respectu ipsius serui obligari non posse,sed bene obligari respectu creditoris peculij, quamuis dominus obligetur naturaliter seruo per promissionem aliquam ex æquitate iurisgentium, quæ dictat fidem seruari debere.l.j.suprà de pac. quæ æquitas fuit ante quam constitutio iurisgentium esset, per quod
5 fuit introducta seruitus. Quid†autem in monacho,utrum naturaliter obligetur?uidebatur quòd sic, cum æquiparetur seruo. Contrarium est uerius secundum Hostien.& Abba. quos refert & sequitur Iaso.in dicta l.naturaliter.deficiente in eo consensu, cum non habeat uelle aut nolle. c.si religiosus.de electio.in sexto. Et
6 de illa æquiparatione monachi ad seruum,uel ad filium quomodo procedat,uide Bald.in l.j.in decimo capite.C.qui admit.omnes scribentes in l.j.in §.item acquirimus. & in §. per seruum.ff.de acquirend. posses. & in l.cum fundus.in §. j. ff. si cert. peta.per Alexan.in l.j.colum.vj.ubi Socin.xxxv.in uersi. circa secundum ff.de uulga.ubi post Barto.latè probat

bat monachalem subiectionem esse magis similem conditioni filiali, quàm seruili, tradit etiam D. Paul. Parisius in repetitione.c. in præsentia. charta penulti. de probationib. An autem & quando in iudicio esse possit, ponit Deci.in c.j.colum.j.de appellation, & latiùs Fel.in c.cum dilecta.in vj.charta.de rescr. Secundò
7 principaliter † non procedit hæc regula in maleficijs, uel quasi, in quibus seruus obligatur tam ciuiliter quàm criminaliter: ut hic per glo. & Dec.per tex.l.serui.ff. de action. & obligation. & in l. hos.in §. omnibus.ff.de accusation. etiam quòd mandato domini deliquisset, ut super iiij. regula in superioribus scripsi.

SVMMARIVM.

1 *Collatum in arbitrium domini uel procuratoris, quòd in dubio boni uiri arbitrio intelligitur. limita nume.2.*
3 *Arbitrium boni uiri quomodò intelligatur. & duplex est, nu.4.*
4 *An hæc regula procedat in iudicijs stricti iuris & sic.*
5 *Comparatiuum præsupponit positiuum.*

§. Generaliter probãdum est, ubicunque in bonæfidei iudicijs confertur in arbitrium domini, uel procuratoris eius conditio: pro boni uiri arbitrio hoc habendum est.

SVMITVR ex legibus in gl.al. leg. ubi exempla ponuntur.
1 Nota † quod collatum in arbitrium domini uel procuratoris eius, in iudicijs bonæfidei, collatum intelligitur in arbitrium boni uiri: quod clariùs declaratur in l.si in lege.ff.locat. Plus dico, quod si testator mandet alicui plus dari, nec ponat uerba sapientia liberam uoluntatem uel arbitrium boni uiri, in dubio intelligitur de arbitrio boni uiri. tex. est solennis & no. secundum Bartol. ibi in §.pater.l.cùm filius.ff.de leg.ij. dixerat enim ibi testator, tali plus tribuas in bonorum nominis mei: & non dixit quantùm uolueris, uel putaueris, uel quantùm arbitratus fueris uel similia: & tamen ad arbitrium boni uiri refertur. Intellige
2 prædicta, † nisi diceretur expressè de libero arbitrio, uel ad eum referretur uerba, qui aliàs habuisset arbitrium boni uiri: ut hic per Dec. tandē dicentē arbitrium boni uiri illud in
3 telligi, † quod in suis rebus quis faceret, uel quod uellet sibi fieri. Multa dici possent de quibus per scribētes in l.si quis arbitratu. ff. de uerb. obl. in l.j.ff.de leg.ij. & per Firma. in suo reper. in uerbo Arbitriū, ubi ponit alia quàm hic scribit Dec. quē uide ēt in proposito in l.cōtractus.col. pen. ad fi.iij.no.7.eo. & Imo. pulchrè in l.fi.ff.de præto.stip.
4 Sed pro declaratione tex. loquentis in iudicijs bonæfidei, quæro, † quid in cōtractibus & iudicijs stricti iuris.est.n.duplex arbitrium simplex, scilicet & boni uiri l. societatem. §. arbitrorum.ff.pro soc. ut dicit Soci. in d.l.si quis arbitratu.column.pen.

Hæc regula in dictis uerbis bonæ fi dei.innuit à contrario sensu, secus esse si sint stricti iuris.facit etiam d. l.j.de leg.ij.uolens in testamentis ar bitrium intelligi de arbitrio boni uiri: aliud ergo in contractibus. & istam opinionem licèt non adducat prædicta iura, tenet Raph. Com.in dict.l.si quis arbitratu,eo quia in cō tractibus bonæ fidei æquitas dictat omnia venire quæ nec dicta sunt, nec cogitata.l.si.ff.de condi. ob turpem caus.l.ij.ff.de condi.sine causa. Et illa æquitas quæ iudicis officiū parit.l.quod si Ephesi.ff.de eo quod certo loco.quo quidem officio petitur reductio ad arbitrium boni uiri:sed in contractibus stricti iuris secus est:quia si iniquè arbitretur assumptus arbitrator, huiusmodi reductio locum nō habet,sed promittenti succurritur, dicit Rapha.per exceptionem.l.cū aliter. & l. si quis cum arbiter.ff.de uerb.oblig. Tu autem contrarium tene:prout in d.l.si quis arbitratu.tenuit Bar. quem sequi videntur alij scribentes: ut ibi per Ias.in iiij.column. quæ opinio probatur per illum tex.& l. si libertus ita iurauerit.ff.de oper. liber. & l.societatem.in fi.cum duabus legibus sequent.ff.pro soc.maximè.l.in proposita.ibi,eò magis,quod iudicium pro socio, bonæ fidei est.sicque idem esse vult si sit stricti iuris: quia comparatiuum præsupponit positiuum.l. ubi autem non apparet.in princip. ff.de uerbo.obliga.secundum Barto.in præallega.§.arbitrorum.colum.j.Ex quibus patet responsum ad hanc legem cum alijs præallega.quia & si de iudicijs bonæ fidei loquatur,non tamen excludantur ea quæ sunt stricti iuris,per alias leges in proposito inclusas. Loquiturque .l. nostra de iudicijs bonæ fidei, quia in eis maximè, ut supradictū est, exuberare debet bona fides:idem tamen est in iudicijs stricti iuris per prædicta.

SVMMARIVM.

1 *Depositarius quòd de dolo duntaxat teneatur, quæ sit ratio.nu.10.*
2 *Lata culpa est dolus, non uerè nu.3. sed præsumptus,numero.5.limita, numerò.7.*
4 *Nullum simile est idem.*
6 *Dolus uerus & præsumptus quomodò differant.*
8 *Dispositio loquens de dolo, comprehēdit latam culpam ,etiam in pœna pecuniaria.num.9.Fallit. in pœna corporali,& distinguitur.*
11 *Depositarius quādo teneatur de culpa leui,& leuissima, & etiam de casu.nu.15.& 17.*
12 *Culpæ appellatione uenit leuis: nisi subiecta materia repugnaret.et nume.28.& quid in testibus.nu.19.*
13 *Culpa leuis quid sit. quid dolus. quid leuissima. quid casus fortuitus, & num.14.*
16 *L.pen.C.deposi.quando procedat.*
18 *Depositarius non tenetur de deposito furto sublato. Et quid de custode.num.19.*
20 *Furtum à famulo commissum, dicitur casus fortuitus.*
21 *In precario de dolo tantùm tenetur.*
22 *Precarium et precaria quomodò differant, & ut fiant quid requiratur.*

Precarium

Tutoris

64 *Tutoris hæres tenetur solum de leui culpa.*

66 *Negotiorum gestor an & quando teneatur de dolo, lata, leui uel leuissima.*

67 *Equum in pascuis dimittens quomodò teneatur.*

68 *In societate an & quando ueniat dolus, lata, uel leuis culpa.*

69 *Socius quando teneatur de furto.*

70 *Conuentio contra naturam contractus quando ualeat.*

71 *Naturalia, & substantialia contractus quæ dicantur.*

72 *Contractus ex conuentione legem accipit, & pacta rumpunt leges, fallit num. 73.*

73 *Dolus per pactum remitti nō potest. Fallit in dolo præsumpto. nu. 75. et 81, in dolo de præterito. nu. 76. In remissione doli tacita. nu. 79. & quid de lata culpa. nu. 83. 84.*

74 *Dolus in generali remissione uel cōcessione non uenit.*

77 *Ingratitudo futura per pactum non potest remitti: præterita sic.*

78 *Liberatus ab actione depositi nō potest rem penes se tenere.*

80 *L. si unus §. illud ff. de pact. intellectus.*

82 *Iuramentum calumniæ tacitè potest remitti.*

85 *Debitor speciei non tenetur de casib. fortuitis, Fallit nu. 87. 88. 89.*

86 *Casus fortuiti qui dicantur.*

89 *Onus probandi quòd culpa casum præcedit, cui incumbat.*

L. XXII. VLPIANVS.

CONTRACTVS quidā dolum malum duntaxat recipiunt, quidam dolum & culpam. Dolum tantùm, depositum, & precarium. Dolum & culpam, mandatum, commodatum, uenditum, pignori acceptum, locatum. Item dotis datio, tutelæ, negotia gesta, in his quidem & diligentiam societas, & rerū communio, & dolum, & culpam recipit. Sed hæc ita, nisi quid nominatim conuenit, uel plus, uel minus in singulis contractibus. nam & hic seruabitur quod in initio cōuenit (legem enim cōtractui dedit) excepto eo quod Celsus putat non ualere, si conuenerit ne dolus præstetur. hoc enim bonæ fidei iudicio cōtrarium est, & ita utimur. Animalium uerò casus, mortesque, quæ sine culpa accidunt, fugæ seruorum, qui custodiri non solent, rapinæ, tumultus, incendia, aquarum magnitudines, impetus prædonum, à nullo præstantur.

IN hac regula feracior est leges quàm in qualibet alia lege istius titul. estque herclè regula, & summarium multarum legum de hac materia tractantium. Accursius hic optimum agit glossatorem: & sub compendio materiam utiliter explicat. Ioan.

Ioã.Igneus doctor Vltramontanus hanc legem repetijt Papiæ.Dec.pauca quædam utiliter apposuit, de Igneo nullam mentionem faciens quamuis repetitioni prædictæ interesset.Si uellem singula prosequi in immensum cresceret (ut Satyricus ait) damnosa papyrus. Declarabo igitur iuxta propositum meum regulam,nonnulla magis utilia & necessaria enucleando, reliqua præter mittam de dictis Ignei parum curando.

Diuiditur in sex partes. In prima ponit dictum bimembre. In secunda ponit duos casus, in quibus exemplificatur primum membrũ. In tertia ponit decem casus, seu decem exempla secundi membri, in quibus uenit dolus & culpa. propterea Iurisconsul. apprimè subiunxit, in his quidem & diligentiam præstamus,intellige.l. quod Nerua. ff. deposit. In quarta ponit distinctionem & limitationem ad omnia superius dicta. In quinta assignat rationem limitationis, unum excipiẽdo. In sexta & ultima pro complemento materiæ ponit aliqua exempla de casibus fortuitis,quæ à nullo præstantur.Secunda est ibi, dolum tantũm. Tertia ibi, dolum & culpã. Quarta ibi,sed hæc ita. Quinta ibi,legem enim. Sexta & ultima ibi,animalium.

Huiusce legis optima glo.est tex. in l.si ut certo.in §.nunc uidendum ff.commo.& §. sed is. usque ad fine tit.instit.quib.mod.re contr. obli.

✶ ✶In tex.ibi contractus: dicitur cõtractus obligatio ultro citroque.l. Labeo.la 2.§.j.supra titu. proximo. ideò appellatione contractus nõ ue nit donatio, nisi fortè ex communi usu loquendi. Bal.consil.iij. col.fin. lib.j.Et quid de fideiussione. Ias.in prin.l.quintæ.ubi etiam Aquẽ. col. ij.§.de uerb.oblig. Lancel. Galiau. in rub.e.tit.titu.fol.viij.col.iij.&.9. Mod.Taur.in l.j.col.xvj. ubi Ripa 20.§.si cer.pet.appellatione uerò cuiuslibet contractus uenit etiam abusiuus.Gemi.in c.ij.§.j.de reb. eccle. non alienan.libr.vj. Alc.a.inferens ad quæstio.in l.j.C.de sac.san. eccl. Et an statutum loquens de contractu locum habeat in quasi contractu.uide Are.in §. omnium. col.ij. institu.de actio.& quæ scripsi in rubri.C.de pactis.]

1 Not.primò ex isto tex.†Depositarium de dolo duntaxat teneri. concordat tex.in §.præterea.insti.quib. mod.re contrahi.oblig.in l.j. in §.si uestimenta.& in §.si.ff.deposi.Quę iura taxatiuè pariter de dolo loquũtur,& tamen latam culpam non excludunt:ut hic per glos.& Deci.per §.j.l.j. ff. si mens.fal.mod.dix. & in §.is quoque.l.j.ff.de actio. & oblig.

2 Nec mirum,quia †talis culpa dolo adeò est cognata eique cohærens,ut nonnunquam eã culpam dolo ęquiparari dixerit:ut in l.j.in §.si dolus. ff.si mens.fal.mo.dix.aliquando proximam dolo esse,seu propè dolum: ut in l. mulier. in §. si hæres.ff. ad Treb.in l.si fideiussor.in princip.ff. man.quandoque quòd dolũ repręsentat:ut in l.j.in §.non autem. ff.si quis test.lib.interdum in doli crimẽ cadere:ut in prealle.§.is quoque.& sæpenumerò eam culpam dolum nominet: ut in dict.l.quod Nerua.

&

& in l.magna negligentia, suprà tit.
3 proximo. Quòd † non intelligas, ut lata culpa uerè sit dolus: hoc.n. esse non potest: cum dolus manifestã imposturam fraudemque euidentem ostendat: at magna seu lata culpa sub negligentiæ desidiæque nomine & uelaméto contegatur, & sub excessu rethorico lata culpa dolus nominetur. sicut si Cic. laudaturus, non solùm eloquentem, uerùm eloquentiam ipsam nomines, ut Erasmus & Zasius eloquentes inter Germanos sæpè scripsere. Inconuincibilique demonstratur arg. ex Aristo. sumpto relatoque per gl. in d.l.
4 quod Nerua. † nullum simile esse idem, ut etiam latè per Fel. in c. capitulum sanctæ Crucis. colum. ij. de rescrip. Sed pro tanto dicitur lata culpa æquiparari dolo seu proxima dolo, dolumque repræsentare, & dolũ esse: quia quod dolo proximum est à dolo parum distat: ut de se patet, probatque. §. pupillus. instit. de inutil. stipul. ibi, non parum à furioso distat. & qui tenetur de dolo duntaxat, etiam de lata culpa tenetur, ut hoc tex. & suprà dixi. quid enim interest an manifesto dolo machineris, an sub culpæ clypeo ad dolum
5 tendas. meritò igitur † dolus præsumptus scilicet dici potest, propter fraudem in se contentam. d.l. quod Nerua. ubi Bar. & scribentes notãt. ideò tex. in l. quæsitum. in §. cũ quoque. ff. de precar. eum qui precario rogat, solum dolum præstare dicit, culpam autem dolo proximam meritò contineri, ait: propter enim præsumptam fraudem censetur & præsumitur dolus. Quid enim à doloso differt is fideiussor, qui sciens debitoré esse exceptione tutum, ex causa fideiussionis soluerit? parum certè. d.l. si fideiussor. Et hæres, qui soluerit in necem legatariorum & fideicommissariorum, in lata culpa & dolo præsumptio censetur esse. l. is cui. in
6 §. dolum. ff. ut in poss. leg. Et † quomodo dolus uerus & præsumptus differant, tradit etiam. Alex. in cõs. 103. col. pen. lib. j.

Prædicta uerò conclusio intelligitur de lata culpa uersutiæ & malitiæ: quæ eorum est, qui ex uersuto, & malo proposito animoque perfido alienas res uel negocia, affectata quadam improuidẽtia malignè uel negligunt, uel dissimulant, cùm in rebus suis sint prouidi & diligẽtes: & qui uersutiam sub negligentiæ uitio ita subinuoluunt, ut manifesti quidem doli crimen, colore, uelami neque desidiæ à sese amoueant, doli tamen machinatione, fraudeque,
7 non careant. iuribus præallega. † Secùs est in lata culpa ignauiæ, quæ sub nomine desidiæ & negligentiæ cadit: ut quæ supinam negligentiam referat, aut uitium naturæ parũ perspicacis, uel ex praua æducatione cõtractam, cui culpa adscribi poterit supina, securitas improuida: imò nulla gerendarum rerum cura reprehensa erroris facilitas. Et quicquid omninò ignaui & secordes homines in negotijs tractandis desidię cumularunt & oscitantiæ. De qua culpa sensit Iurisconsultus in l. latæ culpæ. suprà titu. j. ista nõ æquiparatur dolo. §. prætereà. instit. quib. mod. re contra. oblig. Et de his generibus culparum, ultra Bartol. in d.l. quod

Nerua.

Nerua.tractauit Zasius in suis sing. intellectibus explicando dictam materiam:& ibidem contra Bartolum, & Vltramontanos, quos hîc sequitur Igneus, probat expositionē glo. ibi ad uerbum latiorem culpam, ut Iurisconsultus de lata culpa senserit, licèt ornato loquendi modo cōparatiuum pro positiuo, ut alibi sæpè, posuerit: ut etiam per Alciat. & communiter scribentes in locis præalle.& Barb.in c.j.de commo.Quæ opinío optimè probatur per d.l.magna negligentia, ibi, magna culpa, si cuti latior.quid igitur prohibet cōparatiuum ibi, pro positiuo poni, accipique?

8 Vnde † cùm lata culpa, dolus sit: consequens est quamilbet dispositionem qua dolum malum dumtaxat præstari tradatur, etiam de lata culpa intelligi: secundum Alciatum in dict.l. latæ culpæ. Nisi ubi agitur de pœna corporali per l.in lege Cornelia.ff.de sicar.aut etiam de pœna pecuniaria, per §. hac actione l.ij.ff.ui bonor.rapto. secūdum eū, id quod latiùs prosequuntur Alex. Ias.& alij in l.in actionibus.in glos. ob culpam.ff.de in litem iuran.Deci.& Modern.Papien.hoc ultimum ibi reprobant pluribus legibus, sed præcipuè per textum l.j.in §.nō autem.ff.si quis testa. liber. per quem

9 dicunt præfati Moder.† regulam generalem tradi, quòd ubi agitur de pœna pecuniaria lata culpa dolo æquiparatur.& ad §.hac actione.cū similibus.optimè ibi respōdent Decius & Zasius in dict.l. quod Nerua.uersicu.non obst.lex secunda. Iterum aduerte, quia licèt communis receptaque sententia sit. ubi agitur non tantùm de pœna mortis, uerùm de alia pœna corporali, latā culpam nō æquiparari dolo, sed aliter puniri: ut per Alex.Ias.Decium, & alios in d.l.in actionibus. in glo. ob culpam.& latè Mod.Bono.in dicta l.in lege Cornelia. cumulantes plures casus in quibus lata culpa æquiparatur dolo, & punitur sicuti dolus, etiam ubi de pœna corporali tractatur: ut per Dec.loco præalleg. Veriùs tamen uidetur, quòd ubi est lata culpa uersutiæ & malitiæ, tunc æquiparetur dolo, & ueniat in qualibet dispositione de dolo loquēte, secùs in lata culpa desidiæ & negligentiæ per prædicta. Et huiusce distinctionis fœdere concordari possunt opiniones doctorum secundū Zasium loco præallegat. maximè in ulti.column.ubi eleganter declarat tex. dict.l.in lege Cornelia.& ita ꝓcedunt quæ Deci. contra communē opinionem adducit, in d.l. in actionibus.inclinans in contrariam sententiam, licèt firmare non audeat. Sed si ad distinctionem prædictam respexisset, audaciùs, ut arbitror, talem culpam uersutiæ à dolo non seiunxisset, cū optimis rationibus & legibus ea pars fundata sit.

10 Ratio † autem cur de dolo duntaxat & lata culpa teneatur depositarius, assignatur per Iurisconsultū in prçallega.§.nunc uidēdum. quia nulla, scilicet uersatur utilitas eius apud quem deponitur: meritò igi-

11 tur solus dolus præstatur. Vnde † si merces accesserit, etiam de leui culpa (ut ibi Iurisconsultus subiūgit) tenebitur: quia gratia utriusque tūc

K contra-

contractus fieri uidetur, ut hic etiã per Decium col.j.idem si se obtulerit deposito gratia deponentis facto. ut, scilicet teneatur de leui culpa. De leuissima uerò quando obtulisset se deposito facto gratia ipsius depositarij, aut utriusque: ut hic per Deci.columna j.

Ex cuius dictis habetur, quòd ubi
12 lex de culpa simpliciter mentionem facit, intelligitur de leui: id enim inter leuissimam & latam mediũ est. & hoc nisi materia supposita repugnaret: ut etiam uoluit Alciat.in l. magna negligentia.suprà tit. proximo.& latiùs Deci.infrà col.v.in iij. nota.ad quod pondero text. expressum in l.socius socio.ff.pro socio. & alium in §.prætereà.institu. quibus mod.re contra.obli.dum inquit:culpæ autem nomine, id est, subiungit, desidiæ ac negligentiæ: prout etiam ibi declarat glo.quamuis Corne. in consi.cxiij.col.ij.in fin. lib.ij. culpæ appellatione eam uenire dicat, quũ ex natura contractus præstatur. Est
13 autem † leuis culpa, negligẽtia, quũ quis in rebus alienis eam curam nõ adhibet, quam cæteri patresfami. solent, tametsi in suis minimè diligentior sit.secundum Alcia. in d.l. latæ culpæ.sed latiùs explicat Bar.in d.l. quod Nerua.in vj.quæst.princ. Est etiam glo. reputata singularis in d.
14 §.prætereà. quæ declarat † quid sit dolus, quid leuis, quid leuissima, quid casus fortuitus: de qua materia latè etiam tractant Bar.& Zasius in d.l.quod Nerua.
15 Sunt etiam alij casus † in quibus depositarius tenet de leuissima culpa, & aliquando de casu: ut hic per Decium. Sed tunc non est propriè depositum, uerùm egreditur notissimos depositi terminos, ut dicitur in l.Lucius.la.j.& in l.die sponsalio rum.ff.deposi. de quo ultra hic allega.per Dec.uide Bal.in consi.ccxlv. lib.ij.Pau.de Cast.in consil. cxlij.in antiquis.Ias.in l.ij.ad fin. princ.ubi Moder.Taurinen.col.vij.ff. si cert. pet. Accedant etiã in materia, quæ scribunt Bald.consil.cccxxij.uol.iij. Corn.in consi.lxj.col.xj.lib.iij. Soc. in consi.cxliij.colu.fin.lib.j. Pau.de Cast.in cõsi.viij.uiso. & Mod. Pap. in l.ij.in princ.in iiij.col. ff. si certũ
16 peta.† ubi uolunt.l.pen.C. deposi. cum simil.quæ dant executionem, & priuilegia deposito, quod intelligant de uero, reali, & naturali deposito: non autem de ficto, uel improprio, aut confessato, quod not.
17 Aliam limitationem † ad prædicta ponit Iurisconsul. in d.§. nunc uidendum:& latiùs hic explicat ibi, nisi quid plus, uel minùs conuenit, id enim seruabitur: quia contractus legem ex conuentione accipit, eo excepto, si conuenisset de dolo non præstando, nullius enim esset momenti huiusmodi cõuentio: ut hic. Ad idem tex.cum glo.in regula contractus.de reg.iur.in vj.& latiùs infrà dicetur.

Et cùm depositarius (ut ex prædictis patet) de leui uel leuissima culpa non teneatur, infertur secundum Angel.in d.§. prætereà. & Deci.hic
18 colu.j. † quòd si leui culpa depositarij res deposita furto subtracta fuerit, non tenebitur depositarius. Et
19 quando † custos teneatur de furto, incendio, uel casu fortuito, uide ultra

tra prædictam glo.& ibi not. Corn. in consi.ccxlij.cum seq.lib.j.& consi.xxviij.lib.iij.Cano.in c.j.de commod.& Bal.in consi.lxxxviij. uol.j.
20 ubi furtum à famulo commissum, inter casus fortuitos connumerant. intelligendo tamen, ut per Barb.in d.c.j.col.fin.Salic.in l.si creditor.C. de pigno.actio.& latiùs in l.j.C.de posi.& Deci. in consi.473.De forma autem libellandi in hac materia depositi ponit Ang.Are.in §.sequens. col.iiij.instit.de actio.

21 Secundò not. ex isto text. † quòd recipiens rem precario, de dolo tantùm tenetur, & lata culpa, ut de depositario suprà dictum fuit, & de precario est tex. in l.quæsitum.in §. cum quoque.ff.de precar. Deci.hìc quædam scribit de precario, de precaria,& de constitutio, ultra quem uide de precario & precaria. post Abbatem Barba.in rub.in c.j. & fi.
22 de precarijs. Est † enim precaria in fœminino genere contractus differens à precario neutri generis. Nã precarium non conceditur ad tempus determinatum,nec etiam pactũ obligat concedentem quominùs ad libitum posit reuocare.l.cum precario.ff.de precar.& c.fi.de preca.quę decretalis ex spiritu & sanguine illius.l.cum precario.extracta fuit: ut ibi dicit Barba. Sed precaria fit de rebus ecclesiæ & precibus accipientis conceditur ad certum tempus,secundum partium conuentionem, uel de quinquennio in quinquennium,expressè uel tacitè consuetudine sic disponente: ita tamen quòd renouetur de quinquennio in quinquennium,aut etiam perpetuò d.c. j.cum ibi not. Nec potest ista precaria ante tempus conuentum reuocari. d.c.fi.Et hic contractus precarię incognitus est de iure ciuili: sed est similis contractui emphyteutico, secundum Abb.& doct.ibidem, ideò realiter & effectualiter dictus contractus precariæ dici potest etiam à iure ciuili cognitus: sed accidentaliter, & quò ad quid ut precibus detur,& de quinquennio in quinquẽnium renouetur, uerùm nominatiuè fuit à consuetudine & à iure canonico introductus.dict.ca.j. cum ibi nota.ubi Abb.& Barb.in fi.post
23 alios dicunt, † quòd non petens renouationem post quinquennium à iure suo cadit: quia talis renouatio introducta fuit in fauorem ecclesię, ne propter antiquitatem temporis accipiens, uel eius successor rẽ propriam esse dicat & non ecclesiæ:nisi ecclesia uelit eum inuitum retinere: ut ibi per eos.

24 Quantùm autem ad † precariũ, de quo in isto tex. differt à commodato: quia commodatum fit ad certum & determinatum usum, & antequàm usus ille sit expletus reuocari non potest. precarium uerò non fit ad certum usum: ideò potest reuocari quandocunque: quia si non posset nunc,nec unquam posset, & proprietas inutilis redderetur. quæ ratio cessat in commodato.text.est in l. in commodato. in §.sicut. ubi not.Paul.de Cast.ff.commo. & melius in l.ij.C.eo.de qua materia latè in l.j.ff.de preca.& in c.fi. de preca. Dec.infrà in iij.not.& Bal. in l.fin. column.ij.C. de compens. ubi dicit precariam magis accedere cõmoda-

to, quàm deposito. Et est notandus
25 tex.d.l.cum precario.dũ uult † nullius esse momẽti pactum, per quod conuentum extitit, ne liceat reuocare precarium. Et est ratio, quia tale pactum est contra substantiã actus, ideò non ualet: ut per Alexand. post Bart. & alios. in l.pen.colum.fin.C. de pact. & Dec. in consi. cclxv. colũ. penul. & melius in consi. ccxciiij. colum.fin. ubi dicit post Bart. tex.d.l. cum precario. procedere, quando illud pactum contra naturam precarij non potest in alium contractum transire, quia uerba non patiuntur: secus si posset fieri transitus ad aliũ contractum uerbis non repugnantibus, ita probatur in l. ubi ita donatur. ff. de dona. causa mort. ubi donatio causa mortis in donatione inter uiuos ui pacti appositi transfertur. Ad quam l. cum precario. not. uerbum scribit Lancel. Dec. in l.pe. colum. penult. C. de pact. Vtilius est
26 autem † simplex constitutum, quã cum clausula precarij: ut hîc in.ij. colum. sentit Dec. & clarius explicat Balb. post tract. præscriptionum, in repetitio. l. Celsus. colum. xxvij. cum sequent. de vsucapio. in j.q. Bart. de quo etiam per Barb. in c.fin. colum. penul. de precar.

Quantum ad ea quæ de constituto hîc scribit Dec. aliquantulum est impertinens materia, utilis tamen in practica. possem plura non negligenda maximè à uersantibus in palatijs & causarum auditorijs dicere: sed ratione prædicta omittere decreui, & solùmodò † remissiones quan
27 doquè gratas dare. Videbis igitur scribentes maximè Mod. in l. quod meo. ubi est principalior tex. in materia. ff. de acquiren. possess. Barto. in repe. l. iij. in iiij. q. princi. in viij. col. C. de pigno. & in l.j. in §. nunciatio. ubi alij scribentes. ff. de noui oper. nuncia. ubi dicunt constitutum probare, & notorium facere contra cõstituentem & hæredem illius. argu. l. cùm à matre. C. de rei uendi. ita ꝙ non erit necesse isto casu probare, quòd constituens tũc temporis possideret: secus si ageretur contra tertium, de quo etiam per Angel. in l. quædam mulier. ff. de rei uendi. vide pariter Bald. in rub. C. de contrahen. emptio. q. xvj. ponentem de tenuta quæ est ex constitutione precarij ꝙ nõ transfertur. recurre etiã ad Alexand. & Aquen. in l. exitus. ff. de acquir. possess. Alexand. in consilio xxvij. colum. ij. uolum. ij. & consi. lj. lxxxv. cliij. ibi in vj. uolum. Aquen. in d.l. Celsus. colum. v. & in l. possideri. in §. incertam. ff. de acquir. posse. ubi ponit, an constitutum possit operari respectu bonorum futurorum. Guido. Papæ in q. cclxviij. Deci. consi. ccxxvj. & ccxlvij. Aquen. in l. quamuis. in §. si conductor. ff. de acquiren. possess. Ripam libr. iij. respon. ca. xx. & uolunt præfati scribẽtes, quòd cõstitutum collatum post mortem non operetur, etiam adiecta clausula, ex nunc prout ex tunc: tanquàm collatum in tempus inhabile. licèt enim constitutum purum uideatur, tamen est conditionale, cùm recipiat omnes conditiones & qualitates, quas recipit contractus principalis, cuius causa fit constitutum, secundum Ripam loco præallega. & latius statim remissiuè dicam.

Fanen.

Fanen.tamen in tractat. de pignor. fol.iiij.colum.iij. & seq. reprobant Decium, uide etiam Ias.in §. si quis in fraudem.instit de actio.& in l.ab emptione.colum.pe.& fi.ff.de pact. & consi.cxlvij.lib.ij.& in l. quoties. colum.iiij.C.de iudi.Barb.in d.c.fi. de precar.Balbum in repet.d.l. Celsus.colum.xxvij.cum seq.& in trac. præscrip. fol.33.in xj.q.Curt.Iun.in consi.cxx.Afflict.in decis.regni.335. & Moderni Taur. in l.lecta. in xij. not.ff.si cert.pet.& in l.ij.num.102. C.de eden.Pract. Pap. in forma libelli in causa uenditionis.super gl. in uerb.constitutus.Angel.Areti.in §.actionum.colum.v. & vj. institu. de actio.& Ioan.Crot.in repe.l.si is qui pro emptore.chart.ulti. de vsucapio.pro emptor. ubi etiam ponit de uenditione prædij facta ad mensuram cum constituto, quod nihil operatur ante mẽsuram perfectam. item uide plenè Vitalem de Cãba. in tractat.clausu.fol.xj.& xij.in clausula cõstituit se precario. & Ripam in rubr.ff.de interdict. Et nota, ꝙ mortuo eo in cuius fauorem factũ est constitutum, hæres eius non possidet, nisi apprehẽderit possessionẽ per l.cum hæredes.ff.de acquir. possess.Passiuè autem clausula constituti transit in hæredem cõstituentis, quia censetur tenere & possidere eo modo & forma quibus defunctus tenuit:ut per Pau.de Cast.in l.neque per illum tex.C.de usufru. & Balb. in tractat.præallegat.præscrip. folio xxxiij.quæst.xj.facit tex.d.l. cũ precario.in §.j.ubi precarij rogatio ad hæredem eius qui concessit transit. hæres enim & defunctus una eademque censentur persona, nec potest hæres contrauenire facto defuncti.§.j.in auth.de iureiurand.à morient.præsti.& in l.cùm à matre.C. de rei uendic.cum similib.ideò &c. Et uenditor qui se constituit nomine emptoris possidere, actione ex empto, ut rem tradat, amplius conueniri nequit, ut per Bar.& aliòs in l.ab emptione.ff.de pactis. Sed licèt constitutum liberet constituentem à traditione, quæ iuris est, non tamen liberat ab ea quæ est facti.Bal. in rub.C.de contrahen.empt.quæstio.xvj.& i d.l.ab emptione. Imol. in l.si rem.ff.de solut. Alex.consilio xxij.col.iij.lib.ij. & regulatur cõstitutum secũdum naturam actus cui adijcitur.Bart.consil.xxviij.col.vij. & viij.lib.j.& cons.xliij.col.xix.lib. j.& Alexã.consi.lxxxj. lecto.col.iiij. uolu.iij. Nec operatur constitutum ubi est præsumptio fraudis, imò tũc corporalis exigitur traditio. Bart.in l.post contractum. col.iij. de donationib.Bald.in l.j.C.de donat. ante nup.Et ubi quis emit per interpositam personam, subest præsumptio fraudis.Barto.in l. pupillus in §.fi. ff.de autho.tuto.Et licèt ex contractu simulato non transferatur dominium:transfertur tamen possessio, si id agat.l.j.§.si uir. ff. de acqui ren.possess. quia ad translationem possessionis non requiritur causa: ut per Bartol.& aliòs in dict.l.quod meo.& in l.emptor.ff.de acqua pluuia arcen. Bald. in l. multum.C. si quis alte. uel sibi. & si postmodum rẽ talis teneat nomine, ad commodum emptoris tenuisse censetur. Bald.in tit.si de feud.fue. contro.in

§.si facta.colum.iij.faciunt not. per Baldum in d.l.multum.colum.fi.& Bart.in d.l.quod meo.dum ponunt ex titulo inualido transferri possessionem, quamuis constitutum sup contractu inualido nihil operetur. ut per Alexand.in d.§.si uir.col.iij. Circa prædictam materiam constituti, Cardin.Parisi. & Ludo.Goza. plura tetigere in consultationibus suis, quæ referre non curo:eò maximè quòd breui ab excellentissimo singularisque doctrinæ uiro, domino Nicolao Balbo, in Senatu Illustrissimi D.Ducis nostri præside dignissimo aurea inuulgabitur repetitio in d.l.quod meo.quæ siue theoricam, siue practicam desideraueris, utiliter & subtiliter cuncta docebit.

Tertiò not.ibi, dolum, uel culpã. quòd in contractibus hic enumeratis uenit non solùm dolus, uerùm
28 etiam culpa leuis. quia † ubi per legem fit mẽtio de culpa, intelligitur de leui, nisi natura contractus, uel ratio subiectæ materiæ aliud dicendum suadeat: ut hic per Decium in iij.not.ut dixi suprà. Si tamen dicãt
29 testes † interueniſſe culpam in contractu gratia utriusque celebrato: cùm depositio de lata, leui, & leuissima, intelligi posſit, clarè & specificè declarare debent de qua culpa intelligant, aliâs propter incertitudinem non probant: ut hic per Deci. post Alexan.& Corn.

Et condescendendo ad contractus hic enumeratos in quibus uenit culpa, uidebatur in primis mandatariũ de leuissima etiam teneri. per l. à procuratore, cum gloss.C.mandat. Et tamen, quia mandatum fit gratia mandantis tantùm non autem recipientis, quemadmodum depositum à precario & deposito, disiungẽdum minimè uidebatur:sed istud contingit, non ex natura contractus quia procederet tunc oppositio, sed eò quia mandatum suscipiens, se peritum censetur asserere, & diligentem super contentis in mandato: cuius assertionis ratione uenit leuis culpa:ut hîc & quandoque leuissima quando diligentissimum se asseruiſſe censetur:ut in dict.l. à procuratore.secundum Paul. de Castr. ibi, propterea glo.in §. mandatum. institu.de manda.hunc contractum ab alijs multùm discrepare dicit.
30 Regulariter ergo † in mandato uenit dolus, lata, & leuis culpa, ut hîc. quandoquè etiam leuissima, ut cùm maxima exigitur diligentia, quemadmodum in iudicialibus.d.l.à procuratore. & in pulchro casu consultationis Alex. hîc per Deci. relatæ.nonnunquàm lata tantùm, cùm nulla uel modica exigitur industria ut hîc per Deci.& sunt omnia dicta Barto.in d.l.quod Nerua. in ix.q.à doctoribus communiter recepta & approbata:ut per Pau.de Cast.in d. l.à ꝓcuratore.& Ang.Aret.ac alios in d.§.mandatum.ubi & per totum illum titu.plura dicunt de hac materia mandati.De forma uerò libellandi, ponit idem Ang.in §.sequens, colum.v.insti.de actio.

Secundus casus hîc enumeratus in quo leuis culpa præstatur, est de commodato: in qua materia iura sunt satis uulgata, sed uario mo-
31 do loquuntur. Nam † si commodatum

tum factum fuerit gratia commodatarij, ut communiter fieri solet, tūc etiam de leuissima culpa tenetur, exactissimamque diligentiam, qualem diligentissimus quisque paterfamiliàs suis rebus adhibet, præstare debet.tex.est in c.j.ubi canon.ponunt de commo.& in §.item is cui. instit.quib.mo.re contra.obli.& in l.in rebus.in princ. & in l.in cōmodato.in princi.ff.commo. Et procedunt prædicta in foro contentioso, in quo tenetur quis etiam de leuissima culpa, sed in foro conscientiæ, quia culpa leuissima peccatum ueniale tantùm est:ut per Feli. in c.cū te.col.iiij.de re iudic.sufficit pœnitētiam agere.ut post Inn.& Abb.scribit Barba.in d.c.j.col.j. quod tamē reprobatum inuenies in summa Angel.in uerb.culpa, versic.vj.de quo latiùs per Dec.in c.j.col.pen.de const.Item quando commodans dixisset, rem tuo arbitrio conserua:cōmodatarius tunc de leuissima culpa non tenetur:ut per Rom. in singul.262.depositarius. Et generalius loquendo quando plus minusúe cōuenisset:ut infra dicit text. ubi dicā ultrà ea quæ in superioribus tetigi. De casu tamen fortuito: non tenetur dictus commodatarius, nisi culpa, aut mora præcesserit, uel casum fortuitū in se suscepisset d.c.j.cū ibi no.& l.j.ibi no. p Bal.Pau.& alios. C.commoda.& prealle.l.in rebus. & §.item is cui. Et in hac materia notabis elegantem textum, l. fin.ff. commodat.quòd si equus commodatus deterior reddatur, non tenetur aliquo modo commodatarius, qui usus est ad vsum pro quo fuit cōmodatus, modò uulla culpa præcesserit.de quo pulchrè Felin. in capitu.auditis.colum.xvj. de præscription.& pariter signabis.l. argentū. illo eod.titu.ff.commod. quòd si argentum mihi commodatum per seruum meum communi existimatione fidelem remittam, si cum argento aufugerit, uel interceptum fuerit in itinere, ego non teneor. de quo uide Bald.consi.lxxxix.lib.l.& cccc-xxvi.lib.ij.Rom.consi.ccxlj.& cccc-xiij.colum.ij.Cæpol.in cautela lvij. Paul.de Castro in dict.l.argentum. Barb.in c.j. colum.xviij. ut lite nō contest. Feli.in c.testimonium. col. v.de testi.Aquen.in l.j. in §. si procurator.col.j.ff.si quis ius dicen. nō obte.& Alexā. in l.ij. col.ij.ff.quod quisque iuris.Ias.in l.j.ff. de eo per quem factum.Deci. & alios in ca.significante.de appellat. Et in dubio

33 † præsumitur commodatum factū gratia recipientis, & eius rogatu, ut hic per Deci. reprobantem propterea cautelam Ange.admonentis,uolentem pro culpa agere ut narret, ꝙ conuentus petijt commodatum, ut hic per eum.qui satis ex dictis Ang. in d.§.item is cui. collegit quæ dicit.& antè Angel.Areti.& Dec.omnia posuit Paul.de Castro in l.si ut certo.in §.interdum. ff.commod.& idem uult Barba.in rubric. de com-

34 mo.ad finem.In quibus autem†cōmodatum differat à precario, & in quibus conueniant, latiùs quàm Deci.hic ponit Paul.de Cast.in l. ij.C. commoda.& aliqua in superioribus diximus.

35 Si autem†commodatum gratia commodantus tantùm fuerit factū,

tunc de dolo & lata culpa tantùmmodo tenetur.prælleg.§. interdũ. nec à deposito differt data paritate terminorum. ut hîc per Deci. post Bar.& est tex.no.in d.§. interdum. tripliciter exemplificans. Signandusque est maxime ille tex.dũ uult,
36 ꝙ†ornamenta quæ sponsus sponsæ tradit, aut uir uxori, censentur duntaxat commodata gratia dãtis principaliter, ut magis compta deducatur uel ornata incedat. de quo latè consulendo per illum text. scribit Ange.in consi. cclj. incip. Nicoletus. intelligens in dubio quando sponsus uel maritus simpliciter, ut fit, & sine aliqua uerborum expressione tradidit: secus quando expressè donarentur, quia si à sponso sponsæ, ualet à principio, si à marito nõ, sed morte confirmaretur, cum à traditione incæperit, ut ibi per Ang. & Bal. in l.cum te.ĩ.alleg. & Barb.in rub.de commo.colum. fi. quæ quidem distinctio uera est & per doct.
35 approbata. † nam quòd donatio à sponso sponsæ facta ante contractũ matrimoniũ per uerba de præsenti ualeat, indubitati iuris est, etiam de re immobili, idest sponsus sponsæ. & l.pe.ff.de dona.inter uir. & uxo. l.si tibi.& l. si ante. cum simi.C. de dona.ante nup. Intellige contracto postea matrimonio.quod si nõ fuerit subsecutum, dic ut in l. cum ueterum.& in l.si à sponso.C. de dona. ante nup.Sin autem contracto iam matrimonio per uerba de præsenti ea donatio facta fuerit, non ualet, sed confirmatur morte, cum inceperit à traditione.l.penul.& l.Papinianus.cum g'.ff.de dona.inter uir. & uxo.tradunt pulchrè Soc. Ias. & alij in l.j.in §.si uir.ff.de acq. poss.quæ conclusio procedit etiam ꝙ sponsa nondum esset ad domum uiri ducta: ut per Soc.in consi.cxxiij. uolu.
36 j.ubi consuluit,†ꝙ annuli, iocalia, & reliqua preciosa sponsæ donata, non efficiantur sua, sed remaneant in dominio dantis: quia donatio nõ ualet, nisi fiat ante matrimonium, quod consensu cõtrahitur, ut etiam per Bal.in l.cum te.C.de dona.ante nup.quod nota contra opinionem uulgarium, annulos, cathenas, & iocalia tradita per sponsum sponsę incontinenti post uerba matrimonij esse ipsius sponsæ. si enim, ut diximus, simpliciter (ut fit communiter) tradita sint, censentur commodata gratia tradentis, & recipiens tenetur tantummodò de dolo. Si autem expressè donentur, non ualet donatio quamuis confirmetur morte uiri nõ
37 reuocantis, ut dictum est. Et†de annulo uide singularem tex. pro limitatione in l.si donatæ.in §. sponsus. ff.de donatio.inter uir.& uxo.ubi, si sponsus ante nuptias alienum annulum sponsæ donauerit, potest post nuptias proprium loco illius tradere, nec dicitur uxori donare, sed donationem iam factam sponsæ confirmare. Et tradit etiam Fel.in c.licèt causam.col.xj.uer.limita quintò. de proba.& Lance.Dec.ad fi.l.ultimæ. C.de eden. ꝓbat igitur ille tex. ꝙ si post cõtractũ matrimoniũ expressè donetur spõsę seu uxori annulus, do
38 natio nõ†subsistit. Quid autẽ de donatis p cõsanguineos & affines spõsi, & sponsæ? dic ꝙ si per affines uxoris, efficiuntur ipsius uxoris. Si per con-

consanguineos & affines sponsi uel mariti, donata præsumuntur contẽplatione uiri: propterea uiro & hæredibus acquiruntur secundum sententiã magis cõiter doc. receptam, ut p Corn. in l. ut liberis. col. ij. ubi Ias. Pe. & Dec. ultima. C. de colla. latiùs Ias. in l. sed si plures. in §. ad substitutos. ff. de uulga. De uestibus & alijs factis, datisque per maritum, cui spectent, quidve de his post mortẽ uiri faciendum: tradunt Alex. & alij in l. pen. ult. in §. seruus. ff. sol. mat. & latiùs in l. si is qui quadraginta. in §. dos legata. ff. ad leg. Fal. Barb. in cõs. ix. co. xvj. & xvij. uo. 3. plenè Matth. de Affli. in decisio. cccxv. & Vitalis de Camba. in tract. clausularũ. foli. cxx. cum seq.

40 Aliud † pulchrũ exemplũ de commodato gratia tantũ commodantis facto: ponit tex. in d. §. interdum. de uolẽte accedere ad uidendũ ludos, qui lusoribus cõcessit uestes aut alia p ludo necessaria, uel oportuna, q cõseatur commodasse ipsius gratia: ideò lusores nõ teneãtur nisi de dolo & lata culpa, quod Paul. de Cast. ibi reputat ppetuò esse mẽti tenendũ.

41 Si uerò † cõmodatũ gratia utriusque factũ fuerit, dantis recipientisque: tunc cõmodatarius tenetur de dolo, lata, & leui culpa: non autẽ de leuissima. l. in rebus. §. hoc ita. ff. cõmoda. l. si cũ uenderet §. fi. cũ l. seq. ff. de pig. act. secũdũ gl. & docto. hîc. Et no. exẽplũ huius mẽbri ponit Iurisc͡õsultus in d. §. hoc ita. secundum quam distinctionem & declarationem oportet hanc nostram regulã restringere ad commodatum gratia utriusque cõtrahentis factum. quæ restrictio magna est, nec habetur cõsideratio ad id quod communiter fit: iuxta ea quæ in superioribus diximus.

Et pro complemento huiusce materiæ commodati ad actum practicę descendendo, formam libellandi, & articulandi tradit Ang. Aret. in d. §. item is cui. & in §. sequens. col. iij. insti. de actio.

42 Tertius casus est uenditi: † nam uenditor de dolo, & leui culpa tenetur: cũ gratia utriusque contractus celebretur. tex. est etiam apertus in §. cum autem. uersi. quicquid enim. & in uersi. quod si fugerit. instit. de contrah. emp. licèt enim post uenditionem periculum spectet ad emptorem. iuribus præalleg. & l. j. C. de peric. & commo. rei uendi. debet tamẽ uenditor (vt hîc scribit Dec.) custodiam in re uendita præstare qualem bonus paterfamilias in rebus suis adhiberet. l. quod sæpè. in §. si res uẽdita. ff. de contrah. empt. l. hoc ita. in §. j. & l. seq. quæ incipit custodiam. & l. si uendita insula. ff. de peric. & commo. rei uendi. De qua quidem custodia uide tex. nota. in l. si quis uina. in §. fi. illo eo. ti. de peri. & commo. rei uen. finis inquit, custodiæ uini uenditi, est aduehendi tempus: si tempus adiectum fuerit, denunciare emptori debet, ut aut tollat uinũ, aut (quemadmodum dicit tex. l. j. eiusdem tit. in §. licet) futurum sciat ut uinum effunderetur, si tamẽ, subiungit ille moralis tex. cum posset effundere, non effundit, laudandus potius est: ea propter mercedẽ quoque doliorum potest exigere, si eius interfuit inania esse uasa, in quibus uinum

uinum fuit:exemplificando duobus modis,ut ibidem declaratur. Signãdusque est tex.d.l.j.ad fin.dum eam materiam absoluendo ait, ꝙ si non sint euacuata uasa, faciendum est, quod ueteres putauerunt,per corbẽ uenditorem mensuram facere,& effundere, ut appareat quantùm emptori perierit.Corbis autem ibi stare nequit propriè pro uase ex uiminibus facto propter subiectam materiam,sed pro uase alicuius certę mẽsuræ capaci ponitur . alias mensura per talem corbem facta, sciri non posset quantùm emptori perijsset,secundum quod ibidem uult Iurisconsultus. Et pro complemento istius materiæ,empti,& uenditi, reducendo etiam rem ad actum practicæ: uide Ang.Arc.inst.de contrah.empti. per totum ti.& in §.j.de act. & in §. actionum.col.iiij.cum sequenti.col. xv.& xvj.eod.titu.& pract. Papien. in forma libelli , in causa uenditionis.

Quartus casus hic enumeratus
43 †pignoris est, in quo uenit etiam leuis culpa,quia gratia utriusque contrahitur:ut declarat tex.§.fi. institu. quibus mod. re contrah. obli. hinc dicit Bal.in l.quæ fortuitis . colum.
44 vj.C.de pig.acti. †ꝙ fœnerator qui minus diligenter res pignoratas excussit,à tineisq; præseruauit, in leui culpa est, & de tali damno dato consequenter tenetur.Intellige prædicta de conuentionali, non autem de iudiciali,uel prætorio,in quo solum uenit dolus,& lata culpa creditoris : secundum Decium per text.l. prætor ait.in §.est præterea.ff.de bonis autho.iudi.possi.& hoc declarauit pulchra gloss.in l.prima.ff.de pignor.actio.& Modern. de Fano in tractatu de pig.in tertia parte prin. column.antepenul.nu: 59. ubi post Bartol. inferunt ꝙ habens conuentionale pignus indistinctè reficere tenetur, aliâs de omisso à debitore conueniri potest:sed habens pignus prætorium ad reficiendum, non tenetur nisi omissio refectionis in dolum,aut latam culpam caderet.suntque adhuc prædicta declaranda & restringenda :ut per præfatos Modernos loco præallegat.char.60. numero quinto in tertio membro, septimæ part.prin.Pro perfectione uerò præsentis materiæ actionis pignoratitiæ & hypothecariæ reducendo rem ad actum practicæ: uide practicum Papiẽ.in forma libelli,in actione hypothe. & responsionis quæ ibi subijcitur.dictúque Ang. Arc. in §. actionum.col.xxvij. cum seq. instit. de action.

45 Quintus casus est † locationis & cõductionis:qui cõtractus gratia utriusq; celebratur:ideò uenit etiã leuis culpa:ut hic, & l.qui iudicio.C. loca.& §.pe.inst.eo.tit.

Hoc fallit in re frangibili,& quæ faciliter frangitur:quia tũc uenit ẽt leuissima culpa.l.si merces.in §. qui columnam.ubi gl.ff.loca.& in d.§. pe.secundum Dec.hic . & Alciat.in l.magna negligentia.suprà titu.proximo,per d.§.qui columnam.& per Christo.Porcium in d.§.pe. colum. pen. ubi hanc sententiam tanquàm communiorem approbat.Quę uera nõ est,nisi ubi quis asserit se peritũ , ut quando operas locat tanquam artifex,quia tenetur tunc etiam de leuissima

uissima culpa: ita intelligitur tex. ꝑ alleg. §. qui columnam. ut ibi declarat Pau. de Cast. alias autem secus, etiam ꝙ res de facili sit frangibilis. tex. est in d. §. pen. institu. loca. prout ibidem declarat Ang. Are. dicens illo casu conductorem teneri tantùm de leui culpa, quia non ut artifici data fuere, inquit, ista bona. id quod voluit etiam Sali. in d. l. in iudicio, dum soluit oppositionem. §. si uestimenta. Et ista opinio est magis amica legibus, & conformatur cũ regula legis nostræ, probaturque ineuitabiliter per d. §. qui pro usu. inst. loca. dum usum uestimentorum, quæ de facili uastantur, & coinquinantur, cũ usu argenti & iumẽti coniungit. cui dubium ꝙ pro argẽto & iumento, cũ gratia utriusq; factus sit contractus, uenit tantùm leuis culpa, ut in regula nostra, non autem leuissima: ergo & pariter pro usu uestimentorum, sicque rerum quæ de facili franguntur & corrumpuntur, tenebitur quis solummodò de leui, non autem de leuissima: aliàs una & eadem determinatio plura determinabilia diuersimodè determinaret, contra l. iam hoc iure. ff. de uulg. nisi ut diximus, tanquàm artifex & se peritum asserens conduxerit, imputãdumque est aliàs locatori, si in specie de leuissima culpa non conuenit, sentiatque damnum: hoc enim euenire posse prospicere debuit. argum. tex. no. in l. si quis domum. in. §. idem quærit. ff. loc. Facit quod de negligentia socij scribit Iustinianus, inst. de socie. ad fi. tit. & in §. præterea. inst. quib. mod. re contr. obi. ibi, suæ facilitati imputare debet. cũ dictis per Deci. in c. nouit. col. viij. de

46 iud. Limitat† quod de artifice diximus, in eligẽte scienter imperitum, secundum Igneum hîc. per tex. cum gl. in §. culpa. l. utique. ff. de rei uẽd. & l. quod si nolit. in §. culpam. cum glo. ff. de ædil. edict. Sed labitur errore, quia bene imputatur eligẽnti inexpertum & imperitum ad ipsius dãnum & præiudicium, ut in dictis locis traditur: & per Alexan. in l. si ab hostibus. col. ij. solu. mat. & Iaso. in l. iuris ignorantiam. ad fin. C. qui admit. sed non refragatur istud, quia ẽt asserenti se artificem & peritum leuissima adscribatur culpa. d. §. qui columnam. cum alijs de quibus ibi per Paul. de Cast.

Ex prędictis infertur ad plures notabiles quæstiones secundũ Dec. hîc. Prima est Bald. in consi. ccxix.

47 lib. j. † ꝙ pro equo ad uecturam capto, apud hospitẽque ꝓpter infirmitatẽ malúmue dimisso, si mortuus fuerit, nõ teneat̃ cõductor: quia nõ obligat̃ de uitio naturali, nec de casu fortuito, nec ẽt de leuissima culpa, ꝑ ꝓdicta. si aũt nõ fuisset diligẽter custoditus, teneretur. subijcit Bal, nec mirũ, quia tũc est leuis culpa, de qua tenetur cõductor: ut hoc tex. Hinc est, ꝙ etiam si debitẽ non fuerit in itinere & hospitijs pastus, & macer deteriorque redditus fuerit, ad interesse tenetur conductor. l. animalia. cum ibi not. per Bartol. C. de curs. publ. libr. xij. non enim facit, ut quilibet diligens paterfamiliâs fecisset: ideò nimirum si ob talem leuem culpam tenetur. ad quod vide pulchrẽ Salic. in dict. l. quod Nerua. colum. antepenulti. & in l. si nulla. colum. fin.

C. de

48 C.de pign. actio. Pariter † in mulo uel equo ad portandũ aliquid conducto, si supra condignũ & ultra cõsuetũ oneratus fuerit, & perierit, uel deterior in itinere efficiatur, de huiuscemodi leui culpa tenetur conductor: aliâs secùs. tex. est cũ not. p Bar. in l. publici. C. de cursu. pub. lib. 12. & not. etiam Bart. in §. qui mulas. l. qui insulã. ff. locat. & Corset. in singul. in uerbo onus. Et similiter si equum cõductum ligno uel fustibus quis percusserit, ut otius iret: ex quo equus perierit, uel deterior effectus fuerit, de hac leui culpa tenetur: nõ enim fecit id quod diligens paterfamiliâs fecisset: secus, si flagello uel calcaribus percusserit, mortuusque sit, uel deterior factus: quia periculum ad eum non spectat. fecit enim quod quilibet diligens paterfamiliâs fecisset. text. est quẽ Bart. & alij not. in l. j. C. de cursu publ. lib. xij. & tradit Cors. in singul. in uerbo Conductor.

Secundò infertur ad quæstionem 49 de emphyteuta, † qui rem deteriorem fecit culpa lata, aut leui, ut teneatur, quemadmodum post Bald. & Alexã. hîc tradit Dec. latius idem Dec. in authen. qui rem col. ij. C. de sacros. eccles. dicens prædicta procedere ubi agitur de culpa in non faciendo, sicque negligẽtia: quia non uenit tunc leuissima culpa in contractu, qui gratia utriusque celebra- 50 tur: secus † in culpa cõsistente in faciendo: ut quando emphyteuta rem deteriorem fecisset, quia illa est maior culpa. iuxta glo. famigeratam in l. si mora. sol ut. matr. unde culpa leuissima in faciẽdo æquiparatur leui in omittendo: secundum Bartol. in d. l. quod Nerua. Possem multis similibus prædicta cõprobare, in qui- 51 bus † grauius apparet esse delictum consistens in faciendo, quàm illud quod consistit in omittendo: ut per Bart. in §. fi. l. licèt. ff. de pecul. Alex. in l. ij. in §. item si in facto, ad fin. ff. de verbo. oblig. in l. qui accusare. ad fin. C. de edend. in l. ita stipulatus. col. iij. ff. de verb. oblig. Corn. consi. cxx. col. fin. & clxxviij. col. ij. uolu. j. Ias. in l. ij. colu. ij. & iij. C. si contra ius. Parpaleam in l. j. fol. xxxv. in recollectis. ff. de vulg. Cors. in sing. in uerbo pœna. & licèt Dec. non uiderit, seu nõ referat opinionem Bart. in d. l. quod Nerua. in pũcto supra tacto, sequitur tamẽ latius Alexan. in d. l. quod Nerua. col. v.

Sed hęc opinio uidetur confundi per generalitatem istius regulæ, & per alia iura in superioribus alleg. per quæ excluditur leuissima culpa in cõtractibus, qui gratia utriusque contrahentis celebrantur, & uelle restringere ad culpam leuissimã quæ in omittendo cõsistit, est destructio maxima generalis sermonis. Est pariter contra text. §. fin. instit. quibus mod. re contrahit. oblig. qui in talibus contractibus exactam, & nõ exactissimam diligentiam requiri dicit, & cõtra tex. l. ea igitur. ff. de pig. actio. uolentes pariter sufficere in talibus ea facere quę diligens paterfamiliâs fecisset: nõ autem exigit ea quæ diligentissimus, quod faceret, si leuissima culpa ueniret. Cõtradicit etiam tex. §. qui pro vsu. instit. locat. inducendo, ut suprâ feci. Probatur etiam loco à speciali sumpto in l. si

quis

quis fundum.in §.penult.ff.locat.& in præalleg.§.qui columnam, quæ iura loquuntur de culpa leuissima consistente in faciendo: uoluntque in illis casib.specialiter uenire: quia recipiens tanquam artifex peritum se asserens recipit:in contrarium est ergo ius commune.Fateor in alijs terminis grauius censeri delictum cōsistens in faciendo, quàm in omittendo, iuribus & authoritatibus supra alleg.Et postquàm prædicta cōsideraui & scripsi,inueni Salic.hanc opinionem tenētem in præalleg.l.in iudicio.& latiùs quædam alia inducés in l.si nulla.col.fi. C.de pign. actio. & in d.l.quod Nerua. col.antepen. ubi refert Bald.ita etiā tenuisse contra Barto.dicens esse hæc subtilia,& bene ponderāda.hanc eandem opinionē inuenio tenere Ioan.Igneum hic fol.iiij. licèt de Salic. optimè & subtiliter in hoc passu loquente nō faciat mētionem, nec etiam de alijs præalleg.ideò diligenter not.

Tertiò infertur, ad decisionem not. quæstionis positæ per Corneū
52 in consil.cccxviij. lib.iiij. † de mulione dicente se perdidisse sacculum ubi erat argētum receptum ab uno mercatore, & alteri mercatori deferendum,cecidisseque de mulo in itinere & deperditū,cum enim id non posit esse accidisseque, nisi culpa lata aut leui, indubitanter dicēdum est teneri mulionem de tali culpa: ut ibi latè per Corneum.

53 Quartò infertur, quòd † si ragatius seu famulus tuus minus diligēter in stalla tenuerit lucernam, ob quod domus tibi locata exusta fuit, tenearis tu ex locato, si culpa leuis in te arguatur cōmittente simili homini lucernam: secus si leuissima, ꝑ prædicta. & determinauit Bald. in præalleg.l.in iudicio. ubi etiā Salic. ad alias not.quæstiones infert.

Postremo infertur ad quæstionē
54 de † recedente à domo cōducta propter timorem pestis, ꝙ nō teneatur pro residuo temporis ad pensionē, quia nulla culpa ei potest in hoc adscribi:quilibet enim diligēs,imò diligentissimus paterfamilias hoc faceret fugiēdo casum pestis,l.de ætate. cum ibi plenè not. ff. ad Trebel. ut latè per Soc.in consil.xliiij.lib.1.Seueri.in repet.l.diem functo.in xl.q. de offic.asse. & Ripa in tract.de peste.fol.iij.in secūda dubitatione. tradentes tamen cautelam denunciandi recessum una cum consignatione clauium domus.idem etiam concludit Christopho.Porc.instit.de loca.
55 ad fin. tit. † ubi idem dicit in recedente propter timorem malorū spirituum,quos in domo sentire & regnare dixit,si id probet.Pro quo uidetur mihi esse text.not. in l.habitatores.in fin.ff.locat.Practicam uerò libeldi in hac materia locati & conducti tradunt Ang.Arc.in §.sequés. col.fin.instit. de actio. & pract. Papien. in forma libel. quo agitur ad ficti solutionem & rei relaxationē.

56 Sextus casus est dotis:†cùm enim ut dicit Iurisconsul. in l. si ut certo. in §. nunc uidendum. ff. commo. utriusque uersetur utilitas, idcirco maritus tenetur de dolo & leui culpa.Ad idem text.in l.etiam. in §.licèt.ff.soluto matri.& text. not.in l. in rebus.ff.de iure dot.cum glo.uo-
57 léte † teneri etiā de leuissima culpa quando

quando in rebus suis esset diligētissimus. idē latiùs scribit Alexā, in d. §. licèt. dicens, hoc modo limitari posse omnia iura dicentia quem teneri de dolo, lata, & leui culpa: ut in casu prædicto teneatur etiam de leuissima. inferens ad notabilem quęstionē de boue ab armigeris, seu militibus capto, ut per eum. sequitur simpliciter hîc Deci. ad idem est alia gl. in l. quòd Nerua. ff. deposit. Nec mireris, dicit ibi Alex. licèt doctor. nō declarent: quoniam tali casu nedum dicitur maritus in culpa leui aut leuissima circa res dotales, uerùm dicitur in fraude & dolo præsumpto. d. l. quòd Nerua. Ampliùs ego de ipso miror, quòd nō uiderit ibidem Bart. ad fin. vij. quæst. princ. hoc expressè dicentem, dum ait, quando enim in suis quis est diligētissimus, tunc omissio talis diligentiæ est culpa lata, seu dolus præsumptus, ut hîc. tali igitur casu medulla rei considerata potiùs de dolo, & fraude, quàm de leuissima culpa agitur. Eodem modo, subijcit hîc Deci. est dicendū quando leuissima culpa consistit in faciendo, quia æquiparatur leui: ut per eum & malè, ut in superioribus diximus. Limita prædicta secundum Petr. de Bellapertica nisi:

58 † maritus fuisset in mora trahendæ dotis: quia tenebitur de omni culpa, etiam leuissima quocunque modo commissa. facit l. quod te. si cert. petat. l. si ex legati causa. ff. de verb. oblig. regula, mora sua. de regu. iur. in vj. Et econtrariò, ubi mulier esset in mora recipiendi dotem, tenetur tunc duntaxat maritus de dolo. prę alleg. l. si mora. ubi Alexan. in prin. not. & Pet. sequitur hîc Ioā. Igneus fol. iiij. ex eodē dicto inferēs ad de-

59 cisionem † quæstionis illius, qui filium obsidem hosti dederat pro pecunia promissa, ex causa cōpositionis secū factæ propter captiuitatem & liberationē suam, quem quidem filium intra mensem redimere promiserat sub certa pœna, quod non fecit, & posteà mortuus est filius: ꝙ nihilominùs ad promissam pecuniā tenebitur: quia cum non appareat creditorē fuisse in dolo circa mortē filij, quinimò medicos & alia necessaria adhibuerit, ipse non erit obligatùs, nec debitor à promissione pecuniæ liberatus, Faciūt quæ doctor. scribunt de assūmēte custodiam castri usque ad certum tempus, in prę alleg. l. si mora. Quæ determinatio caret omni probabili dubio: quia si ille penes quem filius erat pro obside, non fuit in dolo nec culpa, nec mora, cui dubium, ꝙ mors filij subsecuta sibi non imputatur. huiusmodi enim casus sine culpa uenientes à nullo præstantur: ut hîc in fin. regulæ dicitur: & in l. in reb. ff. cōmo. Creditor autem qui fuit in mora redimendi, & soluendi pecuniam promissam in tempore statuto, cui dubium, ꝙ non liberabitur: sed magis tenebitur, per iura proximè alleg. Et sic dictum Petri & regula l. si mora. parum faciunt ad decisionem prædictæ quæstionis, cū præsupponamus creditorem non fuisse in aliqua culpa uel mora, Sed esset maius dubiū

60 † si filius pro obside datus, quē promiserat intra mēsem pro tanta summa redimere, mortē oppetijsset intra mensem, an pater aliquo modo teneatur

teneatur ad pecuniam eo modo promissam? uidetur ꝙ non: quia quantitas erat in obligatione respectu illius indiuidui, filij uidelicet pro obside dati. Perempta enim specie & indiuiduo liberatus est debitor l. Titiæ textores. §. fin. ff. de lega. j. ponit Bart. in d. l. quod te. col. j. ubi etiam alij scriben. notant. sed si compositio facta fuisset in centum, exempli gratia, quæ promisisset captiuus soluere, & inde ut relaxaretur, uolens ire ad prouidendũ de pecunijs promissis pro obside filium dedisset, eo mortuo non liberaretur, cùm promissio soluendi nõ sit extincta, nec quãtitas sit in obligatione respectu certę speciei uel indiuidui. Materiã uerò dotis etiam in actu practico uidebis deductam per Angel. Aretin. instit. de actio. in §. fuerat. & per practicum Papien. in forma libel. quo uxor agit ad dotem. Cãpeg. & Bal. Nouel. in suis tract. de iure dotium.

61 Septimus casus est in † tutela: ubi tutor obligatur de dolo, lata, & leui culpa, non aũt de leuissima. l. quicquid. cum glo. C. arbi. tut. ut hic per Dec. cuius dicta fuerũt Bart. & Alexan. ibi in apostill. in d. l. quod Nerua. in x. quæstio. cùm enim tale officium ex necessitate sumatur, leuissima culpa nõ punitur: ut ibi per Bar. & Aret. instit. de actio. in §. actionũ. col. 22. uersic. 18. & latiùs institut. de suspect. tut. in §. suspectus autẽ. col. ij. & Bald. in l. quæ fortuitis. colum. pen. in prin. C. de pignor. actio. ubi reprobat Bart. dicentem propterea
62 † ratione leuissimæ culpæ tutorem ab administratione non remoueri: quia aliud est, dicit Bald. pupillo cõsulere per remotionem tutoris nescientis administrare, & hoc est licitum. l. iij. in fin. ff. de suspect. tuto. non tamen remouebitur, ut suspectus, sed ut insufficiens. aliud est tutorem pupillo cõdemnare, & istud fieri non potest, nisi saltem ex leui culpa, iuribus præalleg. imò cũ gratia pupilli gerantur negotia: ut loco præallegato inquit Bart. uidebatur ꝙ non solùm de dolo & lata culpa teneri deberet, sicuti in depositario: dicit tex. noster in principio. ubi uidimus. nisi dicas fauore minorum, ut & alia plura, id fuisse introductũ. & ideo textus in l. si ut certo. in §. non uidendum. ff. cõmo. enumerãs multos ex istis casibus, in quibus tenetur quis de lata & leui culpa: quia utriusque uersatur utilitas, hunc casum tutelæ omittit. Et duo sunt ca-
63 sus † in quibus tutor tenetur de lata culpa tantùm non de leui, secundum Bartol. in dict. quæst. x. & not. utrobiq; glo. in dictis casib. Primus est in l. si tutor. in §. cõpetit. ubi glo. & Bart. not. ff. de administ. tuto. qñ, uidelicet tutor emit prædia minus idonea, hoc casu solũ latã negligentiã pręstat. Secundus casus est qñ nomina debitorũ pupilli ex lata negligẽtia tutoris, minùs idonea esse cœperũt. l. ij. ubi gl. & doctor. C. arbit. tut. de quo uide Deci. plura allegãtẽ in l. periculum. ff. si cert. pet. & ultra uide Barb. in cons. ult. in v. dubio. in 3. uol. Caprã in cons. 72. in 3. dubio. Soc. cõs. 2. lib. 1. & cons. 122. col. 4. &
64 cõs. 132. col. v. lib. 2. Pariter † hæredes tutorũ de lata culpa dũtaxat cõueniri possunt: sm Dec. Bart. & Alex. in apostil. loco proximè allegato ꝑ l. j.

cum

cum ibi latè nota. C.de hæred. tut.

Quartò no. ꝙ licèt tutor teneatur de dolo & culpa, ut cùm potuit acquirere, & non fecit d.l.quicquid,
65 tamen † non procedit in casu l.sed si unus.in §.j.ff. de iniur. cùm actio iniuriarum non habeat persecutionem pecuniæ: sed uindictæ. l. ij.§. emácipatus.ff.de colla. bono.secundum Lancel.Dec.& Aquen. in l.pa ctû curatoris. circa fin. C.de pactis. Postremò materiam tutelæ in actu practico uide per Angel.Aret.in §. actionum.col.xix. cum seq.institut. de actio. & per practicum Papien. in forma lib.que agitur ad reddendum rationem tutelæ.

66 Octauus casus est † negotiorum gestorum, in quo quidem iudicio regulariter uenit dolus,lata,& leuis culpa: ut hîc dicitur. & in l.tutori. C.de negot.gest.& consuluit Corn. in consil.ciij.uolu.j.interdum tenetur gestor solùm de dolo. l.iij. §.interdum.ff.de nego.gest.quandoque de leuissima culpa: imò de casu l. si negotia. illo eod.tit.& §.j. instit.de oblig. quæ ex quasi contractu nasc. quorum casuum rationem cû limitationibus, restrictionibus tradunt Barto.in d.l.quod Nerua.col.fin.&
67 Paul.de Castr.ubi † de equo in pascuis dimisso tractat in d. l. si negotia.Angel.Aret. & alij præalleg.§.j. & in d.§. actionum colu. xvij. cum sequen. Vbi materiam negotiorum gestorum etiam ad actum practicæ descendendo pertractant, tam circa modum libellandi, quàm articulandi,& probandi.

68 Nonus casus hîc enumeratus † est societatis: in quo contractu tenetur quis de dolo, lata, & leui culpa, ut hæc regula dicit.ratio: quia utriusque uertitur utilitas: ut dicit Iurisconsultus in præalleg.§.nunc uidédum.Ad idem tex.in l.socius socio. ff.pro socio. & in §.fin.instit. de societa.quæ iura dicût culpam ad exactissimam diligentiam non esse redigendam, cùm sufficiat talem diligentiam rebus cômunibus prestare, qualem suis adhibere solet, qui parum diligétem socium sibi accepit, de se queri debet, hoc est sibi imputare debet. limitando ut ibi per glo. Ioan.Fab.& Areti. Et descendendo ad actum practicæ huiusce modi materiæ plenè eam tractant Ang.Aret. in §.sequés alia.col.vj. instit.de act. pract.Papien.in forma lib. in causa societatis. suntque hodie nonnulli tractatus de hac materia impressi.
69 Et cùm † socius teneatur de leui culpa, infertur secundum Decium hîc, ꝙ tenebitur de furto, de quo uide tu quæ latiús scripsi suprà ad fin.primi notabilis.

Decimus & ultimus casus in hac regula positus in quo uenit etiã leuis culpa est in communione rerum. text.in præalleg.§.nunc uidendum. à quo extracta fuit hæc regula, istû casum omittit, uide plenè Bartol.in d.l.quod Nerua.in x.quæstio.prin. & text. elegâter declarantem qualis esse debeat ista diligentia, quæ hoc casu præstanda uenit, in l.hæredes. in §.non tantùm suprà famil.ercisc. Cuius finem pro eleganti ampliatione not.dum dicit,eadem sunt si duobus res legata sit.nam & hos comunxit ad societatem, non consensus, sed res.

Vltra

Vltra casus in regula positos possent alia accommodari exempla, sed quia præsens lex satis onerata est sua materia, ultra non prosequor.

Quintò principaliter not. ex isto
70 text. ualere † conuentionem contra naturam cōtractus, ut quis in plus, uel minus teneatur quàm de iure obligatus sit: quia contractus legem ex conuentione accipiunt. ad idem text. in l. j. in §. si conuenerit. ff. deposit. & in regula contractus. extra de reg. iur. in vj. Nisi conuētio esset contra substantiam cōtractus: quia non subsistit. l. cum precario. ff. de preca. præterquàm in conuentione, quæ potest facere cōtractū in aliam dispositionem transire: quia tunc illa conuentio quæ non ualet ut agebatur, in aliam dispositionem transfertur, quando uerba conueniunt. secundum Deci. hic: per l. ubi ita donatur. cum not. per Bart. ff. de dona. caus. mor. de quo uide Pau. de Cas. in consil. 101. in antiquis. Corne. in consil. 126. uolu. j. & consil. 289. in 3. dubio. in 4. uolu. Soci. in consil. 130. col. iij. lib. 1. & consil. 137. in eo. Dec. in consil. 305. & 470. Et si uis cogno
71 scere † quæ dicantur naturalia, & quæ substantialia contractus. uide Iaso. in l. cùm quid. colu. j. ff. si cert. petat. Aquen. in l. edita. colu. iij. de eden. Curt. iuniorē in tractatu feud. in prima parte. quæst. vj. col. v. vers. antequàm deueniamus. & Brunum Asten. in tracta. de forma. in j. colu.
72 Et præsens regula dicens † contractus legem ex conuentione accipere quotidiè allegatur ad diuersas quæstiones & decisiones in actu practico. ut enim dicit glo. prælleg. regulæ, contractus. per hanc legē dicunt uulgares, ꝙ pacta rumpunt leges.

Posset decisionibus & authoritatibus innumeris corroborari & exornari hęc regula, uerùm quia cuncta prosequi prolixum nimis esset, uidere poteris. Ioan. And. & Philip. Fran. in prælleg. regula contractus inducētes ad plures quæstiones: præcipuè promissionis aduocati de patrocinando pro monasterio, uel alia persona, pro certo stipendio, ꝙ à prima conuentione regulatur promissio, pariter recurre ad Petr. de Anchara. in consil. 81. 332. & 402. Paul. de Castr. in consil. 162. in antiquis. Barb. consil. 40. col. penult. uolu. 1. & consil. 77. col. iiij. volu. 4. Socin. consil. 67. colu. ij. lib. 1. & consil. 97. col. penult. in eo. volu. Lancel. Deci. in l. cùm proponas. la ij. ad fin. j. col. C. de pact. Rimi. in l. legem. C. eod. titul. de pact. & in l. procurator. col. fin. ubi etiam per Dec. C. de eden. & eundem Deci. in consil. 140. ad fin. 265. col. iij. & fin. in princ. & omninò in consil. 312. colum. fin. Fran. de Curte in repititio. l. unicæ. col. pen. C. de prohibit. sequest. pecu. ponen-
73 tem quosdam pulchros casus, † in quibus partium cōsensus & conuentio non attenditur. uide etiam Modern. omnes in l. penult. C. de pact. Felin. & alios in capit. si diligenti. de foro competen. & Ripam in repititio. l. fin. q. iiij. C. de reuoc. donat.

Quintò not. ex isto text. ibi, excepto eo. nō ualere conuentionem ne dolus præstetur: & sic dolus remitti non potest. ad idem. l. si unus §. illud. ff. de pact. & in l. j. in §. si conueniat. ff. deposit. & ratio assignatur

hic per Iurisconsultū, quia hoc bonę fidei cōtrarium est. Vera & bona est quantùm ad cōtractus hic enumeratos, qui bonæ fidei sunt, sed nō excluditur quin idem sit in contractibus stricti iuris.d.§. illud. & l. dolo.C.de inuti.stipu.& in l.si quis cum aliter.ff.de uerb.oblig. & ideò tex.d.§.si conueniat. assignat rationem magis generaliter: quia uidelicet, conuentio est contra bonam fidem & contra bonos mores, ideò sequenda non est, dicit Iurisconsul.facit l.conuenire.ff.de pact.dot. ꝙ cōuentio, quæ præbet occasionem delinquendi, non subsistit: cum accumulatis per Dec.in c.j.colum.iij.de
74 appellationib.†Et ista ratione in generali remissione, uel cōcessione, nō includitur dolus.l.quidā decedens. in princ.cum no.ꝑ Bar.ff. de administr.tuto.l.creditor.in §. Lucius.ff. manda.ut hic per Dec. & per eundē consi cccc xciij.col.ij.
75 Et ista conclusio†procedit etiā in dolo præsumpto, qui pariter remitti non potest. secundum Paul. de Cast.in d.§.illud, per d.l.quod Nerua, & sequitur hic Igneus chart. vj. per tex.l.nostræ.& l.j.cum glo.C.de usufruct. ubi cautio de utendo & fruendo arbitrio boni uiri, remitti non potest:sed contrarium uidetur communiter tenere doct.ut per Felin.post Anto.de But.Abb. & alios ibidem relatos in c.fraternitatis.colum.iiij.de testib.dicentes ualere ꝑpterea probationem admissam post publicatas attestationes super eisdē articulis uel directò cōtrarijs. Nec obstat, ꝙ dolus futurus remitti non possit:sic dolus ex subornatione remissibilis non uidebatur: quia procedit in dolo uero, non in dolo pręsumpto.dicunt præallega. ut etiam per Decium hic, & in consili. excij. col.ij.pariter dicentem, ꝙ dolus qui consideratur in tutore non conficiēte inuentarium, & alia quæ ex natura officij tenetur facere, est dolus ꝑsumptus:& ideò remissibilis, nisi talis præsumptus dolus consisteret in faciendo:quia tunc remitti non potest, & ita procedit opinio Paul. de Cast.in d.§.illud per d.l.quod Nerua.& legem nostram. Non obstat d.l.j.cum glo.C.de usufru. superiùs allegat.quia illud ideò ibi statuitur, ne præstetur materia delinquendi: ut ibi per glo, & doct.Vel aliter distingui potest inter dolum præsumptum uersutiæ, & dolum præsumptum desidiæ & negligentiæ, ut primus remitti nequeat, secundus sic, quia ut in superioribus deduximus, primus in doli crimen uerè cadit, secundus non.Item prædicta proce-
76 dunt†in dolo uero de futuro, secus in dolo de præterito qui remitti potest.tex.est secundum unum intellectum in d.§.illud.& Pau. de Castr. & alij ibi notant. & meliùs probatur in §.ibi sequen. pacta quæ turpem.ibi, sed post admissa hæc paci-
77 sci possumus. Simile est†in futura ingratitudine, quæ per pactum remitti non potest:aliud in præterita, secundum sententiam à doct. communiter receptam:ut per Corne.in consi.cij.libr.j.pulchrè Barba. in c. fi.col.v.de don.& latè Ripa in repe. l.fi.C.de reuoc.don.in liiij.q.ubi ẽt ponit, quid si sit apposita pœna, aut promissio sit iuramento firmata. Et

Et probatur istud membrum, quia cessat ratio d.§.si conueniat.& l. cõuenire. quia non inuitatur per hoc pars ad delinquendum. id quod satis uoluit Iurisconsultus in d. §. pa-
78 cta quæ turpem. Nota etiam † quòd liberatus ab actione depositi, solum modò censetur liberatus, ne conueniatur ratione doli, vel latæ culpæ commissæ in illa re, non ut omninò rem penès se retineat: ut p Paul. de Cast. in d.§.illud. tũ dic ut latiùs per Bar. in l. non solùm. in §. fi. ff. de liberat. lega. Tertiò intellige prædi-
79 cta in expressa remissione doli, † secus in tacita dict.§.illud, secundum unum intellectum. Plura.n. remitti possunt tacitè, quæ expressè remitti prohibentur: ut hic per Decium defendentem opinionem hanc contra Pau. de Cast. & Ias. p tex. præalleg. illud inducendo, ut hic per eum. Non recederem ab opinione Paul. de Cast. & Iaso. per tex. d.§. illud, in sui generalitate, iuncta regula l. cũ quid. ff. si cer. pe. cum ibi latè no. ꝙ taciti & expressi par sit uirtus. Motiuum autem Decij de iuramento calumniæ continet casum speciale: regula uerò est in contrarium, ut di-
80 ximus. Arbitror tamẽ † intellectũ quem sequitur Dec. ad d.§. illud, uerum esse, ꝙ loquatur de dolo futuro, propter aduersatiuam quamuis, & hoc apertius demonstratur: ex eodem tex. in sequenti §. ibi, sed post admissa hæc pacisci possumus. si.n. supra proximè decidisset hunc casum, uidelicet, dolum præteritũ posse remitti, frustra & superuacuò statim idem repeteret: datur ergo intelligi in superioribus Iurisconsultũ non sensisse de dolo præterito, uerũ de futuro. Sed tenendo opinionem Pau. & Iaso. ꝙ etiam tacitè dolus futurus remitti nequeat, quid respondebimus ad § illud? Bald. in d.l.j. ad fi. C. de usufruct. intelligit illũ text. de dolo præsumpto, sed refragatur regula d.l. quod Nerua, quę æquiparat illum uero dolo: ergo remitti nõ poterit, sicuti nec dolus uerus. Ego dicerem posse aliter ad illum tex. respondere, ꝙ ibi actum fuit ne depositi ageretur: ideò nimirum si de dolo, nec de culpa rei depositæ agi potest: quia rescisso, & sublato principali, deposito scilicet, tolluntur & corruunt accessoria & obligationes q̃ occasione depositi oriebantur. c. cũ Paulus, & c. principatus j.q.j.l. si patronus, cum gl. in uerbo fauiana. ff. si quid in frau. patro. latè Iaso. in l. sub prætextu, la j. col. fin. C. de transact. Alex. & alij in l.j. in §. si uir. ff. de acqu. poss. propterea nimirum si ibi de dolo agi non potest, iste est meus nouus intellectus, & uerus ad illum tex.
81 Arbitror tamen † dolum præsumptum de futuro, qui nõ cadit in uersutiam, tacitè remitti posse: per præallega. & ita procedit opinio Bal. in d.l.j. ad fin. C. de usufruct. Præterea quamuis non exigat quis satisdationem de utendo & fruendo arbitrio boni uiri, non uidetur remittere aliquem futurum dolum, de quo non apparet, nec præsumitur, sed fauori suo renunciare, quia talis satisdatio introducta est in fauorem hæredis, non autem testatoris: ideò non potest per testatorem remitti, sed benè per hæredem.

d. l. j. cum ibi not. & tradit notab. Alexan. in consil. 58. volu. 3. & Paul. Picus in repet. §. Titia. l. Titia. ff. de legat. ij. in 50. quæstio. Et ideò est
82 † in remissione iuraméti calumniæ tacitè facta, omittendo scilicet petere iurari de calumnia: quia non apparet talem actum expressè tendere ad remissionem alicuius doli. & unusquisq; præsumitur bonus, & salutis ęternę memor: iurib. uulgarib. Postremò nota, ꝙ licèt dolus, ut di-
83 ctũ est, remitti nequeat, lata† tñ culpa bene remitti potest: ut per Alex. in l. si mora. col. ij. ff. solut. matrim. & Deci. hìc col. fin. licèt uacillare uideatur. Sed secundum Pau. de Cast. in. §. si conueniat. l. j. ff. deposit. benè ibi probatur à contrario sensu ualere, scilicet conuentionem, ne depositarius teneatur de lata culpa, licèt uideatur contra naturam cõtractus: quia ad delinquendum, inquit, non sic inducitur depositarius. quamuis ad illum textum responderi possit, ꝙ cùm loquatur de dolo, non excluditur lata culpa illi æquiparata: ut
84 hìc per Dec. Melius dici potest, † ꝙ lata culpa uersutiæ nõ potest remitti, quia ęquiparatur dolo: secus in lata culpa desidiæ & ignorantiæ, quæ non æquiparatur dolo: ut suprà uisum fuit. remissio enim talis culpæ, quæ dolũ repræsentat, non ualeret: quia contra bonam fidem esset. d. §. si conueniat. quæ ratio locum non habet in lata culpa de sidię & ignorantię, quæ ex simplicitate & fatuitate procedit, secundum Bartolum d. l. quod Nerua. & cum non repręsentet propriè dolum: nimirùm si remitti potest.

85 Vltimò not. ex isto text. † ꝙ debitor speciei ex natura contractus de casibus fortuitis non tenetur. à nullo enim tales casus præstantur, dicit text. noster, & in l. in rebus. ff. cõmo. & in cap. fin. de deposit. & in l. quæ fortuitis. C. de pign. actio. cum alijs de quibus hic per Decium tres limitationes per dicta iura tradentem. de qua materia plura hic effundit Ioan. Igne. char. vij. & viij. Dicũtur
86 † autẽ casus fortuiti, illi quibus humano ingenio uel diligentia resisti non potest. d. l. quæ fortuitis. & d. l. in rebus. ubi Paul. de Castr. not. & satis elicitur ex fine legis nostræ. & tres limitationes prædictæ ponuntur etiam per glos. nostram circa fi-
87 nem. Prima † quando mora casum præcessit, est clara. eamq; ponit tex. in d. cap. fin. ubi per Canoni. facit cap. mora. de reg. iur. in vj. & materiã latiùs explicant legistæ in l. quod te. ff. si cert. petat. & in l. si ex legati causa. de verb. oblig. pariter in dict.
88 cap. fin. ponitur. Secunda † limitatio quando culpa præcedit casum, intelligitur ubi culpa ordinata est ad casum, aliàs secus: secundum Deci. hìc in ultima colum. post Bartol. in l. si ut certo. in §. interdum. suprà commo. & declarat etiam Paul. de Cast. in l. si uehenda. in §. j. ff. ad legem rhod. de iact. alio modo restringẽs, ut ibi per eum: & per eundem Pau. in dict. l. in rebus. in princ. ubi per illum text. dicit, quòd quando culpa præcedit casum, non dicitur propriè casus fortuitus. ideò nimirùm si de tali casu quis tenetur. intellige, subdit, quãdo præcedit talis culpa, de qua ipse tenetur, aliàs non. si

enim

enim esset contractus gratia utriusque factus, uel dantis tātùm, & præcederet culpa leuissima, de qua non tenetur, similiter de tali casu nō te-
89 nebitùr, dicit Paul. †Cui autem incumbat onus probandi talem culpā præcessisse, uel culpam abesse. uide Barba. in d.c. fin. colum. ij. & Deci. in consilio 473.
90 Tertia fallentia est, † quando specialiter cōuenit, ut de casu fortuito quis teneatur. d. cap. fin. & l. quæ for tuitis. & l. j. cum no. C. deposit. uel quando periculum fortuiti casus in se suscepisset, quia tunc tenetur de omni casu fortuito. l. quæ fortuitis. secundum Dec. hic. Tu dic ut latiùs & meliùs de hac materia tradit Ripa in tract. de peste, char. ix. cum sequ. Et aliū casum, in quo creditor absque conuentione de casu fortuito tenetur in pignore, ponunt Mod. de Fano in trac. de pig. in vij. part. principali in terti, membro, colum. ij. fol. lxj. num. v. & de his satis.

SVMMARIVM.

1 *Verbum quatenus, quomodo intelligatur.*
2 *Interesse quotuplex sit, & eius subdiuisio.*
3 *Species apud legistas de facili constituitur.*
4 *Interesse conuentum commune, singulare unde denominētur & sunt uocabula magistralia. num. 5.*
6 *Interesse in facto consistit: ideò probari debet.*
7 *Facta probari debent, & quid si fuerint notoria. num. 8.*
9 *Consuetudo notoria quando probanda. & quādo dicatur habere mixturam facti & iuris. num. 10.*
11 *Quæstio iuris uel facti quæ dicatur.*
12 *Libellus in interesse quomodò concipi dbet, et an libellus incertus admittatur. num. 13.*
14 *Interesse difficilis probationis, & quomodò probetur, remissiuè numero 15.*
16 *Pœna adiecta loco interesse quando sit exigibilis uel non, & num. 17.*
L. fin. ff. de præto. stipulat. quomodò intelligatur.
18 *Pactum uel statutum, quòd super interesse stetur depositioni uel iuramento alicuius, an ualeat.*
19 *Interesse quòd debet probari in materia propinqua. & sufficiunt probationes coniecturales num. 20.*
21 *Sententia in interesse quomodò debet concipi. Maximè quando quantitas non fuit deducta, nec probata in iudicio. num. 22.*
23 *Et quid si fuerit deducta, sed non probata. num. 24. & 25.*
Doctrina Bartol. l. si quòd ex Pamphila. ff. de leg. ij. & l. unica in fin. C. de sen. quæ pro eo quod inte. hī sit uera.
26 *Interesse in spiritualib. an possit peti.*

L. XXIIII. PAVLVS.

QVATENVS cuiusque intersit, in facto non in iure consistit.

SVMI potuit hæc regula ex l. ij. ff. de in lite iuran. ex l. ij. de eo quod certo loco, ex. §. colonus. l. si in lege. ff. loca. ex l. fin. ff. de præto. stipu. cum multis similibus. Igneus Vltra-

monta.cum nonnullas quæstiones, & conclusiones in materia interesse Papiæ disputasset, in modum repetitionis super hac lege posuit, in culcãdo & transcribendo quæ per nouos & ueteres dici solent in l. unica. C. de senten. quæ pro eo quod interest profer. sed circa tex. nostræ legis parum scribit. Ego uerò text. ipsum principaliter declarare conabor, inde materiam catenus quatenus ad enucleationem præsentis loci spectat, non transplantando radicitus, quæ in d.l.unica, dici solent: maximè quia nouo pulchroque ordine repetitionem super ipsa l.unica, & materia inuulgare cogitamus. In

1 tex. ibi, † quatenus: diuersimodè ponitur in iure: ut per Alber. in suo dictionario. hîc stat pro quantùm, ut etiam in iuribus hîc per Deci. allega. & in illo Ciceroniano, quatenus amicitiæ tribuendum sit, id est quantùm.

No. ibi, cuiusque interfit. ꝙ interesse, refertur ad personam actoris: prout etiam in l.j. in princi. ff. de

2 acto. empt. ex quo infertur † unicum esse interesse, sicuti persona est una. secundum Iaco. Butr. in d.l.unic. ut ibi in vj. col. refert Bar. Sed communis doct. sententia est ad oppositum ꝙ imo sint tres species interesse. uidelicèt singulare, commune, & conuentum: & in qualibet specie interesse procedit hæc regula: ut ibi per Bart. & Moder. tàm in rubro quàm in nigro.

Componitur uerbum istud interesse secundum grammaticos ex in re, & est quasi mea in re. i. utilitate est. Prædictæ uerò tres species interesse plures alias subdiuidunt, aliud .n. est intrinsecũ, seu circa rẽ. aliud dãni emergẽtis, aliud lucri cessantis aliud affectionis, aliud utilitatis, de quibus p Barto. Bald. & alios in d.l. unic. p Spe. in tit. de fruct. & interesse, maximè in §. uiso. Pract. Papien. in forma lib. actionis realis super gl. & in florenis decem. Lex ista solũ de priuato æstimabili & petibili interesse loquit, ideo ad ꝓpositũ satis fuit subdiuisio ĩ tres species interesse in superioribus facta, licèt opinio Vltramonta. quos refert Bar. in dict. l. unic. in ii. q. satis sustentabilis sit in uia disputationis, ꝙ unicum tãtùm sit interesse: quod modo singulare, modo commune, aliquando conuẽtum appellatur. Primò, quia excedens & excessum non sunt idem, sed diuersa. l. ii. ff. de stipul. ser. sed singulare excedere potest conuentum, uel commune, modo non ultra duplũ: ut d.l.unic. ergo uidetur ꝙ communis æstimatio non sit interesse, cum excedatur ab eo. Secundò, quia interesse uidetur semper referri ad personã actoris. l. j. in princ. ff. de actio. emp. ibi, emptoris interesse: & hac lege nostra ibi, cuiusq;, ergo est unũ interesse respectu personæ. Tertiò, quia plus & minus nõ faciunt differre specie. l. si. ff. de fun. instr. Quartò, quia pdicta subdiuisio in tres species facta. l. nõ ꝓbatur. ergo &c. l. illã. C. de colla. & alia quædã pro hac opinio. adducunt Mod. Papien. in d.l.unic. in iij. c. Sed ꝙ imò sint tres species interesse de quibus suprà, tenent Bar. & communiter scribentes in d.l.unica. Specu. & alij prææalleg. quæ quidẽ opinio probatur in l.j.

ff. de

ff.de actio. empt. Si res uendita, inquit Iurisconsul. non tradatur, in id quod interesse emptoris agitur, hoc est ꝓ rem habere interesse emptoris, hoc autem interdum ꝑtium egreditur, si pluris interesset quàm res ualeat uel empta est. Diuidit igitur Iurisconsul. ibi interesse in genere mentionatum in tres partes seu species, singulare uidelicet, commune, conuentum. hoc enim, inquit, interesse in genere consideratum & sumptum, interdum pretium rei egreditur. i. æstimationem rei emptę si pluris intersit emptoris quàm res ualeat uel empta sit. & sic quam sit interesse commune uel conuentum, tunc singulare admittitur. Secundò probatur per l. unicam . in §. fin. ff. si quis ius dicen. non obtempera. & l. hæc uerba quanti. ff. de uerborum signification. ubi communis ęstimatio, & commune interesse ponantur tanquam diuersa & separata à singulari interesse. Tertiò probat, quia cum singulare, commune, & côuentum nô solùm in qualitate differant, sed in substantia, reque, nomine, & effectu: & apud legistas

3 † de facili, leuique côstituant species ff. de orig. iu. l. ij. in prin. uersi. deinde cû esset in ciuitate. ibi, & ità factum est, ut inter plebiscita & legê species constituendi interesset, potestas autem eadem: ut illum tex. ponderauit Dec. in rubr. C. qui admit. col. viij. & Moder. Papi. in d. l. unic. col. iij. nihil obstat quin tres species interesse côstituatur, de eo quod interesset in casibus ꝑdictis. Et ad alleg. s. in côtrarium responsio colligitur, ex dictis ꝑ Dec. in d. l. unic. col.

v. & Cur. iij. Et sumũt † ꝑdictæ tres 4
species interesse denominationem à noîe. Côuentum, à côuentione partium, ac taxatione. Commune, à côi opinione & snîa. Singulare à singulari iusta affectione. Et est duplex: unû affectionis singularis à iure côtêtæ, alterû affectionis, & utilitatis simul, cuius ratio nô ꝑmîttí à iure. Barto. in d. l. unica, columna quinta, versiculo hoc, iuxta quero. & Soci. ibi in rubr. colum. 8. si enim rem emi aureis decê, q̃ côi ęstimatione duodecim ualebat, quã habere in quindecim mea interesset, rône singularis affectionis, ut quia maiorû meorû fuit: iuxta l. si in emptione. ff. de mino. cû alleg. ꝑ Ro. in côsi. 22. in ultim. dubio. & Alex. consi. lxvij. col. j. lib. v. uel ratione singularis cômoditatis & utilitatis, ꝑꝑ ꝑropinquitatê rei, q̃ solùm, puta, in me militat, non in alio minimè uicino. l. si cui fundus. ad fi. ff. de leg. ii. & per Dec. loco præalleg. potero ꝑ interesse petere quinque ꝑdicta, sicque ultra commune, & côuentû, quia tãti mea singulariter interest: Quod tñ singulare interesse duplû côuẽti, uel ét communis excedere nequit. d. l. unic. cû ibi no. nisi cômodum pecuniariû & singulare côcerneret: quia tunc totû uenit. l. si uêditor. in fi. ff. de ser. expor. gloss. in l. Iulianus. ff. de action. empti. Paul. de Castr. in dict. l. prima. Et quemadmodum post Fulgo. dicunt Modern. in d. l. unic. prædictis uocabulis non utuntur leges, sed † magistralia sunt, per 5
gl. & doct. adinuenta, ac formata ad explicandû clarê conceptum mêtis. potiùs. n. curant intelligentiam, quã

 ser

sermonis elegantiam, imò interesse in substantiuo, in iure non reperitur in lege aliqua positum. sed leges semper de eo quod interest, dicunt: ut patet ex rub. & l. præsenti, ex titu. de præto. stip. ex l. hæc verba quanti. de verb. sign. ex l. unic. in §. fi. ff. si quis ius dicen. non obtem.

Si igitur de singulari interesse aga
6 tur, † id in facto consistit, ut hic dicitur. & probari debet. Idem est de cõmuni interesse. l. pretia rerum. ff. ad leg. Falc. cum not. l. ij. C. de rescind. vend. ubi modum & practicam probandi docui. similiter si agatur de conuento, quod à contractu & conuentione partium pendet. l. fi. ff. de præto. stipu. in facto enim consistere dicitur, quia contractus sunt facti. l. consilio. in fi. ff. de cur. fur. secũdum Deci. hic. uel melius, ꝙ licèt talis conuentio releuet ab onere probandi interesse, & succedat loco probationis. d. l. fi. & §. fi. insti. de verb. obliga. uoluit Barto. in d. l. unic. ubi Cur. col. xx. uersi. restat alia dubitatio. tamen si petatur, probãdum est, uel per testes, uel per instrumentum conuentionis factæ: propterea dicitur in facto consistere: prout etiam uoluit Bald. in tit. de pace constant. quem infrà citabo. Est enim regula
7 generalis, quòd ea † quæ sunt facti, seu in facto consistunt, probari debent: ut hic per Decium, & est text. not. in l. si emancipati. C. de collat. ubi plura cumulaui in vij. col. & ultra tradunt Abb. & alij in c. cum in iure peritus. in not. de offi. de leg. & in c. cum te. col. ij. vbi limit. de testibus. Bal. in l. ea quidem. C. de accus. Rom. in consi. cccl. Aret. consi. clxj. sicut in ij. dub. Alex. in l. ornamentorum. ff. de auro & argen. legat. in apostil. ad Barto. & in consi. j. colũ. fina. libro vj. Feli. in cap. quanto. de præsumptio. in ca. quoniam contra. colum. xiij. in quarta limita. de probatio. Canon. in c. uestra. de cohabi. clerico. Deci. in consi. cccclxxxiiij. colum. fin. Specu. in titu. de noto. crimi. in §. fin. ad fin. Parisi. in consil. xiij. uolum. j. Alciat. in libello præsumptionum. folio xxxiij. cum seq.
8 † ubi ponunt de notorio facti transeuntis negato, an sit probandum saltem per duos testes, & quid in notorio facti permanẽtis, ut quòd turris est in platea. Et de consuetudine notoria, & de notorio ueritatis, seu ueræ probationis, quod præualet notorio præsumptionis. nam & si notorium releuet ab onere probandi, non tamen releuat ab onere. proponendi: iuxta gloss. not. in clem. appellanti. de appel. & not. per scribẽtes in l. non hoc. C. unde cog. in l. cùm quid. ff. si cer. peta. & per Balb. in repeti. l. Celsus. col. xxx. cum seq. de vsucap. Roch. de Curt. super c. fi. de consue. fol. xxviij. in iij. q. & Dec. in consi. ccccij. col. v. dum tractat de pronunciatione pro notorio facienda. Et de † consuetudine notoria al-
9
leganda & probanda in respicientibus decisionem causæ, ex quo est facti, & communiter ac regulariter facta non apparent, uolẽti in ea se fundare incumbit onus probandi. paria enim sunt non esse, uel esse & non apparere. l. duo sunt Titij. ff. de testamen. tut. secus in his quæ sunt iuris, quod quidem ius semper est certum, ac probatio probata & non

non probanda, apparensque ueritas.d.l.ornamentorum.cum ibi no. per Bar. & Alex. & Cur. seniorem in tract.positionum. in xiii.breuiloquio, ubi tamen dicit, † quod iuri statutario, consuetudinario, & præsumpto respondiri debet, ex quo habet mixturam facti, nec sine facto ius præsumptum cadere potest: ut eleganter per Bal.in l. cum uirum. C. de fideicom. & in addit.ad Specu. in titu.de posi.colum.4.ubi dicit, positioni iuris non esse respondendum quando sapitius constitutionis. secus ubi sapit ius obligationis, per rationes prædictas. de quibus uide et Dec.in c.sæpe.colum.j. de appellat.

11 Dicitur autem †quæstio iuris, ubi ab utraque parte pro constanti præsupponitur factum: aliâs dicitur esse quæstio facti.gloss.& Ange.in §.j.l. eum quem temerè.ff.de iud.Bald.in l.Arethusa.la ij ad fi.ff.de statu homin. & de pace constan. in uerbo porrò.ubi inquit, quod ea, de quibus sine probationibus non constat, in facto consistunt: articuli uerò, qui probationibus non egent, iuris esse dicuntur: facit accumulata per Mod.Mediolanen.in suis paradoxis cap.ultim.prim libri.dum quædam cógerût in quibus quæstio facti uersari dicitur.Et per consequens rectè hîc dicit Iurisconsultus, quod quatenus alicuius interest in facto nô in iure cósistit, de quaunque specie côsiderabili interesse loquamur. Ex quibus habetis enucleatum uerum intellectum & sensum præsentis legis, qui ut iterum sub compendio dicamus, huiusmodi est, quatenus cuiusque interest.i. quantum sit interesse alicuius, in facto consistit, quia sine probationibus non cóstat: plusque aut minus est secúdum qualitates personarum, conditioné temporum, & casuum contingentiam, idcirco probari debet. nô autem consistit in iure, scilicet constitutionis, quod clarum semper & certum est, probationibus, ut diximus, minimè egens. hęc est intentio Iurisconsulti hîc.

Pro complemento huiusce materiæ de duobus hîc tactis per Deciu, uidendum est, qualiter interesse petatur, et qualiter probetur. Postea tertio loco de forma sententiæ, qualis esse debeat in hac materia inter esse petiti. Circa primum post gloss. & alios per eum relatos, concludit

12 Dec. † tutiorem libellandi modum & interesse petendi esse, ut petatur quod promissum est fieri, aliâs successiuè interesse secundum conclus. Bar.in l.stipulationes non diuidúntur.colum.penultima. uersic.tertius modus.ff.de uerb.obl.Et hoc procedit quando in obligatione est factú. si uerò rem tradi, peti debet traditio rei, aliâs interesse: ut per Bald. in d.l.unic.col.fi.& pract.Papien.loco suprà allegato, col.v. & seq. ubi etiá ponit, quid faciendum quando in obligatione est ré restitui, uel dari, de qua materia per Spe.in ti.de fruct. & interesse.in §.uiso. Et si constet factum promissum fieri non posse, aut rem non posse restitui, uel dari, aut pecuniariú interesse petatur pro quantitatem in tempore nô soluta, uel alio simili respectu potest interesse directa uia peti: ut per Bar. Spe. & alios præalleg. & scribentes in §.

curare.inst.de actio. per illum textũ & in l.ij.C. de senten. quæ sine cer-
13 ta quantitate. Et ratione incertitudinis admittitur libellus incertus super ipso interesse, ita quòd quantitas huiuscemodi interesse in libello non est de necessitate exprimenda secundum Bar. & communiter doc. in d.l.certi condictio.in princip.ubi Alex.& posteriores id procedere dicunt,siue interesse petatur principaliter,siue sub conditione, quicquid dixerit Bal.debet tamen interesse ipsum inde liquidari & certificari in processu,uel in executione,ut statim dicam.Et prædictam conclusionem sequitur etiam Soc.in c.significantibus.col.xvj.uersi. sextò infertur. de lib.oblat.Are.& Ias.in d. §. curare. ubi Are.in vj. col. instruit actorem certam quantitatem pro interesse petere,ut adijciat clausulam, & plus & minus, secundum quòd continget per iudicem taxari.
14 Circa secundum membrũ: †quia interesse est difficilis probationis.l. fin.ff.de prætor.stipul. & institu.de uerb.obl.in §.ultimo.Iudex(ut post Bal.hic scribit Dec.) debet æquitatẽ ante oculos habere: & coniecturis moueri ad iudicandum an interesse petitum probatum sit uel ne,non tamen deferri iuramentum in defectũ probationis. Videndum deinde est, subiungit Dec.de singulari,de communi,& de conuento: postmodum tamen de communi tantum loqui-
15 tur. Idcircò de omnibus prædictis speciebus interesse, quomodo & qualiter probentur per testes, per instrumenta,aut iuramentum, uide tu latè Bal.in d.l.unic.col.vij.& ubi etiam per Bar.& posteriores,Specu. & pract.Pap.in locis præalleg.Bart. & scribentes in d.l.stipulationes nõ diuiduntur.& in d.l.certi cõdictio. Are.& Ias.in d.§.curare.& in §.fin. insti.de uerbo.oblig. Soc.loco præallegato,in uersic. sextò infertur. & quæ ego nouissimè scripsi,in repetitio.l.curabit.C.de actio.empt.& in repeti.l.ij.C.de rescinc.uenditio.in ultima charta.ubi latè examinaui & discussi articulum hîc per Deci. tactum. Et ultra ibi dicta,circa istud interesse conuentum notabis,quòd
16 †quando pœna adiecta fuit loco interesse determinandi iuxta d.l. fin. & §.si.præalleg. prout in dubio factum esse uidetur,tunc pœna si non interfit,peti non potest.eo tamen ipso quòd pœna loco interesse adiecta fuit, partes tantùm interesse capere fateri uidentur, propterea agens ad pœnam non cogitur interesse probare,iuribus præallegatis. Quia, ut dictum est, conuenio loco probationis succedit,uerum si uul reus habet onus probandi in se suscipere, quòd nihil intersit ctoris conuentum fuisse:ut post Roma. & Socin. tradit Lancel.Galiau.in l.stipulatiõnum quædam.in § item si in facto column.iij.in octau limitatio.ff.de uerborum obligati. intelligendo, quòd fuerit simpliciter promissa quantitas,& dictum non fuerat pœnæ nomine,quia pincipaliter uidetur contemptum reiicere, non autem taxationem interesse. Vbi uerò non est dictum nomine pœnæ:uidetur principaliter taxationem interesse respicere, & procedit quod dictum fuit. Ego tamen crederem Iuriscon-

risconsultum in d.l. final: suam determinationem intelligere, quando certa quantitas pœnæ nomine adiecta fuit. ita declarare uidetur imperator in §.fina.instit. de uerborum obligatio. ex prædicta l.fina. desumpto. Quæ iura inquantum de pœna loquuntur; ut alio non edocto nec probato exigibilis sit, limitatur † non procedere ubi usurarum immineret suspicio: ut per Bald. & alios in l.rogasti.in §.si tibi.ff.si cert. peta. & Deci.in præallega.l.unic. in xj. col. sicque ubi promissio & taxationi quantitatis adiecta fuisset; secus si facto, uel dationi speciei: iuxta l.cũ allegas. & ibi no.C.de usur. & no.in d.§.si tibi. & adhuc istis casibus pœna non potest quadruplũ excedere, secundum Mod. Pap. qui alios referunt in dicta l. unica colum.xj.

18 Successiuè quæro, † an subsistat conuentio ualeatque statutum; quòd super interesse stetur dicto, depositionive alicuius cum iuramẽto super interesse: & per consequens his casibus per iuramentum interesse probetur? Respondeo quòd sic, nec posse paciscentem in primo casu pœnitere, secundum communes scribentium conclusiones: ut per Abb.in cap. dilecti. colum. final. de foro competen. & in capit. finem litibus, ad finem, de dolo & contu. Signorol.in consi.clvij. column. ii. Imol. in dicta l. final. Angel. in §. actionum autem. colum.xviij. uersi. & aduertas. institut. de action. & in §.idem iuris column.xxvj. uersicu. ex his institutio. de except. & in §. final. institut. de uerborum obligatio. pract. Papien. in primo libello super uerbo, & expensis. column.v. Alexan. consi.xxxvij. column. final. uolumin.ij. & consi.cxiij. column. ij.lib.iiij. Soc. consi. xcvj. column. penultim. & fin. uolumin.iiij. Felin. in cap.ij. column.iiij. de fide instrument. Iaso. in l. iusiurandum quod ex conuentione. in princip.ff.de iureiurand. & in l. si ab arbitrio. col. ij.ff.qui satisdare cogantur. & Dec. in capitulo ad hæc. el ij. column. ij. de appellation. & in cap. ij. de probatio. in quibus locis doctores bonas, palpabilesque rationes assignãt. Aduertendumque summoperè est ad illud, quod hic in fin commenti de isto communi interesse Decius
19 scribit † dum, inquit debere esse in materia propinqua, probarique. & sequitur Parisius post eundem Decium ibi, in cap. cùm uenerabilis. * colum.viij.de exceptioni. * & idẽ Dec.in l.diem functo. in 9. not. suprà de off.assess.] & secundum hanc doctrinam (quæ fuit Pauli de Castro, Decij & sequacium) interesse non præstaretur uniformiter, sed secundum occurrentiam casuum: & esset herclè tunc difficilis probationis: ut de hac probatione interesse dixit Iuriscon. in l.fina.ff. de præto.stipu. Tu dicas & nota diligeter, ꝙ sufficit petentẽ interesse ꝓbare se fuisse & esse mercatorem bonæ uocis, cõditionis, & famę: taléque negõciationẽ exercere & exercuisse, & ꝙ mercatores consimilis conditionis degentes in loco ubi actor ipse degit, uel talẽ negotiationem, mercaturam, aut trafficum puta, exercentes prout ipse exercet, communiter lucrantur

cantur & lucrari consueuerunt decem plusque pro centenario, & ipse quoque tantum fuisset lucratus, si pecunias sibi debitas habuisset, & negotiari cum eis potuisset: probato ꝙ alij consimilis conditionis tantùm communiter lucrari conusuenerunt, obtinebit, & intentionem suã probasse censebitur. sufficit enim ꝙ à communiter accidentibus probatio concludat. glo. & Bal. in l. neque natales. C. de proba. ponit Dec. in l. non hoc. col. pen. C. unde legit. ma-
10 ximè, cùm † in probando huiusmodi interesse sufficiant coniecturales probationes: ut dicit Bald. in dict. l. unic. colum. xiij. uersi. sextò qualiter probetur. & ita uoluit Pau. de Cast. in l. j. colum. pen. ad fin. C. de summa trin. & fide cath. & in cons. 103. incip. in causa, in antiquis. Aret. in l. continuus. in §. cum ita. col. ij. ff. de uerb. obl. sentit etiam Alex. in cons. cxlj. colum. j. libr. v. & dixi etiam in repe. d. l. curabit. Et hæc est notabilis practica, utilis ualde ad faciliùs probandum interesse, secũdum quã interesse debetur, peliturque semper uniformiter ad rationem de tot pro cẽtenario. & ita uidi practicari, & iudicari per senàtum illustrissimi principis nostri.

Circa tertium de modo, formaque
11 que sententiæ, † Specu. in d. §. viso colum. v. uult sufficere, ꝙ iudex ad interesse condemnet, si simpliciter & generaliter petitum fuerit: per l. ij. C. de sen. quæ sine cer. quan. licèt posteà dubitet, per regulam. d. §. curare. Ioan. And. ibi in additionibus, si certa, inquit, quantitas fuerit petita uel in processu causæ certificata, ad illam fieri debere condemnationem dicit, aliâs secùs tenet, ꝙ ubi nõ est certificata, si actor petijt per sententiam declarari reum esse sibi ad interesse obligatum, fieri id debeat, sicuti fertur sententia super indemnitate. d. l. ii. & per cõsequens sentit non posse reum condemnari ad interesse, ob regulam §. curare. sed bene pronunciari ad interesse ipsum teneri: & fuit sensus glossatoris in d. l. ii. ad illum text. not. secundũ Bald. ibi, sequitur Pau. de Cast. in consilio cccixxvii. incip. in causa. colum. fina. in antiquis. ubi ꝓpterea inquit, reũ aliter nõ ꝓbato interesse interlocutiuè absolui debere. prædictus intellectus quantùm ad d. l. ii. nota. est, & satis tolerabilis. in materia uerò nostra, resolutio non est bona: & per illum met tex. confunditur ac per practicam communẽ. Sicuti enim quando peto te condemnari ad promissam indemnitatem mihi præstandum, uel ad releuandum me indemnem iuxta promissa: alia declaratione non facta, debeo obtinere & uincere, ferturque ad id sententia. d. l. ii. cuius quidem sententiæ prætextu nulla contra te fieri potest executio, nisi facta priùs liquidatione damni passi. Cur ubi peto te condemnari ad interesse meũ, si illud probaui, licèt aliter petitionem nõn certificauerim, ad petita condemnari pariter non debes? eritque, ut ius disponit, libello conformis sententia, sicque nulla erit incertitudo. respectu uerò executionis, antequam fiat liquidationem facere oportebit, quemadmodum de promissione indemnitatis diximus. & in materia interesse statim

ſtatim dicetur.Propterea Bald.Pau. de Caſt.& alij in d.l.ij.C.de ſenten. quæ ſine cert.quant.dicunt,ꝙ ſi intereſſe petitum fuerit,certaque quãtitas in proceſſu iudicii deducta, liquidataque extiterit,ſententia tunc certa eſſe debet,& certam quãtitatẽ continere.d.§.curare. & hoc ꝓpter proſecutionem. Si uerò in proceſſu nõ fuerit deducta, nec liquidata certa quantitas, tunc ſine certa quantitate ferri debet ſentẽtia ad intereſſe petitum,& in executione(dicit Bal.) fiet liqidatio,& hoc ſummariè:ſecũdum Barto.ibidem, & ſæpè in practica ſeruari uidi. de qua materia tradunt Bart.in l.iij. column.iiij.C. de pigno.in l.j.ſuprà de eden. Aret. in d.§.curare.colum. antepe. Mod. Tauriſi.in l.admonendi.colum.vii. ff.de iureiur.& in l. certi condictio. in prin.ff.ſi cer.pe.& latius proſequitur Soc.in c.ſignificantibus. col. 16. verſi.ſextò infertur.de libel.obla.di-
23 cens,ꝙ etiam ſi non probaretur certa quantitas in proceſſu:ſed intereſſe tantùm,ut quia teſtes deponerent actoris intereſſe, ſed de quantitate interrogati ignorare ſe reſponderẽt, reum abſoluere non debet iudex eò ꝙ certa quantitas non ſit probata, imò malè faceret abſoluendo. Verũ quò certam ſententiam ferat, poteſt ex officio, inquit, ſe informare de quantitate intereſſe,uel duobus cõmittere, ſeu alios teſtes examinare ad liquidationem & certificationem ipſius intereſſe:iuxta no. per Barto. in l.quod ſi ex Pamphila.ff.de lega. ii.Et ſi fortè propter aliquod impedimentum, peremptionis inſtantiæ puta,iudex aliam declarationem ſu-

mere non poſſet,non debet,inquit, reum abſoluere,ſed condemnare in id quod intereſt,prout in executione liquidari continget.argu.iurium prædictorum.Facit c.auditis.de procur.vbi probatur,ꝙ quando quantitas eſt incerta, fertur tamen certa ſententia:ſed non mandatur executioni donec fuerit certificata. Idem ponit Aret.in §.fina.inſt. de uerbo. oblig.ubi mandat menti commen-
24 dandum, ꝙ ſi † intereſſe deductum aut petitum eſſet,non autem probatum quantum interſit, ex aliquibus tamen appareret de intereſſe, poſſet iudex ex officio ad intereſſe cõdemnare, & ſe informare de quantitate intereſſe, illudque in condemnatione deducere: ut probatur in l. ſemper.in §.hoc interdicto.cum ibi nõ. per Barto.ff.quod ui aut clam. ſicut in ſimili per illum tex. dicimus, ꝙ ſi in iudicio conſtet de ueſte reſtituẽda,ſed non conſtat de ualore rei, poteſt iudex ex officio ueſtis æſtimationem qualificare, & ad illam reum condemnare:ut dicit Bart.in d.l. ſi quod ex Pamphila. quem ſequitur ibi Angel.licèt Bald. improbet: & hæc multùm notabilia reputat ibi Angel.idem uoluit Barto.in dict.l. unic.C.de ſenten.quæ pro eo quod intereſt.ad fin.commenti. & Mod. Papien. ibidem in ultimis uerbis, plurimùm notari mandantes ex di-
25 ctis Bartol. † quòd ubi ſingulare intereſſe non fuiſſet in iudicio probatum,iudex ex officio ſe informare poſſit & condemnare: imò fortiùs in iudicio in quo non ſit probatus ualor & æſtimatio rei de qua agitur poſſe iudicem ex officio de ualore

ſe

se informare, & in illo condemnare. quod est mirabile. per dictum Bart.in dict.l. si quod ex Pamphila. ad quod uide tu Corne. in consil. cclvj.& cccxviij.colum.fin. libr.iiij. ubi consuluit, quod licèt qualitas interesse probari debeat per actorem, si tamen non probetur, æstimari posset per iudicem.argu.d.l. si quod ex Pamphila.cum no.per Bar.& quòd iudex uidens reum esse condemnandum ad æstimationem alicuius rei, uel ad interesse, & non probetur quanta sit rei æstimatio, quantumue sit interesse, non debet absoluere:quasi actor non probauerit: ita ut certa fieri possit sententia, iuxta §. curare. sed potiùs debet ipse rei, uel interesse, quantitatem æstimare, ut ibi per eum post Abbatem, & alios quos refert. Idem scribit Raphael Comen.in consi.102. ad finē. quod probatis melioramentis, licèt non fuisset probata certa quantitas, iudicem æstimare debuisse, uel saltem retentionem pro melioramentis dare, liquidandis post modùm in executione. Ad prædicta facit l.si irruptione.ff.finium regundorum. & quæ scribunt Bal.& alij in l. cùm iudex.C.de senten.& Dec.in consil. 518. column.j.quòd ubi iudex propter temporis breuitatē acta examinare, & discutere nequit, subsistit sententia per quam reum absoluit, si ex probationibus factis absoluendum appareat. & si condemnandū appareat,condemnet, ita quod ex causa toleratur sententia, quamuis non omninò certa. Accedant etiam quæ scribit Bal.Nouel.in tractatu de dote.fol.iiij.

26 Postremò scias, in † spiritualibus non posse peti interesse sicut in pro fanis.Inno.in c.querelam. de elect. Rota decisio.104.in antiquis. Ludoui. Gomes super regula de annali posses.quæstio.xl.Intelligendo respectu beneficij,secus uerò respectu incommoditatis & expensarum. cōuertuntur enim isto casu, damnum & interesse,ut ibi per eum. quę omnia no.

SVMMARIVM.

1 *Qui tenetur dare fideiussorem an liberetur dando pignora. & nu.4.*

2 *Qui tenetur dare unum pignus, an possit aliud æquè idoneum dare. et nu.6. Et an liberetur si sit ualde idoneus.nu.10.*

3 *Obligatus satisdare,liberatur dando fideiussorem aut pignora.*

5 *Solutionis uerbum quomodò accipiatur.*

7 *Nemo cogitur mutare debitorem, uel obligationem in re constitutam.*

8 *Idoneus,qui à satisdatione liberatur si tenetur dare pignora,non liberatur.*

9 *Obligatus satisdare ex hominis dispositione, licèt sit idoneus non liberatur.Secus ex legis uel statuti dispositione.*

11 *Cautionis appellatione, quid ueniat.*

L. XXV. POMPONIVS.

PLVS cautionis in rem est, quàm in personam.

SVM-

SVMPTA fuit ex legibus in gl. alleg.& ex l.si fundus.in §.in uēdicatione.ff.de pig.Plus itaq; securitatis & cautelæ est in rē,quā in personā. & ratio magis assignari pōt, ut hîc p glo. q̄ intelligit Iurisconsultū hîc facere differentiā inter actionē realē & psonalē,& sic fortiores sunt actiones reales quā personales:ut p Pau. de Cast.& Mod.allegantes hanc legē ad hoc in rub.ff.si cer.pet. Aliter intelligi pōt,& fortè magis ex mēte Iuriscōsulti, qui nō loquit de actione reali, sed de re: ut intelligamus plus cautelæ esse in rē.i. ꝙ quis rem teneat ac possideat,quam ꝙ in personam agat:quia ut dicitur institu. de obliga. quæ ex delict.nasc. in §. furti.expedit potiùs pignori incūbere quā in personā agere:ut hìc etiam sentit Dec.hinc est, ꝙ Iuriscōsultus in l.minus.ad fi.ī.eod. Minùs esse, inquit,habere actionē,quā rem. Et licèt agens rei uēdicatione dominiū uerè habeat, remq; habere uideatur p l.qui actionē habet.ī.eo. plus tamen est absq; dubio,ut inquit glo. rē apud se habere,quā actionem ad rem ipsam recuperandam, pp commodum possessionis, quod est maximum: ut ibi dictum fuit. nimirum igitur si plus securitatis, & cautelæ est in rē quā in personam, hoc est, rem tenere,quàm partes actoris agētisve sustinere.

Et per istum tex. infert hîc Bart.
1 secundum Dec.ꝙ †ille,qui fideiussorem dare tenetur, liberatur dando pignora: quia plus cautionis est in rē,quā in personā.non obstat,quòd unū pro alio.inuito creditore solui non potest.l.ij §.j.ff.si certum peta. quia non loquimur hic de solutione, sed de cautione, quo casu qui
2 †promisit unum pignus dare,potest aliud æquè idoneum tradere. gl.l.si Titio.ff.de pign.Item quia pro fideiussore alius æquè idoneus dari potest,cum teneatur quis facere, ꝙ sibi non nocet & alteri prodest,ut hic per Dec. Aduerte tamen quia Bart. non dicit id ad quòd per Deci.allegatur:quia loquitur in eo qui tenetur satisdare, non in eo qui fideiussorem dare tenetur, inter quæ magna,ut statim dicam, est differētia, sed in l.prætoriæ.la iij.ff.de prætor. stip.bene loquitur de eo qui fideiussorem dare tenetur. Communis &
3 uera doct.conclusio est, ꝙ †obligatus satisdare, liberetur dando fideiussorem,aut pignora: quia non receditur a proprietate uocabuli satisdationis.l.j.cum ibi no.ff.qui satisd.
4 cog.obligatus † uerò fideiussorē dare,per dationem pignorum se liberare nequeat:quia aliud pro alio,inuito creditore præstari non potest, ut dictum est,& consequenter inuito creditore pignora dare non pōt, qui fideiussorē dare tenetur. Quāuis .n.tex.§.j.d.l.ij.si cer.pe.de solutione:ut ait Dec.loquat, ibi,solus non pōt:ad solutionē tñ nummorum id nō refertur,sed ad traditionē & pstationē,ideo Alex.in d.l.j.col.j. qui satis.cog.hāc materiā tractās:aliud,inquit,p alio inuito creditore pstari non pōt. Ias.utit uerbo,dari.& clarè pbatur in d.§.j. dū loquitur de cōsistentibus pōdere & mēsura. Et inde utitur uerbo solui, quod præstationem refert. Et soluere, pro satisfacere ponitur tā apud legistas, quàm

apud oratores & comicos: ut in rubro & nigro.ff.iud.sol.& in illo Teren.in Adelph.neque tu uerbis umquam solues, quod mihi malefeceris. Faciunt quæ de uerbo soluere, plenè tradit Parisi.in cõsi.107.lib.3.]

5 Et in hoc deceptus fuit Dec. † non aduertens ad uim uocabuli. quæ ẽt exprimitur in l.solutionis uerbum. ff.de solut.& in l.nemo dubitat.ubi fortè etiam dicam infrà eodem.Et ꝙ hæc opinio communis sit, attestatur Alex.& Ias.in d.l.j.column.j.& ipse Alex.in apostil.ad Barto.in d.l.prætoriæ.& Mod. de Fano. in tract. de pigno.in prin.quintæ partis princi. aliam rationem post Iaso. assignantes. Labor enim & periculum est in custodia pignorum, quibus inuitus creditorem astringi æquum nõ est, nec iustum.§.pen.l. quemadmodũ. ff.ad leg.Aquil. Et consequenter licèt plus cautionis sit in pignore,quã in fideiussore,propter difficultatem exactionis,& expensas litis: tamẽ in periculo maiori uersatur ac labore propter custodiam pignorum, ideo recusare potest pignus, prætendens sua interesse potius habere idoneũ fideiussorẽ,quã pignus, sicque patet sol.& respõ.ad illud uulgatũ dictũ p Dec.allega. quod tibi nõ nocet &c. qua ratione,quòd cõtra Dec. de pignore dictũ fuit, sequunt ẽt Mod. Taurin.in d.l.ij.in §.j.col.xij. Posset ẽt aliter respõderi ad regulam illã,quod tibi non nocet. ex declaratione Bar.ad illam in d.l.ij. in prin. ff.solu.matrim.& latiùs Aret. Iaso. & alii,ibidem in ultim.col.tradunt.

6 Et quòd obligatus † unum pignus dare,æquè idoneum dãdo liberetur ut inquit Dec.per glo.d.l,si Titio.sequuntur etiam Moder. de Fano. in d.tract.de pign.in princ.tertiæ partis princ. in v. column. adducentes Fran.de Crema.in singu. idem tenẽtem.Sed Moder.Tauriñ.loco præal leg.reprehendunt Dec. quia gloss. illa oppositum probat, arguendo à speciali,iuncta l.quod uerò contrà. de legib.dicentes propterea Angel. qui idem tenebat,meritò ibi reprobari per Ro.& Moder.tu uide Are. ibi circa fin.commenti,prius, quod de æquè idoneo pignore supponendo dictum fuit, rectè reprobantem.

7 Plura adduci possent, † ꝙ quis non cogatur mutare debitorem,nec obligationem in re aliqua sibi constitutam.§.j.l.si mandato meo.ff. mand. plene tradunt Fulgo. in consili.185. Sali. in l.fin.circa finẽ.C.de serui.& aqua.Alex.in l.qui Romæ. in prin. in iij.colum.ff.de uerb.obliga. & in l.diem functo.colum.pen.& Seuer. q.xvii.ff.de offic. asses. Ias.in d.§.j. colum.fin.Lance.Dec.in l.pacto successorum.in fin.C.de pact.Dec.omniuò in l.si pater.C.de coll. ubi prosequendo quod etiam hìc dixit de fideiussore dato, dandove, ut alius æquè idoneus præstari ualeat, defendere.nititur, respondendo ad tex.d. l.si mandato meo,quòd non procedit ex causa. Sed non est recedendũ à contraria opinione, quæ communis est,ut patet ex supra alleg. Et §. sed si quis.l.qui autem.ff. de consti. pecu.per Dec.adductum,oppositum probat,dum ita demum id admittit ubi fideiussor dandus mortuus erat. Ex qua causa necessitatis scilicet, recedimus quidem ab eo quod dicitur in

in d.l.si mandato.aliàs secus: secundum Moder. Taurin. in d.§.j.colú. xiij.facit optimè regula l.fi.ff.de usu & habit.& §. ꝑtereà. insti.de actio. quòd generaliter unum pro alio inuito creditore dari,præstari, fieríue non potest,quæ iura adducuntur ꝑ alios scribentes in d.l.j.ff. qui satisdare cogantur. Postremò notandú est, quòd licèt † liberetur quis
8 de satisdatione præstanda, si sit ualde idoneus: non tamen liberabitur si pignora dare teneatur, per istam regulam: quia plus cautionis est in rem,quàm in personam:secundum Deci.hic,quem simpliciter sequútur
9 Modern. de Fano loco ꝑallega.† Et adhuc ubi quis teneretur ex dispositioue hominis satisdare,non liberaretur quemuis esset ualdè idoneus. per regulam l.contractus. suprà eo. tit.& scribentes prælle.& alij in d. l.j.loquuntur in obligato ex dispositione legis aut statuti,non autem ex dispositione hominis. Differunt igitur, ut ex prædictis apparet,satisdare,fideiussorem præstare,pignora dare,& cauere. Satisdare enim est aliquem cautum facere,ac securú datis fideiussoribus : & qui obligatus est satisdare,liberat̃ fideiussores dando,uel pignora:satis enim proprietati uocabuli satisfit.& adhuc à præstatione fideiussorum, & pignorú eximitur, quando est facultatibus idoneus:nisi ex hominis dispositione satisdatio fit in obligatione.Fideiussorem uerò præstare obligatus, nó admittitur pignora dare uolés,ꝑ rationem prædictam : à qua præstatione fideiussorum liberatur, si sit ualdè idoneus, nisi ex dispositione hominis causata fuerit ipsa obligatio : ut dictum est suprà de obligato satisdare:cùm sit eadem ratio. Pignora autem dare debens,non liberatur si uelit fideiussorem dare: quia aliud pro
10 alio &c. Et † cogita an liberetur à datione pignorum si sit ualde idoneus:crederem ꝙ non, per regulam legis nostræ : quia plus cautionis est in rem,quàm in personam, propter difficultatem exactionis & expensas faciendas in exactione. interesse igitur est creditoris potius pignora penes se habere, quàm tenere quépiá, licèt ditissimum, obligatum. Nomi
11 ne autem cautionis † nuda promissio uenit ac intelligitur.l. sancimus. C.de verb.signi.regulariter scilicèt, sunt enim plures casus in quibus ratione adiuncti,uel subiectæ materię fideiussores dandi sunt per obligatú cauere:ut per Iaso.& alios in d.l.sancimus.Barb.in c.fi.in §.fin.col.xvij. vt lite nó contest.Deci.in c.qua frote col.fin.de appella. & Corf.in suis singu.in verb.cautio.Et in cautione rati, ubi agitur de libertate, uel alia re inæstimabili,pœna debet in cautione apponi:vt per Deci.in l.libertus.infrà eo. Vbi uerò obligatus idoneè cauere uel satisdare,id facere nó pót:& quæstionis est, an admittatur ad iuratoriá cautionem . tradit Ro. in consi.ccccxxxix.col.fi. Alex.consi. lvij.col.fi.lib.iij.Soci.cósi.cxx.col.ij. vol.u.j.scribentes omnes in l.j.ff.qui satis.cog.Lancel.Dec.in l.ij.in §.sed si dubitetur.ff.de iudi. Mod. Bono. in l.i. in §.prætereà.col.xvij.cú seq. & in l.maritus.col.antepe. & seque. ff.de quæstionib.quæ omnia diligéter notanda sunt.

M SVM-

SVMMARIVM.

1 *Citatio illius, quo inuito actus expediri potest, non est necessaria.*

2 *Filius, qui patre inuito potest agnoscere bonorum possessionem an possit eo ignorante.*

3 *Mulier prohibita contrahere sine consensu propinquorum, potest contrahere illis inuitis & nolentibus consentire, sed non eis ignorantibus.*

4 *Hæc regula procedit in materia correctoria & limitatoria.*

5 *Limitatio multiplex ad hanc regulã. Et quando tractatur de præiudicio tertij. num. 7.*

6 *Quod fieri potest causa cognita me inuito: me ignorante fieri nequit.*

8 *Argu. ab æquiparatis, etiam in materia correctoria ualet.*

9 *Absens, & præsens, quis dicatur.*

L. XXVI. VLPIANVS.

QVI potest inuitis alienare, multo magis, & ignorantibus, & absentibus potest.

PER hanc regulam, quæ clara est, & sumitur ex legibus in glo. allegatis, infertur, † nunquam debere
1 citari illũ, quo inuito actus expediri potest: ut per Deci. hîc, & ĩ l. si pacto quo pœnã. col. ij. C. de pact. Alex. cõsil. 130. lib. j. Mod. Bono. in rep. l. de uno quoq;. nu. 87. ff. de re iudi. Et in locis prædictarũ remissionum inuenies decisiones plurium quęstionũ per hãc regulã factas. Correctius tñ loquunť ibidem scribentes quã hîc faciat Dec. dicentes, nõ ut ipse Deci. hîc, ꝙ citari nõ debeat ille quo inuito actus expediri põt, sed ꝙ non est necessaria citatio illius: ut etiam per Iaso. in l. si qñ. col. 4. C. unde vi. Arguit ẽt per hanc regulã glo. §. itẽ acquirimus. l. j. ff. de acqui. poſ. ĩ uerb. peculiariter. ut per eã. & pariter alia glo. in l. j. in uerb. ratã. C. qui admit.
2 dicens † hodie filiũ patre inuito posse agnoscere bono. poss. à fortiori dicit, eo ignorante ꝑ regulam istã. Ias. ibi Ang. sequutus contrarium tenet quibusdã motiuis quę priùs fuerũt Riminal. quã opin. latiùs prosequiť in l. qui in aliena. in prin. in ij. & iij. col. ff. de acqui. hęred. ubi est glo. cõcordans cũ alio præalle. in uerb. ratã. quia in bonis filij pater legitimã habet admĩnistrationẽ, licèt filio acquirať proprietas. l. fi. §. filijs aũt. C. de bon. q̃ libe. ideò sine patre nõ uidetur posse adire. Nec obstat ꝙ patre recusante adire possit quia: tunc stat ꝑ patrẽ ipsum, cui est imputandũ: q̃ ratio cessat in patre ignorãte, & sic tolliť fundamentũ glo. alleg. quia regula legis nostræ procedit ubi est eadẽ ratio: secus si sit diuersa: ut in isto casu, & habemus in simili de † mu-
3 liere prohibita sine cõsensu propinquorũ contrahere, si illi requisiti nolint consentire, põt eis inuitis cõtrahere: ut per Bart. & Alex. in l. si cùm dotẽ. in §. eo aũt tẽpore. ff. solu. mat. & tamẽ absurdũ esset dicere, ꝙ illis ignorãtibus posset cõtrahere. Sed nõ est recedendũ à cõmuni opinione, quã defendunt Deci. & oẽs Moder. post Alex. in d. l. j. qui admitti. motiuis Ang. & Iaso. respondentes. maximè, dum dictũ fuit uideri aliã rationem esse in patre ignorãte, quàm in contradicente: quia in proposito eadem

dem est ratio. filius enim integrã habet personã ad hæreditatem adeundum: & iussus patris solùm requirit pro interesse ipsius patris: iuxta not. per Bart. in d. §. necessitatē. ideò uidetur q patre ignorante filius possit adire: quia de interesse patris agitur propter usumfructũ quem habiturus est ratificando aditionẽ filij * ut per glo. in d. uerbo ratam. ubi Alex. col. pen. in fi. & Deci. v.] ecõtrariò autẽ filio recusante solus pater adire potest. d. l. fi. in §. similiq; modo. non tamen illo ignorante. Sed est ratio, quia patri non est delata hæreditas, sed ipsi filio, & per solam recusationẽ filij aperitur uia patri, ideò de tali recusatione cõstare priùs debet, & hoc casu non procedit regula legis nostræ: quia non est eadem ratio, data ignorantia filij, quæ subest data contradictione: ut per scribẽtes

4 præalleg. Et secundum † prædictam communem doctorum conclusionẽ procedit hęc regula etiã in materia correctoria: quia uirtute istius antiquæ regulæ inuitos & ignorãtes parificantis de uno casu ad alium parificatum licita erit extensio, cum sit interpretatio passiua. Et clariùs magisque quando materia esset limitatoria: ut p Alex. & alios in d. l. j. C. qui admitti. & Ias. in d. l. qui in aliena. in prin. in iij. col. & latiùs dicam de hoc in l. j. infrà eod.

5 Limitatur hìc † per glo. hęc regula. Bar. non bene resoluit: impugnat enim rationẽ Iurisconsulti in l. si in tres. ff. de arbi. cui tanquàm loco sacro debetur reuerentia. Vnde Deci. paucis se expediens hanc regulam procedere firmat, ubi est eadem ratio, aliàs secus, quod probari põt ex supradictis, & infrà dicemus referendo Alex. & similiter dicit Deci. non procedere, ubi esset data forma à lege uel ab homine q absentes requirerentur. ut hìc per eum & Iaso. in l. duo ex tribus. ff. de re iudi. ubi quædam scribit ad declarationem & materiam. d. l. si in tres. & latius Franc. de Curt. Iun. in consi. 79.

6 Postremò hãc regulã limita, † ut pulchrè per Aret. in l. ij. in §. fi. col. fin. ff. sol. mat. dicitur, inquit, in hoc §. fi. si filia absens sit, nõ admitti patrem nisi de rato caueat: sed hoc falsum uidetur in uno casu, quando uidelicet esset absens, & si præsens esset ad contradicendũ non admitteretur, quia non haberet contradicendi iustam causam, ut supra dictũ est. cùm sit regula, quicquid te inuito fieri põt, te etiã ignorãtie fieri posse. sed pater filia pręsente, & inuita agere posset, ubi contradictionis iusta non adest cã: eadẽ ergo ratione posse agi debet ea absente & ignorãte, contra tex. nostrũ. Sed respõderi potest & erit notabilis limitatio, inquit Aret. regulã esse uerã qñ absolutè me inuito fieri aliquid põt. Sed ubi nõ põt aliquid me inuito fieri, nisi causa cognita, permittenteque iudice: ut in casu d. §. fi. & in l. cũ dotẽ. in §. eo aũt tẽpore. in uer. ideoq; officiũ, eo. tit. non pcedat regula illa: quia quod fieri põt causa cognita me inuito, ignorãte fieri nequit. * Itẽ limita in casu l. coram, ubi Moder. notant suprà tit. j.] Aduertendum etiã est circa intelligentiam præsentis regulæ: non enim ita absolutè, generaliterque ut allegatur, æquiparata,

rata, exęquataque hîc sunt, posse id fieri me absente & ignorante, quod fieri potest me recusante & inuito. Verùm ad alienationem Iurisconsultus se refert, quasi dicat, me non posse impediri per cõtradictionem, repugnantiam, ignorãtiam, uel absentiã alicuius, quin iure meo utar alienando scilicèt, quia ad sui præiudicium in re sua quilibet est moderator & arbiter. vulg.l.i re.C. mãd. etiam alienando in sui pręiudicium rem alienam.l.rem alienam.ff.de cõtrahen.empt. ista uidetur fuisse mẽs & intentio Iuriscõsulti in hac regula. Ex quo infertur, 7 † ꝙ si de pręiudicio damnóue tertii ageretur: prout in casibus positis per Alex.in l.i. col.penul.C.qui admitti.secus esset. quod uidetur not. pro declaratione p̃sentis regulæ. Et postea quàm prædicta scripsi, comperi ita post Ange. sentire Riminal. licèt non ita clarè explicèt, in d.l.i.C. qui admitti. col. xv.& in fi.commenti.vbi post Ang. tenet, ꝙ lex ista loquẽs in alienatione, non extendatur ad alios casus: sicuti dicimus in l. actus legitimi. infrà eo.tit. relinquit tamen cogitandum. Alex.tamen in d.l.i. colum.penul. & cõmuniter scribentes tenent hîc factam esse æquiparationem, & exæquationem generaliter, ut quod potest fieri me inuito, posit & absolui 8 me ignorante, & protereà † arguunt ab exæquatis & æquiparatis etiam in materia correctoria, quia ubi duo sunt æquiparata & exæquata in lege antiqua, lex noua superueniens & disponens in uno censetur disponere & in alio.l. si quis seruo. cum ibi not.C.de furt.pulchrè Arc. in l.ii. col.fi.ff.de leg.i. & pro eis facit, quia hîc, ut natura titu. indicat, ex ista posita est per modum regulæ, ideo &c. Prætereà dico istud idẽ clarè probari in l.iiii.in §.illud.ff.de fideicõ.lib. ubi Iurisc. arguit regulæ adhærens, ꝙ illud quod fieri potest inuitis, posit etiam fieri ignorantibus: intelligendo quando eadem est ratio in prædictis personis recusantibus, & ignorantibus, & quãdo nõ agitur de præiudicio tertii: ut per Alex. loco prælleg. Si autem uelles scire pro intelligentia eorũ, quæ hîc dicuntur de ignorante & absente, 9 quis † dicatur absens, & quis p̃sens, uide Anch. in cons.ccxcvi.Corn.in consi.xxxvi.col. iii.lib.ii.Soci.in tracta.cita.in septima specie citationis. & Felin. in c.quoniã frequenter. in prin.in vlti.col. ut lite non contest.

SVMMARIVM.

1 *Pacto priuatorum iuri publico derogari non potest. Et quãdo sit ratio. nu.11. Secus per statutum nu.4.5.*

2 *Ius publicum quid sit. Et ius solemne. num.3.*

6 *Argumentum de statuto ad pactum quando procedat. & nu.7.8.*

9 *Pacto priuatorum obligationum causæ derogari potest. Et Obligationum causæ quæ sint.*

10 *Pactum super obligationibus delictorum an ualeat.*

L. XXVII. POMPONIVS.

NEC ex prętorio, nec ex solenni iure, priuatorum conuentione quicquam immutandũ est: quamuis obligationum

gationum causę pactione possint immutari, & ipso iure, & per pacti conuenti exceptionem: quia actionum modus, vel lege, vel per prætorem introductus priuatorũ pactionibus nõ infirmatur: nisi tũc cùm inchoatur, pactio inter eos conuenit.

SVMITVR ex l. ius publicũ. ff. de pact. & alijs per gloss. alleg. Vtque intelligas text. qui difficilis videtur, diuide in duas partes. In prima ponit regulam, seu bimenbre factum. In secunda ibi, quia actionum, rationem reddit. Iterum prima pars subdiuiditur in duas particulas, prout duo ponit dicta. Et est ibi secunda, quamuis, quę quidẽ secũda in alias duas particulas subdiuiditur. In prima assignat rationẽ. In secunda ibi, nisi, limitationem ponit, & temperamentum.
1 mentum. Not. primò ex text. † ius publicum, siue prętorium, siue ciuile, pactis priuatorum immutari, vel tolli non posse: vt etiam dicitur in d. l. ius publicũ, & in l. pen. cum not. C. de pact. & in l. nemo potest. ff. de leg. j. in c. si diligenti de foro compe ten. in l. neque pignus in §. j. infrà eo. vbi Deo dante etiam uidebimus.
2 Publicũ † verò intelligitur duobus modis, secundũ Deci. hîc. alios duos ponit Iaso. in dict. l. ius publicum. non nulla ad propositũ tradunt etiã doct. in l. j. ff. solut. matr. ponentes quæ dicatur publica vtilitas.

Et quemadmodum iuri publico priuatorum pactis derogari nõn potest, ita priuatorum consensus nõn potest iurisdictionem, quæ de publico introducta est, tollere. l. priuatorum. C. de iurisd. omn. iud. Verùm
3 illa verba, nec ex † solenni iure, in princi. istius regulæ posita, de iure ciuili l. xij. tab. intelliguntur: ex quo solennes actiones descenderunt: vt dicitur in l. ij. in §. deinde ex his. supra de orig. iur. quæ tamen solennitas & formulæ impetrandarũ actionum hodie sublatæ sunt. vt patet ex titu. C. de formul. cum adductis per Mod. Asten. in tracta. de forma sub rub. qualis esse deb. for. & Alciat. lib. iiij. dispun. c. vlti. facit. c. dilecti. cum not. de iudi. Et vix inuenies alium text. mentionem facientem de solenni iure. facit tamen, text. l. & si nihil infra eodem. ibi nihil facile mutandum ex solennibus, & solenne dicebatur ius legis duodecim tabularũ, quia cum magna solennitate ferebatur lex: vt dixi in l. ij. in verb. postea ne diutius. & in verb. exactis el ij. suprà de orig. iur. Et quãuis per pactũ priuatorũ iuri publico derogari nõ
4 possit, † id tamen per statutum fieri potest: vt hîc per gloss. & Deci. affirmantes etiam vniuersitatem contra ius publicum statuere posse: de quo per Bart. in l. omnes populi. colum. viij. vers. tertiò iuxta prædicta quæro. ff. de iust. & iure. & ibi Ias. in j. q. Bar. & Moder. Bonon. in ij. fol. Abb. in c. quod clericis. col. fi. de foro cõpet. Calder. cõsil. xviij. Alexan. cõsi. lxxxiij. clxxvij. ccxvj. lib. ij. corn. consil. clv. col. ij. lib. iiij. pulchrè tan
5 gentes, † vtrum omnes populi possint contra ius commune statuere, de quo etiam per Bald. lib. j. in cons.

clx. Alberi. de Rosa. in prima parte statutorum. in vij. q. Mod. Asten. in tracta. exclusiuo fœmi. stan. agna. q. v. col. iiij. Dec. in c. ecclesia. col. iij. & x. versi. nec obst. de constitu. & in c. si duo. col. ij. de appella. Rip. lib. j. responsorum. c. xi. & Ioan. de Plate. in l. si quid extra ordinem. C. de legat. lib. x. Cuius tñ decisio confunditur ex communi prealleg. scribētiū
6 doctrina: † multa itaque per statutum fieri possunt, quæ per pactū fieri nequeunt: ut hic per Dec. id pluribus decisionibus approbantē. Quod aūt testandi facultas per statutū tolli possit: vt ipse Deci. hic uoluit, firmat & defendit idem Deci. Soci. & Moder. in l. pactum quod dotali. C. de pact. & dixi in repeti. l. fin. eo. tit. Procedunt aūt prædicta, vbi agitur de rogatione iuris publici simpliciter, secus si turpe aliquid & cōtra bonos mores: quia etiam negatiuè ualeret argumentum de pacto ad statutum: ꝙ si non potest fieri pacto, nec etiam statuto, ut hic per Deci. Ratio
7 † vtriusque membri ad manum esse uidetur: ideò enim per statutum iuri publico derogari pōt: quia fit lege permittēte. d. l. omnes populi. id quod priuatis denegauit. d. l. ius publicum. quādo autem turpe aliquid & contra bonos mores esset, mirum non est, si per statutum id fieri non potest. Lex enim Dei domum est: ut suprà de leg. l. ij. & diuinitùs ꝓmulgari dicitur. l. fin. cum glo. in uerbo, diuinitus. C. de præscrip. long. tēpo. vnde ut dicitur. in c. erit autem lex. debet esse æqua, iusta, sancta, & possibilis, et leges dicūtur sacratissimę. l. leges. C. de legib. Affirmatiuè uerò
8 argumētum tenet. † fieri potest per pactum, ergo & per statutū, vbi est eadem ratio, secus si diuersa: ut hic per Decium. sed quomodo intelligi hoc debeat latiùs declaraui in l. iura sanguinis. suprà eodem.
9 Secundò not. obligationū † causas pactione & conuentione partiū immutari posse, tam ipso iure, quā per exceptionem. Dicuntur autē causæ obligationum diuersimodè, uno modo in l. obligationum ferè. ff. de actio. & oblig. Obligationum, inquit ibi Iurisconsultus, ferè quatuor sunt causæ, aut enim i his dies est: aut conditio: aut modus: uel accessio. Hoc modo hic non credo accipi. Aliter capimus causas obligationum, quæ nascuntur ex contractu, maleficio, aut ex uarijs figuris causarum: iuxta l. j. ff. de actio. & obligat. Iurisconsultus hic, ut arbitror, causas obligationum pro contractibus capit: qui quidem contractus obligationum nascentium ex ipsis contractibus causæ sunt legemque ex conuentione accipiunt, & à conuentione regulantur. l. contractus. ubi diximus in not. supra eodem. nō est igitur mirū si possunt pactione immutari, illorumque natura alterari. Et ꝙ hic Iurisconsultus intellexerit de contractibus, non de delictis, patet ex sequentibus ibi, actionū &c. vult ergo dicere iste tex. ꝙ ius publicum pactis priuatorū immutari non potest: ius uerò obligationū & contractuum, vt respiciunt priuatam vtilitatem, immutari bene potest, tam à principio q̃ ex post facto. et quēadmodū hic sentit glo. plus minúsue, prout partes conuenire uoluerint,

ueniat in contractu: cũ sit etiam regula iuris antiqui, posse quem renũciare his quæ pro se introducta fuerunt l.pen.C.de pact.Quantum au-
10 tem † ad obligationes quæ ex delictis nascuntur, ante commissum delictum pactum pacisci nõ potest, ne detur materia delinquendi, postea uerò sic, à cessante ratione, ut hic ꝑ glo. Tertio not.ibi, quia actionũ
11 modus. rationem † quare pactis priuatorum iuris solennis immutatio fieri nequeat: quia ius cum solennitate actionum modum introduxit, quomodò scilicet & qualiter actiones dentur. ideò pactionibus priuatorũ id infirmari non potest, ut una uidelicet, ꝓ alia detur, aut aliter cõpetat, quàm à iure sit dispositũ. Nisi cum inchoatur, pactio inter eos conuenerit, quia tunc contractus formã & substantiam capit à partium conuentione, ideò actio competit secundum conuentionem partiũ: contractus enim, ut diximus, regulatur à conuentione. Et hoc casu in pactionibus non infirmatur actionũ modus: uerùm cõtractus à pactionibus formatur, regulaturque: ex quibus inde actiones dantur pro qualitate, & natura contractuum inter partes initorum.

SVMMARIVM.

1 *Diuus unde dicatur.*
2 *Antoninus Imperator, quare dictus sit pius.*
3 *L.i.ff.usufruct.quemad.cauea.quando habeat locum.*
L.filio.ff.ut legat.nomi.cauea. declaratur.

L. XXVIII. VLPIANVS.

DIVVS Pius rescripsit, eos qui ex liberalitate sua cõueniuntur: in id quod facere possunt, condemnandos.

1 DIVVS † dictus quasi, diuinus: ꝙ uirtute sua diuinitatem mere-
2 retur. Pius † dictus est hic Antoninus xiij. Romanorũ Imperator eo ꝙ piè sanctèque uixerit, nihilque temporibus suis asperum fecerit: uerùm rempublicam tranquillè, benèque gubernauerit: ut Paul. Orosius, & Iulius Capitolinus in Antonino scribunt.

Est clara & sumpta ex legibus per glo.alleg. Deci. hic ordinauit quinque limitationes, cum nonnullis declarationibus in materia. §. item si quis.instit.de actio.vbi Are.Iaso.& cæteri alia quædã tradunt, & Iason. in l.inter eos.in ij.not.ff.de re iudi.
3 † Et est diligenter not. decisio Soci. hic per Deci. relata. quam tradit per text. pulchrum in l.filio.ff. ut legat. nomi. caueat. de quo uide ẽt Barb. in c.fi.col.xcvij. vt lite non contest. Soci.cõsi.xviij.col.ij.lib.iiij.& Deci. in authen.ex testamento. col.j.C.de colla.

SVMMARIVM.

1 *Limitationes Dec. nõ sunt de regula.*
2 *Alienatio rerum minoris facta sine decreto, superueniẽte maiori ætate, & tẽpore quinquẽnij, confirmatur.*
L. fin.C.si maior fac.alie. rat. hab. ornatur.
3 *Donatio facta rectori urbis, superueniẽte tẽpore quinquẽnij uel ratifica*

tione post depositam administratio-nem confirmatur.

4 *Institutio facta spreto patrono, conua lidatur ex nunc per lapsum tempo-ris præsentandi.*

5 *Tacita pupillaris an matre in medio existente comprehendatur sub ex-pressa uulgari.*

6 *Accidentia cum tractu temporis con-firmant actum nullum.*

L.XXIX VLPIANVS.

QVOD ab initio uitiosum est, non potest tractu temporis conualescere.

ISTA regula quæ clara est, traditur etiã in c.nõ firmatur.de regul. iur. in vj. Et sumpta est ex legibus per glo.alleg.lex verò pen.infra eod. quæ idem dicere videtur, differt à præsenti: quia hæc generaliter loquitur, & sic tam in cõtractibus, quàm in vltimis voluntatibus, & iudicijs, prout etiam facit summus pontifex in d. c. non firmatur. regula verò, d.l.penul. in hæredum institutionibus specialiter loquitur.

Per hanc regulam inferri potest, ad infinitas quæstiones: vt per glos. & doct. hîc, & in d.c.non firmatur. Dec. hîc tres limitationes & quasdã
1 declarationes congerit, quæ † quidẽ limitationes & si in se veræ sint, nõ tamẽ sunt de regula nostræ legis: & ideò ineptæ. Prima enim de tempore, cuius initij hominis memoria nõ extat in contrarium, non est bona: ex quo de initio non apparet, & regula loquitur quãdo initium est vitiosum, & paria sunt non esse, vel esse, & nõ apparere. vulga.l. duo sunt Titij.ff.de testa.tut. Eundẽ defectũ patitur secunda limitatio. nã procedit vbi actus est validus, & regula loquitur quando est nullus. Tertia quando causa confirmans superuenit, non est etiam de terminis regulæ loquentis de solo tẽporis tractu, quò modo intelligitur.l.fin.C.si ma
2 ior factus alie.rat.hab.vbi † alienatio vel obligatio rerũ minoris absque iudicis decreto facta, non valet. si tamẽ post legitimam ętatẽ, idest xxv. annum sub silentio minor alienans tacuerit, amplius retractare non potest: verùm perinde est ac si ab initio cum decreto fuisset alienata. Aetas enim maior superueniẽs illa est quę alienationem confirmat, secundum Dec.quædam doctorum consilia ad intelligentiam illius l. adducentem. vltra q̃ vide Anchara. cõsil.xxxiiij. colum.fin. Alex. consil.cxvij. lib.v. Curtium Iuniorem in consil.50. & sequẽti.Balb.in tractatu præscriptionum fol.xiij.colum.ij. versicul. istã quæstionem.Mod. Asten.in tractatu de forma.xlix.fol.col.ij.vers.prædicta conclusio. & Roma.in singulari 778.Iudex.vbi citat d.l.fi.pro limitatione regulæ præsentis. sed, vt dixi, loquitur quando causa confirmans superuenit.Ego dico vltra superuenientiam ætatis legitimæ concurrere etiam tractũ temporis quinquennij: ex quibus lex specialiter cõfirmationem inducit. Est etiã alius similis casus in d.l. vnic.C. de con-
3 tract.iudic. vbi † donatio facta habẽti administrationem in vrbe nõ subsistit, nisi post depositam administrationem ratificata fuerit, vel post

depositam

depositam ipsam administrationem præterierit quinquennium. & text. illum pro illa limitatione signat Roma.loco præalleg. Sed ibi cessauit pariter impedimentum administrationis officij, & sic superuenit habilitas cum accessione tractus quinquennij, hæc sunt, quæ ibi donationis, quæ ab initio nulla erat, validitatē inducunt & operantur. An autē & quādo habilitas superueniēs actū inualidū conualidet: prout ex nūc, vel prout ex tunc, quædam hic ponit Dec. materia est brocardica. vide Felin. in capitulo cùm dilectus. col. j.& ij. de accusat. Moder. Bonon. in l. penulti. fol. ij. de quæstio. Felin. in capitul. cùm Bertoldus. colum. v. in quarta limitatio. de re iudicata. In-
4 stitutio, † inquit, facta spreto patrono est nulla. capitul. decernimus. xvj. q. vij. nisi post collationem factā nō vocato patrono lapsum sit tempus præsentandi: quia, cùm à prima collatione Episcopus recedere non possit, tenetur vt ex nunc illam ratā habere, ex quo collatio ad ipsum extitit deuoluta. nā superuenit patroni negligentia, quæ irreuocabiliter conualidat id quod erat eo instante irritabile, vel irritum, non autem id operatur solum tempus. sic non obstat, inquit, regula præsentis legis, quæ procedit quādo ad firmitatem actus nulli solum tempus allegatur, secus si allegetur alius effectus etiam oneris ex tempore, vt est negligentia: Felin. ibidem.

Limita etiam vt per Lancel. Politum in tractatu substitutionum, folio xxvij. colum. ij. ver. attamen hæc
5 solutio. quærit, ibi vtrum † matre in medio stante sub expressa vulgari cōtineatur tacita pupillaris. Bart. inquit in l. centurio. ff. de vulgari. tenet partem affirmatiuam, licet non admittatur contra matrem, sed dormiat, per l. fin. C. de institutio & substitutio. præsupposita præsenti regula, quòd quæ ab initio non valent &c. Certū est enim, quòd matre in medio stante tempore cōceptæ vulgaris, & morte inde sublata, locus est pupillari. d. l. final. ergo sequitur quòd ab initio inerat, alioqui non cōualesceret, dicit Politus, oppositū defendēs disputādo, & hāc regulā locū habere ait in dispositione à testatore expressa: non autē in ea quā lex subaudit sua interpretatione, cū legis potestas huic regulæ non subiaceat, vt facit testatoris voluntas: matre ergo in medio stante lex subauditam substitutionē talem facere nō audet. Si verò moriatur tunc statim subaudit quod potest, anteà verò mortis illum infœlicē casum nō expectandum minimè cōsiderat lex. si enim istam pupillarē cōtra rigorē & verborum tenorē subaudit, pari inquit, ratione pōt subaudire quo tēpore voluerit: quia in lege initium suæ interpretationis iure infinitum nō est: ergo nec regula ista dicto casu potest secundū eū allegari. Datò quòd hæc opinio, quam non teneo, procederet, adhuc bona nō esse limitatio ad hanc regulam loquentem, vbi à principio quid nullum fuit & inualidum, an tractu temporis cōualidetur. In casu enim prædicto pupillaris substitutio valida semper fuisset tempore quo subaudita fuisset, & sic non esset tractandum de conualidatione.

datione. Fateor quod lex aliquo speciali casu, ratione certa quod ab initio nullũ fuit, pôt tractu tẽporis ualidum facere quis dubitat. prædictis adde etiã Abba. in c. uenerabilis. col. xj. uerf. ex hac glo. de except. notantẽ quòd id quod nullũ est quò ad veritatẽ & opinionẽ, tractu temporis nõ confirmatur: sed quod est nullũ quãtùm ad ueritatẽ, sed quò ad opinionem aliquod cõfirmari potest, nõ ut in ueritate teneat, sed ut præcludat uia dicendi nullum: sic intelligendo glos. illã. Et adhuc sub tali sensu ista regula nõ limitatur, sed restringitur, seu declaratur eo casu nõ procedere. Postremò tres alias limitationes ad istam regulam ponit Phil. Franc. in dict. c. non firmatur. quæ tamen nõ sunt de terminis regulæ: & put glo.
6 & docto. ibi declarant, nõ† est solus temporis tractus, qui inducat conualidationẽ actus nulli, sed alia accidẽtia. Et sunt notabilia uerba illius pulchræ glo. circa medium: dum generaliter soluendo ad dicta cõtraria, inquit, illud quod ab initio nullũ est, non firmari solo temporis tractu, secundũ has regulas, sicut enim tẽpus non est modus inducendæ nec tollẽdæ obligationis, sic nec reparandæ, ait: iuribus ibi alleg. sed nouo subsequenti cõsensu interdũ tacito interdum expresso. sublata, inquit, causa impedimentu benè firmari, ut in cõtrarijs. ad quæ adde ea quæ posui supra in l. uelle non creditur. in ulti. col. dum tractaui de mandato.
* * Denique ad declarationẽ præsentis regulæ uidete Ruinum in cons. 93. lib. 3. & Angel. in l. adoptio non iure. §. de adopt. ubi ad praxim rem reducendo, de confirmatione plura scribit: & an cõtractus confirmatio peti possit à superiore, ut sententiæ & decreti petitur confirmatio.]

SUMMARIUM.

1 *Matrimonium solo consensu contrahitur. & quomodò probetur.*
2 *Papa matrimonium consummatum per copulam non potest dispensare: quia est indiuiduum iure diuino. nu. 6.*
3 *Uxor ante copulam potest religionem inuito viro intrare: secus post.*
4 *Matrimonium quò ad sui essentiam copulam non requirit, & institutum fuit in statu innocentiæ. nu. 5.*
7 *Verba an sint necessaria in contractu nuptiarum.*
8 *Nuptiæ uerbum quid significet.*
9 *Filia nubens indigno, an dote fiat indigna.*
10 *Nuptiæ replent terram: uirginitas paradisum.*

L. XXX. ULPIANUS.

NUPTIAS non concubitus, sed consensus facit.

HAEC regula clara est & sumpta ex legibus per glo. alleg. Deci. hìc trahens ad hũc locũ materiã nuptiarũ, & matrimonij, plura scribit. uerũ quia legentes, cõsulentes, repetentes, & tractatus componentes plenè de ipsa materia scripserunt, ideò eam hìc non inculcabo.

1 Solus† igitur consensus matrimoniũ facit, & sine illo minimè contrahitur: ut hìc & in c. fin. ubi text. not. de spon.

de spon.duorū & in l.patre,furioso. ff. de his qui sunt sui uel alien. iur. ubi furiosus ratione deficientis consensus matrimoniū contrahere non potest: ut ibi per Iaso.in j. col. * Et cùm triplex sit consensus,præcedens inhærens & accedens:ut post. Bal. tradit Barb.in cap.cùm consuetudines,colum.5.de cōsuet. regula istius legis de consensu inhærente per modū substantiæ intelligitur ut ibi per eos.& ideo matrimoniū non contrahit per uerba de præsenti iocosè uel ludi causa prolata: ut per Io. Andr. in cap.fi.de dispo.impub.& Lodou. Gozad. in cons.77. col.2.quia deficit consensus uerus & inhęrens.] Quomodò autem talis consensus,& matrimonium concludenter probetur ex cohabitatione, & alijs signis, ponunt Cano.in c.illud.de pſumpt. summa Angel. in uerbo matrimonium.el j.cum similib. si tamen copula accesserit est maioris robòris

2 & firmitatis,cum etiam† Papa illud tunc dissoluere non posit,neque dispensare: secùs quādo per copulā nō esset confirmatum, ex causa scilicet, c.ex publico.cū glo.& not.per Abb. de conuer.coniu.Prætereà† uxor nō

3 dum cognita, etiam uiro renitente, raligionē ingredi potest:secùs si fuisset carnaliter cognita.d. c. ex publico.& c.uerū.de conuer.cōiug. Ideò malè loquitur hîc in j. col. Deci. dū ad perfectionem matrimonij copulam requiri ait.Abb. enim in d.c.ex publico.col.iij.not.ex glo.fin. quòd

4 † matrimoniū quò ad sui essentiā, commixtionē carnalem necessariò nō requirit.Est ergo,dicit,matrimonium uerū ante copulā:ut probatur in c. j. de uoto. in vj. ubi dicitur,

5 quòd † matrimonium institutum fuit à Deo in statu innocentiæ, sicque tempore institutionis consummatum non fuit,& inter Mariam & Ioseph uerum fuit matrimonium, copula tamen minimè iuteruenientе,cum uirgo semper remanserit: ut latè habetur in summa Angel.in uerbo matrimonium.el ij.§.uigesimotertio.uerba autem institutionis ponuntur in c. fraternitatis xxxv. q.x, Accedant ad confirmationem prædictorum not.per d.Præposi.in d.c. fi. col. fin. ubi defendendo communem opinionem doct. facientium differentiam, an matrimonium sit per copulam confirmatum & consumatum uel non: ut in primo casu dissolui non possit, neque fieri dispensatio: secus in secundo ex causa

6 negari minimè posse dicit, † quia matrimonium de iure diuino magis indiuiduum sit quando per copulam est cōsummatum, quàm ubi solo consensu contractum est. nam per copulam fiūt duo in carne una. quæ est potissima causa reddens matrimoniū indiuiduum.d.c. uerū. de conuer. coniu.habetque tunc suum complemētum propter quod à Deo institutum fuit ad procreandam sobolem & euitandam fornicationem quæ in copula consistunt. Prætereà ex quo non reperitur à Deo dispēsatum contra matrimonium per copulam consummatum, sed benè reperitur dispensatum cōtra matrimoniū simpliciter cōtractū.d.c. uerū.& c.ex publico. ecclesia quę Christū imitatur.c.significasti.de electio.facit etiā ipsa differentiam inter simpliciter

contra

contractum, & consummatũ per copulam: ut ibi per Præposi.Soci.in cõsi.xxviij.lib.j.Deci.cõsi.cxij. circa fi. & Ripam lib.ij. respõso.c.j.& ij. Vt igitur ex prædictis apparet, uerũ & legitimum matrimonium solus consensus facit ut hîc: sed copula accedẽte perficitur & consummatur, ut dissolui non posit.
7 † Sed utrum in cõtractu nuptiarũ necessaria sint uerba? Bart.hîc sequi uidetur glo. uolentem quòd sic in princ.l. cùm notissimi.C.de præscrip.xxx.anno.sed cõmuniter est reprobata: ut per Cano.in c.cum apud.de sponsa. Bald. consi.xxvij.lib.j.Aret. consil.xiij.in iij.dubio.Alex.in l. de pupillo.in §. meminisse.ad si.ff.de no.ope.nunc. oẽs scribentes in l.ex facto.in princ. ff.de vulg.Moder.Taurin. in rubr. C.de pact.& in l.cum quid.colũ.xj.
8 ff.si cer. pet. Et quia † de nuptijs hîc mẽtio fit, multipliciter sumitur ea uox: ut per Abb.in c. tertio loco. col.fi.de præsumpt.ubi aliquãdo capi dicit pro eo quod vulgò dicitur, le nozze, ad quas accedere non debent, qui non sunt uocati, seu inuitati: ut ait Areti.in consi.xiij.colũ.iij. allegans tex.in c. nostrates.xxx.q.v.
9 Postremò † ad l.si filiã. cum adductis hîc per Dec.in materia illius legis, addas Alex.in consi.ccix.lib.v. ubi tradit de filia nubente indigno, an dote se faciat indignam, & pariter ad materiam authen. sed si post 25.annos.C.de inoffi.test. adde quæ
10 scribit Deci.consi.231. Et sicut † nuptiæ replent terram, immortalitatemq́ue humano generi præstãt: ita uirginitas paradisum replet. c. nuptiæ.xxxij.q.j.

SVMMARIVM.

1 *Facta infecta per pactum uel stipulationem fieri non posse.*
2 *Deus, & lex per uiam fictionis facta pro infectis facere possunt.*
3 *Virginitas an & quomodò posit restitui per Deum.*
4 *Deus an posit peccare.*
5 *Facta quomodò per fictionẽ posint fieri infecta. et an procedat in his quæ sunt facti. nu.6.*

L. XXXI. VLPIANVS.

VERVM est neque pacta, neq; stipulationes factũ posse tollere: quod enim impossibile est, neque pacto, neque stipulatione potest comprehendi: ut utilem actionẽ, aut factum efficere posit.

IN tex.ibi, factũ efficere, pactũ, potiùs quàm factum, legi debere arbitror. nullus enim est bonus sensus. Vultq́ue hîc Iurisconsult. dicere, neque pacto, neque stipulatione fieri posse, ut factum nõ sit factũ: quia imposibile est, & imposibiliũ nulla est obligatio. unde mirum non est si, ut ait hîc Iurisconsul. id neque pacto, neque stipulatione comprehẽdi potest: ita ut actionẽ utilem, aut pactum utile posit efficere imposibilitate inspecta & attenta. Diuidit in duas partes. In prima ponit dictũ. In secunda quę est ibi, quod.n. limitationem ponit. Sumpta est ex legibus per glo.alleg.cum similibus.
1 Nota ergo † neque per pactum, neque per stipulationem fieri posse quòd

quòd factum nō sit factum, nec per testatorem, neque per legem secundum glo. imò nec per Deum qui priuatur hoc solo, ut facta infecta possit facere, siue ingenita quæ produxit: ut hîc per Deci. & fuerunt accumulata per Ias. & alios in l. j. in §. si uir. ff. de acqui. posses. quia, secundū theologos ibi relatos, hoc contradictionem implicaret: factum, & non factum. Et Deus non potest ea quæ contradictionē implicant. ut ibi per
2 eos. sed † Deus & lex benè possunt per modum & uiam fictionis facere pro infectis haberi facta: ut hîc per Decium, Iaso. & alios in d. §. si uir. & in l. non dubium. C. de legi. Videtur autem malè loqui Decius, & Ia-
3 so. & alij dicentes † uirginitatem à Deo restitui nō posse. sequētes quod Hiero. dixisse refertur, in cap. si Paulus. xxxij. quæst. v. audacter inquit, dicam, cum omnia posśit Deus, uirginem suscitare non potest post ruinam. quamuis enim Deus nequeat facere quin fuerit corrupta per prædicta, uirginitatem tamē potest corruptè restituere, cum omnia posśit. ideò glo. in prin. l. unicę, C. de rapt. uirgin. in uerbo, non potest. ait, ꝙ licèt ab homine uirginitas ablata restitui nō posśit, à Deo tamen sic. Et dictum Hierony. aliter intelligi debere dicit Hug. quemadmodum refert Archi. in dict. c. Paulus. Dicebat Hierony. hyperbolicè loqui in laudem uirginitatis, & illi tex. contradicebat. Alij secundum Archi. dicunt, ꝙ duplex est status uirginum scilicèt status integritatis, & status dignitatis: & Deus aiunt, reparare potest id est ad statum uirginitatis reducere per amotionem omnis corruptionis, sed eam reparare non potest id est ad statum dignitatis uirginum reuocare. In hoc enim consistit uirginum dignitas, quæ nunquam corruptæ fuerunt. Et hoc Deus nō pōt facere, quin corrupta, nō fuerit corrupta. & opinionem istam sequi uidetur glo. in d. c. si Paulus. alij aliter exponunt: ut ibi per Archi. Ex conclusione prædicta non posse Deum facere quin factum sit factum, infertur ad no. quæstionem ut per Soci. & Iaso. in d. §. si vir. & Corn. in con
4 sil. clxxxj. lib. j. dicentem, Deum † nō posse peccare: quia peccatum potiùs detrahit potentiæ faciendi bonum, uel abstinendi à malo, vnde nō posse facere quod malum est, impotentiæ non adscribitur: secūdum Theologos, ut ibi per eum: pariter tangentem, an de blasphemia condemnari posśit ille qui dixit, si sappontasse nostra donna, tu mi rēderai quello mi hai tolto, stante statuto, ꝙ ꝓ qualibet blasphemia quis tali puniatur pœna. Fuit etiam qui facetè dixerit, hoc Deum priuari ne posśit secum ad prandium maiorem dominum, quam ipse sit, inuitare. Quomo
5 dò autem † per uiam fictionis posśit fieri, ut facta pro infectis habeantur, cùm fictio super imposśibili nō cadat, sitq; imposśibile: ut hîc dicit tex. facta infecta fieri. Respon. non posse legē fingere imposśibile in suo genere, ut quòd filius sit maior patre, aut quòd furiosus cōsentiat. Sed benè fictio legis ī eo cadit, quod imposśibile est in aliquo indiuiduo, & particulari casu, non in suo genere posśibile sit. Vnde sæpè lex fingit

mortuũ uiuere: licet hoc sit impossibile quo ad ipsum motiuũ, cum tamen possibile sit in genere, quòd homo similis uiueret. Dec. hic, latiùs Alexan. & alij in d. §. si uir. & per Barto. & repetentes in l. si is qui pro * emptore. ff. de usuca.* & pulchrè per Curt. in l. singularia, col. 12. suprà si
6 cert. pet.] Et si opponas iterũ, † quòd fictio non cadit super his quæ meri facti sunt. l. in bello. §. factæ. ff. de capti. qui loqui uidetur per uiam fictionis, quòd ius facere nequeat, ut facta pro infectis habeantur. ad idẽ l. denique. ff. ex quibus causis maio. ubi causa facti postliminio in eum locum non habet: ut ibi per gloss. Respondeo, quòd imò locum habet fictio, etiam in his quæ sunt facti l. retro. & l. in omnibus. ff. de captiuis & postli. reuer. in l. retro. dicitur, per fictionem postliminij fingi, ab hostibus reuersum, semper in ciuitate fuisse: quod esse uel non esse in ciuitate, facti proculdubio est. in d. l. in omnibus. lex Cornelia fingit eũ, qui apud hostes decessit, præambula hora captiuitatis decessisse, quod facti est. Et ubi inuenitur legem non fingere super his quæ facti sunt, uel est quia cessat æquitas, ex qua inducta est fictio. l. postliminium. ff. de captiu. l. denique, & §. factę. supra alle. aut est ex defectu extremorum. l. cum hæredes. §. j. ff. de acquir. pos. & declarat Barto. in repe. d. l. si is qui pro emptore. in tribus primis oppo. & Mod. Peru. in d. §. si uir. in iij. col.

SVMMARIVM.

1 *Serui quo ad ius ciuile habentur pro nullis, etiam in testando ad pias causas.*
2 *Ius ciuile hic quomodò intelligatur.*
3 *Seruitus per quem, & quo iure fuerit introducta.*
4 *Seruorum status quo iure fuit annihilatus.*
5 *Ius naturale duplex.*
6 *Accidentia non faciunt diuersam speciem: sed substantia.*

L. XXXII. VLPIANVS.

QVOD attinet ad ius ciuile, serui pro nullis habentur: non tamen & iure naturali: quia quod ad ius naturale attinet, omnes homines æquales sunt.

SVMPTA fuit ex legibus per glo. alleg. Diuiditur in duas partes. In prima ponitur bimẽbre dictum. In secunda, quæ est ibi, quia quod, assignat rationem secundi dicti.
Nota quantum attinet † ad ius ciui-
1 le, seruum pro nullo haberi. Seruitus enim de iure ciuili comparatur morti. l. seruitutẽ. infrà eod. ideò in personam seruilem ciuilis obligatio non cadit. l. in personam. suprà eod. Et a ciuilibus officijs repelluntur serui. l. in omnibus. infrà eod. Et a testamẽti factione, etiam ad piam causam, licèt per ius ciuile ad seruitutis statum redactus quis fuerit: ut per Alex. in cons. clxxxij. lib. v. & tandem de ipsis seruis idem est iudicium, quod de equis, & asinis: ita Paulus de Castr. in l. omnia. in fin.
* per illum text. de leg. ij.* Et in l. si id suprà de condit. indeb. ideo processus coram

ſus coram eo factus nõ ualet, ut per Paul.Caſtr.in.l.cum prętor.§.ij. ſuprà de iudic.Magiſtratus tamen municipalis non poteſt à ſeruo ſupplitium ſumere.l. magiſtratibus. ſuprà de iuriſd. omn.iudic.quia iudicium ſanguinis maioribus magiſtratibus reſeruatũ erat.l.j.ſuprà de offi.eius.]

2 Glo.hîc iuris † ciuilis appellatione, omne ius pręter naturale intelligit:& conſequẽter etiam gentium & prætorium comprehendi.Latius tradit Iaſ.poſt gloſſ.in l. ſi id quod. ff.de cõdict.indeb. declarando qualiter ſtatus ſerui annihilatus eſt,tam de iure ciuili,quàm prætorio, & gẽtium ſecundario. Sed hanc declarationem reprehendit Fortu. Garzia in l.manumiſsiones.col.pe.ff.de iuſtit.& iure. quia iuſgentium in iure diſtinguitur ubique à iure ciuili . Pro certo interpretatio glo. & doctor.repugnat uerbis noſtræ legis,loquentis ſimpliciter de iure ciuili . Non tñ diſcedo ab eo quòd dr̃, de iure ciuili circa ſeruorum ſtatum,locum etiam habere & procedere de iure primęuo ac gentiũ ſecundario, ut poſt alios ſcribit Iaſon in l. ſi id quod . ubi ſequitur & defendit doctrinam Barto.de iure gentium primæuo & ſecundario.De quo uidenda ſunt quę ſcripſi in rubri.ſuprà de orig.iur.quibus adde Aquen.in l.j. in §.gentium. ſuprà de iuſtit.& iur. Hinc,inquit, uſque ad legem manumiſsiones , tractatur de iure gentium primæuo, quod nihil aliud eſt quàm naturalis inſtinctus, qui hominibus ineſt, ſicut cuililibet animanti. unde illud ius gentium primæuum rectè ius naturale appellatur.in c.ius naturale.diſt.j. ſed in lege, ait, manumiſsiones uſque ad l. ius ciuile.tractatur de iure gentium ſecundario , quod nihil aliud eſt quàm conſtitutiones quædam ab hominibus exigente neceſsitate & naturali ratione promouente factæ, unde illud appellari poteſt actiuum primum uerò paſsiuum . quæ differentia & diſtinctio probatur eodem modo inſtitu. de iure naturali gentium & ciuili . nam in §. ius autem ciuile.de iuregentium primæuo tractatur, poſtmodum in §. ius aũt gentiũ.tractatur de iure gentium ſecundario.ex quibus iuribus apparet ſeruitutem introductam fuiſſe de hoc iuregentium ſecundario,non de primæuo , quod ius naturale appellatur.§.ſingulorum.inſtitu. de rerum diuiſion. & poſt beatum Thomam ſcribit Cardina. Alexan. in canon. iuſgentium.colum.j.diſtinctio.j.de-

3 creti.Et ſi dicas,quòd† imò ſeruitus introducta fuit per Noe propter ebrietatem , & ſic ante iuſgentium ſecundarium.ut ex text.in can.ſexto die.xxxv.diſtin.ergo eſt de iure gentium primæuo . Glo. in c. ita quorundam.de iudæ.Bartho.Veronen. in tract. ſeruitũt. in prima rub. de ſeruit.perſo.& Aquen.in d.l.manumiſsiones.col.ij.dicunt, quòd ſeruitus quædam eſt de iure diuino , ſecundum quod peccans efficitur peccati ſeruus.c.cum redemptor. xij. q. ij . Alia eſt noui teſtamenti,per quã in ſeruitutem redacti ſunt Iudęi(qui de lege ueteri erant) per paſsionem Chriſti.c.& ſi Iudæos.ad fi.de Iudę. Alia ex l.naturę introducta propter ebrietatem,ut prædixi: quæ non eſt

propr-

propriè seruitus, sed subiectio quædam, qua insipienres parùm quòd prudẽtes, sapiẽtibus prudẽtibusque subijciuntur. Quarta seruitus est de iuregentium: de qua loquitur text. l. ex hoc iure. & l. manumissiones. ff. de iust. & iur. Quinta est de iure ciuili de qua in §. serui. instit. de iure person. Sexta ultimaque de iure canonico, de qua in pręalle. c. ita quorundam. Tres primæ seruitutũ species materiæ nostræ nõ conueniũt. tres sequentes in unum reincidunt: & si enim à iure ciuili & canonico, certi modi introducti sint per quos seruus quis efficiatur, seruitus tamẽ ipsa semper de iure gentium remanet, quemadmodum de dominio in dictis legibus dicitur. Secundò not.

4 quòd † de iure naturæ status seruorum non est annihilatus: cum eo iure omnes homines ęquales sint. quę enim naturæ sunt, faciunt. & sicut cæteri, qui de iure ciuili caput habent, bibunt scilicet, comedunt, audiunt, loquuntur, intelligunt, moriuntur, crescunt & decrescunt. secũdũ glo. hîc in fi. Ideò naturalis obligatio in seruũ cadit. d. l. si id quod. & scripsimus supra i xxij. regula incipi. in personam. in naturali enim iure ex instinctu naturæ omnia erãt communia, nec secundum tale ius erat dare seruitutẽ, sed omniũ una erat libertas. cano. ius naturale. j. distinctio. ex quo infert ibi Cardina. Alexand. ꝙ qui diceret aliquem seruum suum, probare teneretur, cùm iure naturali quilibet liber nascat. d. l. manumissiones. Fortunatus tamen Garzia in d. l. manumissiones. col. fin. nec iure, inquit, naturæ oẽs homines sunt æquales, quia alij natura prudentes, alij ingenio obtusi, ebetiores alij, quidam pulchri, nonnulli deformes, quidã animo & corpore magni, multi omninò parui. æqualitas ergo referenda est ad ea quæ iuris sunt & acquisibilia, quem admodum acquirit dominus, ita acquirit seruus: quamuis postea maximè de iure ciuili non ita retineat. l. placet. ff. de acquiren. hære. l. frater à fratre. ff. de condict. indeb. cum not. Nec credas, inquit Fortu. uelle hũc text. asserere iure naturæ seruum liberum, nam si seruus natus est, liber non est. l. ij. ff. de natu. restit. sed hoc dici in naturalibus seruum ita hominem esse ut liberum. Et ideò si cõsentit sic obligari acquirereque, dũ sibi consentitur, ac si liber esset: ut

5 dixi. Ius † autem naturale duplex est: unum quod in homine cadit, aliud quod etiam in brutis cadit. institu. de iure natura. in prin. cum ibi not. per glo. & doct. & per Cardin. Alexan. in canon. ius naturale. col. j. dist. j. dum ex illo tex. not. ius naturale semper ęquum, iustumque esse. quod intelligit de iure naturali in homine, non autem in brutis cadente. Illud enim iustum & ęquum dici non potest, quia in brutis iustitia, aut æquitas non cadit: ut per eum.

Tertiò nota ibi. omnes homines ęquales sunt de iure naturali. quòd

6 † accidentia non faciunt diuersam speciem: hominum enim quidã sunt albi, aliqui nigri, nonnulli magni, plures parui: & tamen omnes homines æquales dicit. accidentia ergo predicta non faciunt differre specie: sed differentia in substãtia illa facit diuersam

diuersam speciem. hoc enim ꝙ homo est animal rationale, à brutis facit nos differre: hoc uerò quòd est mortale, ab angelis nos differre: ita Bar. in l. j. in prin. in iij. colum ff. de acqu. poss. facit tex. nota. in l. fi. ff. de fund. instru. ꝙ plus & minus nō faciunt differre specie. * secundũ communiter. Doct. ut per Bar. in l. imperium, in quinto gradu meri imperij, ubi Alex. col. pe. Dec. viij. & per eundem Dec. in c. ij. ad fin. de iudi. in c. cęterum. col. vij. eo. & in c. post restitutionẽ, col. j. de ꝓba. Brun. Asten. in tracta. de augm. fol. iij. & iiij. & Bal. in l. si ꝙ ex consensu, col. iij. C. de episcopali aud. ubi dicit ꝙ diuersitas in quantitate non constituit diuersam speciem. Et in d. l. imperiũ, in ij. lectu. col. 51. dicit ꝙ distinctio qualitatis non mutat aliquid in substantia, sed differt mediocritate non in genere, ut dicit in d l. fi. ergo vult Bal. ꝙ differãt specie. prout clarè dixit idem Bal. in d. l. fi. & Curt. in d. l. imperium, in quinto gradu meri imperij. Cuius contrarium dicunt Bar. Bal. & communiter Doct. in locis præalleg. & Bar. in d. l. fi. more legistarum loquendo accipit genus ꝓ specie, posteà speciem pro quantitate, ut patet ex ibi sequentibus & ex fine l. ibi, mediocritate non genere. similiter conditio non facit differre specie, ut not. Soci. in prin. l. Marcellus. per illum text. ad Trebell. Et ad declarationem tex. prædictæ l. fi. uidete etiã Dec. in l. unica, col. 51. ubi Curt. iij. C. de sent. quæ pro eo. declarantes. quæ propriè constituant species. Postremò hanc regulam declara & limita, ut per Dec. in d. l. imperium, col. penul. suprà de iur. om. iud. & dicam infrà in l. seruitutem. uidete etiam Mod. Taur. in rub. suprà de iure iur.]

SVMMARIVM.

1 *Verbum potiri quid significet.*
2 *Actoris causa durior est, quàm rei. Intellige ut hic.*
3 *Legitima an sit causa lucratiua.*
Et quid de dote. num. 4.
5 *Lucrum quòd defertur per statutum marito uxore decedente, an dicatur lucratiuum uel onerosum: aduentitium uel profectitium.*

L. XXXIII. POMPONIVS.

IN EO quod uel is qui petit, uel is à quo petitur, lucri potiturus est: durior ẽ causa petitoris.

1 Est autem † potiri, tenere, & quasi in potestate habere. Et cũ genitiuo iungitur, ut hoc tex. hinc etiã Salu. Cui fatum foret vrbis potiri. Aliquando est obtinere, & in potestatem uendicare, iungiturque ablatiuo: ut Cæsar tandẽ potitus est Gallia. Et secundum gloss. huiusce legis exemplificari hæc regula optimè potest. in l. fi. C. de rei uendi. nō autem sumitur ex illa lege, quia ut ex inscriptione earundem legum apparet, cõiuncta lectione historiarum in proposito seruientiũ, ista antiquior fuit illa, ideò ex ea nō potuit capi, sed benè ex l. is qui destinauit. ff. de rei uẽdic. & §. j. l. primæ. ff. uti possidetis.
2 Not. ergo ex ista regula, ꝙ † siue

actor, siue reus de lucro tractet, durior est causa petitoris. facit.l. fauorabiliores. & in l.pari. infrà eo. ubi materiam latiùs explicabimus, & ubi ambo de lucro tractant. sed si actor tràctaret de damno euitando, conuentus de lucro, fauorabilior esset causa petitoris, & durior causa conuenti.l.non debet.§. in re. cum glo.infrà eo.

Ex isto text.mentionem lucri faciente, occasionem episcopatus Dec. de causa & titulo lucratiuis quædã tetigit. Adde scribentes omnes in l. unica.C.de impo.lucr.descrip. libr. x.ubi est text.in hac materia principalis. Alex.& Ias.in l.inter stipulantem.in §.si rē.ff.de uerb.oblig.Cur. Seni.in consi.lix.colum.fin. glo. & Doct.in l.pen.ff.de condict.ob cau. quę dicit lucrum esse uoluntatem adimplere. Bald.ad fin.l.ij.C. de reuoc.his quæ in fraud.credit. dũ ait,
3 † legitimam intelligi semper deducto ære alieno: & dici tit. lucratiuũ respectu creditorum. unde concludit, quòd obligatio legalis dicitur titu.lucratiuus: & ita consuluit Ias.in consi.clxxxj.lib.ij.Est ergo legitima quota bonorum, non quota hæreditatis.l.Papinianus.§.quarta. ubi omnes scribentes notant.ff. de inoffi. testam.Alex.pulchrè in l. fi. colum. ij.C.de edicto diui. Afflict. in decisione regni clxij.& ccclij. Ias. in authen.nouissima.col.pen.C.de inof. testam.Ripa ubi limi.post Aret. in l.j.colum.xxviij. nume. clviij. ff. de
4 uulgar. Titulus † uerò dotis onerosus dicitur: ut per Dec.in cõsi. cclx. Omitto plura quæ in proposito dicere possem, cùm materia uulgaris sit & cunctis obuia.

Postmodum latè tractat hîc Dec.
5 nunquid lucrum dotis, quod maritus facit ex forma statuti ob mortẽ uxoris, dicatur ex causa lucratiua, uel onerosa, aduentitiumq; aut pro fectitium? concludens ꝙ quamuis titulus dotis onerosus dicatur, quia pro oneribus matrimonij dos datur, lucrum tamen tale inspecta ca proxima, dicitur ex causa lucratiua, & aduentitium potiùs quã profectitium. Contrarium tñ consuluit ipse Dec.in consi.lvij.sed malè & contra cõem, ut ex relatis per ipsummet ibidem liquet, & per Corn. in auth. ex testamento.col.iiij.C.de collat. ubi rñdet motiuis Rom.quibus consultationem suã fundauit Dec.& hanc esse cõem opin.testatur Bal. Nouel. in trac.de dote, fol.xxj.in xxxvij.speciali, referens sic uidisse consultum per alios. Et ideò Dec. post modum opinionẽ mutauit contrarium concludendo, ut hîc uides.& in l.j. col. ult.C.de sec.nup. & latiùs in consil. cclx.ubi secundum hanc cõem opi. consuluit, secundum quam ego etiã aliàs consultus respondi. Et certè qñ statuta, ut communiter fit, ob mortem uxoris lucrum marito deferrēt, somnium uideretur dicere, ꝙ acquiratur patri, contra uerba & mẽtem statutorum, & quia uerè aduentitiũ lucrum est.

SVMMARIVM.

1 *Stipulatio aũ sit contractus.*
2 *In contractibus primò attenditur quod actum est, tam expresè quàm tacitè. nu.3.*

Actum

4 *Actum tacitè quomodò intelligatur. & nume.5*
Glo.l.i.§.l.ff.de superfi.ornatur post nume.4
6 *Colonus qui secundum consuetudinem prædia non coluit, tenetur ad interesse.*
Dispositio quelibet recipit interpretationem à consuetudine.
7 *In contractibus an consuetudo contrahentis, inde regionis attēdātur. L.uel uniuersorum.ff.de pign. actio. ornatur.*
8 *Consuetudo ad uitium et peccatum tendens, non ualet, neque excusat.*
9 *Consuetudo attenditur in socidis animalium.*
10 *Notarius, cui commissa fuerunt instrumenta notarij defuncti, quomodò possit extendere instrumentum iuxta consuetudinem.*
11 *In contractibus post consuetudinem regionis quod minimum est, sequimur.*
12 *Consuetudo diuersa probatur per instrumenta diuersi tenoris.*

L. XXXIIII. VLPIANVS.

SEMPER in stipulationibus & in cęteris cōtractibus, id sequimur quod actū est: unde si nō appareat quid actum erit, consequens est ut id sequamur, quod in regione in qua id actū est, frequentatur. Quid ergo si neque regionis mos appareat, quia uarius fuit: ad id quod minimū est, redigenda summa est.

ISTA lex ponit trimembrē distinctionem, ideò pōt diuidi in tres partes, prout sunt tria dicta. Secūda ibi, unde. Tertia ibi. quid ergo. Sumitur hęc regula in qualibet sui parte, ex legibus per glo. & Deci. citatis & aliis infrà alleg. In text. ibi, in stipulationibus, & in cæteris contracti-
1 bus. Stipulatio † ergo, ut hîc ait gl. contractus est, largè tamē & impropriè. & sequūtur cōiter Doc. ex quo nō est obligatorius, nisi ex parte promittētis. per d.l.Labeo.§. contractū s.tit.proxi. & l.v.ff.de uerbo. oblig. ubi contractus ad stipulationem fit æquiparatio. de quo articulo p Ias. in l.stipulationum aliæ. in princ. ff. de uerb.obli. & Galiaulam in repe. rubr.ff.de uerb.obli.fol.viij.in uer. quintò quæritur. & per Moder.omnes in l.j.ff.si cer.pet.

2 Nota primò, † quòd in stipulationibus & contractibus potiùs inspicitur quod actum, quā quod dictum est: ut hîc per Dec. mens enim, & voluntas totū faciunt tā in contractibus, quàm in ultimis uoluntatibus: ut hîc & in l.iij.C.de lib.præt. & C. plus ualere quod agitur. toto tit. & in §.disponat. in auth.de nup. & in l.in conditionibus. in princ.ff. de cō di. & demon. cum aliis quæ adduxi in l.semper in obscuris. s.eod.

3 Actum † intelligitur non solùm expresse: uerùm etiam tacitè: secundum glo. & Bar. hîc Alex. Aretin. & alios in locis infrà alleg. facit regula l.cum quid.ff.si cert.pet. quòd taciti & expressi par est uirtus. Et licèt Deci. hîc post Aretin. procedere id dicat in his quæ sunt de natura contractus, & potiùs ex prouisione

 legis,

legis,quã ex dispositione contrahentiũ de qua nos loquimur, quia tex. ibi dicit, agi intelligitur,& pro cauto habetur: generaliter tamẽ locum habet tàm in cõtractibus, quàm in ultimis uoluntatibus: ut ibi per Ias. & alios. Prætereà, cum hominum uoluntati adeò inseruiat lex,ut testãtis uoluntas totum faciat, iuribus præalleg.& latè diximus in l.semper in obscuris.suprà eo. quid refert expressa sit uel tacita,dummodò de ea constet & appareat: cum nõ referat quid ex æquipollẽtibus fiat.l. si mater. C.de instit.& subst. sub condit. fact.sed si non appareret de uoluntate, ut quia penitus in mẽte retenta fuerit, non attenderetur, uerùm scripturæ standum esset, ut hìc per Decium.

4 Actum † tacitè intelligitur, quod ex qualitate rei colligitur. Vnde si tibi librum uendidi florenis decem, nõ facta declaratione de quibus florenis:hoc discerneretur ex qualitate ualoris libri: secundum glo.hìc sum mè ad multa per Bartol. notatam. Subiungentem propterea, quòd si uendo tibi talem domum usque ad talem aliam.domũ, & dubitetur utrum dictio usque,stet inclusiuè, & sic comprehendat illam aliam domum:hoc discernetur ex qualitate pretij,& rerum. Similem decisionẽ ponit Angel.in l. quicquid adstringendæ.ff.de verb. obligat. sequitur Alexã. inferens ad alias quæstiones lib.iiij.consi.xxvj.& xcix. colum.ij. & consil.xlvij.col.ij.& lxviij. & cxl. etiam col.ij.lib.v.& Aret. consil.vj. col.iiij.in prin.extollens doctrinam Bar.hìc.dicendo, ꝙ in cõtractibus, licèt ex significatu uerborũ res aliqua cõprehenderetur, si tamen pretij qualitate & quantitate attenta, nõ sit uerisimile de ea re partes sensisse,non cõprehenditur.Intelligendo vbi verba illa aliquando in alio significatu posita reperiãtur, uel posse poni:vt ibi per eum adducentem glo.not.in §.j.l.j.iu uerbo, agendo. ff.de superh. volentem ex quantitate pretij & mercedis discerni emptorem à conductore. Quam glo.extollere exornareque posses ex dict.Ro. in cõsi. 396.Ancha.consi.402. Alex. præalleg.consi.xxvj.col.fi.lib.iiij. & consi.120.col.j.vol.ij.& cons.xxxix. col.ij.& xlvij.colũ.ij.& lxviij. in v. vol.Aret.consi.vj.col.iiij.Barb. consil.xxxvj.col.iij.lib.ij. & consil.liiij. col.ij.vol.iiij. Socin.consi.xlvij.col. iiij.vol.j.& consi.cxv.col.iiij.vol.ij. Iaso.latè in l. ex conuentione.C.de

5 pact. Actũ † pariter intelligĩ,quod ex more regionis, & consuetudinis est:secundũ glo.& Bart.hic, qui pulchrà ponit exempla,cuius conclusio notabilis est,dum vult,quòd si uendita re mobili ad põdus, aut immobili ad mensuram, inter contrahentes oriatur contentio ad quod põndus aut mensuram ponderari mensurarique res debeat, attendenda sit consuetudo,& mensura loci contractus: per hãc regulam & l.si fundus. ff.de euict.sequit Deci.hic.& in terminis pract. Papien. in lib.in causa uenditionis,super uerbo,perticarũ. ad fi.Sed idem pract.in j.lib.in glo. cui cohæret.in fi.ab hac opinione recedere uidetur, dum post hanc opinionem relatam,subiungit alios uerò dicere inspici locum illũ in quo

viget

viget mensura vtilior pro emptore: per l.ueteribus.ff.de pact. Alios autem obseruari debere mensurã, quæ sit communior & generalior in uniuersa regione, ut ibi per eum. Alios locum situationis rei, per decisionẽ Oldra.in consi. clxviij. ad primam. vbi si quis impetrauit sibi cõferri beneficium usque ad certam summam Turonensium paruorum, quęrit an attẽdi debeat æstimatio respectu loci factæ gratiæ, uel siti beneficii? & respondet attendi debere æstimationem loci, ubi situm est beneficium: argum.l.si.ff.de tritic.& l.vinum.in fi.ff.si cert.peta.ea etiã ratione, quia actus, cuius expeditio in certum locum cõfertur, in loco illo iuris fictione celebratus censetur l.contraxisse. ff.de actio.& oblig. refert etiã Alex. consi.xxxvii.lib.v.quamuis non referat prædictam vltimam rationem Oldra. Sed non est recedendũ à decisione Bart.hic, quæ cõmuniter approbatur: per hanc regulam, & alia iura præalleg.& vltra adduct.etiam hic per Deci. vide Alex.in d.consil. xxxvii. Moder.Asten.in tractatu de augmento in vltima cõclu.in x.col. cum sequenti in versi.aliquando uerò, & in versi.& si sit diuersa consuetudo.pulchrè Soci.in consi.xcvj.lib. ii. quod secundum ordinem continuatiuum est consi.ccxlvii.* Et Moder.Taurin.in d.l.uinum, col.xvi. & plenius in l. cunctos populos.C. de summa Trinit.]

Nec obst.l. vinum.cũ simil. quia loquitur in moroso odio ipsius moræ ut per Moder. Asten.loco præalleg.& l.contraxisse, per Oldr. alleg. procedit respectu fori, respectu uerò mensuræ per contrahentes subintellectæ loquitur regula legis nostræ cum doctrina Bartol.secundum Socin.loco præalleg.& propterea Alexan.in consi. proximè relato, si bene consideretur, recedit à decisi. Oldr. adhærens vltimæ doctrinæ Bartol. hic. Facit etiam ad prædicta text.cũ ibi not.per Bart.& Paul. de Cast.in l.si merces.in §.conductor.ff. locat.
6 De colono † ad interesse obligato, si debito tempore secundum cõsuetudinem non coluit, quælibet enim dispositio de mundo interpretationem à consuetudine capit: secũdum Innocen.Abb. & alios. & probatur in l.quod si nolit.in §.quia assidua. ff.de ædil.edict.plura adducit hic remissiue Deci. plenius ponit Fel. in procę.decret.fol.i.& alia allegaui in repet.l.si quis maior.col.x.num.72. C.de transactio. Et si dicas istud de consuetudine hic poni tanquam diuersum à conuentione, ut cõstat ex ordine literæ ibi, vnde si non apparet. Responde, uerum esse intelligendo de cõuentione expressa: secus in tacita, prout loquimur nos.cũ enim vt dixi, omnis dispositio à consuetudine interpretationem accipiat, sequitur de necessitate uoluisse partes actum secundum consuetudinẽ facere, sicque scripturam confici. Pri-
7 mò tamen † inspici debet mos & cõsuetudo contrahentis, deinde regionis, de qua loquitur regula: secundum Decium hic. & uidetur text.in l. hæredes palàm in §. sed si notam. ff.de testa.& in l. si seruus plurium. in §.fin.vbi Areti.not.ff. de legat.i. & ff.de legat.iii.l.nummis. Mihi tamen uidetur considerationem Dec.

confundi per hunc textum uolentem primò inspici debere quod actum est: secundò quod in regione celebrati actus frequentatur: non autem uult deberi considerari secundo loco consuetudinem contrahentis. Non obstant iura præallegata dicentia, ante omnia patrisfamiliâs consuetudinem, deinde regionis, spectari: quia loquuntur in ultimis uoluntatibus & in dependentibus à uoluntate unius, in quibus ad declarandum mentem & uoluntatem ipsius relinquentis fatemur inspici debere primo ipsius legantis consuetudiuem. & idem quando agitur de interpretando mandatum ab alio datum: quia intelligitur secundum consuetudinem ipsius mandantis, uel potestatem aliquam dantis.l. uel uniuersorum. ff.de pignoratitia actio.Sed nos hîc loquimur in contractibus, qui dependent à uoluntate duorum, & in quibus interpretatio fit contra proferentem.l.ueteribus.ff.de pact. In his terminis intelligo procedere quod hîc dicitur. ut primò quod actum est, deinde quod in regione frequentatur inspici debeat:& hanc opinionem tenere uidetur Curtius post Seuerin.ab eo allegatum in tractatu de consuetudin.xij.quæstio.in quarta col. licèt de prædictis mentionem non faciat, nec Dec. Et ad l.uel uniuersorum,declarando, ampliando, & limitando, plura ponunt Roman.in consilio. xciiij. colum.fina. Aret.consilio xj.ad finem, & consi.clx.colum.secunda, & in l. si procurator. in fin.C. de procurato.Barbat.consil.xviii.colum. j. uolum.ij.Dec.consilio clxxv.colum.v. Curt.in præalleg.tract. de consuetudi.fol.xvij.colum.ij.in uersic.secundò limita.& in xij.quæst.& fol. xxj. colum.iiij.in uer. quarta limitatio. & in d.quæst.xij.tangit,an talis consuetudo debeat esse præscripta. Et ponit casum in quo non inspicitur consuetudo loci, uel regionis actus celebrati: sed conuersationis disponentis, ut in testante: quia inspicitur potiùs consuetudo loci ubi uersatus est, quàm ubi testatur, per iura præalleg.ut ibi per eum post Cor
8 neum.Consuetudo tamen † reproba ad uitium & peccatum tendens, attendenda non esset, nec ualeret, neque excusaret, exempli gratia. Si consuetudo esset extrahendi capitale de primis fructibus animalium socidæ seu societatis: illicita enim est: ut habetur in summa Angel. in uerbo societas. el secundo. in §. iij. aut si consuetudo disponeret capitale saluum esse debere, & quòd periculum sit recipientis: ut per Socin.
9 in consilio cxvj.uolum.ij. & in † dictis socidis animalium ualent consuetudines.Angel.in tract. societatum. ad fin. probaturque in lege si pascenda.C. de pact. arguendo de pacto ad consuetudinem: quod argumen.tenet.l.non impossibile. ff. de pact. societasque secundum consuetudinē contracta uidetur.§.quia assidua. cum aliis suprà allegatis, ideo cum in his partibus ad triennium communiter dentur socida, si simpliciter & sine præfinitione temporis data fuerint, subintrat consuetudo declarans censeri data ad triennium. Et inquantum Deci. hîc

circa

circa finem commenti cõcludit post
10 Alexand. quòd † tabellio, cui fuerunt commissæ rogationes & instrumenta notarii defuncti, possit extendere instrumentum secuudum consuetudinem loci contractus: uide in hoc articulo Felin. meliùs declarantem, & distiuguentem. in cap. cùm P. tabellio. in vj. quæstio. de fide instrumen.

Secundò nota ex isto text. quòd
11 si de more regionis non appareat, quia uarius fuit ad minimum redigi summa debet, quodque minimum est sequimur. declarando, ut latè scripsi in l. semper in obscuris. suprà eod.

Sed opponitur, quia si mos uarius fuit, consuetudo attendi debet ultima, non considerata aliqua præscriptione. §. j. l. Mella. ff. de alimen. & cibar. leg. siue loquamur de consuetudine patrisfamiliâs quæ dicitur consuetudo non solennis, nec præscripta, siue loquamur de consuetudine regionis solenni: ut per Aretin. in d. l. si seruus. in §. final. & Curt. in præalleg. tractatu de consuetu. fol. xxj. colum. prima uersicu. secunda sit conclusio. & columna quarta, uersic. quarta limitatio. cum aliis quę adduxi ad declarationem & intelligentiam. d. §. sed si alimenta. in l. diem functo. in primo notabil. in xiiij. colum. ff. de offic. asses. in ij. lect. patauina. Quibus adde etiam Paul. de Castr. in consi. cxcvj. ut plenè, colum. fin. in antiquis. ubi ponit, quòd si homines talis loci ius habent depascendi in tali fundo, secundum quod soliti sunt, hoc de ultima consuetudine intelligitur, uerificanturque uerba illa soliti sunt, in facto per teiennium, uel etiam per annum, licèt uerbum consuetum, pro sui uerificatione decennium requirat: ut ibi per eum. quomodò ergo possibile est apparere de more quando uarius fuit? Dici potest hunc text. loqui de more & consuetudine regionis, in qua adeò uarij actus fuere, ut de aliqua solenni consuetudine prima ultimave, prout hîc exigitur, constare non possit: ideò ad minimum, ut hîc dicitur, tunc redigenda summa est. * Item adde Vitalem in tracta. clausu. in clausula an renunciari possit aliquibus legibus particularibus. & Modern. Bonon. in d. l. diem functo, in tertio not. ubi ponunt quòd attendi debet fauorabilior consuetudo.] Et in practica notanda diligenter sunt dicta Bartol. hîc in fin.
12 concludentis † constare ex productione instrumentorum diuersi tenoris de more uario, & consuetudine diuersa apparere. hinc scribit Alexand. in consilio cxxvij. uiso instrumento. ad fin. in quinto uolumine, quòd si in aliquibus instrumentis apposita reperiatur aliqua clausula, in aliis uerò non, iuri communi tunc standum sit. & sequitur Curt. alia adducens in tract. de consuet. fol. xxj. col. j. uer. secunda sit conclusio.

SVMMARIVM.

1 *Resolutio actus eius est naturæ, cuius est productio.*

2 *Testamentum solẽniter factum cum quot testibus reuocetur. L.milites.§. ueteranus. ff. de milit. testa.ornatur.*

3 *Missio in possessionem est mixti imperij: pariter & reuocatio.*

4 *Condemnare & absoluere, delegare & reuocare delegationem, an sint eiusdem iurisdictionis.*

5 *Acquisitio & amissio possessionis an procedant à pari.*

6 *Legatum ex forma statuti potest probari per duos testes: idem in reuocatione legati.*

7 *Hæc regula quando non procedat. et num.9.& 10.*

8 *Matrimonium et alia spiritualia fàcilius construuntur, quàm destruuntur.*

11 *Regula istius tituli procedunt secundum communiter accidentia.*

L. XXXV. VLPIANVS.

NIHIL tam naturale est, quã eodẽ genere quodque dissoluere, quo colligatũ est. Ideò uerborum obligatio, uerbis tollitur: nudi consensus obligatio, contrario cõsensu dissoluitur.

PONITVR ista regula etiam in c.i.de regul.iur. in antiquis. in l. prout quisque.ff.de solu.& in l.ferè quibuscunque. infrà eo. & in aliis iuribus tam per glo.hic, quàm in d. c.i. adductis: à quibus sumitur ista regula. Quæ diuiditur in duas partes. In prima ponit dictum. In secunda quæ est ibi, ideò, duobus modis exemplificat. Plura alia similia ponunt glo.in locis præallega.Dec.hic & Moder. Asten. in tract.de forma. fol.91.in artic. quas res, personas, & quos actus comprehendat. in versi. ademptio etiam totalis.Ias. in l.omnium.in v. notabi.C. de testa. & in rubri.ff.de acquir.poss. vbi etiã ponunt, quòd † reuocatio & resolutio actus eius est naturæ, cuius est concessio & productio: & quòd eadem solennitas quæ requiritur in conficiendo actum, requiritur etiã in dissoluendo. unumquodque enim eo uinculo dissoluitur, quo ligatur, vt diximus. Testamentum † itaque in præsentia septem testium factum: ut hic inquit Deci.& Iaso. in consi.infrà allega. non reuocatur cum duobus testibus, sed requiruntur septẽ l.hæredes palàm.§.si quid post.cum glo.in verbo mutare.ff.de test.& gl. in l.cum proponeretur.ff. de leg.ii. plenè ponunt Moder.Perus.in rub. ff.de acquir. poss. Imò nec cum septem, si testator diceret se reuocare dictum eius testamentum, aut nolle ualere.§.ex eo solo.insti.quib.mod. testa.infir.oportet enim, quòd dicat nolle ualere, aut reuocare, eo quià vult & intendit intestatus decedere l.milites. in §. veteranus.ff.de milita. testa.l. si iure.ff. de legat.iii. ubi Bart. rationem pulchrè assignat: & latè tractat Alex. in consil.104. col. fin.lib.ii.& consi.xxx.col.fin.lib.iij. Barb.consi.39.& 60.col.x. & sequẽ. volum.ii. & xxxix. volu.iii. Corne. Roma. & alii scribentes in l. sancimus.C. de testa.Iaso. in consil.142. lib.iiij. Et † quemadmodum missio in poss. mixti imperii est. l ea q̃. ff.ad municipa.l.iubere.ff.de iurisd. om.

om.iudi. codē modo reuocatio missionis in possessionem mixti imperij erit. §. si fortè. ad fi.cum glo.iiij. ff.de damno infect.ut in d.l.iubere. Paul.de Cast.& Ias.& Deci. volunt allegantes Bald.in l. iudex.C.cōmi. uel epist.per illum tex.ubi missio in possessionem.& ipsius missionis reuocatio procedūt à pari. Absolutio similiter & condemnatio in eadem specie iurisdictionis sunt: secūdum Bald. ibi. pleniusque in sequenti regula, nemo qui condemnare. Deci. tradit. Hinc Iaso.in l.imperium. colum.vj.circa diffinitionē meri imperij post Bal.& Guliel. de Cun.fir

4 mat, † quòd sicut cōdemnare delinquētes est meri imperij: ita absoluere à pœna delicti erit meri imperij. Pariter ut delegatio iurisdictionis est:ita reuocatio delegati.glo.c.si de legatus.in uerbo reuocandum,de officio delega. in vj. secundum Riminald. Aquen. & alios i d.l.imperiū.

5 in primis chartis. Et cum † quibus modis acquirimus, eisdem in contrariū actis amittimus. ut igitur nulla possessio acquiri nisi animo & corpore potest: ita nulla amittitur, nisi in qua utrunque in contrarium actum est, ut dicit not.tex.in d.l.ferè.& in l. quemadmodum.ff. de acquir.posses.& in §.in amittēda.l.iij. eod.tit. Quòd procedit si à corpore incipias, sed si incipias ab animo,is solus sufficit.glo.in d.l.ferè. Abb.in d.c.j. Areti.Soci.& alij in d.l. quemadmodum. & in d.§. in amittenda. rationem ibi adducunt.

Hinc etiam est,quòd sicuti disponitur in l.fi.C.de fideicom. per iuramentum hæredis probari posse, an legatum factum fuerit, ubi à principio negatur factum: ita per iuramētum ipsius legatarij probari poterit, an reuocatum fuerit,quando à principio negauit reuocationem legati. Bal.ibi in vlti.colum.iterum ex hoc

6 inferens † quòd disponente statuto posse per duos testes legatum probari:similiter reuocatio uel error eiusdem legati probari poterit: ut Hercul.Perusi. latiùs prosequitur in rubri.de acquir. posses. colum.iij. per hanc regulam, & aliā de contrarijs, quorum eadem est disciplina:ut scripsi in l.secūdum naturam.suprà eo. Faciunt etiam ista ad quæstionem, Factum fuit per inferiores statutū, & confirmatum per superiorem, vtrum in cassatione & reuocatione necessarius erit ipsius superioris consensus? Vide latè Crotū in c.j. col. iij.de constitu. in vj.

Limitantur prædicta ut procedant,vbi in confectione actus de necessitate aliquid requiritur,ut pariter in reuocatione adhiberi debeat:

7 † secus si ex abundanti aliqua solennitas adhibita fuerit, quia non est necessaria in reuocatione.propterea in confectione testamenti adhibiti fuerint decem testes, non erunt tot necessarij in reuocatione, sed sufficient septem, ut hic per Deci. & per Areti. in d.l.hæredes palàm. in §. si quid post.ff.de testa.& Mod.Asten. in tract. de forma. loco præalleg.faciunt plura quæ scribit Crotus loco proximè allegato.

8 Præsens † regula cum præallega. non procedit in matrimonio, quod solo consensu contrahitur, & tamen per contrarium cōsensum non dissoluitur.

soluitur, ut hic per Deci. priùs per glo.in d.c.j.de regu. iur. Est enim maximum sacramentum, & postquam contractum est, illius dissolutio in potestate hominum non est, ut per Abb. in dict.cap. j. idemque est in baptismo, ordine, & omnibus aliis spiritualibus in quibus character imprimitur: ut hic per Decium in fin. & Abb. post glo. loco
9 præalleg. Item † fallit in delictis, in quibus non liberatur delinqués per contraria delicta, secundum glo. in d.l.ferè. Considera quomodò talis contrarietas possit in delictis cadere: quia si una pars delictum continet, contraria non continebit delictum, cùm contrariorum contraria sit natura, ut diximus suprà. Itē
10 † non procedit hæc regula in acquisitione & repudiatione bonorū possessionis: quorum primum exigit decretum uel præsentiam iudicis. l. fina.C.qui admit. secundum not.l. unic.C.quando non peten.par. Sed quicquid contra Iaso. dicat ibi Dec. ad fin.rubr. prædicta non refragantur huic regulæ, quæ loquitur de dissolutione rei iam ligatæ: sed ubi bonorum possessio non fuit cū decreto, uel præsentia iudicis acquisita, uana est dubitatio ex hac regula sumpta, cur sine præsentia ipsius iudicis repudiari possit propter diuersitatem rationis existētem inter prædicta, ut per Curt.in d.l.unic.col.ij. deducendo melius ut ibi dixi.

Postremò notandum est secun-
11 dum glo.hic & in d.l.ferè.has † regulas procedere, secundum communiter accidentia: & quia modus iste dissoluendi magis naturalis est, quā do eo modo, quo inducitur, tollitur: tamē & dissolui etiam aliis modis potest: ut per easdem gloss. ideò iurisconsultus in d.l.ferè.utitur temperamento illo, ferè. Facit etiam pro declaratione regulę quod scribit Socin.in l.singularia.in ij.col.ff.si certum pet.& quę scripsi in repeti.l.ij. nu.xv.C.de pact.inter empt.& uendit.apposit.

SVMMARIVM.

1 *Quod quis censetur in culpa, si se immisceat rei ad se non pertinenti.*
2 *Confessor ignorans, malè facit confiteri.*
3 *Culpabilis non excusatur dicendo se iocosè fecisse: nisi adsit consuetudo.*

L. XXXVI. POMPONIVS.

CVLPA est, immiscere se rei ad se non pertinenti.

EST clara, & ponitur pariter in c.non est sine culpa. de reg.iur.lib. vj. ubi glossator meliùs quàm hic declarauit, inferendo ad nonnulla quæ hic transcripsit Dec.soluens cōtraria ibi per glo.formata, ponderando naturam uerbi, pertinere: ut glo.præalleg. Censetur † quis itaq;
1 in culpa, si se immisceat rei ad se nō pertinenti, siue ad eum non pertineat ratione modi: ut in c.ad audiē tiam.de homi. siue ratione facti, vt in cap.continebatur.eod. tit. ut per Ioan.Mon.Ioan.And.& Phil.Frāc.
2 in d.cap.non est. Ideò † malè facit confessor ignorans audiendo confessionem proximi.cap.j.& sequen.

xxxviij.distin.& Ozias Rex, quia in templo incensum offerre uoluit, leprà percussus fuit.2. Paralip. 26. & ideò cæcus non iudicat de colore.

3 Nec † excusaretur talis culpabilis uolens dicere se iocosè fecisse. cap.j. de præsumptio.tradit Paris.in cons. xxj.col.fin.lib.iiij. Consuetudine tamen excluditur talis culpa.l. pignus C.de pignor.actio.l. quid sit fugitiuus.in §.apud Labeonem.ff.de ædi li.edict.l.ij.ff.ad macedon.Ludoui. Gozadin. in consil.lxiij. colum.iij. Ea uerò tantùm, quæ immediatè à culpa nostrà descendunt, imputari nobis possunt. Abbas in c.quia diuersitatem.de conces.præb. Ludou. Gozad.in consi.xxvii.colum.iij. Et istam regulam inducit ad duas quæstiones. Ioan. And.in d.c.non est.in mercur.de clerico coram seculari iudice in causa sanguinis patrocinante, ut secuta morte irregularitatem incurrat. Et testis, qui non iuratus testimonium tulit, ut pœna falsi teneatur.

SVMMARIVM.

1 *Hæc regula an procedat quãdo quis non potest condemnare ex defectu iurisdictionis.*

2 *Negatiua præposita uerbo, potest, necessitatem præcisam inducit.*

3 *In materia correctoria ablata potestate condemnandi, non adimitur potestas absoluendi.*

4 *Hæc regula limitatur. & nu.5.6*

L. XXXVII. VLPIANVS.

NEMO qui condẽnare nõ potest, absoluere potest.

CONDEMNATIO igitur & absolutio à pari procedunt: & qui non potest condemnare, non potest etiam absoluere. Ad idem text. in l. solet.ff.de officio proconsul. & leg. & in l.iij.ubi latè Ias.ff.de re iud.& in c.non potest.ubi Felin.tradit etiã de re iudi. Aret.Socin.& alii in rub. ff.de acquirend.possess. & Socin. in consi.cxx.colum.iij.lib.j. facit regula iij.suprà eod.cum his quæ ibi diximus de natura oppositorũ, & correlatiuorum.

1 Hæc regula de plano procedit † quãdo est defectus iurisdictionis: quia cùm absolutio & condemnatio sint in eadem specie iurisdictionis: mirum non est, si primum non potens, non posit etiam secundum: ut hîc per Dec. post glo. tenentem, ꝙ hoc modo in genere intelligẽdo præsens regula nunquam fallit. Istũ intellectum ad hanc legem posuêre etiam Oldr.& Albet.de Rosa. in d. l.iij.ut ibi in ult.col.Ias. refert dicẽs aduertendum: quia in hac regula Iurisconsultus ait, nemo qui condẽnare non potest, absoluere potest.& sic qui non habet potestatem, & iurisdictionem secundum Oldr. & Albert. cum iurisdictio sit potestas de publico introducta, ut per eos. Confir-
2 mo, quia † negatiua præposita uerbo potest, necessitatem præcisam inducit, & remouet omnem potentiam ab actu.cap.i.cum ibi nota.per Abbatem in ultimo notabil.de causa possessionis & proprietatis. tradit Iaso. in l. Gallus. in princip. in glo.posse.ff.de libe.& posthum. Sed intelligentia ista mihi non placet: quia de indubitabili esset. si enim intel-

intelligeremus in non habente potestatem & iurisdictionem, quòd talis condemnare non posset nec absolue re, cui hoc dubium esset? certe nulli. Casum igitur ponere iudice ad certum genus causarum deputato ea lege à principio, ne in talibus causis condemnare posſit, pro certo in illis nec absoluere poterit per hanc regulã, eius est enim absoluere, cuius condemnare. cap. uerbum Dei. de pœnit. distinctio. j.

Limitaũ regula prædicta nõ posse absoluere, qui condemnare non potest, pluribus modis. Et primò,
3 †quando ius utranque potestatem uni dat, inde ius nouum correctorium eidem condemnandi potestatem aufert absque certa solennitate remanet enim potestas absoluendi incorrecta. glo. est sing. in cle. j. in uerbo eos. de hæret. approbata ibi per Card. & Imol. Hanc limitationẽ sequitur Gemi. in c. inferior. col. fi. xxj. distinct. Feli. tamen in d. c. non potest. col. j. post Anch. Are. & Soci. ibi relatos contrarium tenet. Iaſ. latè disputat articulum in d. l. iij. tandem sequitur opinionem illius gl. in casu suo: quia sic intelligendo reducimur ad ius primæuum quantũ ad absolutionem. de facili enim quælibet res ad sui primam naturam reuertitur, quia in istis correlatiuis est diuersa ratio, fauorabiliores enim sumus reis quam actoribus, sicque proniores ad absoluendum, quam ad condemnationem. hanc opinionem sequitur hic Dec. Card. uerò Alex. in d. c. inferior. col. fi. dicit glo. illam saluari in casu suo, specialéque esse in inquisitione hæresis, ut licèt inquisitor sine Episcopo condemnare non posſit, absoluere tamen ualeat, fauore absolutionis in tam periculosa materia, ut est condemnatio de hæresi grauisſimas pœnas secum trahente. hocque sentit ibi tex. qui uenit temperando sæuitiam inquisitorum principaliter, licèt dicat etiam de ordinarijs & eorum sæuitiam moderetur. sicque cle. illa cum glo. secundum Cardi. ponit specialẽ casum, per quem non receditur à regula. Ex quibus patet gloſ. præalleg. in casu suo communiter approbatã esse, & pariter limit. modo prædicto rectéque intelligendo.

4 Fallit secundò regula † in habente potestatẽ absoluẽdi ex priuilegio: quia talis ligare nequit. unde ligatus qui non subditos absoluit. c. pe. de offic. leg. eosdem non excommunicat. c. ij. de senten. excom. in vj. Et prior hierosolimitani ordinis ex priuilegio generaliter absoluere põt, non tamen excommunicare: ut per Felin. in d. c. nõ potest. & Car. Alex. in d. c. inferior. col. fin. * & Deci. in l. in actionibus, in vij. not. suprà de in lit. iuran.

5 Tertiò limita † ubi sublata esset absoluendi potestas: quia remaneret potestas condemnandi iam cõcessa: ut hic per Deci. ad fi. saluantem isto casu opini. Petri de Ancha. Areti. & Socin. Quæ consideratio, parum iuuat non enim ipsi in his terminis loquuntur, in se tamen bona est.

6 Quartò limitatur in † iudice laico, qui solus potest clericum absoluere à delicto seculari, & tamen solus sine episcopo condemnare non potest, imò debet ad episcopum remittere.

mittere.§.illud palam.cum gloss. in in auth.ut cleri.apud propri.episcopos.& in auth.clericus.C.de episco. & cler.sequitur Iaso. in d.l.iij.col.j. Sed miror, quia iura ille hodie correcta sunt tam per iura canonica q̃ per iura ciuilia: cũ laicus clericum nõ iudicet. authen. statuimus.C.de episc.& cleri.c.ij.& iij.cum simil.de foro compet. & in c. ecclesia sanctæ Mariæ. cum ibi not. de constitu. & consuluit Deci.in consi.700.

SVMMARIVM.

1 *Nemo iure naturæ cum alterius detrimento locupletior fieri debet.*

2 *L.si negotia.ff. de nego. gest. quando procedat.*

L. XXXVIII. POMPONIVS.

SICVTI pœna, ex delicto defuncti hæres teneri non debet, ita nec lucrum facere: si quid ex ea re ad eum peruenisset.

SVMITVR hęc regula ex legibus per glo.alleg.Clara est,& in naturali ratione fundata, ne ex eodem facto lucrum habeat, qui damnum non sentit,nec sentire potest.l.secundum naturã.ff.eo. ubi plura in proposito seruientia scripsimus.materiã autem istius regulæ pleniùs tractant glo.Bald.& alii scribentes.in l.unic. C.ne ex delict.defunct.Dec.in l. pupillum.in §.in hæredes.ff.eo.Et quędam similia in quibus locupletior factus obligatur, quamuis aliàs non teneatur, congerit hîc Deci.& sunt
1 fundata in iure naturæ, † neminem cum alterius detrimento locupletiorem fieri debere, uolente.ff. de condi.indeb.l.nam hoc natura.& infrà eod.tit.l.iure naturæ.& c. locupletari.de regu.iur.in vj.in quibus locis glo.& doct. pleniùs tractant. Facit etiam text.not.in l.j. ad fi.ff. depos. & latiùs uidebimus in d.l.iure naturæ. ubi Deci. repetit in effectu quæ hîc dixit.At in l.si negotia.ff. de ne-
2 go.gest.ubi ex † actu, quo damnum sentire non cogitur,lucrari quis potest,contingit illud secundum Dec. propter culpam eius,qui insolita aggressus est negotia. quod temperabis,secundum quod ad finem subiũgit ibi Iuriscon.& ad illius legis declarationem, ultra quæ ibi scribit Paul.de Cast.uide Curt.Iun.in consilio.xix.

SVMMARIVM.

1 *Metus quid sit.*

2 *Metus debet in constantem cadere: & quomodo intelligitur.*

3 *Timor grauaminis idem operatur, quòd grauamen ipsum.*

4 *Comminatio principis an iustum metum causet.*

5 *Metus quomodo probetur. Et an protestatio sit necessaria.nu.6*

6 *Protestatio, si clandestinè facta sit, prodest.*

8 *Protestatio effectum appellationis secum trahit.*

9 *Protestatio necessaria non est,sed utiles,& nu.10.*

11 *Protestatio in notarijs non requiritur. Et quid si impedimentum perueni*

uenit facto iudicis.nu.12.& 13.
14 *Metus quomodò & qualiter purgetur.*
15 *Pro facto quando habeatur, quòd factum non fuit per metum.*

I. XXXIX. POMPONIVS.

IN omnibus causis pro facto accipitur id, in quo quis alium perhorrescit, quo minùs fiat.

SVMITVR hæc ex legibus per glo.alleg.quæ plures concordantes citat.& est clara.Dec.hic per quatuor qônes examinat materiam metus,quæ licet trita amplaq; sit,utilis tamen est in actu practico. quã quidem materiam ultrà ea quæ Doct. scribunt in tit.ff. quod met. cau. & C.de his qui per metum non appe. & in l.interpositas.C.de transf. & in c.fi.de appel.examinant Spec.in tit. quod met.cau.Aret.& Ias.in §. quadrupli.insti.de actio.plenè Vital. de Camb.in tract.clauf. in clausula nõ ui,non met.fol.lvj.cum seq. docentes ét practicam.& miror, ꝙ de illis Deci.hic nullam fecerit mẽtionem.
1 Est autem † metus (ut à diffinitione proficiscatur disputatio) instãtis periculi, uel futuri cã, mentis trepidatio.l.j.ff.quod met.cau. alias diffinitiones ponit Bal.in c.j.col.iij. qui feud.dare pos.ut autem ibi est text. quod metus cã gestũ erit, prætor ratum non habet. quæ uerba, secundum Bald.in rubr.de contro. inuest. ad fi.in ore prætoris per Spiritũ sanctum posita fuere.

Circa primum articulum tactũ a Deci. qualis metus requiratur: uera
2 est & cõis doct.conclusio.†ꝙ iustus & probabilis esse debet in constantẽ uirum cadens, iuribus per eũ alleg. considerando metum secundũ qualitatem & conditionem personę metũ passæ,siue masculus sit,siue fœmina: ut post Inn.hic tradit Dec. & in c.fi.col.fi.de appe.& in c.cũm matrimonii.col.j.de offi.deleg. † idemq;
3 operatur timor grauaminis, quod grauamen ipsum c.j.in uerb.timentes.de dil.Corf.in suis sing.in uerb. metus. & similiter idẽ operatur metus pestis, uel belli, quod pestis uel bellum ipsum.l.ij.cũ no.C. de transac.maximè in exactione uectigaliũ: ut pulchrè per Cic.in prin.orationũ suarum.In quo aũt differat metus à ui habetur in summa Ang. in uerb. metus,& per Ias.in l. pacta nouissima.col.pe.C.de pact. De ueritate illationum Dec.uide eundẽ in consil. xcij.& ccxix.& Vital. loco præalleg. ubi latius,quã hic faciat Dec. tractat de timore excõicationis,an & qñ iu
4 stum metũ causet.Et an † cõminatio indignationis principis inducat iustum metum,ponit Ful.in cõl. cxcj.
5 Circa secundum articulum † qualiter metus deducatur, articuletur, & probetur:latius tradunt Ang. & Ias.præall.& scriben.in d.l. interpositas.& Dec.in d.c.cãm matrimonii & in c.fi.de appel.& in consi. ccxix. concludentes cõiter ꝙ sola presentia patris,mariti, similiumve personarum iustum metũ non causat sufficientem ad rescindendum actum, seu matrimonium carnale, uel spirituale nisi de minis pcedentibus probetur.Et no.cautelam tradunt, quæ

in

in actu practico sæpe seruatur, ut iudicis & cõsanguineorũ adhibeatur præsentia quæ cessare facit omnem suspicionem fraudis & metus.

Tertius articulus est de protesta-
6 tione,† an sit necessaria? Dec.cõclu
dit ꝙ non: metus tñ probationẽ ex tali protestatione coadiuuari dicẽs. de quo per eundem in d.c.fi.col.pe. & in consil.ccxix.col.ij.Bart.& scribentes in l.de pupillo.in §.si quis ipsi prætori.ff.de nou.oper.nun.Ripã in c.cum M.Ferrarien.nu.xcij.& sequ.de consti.ubi concludit metum aliter probari debere, quã per protestationem,nisi in dependentibus à uoluntate solius protestantis:uel qñ fit in præsentia partis non contradicentis: & ꝙ si probetur metus sine protestatione irritabitur actus.l.j.& tot.tit.ff.quod met.cã.& c.ad audiẽ
7 tiam.extra quod met.cau. Et † talis protestatio,quamuis clandestinè facta prodest contra inferentem metum,uel cãm præstantẽ. non in præiudicium tertii.c.j.cũ no.quod metus cã. Dec. hic. & Vitalis loco prealleg.de quo articul.uide Alex.in §. duo fratres.col.xxviij.uersi.sed iuxta.& consil.clxxvij.col.pe. lib.ij.oẽs scribẽtes in l.qui in aliena.in.§. Celsus.ff.de acqu.pos.Soc.consi.cclxiij. artic.iij.lib.ij.Dec.in d.c.cãm matrimonii.& consi.lxiiij.col.ij. & consi. ccxix.col.ij.Ripa in repet.d.c.cũ M. col.lij.cum sequ.Curt.Iun.in consi. cxxvj.& dicit not.Bald.in l.ij.C. de
8 his qui per met.iud.non appel.ꝙ† si facta protestatione de appellatione non interposita propter metum iudicis cesset timor.ĩ.decem dies, iterum appellare nõ erit necessarium: quia protestatio effectũ appellationis secum traxit, ideò eam geminare non oportet.cautè tamen facit appellando,quia sic faciendo nõ tenetur metum probare:secus si protestatus fuerit. nam in processu cãæ metus probandus erit, aut ex euidentibus demonstrationibus, uel ex ꝑspicuis signis,ut in l.dolum.C. de dol. sequitur Perus.in d.c.fi.col.v.& Fel.in c.ex transmissa.col.ij. de pręsc.

9 In alia verò materia, an † protestatio sit necessaria, ubi aliquis impeditus est actũ in tęrmino facere? uidetur ꝙ sic,per text.in d.c. fin. in uerbo contestatione facta. & in l.fi. C.de his qui per met.iudic. non appel.cum similibus,quæ protestationem requirere uidentur. Quicquid glo.hic dixerit,Dec.concludit protestationem utilem esse, sed non necessariam. idem asserit tenere in d. c.fin. ubi tamen necessariam dicit, qñ facto iudicis,qui impeditus esset Balb.in tract.præscript. fol. lxvj. in uersic.tertius casus.post Inno. concludit, ꝙ nõn sufficit probare impedimentum, nisi probetur ꝙ ipsum impedimentum fuit causa non agẽdi,in quo utilis est protestatio, non ergo necessaria.De hoc no.art. uide Abb.& Fel.in præalle.c.ex transmissa.scribentes in l.fin.§.illud.per illũ text.C.de temp.appel.Barb. in cap. plerunque.col.vj.de rescript.Ias. in l.properandum.in §.sinautem utraque.C.de iud.Perus.in d.c.fin.& in c.ex ratione,col.iiij.de appel Afflic. in decis.regni 50.Deci.consi. cccvlj. Paris.in d.c.ex transmissa col.iii. & seq.Mod.repe.in §. morte. col. lxv. cũ seq.& latè Ripam in tract.de peste.

ſte.ſol.28.in ſexto dubio. Reſolutio
præallegata ſcribentium communis
10 eſt, † quòd proteſtatio nõ ſit neceſ-
ſaria, ſed utilis per l.ij.ff.ſi quis cau.
& §.dies.l.j.ff.quando appellan. ſit
l.j.§.ſi reus.ff. de eo per quem factũ
erit.& l. arbiter ſi calendis.ff. de ar-
bitr.requiritur enim ſolùm ad oſtẽ-
dendum, quòd animus impediti e-
rat actum perficere, ſi potuiſſet. Vn-
de ſi alio modo quàm per proteſta-
tionem conſtare poſsit de tali ani-
mo ſatis eſt, quia non refert quid ex
æquipollentibus fiat.c.in his de uer
bo.ſignifi.l.ſi mater.C. de inſtit. &
ſubſt.ſub cond.fact. dummodò igi-
tur de impedimento & diligentia a-
liter conſtare poſsit, ſatis eſt. Sed qñ
11 † impedimentum notorium fuit &
nihil profuiſſet diligentia, ut quãdo
ſemper uiguit bellum, aut notoria
peſtilentia & ius non reddebatur,
nec agitur de conſtituendo aduerſa
rium in mora, ſed de ſe excuſando à
negligentia petendi, non eſt opus di
ligentia neque proteſtatione; quia
non tenetur quis facere, quod fa-
ctum non releuat.l.fin. ff. quis ord.
in bono.poſſ.

Maior contrarietas, quæ ſit inter
12 doct.in materia iſta, eſt quãdo † im
pedimentum prouenit facto iudicis
quia plures ſunt tenentes requiri
hoc caſu proteſtationem: ut per Fe-
lin.& Pariſ.pręalleg. Communis ta
men doct.opinio uidetur eſſe in op
poſi.per iura præalleg. ut per Deci.
hîc & in conſil.cccclvj.& Ripam lo
co præalleg. ubi communem cõclu-
ſionem quòd impeditus facere actũ
in termino excuſetur, quamuis de
impedimento nõ fuerit proteſtatus,
ita quòd proteſtatio non ſit neceſſa
13 ria, fallentiam ponit † quando im-
peditus actum facere uellet alio in
loco & coram aliis perſonis, quam
coram illis, coram quibus teneba-
tur: poteſtari tunc debet, quòd ibi
& coram illis perſonis actum facit:
quia impeditur coram perſonis &
in loco à iure deputato actũ ipſum
expedire: ita procedit text.d.c. fi. &
d.l.fin. Ratio fallentiæ eſt, quia cum
actus talis fieri poſsit, & pro libito
uoluntatis, & ex neceſsitate impedi-
menti, item ex diuerſis cauſis, & ad
diuerſos fines, requiritur proteſta-
tio animi declaratoria: ut ſciatur,
quòd ex neceſsitate & ad effectum
certum actus ipſe expeditur: ut in d.
l.fina.dicitur. Et prædictę opinioni
adhæreo. nihilominus ante factum
laudarem ad euitandum opiniones
doctorum fieri ſolennem proteſta-
tionem de impedimento, quòdque
per eum non ſtetit nec ſtat. Et fieri
debet tempore congruo, ac publicè,
& impedimenti cauſam continere:
ut poſt Peruſi. tradit Fel. in d.c.ex
tranſmiſſa.colũ.iij.in fin. & ut dicit
Abb.in d.cap.plerunque, diligentia
probabitur per proteſtationem, &
ſic licèt non ſit de forma eſſentiali,
erit tamen de forma probatoria: ut
uult etiam Paul.de Caſt. in conſilio
xxj.in cauſa.col.pe.in antiq.

14 Circa quartum articulum, † quo
modò, & qualiter metus purgetur:
conſiderandum eſt, ut inquit Deci.
quòd metus purgatur ex libera uo-
luntate, quæ poſtea expreſsè uel taci
tè ex aliquo actu deprehenditur, &
ideò metus, qui in promittendo in-
teruenit, tollitur & purgatur ex ſo-
lutione

lutione sponte facta.l. ij. C. quod metus causa. præsertim si ex interuallo facta fuit, & cessante causa metus, ut ibi per Bald. Alex.& Dec.hic plura alleg. ad notabilemque quæstionem inferentem.& per Alex. in consil.xciij.colum.ij.lib.v. Barb. in consi.liiij.fol.ulti. lib.j. ubi de purgatione metus per ratificationẽ uel renunciationem factam, cessante cã metus, tradunt. Et de hac materia uide Iasonem in consil.lxxij.lib.j.& clxv.& ccxxvij.col.pen.uol.ij. Deci. in consil.ccxix.& ccccxcviij. Postre-
15 mò ad hanc regulam, ꝙ † pro facto habetur illud, quod nõ fuit factum propter metum uel impedimẽtũ, gloss. assignat duas limitationes, de quibus uide Soci.in l. iure ciuili. ff. de condi.& demon.& Corn.in l.fi. C.de condi.inser.Et ad materiã huius legis uidẽda etiam sunt quæ traduntur per glo.& doct.in l.nihil cõsensui.infrà eo.tit.& Alcia.in tract. præsumpt. in vij. præsumpt. tertiæ regulæ, ubi tractat de probatione metus.

SVMMARIVM.

1 *Voluntas nulla, quomodò intelligatur.*
2 *Prodigus quis dicatur.*
3 *Luxuriosè uiuens, an dicatur prodigus.*
4 *Prodigo non petenti curator datur, & substituitur exemplariter: ut in furioso.*
5 *Beneficia pupillo concessa, extenduntur ad prodigum.*
Gloss.l.ij.C.de cura.fur.ornatur.
6 *Prodigus & furiosus testari prohibentur etiam pro anima, limita ut hic.*
7 *Prodigo & furioso curator datiuus non potest constitui, quando adest legitimus & habilis.*
8 *Curator prodigo constitutus censetur à lege, sed non ipso iure.*
9 *Prodigo ad sanos mores redeunte cessat cura, sed non ipso iure.*
10 *Alienationes factæ per eum, cui interdictum fuit minus legitimè, non tenent. & quid si interueneritiuramentum.nu.19*
11 *Prodigus quando æquiparetur pupillo: uel adulto curatori habenti nume.12*
13 *Prodigus in delictis non excusatur: secus in furioso.*
14 *Maius uitium est prodigi quàm furiosi.*
15 *Prodigus matrimonium contrahere potest, & obligatur in dote, si factus est locupletior.nu.16.*
17 *Prodigus in datione curatoris citari debet, secus in furioso.nu.18.*

L. XL. POMPONIVS.

FVRIOSI: uel eius, cui bonis interdicitur, nulla uoluntas est.

SVMITVR ex l. Fulcinius. in §.idemque.ff.ex quib.caus. in poss. eatur.& ex l.is cui bonis.ff. de uerb.
1 oblig.Et intellige † uoluntatẽ nullam esse, id est, pro nulla in iure haberi, ideò dicit Iurisconsultus in d. l.Fulcinius.in §.adeò, in furioso occultationem non dari.non enim se occultat, qui suus non est. Dec. hic in materia quædam congerit, mate

ria diffusa est utilis & quotidiana,& ordinariè per doctor. examinata in d.l.is cui bonis.ff.de uerb.oblig. ibi propterea uidendum est.Quantum ad furiosum recurrendum est ad ea quæ diximus in l.in negotijs, suprà eodem.

Hic de prodigo,& quomodo, ac qualiter æquiparetur furioso pauca uidebimus.

2 Prodigus † dicitur, qui supra uires propriæ substantiæ expendit, in sumptibus nullam considerationẽ habens.Vel aliter dic,prodigum eũ esse,qui neque tempus, neque finẽ, aut modum expensarum habet: sed bona sua dissipando, & lacerando profundit:ut dicit text. in l.j.§.j. ff. de cura.fur.sequitur Dec.hîc,& Ias. in d.l.is cui.col.j.citat Ang.in auth. ut deter.sit nu.cler. ubi per illũ tex. in §.cum uerò. docet practicam articulandi,& probandi quem prodigum.Aquen.tamen ad fin.commenti prædictę.l.is cui bonis. dicit relin qui arbitrio iudicis, quis dicatur ꝓdigus: tale tamen arbitrium debet esse à iure regulatum prout arbitriũ boni uiri: faciunt quæ de probatione prodigi scribit hîc Dec.& in consil.cclxxiiij.ubi repetit omnia hîc dicta,uide etiam Paul.de Cast.in consil.cclxxiij.aliàs cclxxv.incip. à secũdo.colum.ij.in antiquis. De prodigalitate,inquit,stari declarationi iudicis: non sic de ætate. idem uoluit Aquen.in d.l.is cui bonis. colũ. iij.

3 An autem † luxuriosè uiuens,prodigus dicatur? Responde ꝙ sic,respectu honoris,& famæ: non autem respectu bonorum. & ideò si luxuriosè uiueret, etiam quò ad dissipationem patrimonij eidem curator non daretur: ut per Aquens. loco præalleg.facit illud satyrici.Prodiga non sentit pereuntem fœmina censum.

Prodigus igitur à lege æquiparatur furioso: ut hîc, & in d.l. is cui, cũ aliis ibi per Ias.adductis. Et fundata est talis similitudo in iure, ac ratione naturali: quia & si ex sermonibus prodigi menti cõpotes uideantur,quantum tamen ad bona, furiosorum faciunt exitum: ut dicit in l. is qui.ad si.ff.de tut.& cur.not. Alexan.in d.l. is cui col.fi. ideò mirum non est si æquiparantur: propter

4 quod † prodigo non petenti curator dari põt,& substitui exẽplariter: quemadmodum filio furioso. Deci. hîc & prius per Iaso.in d.l.is cui. in

5 vj.not.ponentem post Alexan. † ꝙ omnia beneficia concessa pupillo, extenduntur ad prodigum,per glo. no.in.l.ij.in uerbo, agnatum.C. de cura.furio.de quo uide Rom. cons. clxxxix.col.iij.Alex.in l. Marcellus. in princ.ij.col.ff.ad treb.in l. Centurio.col.ij.ff.de uulg.in l. impuberibus.ff.de acq.hære.Feli. in c. cùm non liceat.colũ.iij.de præscr.& in c. causam.col.iij.& i c.pastoralis.c. ij. de iud.Fran.de Curte in repet.l. admonendi.c.vij.ff.de iureiur. Mod. in l.humanitatis.C.de impu.& alijs substi.Balb.Taurin. in tract.præscr. fol.65.in 34.casu. ubi ponit de præscriptione,quę contra prodigũ non currit,sed dormit: prout etiam facit

6 respectu furiosi. Rursus † quemadmodum furiosus testari non põt:ita nec prodigus.l.is cui.ff.de testam.& instit.quibus non est permissum facere.

ce.test.§.item furiosus, et ad pias cās & pro anima quia inhabilis est ihabilitate surgente ex naturali ratione ut furiosus: ita consuluit Alex.not. in consi.clxxxij.lib. v. & uoluit etiā Phil.Franc.quicquid alij sentiant, in rub.de test.lib.vj.in iiij.colū. ubi post Bald.& Imol.limitat, nisi statu tum aliter disponeret. Item limi. in ingrediente monasterium: quia, ex quo ingressus permittitur, uidetur permissa dispositio testamētaria, ut accessoria ad ingressum.arg.c.accessorium.de regu. iur.in vj.ita Lapus alleg.in ij.dub.

Et ex prædictis pariter limitari possunt ea, quæ post alios scribit Iaso.in l.j.in j.lect.colum.fin.C.de sacrosanct.eccle.ꝙ dispositiones testamentariæ loquentes de testamētis, non comprehendunt testamenta ad pias causas condita: ut nō procedāt quando loquerentur de inhabilitate à ratione naturali surgente. Et quemadmodum pater furiosus bona filij non administrat, eodem modo si pater prodigus sit, & dispenset bona filij, remouetur ab administratione, & filio per l.consulitur.ut per Soci.in consi.xxxiiij. in quarto prin
7 ci.artic, uol.j. Item † quemadmodū mentecapto & furioso à lege prouisum est de agnato, ut tutelam suscipiat cum iuramento, inuentario, & alijs solennitatibus, de quibus in l. tam dementis. & in l. de creationibus.C.de episc.aud.& in l.fin.C.de cur.fur.& iudex ad datiuum deueni re non potest, postquam lex de legitimo prouidit, nisi prius constito de curatoris defectu uel insufficientia. Anch.in consi.cccxiiij.incip.uideretur. Ita est etiā in cura prodigi quæ legitima est: quia ex l.xij.tab. prodigi in cura agnatorum sunt.§. furiosi.instit.de curat. utpote quibus eorum hæreditas defertur.ut instit. de legi.agna.tut.in princ. Et curatori datiuo nunquam locus est, nisi legitimis deficientibus, aut inhabilibus constitutis: ut per glo.& Ang. in d. §.furiosi. sufficit tamen quòd legitimus præsens sit dationi talis curatoris & expresse uel tacitè consentiat. ut per Paul. de Cast.in cōsi.cclxxiij. alias cclxxv.incip.a secūdo. colum.
8 ij.in antiquis. Et talis † curator constitutus prodigo censetur à lege, nō ipso iure, sed facta interdictione, interuenienteq; plena causę cognitione, ac decreta administratione bonorum curatori prodigi; quicquid Imo.senserit: ut per Aret. in d.l.is cui lege, circa fi. & per Aquen. in d. l.is cui bonis.col. iij. etiam quòd esset notoriè prodigus: ut per Alex. Ias.& Aquen.in d.l.is cui bonis, si-
9 cuti ecōtrariò † ad sanos mores prodigo redeunte dicta cura non cessat, nec prodigus administrationem recuperat, nisi super hoc iudicialis & declaratoria sententia præcesserit: ut per Ias.in d.l.is cui bonis.colum.v.ubi Aquen.iiij.licèt aliqui aliter dicant. & talis curator tenetur curam suscipere, & rōnem administrationis reddere: ut p Dec.in cōsi.
10 cclxxiiij. Et si † bonis alicuius tanquā prodigi interdictū fuerit, & prodigo curator datus, sed minus legitimè ex cā aliqua, uel defectu, licèt datio curatoris nō subsistat, alienationes tñ factæ non tenēt Paul.de Cas. in cōsi.prælleg. & probatur in d.l.

is cui bonis. secūdum inductionem Aret.ibi.in j.& ij.colum . Aliquando † prodigus æquiparatur pupillo quantum ad stipulandum & sibi ac quirendum: ut hic per Dec. & Alexan.in d.l.is cui bonis.col.j.ubi Ias. in ij.no.meliùs sentiens ex illo text. not.prodigum , cui interdictum est bonis,quantum ad stipulandum & acquirendum sibi,ęquiparari discreto uiro. Quantum autem ad alienationem uel obligationem,æquiparari pupillo & furioso : & consequenter claudicat contractus ueluti in persona pupilli.l.Iulianus.§.si à pupillo.ff.de act.empt.imputandúque esse contrahenti cum similibus personis.Sed † l. si curatorem habens , C.de in integ.restit.mino . æquiparat prodigum , cui bonis interdictū est,adulto curatorem habēti. Quod intelligitur in actibus uiuentium,secus in actibus morientium,secundū Bart.ibi.sequitur simpliciter Ias. in d.l.is cui bonis.col.iij. authoritas enim talis curatoris adulto dati non respicit actus ultimę uoluntatis,qui debent effectum sentire post mortē adulti.l. Aurelius.§. grauis.ff. de lib.leg.unde quò ad actus illos perinde est ac si adultus curatore careret, quo casu eius bona administrate posset.d.l.si curatorē.& post Bar. tradit Aret.in l.is cui lege.col. j. ff. de testam.Et procedunt prædicta in contractibus : secus † in delictis , in quibus prodigus punitur , ut quilibet alius: cùm uitium coniunctum uitio non excuset maleficium:ut hic per Dec.post Bald. Ang. & alios & est communis doct.sententia:ut per Ias.in d.l.is cui.col.viij.ubi Aquen.

11 (margin: beside "do † prodigus æquiparatur pupillo")

12 (margin: beside "sonis.Sed † l. si curatorem habens")

13 (margin: beside "contractibus : secus † in delictis")

iiij.Quòd enim prodigus non obligetur contrahendo, introductū fuit in eius fauorem, ne ipsius bona dissipentur:quo fauore delinquens dignus non est: ut post Bart. & Paul. de Castr.scribit ibi Ias. limitans , ut per eum: & prius per Aret. ibi circa finem,commenti.Sed furiosus suus non est: ut suprà dixi,& satis furore ipso punitur , ideò etiam in delictis
14 excusatur . Est etiam † maius uitiū prodigi, quàm furiosi : quia prodigus faciliùs quàm furiosus ad sanos mores reducitur : ut enim in epistola Alphonsi ad Philippum Mediolani Ducem scribitur , sententia est philosophorum, eum,qui semel insaniuit, nunquam reduci ad sanitatem : refert Iaso. in d.l.is cui. col.v. Est etiam inter prædictos differentia , quia non ita deprehendi potest prodigalitas , sicut furor: nec est ita enorme uitium . ut probatur in l. is qui.ff.de tut. & curat.dat. ab his. & uoluit Aquen.in d.l.is cui bonis. in j.colum.
15 Item † cùm furiosus non possit contrahere matrimonium ratione deficientis consensus.l.à patre furioso.ubi Ias.in j.colum. ff . de his qui sunt sui uel alie.iur. an idem erit in prodigo , qui furioso æquiparatur, doct.non declarant. Prima facie uidebatur , quòd sic : quia matrimonium est species seruitutis.l.ij. ff. de lib.homi.exhib. ad istud propositū adducta per Alex.in consi.lxxj. lib. ij.& obligat personam quæ cunctis rebus pretiosior est , & inæstimabilis.l.liber homo.ff. ad legem Aquiliam , ergo prodigus tam arctam & arduam obligationem contrahere non

non poterit. Oppositum uerius arbitror: quia ut in superioribus dictũ fuit, & in alio proposito scribit Aquen. in d. l. is cui bonis. colum. iiij. prodigus consensu non caret, quo nuptiæ contrahuntur. l. nuptias. suprà eod. Nec dicitur modo aliquo capite diminutus. Bald. in l. certum. colum. penul. C. unde legi. nec actus iste tendit ad diminutionem sui patrimonij, imò ad utilitatem publicã l. j. ff. soluto matr. & hoc præsertim procederet ubi matrimonium esset sibi conueniens, per ea, quę in alio proposito tamen refert Ias. in d. l. is
16 cui. col. ij. Respectu uerò † dotis, si ad illius restitutionẽ se obligauerit, non uidetur, quòd obligatio subsistat, per hanc regulam, & d. l. is cui, bonis. nisi quatenus prodigus effectus esset ex ea locupletior. arg. l. j. in fine. ff. deposit. cum aliis quæ post Decium adduximus in præcedenti regula cum similibus. & contrahenti imputandum esset respectu bonorum, quæ prodigi & dissipari possunt, si curatoris authoritatem non adhibuit. Confirmo, nam prodigus religionem ingredi potest, & consequenter spirituale matrimoniũ contrahere, ut per Lapum alleg. xxvj. Philip. Franc. loco supra alleg. & Iaso. post Albe. in auth. ingressi. col. j. C. de sacros. eccl. ubi dicũt bona uenire accessoriè, & monasterio applicari. si potest spirituale matrimoniũ contrahere: ergo & carnale, ut per
* Lapum pręalleg. * Et utrum lusori ueluti prodigo possit interdici bonis, Dec. in d. c. pastoralis, col. fi.]
17 Postremò uidendum est † an in datione curatoris prodigo citandus sit prodigus ipse? Dec. hic ad finem tenet quòd non: quia talem actum impedire non potest: ergo necessaria non est illius citatio, per regulam l. qui potest. ſ. eodem quicquid dixerint Ang. Alexand. & Socin. & hanc opinionem sequitur etiam cõsulendo Dec. ipse in consil. cclxxiiij. ad finem, per prædictam rationem, & æquiparationem hic factam. Ad oppositum est communis: ut per Aquen. in d. l. is cui bonis. colum. iiij. quia cum agatur de præiudicio ipsius prodigi cui curator dandus est, debet citari, per regulam. l. de uno. ff. de re iudic. & l. nam ita diuus. ff. de adoptionibus. Non obstat, quòd ista datio curatoris possit fieri & expediri eo inuito: ergo & illo absente ac ignorante. Respondeo, quòd regula procedit ubi est eadẽ ratio, aliàs secus. l. si in tres. ff. de arbitris, sed in proposito nostro non est eadem ratio: quia si citabitur, fortè defendet causam suam, & sic actiones suas iustificabit, quòd non iudicabitur prodigus, & iudicem trahet in suam sententiam: ita quòd ratio. l. si in tres, hic optimè quadrat & cõueuit. Vel etiam respon. quòd regula procedit, ubi simpliciter & absolutè quid fieri potest me inuito, ut pariter me ignorante fieri ualeat: secus quando fieri nequit, nisi causa cognita, iudiceque permittente, ut in casu nostro: iuxta l. obseruare. ff. de curat. fur. & tradita per Aquẽ. in d. l. is cui bonis. colum. iij. tunc enim regula prædicta non procedit: ut per Aret. in l. ij. in §. fin. col. fina. ff. soluto matrimonio. Non obstat ęquiparatio in lege nostra facta: pro-

 cedit

cedit enim postquam fuit bonis prodigi interdictum, non autem ante, prout in proposito nostro, cùm post sit esse in iudicio, sibique competat potestas & facultas administrãdi sua l.Iulianus. a contrario sensu. ff. de curatore furiosi, cum not. per Aret. in.l.is cui bonis.col. iij. Quinimò Aret.in d.l. is cui bonis. colum.iij. firmat, defendereque nititur, etiam
18 † furiosum in datione talis curatoris citari debere cùm de illius agatur præiudicio. Sed hoc falsum est, & contra sententiam à doctoribus communiter receptam: quia cum careat consensu, in iudicio non stabit, uocandi tamen erunt illius propinqui: ut per Aquen. in dicta l.is cui bonis.colum.fina. & consuluit Alexand.lib.ij.in consil. lxxxvj. An autem contractus prodigi iuramento firmetur, uide per docto. in d.l. is cui.

SVMMARIVM.

1 *Actor non debet esse melioris conditionis, quàm reus.*

2 *Reus uolens superflua probatione onerari, admitti debet.*

L. XLI. VLPIANVS.

NON debet actori licere, quod reo nõ permittitur.

1 ET sic † non debet melioris cõditionis esse actor, quàm reus. exemplificando ut hic per glo.& Dec. & glo.not.in c.non licet actori.de reg. iur. in vj.ubi ponitur etiam ista regula. Ad idem text. in c. ij. de mut. petit.ibi, cum actoris & rei eadẽ sit conditio, seruanda est æqualitas in iudiciis.c.in iudiciis.de reg.iur.eod. lib.vj.secundum Philip.Franc. & alios ibi, sed ille text. rectè intelligendo aliud dicit, personarum uidelicet acceptationem, nõ debere esse in iudicijs, magnumq; ita esse iudicandũ ut paruum nec aliter cum regibus, aliter cum alijs esse in iudicijs agendum: ut declarat text.c.nouit.de iudic.De æqualitate igitur inter actorem & reum seruanda melius probatur in d.c.ij.& in.l.ubi falsi.C.ad leg.Corneliam de falsis: ubi dicitur ꝙ iudex inter litigantes medius esse debet, nec unum à dextris, alium a sinistris habere: secundum glo. ibi. Ad idem.l.fi.C.de fruct.& lit. expẽ. ubi secundum communem intellectum, dicitur, in iudiciis seruari debere æqualitatem, nec iudiciũ claudicare conueniens esse: ut per Phil. Fran.in d.c.in iudicijs.& Aquen.in princ.l.iij.ff.quod quisque iur. Verus tamen sensus illius text.l.fin.scilicet alius est, ue ibi declarat Pau.de Cast.& Dec.in.l. nõ est nouum.C. de æden. Ex hoc, quòd inter actorẽ & reum seruanda sit æqualitas in iudicio, & quòd prærogatiuæ uni ex litigatoribus concessæ, etiam alteri competant, inferri potest ad determinationem quarundam quæstionum: ut hic per Deci.Felin.plura alia congerit in rubr.de rescript. colum.j.& in cap.ij.de mut.peti. Per hanc regulam infert hic glo.& in d. c.non licet.ad fin.
2 † quod si reus antequàm actor puta probauerit eius intentionem, uelit exceptionem probare,

bare, & se superflua probatione onerare, mos ei gerendus est. de quo uide Ioan. Andr. in Specul. de probat. in §. ij. & Felin. in cap. cum causa. colum. j. de re iudic. Circa casus speciales positos per gloss. hic & in d. c. non licet. dicendum est, ut per easdem glo.

SVMMARIVM.

1 *Aduentitium lucrum quid sit.*
2 *Lucri & damni dispar est ratio, & quando. nu. 3.*

§. In re obscura meliùs est fauere repetitioni, quàm aduentitio lucro.

1 Capitur hic † aduētitium lucrū, pro omni lucro quod ex fortunæ liberalitate aduenit: iuxta. l. cùm oportet. in princ. C. de bonis quæ lib. ubi ponitur quomodò differant aduentitia, & profectitia, de quo etiam in. l. profectitia. ff. de iure dotium. Sumi autem potuit præsens regula à l. Proculus. ff. de damno infect. & à. l. qui autem. in princ. ff. de his quæ in fraud. cred. cum similibus. Lucri † enim & damni semper in iure dispar fuit habita ratio: iuribus præalleg. cum accumulatis per Decium in xxxiij. regula ꝟ. eod. & per Federic. de Senis. in ix. quæstio. Barb. in consi. xxiij. col. ij. lib. j. & xlj. col. vij. & xvj. in eo. & consil. xxj. in certo dubio. uolu. iij. & inter consilia Soci. iiij. lib. in consi. lxxvij. col. fin. scribentes in l. cum quidam. per illum text. ꝟ. de iure fisc. & Dec. in consil. 260. Sed confundi † uidetur hęc regula per. 33. ꝟ. eo. dum ait, ꝙ siue is qui petit, siue is à quo petitur de lucro tractet, durior est causa petitoris. glo. hic quam Deci. sequitur intelligit quando repetēs de damno euitando tractat, aliàs si de lucro uterque tractaret, procederet regula d. l. in eo. ut durior esset causa petitoris. Confirmari potest: quia damni & lucri, ut dictum est, dispar est ratio. Et si uterque de lucro tractaret, potior esset causa conuenti, cui iura magis cęteris paribus fauēt l. fauorabiliores. & l. in pari. ꝟ. eo. titu. & ꝙ fauendum sit recuperatorio iudicio rem persequētibus, pulchrè etiam ponit Cicero in ij. char. v. lib. Verrinarum.

SVMMARIVM.

1 *Cessante lege sufficit allegare rationem naturalem.*
2 *Hæres iustam ignorantiam habet in rebus defuncti. Fallit. nume. 9. 12. 13. & 14.*
3 *Hæres qui propter canonem non solutum cecidit à iure suo, restituitur in integrum ex clausula, si qua mihi, &c. & nu. 5.*
4 *Clausula, si qua mihi iusta causa etc. competit contra præscriptionem cētum annorum.*
6 *Hæres denegans restitutionem rei cōductæ, non patitur pœnam. l. pen. C. unde ui.*
7 *Hæres uendens fundum emphyteuti cum non cadit à iure suo. Idem de feudatario feudum alienante. numero. 8.*
10 *Suus hæres immiscendo se in bonis patris, quando cēseatur habere noti-*

ſingulari: ut per gloſſ. in d. c. cum quis.

2 Nota ergo † quòd hęres in rebus & geſtis defuncti iuſtam & probabilem habet ignorantiam: quia in facto alieno tolerabilis eſt ipſa ignorãtia.l.fin.ff.pro ſuo.l.ſi mulier, ſuprà ad Velleian.d.c.cùm quis. & cap.ab excommunicato. ubi traditur, de reſcriptis.

Contrarium in propoſito noſtro uidebatur dicendum: quia hæres & defunctus cenſentur una & eadem perſona.§.j.in auth. de iureiurand. à mor.præſt.Et ex perſona ſucceſſoris non mutatur conditio obligationis.l.ij.§ ex his.ff.de uerb.oblig. ergo ignorantia improbabilis.Reſpõde ſecundum Anch.in conſ.cexliiij. incip. quia quæſtio.procedere prædicta iuris fictione, non ſecundum ueritatem,quæ hìc conſideratur: iõ dicit Bald.in l.ſcire. ad fin. C. ut in poſſeſ.legat.& in l.generaliter.C.de rebus credit.nouus hęres, noui mores & noua anima:quodque alia eſt conſcientia defuncti, alia hæredis. ſępe enim bono ſuccedit improbus: ut latè ſcripſi in repe.l.ij.C. de pact. inter empt.& uendit.nume. 251. & dicit etiam Aret.in conſi.112.conſideratis.col.ij.quòd in hærede præſumitur ignorantia & bona fides, niſi aliquid demõſtretur, quod ſit ignorantiæ excluſiuum.

3 Ex prædictis infertur, quòd † hæredi, quì à iure ſuo cecidit ratione canonis non ſoluti, propter talem ignorantiam tanquàm inſto impedimento detento & impedito, impartitur reſtitutio ex generali clauſula, ſi qua mihi iuſta cauſa eſſe uidebitur,in integrum reſtituam.Decius hìc,& latiùs Curt. ſenior in cõ-

4 ſilio 59. Quæ quidem † reſtitutio ex clauſula prędicta ſecundum uerã & communem doct. concluſionem conceditur etiam aduerſus præſcriptionem quadraginta annorũ, imò centum annorum: ut latè ſcripſi in repet.d.l.ij.C.de pact. inter emptorem & uendi.q.viij.& lxxiiij. Bald. in d.c.cùm quis. intelligit prędicta procedere quando ex legis diſpoſitione res incidit in communionem, prout eſt,quando hæres emphyteutæ ignorans eſſe emphyteutam, eccleſiæ uel prælato canonem nõ per ſoluit: ſecus ſi ex diſpoſitione defuncti in commiſſum inciderit: ut quia appoſicum fuiſſet pactum,quòd nõ facta ſolutione res ad eccleſiam reuerteretur: quia tunc hæres non reſtitueretur in integrum.l. Aemilius ff.de minoribus.

5 † Sed & ſi hæres ex proprio priuilegio,aut ex edicto de minoribus, reſtituendus non ſit.d. l. Aemilius. tamen propter iuſtam ignorantiam ex generali clauſula,ſi qua mihi alia iuſta cauſa eſſe uidebitur, in integr. reſtituam,de qua in l.j. in fin. ff. ex quibus cauſis maio.in integrum reſtituendus eſt: ut poſt alios ſcribit Phil.Franc.in d.c.cùm quis.& Iaſo. in l.ii.col.lxxv.nume.222.C.de iure emph.& latius demonſtraui in repetit.d.l.ij.C.de pact.inter emp. & uẽdit.in lxxvij.q.

Infertur etiam per prædicta, quòd

6 † hæres, qui à defuncto rem conductam non reſtituit, ignorans conductionem,non teneatur pœna.l.pen. C.unde ui. ſecundum Decium, uide

de ibi scribentes & textum similem in l.si quis cōductionis titulo, cum dictis Bartol. & aliorum. C. locati. quem declara & limita: ut per Romanum in consil.cccxcij.colū. ij. & Felinum in cap.inter dilectos. colū. penultim.de fide instrumentorum.
7 Similiter † si hæres emphyteutæ emphyteusim ignorans fundum emphyteuticum distraxerit, non cadit à iure suo, & dominus reuocare uolens scientiam probare tenebitur: secūdum Bal. sequitur & reputat not. Dec.hic.& non sunt multi dies, ꝙ propterea defendi quendam clientulum à pœna priuationis unius domus emphyteoticæ per hæredē non habita licentia directi dominij alienati. Quibus adde Iacob. de sancto Georgio in tract.suo de feu.in uerbo, & cum pacto, ꝙ de ipso feudo. in fi.ubi in materia alienationis feudi unum summè notari mandat, de
8 † uasallo qui per alienationem feudi illud perdit, quando scienter scilicet alienat, aliàs secus: & est text. no.in c.j.de contro.inter domin. & emp.& ponit ēt Ias. de emphyteusi pariter loquens, in l.fin.char.penul. in xv.q.C. de iure emphyt.sit ergo, dicit Iacob.cautus in practica aduocatus, ut libellando dicat, ꝙ talis uasallus sciens rem esse feudalem eam
9 alienauit. Limitantur prædicta † qñ ageretur de contentis in testamēto, quorum notitiam & scientiam hæres præsumitur habere.l.non est ferendus.ff.de transact.Dec.hic sequitur cōclusionem Bal. ꝙ post aditionem, uel immixtionem, hęres etiam suus pręsumatur de testamento sciētiam & notitiam habere: ut hic per eum. & latius per eundem in l. eius qui in prouincia.in §.fin.col.ij.ff. si certum pet.ubi dicit doct. in hoc articulo uario modo loqui. ipse distinguit aliquos casus, postmodū ab illa distinctione recedere uidetur, aliter concludendo: ut per eum ibi & in suo consil.cclxxxvij.& ccciij. Sed ca
10 † conclusio Bald. simpliciter intellecta: ut Dec.facit, ꝙ illi quibus à lege & à natura, parentum hæreditas defertur, post immixtionem censeātur habere scientiam & notitiā contentorum in testamento ab illis cōdito, uera non est, omnique probabili ratione caret. cū enim lege permittēte & impunè immiscere se possint bonis parentum & maiorū suorum, licèt nullum appareat illorum testamentum. quidnam impellere nos debet ad dicendum censeri post talem immixtionem habitam esse notitiam & scientiam contentorum in testamento? certè nihil. Potius ergo ignorantiam, quàm scientiā præsumam: iuxta capitulum, præsumitur. de regulis iuris in sexto. etiam quòd testamentum fuerit nuncupatiuum: quicquid dixerit Dec. in pręallegata.l. eius qui in prouincia.in ultima columna, non enim probat hoc esse, quod ab hoc contingit abesse: cùm probatio dēat de necessitate concludere.l. nō hoc.C. unde cognati. & cap. in præsentia. de probationibus, nisi quando immixtio facta fuisset uirtute testamenti: quia tunc erit coniecturandum habitam esse notitiam cōtentorum in testamento: ut per Alex. cōsi. iiij. col.pen.lib.ij.& doct. in locis præalleg. Et isto casu procedere & saluari

ri posset opinio Bald. & Dec. aliâs non. Communis scribentium sententia est cum Bart. in d.l. eius qui
11 in prouincia. & in §.duo fratres. † quòd in suis præsumatur ignorãtia contentorum in testamento: in extraneis uerò scientia, nisi ex coniecturis aliud appareat: ut per Iason. post alios in d.§.duo fratres.colum. xxij.cum seq.in iij.q.Bart.& in d. l. eius qui. in uersi. fin.col.j.& ij.ubi dicit in iudicando & consulendo non esse recedendum ab opinione Bart.quæ seruatur in practica, & quam consulendo pluries secutum se fuisse testatur, & si de hoc inter consilia ipsius nihil tactum inueniam.Mod.Papien.in d.l. eius qui. in v. not. sequentes opinionẽ Bart. eam in utroque membro sustinenti arguendo à communiter accidentibus, quod argumentum ualidũ est in iure, quia non dicit Bart. ꝙ hæres extraneus contenta in testamẽto necessario sciat,sed ꝙ in dubio scire præsumitur.à communiter enim accidentibus extranei non adeunt hæreditatem sibi delatam, nisi cognitis contentis in testamento: secus in suis. est ergo probatio à communiter accidentibus, quæ ualet & tenet l. neque natales.C.de proba.Multæ autem sunt coniecturę,quibus ignorantia excluditur,& scientia contentorum in testamento pręsumptiuè habetur, & recipitur,ut per Alex.in præalleg.consi.iiij.colum.pe.& Deci.in d.l.eius. colum. fin. & in consil.præalleg.

Secundò intelligitur hæc regula ubi de damno euitando agitur:quia excusatur hęres propter ignorantiã,
12 ut hîc,secus † si ageretur de causa lucratiua: quia non excusaretur hæres propter ignorantiam.§. si res legata.instit.de leg.quamuis dici possit, ꝙ ibi concurrebat cum causa lucratiua hæredis factum, quod legatario nocere non debet: ut per Are. ibi in fin.commenti,& Dec.hîc. tu uide tex.à quo sumptus fuit.§. si res in.l.si quis inquilinos.in §. j. ff. de leg.j.ubi Paul.de Cast. contrariũ dicendum uidebatur,inquit, quia hæres nec possidebat,nec dolo possidere desierat: unde sicuti mortuo seruo liberatur hæres.l.cum res.in fin. ff.de leg.j.ita & tunc liberatus uidebatur.Sed oppositum est uerius, & quod dictum est, procederet, si seruus mortuus esset sine facto hęredis.In dictis iuribus facto suo periérat seu præstari posse desierat, ideò mirum non est, si ad æstimationem
* tenetur. * ut etiam per Alex. in.l.si seruum,in princip.in j.col. de uerb. obl.] Postremò aduerte, quia ut mihi uidetur, prędicta malè quadrant pro limitatione istius regulæ.procedit enim iste text. etiam in casu de quo suprà,quòd hæres iustã habuerit ignorantiæ causam:seruum,quẽ legatum alteri fuisse ignorauerat, manumittendo: quia cùm in ius & locum alterius successerit, ratione naturali iustam potest in gestis per defunctum ignorantiam prætendere, quamuis propter causam lucratiuam & eius factum ad æstimationẽ teneatur: iuribus pręalleg.Item pro hac limitatione facit,quod i proposito scribit Pau.de Cast.in.l.ij.ad fi. C.de fruct.& lit.expen.
13 Tertiò ista regula limitatur,† ut procedat

per d.l.si quis inficiatus. Adde Feli. in cap.cùm contingat.colum.v.& se
16 quen.de rescrip.ubi ponit, ꝙ † quãdo debet alicui fieri notitia alicuius scripturę uel actus, si ex reductione illius actus ad notitiam obligetur ad aliquid præiudiciale, notitia fieri debet cum solennitate de qua in clemen.causam, de elect. porrecta uidelicet authentica scriptura, uel perlecto illius tenore, copiaque inde facta si petita fuerit, uel si absens est fiat paocuratori: aut ad domum. Subiungitque post Cardin.hoc magnam æquitatem in se habere, ut taliter fiat intimatio: aliàs uerbo, & minus pfectè fieri posset, quod parti non plenè informatę multum prę iudicaret: ut ibi per Fel. & per Iaso. in l.quod te.colum.pen. & fina.ff.si certum petatur.dum inquit, intellige doctrinam Bartol. quando scriptura ostenderetur ad finem interpellationis: secus si ad fidem probationis: quia parti tunc danda esset copia, aliàs non probaret. Vide eundem Iasonem in l.de pupillo, in §. qui procuratorio, de oper. no. nun. dum ponderat, l.si quis inficiatus.in uerbo cognouerit, ut necessariò non exigatur productio instrumenti: cũ per testes, & alios modos id cognosci posit, prout etiam tenuit in d.l. quod te, loco præalleg. Vide etiam Corset.in suis sing.in uerb.procurator, ubi per hanc doctrinam Barto. dicit, ꝙ ille qui tanquàm procurator, uel hæres cõsequi aliquid uult, probarę debet se talem: cũ ista sint facti, alias in mora quis non constituitur, ecce quod non requirit instrumentum, sed est cautela, ut uoluit Barto. Et subiungit Corset.loco præalleg.post Bald.& Barb. doctrinam Bart procedere in actu extraiudiciali, secus in iudiciali, ubi de mandato est necesse opponere, aliàs constituitur conuentus in mora. ut ibi per eum. Colligit etiã ex dictis Bar. Alex.in præalleg. §. qui procurato-
17 rio. † cautius esse ꝙ protestatio semper fiat ex iudicis commissione, quia tunc licèt non constet de ueritate eius quod in scriptura protestationis continetur, parendum est protestationi absque alia productiõe instrumenti, uel copiæ: per l.fin.ff. de lege commi. quod Alex.not.reputat pro intelligentia d.l.si quis inficiatus.& doctrinæ Bart.hic. *de quibus uide etiam Moder. Taurin. in d.l.quod te. colum.xiiij.ubi Rip.18. & in ca. cum M.fol.18.in 8.quæst. & fol.21. in iij.conclus.de constit.] Ex prædi-
18 ctis quoque infertur, † ꝙ si incitatus & ille cui fit protestatio, sciret ueritatem, parere teneretur: quia certus non est ulterius certiorandus l.j.in fin.ff.de act.empti. tradit Ripa in repe.dicti c.cum M.num.159. uersicu. decima conclusione conferunt etiam huic doctrinę Bart.quædam quę scribunt Moder.repetent. in d.§.morte, colum. xciiij. cum sequenti.

Secundò principaliter infertur,
19 ꝙ cum reus habens iustam causam litigandi, licèt succumbat, ab expensis excusetur.l.qui solidum.§.etiam, cum not.per Bart.ff.de leg.ii.& tradunt omnes in.§. sin autem alterutra, l.properandum.C. de iud. posse quem habere iustam causam litigandi usque ad certum tempus, poneà

ftcà non : exempli gratia, usque ad aperturam testiũ, uel usque ad productionem alicuius instrumenti, tuncque incipere iniustam habere litigandi causam ; quia fortè ex dictis testium, uel ex instrumento cognoscet actorem iustitiam fouere, quod prius probabiliter ignorauit : ideò condemnabitur in expensis post illam diem factis. Vnde cautela est, mox & sine procrastinatione instrumentum producere. & cautela est pro reo, statim quòd cognoscit in iudicio fouere malã causam discedat à lite, & ab expensis excusabitur.

Dec. hìc latè insistit concludens,
20 ꝙ licèt † uerum sit propter iustam causam excusari ab expensis antea factis à lite desistentem post productionem instrumenti, uel publicationem testium: tñ si reus his non obstantibus litem prosequutus fuerit, & succubuerit, uideri debere condẽnari in omnibus expensis factis tam ante, quàm post productionem & publicationẽ prædictas: quia ex quo litem prosequitur non obstante productione instrumẽti uel publicatione testium, uerisimilter litigasset, ét ꝙ de istis à principio litis habuisset notitiam. & cessat ratio considerata quando destitit, ideò malam litem semper uidetur ꝓsecutus: unde succumbens in expensis totius litis condemnatur, secundum Dec. hìc, per decisionem Rom. in sing. 401. alio
21 sero, ubi uult, ꝙ † si debitor citat̃ & absque interpellatione extra iudicialiter confiteatur debitum in iudicio, non condemnabitur in expensis citationis, libelli & alijs antea factis : eo quia sicut citatus coram iudice confitetur debitum : ita uerisimiliter fecisset interpellatus, ita quòd culpa actoris expensæ tales uidẽtur factæ, ideò sibi imputari debere, per regulam damnum, de reg. iur. in vj. secus dicit Rom. si debitor conuentus negauerit debitum, quia in omnibus expensis tunc condemnari debet, licèt non fuerit extraiudicialiter interpellatus : quia sicut in iudicio negauit debitum, pariter ratione naturali negasset interpellatus : quam quidem rationem sufficit allegare, ut in princ. istius regulæ dictum est. Facit text. no. in l. sed & si lege. in §. quod si ab initio. ff. de pet. hæret. parũ, inquit Iurisconsultus, refert, an à principio dolosè quis in hæreditate uersatus sit, an ex post facto uersari cœperit. Facit quod scribit Bart. in consi. xcj. in quæstione, colum. ij. ꝙ ad hoc ut quis propter iniustum titulum excusetur a pœna oportet, ut statim cognita iniustitia tituli & causæ desistat. Eandem determinationẽ posse fieri subdit Dec. de eo quod dicitur in c. exceptionẽ, de excep. de reo qui malitiosè distulit except. excommunicationis opponere, ut actor expensis uexaretur, ut in expensis per actorem factis condemnari debeat. Et pariter de illo
22 † qui calumniosè distulit instrumentum producere, ut non audiatur nisi refectis expensis, ut intelligatur quando aduersarius cui expensæ soluendæ sunt a lite destitit: secus si iniustam litem prosequatur: quia uerisimiliter etiam à principio opposita exceptione excommunicationis, uel producto instrumento à lite nõ desti-

destitisset, unde eo casu malitia rei non producentis instrumentum actori præiudicium non facit, ideò uidetur cessare ratio d.c. exceptionē ut hic latius per eum, qui eandem opinionem sequitur in consil. ccxlj. col. fin. firmans, ꝙ ubi conuentus in processu de clericatu opposuit, & actor à lite non destitit, in omnibus expensis condemnari debeat, etiam ante allegatum clericale priuilegiū factis: quia uerisimile est quod litigasset etiam si à principio de clericatu foret facta fides, ut ibi per eum. Sed quicquid dicat Dec. non est recedendum ab opinione Bar. & communi, præsertim per hunc tex. & d. l. si quis inficiatus. ubi antequàm se iniustitiam fouere cognouerit, depositum denegando, nihil dolo malo fecit. & ultra dicta Decij uide Ias. in l. properandum. in §. sinautem alterutra. colum. vj. in ij. q. C. de iud. Paul. de Cast. in l. destitisse. ff. de iudi. Feli. in d.c. exceptionem colum. penul. & in c. pastoralis. colum. fi. de iudi. & in c. fi. col. pen. de calum. in quibus locis doctrinam hác, & practicam Bar. pluribus authoritatibus corroborat. Et generaliter cōcludit

23 † non debere quem condemnari in expensis factis, antequam constaret ex actis ipsum iniustā fouere cām: sed in factis postmodū. Et iudicē admonet, ut cautus sit in cōdēnatione expensarū, habeatq; rōnem tpis, & ad tps in quo condemnādus fuit in malitia, aut in mala fide cōstitutus. Et ab illo tpe citra in expensis eum condemnet, non in expen. anteà factis: quia multi, inquit, non temerè litigant usq; ad publicationē processus postea uerò sic. Accedát no. p Aqui. in §. nihil cōe. col. v. uer. addit tñ Are. ubi post illū ait, ꝙ renuncias liti tanquā indebitè motę, condemnandus est in expensis, nisi habuerit iustā cām litigandi usq; ad renūciationē, ut quia producta fuit solutionis instrumētū, quā ipse ignorare poterat. Fortius subiungens, ꝙ ne dū dicto casu ab expensis absolueretur actor, quinimò reus condēnandus esset si malitiosè opponere distulisset. d.c. exceptionē. cū no. ibi & per Ias. in d. §. sinaūt alterutra. in ij. q. Bart.

Non obstat decisio Roma. super qua fundatur cōclusio & cōsultatio Decij, quia i casu illo nulla ē rō, cur debitor succūbens in oibus expensis condēnari non debeat tā rōne succūbentiæ, quā temeritatis in litigando d. §. fin aūt alterutra. & l. eū quē temerè. ff. de iud. & c. finem litibus. de dolo & contu. secus qñ conuentus habuit cām iustā recusandi & litigādi usque ad aliquod tps, puta usque ad productionē alicuius instrumenti, aut usque ad testiū publicationē: quia cū usque ad illud tps nihil dolo temereve fecerit, cōdemnari aut puniri non debet. d. l. si quis inficiatus. & l. eū quē temerè. facit tex c. cognoscentes. de consti. rē quę culpa caret in dānum, ait, uocari non conuenit: & satis est ꝙ puniatur pro tpe sequenti, in quo reperit esse in culpa, & temeritati obnoxius. maximè i casu Rom. ubi interpellatio extraiudicialis ex vrbanitate, nō ex necessitate fit: iuxta l. quidā hiberus. ff. de seru. urb. præd. Nec refragat ꝙ non desistēdo, uerū cām prosequēdo, uideat demōstrare animum suū fuisse, cām

iuiquam

iniquam prosequi, etiam q̃ à principio sciuisset ea quæ posteà cognouit, cùm non desistat. Negari enim id potest: quia si de prædictis à principio notitiam habuisset, forsitam iudicium non intrasset: sed postquam ingressus est, uult experiri fortunam, cùm dubius sit euentus litis l. quod debetur. ff. de pec. Prætereà esto, animum talem ex litis prosecutione demõstrari: facit ne hoc quid iustam litigandi causam ad tempus usque illud de quo suprà nõ habuerit? certè non: ideò sequitur necessariò respectu prædicti temporis cessationis, temeritatis, & concurrentiæ iustè litigandi causæ non esse faciendam condemnationem expensarum.

24 Et pro limitatione † primi membri decisionis Roma. prælleg. in d. l. quidam hiberus, fundatæ, uide omninò Paul. de Cast. in l. si reus paratus. ff. de procur. & in l. destituisse ff. de iudi. Felin. tripliciter limitantẽ in cap. ii. de accusa. & in cap. nouit. colum. fin. de iudi. ubi etiam Deci. aliter limitant. Modern. Taurin. in l. certi condictio: in princip. ff. si certum petatur.

Ex quibus inferri posse uidetur ad aliã not. & utilem quęstionẽ, de 25 † possessore bonę fidei, qui defuncto se proximiorem erroneè, puta, credens, uel hæreditatem illius sibi spectare, possessionem rerum hæreditariarum apprehenderit, & fructus perceperit, quos pro cultura & cura suos propter bonam fidem fecit: iuxta tex. §. si quis à non domino. instit. de rerum diuis. inde conuentus à uerò hærede facta fide de testamẽto litigauerit, sententiamque condemnatoriam expectauerit, & illius executionem, quòd tamen non teneatur ad restitutionem fructuum quos percepit in bona fide stans, quousque pro cultura & cura suos fecit, sed tantùm à tempore malè fidei citra.

Quantum uerò ad ea quæ diximus de differente malitiosè opponere uel producere aliquid, in expensis condemnando: uidebis cumulata per Paris. & in d. c. exceptionem. nu. xxij. cum seq.

Vltimò aduerte, quia secundum Bart. hic in fin. ea quæ dicta sunt de iusta causa litigandi excusante ab expensis, procedunt in reo: secus in actore, qui certus esse debet ante quã agat: ut hic dicitur. hinc Paul. de Cast. in d. l. destitisse. ff. de iud. actor uerò, ait, nunquam excusatur ab expensis, & etiã quòd iustam uideatur habuisse ignorantiam: quia debet perquirere, aliâs punitur uti temerariè litigans, non tanquam calumniator, d. l. eum quem temerè. Quòd tamen ita generaliter & præcisè scribit Paul. de Cast., uerum nõ est: cum etiam ex parte actoris iusta posit esse litigandi causa, qui proptereà cognita iniustitia statim desistendo ab expensis excusari debet: secundum Bartol. hic ad fin. & Card. in consi: xciiii. quem sequitur Deci. hic. col. ii. & in fin. commenti. Adde & ponderate. text. in cap. calumniã. de pœn. qui disponit calumniam: & audaciam temerè litigantium expẽsarum damno plecti debere. & loquitur generaliter tam in actore, quam in reo. Si igitur calumnia temeritasq; ue

meritasque absit, & iusta adsit in actore litigandi causa, etiam ipse ab expensis excusabitur.

Verum tamen ex quo in eius potestate est quando agat, & antequã ingrediatur iudicium certus esse debeat, ut dicunt Bart. & docto. Iusta magis litigandi causa in actore, quã in reo requiritur, arbitrio tamen iudicis totum relinquitur. arg. l. j. cũ sim. ff. de iure delib.

SVMMARIVM.

1 *Cumulatio in exceptionibus admittitur. & nu. 8. Amplia. n. 2. 3. 4. Limita nu. 9. 12. 13. 14. 15.*

5 *Homicidium negans, si fuerit conuictus potest excipere ad sui defensionem fecisse.*

6 *Homicidium confitens ad sui defensionem fecisse, tenetur probare defensionem, aliter punitur.*

7 *Negans debitum, si fuerit conuictus an possit bonis cedere.*

10 *Cautela ad proponẽdum contrarias exceptiones.*

11 *Actiones oppositæ uel remedia contraria, an & quomodo possint cumulari.*

16 *Negatio dicitur defensio.*

L. XLIII. VLPIANVS.

NEMO ex ijs, qui negat se debere, prohibetur etiam alia defensione uti, nisi lex impediat.

SVMITVR ex legibus per glo. alleg. clara est, quamuis materia sit ualdè diffusa, & plenè à scribẽtibus tractata in l. edita. in materia cumulationis. C. de eden. per Salic. in l. j. C. de fur. Paul. de Cast. & Soci. in l. is qui. & in l. is qui. & in l. nemo. ff. de excep. Canonistas in c. nullus pluribus, de reg. iur. in vj. in c. auditis, de præscrip. & in c. pastoralis, de except. & Ang. Aret. in §. idẽ iuris. fol. iiij. insti. de except.

Nota quòd licèt actor cumulare non possit, & simul pluribus ac uarijs actionibus uti contra eundem, l. quod in hæredem. §. eligere. ff. de tribut. & de elect. in vj. cap. ut qui

1 duas. attamen reus † pluribus & diuersis exceptionibus uti potest, & sic admittitur cumulatio in exceptionibus: ut etiam in d. l. nemo. & in locis prælleg. traditur. & in cap. inter monasterium. de re iudi. & in l. quidam consulebant. etiam de re iudic.

2 ff. Et procedit † regula quamuis opposuerit quis facti exceptionẽ: exempli gratia, negando se teneri, quia nunquam debuit, aut quia soluit. & ita hìc loquitur Iuriscõsultus, quod notari mandat glo. in facti quæstione sic obtinuisse dicens, quæ uerba nota, quia forsitan alibi simile uer-

3 bum non dixit. Item procedit † non solùm in diuersis, sed etiam in contrarijs exceptionibus, nisi prohibeat lex: ut hìc, & in d. c. nullus pluribus. & prælleg. l. nemo. secundum glos. & scribentes in locis prælleg. Et

4 quod fortiùs est, siue † conditionaliter & successiuè proponantur, ut quia negetur debitum: & si probari contingat, opponitur exceptio solutionis, uel pacti de non petendo. l. si quidem, cum glo. C. de except. Siue simpliciter & purè proponantur cõ-

 trariæ

trariæ exceptiones, solutionis, præscriptionis, uel priuilegij: de quibus in d.c.auditis. quia in dubio subdisiunctiuè propositæ censetur: casu uidelicèt, quo una non probetur, alia proposita & opposita, ita quòd de una ad aliam fit trãsitus. dictum est singulare Innoc.in d. c. auditis. communiter per doct.approbatum: ut hìc per Dec.& Soc.in d.l. nemo. & alios scribẽtes tam logistas quàm canonistas. in locis suprà allegatis. Quinimò licèt prima instantia maliriosè quis exceptionem talem proponere distulisset, & uti defensione, adhuc in causa appellationis opponere, excipere, & proponere poterit, ac ad talem defensionem transitum facere, secundum receptiorem sententiam: ut per Soci.in l. is qui. ff.de except.

Et per hanc regulam infertur, ꝙ
5 accusatus de homicidio, si negauerit & fuerit conuictus, potest alia defensione uti, excipiendo ad sui defensionẽ se illud fecisse: ut post Bar. & alios hìc scribit Dec. Veraque est & cõmuniter recepta sentẽtia, quicquid Ioan.de Ana.scripserit: ut per Soc.in d.l.nemo.col.fi.Phil. Franc. in d.c.nullus pluribus.& Feli. in d. c.pastoralis.colũ.vij. ubi Dec.vj. & Paris.xvij.de excep.

6 Et est not.incidenter, quòd † ẽt si à principio accusatus ad sui defensionem diceret homicidium fecisse, teneretur defensionem allegatã probare, aliàs de homicidio taliter confessis puniendus esset, quia lex præsumit, quòd dolo fecerit.l.j.C.de sicar.ut per Soc.pulchrè in l.non utique.ff.de except.& Aquen. in repetitio.l.ut uim.colum.xx. ff. de iust. & iure.Dec.in c.cùm uenerabilis.co
7 lum.x.de except. Pariter † debitor qui negauit debitum, si conuictus fuerit, transire poterit ad beneficiũ cessionis per hanc regulam, quicquid dixerit Angel. Aret.ut hìc per Dec.Sed Ias.in.§.fin.instit.de actio. sequitur Angel. remittens tamen se ad distinctionem Bal. etiam per Deci.allegatam in l.j.col. j.C.qui bon. ced.pos.quæ pro decisione prædicta facit: dum uult, quòd ante sententiam possit conuictus debitum confitendo beneficium cessionis allegare, etiam quòd non habuerit iustam causam litigandi: sed post sententiam ita demum si iustam causam litigandi habuerit. & plures casus ubi beneficiũ iuris perditur propter negationem, Ias.ponit in l. sicut. in §.quod autem.ff.de re iudi. de præsenti tamen nullam mentionem faciens. Pro dicta conclusione Bald. Salic. Deciique & communi facit, quia si reus negat factum per actorem propositum, talem negationem esse punibilem non reperitur in iure, nisi in casibus à iure expressis secundum communiter scribentes: ut per Soc.in d.l.nemo.circa fi.ff.de except.sed iste casus non est de illis, ergo &c. Vt ergo ex prædictis apparet
8 † potest quis duplici iure se defendere & iuuare: priuilegio puta, & iure cõi: uel duplici titulo; priuilegio scilicet & prescriptione: ut tradunt ẽt Philip.Franc.& alii in d.cap. nullus pluribus.& Gem.in c.sunt personæ uer.quod si tales. per illum text. de priuil.in vj.ubi no.circa acquisitionem eiusdem iuris, posse quem duplici

plici iure se iuuare. Hinc ét dicit Feli. in c. pastoralis. col. v. de except. ꝙ se defendens potest successiuè pluribus uti titulis: de quo pulchrè per eundem Fel. in c. in nostra. colū. ij. uersi. titulus multiplicatur. de rescr. Pariter duplici legitimatione, doctoratuque duplici, & multiplicatis appellationibus se iuuare quis pôt: ut per Dec. in consi. lv. colū. iij. & in c. bonæ. col. j. & fin. de appel. Limita
9 modò hanc regulam, † ubi reus proponeret exceptiones cōtrarias in facto, siue præcise contrarias, & incōpatibiles, puta, si opponeret de pacto facto certa die in hac ciuitate, & de solutione eadem die facta in ciuitate Venetiarum, quia repelleretur. secundum Raph. Com. & Soc. in d. l. nemo. ad fin. commenti. per l. ꝑscripturæ. C. de fide instr. & l. ubi repugnantia. ꝟ. eo. per rerum enim naturam hæc prohibentur: ideò nulla lege firmari possunt. d. l. ubi repuguātia. Et idem post Dyn. & Salic. uult in effectu Ang. Are. in §. idem iuris colū. xv. insti. de except. dicens, ꝙ si conditionaliter & successiue contrariæ exceptiones proponantur, id à iure permittitur. si uerò simpliciter, uel non sunt penitus contrariȩ priuatiuè, quia aliquo respectu & casu possunt se compati: exempli gratia, si nego simpliciter me teneri aut debere, & oppono etiā pacti exceptionem, eligere non cogor aut declarare, cur in genere dixerim me non teneri, aut debere. Hæc. n. non sunt penitus contraria, quia uerba illa non teneri, aut debere, effectum potius concernunt, quàm uerba. l. pen. §. decedere. ff. ne quis eum qui. Aut sunt oppositæ priuatiue omni respectu & casu, & etiam reus eligere tūc cogitur: cum incompassibilia non sint simul uera. d. l. ubi repugnātia. Ex quo Angel. practicantes admo-
10 net † ut diuersas aut contrarias exceptiones conditionaliter & successiuè proponant, & opponant, negando puta debitum: & si probetur, solutionis uel pacti de non petendo opponatur exceptio. Aut negando homicidium imputatum, & si probetur, ad necessariam defensionem allegetur factum. Et in simili etiam practicatur per condemnatum dicētem sententiam nullam, & si qua sit appellantem: & in alio etiam libello in quo dicit quis sententiam nullam, uel petit restitui in integrum:
11 ut hîc per Decium. Sed † an, quomodo, & qualiter duæ actiones oppositæ uel duo remedia contraria subordinatè cumulari possint: tradit Rom. in consi. cccxcij. col. ij. Alexā. consilio lviij. colum. j. libro quinto, omnes scribentes in l. ædita. in materia cumulationis. C. de edend. Et quomodò pronunciare debeat appellationis iudex, ubi quis dixit sententiam nullam, & si qua erat appellabat, declarat Alex. in consil. ccxxx. libr. vj.

Secundò principaliter limita re-
13 gulam cum prædictis † respectu probationis: quia licèt contrariæ exceptiones opponi simul possint, probari tñ non: ita ꝙ licèt ad excipiendum quis admittatur, non tñ admittitur ad probandū cōtraria: ut post Canon. scribit Soc. in d. l. nemo. in princ. & Fel. in c. imputari. per illū textum, de fide instrumentorū in v.

declaratione, ubi sublimitat. & in capitulo pastoralis.colum.v.eodem tit.ubi post Bald.scribit, quòd si ad probandum admissus fuerit, tenet probatio. facit quod scribit Alexander in l.si alienam.colum.ij.ff. solu. matrimonio.

Tertiò restringe procedere prædicta
13 dicta † in pluribus exceptionibus cõtrarijs: secus esset in una contraria exceptione, ubi reus non audiretur contraria proponens.l.ij.uersic. sed alius.cum not.ibi per Ang.ff.quando appel.sit. cum alijs hic per Dec. alleg.& per Felin.in d. c. pastoralis. col.v.& Paris.xiiij.de except.probaturque hæc restrictio satis cõcludenter.in d.l.ubi repugnantia.cum præ alleg. sed respectu huiusce regulę loquentis de proponente plures exceptiones contrrarias: limitatio ista non est bona.

14 Quartò † limita quãdo onus probationis proponenti contrarias exceptiones incumberet,& actor non grauaretur onere probandi, ut in exceptione præscriptionis, & priuilegij,ac pacti de non petendo: ut hic, & in dicta regula, nullus pluribus. & in c.auditis.præalle.secus si actor grauaretur onere probandi, ut quia reus pecuniam numeratam esse negat,& etiam soluisse dicit. nam istę exceptiones simul proponi non possunt. secundum Bart.in d. l. nemo. & sequitur simpliciter Phil.Fran.in d.c.nullus pluribus. Dec. uerò in d. c.pastoralis, & hic,firmat oppositũ: quia in utroque casu eadem uidetur contrarietas, quæ uia exceptionis admittitur, ut hic per eum. Recedendum non est ab opinione Bart. quæ communis est, & quam post plures ibi citatos sequuntur Soci.in d.l. nemo.Feli.in d.c.pastoralis. colum.v. ubi Paris.xiiij. Et est etiam istud ratione ordinis, seu ex necessitate ordinis opponendi, ut declarat Barto.in l.nemo.& Bald.in l. peremptorias. col.pen.C.senten.rescin.non poss. sequitur Soci.loco præalleg. & consequenter quamuis utroque casu, ut Dec.ait,eadem sit contrarietas, hic plus est:quia accedit & concurrit ordinis necessitas.

Quintam limitationem secũ fert
15 regula, † quando lex esset impedimento.exempla sunt in gloss.& clarius prosequitur glo.in d.capit.nullus pluribus, lex enim huiuscemodi iudiciorum & ordinum domina est l.deprecario.ff.ad leg. rhod. de iac. facit text.in c.leges.C.de legib. cum similibus.

Postremò not.ex tex.ibi, alia de-
16 fensione uti. quòd † negatio dicitur defensio propter dictionem, alia, quæ similitudinem denotat:propriè tamen dicitur exceptio.Decius. hic ad fin.commenti. quod per probabiles & palpabiles rationes probant Socin.in rubr.ff.de except.Fel. Dec.& alij Mod.in rubr. extra eo.titu.de except.

SVMMARIVM.

1 *Actor ex pluribus actionibus ad idẽ concurrentibus unam tantum eligere tenetur.*

2 *Actor quando possit conficere libellum incertum.*

§. Quotiens concurrũt plures actiones eiusdem rei nomine: una tantùm quis experiri debet.

In glo. sunt concordantes. Licèt ergo, ut in princ. huius legis dictum fuit, reus pluribus exceptioni-
1 bus uti possit: actor tamen † qui remedium præuidere potuit, plures actiones eiusdem rei nomine proponere uel intentare non potest, sed ut hîc dicitur, una tantùm experiri.
2 Vnde † quando impeditur, puta facto aduersarij, ex quo à seipso certificari non potest, admittitur libellus incertus. l. j. §. qui autem. ff. quorum leg. præterea, ut ait Bart. hæc regula continet longam & amplam materiam cumulationis, quæ ordinariè examinatur, ubi latè scripsi in l. ædita. C. de eden.

SVMMARIVM.

1 *Hæres qui ex proprio delicto conuenitur, tenetur insolidum.*
2 *Hæres quandoque tenetur ex dolo defuncti de eo quod ad eum peruenit.*
3 *Hæc regula quomodò procedat.*

L. XLIIII. VLPIANVS.

Totiens in hæredem damus actionem, de eo quod ad eum peruenit, quotiens ex dolo defuncti conuenitur, non quotiens ex suo.

1 Hæres igitur, † qui ex suo dolo, & ex proprio delicto conuenitur, insolidum tenetur, etiam quòd ad eum nihil peruenerit: sed ex dolo defuncti non, sed de eo tantùm quod ad eum peruenit: ut hîc & in l. quod in hæredem. §. si seruo. ff. de tribut. à quo præsens regula ad uerbum desumpta fuit. nec mirum est: constitutio enim ciuilis est, pœnalibus actionibus hæredes non teneri. l. j. ff. de pri. deli. neque minus natura hoc dictat, secundum glo. ibi. Et quemadmodum dicit text. not. instit. de perpet. & temp. act. in §. nôn autem. non omnes actiones, quæ in aliquem aut ipso iure ciuili competunt, aut à prætore dantur in hæredem, equè competunt, aut dari solent. Est enim, inquit, certissima iuris regula ex maleficijs pœnales actiones in hæredem nô competere: ueluti furti, ui bonorum raptorum, iniuriarum, damni, & legis Aquiliæ nisi uerò de eo quod ad hæredem peruenit, in eum daretur actione, locupletaretur cũ aliena iactura & damno proximi, quod esset absurdum & contra ius naturę. Quandoque
2 † tamen etiam de eo quod ad eum non peruenit ex dolo defuncti tenetur hæres, ut in condictione furtiua propter frequentiam furtorum. Deci. hîc. Bart. & alij in l. j. ff. de priuat. delict. Prætereà, & si regulariter, ut hîc dicitur, ex dolo defuncti non teneamur, nisi pro ea parte quæ ad nos peruenit, datur tamen depositi actio in hæredem ex dolo defuncti insolidum: cùm dolus ex contractu,
& rei persecutione descendit: ita dicit Iurisconsultus in l. si hominem in §. datur. ff. deposi. & ita intelligi- 3

 tur

3 tur † hæc regula de dolo extra contractum commisso: secus si in contractu.d.§.datur. De materia uerò istius regulæ latius tradunt scribentes.in d.l.j.ff.de priuat.delic.in præalleg.§.non autem.& in l. unic. C. ex delict.defunc.& Arctin.in rubr. ff.de acquir.hære.

SVMMARIVM.

1 *Res propria pignorari non potest. Limita dupliciter.nu.2.*

3 *Depositum, precarium, & locatio in re propria non fit. Limita, nu.4. 6.*

5 *Exceptio proprietatis non admittitur in possessorio restituendæ, etiam quòd excipiens incontinenti uellet eam probare.*

L.si quis condictionis.C.loc.declaratur, & ornatur.

7 *Conducere respectu proprietatis, uel possessionis, quando quis dicatur. L.pen.C.depos.l.planè.ff. eod. de quo deposito loquantur. nu.8.*

9 *Emptio rei propriæ non ualet. Intellige ut nu.10.& 11.*

L.si tibi.§.si hi quorum.ff.man. quomodò intelligatur.

L. XLV. VLPIANVS.

NEQVE pignus, neq; depositum, neq; precariũ, neq; emptio, neq; locatio rei suę consistere potest.

EST clara, & sumpta ex legibus per glo.alleg.

1 Nota ergo primò, † rem propriã alicui pignorari non posse. concordat tex.in l.si rem alienam. la.ij. & ibi not.ff.de pignor.actio. Et est ratio: quia sicuti quod meum est, amplius meum fieri non potest: ideò rẽ propriam sibi dari inutiliter quis stipulatur: ita habenti plenum & totale ius in aliqua re, ius aliquod ex cõstitutione pignoris acquiri non po-

2 test: ut hic per Dec.dupliciter † limitantem: primò, quando res est irreuocabiliter & perfectè mea, secus si reuocabiliter aut minus perfectè. Secundò quando quis haberet dominium de iure communi, secus si de iure speciali: ut etiam per eundem Dec.in l.non ut ex pluribus. per illum text.j. eod. * Limita tertiò ut text.procedat in re propria omni iure, aliàs secus. ut pulchre per Ioan. Anan.in cap. conquestus. colum. j. per illum text.de usur. quæ limitatio optimè probatur per rationem de qua suprà, & infrà statim dicam. Vide etiam Moder.de Fano in trac. de pignor.in ultimo membro quintæ partis princ.colum.iij. Item limita ut per Bart.in l.mulier. in fine supra qui potior.in pign.hab.] Pro ratione assignata ad regulã, facit quod dicitur de plenitudine, quòd nõ indiget adiectione.vj.q.j.c.omnia. ad limitationes prędictas adde quę scribunt Moder.de Fano in tract.de pigno.fol.xlvi.col.iij.uersic. secundò fallit.nu.clxxiij.& fol.lxvj. colũ. iij. uersi.sed dubitatur.num.lxxix. cum seq.ubi propterea concludunt, quòd fideicommissarius uniuersalis post factam restitutionem uerbo, agere potest hypothecaria, sed non post factam realem restitutionem: quia tunc perfecte est dominus.l. restituta.& l.facta. in princ.ff. ad Trebellia.

lia. licet dubitauerit de hoc & cogitandum reliquerit Iaſ.in l.j.C.commu.de leg.

3 Secundò nota, † depoſitum, precarium, & locationem propriç rei non tenere, nec ſubſiſtere: ad idẽ eſt text. not.in l.qui rem.ff.depoſi. ubi etiam commodatum additur. Ex depoſito, commodato, locato, uel precario rei ſuæ (dicit Iuriſconſultus) non poteſt quis conueniri actione ex tali contractu: quia eſt inualidus. Adde alium text. elegantiſſimum, & aureis literis ſcribendum in l.bona fides.ff.depoſ. ad propoſitum noſtrum facit fin.uerſi. ſimile, inquit, depoſitum nec ex iure gentium conſiſtet, cuius hæc eſt poteſtas, ut alii non domino ſua ipſius res, quaſi aliena cuſtodienda detur. Et generaliter quare in omnibus prædictis caſibus non ſubſiſtat contractus, nec detur actio ex tali cõtractu contra dominum rei, poteſt dici eſſe: quia in re ſua quilibet eſt moderator & arbiter.uulg.l.in re.C.mand. ideò nimirum ſi cõtra ipſum rei dominũ, actio non datur.

Paul.de Caſt.& Alex. intelligunt
4 prædicta procedere † quando ageretur actione ex dictis cõtractibus deſcendente ut repellatur actor, quia contractus non tenet: ſecus dicunt ſi agatur condictione ex l. ſi quis cõductionis.C.loca. quæ in contractu locationis directa competit: ſed utilis etiam in aliis, in quibus ad reſtitutionem eiuſdem rei contrahitur obligatio: ut ibi not.& in d.l. ſi rem alienam.ſ.de pig.act.tũc obijci mihi non poſſet exceptio de dominio tertii, nec de proprio: quia uidetur

5 quodammodo † agi poſſeſſorio reſtituendæ, in quo non admittitur etiam exceptio proprietatis, licet excipiens paratus eſſet incontinenti probare: quia ſpoliatus ante omnia reſtituendus eſt.l.ſi quis à ſe fundũ C.ad legem Iul.de ui. ut per Paul. de Caſt.in d.l.ſi rem.Alexã. & alios in locis infrà alleg.Dec.contradicit: quia ex quo non ſubſiſtit cõtractus, non uidetur habere locum quod dicitur in d.l.ſi quis cõductionis. Vel ſaltem conſideratio Paul.& Alex. intelligenda uidetur, quando ſcienter facta fuiſſet conductio ab ipſo domino: ſecus ſi ignoranter: ut per Cur. Sen.in conſil.lxxj.col.vj. Imol. in l. ſi alienam.ff.ſol.matr.arbitrabatur, quòd licet de dominio tertij opponi non poſſet.l.indebite.§.fin.ff. de cond.indeb.ſecus tamen eſſet in dominio conuenti. Quod poſt Roma. reprehendit ibi Aret.ad fi.commenti, per text.d.l.ſi quis conductionis ſic inducẽdo, nam dicitur ibi, quòd agenti condictione ex lege, ad rẽ locatam, exceptio dominij opponi nõ poteſt: ſed fieri debet prius reſtitutio, & poſteà de proprietate quæri. ſi text.ille de dominio tertij loqueretur, non diceret poſt rem reſtitutã agi de proprietate per reſtituentem poſſe. ſi enim ad eum non pertineret dominium, quomodò de proprietate poſſet agere? Eandem opinion.poſt Bar.ſequitur Alexand. in d.l.ſi alienam. colum. ij. & iij.& in l.ſi aliquam rem.col.fin.ff.de acqu. poſſeſſ. ubi multas utilitates congerit reſultantes ex hoc, quòd contractus rei ſuç non ſubſiſtat, quãuis remedio.d.l.ſi quis cõductiõis.rei ſuç

posſit locator poſſeſsionẽ conſequi. Quibus pariter aſſentiuntur Aquẽ. in d.l.ſi aliquam.colum.fin. & Feli. in c.inter dilectos.colũ. pen.de fide inſtr.ubi dicit,quòd non ſolùm cõdemnaretur eo caſu conuentus ad reſtitutionem rei: imò & ad æſtimationem ipſius rei,per.l. cõductores. C.loca.quæ procedit non ſolùm in conductore,uerum etiam in hærede & ſucceſſore ipſius. uide etiam dominos Rotę ſublimitãtes deciſ. 233. in nouis.& confirmat Alex. conſil. xij.lib.iiij. concludendo præalleg.l. ſi quis conductionis.loqui, quando contra conductorem uel illius hæredem ageretur perſonali actione ſeu condictione ex illa l. ſi quis conductionis.ſecus ſi ageretur contra ſingularem ſucceſſorem conductoris, aut ſi poſſeſſor actione reali conueniretur rõne dominij agentis, quod aliter quàm per inſtrumentum prædictę locationis probandum eſſet: ut ibi per Alex.& Soc.conſi.15. col. pen.uol.ij.quod ſecũdum ordinem continuatiuum eſt conſi. clxvij. ubi extollit not.Salic.in d.l. ſi quis conductionis. quòd eo modo conuentus non poteſt excipere de dominio etiam quòd incontinenti illud probare paratus ſit,ꝑ prædicta. de quo etiam per Iaſ.in conſi.clviij. colũ.j. uol.ij.& Matth.de Afflict. in deci. Regni.xij.ubi ponit,quòd confeſsio extraiudicialis parte abſente facta, & depoſitio unius teſtis de locatione rei petitæ conditione d. l. ſi quis conductionis. coniunguntur, & teneri quem faciunt ad reſtitutionem rei locatæ ex remedio prædictæ legis,& plura ſcribit Curt. ſenior in conſil.lxxj.in primo artic. Et conſequenter quicquid hic Dec. dicat, licèt contractus locationis rei proprię non ſubſiſtat: habet tamen locũ remedium.l.ſi quis conductionis. ratione prædicta & ne illudantur locatores. Et licèt prędicta non referant,Moder. Taurinen. in ſpecie reprehendunt Dec.hic in l.ij.in prin. in iiij.colum.ff.ſi certum pet.reſpõdentes motiuo ipſius Dec. ꝙ etiam in d.l.ſi quis conductionis. contractus nullus erat,& tamen de dominio conuenti,ut ſuprà uidimus, opponi non poteſt: ſed ſi ex locato actum fuiſſet,potuiſſet agens repelli, ut Dec.& præalleg.dicunt, ſed agendo ad poſſeſsionem condictione ex lege illa, nequaquam, odio ſcilicet ſpolii,ut dictum eſt. Nec differẽtia quam facit Deci. inter ſcienter recipientem depoſitum uel conductionem rei ſuæ, & recipientem ignorãter, procedit. talis enim differentia attenderetur, ſi recipiens ultra dominium haberet poſſeſsionem, quã perderet aliàs.d.l.ſi rem aliquam.ff. de acquir.poſſeſſ. ſecundum prædictos Moder.Taur.ſic loqui dicentes Curt.in conſil.pręalleg.Sed quia dictum doctoris intelligi debet ſecundum allegata per eum.Bart.in l.nõ ſolùm.in §. ſi liberationis uerba.ff. de lib.leg.& Curt.per Dec.alleg.loquitur in prædictis terminis quãdo conductor erat dominus & poſſeſſor,ut etiam ſtatim dicam, malè uidetur improbari Decij declaratio, quia iuxta prędictos terminos intelligi debet.ſed ſi conductor nõ eſſet poſſeſſor,ſed dominus:uerum eſſet, quòd ſiue ſcienter, ſiue ignoranter à poſ-

à possessore conducat, locum sibi uédicat dispositio. d.l. si quis conductionis: ut ibi per Curt. in iiij. uol. quia cùm antea non haberet possessionem, ratio nulla est, cur petenti ex remedio d.l. si quis. non debeat illam restituere: & inde si uoluerit de proprietate litigare. De prædicto articulo uide Curt. in præd. alleg. consilio. lxxj. in prima diffic. ubi post Iacob. But. Petrũ de Bellapertica. Cy. Alber. & Salic. & communiter scribentes concludit, quòd si locator ageret ad rei restituendam possessionem, si conductor dominus erat & possessor tempore conductionis, & ignorabat referens quęstionem possessionis & proprietatis, audietur: quia non debet restituere quod nõ perdidit. nam neque dominio, neque possessione. l. si id quod. & l. si aliquam rẽ. ff. de acq. poss. priuatur. sic enim conducens, si ignoret se possidere, possessionem non perdit, nec uoluisse uidetur desijsse possidere, quia deficit animus possessionis perdendæ, secundum omnes in d.l. si aliquam. sicque isto casu in conducẽte ignoranter, locum habere non potest dispositio d.l. si quis conductionis. secus si scienter conduxisset & animus sic conducentis esset possessionem transferre, animusque locantis acquirere. in locatorem enim trãslata tunc esset possessio: ut ibi per eum. tu uide Alex. in d. l. si aliquã. colum. pen. tenentem post Bartol. & alios, quòd isto casu conductor possessionem perdat, & locatori acquiratur. Quando itaque scienter rem meam conduco tanquam meam, & à me possessam, non perdo dominium. l. ei à quo. in uerbo locationis. cum glo. ff. de usucapio. & est communis scribentium sententia: ut per Alex. in d.l. si aliquam. col. vj. & sequen. possessionem tamen perdo, quia ex conducto eam habere cogitaui, & desinere possidere: ut ibi per Alex. in viij. colum. firmantem quoque isto casu non subsistere locationis & cõductionis contractum. d.l. ei à quo. & l. suæ rei. ff. de contrah. empt. & est textus hîc in regula præsenti, restituenda tamen esset possessio agenti remedio. d.l. si quis cõductionis. quia ut dictum est, spoliatus ante omnia restituendum est.

6 Intellige quando † conduceret respectum proprietatis: secus si respectu possessionis quam habeat, quia subsisteret tunc contractus locationis & conductionis. d.l. si aliquã rẽ. tradit Paul. de Cast. in l. qui rem. ff. depo. sequitur simpliciter Dec. hîc, & scribentes in d.l. si aliquam. conducere † aut respectu proprietatis 7 uideor, quando conduco fundum uel rem: respectu uerò possessionis, quando possessionem conduco: in dubio uideor cõducere respectu proprietatis, & nihilominus uidetur etiam facta conductio respectu possessionis: ut per Alexand. in d.l. si aliquam. colum. pe. ubi not. declarat, quòd licèt conductio facta uideatur respectu proprietatis & possessionis quando tamen conductor est dominus & rem simpliciter conducit uel scienter, licèt tunc facta uideatur respectu proprietatis & possessionis, non ualet conductio, quamuis ualeret, si dictum fuisset respectu possessionis: quia cùm ualere nequeat pro prietatis

prietatis respectu, nõ ualebit etiam respectu possessionis. & sequitur ibidem Aquen. colum. penult. quia si non ualet expressum, non ualet etiã tacitum. arg. l. iij. §. qui habet. ff. de seru. rustic. præd. ut etiã ibi per Alexan. in iiij. col.

Si quis igitur posidet rem suam, & scienter eam conducat, respectu possessionis tantum, locationis, & conductionis contractus subsistit. l. suæ rei. ff. de contrahen. empt. uidetur enim sic cõducens posidere uelle desinere, & in alium possessionẽ transferre. l. qui bona. & in l. interdum. ff. de acquiren. poss. ideò nimirum si talis contractus ualet: secus esset in contractu emptionis: ut hîc & in d. l. suæ rei. ac §. rei suæ. l. si in emptione. ff. de contrahend. empt. ubi est casus de emptione possessionis rei suæ penes uenditorem fortè existentis, qui ualet: secus ergo si possessio sit penes emptorem. nam si uolo emere possessionem rei, quæ mea erat, & apud me emptio nõ ualet, iuribus allegatis. actus enim emptionis, non est actus per quem emptor se uelle desinere posidere declaret, aut in venditorem transferre: imò ẽcõtrariò uult acquirere, seque penes habere. unde non ualet. quia ad perdẽdum possessionem emptio non tendit: sed contractus conductionis factus à posidente est actus qui ad hoc tendit, ut cõductor posidere desinat. d. l. interdum. §. fi. prout no. declarat Alex. in d. l. si aliquã. col. x. Sed dices tu, nonne regula ista etiam loquitur. ꝙ non ualeat? Respon. procedere qñ respectu proprietatis fit conductio: ut patet ibi, rei suæ. quo casu, ut in superioribus dictum est non subsistit: secus quãdo respectu possessionis: quia conducens uidetur uelle desinere posidere & in alium transferre, ab illo inde tenere. possessio ergo, quę apud me erat, conduci à me potest: emi uerò non. ratione præalleg. Et consequenter emptio & locatio à regula nostra parificata isto casu à pari nõ procedunt. Respondere tamen potes, ꝙ æquiparatio est respectu proprietatis, quo casu à pari bene procedunt non autem respectu possessionis, quo quidem respectu à pari nõ ambulant, nec rationem prædictã.

Ex his & dictis p doct. i locis præalleg. habes plerasque limitationes ad d. l. si quis conductionis. & ultrà uide pulchrè Iason. in consi. clviij. libr. ij. ubi consuluit, conductorẽ obiicere posse locatori exceptionem dominij, & sic domino agenti, idque ex dominio sibi nouiter acquisito, & locationis titulo extincto. ut ibi per eum.

Restat tandem difficultas, quia hic text. uult contra agentem ad restitutionem depositi, dominij quæstionem referri posse, contra text. l. pen. C. deposit. & l. planè. ff. eod. tit. 8
Pro solutione uide Alex. in l. si alienam. prealleg. colum. ij. Modern. Papien. in l. bona fides, colum. fi. ff. deposit. ubi reiecta solutio. Alexand. licet eum non nominent, multum se inuoluunt aliter respondentes: sed eorum solutio cõfunditur ex dictis Alexand. loco præallegato. Vt arbitror accommodari potest solutio ex dictis suprà in princ. ij. nota. & Pau. de Cast. in l. qui rem. ff. depo. quod si

si agatur actione depositi, obstat exceptio dominij: quia non potuit in re propria depositarii depositũ fieri prohibẽte lege. & sic cùm exceptio talis arguat depositum non fuisse, mirum non est si opponi põt, quia iura preallegata uolentia exceptionem dominii opponi non posse aduersus petentem restitutionem depositi, intelliguntur de uero & proprio deposito, quale non est istud de quo loquimur, ergo &c. Si autem agatur utili condictione ex remedio dictæ l. si quis conductionis. ad restitutionem depositi, tunc secus, per ea quæ in superioribus latè diximus.

9 Tertiò nota ex hac regula, † ꝙ non ualet emptio rei propriæ. concordat text. in l. rei suæ. & in §. rei suæ. l. si in emptione. ff. de contrahẽ. empt. l. si aliquam rem. ff. de acquir. poss. & in l. cum res. C. de contrahẽ. empt. cùm aliis ibidem per gloss. alleg. Intelligiturque hoc siue sciẽter, siue ignoranter talis contractus cele-

10 bretur: nisi † ut dixi, ratione possessionis penes uenditorem existentis: uel alterius iuris deficientis. ut hic per Decium, & per gloss. in d. l. cum res. addentem emptionem sub conditione contractam, de quibus per Bald. & scribentes ibi. & licet iste nõ sint propriè limitationes: ut etiam hic sentit Dec. quia emptio in casibus prædictis de iure non existente penes emptorem fit, ideò nimirũ si huiuscemodi emptio subsistit, ut in superioribus diximus. Vltimò intel-

11 ligitur regula † in domino, qui rem suam emeret, secus si alteri mandaret emendam: quia potest per aliũ, quod non potest per seipsum. l. si tibi. § si hi quorum. ff. manda. Intelligendo quando emptio fieret nomine mandatarii, non nomine mandãtis: ut ibi per Paul. de Castro, secundum Dec. hic, qui contrarium tenet concurrentibus duobus de quibus in illo text. ut hic per eum. Aduerte quia secundum impreßionem libri mei, Paul. de Castro ibi nihil scribit, sed bene in l. debitor. in princi. ff. de pign. actio. & Moder. de Fano in tract. de pignorib. fol. lij. colũ. ij. uersic. decimò limita. ubi dicunt, ꝙ licet emptio rei suæ non ualeat, eo quòd res sua amplius sua fieri non potest: mandatum tamen alicui factum de emendo rem mandãtis nomine ipsius mandatarii, ualet, quia mandatarius tunc emẽdo nomine ꝓprio acquirit sibi dominiũ, quod postea in mandantem transferre actione mandati tenetur. ita intelligi tur text. §. si hi quorum. suprà alleg. secundum eos. Quod magis mihi placet, quia cùm mandatum fuisse dicatur, ut res uenales prædictas mandatarij emerent, potius nomine proprio quàm alieno, & sic mandantis intelligi debet. argumen. l. & magis. ff. de solutio. Item quia text. ille dicit, mandatum non subsistere secundum meram rationem & iuris rigorem. si intelligeretur mandatariis ementibus nomine mandantis, cuius res erat, non solùm secũdum meram rationem & rigorem, sed et secundum æquitatem non subsisteret actus, cùm rei propriæ non teneat emptio, ex quo semel dominus amplius dominus fieri nõ potest, siue loquamur de rigore iuris, siue de æquitate.

ęquitate. Et uerba illa, rem tuam emas: & rei propriæ emptio, posita in prællegato.§.si hi quorum. intelligēda sunt per interpositam personam ementem, te scilicèt mandante, ut ex pręcedentibus liquet.

SVMMARIVM.

1 *Hæc regula ampliatur.*
2 *Venditor promittens soluere tributa rei uenditæ, ualet pactum.*

§. Priuatorum conuentio iuri publico non derogat.

Svmitvr ex l.ius publicum. & ex.§.si paciscar.l.iurisgentium.ff. de pact.ad idem text.in l.inter debitorem.illo eod.tit.& in l.nec ex prætorio.s.hoc tit.ubi examinaui ea q̄ hìc tangit gloss.de uniuersitate contra ius publicum statuente. Et licèt
1 †text.præsentis regulæ loquatur de iure publico, idem est tamen de iure priuatorum, cui pacto aliorum derogari non potest.l.si unus.§. ante omnia.ff.de pact.l.pacto successorum.C.de pact. Si igitur inter emptorem & uenditorem conuenerit, ut onus tributi rei uenditæ spectet ad uenditorem, non autem ad emptorem, siue uendita fuerit res libera ab omni onere fiscali tributique & collectarum, in præiudicium fisci, seu iuris publici, huiusce modi pactum non ualet.d.c.inter debito-
2 rem. Sed si uenditor † promisisset soluere fisco, seu rei publicæ ualeret inter eos, & uirtute talis pacti compelli posset uenditor ab emptore ad soluendum: ut per Paul.de Cast. in d.l.inter emptorem. colum. ij. Sed considera quomodò hic § ad propositum faciat in hac lege. & de superfluitate argui posse uidetur. hic enim de conuentione priuatorum dicitur, & tamen prius dispositum reperitur in d.l.nec ex p̄torio. in prin. Fortè dici potest hunc.§. positū hic fuisse ad comprobationem regulæ positæ in princ.l. ideò uidetur, neque pignus, neque depositū, neque cęteros contractus ibidem nominatos in re propria consistere posse, licèt partes super prædictis conuenerint: quia pactis priuatorum ius publicum non immututur. Et non dicitur superfluere, cùm lex ponat in principio aliam regulam, ad cuius comprobationem: ut dixi, hic.§.subiungitur. Ex hac regula inferri posset ad multas notabiles quęstiones, de quibus per Crotum in repet.l.nemo potest, per illum text. in primis chartis.ff.de leg.j.

SVMMARIVM.

1 *Pœna potest exigi & retineri.*
2 *Retentio facilius permittitur, quàm petitio.*
3 *Pœna in foro conscientiæ non potest retineri. Intellige.nu.4.5.8. & 9. Glo.fin.in c.fraternitatis.xij.q.ij. ornatur, & declaratur.*
6 *Pœna in foro conscientiæ ex parte unius tantum potest retineri, & numero.7.*
10 *Pœna statuta in foro consciētiæ quādo exigatur ante sententiam. & numero.11.*

L.

L. XLVI. CAIVS.

QVOD à quoquam pœnæ nomine exactū est, id eidem restituere nemo cogitur.

CLARA est. & sumitur ex legi
1 bus per glo.alleg.Nota ergo † posse pœnam exigi, exactamque retineri, quod dictum secundo loco, carere uidetur probabili dubio, cùm facilius permittatur retentio, quàm petitio detur.l.per retentionem.C. de usuris.l.ij.cum not.per Bald. in iij. not.C.de fideiuss. hocque in simili not.Ang.& Alex.ac Dec. in l.præcibus.in glo.fin.C.de impube. & alijs substit.& Capra in q.not. in consil. xix.incip.& si uiso.ubi concludit, ꝙ mulier quæ prohibetur petere, non
2 prohibetur retinere: † quia facilius conceditur retentio, quam petitio, patet etiam in excommunicato qui retinere potest, licèt prohibeatur petere.c.intelleximus.de iudic. iuncto cap.cùm inter.de exception. & not. in l.amplius non peti.ff.rem rat. haber. Dici potest fuisse dubitatum post exactionem factam, fortè reo non opponente exceptionem aliquam, an exactor compellendus sit ad restitutionem, & respondetur quòd non.

Hæc regula secundum Deci.pro-
3 cedit † in foro contentioso, secus in foro conscientiæ: ubi pœna retineri non potest: quia non debetur in eo foro.gloss.famigerata in c. fraternitatis.xij.q.ij. ad quam nonnulla hic congerit Dec. concludens punctum in hoc consistere, an lex iusta sit uel iniusta: quia si iusta, ut quia pœna delicti non sit excessiua, uerū delicto commensurata, peti & retineri poterit etiam in foro conscientiæ, aliàs non. idem latius scribens concludit ipse Dec.in cap.j. colum. viij.in prima lect.& colum.v. in secunda lectu.de const.Reduciturque forus conscientiæ ad terminos iuris naturalis, & gentium: & quos natura non obligat, conscientia non ligat: ut post Bald.Abb.Fel. & alios, scribit ibi Dec.

Ex quorum dictis habes ꝙ gloss. d.c.fraternitatis. communiter est approbata.& tradit etiam Corn.in cōsilio infrà alleg.Alex. in l. si pœnæ. C.de cond.indeb.plenius Corse. in singul.suis in uerbo Pœna. singulari incip.In foro conscientiæ, inquo, ut ait, sufficit simplex restitutio, & latius de his adhuc scribit Feli. in c. audiuimus de simo. ubi rationes dicti præalleg.glo.& quasdam limitationes assignat: quas etiam sequitur Dec.in dicto cap.j. in princ. ꝙ
4 † disceptatio decisionis prędictę gl. c.fraternitatis.procedit in pœnis legalibus: secus in conuentionalibus, quę etiam in foro conscientiæ debētur, quia ueniunt ex contractu, & uerum spontaneumque consensum habent: ut post Anch. scribunt Feli.& Dec.in locis præalleg.& Dec. in consi.cclxxxviij.colum.j. Corroboratur, quia licèt iusta causa litigandi à legalibus pœnis excuset, non tamen excusat à conuentionalibus.gloss.in l.non solùm.de rei uend.Corset. late in singul.in uerbo Pœna. Intellige nisi talis pœna conuentionalis

contra iustitiam esset: ut quia excederet quadruplum, quia ultra ipsum quadruplum non posset exigi, etiam quòd promissio iuramento firmata esset: ut pulchre per Anchar an.in consil.cxlviij.incip.apud an-
5 tiquos.Secúdò† ut locum habeat in solutione pœnæ ex parte utriusque, quæ lucrum conferat damnum passo: secus si esset mera pœna ex parte soluentis, sed non ex parte recipientis, exempli gratia, in satisfaciẽdo damno passo, sine lucro damnificantis.Felin. in d.cap.audiuimus. circa finem, ubi temperat, nisi da-
6 mnum leui aut leuissima culpa datum esset, quia in foro conscientiæ non teneretur illud resarcire:ita singulariter Innocen.in capit. sicut dignum.de homicid. sequitur Roma. in singulari cvj.Aquen.in l.j. colũ. v.ff.de legi.Corset.in singul.in uerbo forum conscientiæ, & Feli.in d. cap.sicut. intelligentes istud dictum quãdo damnũ datum esset in omit-
7 tendo. Item intelligas† nisi pœna maior esset quàm damnum, secundum quosdam: ut habes in summa Angel.in uerbo pœna. uersiculo decimonono, ubi tamen dicitur excusari etiam personas ecclesiasticas, plus pœnę exigentes, quàm illatum fuerit damnum, subsistente causa exactionis maioris pœnæ, & iuris ordo seruatur, nec intentio est corrupta, ut hoc faciant, uidelicet propter auaritiam, sed propter iustitiam: tutius tamen esset illud plus pauperibus erogare, ut ibidẽ scribitur. Ter-
8 tiò limitant,† nisi legalis pœna subrogata esset loco inæstimabilis interesse impossibilis restitutionis, puta pro membro debilitato, aut præciso: quia cum ablatum effectualiter restitui nequeat, ablati loco subrogatur pœna. unde quemadmodum impeditur absolutio non restituendo ablatum aptum restitui, ita non restituendo subrogatum loco illius: ita Felin.post Ancharan.loco prælleg.

9 Quartò limita † prædictam glo. cap.fraternitatis. ex parte debitoris, ut in foro conscientię non teneatur ad pœnam: secus ex parte creditoris, qui cum bona conscientia eam petere exigereque potest: ita loquitur text. ille cum gloss. secundum Corne.in consil.xxviij.colum. fina. & consi.lxix.colum.ult.uolum.ij.& uolum.iij.& consi.ij.colum.penult. & quamuis Deci. hanc distinctionẽ & limitationem improbet in cap.j. colum.viij.de constitu.quia si in foro conscientiæ non debetur pœna: ergo nec exigi potest: cum in correlatiuis in uno dispositum, censetur dispositum & in alio.l.fina.C.de indic.uid.tollen.attamen Mod. Taurinen.in l.rogasti. in §.si tibi. colũ. penult.ff.si certum petat.eam defendunt, quia regula dict.l.fin. locum non habet, ubi ratio diuersitatis adest, prout in proposito nostro, quia ex parte creditoris non soluentis ante quam exigatur, non est mala fides opinari enim potest creditorem nõ curare de exactione pœnę, quatenus scilicet est ultra interesse, & ratione talis credulitatis non peccat: creditor autem licitè exigit, quia hoc facit authoritate legis ciuilis & canonicæ, ideò peccare non dicitur.cap. qui peccat.xxiiij.quæstion.iiij.& ita scribit

scribit ipse Corn. in d. consil. lxix. circa fin. subiungens quòd ideò Arch. Host. Ioannes Andreas, Abb. Imol. & alii hanc partem firmant, quòd etiam in foro conscientiæ pœnę possunt exigi: & quòd cap. fraternitatis loquitur de perfectione, non ex debito. Pro qua opinione facit, quia etiam leges ciuiles modò non sint nutritiuæ peccati, attendi debent, & ligant etiam in foro conscientiæ, & animæ: cum fundatæ sint in ratione naturali, & Dei omnipotentis àuthoritate promulgatæ: ut per Iser. in tit. de pace iuramen. firman. in §. j. pulchrè Ias. in secunda lectur. l. nemo potest. columna decimaoctaua ff. de legatis. j. ideò nimirùm si creditor salua conscientia talem pœnam exigere, retinereq; potest, & ad prædicta uide etiam Paris. in consi. xxxiiij. lib. j. & xix. lib. ij.

Postremò circa prædicta, uide Caietanum in sua summula in uerbo,
20 pœna, ubi ait, † quòd licèt pœnam statutam subire in foro conscientiæ quis non teneatur, nisi postquã ad illam à iudice condemnatus est: hoc tamen fallit in duobus casibus, in censuris uidelicet, & in testamentis: ideò & excommunicatus, & suspensus, & interdictus, & irregularis est, quisquis contra latam à canone de huiuscemodi sententiam facit, absque alia declaratione iudicis. Et rursus
21 sus † uidua uon castè uiuens cũ mala conscientia & damnata, perseuerat domina &. usufructuaria, iuxta legatum mariti sub conditione, si castè uixerit, sibi factum: unde tenetur de consumptis postquàm non uixit castè, etiam si nullus iudex huiusmodi manus ad hoc compellat. Et istud subtiliter consideratum non esse, ideò quia pœna testamentaria infligitur sine executore, sed eo quòd euenerit casus in quo sic dispofuit testatoris uoluntas, ex quo sola mulier habebat quicquid iuris in illis bonis habebat, ut latius ibi per Caietanum.

SVMMARIVM.

1 *Ex consilio nemo obligatur: nisi sit fraudulentum, & num. 2.*
3 *Ex consilio ratione officij tenetur aduocati, medici, & similes.*
4 *Hæc regula non procedit in consilio doloso, nec in delictis. nu. 6.*
5 *Religiosus franciscanus ob consilium dolosum datum pontifici, fuit in inferno damnatus.*
6 *Consilium datum aliàs delictum cõmissuro, an & quomodò obligetur. Et quid in atrocioribus nu. 7. si specialis pœna imposita esset, nu. 8. & in interdicto unde ui. nu. 9.*
10 *Mandatum differt à consilio.*
11 *Debens iudicare secundum cõsilium iusperiti, quando teneatur eum sequi. & quid si consultores discordant. num. 12.*
13 *Iudex peritus non tenetur causam iudicandam alteri committere: nisi statuto caueatur, & tunc an debeant dari confidentes & suspecti. nume. 14.*
15 *Iudex eligens malum consultorem, parti ad interesse tenetur.*
16 *Iudex peritus potest sibi eligere consultorem: sed neutri parti suspectum. nu. 17.*
18 *Iudices imperiti debet super punctis iuris*

iuris cum consilio sapientum deliberare.

19 *Confidentes dantur solum de iure statutario: & sententia prolata absque consilio requisito est ipso iure nulla.*

20 *Causa clara an committatur.*

21 *In transmissione causæ consulendæ transmitti debent omnia acta.*

22 *Consultor an teneatur in consilio ad ducere iura & rationes.*

23 *Sententia lata secundum consilium sapientis, non transit in rem iudicatam.*

24 *Princeps non potest mandare officiali sui uasalli, ut procedat de consilio talis.*

L. XXVII. POMPONIVS.

CONSILII non fraudulenti, nulla obligatio est. Cęterum si dolus & calliditas intercesserit, de dolo actio competit.

SVMITVR ex §.fi.l.ij.ff.mandatorum similib. Et ponitur ista regula etiam in c.nullus ex consilio. de regu.iur.in vj. continet utilem materiam in practica: ideò glo. in princ. §.tua tantum gratia.instit. man. noteri mandat bonam regulam. Deci. hic multa congerit & accumulat, de quibus prout expediens erit, infrà dicemus.

1 Consilium igitur † stans in finibus consilij, & nemini nocens, obligatorium non est: secus ubi consilium fraudulentum fuit, etiam si damni dati impulsiua causa fuerit, secundum Bald. & Phil. Franc. in d.c. nullus. Ratio regulæ & conclusionis assignatur per Iurisconsultum in d.§.tua. & in §.fin. insti. mã. quia est unicuique liberum explorare apud se an consilium sibi expediat, quod quidem consilium est uoluntatis, præceptum necessitatis. capit. quod præcipitur. xiiij.q.j. Requirendumq́ue in dubijs cõsilium est. xvj. q.ij.c.uisis. & x. distinct. c. fin. & meritò arguitur, qui consilia sapiẽtum & recte suadentium recipere non uult. c.j. lxxxiiij. distinct. Ex qua ratione infertur, regulã procedere † ẽt 2 quòd ille cui datur consilium, non fuerit aliâs facturus, cum militet eadem ratio: quia consilium non necessitas. ut hic per gl. & Dec. & Philip. Franc. in d.c. nullus. de quo etiã per Ang. Aret. institu. manda. ad fi. principii. & hoc probat clare tex. in d.§.fi. tam in sui generalitate, quàm in ratione assignata, imò si consiliũ necessitaret, bona fide consiliũ præstans non obligaretur. secundum Dec. hic. Quod probari uidetur per iura præalleg. uolentia indistincte ex malo consilio neminem teneri, nisi dolose datum fuerit, intelligendo in contractibus, ut prædicta iura loquuntur: secus † in consilio quã- 3 do ratione officii datur, ut in assessore, medico, aduocato, procuratore, & similibus ratione alicuius artis aut exercitij se peritos asserentibus: qui & si contra conscientiam nihil fecerint, si tamen per imperitiã malum consilium dederint, tenentur de damno dato, maximè in foro cõ scietię, ut hic per Dec. & latius Phil. Franc. in d.c. nullus. colum. j. & per omne

omnes in l.ij.per illum text.ff.quod quisque iur.Dec.consil.viij. colum. ij. * Imol.in l.Diuus.§.de re iudic. Aret.instit.de actio.in §.curare.col. pen.] Felin.in c.j.col.xij. de constit. in c.tua nos.de homi.& in c. sicut. col.pen.eod.tit.ubi post Abb.exclamat aduersus consulentes principibus extorsiones, ꝙ ratione talis obli qui consilij ad restitutionem in conscientia tenetur. Cui sententię ad stipulatur Angelica in uerbo consiliũ, in fin.dum quærit, quid de proponentibus in cõsiliis aliquid quo proximus iniustè damnificatur, seu ꝙ fiant iniusta decreta & ordinamenta? Et respondet ad restitutionem insolidum teneri, quando damnum tale datum non fuisset, nisi mediante propositione tali: hocque ultra mortale peccatum, quod id proponentes commiserunt. Et not. quòd aduocatus, qui uidet clientulum iniustam fouere causam, tenetur illi consulere, & dicere cede liti, quia malam causam foues: aliâs in foro conscientię tenebitur de omni dãno secuto: ita Soc.in l.quidam existimauerunt.ff. si certum pet.

4 Secundò regula non † procedit in consilio doloso, ut litera hîc cantat. & etiam in d. c.nullus.ubi Phil. Fran.& plenius quàm Dec.hîc not. Exempla sunt in l. quod si cùm scires.cum l.seq.ff.de dolo.Et dē † con
5 silio doloso aliâs Bonifacio pontifici maximo dato per quendam religiosum Franciscanum, qui propterea in inferno damnatus fuit, refert pulchrè & eleganter dantes Florentinus poeta celeberrimus in Cantu xxvij. Inferni. Dum ait.

Francesco uene ad me com'io fui morto
Per me. Ma un de neri Cherubini
Gli disse, no'l portal, non mi far torto.
Venirsen' de qua giu, tra noi meschini
Perche diede il consilio fraudulente
Dalquale in qua stato gli sono a crini.
Che assoluer non si puo, chi non si pente,
Ne pentir, e uoler, insieme possi
Per la contradition, che no'l consente.

6 Tertio non † procedit regula in delictis: distinguendo tamen, an is cui consilium datur, aliàs facturus erat, uel ne: quia secundo casu pari tenetur pœna, primo autem mitiori pœna punitur.l. non solùm.§. si mandato. ibi, si persuaserim alicui aliàs nolenti.ff.de iniur.& in c. sicut dignum.ibi, sed non ita seuerè.de homi.& est communis & receptior sententia, ut hîc per Dec.& Phil. Fran. in d.c.nullus ex consilio.Feli. in c.j. col.iij.de offic.delega.& etiam in d. c.sicut.in iij.col.& secundum gloss. d.c.nullus. non tenetur ei cui dedit consilium, sed ei contra quem datũ est, & ipsius maleficij nomine, sed in conscientia tenetur etiam illi quem suo malo cõsilio & persuasione peruersa corrupit, ut habetur in summa Ang.in uerbo cõsilium. in prin. labitur tñ ibi autor, dicens ꝙ si datum fuerit consilium sine ope, aliàs facturo, quem non teneri.§.ope. instit.de oblig.quæ ex delict. nascun. in delictis enim tenetur, non tamen tantùm, nec eadem pœna distinguẽdo prout diximus suprà, & ideò puniri debebit pœna tñ mitiori iudicis arbitrio. ita intelligi debet text. in dicto §.ope. prout ad illum text. post Angel.scribit hîc Dec. & in capit.j.colum.vj.de offic.deleg.ubi po

fuit ea quæ hic repetendo transcripsit: quibus adde etiam Ang. Are. in tit. de oblig. quæ ex delict. nascun. in §. interdum furti. in ult. not. & in fin. commenti. ubi dicit, ꝙ ideò consultor uel hortans ad furtum, nõ tenetur furti, quia furtum uerbo non cõmittitur. l. si quis uxori. §. neque uerbo. ff. de furt. tenetur tamen, & sic per iudicem extraordinariè puniri poterit.

7 Distinctio prædicta † locum nõ habet in atrocioribus, in quibus cõsulens indistinctè pari pœna punitur. c. fœlicis. de pœn. clem. j. eod. tit. Nihilominus Feli. in dicto capit. j. j. colum. iij. & in capit. sicut. colum. iij. s. alleg. sub dubio fortè iura prędicta restringenda esse ait, ad consilium aliàs non facturo datum, per d. cap. sicut. ubi delictum non minus atrox erat quàm in præalleg. iuribus. Dec. hic in ij. colum. nititur defendere prædictam limitationem: quia capitul. sicut. in simplici homicio loquitur. iura pro limitatione adducta loquuntur in homicidio qualificato Cardinalis, uel Archiepiscopi, & consequenter in atrocissimis. Sed nonne homicidium, ut dixit Felin. atrocissimum est delictũ? Certè sic, licèt illa qualitas Cardinalatus, aut Episcopatus adhuc magis delictum exasperet, horrendumque faciat. præterèa textus in dicta clementi. j. de pœn. in princ. loquitur de percutiente uel banniente Episcopum, & de dante ad præmissa cõsilium, quòd pari pœna puniuntur. Quis tamen diceret homicidium quamuis simplex prædictis in atrocitate delicti non æquiparari? idem Dec. in præalleg. cap. j. colum. vj. alterius phantasiæ fuit, quòd cõsulens eadem pœna præcisè non puniatur: quia non tantùm deliquit ut principalis, sed extraordinariè arbitrio iudicis, qui tamen debebit arbitrari de grauiori pęna, quàm in aliis, prę terquàm in casibus à iure expressis. Et sic in effectu residet cum opinione Felin. Et hęc melior & uerior mihi uidetur, nisi in casibus à iure expressis. eandẽ & parem pœnam infligentibus, prout in l. utrum. ff. de parricid. in l. quisquis. C. ad leg. Iuliam. maiestat. in c. fœlicis. in princ. de pœn. in vj. & in clemen. j. illo eo. tit.

8 Secundò non † procedit prædicta distinctio, ubi specialis pœna à lege consulenti imponitur: quia attenditur tunc talis specialis lex, de qua constat. l. unic. C. de raptu uirgin. cum dictis Salicet. & Dec. hic & in præalleg. c. j. col. vij. in vij. limitatione de offic. deleg. post Felin. ibidẽ in iij. col. Et uidetur de indubitabili quando ita lex pedem figit. Tertia

9 limitatio † est de interdicto unde ui. Dec. sequi uidetur Roma. contrariũ tenentem per textum præalleg. c. sicut. idem facit in d. c. j. ubi Fel. hanc limitationẽ prius reprobauit: quia satis spoliare dicitur, qui cõsilio suo aliquem spoliat. cætera ad istud propositum dicas, ut hic per Decium, & in d. cap. j. post Felin. ibi. & in d. cap. sicut.

Postremò in materia consilii nõnulla in actu practico utilia notabis

10 & primò, † ꝙ mandatum differt à consilio. mandator enim obligatur mandando, sed non consulens consulendo. l. ij. ff. mand. not. gl. in præalleg.

alleg.regula nullus. ad fi. Et debens
11 † procedere uel iudicare cum consilio iurisperiti uel talis, tenetur quidem requirere, sed non sequi: secus si dicatur, de consilio, uel iuxta, aut secundum consilium: quia sequi tenetur: ut per Cyn.Bart.& alios in l. id quod pauperibus.C. de Episcop. & cleric.summam Angel. in uerbo consilium. uersic. seu.§. quarto. & Philip.Franc.in dicta regula nullus. col.fi.ubi ponit, q̄ si præpositiones prædictæ, de, & cum, adiiciantur cō sensui aut uoluntati, non differunt, & semper requiritur q̄ consensus & uoluntas interueniat, per iura ibi alleg. Est enim aliud consilium, aliud consensus.c.cum olim. de arbitr. c. cùm in ueteri.de elec.c.j. ne sede uacan.libr.vj. ubi uerò consilium uel consensus suspicioni supponitur, quid agendum sit, docet Feli.in c.e. doceri.col.pen.de rescrip. An consilium pro ferenda sententia datum,
12 sequendum sit: & quod † consilium discordantibus consultoribus probādum sit, ac tenendum: uidebis per Phil. Fran.in dicta regula, nullus ex consilio.Paul.de Cast.in consil. xv. col.ij.antiquis.Barb.in cōs.lxxxviij. col.fi.lib.iij.Felin.plenius in c. cùm uenerabilis. in ult. char. de except.
* Comens.in consi.lv.& Mod.Mediolan.in l.coram.s.tit.primo.] scribentes in l.si conuenerit.ff.de re iudic.& in l.duo iudices.ubi Ias.colū. fin.eo.tit.Curt.in l.j.col.xj.ff. si certe peta. Ang.in §.j.col.ij.institu. de satisda.tuto.ubi dicunt iudicem consultoribus discordantibus, posse uno consiliorum reiecto aliud acceptare, licet minoris partis, modò sanius sit, secundum Francū loco præ alleg.uide etiam Fel.in c. sciscitatus col.vj.de rescrip.prac.Papien. in forma lib.appell.à diffi.in uerbo petēs. Paul.de Cast.consi.lxxxviij. pro declaratione.col.j.in antiquis. & Specu.in tit.de requisitione consilij. in
13 quibus locis uolunt, quòd † statuto consuetudineq́ue circunscriptis, iudex causam per se iudicandam alteri committere non tenetur consulēdam, modò ipse peritus sit: aliàs secus, tam de iure, quàm de consuetudine laudabili.Ioan. And. in addit.
14 ad Spec.proximè alleg. Et ubi † ex forma statuti consilio sapientis committitur causa, id fieri non debet, nisi datis per ambas partes suspectis & confidatis: secundum Bald. in l.j.C. de rela.in consi.ccclxx.lib.j.imò nec consilium nec scriptura mitti debet, nisi confidato.Bald.in addit. ad Specu.proximè alleg.per §. quod sæpè. in auth.de trien.& semis. ubi ex illo text.id colligit glo.sequitur Firm.in reper.in uersi.consultor. ad fi. dicēs post Bald.consultorem non esse per iudicem eligēdum, nisi citatis prius partibus ad dandum suspectos & cōfidentes: quibus datis potest iudex alium non datum pro confidente eligere, dummodò pro suspecto datus non sit, allegat Ioan. And. Phili. Perus.& alios.Sed quod de suspectis & confidentibus, Baldus & præalleg. dicunt, de iure non procedit, nisi statuto uel consuetudine aliud caueatur, aut disponatur: ut p̄ Paul. de Cast.in l.obseruandum.ff. de iudi.ideò text.in c.statutum.in §.assessorem.de rescript. in vj.uult, quòd delegato assessore indigente, assumi

debeat unus neutri partium suspectus. & ibi gloss. colligit practicam, quæ in iudicijs frequentatur dum suspecti traduntur: & secundũ Ioã. And.& Gemin. ibi, assessor qui suspectus non est, assumi potest, quãuis non sit de cõfidentibus in quos fortè non conueniunt partes. ibidẽ etiam not. cum gloss. Philip. Franc. non esse dandos confidatos, sed suspectos: secundum Bal. ibi. si tamen darentur, iudex non arctaretur, subdit ad eligendum confidatos: uerum satis est eligere nõ suspectos: secundum Ioan. And. imò ut scripsit, inquit, Innocentius, iudex nõ tenetur in eligendo consultorem partes se-
15 qui, & si † malum consultorẽ eligat, parti ad interesse tenetur. prædictis adde Lanfran. de Oria. in repetitio, c. quoniam contra. in uerbo interlocutiones. col. iii. de proba. ubi post Bald. in l. ii. C. de sentent. ex pericu. recit. determinat iudicem posse sibi consultorem iurisperitum pro causa decidenda assumere, quãdo ex se peritus non est ratione scientiæ iuris, ut sunt potestates uillarũ, & arbitratores qui idiotæ sunt. Si aũt propter iuris peritiam electus esset iudex, ut sunt uicarii potestatum & similes, talis iudex non potest partes ad eligendum consultores compellere: quia de se conqueratur, si nesciat. l. ii. ff. quod quisque iur. & ubi cogit iuridicè partes ad eligendum cõsultorem, potest pariter cogere ad soluendum æqualiter salarium cõsultoris. argum. §. fina. l. iiij. fini. regund, nisi ad instantiam unius partis tantùm cõsilium peteretur: quia altera pars in expensis contribuere non teneretur. plus refert uoluisse
16 Innocen. quòd † etiam inuitis partibus possit iudex sibi consultorem eligere, quod non placet Angel. in d. l. ij. & si consultor suspectus esset, fortè ob inimicitiam, potest, ait, ut suspectus recusari, aut peti aliũ adiũgi: statuta tamen hodie, dicit, prouident. Sed dictum Innocen. de assessore uel consultore eligendo nõ requisitis partibus, & fortiùs requisitis, sed non consentientibus, uerius est & communiter approbatum, per d. §. assessorem. ut ibi tenent Archidia. Ioan. And. & Philip. Franc. Hostien. in summa eiusdem tit. Barb. in c. super quæstionum. ad fin. §. uerũ. de offic. delega. ubi etiam per Felin. declarantem quando consultorẽ eo modo assumens, de illius imperitia factoq; teneatur. Vides itaque iudicem de iure posse sibi consultorem eligere, seu alteri dummodò nõ suspecto causam consulendam cõmit-
17 tere: ideò in §. assessorẽ, dicitur, † delegatum tali assessore indigẽtem debere neutri parti suspectum assumere: non dicit, quòd faciat suspectos & cõfidentes sibi dari, sed ꝙ suspectum non assumat ad libitum: ergo potest illũ assumere. quòd si suspectũ elegerit, recusationi locus erit, propterea rectè faciet si suspectũ nõ assumat. ita intelligitur. §. assessorẽ. qui licèt loquatur in delegato, procedit tamen etiam in ordinario, & de iure ciuili, cùm lites sine suspicione ꝓcedere debere, clari iuris sit. l. apertissimi. C. de iud. & de tribus modis, quibus consiliũ requiritur à iudice: uide Paul. de Castr. in d. consil. incip. pro declaratione. Et ꝙ iudex non

non peritus in iure, ꝓcedere debeat de cõsilio Iurisperiti per eum assum pti. ponit etiam Bald. in l. solet. in §. legatis. suprà de offic. proconsul. & lega. dicẽs † ꝑtates terrarũ aliosque imperitos iudices debere super punctis iuris cum consilio sapientũ deliberare, & nõ ex suo capite procedere. Adde gloss. & doctor. in l. ii. C. de sen. ex peric. recit. quòd in re dubia cum sapientibus debet iudex cõsilium habere. omnia enim rectè cũ consilio geruntur. l. non dubiũ. C. de repud. facit tex. notab. in l. si auiã C. de ingen. man. ibi, si cũ peritioribus tractatum habuissem, facilè cognosceres. de quo tex. uide Speculat. in titul. de aduoca. in §. nũc ut dixi. col. ij. Barba. in c. proposuisti. col. v. de probationib. & Deciũ in l. iuris ignorantia. ad fin. C. qui admitti.

19 Quod igitur fieri uidemus † sæpè dando suspectos & cõfidentes, quorum consilio in causis proceditur, in iure communi fundatum nõ est, sed statutario uel consuetudinario: & sententia tunc prolata absque consilio requisito ipso iure nulla est, etiã quòd prolata esset secundum casum legis: ut per Alexan. in consi. lix. colum. j. libr. iiij. Moder. Asten. post. Bal. in tracta. de for. char. xxxvj. col. iiij. & char. lix. col. iij. Et de consilio quod requisitum fuit, debet in actis apparere aliter, quàm per assertionẽ iudicis, ad hoc ut ualeat sententia. Bald. in l. j. C. ne liceat in una eadẽque causa tertio prouo. Ioan. Milis in repertorio, in uers. sententia. col. penul. Et ultra præalleg. uide Alex. in consi. cxlv. lib. v. & clxxv. col. fin. in eo. & lxij. lib. ij. & in l. sic stipulatus. ff. de uerb. obligat. Calca. in cõs. xliij. col. ij. Felin c. si quæstiones. de simo. Moder. Asten. loco præalleg.

20 fol. lij. colũ. ij. ubi ponunt, an † talis commissio decisionis causæ sapientis consilio ex forma statuti fieri debeat, quando res clara est, uel iudex iam præparauit sententiam. Et utrũ nulla sit sententia, qua iudex pronũciat, prout in consilio per talem ferendo. Alex. consil. clxxv. ad fin. lib. ij. & quid agendum partibus in eligendo discordantibus, Barto. in §. j. l. j. ff. de uentr. inspicien. & Felin. in rub. de treu. & pace. col. iiij. Quod si partes consilio talis electi stare ꝓmiserint, an reclamare, appellaréue poterint? Soc. consi. xxiiij. q. j. uol. j. Felin. in c. cùm uenerabilis. col. xvj. uers. fallit secundo. de except. & Moder. Asten. loco prçallegat. Huiusce-

21 modi uerò † consultori causam cõsulendam cõmittens iudex, omnia acta transmittere debet, aliâs înfamatur, si pars læditur. l. ne causas. ubi Paul. de Castr. & alij not. C. de appel. Et postquàm consilio sapientis commissa est causa, nouas probationes uel productiones admittere non debet iudex. Bald. consi. clxxvi. in fi. lib. j. Bart. in l. ex illo. C. de appellat. & Aret. in cap. tam literis. colum. j. de testi. Recitet autẽ consultor in discussione articuli opiniones doctor. inde suam ponat. Abbas in c. quærenti. in princ. ff. de officio

22 delegati. Et an iura † & rationes in consilio adducere teneatur? Abbas in cap. sicut ad fin. de re iudicata. & in consilio ij. Corneus consil. lxxix. 301. & lib. iij. Felinus in dict. capit. sicut. colum. vij. ubi cõcludunt

consilia decisiua sine iurium allegationibus fieri debere. & si ad iustificationem consultationum contrarium sæpenumerò faciamus: ut Abbas, & Corneus in præallegatis consiliis fecere.

Postremò notandum est, quòd
23 † sententia lata secundum consiliũ sapientis, non transit in rem iudicatam, quin habito consilio eminentioris doctoris, & melius ueritate cognita retractari possit. Ant. de But. in c. proposuisti. de probat. & licèt articulus iste disputabilis sit, pluraque dici in eo possent: ut ibi per Feli. & Dec. opinio tamen Ant. de But. communis est. Dec. in consil. cclxxviij. ad fi. Crot. in tract. de testi. fol. xv. cum sequen. in secunda limitatione. ubi in causa matrimoniali idem esse dicit. accedant accumulata ab Hippol. de Marsil. in notab. cxxviij. & cxcv. & per scribentes in l. admonendi. ff. de iureiuran. quamuis Curt. Iunior ibi in v. col. nunquam sibi placuisse opinionẽ Ant. de Butr. dicat, in practicaque illã minimè seruari, quodque talis sententia ex priuilegiatis probationibus lata non dicitur. Nõ inuoluam silentio pulchram consultationem Curt. Iun. in consil. ij. con
24 sulentis, quòd † princeps, seu dominus superior, officiali sui uasalli mãdare non potest, ut in certis causis, uel in aliqua causa, procedat de consilio talis: turbaret enim iurisdictionem uasalli in cognitione causarũ primę instantiæ, quod minimè licèt. Salubris est itaque practica Cancellariæ Sabaudiæ, secundum quam aliquando mandatur magistratibus uasallorum, excellentiæ Ducalis, ut procedãt de consilio iurisperiti partibus non suspectis, simpliciter nemine nominato, cum istud iuris sit, ut ex prędictis liquet, sed de his satis. Reliqua in materia uide in l. nemo potest mutare, infrà eo.

SVMMARIVM.

1 *Vasallus mei uasalli, meus uasallus non est. Etiam quòd habeat bona mea in feudum. nu. 3. & quomodò procedat. nu. 7.*

2 *Vasallus feudum alienare non põt: secus subinfeudare æquè idoneo, & quæ requirantur.*

Et stãte generali consuetudine in emphyteusim concedere.

4 *Vasallus uasalli mei fidelitatem mihi iurare non tenetur, sed uasallo meo. Nec compellitur seruire mihi, sed ei: & ipse mihi. nu. 5.*

6 *In alienatione feudi cuius consensus requiratur, mediati, uel immediati.*

8 *Homines Baronis alicuius Regis, nõ dicuntur homines Regis.*

9 *Amicus inimici mei, quando habeatur ut meus inimicus.*

§ Socii mei socius, meus socius non est.

Ista est famigerata regula, quæ sumitur ex l. qui admittitur. cũ duabus leg. seq. ff. pro soc. ubi not. exẽplum datur. Et pariter homo hominis mei, meus homo non est: neque libertus liberti mei, libertus meus est. l. Modestinus. ff. de uerb. sign. Ex qua sumit ibi glo. arg. insertque

ad

ad † uasallum mei uasalli, ꝙ meus uasallus non est: quod intelligunt doctores, quando est uasallus uasalli mei ratiõe alterius rei: secus si pro eadem re quæ ad dominũ pertinet: ut hîc per Dec. uel ut dicit Bart. in l. Claudius fœlix. ad fi. ff. qui pot. in pign. hab. qñ feudum constituitur respectu diuersarum rerũ, aliàs secus. ut etiam per Bald. pulchrè in l. j. col. ij. C. commu. de leg. ubi dicit uasallũ uasalli mei, nõ esse uasallum meum inspecta obligatione conuentionis: sicut nec colonus coloni mei, est meus colonus: sed inspecta re meus dici potest. arg. l. solutum. in §. unde si domum. ff. de pign. actio. quæ omnia, licèt Deci. taceat, cumulauit prius Felin. in c. quæ in ecclesiarum. col. xxiiij. cum sequ. in sexta declara-
2 tione. de consti. ideò licèt † uasallus in toto uel in parte feudum alienare nequeat, põt tamẽ alij æquè idoneo subinfeudare sine licẽtia domini. §. illud de prohib. feud. alien. per Fed. §. similiter. in titu. de lege Conr. secundum Fel. ibidem. & in d. §. similiter. ponunt doct. quæ requirantur ad hoc ut talis subinfeudatio fieri possit. de quo per Guid. Papæ in q. clxij. Ias. in tit. qui feu. dar. pos. char. ult. & consi. ccxxxv. lib. ij. Iacob. de sancto Georg. in sua feud. inue. in uerb. ita etiam quòd ipsi uasal. & in uersi. cum pacto, de non alienando. col. vj. & vij. & Curt. in tract. feud. in ultima cau a priuationis feud. in pria regula princ. fol. xxxix. & xl. ubi ẽt ponunt, ãn attenta saltem generali consuetudine possit in emphyteosim concedere. Hinc dicit Socin. in consi. lxvj. col. ij. lib. iij. post Bald. ꝙ sic reperietur utile dominium superius, & utile dominium inferius: seu sub illo: quia primus uasallus non cedit alteri feudum, sed concedit. faciunt quę scribit Zasius in libello feu. in x. parte de feud. priuat. cõclu. x. Quemadmodum ergo socij mei socius, ut hic dicitur, socius meus non est: ita uasallus uasalli mei, nõ est meus uasallus. quod sine dubio procedit quando secundus est uasallus ratione alterius rei, quàm feudi
3 à me procedentis: † secus si pro eadem re, ut suprà dixi. Quam opinionem sequitur Guido Papæ in quæst. cccccl j. in secundo quæsito, subiungens non esse mirandũ, si homines, de quibus ibi per eum, sint homines Episcopi & Regis, quia homo põt esse seruus plurium. d. l. si seruus plurium. ff. de leg. j. Est enim, inquit, species seruitutis esse hominem alterius, non ꝙ sit seruus, sed quia punitur in perditione feudi, si non iuuet dominum: ut ibi per eum. doct. tamen communiter contrarium uolunt, ꝙ uasallus uasalli mei, non sit meus uasallus, etiam ꝙ primus uasallus secundum acquisiuerit ex feudo uel parte feudi: ut post Specu. & Bald. scribit Socin. in d. consil. lxvj. colum. ij. ideò dicit notanter Bald. in cap. cæterum. colum. j. de iudi. ꝙ sicut debitoris mei debitor, non est meus debitor: quia cum eo nullum pactum habeo. Ita uasallus uasalli mei, non est uasallus meus: quia fidelitatem mihi non præstat, sed sibi. ea propter tenet, quòd si feudatarius Regis ex illo feudo plures alios acquisiuerit uasallos, inter quos de tali causa quæstio uertatur,

non cognoſcet Rex, ſed Regis feudatarius, à quo tales uaſalli feuda recognoſcunt. ſequitur Fel. in d. c. quę in eccleſiarum. loco præalleg. & Iaſ. inter conſilia Bruni conſi. viij. colū. fi. Ea propter † ꝙ talis uaſallus mei uaſalli fidelitatem mihi iurare non teneatur, ſed uaſallo meo: ut etiam per Bald. in d. l. j. col. ij. C. commu. de leg. Brun. in conſi. cviij. col. v. adducentem Gofre. & Spec. ordine enim ſucceſsiuo ſibi inuicem præſtare, inquit, debent fidelitatem & ſeruitia ex eadem re, nihilque commune habet ultimus cum primo. argu. notatorū in l. ſi uſusfructus. in prin. ff. uſusfruct. quemadmod. cau. & in l. ult. ff. ſi cui plus quàm per legem Falc. ubi legato uſufructu Titio grauato per fideicommiſſum Mœuio reſtituere, Mœuius Titio cauet, & Titius hæredi, non autem Mœuius. ſic etiam in lege cum à te. ff. de ui & ui armat. ubi illo interdicto nequeo agere pro ui per eum illi illato, qui uim mihi prius intulerat in eadem re, quaſi ex actuum & perſonarum diuerſitate ultimus cum primo nihil habeat commune. facit §. j. l. ſi in lege. ff. loc. ubi res poſterioris conductoris primo locatori non obligatur, ſed ſolūmodò immediato, & ſic ordine ſucceſsiuo: & per conſequens quò ad eum, cum quo nihil contractum fuit, nec aliqua ſubeſt obligatio, de uaſallo ſui uaſalli non pertinet ſe impedire, neque de ſubditis illius ſe intromittere ſecundum Hoſt. ibidem relatum. quibus adde Iacob. de ſancto Geor. in tract. feud. in uerbo, ita etiā quòd ipſi uaſ. colum. ij. & Franc. de Curt. in tract. feud. fol. xl. in prima regula princ. colum. iij. & iiij. ubi poſt antiquos feudiſtas concludunt ſuperiorem dominum uaſallum ſui uaſalli ad ſibi ſeruiendum non poſſe compellere, ſed requiret primum uaſallum, & primus ſecundum, cuius ſub uaſalli auxilio, domino ſuo ſeruitia præſtabit. Et pariter in alienatione

6 † feudi non primi, ſed immediati domini requirendus erit conſenſus: ſecundum Curt. præalleg. ſed cōmunis eſt ad oppoſitum, ut per Iacob. in tract. præalleg. in uerb. & cum pacto de non alienando. col. vj. & vij. ubi limitat. & per Iaſ. in cōſil. clxxx. lib. ij. Poteſt igitur in hoc pulchro

7 articulo concludi, † quòd uaſallus uaſalli mei, etiam ratione eiuſdem rei feudalis, propriè dici non poſsit vaſallus meus per rationes prædictas. Item quia id nulla lege probatur, ideò &c. l. illam C. de collat. & eſt hęc, vt ex prædictis liquet, receptior ſententia. Largè uerò & impropriè uaſallus meus dici poteſt re, quę mea eſt, inſpecta: ut dixit Bald. in ſuperioribus relatus, qui propterea ſubiunxit non teneri ad iurandum mihi fidelitatem, ſed uaſallo meo, ſicque domino ſuo immediato. Ex quo inconuincibili elicitur argumentum, talem non poſſe dici uerè aut propriè uaſallum domini ſuperioris, cum talis teneatur domino ſuo iuramentum fidelitatis præſtare ut in tit. qual. uaſ. iur. deb. dom. fide. & tit. ſeq. de for. fid. largè uerò & impropriè ſic, ita procedat quod in locis præall. dixit Bald. Ex prædictis ſequitur ſecundum Specu. & alios hic

8 per Dec. relatos, † ꝙ homines Baronis

nis alicuius Regis non dicuntur homines Regis idem tradit Cur.in tracta.præalleg.fol.iiij.colum.iij.tales, inquiens,non esse homines Regis, sicut dicitur de subditis Episcopi respectu Archiepiscopi iij. q. ix. nullus primas.& c.pastoralis.de offi.ordin.Alc.et in d.l.Modestinus. in fi. sobriè loquẽs solum refert Dec. hic, & sequitur, ꝙ tales Regis subditi, propriè nõ possunt dici : impropriè uerò sic.eo quòd uerba per priùs nõ per posterius intelligẽda sunt.l. qui liberis.§.j.ff.de uulg. Infertur pari-
9 ter ex prædictis, † quòd amicus & domesticus inimici mei, inimicus meus non dicitur, licèt illi de fide detrahatur quò ad me : nisi cum inimico meo contracta esset amicitia in meam perniciem, tunc enim inimicus meus diceretur, & priuationis feudi iusta esset causa : ut hic per Dec.sequitur simpliciter Alcia. loco præalle.uide Afflict.in decis. regni. cccvij.ad fi.& latius Curt.in præalleg.tract.feu.fol.xxxv.col. iij. in xv. causa priuationis feudi.

SVMMARIVM.

1 *Ira, & iracundia unde dicantur.*
2 *Facta uel dicta calore iracundiæ nõ ualent. Limita nu.4.6.10. 15. 17.*
3 *Ira Dei est tranquilla iusti supplicij constitutio.*
5 *Iracundia debet probari, quæ est difficilis.*
7 *Pæna delicti calore iracundiæ facti minuitur propter iustum dolorem. Limita nũ.9.*
8 *Occidenti fugientem, qui eum percussit, mitigatur pæna ordinaria.*
11 *Faciens iniuriã alicui calore iracundiæ, eam reuocare potest. Et intra quantum tempus.nu.12.13.*
L. si uendicari.C.de pæn.declaratur, & ornatur.
14 *Actio iniuriarum quomodò aboletur.*
16 *Perseuerantia quomodò probetur.*

L. XLVIII. PAVLVS.

QVICQVID calore iracũdiæ uel fit, uel dicitur, non prius ratum est, quàm si perseuerantia apparuerit, iudicium animi fuisse : Ideoque breui reuersa uxor, nec diuertisse uidetur.

EXTRACTA est ex l.iij.ff. de
1 diuort.Dicta † est autem ira, ab eo ꝙ à se it,& furit,qui irascitur.Vnde iram deponens ad se redire dicitur. hinc Terent. Tandem reprime irã, & ad te redi.Iracundia uerò dicitur eo ꝙ iram incendat, secundum Festũ,sed pro ira sæpè ponitur : ut per Cic.lib.iij.Tuscul. Iracundia est ulciscendi libido.sic potest hic capi,& nobis inuitis nascitur, ideò nunquã rõni succũbet.oẽs.n.motus qui non uoluntate nostra fiunt, inuiti & ineuitabiles sunt: ut horror,frigus, rubor,& similes motus, ut per Senecã in libro de ira ad Nouatũ,ubi quid ab iracundia distet ira, docet.
2 Nota,ꝙ † quicquid calore iracũdiæ,uel fit uel dicitur, ratũ firmũq; non est,nisi accesserit perseuerãtia, quæ animi indicium ostendat.Concordat l.iij.ff.de diuor.facit text.l.si filiam.

filiam. ibi, si non incõsulto calore C.de inof.testa.& in l.si non conuitij.C.de iniur.nam impedit ira animum, ne possit cernere uerũ, ut ait sapiens: & ut dicitur in c.ꝓductior.
3 de pœnit.dist.iij.†ira Dei non est ut hominis, idest perturbatio concitati animi, sed tranquilla iusti supplicij constitutio. in quo grauiter errauit Lactan.in libr. quem de ira Dei inscripsit. nimirùm igitur si quæ eo tẽpore aguntur, non subsistunt. non enim suus est ira percitus, ut de furioso dr̃, in l.Fulcinius. in §.adeò.ff. ex quibus cau. in pos.eat. ideò sicut quod furiosus dicit facitque, ratum non est.l.furiosi.supra eod.titu. nec quod dicit, aut facit ira percitus. Illud itaque laudabile est, in quo ratio totum agit, & furor nihil sibi uẽdicat. restringẽda sub ratione potestas est, nec quid agendum priusquã concitata ad tranquillitatem mens redeat. nam commotionis tempore iustũ putat omne quod fecerit.ideò Apost. inquit, non uos uindicantes charissimi, sed date locum iræ. hoc est, declinetis eam ne nos corripiat. c.illa.& seq.xj.quæstio.iij.

Exemplificari etiam potest hæc regula ultra exemplum Iurisconsulti, de diuortio.in exhæredatione filij, uoto, iuramento, confessione, accusatione, professione, acceptatione secũdi beneficij, & similibus: ut per Rom.quem hic in apost. ad Bar.refert Alexã. & per Dec.ac per Feli.in c.Matthæus.de simo.& Ias.in l.si filiam.C.de inoffic. testam.& Bauer. loco infra allegando.

Intelligũtur aũt prædicta, quãdo
4 †iracundia talis est, quæ mẽtis alienationem inducit, aliàs secus. Ioan. Andr.Abb.& alij in c. dudum. per illum text.de conuer. coniug. Deci. hic Bauer. infra alleg. Feli. in c. dilecti filij. col.fi.de except. & pleniùs in c.sicut.de iureiur. ubi post Inno. ait, quòd habentia consensum alterare, illum ex toto uitiant, & per errorem actus fieri uidetur.l.non fatetur. ff.de confes.nec consentit, qui errat.aliud, inquit, si non esset tanta iracũdia, quia subsisteret obligatio, probaturque intelligentia ista per æquiparationem supra factã de irato ad furiosum, qui suus non est. Ex quibus patet, regulam & conclusionem loqui de ira consensum taliter alterante, ut quis suus non sit: talis
5 †uerò iracundiæ & furoris exigitur probatio, quæ difficilis est, secundũ Abb. quẽ refert & seqtur Fel. in d. c.sicut.& tacito Fel. Dec. hic ad fin.

Secundò intellige, ut per Bald.&
6 Sali.in d.l.si non conuitij †dicentes, quædã esse, quæ iuris sortiuntur effectum, ut contractus, repudiũ, confessio, uotum, & similia: & ista per iracundiam impediuntur, quia non ꝓcedunt ex animo, sed ex animi alteratione.d.l.iij.de diuor. Quædam iuris non sortiũtur effectũ, ut maleficia, & tunc non curatur de iracundia: sic intelligitur secundum eos regula nr̃a. quibus assentiunt Roma. & Alex.præalleg. Fel.in d.c. dilecti. col.fi.& in d.c.sicut. Dec. hic & Ias. loco præalleg.Si.n.in delictis excusaret iracũdia, raro punitioni delictorum foret locus, quod absonum esse
7 dicunt.Subiungẽtes tamen, ꝙ † licèt talis iracundia non excuset: mitigãda tamen est pœna, quãdo ex iusto dolore

dolore prouenit.l. si adulterium cũ incestu.in §.Imperatores.ff. de adulter.cum aliis hic alleg. per Dec.Feli. & Ias.in locis præalleg.& in cap. significasti.el ij.de homicid. Aret. in cons.lxxx.Alex.cõsi.lxxvi.uol.i.Hippol. in l.i.in §.diuus. el.i.colũ.pen. ff.de sicar.& in cons.xxv.& cxxix.& alibi sæpe.Dec.cons.cccclxxxii.& in l.ut uim.col.iij.ff.de iusti.& iur.ubi post Butr.& Aret. concludit,ꝙ licèt
8 †prohibitum sit occidere fugientem qui te ꝑcussit, quia id potius ad uindictam quàm ad defensionem tẽderet, si tamen id feceris,de homicidio pœna ordinaria puniri te nõ debere, homicidij pœnam iusto dolore diminuente. d.§.imperatores. cum
9 præallega. Nisi intellige †ex iniustá causa ad uindictam quis ꝓuocatus esset,ex accusatiõe puta blasphemiæ in ludo dictæ.pœna enim tunc non minuitur.c.inebriauerunt.xv. quæstio.j.ut per Abb. & Ioan. de Ana. in cap.ii.de maledi. & Iaso.in d.l.si filiam. col.ii.

Tertiò principaliter hanc regulã uolentem inconsultũ iracundię calorem carere uitio, secundum gloss. in c.cum te.de re iudi. intelligit ibi
10 Imo. †ubi sine præiudicio aduersarii actus retractari potest. exemplũ in d.l.diuortium.de diuor. & in casu ca. si quis iratus.ii. q.iii. aliàs secus:ut in actione iniuriarum, quæ competit etiam pro iniuria illata ex iracundiæ repentino calore. præsumitur enim iniuriandi animus:& si reuocari posset,nõ reuocaretur prę iudicium & damnum iniuriã pass. d.l. si non conuitij. & fuit doctrina Sali. ibi, secundum Feli.in d.c.cum te.colũ.iij. ubi hanc declarationem extollit. Si quis igitur secundũ prædicta,iniuriosa uerba reuocaret, iniuriarum actionẽ non euitaret.tex. tamen d.l. si non conuitii. loquitur
11 solummodo†de conuitio calore iracundiæ dicto,ut conueniri possit iudicio iniuriarũ,qui obloquutus est: sed an hoc procedat facta reuocatione,ibi non dicitur. & uidetur quòd non,cum per reuocationem satisfactum uideatur iniuriam passo.argu. l.nihil tam naturale.cum ibi no. suprà eo. ideo Orianus in rep.c. quoniam contra.in uer.confessiones.colum.i.de probat.post Ang.& Imol. dicit, ꝙ si eum qui uerba protulit iniuriosa pœniteat,probata iracundia ne actione iniuriarum conueniri possit, proderit per regulam nostram, nisi tale quid esset quod pœnitentia reuocari nõ posset,ut quando ad operam facti suisset deuentum,sequitur simpliciter Marsil. in in singu. dcxxvi. utile pro amico reputans:qui in aliquem iniuriosa uerba protulisset: & sic obtinuisse in practica asserens. quibus adhæret Thom.Ferra.in sua caut.xxxix.cautelã esse dicens,ut antequàm recedatur à loco dictæ iniuriæ, dicatur iniuriam passo falsa esse, quæ dicta sunt,quodque dicentem dixisse pœnitet: quia talis reuocatio, siue ex iracundia,siue ex proposito illata sit iniuria, facit cessare actionem iniuriarum: ut ibi per eum.Deci.hic ad fi.de prædictis non faciens mentio-
12 nem,quærit, infra † quantum tempus inferens iniuriã excusare se possit:reuocando, & pœnitendo, intellige, aliàs non excusaretur, dicta l.si non

non conuitii. & sequens Lucam de Penna tenet, quòd facere id possit infrà triginta dies. arg.l.si uindicari.C. de pœn. ubi si princeps seuerius in aliquē uindicari mādauerit, triginta diebus ab executione super sedendum est, ut interim uideatur, an per iracundiam mandatum fuerit: quia si per iracundiam, cessabit ea temporis intercapedine ac interuallo. concordat c.cum apud Thessalonicā.xj.q.iij. ubi assignatur ratio & causa, ob quas Theodosius Imperator d.l. si uindicari. promulgauit, de cuius intellectu & materia uide etiam Feli.in c. iusgētium.col.ij. & in c.in causis.col.ij. de re.iudi. & in c.si quando.col.ij.de rescript.Ias. in l.puniri.colū.fin.C.si contra ius. Marsil.in l.j.in §.fi.col.xv.ff.de quæstio.Neuiza.in sylua nupt.col.pe.& Grāma.Neapol.in uoto.xxxij. præsumitur itaque iracundiam durare triginta diebus: ideò nimirū si durante eo tempore uerbum per iniuriā inconsulto iracundiæ calore platum reuocari potest. Quę opinio cum non sit ratione bona suffulta, mihi nequaquam placet.nam dispositio l.si uindicari. procedit ubi agitur de uita hominis ex mādato principis perimēdi, editaque specialiter fuit propter facinus a Theodosio apud Thessalonicam perpetratum, ne sibi uel successoribus suis tale quid in posterum contigeret. Et sic parum quadrat in proposito iniurię uerbaliter dictæ, & quòd iracundia tanto tempore durare præsumatur. Præterea iracundia nihil facit ad peremptionē actionis iniuriarum. tex.est in d.l.si non conuitij. sed reuocatio & pœnitentia uerborū per iniuriam prolatorum, quæ est post xxx.dies, fieri posse uidetur, cum ius similis reuocationis.xxx. dierū spatio præscribi nō reperiatur iure cau-

13 tum. Vnde ergo credere†possem eū, qui iniuriam dixit aut fecit modo prædicto, pœnitere & reuocare quæ malè dixit usque ad litis contest. super actione iniuriarum factam, non autem post. Ratio, quia post dictum tempus perfectè & irreuocabiliter acquisitum est ius iniuriam passo, etiam ad hæredē transmisibile.l.iniuriarum actio. ult.ff. de iniu. ideò absque suo consensu tolli non poterit.l.id quod nostrum.suprà eo. sed ante litis contestationem cùm perfectè & irreuocabiliter iniuriā passo ius quæsitum non sit, per pœnitentiam uidetur reuocari posse: eoque modo satis fieri iniuriā passo. Tutiùs tamen erit, quòd pœnitētia ductus incōtinenti quis reuocet, quia ea quę incontinenti fiunt, inesse uidentur.l.lecta.uer.dicebam.ff. si certum petat. bene itaque hîc dicit Iurisconsult.quòd uxor quæ breui reuersa est, diuertisse non uidetur. faciunt not.in c.cum uenerabilem.de except.ubi Paris.colū.vij. post alios concludit, quòd repentina cōfesio, indeliberata, & seu calore iracundiæ facta, non præiudicat, reuocarique potest etiam de errore minimè edocto: deliberata uerò de errore tantummodo educto, ita ꝙ meliùs utiliusque est dictam reuocationē incōtinenti facere, quàm post perseuerātiam & deliberationem creditam.

14 Actio †autem iniuriarum dissimulatione aboletur, illique annuo spatio

tio præſcribitur.§.fina.inſtit.de iniur.& d.l.ſi non conuitii,& pulchrè per Felin.in cap. ſin autem. colum. fin.de reſcript.

Quartò nõ procedit hæc regula,
15 ubi † poſt calorem iracundiæ perſeueraſſet quis in eadem uoluntate. dict.cap.ſi quis iratus. ſecundũ Iaſ. in d.l.ſi filiam.col.ii. ad quod uidetur tex.hîc,ibi, perſeuerantia apparuerit. ceſſat enim tunc animi concitati perturbatio, & alteratæ mẽtis conſideratio,præſentis regulę fundamentum,ut uiſum eſt ſuprà. quę
16 quidem † perſeuerãtia per iterationem,quę deliberationis ſignum eſt, induceretur,& excluderet allegationem iracundiæ.gloſſ.in d.ca. ſi quis iratus. tradit poſt Bal. Felin.in c. ſicut. præalleg. col.ſi.faciunt quæ de ſecundo iuſſu principis, limitando l.ſi uindicari. ſcribit Iaſo.in l.puniri.ad fin.C.ſi cõtra ius.Felin.& alii. in c.ſi quãdo.per illũ tex.de reſcrip.

Quintò & ultimò fallit hæc regu
17 la † in contractu facto cum eccleſia aut ad pias cauſas, quia ualet non obſtante calore iracũdiæ.d.c.ſi quis iratus. ſecundum Iaſo.in d.l. ſi filiã. col.ij.Roma.in ſing. & Alexan. hîc in apoſtil.ad Bart.& Baue. in tract. de uirtu. iur. uer.lxxviij. Quod intellige in cõcitato, & aliqualiter perturbato: ſecus quando eſſet concitatio,quæ mentis alienationem induceret,ſecundum Deci.ſuprà in prin. l.& Felin. in dict.capit.ſicut. & Bauer. loco præalleg. tunc enim geſta inconſulto calore iracũdiæ nõ ſubſiſtunt indiſtinctè. militat enim eadem ratio indiſcretionis & cæcitatis promittentis, uel contrahentis, ſecundum prædictos,quæ geſtorum nullitatem inducit.

SVMMARIVM.

1 *Ex maleficio ſerui nõ quæritur actio domino.*

2 *Acquiſita illicitè per filium & monachum, patri & monaſterio non acquiruntur.*

3 *Idem de acquiſitis per unũ ex ſocijs.*

4 *In generali conceſſione,non ueniunt illicita.*

L. ſi pater.cum ſimi.ff.quæ in frau. credi.ornatur.

L. XLIX. PAVLVS.

ALTERIVS circunuentio alij non prębet actionẽ.

EXEMPLIFICARI multipliciter poteſt propter generalitatẽ & obſcuritatem eius. Prima intelligentia gloſſ.ꝙ ob dolum non competat actio cum effectu, quia repellitur agens doli exceptione : nõ placet mihi.quia text. hîc uult, ꝙ non competat actio:in caſu uerò gloſſ. compereret,quamuis per doli exceptionem excludatur. Secunda intelligentia de dolo mediatoris dante cauſam contractui,eumque nullum reddentę, ideoque actionẽ non cõpetere:pariter non placet,ſolũ enim procedit in cõtractibus bonæ fidei, regula uerò hæc generalis eſt ad omnem circunuentionem . præterea l. & eleganter, cum materia loquitur de dolo contrahẽtis,noſtra uerò de dolo & circunuentione tertii.Magis placet exemplum Decij hîc per l.qd

ſeruus

1 seruus.in fi.ff.de acquir.possess. † ex maleficio serui non quæritur actio domino. & est ratio,quia in illicitis dominus non uidetur consentire. arg.l.si pater.ff. de his quæ in frau. cred.& l.procurator. uer. quod si inde-
2 bitum.ff.de cond.indeb.ideò si † filius usuras exerceat,patri non acquirit. & similiter per monachum illicitè acquisita monasterio non acquiruntur: ut post Bart. & alios scribit Aret.in d.l.quod seruus.col.fin.Exemplificari etiam potest in §.pœnæ.l.si fratres.& in l. quod autem ex furto.
3 ff.pro socio. † ubi ex causis illicitis acquisita, aliis socijs etiam omnium bonorum non acquiruntur, nec societati conferuntur, neque ad ea actionem habent alij socij. Et sicuti ex dolo & circunuentione propria nihil consequi quispiã debet.l.fi. cũ gl.ff.de dolo.ita nec ex dolo, aut circunuentione alterius ut hic dicitur.

Notandaque est conclusio quam breuiter hic uoluit Dec.quod in illicitis quis consentire non censeatur & in
4 † quauis generali concessione uel dispositione nõ ueniunt illicita, nec ea quæ in potestate concedentis uel disponentis non sunt.d.l.si pater.cũ similib.quæ uidere poteris per Roma. in consil.xcij. cxvj.ccix.cccxciij. col.ij.ccccij. & cccxxxvj.colum. iij. Barb.consil. xxiij.col.j.uol.j.Corn. consi.lxiiij.uol.iij.Alex.consil.ij. colum.j.& liiij.col.fi.lxxv.col.j. & cxxix.col.j.semper.in iiij.uol.& in v.uolum.consil.xxxiij.col.fi.& liij.col.ij. Iac.de sancto Georg.in inuest. feud. in uerbo,& dicti uas.col. ij. Aquẽ.l. ex facto. colũ.ij.ff.de uulg.Dec.in c. ecclesia sanctæ Mariæ.col.xx.de constit.& in l.j.in j.not.ff.de offic. eius Lancel.Galiau.in repetit. l. Centurio.colum.xij.ff.de uulg.quę not.ad d.l.si pater.

SVMMARIVM.

1 *Verbum, scientia, hic quomodò accipiatur.*
2 *Futuro facinori quando quis teneatur obuiare. & nume.3. De iure ciuili.nume.10. De iure canonico. numer.11.*
3 *Potestas uidens rixantes,& non mittens familiam quando debeat priuari.*
5 *Mutus non obstans, non manifestans, qui potest, & tenetur, quòd teneatur ad restitutionem male ablatorum.*
6 *Quis teneatur: non obstans: non manifestans qui sint.*
7 *Sciens aliquem domum fracturum & furaturum,non obuians sine dãno,reus est furti.*
6 *Dominus quando teneatur de gestis per seruos,famulos,& filios.nu. 9.*
12 *In crimine læsæ maiestatis punitur sciens,qui non reuelauit.*
Bartoli dictum in l. utrum. ff. de parricid.an sit uerum.
13 *In crimine læsæ maiestatis deficientibus probationibus, an quis cogatur subire duellum.*

L. I. VLPIANVS.

CVLPA caret,qui scit,sed prohibere non potest.

SVMPTA

SVMPTA fuit ex legibus hic p gloss. & Dec. alleg. Ex quorum dictis apparet, tã de iure ciuili quàm canonico hanc regulam procedere, imò & de iure diuino, ut infrà dicetur. Quemadmodum accipi debeat
1 uerbum † scientia, ex fine istius regulæ satis patet, & clarius declaratur in l. in delictis. ff. de noxal. An cum consilio, uel etiam si uiderit tantũ prohibere autem nõ potuerit. quid enim si contemnat seruus dominũ, uel cum trans flumen seruus sit, uidentem quidem, sed inuito domino noxiam noceat? Rectius itaque dicitur, sententiam eius accipiendam, qui potest prohibere: posseque illud quis non dicitur, quod est contra bonos mores. l. iij. §. idem cum Pollidius. ff. de usur. aut quod commodè facère non potest. l. nepos Proculo. s. tit. proximo. Quod ergo dici
2 tur † teneri quẽ futuro facinori obuiare, intelligitur quando potest secundum bonos mores, & sine rubore, ac commodè. Felin. in c. quantę. col. j. de senten. excom. & in c. j. col. ij. de officio deleg. Ad confirmationem præsentis regulę facit alia l. nullum crimen. infrà eod. ubi uidetur hæc repeti, dum dicit, nullũ crimen patitur is, qui non prohibet, cùm prohibere non possit. Et si de superfluitate opponeretur? Respondeo eum qui scit, sed prohibere non potest, culpa carere: ita procedit quod hic dicitur. ibi aliud determinatur, talem commissi criminis pœnã minimè pati, siue non debere puniri, cum culpa careat, ut hic dictum fuit facit text. in c. cognoscentes. de constit. ibi, rem, quæ culpa caret, in dãnum uocari non conuenit. A contrario autem sensu in istis regulis,
3 aliud esse liquet, † quando quis scit & non prohibet, cùm potest intellige, & ratione officii tenetur: ut per Bald. & Flor. in l. ij. ff. de nox. & Deci. ad fin. d. l. nullum. quod melius j. declarabimus. scrupulo enim societatis occultæ non caret, qui cùm posset manifesto facinori obuiare, desijt. xxiij. q. iij. c. non inferenda. & c. qui põt. & c. quantæ. ad fi. de sent. excommunic. habens itaque in aliquem potestatem, si uideat alteri eũ uim inferre, & non prohibeat, pro consentiente & faciente reputatur. glo. in d. c. quantæ. ualdè ibi no. per Fel. col. j. & in c. j. col. ij. de offi. dele. Ad singulare dictum Bart. & Bald. & prius Cyn. in l. ij. ff. de nox. quod
4 † si ptãs uel officialis rixantes & ad arma ruentes uidet, & familiam pro obuiãdo non mittat, deponi ob hãc causam licitè potest: nisi (secundum Felin. ibi) ad aliud faciendum familiam misisset, aut familia potens nõ esset ad sedandam talem rixã. Quæ quidem declaratio optimè probari uidetur per istam regulam, culpa eum carere dicentẽ, qui scit & prohibere non potest. in casibus. n. ã Fel. cõsideratis, licèt officialis sciret, prohibere non poterat. Dec. hic licèt de dictis Feli. non faciat mentionem, refert Bald. uelle in. d. l. ij. ꝙ non obuians maleficio ubi ad eum prohibere spectat, illud ipsum perpetrare uideatur: quodque procurator dominum in pœnam incidere facit, quãuis speciale mandatum non habeat, si dñs scit & patitur. Confirmatur prædicta conclusio, ꝙ sciens & non prohibens

prohibens teneatur quando potest & tenetur, ex his quæ theologi scri-
5 bunt in materia † restitutioois, quæ de necessitate salutis fieri debet, iuxta regulam, non remittitur peccatum, nisi restituatur male ablatū, quòd ad restitutionem talem obligetur mutus non obstans, non manifestans, hoc est qui potest, & tenetur loqui, consulendo, reprehendendo, pręcipiendo &c. talis enim quia causa est non directæ seu positiuæ, sed indirectæ & priuatiuæ iniustæ acceptionis: sicut in curia, seu somnus naucleri, causa est subuersionis nauis: ideò ad restitutionem tenetur. Rectè autem dicant, qui potest, & tenetur: quia potens si non teneatur, arguendus nō est. patet in Deo, qui cuilibet hominis peccato obuiare potest: sed cùm non teneatur, illi non imputatur aliquod nostrum peccatum. Et ne uacilles quærendo
6 † quis est qui tenetur, scitè dicunt illos solos esse, quibus ex officio præcipere, consulereque incumbit. Et idem intelligunt in aliis duobus, nō obstans, non manifestans: non obstans, hoc est non præbens auxiliū impeditiuum iniustę actionis cum potest, & tenetur: quia sic esset indirectè causa priuatiua actionis iniquæ. & propterea domini temporales, qui in terris eorum crebrescentibus latrociniis non obstant, damna passis ad restitutionē tenētur, quia possunt ut ex officio ad hoc tenentur, cùm esse debeât iusti custodes. Non manifestans, inuasorem puta, uel tunc, uel postea, ita quòd sit causa iniustæ actionis uel detentionis. ideò testis quod potest non manifestans, quia ex officio eidem incumbit, ad restitutionem damni, quod patitur proximus ob manifestationem non factam, tenetur. Et licèt regulariter uerum sit, in prædictis casibus, muti non obstantis, & non manifestantis, quòd illi soli, quibus loqui obstare, aut manifestare ex officio incumbit, comprehendantur: uerumtamen quoque est etiam illos comprehendi, qui ex occurrenti urgentis necessitatis periculo manifestè tenentur, & possunt absque damno & periculo suo:
7 † ut si quis sciat aliquem inuasurum domum Titii, rapturumque seu fracturum, & nisi significet, sequetur damnum, cū possit absque periculo & damno prouidere: si non facit, reus est furti: sicut homicidii reus esset, si eo modo sciret homicidium futurum, prouidereque posset & non faceret. Caieta. referens theologos in sua summula in uerbo restitutio. Et propterea
8 † si seruus domino sciente & non prohibente cum posset, hominem occiderit, tenetur dominus: quia ipse occidisse uidetur. d. l. ii. de noxali. Quod pariter uidetur procedere in seruitoribus & famulis: quia factum ab illis domino sciente. & non prohibente imputatur domino: secundum Dec. in d. l. nullum. per decisionem Bar. in l. de pupillo. in §. si quis ipsi prætori. in x. q. ff. de nou. oper. nuncia. secùs si inscio domino, uel prohibere non ualente delictum cōmissum fuerit: tunc enim secundum communem & ueram cōclusionem de talibus familiæ & seruitorum delictis, non tenerur dominus: ut per Corne. in consi. xl. lib. j. Feli. in cap.

Petrus

Petrus.de homic.ubi latè hâc mate-
riam tractat,sic firmans. quod extol
lit Dec.in d.l.nullum.de nobili tenẽ
te seruitores malę uocis, cõditionis
& famę,ut de illorum delictis tenea
tur, nec audiatur ignorantiam alle-
gans,cùm debuerit cõsiderare ea fa
cilè euenire posse,& per similes per-
sonas committi.Dicũt ẽt Ias.& Mo-
der.Papien.in l.j.C.de ser.fugit.per
decisionem Bar.in l.si seruus seruũ.
in §.Proculus.ff.ad leg. Aquil. ꝙ si
famulus alicuius ignem mitteret in
domum conductam, dominus non
teneretur nisi habuisset seruos no-
xios, ac malæ conditionis : quia tũc
in culpa esset tenendo in domo simi
les personas,propterea obligaretur.
per text.in d.§.Proculus. quod not.
Aret.tamen in c.constitutus.in viij.
no.de testi.tenet scientiam,& patiẽ-
tiam domini non inducere manda-
tum,licèt delictum prohibere potue
rit: & ꝙ ista non sit sufficiens proba
tio contra dominum si criminaliter
agatur:ut ibi per eum.communis ta
mẽ ut dixi,est ad oppositum.De de-
9 licto autem † commisso à filio uidẽ
te patre & non prohibente, nec cla-
mante contra filium, tenetur pater
ipse.Curtius Senior pulchrè in cõsi.
xlj.super processu.facit quod scribit
Paul.de Cast.in consi.ccccxxij. quia
scio.in nouis.de delicto ciuiũ, quos
cõmunitas prohibere potuit, ut prę
sumptio sit contra communitatem.

Præterea ad declarationem dicta
rum regularum de duobus quæ per
gloss.tanguntur uidendum est, an
de iure ciuili, delicto teneatur quis
obuiare, & alium si potest, defen-
dere : & similiter quid de iure cano
nico. Communis opinio doctor. 11
10 est cum glo.hic, quod † non tenea-
tur quis obuiare delicto, & aliũ de-
fendere, etiam clamando uel reue-
lando. Dec. hîc,& in c.j.de offi.dele
ga.& in l.ut uim.colum.penul.ff.de
iust.& iur.Fel.in d.c.quantæ. & ple-
nius in d.c.j.col.ij. Aquen. in repe.
d.l.ut uim.char.ult. ponunt ibi Fel.
& Aquen. regulam cum aliquibus
limitationibus, quibus addi potest
alia, quando commodè & sine sui
periculo quis fit, & prohibere po-
test, ut si non fecerit, teneatur : ut
per Dec.hîc. & in d.l.ut uim.colũ.
penult. & hæc conclusio communi
ter uidetur isto casu per doct. appro
bata, ut patet ex relatis per Dec. in
prædictis locis. faciunt quæ theolo
gi superius relati tradunt. si quis ta-
men obuiare desierit, cum posset,
in atrocioribus non puniretur pœ-
na qua punitur faciens, sed mitiori
& extraordinaria : secundum Felin.
in prædictis locis. Sed in secretó iu-
ris cõclusio, ubique per Dec. appro
bata, quòd de iure ciuili teneatur
quispiam de delicto, cui cum posset
non obuiauit,per regulas prædictas
uerior uidetur : sumpto argumen. à
contrario sensu : iunctisque prædi-
ctis, quod ubi commodè & sine pe
riculo obuiare quis potest, ad id se-
cundum communiter scribentes ob
ligetur, nec alius est istarum regula-
rum contrarius sensus, si ponderes
uim uerbi, posse, iuxta superius re-
lata. sed quicquid sit attentis limita
tionibus per Felin.& Aquen.præal-
legat, ad conclusionẽ assignatis qui
bus casus importantes includuntur,
non est in his facienda magna uis.

11 De iure uerò canonico † tenetur quis delicto obuiare: ut hic per gl. & Dec.iuribus per eós allega.& per Feli.prius in d.c.quantæ. & in d.c. j.col.ij.de offi.deleg.ubi plus dicit, quòd de iure canonico tenetur quis obuiare præiudicio proximi, ipso proximo etiam inuito à quo potest repetere exposita.exempli gratia, ex pensas in infirmitate alicuius factas: iuxta glo.lxxxiij.distinctio. in summa. declarando tamen,ut plenè per Feli.in locis prçalleg.ubi etiam uult in dubio potius negligẽtiam quàm
12 dolum præsumi. Quid autem † de sciente & non reuelante tractatum aut proditionem contra principem seu patriã an indistinctè teneatur? Bartol.in l.utrum.ff.de parricid.tenuit quòd sic:& multi sequuti sunt: ut per Firmia. in suo repertorio in uerbo scire.numer. 14. Baldus aliique plures dixere animam Bar.propter illud dictum in inferno cruciari,neque talem scientiam puniri debere, nisi sciens probationem delicti habuisset. Et ista opinio contra Bartolum cõmunior ueriorque uidetur: ut hic per Dec.& Felinum in locis præallegat.Aquen. in repetit. dict.l.ut uim.folio ultim.& in l.qui accusare.in princip.C.de edend.ubi pro hac sententia adducit tex in clemen.ij. cum gloss. in uerbo ualeat. de hæret.& per Cardinal.Alexand. in cap.si quis Papa.lxxix. distinctio. Hippol.de Marsil. in nota. clxiiij. Modern.Mediolan.in l.iiij.in §.Cato.in iiij.notab.ff.de uerborum obligatio.& Ripam in tracta. de peste, fol.xcij.in ultim.colum.xj. quæstionis.Ego autem fœdere distinctionis has cõcordarem opiniones, ut communis procedat in uia ac per modũ accusationis, quam non tenetur instituere etiam in crimine læsæ maiestatis ille qui probare non potest: secus autem sit per uiam simplicis admonitionis principi uel reipublicę præbendæ: ita etiam sentire uidetur Alciat.loco præalleg.Et licèt doctor.generaliter contra Bartol. dicant, quòd talis conscius reuelare non tenetur, æqua tamen uidetur prædicta distinctio. pro qua etiam facit: quia in foro conscientiæ ille qui potest obuiare delicto proximũ præmonendo ut caueat, si nõ facit, peccat, & tenetur in foro conscientiæ, & animæ. Abbas in cap. j. col. fin.de restit.spolia. & si necessariam diceremus copiam probandi reuelationi prædictæ, nunquàm locus esset, cum secretè tractentur & ordinentur similia. Amico semper consulerem ne se in periculum conijceret, uerum principi uel reipub.scientiam eius detegeret, atque nudaret non accusando quempiam, sed secretè admonendo ut à tali inconuenienti cauerent,reuelãdo quicquid sciret de tali re, quod si facere non posset, excusaretur, per hanc regulam cum aliis præallegat. & tradita per Curt.in tract.feud.fol.xxxvij.in xxvj.causa priuationis feud. Non omitto multos (quemadmodum de amiclis dicitur, periisse tacendo) etiam illustres & famigeratos uiros temporibus nostris, qui principibus & dominis suis tractatus contra eos factos non reuelarunt, quorum nomina & cognomina si uellem dicere possem. Ex prędictis etiam apparet,

13 paret, † quòd in crimine lęsæ maiestatis deficientibus probationibus non cogitur quis subire duellum, alias teneretur accusare reum offerêdo se probaturû in duello. De qua quidem materia duelli aliqua dicentur in l.fauorabiliores,infra eodem. * Vltimò nota pulchram gloss. hic, quæ ait secundum Moder. Mediolan.in tract.præsumpt.in xxxix.præsumpt.tertiæ regulę, quòd duobus rixantibus, non debet quis se interponere per modum per quem defensio redderetur debilior. & si occideretur, sibi esset imputandum: & diceretur factum ad defensionem, allegando plura alia, ut ibi per eum quod nota.]

SVMMARIVM.

1 *Defendere quis non dicitur, si defensio non duret.*

2 *Momentanea in consideratione legis non sunt.*

3 *Matrimonium contractum in articulo mortis ualet.*

4 *Verbum,restituere,hic quomodò intelligatur.& nu.5.*

6 *Verbum,capere,& accipere,quomodò accipiantur.*

L. LI. CAIVS.

NON uidetur quisquam id capere,quod ei necesse est alij restituere.

CONCORDANT iura alleg. per glos.& Dec.hic facit.l. cùm dotem.ff.ad l.Falcid.& multa quæ allegaui in l.non uidetur cœpisse. quæ est xiij.suprà eod. Probari etiam aliter potest quod hîc dicitur: quia ut clari iuris est, uerba cum effectu intelligenda sunt: sed quod alii restituendum uenit,parum utilitatis af-
1 fert. nec † dicitur quis defendere, si defensio non duret. l.ij. ad fin. ff.ex quibus caus.in pos.ea. ideò nimirû si tale quid capi non uidetur. ponderaque uerbum,uidetur, in regula positum, quod fictionem denotat: quasi dicat, capit quidem considerato facto,sed attento effectu restitutionis alteri faciendæ fingitur non capere. hic præsentis regulæ uerus
2 sensus est.Sicque etiam patet, † momentaneam acquisitionem in consideratione legis non esse, ad idem L. fin.in fi.C.de bonis quæ lib. & ff.de solu.l.qui sic.De qua materia, an & quando, ea, quæ momento durât, in consideratione habeantur, uide Bald.in l.cum quæstio.in fi.C.de lega.Roma.in consil. cclvj. & ccxcix. Barb.consi.xij.num.xxv.lib.j. Aret. consi.50.colum.iij.& lxiiij. col. iiij. in fi.& col.fin.Alexand.consil. xliij. col.fi.lib.iiij.& in l.singularia.colû. fi.ff.si cer.pet.Soc. consi.liij.col. fin. uol.iiij.Rim.in l.traditionibus. col. j.C.de pact.Iacob.in tract. feud. in uerbo, & fœminis. colum. ij. Iason in l.non tantum.C.de leg.Dec.in l. cum prætor, per illum tex.infrà eo. & in l.si tibi pecuniam. circa fin. ff. si certum petat.Curt.in l. unum fo lio.j. eodem titulo, & in tract. feudo.fol.xliij.uersic.sed circa præmissa. & in tertia parte.fol. iij. uersicu. xxvij.quæro.cum uersic.seq.Dec.in cap.in præsent.a.col.xxxvj.uers.ista tamen conclusio.de prob. Aquê. In

tit.qui feu.da.pos.fol.x.ad fi. ubi po
3 nunt,de † matrimonio duraturo tẽ poris momento, per existentem in articulo mortis, puta contracto, an subsistat. * Et consuluit Rui.in consil.lxxviij.lib.iij.& Paris.consi. xxix. col.j.lib.ij.& consi.xiij. eodem lib.]

Et quemadmodum ex prædictis patet, & hîc declarat Decius licèt de præalleg.non faciat uerbum, regula
4 ista intelligitur † quando illicò & incontinenti quis alii restituere tenetur: secus si ex interuallo ita quòd medio tempore utilitatem cõsequatur: quia medii temporis considera tur interusurium.l. Sulpitius.ff. de don.inter uir.& uxor. cum aliis hîc per Dec.alleg. & in d.l.si tibi.

5 Rursus intellige † & declara, ut per glo.in l. dolo facit.ff. de except. doli.& per Iaso.in l.si donaturus.in §.si quis indebitam.in iij.& iiij. no. ff.de cond.ob caus. & subtiliter per Aret.in l.j.cum filio.col.vj.& vij.ff. de leg.j.& Soci.in l.rem quæ nobis. col.antepen.de acquir. poss. faciunt quæ Dec.scribit in consil. ccccxxiiij.
6 Et differunt † capere, & accipere.l. aliud est capere.s̃.titul.j. & declarat hîc Dec.quem sequitur Alciat.in d. l.aliud.sed ut plurimum ista confunduntur, tam in iure, quàm penes poetas, & oratores.Et nisi Iurisconsultus eam differentiam ibi constituisset, uix audiretur, qui id dicere uellet.

SVMMARIVM.

1 *Defendere quis non dicitur tribus modis.*
2 *Interrogatorijs per iudicem factis re cusans respondere, potest puniri.*
3 *Verbum defensio, quomodò intelligitur tam in contractibus, quàm in principe.& nu.4.& 8.*
5 *Armorum usus priuatis est interdictus.*
6 *Promittens defendere castrum, intelligitur ubi uis iniusta infertur.*
7 *Defensio cum moderamine, & factum ad defensionem, quando dicatur.*
8 *Defendere me promittens, curare debet ne me offendat.*

L. LII. VLPIANVS.

NON uidetur defendere non tantùm qui latitat: sed & is qui præsens negat se defendere: aut non uult suscipere actiones.

SVMPTA fuit ex legibus per glo.alleg.Edictum uerò pretoris positum in l.ij.quibus ex caus. in poss. ea.unde extrahitur hæc regula, optimè interpretatur Cic. in commentariis causarũ in xij.oratione pro Publ. Quinctio. No. duobus † modis 1
dici quem nõ defendere. Primo qñ latitat:ut hîc per Deci. declarntem quid sit latitare: materia trita est. Et pondera ꝙ hîc uerbum uidetur, refert ueritatem, cum pro ueritate non defendat qui latitat. Secundo modo dicitur non defendere, qui actiones & defensionem suscipere recusat.pariter præsens, qui rñdere nõ uult, dicitur prætorem cõtemnere & contumax esse.l.de ætate.§.qui tacuit.cum not.ff.de interrog. act. & xj.q.iij.c.certum. secundũ Dec.hic, quod

2 quod nota † contra recusantē inter rogatorijs sibi per iudicem in criminali causa factis rńdere, ut iudicem contemnere dicatur: & ideò puniri posit,& cogi rńdere.facit l.unic. cū ibi dictis per me suprà si quis ius di cen.non obtēp. Tertiò non dicitur defendere,qui in suscepta defensione non perseuerat.d.l.ij.ad fi.& no. ēt hic Dec.nec mirum,quia nihil actum esse dicitur,cùm aliquid super est agendum.l.pe.in fi.C.ad Syllan. nō.n.qui incœperit, sed qui usq; in finē perseuerauit. (ut in Euangelio dicitur) saluus erit. Et est defensio,
3 † ut hic subiungit Dec.generale uerbum utranque defensionem iuris & facti comprehendens. ideò promittens aliquē defendere,utranque defensionem promisisse censetur, acsi expresè dixisset de iure & de facto: quod intelligitur,ut ea quæ sunt facti in iudicio faciat, ut comparere, testes producere,expēsas soluere, & alia in facto consistentia: nō autem intelligitur quod armata manu defendat,præterquam in principe quē piam sub defensione sua recipientē: ut hîc per Dec.& prius per Ias. in l. stipulatio ista.in princ.in ult.col. ff. de uerb. oblig. & hanc longam esse quæst.dicit Fel.in c.ego.colū.iij. de iureiur.& in c.olim.col.fi. de accus. & ego latius posui in proœ. ff.or. in princ.Communis est, ut ibi dixi, &
4 ex prædictis liquet, ꝙ † promittens defendere de iure & de facto in materia contractuum,non teneatur cū armis defendere,sed tantum ea quæ facti sunt in iudicio facere.natura enim iudicialis defensionis talis est ēt in principio,ut per Ias. & alios præalleg. Extra uerò materiam contractuum, in principe sub protectione & defensione sua quempiā recipiente,uenit defensio cum armis, secus in priuata persona: ut per scribētes in d.l.stipulatio ista. & in aliis locis prædictis. Quæ opinio confirmari
5 potest: quia † armorum usus priuato legitur interdictus.l.uni.C.ut arma.usus,libr.xj. unde cùm hoc in eius potestate non sit, non debet per missum censeri, per ea quę diximus s.in l.alterius circunuentio.in fi. Et in hac ditione Sabaudiæ puniuntur priuati quempiam sub protectione & salua guardia recipientes,& similiter se submittentes: ut in tertio libro ducalium decretorum. sub rub. de guardijs & prohibitione, & pro-
6 mittens † castrum alicuius defendere, intelligitur quando uis iniustę fit,secūdum Alex.ut hic Dec. refert. Hinc etiam dicit Imol.in l. quidam cum filium.col.vj.de uerb.obli.ꝙ si is, cui talis legitur facta promisio, delictum cōmittat,propter quod cōtra eum dirigitur exercitus,ad defensionem nō tenetur. plura cumulaui in loco præalleg. ubi posui ēt de ecclesia,quæ pro aliquo defensionem promisit,ꝙ cū armis defendere non debet,neque tenetur. Quæ uerò di-
7 catur † defensio cum moderamine: uide per Bald.in l.j.colū. xvij. C.de confes.Abb.in c.j.col.vj.de restitut. spolia.omnes Moder.in l.ut uim.ff. de iusti.& iur.Et quando dicatur factum ad defensionem, & magis ad defensionem quàm ad uindictam, tradit Dec.in consi. cccclix. dciij. & dclxxviij.
8 Ille autem † qui me defendere

 promisit

promisit, ne me offendat curare debet. text. est notab. in l. altius. ff. si seruit. uendic. & in l. frater à fratre. ff. de cond. indeb. ubi Alex. & alij notant ponentes, an contra seipsum & descendētes suos talis eo casu teneatur: de quo etiam per Felin. in d. c. olim. col. iij. plura alia in materia desensionis, ponit remissiuè Firmia. in repert. in uerbo Defendere. & in uerbo Defensio.

SVMMARIVM.

1 *Soluens scienter indebitum, censetur donare.*

L. LIII. PAVLVS.

CVIVS per errorem dati repetitio est: eius consultò dati, donatio est.

SVMPTA est ex l. j. ff. de condictio. indeb. diffusamque & difficilē materiam condictionis indebiti continet: quam ordinariè examinant scribentes in l. cùm quis. C. de iur. & fact. igno. in l. indebitum. C. de condi. indeb. & in l. j. §. eo. tit. de condi. indeb. ubi Ias. posuit omnia quæ hic scripsit Dec. & plura alia, ideò ibi uidendum. Satis igitur erit presentem
1 regulam intelligere, quòd † si cōsultò & scienter indebitum soluerit, cēsetur donare: ideò repetere non potest, cùm in re sua quilibet sit moderator & arbiter. uulg. l. in re. C. mandat. Et quod semel placuit, amplius displicere non debet. cap. quod semel. de reg. iur. in vj. nec donatio semel facta, reuocari potest, nisi ex certis causis: ut in tit. C. de reuoca. donat. propterea nimirum si taliter donatum repeti non potest, nec reuocari.

SVMMARIVM.

1 *In concessione castri cum iuribus ad eum spectantibus, ueniunt molendina in aquis castri existentia, si sunt concessentis.*

2 *Hæc regula quando non procedat.*

3 *Verbum conferre, et transferre, quod significent.*

4 *Dare quem non posse quòd nō habet, quomodò intelligatur.*

5 *Baptismus potest conferri à pagano, qui illum non habet.*

L. LIIII. VLPIANVS.

NEMO plus iuris ad alium transferre potest, quàm ipse habet.

SVMPTA fuit ex l. traditio. ff. de acquir. rer. domin. & est principij illius legis summarium. quæ fuit creatura Vlpiani, sicut & materia. Ponitur etiam hæc regula in vj. decret. & habet plures concordantes: notandumque est summarium Bar. facetè sumptum ex l. si uniuersæ. C. de legat. Dum summat, mal da chi non ha, hoc dicit (ait) la campana
* di san Pietro. * ideò dicebat Bald. in l. nullus. C. de decur. lib. x. quòd doctor regularius & indoctus non potest facere scholarem doctum. unde glo. in ca. cum beatissimus. xxiiij. quæstione. j. mouet scholarem ut audiat optimum magistrum. de quibus

bus etiam per Barb.in cap. Raynutius, colum.iiij.de testa.] Et si prin-
1 ceps concordat † mihi castrum cum omnibus iuribus & pertinentijs ad ipsum castrum spectantibus, ueniũt molendina in aquis castri existentia modò sint concedẽtis: secus si essent priuatarum personarum: quia concessa tunc non censerentur: secundum Bald.& Aluar.in tit. de capit. qui curiam uendi. per §. primum.l. Publius.ff.de condi.& demonst. Et in generali concessione lucratiuo titulo facta, non uenit, nisi ius quod concedens habet, per regulam nostram dicit ibidem Bald.& sequitur simpliciter Iac.in tract.feu. in uerb. de castro.ad fin.j.col.

2 Hæc regula † patitur multas limitationes de quibus in glo. & melius in d.cap.nemo.in vj. Bald. & Ang. Aretin. pro declaratione præsentis regulæ differentiam faciebant inter
3 † conferre, & transferre. ut possit aliquando quis dare conferreque quod non habet, ut in Episcopo beneficia conferente, quorum nec dominium nec possessionẽ habet. sed sufficit, quòd conferendi ius habeat transferre uerò non possit. Dec. hic reprobat per text.in §.j.instit. quib. alien.licet. ubi creditor dominium pignoris in alium transfert, quamuis penes eum non esset ob uoluntatem debitoris, ita quòd dominium à domino transferri uidetur. In iudice uerò & Episcopo, qui concedunt quod non habent, accidit hoc ratione officii, & quia iuris fictione habere uidetur. & sufficit, quòd uerè uel interpretatiuè quis habeat saltem in potentia si non in actu, patet in Canonicis qui Episcopum eligunt, & in Cardinalibus summum Põtificẽ eligentibus. Differentia Bald.de uer
4 bo transferre, posset procedere † habita cõsideratione ad personam uolentis transferre, quia si penes se nõ sit, à se ad alium transferre non potest. dicitur enim translatio de persona ad personam, uel de loco ad locum.cap.j.& per totum tit. de transl.Episcop.sed considerata persona alterius tertij, potest quis ad alium transferre quod non habet ab illo, uidelicèt tertio ad alium cui concedit, aut dat. Hinc dicit Iaso. in l.j. in §.in operis.in fi.ff.de noui operis nunciat. quòd regula quæ habet, neminem posse mutuò dare, quòd nõn habet, procedere quando nec actu nec habitu nec potentia rem quis habet: sed si uno ex prædictis modis res haberetur, transferri posset.Abb. post Paul.de Eleaza. in capit.cura.de iur. patron. ea propter cum dominus potentiam habeat, ut in re sua seruitutem imponi pati possit, nunciando uerbo nouum opus transfert in aduersarium quasi possessionem. secundum Bartol. & Iason. in loco præallegato. Et philosophicè loquendo dicit Baldus in l. si qua illustris. ad finem, C. ad Orfician. cum tibi do libertatem, formo te in libertate: quia intellectuales formæ imprimuntur, nec tamen de subiecto informante diminuitur aliquid, ut quando Imperator dat legitimitatem, & sicuti in naturalibus uidemus, quòd sol format in materia colores, quos non habet. & hoc nesciuerunt gloss. nostrę declarare dicit Bald.

* De qua materia uide omnino pulchrè per Ias.in l. qui in aliena.§. interdum.in ult.not. suprà de acquir. hæred.]

Postremò ad declarationẽ istius regulæ.uide glos.no.in c.Romanus
5 Pontifex.de consecr.dist.iiij.ubi † à pagano,qui sine baptismate est, baptismus conferri potest.respon. glo. lege permittente, & iuris authoritate posse quẽ dare & transferre quod non habet. quam gloss.reputat not. Barb.in cap.quanto.colum. pen. & fin.de consuet.

SVMMARIVM.

1 *Iuris executio non habet iniuriam.*
2 *Animus nocendi tertio quando arguatur.*
3 *In suo quis ædificare potest,& tollere ædificia usque ad cælum.*
L.altius.C.de seruit.& aqua. declaratur,& ornatur.
L. Proculus.ff.de dam.infect.quomodò intelligatur.
4 *Caminum ædificari in domo non potest, quando fumus nocet uicino,nisi constituta sit seruitus.nu.6.*
5 *Necessarij fornix existens in area uicini,debet refici per uicinum.*

L. LV. CAIVS.

NVLLVS uidetur dolo facere,qui suo iure utitur.

MELIVS quàm per glo.exemplificari potest in legibus hic per Deci.alleg.& prius per glo. in l.si donaturus. in §.si quis indebitam. ff. de condict. ob caus. ex quibus sumpta est regula ista. Et dicit text. notab. in l.j.in §.denique.ff. de aqua plu. arcen.quòd qui in agro suo fodiens fontem uicini auertit, de dolo non tenetur, si non animo nocendi uicino,sed agrum suum meliorem faciẽdi id egit. beneque hic dicit Iurisconsultus non uideri sic agentem dolo facere: quasi dicat in dubio, & iuris præsumptione nullus uidetur id dolo facere. Hinc etiam dicitur in §.j.l.iniuriarum.ff.de iniur. iure publico utentem, non uideri id facere iniuriæ inferendę causa: † quia
1 iuris executio non habet iniuriam. & generaliter ut dicitur in l.iij.ff.de libe.homi.exhib. qui aliquid faciendi iustam causam habet, non uidetur dolo malo facere. nisi enim
2 † ex magna, & euidenti calliditate non datur actio de dolo, qui non præsumitur, nisi probetur.l.j. ad fi. ff.de dolo.l.quotiens.§.qui dolo.ff. de probat.secus ergo quando manifestè, seu per coniecturas appareret, quòd animo nocendi id principaliter fit, ut ex prædictis patet:de quo per Roman.in consil. liiij. & lxviij. Felin.& alios in cap.fin autem.de rescr.Parpa.in repe.l.si quis maior. in vj.q.col.fi.C.de transf.& Dec.in consil.ccxlv.col.pen.
3 Qua ratione † potest in suo quis ędificare, & ad cælum usque altius ædificium suum tollere,etiam quòd uicini lumina obscurentur.l. Proculus.ff.de dam.infect.l.altius.ubi omnes no.C.de seru.& aqu.nisi animo nocendi uicino principaliter faceret: ut per Decium hic. & in l. demum.ad fin.infrà eo.Vbi limitationem aliã ponit, nisi in suo ædificar s aliquid

aliquid in alienũ immittat, per text. not. in l. sicut. in §. si seruit. uend. de qua materia plura scribit Alexan. in cons. clxxiiij. lib. ij. & in consi. lv. colum. ii. uol. iiij. & cons. ix. lib. vi. Ias. cons. xcviij. libr. i. & consil. cl. libr. ij. Dec. consil. cci. Curt. iun. cons. lxxx. Iaso. in l. quo minus. col. v. ff. de flu. & Hipp. de Marsil. in suo not. cliiij. Estque ualdè not. tex. in d. l. Proculus. ad quęstiones in dies occurrentes, ꝙ si in uicino agro tuo fossa uel cuniculo aquam meam euoces, mihique abducas, te non teneri etiam ꝙ de damno infecto promiseris: limitãdo tamen, ut per Paul. de Cast. in cons. v. col. fi. in antiquis.

4 Ex pdictis colligitur, † non licere in domo propria caminũ ædificare seu furnellũ, ex quo possit procedere fumus uicino nociuus, quia immitteret in alienum, quod prohibitum est. d. §. Aristo. ut per Cępol. de ser. urb. pręd. in c. de fornace, de necessariis, de balneo, & de fumo. & in quibusdam apost. hic ad Dec. comperio. Et dum in his locis dicitur, illicitũ esse aliquid per quod in domum uicini fœtor exeat in suo facere, dicebatur præteritis diebus per plures doct. in quadã causa diu uen-

5 tilata, ꝙ habens † in muro communi necessarium, cuius feces uirtute conuentionis antiquæ descendebãt in aream uicini, ubi fornix seu truina facta fuerat, ne feces exirent, appererẽtve, aut fœtor puenirent, quæ fornix inde corruerat, ita ꝙ uicino nocebat fœtor, reficere fornicem tenebatur, & repararare, ne malus odor uicino obesset. Ego fui cõtrariæ opinionis: quia conuentus ad usum destinatum re usus erat, & penitus carebat culpa. Et supra allegata procedũt, ubi quis in suo faceret omni obligatione & seruitute circumscripta. nam isto casu non potest facere si malum odorem in alienũ immittat: secus ubi ædificasset quis in suo: ut in quæstione prædicta, & aliter se obligasset in solo suo ad feces & materiam recipiendum, quia sibi puideat, si uult, ne ei noceat fœtor: aliâs habet quid sibi imputet, idque considerare debebat à principio & tempore constitutæ seruitutis recipiẽdi in aream suã pręd̃icti necessarij feces. talis enim materia bonum secũ non affert odorem: ideò sibi imputet, si non uult prouidere. arg. l. si ut certo. in §. sed interdum. & l. fina. ff. commo. & uidetur casus in præalle. §. Aristo. l. sicut. si ser. uẽd. dum tex. dicit, non licere ex inferiori parte in superiorem fumum immittere, nisi eius rei talem seruitutem admittat. qoando ergo est cõstituta seruitus, licèt odorem etiam malum in alienum immittere, quamuis id obsit uicino: & ita per Mag. consiliũ Cismon. principis nostri iudicatũ fuit. Et ad declarationem d. §. Arist. uide Socin. in cons. cxxxix. lib. i.

SVMMARIVM.

1 *Dubium quotuplex sit.*

2 *Benigniora sequi in dubijs, an sit pars iustitiæ.*

3 *Hæc regula quando procedat. & num. 5.*

4 *Clericus amplexans mulierem quomodò contra eum præsumatur.*

6 *Dubia res quæ sit, quomodo efficiatur*

tur, et an sola negatio rem dubiam faciat.
7 *Quæstio in ambiguis an dirimenda sit sorte, uel gratificationi locus sit.*

L. LVI. CAIVS.

SEMPER in dubiis benigniora pręferenda sunt.

1 DVBIVM † quoddam est probabile, aliud est scrupulosum. hìc de probabili loquitur, cùm scilicèt ad utranque partem rationes sunt quasi æquales. cui dubio se exponere, graue est peccatum, ubi est mortale. secundum Archie. Florenti. in prima parte summæ super regula in dubiis. Scrupulosum, dicit, est ubi ex leui suspicione timet quis in aliquo actu peccatum esse, ubi non est: & istud deponendũ esse, ait. Bonarum tñ mentium est ibi culpã agnoscere, ubi culpa non est, id est timere, non tamen asserere. c. ad eius. v. dist. cle. exiui. ad fi. primæ co. de uerb. sig.

Gloss. & Deci. hìc concordantes citant. & est not. text. in c. estote misericordes. de regul. iur. in antiquis, ubi glo. adduxit omnia, quæ ea tacita transcribit hìc Deci. Accedat etiã Augu. in lib. de concor. euangelistarum, exponẽs illud Matthæi. Nolite iudicare, & nõ iudicabimini: hoc, inquit, loco nihil aliud præcipi existimo, nisi ut ea facta quæ dubiũ est quo animo fiant, in meliorem partem interpretemur. de factis enim medijs, quæ possunt bono & malo animo fieri, temerarium est iudicare, maximè ut condemnemus. sequitur Ioan. Picus in Apologiã ad fin. i. q. intelligens pariter dictum Aug. de his quę dicuntur, & ita speculatiuis id applicans, concludit, ꝙ in his dictis quæ possunt bonum & malũ sensum habere, temerarium sit iudicare, maximè condemnando. Et ad prædictorum declarationem quędã eleganter scribit Robertus de Litio in quodã sermone. xlix. Signarique debet text. l. proximæ. ff. de his quæ in test. delen. per dictam gloss. allegatus. In re, inquit, dubia benigniorem interpretationem sequi nõ minus iustius, quàm tutius est. ad idẽ §. fi. l. ea quæ in partes. infrà eo. ideò in dubijs melius est de misericordia reprehendi, quã de seueritate. c. alligant. xxvi. q. ulti. benignitas igitur commẽdetur. uide tex. not. in l. si bene. ff. de usu. Et an sit † iustitiæ pars, ponit S. Thom. secunda secũdæ, q. lxxx. artic. primo. faciũt quæ scripsi in Epistola de uita & regimine boni principis, sub c. de benignitate & humanitate principis. Et licèt text. hìc.
3 dicat, semper † in dubijs, tamẽ a proprietate uerborum nõ esset recedendum: secundum Deci. plura allegaui in l. semper in obscuris. & in l. semper in stipulationibus. suprà eo. tit. ubi multas alias cõiecturas posui ad quas recurrẽdũ est antequã ad hanc regulam: ut in d. l. semper in obscuris. diximus. Et bene Iurisconsul. hìc dicit in dubijs: aliâs secus est. Hinc
4 est, ꝙ licèt † clericus mulierẽ amplexans causa bene dicendi id facere pֿsumatur, hoc intelligitur quãdo pro sinistra parte uehementior non est præsumptio, quæ ex consuetudine & qualitate personarum colligi potest: tunc enim in deteriorem partẽ

facceremus

faceremus interpretationem. Abb. in d.c.estote.per c.ij.distinc.xiij. In meliorem uerò partem quid accipi, potest multipliciter intelligi : ut ibi declarat Abb. dicēs inter cætera, re-
5 gulam†istam non procedere in concernentibus periculum animarum: quia debet tunc interpretatio fieri in meliorem.i. in securiorem partē. illa enim melior est gloss.c.unic. de scruti. Fel.plenè in c.auditis.col.antep.de præscript. Hipp.de Marsil.in no.suo clj.& ccxviij.
6 Postremò†quia de dubijs hîc tractatur, uidēdum esset,quæ res dicatur dubia : quomodo efficiatur dubia : an & in quo differat ab ambiguo,& obscuro. de ultimis dixi in l. semper in obscuris.suprà eo.Quãdo autem res dubia dicatur, & an sola negatio rem dubiã faciat, tradit Ias. in l.j.ff.de transact. Soc.in rub.ff.de reb.dub.& Fel.in c.fi. si clericus laicum.de foro compe.& in c.iij.de testi. cog. Diuturna uerò consultatio & magna consilia requirūtur in dubijs,secundum Phil. Ethic.iij. Vtrū
7 † autem in ambiguis quæstio dirimēda sit sorte, uel gratificationi locus sit:& partibus concordare nolētibus, an & quomodo se intromittat iudex : uide Ripam in l.quo minus.col.xi.cum seq.ff.de flum.

SVMMARIVM.

1 *Aequitas non patitur, quòd est exactum iterum exigi. Amplia.num. 6.7.& 8.& intellige. num.10.*
2 *Bona fides quæ dicatur.*
3 *Executio sententiæ semper per exceptionem solutionis impeditur.*
4 *Duas gabellas, nec duplicem collectam,quis non tenetur soluere.*
5 *Ecclesia, quæ à possessore exigit suū, an possit etiam à prælato exigi.*
8 *Verbum exigere,quo intelligatur.*
9 *Prohibitum exigi,recipi,uel dari,an à spontè soluentibus capere liceat.*

L. LVII. CAIVS.

BONA fides non patitur, ut bis idem exigatur.

DESVMPTATA fuit ex l. Stichū.§. dolo ff. de sol. & ex.§.cōdemnato.ubi glo.not.l.iii.ff.de tab. exhi. Facit l. bona fides.ff.deposi. Bona fides,inquit Iuriscōsultus,quę exigitur in contractibus,summã desiderat æquitatē : †quæ quidē æqui- 1
tas non patitur, quod est exactū,iterum exigi. quia exactione debiti semel facta,solutione eius, quod debebatur, sublata est omnis oblig. insti. quibus mod.tol.oblig.in prin.unde exactio semel facta contra ius & æquitatem,rursus iterabitur : & rectè hîc dicitur bonam fidē id non pati. Et Archiepiscopus Floren. in prima parte summæ sup c. bona †fides.ex- 2
ponit, id est conscientia, & æquitas bona,contra qđ facere usurarios dicit,qui cū receperint capitale suum, illud iterum exigunt,dum usurã petunt, quod est quasi capitale aliud. Ponitur pręsens regula etiā in c.bona fides.de reg.iur.in vi.ubi glos. & doct. de quibus Dec. hic mētionem non fecisse miror. Facit,quia licèt plures rei debendi sint insolidum obligati,uno tamen soluente omnes liberantur.l.iii.§.fin.ff.de duo. reis. cum

cum solutione eius quod debetur, omnis tollatur obligatio. Pariformi
3 ter contra † executionem sententiæ uel instrumenti ex forma alicuius statuti habentis executionē paratā, exceptio solutionis semper opponi potest, secūdum sententiam à doct. cōmuniter receptam: quia bona fides non patitur bis idem exigi. Dec. hîc & in cap. ex parte. el ij. col. fi. de offi. deleg. & in consi. cxix. col. j. & in l. non est nouum. ad fi. C. de eden. ubi not. ponit de except. solutionis, quæ multùm fauorabilis est, ne bis idem soluere quis cogatur. ad idem. uide Paul. de Castr. in l. j. col. iij. C. de iur. & fact. igno. Alexand. consi. lxxxv. & cxiij. col. ij. lib. v. & consil.
4 xx. libr. vj. Hinc etiam est, † ꝙ duas gabellas de eodem contractu nō tenetur quis soluere. Bald. in §. quòd si nemo. colū. iiij. l. j. suprà quod cuiusque uni. no. Nec duplicem collectam pro eisdem bonis potest communitas, etiam à diuersis exigere. Bart. in l. j. colū. v. C. de mulie. & in quo loco libro. x. & Dec. in consilio cclxxxv. col. ij. Facit etiam hæc regu-
5 la ad quæstionem, an † si ecclesia suū à possessore fuerit consecuta, idem possit etiam à prælato consequi: & an res cum pœna simul peti possit, de quibus per gloss. & scribentes in d. cap. bona fides.
6 Proceditque ista regula † prohibitum esse bis idem exigi, non solùm ab eodem: sed etiam ab eo qui causam habet ab exacto, uel contra exactum habiturus esset regressum. l. emptor. C. de euict. l. fina. in fin. C. de usur. rei iudi. secundum gloss. hîc Dyn. & Philip. Fran. in d. c. bona fides. nec mirum, quia in effectu ab eodem bis idem exigeretur.
7 Rursus hæc regula † sibi locum uendicat etiam in pœnis: ut semel exactę, iterum non exigantur. l. oēs C. de pœn. glos. & doct. in d. c. bona fides. & in obligationibus ex maleficio, uel quasi, quia de eiusdem hominis facto sæpius, quæri non debet. l. si cui. §. iisdem. ff. de accusatio. quod ꝓcedit siue per uiam accusationis, siue inquisitiōis semel fuerit cognitum, aut per uiam dispēsationis fuerit absolutio concessa: ut hîc ꝑ Dec. sed quia materia est diffusa & incidens, uide Ro. in consi. ccxiij. ccxxiij. ccclxxv. & ccccl xiij. Paul. de Cast. in consil. cxix. in antiquis. Barb. in cap. cùm sit generale. col. iiij. & pluribus seq. de foro compe. & in consi. xxxj. col. ij. lib. iiij. Aret. in consi. lviij. col. pe. & fin. Alexan. consil. xj. in quinto dubio. libr. i. Felin. in c. at si clerici. in princ. in iiij. col. de iud. Dec. in consil. cxxxvij. & in d. c. at si clerici. in princip. in vii. col. & Archiepiscopum Floren. in prima parte summæ sup regula bona fides. ubi ait, ꝙ sicut Deus nō iudicat bis in idipsum, sic & qui semel iudicatus & punitus est, pro illo peccato iterū puniri nō debet. Et eum, cui culpam per pœnitentiam remisit Deus, ad gehēnam pro illa non punit, quia peccata nō redeunt, nec quo ad culpā, nec quo ad pęnam. ut ait S. Tho. sed si Deus hîc peccatorem punit, & nō emendetur, non soluit debitū: ideò Deus punit etiam in inferno, quia nō est solutum debitum. Nota etiam, ꝙ
8 † licèt propriè exigere sit ab inuito extorquere. l. fideicom. §. si rem. cum gloss.

gloss.ff.de legat.iij.l.ij.C.soluto ma trimo. & c.exigit. de censib. lib.vi. adeò ut procurator habens mandatum ad exigendum a sponte soluentibus solutionem recipere non possit, secundū Speculato. quem sequitur Philip.Franc.statim allegandus. tamen hæc regula locum habet etiā cum debēs rem non coactè, sed spōtè persoluit debitum, quia satis est, q ab ipso inuito exigi poterat, cùm debitor esset: ideo si semel soluit licèt spontè, non est ab eodem iterum exigendum: quia id non patitur bona fides: secundum Ioan. Andr. in d. cap. bona fides. Quod secundū Philip. Fràn. ibi, absque dubio procedit, quando ab inuito quis uellet exigere: sed a uolente sponteque soluēte, secus esse dicit, quando scienter solueretur indebitum, quia esset donatio, aliter si errore ductus solueret, quia repeti posset. l. i. ff. de condict. inde. & l. cuius per errorem. suprà eodem. Et si dicas, si spontè soluit, non exigitur, quod est ab inuito extorquere? Responde quòd licèt proprie exigere sit ab inuito: tamen etiā a uolente quis dicitur exigere. §. fin. l. si pupilli. ff. de negoc. gest. l. uerbū exacte. suprà tit. proxi. tradunt Areti. Iaso. Aquen. & alii Mod. in l. non solū. suprà soluto matrimonio, ubi bonis rationibus, & legibus cōmuniter reprehendunt decisionem Specul. suprà relatam. Sed in alia mate-

9 ria quando † prohibitum est exigi, recipi, uel dari, an a spontè soluenti bus capere liceat. uide Ioan. de Ana. & Feli. in capitulo primo, dilectus. el ij. de simo. & in dicto cap. primo, in fin. dicit Fel. attendenda esse uerba constitutionis, & tamen quòd prohibitum dari propter bonū publicum, est etiam prohibitum recipi a spontè dantibus: ut ibi per eum, & per scribentes in capitulo statutum. in uersicul. insuper. de rescrip. in vi. & ibi dicit in ultima columna Gemi. attendendam esse causam & rationem constitutionis. tenens propterea quòd ibi secuto iudicio possit iudex ab offerente spontè aliquid recipere fraude penitus cessāte: quia causa prohibitionis fuit, ut iudiciū purè & sine corruptione iudicis procederet: unde cessante causa corruptionis, cùm pronunciatum sit, cessare pariter debet legis prohibitio. ponderat quoque text. ibi qualitercunque, excludentem quemcunque modum munerū: & non dixit quan docunque, ita quòd nō uidetur uoluisse nisi tempus quo iudicium durat. Postremò hanc regulam intel-

10 lige in † his, quorum causa unica exactione finitur: si uerò obligatio unica solutione non finiatur, exempli gratia in exactione debiti uxoris ad uirum, & econtrario, regula locum non habet. Idem in procuratione, quam Episcopus uisitans primo anno exigit, secūdo enim anno iterum uisitās iterum illā licitè exigit. glos. in d. ca. bona fides. Vbi Frā. dicit in secundo notabili procedere hanc regulam, nisi aliquid debeatur ex diuersis causis: qa unius exactio non impeditur tunc per exactionē alterius. l. fundum Cornelianum. ff. de noua. nisi causæ lucratiuæ essent: quia procederet tunc regula l. omnes. ff. de actio. & obliga. secundum Ioan. Andr. ibidem.

SVMMARIVM.

1 *Actio peculii ex maleficio uel quasi non datur in patrem, & qua sit ratio.*

Limita, num. 2. 3. & 6.

4 *Locupletior factus quando quis dicatur, & ponitur cautela ad probandum, nu. 5.*

7 *Seruus in delictis publicis punitur ut liber.*

L. LVIII. VLPIANVS.

Ex pœnalibus causis, non solet in patrem de peculio actio dari.

SVMPTA fuit ex §. si filiusfa. l. j. ff. de his qui deiece. uel effud. & ex l. iij. in §. ex causa furtiua. ff. de pecu. Et quemadmodum declarat hic Deci. post Bart. in l. j. col. ij. ff. de pec. ra

1 tio quare † ex maleficio uel quasi actio de peculio in patrē non datur est, quia deficit uoluntas patris propter quā obligari uidetur quatenus est in peculio. Adde Ang. Are. insti. de noxalib. in princ. & in §. fin. col. j. & institut. de actionibus. in §. actiones autem. & in §. prętereà, ubi ponit materiam actionis de peculio.

2 Limitatur hæc regula, † nisi filius in iudicio se defenderit, riteque condemnatus fuerit: tunc enim pater de peculio conueniri potest, non ex delicto filii, sed ex quasi contractu filii in iudicio celebrato: ut scribit Bart. in d. l. iij. in §. idē scribit. quod not. reputat Aret. in d. §. fi. col. j.

3 Secundò limitatur ista † regula, nisi quatenus pater locupletior ex tali debito factus fuerit: secundum gl. hic per tex. clarum in d. l. iij. in §. ex furtiua. id enim tunc dictat ratio &

4 omnis æquitas. Et dicitur † tunc locupletior factus, quando probatur rem uel fructus ad aliquem peruenisse, nisi ipse de mala consumptione probet: secundum Decium hic. & quamuis taceat, fuerūt omnia dicta Iaso. in l. Nesennius. in §. fundū ff. de re iudicata, ubi posteà, ut etiā hic fecit Dec. allegat Franc. Curt. seniorem in consi. lxxij. princeps. col. iiij. sequentem opinionem Ang. in consi. clx. incip. domina Catherina, aliàs pro decisione. tenentis contrarium. Et per bonas rationes probat ueriorem esse opinionem Angel. & cum Ias. & Dec. in fine referant opinionem Curt. & transeant, illam ap

5 probare uidentur. Sit igitur † cautus in actu practico aduocatus, dicunt præalleg. ut deducat, probetque bonæ fidei possessorē, ut fructibus con sumptis locupletiorem factū & speciem locupletationis deducat, quia non sufficit deducere & probare, ꝙ in suos usus conuertit, cùm non sequatur ex hoc eum factum esse locupletiorem. potuit enim splendidius uixisse. & opinionē Ang. sequitur ēt Curt. iunior in consil. xxviij.

6 Limitatur tertiò † hæc regula in casu. §. fi. l. iij. ff. de pecul. & in §. pe. l. quoties. ff. ad municip. quia ratione officii publici pater obligatur ꝓ filio, magis quàm sit in aliis: ut hic per Dec. ad fi. & subtiliter per Aret. in consi. xcij. uisa consultatione.

7 Vltimò not. † ꝙ seruus in delictis publicis ligatur, castigatur, & punitur,

tur,ut liber.§.omnibus.cũ not. per Bart.in l.hos.ff.de accuſ. & p Ang. Aret.inſti.de noxa.in prin.in.j. col.

SVMMARIVM.

1 *Factum hæredis cenſetur factum defuncti.*
2 *Promittens pro ſe, etiam pro hærede promiſiſſe uidetur. Idem pro facto ſuo.nu.11.*
3 *Ex perſona hæredis qualitas obligationis non immutatur.*
4 *Vſuræ marito promiſſæ,debētur hæredi,etiam quòd maritus in uita non exegerit.*
5 *Habens executionem paratam etiam ad carceres contra defunctum,quã do comprehendat hæredem.*
6 *Agens ut hæres Titij, tenetur ſe hæredem illius probare, & quomodò probetur.nu.7.*
8 *Ius petendi ſupplementum legitimè tranſit ad hæredem filij.*
9 *Hæres grauati diſponere poteſt iuxta licentiam à teſtatore grauato datam.*
10 *Hæres non poteſt aſſerere uerum non eſſe quod defunctus dixit.*
11 *Hæc regula intelligitur adita hære ditate, & per fictionem.nu.12.& alijs modis.nu.15.& 21.*
13 *Statutum repellens uſurarium publicum ab agendo, an comprehendat hæredem.*
14 *Hæres ex contumacia defuncti non excommunicatur.*
16 *Hæres repræſentat defunctum,quomodò intelligatur.*
17 *Remedium cap.reintegranda.iij.q.i. quando competat hæredi.*
18 *Donatio facta abſenti, non pōt ratificari per hæredem.limita.nu.19.*
20 *Hæres quandoque ſpeciali aliqua ratione plus iuris habet,quàm defunctus.*

L. LIX. VLPIANVS.

HAEREDEM eiuſdem poteſtatis iuriſq; eſſe, cuius fuit defunctus, conſtat.

SVMPTA eſt ex l.hæres in omne ius.ff.de acq.hære.& l. cum hæredes.ff.de acq.poſſ.& l.nihil aliud.ē. tit.j.facit l.ij.in fi.C. de fruct. & lit. expen.cum ſimi.Et ob talem in omne defuncti ius ſucceſsionem hæres repræſentat perſonam defuncti, cũ quo fingitur eſſe eadem perſona. §. j.in auth.de iureiuran.à mor.præſt.
1 Propterea dicimus † factum hæredis cenſeri factum defuncti: & teſtamentum defuncti ac hæredis,unum idemque reputari. Et ſermo hæredis,cenſetur ſermo defuncti. Et aliquo in inſtrumento nominato,cenſetur etiam nominatus eius hæres, qui defuncti factum impugnare nõ poteſt, & per eundem hæredem ra-
2 tificari poteſt. Pro ſeque † promittens, etiam pro hærede promiſiſſe uidetur, ad quem hæredem tranſit pactum cum defuncto factum,ut de prædictis hic per Dec.& in conſilio cclxij.col.ij.& cclxxxj. in ij. dubio. & prius per Socin.conſi.ccxciij.pręſens conſultatio.lib.ij.cũ aliis quę al legaui in repe.l.ij.in iij.q.n. xlv. C. de pact.inter empt.& uendit. Hinc
3 dicimus †,ex perſona hęredis conditionem.i.qualitaté obligationis nõ immutari.l.ij.§.ex his.ff.de uer.obligatio.

gatio.nec ob cōtractum,qui ex aditione oritur, hæredis obligatio censetur diuersa ab obligatione defuncti,sed eadem numero : cum eadem persona fingantur,propter quam fictionem hæc regula uult hęredem eiusdem esse &c.secundum Anchar. in consil.xxvi.in quęstio. ad fin.cōsulentem,ꝙ sicuti legatū à testatore factum compensatur in portione legatario debita ex dispositione statuti: ita legatum factum à substituto: & idem uoluit in consi.vii.col.ii.

* Hinc est quòd hęres,ut ait Isocrates, nō solùm substantiam defuncti tueri debet,uerùm & amicos.Cuius rei etiā Menedemi Philosophi extat exemplū. Et C.Plin. ad Albinū lib.6.epistol. id uulgò non obseruari conqueritur.]

Per hanc regulam consuluit etiā
4 Dec.in consi.571. ꝙ usuræ † marito pro oneribus matrimonii promissæ, hæredi etiam debentur, licèt defunctus in uita non exegerit : quia eadem reputatur persona.Hinc etiā
5 est,quòd si†obligatio contra defunctum habuerit executionem paratā etiam ad carceres, pariformiter illā habebit contra hæredem : Barto. & alij in l. postulante.ff. ad Trebellia. constito prius quòd sit hæres, quàm fiat executio intellige.Bald. in l. per diuersas.C.mand.in i.quæstio. Soc. consil.103.libr.i. uolens sufficere in ꝓcessu executiuo id apparere.Paul. de Cast.in con si.299.in antiquis.dicens non ualere præceptum hæredi factum,nisi iudici prius constet illū esse hæredem. de quo uide etiā Areti.in l.1.col.penult.ff. si cert.peta. & Felin. in c.quia.v.col. pen.& fin.de

6 iudi. Et generaliter not. † ꝙ agens tanquàm hæres alicuius, se talē probare debet, etiam quòd non opponatur:aliâs succumbit.Et pariter cōueniens aliquem ut hæredem Sempronii,si uult obtinere, probare debet illum esse hæredem:& an†sufficiat probare eum hæredem institutum,& defuncti bona tenere? de his omnibus uide Paul. de Cast. in cōs. 214.& 299.in antiquis. Alexand. in consi.xvii.col.ii.& consi.xxiiii.col. ij.& consl.99.lib.iii.& 183.& 185.lib. vi.Barbat.consi.73. col.vi.volu.iiij. Dec.consi.61.col.i.& consi.445.nu. 53.& 449.col.ii.& 471. & 491. hinc
8 est etiam.ꝙ †sicuti filius & facultatē agendi habuit ad supplementū legitimæ, ita etiam habebit eius hæres. Iaso.in l.scimus.in princip.C.de inofficio.testa.& in l.si arrogator.col.
9 vii.C.de adoptio. Et si†aliquis institutus fuerit hæres, & de restituendo hæreditatem grauatus: data sibi licētia disponendi de libris, mille puta: licèt de illis exprefsè non disposuerit, hæres eius disponere de illis poterit & detrahere : prout consuluit Bal.nouel. & sequitur Curt.Iunior in consi.iiij. col.iii. quia satis censetur primus disposuisse relinquendo rem uenientibus ab intestato. Facit quia sicut emphy teuta per non solutionem partus à tota re cadit : ita & hæres.glo.in l.communi diuidūdo.ff.communi diuidun. Similiter
10 non†potest hæres defuncti mendacium allegare, asserendo uerū non esse quod defunctus dixit. Barto.in l.rem alienā. in iij.nota,C. de pign. Bald. in l.cùm res. col.iij.in fin. C. de proba. Adeoque prædicta uera sunt,

11 sunt, quòd ille † qui pro facto suo tantùm promittit, non excludit hæredem, qui eadem censetur persona cum ipso promittente: ut hîc per Dec. post Bart.& alios. & latius per eundem in consil. cclxxxj. quæ opinio teneri posset, ubi præcessit contractus, de cuius natura sit, ut pro omnibus quis teneatur: aliâs secus, ut per eum. & latius scripsi in repetitio.l.ij.in iij.quæstio.C.de pact.inter empto. & uendito. faciunt quæ scribit Aretin.in l.hæres in omne. ff.de acquiren.hæredit. Prædicta tamen intelliguntur adita hęreditate. l.iij.§.si quis ita. cum ibi not. per Imol.ff.de hæred.instituen.l. si seruus communis Mœuij.ff. de stipul. seruo.ut hîc per Dec.ad fi. commenti. adde text. in l. cum hæredes. in princip.ibi, adita hæreditate. cum not.ff.de acquiren. possess. & quæ suprà dixi de hærede conueniendo & distinguendo, quod fieri nequit, nisi prius constito ꝙ ipse sit hęres.

12 Limitatur prædicta † procedere iuris fictione considerata: secus inspecta ueritate, cum certum sit ea inspecta personas esse diuersas:& ideò in materia in qua uerba propriè ue reque capi debent, hæres non reputatur eadem persona cū defuncto.l. qui Romæ-§. Augerius.ff.de uerbo. obl.ut hic per Dec.& Anch. in consil.ccxliiij. quia quæst. ubi disputat,
13 an † statutum usurarium publicum ab agendo repellens, etiam illius hæredem repellere intelligatur? quod dicēdum prima facie uidebatur per prædicta, quòd eadem censetur persona cum defuncto. Contrarium dicit Anch.quia ratio repellendi acto rem usurarium publicum, non comitatur eius hæredem. ergo cessante ratione legis uel statuti, cessat lex & statutum. Et quod de unitate personæ dicitur, est, inquit, ꝑ fictionem: non autem per ueritatem: & statuta casum fictum non cōprehendunt: ut ibi per eum. ideò &c. pro-
14 pterea † ex contumacia defuncti nō excommunicatur hæres: ut per Alexan.& Aret.in l.grege legato. ff. de leg.j. * & regula ista intelligitur in his, quæ possunt ad hæredem transire, in aliis non: ut suprà de acqui. possess.l.cum hæredes. Iccirco, quia secretum cordis soli Deo notū, non potest ad hæredem transire, potestas declarandi libellum, puta, quę penès defunctum erat, non transit in hæredem, ut hîc per Dec. quamuis contrarium, & malè, tenuerit in l. edita, col.xij.C.de eden.] Quinque
15 † limitationes ad prædicta ordinaui in repetitio.l.ij.in xcij.q.C.de pact. inter empto.& uendit. alias tradūt Lancel.Galiaula & Alciatus in §. ex his.l.ij.ff.de uerbor.oblig.ubi etiam enumerant casus hic per Decium positos, in quibus potestas concessa defuncto, ad hæredem non porrigitur. De casu l.fin.C. de reuocand. donat.non expedit frustra denigrare papirum.uide latè & declara, ut ibi per Ripam in sua repetitio. quęstio.lxj.cum duabus sequentibus. Et
16 dicta † repręsentatio defuncti non fit, nisi pro ea parte pro qua est quis hæres: pro alia potest hęres facto defuncti contrauenire. gloss. & Bald.in l.cùm à matre.C.de rei uendicatio.& per scribentes in locis pręalleg.& per Alexand.in consil. xxj.

S colum.

colum.ij.& xxxij.ad fin.in tertio uolum.ubi ponit alios casus in quibus hæres contrauenire potest facto defuncti. Et in præsenti materia pulchra uidetur mihi consideratio Aretin.in cons.cxxiij.in causa.colum.ij. dicentis, hæredem repræsentare personam defuncti in iure actiuo & passiuo formato in persona defuncti, quod ad ipsum hæredem transfunditur.d.l.cum à matre. & l.j. ac ij.C.de hære.act.sed in iure nō creato actiuè aut passiuè tempore mortis in personam defuncti, hæres non potest, inquit, defunctum repræsentare: quia penès illum nunquàm fuit talis obligatio: unde impossibile est repræsentare quod in eo non fuit: inferendo ad decisionem quæstionis ibi relatę. Hinc est, quòd
17 † licèt remedium can. reintegranda.iij.quęstione.j.competat tantùm spoliatis,& à possessione deiectis, ut uerba canonis indicant,& non competat illi qui nunquàm possedit: ut plenè per Barbat.in consil.lviij. colum.penult. uolum.ij.& in consilio lxxxiij.colum.j.libr.iiij.& Soci. consil.xlix.colum. fina. uolum. iiij. ubi post Bald. & alios ait, quòd hæres qui non fuit possessor rei, si eo remedio ageret, non obtineret, sed succumberet: aliud tamen esset quàdo intentaretur ex persona defuncti quia tale ius, sicut cætera ad hæredem transit. Socin. plenè in l. rem quæ nobis.colum.vij.ff. de acquire. possessio. Intelligendo ut pulchrè per Corneū in cons.cccxxix.colum. vij.libr.j.quando ille qui defunctus est,in uita spoliatus fuisset: aliàs secus. quæ intelligentia optimè probatur per dicta Aretini, loco preallegato. quia nisi defunctus spoliatus fuisset, ius recuperandi possessionem nō fuisset in persona defuncti formatum, ideò ad hæredem transmissibile non esset. Quando autem uirtute statuti uel decreti in hæredem continuaretur possessio, aliud esset. Deci.consilio lxxxiiij.& ccccclxxxviij.colum.iij.Curt.Iun.in consi.cviij.& cxxvij.col.fin.Ias.consil.lxxxv.lib.iij.& cons.cxlvj.& clij. lib.iiij. Matth.de Afflic.in decisi.regni.clxvij.

Notandum etiam est, quòd licèt factum nomine defuncti per hęredem ratificari approbarique possit,
18 ut dictum supra fuit: donatio † tamen absenti facta,quæ nisi acceptetur,non ualet, si per defunctum acceptata non fuerit, per hęredem ratificari non potest: quia hic agitur de consensu in uita præstando, qui morte extinguitur.l.j.§. Scæuola.ff. si quis test.liber.Et cum sit prrsonalissimus, ad hæredem non transit: ideò nimirum si ratificare non potest.Paul.de Cast.in consi. cxcv. uisis his.colum.iiij.& per Alciat. in d. §.ex his.col.j.& Mod.Taur.in l.fin. col.vij.C.de pact.Si tamen,ut quandoque fieri uidi,† actus factus fuis-
19 set,pro Titio puta,hæredibus & successoribus suis: tunc hæres ratificare, approbareque posset, tanquam nomine suo factum. Aliquando tñ
20 † plus iuris habet hæres, quàm defunctus habuisset,speciali aliqua rōne, ut ex iusta causa ignorantiæ rōne successionis in ius,& locum alterius secundum doct.in d.§.ex his. & scripsi in l.qui in alterius.ff.eod.

Postremò

21 Postremò limita † hanc regulam non procedere in casu l. ij. C. si in fraud. patron. ubi gloss. rationem assignat.

SVMMARIVM.

1 *Præsens & non contradicens consentire uidetur. Et quid in absente. nume. 2. & nu. 4.*

3 *Præsentia donatarij cum taciturnitate, an inducat donationem causa mortis ualidam.*

5 *§. Si uerò. l. si quid argentum. C. de don. quomodò intelligatur.*

6 *Pactum tacitum, est propriè uerum pactum.*

7 *Consensus tacitus, est propriè consensus.*

8 *Ratihabitio retrotrahitur, & mandato comparatur.* Amplia. *nu. 9. 15 16. Limita, nu. 19. 20. 21.*

10 *Statutum loquens de uero actu, non comprehendit ratificatum.*

11 Ratihabitio *mandato comparatur per fictionem, non uerè. Et quò ad effectum, non quò ad speciem actionis. num.* 14.

12 Mandatum *non retrotrahitur in actu completo: quia uerba sunt inepta. Idem in actu ignorato. numero.* 18.

13 *Ratificatio & consensus differunt.*

17 *Ratificatio inducitur etiam facto. L. bonorum. ff. rem ratam hab. ornatur. nu. 20.*

22 *Ratificatio non fit ex inualidis, nisi defectu consensus.*

23 *Solennitas an eadem requiratur in confectione, & refectione.*

24 *Ratificās quādo contrauenire possit.*

25 *Promittens de rato pro pupillo quomodò & quando intelligatur.*

26 *Promittens de rato pro alio cum pœna, quando obligetur.*

L. LX. VLPIANVS.

SEMPER, qui non prohibet pro se interuenire, mādare creditur. Sed & si quis ratum habuerit, quod gestū est: obstringitur actione mandati.

SVMPTA fuit ex legibus per
1 gloss. alleg. Præsens † itaque & non contradicens creditur mādare: quia consentire uidetur, cum de eius utilitate agatur. glo. in l. qui patitur. §. mand. tradit Alex. in consi. lxxx. col. iij. lib. iiij. Cors. in singu. suis in uer. compromissum. Rui. in l. ij. sol. pen. ff. de leg. j. Dec. & Mod. Pap. in rub. C. de pact. & ordinariè examinant scribentes in l. quæ dotis. ff. sol. ma-
2 trim. Et quia ratio † adhibiti cōsensus propter utilitatem prouenientē pariter militare uidetur in absente, quia si actus fiat in utilitatem absentis data scientia absque contradictione consensus præsumitur: ideò Dec. hîc hanc regulam generaliter procedere uult, tam in præsente quàm in absente, sed in additionibus nouissimè per ipsum Dec. factis ad rubr. C. de pact. in ult. col. maturius considerando, contrariam opin. firmat, dicens talem æquiparationē tolli posse, quia præsens contradicere pōt: absens non, cum ignoret. unde in præsente duo concurrunt, ex quibus arguitur cōsensus: quia tacet, & de uti-

litate eius agitur. in absente unum tantum: quia de sua utilitate agitur. quod ad inducendum consensum non sufficit. patet quia absenti non fit donatio absque nuncio uel epistola. l. absenti. ff. de don. ꝙ si æquiparatio prædicta uera esset, induceretur donatio, cum de absentis agatur utilitate. & sequuntur ibi Mod. Pap. colū. j. ex prædictis infertur ad
3 notab. quæstionem. in † donatione causa mortis. hodie stipulatio non est necessaria, sed sufficit pactum nudum. gl. not. & approbata in §. Mœuio. l. cum pater. ff. de leg. ij. an præsentia donatarij cum taciturnitate consensum inducat, & ipsius donationis ualiditatem? Videbatur ꝙ sic, quia cum agatur de utilitate donatarii præsentis, consentire censetur, per prædicta, & per consequēs interuenisse pactum uidetur. & ita consuluerunt Ang. & Socin. relati per Dec. hic, & rubr. C. de pact. & in l. senium. col. pen. C. qui testam. fac. poss. & in consil. ccxlv. col. fi. in quibus locis sequendo Aretin. tenuit & consuluit contrarium. Quia & si eo casu præsumatur consensus, pactum inducitur, non tamen expressum & propriè: cum uerba ex parte donatarij non interuenerint, sed pactū præsumptum. Ideò l. si quis argentum, C. de don. in donatione antiqua iura corrigens, ut pacto nudo perficiatur, intelligi debet in pacto expresso non in pacto præsumptæ donationis, ut minus quàm possibile sit, antiqua corrigantur iura. Eandem opinio. tenuit Io. Crot. in rub. ff. de uerbo. obli. in ij. lect. inducendo præcipuè tex. §. j. l. j. ff. de pact. ubi consensus est de essentia pacti. uerba enim in diffinitione posita, intelligenda sunt propriè, cum diffinitio quidditatem & essentiam rei diffinitæ denotet. Bart. in l. j. ff. de acqu. possess. Sed consensus in diffinitione pacti positus propriè non uerificatur in uoluntate expressa. §. uoluntatem. cum ibi not. l. ij. ff. sol. mat. ideò &c. & l. Labeo. cum l. itē quia. ff. de pact. & l. ij. C. eod. tit. loquuntur, inquit, in pacto legali & tacito, quod non requirit alicuius præsentiam. Sed recedendum non est ab opinio. Ang. & Socin. quę uera est & cōmuniter approbata, quicquid Dec. aliique prælleg. dixerint & consuluerint: ut per Rui. in d. l. ij. col. pen. ff. de leg. j. Moder. Taur. in rubr. C. de pact. & in l. rogasti. in §. si tibi. colū. xj. & xij. ff. si cer. pet. ubi contra communem Deci. loqui dicit, quòdque contra eum in practica iudicaretur. Et idem tenuit prius Galiau. in rep. rub. de uerb. oblig. col. xj. cum sequ. ubi scripta Dec. in rubr. C. de pact. solummodò refert, eumque reprehēdit, pluries in illis partibus Galliæ tunc contra opin. Deci. consuluisse dicens. quam opi. contra Dec. latius prosequitur & defendit Curt. Iun. in rub. C. de pact. Sub umbra igitur subtilis Aret. perniciosè errarūt De-
4 ci. & Crot. † præsens enim & tacens cum de suo commodo agatur, consentire uidetur, sicque pacisci. l. tale pactum. in prin. ff. de pact. Itē quia taciti & expressi par est uirtus. l. cum quid. ff. si cer. pet. nec iure probatur expressum consensum in pacto requiri: ergo tacitus sufficit. Ad rationes Aret. ꝙ ex pręsentia non inducatur

catur pactum, sed pollicitatio. Secun
5 dò † ꝙ l. si quis argentum. locũ non habet in tacita donatione: ut ꝑ eũ. Respondetur secundum Rui. & præalleg. ꝙ imò inducitur propriè pactum, licèt tacitum ex parte facientis. Bartolus. & cæteri pro alia rõne Aret. alleg. loquuntur ubi causa donationis in pacto nudo non exprimitur, sed præsumitur: quod speciale est, & contra regulas iuris. l. cum de indebito. ff. de proba. l. si cum aurum. ff. de solu. ex pacto enim nudo non oritur actio, ne circa idem duo specialia concurrant. contra l. j. cum not. C. de dot. promis. sed Angel. loquitur quãdo causa & titulus donationis exprimitur, quo casu speciale non est, ꝙ pręsens tacensque ad sui commodum cõsentire dicatur, imò est secundum regulas iuris per prædicta: ea propter ex tacito illo pacto oritur actio, quia hoc solum speciale inducitur. Ex prædictis satisfactũ
6 apparet oppositionibus Decij † de pacto pręsumpto, & in lege interpretato, non ex dispositione contrahentium: quia imò ut dixi, est uerũ pactum, & secundum proprietatẽ uocabuli. Et ut scribunt Moder. Papi. in d. rub. C. de pact. & alii superius relati, consideratio Dec. confunditur per prædicta. cum enim taciti & expresi par sit uirtus: & pręsumptiones legum liquidissimæ probationes dicantur. l. licèt Imperator. ff. de leg. j. l. si quis locuplex. ff. de man. testa. licèt in quasi contractu sufficiat consensus tacitus, non tamen repugnat quinetiam in uero cõtractu tacitus non sufficiat. l. qui patitur. & d. l. cũ quid. Ex quo itaque præsens pro consentiente habetur, cum de suo commodo agatur, standum erit regulæ, ꝙ ubi duorum adest cõsensus siue tacitus siue expressus, resultet pactum, in quo uendicabit sibi locum d. l. si quis argẽtum. attento, ꝙ solũm hoc speciale inducitur: ut dictum fuit. Ad motiua Croti respõ
7 de, ꝙ † consensus tacitus, est propriè consensus per prædicta. Non obstat §. uoluntatem. quia ibi non agebatur de mero & indubitato tacentis commodo: ideò præsentia non inducit uerum consensum: nec apparet quòd de illius ageretur incommodo: ideò consentire fingitur, ut ibi. cætera, ut per scribentes in locis præalleg. * De quo articulo latius scripsi nouissimè in rubr. C. de pac. reprobando opinionem Dec. & sequacium, aliorumque qui eam opinionem anteà tenuerunt.]

Secundò principaliter not. ex isto
8 text. † ratihabitionem retrotrahi, & mandato comparari concordat. l. si na. C. ad maced. l. licèt. ff. de iud. c. j. de homic. & c. pen. de sentẽ. excom. lib. vj. c. ratum. & c. ratihabitionem. de reg. iur. eo. lib. ubi gloss. & doct. hanc materiam examinant. Eaque
9 comparatio † inducitur etiam, si ratihabitio tacitè interueniat, ex cursu longi temporis puta. Bart. & Bald. in l. j. C. qui admi. dicentes tamen, quòd in casu illius glo. non trahitur retro ut ratihabitio, sed ut animi declaratio à lege pręsumpta: ut per eos ideò gl. not. in l. quo enim. ff. rẽ rat. hab. dicit ratihabitioni par esse non improbare. faciunt quæ scribit Fel. in c. j. ad fi. de treug. & pace. Et bene dicimus mandato comparari. idẽ. n.

non sunt, sed species oppositæ: sicut
10 fictio, & ueritas. Vnde si † statutum loqueretur de uero actu hominis, ratificatum non comprehenderet. arg. l. quid ergo. in prin. ff. de infam. secũdum Bald. & Phil. Franc. in d.c. ratihabitionem. Mandato igitur comparatur per fictionem non per ueri-
11 tatem, quia † constat ab initio specificum mandatum uerè non interuenisset: ut not. Bartol. in l. si quis pro emptore. col. v. ff. de usucap. Alexan. consi. lxxviij. colum. pen. lib. v. repetito in consil. xxvj. lib. vj. Iason in l. si quis mihi bona. in §. iussum. col. pen. ff. de acquir. hæredit. & in d. l. si is qui pro emptore. col. xxxij. cum sequ. uer. nunc transeo. ubi latè de habilitate utriusque extremi à quo & ad quod, quæ in ratihabitione prædicta requiruntur, ut solitum operetur effectum. In alio etiam ratihabitio operari potest post actum perfe-
12 ctum: secus † in mandato ubi uerba inepta & inconuenientia essent: ut pulchrè declarat Alex. in consilio cxlvj. col. iij. lib. v. & in l. Iulianus. col. j. ff. qui satisd. cog. ubi Ang. illũ textum singularem reputans, alibi ita apertè, dicit non reperiri, quòd quamuis mandatum retro non trahatur, ut ratihabitio, istud tñ procedit illo superueniente in actu nondum completo, licèt cœpto, quia retro trahitur. sequitur Feli. in c. nonnulli. in §. sunt & alij. colũ. iiij. extra de rescr. dicens idcircò, ꝙ licèt superueniens mandatum impetrationem rescripti non conualidet: si tamẽ superuenerit dum impetrans est in expeditione ipsius impetrationis iam cœptæ, sed nondum completæ, con-
13 ualidabitur actus. Et similiter † differt ratificatio propriè sumpta, à cõsensu: & unius appellatione, alterũ non uenit. glo. quam ibi multũ not. Phil. Franc. in d.c. ratum. hinc est ꝙ consensus sequi potest in continẽti & ex interuallo. Iaso. ubi limitat, in d. §. iussum. col. pen. Et ratihabitio-
14 nem † mandato comparari, intellige quò ad effectum, non quò ad speciem actionis, ut in casu legis nostræ quia ubi quis ratum habet, non oritur actio mandati, quicquid hîc dicat glo. sed negotiorum gestorum. l. si pupilli. §. item quæritur. ff. mand. secundum Bar. hic & Ias. in d. §. iussum. col. pen. & scribentes in d.c. ratihabitionem. quæ mandatum non est, sed illi æquiparatur, & per fictionem: cùm constet, ut diximus, ab initio non interuenisse, nisi præsentis negotia gererentur: quia tunc mandati competeret actio: ut hîc sensit glo. & scribentes in d.c. ratihabitionem. & probatur in præalleg. l. qui patitur. ff. mand.
15 Et procedit regula ista † etiam in requirentibus speciale mandatum: per l. quod si de speciali. ff. de minorib. ut hîc per Dec. Ias. loco præalle. Alex. consl. lxxviij. col. pen. lib. v. ubi quasdam restrictiones ponit. & etiã in consil. cxlvj. eod. libr. ubi agit de matrimonio per patrem nomine filii contracto, ut per filium ratificari possit. prædictam conclusionẽ comprobat ẽt Dec. in consi. cclxxxj. Pro-
16 cedunt † etiam prædicta in delictis: ut hîc per Dec. Adde textum clarũ in l. j. in §. sed & si cùm quis. ff. de ui arm. & in c. j. de homicid. in vj. & in c. pen. de senten. excommu. eod. lib.

ubi

ubi dicitur, ꝙ si ratificem delictum quod meo nomine gestum non est, ratificatio non ualet, quamuis peccem. Adde Alexan.in consil.cxlvj.in v.uol.& pulchrè in l.Iulianus.col.j. ff.qui satisd.cog.dum ponit quomodò in delicto iam consummato fieri possit ratificatio, & tradunt glo. & Bart.in d.§.sed & si cùm quis. Sal. in l.non ideò minus.in x. oppo. C. de accus.& Ias.in præalleg.§.iussum in penult. colum.

17 Et talis † ratificatio non solùm uerbis, uerùm etiam facto inducitur & fit.Dec.hîc inferens, quòd per solutionem expensarum factarum in lite per syndicum illegitimè constitutum, gesta ratificari uidentur. Et ex perceptione fructuum, ratificatio possessionis probatur.Et per responsionem uel receptionem census, ratificatio contractus.Et ex actione ex aliquo contractu intentata, ipsius contractus ratificatio, ut hic latè per ipsum Dec.& in consi.lviij. cclxxij. ccccxix.cccclxxxvj. ccccclxxxvj. & in l.non uult hęres esse.ff.eod.Alex.in consi.cxxvij.& clxxv.ad fin.lib.v.& Ioan.Milis in repert. in uerbo prælatus.& in uerbo ratificatio.dum ponit de pręlato pensionem recipiente pro aliquo tempore locationis factę per prædecessorem suum, an uideatur locationem ratificare. Et si po-

18 steà quam † meo nomine agere cœpisti, procuratorem meum te constituam, omnia per te gesta ratificasse uideor, nisi gesta ignorassem: quia ad ignorata siue incognita ratificatio non trahitur. Alex.in d.l. Iulianus.& in consi.cxij.& cxlvj.libro v. Bart.& alii in l.fi.C.de episc.& cler. & in l.licèt.ff. de iud. Curt. Iun. in consil.lxiij. & Modern. Taurin. in auth.si quis in aliquo.colum.fin.C. de eden.

Limitantur prædicta cum regu-

19 la, ut † procedant quando id quod ratificatur, ratificantis nomine gestum fuit: aliàs non subsistit ratificatio.cap.ratum.de reg.iur. in vj. nisi quò ad ratificantis præiudicium.l.si fundus.in §.j.ff.de pigno.ut hic per Dec.& Philip.Franc.in d. c. ratum. Accedat text.cum ibi not.in c. pen. de sent. excommun. ꝙ licèt ratificatio delicti, quod meo nomine & cō sensu non fuit perpetratum, non ualeat, peccat tamen eo modo ratificans. Item potest id, quod nomine meo gestum non est, ratificari tanquam sic gestum, licèt non tāquam meo nomine gestum: ut per gloss. Bart. & alios.in l.j.in uerbo ratam. C.qui admitti.

20 Secundò limitatur regula, † dummodò ratificatio fiat intra tempus intra quod actus, qui ratificatur, fieri potuisset: aliàs secus. per text. in l.fin.ff.quis ordo in bon.poss.ser. & l.bonorum.ff.rem ratam hab.declarando, limitandoque aliquibus modis, ut per Dec. hic, & in l. j.C.qui admi.& in consi.ccxlvij. cccclx. Anch.in consil.cxxvij.& ccccix. colū.ij. Raph.Comen.in consi.cxvj. Corn. in consi.xlvj.col.fi.lib.iij.Alex.consil.cx.uol.j.& consi.lxxviij.col.pe.& consil.lxxxj.col.ij. & consil.lxxxviij. colum.pen.lib.v.Aquen. in l. quod meo.col.j.ff.de acquir.possess.Ias.in d.l.is qui pro emptore.colū. xxxvij. ✳ Affli.in Dec.regni.xxx.* Fel.in c.ex parte decani.col.iij.de rescr. & in c.

ueniens,el j.col.ij.de testib. & Dec. in cons.247.Paris.in cósi.49. uol.j.] quæ omnia bene not. ad materiam
21 d.l.bonorum.Alias † quinque limitationes ad hanc regulam assignat hic Dec.Vsque ad tredecim subordinauit.Phil.Franc.in d. regula ratihabitio.uide etiam Bald.in l.falsus.'colum.ij.C.de furt.& in l. si uxorem. colum.j.C.de conditio.inser. uolen
22 tem, quòd † ubi nil genitur, ratificatio nil inuenit, ubi figat pedes. & quòd à falso procuratore in audientia principis factum, ratificari non potest. & idẽ de electione falsi prætoris,& falsi commissarij, de quibus uide Felin.in dict.§.sunt & alij. col. ij. & iij.

Vbi tamen actus nullus est defectu consensus, semper ratificari põt per adhibitionem cõsensus. & ideò sentẽtia pro falso procuratore lata, à domino ratificari potest.ita Aret. in cap.causam quæ.colũ.iiij.de foro competẽ. ratificatio enim uitium in actu priore seu contractu existens purgat: ut latè per Cur. in tract.feu. in secunda parte,charta.viij.colũ.ij.
23 & iij.Et an † eadem solennitas, quæ in confectione actus requiritur, in refectione pariter exigatur: ponit Aret.in consi.cxxviij. cum sequẽ. & Marsi.in pract.causarum crimin. in §.restat.nu.x.

24 An autem † ratificans, aliquo modo contra uenire possit? Pau.de Cast.in consil.lxx.colũ.iij. in antiq. Barb.in consi.lxx.& lxxvj.uol.iij. & Dec.in consi.lx.col.fin.

25 Et pro pupillo † de rato promittens, intelligitur cùm erit adultus. Bar.in l.actor.col.ij.ff.rem rat.hab. Sed Bald.in l.si maritum.C. de sol. in fi.dicit, quòd promittens de rato pro minore,intelligitur cum erit ætatis legitimæ, quæ est post uigesimumquintum annum.l.fina. C. de his qui uen.ætatis impet.& requiritur præterea interpellatio & certificatio: aliàs non committitur mora, ut per Dec.in consilio ij.& per Moder.in l.uinum,suprà si cer.pe.Item
26 † promittens de rato pro aliquo sub pœna & cum iuramento, pœnam non incurrit illo ratificare nolente, dummodò promittens quantum in se erat, fecerit: ut per Abb.in capit. Gemma. col.iij.de spons. Nisi promisisset ratificari facere realiter, & cum effectu,ac sine defectu,aut aliàs tantum nomine pœnæ promisisset, uel tantundem de suo aliàs donasset siue casum & debitum proprium fecisset, ut in practica adinuẽtum per peritos est: ut per Aret.& alios in l. ita stipulatus,la grande.ff.de uerbo. oblig.Fulg.in consil.clx. colum. iij. Alex.consil.cxxxvij.colum.j. lib. v. Corn.consil.lxj.fol.ulti. uolum. iij. Aret.consil.lxxij.colum. fin. Socin, consil.xliiij.col.j.& cclxxxviij. colũ. xv.cum seq.& Dec.in consil.ccxiij. cccxxiij.& ccccj.

SVMMARIVM.

Intellectus legis discutitur.

1 *Prohibitus facere,prohibetur reficere quãdo res est penitus destructa.*

2 *§.Si sublatum.l.seruitutes.ff.de seruit.urban.præd.declaratur, & ornatur.*

3 *Reficere domum suam non licet,quãdo aliquid innouaretur.*

L. LXII. VLPIANVS.

DOMVM suam reficere unicuique licet, dum nõ officiat inuito alteri, in quo ius non habet.

IVRISCONSVLTVS hic de industria obscurè loqui uidetur. Et hanc regulam non posse procedere dicẽdũ uideretur: quia in meo quicquid uolo, etiam ꝙ alteri noceam, facere possum. l. altius. C. de ser. & aqua, & l. nullus uidetur dolo facere. ubi dixi suprà eo. propterea glos. hic in positione casus uacillat: nec quæ ponit, cõueniunt aut quadrãt uerbis legis loquentis de refectione, non de eleuatione domus. Minus placet exemplum Decij exemplificã tis in capit. consuluit. de Iudæ. quia loquit̃ de Synagoga, nõ de domo, prout facit regula ista. preterea ille tex. solùm probat differentiam quæ inter facere, & reficere est: ꝙ prohibitus facere, & reficere est: & ꝙ prohibitus facere, nõ prohibeatur reficere. in quo non erat laborandum in mutuando exemplum à canone, cũ talis differentia infinitis legibus ꝓbetur, ut in l. i. §. si quis ædificiũ. ff. de no. oper. nunc. & in l. iii. in §. reficere. cũ simi. ff. de itinere actuque priuat. sed uerbis istius legis nõ cõuenit: ibi, non officiat inuito alteri in quo ius nõ habet. neque enucleat sẽsum istius tex. Vnde ego à uerbis, eorumque ꝓprietate non discedẽs, ponerem casum in locatore domus, qui domum suam, quæ reparatione indiget, reficere nõ prohibet, modo non officiat cõductori in eo in quo ius non habet reficiendi scilicet: quã do non esset necesse, demoliri puta, sed melius ædificare uellet: iuxta text. not. in l. qui insulam. in princ. ff. loca. & in l. si duo. in §. cũ inquilinus. ff. uti poss. & i l. domũ. C. loca.

1 Prohibitus † ergo facere, nõ prohibetur reficere, nisi res penitus destructa fuisset, quia tunc reficiẽs ꝓpriè facere diceretur, de nouoque construere: ut hic per Dec. latius per Fel. in d. c. consuluit. de Iudæ. & de consti. in c. cum accessissent. col. fin. Ias. in l. j. in §. si quis ædificium. ff. de no. oper. nunt. & in l. quo minus. co lum. pen. & fina. ff. de flum. & Modern. Asten. in tracta. de refectione.

Deci. hic contrarium tenet: per text. in d. cap. consuluit. ubi Iudæi, qui prohibentur nouas Synagogas ædificare, erigere, reedificareque synagogam penitus destructam non prohibentur. Item quia remanente solo rei, remanent reliquiæ & uestigia prioris ædificij, propter quæ reparatio facilis permitti debet: ut hic per eum. & per eundem in dicto ca. cùm accessissent. col. fin.

2 Sed respon. ꝙ licèt solũ uel area ædificij pars sit, † l. seruitutes. §. si sublatum. ff. de ser. urb. prędi. si tamẽ domus uel res penitus sit destructa, & inde reficiatur solum, non sit quin domus nouiter refecta, noua dicatur domus: ut ibi uult tex. & declarat ibidem Paul. de Castr. & in l. inter stipulãtem. in §. sacram. suprà de uerbo. obligatio. est etiam text. in l. domum. ff. de contrahen. emptio. Ideò prohibitus facere, isto casu ꝓhibitus erit reficere, cũ propriè dicatur facere: ut per Modern. Asten. in prealleg.

præalleg.tract.de refectione.fol.j.& ij.licèt de Dec.hic uerbũ non faciat.

Ad intelligentiam autem & declarationem illius §.si sublatum. uide Corn.in consi.lxxv.lib. iij. & Socin.consi.cxxxviij.cum duobus seq. uolu.primo. Ad text.d.c.consuluit. responde tu, ꝙ nihil facit. prohibet enim Iudæis nouas Synagogas construere, ubi prius non habuerunt. sicque mirum non est, si etiam destructas penitus in eisdem locis reficere, construere, seu facere possunt: quia eademmet constitutio hoc & patitur, & concedit. Cętera in materia refectionis, dicas, ut per Modernos in prælleg.tract. de refectione.

Secundò intelligitur regula secũ-
3 dum glo.& Dec. hic † nisi reficiens immitteret aliquid in alienum. per l.sicuti.in §.Aristo.ff.si seru. uendi. Sed tunc reficiens non staret in terminis merè & propriè refectionis in nouãdo primã formam ędificii. d. c.consuluit. sicque pro limitatione præsentis regulę parum conuenit loquentis de mera refectione, sed latius de hac materia scripsi in d.l.nullus uidetur dolo facere.s̃.co.

SVMMARIVM.

1 *Quæ hæreditas hic diffiniatur.*
2 *Bonorum possess.quid sit. Et quid differat ab hæreditate.*
3 *Hæreditas propriè tantum dicitur ante additionem.& nu.5.*
4 *Renunciatio, quam facit filia patri, an ipsam excludat ab hæreditate fratris.*
6 *Hæreditatis petitio, & interdictum quorum bonorum, quando hæredi desur.*
7 *Hæreditaria bona quæ dicantur.*
8 *Hæreditas an sit iure gentium aut ciuili.*
9 *Hæreditas non concernit locum, quomodò intelligitur.*

L. LXIII. VLPIANVS.

HAEREDITAS nihil aliud est, quàm successio in uniuersum ius, quod defunctus habuit.

REPETITA est hæc lex ad uerbum. in l.nihil aliud s̃.tit.j.Vbi glo.tripliciter opponendo hanc regulam declarare nititur.& Alcia. in suis interpretationibus insistit dicta Bart.Aret.Ias.& aliorum in rub. ff. de acqu.hær. ubi materiam istius regulæ examinarunt, referendo. Diffinitur itaque hic, secundum Bart. &
1 cõiter scribentes præalleg.† Hęreditas iacẽs, prout est ius quoddam intellectuale, defuncti personam reprę sentãs in omnibus iuribus actiuè & passiuè, quod ius hereditas nuncupatur, & mediante hæreditatis aditione inde acquirimus: sicque nõ de successione hominis, sed de successione iuris intelligitur. Nec de iure succedẽdi, successioneve ipsa, aut actu succedẽdi: sed de illo iure, quod post mortem defuncti ante hæreditatem aditam loco defuncti subrogatur, illiusque personam refert.: ut et declarat Dec.in cons. ccccxxxviij. col.ij.Et quamuis Alcia.in d.l.nihil hanc declarationem reprobare conetur, uix sibi persuadens, ꝙ successio intelligi possit, id est ius succedens, uerum

uerum referri debeat ad bona & iura per defunctum relicta, & per hæredem mediante aditione hæreditatis acquirenda: tamen nō est à com muni opinione discedēdū, pro qua uidetur text.in l.hæreditatis appella tio.& in l.pecuniæ uerbum.§.j.ff.de uerb.sign.ubi expresse dicitur, ꝙ hæ reditas est nomen iuris: sicuti bonorum possessio. Et ab ipsis hæreditarijs rebus differt.unde qui hæreditatem alienat, euictis aliquibus rebus hæreditariis nihil præstat.l.ij.in princip.& in multis aliis legibus eiusdē tit.ff.de here.uel act.uen.non est igitur mirum per successionem, intelligi in diffinitione prædicta de iure illo intellectuali, quod succedit, defunctique personam repræsentat, & significat ius uniuersale de futuro acquirendum mediante aditione.l.j.cum gl.ff.de rer. diu.& dicit Ias.in d.rubr.de acq.hære.col.j.Bart. communiter à scribentibus approbari: errareque mihi uidetur Aret. ibidē col.j.reprehendens Bart.per l.iij. ff. de bon.poss.per quam apparet secūdum Aret.in hac successione esse cō moda & incommoda: ergo non solùm actiuè, ut dixit Bart.uerum etiā passiuè intelligitur. nam respon. ꝙ facit pro Bar. qui expresse intellexit de iuribus actiuè & passiuè, sed utitur uerbo succedat actiuè, ut declaret & demonstret intelligi de successione iuris, sed noluit excludere actiones passiuas: aliàs successio non repræsentaret defunctum in omnibus iuribus, quæ defunctus habuit, ut expresse dixit Bart.* & quum hæreditas antequam adeatur, repræsentet personam defuncti, non hæredis sequitur ante hæreditatis aditionē bona hæredis non dici, ideò per cō fiscationem bonorum hæredis in fiscum non transeunt: quia bonorum publicatio non porrigitur ad futura: & ius adeundi non quæsitum, sed quærendum ius concernit, ut post alios scribit Dec.ad fin. tit. suprà quod quisque iuris.] De diffi-
2 nitione † uerò bono.possess. de qua in d.l.iij. in.§. bonorum. late post scribentes dixi in rub.C. qui admitti. & de differentiis & conuenientiis inter hæreditatem & bonor.possess. interque hæreditatem, & bonorum possessorem, dicam infrà in l.prætor
3 bonorum. Et hæreditas † dicitur antequam sit per hæredem adita, postea non dicitur amplius propriè hæreditas, sed confunditur cum patrimonio hæredis.l. sed si plures. §. si filio.ff.de uulg.& instit.de hæred. qual.& differen.in princip.ubi text. optimus. Et cum ius tale hæreditatem appellamus, impropria locutio est, ut hic per Dec.circa fin.commē ti. inferentem ad determinationem not. quæstionis: de qua & aliis uide Iaso.in d.rubr.ff. de acquiren.hæredit. Ias. Aquen. & Moder. in l.j.in §.ueteres. ff.de acquiren.possess. Alciat.in d.l.nihil aliud.Dec. in consi. ccccxxxiij.col.i. ubi post Benedict.
4 Capram uult, † quòd ex persona fratris, & ex nouo iure, filia, quæ patris hæreditati renunciauit, succedere possit, etiam si per fratrem patris hæreditas adita non fuisset: & dicit etiam Alex. in consil.xlix. àd fin.in iij.uol.quòd hæreditas adita, largè hæreditas dici possit: secundum etiam communem usum loquēdi: & similiter

ſimiliter quando ex mente contrahentis vel diſponentis ex aliquibus coniecturis conſtaret uoluiſſe intelligere de hæreditate adita, ut etiam per alios ſcribētes in locis prçalleg.

* *Limita etiam ut per Dec.in l.preci bus. col.8.C.de impub.& ali. ſubſt. & Galliaul. in rep.l.Centurio. col. xiij.in uerſic. Item paria,de uulg. & pupill.& Soc.Iun.conſil.clxviii.col. xi.lib.ii.] Et tamen hæres defuncti perſonam non reprçſentat,niſi poſt aditam hæreditatem, ut dixi ſuprà & in l.hæredem.ſupra eo.titu. Sunt qui arbitrentur † ſolam aditionem nō facere, quin propriè dicatur hæreditas,ſi non fuerit apprehēſa hære ditariarum rerum poſſeſſio. Areti. ſubtiliter in dicta rubri.ff. de acqui. hær. Sed contrarium firmauit Paul. de Caſtr.quē hic ſequitur Dec.quia per aditionem ſolam, dominium & omnia iura in hæredem tranſeūt.l. cùm hæredes.ff. de acqui.poſ. ideoque ſtatim deſinit eſſe hæreditas,qa bona ſunt hæredis qui adiuit. & cōtra Aret. tenet etiam Iaſo.in præalleg.rubr.de acqui. hæred. & in d.§. ueteres.& Alciat.in l. nihil,in ſuperioribus adducta. Aduertas tamen,

6 †quòd licet adita hæreditate deſinat hæreditatis nomen, (propriè loquē do) donec tamen hæres adeptus fuerit rerum hæreditariarum poſſeſſionem,competit petitio hçreditatis & interdictum quorum bonorum, nō autem poſt apprehenſionem poſſeſſionis: ut hic per Dec. & prius per Iaſ.poſt alios in d.§.ueteres. i v.col.

* * ex prædictis redditur dubia conſultatio Ant.de Butr.in conſil.lxiij. Viſo.quam ſequitur Cur.in l.qui ſe patris,col.xvj.C.unde lib.uolētium nō procedere libellum in quo poſt aditam hæred.petat quiſpiam declarari talia bona ad eum ſpectari tanquàm hçreditaria. uidetur enim, ꝙ poſsit ſaluari, ut procedat, per prædicta: quum libellus ita intelligi debeat, ut ſaluetur, ſe fieri poſsit,ut ſępe diximus.]

7 Quæ autem † dicantur hæreditaria bona, uel ex hçreditate, ſeu tanquam hæreditaria, uel quaſi hæreditaria: ponit Aret.in l.gerit, in j.no. ff.de acquir.hæred. Alex.conſi.xlix. uolum.iij.& Barb.conſi.xxxvij.col. iiij.lib.iij.

8 Sed an† hæreditas ſit de iure ciuili aut gentiū: & in foro conſcientię an defuncti perſonam repræſentet? ponit Alcia.in d.l.nihil.& prius Iaſ. in rub.ff.de acqu.hær.

Vltimò not. quòd per hanc legē cum ſimilibus, dicit Salic. in l.cunctos populos.char.ult.C.de ſumma

9 trin. † quòd hæreditas non concernit locum, ſed eſt ſucceſsio in uniuerſum ius defuncti: ideò excluſi ꝑ ſtatutum à ſucceſsione alicuius, excluſi erunt in omni loco: prout dicitur de eo cui iudex bonis interdixit l.is cui.ff.de uerb.oblig. Et ſimiliter in iure accreſcendi,quod locum habet etiam in diuerſis patrimoniis in locis ſeparatis exiſtentibus, propter unitatem iuris hæreditarii uniuerſalis::ut per Rom.in conſi.lxxxj. incipiente,quòd dicti, & per Ioan.Crotum in repetitio.l.re coniuncti. col. xlvj. uerſic.uigeſimo quæritur. Sed labitur Salic. nam hæreditas tanquā quid incorporale,non concernit locū: ex hoc tamen non ſequitur quin

ob

ob patrimoniorum diuersitatem, diuersis legibus, seu statutis suppositorum, sicque uarias qualitates habentium, diuersimodè fieri nō debeat patrimoniorum diuisio & separatio secundum diuersitatem statutorum seu iuris communis & statutorum, quibus hæredes subiiciuntur, ut pulchrè per Alex. in consi. cxxviij. Considerátis. col. iij. lib. j.

SVMMARIVM.

1 *Morā non incurrit, qui sine dolo malo litigat se defendendo.*
2 *Intellige ut hic. & nn. 3.*
4 *Quanto maior committitur mora in Deum: tanto maior est pœna peccati.*

L. LXIIII. IVLIANVS.

QVI sine dolo malo ad iudicium prouocat, nō uidetur moram facere.

SVMPTA fuit ex legibus per glo. alleg. Facit etiam text. l. non potest uideri improbus. cum not. infrà eodem.

1 Nota, † non esse in mora qui sine dolo malo litigat se defendendo. * uel lata culpa subaudi. ita hunc text. declarat Bart. in l. quod te, col. pen. in fine. ff. si cert. pet. & prius gl. fin. ibi.] Et intelligitur præsens regula quando sic litigandi iustam causam habuit: ut quia in ius alterius succesśit, uinculū obligationis ignorans: ut per gloss. facit. l. qui in alterius. ff. eod. propterea talis de interitu non tenetur, nec ad usuras, nec ad ad alia ad quę tenetur morosus: iuri-
2 bus per glo. alleg. Secus † est à contrario sensu, si iniustè litigat: ut dicit text. cum glo. in l. nemo. la j. in §. j. ff. de uerb. obli. ubi moram facere dicitur, qui mauult iniustè litigare, quàm restituere, & ideò de interitu, dicit text. tenetur. Est igitur salubre quamprimùm in mala fide & mora quęrere constituere conueniendum iuxta ea quæ in d. l. qui in alterius, circa practicam Bart. ad l. si quis inficiatus, scripsimus.
3 Rursus intelligitur regula ista † antequam mora sit commissa, sed post non purgatur mora, si quis litigare uult. Dec. hic post Paul. de Castr. in l. fin. per illum text. ff. de cōdi. furt. ubi aliud esse dicit, rem hoc casu offerre: aliud iudicium. sed ista intelligentia satis sub prima includebatur & comprehendebatur, dum dictum fuit de iustè litigante intelligit regulam, secus si iniustè: sed qui in mora constitutus est, iniustè litigat, ideò &c. diciturque hic agendo moram potius augere, quàm purgare. c. fi. cum ibi plenè not. de cōsuet. Et eorum quæ scribit Hiero. in com-
4 mento super Hier. Quanto, † inquit maior est numerus temporum, quibus obliuiscimur Deum, tanto maior est pœna peccati, quod nec longitudinę seculorū potuerit edomari. * Facit text. in Authen. Cassa, & ibi Dec. in ultima colum. C. de sacro san. eccle.]

SVMMARIVM.

1 *Verbum, temerè, quid significet.*
2 *Verbum, negotijs, quid significet.*

Lex

3 *Lex ad ea, quæ facilè & frequenter eueniunt, refert se tantum.*
4 *Hypocrates cur de podagra non scripsit, & Solon de parricidio.*
5 *Dependentia à uoluntate principis impossibilia censentur.*
§.i.l.iiij.ff.de fideicom.lib.ornatur.
6 *Lex constituitur etiam de casibus rarò contingentibus: tam per naturam, quam facto hominis, & numero.* 8.
L. Antiqui.ff.si pars hære.pet. declaratur, & ornatur.
7 *Proles legitima usque ad quæ tempora consideretur.*
9 *Hæc regula quomodò intelligatur.*
10 *Mulier, licèt uirago, nec postulare, nec tutorem constituere potest*

L. LXV. IVLIANVS.

EA quæ rarò accidunt, nō temerè agendis negotijs computantur.

SVMPTA fuit ex legibus per gloss. alleg. Suboscurus tamen est Iurisconsultus hîc in uerbis regulæ. In
1 tex. ibi † temerè, propriè stultè, & inconsultè exponitur. l. eum quem temerè. ff. de iud. hinc Teren. ne quid temerè agas. Aliquando sine causa, ut penès eundem Terē. Haud temerè. nonnunquàm pro ferè, usurpatur: ut per Quint. ibi, illud ingeniorum uelut precor genus nō temerè unquàm peruenit ad frugem. Hìc, temerè, capi potest primo modo, & ultimo: quòd ea quę rarò accidunt, agendis non computantur negotiis temerè; id est inconsultè, sed consulto: quia uidelicet ad ea quæ sæpe & frequenter eueniunt, leges se referunt. Potest etiam secundum ultimam expositionem stare, quòd rarò accidentia ferè non computantur &c. nam aliquando, ut infrà dicam, computantur. In eodem tex. ibi, agē-
2 dis negotijs. † glo. intelligit, id est, legibus quæ de agendis negotijs loquuntur: sed uiolat text. Tu melius exponas non recedendo à uerbis Iurisconsulti, quòd similia quæ rarò accidunt non facilè computantur agendis negotiis, per leges scilicet, quas futuris negotiis formam dare certum est. l. leges & cōstitutiones. C. de legibus.
3 Not. ergo, † ꝙ lex ad ea quę rarò eueniunt, nō refert se, sed ad ea quæ facilè & frequēter. l. iij. cum duabus sequ. ff. de legi. Et quod raro fit, sicut etiam uera sapientia docet, nō obseruant legislatores: sed quod fit plerunque & respiciunt & medentur, ut in auth. ut sine prohi. ma. in §. quia uerò multūm. & in l. antiqui ff. si pars hæred. peta. Hinc Bald. in d. l. iij. ait, quòd sicut una hirundo non facit uer, nec una pulchra dies æstatem: ita nec unus casus legem.
4 Idcircò † Hypocrates (si Plinio credimus) de podagra nihil scripsit, quia cum ætas frugalis esset, eū morbum futurum non putauit. Neque Solon, qui Atheniensibus leges dedit, parricidij supplicium statuit, quòd eum casum euenire posse non credidit: ut Cic. in orationibus scripsit. Hinc est etiam, quòd si dico aliquem esse mortuum, quem cōstat natum fuisse iam annis centum præteritis, demonstrando filium illius qui sit annorum centum, onus probandi

bandi mortem mihi incumbere uidebatur:quia contingere poteſt, ultra annos centum aliquem uiuere: quia nonnulli reperiũtur annorum uiginti ſuprà centum. ſed quia hoc rarò contingit, lex non præſumit ipſum uiuere: & ſic præſumptio de qua in.l.ij.ff.quemadmodum teſta. aper.ad hunc caſum non extẽditur. Paul.de Caſtr.in d.l.iij. ff. de lega. hocque ut arbitror, ideò eſt: quia licèt per naturam eueniat, rariſsimè tamen euenit. Conſona eſt prędictis alia concluſio, quòd in conſideratione non habetur, quod de iure ſpeciali fit,& conceditur.l.iiij.§.j.ff. de fideicom. lib. cum dictis per Deciũ
5 hîc.in fin.etiam dicentis † dependẽtia à uoluntate principis, iure quodam ſpeciali cenſeri ac impoſsibilia niſi ſcilicet conſueta ſint concedi.§. fin.l.apud Iulianum.ff.de lega.j.De quo ultra no.ibi per ſcribentes, uide Aret.& alios in l. id quod apud. ff.eod.tit.& Soci. in l. quidam relegatus.in ult.not. ff.de reb.dub. Prætereà ad text.d.l.iiij.in §.j. cum not. per Bart.adde Roma.in conſi. lviij. Alex.in conſi.xv.colum.fi.& in conſil.lv.uolum.v.& in l.eleganter. in princ.ff.de condi. indeb. Aretin.in conſi.clxj.colum.ij.Iaſ. in l.de pupillo.in princ.in ij.colum.ff.de nou.oper.nunc.in l.ſi infanti.in fin.C. de iure delib.Aquen.& Dec.in l. poſtquam liti.col.fi.C.de pact.Dec.in c. clerici.ad h.ij.col.de iudi. & in l.ij. C.qui admit.

6 Interdum tamen † etiam de caſibus raro contingentibus lex conſtituitur: ut in d.l.antiqui. Ad cuius declarationem & limitationem uide Alciat.lib.ij.diſpu.c.viij.Rimin. in l.poſthumo.ad fin.C.de contratabul.Aul.Gell.in noct. Attic. cap. ij.libr.x.

7 Et alius caſus eſt in l.ſi maior.C. de legit.hęred.ubi † ſoboles nata ex uxore quinquagenaria, proles eſt legitima patri ſuo, eidemque ab inteſtato ſuccedit, quamuis rarum ſit, & miraculoſum fœminam illius ętatis parere: ut habetur ẽt in l. ſi ſterilis. in princ.cum glo.ff.de act. empt. & per Fulgo.in conſil.ccxij.ubi tam in maſculo quàm in fœmina generationis tempus circa annum ſexageſimum, ait, præfigi. Verumtamẽ Plin. lib.vij.c.xiiij.de naturali hiſtor. refert compertum fuiſſe maſculum uſque ad annum lxxxvj.generaſſe. Eſt etiam alius caſus in l. ſeptimo mẽſe. ff.de ſta.hom.declarando:ut p Pau. de Caſt.in l.iij.ff.de legi.. Et rõ prædictorum caſuum eſt, ſecundum An
8 gel.in d.l.iij.quia † per naturam illi caſus eueniunt: quæ natura ſemper eſt certa, nec ullo hominis facto mutari poteſt: unde naturæ caſus ẽt rariſsimus inſpici debet. & ſequuntur ibi Mod.Sed ꝙ idem eſſe debeat, licèt caſus talis rarò poſsit euenire, aut per rerũ naturã non ſoleat, ſed facto hominis: text.eſt in l.fin.C.de conſul. lib.xij.ubi patriciatus dignitatẽ conſecutus paterfa.efficitur, & à patria poteſtate liberatur. ne imperialis dignitas minui uideatur, ſi filiumfam.in ptãtẽ haberet. & ſi hoc rarum ſit, ut in honorẽ patriciatus filiumfa.prouectum quis uideat, tñ ne tale quid in parte temporis eueniat,& ſine legibus inueniatur, hæc à nobis (ſubiũgit text.) ſancita ſunt.

ergo

ergo lex respicit casum etiam rarò euenientem, non natura, sed fortuna, ac facto & fauore hominum. Propterea Cicero in oratione illa quam pro Sexto Rosc. habuit, postquam dixit cur Solon de parricidiis legem non tulerit, subiunxit: Quanto maiores nostri sapientius, qui cũ intelligerent, nihil esse tam sanctum quod non aliquando uiolaretur audacia, supplicium in parricidas singulare excogitauerunt: ut quos natura ipsa in officio continere nõ potuisset, magnitudine pœnæ maleficio submouerentur.

9 Sapientius igitur uidetur, ꝙ † lex etiam rarò euenientes casus determinet: sed quando rarissimè, seu miraculosè huiuscemodi casus euenirẽt, nõ est mirum, si curam de illis non habuit lex: quemadmodum de Lazaro resuscitato dixit gloss. hic, & in d.l.iij. & Bart. in d.l. si maior. qui tamen casus adhuc determinabuntur per regulas aliarum legũ: ut ibi per Docto. & per Christophorum Portium in §. insulam. institu. de rerum diuisi. Tandem ut semel finiam dicere possumus, & forte melius: leges ad ea, quæ frequenter contingunt adaptari: nec uariari debere ex his quæ rarò in dictis terminis accidũt. Exẽ-

10 pli gratia, Si † mulier postulare prohibetur: quia non sit sufficientis & integræ prudentiæ, quæ prudens & sagax reperta fuerit, nõ postulabit. Rursus mulieris iudicium cõstans, stabileque non est in eligendo tutorem, quod animi uirilis est. l. fœminæ. §. eo. l. j. ff. qui pet. tut. si reperiatur una mulier uirilis, cõstantisque animi, non propterea tutorem eligere poterit. secundum Raph. & Corneum. in d.l. si maior.

SVMMARIVM.

1 *Verbum, cauillari, uarijs modis accipitur.*
2 *Quomodò accipitur hic, et tribus modis fit secundum* Aristotelem.
3 *Vlpianus hic reprehenditur à Laur. Valla.*
4 *Calumniari & cauillari an sit idem & num. 6.*
5 *Callidus quis dicatur.*
7 *Leges cauillationes abhorrẽt, & eas calumniare non oportet. nu.* 8.
9 *Instantia non perit quando causa protelatur cauillationibus aduersarij.*
10 *Exceptio euidentis calumniæ, æquipollet exceptioni ineptitudinis.*
11 *Cauillatio quandoque toleratur, ut malitijs obuietur.*
L. in fundo. ff. de rei uendic. declaratur & ornatur. nu. 15.
12 *Aduocatus iustam causam fouẽs an uti possit cauillationibus. & pars periurio. & nu.* 13.
14 *Aduocati causas iniquas defendere non deberent.*
16 *Iudex an possit uti cauillationibus contra testem.*
17 *Promissio facta subdito facinoroso an debeat obseruari. & nu.* 18.
19 *Fides etiam hosti data, seruari debet.*
20 *L. nam & Seruius. ff. de neg. gest. quomodò intelligatur.*
21 *Dolus an uirtus quis in hoste requirat, quomodò accipitur.*
22 *Ex minima mutatione facti totum ius mutari.*

L.

L. LXVI. IVLIANVS.

EA est natura cauillationis quam Græci sophisticam appellant, ut ab euidenter ueris per breuissimas mutationes disputatio ad ea quæ euidenter falsa sunt, perducatur.

HAEC lex ad uerbum etiam ponitur in.l.nam cauillationis.s.titu.
1 proxi.Et habet † uarias significationes huiuscemodi uox. Cauillatur enim, qui calumniosè agit. Cauillatur qui breuiter & falsè aduersariũ sermone captat, aut irridet. Cauillatur, qui sciens ut suam sententiam tueatur, falsa prodit. Cauillatur, ut
2 hìc dicit Iurisconsultus, qui eo assumpto quod euidenter uerum est, dissimiliter acceptis terminis quod falsum est, infert. Idque ut in Elenchis Philip.tradit, fit tribus modis. aut enim argumẽtum peccat in materia, aut in forma, aut in utroque. In materia ut in exemplo glo.hic intelligentis regulam nostram, quando arg.peccat primo modo.& sequitur Alciat.in d.l. natura cauillationis. & deducitur uocabulum ab antiquo uerbo, caluire, quod est decipere: significat etiam frustrari, fallaciaque & dolo uti, metaphora à caluis tracta, qui eos frustrantur à quibus præ capillis prehendi uidẽtur. Cicero autem in secundo de oratore, cauillationem, pro generali quodam facetiarum genere, cauillo, dicaculo, & faceta urbanitate accipit: prout referunt & probant Aul.Gel. & Lauren. Valla in suis elegantiis.
3 c.ccccclxix.ubi † Vlpiannm hìc reprehẽdere ausus est, ex eo, quòd in hac materia aliter descripsit Caius Iurisconsultus dum inquit, si calumnietur, & moretur, & frustretur: inde & calumniatores appellati sunt, qui per fraudem & frustrationem alios uexarent litibus: & inde dicta est cauillatio. Caius nullam mentionem facit, aut de euidenter ueris, aut de euidẽter falsis, nec de breuitate, nec faciendam fuisse putat. cum plerunque cauillatio tecta sit, & insidiosa, multis longisque frequenter ambagibus utens, & quæ uix ab acutis deprehenditur. Quapropter cauillatio, dicit ipse, est subdola oratio quam nos conscii nobis mendacij, uincendi tamen causa, proferimus. In hunc, inquit, sensum usi semper sunt Iurisconsulti, & Quintilianus. Inuenies autem dictam legem Caij in l.si calumnietur.s.tit.j.

Sed argumento Vallæ respondet Alciatus libro quarto de uerborum significatione, loqui Vlpianũ quando cauillatio pro argumento sophistico accipitur: & sic cum peccat in materia: & tunc optimè Vlpianus dicit: & naturam sophisticæ cauillationis describit, ut in superioribus retuli. Non tamèn mihi displicet Lauren.Vallæ descriptio, quæ omnem speciem cauillationis in malã partem sumptę complectitur. Non omitto, quòd Valla postquam Vlpianum improbare ausus est, Caium pari censura corrigere uoluit:
4 dum † sentire uidetur, idem esse calumniari, & cauillari: cùm secundũ Martianum Iurisconsultum accusatori

tori tantùm tribuatur calumniari: patet, cum ait: calumniari est falsa crimina intendere, quod per legem duodecim tabul. declaratur. Calumniator idem patiatur quod reus, si conuictus esset. hinc etiam Hieron. quamuis Valla non referat. Calumnia, inquit, est, cùm iustis hominibus crimen impietatis obiicitur. Et calumniosus, qui calumniam inferre solet: ut uult August. de calũnioso loquente, qui tendiculas uerborum requirit. propriè uerò est uocabulum Iurisconsultotum, qui illam capiunt pro uexatione alicuius in lite per fraudem & frustrationem. Hinc etiam Cicero, existunt sæpe in iuriæ calumnia quadam & nimis callida atque malitiosa iuris interpretatione. alij per usurpationem nonnũquam pro fallaci & doloso. Hinc
5 etiam † callidus per duplex ll. astutus dicitur, differtque a uersuto, quod callidus, ut ait Cicero, sit ille cuius acuminis usu ut manus opera concalluit: uersutus, cuius mens celeriter uersetur. Sed Caium defendit Alciat. loco præallegato: Vallam obliquè Caium perstringere scribẽs, qui sentire uideatur, idem esse cauillari, & calumniari, non uidens quomodò Valla id collegerit. cùm enim caluiri, antiquum uerbum frustrari esset, cauillatioque & calumnia inde deducatur, nõ est tamen consequẽs alterum cum altero idem esse: sicut cum dicimus à uerto, fit uersus, & uersura, non sequitur usuram idem esse, quod uersum.

Sed phãtasia Vallæ sine colore nõ fuit, quia quicquid dicat Alciat. de uerbo caluiri, de eo apud Caiũ non sit mentio. Verùm à uerbo calumniari, calumniatores, & cauillationẽ deduci uoluit. ideò inferebat Valla, cùm ab eodem uerbo descendant, secundum Caium eiusdem significationis erunt, quod tamẽ falsum est. Sed consequentia non tenet: secundum Alciá. ut in uersu uersura patet, quę à uerto deducuntur, & tamen sunt diuersæ significationis: ut est etiam apud Calepinum, & Grã-
6 maticos dictum. Tamen † rectè non uidetur deduci à uerbo calumniari, cauillationem. Id enim nusquã probatur, quinimò ab antiquo uerbo, caluire, ut diximus, deriuatur. Cogitabam tamen Caium Iurisconsultũ non dixisse cauillationem deduci à uerbo calumniari, ut Valla & Alci. senserunt, sed dicto prius quòd calumniari est morari, & frustrari, & inde appellatos esse calumniatores, qui per fraudem & uexationem alios litibus uexant, subiũgit, & inde cauillationem esse dictam, non quod ab eodem uerbo descendat, id enim non dicit, sed quia de natura cauillationis est fallacia doloque uti. quemadmodum de natura calumniæ est, alios per fraudem & frustrationem litibus uexare. ideò calumniæ coniunxit cauillationem: quòd inde pariter, eodemque modo dicta sit propter fallaciam, & dolum cauillationis, sicuti calumnia propter fraudem, & frustrationem calumnian-
7 tis. Quas † quidem cauillationes & abhorrent & reiiciunt iura l. j. ff. de regu. Catonia. ibi, an cauillamur, id est per cauillationem, & fallaciã argumentamur. ut in l. ij. in §. tractari. ff. ad tertullian. ibi, uerba cauillatus.

tus. & in capit. uenerabilis. ubi doctor. de iudiciis, & hîc tradit Dec. nimiam, scrupulosamque subtilitatē, cauillationem esse scribens, & deridendam, ut hîc per eum & in suo consil. cccccviij. colum. ij. & DCXC. colum. j. Facit quòd dicere solemus,
8 † ius ciuile non oportere calumniari, neque uerba eius captari. l. penulti. ff. ad exhibend. cum aliis quae allegaui in l. secunda, in uersicu. & cùm placuisset. colum. iij. ff. de origi. iur.
9 Hinc etiam est, † quòd ubi causa protelatur per subterfugia & cauillationes aduersarii, instantia non perit. Roman. in consil. ccxx. Alexand. consil. xlij. in causa & lite. colum. iij. uolum. iij. Dec. in cap. ex ratione. colum. viij. de appellation. De quo tamen articulo, quia non desinũt qui contrariam sententiam amplectantur. uide Alciat. Barb. & Aretin. in dict. cap. uenerabilis. de iudicijs. Alexand. consil. lxxj. uolum. v. & consil. 100. colum. j. in eo. Nattam in repetit. clemen. saepe. colum. xl. & sequē. de uerbor. significat. & Ias. in l. ij. ad fin. princ. ff. de eo per quem factum erit. Et propterea etiam dicimus ex
10 ceptionem † euidentis calumnię aequipollere exceptioni ineptitudinis quam iudex ex officio allegare repellereque potest. ita Aretin. in dicta. l. ita stipulatus. colum. antepen. circa medium. ff. de uerborum obligatio. faciunt nota. per Aquen. in repetit. l. ut uim. colum. viij. ff. de iustit. & iur.

11 Ad obuiandum tamen † malitijs & fraudibus tolerantur cauillationes & admittuntur. argum. l. in fundo. ff. de rei uendi. iuxta glos. notab. in cap. cupientes. in uerb. malignantium. de elect. in vj. & in cap. dominus noster. xxiij. q. ij. quae uult, quod
12 si † aduocatus iustam causam foueat, uti potest malitiis & cauillationibus: ut hîc per Deci. & in suo consi. cccccviij. colum. ij. & DCXC. colum. prima & per Bologninum in auth. habita. colum. xliiij. C. ne fil. pro patr. & per Anchar. in consi. cxlv. dum licitum esse dicit in lite fraudē qualitercunque excludere. & etiam per Alciatum in tracta. de praesumptio. in xxvij. praesumptione, tertiae regulę. Sed non sunt praedicta ita simpliciter intelligenda. habenti enim iustam causam pro uictoria reportanda periurium committere nō licet: ut post Sanctum Thomam tradit summa Angel. in uerbo interrogationes. uersic. lxiij. Et gloss. in dicto uersicul. malignantium. intelligit licitum esse cauillationes cauillationibus repellere, dum falsa probatio non sit admixta: ideò contra producentem instrumentum falsum, aliud falsum instrumentum contra eum producere non debeo, nec est licitum. latè Felin. in capit. dilecti. ad fin. de exception. & tradunt omnes Modern. in l. manifestae turpitudinis, in causis recusationis iuramenti. ff. de iureiurand. Et ex dictis ibidem per scribentes cognosces Deci.
13 hîc malè dicere, † quòd si mutuum restitui, possum licitè cum iuramento respondere, affirmareque à te me nihil habuisse: quia hoc falsum est, iurandumque esse secundum practicas & cautelas ibidem per scribentes traditas. Quò tamen ad Deum, qui cor respicit,

si quis parum expertus eo modo bona fide & conscientia iurasset, illum damnari non crederem, sed laudo seruari cautelas & practicam de quibus per scribentes præallegatos. Et
14 notabitis diligenter uos † aduocati qui causas iniustas suscipitis non ad uincendum, quia scitis causam malam & iniquam, sed ad differēdum, aut ad concordandum, siue ut interim pactio aliqua fiat, excusari apud tribunal altissimi minimè posse. quoniam hæc omnia cōstat esse iniqua, & similiter nō excusari qui malam causam in principali habens, aduersarium uexat aliquod iustum caput assumendo, ut sub hac iustitia gradiendo principale iustum impediat, aut differat, uel peruertat. opottet enim non solùm medium, sed etiam finem esse minimè iniquum, ut per Caietanum in sua summula
15 in uerbo aduocati. Denique † ad declarationem & limitationem. d. l. in fundo. uolentis malitiis hominū esse obuiandum, uide pulchrè Anch. in consi. cccxxxiij. colnm. ij. Angel. consi. lxvj. colum. j. Soci. consil. lxvj. & cviij. colum. vj. uolum. j. Moder. in l. edita. in ultimis col. C. de eden.
* * & no . quæstionem ponit Seneca in iij. declamatione v. lib. in declamationibus de fratre maiore, qui tenebatur diuidere, & dare electionē minori, in una parte posuit totum patrimonium, in altera ancillā matrem fratris nothi, qui ad hæreditatem admittebatur: minor elegit matrem & fratrem, circumscriptionis accusat tanquàm malitiosè & fraudulenter diuiserit: quid iuris, uide ibi pulchrè.]

16 Et similiter † propter suspicionē contra testem militantem debet iudex diligenter illum examinare, quę rēdo eum inuoluere si potest, ut hìc per Dec. Pariter ad inuestigandum ueritatem, potest iudex cauillationibus uti, & ad bonum finem simulare. cap. afferte. de præsump. & ideò
17 † potest delinquenti liberationem promittere, si delictum confiteatur, & inde ea promissione non seruata illum condemnare, prout fecit Alexander III. contra illum Episcopū simonia inuolutum: ut scribit Feli. in cap. accedens. el ij. ut lit. non contest. & in c. afferte. de præsumpt. ubi subiungit uidisse iudices, qui simulationes huiuscemodi execrantur. Dec. hìc post Imol. in consi. cix. contrarium tenet, quòd reus uirtute cōfessionis extortæ per dolum & fraudem condemnari non debeat, per not. in cap. sanè. de renuncia. & in §. fin. l. item si in pretio. ff. loc. Item quia fides data seruari debet. l. j. ff. de pact. l. j. s. de constit. pecu. etiam quod hosti data fuerit. c. noli. xxiij. q. j. præsertim per iudicem & referētem personam publicam. ut hic per ipsum Decium, quem sequūtur hic quidam apostillantes eius scripta. adde eundem Dec. in l. unic. in septimo not. C. de sent. quæ pro eo quod interest proferunt. ubi refert Paridem de Puteo in eandem concurrere sententiam. Pro opinione tamen præcedenti contraria sentētię Imò. faciunt quę pulchrè & elegāter scribit Cice. in iij. Offic. cùm inquit, illud quidem neque dedi, neque do fidem infideli cuiquam: idcircò à poëta dici: quia cùm tractaretur

Atreus personæ seruiendum fuit: sed si hic, inquit, sibi sumunt nullā esse fidem, quæ infideli data sit, uideant ne quęratur latebra periurio. Est autem etiam ius bellicum fidesque iurisiurandi sępe hosti seruanda. quod enim iuratum est, ut mēs conciperet fieri oportere, id obseruandum est, quod aliter id si non feceris nullum periurium est: ut si prędonibus pactum pro capite pretium non attuleris, nulla fraus est: ne si iuratus quidem id non feceris. nam pyrata nō est ex perduellium numero definitus, sed communis hostis omnium. cum hoc non fides esse debet, nec iusiurandum commune. nō enim, ait, falsum iurare, peierare est: sed quod ex animi tui sententia iuraueris, sicut uerbis concipitur more nostro, id non facere periurium est. scitè enim Euripides, iuraui lingua, mentem iniuratam gero. Regulus uerò non debuit cōditiones, pactionesque bellicas, & hostiles pturbare periurio. Cum iusto enim & legitimo hoste res gerebatur, aduersus quem & totum ius sociale & multa sunt iura communia, quòd ni ita esset, nunquam claros uiros senatus uinctos hostibus dedisset.

18 Propterea † uidi aliâs factum fuisse saluum conductum per Senatum Illustrisśimi principis nostri sub nomine principis cui 'am insigni latroni & seditioso, q[illegible] sub fiducia ipsius securitacis datæ uenit in ciuitatem Taurini, ubi captus fuit & incontinenti iustitiæ traditus saluo conductu ad collum eius appenso: ita uisum fuit Illustri Cancellario tunc existenti. quod tamen factum multi damnabant. Quicquid enim dicat Cicero, opinio Imol. & sequaciū

19 communis est, & tenenda † propter fidem datam quæ seruari debet non solum hosti communi, sed etiā personę priuatæ, & bannito maximè à persona publica: prout etiam tenet summa Ang. in uerb. fides. in prin. Hippol. de Marsil. in practica causarum criminalium in §. postquàm. colum. ij. & in consi. xxxij. col. iiij. ubi, hoc dicit esse iuri & æquitati consentaneum, maximè in principe in quo nihil est quod magis refulgeat quàm recta fides. & etiam in consi. cvij. col. ij. Et ista sentētia & opinio mihi etiam magis placet, ne bona fides uenientem decipiat, & authoritas publica. contra l. j. C. de his qui ueni. ætatis impetr. & dicta p Theolog. ac Old. quem refert & sequitur Bart. in l. is qui reus. colum. penult. ff. de publi. iudi. ubi dicuut saluum conductum concessum bannito, debere seruari, ne sub fide publica ille deceptus remaneat. & sequitur Parisius. Card. in consi. lxviij. colū. xviij. num. clxxvij. lib. iiij. Prædictis adde etiam Ias. in l. conuentionum. ff. de pact. ubi in persona publica fidem dante id tenet, ut illam debeat seruare etiam hosti: secus si priuata persona alteri priuato data sit. nisi aliter, inquit, de consuetudine obseruetur: per text. no. in l. nam & Seruius

20 in princ. ff. de neg. gest. † sed in casu illo antequàm tertius liberaretur ea conditione dimissus fuit, ut pro omnibus ipsis tribus pecuniam afferret & nisi rediisset, ut alii duo pro eo pecuniam darent: ita fides etiam socio data fuit, eidemque mandatum de

soluendo casu quo tertius ipse non reuerteretur. ideò nimirum si ad obseruantiam suę promissionis tenetur. propterea uerior est opinio, quā hîc ad finem tenet Dec. & alii in locis prealleg. quòd de iure fides, etiā hosti data, per priuatum priuato seruanda sit: prout etiam tenet & latè prosequitur Fortun. Garzia. in d.l. conuentionum. Et illud Virgilianū
21 † Dolus an uirtus quis in hoste requirat: procedit in solertia, machinatione, & dolo, quibus contra hostes uti licet, tam priuatis, quàm publicis personis belli, præcipuè ducibus: secundum præallegatos, modò tamen non frangant, neque fallant fidem datam. Inuenio etiam, quòd Petrarcha lib. iiij. Epistolarum seniliū in prima Epistola fol. ij. non poëtę grauissimi, sed passionati ore illud ibi dici, ait. Facit quod scribit Cicero suprà relatus, quòd cùm tractaretur Atreus, personę seruiēdum fuit. Et etiam in j. officiorum. ibi, at Atreo dicente plausus excitātur. est enim digna persona orator, sed poëtæ quid quemque deceat ex persona iudicabunt: & in magna uarietate personarum etiam uitiosis quid cōueniat & deceat uidebunt: ita quod uerba ex qualitate proferentis intelligenda, capiendaque sunt. Ex quibus hunc passum habetis melius declaratum quàm per præfatos Mod. in tract. præsumpt. in pręalle. xxvij. pręsumpt.

Postremò scias ex hac lege etiam
22 colligi, † ex minima mutatione facti totum ius mutari: secundum Alber. de Ros. ita per hunc text. dicentem in l. si ex plagis. in §. in cliuo capitolino. ff. ad leg. Aquil. & per Decium in l. precibus. col. ij. C. de impub. & aliis substit.

SVMMARIVM.

1 *Creditor & debitor qui dicantur.*
2 *Hæc regula quomodo procedat.*

L. LXVII. IVLIANVS.

MARCELLVS ait, Desinit debitoris esse, qui nactus est exceptionem iustam, nec ab ęquitate naturali abhorrentem.

MELIVS, clariusque quā hîc faciat glo. se inuoluens circa intellectum pręsentis regulę, pôt de plano intelligi per l. debitor. ff. tit. j. secundum Dec. adde etiam l. creditor. eo. tit. ubi † creditor dicitur, qui exce- 1
ptione submoueri non potest: & debitor à quo inuito exigi pôt. Si ergo propter aliquam iustam exceptionē nequeat ab eodem exigi, propriè desinit esse debitor. ideò si petente creditore lex statuat etiam in dicta causa debitorem in carcerem detrudi, hunc casum excipiemus, quoniā nec is propriè creditor est, qui iusta exceptione submouetur, nec propriè debitor qui illa suffultus est, cùm desinat (ut hic dicitur) debitor esse. Facit l. non uidetur cœpisse, cum ibi dictis suprà eo.

2 Et intelligitur † hæc regula exceptione opposita: secus ante illius oppositionem. ideò text. hic definit, rectè dicit: quia ante oppositionē debitor

bitor erat: ut hic per Decium.

Sed hæc declaratio Decii uidetur contra hunc text. uolentem, ꝙ ille qui iustam exceptionem consecutus est, desinat esse debitor, nec exigit oppositionem. fateor ꝙ succumbet conuentus, nisi opponat: quia tamẽ uerisimile est reum diligentẽ in re sua fore, exceptioneque usurum, cõsiderato per legem effectu, talis non intelligitur debitor. Bene itaque dixit Iurisconsul. nactum efficacẽ exceptionẽ desinere debitorẽ esse: quia ab eo inuito exigi non potest.

SVMMARIVM.

1 *Verba intelliguntur secundum naturam contractus.*

2 *Cõtractus cognoscitur magis ad substantiam rei de qua agitur, quàm ad denominationem à partibus factam.*

L. si insulam. ff. de præscript. uerb. ornatur.

3 *Verba ad personam relata, intelliguntur secundum qualitatem personæ.*

L. plenum. §. equitij. ff. de usu & habita. ornatur.

4 *Interpretatio potius sumenda est, quòd actus ualeat, quàm quòd pereat.*

L. quotiens. cum similib. ff. de reb. du. ornatur.

L. LXVIII. IVLIANVS.

QVOTIES idem sermo duas sẽtẽtias exprimit: ea potissimũ accipietur, quę rei gerendæ aptior est.

SVMITVR ex legibus per glo. alleg. Hinc est † ꝙ uerba secundum naturam contractus intelliguntur. l. si uno. in princ. cum ibi not. per Bartol. ff. loc. & per Dec. hic & in c. cum parati. colum. ij. de excep. Rimi. in l. j. col. ij. ff. de iurisd. omn. iudi. & ibi Ias. super glo. in uerbo potest. & plenius Feli. in c. nam concupiscentiam col. j. & ij. de consti. Hinc etiam est, 2 quòd † ad cognoscendum discernendúmque qualitatem contractus, magis attendimus substantiam rei quæ geritur, quã denominationem à partibus factam: quia rei quæ geritur, hæc aptior est & conuenientior sententia. text. est no. in l. insulam. ff. de præscrip. uerb. ubi Ias. plura accumulat. ultra quæ uide Roma. in consil. ccccix. col. j. & seq. Aret. consi. clx. in vj. dub. Alex. consi. cviij. & cxx. libr. iij. & consi. xl. col. iiij. lib. iiij. Pau. de Cast. in l. Arist. ad fi. princ. ff. de dona. Soc. in l. ij. in princ. in ult. col. ff. si cert. pet. Bologn. in consil. liiij. Deci. in consi. cxx. clxiiij. ccclxxxviij. & cccccIxxxix. col. fin. Et similiter dici-
3 mus, quòd † uerba ad personam relata, secundum qualitatem personæ ad quam referuntur, intelligi debẽt: quia huiuscemodi sensus actui gerẽdo aptior est & conuenientior. l. plenum. §. equitij. ff. de usu & habit. l. cum filio. ff. de lega. iij. quod possem pulchris decisionibus comprobare, quas ponunt Fulgo. consilio. xxvij. Paul. de Castr. in consil. cliij. ad fin. in antiquis. Aret. in consil. lviij. colum. ij. uersi. non obstat quòd uerba. & in l. quod seruus. col. fin. ff. de acquir. poss. Barb. in c. quoniã frequẽter. in §. porrò. colũ. iij. extra ut lite

non contest.& in consi.lxiiij. col. ij. lib.iiij.Soci.in repet.l.cum auus.colum.lv.uersi.tertius casus.ff.de cõdi. & demon.& in l. quibus diebus. in §.dominus.in ij.not.eod. tit. Felin. in cap.causam quæ,colum.xij. de rescriptis. & in cap. nonnulli. colum. xv.uersic.& si diceretur.illo eod.tit. & de re iudi.in c.causam quæ.colũ. fin.Corset.in suo sing.lvj.incip. aliquis promisit.Aquen.in l.fin. c.vij. in viij.fallen.de const.Ias.in l.si quã do.in fi.prin.C.de inof.test.& in §. libertos.l.sed si hac.ff.de in ius uoc. & in l.qui Romæ. in §. cohęredes. colum.pen.ff.de uerb.obl.Dec.in c. cum uenerabilis.in ix.not.de excep. in consil.lxv.col.v.& in consi. lxiiij. & Hippol.de Marsi.in rub. de probat.colum.v.quæ not.sunt ad ornamentum d.§.æquitii.Et quòd † sermo,qui actum ualere facit,aptior & conuenientior rei gerendę dicatur, uide l.quoties.cum dictis Soci.ff. de reb.dub.l.quoties.cum dictis Ias. ff. de uerb.oblig. & in l. contrahenda. infrà eod.& Alcia.in tract. pręsumptio.in xxxiiij.præsumpt.& seq. tertiæ regulæ.Ias.ubi limitat post Are. in l.uerbis ciuilibus. in iij.not.ff.de uulg.& in l.cohæredi.in §.cum filio col.pen.illo eod.tit. & etiam in l.plane.in §.si duobus.in primo nota.de lega.j.& Ripam in l.Centurio. nu. cxxviij.ubi aliter limitant.ff.de uulga. *Et Dec.consi.cclxxxix.colũ.fin. Ang.Lanc.Dec.& Moder. in l. j. in glo.j.suprà de iudic. & Alexand. in l.si seruus plurium. in §. fin. de leg. j.ubi notab.extensionem ad hanc legem ponunt.

SVMMARIVM.

1 *Hæc regula loquitur in beneficio, & nume.4.*

2 *Beneficia, & priuilegia personalia cum persona extinguntur. 4.*

3 *Mutata persona,res cõditionem,qualitatemque mutat.*

5 *Castrum ob merita per principem concessum,quando intelligatur personale.*

6 *Vicariatus per Papam ad decem annos concessus,est personalis.*

7 *Concessio an realis uel personalis cẽseatur: & quid in dubio.*

8 *Priuilegium datum personæ, ad alias non extenditur, nec de loco ad locum.*

Fallit in accessorijs.nu.11.& quid in correlatiuis.nu.12.

9 *Priuilegium alicui & descendentibus seu posteris datum,quomodò intelligatur.*

10 *Et an trahatur ad bona futura.*

13 *Priuilegium actioni datum, semper cum actione transit.Idem in executiuis.*

14 *Priuilegium causæ & rei,transit ad hæredes.*

15 *Exemptio propter numerum.12.liberorum patri data, durat etiã iam mortuis liberis.*

L. LXIX. PAVLVS.

IN omnibus causis id obseruatur,ut ubi personę cõditio locum facit beneficio: ibi deficiente ea, beneficium quoque

quoque deficiat: ubi uerò genus actionis id desiderat: ibi, ad quemuis persecutio eius deuenerit, non deficiat ratio auxilii.

SVMPTA est ex legibus per glo. alleg. Sed uidetur hæc regula in utroque membro repeti in l. priuilegia. ℥. eo. tit. propter quod altera de superfluitate uidebatur argui posse: miror quòd Dec. hîc, nec alibi de hoc uerbum dicat. Arbitror dici posse (quicquid hic scribat Dec. intelligens semper hanc legem in priuile-
1 gio) quòd † imò loquatur in beneficio: ut indicat lectura. quod uerbum largè sumptum generale est, comprehendens etiam priuilegium: ut declarant Paul. de Cast. & alij in l. fin. ℥. de consti. princ. & Alex. in l. quia tale. per illum text. ff. solu. matrim. lex uerò priuilegia loquatur in priuilegiis propriè & in specie: ita quòd illa specialis est in priuilegiis: ista generalis in beneficiis & priuilegiis. Item illa solummodò loquitur de transmissione priuilegii ad hæredem facienda uel non, ista generalius ad quemuis transmissio fiat. Rursus de priuilegio actionis ista loquitur: illa de priuilegio causę. Et sic cessat oppositio & argumentũ de superfluitate.

Circa primum dictum huiusce re-
2 gulę, † quòd beneficia & priuilegia personalia cum personà extinguantur. Dec. hic plura accumulauit, quæ pro maiori parte fuerunt Alex. & aliorum in d. l. quia tale. uide etiã Ias. in l. Nesennius. ff. de re iudic. & in l. j. & fi. ubi etiam per Aquen. ff. de constit. prin. & Cano. latè in cap. priuilegium. de reg. iur. in vj. Hinc
3 etiam est, quòd † mutata persona, res conditionem qualitatemq́ue mutat. c. ij. de immu. eccl. in vj. pulchrè tradit Anch. in consi. clxxi. incip. casus. colum. ij. & Præposit. in tit. quali. iur. deb. dom. uas. fidel. colũ. fin. & Dec. hic ad finem commen. Et quemadmodum superius dixi præsens re-
4 gula † (quicquid hic in j. colũ. scribat Dec.) habet locum etiam in beneficio principis personali, ut cum persona extinguatur, per hanc legẽ, & præalleg. & tradit Alexan. in d. l. quia tale. col. ij. Nec obst. d. l. fi. per quam monetur Dec. qui decipitur. nã loquitur in dubio, & fateor tũc, quòd beneficium principis largè debet interpretari, realeq́; censeri: ut ibi per Alex. & Fulg. pulchrè in con
5 sil. ccxxv. consulentem, † ꝙ castrum ob merita per principem uni nobili simpliciter cõcessum, post eius mortem filiis suis pertinet, nec ad principẽ reuerti debet: nisi intellige aliud de consuetudine obseruaretur, ut in Gallia, ubi concessa per Regem alicui benemerito, post illius mortem aliis personis per eundem Regem conceduntur.

Quando uerò beneficium personale est, absque dubio cum persona extinguitur, per prædicta. Quod etiam patet ex decisione Bald. & Alc.
6 præallegatorum, † de officio Vicariatus alicui per Papam ad x. annos cõcesso, quia non transit ad hęredes: ratio, quia personale beneficiũ est.
7 Et ad † cognoscendum an seruitus, uel concessio realis, personalisve censeatur,

featur,& iudicetur:uide Alb.de Rosa.& Aquen.in d.l.fina.colum.ante penul.& Iaf.in l.fin.ff.de noui ope. nun.& in consil.ccxvij.lib.ij.& lxxxix.libr.iij.Soc.in consi.xxxv.colum. penult.uolum.j.ubi in dubio priuilegium tam personis,quàm loco datum cēseri uult. Et quemadmodum priuilegium & beneficium personæ
8 datum,extinguitur cū persona: † ita uni personæ datum ad aliam personam coniunctā non extenditur, nec de loco ad locum, aut de contractu ad contractum : ut hic per Dec. & Aquen.in d.l.fin.colum.antepenul.
. Nisi intelligo inutile redderetur, si non fieret extensio.per tex.notab. in l.si stipulatus fuero per te. cum ibi not.suprà de uerbo.oblig. & per Aret.in l.cum quid.col.fin.ubi Soc. suprà si cert. pet.] An autem priui
9 legium † ac beneficium alicui & descendentibus seu posteris cōcessum, ad omnes transeat descendentes tā per lineam masculinam,quā fœmininam: decidit text. not. in l.j.& ij. ff.de iure immu.Alex.in d.l.quia tale.Imol.in consi.lxij.ad fin.Socin.in repet.l.cum auus.col.lv.uers. tertius casus.ff.de condi.demons.Iaso.in l. stipulatio.in §.hi qui sunt. colum. ij.ff.de uerb.obli.Dec. ubi multa cōsilia Alex.& aliorū citat,in c. nouit. in vj.not.de iud.in l.ij.col.ix. & pe. ꝫ eo.& in consil. ccxxiij.

Qualiter autē interpretetur priuilegium & beneficium circa rē, ut
10 puta † si concessum alicui fuerit respectu certorum bonorum, uel pro bonis suis,an ad futura seu ad postmodum quæsita extendatur? inuenies & cognosces ex dictis p Aquē. loco proximè alleg.Ioan.And.in regula, qui sentit.de regul.iur.in mercur.Bald.pulchrè in consi.cxxvij.uolum.iiii.Paul.de Castr.in consil.cclxxx.in antiquis.Alexan.consil.clxxviij.& cxciij.in tertio dubio. libr.ij. Socin.consil.cxvij.colum.fin. lib.ij. summam Ang.in uerbo immunitas in princip.Iaf.in l.quominus. colū. xxij.ff. de flu. & in l. cùm stipulatus fuerim.j.§.cū stipulamur. ff. de uerbo.oblig.& in consi. superius alleg. Bald. concludit immunitatem pro oneribus personalibus & realibus concessa, sibi locum uendicare etiā in rebus posteà quæsitis. de quo latius per Brun.in tract. de augmento sol.xij.colum.iij.& iiij.& in trac. de rebus seu dispositionibus dubiis. folio.xxxj.& seq. sub c. ad quod tēpus dispositio sit referenda.Parpal.in repe.l.placet.colum. penult. C.de sacrosanct.eccl.Iaf. in consil. xxv. lib. iij.ubi tenet contra decisionem Bal. in consi.prꝯallegato,& Paris. in ca. accedentes.colum.ij.de præscriptio-
11 nibus.Et quamuis † regulariter ad alias personas non porrigatur priuilegium, hoc tamen limitatur non procedere in personis accessoriis & familiaribus, quibus priuilegiū competit,quando absque illis posset priuilegium inutile remanere: ut hic p Dec.adde text.in l. si stipulatus fuero per te non fieri.ff.de uerb.oblig. ubi stipulatio, quæ stricti iuris est, pro una persona interposita, extenditur ad aliam sine qua stipulationis effectus in expressa persona commodè locum habere non posset, & plures not. decisiones congerit ibi Iaf.Circa quam materiā semper uir debis

debis Deci. hic Iaso. & alios in loco præallegato. Aret. in l. cùm quid. colum. fin. ubi Soc. v. ff. si certum pet.
12 Ias. † in l. non tantum. ff. de re iudi. Et ibi ponit, an in correlatiuis priuilegium uni datum, alteri competat.
· Circa secundum dictum præsen-
13 tis regulæ de † priuilegio actioni dato, quod semper cum actione transeat. Bald. in consi. xxij. incipien. tres. lib. ij. not. dicit, quòd sicuti cedi potest actio & iudicis officium. l. si minoris. ff. de administr. tut. l. quod si minor. in prin. ff. de mino. Ita actio, & officium iudicis etiam executiuum ex sententia puta, & creditor sicuti debitor paratam habet executioné: quia tale est (inquit) ius creditoris quale obligatoris: per regulam c. is qui in ius, de reg. iu. in vj. pluraque de cessione istius iuris executiui scribunt Aretin. in d. l. j. colum. fin. ff. si certum pet. Soc. in l. rem quę nobis. colum. vij. ff. de acquir. posses. Alex. in apostil. ad Bart. C. de actio. & obligat. in l. j. & Modern. Taurin. in l. debitori. col. ij. C. de pactis. & Modar. Papien. in authen. res quæ. in duodecima dubitatione. C. communia de leg.
14 De priuilegio uerò causæ † ad hæredes transeunte, est text. in d. l. priuilegia. ĵ. co. & similiter de priuilegio rei, quod rem ipsam sequitur, & transit ad quemcunque res transeat, est text. in l. j. in §. permittitur. ff. de aqua quotidiana & æstiu. & in l. forma. in §. quamquam. ff. de censib. ut hic per Dec. Generaliter dicimus, quòd res onere aliquo affecta uel qualitate, cũ onere illo uel qualitate annexa transit: ut per Anch. in consil. cccciiij. colum. fin. Bartol. in consi. clxxx. Soc. in consi. xcvij. colum. ij. uolum. j. Bolognin. in consil. iiij. Iacob. de sancto Georgio in tracta. feu. in uerbo. Qui quidem inuestiti. Prępos. in tit. qualiter iur. deb. dom. uas. fidel. colum. fina. & Ias. in consil. xxj. lib j. Ea propter quando seruitus realis est, id est rei imposita, trãsit ad quemcunque res uadat: ut per Ias. in d. l. fin. ff. de noui operis nunciatione. & per alios scribentes supra allegatos. Quandoque ta-
15 men † priuilegium etiam intuitu personarum concessum durat, licèt personæ ipsæ deficiant. exempli gratia, immunitas & exemptio propter numerum duodecim liberorũ patri data, durat ac perseuerat, licèt moriantur filii. Dec. hic circa fin. & per docto. in l. si quis decurio. C. de decur. lib. x. ubi est text. no. in materia. & per Imo. in consi. lxxvij. & latius Ias. in l. sciendum. in §. fi. ff. qui satisd. cog. * latius, & pulchrè per Ripam plures quæstiones in hac materia tangentem in l. ex facto, in primis col. s. de uulg. & pup.]

SVMMARIVM.

1 *Inuitus emancipari, uel legitimari non potest.*
2 *Contra uoluntatem meam res mea in meliorem statum commutari nõ potest.*
3 *Hæc regula limitatur. & nume. 11. & 17.*
Officia & honores propter publicam utilitatem in inuitum conferuntur.

Soluere

4 *Soluere pro inuito quis potest,& non repetit. Limita in soluente pro emphyteuta.nu.10.*
5 *Inuitum corrigere possum, & de domo ruente extrahere.*
6 *Medicus infirmum inuitum curat.*
7 *Expensa facta pro infirmo,uel pro liberatione captiui,potest repeti.*
8 *Solutum pro condemnato ad pœnam licèt inuito repeti potest.*
9 *Pœna talionis per Romanos fuit sublata.*
12 *Quæ actio nobis acquiratur ex stipulatione notarij,uel serui.*
13 *Acquisita per filium & seruum quomodò inuito patre uel domino acquirantur.& num.sequentibus usque ad finem.*
14 *Ius adeundi soli filio & seruo acquiritur. & est communis opi.*
15 *Ius adeundi potius quæritur monacho,quàm monasterio. & est communis opinio inter legistas,licèt Canonistæ oppositum uelint.*
16 *Dispositio legis placet,hic alleg. hodie non procedit.*

L. LXX. PAVLVS.

INVITO beneficium non datur.

SVMPTA est ex legibus per gl. alleg:facit text.c. ubi. & c. consuluit lxxiiij.distinct.& l.si pro re.ff.man. & l.fin.C.de neg.gest. cum similib.
1 Hinc est,† quòd quis inuitus emancipari, uel legitimari non potest.l. pen.C.de emancip.lib.l.fi.ff.de his qui sunt sui uel alien.iur.Sufficit tamé ratificatio legitimati, etiam post mortem patris: ut post alios tradit Dec.in consi.lv.col.iij. De quo articulo emancipationis & legitimationis an requirant consensum emancipati & legitimati: & qualis consensus sufficiat etiam de infante loquendo: uide plenè per Barb. in cõsil.xxxiiij.lib.ij.Corn.in cõsi. lxxvij. colum.j.uolum.j.Ias.in l.posthumo colum.j.C.de contratab.Dec.in dictis consil.lv.cccxvj.& ccclxvij.Iaso. in consil.cxxv.& clvj.lib.iij.& Cur.
2 Iun.in consi.xxxij.Hinc est,† quòd contra uoluntatem usuarii, res per proprietarium in meliorem statum commutari non potest.l.l.fin.ff.de usu & hab. cum aliis de quibus per Alex.in consi.lv.ad fin.in ij.uolum. & in l.cùm quid.col. j. ubi Moder. Pap.iij.ff.si cert. pet. & Dec. in c.ex parte.colum.ij.de rescript.

Et hęc regula intelligitur quando solùm agitur de interesse & utilitate eius cui conferendum est beneficium: secus † si de interesse alterius priuato aut publico agatur. tũc 3
enim etiam in inuitum confertur beneficium.ff.de mun.& hono. per totum.ubi propter publicam utilitatem in inuitum conferuntur honores: ideò ad officia publica etiam inuiti eliguntur: iuxta gloss.not. in l. dotem.ad fin.ff.solut. matr. de quo per Bal.in l.ij.ff. quod quisque iur. & in l.si quando.colum.iij.ad fi.C. de appella.& in l. hi qui ad ciuilia colum.iij.ad fin.cod. tit. & per Feli.
4 in rubr.de testi.cog.Et pro † inuito soluere quis potest, illumque liberare: quia hoc etiam commodum creditoris respicit. & sic alterius quàm liberati.l.solutionem. & l. soluere. ff.de

ff.de solu.& scribunt Bart. & Paul. de Cast.in l.soluendo.ff.de neg.gest. & Ang.Areti. instit.quib. mod.tol. oblig.in princi. in ij.colum.& Dec. hic licèt de prædictis mentionē non faciat.Hoc tamen casu solutum à liberato repeti non potest: ut declarat Bart.in l.si Stichum in §. fina.ff. de noua . imputandumque est pro
* recusante soluenti. * Limitando tamen ut per Card.Paris.in cōsi. cvij.
5 lib.iij.] Et prædicta ratione † inuitum corrigere possum . c. nouit. de iudic.de ui pati non cogor, nec possum:ut hic per Dec.& Feli.in c.contingit.colum.ij.de senten.excomm. & Card.in c.j.lxxxiij.distinct. Dum
6 dicit,quòd medicus † beneficiū curationis infirmo etiam inuito,si potest,tenetur impendere, non obstante quod dicitur in lege nostra : cùm multa beneficia impediātur inuitis corporaliter & spiritualiter.Violenter enim Angeli extraxerūt Loth & totam eius familiam de subuersione Sodomorum,ne cum impiis ipsi simul perirent: ut scribitur Gen . xix. & August.ad Bonifacium ait, quòd furenti frenetico & indisciplinato filio medicus & pater salubriter etiā inuitis beneficia præstant : medicus illum curando : & pater filium ligādo.c.ipsa pietas.xxiij.q.iiij. multa enim præstantur inuitis : quia utilitati eorum consulitur non uoluntati: quia ipsi inueniuntur sibi inimici.c.& qui emendat.xlv.distinct. faciunt alia quę scribit Alex.in apost.
7 ad Bartol.statim alleg. Et † expensa pro infirmo etiam inuito per medicum uel alium facta, repeti potest: secundum Dec.hîc & Feli. in d.c.contingit.colum.ij.& latius Alexan . in apostil.ad Bart.in l.Stichus.ꝧ. alleg. quemadmodum si amicus amicum captum ab hostibus eximeret & liberaret,solutum per eum repetere possit.l.liber captus.C.de capt.etiam ꝗ prohibuisset,cessante hoc casu regula.l.fi.C.de neg.gest.secundum Bal. ibi,in ij.colum.ubi dicit, quòd si amicus meus erat in periculo amissionis uitæ,nisi pro illo soluissem: possum illo prohibente solutum repetere.l.at si quis.in §.item Labeo.ff. de religio.ubi impensa sepulturæ intuitu pietatis facta, contra prohibitionem hæredis repeti potest:quia non minus,dicit Bal. reipublicæ interest homines uiuentes cōseruari , quàm mortuos sepeliri . & sequuntur Salic.& Paul.de Cast.ibidem & Alex. in Apostil.prealleg. & ita consuluit Decius in consi.dcxcj.sequens decisionem Bart.in l.Stichus.ff. de pec.
8 leg.de qua dubitauit hic.quod† pro condemnato in amputatione manus uel pedis nisi centum soluerit intra mensem pro ipso condemnato etiam inuito & recusante soluere quis potest, & repetere:maximè, cū reipubl.intersit homines conseruari & imperium hominum adiectione ampliari, magis quàm pecuniarum copia: ut dicit text.not.in §. penult. l.fin.ff.de bon.damnat.de quo text. uide Paul.de Castr.in consil. ccxxx. colum.ij.& Socin.in consil.cxxix.colum.penult.uolum.j.Facit tex.§.pœna autem iniuriarum.insti. de iniu.
9 ubi † pœna talionis, ut membrum pro membro deberetur, per Romanos propterea sublata fuit.Seue. pulchrè in repetitio.l.imperium.qō.ix. ubi

ubi Decius in iiij.col.ff.de iurisdict. omnium iudic.facit etiam text. in l. non tantum.ff.de appell. dum ait, creat autem humanitatis ratio omnem prouocationem audiri debere, etiam si damnatus resistat, de qua uide Felin.in c.ij. de re iudica.& in cap.cum super.colum.j.eodem titu. ubi multipliciter ampliat, & limitat. Quod tamen dictum est pro in uito posse solui & illum liberari, tē-
10 pera & restringe,† ut non procedat in uolente soluere pro emphyteuta, ne à iure suo cadat: nam si directus dominus uult, potest solutionem canonis recipere à quocunque tertio seu negotiorum gestore nomine emphyteutæ soluente, sed non cogitur inuitus recipere solutionem ab aliquo, qui legitimam personam non habeat,& consequenter mandatum ad soluendum: ut singulariter determinat Bald.in l.acceptam.colum.fi. C.ne usur.eo quia emphyteuta tenetur canonem soluere non solum ad finem liberationis consequendę, sed etiam in recognitionem directi domini existentis penès directum dominium.l.ij.cum notatis.C. de iure emphyteu. quod fieri non pōt per tertium soluentem sine mādato emphyteutæ.Ex quo sequitur dominū inuitum non cogi à tertio legitimā personam non habente solutionem recipere,& ita consuluit Iaso.in consil.xlix.in j.uolum.

Secundò intelligitur hæc regula, inuito non dari beneficium, scilicet
11 directò:† secus autem per obliquū, & in consequentiam.l. & inuitis.ff. de acqu.rerum dom.l.seruus uetante.ff.de uerb.oblig.ubi seruus acquirit domino etiam inuito quicquid quærit.ita gl.in d.l.soluere. & in §. non pōt.l.hoc iure.ff.de donat. Archid.& Card.in d.c.& qui emēdat, in fi.Ias.& alii in d.l.seruus.& Are. in l.cum filio.col.ij.& vj.ff.de leg.j. ubi dicunt hoc esse propter effectus patrię uel dominicæ potestatis à lege attributos, qui sunt, ꝙ quicquid acquirunt,patri dominoque acquirunt: ut ibi & l.placet.ff. de acquir. hære.* ac l.j.§.si à paren. quis fuer. mā.l.cum oportet.§.j.C.de bo. quę lib.l.j.C.qui admi.& Inst. per quas pers.§.j.] qui effectus,legisque prouisio per priuatam personā tolli directò non potest.l. nemo potest. cū notatis.ff.de leg.j.Secus si acquireretur absque legis dispositione per alium nō repręsentantem personam nostram, tunc inuitis nobis non acquiritur, ut hic: quia requiritur ꝙ interueniat animus noster,acquirendique uoluntas.l.si quis ui.in §.differentia.ff.de acqui.possess. Et ideò
12 † licet nobis ex stipulatione notarii nobis acquiratur actio, hoc tñ intelligitur secuta ratificatione,aliter nō: ut latè per Deciūm in consi. cccxxvj. & plenius dixi in l. si librarius. in uersi.Item notarius.sed ex stipul.serui proprii acquiritur directa sine acceptatione.l.j.ff.de stipul.seru.Bald. in l.j.col.pen.C.per quas pers.nob. acqu.ob rōnem prædictam,& sic acquiritur nobis etiam inuitis, non tñ incommutabiliter. nam eam obligationem domino inuito quæsitam à se pōt dominus abdicare, & remittere: inuitus enim non retinet.l. hoc iure.§. non potest.ff. de donat. Are. in l.si quis mihi.in §.iussum.colum. iiij.

iiij.ff.de acquir.hæred. Iaſ. in l. ſeruus præalleg.& Dec. loco ſuprà adducto. ſicque diſtinguendum eſt in 13 ter † acquiſitionem commutabilẽ, & incommutabilem : reuocabilem & irreuocabilem . acquiſitio enim fit patri & domino ipſo iure etiam inuitis, ſed non incommutabiliter : quia poſſunt ſi uolunt, repudiare. eſfectualiter enim beneficium nõ confertur, ut hìc dicitur, in inuitum, ſecundum Ang. Aret. inſtit. per quas perſonas nobis acquir. in §. item nobis. & Dec. in l. j. in iij. no. C. qui admitti, ubi idem dicit eſſe in bonorũ poſſeſsione: ut per filium & ſeruum acquiratur patri & domino etiã inuitis, non tamen incommutabiliter & irreuocabiliter, ſed reuocabiliter per præallegata. Sed melius ſentiunt Alex. ibidem in iij. notab. & Rimi. in ſecundo poſt Imolam, & alios ibi relatos, qui pręſcripta intelligunt in acquiſitionibus afferẽtibus merum commodum, ut acquiſitio fiat patri & domino etiam inuitis, ſed commutabiliter: ſecus in hæreditate uel in bonorũ poſſeſsione, & ſic in ſucceſsionibus: quia habent mixturam oneris. l. ſi hæreditatem. ff. manda. l. iij. ff. de bono. poſſeſſ. ideò non acquiruntur patri aut domino inuitis text. ſunt clari, & aperti in l. qui in aliena. in princ. ff. de acquir. hæred. in l. iij. in §. inuito. ff. de bono. poſſ. in l. ſeruo inuito. in princ. ff. ad treb. ubi glo. iij. ita declarat. * Et certè illa iura dicunt, inuitis non acquiri prædictas ſucceſsiones, quæ habent oneris mixturam: ergo nullo modo, cum uerba ſint generalia generaliter ſunt intelligenda. uulg. l. de precio. ff. de publ. maximè in bon. poſſ. nam in hæreditate eſt minus dubiũ propter iuſſum in aditione præambula requiſitum . iuxta. §. iuſſum. l. ſi quis mihi bona. ff. de acquir. hær. & ratio diuerſitatis tam in hęreditate, quàm in bonorum poſſeſſ. quare non acquiratur inuitis, aſsignari poteſt: ut per Bald. in l. j. præalleg. in xx. oppoſ. Et intelligere illa iura, ut hìc facit Dec. eſt deſtruere. Præterea, ſi eſſet acquiſita ſucceſsio, repudiari non poſſet ſine beneficio reſtitutionis in integr. quod minoribus tantùm conceditur. l. j. C. ſi minor ab hæred. ſe abſtin. nec Aretin . per Dec. relatus diſtinguit, prout ipſe refert: ſed ut ſuprà retuli. quia uerum eſt, quòd etiam ea quæ continẽt merum lucrum, non acquiruntur effectualiter, ſi ille cui fit acquiſitio, nõ uult retinere. d. §. non poteſt. ſed ea quæ habent mixturam operis nullo modo acquiruntur inuitis.

Eſt autem adeò efficax, & uelocitatis incredibilis, acquiſitio prædicta, ut acquiſitum momento non reſideat in perſonis acquirentium: ut dicit tex. in d. l. placet. quod uidetur impoſsibile, quia ſecundum rationẽ naturalem, quæ per legem tolli non põt, ut dicitur in l. ij. ff. de uſufr. earũ rerum quæ uſu conſum . neceſſe eſt quęſita per filiũ & ſeruũ momẽto aliquo in pſonis illorũ ſubſiſtere, & inde in patrẽ dñmque tranſitũ facere: ita ꝙ inter acquiſitionem & trãſitũ aut trãslationem, oportet breue aliquod medium ac tp̃s intercedere.

Diſtinguendum uidetur pro dilucidatiõe illius articuli: aut loquimur ĩ acquiſitionibus, q̃ p actũ naturalẽ uti

uti numerationem uel traditionem fiunt. Et tunc, si acquisitio facta fuerit nomine patris uel domini recto tramite tales non quęrunt primò ipsis, postmodum acquisita transeant de ipsis ad patrem dominumve, sed immediatè eorum ministerio causatur acquisitio in persona patris uel domini, ideò quum ius acquisitionis nunquàm resederit in persona filii aut serui, non est mirum, si nec momento apud illos residere dicatur. facit. l. certi conditio. §. si nummos. ff. si cert. pet. Et probatur, quia si acquisitio, quæ fit per liberam personam puta, procuratorem, ita fit ut nullum ius sibi acquiratur, uerùm causetur in persona eius cui fit acquisitio. l. quod meo. §. si procuratorem. s. de acquiren. possess. l. certè. §. procurator. de præcar. fortius id dicendum est in acquisitione, quæ fit per filium uel seruum, qui propter effectus patriæ uel dominicę potestatis à lege attributos potentius (ut dixi) patri & domino acquirunt, quàm faciat procurator. Item, quia prędictæ personę patri dominoque acquirunt, repræsentant. §. enim uerò, instit. de inutil. stipul. & de stipula. seruo. in princ. Et ita post gloss. tenet Bart. in l. frater à fratre. colū. vij. in uersi. Secundò quæro. s. de cond. indeb. & sequuntur cōmuniter Doctor. ut per Aret. in l. cum filio, col. vij. & viij. ubi Ruin. xix. & sequen. & Moderniores Seneñ. fol. xvj. col. iiij. de leg. j.

Si uero acquisitio facta fuerit nomine filii per actum ciuilem, puta, per aditionem hæreditatis, uel agnitionem bonorum possess. tunc acquisitio primò fit filio uel seruo, inde patri aut domino, siue ad illos confestim transit secundum Bart. & præalleg. quicquid dicat Rapha. in d. l. cum filio. Quæ conclusio probatur clarè in l. j. in princ. suprà si quis à paren. fue. manumis. & in d. l. placet dum dicunt, quodcunque acquirit filius acquirit patri: ergo præsupponunt, quòd primò acquiratur filio, inde patri. probatur etiam in §. j. instit. per quas perso. nob. acquir. ibi, ad eos peruenerit.

Quòd uerò per actum ciuilem alteri per alterum directò acquiri nō possit, etiam quòd nudum præstet ministerium, probatur in. l. j. cū no. ibi per Bart. C. per quas perso. nob. acquir. nam in acquisitione hæreditatis, causa immediata ipsius acquisitionis, uidelicèt filii aut serui uoluntas, quæ est facultas facti, non est cōmunicabilis patri uel domino: sed residet in persona ipsorum nomine proprio. unde in persona patris uel domini non potest immediate iūs causari, nisi prius radicetur in filio aut seruo secundum quod subtiliter declarat Aret. in d. l. cum filio. colū. vij. bene ergo dicebant Bal. & Cor. in l. j. colum. j. C. qui admitti. quòd dictio etiam, in illo text. posita, implicat respectu ordinis acquirendi, quia primò filio, posteà patri, non autem respectu permanendi, quandoquidem apud filium uel seruum non remaneat.

Nec obstat quòd de momentanea residentia suprà dicebamus contra d. l. placet. Quia respond. quòd post acquisitionem nō subsistit momento, quia confestim transit in patrem

trem dominumve. Et sic Iurisconsultus ibi uult, quòd post acquisitio nem factam, confestim acquiratur ei, cuius est in potestate. hocque uerum est, sed non negat, quin illud quod acquiritur, stet aliquo momẽto in personis prædictorum, ut dicam infrà in l. filiusfam.

Rursus aduerte, quòd prędicta conclusio, sumpta ex l. placet, cum prealleg. non procedit in iure, quod datur ad acquirendum, siue in iure adeundi aut agnoscendi bonorum possess. quod non acquiritur patri uel domino; sed filio aut seruo: ut in d. l. j. in l. qui in aliena, in princ. de acquir. hęred. in l. seruo inuito. §. ad Trebel. & in l. fi. §. quis ordo. cum accumulatis per Bart. in l. is potest, colum. iiij. de acquir. hæred. & Bald. in d. l. j. in xviij. oppos. dum dicit, ꝙ extincto filio cui delata fuit hęreditas, uel bonorum possess. regulariter pater non potest adire, uel bonor. possess. agnoscere: quia filius est persona principalis, ideò persona patris, quæ est accessoria nihil potest. l. cum principalis. ff. eod. & sequuntur ibi Rimin. & Dec, in prima & iij. colum. Ius adeundi respectu sui ipsius dicitur ius acquisitum, respectu alterius successionis dicitur quærendum. & quicquid dicat Bart. in quantùm est ius acquiritur patri & domino, quemadmodum alia iura: secus in quantum est facti, quia cohæret personæ filii & serui. §. sed cũ factum. insti. de stipul. ser. l. cum proponas, in fin. cum gloss. C. de hęre. instit. & l. precia rerum, suprà ad. l. falcid. ubi dicitur posse propterea seruum nolle adire, non etiam dominus potest, quia non est ei ius de latum, nec talis facultas cohærens personis prędictorum communicatur patri aut domino, secundũ Aretin. in d. l. is potest, colum. iiij. de acquir. hæred. & in l. Iulianus. §. de lega. j. Ruin. in d. l. Iulianus, colum. fina. dicit, uerum non esse, quòd ipsum ius adeũdi quæratur patri, quia secundum hoc hæreditas deferretur soli patri, qui propterea solus posset adire, quemadmodum monasteriũ instituto monacho. sine eo pôt adire: quia ius adeundi quæritur monasterio, ut ibi per eum. quod falsum est, & contra hunc text. Et quic

14 quid † dicat Aret. opinio Barto. est communis, quòd ius adeundi soli filio & seruo acquiratur. per hunc text. & prædicta. Ideò nimirum, si pater uel dominus sine facto & uoluntate prędictorum hęreditatem adire nequeunt, nec bonorum possess. agnoscere.

15 Sed † quòd imò ius adeundi potius quæratur monacho, quam monasterio, quicquid dicat Ruin. probat text. not. in l. Deo nobis. C. de Episc. & cler. & pulchrè tradit Are. in d. l. is potest. colum. iiij. & v. & ita se habet communis opinio Legistarum. Cano. uerò ad oppos. ut dixit Ruin. ut per omnes in c. in præsentia, de proba. ubi Parisius in penult. charta.

16 Dispositio † autem prædictæ. l. placet, cum præalleg. non procedit hodie. ut C. de bon. quę liber. & de bon. mat. & instit. per quas person. nob. acquir.

De acquisitione uerò reuocabili & irreuocabili suprà mentionata in

V alio

alio propoſito uide glo. & Docto. in l. ſi quis ita hæres. ff. de condi. inſtit. Paul. Caſtr. in l. j. col. iij. C. de furt. Aquenſ. id l. iij. in §. ex pluribus. ad fin. ſ. de acquir. poſſ. Deci. in l. j. col. vij. C. de pactis. in l. precibus, in gl. fina. C. de impub. & aliis ſubſtit. & in l. unica ad finem C. quando non pet. par. ubi ſcripſi. & per Corn. in l. apud hoſtes. C. de ſuis & legit. & eundem Deci. in l. j. colum. pen. C. qui admitti. dum loquitur de beneficio abſtinendi.

17 Vltimò † regula iſtius. l. noſtræ ut ex prædictis apparet, intelligitur, quando de intereſſe pecuniario agitur, ſecus ubi de ſalute animæ uel corporis: quia tunc inuito conferri poteſt beneficium. capit. nouit de iudic. capit. qui emendat. xlv. diſtinct. cap. ipſa pietas, xxiij. quæſtione. iiij. nec mirum, quia ut membrorum ſuorum nemo dominus exiſtit l. liber homo. ſ. ad l. aquil. ita nec animæ, cuius uita Deus eſt. c. reſuſcitatus, de pœnit. diſtinct. j.

Poſtremò in hac materia uide notabilem cautelam Bart. in l. quidam exiſtimauerunt, in fin. ſ. ſi certum petatur.]

SVMMARIVM.

1 *Gladij poteſtas delegari non poteſt.*
Et quæ ſit ratio.
2 *Pæna mortis & mutilatio membri non poteſt delegari.*
Et quid de pæna digiti, uel auriculæ. nume. 4.
3 *Mutilatio membri non erat cognita de iure digeſtorum.*
5 *Quæcunque cohertio non poteſt delegari.*
6 *Modica cohertio corporalis delegari poteſt.*
7 *Cauſæ meri & mixti imperij ex conſuetudine delegantur.*

L. LXXI. VLPIANVS.

NEMO poteſt gladij poteſtatem ſibi datam uel cuiuſuis alterius cohertionis ad alium transferre.

SVMPTA eſt ex l. ſolent. ff. de offic. proconſ. & lega. ex §. fin. l. j. ff. de offic. eius, & l. imperium. ff. de iuriſd. omnium iudic. quæ leges omnes ſunt creaturæ Vlpiani, ſicuti & præſens regula, quæ materiam delegationis meri imperij continet, quæ in alio uerſatur pelago, eamque ſæpe tractauimus interpretando d. l. imperium. & titulum de offi. eius ubi plenè ſcripſimus, enucleando breuibus ac paucis uerum, & genuinum omnium legum ipſius tituli ſenſum. ideò hîc l. noſtræ intellectum tantummodò declarare conabimur.

1 Nota † gladii poteſtatē (quæ merum imperium alibi dicitur, in præalleg. l. imperium.) delegari non poſſe. Ratio eſt, quia ſpecialiter & in priuilegium maioribus magiſtratibus conceſſa fuit, & ideò delegatio prohibita. l. j. in princ. cum ibi not. de offi. eius.

2 Et quamuis † gladii poteſtas ad uitæ ademptionem referatur: idem tamen eſt in mutilationē uel abſciſione membri, quia tanta poteſtas exigitur

exigitur in abscisione alicujus mem bri, quanta in toto corpore puhien dò : Dec.hic Feli.in c.ex literis. col. pen.de consti.ubi animaduersioné, de qua in d.l.imperium . ad morté
3 adaptari dicit.† quod uerum est secundum iura fforum, secundú quæ pœna mutilationis membri cognita non erat: ut per Rimin. Seuerin. & Moder.Pap.in d.l.imperium. secus de iure nouo & nouissimo secundú quæ iura gladii potestas consistit in animaduertendo in totum corpus uel in partem: ut per glo.& doct.in d.l.imperium. in uersi. animaduertendum. & est text.in §.ad hoc auté id prohibemus.in auth. de collat. & ꝙ æquiparentur quò ad iurisdictionem pœna mortis, & mutilationis membri p onit Bart.in l.Imperator. la ij.de stat.homin.lex igitur nostra secundum iura fforum, & mentem Vlpiani authoris ipsius legis intelligeretur de gladii potestate uitá adimente: sed inspecto iure nouissimo & secundum mentem compilatorú istius uolumiois ét de mutilatione membri intelligi poterit, per prædicta. Et omninò quod de toto corpore dicitur, locum habet ét in parte corporis. Intellige prædicta de mutilatione membri principali manus,
4 uel pedis.s.† secus in membro secundario, digito puta uel auricula. ista enim sunt de minori inferiorique imperio, vt post Alb.tradit.Aquen. in d. l.imperium.in secundo gradu meri imperii.& sequitur ibi Gaspa. Portug.in xliiij.col.suę repe. Alii tñ contrarium tenere uidentur: & ꝙ ista sint ét de mero imperio maiori, cùm pars mébri mortificetur: & idé iuris sit partis quò ad partem, quod de toto quo ad totum.l. quæ de tota.ff.de rei uendi.facit.l. in seruorú. ad fin.ff.de pœn. pro eadem opinione uide Dec.in d.l.imperiú,in quinto gradu meri imperii.

Secundò not. ꝙ sicuti prohibita
5 est delgatio ptãtis gladii,† ita cuiusuis alterius cohertionis Dec.hic insistit disputádo de qua ná cohertione intelligatur:concludens tandem de corporali, quę delegari non potest. qui articulus ordinarie examinatur in d. l.imperium.& in d.§.fin.l.j.de offi. eius. & in l.fin.eo.tit. ubi Dec. idé tenet quod hic.& maximè in d. l.imperium.col. fi.ubi plenius loquitur.Mod.ibidé cóiter contrariú uolút, quodque text.de cohertione corporali magna intelligatur: ut hic p
6 gl.aliud † in modica, quia competit omnibus magistratibus iure magistratus, ideò delegabilis est, p regulá d.l.j.in princ.Et pariter quod hmói modica cohertio in delegatú trásear qñ siue ea iurisdictionem explicare non posset.§.fi.& l.fin.prællegatis, secundum uerum sensum.rñ.accommodata per gl.& scriben.ad tex.nostræ legis.ibi cuiusuis alterius cohertionis, ut de cohertione magna intelligatur pro ueritate uiolentiá facit literæ.Nihilominus ut iura iurib.cócordentur, ea expositio tolerari pót, quia modica cohertio psonalis omnib. magistratibus, & iure magistratus competit, ideò delegabilis est, ut prædiximus. Et tantò magis ꝙ l.solent, prælleg. unde sumpta est nostra, non dicit cuiusuis; sed tantùm cuius alterius: quo casu uiolentia nó est subintelligere, magnæ.corrupte,

itaque cuiusuis. hæc legitur & solũ esse debet, ac legi cuius. Denique vt semel finiam, notandum est, quòd
7 † causæ meri, & mixti.imperij ex cõsuetudine indistinctè hodie delegantur, etiam quò ad pœnam ultimi supplicii. Alber. de Ros. in prin. d. l. j. in pen. colum. & ibi Dec. in gloss. posit. circa fin. & alii scribentes ibi dem. plura itaque effundere non expedit. & adde quę dicam in libro Exercitationum.

SVMMARIVM.

1 *Fructus et utilitas rei est, posse etiam pignorare.*
2 *Proprietarius creditor, cui usufructus pignori datus fuit, non computat fructus in sortem.*
3 *Pactum, quod pignus uendi non potest, non ualet.*
4 *Creditor uendere pignus non poterit etiam post terminum debitore precium offerente.*

L. LXXII. IABOLENVS.

FRVCTVS rei est, uel pignori dare licere.

QVEMADMODVM indicat inscriptio, hęc fuit creatura Iaboleni Iurscon. posita ad uerbum in l. fin. ff. de usur. ubi est melior gloss. quàm hic, tot uerbis superfluis non utens. hocque dicere Iurisconsultus
1 intendit. Quod † ex quo fructus & utilitas rei est, posse etiam pignorare: ideò usufructuarius rem pignori dare poterit, cuius usumfructum habet. Dare, respectu ipsius vsusfructus intellige, non respectu proprietatis. l. interest. cum glo. C. de usufruct. Et notandum est diligenter, quòd si
2 † proprietario res pignorata fuisset, & respectu usufructus constitutum pignus, quòd creditor non teneretur, tunc fructus in sortem computare, quasi cum proprietate censeatur tunc consolidatus usufructus. c. conquestus. ubi Abb. not. de usur. & tradunt Moder. de Fano. in tract. de pign. fol. xlix. colum. iiij. uers. quo
3 limitatur. num. 217. Item no. † non ualere pactum ne pignus uendi possit, tanquam publicæ utilitati repugnans. glo. l. si conuenerit. ff. de pig. act. Dec. hic, Modern. de Fano loco præalleg. in vj. parte princip. fol. 50. & Barb. in c. fin. colum. fin. de solut.
4 Si tamen † post terminum & ante uéditionem debitor solutionem offerat, non potest ad uenditioné procedi: ut per Dec. hic post Cardi. & æqua uidetur opinio, cum creditor tunc iustam querelæ causam nõ habeat, considerata attẽtaque oblatione solutionis, per quam tollitur omnis obligatio: ut insti. qui. mo. tolli. obli. in princ.

SVMMARIVM.

1 *Quæ causæ cognitionem, & decreti interpositionem requirunt, delegari non possunt. Limita nu 2.*
3 *Dictio, libellum, quomodò exponatur.*
4 *Cur missio in possessionem non delegetur, sed bene cognitio.*
5 *Causæ cognitio, & interpositio decreti ex consuetudine non delegantur:*
6 *Consuetudo tantum habet de potentia, quantum de actu. Et nõ extendetur de casu ad casum. nu. 7.*

L. LXXIIII. IABOLENVS.

OMNIA quęcunque cauſę cognitionē deſiderant, per libellum expediri non poſſunt.

SVMPTA eſt ex l. nec quicquã in §. j. de offi. procon. & leg. ubi Iaſ. in ult. col. ponit, quæ Dec. hic tranſcripſit. Si huiuſce regulæ uerba tantummodò conſideranda eſſent, interpretatio regulæ haud difficilis uideretur, quòd ea quæ exigunt cauſę cognitionem, ſicque aduerſarij præſentiam ſeu uocationem ne iniuſtè grauetur, aut lędatur, per ſupplicem libellum expediri non poſſunt, ſed uocanda ſit pars, & ſolenniter procedent. iuxta l. nam ita diuus. ff. de adopt. l. de uno. ff. de re iud. & l. fi. C. ſi per uim uel alio mod. ubi negotiorum merita partium aſſertione panduntur. facit l. minorum. C. de præd. min. & l. diuus. C. de in integ. reſtit. Sed quia hoc modo intelligendo lex eſſet de indubitabili, ideò reijcitur talis interpretatio per omnes, in d. §. ubi decretum. l. nec quicquam.

Nota ergo ſecundum receptam à ſcribentibus ſententiam, quòd om-
1 nia † quę plenam cauſæ cognitionem, & decreti interpoſitionem deſiderant & requirunt, delegari non poſſunt, nec per delegatum expediti. Ad idem text. in d. §. ubi decretũ. & in l. cùm hi. in §. ſi pretor. ubi Bal dus no. ff. de tranſact. & in l. mandata. cum not. per Dec. ibi in iiij. nota. ff. de offic. eius. & Iaſ. in ult. colum. prædicti. §. ubi decretum. In quibus locis doct. limitant, ex quibus limitationes nonnullas hic refert Deci.
2 Intelliguntque præfati † ſcribentes regulam iſtam in his, quæ officio iudicis nobili expediuntur: ſecus ſi officio iudicis mercenario iureque actionis expediantur: quia delegari regulariter poſſunt, quamuis plenã cauſæ cognitionem requirant. Rationem ponit Bart. in d. §. ubi decretum. colum. pen. in ij. lectu. quia primo caſu electa uidetur induſtria perſonæ, ſecundo non: ideò nimitum dicit, ſi primo caſu prohibita eſt delegatio, ſecundo autem non. Fulg. tamen Iaſo. & alii ſcribentes fatentur per dictam intelligentiam fieri uio-
3 lentiam tex. exponendo, † libellum, id eſt per delegationem, cùm ſit extranea expoſitio. Alcia. lib. ij. Parad. c. iij. aliter hunc text. interpretatur conſtituendo differentiam inter ſententiam & decretum. (& fuit Bart. in §. ubi decretum. colum. penult. in prima lect. ubi latius hoc explicans poſt Iacob. de Aret.) dicit, differentiam eſſe inter ſententiam & decretum, quia ſententia eſt deliberatio iudicis continens in ſe cauſę deciſionem, abſolutionemque, uel condemnationem. l. j. ff. de re iudi. Decretum uerò eſt conſiderata, ſeu deliberata prouiſio iudicis, quaſi decretũ cum deliberatione uerbum certum. Ex ſententia igitur abſolutio, uel cõdemnatio ſequitur, in decreto iudicis ſolùm authoritatem ſuam interponunt, & quod agitur ſibi iuſtum uideri pronunciant. In his cauſis Iuriſconſ. ſecundum præfatos uult nõ ſufficere pro decreto ſubſcriptionẽ

iudicis ad libellũ porrectũ,sed solenniter interferi debere,cum causæ cognitionem desideret. Sed istum intellectum relinquamus cum cæteris.text. enim dicit per libellum similia expediri non posse: nõ autem per subscriptionem ad libellum supplicem.hæc enim impropriationem continent,& diuinationem.Eapropter à communi gloss.& doctorum intellectu nõ recedas per libellum, id est epistolium, & breuiolum continens prædictorum delegationẽ:ita ꝙ nulla erit impropriatio.Et ꝙ textus sic intelligi debeat probant præcedentia,quæ de delegatione loquũtur, & in principio ipsius legis nec quicquam, dicitur, nihil esse in prouincia quod proconsul per seipsum expedire non posit. & inde prosequendo materiam in. §. ubi decretum, dicit, quod ea,de quibus ibi, per alium expedire non potest, hoc est per delegatum, sed per seipsum, considerata itaque materia subiecta quæ est de delegatione, ac legibus immediatè præcedentibus, quæ de tali materia tractant, extraneum ab sonumque non est exponere per libellum,idest per delegationem in libello contentam, aliique transmissam secũdum subiectam materiam. Ex quo patet intellectus præcedentes,qui materię delegationis non accedunt,in proposito nostro minimè conuenire,nec procedere, secũdum mentem Iurisconsul.hic.

Deinde circa difficultatẽ in qua doctores se torquent. Miraturque

4 † Paul.de Castr. ut hic refert Deci. quomodò actualis missionis in possessionem prohibita sit delegatio, in qua nulla causę cognitio requiritur cum tamen cognitio de mittẽdo in possessionem delegari posit.l. pen. §.ut bonorum. secundum communem intelligentiam,ff.de offic. eius. Responde ex dictis Aquen. in l. ij. colum.iij.ff.de iurisdictio.omnium iudicum.& in l. iubere cauere.colũ. ij.& pen.cod.tit. ubi etiam Ias. col. iij. Curt.& Dec.in d.§.ut bonorum idcircò missionem in possessionem non posse delegari, quia in tali actu missionis in possessionem scandala oriri plerunque consueuère: propterea considerauit legislator.ꝙ maioribus magistratibus talem immissionem facientibus patienter magis acquiescent hi,contra quos fit missio, quàm si per delegatos & pedaneos iudices fieret: unde ad euitandum scandala noluit lex actualem missionem demandari posse,licèt cessante ratione scandali cognitio delegari posit.

Nec obstat quòd talis missio etiã per nuncium fiat: ut per Dec. in d. §.ut bonorum.quia repręsentat personam mandantis, & ipse nuncius uerba concipit in persona committentis, quod non facit delegatus, ut in proposito declaeat Rimin.in l.j. super glo. in uerbo possessionem.ff. de iurisdict.omn.iud. Denique ut semel finiam,considerandum est,an

5 † prædicta hodie procedant: quia si ex generali usu & consuetudine causę meri imperii,etiam quantum ad pœnam ultimi supplicii,ut dictũ fuit in l.nemo potest.ad fi.suprà eo. delegabiles sunt, fortius uidebatur delegari posse ea de quibus in hac regula. Nisi dicas,consuetudinem prædictam

prædictam in causis criminalibus & meri imperii uigere, ne in causis sanguinis quis se contra uoluntatem immisceat, nō autem in huiusce modi causis mixti imperii, quæ plenam causæ cognitionem cum interpositione decreti exigunt. uel etiam in causis simplicis iurisdictionis indelegabilibus.
6 † Consuetudo enim tãtùm habet de potentia, quantum de actu, & non plus: secundum Bald. in. c. j. in princ. colum. v. qui feu. da. pos. Item tantùm habet de effectu & potentia, quantum habet de usu & non plus, propriosque terminos facti & usus non excedit. Bal. in l. fi. C. communia utr. iud. Bart. in l. j. §. si quis hoc interdicto. ff. de itin. actuque priu. Iaso. in consil. cxcij. ad fin. in ij. uolum. & Alex. cons. lvij. in
7 iij. uolum. † ubi dicit consuetudinem propterea non extendi extra casum suum, sicuti nec statutum, de quibus etiam Balb. in tract. præscr. & Curt. in tract. de consu. in pluribus locis.

SVMMARIVM.

1 *Cui hæreditas defertur, illi onus tutelæ imponitur.*
Limita 4. modis & nu. 3.
2 *Statutum quòd agnati cognatis præferantur, præferuntur etiam in tutela.*
3 *Tutela matris & auiæ non regulatur ab hæreditate.*
4 *Tutor an defuncto pupillo absque agnatis & cognatis succedat.*
5 *Sicut fratri defuncto uocatur frater & mater ita etiam ad tutelam.*

L. LXXIIII. PAVLVS.

QVo tutela redit: eo & hęreditas peruenit: nisi cùm fœminæ hæredes intercedunt.

SVMPTA est ex l. j. ff. de leg. tut. licèt Iurison. hîc ordine cõuerso regulam tradat. Vbi igitur hæreditas, ibi regulariter tutela. d. l. j. & iij. co. ti. & l. fi. C. de leg. hær. & §. ex his. in auth. de hær. ab inst. & instit. de leg. patr. tut. eo. inquit, ipso quo hæreditate libertorum, si intestati decessissent, iusserat lex ad patronos pertinere, crediderũt ueteres uoluisse, leges etiam tutelas ad eos pertine-
1 re, quia † plerunque ubi successionis est emolumentum, ibi etiam tutelę onus esse debet. Plerunque autem subiungit legislator, ideò dixisse, quia fœmina excipitur, ut in lege nostra. Et est hæc regula in naturali rõne fundata secundum gl. d. l. j. propterea glo. hîc non ab re dixit hanc legem esse filiam l. secundum naturam. ff. eo. Et sicut excipitur fœmina ita eadem ratione excipitur minor: secundum glo. hîc. per text. l. fi. C. de leg. tut. Excipe etiam casum, ubi propter delictum patronus iure succedendi priuatur: quia non priuatur onere tutelæ. §. interdum autẽ. ubi Bart. not. l. j. præalleg. Quartò intellige regulam istam de tutela legitima, quæ defertur ab intestato: ea enim tutela à successione intestati regulatur: ideò in ipsa hæc regula procedit, aliâs simpliciter intelligendo, sequeretur tutorem datiuũ præferri

cuicunque legitimo hæredi, ac agnato, & cognato, quod falsum est, secundum omnes: ut hic per gloss. & Corn. in l. nutritoribus. C. communia de success.

Et per hanc regulam quòd illi defertur hæreditas, cui onus tutelæ, & econuersò: infertur secundum Bar.
2 in l. j. in princip. ff. de leg. tut. q † si agnati cognatis in hæreditate à statuto præferantur: eodem modo in tutela prelati intelligũtur, quodque tutelæ onus subeant. Alia quædam allegat hic Dec. & ultra uide eundẽ in cons. xvj. ubi attestatur opinionẽ Bart. communem, licèt aliqui cõtrarium tenuerint, & ita etiam consuluit Signorol. de Homodeis in consil. ij. & sequitur Bald. in §. j. insti. de leg. agnat. tut. sicque aliâs in practica obtinui. Et quemadmodum Bal. ait, prædicta procedũt in tutelis iussis, quæ agnationis cognationisque iure deferuntur, in quibus idem iudicatur de tutela quod de hæredita-
3 te, ut dictum est: secus † in tutelis permissis: ut in tutela matris & auię quibus non iubetur tutela, sed permittitur, in auth. ut liceat mat. & auiæ, in pluribus locis huiuscemodi tutela non regulatur ab hæreditate, ideò quamuis prędictæ personæ excluderentur ab hæreditate, non tamen excluduntur à tutela alio nõ apparente, ut hic per Decium post Ioan. And. & Salic. & per eundẽ Decium in cap. ex parte M. col. I. j. de appellation. & pro hac opinione ipse Decius consuluit in præallegato cõsil. xvj. & antea sic consuluerat Alexan. licèt Dec. de ipso tunc non fuerit memor, in cons. cx. uiso. lib. iij. & Barb. in consi. xj. uolu. iij. quam opinionem approbat etiam Corn. in l. fi. ad fi. C. de legi. hæred.

Infertur etiam ex ista regula secũ
4 dum glo. hic † tutorem debere succedere pupillo defuncto agnatis cognatisque deficientibus excluso fisco. Bart. hic reprobata gloss. contrarium firmat per text. in l. nutritoribus. C. communia de success. ubi gubernator personæ illi non succedit, minus succedere debet gubernator rerum, & sic tutor. Miror quòd Decius. super hoc articulo nihil dicat. Corn. in d. l. nutritoribus. opinionẽ Bart. communem asserit, cum idem teneant Dyn. Oldr. Salic. Fulgos. & Benedict. de Plumbi. ibi relati. Eo quia iure cautum non reperitur; quod glossator hic dixit: & ita post Iacob. de Aret. tenet hic Alb. de Rosa. Cui quidem opinioni adhærere uidentur Angel. & Roma. in l. j. C. unde uir & uxor. prout ibi refert Corn. & Iacob. de sancto Georg. in tractatu de Rhoidis. colum. v. ubi gloss. nostram à doctor. ait, damnari. Dyn. hic, prout referunt Corne. & alii in locis suprà alle. & etiã ĩ. allegandis. Bald: Ang. Paul. de Cast. & Corn. in d. l. nutritoribus. & Alexã. hic in apostil. ad Bart. sequuntur opinionem glo. nostrę hic. quam etiã simpliciter referunt & approbant Ang. in l. si quando. la ij. C. de bon. uacan. lib. x. Ioan. de Plat. in l. j. col. iij. C. si liber. impe. Soci. lib. x. Bal. in l. si qua illustris. C. ad orficia. ubi dicit, quòd uulgo conceptis non habentibus uxorem uel lineam maternam succedit tutor: aliâs succedit fiscus. Et similiter expositis apud hospitale

spitale misericordię succedat hospitale, ultimò fiscus tanquam in bonis uacantibus. hanc gloss. sequitur etiam Alex. in consil. xxxj. colum. ij. uolum. j. Imol. in l. si quis filio exhæredato. in §. eius. ff. de iniust. rup. & Dec. in l. j. colum. fin. C. unde uir & uxor. Eo casu scilicet quo pupillus moritur tutela durante, aliâs secus. argum. l. matres. C. ad tertul. per regulam legis quæ satis clara est. quòd unde prouenit tutela, exinde prouenit successio: cùm à pari uideantur ista procedere: & ad eum debeat peruenire hæreditas, ad quem tutela deuoluta fuit. Et aliter intelligendo ineptè hęc regula posita fuisset. Delatio enim tutelæ secundum ordinē successionis in hæreditate regulatur non econtrariò. d. §. ex his. secundū Corn. loco præalleg. subiungentem propterea hanc regulam multùm facere pro opinione istius glo. Et licèt regula non faciat ius, sed recitet: tamen in antiquis legibus, quas fortè non habemus, statutum id esse poterat: Vel etiam dici potest, ꝙ imò regula ius facit intransitiuè accipiēdo: iuxta ea quæ dixi in l. j. §. eod. Et ad l. nutritoribus. respondetur, quòd loquitur in nutritore, qui de nutrito mercedem recepit: sed hæc glo. loquitur de tutore, qui bona sine mercede administrat, & cuius periculo sunt bona. Nec obst. replicatio Ang. & Roma. in d. l. j. C. unde uir & uxor. quòd ea solutione attenta sequeretur procuratorem perpetuò constitutum uideri domino suo succedere posse, propter onus propter obligationem & periculum. nam secundum Rimin. in d. l. j. faciliter responderi potest, quòd dispositio legis nostrę loquitur in tutore, non in aliis administratoribus: idcircò locum nō habet in curatore: sicut nec lex deferens tutelam ad instar successionum, locum sibi uendicat in curatore. l. j. & iij. ff. de leg. tut. Præterea d. l. nutritoribus. nō loquitur in tutore habente gubernationem personæ & rerum pupilli, ac ius & potestatem in ipso pupillo. Instit. de tuto. in prin. ideò inductio facta per Barto. de l. nutritoribus, ut dicunt Bald. Imo. & Rimin. pręalleg. multùm est à remotis. Nec obstat si dicatur, prætor in edicto suo de successione huiuscemodi non meminit faciendo tantummodò quatuor capita, quibus deficientibus fiscum admittit. l. j. §. j. ff. si tabu. test. nul. exta. iuncta. l. j. & fi. ff. de succ. edict. quod non est credendum si iuris id fuisset. Potest responderi satis uideri factam mentionem in l. ij. in §. fin. §. unde leg. Facit quia liberalitatis imperialis socius, & similiter socius respectu collegij, ad hæreditatem excluso fisco admittūtur: & tamen de eis non est per prætorem facta mentio, nisi sub generalitate, per d. l. ij. Et similiter ad iura quæ uxorē post fiscum uocare uidētur, respon. intelligi, nisi extaret tutor, quemadmodum interpretationem talem patiūtur respectu sociorum, de quibus suprà. Nihilominus recedendum non est ab opin. Bart. quam uidentur sequi Corn. sibi contrarius in d. l. j. colum. fi. C. unde uir & uxor. & latius, clariusque ibidem Rimin. in ult. colum. quia talis successio non reperitur introducta per l. xij. tabul. neque

de

de iure prætorio, nec ex aliqua parte iuris ciuilis. Vnde uerisimile non est, ꝙ si per tutorem uoluisset fiscū legislator excludi, hunc casum adeò notatu dignum, & frequentem omisisset. Erubescere ergo debemus sine lege loquentes. l. illam. C. de collat. propterea in successione fisco dandus est locus. l. fi. ff. de succ. edict. l. ij. §. an bona. ff. de iure fis. l. nutritoribus. ut uidimus, nimium à remotis uenit. Et licèt tutor à nutritore differat propter periculum & onus tutelæ, non sequitur sola illa ratione successionem (ut ait Corn.) deferri ad legem nostram, super qua solummodo fieri potest stringens fundamentum pro opinione Bartol. responde hoc intendere, ꝙ eo iure quo quis ad tutelam uocatur, ad hęreditatem pariter uocatur, secundum ordinationem. l. xij. tab. præalleg. l. j. cū duabus sequen. ff. de legi. tut. & tamē dicta lex ad successionem non uocabat, nisi proximos agnatos, quos etiam uocabat ad tutelam. de aliis autem tutoribus qui non essent proximi agnati, non habebatur mentio: ideò lex ista simpliciter ponendo, ꝙ à iure quo tutela prouenit, proueniat etiam successio seu hæreditas, intelligi debet secundum iura pręal leg. ut ita demū uidelicet procedat, si sunt agnati proximi, secundū Rimin. Replicari tamen potest, quòd licèt lex. xij. tabul. ita intelligeretur, non sequitur sic etiam intelligi debere hanc regulam, quæ sumpta est etiam ex aliis legibus, & quæ generaliter loquitur. Propterea ꝙ dicta iura necnō & regula nostra intelligi debeat in tutelis, quæ iure agnationis, & cognationis ab intestato deferuntur, probari potest per reductionem ab absurdo. Si enim aliter diceremus & uellemus intelligere, maximum sequeretur inconueniēs & absurdum, ꝙ tutor testamentarius & tutor datiuus agnatos cognatosque contra omne ius excluderēt: quod nemo sani capitis diceret. Et uelle legem istam intelligere, prout glo. interpretari uoluisse uidetur, aliis propinquis, agnatis & cognatis non existentibus, est mera diuinatio & uiolentia ad istum text. simpliciter & indistincte loquentem. Suadetur hæc intelligentia per exceptionem, quam Iurisconsultus hîc subdit de fœminis quibus hęreditas defertur, licèt non deferatur tutela, ut etiam dicitur in d. l. j. ff. de legit. tut. quamuis enim dicta regula per contrarium loqui uideatur, ꝙ sicut lex xij. tab. proximum agnatum ad successionem alicuius uocat: ita & ad tutelam. Sub dictis tamen uerbis, secundum Rim. comprehenditur regula econuersò, de qua hîc Iuriscōsultus agit, estque una & eadem regula. quoniam lex non defert tutelam nisi proximo agnato, quem ad successionem etiā uocat. propterea hæ regulę conuertūtur, dicit Rim. unaque comprehenditur sub altera: patet per hunc text. ubi exceptio fit de eo, quod est in casu conuerso ad expressum in regula. Subtilis hæc declaratio procederet qn̄ cōcederetur regulam istam accipi ab illa l. xij. tabu. sed quia id concludenter nō probatur, & ab aliis legibus, ut dixi, sumi etiam potuit, ideò generalius dici responderique pōt: ꝙ loquitur in tutelis

tutelis quę iure agnationis & cognationis deferuntur, in quibus idem quod de hæreditate iudicatur, ut diximus: & sic non refert quo ordine dicendi regulas has enũcies. Fateor tamen, excepta hac regula omnia alia iura ordine cõuerso loqui, ꝙ cui defertur hæreditas, defertur & tutela per consequentiam: ut ibi sit onus, ubi est emolumentum. l. j. & iij. ff. de legit. tut. l. fi. C. de leg. hære. §. ex his. instit. de legi. patr. tut. Quæ omnia bene nota tanquam subtilia, & alibi non discussa. Denique infertur ex prædictis, quod si-
5 cuti † frater utrinque coniũctus una cum matre succedit. auth. defuncto. C. ad Tertul. ita etiam ipsi fratri & matri deferatur tutela. secundum Fulg. & Cor. in l. fi. ad finem. C. de legi. hæred.

SVMMARIVM.

1 *Dispositio generalis, etiam militem comprehendit.*

§. Nemo potest tutorem dare cuiquam, nisi ei quem in suis hæredibus cùm moritur habuerit, habiturusve esset, si uixisset.

SVMPTVS est ex legibus per
glo. alleg. & est clarus. Dec. hîc quædam scribit de tutore & curatore, tã à patre quàm à matre datis, & tam institutis, quàm exhæredatis, tãque legitimis & naturalibus, quàm naturalibus tantùm, item & extraneis: quæ omnia posuit Bartol. in l. iij. ff. de test. tu. in l. si patronus, & in l. naturali. ff. de cõfir. tut. reassumpsitque Ang. Are. inst. de tut. & in suo testamento in uerbo, tutores autem. Ad illud uerò quod glo. hîc colligit de
1 † generali dispositione, ꝙ locum sibi uendicat etiam in persona priuilegiata, ut in milite per l. ij. ff. de testa. tut. uidenda sunt quæ plenè scripsi in l. j. §. eod. tit.

SVMMARIVM.

1 *Vis, quid sit.*
2 *Vis pluribus modis committitur. & nume. 6.*
3 *Armatus quis dicatur.*
L. is li quidem. §. final. ff. quod metus caus. ornatur.
4 *Clam fieri, quando dicatur.*
5 *Tutor rem pupilli quando emere possit.*

§. Vi factum uidetur id esse, quod de re quis cùm prohiberetur, fecit. Clam, quod quisque cùm controuersiam haberet, habiturumve se putaret, fecit.

ISTA regula est etiam clara, apprimeque declaratur per Iurisconsl. in l. j. & iij. quod ui aut clam. Est au-
1 tem † uis, maioris rei impetus, cui resisti non potest. l. ij. ff. quod met. cau. l. si merces. in §. uis maior. ff. lo-
2 ca. cum ibi no. † Et uis dicitur armis facta, etiam quòd arma quæ ad latus quis habebat non extraxerit, uel ea deposuerit: ut hic p Dec. & prius per Alexand. in consi. xlviij. lib. iiij. Intellige

Intellige tamen dummodò potestas reassumptionis armorum in facultate, & bailia ipsius deponentis esset: ut ibi per Alexand. De qua materia uide etiam Moder. Bono. in practica causarum crimina. in §. constate.

3 Quis † uerò dicatur armatus, ponit pulchrè Cicc. in oratione pro Aulo Cecinna. fol. iij. Et nihil interest in se quis uim ueritus sit an in liberis suis. l. isti quidem. §. fin. ff. quod metus caus. de quo pulchrè Barb. in c. in præsentia colum. lv. de probbat. Felin. in c. afferte. col. j. de præsumpt. Ias. & Dec in l. pactum. colum. fina. C. de colla. Neuiza. in sylua nu-

4 ptiali. colum. iij. Et clam † pluribus modis fieri dicitur: ut hic per Dec. & prius per Felin. in cap. consuluit circa finem. de officio delegati. Et in quantum dicunt actum factum per interpositam personam clā fieri dici & fraudem præsumi: ut per Bartol. in l. pupillus. in §. fin. ff. de authoritate tutorum, adde text. cum ibi not. per Bald. & alios in l. cùm ipsi. C. de contrahenda emptione. cunde Bald. pulchrè in consi. ccxlvij. Titius lib.

5 quarto, ubi ponit † tutorem iusto precio imminente debito, subhastationibusque & decreto adhibitis ré pupilli per interpositam personam emere posse, dummodò non clam, sed palam id faciat: dicens exempli gratia, uolo talem pro me emere, uel asserens ab interposita illa persona uelle posteà emere: cessat enim tunc fraudis præsumptio: & ita quandoque seruari uidi: estque diligenter not. text. l. j. ad finem. ff. quod ui

6 aut clam, quòd † si te uolentem uenire ad prohibendum ne aliquid faceré, alius armis detinuerit absque meo dolo ui fecisse non uideor, dicit text. de quo uide Barbat. in consilio decimotertio, folio ultimo libri tertii.

SVMMARIVM.

1 *Quæ in testamento non intelliguntur, perinde habentur ac scripta non essent.*

2 *Legi, & intelligi differunt.*

§. Quæ in testamento ita scripta sunt, ut intelligi nō possint: perinde sunt, ac si scripta non essent.

PONITVR ad uerbum in l. ij. ff. de his quæ pro non script. hab. & in l. j. ff. de his quæ in testam. delen. & est clara. Obscurè itaque † oppo-

1 sita & producta, ita ut legi aut intelligi nequeant, pro non oppositis & productis habentur. ut hic per Deci. Facit text. no. in l. quicquid astringendæ. cum glo. & notatis. ff. de uerbo. oblig. & in l. sed & si pupillus. in §. proscribere. cum ibi nota. ff. de insti. & in l. Titiæ textores. ubi per doct. ff. de leg. j. cum pluribus aliis adductis per Signo. in consi. lix. Paul. de Cast. in consil. cccxxxiij. in antiquis. Felin. in c. ex parte decani. col. xiij. & xv. de rescript. Alex. in l. cùm quid. colum. ij. ff. si cert. pet. Ioan. de Ana. in consi. xxv. & uide Guidonē Papæ in q. ccxlij. diximus etiam in l. semper in obscuris. ff. eodem. Estque

2 † differentia inter legi, & intelligi. legi enim sic accipiendum est, non intelligi, sed oculis perspici quæ scripta

pta sunt. Cæterùm si extrinsecus intelligantur, non uidentur legi posse. ita dicit text. in l. j. ff. de his quæ in testa. delen.

SVMMARIVM.

1 *Stipulari absenti quomodò quis possit.*

2 *Donatio absenti facta stipulante notario, an reuocari posit antequàm acceptetur.*

§. Nec paciscendo, nec legem dicendo, nec stipulando quisquam alteri cauere potest.

Svmptvs est ex legibus per gloss. alleg. ubi limitationes traduntur. Et expone textum istum ibi, legem dicendo, id est conuentionem l. legem C. de pact. Et ibi cauere, id est acquirere, secundum glo. uel generalis interpreteris hoc est, prouidere. Dec. hîc quædã scribit, quomo-
1 dò † posit quis stipulari, prouidere. & acquirere absenti: sed est materia quam Alex. Ias. & alii ordinariè & latius examinant in l. stipulatio ista. in §. si stipuler. & in §. alteri. ff. de uerb. oblig. Angel. Aret. & cæteri in §. si quis alij. institu. de inutil. stipula. in quibus locis plures limitationes ad hanc regulam dantur. tradit etiam Iacob. de sancto Georg. in sua feud. inuesti. in uerbo nobiles. ponens an frater pro fratre posit in feudalibus stipulari, & an extraneus pro extraneo. Accedant etiam quæ Alciat. scribit lib. j. Paradoxorum c. ij. declarando tex. dicti §. alteri. dum loquitur de appositione pœnæ ad pactum, de quo in hac regula.

Et ad id quod hîc in fin. utiliter scribit Dec. † de donatione absenti facta, notario stipulante, quòd reuocari potest ante acceptationem per absentem illum factã, * quum adhuc non sit ius quæsitum absenti irreuocabiliter ante acceptationem & ratificationem, ut dixi in l. id quod. in l. inuito, & in l. si librarius, hoc nostro titulo, in l. ij. in v. q. C. de pact. inter empt. & uen. & in l. fi. char. pen. & fi. C. de pact. Parisi. in consi. lxxxij. colum. j. lib. j. quamuis ex stipulatione notarii acquiratur alicui obligatio & utilis actio ipso iure. i. sine cessione, etiam ante acceptationem: quicquid dicat Soci. iunior in consil. cxxvj. colum. ij. libr. ij. secundum communiter scriben. præalleg. & infrà alleg.

In hoc tamen utili puncto communis uidetur esse contra id quod hîc scribit Dec. & pro opin. Bald. in l. cum à socero, circa fi. C. de iur. do. quòd quum ex stipulatione notarii sit tertio absenti ius quæsitum, etiã ante acceptationem, licèt reuocabiliter, quia si non uult, non cogitur retinere & potest ante ratificationẽ abdicare à se & remittere est tñ per stipulationem notarii ius ei quæsitum, quod absque facto suo etiã ante ratificationem per donatorem puta uel alium tolli non potest, ut in pluribus aliis locis uoluit Deci, quę in locis præalleg. citaui. Et ita consuluêre excellentes uiri Aret. consilio lxxiiij. Diligenter, colum. iiij. Ruin. pulchrè consil. cxix. lib. j. & in consi. xlj. & xlvij. lib. v. Cassanæus in consil.

fil.liij.colum.xix.cum seque. Parisi. consil.lxix.colum.xiiij.& xvj.lib.iij. dicens ꝙ si donatio facta fuerit absenti in iudicio, acceptante iudice pro absente, donatio efficitur irreuocabilis, ne duo decipiantur, ut ibi per eum. Idem consuluit Alexandrinus in consil.xix.& sequenti in quibus locis alij eandem opin.tenentes allegantur.]

SVMMARIVM.

1 *Hæc regula non procedit in iudice, uel quando fit auctoritate publica.*

L. LXXV. PAPINIANVS.

NON debet alteri per alterum iniqua conditio inferri.

SVMPTAM cōstat ex legibus per glo.alleg. Et inter præcepta iustitiæ est honestè uiuere: alterum non lædere: & ius suum unicuique tribuere. fundaturque in hac regula, secundum glo.hic, & Soc. in l.Iulianus.colum.ij.ff.de conditionibus & demonstrationibus. Et intelligitur

1 †regula in priuato, non autem in iudice, uel si authoritate publica id fieret. secundum glo.& Dec.hic.faciūt quæ dicam in l.non est singulis. infrà eod. sed non potest tunc dici iniqua conditio, uerum ex iusta & rationabili aliqua causa factum. Bart. in §.fi.l.fin.ff.de pignor. actio. Alexand. in l.j.colum.penult.ff.sol.matrim. Felin. in c.quæ in ecclesiarum. colum.xj.de constit. omnes Can. in cap.ij.de constit. aliàs unde iura oriri debent, nascerentur iniuriæ, contra l.meminimus.C.unde ui. Pro limitatione tamen uidenda sunt quæ scribit Decius in consilio dclxxij. Et ponitur etiam ista regula in c. non debet aliquis, cum sequen. de regulis iur. in vj. ubi ad quæstionē reprę saliarum doct. inferunt.

SVMMARIVM.

1 *Verbum consilium, & uerbum iniuria. quomodò accipiantur.*

2 *Doctor consilium in causa sibi commissa non potest mutare.*

3 *Clausula saluo saniori, uel meliori consilio, quando poni debet in consilijs.*

4 *Doctor in consilio uoluntario potest mutare opinionem in melius, & est laudabile. nu.5. cauere tamen debet, ut ab igne. nu.8.*

6 *In legali scientia qui confidunt in se, grauiter errant.*

7 *Deus quandoque sententiam in melius mutat.*

9 *Doctoris opinio, quam in consilio posuit, præualet illi quam posuit in lectura.*

10 *Limita ut hic, & nu.11.*

12 *In principe uariatio & incōstantia maximè reprobantur.*

L. LXXVI. PAPINIANVS.

NEMO potest mutare consilium suum in alterius iniuriam.

SVM-

SVMPTA fuit ex legibus alleg. per glo. hic. & in c. quod semel placuit. & in c. mutare. de regul. iur. in vj. ubi similiter ponitur hæc regula. & plures limitationes ponunt
1 ibi gloss. & docto. Consilium † hic pro placito & uoluntate accipitur: iniuria uerò pro damno & detrimẽto alterius: ut probatur. in d. c. mutare. cum glo.

Et per istam regulam dicunt Bal. & Philip. Franc. in d. c. mutare. Dec. & alii in §. j. l. j. ff. quod quisque iur.
2 ꝙ † doctor, qui in causa sibi commissa decisiuum consilium dedit, illud mutare non potest. facit text. l. qui arbiter. ff. de arbit. & l. iudex postea quàm. ff. de re iudi. Ideò in con
3 siliis decisiuis † inepta uidetur illa clausula, quę per aliquos apponi solet, saluo saniori consilio, uel meliori potiorique iudicio & sentẽtia: iuxta l. Claudius Fœlix. ad fin. ff. qui potior. in pignor. haben. in fin. cum his quæ scribit Angel. in consil. cx. incip. Sanctissima. in nouis, sed conuenit prædicta clausula in consiliis uoluntariis, modestiamque & honestatem quandam præse fert, non autem detrahit decisioni consulentium: secundum Barba. in consil. j. colum. xvij. lib. iij.* & Curt. in l. ij. §. j. per illum text. in ult. colum. ff. de
4 iudic.] Licitum est enim † in prædictis consiliis uolũtariis in melius, si uisum fuerit, opinionem mutare: ut per Dec. hic, & in l. edita. in not. C. de eden. & in l. precibus. in ij. nota. C. de impub. & aliis substitu. Barba. in consi. j. colum. xxv. & consi. x. col. ij. & consi. lviij. colum. vj. uol. j. nam propter diuersa phãtasmata generantur quotidie in nobis diuersæ intellectiones. Arist. in lib. iij. de ani
5 ma. ideò † turpe non est, sed laudabile in melius mutare sententiam. l. nonnunquàm. ff. de coll. bon. c. magnæ. xxiij. q. iiij. c. cum cessante. cum not. de appell. & c. qualiter & quando. el j. de accusatio. ubi Felin. in iij. not. probat correctionem, opus esse charitatis, quæ à seipso incipit, ma
6 ximè † in hac legali & profunda sciẽtia. in qua, ut dicebat Aret. qui confidunt in memoria & intellectu suo sæpe grauiter errant, prout omnes nostri prædecessores errarunt, errãtque: nisi qui gratia Spiritussancti in uiam ueritatis diriguntur iuxta illud quod scribitur. 3. Regum. Ecce dedi tibi cor sapiens & intelligens nam quæ scimus minima pars eorũ sunt (ut dicũt philosophi.) quę ignoramus. propterea dicebat Iurisconsultus ille senio iam confectus, & si alterum pedem in foueam haberẽ, adhuc quidem discere uellem, refertur per Pompo. in l. apud Iul. ff. de fideicom. liber. Hinc illud est, quandoque bonus dormitat Homerus: ut ait glo. in c. si quis cum nouerca. xxxij. q. vij. laudabile igitur, & philosophicum tẽperamentum est in quibuscunque actionibus nostris, ubi error potest reparare, clausulam prę
7 dictam apponere. Imò Deus † ipse quandoque sententiam in melius mutat: hoc est quod Augusti. dixit. Nouit Deus mutare sentẽtiam, si tu noueris emendare delictum. de pœnit. distin. j. c. nouit Deus. Et Ezech. 1. Conuertimini ad me, & ego ad uos conuertar, dicit dominus. an ad hoc ostendendum inualidum est

Ezechi:

Ezechiæ exemplum de illo utique 4. Regum. 20. legitur, quod cũ grauiter ægrotasset, uenit ad eum Esaias propheta dicens, dispone domui tuæ; quia morieris, & non uiues: qui cõuertit faciem suam ad parietem, fleuitque fletu magno, orauitque dominum, & antequàm egrederetur Esaias mediam partem atrii, factus est sermo domini ad eũ dicens. Reuertere, & dic Ezechiæ, audiui orationem tuam, & uidi lachrymas tuas, ecce adiiciam super dies tuos quindecim annos. ex quo patet ꝙ Deus sententiam sæpe reuocat, cum peccatores humiliter ad illum con-

8 uertuntur. Attamen † ut ab igne cauere debet doctor consulens, uel respondens à uariatione prædicta propter malignitatem linguarũ: ut per Dec. hic. & in l. edita. in not. & in l. precibus. iu ij. not. C. de impube. & ali. substitu. ubi refert Socin. qui ita fecerat, erubuisse, dum secum de illis contrariis consiliis lo queretur. facit text. not. in l. fi. C. de modo mul. ibi, erubescẽda uarietate iudicii. Sed moueo elegantem difficultatem. Po-

9 ne † quòd doctor consulendo contrarium tenuerit, eius quod legendo firmauerat, cui opinioni erit adhærendum? Barb. in præalleg. consil. j. colum. xxv. uersi. non obstat. & Alex. in consi. clxxxv. col. viij. uersi. xv. non obstat. uolum. ij. uoluit præferri debere opinionem consulẽtis: quia magis deliberatè proceditur cõsulendo quàm legendo. Sed Soci. in consi. xxxj. cotum. j. uolum. iij. contrarium asserit. doctor enim legendo non inducitur ad consulendum amicitia uel lucro, quæ in rebus dubiis apud homines plurimũ ualent. Ego non discederem à prima opinione: quia ut dixit Alex. consulendo magis deliberatè procedit, ideò ea opinio potius attendi debet. arg. text. in l. diui fratres. ff. de iure patr. Quia etiam in lectura disputationis gratia multa dicuntur, quæ consulendo quis nõ firmaret. Nec obst. quæ de amicitia & lucro dicebãtur: quia præsumendum non est, quòd in detrimentum animæ suæ hisce respectibus quis moueatur. c. cũ æterni. de re iudi. in vj. nemo enim præsumitur immemor salutis ęternæ. c. sancimus. j. q. vij. imò præsumẽdum est pro eo, quem apex tantæ dignitatis attollit. arg. text. in c. non uos. xl. distinct. Verum tamen est, quòd si

10 † in discursis consiliis aliquid diceret, deinde talem articulum plenius in lectura examinaret, staretur tunc òpinioni quam in lectura tenuisset, prout erat in casu consultationis Soci. superius relatæ. Facit text. not. in d. l. diui fratres. ibi, Iurisperitis adhibitis plenius tractaremus. & insti. de leg. in §. optionis. ibi, diligentiore

11 tractatu habito. Pariter † quando melioribus moueretur rationibus in lectura quam in consilio, probanda esset illa opinio quæ melioribus subtilioribusque rationibus fundata est. cap. capellanus. de fer. cap. ego solis. ix. distinct. & uoluit Barbat. in præalleg. consil. j. colum. xxv. quæ omnia bene nota, quia nusquam sic discussa reperies.

12 Illud autem not. est, ꝙ † inconstãtia & uariatio reprobatur, maximè in principe; ut hîc per Dec. & in c. j. de probatio. & in consi. cccccl xxx.

&

& alibi sæpe. Hinc Pilatus sententiã contra Christum, quamuis pessimè latam, noluit corrigere, respondés, ꝙ scripsi, scripsi: & si diuina ordinatione: (ut Theol. ponunt,) factũ fuerit illud. Hinc est, ꝙ Dauid, qui regnum promisit Salomini, nõ mutauit consilium 3. Regum. I. Et Saul qui filiam in coniugem Dauid pro miserat, malè fecit consilium mutando. 1. Regũ. 18. Et Sanson pluribus damnis Philisteos affecit, quia sponsæ suæ parentes mutato consilio illam alteri dederant.

SVMMARIVM.

1 *Ad acquirendum hæreditatem animus præcipuè requiritur, qui nisi ex certa scientia perfici potest.*

2 *Clausula ex certa scientia, non excludit probationem erroris per euidentem ignorantiæ apparẽtiam.*

3 *Clausula ex certa scientia, æquipollet clausulæ de plenitudine potestatis: & clausulæ non obstante.*

4 *Clausula ex certa scientia quando non operatur.*

5 *Principi facienti ex certa scientia nemo potest dicere, cur ita facis.*

L. LXXVII. PAPINIANVS.

In totum omnia, quæ animi destinatione agẽda sunt: non, nisi uera, & certa scientia perfici possunt.

Glo. in totum, id est omninò exponit referendo ad fin. l. Dec. ad principium melius dicit referri, nihil tamen alleg. nec ordo literæ intellectum Decii patitur, ut diligenter intuẽti apparet. Et melius quàm faciunt glossa, & Decius exemplificari potest hæc regula in l. hæres institutus. iuncta l. gerit. ff. de acqu.
1 hæred. Ad †acquirendum hæreditatem animus præcipuè requiritur. d. l. gerit. animi igitur destinatione acquiritur: ideò non nisi uera & certa scientia perfici potest. Vnde hæres institutus, si putet testatorem uiuere, qui iam defunctus est, hæreditatem adire non potest. Item si scit se hæredem institutum: sed an purè uel sub conditione ignoret, adire non poterit, licẽt purè hæres institutus sit. d. l. hæres institutus. Vbi igitur consensus requiritur, actus ille ex certa scientia fieri debet, non per errorem: quia errans non consentit. l. si per errorem, cum ibi no. ff. de iurisd. om. iud. ut not. hic Dec. & latè traditur in l. error. C. de iur. & fa-
1 ct. ign. Operatur autem† clausula ex certa scientia, ne errorem allegare quis possit: non tamen excludit probationem erroris, nec euidentem ignorantiæ apparentiam: ut hic per Dec. De hac clausula ex certa scientia, quæ solet in instrumentis & contractibus, necnõ aliquando in rescriptis principum apponi, quid importet & cuius sit effectus, ultra alle. hîc per Dec. quia est materia uulgata, & trita, infinita possent allegari: si placuerit, uidebis Alex. consi. iiij. colũ. pen. lib. j. Socin. consi. xl. colum. iiij. lib. j. & consi. lxxiij. colum. iij. lib. iij. & lxxix. colum. vij. uolum. iiij. Felin. in c. si cautio. colum. v. de fid. instru. Ias. consi. clx. colum. fin. lib. iiij. Dec. consi. ccccl xiij. colum. pen. Moder.

Taur.in l.ij.in §.fi.col.xiij.ff.si cer. pet. Vital.de Camb.in tract.clausularum.fol.vj. ubi loquuntur de clausula, ex certa scientia in cõtractu apposita. De apposita in rescrip.principum: uide Bart.in cõsi.cxcvj. Abb. in capitulis. ſ.alleg.& in consil.lxij. colum. iij.& lxxxiiij.col. ij. de Ioan. de Ana.in consil. lxxxj. Aret.consil. lviij.col.ij.& consi.lxij.Alex.consi. cxxij.colum.fi.cum seq.consi.lib.iij. & consi.xvj.colum.pe. lib. v. Barb. consi.xxvij.lib.ij.Aretin.in l.potest. colum.ij.de uulg.Soci.consi.xij. colum.iiij.lib.ij.Curt.Iun.consi.j.col. ix.Felin.in cap.nonnulli.in princip. colum.xxj. uersi.reliqua.& in §.j.colum.xv.in vj.fall.de rescr. & in c.cũ inter.char.j.ubi Paris.colum.iiij.de except.Dec.& alios in c. ad hæc. de rescrip.& in consi.cccevij.colum.fi. Gozadi.in consi.v. In quibus locis
3 ponunt, ꝙ † clausula ex certa scientia principis æquipollet clausulæ de plenitudine potestatis, qua princeps uti non debet sine causa, & idem operatur ꝙ clausula non obstãte: per tradita in l.idem Vlpia.ff.de excusa. tut.& in l.quidam consulebat. ff. de re iud.& ꝙ tollit omne obstaculũ, confirmando id quod est inualidũ:
4 † quodque nihil operatur, quando princeps de negotio notitiam nõ habuit, nec operantur dictæ regulæ, quando processum fuit sine causæ cognitione: ut per Dec. loco proxi. alleg. In absentia itaque principis talis clausula apposita nihil operatur, ut uult hîc Dec. Ego crederem si apponeretur, ꝙ effectum operaretur si cu i cætera, ob clausulam quæ solet in literis adiici, absentia nostra non obstante, quoniam sic fieri iussimus &c. nisi probaretur ignorantia, sed non solent dictæ clausulæ in literis apponi absente principe. Item non expedit dictas clausulas poni quando concessio sit sine alterius præiudicio: ita Bald.in l.fin. colum.ij.C. sent.rescin.non pos. & de prædicta clausula plura scribit Parisi.in diuer
5 sis suis consi. Et principi† aliquid facienti ex certa scientia, nemo potest dicere cur ita facis: secundum Bald. ut per Iac.de S.Geor.in sua feud. in ues.in uersi.princeps.colum.j.Ias.& Socin.inter consilia Brun. in consil. vij.cum sequen.ad quod ego allegare soleo illud euangelicum Ioã. iiij. Vbi discipuli inuenientes Christum loquentem cum muliere illa Samaritana mirabantur, nemo autem dixit, quid quæris, aut quid loqueris?

SVMMARIVM.

1. *Actus, est terminus generalis.*
2. *Actus legitimi qui dicantur.*
3. *Statutum excludens bannitum ab omni actu legitimo, comprehendit successionem paternam.*
4. *Actus legitimi qui non recipiunt diem uel conditionem, uitiãtur per oppositionem prædictorum.*
5. *Emancipatio diem uel conditionem non recipit, & quæ sit ratio.*
6. *Adoptioni dies appositus eam uitiat.*
7. *Monachus uel prælatus ad tempus fieri non potest, nisi de licentia papæ.*
8. *Monachus potest habere uxorem ad tempus cum dispensatione papæ, sed debet adesse magna causa. nu. 9.*

Acce-

10 *Acceptilatio diem uel conditionem non recipit,& quæ sit ratio.*
11 *Hæreditatis aditio conditionem non recipit,& ponitur ratio.*
12 *Et quid in bonorum possess.agnitione uel acquisitione usufructus. numero.13.*
14 *Optio serui,diem uel conditionē non recipit.*
15 *Tutoris datio quando ualeat sub cōditione expressa,uel tacita: si detur à iudice,uel in testamento. Et ponitur ratio.nu.18.*
16 *Error expressus uitiat: non tacitus.*
17 *L.Furiosus.ff.de tut. quomodò procedat.*
19 *Tutoris authoritas conditionem non recipit.*
20 *Matrimonium carnale potest contrahi sub cōditione,modò certa sit persona: secus in spirituali.*
21 *Sententia conditionalis an & quando ualeat.*
22 *Legitimatio fieri potest sub conditione.*
23 *Hæredis institutio an conditionem uel diem recipiat.*
24 *Actus legitimi disiunctionem non recipiunt.*
25 *Hæc regula limitatur,& nume.27.28.& 30.*
26 *Clausula,si & inquantum, quid operetur.*
29 *Electio,& collatio beneficij an recipiant conditionem.*
31 *Hæc regula quòd habeat locum in cōditione de præterito uel præsenti.*

L. LXXVIII. PAPINIANVS.

ACTVS legitimi, qui nō recipiunt diem uel conditionem: ueluti emancipatio, acceptilatio, hæreditatis aditio, serui optio, datio tutoris: in totum uitiatur per temporis uel conditionis adiectionem. Nōnunquam tamen actus suprascripti tacitè recipiunt, quę apertè comprehensa uitium afferunt. nam si acceptum feratur ei qui sub cōditione promittit: ita demum egisse aliquid acceptilatio intelligitur, si obligationis conditio extiterit. quę si uerbis nominatim acceptilationis cōprehendatur, nullius momenti faciet actum.

DIVIDITVR ista lex in tres partes. In prima ponit dictum. In secunda limitationem. In tertia declarationem ipsius limitationis. secunda ibi, nonnunquàm. tertia ibi, nam si.

Bart. reputat hanc legem no. Moder. Pap. in l.cùm quid.colum.v. ff. si cer.pe. se nunquam uidisse legem testantur, ad quam difficilius fit assignare rationem, quàm ad istā. ideò cùm sit lex multum rigorosa, eā restringit ad casus hic expressos & enumeratos. In princ.text.ibi, actus legitimi aduerte ꝙ actus de potentia egreditur, & ideò dicitur effectus potentiæ: legitimus autē dicitur, quod obuenit uel firmat à lege.ff.de uerbo.sign.l.lege obuenire. Ex quibus concluditur, ꝙ actus.i. effectus potentiarum

tentiarum lege uallati uel approbati, non recipiunt diem uel conditionem contra substantiam uel naturã ipsorum actuum: imò adiectiones quæ tales sunt, inficiãti ipsos actus: ut hîc & in c.fin.de conditio.appos. ut scribit Ioan.And.in regula actus legitimi.de reg.iur.in vj. in mercu. ubi est tex.concordans cum nostro. Et nota quòd actus est terminus ge-
1 neralis, † ut hîc colligitur & probatur.in l.Labeo.la ij.§. tit. proximo.
2 Actus † uerò legitimi secundum glo.& Dec.dicuntur omnes inuenti uel approbati à lege & quacunque parte iuris scripti: ut in §. constat. instit.de iur.natural. & l. legitima. cum gloss. ff.de pact.& latius tradit Dyn.in d.c.actus.in princ. Et ideò
3 si † statutum excludat bannitum ab omni actu legitimo, quamuis prima facie non uideatur excludere à successione paterna, quia est actus iuris naturalis, cùm talis hæreditas & successio de iure naturali & diuino fuerit inuēta, nihilominus quia est approbata per l.xij.tabu.& ius ciuile.§.j.instit.de hær.quæ ab intest. & nihil repugnat quin dicatur actus legitimus, comprehendetur sub tali statuto excludenti ab omni actu legitimo, & repelletur bannitus. ita latè consuluit Alex.in consil.lxxv. uisis & diligenter.lib.j. Et idē dici potest de testamentaria successione: ut pulchrè per Ruin.in l.iij. colum. fi. ff.de leg.j.Et secundum Dec.hic, uidentur omnes actus legitimi, qui non prohibentur à lege.argum. tex. cum glo.in l.necnon.in §.quod eis. ff.ex qui.cau.mai.quòd omnia uidentur à lege permissa & approbata,ui dentur, quæ non reperiuntur prohibita. adde Bart.in l.mutus. in prin. ff.de procurato. dicentem per illum text. quòd in genere permissorum omnia intelliguntur permissa, quæ specialiter non reperiuntur prohibita. Et clarius meliusq; processit hic Iurisconsul. tradēdo istam regulam limitatã, quàm fecerit summus Pontifex in d.c.actus.generaliter & absolutè loquendo de actibus legitimis: ut ibi per glo.circa fin. Et nisi esset regula ista per quam illa declaratur, saluari malè posset, quod ibi dixit legislator.

Not.ergo non esse faciendam regulam, quòd actus legitimi non recipiant diem uel conditionem.nam emptio, uenditio, locatio, conductio, societas, mandatum, donatio, hæredis institutio, nouatio, matrimonium, stipulatio, & cæteri contractus sunt actus legitimi, ita quòd non reciperent conditionem uel diē quod est falsum, ut infinitis iuribus probatur, quemadmodum scribunt Dyn.& cęteri in d.c.actus.& Raph. Com.in consi.xcviij.& Rimin.in l. j.colum.fi.C.qui admit. Verum ex mente & intentione Iurisconsulti
4 hic, facienda erit regula, † ꝙ actus legitimi, qui diem uel conditionem non recipiunt, uitiantur per appositionem prædictorum. Et sic doctrina restringitur in casibus hic expressis, ut quòd in contrarium sit regula: quia quod potest fieri purè, etiã sub conditione regulariter fieri potest, §.emptio.insti.de empt.& uen. §.omnis stipulacio.insti. de uerbor. obl.cum gloss.in uerbo, in diem.ad fi.ubi Angel.Aret.& alii not. idque

uolunt

uolunt gloss.& Dec. hic Curt. loco præalleg.glo.& scribentes in d. cap. actus legitimi.propterea Dy.ibi circa fi.commen.ex mente glos.nostræ hic, post illa uerba, actus legitimi. subaudit quidam, quod non est necessarium, neque consentaneũ huic legi propter relatiuum, qui subsequens, de cuius natura est restringere.i.omnes populi.ff.de iusti.& iur. l.cunctos populos.ubi omnes scribẽtes tradunt.C.de summ.trini. ita ꝙ sine tali subauditione regula restringitur,& intelligitur de actibus legitimis non recipientibus diem uel cõditionem. nec se restringere oportet: ut hic facit Dec. ad casus hic expressos: cum sint etiam alii casus ultra hic expressos,in quibus exemplificari potest præsens regula: ut per glo.& scribentes in d.c. actus legitimi. Erit igitur doctrina, ꝙ actus legitimi regulariter fieri possunt purè,in diem,& sub conditione:nisi in casibus a iure expresſis, quorum aliqui ponuntur hic, aliqui per glo.d. c.actus.

Sed dicet tunc subtilis lector, his consideratis & attentis erit hic fallẽtia & limitatio: malè ergo pro regula lex ista hic ponitur? Nisi respondeas,ꝙ de casibus exceptis & in iure sparsis,uoluit hic Iurisconsultus doctrinam dare & regulam, quæ non ita clarè alibi apparet, aut legitur. Item in tex.ibi actus suprascripti.aduerte,quia secundum gloss.hic, non ad omnes, sed ad duos tantum ex dictis actibus refertur ad acceptilationem scilicet, in qua Iurisconsultus hic dictum suum exemplificat: & ad dationem tutelæ, ut probatur in sti.de Attlia.tut.

5 Primum igitur † exemplum hic datum est in emãcipatione. si enim emancipem filium meum Imperatore in Italiam ueniente, uel si de ea discesserit, emancipatio nullius est momenti: secundum Dyn.loco præ alleg.Et de huiuscemodi emancipatione quomodò fieri debeat, ut uiribus subsistat,uide Ang.in consi. xliij.incip.Pater.& consi.lxxxix.uisis. Bald.in l.ij.C.ut lite penden. Alex. in l.est receptum.circa fin.ff. de iurisdict.omn.iudi. omnes scriben. in §.nostra.instit.quib. mod. ius patr. pot.sol.Legem uerò non inuenio à qua sumatur, quod de emancipatione hic dicitur, nec docto. rationem aſsignat,sed dici potest, hoc ideò esse,quia filiatio seu patria potestas in suspenso stare non potest: sed simpliciter uel esse debet, aut non esse: quæ ratio sumi potest ex l.si tibi. in fi.infrà allegata.Facit quod dicimus de beneficio, quod furioso conferri non potest, cùm in pendenti collatio stare nequeat. cap.ij.de elect. in vj. ut per Ioan. Fabr. & Ang. Aretin.in §.furiosus. instit. qui testam. tut. dar. poss.

6 Pariter † dies appositus adoptioni eam uitiat. text.est nota.in l.si tibi filius.ff.de adopt.ubi Bald. Ang. & omnes signant,dicentes, quòd ea quæ non possunt ad diem limitari, propter limitationem diei uitiãtur: sicque non solùmodò uitiatur dies, sed totus actus, quicquid in secũdo intell. dicat ibi glo.malè intelligens tex. in uerbo actio,& in uerbo actione. intelligitur enim, ut ex eodem apparet,de actu,secundum quod Iurisconf.

risconsul.hic loquitur. Non obst.l. cum precario. ff.de precar. quia ibi dies erat secundum naturam actus. At in l. si tibi. diminuebat (secundum Bald.ibi) de substantiali natura actus, ut in l.nostra. superflua igitur non uitient, sed contraria sic.l. testamentum.C.de testa.Ex qua lege
7 ge not. Bald. ibi † monachum non posse fieri ad tempus, nec ad tempus prælatum eligi, qui dicitur pater: nisi de mádato Papæ, intellige, ut per Phil.Franc.in d.c.actus. Qui summus Pontifex de plenitudine potestatis potest etiá facere ꝙ matrimonium ad tempus duret.exempli gra-
8 tia, ꝙ † monachus posit habere uxorem usque ad procreationem sobolis, ne fortè nobilis stirpis & prosapia deficiat: secundum Bald.ad fi. d.l.si tibi.adducentem.not. per Ioá. And.in d.c.actus.ubi hanc quæstio. disputat in fi.Pontifici consulens, ut ab huiuscemodi dispensatione absti neat.Si tamen dispenset, uidetur tenere ꝙ ualeat.& cum Ioan.And.trásit ibi simpliciter Phil.Franc. Tu uide Ias.declarantem & restringétem prædictam conclusionem in l.fi. C. de transact.& ut breuibus agam, có-
9 munis est doct.conclusio, † Papam non posse dispensare cum aliquo in sacris constituto ut uxorem capiat, nisi ex magna causa, puta si esset Rex infidelis, qui uellet cum regno suo ad christianitatem transire, aut dispensatio paritura esset perpetuã pacem in patria, ingensve bellum se daret, aut magnũ diuini cultus propter paucitatem fidelium contingeret augmentum, seu id tenderet ad communem totius ecclesiæ utilitatem, uel saltem regni aut prouinciæ illius ecclesiæ: ut per Abb. in c.cum ad monasterium.ad fin.de statu monach.& in c.j.de uoto. & in c. proposuit.colum.iij.de conces.præb.& in cap.ex publico.de conuer. coniu. Imo. in l.in substitutione. ff.de uulga.Gemin.in cap.de illo.xxxij. dist. & per bea.Thom.in secunda. secundæ quæst.lxxxiij.art.xj.& q.clxxxvj. art.viij.in fin. * Et Bald. in l. si pater.§.fin.s.de adopt. ubi notat esse magis standum generationi, quàm ingressui religionis. propterea filius unicum regis ingredientem monasterium, peccare potius, quàm mereri, posseque Papam dispensare ne regnum pereat, idem uult Bal. ipse in l.si tibi.illo cod.tit.] Propterea consultum uidi per solennes uiros, summum Pontificem non potuisse dispensare cum quodam magno nobili pede mótano diacono ut uxorem acciperet, ex quo causa magna arduaque non suberat.Faciũt quæ nouiter scribuntur per Lud.Gozad.in consi.suo lj.Paris. Cardin. in consi. lxviij.lib.iiij.

Secundum exemplum hic positũ
10 † est de acceptilatione, quæ liberationis est species. ff.de acceptil.l.j.cũ not.ubi ponitur etiá diffinitio.Sumitur autem istud exemplum ex l. iiij. & seque. illiusmet tit.Et licèt Mod. Papien.in l.cum quid.colum.v.ff.si cert.pet.dicant non posse assignari rationem cur fieri nequeat sub conditione sicuti stipulatio: tamen respon.Imol.loco præalleg.post gloss. ideò esse, quia uidetur esse peccatũ in forma acceptilationis, cũ ex sui forma statim liberare deberet, quéadmodum

admodum solutio, ideò uitiatur totum, per ea quæ habentur in l. Iulianus. in §.sed & si quis.ff.ad exhiben.& in l.an inutilis.ff.de acceptil. ubi uide Imol. Restringeque & declara istud exemplum de acceptilatione sub conditione facta, quæ inutilis redditur ad cõditionem expressam, secus in tacita, ut hic subiungit Iuriscon.

Tertium exemplum est de aditio
11 ne hæreditatis. † aditio enim sub condirione facta, si nauis, puta, ex Asia uenerit, nullius est momenti. text.est in l.cum qui.in §.fi.ff.de acquir. hæred. Et ratio est secundum Bart.ibi, quia talis aditio consistit in uoluntate, quæ uoluntas firma non est, si conditio apponatur. Franc. de Curte in d.l.cùm quid.colum.v.dicit hanc rationem Bart. nõ multùm concludere: plus non dicit. tu contra ipsam rationem posses adducere instantiam de matrimonio, quod consistit in libera uoluntate. c.gemma.de sponsa.& tamen contrahi potest sub conditione. toto tit. de condi.appos.Item intellige dictum exẽplum de conditione in facto consistente: secus si in iure: ut infrà dicetur. Et quamuis hæreditatis aditio suspendi, ut hic dicitur, nequeat: se-
12 cus † tamen est in agnitione bonorum possessionis per filiumfa. facta patre ignorante de iure fforum. stabat enim in suspenso & pendenti: quia patre ratificante sibi acquirebatur, aliàs inefficax reddebatur.l.fi.ff. quis ordo in bo.pos.ser.& l.j.C.qui admi.ubi post scribentes diuersitatis rõnem diximus.hęreditatis enim aditio in pendẽti stare nequit, quia est actus legitimus, ut hic dicitur, secus in bonorũ possessione: maximè quia satis habuit prætor ꝙ ex ipsa agnitione nullum infertur patri præiudicium, cùm non implicetur oneribus hæreditarijs, neque respectu usufruct. nisi agnitionem factã per filium ratificauerit.d.l.fin.ff.quis ordo.& l.fin.in multis locis.C. de bono.quæ lib.Alex.& Dec.in d.l.j.colum.iiij.v.& ult.

13 Acquisitio † uerò usufru. ipsius hæreditatis potest stare in suspenso & pendenti, quãdo per filium ignorante patre adita fuit hæreditas, uel agnita bonorum possessio, quia si pater ratificet, acquiretur sibi: per d.l. fin.in multis. si uerò ratificare nolit ususfructus consolidabitur cũ proprietate & filio acquiretur: per illũ text.Et hanc conclu. circa usumfructum uoluit gloss.bene intellecta in d.l.j.in uerbo ratam.in fi. quam ibi sequuntur Bart. & scribentes communiter. licèt Aret. in hoc articulo de usufructu se resoluere nescierit, in l.si quis mihi.in §. iussum. colũ. iiij.ff.de acquir.hær. Et si subtiliter opponatur contra prædicta de l. ususfructus.ff.de stipul.ser. ubi ususfructus nõ potest esse sine persona, nec stare in pendenti: ergo contra. Respond.ꝙ ususfructus est seruitus personæ cohærens, ideò sine persona, ad quam certitudinaliter habeatur respectus, stare nequit: & ita cõtingebat in d.l.ususfruct.ut ibi.optimè declarat Imo.sed in casu nostro dabatur certa persona filii aut patris cui hærere debebat: unde nimirum si potest stare in pendenti, ut aliæ dispositiones inter uiuos.l.final. ff.

communia præd. Faciunt not. per Bart.in l.iiij.colum.fin.ff.de seruit. dum tractat usumfructum qui potest constitui ex tempore & ad tempus. & not.id quod.in d.l. usufru. in iij.colum.post Ang.dicit Imo. ꝙ si seruus hæreditarius ibi stipularetur usumfructum hæredi futuro, ualeret stipulatio: quia apparet certa persona ad quam determinari debet usufructus. * Et licèt usufructus personalissimus sit,potest tamẽ ambulare de persona in personam ex uolũtate testatoris.l. si quis usum fructum,ubi scribentes notant s̃.de usufr.leg.]

14 Quartum exemplum est † de optione serui. glo.citat.§.ortionis.in stit.de leg.qui tex. bene loquitur de optione serui, ut plura alia iura tit. de opt. leg. sed non inuenio legem loquentem de appositione conditionis uel diei annullante uel irritante optionem serui.

Quintum & ultimum exemplũ hîc positum, est de datione tutoris, 15 † quæ non recipit expressam conditionem, & si adiiciatur, reddit dationem tutoris inutilem.l.muto.§.sub conditione.ff. de tut.secus est in tacita: ut hic per glo.pariter declarantẽ regulam debere intelligi de ea tutela, quæ datur à iudice, non de testamentaria: cum in testamento dari possit tutor ad certum tempus,& ex certo tempore, uel sub conditione: ut dicit text.instit.qui testa. tut.dar. pos.in §.furiosus.& §.sequen.Ratio autem quare expressa conditio in iudiciaria tutela uitiet, non autem tacita contra regulam.d.l.iij.ff. de leg.j. ꝙ expressio eorũ quę tacitè insunt, nihil debet operari.Moder. Pap. in d.l.cùm quid.colum.vj. nesciunt uidere bonam rationem. Tu dicas, ꝑ quantum ad uitiandum actum non tantum operatur tacitum,quantum 16 expressum: unde † error expressus uitiat, non tacitus.l.& ex diuerso.in §.si iudex.cum glo.ff.solu.matr. ita intelligi debent hæc lex & l. expressa.j̃.co.secundum Alex.in d.l. cum quid.colum.ij.sequitur Ruin. in d. l.iij.colum.iij.ff.de leg. j.tacitum ergo isto casu non habetur pro expresso,quia actus uitiaretur: secundum Socin.ind.l.cùm quid. Iterum prædicta intellige de tacita conditione in casibus in quibus iudex non potest purè & simpliciter prouidere,ut in §.sed & si testamento.cum.§.seq. iuncta glo.in uerbo,condit.insti.de attil.tutor.aliàs secus.nam tacita cõditio quæ inest ex uoluntate disponentis quæ poterat non inesse, ita suspendit, & eiusdem effectus est cuius expressa: ut per Bart. in l. in-iuriosus. ff.de tut. propterea dicen-17 tem, quòd † illa lex procedit in tutela à testatore data: non in data à iudice, & est diligenter no.secundum Bartol.ibidem ad finem, quòd prædicti casus procedunt & intelliguntur in conditione tacita in qua tutela finitur,non in ea in qua tutela suspenditur.

18 Ratio † autem differentiæ quare potius ad diem & sub conditione à testatore dari potest tutor, quàm à iudice, est: secundum Ioan.Fab.in §.ad certum.instit.qui dari tut.in testa.pos.quia actus iudiciarius in suspenso stare non potest.l. quemadmodum.ff.de iudi.sed Barto. in d.l. muto.

muto.in §.sub conditione.reprobat per text.l.j.in §.biduum.ff. quando appel.fit.dicēs post Pet. de Bellapertica, rationem esse: quia factum testatoris in eo quod deficit per iudicem suppleri potest, qui datiuum cō stituet tutorem, ita ꝙ nullo tempore reperietur pupillus sine tutore, sed factum iudicis non potest per alium suppleri: ideo si daret tutorem sub conditione non esset qui supplere posset istum defectum & pupillo damnosum esset: ideò sibi iniungitur, ꝙ purè & perfectè tutorem det: ut per Cyn.in rubr.C.de testam. tute.& Ang.Arc.in prælleg.§.ad certum. qui subiungit esse menti tenendum ad declarationem & intelligentiam dicti.§.sub conditione, ꝙ illa uerba, si satisdederit. de quibus ibi, non faciunt conditionem quę suspēdat tutoris dationem, sed bene faciunt conditionem quæ administrationem suspendit: & talis expresio facta à iudice intelligitur facta secūdum quod tacitè inerat, aliâs uitiaretur tutoris datio, ut ibi. & tradit Bart.in l.j.circa princ.ff.de condi.& demonst.adde pulchrè Dec. in consil.cxix.colum.ij.in princ.& in l.pretibus.colum.v.C. de impuber. & aliis substitut.Ruin.in l. iij.colum.x. & xij.ff.de leg.j.ubi post Imolam dicit fuisse ibi ad cautelam expressum illud, quod tacitè inerat executioni, & modo quo inerat, ideò nihil operatur.

Vltra casus hîc enumeratos, pôt secundum glo.hic & Dyn. loco præ alleg.exemplificari ista regula in au-
19 thoritate † tutoris:est enim actus legitimus qui conditionem non recipit. text. est not. in l. & si conditionalis.ff.de autho. tur. ubi Bartol.& Alexand.not.& restringunt ut infrà dicam.

Alia exempla uide per glo.& doct.in d.c. actus,& Philip.Franc. in
20 c. ij.de elect.in vj.ubi ponit † de matrimonio carnali, quod licèt possit contrahi sub conditione, modò certa sit persona: secùs tamē in spirituali. est enim ait, actus legitimus, qui non recipit conditionem nec modū ut ibi per eum.

21 De sententia † uerò conditionali, an & quando ualeat, quia Dec. hîc ad fin.unum uerbum tetigit, uide latius Bart.in prælle.§.biduum. cum longa apostilla Alex.ibi.Bald. in l. peremptorias.colum.v.C. senten.rescin.non pos.Anch. in consil. ccix.colum.vij.Dec.in c. præterea. colum.iij.de appel.Fel.in c.quod ad consultationem.colum.j.de re iudi. Socin.in l.quibus diebus. in §. quidam Titio.colum.fin. ff. de condit. & demonst.

Et ex prædictis infertur ad decisionem alterius not. quæstionis de
22 † legitimatione filiorum, an fieri posit sub conditione, ne succedant patri, si filios legitimos & naturales habuerit? Videbatur quòd non, ob regulam nostram: quia legitimatio est actus legitimus, & prædicta conditio uidetur esse contra substantiā actus qui geritur, quia de substantia filiationis uidetur esse, ꝙ si filius est succedat patri ab intestato. Contrarium est uerius, quòd sub conditione fieri posit, licèt sit actus legitimus, cùm non sit de enumeratis in regula ista, uel per aliam legem. & ita

ita consuluit Raph. Commen. in consilio.xcviij. Supposito. sequuntur Dec. hic & Curt. in dict. l.cum quid.

23 Et eadem ratione † pariter dicendum est de institutione hęredis, quę fieri potest sub conditione & in diē, incertum scilicet, ex die autem, uel ad diem certum non, uerū dies tunc habetur pro non apposita, nō autem uitiat. text.est.in §.hęres institu. de hære.instit.& in l. hæreditas ex die. ff.eod.tit.de hære.instit.ratione assignat Dyn.in d.c.actus.de qua materia uide Ang.in d.§.hæres. Ancha. in consi.xlvij.& cclxxxj.colum. ij. & ad fin.consilij Paul.de Cast. in consil.ccij.in antiquis. Socin. eleganter in consi.xiiij.lib.j.Dec.in consil. cclxxviij.& ccccxcvij. & in l. incerti. ad fin,C.de testa.mili.

24 Et quemadmodum † prædicti actus legitimi non recipiunt conditionem, ita nec disiunctionem.capit.ij.& cap.si quis duas.de elect. in vj.secundum gloss. in d.cap. actus. circa fin.

Limitatur modò & restringitur secundum Dec.hæc regula, de prædictis actibus non recipientibus diē aut conditionem, ut intelligatur de

25 † conditionibus in facto consistentibus: secus in iure, quia ualet aditio hæreditatis facta sub conditione, si de iure possum: ut per Bald.in l.potuit.in viij.q.C.de iure delibe.cum enim non sit cōditio extrinseca, sed intrinseca & necessaria, habetur pro non conditione.dicit Bal.allegando decisionem Bart.in l. & si conditionalis. ut per illum text. ff. de autho. tut.ubi uidetur uelle, quòd interpositio authoritatis, licèt conditionem non recipiat, si tamen interponatur cum ea conditione, si & inquātum fieri de iure potest, ualet.& licèt Barto.ibi non determinet, communiter tamen id tenetur: ut ibi per Alex.in apost.ad Bart.& sequitur etiā Sal.in

26 d.l.potuit.in vj.q. Et de † illa clausula, si & inquantum de iure fieri debet, & potest, uide quæ scribit Vitalis de Camb.in tract.clausularū.fol. iij.col.j.& Felin.in c.cùm contingat col.fin.de offi.deleg.

De differentia uerò inter conditiones facti & iuris, plenè scribit Socin.in l.multum interest.ff.de cond. & demonst.

27 Secundò limitatur † quando cōditio respicit substantiam actus, secus si respiciat executionem: quia talis conditio etiam expressa non uitiaret.l.muto.in §. sub conditione. ff.de tut. secundum Dec. de quo uide quæ posui suprà ad fin. quinti exempli.

28 Tertio limitatur præsens † regula ut non habeat locum in conditione tacita, quę ex natura actus intelligitur, ut de acceptilatione, de debito conditionali facta hîc inquit Iurisconsultus: quia tacitè intelligitur, si conditio obligationis purificata sit.intrinseca enim & necessaria conditio est, ideò non uitiat, nisi expressa esset: quia uitiaret tanquam continens uitium formę, quasi in actibus hic expresisius datum sit pro forma, quòd conditio non exprimatur: ut hic per Dec. post scribentes ab eo relatos, faciunt adducta in prima limitatione. & ideò Bald.in l.ij. de legat.j. intelligens regulam legis nostræ

nostræ procedere in conditione extrinseca, & quæ non inest, aliâs secus, malè dicit: quia etiam quod in sit, si exprimatur, annullat actũ, ut dixi, & contra Bald. in specie scribit Ruin. in d. l. iij. colum. iij. adducẽdo glo. in c. ij. de elect. in vj. dum uult,
29 qđ † electio facta sub cõditione, quæ inest, sit nulla, per illum tex. quãuis secus sit in collatione beneficii, ut uoluit hic Dec. & de utroque p Philip. Franc. in d. c. ij.

Quartò restringe text. cum prędi
30 ctis, siue declara, † ut licèt emancipatio & electio non possint stare in pẽdenti: ratificari tamen possunt, prout etiam restitutio ex Trebel. l. seruo inuito. in princ. ff. ad Trebellia. Dec. in l. ij. colum. penult. in prima lectur. C. qui admitti. Et ex dictis Decij hîc & Philip. Franc. loco præallegato, quicquid dixerit Ioan. Fa-
31 br. apparet hanc † regulam intelligi etiam in conditione de præterito uel de præsenti, quæ licèt non sit propriè conditio, nec suspẽdat: quia tamen prima facie præse fert incertitudinem, reprobatur & uitiat ut hic per Dec. & Philip. Franc. loco præal leg. ubi propterea ait, quòd si dicatur consentio in talẽ, si est idoneus, aut legitimè natus, uel si intra legitimum tempus consecrari se fecerit, non ualet actus.

SVMMARIVM.

1 *Fraus propriè quæ dicatur.*
2 *Fraus quomodò probetur.*
3 *Tempus pro tempore in iure ponitur.*
4 *Possessor fraudulẽtus tenetur de fructibus percipiendis.*
5 *Etiam quòd ex singulari industria percipi potuerint.*
6 *Interesse singularis affectionis nõ datur: sed bene singularis lucri.*
7 *Fructus quomodò petantur. An bonæ fidei possessor suos faciat: & quos. Et quomodò probetur quis locupletior ex eis.*
8 *Titulus habitus pro parte temporis an excuset à percipiendis.*

L. LXXIX. PAPINIANVS.

GENERALITER cùm de fraude disputatur: nõ quid habeat actor, sed quid per aduersarium habere non potuerit, considerandum est.

SVMITVR ex legibus in glo. allegatis. In text. ibi, cùm de fraude disputatur. i. cùm fraus alicuius arguitur. quę † propriè dicitur cõtra
1 fidem: & committi dicitur per eum qui ad deceptionẽ alterius, & ad sui commodum, aut uerũ tacet, aut falsum exprimit. Abb. consil. lxviij. lib. j. ut hic per Decium.
2 Colligitur † autem pluribus modis: ut per Paul. de Castr. in consil. lxv. in antiquis. Alex. consi. cxx. lib. iij. & consi. cviij. uol. iiij. Soci. in consil. xxij. lib. iiij. & Iac. de sancto Georgio in tract. de rhoidis. col. xj. ubi septem modis docet fraudem fieri. sed latius & eleganter tradit Bald. in l. non dubium. C. de legi. cuius uerba transcripsit Brixien. in suo reperto. in

in uerſi.fraus.colum.fin. pulchrè etiam de ui,& fraude tractat Cicero lib.j.officio. & referam aliqua in l. ſequen.

In eod.text.ibi, non quid habeat actor. ſi dicere auderem, hæc uerba ineptè à Iuriſconſulto poſita aſſeuerarem:ideò in iſta materia, uide tex. nota.in l.ſi nauis.in §.fina. ff. de rei uendi. qui clarius & elegantius regulam hanc tradit,dicens: generaliter cùm de fructibus æſtimādis quæritur, cōſtat animaduerti debere nō an malæ fidei poſſeſſor fructus pceperit, ſed an petitor frui potuerit, ſi ei poſsidere licuiſſet. nō poſuit prædicta uerba, non quid habeat actor, quia nihil habuit, cùm non poſsideret.Conſidera tamen fortè poſſe dici,& non improbabiliter debere exponi, habeat, pro habuiſſet:ſi rem, ſcilicet ei poſsidere licuiſſet. & res
3 erit clara. Sicque † poni tēpus pro tempore: habeat pro habuiſſet: ut ſæpè in iure reperitur.c.in Chriſto. de conſecra.diſtinct.ij.cum gloſſ. in uerbo erimus, pro ſumus exponente. & uult,pro uolet in ſequenti diſtinctione in cap.peruenit.& euincitur,pro euictum eſt. in l.quod euincitur.cum glo.ꝟ.eod.facit text. cum glo.in l.admonendi in uerſic. abſolutus.ff.de iureiu.& in c. notandum ij.q.iij.ubi abſolutus, pro abſoluendo ponitur.cum aliis ſimilib.de quibus per Aret.in §.j.l.pluribus.ff. de uerb.oblig.
4 Nota ergo, ꝙ ille † qui ratione fraudis conuenitur, tenetur de fructibus percipiēdis,ſeu qui per actorem percipi potuiſſent ſi rem poſſediſſet. Ad idem text.in l.ait prętor. in.§.hanc actionem.ff.de his quę in fraud.cred.prout etiam in malefidei poſſeſſore.l.ſi nauis.§. fina. ff.de rei uend. Facit ad prædicta text. l. apud Iulianum.in §.fructus.ff.de leg.j.ubi ille qui tenetur de fructibus percipiendis, tenetur ad illos quos percipere potuiſſet petitor,non autem ipſe poſſeſſor: tam in prædiis ruſticis, quàm urbanis,ac in aliis quibuſcunque. Et ſic in fructibus percipiēdis contra moroſum habetur reſpectus ad perſonam petitoris, non autem rei conuenti: quia mora & negligētia ſua ſibi & non alteri damnoſa eſſe debet: ut ibi latè per Iaſon.ponētem omnia quæ hic ſcribit Dec. clariuſque & melius.Et inquantū Decius hic reprobando Bar.dicit,quòd
5 † ſi quis uult ſe referre ad id quod ex ſingulari induſtria percipere potuiſſet, non ſit etiam conſideranda perſona actoris: quia non attēditur ſingulare actoris intereſſe. l. pretia rerum.ff.ad legem Falc.l. ſi ſeruum. in princip.ff.ad legem Aquil. loquitur contra text.d.l.ſi nauis.in §.fin. & in d.§.fructus.ubi Iaſ.per illa iura tenet, quòd de huiuſcemodi fructibus habenda ſit etiam ratio:ut pariter per pract.Papien. poſt Cyn. & Barto.ibi relatos in forma primi libelli in glo.ſuper uerbo, & qui percipi potuiſſent.

6 Ad motiuum Decij de ſingulari intereſſe reſponde, ꝙ † intereſſe ſingularis affectionis non debetur, ſed bene intereſſe ſingulare reſpectu utilitatis.l.unica.C.de ſent. quæ pro eo quod intereſt profer. ſecundum communem intellectum: ut ibi per Mod.Papien.colum.xvj.num.45.&

l.pretia

l.pretia rerum. in fin. non procedit odio morosi: ut ibi per Alexādrum & præalleg. Mod.in d.l.unic. colū. xvij.nu.xlviij.

7 Postremò † in materia fructuum quomodò in libello petantur: an bonæ fidei possessor illos faciat suos, seu quos: & quomodo probetur ex eis effectum quem locupletiorē: uide Soci.in c.ij.char.iij. & iiij. de libel.oblatio.Barb.in consi.lxxij.col. pen.& fin.uolum.iiij.Spec.in tit. de fruct.& interesse.pract.Papiē.in forma lib.in actione reali. super glo.in uerbo, simul cum fructibus. cum duabus sequentib.Alex.in l.iij.in.§. ex contrario,colum.ix.ff. de acquir. possess.Ang. & alios insti.de rerum diuisio.in §.si quis à non domino. Barb.in consil. lxxx. in secundo dubio.in iij.uolum. Bald. & alios in l. apud antiquos.C.de fur. ubi ponūt

8 quando † pro parte temporis quis titulum habuit, an à percipienda excusetur.Paul.de Castr.in l.si fundū. C.de rei uendi. & scripsi post Dec. in l.ex pœnalibus.ī. eo.

SVMMARIVM.

1 *Factum quid fraude, quando dicatur.*

2 *Fraus inest dolo, ut species generi.*

3 *Fraudis species quæ sint.*

4 *Fraus de permisso ad permissum, nec de prohibito ad prohibitum, non fit.*

5 *Fraus, fallacia, calliditas, machinatio, impostura, quid sint.*

6 *Ex enormi læsione quæ apparet re ipsa dolus præsumitur.*

L. LXXX. PAPINIANVS.

FRAVDIS interpretatio semper in iure ciuili non ex euentu duntaxat, sed ex cōsilio quoque desideratur.

SVMITVR ex legibus in glo. glo.alleg. & ponitur ad declarationem legis præcedentis. Vult itaque

1 regula ista, per † fraudem non posse propriè dici quid factum, nisi cōsilium intercesserit: secundum gloss. & Dec.hic, licèt aliter & malè intellexerit hunc text. Alcia.in l.aliud est fraus.ff.de uerbor.signifi.facit illud Catullianum. Careat successibus opto, Quisquis ab euentu facta notāda putat. Facit pariter quod de dolo ex proposito, & dolo re ipsa dicitur qui propriè dolus non dicitur, l.si quis cum aliter.cum gloss. in uerbo dolum.ff.de uerb.oblig.de quo late scripsi in repetitio.l.ij.in vj.q.C. de rescin.uendi.

Et quemadmodum, inquit Iurisconsultus in l. iurisgentium. in §.

2 sed si fraudandi.ff.de pact.fraus † in est dolo tanquàm species generi, ut ibi latè per Alexand. alibi tamen ponuntur ut sinonyma.l.j.cum glo. super uerbo fraude.ff.de infam.facit illud Virg.

Quid meruere boues, animal sine fraude dolóue.

Sed propriè differunt: ut per Alexand.loco præalleg. Fraudis autem

3 † species uidentur esse, simulatio, fallacia, calliditas, machinatio, & impostura. secundum Abb.Ias.& alios in d.§.sed si fraudādi.& in d.l.aliud

sed

ſed elegantius quàm alii, loquitur
de fraude Cicero in ꝑoffi. Cum duo
bus modis, inquit, id eſt, aut ui, aut
fraude fiat iniuria. fraus quaſi uulpe
culæ, uis leonis uidetur: utrunque a-
lieniſsimũ ab homine eſt, ſed fraus
odio digna maiore: totius autem in
iuſtitiæ nulla capitalior eſt, quàm
eorum qui tum, cùm maximè fal-
lunt, id agunt ut uiri boni eſſe ui-
4 deantur. De † permiſſo ad permiſ-
ſum non fit fraus: nec de prohibito
ad prohibitum, ſed eſt quędam mul
tiplicatio boni uel mali. Fraus pro-
5 us † propriè eſt, quando ſimulatur
permiſſum, & reuera prohibitum
agitur: ſecundum Baldum & alios
in titul. ſi de feud. fuer. controuerſia
inter domin. & agnat. in §. benefi-
cium. ubi ponunt exempla, & iure
probant. Fallacia deſcendit à uer-
bo, fallo fallis, quod eſt decipio.
& dicuntur fallaciæ, uerba ad deci-
piendum compoſita. Calliditas, id
eſt, aſtutia ad ingenium refertur:
& eſt quædam prudentiæ pars, ſe-
cundum Ariſtotelem. & ut Cicero
inquit, ille callidus dicitur, cuius
animus uſu ut manus opera concal-
luit. Machinatio eſt ars ad decipien
dum uerbo, uel facto. l. j. §. j. ff. de do
lo. Impoſtura, deceptio. hinc eſt il-
lud dictum. Facilè eſt barbato im-
ponere regi. tracta uidetur metapho
ra ab his, qui operimentum rei im-
ponunt, ut uitium tegant. In caſi-
bus tamen per gloſſ. & Dec. hic poſi-
6 tis, ſufficit quòd † fraus re ipſa com
mittatur: & ex enormi læſione ap-
parente dolus re ipſa præſumitur.
Qui tamen non ſufficit in caſu cap.
quamuis. de pact. in vj. quaſi requi-
ratur dolus ex propoſito: ut hic per
Dec. ad fin. de quo plures poſui re-
miſſiones in repetitione. l. fina. in ſe
cunda princip. quæſtio. Bartol. C. de
pactis.

SVMMARIVM.

1 *Probationes in ſpecie praualent pro bationibus in genere.*

2 *Genus, à ſpecie aliter iudicatur à legiſtis, quàm dialecticis.*

3 *Generi per ſpeciem derogatur, et ſpecialior diſpoſitio attenditur, et quo modo cognoſcatur.*

4 *Specialis diſpoſitio, etiam quòd contradicat, derogat generi.*

5 *Prioribus derogatur per poſteriora.*

6 *Generalis confirmatio non trahitur ad ſpecialiter reprobata.*

7 *Inueſtitura non prodeſt rebus iniuſtè poſſeſsis.*

8 *Generi per ſpeciem derogatur in legibus & ſtatutis. limita. numero 9. & 10.*

11 *Sermo generalis, ubi uerificari non poteſt, niſi in una ſpecie, loco ſpeciei habetur.*

12 *Generi derogatur per ſpeciem in contractibus, & ultimis uoluntatibus nume. 13.*

L. ſi alij. ff. de uſufruct. lega. declaratur & ornatur, maximè in fin. nume. 14.

15 *Generi per ſpeciem derogatur in legatis.*

16 *Item in reſcriptis & mandatis. Secus in priuilegijs. nu. 17.*

18 *Iuriſdictio cenſetur alicui potius data accumulatiuè, quàm priuatiuè.*

L.

L. LXXXI. PAPINIANVS.

IN toto iure generi per speciem derogatur: & illud potissimum habetur, quod ad speciem directum est.

Idem dicit in secunda parte quod in prima, sed per diuersa uerba, & alium loquendi modum, & ita cessat superfluitas. Vel fortè melius dicamus, in secũda parte istius legis nõ fieri uerbum de genere, sed postquam dixit Iurisconsultus generi per speciem derogari, subiungit aliud dictum, illud esse potissimum & fortissimum quod ad speciem dirigitur: & ideò dispositio quæ capi põt in specie & in genere, capi debet in specie l. hoc legatum. ubi Bar. not. ff. de leg. iij. tradit Bart. in l. j. ad fin. princ. ff. de eden. declarando ut pulchrè per Soci. in l. j. colũ. ij. ff. de uulg. per Alex. & Mod. Perus. in rubr. ff. solu. matr. fol. v. Ea igitur quæ nominatim & in specie dicũtur, traduntur que potiora sunt: quia de his specialiter constat, legislatoré habuisse curam. Hinc dicitur in l. stipulationes commodissimum. ff. de
1 uerb. obl. † utilius esse capitula contractus specificare, quàm sub generali clausula concludere. Hinc etiam est, quòd rigor in specie scriptus pręfertur æquitati in genere scriptæ. Ias. in l. placuit. ad finem. C. de iudi. Et præsumptio in genere tollitur p præsumptionem in specię Alex. consil. lxxvj. in causa accus. col. ij. uersi. nec prædictis lib. ij. Et probationes in specie semper præualent, probationibus in genere. Inno. & alii in c. auditis. de præscript. Barb. in tract. præscr. fol. iiij. in ult. col. v. principalis. Poniturque præsens regula, et ĩ in c. generi. de reg. iur. in vj. & in c. dudum. de præb. co. lib. ibi, per speciem generi derogatur, quanquam de genere derogante speciem mentio nulla fiat. Et similiter quãdo de genere & specie simul fit mentio, genus per speciẽ declaratur ac restringitur: unde si contrahatur societas de lucro & quęstu, contracta intelligitur de lucro proueniente ex quæstu, idem opera, & non de omni lucro. l. sed & si adiiciatur. cum dictis Bart. ibi. ff. pro soc. eo quod, secundum Bart. ibi, communiter fieri consueuit de lucris prouenientibus ex quæstu. l. coiri. eod. tit. Alexan. ubi limit. in l. ij. in princ. in pen. col. ff. de uulg. Sumitur hæc regula de specie generi derogante, ex l. sanctio. ff. de pœn. Facit l. doli clausula. ff. de uer. obl. §. fœlicissimo. l. uxorem. ff. de lega. iij. §. cohęres. l. cohæredi. ff. de uulg. l. quæsitum. ad fi. cũ no. p Bar. ff. de fun. instr. c. quamuis. de præb. in vj. & c. ij. de offi. leg. Et aliter distinguitur genus à specie per legistas
2 aliter per dialecticos: ut † tradunt Paul. de Cast. & alii in §. mutui datio. l. ij. ff. si cer. pet. & latè per Zasiũ Germanum circa principium suorũ sing. intellectuum. Et quid dicatur genus, quid species, quid indiuiduũ dicam infrà in l. in toto & pars. & in l. omnis diffinitio.

3 Quando igitur † species aduersatur generi, & derogat generi: & dispositio minus generalis, pro specie reputatur: & inter species illa

illa quę specialior est attēditur, quia indiuidua derogant speciei : ut hic per Dec. ponentem quædam signa ad cognoscendum & iudicandum, quæ magis specialis censeatur dispositio. De quo etiam per Aret. in consil. xcvij. in causa & puncto. Dec. in consilio. iij. & ccclxxxij. colum. iij. & cccclііij. colum. fi. & in l. si Ruffinus. C. de testam. mili. & per Ias. in consil. xij. uolum. iij. concordat cum pręalleg. quòd inter species illa quæ est specialior derogat alteri, quia qua ratione species generi derogat, quia est specialior, eadem ratione species illa, quæ est specialior, & sic indiuidua derogare debet alteri speciei, nisi adsit maior ratio specialitatis, & maior fauor, æquitasque maior in una quàm in alia. illa enim præualet, & præcedentia magis influunt in sequentia, quam econtrariò : ut ibi plenè per Ias. propterea determinantem not. quæstionem. Dicit etiā Ang. in consi. ccclv. utrum, in nouis,

4 quòd † interdum prouisio specialis discrepat à generali & prima fronte contradicit. exempli gratia: Statutū disponit quòd de falsitate inquiri possit usque ad xx. annos. alio speciali statuto cauetur, quòd contra testę falsum inquiri non possit, nisi infrà mensem : tunc generali statuto per speciale contradictorium derogatur per prædicta. Vt etiam si statutum mandet homicidam capite puniri; aliud disponat homicidium banniti non puniri : aut si statutum punit percutientem manu uacua certa pœna, aliud statutum prouidet specialiter ut maleficia inter cōiunctos manu uacua commissa non puniantur quia tunc species in sua specie contradicit, & specialis dispositio tanquàm potentior tollit genus, & à genere excepta est, & præualebit quod in specie dicitur : ita secundum Angel. pręalleg. intelligitur regula nostra. quibus adde Bald. in consi. ccclxvij. lib. iij. & Rip. in c. j. nu. xcj. de rescr. Et per istam regulam determinantur plures aliæ quæstiones. ut per Dec. hic circa fin. & per eundem Ang. Franc. de Aret. & Ias. in consil. præalleg. Ioan. And. & Cano. in d. c. generi. & Dec. etiā in consi. cccclііij. col. ij. & Dclxiiij.

5 Quemadmodum † autem generi per speciem derogatur, ita prioribus per posteriora. l. pacta nouissima. cum ibi not. C. de pact. tradit etiam Ias. in consi. xij. præalleg. Et pariter generalis dispositio restringitur ut non procedat, seu facta non intelligatur in casu non concesso. tex. est in l. j. in §. qui mandatam. in uersi. quare nemo. & in l. j. in §. qui mandatam. in uersi. quare nemo. & in l. ij. ff. de offi. eius. & tradit Dec. in consi. ccccііij. colum. j. Hinc etiā est,

6 quòd † generalis confirmatio non trahitur ad specialiter reprobata. & iniquis priuilegiis non prodest generalis confirmatio priuilegiorum.

7 Et pariter † inuestitura non prodest rebus iniustè possessis: ut per Felin. in c. j. char. pen. uersi. leges insertæ. de rescript. & per Ias. in l. stipulationes commodissimum. ff. de uerbor. obligat.

Et ponderabis uerba regulę in toto iure. i. in his negotiis, quæ in iure tractantur: ideo secundum Dec. hic Dyn. & Cano. in d. c. generi. locum habet

habet in legibus, statutis, contractibus, & ultimis uoluntatibus, in rescr. mandatis, & similibus: propterea summus Pontifex, qui hãc regulam posuit in d.c. generi. omisit illa uerba in toto iure. clariusque & cõpendiosis loquendo, generi, inquit, per speciem derogatur, omnia enim comprehendit.

8 Circa primum membrum †de legibus & statutis: siue species praecedat genus, siue sequatur locũ habet: ut hic plenè per Dec. Barto. & Alex. in apost. in d.l. sanctio legum. Ang. Ias. & Dec. in consil. praealleg. Hinc est, quòd ubi aliquid specialitatis introductum est in uno casu, lex superueniens, & generaliter loquens non comprehendit illum casum: ut per Iasonem in l. postquàm liti. colum. fin. C. de pact. ubi Aquen. Dec. & alii Mod. etiam tradunt & pariter si lex in uno speciali casu prouidet requirendo solennitatem in eo, quę tamen generaliter etiam in aliis requiritur: si postmodum lex noua generaliter solennitatem illam tollat, non censetur tollere in casu illo: ut per Felinum alios referentem, in c.j. colum. viij. de rescrip.

9 Et procedunt praedicta †nisi constaret de mente legis generalis, quod uoluerit speciali derogare, ut quia dicatur nõ obstante aliqua lege, quę generaliter uel specialiter contradiceret: ut hic per Decium colum. ij. Alex. & Ias. in l. sciendum. colum. ij. ff. qui satisd. cog. Sed tunc lex seu dispositio prima non est simpliciter generalis, quemadmodum haec regula intelligitur, sed est specialis & posterior, ideò nimirum si priorẽ specialem tollit, per regulam. l. pacta nouissima. C. de pactis.

Procedunt etiam praedicta in diuersis legibus, si spés sit contraria generi, aliàs secus: ut hîc per Dec. col. ij. sed quemadmodum in superioribus diximus, ista regula intelligitur quando species generi aduersatur: si uerò species non aduersetur generi sed sit subiectiua, tunc non derogat generi, cùm gratia exempli posita uideatur. l. quaesitum. §. fin. cum ibi not. per Bart. ff. de fund. instrum. & tradit Phil. Franc. in d.c. generi. circa princ.

10 Secundò, regula ista non procedit secundum Dec. †ubi genus uerificari debet in una specie: quia tunc generi per speciem non derogatur: ut in l. si hęres. ff. de opt. leg. c. ex parte. el. j. de offi. deleg. remittit se tamẽ Dec. ad dicta sua in c. pastoralis. in §. quoniam. de rescrip. ubi contrariũ tenuit. in ij. colum. sed non respondet ad d.l. si haeres. nec ad l. si domino. ff. de le. j. quae ineuitabiliter probant conclusionem praedictam: quã ut not. sequitur Fel. in d.c. ex parte el j. ad finem commenti. & in d. §. quoniam. in princ. dicens, nota ad intellectum praesentis regulae, nõ dici dispositionem generalem. quando non comprehendit totum genus sed uerificanda solummodò uenit in una specie sub genere comprehẽse: inferendo ad quaestionem ut ibi per eum. Facit l. ii. cum ibi not. per Iason. in j. col. ff. de liber. & posthu.

11 †quòd ubi sermo generalis uerificari non potest nisi in una specie, loco speciei habetur, faciunt quae latè scripsi in l. fi. C. de pact. circa intellectũ.

§.de illo.l.iij.ff.pro socio. Sed & si prædicta uera sint, limitatio tamen bona non est: quia regula est de spe cie ad genus in prædictis terminis. utraque dispositio specialis reputatur, ideò &c. & quum paris sint potentiæ, una non debet alteram posse tollere.argum.§. intempestiuum. l.ille à quo.ff.ad trebellia.& pro declaratione prædictæ conclusionis:ui de Paul.de Castr. in d.l.si domino. ubi notanter declarando ipsam legẽ & contraria ibi tacta, dicit aliquãdo uni legatur species, alteri totum genus, ut lego tibi Stichũ, & Sempronio seruos meos, & in genere non comprehenditur Stichus per regulã istam. Quandoque uni legatur certa species de genere, alteri species in certa de eodem genere certificanda per eum uel per alium ut in dictis legibus, & istud non dicitur legatũ generis, sed bene dicitur legatũ generaliter factum, quia de qualibet re in genere contenta, ita loquũtur dicta iura, nec procedit hoc casu regula ista, neque species illa eximitur de genere, imò in illa specie concurrere possunt ut ibi per eum.

12 Secundò ista regula procedit † et in contractibus: quia genus per speciem restringitur ex uerisimili mente contrahentium. Et clausula generalis non refertur ad specificata: ut hic per Decium post alios.& est tex. per omnes allegatus in d.l.stipulationes commodissimum.& in l.doli clausula. ubi omnes scribentes not. ff.de uerb.oblig.& in not. casu scribit Alex.in consi.xciiij.ad fi. in iiij. uolum.

Tertiò locum habet regula ista

13 † in ultimis uoluntatibus, ut hic per Decium post Dynum, & alios, nisi diuersis respectibus genus & species ponerentur: ut quia uni legaretur genus respectu usufructus, alteri species respectu proprietatis: tunc enim species non derogat generi, sed concurrunt. lege, si alii.ff.de usufruct.lega.Bald.tamen, quem ipse pro se allegat, in l.quoties.C.famil. erciscun. contrarium firmat per regulam legis nostræ. idem Deci. in consi.cccccxc. dicit non esse recedẽdum à prædicta opinione quæ communis est: quia regula ista generi per speciem, procedit concurrentibus genere & specie in eodem iure: ut quia testator uni legauit domũ, & alteri omnia bona immobilia. tunc apprimè procedit hæc regula, generi per speciem: quia de eodem iure proprietatis agitur in genere & in specie. secus si in genere agatur de uno iure, puta de usufructu & de alio in specie, de proprietate puta: tunc enim generi per speciem non derogatur.d.l.si alij.Pro cuius declaratione & intelligentia uide etiam Bart.in l.Sempronio. illo eo.tit. de usufru.leg.pract.Pap. in forma lib. quo uxor agit ad dotem, in gl.super uerbo, donec.Pau.Pichum in repet. §.Titia.l.Titia.ff.de lega.ij. colum. xviij.uersi.uenio modo.& in xxj.q. cum sequ.Aquen.in l.Gallus. in §. quidam rectè.ff.de lib.& posthu. Iason.in l.cùm quid.in glo.cauto.in ij. lectu.ff.si cert. pet. & in l. quicquid astringendæ.col.iij.ff.de uerb.obli. Dec.in consi.ccv. & in l. semper in stipulationibus.s.hoc eodem titul. *-& Parisi.consi.xcvij.lib.ij.]

Et

Et quemadmodum ex dictis doctor.in locis præalleg. circa intelle-
14 ctum d.l.si alii.ad fin.ibi, † interdũ plus ualet scriptura quàm quod actum sit. communis scribentiũ sententia est cum Bart.ibi, uidelicet, ꝙ non constabat de uoluntate & proposito testatoris: ideò propositum in mente retentum nihil operatur. quod demonstratur ex uerbis Iurisconsulti ibidem dum ait, si eo proposito fecit. & dum iterum subiungit, quia interdũ plus ualet scriptura, quàm quod actum sit. quasi uelit dicere, regulariter plus ualet quod agitur, quàm quod scribitur, dummodo constet de uoluntate. dict.l. semper in stipulationibus. Si uerò non constet de uoluntate, tunc plus ualet scriptura, quàm propositũ in mente retentum: ut ibi.

15 Item procedit † prædicta conclusio in legatis, quando uni legatur genus, alteri species: secus si eidem genus & species legata sint: quia in dubio tunc species non derogat generi, sed uidetur expressa gratia tollendæ dubitationis. l. quæsitum. §. item si fundum. ff. de fun.instru. declarando ut hîc per Dec. post Dy. loco præalleg. & Bart. in d.l. quæsitũ. in §.fi. Ideò dicunt Bald. & Philip. Fran. in dicta regula, generi, ꝙ procedit quando species aduersatur generi: aliâs uidetur posita exẽpli gratia. præalleg. §. fin.

Quartò locum habet regula ista
16 † in rescriptis, seu mandatis: ꝑ text. in d.c.j. de rescrip. & in c. studuisti. de offic.leg. Declara istud membrũ: ut plene per Feli. Dec. Ripã & alios in d.c.j. de rescript. & per scribentes in præalleg. §. quoniam. & in d.cap.
17 studuisti. Secus est † in priuilegiis, quia secundum non derogat primo siue generali, siue speciali. c. ueniens de præscrip. declarando & limitando ut per Decium & alios. in d. c. j. de rescrip. ubi Ripa ordinatè scribit
18 nume. lxxiiij. cum seq. Similiter † in mandato iurisdictionis speciale nõ derogat generali. l. j. cum ibi no. per Bart. C. de offic. præfect. urb. cum aliis de quibus hîc per Dec. Iurisdictio ergo censetur potius data accumulatiuè quàm priuatiuè. Vnde si in ciuitate cõstitutus sit officialis super damnis datis, aut super abundãtia, non tollitur per hoc iurisdictio, quam habet potestas, qui uniuersalem habet: secundum Bartol. ibi, de cuius dicti ueritate uide Alex. in l. Gallus. in §. ille casus. col. iij. ff. de lib. & posthum. Corn. in consi. lxvj. cum seq. lib. j. & consi. xxx. uol. ij. latius Feli. in cap. pastoralis. de offi. ordin. Dec. in consi. DCXC. & Matth. de Afflict. in decis. regni. xlj. in reliquis recurre ad Dyn. & alios in dict. cap. generi.

SVMMARIVM.

1 *Superfluitas, & inculcatio uerborum tolleratur ad tollendam dubitationem.*

2 *Abundans cautela non nocet in contractibus, ultimis uoluntatibus, & iudicijs.*

3 *Ordinem seruare, ubi prætermitti potest, nunquam nocet.*

4 *Notarij plura impertinentia in instrumẽtis ponunt ad abundantem cautelam.*

5 *Hæc regula limitatur. & nu. 6.*

Y Quando

7 *Quando aliquid nõ requiritur, si adhibeatur & inepte, quando uitiat.* 4 *& num.* 8.

9 *§. cùm inter.l.inter.ff.de pact.dota. declaratur: & ornatur.*

L. LXXXII. PAPINIANVS.

QVAE dubitationis tollendę causa contractibus inseruntur: ius commune non lędunt.

SVMITVR ex legibus in glo.
1 alleg. Et isto † casu tolleratur superfluitas & inculcatio uerborum, quia satis uidentur operari tollendo dubitationem. ut enim dicunt Cano. in c.nimis.el.ij. de exces.præla.ad tollendam sophisticam interpretationem, uerbà non possunt suprà modum specificari: ut hic etiã per Deci.Ias. & alios in l. testamentum. C. de test.Feli.in c.fi. colum.xii. de cõstit.in c.eam te.colum. xii. de rescri. & in c. solitæ.colum.fin.de maio. & obed.nam propter obscuritatẽ uerborum quis in errorem inducitur. c.plerique.xxiiii. q. iii. tradit Card. Alex. per illum text. in c. erit autem
2 lex. iiii. distinct. abundans † igitur cautela non nocet. Et quod hic dicitur de contractibus, procedit etiam in ultimis uoluntatibus.d.l. testamẽtum: ut hic per Dec. idem dicas in iudiciis, secundum Bald. & Rimin.
3 & in d. l. testamentum. quia † nunquam nocet ordinem seruare, etiam ubi prætermitti potest: ut per Innocen.in c.nouit.de iudi. cum aliis ibidem alleg. faciunt ad prædicta quæ pulchrè ponit Arct. in l.ij. colum.fi. in princ. ff.de leg. j. Et propter præ-
4 dicta † notarii in suis instrumentis apponunt multa uerba superflua, & sæpenumerò impertinentia, secundum Rim. & alios in d.l. testamentum. & maximè in renũciationibus. si enim aliquis fideiussor se obliget, apponunt renunciationem beneficii de fideiuss. nouarum constitu. & de duobus reis. Et econtrario ubi unus obligat se principaliter pro alio uel duo rei constituuntur, faciunt renunciant beneficiis de fideiussor. etiam in casibus ubi ad inuicem non uidentur fideiubere, ut habetur in l. uir uxori. ff. ad uelleia. quantuncunque ista remedia sint diuersa diuersisque competant. Et idem si mulier se obliget & contrahat nomine proprio, adiiciunt renunciationem uelleiani, quod est superfluum, cum habeat tantummodò locum, quando pro alio intercedit. Et idẽ est in instrumentis emptionum & uenditionum, dum dicitur dedit & tradidit, quia est superfluitas in uerbis. Pariter in substitutiõibus apponũt clausulam uulgariter, pupillariter, & per fideicõmissum, etiam in maioribus & extraneis: in quibus non cadit pupillaris. & sic de similibus. Quandoque tamen ex abundanti cautela in materia de simulatione uel fraude
5 suspecta † fraus & dolus præsumitur, & sinistra oritur suspicio: secundum glo.no.in l. si quis sub conditione hæredes. ff. de condi. instit. ut hic per Dec. & alios in d.l. testamentum. sed illud est propter cautelas insolitas, & in materia suspecta appositas, redolenteque nescio quid illiciti. Plura possent adduci quæ traduntur

duntur per Anchar.in consil.cclvij. circa fin.Barb.in consi.vij.lib.ij. & in consi.lxxvj.colum.fi.uol.iij.Cor. in consi.xxiij.colum.ij.lib.iij.Socin. consi.cxj.fol.j.uol.ij. Aretin. consil. xxiiij.colum.ij.uers. in contrarium. Iacob.de sanct. Georg. in tract. feu. in uerbo,qui quidem inuestiti. col. j. Alexand.consi.xxviij.colum.ij. uolum.v.Felin.in c.tertio loco. ad fin. de probat.in cap. causam quæ. el ij. ad fin.de testib.& in capit.si cautio. uersi.& propter ea.colum.xxv.de fide instrum.& Iaso.in l.unic. in §.is uidetur,colum.ij.ff. si quis ius dicē. non obtemp.ubi etiam Aquen.quē etiam uide in l.ij.ad fin.princ.ff.sol. mat.& Hippo.Bon.in l.de minore, in princ. in iiij. colum.ff. de quæst. Secundò ista regula limitatur secundum Dec.hic. Salic. Rimin. & alios in d.l.testamentum. quando illud quod causa tollēdę dubitationis exprimitur,est uitiosum: ut in iuribus pro contrariis ibi allegatis, supflua

6 † igitur, ut ibi dicit Rim.post alios, uitiant & uitiantur, ubi sunt contra naturam actus, uel contractus, qui geritur,nec possunt separari.l. actus suprà eodem.l. græcè.§.illud.& §. si Stichum.ff.de fideiuss.Confirmātur prædicta secundum Deci. hic. quia

7 † in sententia, in libello, in depositione testis, expresio causę necessaria non est: si tamen ad tollendum fortè dubitationem causa exprimatur, & inepta sit, uitiat: eo quia præsumptio,quæ erat pro prædictis causa non expressa, tollitur per expressionem. & sic plus nocet inepta loquutio, quam taciturnitas: ut dicit glo.in clem.constitutionem. in uerbo de nouo.de elect. Ad oppo.tamē facit regula l.unicæ, in princ. C. de

8 rei uxo.actio.ꝙ † illud, quod omissum non uitiat, pariter non uitiat, si inutiliter uel ineptè agatur,aut opponatur. est materia brochardica in qua infinita propemodum adduci pro & contra consueuerunt. & non nullæ distinctiones tradi per Doct. Vide Rom.in consi.ccccxcvij.Felin. in c.examinata.colum.vij. cum seq. de iudic.& in c.cum ordinem. char. j.de rescrip.& in c.qualiter & quando.el j.colum.ij.& iij. de accusat. omnes Moder.in l.uinum.ff. si certū pet.Dec.in consil. xxxvij. colum. ij. Modern. Bonon.in l.unius.in §.custodiæ.colum.ij.& sequen.ds quęst. Mod.Asten.in tract.de forma.char. iiij.colum.j.cum pluribus sequent. ✱ in uersic.octauo & successiuè.* Tertiò limita regulam istius ut pulchrè per Aret.in l.si quis cùm aliter. col. pen.ff.de uerb.oblig.]

Contra istam regulam opponit hic gl o.d.l.si cùm dotem. in princ.

9 ff.sol.mat.& d.l.inter † §.cum inter ff.de pact.dot.ubi pariter glo.opponit & non soluit. in dictis enim casibus expresio lędit ius commune: quia ubi indistinctè dos soluto matrimonio ad patrem dotantem redibat, propter talem expresionem & specificationem excepto casu expresso non redit.pro sol.uide Salic. in l. qui mutuam.in prin.ff.mand.dicentem,quòd in contrariis prędictis pactum non fuit appositum causa tollendæ dubitationis: sed causa limitationis: ideò in casu contrario ad expressum uim renunciationis obtinet: ut latius per docto.in dicta.l. si

cùm dotem.in princ.

Et de intellectu præallega.§. cùm inter.vide Alc. in l.pecuniā in prin. ff.si cert.pet. Soc.consi.ix.col.ij.lib.j. Campez.in trac.de dote.in v.parte. quęst. xix. Iaſ.in l. post dotem. col. xvij. ff.ſolut.mat.Deci. in l.j. ſuper gloſſ.in verbo fortiſsimum.col.ij.ff. de offic.eius.& in conſil.ccxxxij. colum.fin.

SVMMARIVM.

1 *Verba, nullo iure cogente, quomodò accipiantur propriè.*

2 *Obligatus ad antidora ſimpliciter ſoluens, non præſumitur donare.*

3 *Donatio, quæ fit cauſa remunerationis, propriè donatio non dicitur.*

4 *Obligatio ad antidora operatur quindecim effectus.*

L. LXXXIII. PAPINIANVS.

DONARI uidetur, quod nullo iure cogente conceditur.

SVMITVR verbotenus ex l. donari.ff. de don. & ex alijs legibus per gloſſ. alleg. Difficultas iſtius re-
1 gulæ cauſatur ex illis uerbis † nullo iure cogente. ſi enim nec ciuili iure, neque naturali debitum ſit, de plano procedit: ſed ſi naturaliter ſit debitum, diſtinguendū eſt ſecundum gloſſ.& Barto. vt hîc refert Deci.aut eſt naturalis ex pacto quę potens eſt ad cauſandū retentionem, & cenſendum eſt tunc potiùs ſolutum debitum, quàm donatum: aut eſt naturalis ad antidora, & iſta non excludit donationem, quia non eſt potēs parere effectum retentionis. Dec.tenet, ꝙ nulla ex dictis naturalibus obligationibus excludat donationem, ex quo talis obligatio non habet in ſe neceſsitatē ſolutionis: vt hîc per eum. Et iſta eſt recta ſententia & vera interpretatio præſentis regulæ ſi in ſole (vt aiunt) nolumus calligare. nam illa verba, nullo iure cogente, reſpiciunt & determinant acta conceſsionis, non autem retentionis, & ſic modo non cogatur & neceſsitetur quis ſoluere, prout cōtingit in naturaliter obligato, cuiuſuis qualitatis ſit illa talis naturalis obligatio, inducitur donatio. facit l. nec ignorans.C.de don. dum dicit, ne ignorans, nec inuitus quiſquam dona. Et intelligo prædicta quando concedens vtitur verbo donationis, aut æquipalenti: cùm donari illud dicatur, quod ea mente datur, ut ſtatim accipientis fiat. Et ob nullam aliam cauſam datur, quàm ut liberalitatem & munificentiam quis exerceat: ut dicit Iuriſconſultus in l. j.
2 ff.de donat.† nam ſi naturali obligatione ex pacto uel ad antidora obſtrictus ſimpliciter traderet, aut concederet, potius præſumerem ſolutionem naturalis debiti quàm donationem: quia ubicunque capi pòteſt alia præſumptio uel cōiectura quàm donationis, illa accipi debet. l. cū de indebito.ad fin.ff.de prob.l.Campanus de operis lib. tradunt Anch.cōſi.xxxij.& clxxxj.& Aquen. in l.poſt quam liti.& col.j.cum ſim.C.de pact.Si igitur ſalua ratione recti & latini ſermonis interpretari poſſumus actum, ut ſoluens aut concedens naturali

turali debito satisfacere uoluerit, cur talem coniecturam potius non capimus, quàm donationis, quodque adhuc uelit tali obligatione naturali nexus sub eadem obligatione remanere.

3 Et quando † naturaliter modo prædicto obligatus animo donandi & remunerandi, sicque eam naturalem obligationem dissoluendi, daret aut solueret, nõ esset uera & propria donatio, sed impropria: ut uoluit Alb.s̃.per Dec.relatus, & Paul. de Cast.in d.l.j.colum.ij. per illum text.ff.de don.Operatur † autem dicta naturalis obligatio ad antidora multos effectus, quindecim connumerat Aquen.in l.ex hoc iure.char. ult.ubi etiam Ias. alios congerit. ff. de iusti.& iur.

SVMMARIVM.

1 *Priuatio præsupponit habitum.*
2 *Pupillus an dicatur propriè intestatus.*
3 *Hæc regula non procedit impropriè loquendo.*

L. LXXXIIII. PAPINIANVS.

NON uidetur rem amittere, cuius propria nõ fuit.

SVMITVR ex legibus in glo. alleg. & facit text.not. in l. Titio usufru.ff.de condi.& demon.& in l. j.in §.j.ff.quib.mod.usufruct.amit. ubi glo.allegat plures alios concor.

1 Priuatio † ergo præsupponit habitum: amittique non potest, quòd acquisitum non fuit: & desijsse non dicitur, quòd non incipit: quod nõ est, rumpi non potest: & non entis nullæ sunt qualitates. Dec. hîc plures leges adducit & canones, inferẽdo ad legitimationem & emancipationem, ut per eas probetur patria potestas, & quem non fuisse legitimum. quæ omnia latius posuit Ias. in l.decem.in v.not.ff.de uerb.obli. ubi ad comprobationem præsentis regulæ decem pulchra adducit similia.Non potest igitur rectè poni priuatio, ubi non cadit habitus. unde equus ineptè diceretur mutus, quia habitus loquendi non cadit in eo. nec lapis dicitur esse cæcus, quia uidendi habitus in illo non cadit.† sic 2
pupillus nõ rectè dicitur intestatus, quia in eo non cadit habitus faciendi testamentum, ut per Ias.loco præallegato de cuius dicti ueritate latè scripsi in repetitio. l. si emancipati. in princip.C. de collatio. Similiter periurium non cadit in eo qui non iurauit: qui enim non iurat, non periurat, ut per Federic. de Senis in q.cclxiiij. Et an excipiens uideatur fateri debitum uel delictum? Dec. hîc ponit unum uerbũ. uide latius Aquen.in d.l.decem. col.vj. ubi facit regulam cum octo limita.

3 Et procedit ista regula † secundum uerborum proprietatem: impropriè uerò & largo modo dicitur quis perdere, quod nunquam habuit: sicuti actus nullus infirmari dicitur: ut hîc per Dec.& Card. Alex. in c.concilia.xvij. distinct.nota, inquit, hic dici, perdere prius non habens, quod uidetur implicare contradictionem, cum priuatio præsupponat habitum.sed istud est, subdit,

quatenus de facto processit. in eo enim euacuatur, seu ualiditatem perdit: ut in c.accedens.el j.in fin.ut lite non contest.

SVMMARIVM.

Hæc regula quando non procedat.

L. LXXXV. PAVLVS.

CVm amplius solutũ est, quàm debeatur: cuius pars non inuenitur, quę repeti possit, totum esse indebitũ intelligitur, manente pristina obligatione.

SVMITVR ex §.si centum. in glo.alleg.quę duo bona ponit exempla,unum respicit impossibilitatem quando solutio uel satisfactio consistit in re indiuidua, alterum inuitã communionem à lege damnatam: ut dicit text.in §. si centum. & pulchrè declarat Ang.in consi.liiij. incipien.Iulia.quamuis dici possit utrũque exemplum impossibilitatem respicere, cùm decretum iudicis, de quo loquitur.§.si centum. secũdum Decium hic,indiuiduum sit.Sed errore labitur,quia text. §. si centum. non loquitur in decreto iudicis, sed in datione insolutum a parte facta: & assignat dictam rationem, quia nemo inuitus cogitur stare in communione: ideò melius sensit hic gl. communis ut supradixi. Veruntamẽ est,quòd dispositio Barto. quàm ibi ex illo text. infert,loquitur in decreto iudicis.

1 Limita † & restringe istam regulam,ut facit Iurisconsi.in d.§. si centum.aliisque modis:ut hic per Dec. Ias.in prælleg.§.si centum. & Soci. in l.certi condictio.in §. quoniam. col.fin. quadrupliciter limitantem, ubi etiam Dec.& cæteri tangunt.ff. si cert.petat.

SVMMARIVM.

1 *Naturalis obligatio est de iure gentium.*
2 *Naturalis obligatio consideratur dupliciter.& num.3.*
4 *Quæ subdiuiduntur.*
5 *Ius gentium dupliciter consideratur.*
6 *Depositum an sit de iure naturali, uel iure gentium primæuo.*

§. Is natura debet,quem iuregentium dare oportet, cuius fidem secuti sumus.

1 NATVRALIS † ergo obligatio, ut hic per Decium, est de iure gentium, & est not.ad declarationẽ secundum eum, quòd ea obligatio distinguitur,& duobus modis principaliter consideratur: & similiter etiam ius gẽtium duobus modis ac-
2 cipitur. Primò† naturalis obligatio consideratur pro ea quæ oritur ex consensu & æquitate naturali, quę suadet promissa seruari, quæ contrahitur etiam cum seruis, & inter patrem & filium. Secundò considera-
3 tur† pro eo naturali instinctu ut benefacienti benefaciamus, & contrahitur inter quoscunque: ut hic per Decium,Bart. in l.ex hoc iure.ff. de

iustitia & iure. in sua distinctione considerat quatuor species obligationis naturalis. Alii uerò Mod. ut ibi scribit Aquen. in decimaquarta columna, melius considerant duas species tantùm, ut dixit glo. in d. l. sed & si.in §.consuluit.ff. de petitione hæreditatis. Quia alia est quæ oritur ex ratione naturali solis hominibus competenti, cum bruta ratione careant, & ista consistit in obseruantia promissorum.l.j.ff. de pactis cum uulg. & ut quis alteri non faciat quod sibi fieri nollet,& huiusce modi,quæ ratio naturalis suadet, & est ista de iure gentium: allegat legem nostram. Alia est obligatio naturalis quæ oritur ex instinctu naturæ qui etiam brutis communis est, ut benefacienti benefaciamus. nam & bruta hoc faciunt, ut experientia
4 docet. Et † prædictæ duæ obligationes subdiuidūtur posteà in alias species, ut ibi per præallegatos ponentes etiam plures effectus quos inducit prædicta naturalis obligatio ad antidora, ut benefacienti benefaciamus. Si tamen lex prohiberet actum fieri: tunc si fieret, non oriretur naturalis obligatio. textus est in l. non dubium.C.de legi.ubi Ias. in quarto notabili tradit. Similiter ius
5 † gentium duplex est, primæuum scilicet: & secundarium: ut hic per Decium. Qui ad declarationem istius textus subiungit, intelligi debere de iure gentium primæuo, quod in effectu dicitur ius naturale. canone ius naturale.prima distinctione, & obligatio illa naturalis ut benefacienti benefaciamus, est de illo iure gentium primæuo, & ita intelligitur iste textus: secus de secundario quod à naturali distinguitur, imò est quodammodo contra, ut infrà dicam. Ideò Angel.Aret.insti. de iure naturali.in §. ius autem gentium. ad finem notatur duplex esse ius gentiū. Primum fuit eo ipso, quòd gentes esse cœperunt naturali ratione inductum absque constitutione aliqua, ut fidem seruare. Et istud habet, inquit, concomitantiam cum iure naturali. Secundum est ius gentium quo omnes gentes utūtur, quodque sibi constituerunt gentes non secundum rationem naturalem, sed quodammodo contra, ut bella, captiuitates, seruitutes & distinctiones dominiorum: naturali enim ratione omnes liberi nascebantur: ut dicit text.d. §.ius autem gentium. & hoc iure gentium annihilatus est status seruorum: & separatus ab aliis, nihilque proprium sibi possunt acquirere, ut ibi per Ang. de quo quidem iure gentium primæuo & secundario uide etiam scribentes in. d. l. ex hoc iure.ubi Aquen.in iij.colum.di-
6 sputat, an † depositum sit de iure naturali, uel de iure gentium primæuo & concludit contra Paulum de Castr.non esse de iure gentium, primæuo: quia ius gentium, inquit primæuum nihil aliud est, quàm naturalis ratio insita hominibus, & sic est passio animæ. Ex quo iure gentium bene oritur æquitas, quæ suggerit fidē seruari, ne dum in depositio, ut declarat Pau.de Cast. sed etiam in omnibus contractibus & conuentionibus.d.l. j.de pact.& l. j. de constitu. pec. sed formalitas contractuum, siue loquamur in deposito, siue in alijs,

liis, est postea introducta de iure gẽtium secundario, quod nihil aliud est, quam constitutiones quædam ab hominibus introductæ, ut ibi p Aquen. plura etiam de isto iure gentium primęuo & secundario scripsi in rubr. ff. de orig. iur.

SVMMARIVM.

1 *In dubio iudicandum est pro dote tã constituenda, quàm restituenda.*

2 *Mulier an habeat regressum ad bona alienata, quorum hypothecæ renunciauit.*

3 *Instrumentum dotis quando præsumitur prius factum quã alterum eodem die confectum.*

4 *Horæ appositio in instrumentis attenditur. & nu. 5.*

L. non puto. ff. de iure fisc. ornatur.

6 *Possessor cæteris paribus uincit, etiã quòd agatur causa dotis.*

L. LXXXVI. PAVLVS.

IN ambiguis, pro dote respondere melius est.

SVMITVR ex l. in ambiguis. ff. de iure dot. aliisque per glo. alleg.
1 & procedit generaliter † tã in dote constituenda, quàm restituenda: ut per glo. in d. l. in ambiguis. & Curt. Iunio. in consi. lxiiij. colũ. ij. & rationem istius regulæ assignat Iurisconsult. in l. j. ff. solu. mat. ubi Bartol. & alii dicunt, istud etiam procedere tã in modo procedendi, quàm decidẽdi: ut iudex mulieri agẽti uel pro dote insistẽti magis quam alteri patri fauere debeat: ut tradit Bal. Nouel. loco statim alleg. Alex. hîc in apost. ad Bart. citat. Bald. in l. ad exactionẽ C. de dot. promiss. enumerantẽ quędam specialia in dotibus, sed habes in præsentiarum duos magnos tractatus de hac materia, Campezij uidelicet & Bald. Nouelli qui subtiliter plura scripserunt.
2 Nota etiam diligenter, quòd † licèt mulier renunciauerit iuri hypothecę dotium, si tamẽ tempore quo agitur ad restitutionem dotis non sit in facultatibus uiri, unde mulieri pro consecutione suæ dotis consuli possit, mulier habebit regressum ad illa bona alienata, quorum hypothecæ renunciauit fauore dotis: ut post Imol. scribit Matthę. de Afflict. in decisi. regni. cccxiij. quod tamen nõ pono pro constanti. Ex prædictis infertur secundum Bart. in d. l. j. quòd
3 si reperiantur duo instrumenta eodem die confecta, & alterum sit dotis, nec appareat de prioritate uel posteritate temporis, præsumitur fauore dotis prius factum instrumentum pro dote faciens. Dec. hîc extendit ad ecclesiam & fiscum, nisi quando tractaret de lucro captando per l. non puto. ff. de iure fisc. restringendo conclus. nisi in altero esset hora:
4 quia † prioritas horæ attenditur, & facit præualere, nisi pars esset in possessione: ut hic per eum. de quibus omnibus latius per Bald. Nouel. in præallegat. tract. fol. 50. in j. char. ix. part. princi. Socin. Ias. Aquen. & alios Mod. in d. l. j. in primis colum. ff. soluto matri. in quibus locis præallega. scribentes declarant text. d. l. non puto. ut de eis non facta mentione hic scribit Dec. Et ultra præallegata

allegata de intellectu illius text. uide etiam Felin. in cap. fina. colum. ij. de re iudi. & in c. pastoralis. colum. iiij. de rescript. Aquen. in l. iustam. & in l. fin. colum. ij. C. de eden. Ias. in l. de die. colum. fin. ff. qui satisd. cog. & in consil. xcix. & cviij. uolum. j. Dec. in c. ex literis. colum. iij. de proba. & in rubr. de iudic. colum. fina. in ij. lect. * Ias. consi. xcix. & cviij. lib. j. Curt. in l. j. colum. v. C. de edend. Rip. in d. l. j. ff. sol. matrim. colum. ij. & quę plenius scribunt in l. factum. in §. in pœnalibus. infrà eodem.] Ad id uero quod † de appositione probationis horæ dictũ est, ultra ea quæ scribunt Bald. Nouel. Socin. Ias. Aquẽ. & alii in loco præalleg. uide Ancha. in consi. cccclxxxviij. colum. iiij. Feli. in c. capitulum sanctę crucis. colum. fin. de rescript. & in cap. pastoralis. colum. ij. eod. tit. Ias. in l. j. in §. editiones. colum. j. suprà de eden. Dec. in d. c. pastoralis. colum. iij. & in consil. clxix. col. fin. Socin. in l. qui duos. colum. ij. ff. de rebus dub. & pulchrè in consil. lxvij. uolum. iij. quem ter in hoc articulo uariasse inuenies.

6 Rursus † quòd existens in possessione obtinere debeat, & sic esset isto casu fauor dotis, ultra Bald. Nouellum, Socin. & Ias. in locis præalleg. uide Barb. in consi. xxxix. colum. iij. uolum. iiij. Corset. in singul. suis in uerbo matrimonium. el iij. Curt. seniorem in repet. l. admonendi. colũ. lxxxvij. cum sequen. ff. de iureiuran. Ias. in l. si post diuisionem. C. de iu. & fact. ignor. & in l. nemo potest. in ij. lectu. in penult. charta. ff. de leg. j. Dec. in l. fin. colum. penult. C. de edict. diui. Mod. Bonon. in not. lxxxij.

An autem causa dotis comprehendatur in generali dispositione, dixi in l. j. §. eod.

Postremò no. est, quòd adeò præcipua & priuilegiata est causa dotis, ut licèt uulgò dicamus esse refrigerium miserorum dicere speciale est, secundum glo. in l. filium quem. C. fam. ercisc un. aliud tamen est in causa dotis, per hunc text. & l. j. suprà solut. matrim. ita ibi Paul. Cast. & Socin. in l. singularia, in primo not. suprà si cer. pet. idem dicens in mutuo per illum text.

Oppositum & melius tenet ibidẽ Dec. in j. colum. quia specialia non sunt multiplicanda. l. j. cum glos. C. de dot. promiss. l. quod uerò, & l. ius singulare. §. de. ll. & §. eo. l. quod contra. Item, quia in dubio adhærendũ est potius regulæ quam exceptionibus & specialibus. l. j. §. eod. l. omnis diffinitio. §. eod. & satis est specialia in causa dotis locum habere in casibus expressis. comprobat hanc opi. Ripa in d. l. j. col. iiij. solu. mat. & interim Curt. in l. hæres ad fin. princip. suprà de iudi. quia si in causa dotis liceret semper dicere, speciale est, destruerentur infinitæ regulæ & conclusiones doctorum, & superfluus fuisset labor scribentium accumulantium specialia fauore dotis. dicere ergo speciale esse, non assignata ratione specialitatis absonum est & fugiẽdum. l. nam absurdum. §. de bon. lib. c. cum inter, cum ibi accumulatis per Dec. in vij. not. de excep. ex quibus ampliari potest dictum illius glo. l. filium, ut procedat etiam in cõtractu mutui, & in causa dotis.

SVM

SVMMARIVM.

1 *Non tollit factum quod impedit faciendum, etiam quòd factum nō sit legitimum. nu. 6.*

2 *Limita quando factum non esset perfectum, & quando dicatur perfectum. nu. 3.*

4 *Dos propter inopiam uiri in tuto collocata, superuenientibus uiri diuitijs retractabitur.*

5 *Res deueniens ad casum, à quo incipere non potest, an uitietur.*

7 *Factum quandoque facilius destruitur, quam impediatur de nouo fieri § sacerdotio. l. non distinguemus. ff. de arbit. declaratur pulchrè & ornatur.*

8 *Effectus facti quòd impedit faciendum quandoque impeditur.*

§. Non est nouum, ut quę semel utiliter cōstituta sunt durent: licèt ille casus extiterit, à quo initium capere non potuerunt.

SVMITVR ex legibus per gl. alleg. & alia exempla cum concordātibus adducit glo. in c. factum legitimè. de reg. iur. in vj. ubi præsens regula etiā inseritur. & ponit ibi Dy. duo alia exempla, quæ tacito auctore transcripsit hic Dec.

Nota ergo bonam regulam, ꝙ

1 † semel utiliter constituta durant, licèt superueniat casus à quo inchoari non potuissent, seu ꝙ non tollit factum, quod impedit faciendum. ut allegat Dyn. loco prętalleg. Et ubi Iurisconsultus hic posuit uerbū, utiliter, summus Pontifex in d. c. factū. dixit legitimè, quod comprehendit factum & modum: ut factum in se uidelicet, sit legitimum, & sine peccato, & legitimo modo factum, nec retractatur ex casu superuenienti, licèt sit talis qui impediret inchoationem actus: secundum Ioan. And. & Philip. Franc. ibidem.

2 Et intelligitur hęc regula † quando actus perfectus fuit & consummatus: aliâs secus. quia destruitur quando deuenit ad casum à quo incipere non potuisset, l. inter stipulātem. §. sacram. & l. pluribus. §. j. ff. de uerbor. obligat. nisi casus superueniens ad eundem finem tenderet. l. sciendum. in fi. ff. qui satisda. cogan. §. ex contrario uersic. quòd si uiuo. institu. de legat. ubi exemplum ponitur.

3 Dispositio † autem non dicitur perfecta absolutè & simpliciter, nisi quādo perfecta est ultima perfectione: quia perfecta est executio contractus. ita Arctin. per illum text. in l. si sub uno. §. j. in ij. not. ff. de uerbo. obliga. adducit pro comprobatione not. per glo. & Bald. in l. j. C. de periculo & commo. rei uend. Item uoluit ipse Aret. in d. l. pluribus. in §. j. in ij. colum. ubi notanter declarat, & limitat quod dictum est de causa inhabilitatis superueniente, & ad eundem finem tendente, per d. l. sciendum. in fi. & d. uersic. quòd si uiuo. ut procedat quando non interesset debitoris, quòd per secundam causam superuenientem retractetur. & irritetur. Prima sicuti in d. uersic. ꝙ si uiuo. ut de se patet, & in d. l. sciendum.

dum. ad fin. ubi reus cum satisdederat, sed quando multùm interesset debitoris causam primam nō remanere firmam. tunc licèt causa superueniens ad eundum finem tenderet per hoc tamen non seruaretur prima dispositio.l.j.§.ij.ff. de cur.fu.ubi liquet, quòd secunda causa super ueniens tollit primam, si talis erat, quæ à principio impediuisset actum fieri, licèt dispositio præcedens & sequens eam tenderet ad eundem finem : ideò tenet quòd † dos uxoris
4 in tuto collocata, propter inopiam uiri superuenientibus uiro diuitiis retractabitur, ut penes uirum remaneat, ex quo superuenit casus à quo initium habere non potuisset propter diuitias, quæ licèt tendant ad eundem finem cōstituendi uxorem magis tutam & cautam: quia tamen interest mariti ut recuperet administrationem bonorum dotis, retractabitur, ut sequitur Iaso. post alios per eum allegatos in l.si constante. colū. penult.ff.solu. matrim. Ad regulam
5 prædictam, † an res deueniens ad casum à quo incipere non posit, uitietur, tradit pulchram & no.doctrinam Sali.in l.si Gaudentius, ubi est text.qui concordat cum hac lege. C. de contrahend. empt. distinguendo an casus superueniens agat in causa uel in persona efficiente, aut in causa formali, id est forma rei, aut in causa materiali uel finali, ut ibi latè per eum, quē refert & sequitur Angel.in §.si quis debitori.instit.de lega.adde quæ scribunt Imo. & Aret. in l. si sub una. in. §. j.& in l. pluribus. etiam in §. primo. de uerbor. obligat. Dec. & alii in cap.cum cessante. de appella.

Et quia hæc regula loquitur quādo aliquid utiliter factum est, am-
6 pliatur etiam † quòd factum non sit legitimum : ut quia contra prohibitionem iuris, tamen uidelicet: quia multa fieri prohibentur, quæ tamen facta tenent.l.j.§.bidunm. ff. quando appella. sit. quod exemplificari potest in pluribus casibus: ut hîc per Dec.& plenius per Iason. in l. à patre furioso.colum.iij.& iiij.ff. de his qui sunt sui uel alien. iur.quæ intelliguntur quando lex prohibens ulterius procedit ita disponendo, uel tractatur de commodo aut fauore patris cui renunciare posit: ut hîc per Dec.post Paul.de Castr.in consilio. cxvj.circa principium, in antiquis. per Ias.in l.non dubium. in multis locis.C. de legi.& Felin. in c. si diligenti.de foro compet.& per eūdem. Dec. in consil.cccexciiij. & cccexcix. ubi reprobat decisionem Feder. de executione facta per Guardianū fratrum minorum.quam hic approbauit & seqnutus fuit.

Quandoque tamen ecōtrariò ad
7 regulam nostram, facilius † destruitur factum, quàm impediatur de nouo fieri.l.non distinguemus.in §.sacerdotio.ff.de arbit. idque operatur in eo casu rationis diuersitas, soluitur enim ibi compromissum, quia uerisimiliter in tali dignitate secularia negotia tractare noluisset, ideò datur abstinendi facultas & compromissum soluitur, quæ ratio cessat quando in constitutum in sacerdotio compromissum fuit: secundum Dec.hic ad fin. sed text.ibi aliam rationem assignare uidetur, quæ pari-

ter locum habet quando compromissum factum fuit in sacerdotem iam ordinatum, dum eit, id non tantum honori personarum, sed etiam maiestati Dei indulgeri, cuius sacris sacerdotes uacare oportet, sicque fauore diuinę maiestatis iudicare non compellitur. Vnde dico, quòd quando iam sacerdos existẽs compromissum suscipit, cogitur pronunciare, quia imputandum est ei, cur passus fuerit in se compromitti, præsumendumque est, ꝙ tale onus nõ recepisset, nisi sciuisset posse sacris uacare & tali oneri satisfacere, ea propter meritò cogitur. de quo quidẽ text. præalleg. §. sacerdotio. uide pulchrè Feli. in c. præsentata. col. j. de testib. & Dec. de materia in cõsi. ccccxciiij. & ccccxcix.

8 Postremò not. ꝙ † quamuis legitimè factum duret, & non retractetur propter causam superueniẽtem: attamen quandoque impeditur illius effectus, ut per gl. in d. c. factum legitimè.

SVMMARIVM.

1 *Ex causa receditur à regulis iuris.*
2 *Aequitas quãdo rigori præferatur.*
3 *Ratio naturalis allegabilis est ad decisionem causarum.*
4 *Quærere rationem ubi sentimus, non est nisi firmitas intellectus.*

§. Quotiens æquitatem desiderij naturalis ratio, aut dubitatio iuris moratur: iustis decretis res temperanda est.

In text. ibi moratur, id est differt & impedit. Exemplifica ut per glo. & Dec. hic, probari illud generale dictum, ꝙ † ex causa receditur 1 à regulis iuris communis. de quo plenè per Felin. & omnes scribentes Moder. in c. j. de constitut. Tu potes etiam dicere hic probari, ꝙ † æquitas non præfertur rigori quando ratio naturalis uel iuris dispositio refragantur, de quo in l. placuit. C. de iudi. & dicetur infrà. Notari etiam 2 potest, ꝙ † ratio naturalis est allegabilis ad decisionem causarum: ad quod est textus not. in l. scire oportet. in §. sufficit. ff. de excusat. tut. ibi, quod ipsa naturali iustitia sufficit firmare. de quo quia an in superioribus dixerim memor non sum, uide tex. no. in l. in rebus. in §. possunt. ff. commod. text. l. unicæ in §. j. cum not. per Bald. C. de cad. toll. Barb. in consi. iij. col. fin. lib. ij. dum ponit ratione naturali quid probari & reprobari. Cors. in litera o, sing. incip. ubi doctor. Ias. in l. dedi. in §. si libertus. colum. ij. ff. de condi. caus. data. & in l. quamuis. col. j. ff. de in ius uocan. in l. illam. col. iij. C. de collat. & in auth. si qua mulier. col. ij. C. de sacrosan. eccl. Dec. in c. secundò requiris. in iij. not. de appel. & Moder. Bonon. in repet. rubr. C. de proba. col. xxxviij. Ias. in consi. cxxvj. colũ. pen. lib. iiij. ubi refert Isern. dicentem, iudicem ita moueri debere per dictũ naturale, sicuti per legem scriptam. 4 Et similiter † quærere rationem, ubi sentimus, non est nisi infirmitas intellectus, secundum Auer. quem doct. sæpe referunt & sequuntur: ut ibi per Ias. Rei enim satis demõstra

tæ frustra alia additur demonstratio.l.j.in fi.ff.de dot.præleg.superua cuisque laborat impendiis, qui solẽ facibus illustrare conatur capi. bene quidem.xcvj.distinct. ut per Zanetinum inter consilia Socin.iiij.uol. in consi.vj.

SVMMARIVM.

1 *Actoris conditio per litis contestationem non fit deterior.*

2 *Dictio, plerunque, quomodò accipiatur. & an quandoque conditio fiat deterior per litis contestationem.*

Effectus resultantes ex litis contestatione qui sint.

L. LXXXVIII. PAVLVS.

NON solet deterior conditio fieri eorum, qui litem contestati sunt, quàm si non essent, sed plerunque melior. Nemo enim persequendo deteriorem causam, sed meliorem facit. Denique post litem contestatam hæredi quoque prospicitur: & heres tenetur ex omnibus causis.

DIVIDITVR in tres partes, In prima ponit dictum: In secũda rationem. In tertia, quod dixerat, probat ab effectu.secunda ibi,nemo enim.tertia ibi,denique.Sumitur ex legibus in glo.alleg.

1 Not.ꝙ † per litis contestationem non fit deterior conditio eius qui litem contestatur, sed plerunque melior: ut hic, & aliis iuribus per glo. alleg.Dec. assignat rationem, quia iudicium introductum est in fauorem actoris: ideò in eius odium retorqueri non debet. Mihi uidetur ꝙ Iurisconsultus hic clarius rationẽ assignet, dicens: nemo enim persequendo &c.quasi dicat, labor & diligentia prosequentis ius suum nocumento sibi esse non debet.l.fi.C. de allu.& palud.ubi gl. adducit alia iura, & illud Catonis.

Cùm labor est damno mortalis crescit egestas.

Hinc dicimus, ꝙ uigilantibus & nõ dormientibus iura subueniunt.l. pupillus.ff.de his quæ in frau.cre.& in rubr.proœm.instit.ibi, cupidè legũ iuuentuti.cum ibi not. Et ex uerbo

2 † plerunque, in princ.regulę appositо patet, ꝙ quandoque conditio litigantis deterior fit per litis contestationem: nam post litem contestatã uariare non potest: secundum glos. hic in fi.& secundum Dec.id causatur ob electionem prius factam non propter litis contestationem. Sed respon. ꝙ nisi accederet litis contestatio non impediretur uariare: ut in l. alleg.per gl.ideò effectus attribuitur litis contestationi. Comprobantur prædicta clarius per l.edita.cum materia.C.de eden.ubi litis contestatio impedit emendationem, & mutationem libelli, & sic uariationem.

Aduerte etiam quia uerbũ illud, plerunque determinat quod de meliori cã dixit, non de deteriori, & sic malè elicitur, arguiturque per litis contestationem fieri quãdoque causam deteriorem: cùm enim dicat plerunque fieri meliorem, non bene infertur

sertur quandoque fieri deteriorem, sed bene non semper fieri meliorē, sed quòd fiat deterior nequaquam. Et si nonnunquàm per litis cōtestationem conditio litigantis deterior efficiatur: ut in casu l. amplius non peti.ff.rem ratā haberi.ubi promittens sub pœna non petere, non incurrit pœnam per simplicem petitionem, sed facta demum litis contestatione. Quod autem per litis contestationem plerunque faciat quis conditionem suam meliorem, probat hic Iurisconsultus per unū not.

3 † effectum inde resultantem, quia actio aliàs non transmissibilis, fit transitoria ad hæredem & cōtra hæredem, de quo plenè in.§.pen.insti. de perpet.& tempor.actio. & in l.j. C.ne ex delict.defunct.glo. addit secundum effectum de perpetuatione actionis, ut per eum. Alium effectū ponit tex.no.in l.si Titius.ff. de uerbo.oblig.ubi Aquen.& alii no.quia per litis contestationē acquirit quis sibi actionem quam prius non habebat, ut in casu illius legis. Quosdā alios effectus resultantes ex litis contestatione seu quasi, ponit Soci.in c. quoniam.in pen.charta, extra ut lit. non contest.

SVMMARIVM.

1 *In mora non dicitur: qui legitima exceptione tueri se potest.*

2 *Pœna non committitur ubi nulla est petitio.*

3 *Hæc regula quomodò intelligitur. & nume. 4.*

L. LXXXIX. SCAEVOLA.

NVLLA intelligitur mora ibi fieri, ubi nulla petitio est.

SVMITVR ex l. si pupillus.ff. de uerb.oblig.& ex.l.lecta. in uersi. dicebam.ff.si cer.pet. ubi dicitur nō

1 † esse in mora eum, qui legitima exceptione se tueri potest, & ubique docto. tradunt. Et hoc etiam pro regula ponitur in c.non est in mora. de reg.iur.in vj.ubi not.gloss.plura exempla ponit ad istam regulam declarans quomodò intelligatur exceptio legitima. infertur ex regula, quod

2 † pœna non committitur, ubi nulla est petitio: quia sine mora non incurritur, de quo in l. si pacto quo pœnam.C.de pact. Infertur etiā ad notab.quæstionem per Ioan. Andr. & alios in d.c. non est in mora. Intelligitur autem præsens regula, nul

3 lam † esse moram quæ inducatur, sed prius inducta bene cōseruatur: quia dilatio lucrum afferre non debet.l.in fideicommissi.in princ. ubi glo.not.secundum Dec. ff. de usur. Pro quo pondera text. nostrum in uerbo, fieri. secus ergo si facta sit.

4 Limita † etiam ut per Ias. in d.l. * si pupillus.* Et per Ripā in l. quod te, colum.xviij.in vj.argum.s̄.si certum pet. Videte etiam circa materiā istius legis Parisi.consi.cx. colū.iiij. libr.j.& Bald.in l.fin.colum.ult. C. quod cum eo. quòd ubi non est debitum, non potest fundari contumacia circa soluendum.]

SVM.

SVMMARIVM.

1 *Successio testati præfertur successioni intestati, etiam quòd institutus non esset capax totius hæreditatis.*
2 *Substitutus non admittitur, donec institutus ex testamento succedere potest.*
3 *Hæc regula fallit. & nu. 5.*
4 *Spurius potest institui sub conditione, si legitimabitur.*

L. XC. PAVLVS.

QVANDIV posit ualere testamentum: tandiu legitimus hæres non admittitur.

SVMITVR ex l. quandiu. la ij. ij. ff. de acquir. her. cum alleg. per gl. hic, & in d. l. quandiu. Deferuntur enim hæreditates secundum uoluntates testatorum. l. j. C. de sacros. eccle. §. disponat. in auth. de nupt. & l. in conditionibus. cum uulg. ff. de cõdit. & demon. ideò nimirum si successio testati præfertur successioni in
1 testati. Et procedit regula † etiam si institutus non esset capax totius hæreditatis, ut innuit textus in l. antequàm. C. communia de succes. ubi no. Bald. Corn. & alii declarantes, quid fiet de portione quam non ca-
2 pit. Et pariter † substitutus non admittitur, donec institutus ex institutione & testamento succedere põt. l. quandiu. la j. ff. de acquir. hær. quod nulla alia ratione disponitur quàm ut seruetur uoluntas testatoris.* Secundò amplia regulam istam ut per Dec. in l. si à fratre. C. de testamen. mili.]

Limitatur ista regula secundum glo. hic & sequitur simpliciter Dec.
3 † quando ita esset testatoris uoluntas: per text. in l. si quis hęres ita institutus. ff. de hæred. instit. Azo glossator antiquus uolebat, quòd legitimus hæres ibi ueniret ex testamento. mouebatur arg. non concludenti Accursius noster ideò dicit, argu. illud capiat, qui potest. Albe. de Ros. hic nititur capere. Et opinioni Azonis adhærebat etiam Bald. in d. l. antequam. dicens, ꝙ in d. l. si quis ita. propter uoluntatem testatoris ueniens ab intestato obtinet gradum instituti: sed uerum non est, quòd ibi legitimus censeatur institutus, quia posita in conditione non censentur esse in dispositione. l. si quis sub conditione. ff. si quis omis. caus. testam. secundum Salic. Et secũdum Fulg. & Corn. in d. l. antequàm. dici potest, quòd hæc regula non fallit in casu d. l. si quis ita. statim ꝙ legitimus hæres declarat se uelle hæreditatem, deficit conditio institutionis, adimiturque facultas seu spes successionis ex testamento: ideò non succedit abintestato antequàm deficiat spes successionis ex testamento, sed simul succeditur ab intestato, & deficit causa testati. Et sic gloss. & Deci. hic ponentes limitationem in casu d. l. si quis. minus bene sentiunt. Et
4 per illum † text. docto. communiter tenent spurium posse institui hæredem sub cõditione, si legitimabitur: & interim dandum esse curatorem hæreditati, qui bona administrabit:

ut per Alex. in l. Gallus. in §. instituens.ff.de liber.& posth.& latè consuluit Curt.Iun. in cons. lxxxiiij.

Secundus casus in quo fallit regula nostra, est in l.hac consultissima. in §.si quis autem.C.de testamē.ubi Alex.in secundo not. ait causam intestati præualere testamento. & sequitur hîc simpliciter Dec. Sed fallitur, in casu enim illius §.testamentum primum non subsistit, uerū causa intestati præualet: ergo nō potest esse fallentia ad regulā legis nostræ, quòd legitimus non admittitur quā diu ualere potest testamentum: cùm testamentum ibi ualere non possit. De casu tamen illius §. ultra dicta ibi per scribētes, uide Alex. in cons. cv.& cxiiij.li.vij.& Mod. Asten. in tractatu de forma fol. xj.col.iij.uers. ad dictum §.

SVMMARIVM.

1 *Aequitas in omnibus actionibus mundi, præcipuè in iure attendi debet.*

2 *Opinio doctoris prima, quæ æquitatem sapit, censetur apppobata.*

3 *Aequitas quid sit, quomodò cognoscatur. & nu. 4.*

5 *Iudicem habere æquitatem ante oculos quomodò intelligatur. & nume. 7.*

6 *Iudex clementior lege non debet esse.*

8 *Facultas procedendi secundum æquitatem quid significet.*

6 *Rigor præfertur æquitati, quando æquitas non est scripta. Limita, numer. 10.*

L. prospexit. ff. qui & à quibus, ornatur.

11 *Rigor in specie scriptus præfertur æquitati in genere scriptæ. Limita. nu. 13. & 14.*

12 *Præscriptio quare fuit introducta.*

15 *Rigor scriptus post æquitatem præfertur æquitati.*

16 *Lex pœnam continens dicitur esse æqua.*

17 *Rigor iuris sæpe ponitur pro eo quod ordinatum est à iure.*

L. XCI. PAVLVS.

IN omnibus quidem, maximè tamē in iure, æquitas spectanda est.

SVMITVR ex legibus per glos. alleg. conformis est alia regula posita supra eo. quòd in dubiis benigniora præferenda sint & ibi plura scripsi.& ideò æquitas præfertur rigori. l. placuit. C.de iudic.& per se mitam æquitatis procedi debere iubet lex. de offic. leg. cap. quærenti, quā æquitatē ante oculos iudex semper habere debet.l. quod si Ephe.ff. de eo quod certo loco.hinc Aristot. Ethicorum v.Epicheam, quā æquitatē dicimus, meliorem esse legali iustitia predicat, ideoque præferri. Et

1 † ista æquitas in omnibus actionibus mundi attendi debet, præcipuè tamen in his quæ tractantur & traduntur in iure, quod semper est bonum & æquum.l.j.ff.de insti. & iure.ita uoluit hîc dicere Iurisconsultus, secundum primam declarationē gloss.quæ melior est secūda, & huic literæ magis quadrat. AEquitas ergo attendenda est in pactis, in contractibus, in ultimis uoluntatibus, & in iudicis, secundum glos.hîc. Et generaliter in quibuscunque dispositionibus

ſitionibus per generalitatem præſentis regulæ. Hinc etiã eſt, quòd † licèt ultima opinio doctoris cenſeatur approbata, quãdo tamẽ prima æquitatem ſapit, ſecus eſt, ut per Iaſ. & in dict. l. placuit. & per Deci. infrà ad fin. commenti. qui in materia æquitatis plura hîc allegat, quæ prius cumularunt Iaſ. & alii in d. l. placuit, & in d. l. ꝗ ſi Ephe. & in l. ſi tibi. ff. ſi cer. per. But. & Abb. in c. fin. de tranſa. Card. Alex. in ca. diſciplina. xlv. diſt. & Felin. in c. ij. de re iud. & Paris. in cap. quoniam contra. de probat. in princ. Eſt autem † æquitas iuſtitia dulcore miſericordiæ temperata. ſecundum Hoſtien. in ca. fin. de transla. prę la. uel eſt benignitas quędam animi impellens ad aliquid iuſtè agendum l. nulla. ff. de legib. uel eſt rectitudo iudicii naturalem ſequens rationem. l. j. ff. de legib. & l. j. §. quod quis. ff. ſi quis teſt. liber. l. ſcire oportet. in §. ſufficit. ff. de excu. tuto. l. ij. §. itẽ Varus. ff. de aqua. plu. arc. alias diffinitiones tradit Bald. in l. j. col. ij. ff. de iuſti. & iur. & Archiepiſ. Flo. in tertia parte ſummæ, ubi dicit, quòd eſt rerum conuenientia quæ cuncta coæquat, & in paribus cauſis paria iura deſiderat: lex uerò interpres eius eſt. intellige prędicta de ſimplici & uera æquitate. ſimulata enim æquitas duplex eſt iniquitas. gloſſ. in clem. j. in uerbo ſanctitatis. de relig. domi. Ad cognoſcẽdum † uerò æquitatem, Bald. quædam ſcribit, docetque in l. in emen tis. col. j. C. de contrah. empt. & in l. ſi quis ſeruo perſuaſerit, C. de furt. ubi inquit, quòd ex l. ita uulneratus. ff. ad legẽ aquil. colligitur iſta doctrina ad cognoſcendũ æquitatem, ut id æquum dicatur cuius contrariũ eſt abſurdum. cõperio etiã quòd Zaſius Germa. in l. nulla. ff. de legib. ſcribit, quòd ad inueniendum æquitatẽ nõ ſcriptam per rationem boni & prudentis uiri nulla melior eſt uia, quã benignitas, & parabilis moderatio, dummodò fiat interprætatio ſine cuiuſque iniuria. quo nomine Ser. Sul. à Cicerone in v. Philippica pulchrè laudatur, cuius admirabilẽ iuris ſciẽtiam ſcribit fuiſſe in ſententiis ex æquitate explicãdis, ut nõ tã iuris, quã iuſtitiæ conſultus diceretur, ut pote medulla iuſtitiæ, & quaſi germana ueraque iuſtitia ſit æquitas: ut Budæus & Zaſius in interprætatione l. j. ff. de iuſt. & iur. dixerunt. Ea etiam ratione mirum in modum ab eodẽ Cice. in orationibus extollitur C. Aquilius. Vereor, inquit, de tali uiro ne plus dicam quã uos aut ſentiatis, aut apud uos commemorari uelitis. quapropter hoc dicã nũquã eius authoritatem nimium ualere, cuius prudentiam popu. Roma. in cauendo non in decipiendo proſpexit, qui iuris ciuilis rationem nunquam ab æquitate ſeiunxit. † Iudicem uerò æquitatem ante oculos habere debere, intelligitur, non de æquitate à iure informata, de qua in cap. ex parte. el ſecundo. de offic. deleg. quia eſt idẽ quod ius, quod eſt ſemper bonũ & æquũ. dict. l. j. de iuſt. & iure. ſed ſimpliciter de æquitate naturalis iuſtitiæ: ut per Deci. hîc & in d. cap. ex parte. Abb. tamen & Iaſ. ubique relatus per Deci. contrarium tenent: ut Deci. refert, & ſequitur etiam in ca. quoniã contra. col. ũ ij. de probat. &

Note: margin numbers in the original: 2 (beside "tis regulæ. Hinc etiã eſt"), 3 (beside "bat. in princ. Eſt autem"), 4 (beside "dum † uerò æquitatem"), 5 (beside "æquitate ſeiunxit. † Iudicem").

Mod.Taurin.in l.j.colum.iiij.ff. de iurisdict.omnium iudic. & in l. qui accusare.colum.j.C.de eden. & pulchrè Barb.in d.c.ex parte. el ij.colú. iij. nota, inquit, ex isto text. quòd iudex debet procedere secundum ęquitatem informatam à iure. adducit etiam text.in d.c.fin. de transac. in l.placuit.C.de iudic.& in l. quod si Ephesi.Sicque inquantum,ait, iudicem sequi debere æquitatem, intelligitur de æquitate informata à
6 iure: quia † iudex non debet esse clementior lege.§.oportet. in authen. de iud. quod dicit not. contra illos qui se amplecti ęquitatem aiunt prę ter iuris formam. illa enim non potest dici æqnitas: quia deuiat ab eo quod est iustum & æquum, cùm lex sit fundata super ratione & ęquitate c.consuetudo. dist.j.

Vt arbitror,& ex prædictis patet,
7 † distinguendum est. aut habemus ius scriptum & ęquitatem scriptam: & tunc ab eis non est discedendum. c.erit autem lex.iiij.distinct.l.leges. C.de legib.l.nemo potest. ff. de leg. j.Et fraus esset qui spretis psædictis uellet ex æquitate capite proprio fabricata procedere. Aut æquitas per ius descripta non reperitur illo occurrenti casu: & tunc attenditur æquitas naturalis iustitiæ: & ita loqui uidentur Barba.& Deci. ubi ius deficit,& idem Deci. in d.c.quoniã contra.colum.ij.de prob.dũ inquit, ubi ius scriptum deficit, ad æquitatem recurritur, quæ idem est quod naturalis iustitia: secundum Bald. in c.pastoralis.in fin. per illum text. de caus.pos.& propr. & ita etiam tenet Card.Alex.in c.disciplina.colú. j.xlv.distin.allegat.c.fin.in fi.de trãsact.& c.consuetudo.distinct.j.& ita intelligi debet ista materia: quæ omnia not.

8 Quid autem † possit facere ille, cui data est potestas & facultas procedendi secundum æquitatem, ponunt Felin.& Dec. in d. c. ex parte. Quantùm aũt ad regulam nostram dicentem æquitatem præferri rigori, plures dari possunt limitationes: ut hîc per Dec. & scribentes in locis
9 præalleg.Et primò † quando æquitas est scripta, aliâs secus: quia rigor præfertur æquitati non scriptæ.l.j. C.de legib.Ias.in d.l.placuit. Abb. & alii in d.c.fi.& Card.in d.c.disciplina.omnes citãt.l.prospexit.ff. qui & à quib.ibi,hoc quidem per quàm durum est,sed ita lex scripta est. De quo text. ratione carente secundum plerosque ultra dicta ibi per Bart.& Alexand.uide Ias.in l.Gallus.in §.si eius. colum.iiij.ubi Aquen.l.j.ff.de lib.& posthu. Iac. de sancto Georg. in tract.feud.in uerbo, & dicti inuestiti promiserunt.ad fin.Dec.in consil.xxxvij.colum.j. & Parisium in c. in præsentia.nume.lxxxiij. de prob. Aduerte tamen, quòd licèt æquitati non scriptæ præferatur rigor scri-
10 ptus,fallit † quando cũ dicta æquitate concurrit præsumptio contra iuris rigorem.glo.est not.in c. suscitata. in glo.penult.de restitutio.in integr.rigor enim iuris disponit pendente appellatione uel supplicatione sententiam exequi non debere,si tamen præsumptio sit contra petentem restituta ex æquitate fiet executio præstita cautione: ut ibi sequuntur Felin.in cap.ij.colum.j.de re iudic.

dic.& Card.in d.cap.disciplina. ad fin.j.colum.

11 Secundò regula † procedit in æquitate in specie scripta, secus si scripta esset in genere: quia rigor in specie scriptus præfertur.Dec.hic Ias. & omnes in locis præallegatis exemplificant in præscriptione quæ uidetur contra generalem æquitatem dictantem cum aliena iactura neminem debere locupletari.l. nam hoc natura.ff.de condit. indeb. cap.suam.de pœn. Et tamen rigor iuris præscriptionem inducentis in specie aduersus illam generalem æquitatem præfertur.l.j.& toto titu.ff.de usucapio. licèt contra æquitatem uideatur, ut ex re tua ego diues efficiar. Sed certè non est iniquitas, nec rigor contra æquitatem in prædicta materia.

12 † Aequum enim, bonum, & utile est, quòd rem quandiu bonaque fide possedi, nō auferas à me:& æquitatis ratio scripta est in d.l. j. ne dominia rerum sint in incerto, quod est ęquum,& qui damnum patitur, suæ negligētiæ ascribat.l.quod quis infrà eodem tit.Restringe etiā prædictam conclusionem† de rigore in

13 specie scripto præferendo æquitati in genere scriptæ,nisi æquitas in genere scripta, sit per modum regulæ, quia tunc præfertur rigori,etiam in specie scripto: ut post Imol.& Alex. ibi relatos scribit Dec.in præalleg.c. quoniam.colum.ij.

14 Iterum restringe † in arbitrariis, in quibus iudex potest æquitatem non scriptam rigori scripto præferre: ita post Imol. uoluit hic Dec. in uer.pro dicto tamen. Abb. & latius Felin.in cap.ij.colum.j.de re iudic. sed si uoluerit rigorem scriptum sequi, id facere poterit, cùm arbitriū sit: ut per Ias.in d.l.placuit.ad fi.Eo igitur casu bonum esset habere iudicem fauorabilē. Et plura quæ æquitate suadente potest iudex facere,accumulant Mod.Bon. in l.j.§.fi.col. xiij.ff.de quæstio.

15 Tertiò limitatur † regula quando æquitas est post rigorem scripta: secus si rigor scriptus sit post æquitatem: quia attenditur rigor.gl. pen. in c.extirpandæ. de præbend. quam sequuntur Alex.Ias.& alii in d.l.placuit.& Socin.in l.si tibi.circa fi.ff. si cert.pet.Dec.hic ad finem sequitur. Abb.Gemin.& Felin.contrarium tenentes. Nec obstat ꝙ lex posterior priorem corrigat, quia procedit qñ directò contrariatur: sed rigor & æquitas non sunt directò cōtraria: quia æquitas temperat rigorem. idē tenet ipse Dec.in d.c.quoniam. col. ij. & licèt non dicat, per prædictam rationem tenent Ant.de But. in d. c.fi.& Card.Alex.in d.c.disciplina. col.ij.in princ.

16 Postremò nota,† quòd lex pœnā continens dicitur æqua.per text.no. in l.ita uulneratus.ff.ad legē Aquil. Dec.post Bald.in d.c.quoniam.col. ij.& per d.l.ita uulneratus.dixit no. Bart.in l.quemadmodum.circa medium.C.de agric.& censi.libr. xj.ꝙ ubi tractatur de punitione delicti, materia reputatur fauorabilis & extendenda. de quo uide Rom.in consil.cv.Ias.in l.si certis annis. colum. ij.C.de pact.& in l. si quis id quod. colum.penult.ff.de iurisdictione omnium iudicum,Aquen.in repetit. l.ut uim,colum.xviij.ff.de iustit. &

iur.& in d.l.si quis id quod.col. fin. Corse.in singul.incip. lex pœnalis, sub litera e.Dec.in l.qui se patris.co lum.fin.C.unde lib. Crotum in repet.c.ut animarum.col.fin.de consti tu.in vj.

17 Scias etiam, ꝙ † rigor iuris sæpenumerò ponitur pro eo, quod est scriptum, & regulariter ordinatum à iure, non autem ad differentiam æquitatis: ut in c.si clericus laicum. de foro compet.& in clem.ij. de appellat.ut per Dec.in c.ex racione co lum.vj.de appel.

SVMMARIVM.

1 *Repudiato uno iure, non tollitur alterum. Limita nu.2.& 4.*

3 *Renunciationes sunt strictè intelligendæ.*

5 *Filia, quæ renunciauit hæreditati patris, potest eam adire ex persona fratris.*

L. XCII. PAVLVS.

QVOTIES duplici iure defertur alicui successio: repudiato nouo iure quod ante defertur, supererit uetus.

SVMITVR ex legibus in gl.alleg. Hæc regula secundum Dec. dupliciter intelligi potest. Primò quando eodem tempore successio defertur. Secundò ubi successiuè competeret. sed ista intelligentia repugnat literæ loquenti quando una successio post aliam defertur, quòd repudiato nouo iure, superest uetus: ergo non loquitur quando successio eodem tempore defertur. Dictum in se uerum est, quod † per repudiationem unius iuris, non tollitur alterum, ut infrà dicetur.

Pro primo dicto, Dec. hic allegat l.puberem. cùm gl. C. de iure delibe.& l. si domus.ff. de seruitu. urb. prædio.intelligendo tamen quando renunciatio respicit unam speciem litis, prout hæc regula loquitur in il lis uerbis repudiato nouo iure: quo casu repudiatio limitata uidetur limitatum producere effectum.l.in agris. ff. de acquir.rerum dom. secus

2 † si repudiatio referatur ad ipsam hæreditatem uel successionem, quia tunc uidetur renunciatum omnibus iuribus, quæ ad ipsam hæreditatem competerent.ut per Bart.in l.nec is. in §.j.ff.de acqui.hære.& glos. l.j.in x. sed uidendum.in uerbo succedat. ff.de succes. edict. cum aliis hic per

3 Dec. alleg. quòd † renunciationes sunt strictè intelligendæ:& ideò uno iure sublato, alterum non tollitur: ut late dixi in repe.l.fin. nu. clxv. cum seq.C.de pact. Ad gl.uerò super prædicto uerbo, succedat, uide Are.in d. l.quādiu.la j.in fin.suprà de acq. hære.Angel.in §. cùm igitur. instit. de bon.pos.Soci.in repe.l.j.fol.pe. col. iij.ff.de uulg. Dec. in l.j. col.iij. C. qui admitti. & Iaso. plene in l. nec is.in §.j.col.iij.& iiij.ff. de acq. hær.

4 Secundò limitatur regula † in pluribus iuribus separatis: secus, inquit Dec.si essent connexa: quia unū haberet dependentiam ab altero: tunc enim uno sublato, non remanet alterum. l. illud. ff. de acqui. hæredi. ubi

ubi repudiata hæreditate ab intestato, etiam ex testamento repudiata intelligitur: ut hîc per eum. de quo est text. not. in §. j. d. l. nec is, ubi Ias. col. ij. dupliciter restringit. Quando uerò successiuè plura iura competerent, ut in terminis istius regulæ, tunc uno sublato nõ tollitur aliud. & istud est uerissimum, quia etiam, quòd simul competerent, uno repudiato non intelligitur repudiatum alterum, cùm repudiationes (ut dixi) sint stricti iuris, strictéque intelligendæ, limitando tamẽ, ut in præcedenti dictum est.

Exemplificari etiam potest not.
5 hæc regula secundum Dec. in †filia quæ renunciauit hæreditati patris, quòd nõ excludatur quominus possit succedere in hæreditate paterna, quæ inde ex persona fratris sibi deferatur, cũ illa ex nouo iure supueniẽti sibi deferat, ẽt, ꝙ hæreditas patris non fuisset per filium adita: ut hic per eum, de quo plenius dixi in repetitio. l. fin. C. de pact. & in l. hæreditas. suprà eod. tit.

SVMMARIVM.

1 *Librarius quis sit. Et unde dicatur.*
2 *Imperitia tabellionum destruit mundum.*
3 *Error notarij non nocet. Amplia. nume. 4. Et in dubio in eo non præsumitur. nu. 6. & 34.*
5 *Error in sententia uel iudicijs quando noceat.*
7 *Scripta in instrumento. præsumuntur de commissione partium.*
8 *Idem in clausulis, etiam testamenti, maximè in dubio. nu. 9*
10 *Notarius quando uerba partium latinè exprimi nequit, debet ea uulgarizare.*
11 *Verba uulgari modo scripto interpretantur secundum communem usum loquendi. Et quando. nu. 12.*
13 *Notarius an concipere debeat uerba in prima uel in tertia persona.*
14 *Et sufficit, quòd scribat effectum uerborum.*
15 *Verba notarij non nocent partibus. Et si sunt ambigua declarantur per eum. nu. 62.*
16 *Notarius quando possit errorem suum corrigere. & nume. 17. 18. 22. 24.*
19 *Indictio omissa quando uitiet instrumentum, & nume. 20.*
21 *Quæ spectent ad officium notarij: & quæ requiruntur in instrumento publico.*
23 *Officiali in officio sibi commisso quando credatur.*
25 *Error in dubio cuius præsumatur.*
26 *Error quomodò probetur.*
27 *Prothocollum ad petitionem partis exhiberi debet. Et quid si instrumentum fuerit exhibitum. numero. 29.*
28 *Petens prothocollum exhiberi quando inscribat se ad pœnam talionis.*
30 *Instrumentum leuatum ab alienis prothocollis quando faciat fidem.*
31 *Notario asserenti se rogatum de alio instrumento non creditur, nisi producatur.*
32 *Notarius quando possit extendere instrumentum ex prothocollis alterius notarij.*
35 *Notarius an possit interrogari, quid disponat lex cui asserit renuntiatum, & si ignoret, an noceat parti.*

36 Notarius utens duobus signis incidit in crimẽ falsi. Et quid operetur signum. num. 37.

38 Instrumento notarij sine forma publica non datur fides.

39 Notarius scribens instrumentum usurarium quomodò puniatur.

40 Duo notarij rogati, etiam ex forma statuti, conficientes etiam instrumenta uaria, an debeant se subscribere, uel unum alius pro teste apponere.

41 Statutum requirens duos notarios habet locum etiam in instrumento iurato. Fallit nu. 42. Et quæ sit ratio. nu. 43.

44 Auctoritas notarij quæ sit. Et an inuitus, & de quibus possit rogari.

45 Notarius an possit conficere instrumentum ad sui uel suorum utilitatem uel damnum. Et quid de testamento.

46 Notario an credatur de commissione sibi facta.

47 Ad recusandum notarium actorum sufficit solum iuramentum.

48 Clausulæ consuetudinariæ in instrumento non appositæ, an habeantur pro appositis.

49 Notarius potest cogere partes ut leuent instrumentum & soluant mercedem.

50 Et non tenetur edere instrumentum in eo non nominato.

51 Expensa leuati instrumenti post moram ad debitorem spectat.

52 Notarius an per alium possit scribi facere instrumentum uel protocollum: & in subscriptione quibus uerbis uti debeat.

53 An notarius ordinari facere possit instrumentum per alterum ex contrahentibus, & si dicat cancellasse instrumentum de uoluntate partium idque in margine scribat, an fides adhibeatur. nu 54.

55 Notarius an debeat lacerare uel tollere instrumentum de protocollo etiam quòd testator uel partes mandent.

56 Notarius si negetur an & quomodò probandum sit.

57 Instrumentum de longinquo allatum non probat, nisi adsint testimoniales literæ.

58 Notarius de his quæ per iudicem expedienda, sunt non debet se impedire.

59 Notario attestanti sanam mentem testatoris an credatur.

60 Et an computetur in numero testiũ.

61 Et an ab utraque parte rogatus esse debeat.

63 Et an acquirat nobis actionem sine cessione.

64 Notarius recipiens instrumentam renunciationis alicuius, qui se talem denominauit, cùm non esset, excusatur.

65 Notariatus officium nõ possunt exercere fratres minores, licèt possint esse testes in testamentis.

66 Notario condemnato de falso an reliqua instrumenta corruant.

67 Statutum quòd non ualeant instrumenta recepta per notarium nõ collegiatum, an de consensu partium possit recipere. & quid si appositum fuerit iuramentum.

68 Item quid si fuerit receptum instrumentum in ecclesia.

69 Ecclesia & si sit locus exemptus, remanet tamen de territorio.

70 Notarius si dederit copiam alicuius scri-

scripturæ tabellionatam, non facit fidem.

71 *Actum &c. in instrumento positum, denotat actum perfectum.*

72 *Actus denominatur ab hora in qua finitur.*

73 *Notarius recipiens instrumentum extra claustra monasterij possit dicere actum in monasterio.*

74 *Notarius non debet recipere instrumentum, nisi de his quæ duobus sensibus percipit.*

75 *Instrumentum uel protocollum apostillatum an & quomodò probet.*

76 *Instrumenta recepta die feriata in honorem Dei an ualeant.*

76 *An & quando ualeat pactum uel statutum quòd solutio uel talis contractus per instrumentum tantum probari possit, non autem per testes.*

76 *Notarius caueat ne attestetur realẽ numerationem interuenisse nisi id uiderit.*

79 *Instrumentum ubi cum aliqua solẽnitate confici debet, sine ea non ualet, etiam quòd sit iuratum.*

80 *Instrumentum dicitur probatio probata, & non probanda, & ueritas apparens.*

81 *Matrix & originalis scriptura non requiritur ad hoc ut instrumẽtum fidem faciat.*

82 *Instrumentum ut probet cõtinere debet non solùm locum in genere, sed etiam locum loci in specie.*

83 *Aliud est instrumentum, aliud contenta in instrumento.*

84 *Registrum an probet, & an sufficiat ipsum producere.*

85 *Instrumenta de iure communi executionem paratam nequaquam habent.*

86 *Instrumenta habentia ex forma statuti exequutionem paratam, si contra fidem eorum sint aliquæ præsumptiones, exequi non debent.*

87 *Instrumento de aliqua dispositione non celebrato, possunt examinari testes ad æternam rei memoriam, & depositiones in scriptis redigi, quibus pro instrumento quis uti poterit.*

88 *Instrumenta in quibus casibus habeant exequutionem paratam.*

89 *Text. in l. fin. C. de edicto diui Adri. & l. pen. C. depos. exornantur. ibid. & nume. seq.*

90 *Instrumentum iuratum habet exequutionem paratam, itidem quando est guarentigiatum.*

91 *Confessio facta in iudicio habet exequutionem paratam.*

92 *Instrumenta in forma Cameræ an exequutionem habeant paratam.*

L. XCIII. SCAEVOLA.

SI librarius in transcribendis stipulationis uerbis errasset: nihil nocere quominus & reus & fideiussor tenerentur.

SVMITVR ex l. Imperator. ff. de statu hominum, & ex aliis per gl. hic & ibi alle. continet pulchram & utilem materiam. ideò Bart. maiori dote hãc legem quàm cæteras istius tit. condonauit.

1 Librarius † à scribendis libris dicitur. hinc Hiero. ad Nitiam Aquileiæ hypodiaconum. Quid enim est ut ita dicam tã præsens inter absentes,

tes, quàm per epistolas & alloqui & audire quos diligas. nam & rudes illi Italiæ homines qui (ut illi Rhetoricis ait Cicero) ferino ritu uictũ quærebant, ante chartæ & membranarũ usum aut in dedolatis è ligno codicillis, aut in corticibus arborũ mutua epistolarum alloquia mittitabãt. unde & portitores earum tabellarios: & scriptores à libris arborum librarios nuncupauêre. librarius igitur propriè dicitur qui libros transscribit aut cõcinnat: prout est bibliopola secundũ Grammaticos & Oratores. Et pro eo hic uidetur accipi quamuis glo. Bart. & docto. pro notario accipiant, quod apud probatos authores forsitan non inuenies. cùm tàm in iure, quàm apud alios notarius uel tabellio ille nũcupetur, uel etiã scriniarius in l. scriniarios. C. de testa. milita. Nisi diceres non ineptè tabellionem librarium uocari a libro quẽ de instrumentis receptis conficere diligenterque seruare debet. ut in authen. de tabel. & tradit Feli. in c. accepimus. col. fi. de fide instr. & in c. cũ P. col. j. eodem titu. Vtcunque sit text. iste ut doct. uolunt, procedit etiã in notariis & tabellionibus, ad quod facit text. in l. ambiguitates. C. de testa. ibi, sed uitio tabellionis uel alterius qui testamentũ scribit, ubi à pari procedunt errores prædictarũ personarum: nimia uerò

2 † tabellionũ imperitia mundum destruit, & ponit conscientias proborũ uirorum in magno discrimine. Bal. lib. j. cons. vj. Ias. in l. si filius à patre. col. fi. ff. de lib. & posth. ubi etiã Alex. dicit sæpè eos esse ipso testatore imperitiores, ut etiã per Alexan. in consi. lij. col. v. lib. iiij. Paul. de Castr. in consi. cc. ad primũ. in fin. in antiquis ubi dicit nescire illos mentẽ, intentionemque testatorum exprimere. & Ange. in cõsi. cccviij. sermo Simon. in nouis. tabellionũ, inquit, imperitiam testantium uoluntates subuertere. ignari, ait, sunt quid scribant, quid re uera testatores sentiant, & quid uerba denigratiua papyri aut membranarũ significent. Hinc etiã Bald. in l. iam hoc iure. ff. de uulga. Seueri. in repe. l. precibus. col. xxv. C. de impub. & c. dicunt, quòd notarii qui in substitutionibus utuntur, instituit, & substituit, benè dicunt, licèt non intelligant, ad similitudinem illorum cantorum, qui per naturam bene cantant, licèt nesciant rationem sui cantus, quemadmodum etiam dicit Roman. in singul. 52. quòd sunt sicuti psitacus & pica, qui stant in domo dominorũ, & dicunt ea quæ audiunt, & nesciunt quid dicãt. Sunt tamen multi legales & experti, quorũ operę necessariæ sunt, & hi summè laudandi & honorandi *ex predictis apparet nõ esse uerũ quod dixit gl. in l. pe. C. de tab. lib. x. quam sequitur Ang. Instit. de adop. in. §. cum autem. col. ij. ꝙ notarius teneatur scire iura, quia non caderet in illis tanta ignorãtia. salua tamen illam glo. prout ibi declarat Ioan. de Platea. in fin. j. colũ.]

3 Error † igitur scriptoris uel notarii aliter scribentis uerba contractus quã fuit dictũ, minimè nocet. Dec. hic pro concor. allegat prædictam l. Imperator. & l. ambiguitates. quæ licèt faciant, non concordant. Loquũtur enim in aliis terminis, uel quando

do erratũ est in grammatica, uel in ultimis uolũtatibus. text. iste quando aliter quàm in contractu dictum est. Est tamẽ idẽ in ultimis uoluntatibus & ubi error fuit in omittẽdo. dict.l.ambiguitates.& eodem titul.l. errore.cũ nota.ibi per scribentes.Vt enim inquit Bald.in d.l.imperator. col.pen. error omisionis minor est quàm error commissionis.argu.l. si more.cũ ibi not. per glo.& doct. ff. solu.matri.quæ tamen limita in defectu indictionis, quæ si nõ sit apposita in instrumẽto,sed omissa uitiat: secùs si corruptè fuerit adiecta : ut p Bald.in d.l.imperator. col. iiij.Feli. post antiquos i c.inter dilectos. col. ix.de fide instru. Ias. in repetit.l.admonẽdi. colum. lxix.ff.de iureiurã. & Deci.in cap.j.colũ.iiij. de fide instrumen.

4 Procedit † ergo cõclusiò text.nostri siue error fuerit in omittendo,siue in cõmittẽdo,siue in cõtractibus, siue in ultimis uolũtatibus, siue fuerit error in grãmatica.l.Plautius. cũ no.ff.de auro & argen. lega.& in d. l.imperator.siue in orthographia ut per Bald. in d.l. imperator.col.j. dicẽtẽ,ꝙ licèt ortographia sit pars grãmaticæ consistens in rectè scribendo,non tamen uitiat rescripta,ut facit falsa gtammatica. quam materiã latè pulchreque explicat Felin. in c. ad audientiam el j.de rescript.Quid

5 autem †de errore commisso in sententia,uel iudicijs,an uitiet, noceatque? doct. uariant in d. l. errore. dicam latè infrà. Et ideò si notarius scribat patrem reliquisse filię iure restitutionis, cùm dicere deberet institutionis : uel dicat pro falcidia, cum dicere deberet pro legitima : aut in renunciatione mulieris Velleiani, beneficium ualeriani nuncupauerit : seu in constitutione procuratoris usus fuerit uerbo substitutionis, huiuscemodi errores non nocent, ut hìc per Bald. Angel.& d.l.imperator. & Felin. in d.c.ad audientiam.

6 Et hæc procedunt, qñ constat nã nõ præsumitur:ut post Bald. & An. hìc uult Deci.& Vitalis in tract.clausularũ.fol.xl.in uersi. de errore notarii.col.j.& Moder. Asten.hoc modo saluantes glo.ipsius regulæ in tract. de forma sub tit.de poten. & effect. formæ.chart.liij.col.ij.Pau.de Cast. in consi.cc. ad primũ. in fi. in antiquis. dicit si constat de errore notarii nõ nocet.d.l.errore. ex quo tamẽ de eo non apparet standũ est uerbis l.si alii. ff. de usufruc. leg. quia talis pręsumitur intentio,qualem uerborum proprietas importat.l.nõ aliter

7 de leg.iij.Et quicquid †scriptũ sit in instrumento quod factũ respiciat,uideatur scriptũ de uolũtate & commissione partiũ: ut per Bart.in l. si quis filiabus.ff.de testa.tute.Bal.ad fi.l.j. C.de priui.dot.cũ aliis hìc per Dec. alleg.& latius in consi. clxxxv. circa fi n. & consi.cccch& ccccclliij. Et ꝙ

8 †notarius censeatur à partibus rogatus, ut ponat in instrumento clausulas quæ sunt de consuetudine,easque & cæteras insertas apposuisse censeatur de mente & uoluntate testatoris & contrahentium, tradunt etiã Alex.in consi.v.col.ij. & consi. liij.col.pen.lib.iij.& in consi. j. col. v.uol.v.Barb.consi.xlviij.colũ. vii. uolum.j.& consi.xvj.col.j.uol.ij. & consi.

consi. lij. col. iij. & lxi. col. i. uolu. ij. & consi.vj. ad fi. in iij. uolu. & Feli.in c.j.colum.ix. ut lite non cōtest.Ias.in l.unic.in §. si procurator colū.fin.ff.si quis ius dicen. non obtem.cum aliis quę adduximus infrà nu. xlviij.cum seq. Quamuis tabelliones sæpe ponunt clausulas ex suo capite:ut plenè tradūt Barb. in cōsi. xlviij.col.vij.præalleg. & per Mod. repet. in §.quidā rectè.l.Gallus.col.
9 xiij.ff.de libe. & posthu. In † dubio tamen appositæ censentur de mente uoluntateq; testatoris uel cōtrahentium, nisi aliud probetur, propter præsumptionē,quæ est pro notariis & instrumentis eorum : ut per Alexan.consi.v.col.iij.libr.iij.& consi.j. col.v.uolu.v.Barba.in consi.vj. col. fin.;lib.iij.& Corn. in l.quoties.col. iij.C.de hæred.institu. quod not. & in hoc errore labitur Ripa libr.ij.de rescript.prælat.& princip.gra.c.xxv. col. ij. de hoc etiam infra dicam.
10 Et si mens †testatoris vel contrahentis latino literatoq; sermone bene exprimi nequeat, cautela est, quòd uulgari sermone & lingua materna concipiatur & exprimatur : ut tradit Bart.in d.l. si quis filiabus. ff. de test.tut.ad fin. Et de instrumento uulgari sermone confecto tradit Alexan. in consil. xlviij. in caussa & *lite.lib.v.& cōsi.cxl.col.j.lib.j.*Fel. in procem.Decret.& in rub. de cōst. col.fi.Alex.cons.ij.col.vij.& cons.ix. col. ij. lib.j.& cons. v. col.2.uol. iij. Imol. & Barb. in cap. cum tibi, de testam.] & probatur in l. quoniam indignū.C.de testa.ibi, vel in quod-
11 libet loquendi genere.Et tales †sermones uulgari sermone prolatos interpretari debemus secundum communem usum loquendi & proferendi sermones in uulgari, sed latinè prolatos uel relatos interpretari debemus secundum artem literarū & secundum grossum loquendi modū: ita Bal.in l.lege xij.tab.ad fin. C. de leg.hęr. Alexan.cōsil.ij.col. vij. uer. non obst. quintum.uol.j. & consil. v.col.ij.& iij.libr.iij. & Feli. in rub. de constit.col.fin.ubi ponit, quomodò,& quando notarius teneatur uulgarizare scripturam & instrumentū. taliter enim proferre debet & stipulari,quòd partes & testes intelligāt: ut etiam per Paul.de Cast.in l. j. C. de erro.aduo.De prædicto autem ar
12 ticulo,† quando uerba intelligi debeant secundum communem usum loquēdi uulgariter & grosso modo, ultra præalleg.tradunt Roma.in cōsil.lxxv.col.penult.Barb. consil. 34. col.xvij.& lvij.col.iij.lib.ij.& lxxxv. col.fin.lib.iiij.& in c.si tibi.in tribus ulti.chartis, de test.Corn. cons. cvj. uolu.iiij. Alexan.consil.xliiij. col.ij. & consil.lviij.colu. j.libr. v. Feli. in procem.decret.Bolog.in consil.lx. col. fin.Soci.in tract.de cit.artic. xvi.col. xj.uer.aut si intelligimus statutum. & Dec.in consil.cclviij.col.iij.
13 Et an†debeat notarius uerba concipere in prima uel in tertia persona, ponit Ias.in l. diuortio.in princip.in vij.col.ff.soluto matrimo.Specul.in titul.de instru.edit.§.j.in uer. illud etiam scias.& uer.sequ. non refert,inquit,utrum tabellio apponat nomina testium in nominatiuo,uel in genitiuo,aut ablatiuo, in prima uel in tertia persona: quia non curamus de uerbis, dūmodò habeamus

effectum,

effectum, de qua materia tradunt etiam scribentes in l. his uerbis.ff. de adopt.& Bald. pulchrè per illum text.in tit.de noua for.fide.in j. col.
14 Nec † tenetur notarius scribere omnia uerba contrahentium, sed effectum. sufficit enim quòd scribat p. fideiussisse pro q.licèt ibi plura uerba requirantur: ut per Bart.in l.mutum.ff.de acquir.hæred. Et quando
15 † uerba ipsius notarii non sunt uerba partium, non nocent eis: ut habetur inter consilia Franc.de Curte senioris in consil.iij.& per Dec.consi. ccccl.num. iiij.

Veniamus modò ad dicta Barto,
16 qui in primis quærit † an & quando notarius possit errorem suũ corrigere: deinde qualiter probetur talis error. Circa primum duo præmittit in instrumento publico contineri, quorum alterum ad notariũ spectat, prout annus, dies, indictio, & similes solennitates: aliud spectat ad partes: uidelicet substantia contractus: & concludit ut hic per eum, quem docto, cõmuniter sequuntur: ut hic per Dec.latè per Bald. & Angel.in præallega.l.imperator, latius per Vital.de Camb.in tract. clausularum.fol.xlj.uersi.restat uidendum anno.Lanfran.de Oria.in repe.cap. quoniam contra falsam.in gl.instrumentorum productio.colũ.viij. ubi dicit Bart.hic loqui imperfectè Bal. in rubr.C.de fid.instrum. alio modo & imperfectius, sed coniungẽdo ambas theoricas simul perfectã doctrinam posse tradi, ut ibi per eum. adhuc imperfectè & sobriè nimis loquentem, ideò uide Gemin.in c.abbate sanè.in §.fi.colum.fi.de re iud. Alex.consi.lxxxix.uolum.iij.& consil.cxc.lib.vj.Ias.consi.xxviij. uol. & latius post alios.Feli. in c. ex literis.de fid.instrum.* & Alc.in tract. præsumpt.in xiij.præsump. ac xiii
17 regulæ tertiæ.] Et in effectu † communiter concludunt, quòd in his quæ spectat ad notarium in quibus error non uitiat, prout est error grammatices & ortographiæ, uel si uerbo restitutionis pro institutionis & falcidię pro legitima, & substituo pro constituo usus fuisset, quemadmodum in superioribus retuli: potest notarius errorem suum corrigere, etiam parte non citata, & sine licentia iudicis, etiam quòd parti datum esset instrumentum, quia emẽdatio neminem lædit, nec pars habet causam conquerendi cur corrigat: ut hic per Dec. Ang. Bal. & Vitalem in locis prælleg.& Alexã. hic in apostillis ad Bart. licèt enim id fiat, partis non interest, dicit: quia absque tali emendatione ualet instrumentum.d.l.errore.l.præposteri & l.ambiguitates.C. de testa. & clarius consulendo tradit idem Ale. in consi.lxxxix. colum.fin.lib.iij.& Felin.in c.ex literis, colum.iij.de fid. instrum.ubi tamen dubitat, si data sit parti copia propter dictum Bald.ibi uolentis, quòd restituto instrumento adeò tabellio functus sit officio suo quòd nec pũctum nec syllabam intellectualiter mutare posit, nisi iudicis mandato, per d.l.Imperator, quæ non probat.ideò uerior est & communis præcedens conclusio. cõsulerem tamen ante factum notario ne id faceret post restitutionem instrumenti, nisi iudice mandãte, qui ho-

hoc facere poterit etiā parte non citata, cū sit punctus iuris: ut per Bal. in d.l. Imperator. col.ij.

18 Si uerò † erratum sit in pertinentibus & spectantibus ad notarium, & sit error qui uitiaret instrumentum indictionis, puta, ne error partibus noceat, indistinctè corrigi poterit, si parti datum non sit. Si uerò fuerit parti restitutum, non nisi citata parte & de mandato iudicis: ut per præallegat. & latè Socin. in consilio.xcviij.libr.iij.Barto.tamen quem ipse & alii ad hoc citant in d. l. Imperator.circa fin. non loquuntur de indictione, sed de tempore, ut statim dicam. ideò circa indictionem siue sit error commissionis, siue omissionis, qui maior est in proposito nostro, ut superius diximus, poterit notarius authoritate propria talem errorē corrigere: quia ex adiectione temporis appositi in instrumento constat, quæ indictio apponi debeat: ut hìc per Bart. Ange.clarè in d.l.Imperator. Vitalē loco præallegat.Alex.in consi. cxc.lib. vj.Iaf.in consi. xxviij.lib.j.& Felin. in dict.cap.ex literis.colum.iij.

19 Omissio † igitur indictionis uitiat instrumentum: secus ꝙ apposita fuerit, sed corruptè & perperam: ut ex præcedent.apparet. Limitāt tamen docto.quod dictū est de omissione indictionis uitiante instrumētum ..ut non procedat, quando ex consuetudine omitteretur, uel esset dimissum spatium pro indictione annis Domini appositis.Bal.in l.pe. col.ij. C. de accus. Ang. in consi. ccvj.inci.reperit. Ale.in l.prætor ait in §.initium.ff.de edend.Corn.pulchrè in consi. xciij.cum seq. lib. iiij. Socin.in l. si nominatim. ff.de cōd. & demon. Feli. in c.inter dilectos. col. viij. & in c. imputari. col. fi. de fid.instr.Iaf. in repet.d.l.admonendi.loco præal.& Dec.in c.j. col. iiij. de fid. instr. & ultra montes in pluribus locis indictio non apponitur in instrumētis. Not.etiā diligenter,

20 † quòd si indictio posita fuerit in principio protocolli, licèt posteà omissa fuisset in aliquo instrumento illius anni ibidem inserto, talis error & omissio non uitiaret, quia cēseret repetita in eodē instrumēto: ut Alex.& Iason post alios in præalle. §.si initium.quod bene nota, quia, sæpè in actu practico uidi hunc casum, obtinuique. * ad quod uide ét Rui.consf.clix.lib.4.]

21 Quæ uerò sint † illa alia præter indictionem, que spectant ad officium notarii: & quæ sint necessaria in publico instrumento: tradunt gloss. & doctor. in l.generali.C.de tabul. li. x. Alexā.consi.xxxvii.ad fin.uolum. iij.Deci.latè post alios in dict.capit. j. de fide instrumen. & Ruin. loco præalleg.

22 Aliquando est † erratum in pertinentibus ad officium notarii, sed nō constat in quo sit erratū: ut quia omisit diem uel mensem, & non cōstat de quo die uel mense, & hoc casu notarius corrigere potest, quia officio suo functus non uidetur edendo instrumentum absque die, crediturque eidem dicenti se recordari de tali tempore, quia creditur officiali in officio sibi commisso, nisi tempus tale esset de substantia, ut in hypothecaria, uel esset

ſet inſtrumentum parti datum:quia tunc corrigere non poteſt, niſi probato erore & iudicis mādato: ut per Bartol.hîc & in dict.l.Imperator.& Dec. hîc, ac ſcribentes omnes in locis ſuprà alleg.& pulchrè Gemin.in d.c.abbate ſanè. col. fi.ubi poſt Ioā. Andr.concludit, quòd aut notarius non appoſuit diem neque locum,& poteſt authoritate propria ponere, quia conſtat ex inſpectione inſtrumenti erratum eſſe, cùm ſit impoſſibile inſtrumentum fieri ſine certo die & loco : unde ſunt iſta de concomitantibus neceſſariis ſine quibus actus fieri non potuit. ut ibi dicit text. Sinautem illa omiſit, quæ non ſunt neceſſariò de cōcomitātibus,ut quia non appoſuit teſtes ſine quibus inſtrumentum fieri potuit. cùm iſtud nō ſit de cōcomitantibus neceſſariis,licèt ſit de ualidantibus inſtrumentum,tunc fieri debet cum authoritate iudicis. Aut appoſuit diem & locum,ſed fuit erratum : & tunc ſi antequam ſit data copia parti notarius uult corrigere, poteſt, quamuis meliùs ſit ſecundum Gemin. quòd faciat nouum prothocol lum & nouum inſtrumentum propter ſuſpicionem militantem contra tale inſtrumentum correctum : ut in l. fin. C. de teſtamen. Si uerò data eſt copia parti, & iter eas ſuper hoc orta altercatio, authoritate iudicis fieri debet,ut dictum eſt.iudex uerò ſubiungit, in dando licentiam conſiderare debet an notarius ſit bonæ famę, an altercatio diei allatura ſit præiudicium aduerſario uel non. hæ præſumptiones habēt mouere iudicem ad facilius uel difficilius concedendum, denegandumúe talem correctionem, ſecundum Ioannem Andr.

Dum autem Bartolus in prædi-
23 cta deciſione † dicit † credendū eſſe officiali in officio ſibi commiſſo, & ſequuntur communiter ſcribentes in locis ſuprà allegat. intelligi debet,ne erres, quando officialis à communi electus fuit, aut de publico conſtitutus aliâs non. Bartol. & alii in l.j.C.de ponder. & aur. illa. lib.x.intellige etiam hanc concluſionem, ut pulchrè per Bald.in d.l.Imperator.colum.iij.uerſic.ſed pone libellus. & Felin.in d.c.ex literis. col. j.ubi tenet, quòd ſi errauerit notarius in appoſitione diei aut menſis, unum uidelicet pro alio ponens,nō poſſit corrigere,niſi incontinenti, ut ibi per eum.

24 Quando uerò † erratum eſt in pertinentibus ad partes & ad ſubſtātiam contractus, poteſt incontinenti notarius errorem corrigere, non autem ex interuallo,niſi errore probato & ex iudicis licentia.Bart. hic, & omnes in d.l.Imperator.Fel.in dicto capitul.ex literis. & cæteri in locis præallegatis.Scire autem oportet pro intelligētia & declaratione præ
25 dictorum, † cuius præſumatur error in præmiſsis & circa præmiſſa : Baldus, Paulus de Caſtro, Rimin. & alii in dict.l. errore. concludunt, quòd in ſpectantibus ac pertinentibus ad notarium, ut ſunt inſtrumētorum ſolennitates de quibus ſupra notarii pręſumatur error. In pertinentibus ad partes,ut eſt ſubſtātia contractus, error præſumatur partis: ideò in his quæ ſcipſit notarius

tarius non præsumitur error, neque aliter fuisse scriptum quàm dictum, ob præsumptionem pro notario militantem, ut etiam infrà dicetur. ꝙ si consuetas clausulas in instrumento non apposuerit, cùm id illi iniunctum censeatur, ut infrà late dicam notarii præsumitur error, ut per Rimi. loco præalleg.

Circa secũdam dubitationẽ prin-
16 cipalem † de iustificatione & probatione talis erroris, quæ plurifariam multisque modis fieri potest: ut hic per Barto. & Dec. per Alex. Socin. Iaso. & alios in consiliis & locis prealleg. Feli. in d. c. ex literis. Vitalem lo-
17 co prædicto. Et quòd eo † casu ad petitionem partis exhibendum sit prothocollum: tradunt Abb. & alii in c. cùm P. Tabellio. de fide instrum. & Bald. in d. l. Imperator. Quod si liber ꝓthocolli in remotis, aut lõginquis partibus sit, assignantur partes ad locum illũ, & ordinario loci scribitur, ut fiat exhibitio, & uideatur si sit authenticum &c. ut per Bartol. & Bald. in l. iudices. C. de fid. instru. & Angel. Aretin. instit. de except. in §. prætereà. colum. xxxv. ubi dicit, non
18 † audiri petẽtem, proth ocollum exhiberi: eo ꝙ de falso redarguere intendit, nisi se ꝗet ea de quibus in l. fin. C. de fid. instirum. se uidelicet in scribendo ad pœnam tallionis. prout etiam not. in l. j in. §. editiones. ff. de edend. quod not. reputat ad refrenandum malitiam causidicorũ, qui originalia exhiberi requirunt, quando sciunt illa esse in longinquis partibus. Vt tamẽ intelligas, talis inscriptio non est necessaria, quando opponẽs ciuiliter agendo & pro defensione sui iuris tantum ac citra cuiusquam iniuriam se de falso uelle redarguere dicit: ut per Rom. in consil. cccccxix. Ang. in tract. maleficiorum in uerbo, necnon ad querelam colum. j. Ias. in d. §. editiones. col. penult. Guido Papæ in q. cccclxxj. & Paris. in repe. c. quoniam contra. nume. clx. cum sequ. de prob. Et in ditione ista ex forma ducalis decreti, producens instrumentum non cogitur exhibere prothocollum, nisi ex causa.

29 De qua quidem materia, † an & quando parte requirente exhiberi debeat prothocollũ ubi exhibitum fuit instrumentum: plura scribunt Aret. in l. unum. ff. de testam. Alex. consi. cv. & cliij. uolum. iii. & consil. xiiii. libr. vj. & consil. clxxv. libr. vii. Corn. in consi. ccxxiii. colum. i. & penult. in ii. uolu. Abb. & alii in dicto cap. cum P. tabellio. Iaso. in l. fin. colum. iiii. C. de edict. diui. Adria. tollend.

30 Si instrumentum † leuatum fuerit ab alienis notulis aut ꝓthocollis nisi exhibeatur prothocollum, nõ facit fidẽ. auct. si quis in aliquo documento. C. de edend. & not. in c. cum P. tabellio. de fide instrumen. Vnde practicando quandoque dixi, quòd licèt in primo termino ad opponendum assignato nõ fuerit facta oppositio contra tale instrumentum ab alienis notulis seu prothocollis leuatum, non constare de licẽtia & commissione leuãdi, nec possit amplius opponi in patria nostra propter formam ducalis decreti: & tradita per Alexand. in consi. clxvi. uolum. ii. Si tamen non cõstet de notulis seu prothocollis

thocollis à quibus dicitur leuatum instrumentum fides non est adhibẽda. per text. in d. auth. si quis in aliquo. & not. per Pau. de Castr. in cons. cxcv. uisis in nouis. Bart. & alios in l. eum qui. in §. qui ita. ff. de uerb. obli. & Deci. in cons. cccij. nu.
31 xv. ubi ponit, non †credi notario asserent aliud instrumentum à se rogatum & receptũ, nisi actualiter producatur quãto minus ergo instrumẽtum ab alienis prothocollis leuatum ex commissione iudicis probabit nõ constante de prothocollo. In quibusdam tamen locis, ex dispositione statutaria uel stilo, exigitur oppositio patris, non constare uidelicet de prothocollo, aliâs probat, ut p Guido Papę in quæst. cccciiij. Et ubi pars dictam oppositionem facit, fieri solet illi interrogatorium, utrum uelit stare instrumento producto tanquam legitimè sumpto: quo negatiuè respondente, petitur & requiritur assignari partem ad uidendum fieri extractum & instrumentum exhibitum collationari cũ prothocollo in tali loco & hora, aut compelli notarium ad faciendum fidem de prothocollo, qui liber proprius est notarii & productio in ipsius potestate, ut per Alexan. in l. prætor. in princ. ff. de eden. & nisi exhibeat poterit puniri: ut post Bald. in rub. C. de fide instru. tradit Felin. in ca. cũ P. colum. ij. & in c. accepimus. col. fin. de fide instru. & per Mod. in auth. si quis in aliquo. prælleg.
32 Et an †de mandato iudicis possit extendere instrumentum de notis aut prothocollis alterius notarii absque citatione partis ac impunè, maximè ubi notæ illę solennitatibus necessarijs carebant: tradunt Soci. cõsi. cxxvj. libr. ij. Bologn. consil. xxv. aliâs xxvj. colu. fi. & consi. xxx. Alex. consi. cliij. uolu. ij. & consil. clxxv. li. v. dicens debere fieri mentionem de omnibus defectibus existen. in prothocollo uel notulis, de quo per eundem Ale. in consil. 14. li. vj. & Ang. in cõsi. ccvj. & cclix. reperitur causa, ubi ponit quando ab alienis prothocollis de mandato iudicis instrumẽtum leuare debeat. *Et an & quando leuare & publicare debet uel possit abbreuiaturas alterius notarij a Fel. in d. cap. Cum P. & Rui.
33 cons. cxliiij. lib. iiij.] Et si sit †foliazium reperitum inter scripturas notarii mortui, uel filza scipturarum notarii defuncti sine subscriptione & signo, an per alium not. ex iudicis commissione leuari possit instrumentum quod faciat fidem? & quicquid dicant Paul. de Cast. in l. contractus. colum. ij. C. de fide instru. Deci. in dict. c. j. col. v. & in cõs. cccxlvij. & Curt. iuni. in consi. clxij. uerior & magis communis opinio est, quòd asserto instrumento in filzis, quando non adest subscriptio & signum notarij, leuari nequeat instrumentum probans & fidem faciens. Abb. in d. capit. j. colum. iij. Paul. de Castr. in cons. cciiij. ad primum. in antiquis. & in consi. ccxxx. in ix. dubio. Ange. cons. ccxx. ad hoc. in nouis. Bald. cons. xxij. uolum. j. Barbat. cons. ix. col. vj. lib. 4. Alex. in consi. cliij. lib. 2. Mod. Asten. citantes plures authoritates, in tract. de forma. char. lxxxij. colũ. ij. Corn. post Bal. Nouel. in consi. xciiij. lib. iiij. & rubrum.

brũ.Alc.in conſ.xciiij.Et dicit Paul. de Caſtr. in prælleg. conſi. cciiij. quòd ita ſe habet generalis conſuetudo & practica notariorum. quæ quidem concluſio præſertim procedit ſtante conſuetudine, quòd ſubſcriptio cum ſigno ponatur in principio aut in fine inſtrumenti: quem admodum uidetur eſſe in his partibus Ciſmontanis. Et hanc partem pro uera & canonizata tenẽt noſtri practici, ſicque plerũque fuiſſe iudicatũ per magnũm conſiliũ Illuſtriſſimi principis noſtri audiui. Ex ſpeciali tamẽ commisſione iudicis à dictis filzis leuari poterit inſtrumentum fidem faciens interueniente ſcilicet cognitione cauſæ, & teſtiũ examine ſuper literis & publicatione dicti inſtrumenti facta de inſtrumento releuando per notariũ defunctũ, & non aliter: ut per Paul. de Caſt. in d. conſi.cciiij.* Et quibus liquet, perperã meo iudicio cõſuluiſſe Rui. conſ. clix.lib.iiij. dum uult ex foliatio tali in filza poſito ſumi poſſe & leuari inſtrumentũ per alium notariũ, quoniam in eo dicitur: Actum &c.quod à ueritate alienum eſt, niſi probaretur publicatio.]

34 An autem † per errorem & ignorantiã à notario omiſſum quid potius præſumatur, quã per dolum & malitiam: ultra ea quę hîc ad fin.ſcribit Deci.uide Barto. in l.nulli.C.de de numera. libr.xij.Alexand. in cõſ. lxxxviiij.col.ij.lib.iiij.& conſ. lxxiij. colum.ij.uolu.j.Vitalem de Camb. in tracta.clauſularum.loco prælleg. Feli.in d.c.ex litteris.Iaſon. in l.iubemus. C. de teſtamen. Alci.in tract. præſumptionum in xiij.præſumpt. iij.regulæ.

Modò ni uererer ne momus quiſpiam de inculcatione mihi occineret, hic ſubiungerem utilia quædam circa notarios & inſtrumenta, quæ in occurrentibus negotiis notaui. Quia tamen omninò extra propoſitum non ſunt: imò ſaltem de appendicijs materiæ præfatæ, & pluribus forſitan aliquando grata, idcircò ad cõmodũ & utilitatẽ maximè practicare uolentium, hic ſubiũximus.

In primis ſciendum eſt, quòd licẽt præſumptio ſit pro notario, quòd officium ſuum fideliter exerceat, & à partibus dicta ſcribat, eidemque aſſerenti mulierem uel minorem de beneficio ſibi competenti certiores feciſſe credatur: ut plenẽ per Iaſ.in l.ſi duo patroni.in §.idem Iulianus.colum.iij.& 4.ff. de iureiurand.Felin.not.in c. ſi diligenti.col.
35 iiij.de foro compet. † poteſt tamen illi fieri interrrogatorium, quid diſponat illa lex, cui aſſerit fuiſſe renunciatum, facta priùs per eum certificatione de natura & uiribus talis remedij, quòd ſi neſciat reſpondere, renunciatio nullius erit momenti. quomodò enim potuit certiorare, ſi neſciebat. iſta fuit cautela Albe. de Roſa.quam ibi ſequitur.& Ripa in l. centurio. col.xxvij. ſuprà de uulga.& in l.j.colum. v. ff.ſi cert. peta. idem Alexan.in apoſtil.& ad Barto. in l.fin.in §. ſi.ff.ad uelleia.& Felin. in dict.ca.ſi diligenti.col.iiij. Tamẽ Ale.in l.ſciendum.col. vij.ff. de uerbo.obligat. oppoſitum uerius etiam dicit in puncto iuris, quia in facultate notarij eſſe non debet, quod ſolenniter factum eſt, deſtruere, & parti præ-

ti præiudicare, ut esset si renuntiatio nullius momēti redderetur, notario respondente dicto interrogatorio, se nescire quid lex uel remedium de quibus in interrogatorio est mentio disponāt, sequitur simpliciter Alcia. in quodā tract. de præsumpt. in xiij. præsum. iij. regu. quamuis secundū eum aliqualiter minuatur de fide instrumenti. sed considerata & retenta ratione Ale. dicendum erit nec de fide instrumenti quidquam diminui. argumen. Alexand. nititur responde re. Dec. in l. j. colum. iiij. in secunda lectu. ff. si certum peta. dicens fuisse parti ius quæsitum tempore contractus cum ista præsumptione, quòd notarius intelligeret, quid esset uelleianum. unde apparente postea id non intellexisse, ius non fuisse quæsitum liquet: ut in simili dicitur in l. si qui adulterij. C. de adult. quæ ratio cessat in testibus. Mod. Pap. in d. l. j. col. vij. dicunt solutionem Deci. non satisfacere, quia hoc etiam militaret in dicto Barto. in §. si quis moriens. ibi allegato, quòd subintelligeretur illa qualitas dummodò non essent corrupti, seque putare hanc cautelam esse periculosam: quia esset in facultate notarij parti præiudicare: & ista fuit fundamentalis ratio Alex. & prius Fulgo. cui Deci. nō respondet. Hanc eā opinionē Fulg. & Alexand. sequitur Cæpol. aliam rationem adducens in cautel. cxcv. incip. notarius dans cautelam, vt in instrumento dicatur quid disponat lex uel beneficium quibus renunciatur sic se solitum facere obseruari. & hanc opinionem sequutus sum in lege prima. ff. si certū petatur. Ex quibus uides opinionem Alex. in dict. l. sciendum. contra Albe. esse ueriorem & magis communem quicquid ibi dicat Deci.

36 Et si notarius † duobus signis utatur, in crimen falsi incidit, ut not. in l. cōparationes. C. de fide instru. Alexan. in apost. ad Bart. in l. eos. ff. de fal. Aquen. in l. post dotem. colu. fin. ff. sol. matr. Felin. in ca. j. in vj. requisitio. de fide instr. vbi etiam ponit non licere alterius notarij signū

37 sibi assumere. Quid autē † operetur appositio signi in instrumento, aut alia scriptura: uide Phil. Franc. in c. si canonici. de offic. ordi. libr. vj. dum ponit casum in quo parificatur probatio per instrumentum publicum, & per literas sigillo publico sigillatas. Deci. in ca. ij. col. fin. de fide instr. & in c. post cessionem. de prob. * & Paris. in consil. lxxxviij. lib. iij. subscriptio autem testiū uel partium in instrumento publico nō est necessaria. l. contractus. C. de fide instrumen. & ibi not. Paul. de Castr. in ij. colum. salubre tamen est illam adhiberi, ne notario quicquam à partibus possit imputari: ita sępe seruari uidi, & per bonos practicos instrumenta communiri. de quo uide omnino Parisium in c. quoniam contra col. xiii. de prob.]

38 Et si conficiat † instrumētum uel scripturam sine forma publica, dicitur tanquam priuatus facere, & fides non adhibetur illi. Alexand. in consi. xlviij. lib. v. & in consi. xlvj. libr. vj. & cons. cliij. col. ij. in ij. uol. & Moder. Bon. in rep. rub. C. de prob. colum. lvij.

39 Quid si † notarius conficiat instrumen

ſtrumentum feneratitii ſeu illiciti contractus an efficiatur infamis & aliqua pœna puniri poſſit, ac ad reſtitutionem uſurarum teneat:ponũt Roma.ſing. ccclxxxv. Alexan.in l.ſi quis iniquum. in §. ſi procurator. colu. ij. ff. quod quiſque iur. & in conſ. lxxvij. lib. j.& Felin. in cap.ſi aduerſus. de hæreti.

40 Et quando duo †ſunt notarii in ſolidum de aliquo actu rogati, uel duo requiruntur ex forma alicuius ſtatuti,an unus aliũ pro teſte poſſit apponere. Et utrum ambo inſtrumento ſubſcribere ſe debeant. Et ſi de actu illo uaria conficiant inſtrumenta,cui ex illis potiùs ſit ſtandũ. Bald.in conſ.xlij.lib.v. Barb. conſi. xviij.ad fin.in iij.uolum.Soci.conſi. ij.lib.iij.Alex.cõſ.xcij. & ſeq. in vij. uolum.Corn.in conſ.ccxliij.col.fin. lib. iij. Dec.in ca. quoniam contra. col.antepe.de probat.& in ca. cũ ſuper abbatia. de offic.deleg.& in cõſ. xxxv.& cccccciiij.Mod. Bono. in rep. rub.C. colum. lxxv. & alii Mod. in auth. ſi quis in aliquo documento. ✱ C.de eden. *& Rui.conſi.cxxxj.lib. v. & Paris. conſi. lxj.lib.iij.] Et ubi

41 †ſtatutũ duos notarios requirit, hoc procedit etiam quòd inſtrumẽtum iuratum fuerit. Paul. de Caſtr. in conſ.xcviij.in antiquis incip. notandum.Corn.conſil. xxxij. li.iij. & Soci.conſ.xcvij.colum.fin.lib.j. Statutum enim diſponens quòd inſtrumentum non probet niſi in illo ad ſint duo notarii,uendicat ſibi locum ẽt ꝙ ſit iuro roboratũ: quia tollit ꝓbatoriã fidem inſtumẽti: ideò ſicut inſtrumentum non probat contractũ, ita nec iuramentũ: ut per Abb. in c. cũ contingat.col. pen. de iureiur.Paul.Corn.& Soc.in locis præalleg. Alexan. in conſ. xcv. ad fin.lib. j. & conſ.cxxv.col.iij.uerſ. unde attento in eo. & Marſ. Bono. in ſing. DCC.quod eſt ultimum. Sed quando

42 †ſtatutũ ſimpliciter annullaret ipſo iure cõtractũ & omnia in eo cõtẽta, nõ traheretur ad cõtractum iuratũ, & tunc ualeret inſtrumẽtum & contractus, quia ſtatutum ad talem contractum iuratum non extenditur. Alex. conſ. xxvij.col.iij.lib.j. & cõſ. xxxvij.lib.ij.Barb. conſ. xxj.& xxiij. col.iiij.lib.j. Dec. in l.de alimentis. col.fi.C.de trãſact.& Ripa lib.iij.de donat.& gra.c.x. Data igitur ualiditate inſtrumenti,ratio non oſtẽditur cur probari non debent: iuxta l. cũ

43 precibus.C.de proba.Et ratio †quare ſtatutum ad inſtrumẽtum iuratũ in præcedẽti caſu trahitur,ſecus quãdo annullaret cõtractum,& in eo cõtẽta,eſt iſta:quia ut dixi in primo caſu ſtatutũ tollit fidem,inſtrumentũ propterea non probat contractum nec iuramentum etiam, quia licèt inſtrumentum propter ſtatutum nõ probet, non tamen tollitur iuramentum: ideò ſi contractus iuratus per teſtes probetur, ſuũ ſortiretur effectũ: ut per Abb.& alios præalleg.Sed in ſecundo caſu ſtatutum annullans cõtractum & in eo cõtenta, non trahitur ad iuratum, deficit enim poteſtas,cùm ſtatuta laicorum iuramentum tollere nequeant: ut per Alex.in cõſ.lix. lib. j. Item quia uoluntas nõ concurrit, cum de actu iurato ſtatuentes minimè ſenſiſſe cẽſeantur, ut per Alex.Barb.Dec.Ripã & alios in locis præalleg.Et data ualiditate

liditate statuti hoc secundo casu nihil prodesset probare iuramentum per testes. quod absonũ esset dicere. Praeterea in uerbis statuti uis fieri debet: cùm enim simpliciter disponit, quòd contractus sit nullus, non trahitur ad iuratum, ut dixi: sed si diceret quòd contractus, minoris puta, in quo non interuenerint affines & solennitas talis, fictus, fraudulentus, uel dolo celebratus praesumatur, etiam quòd iuramentum interuenerit, subsistit, locumque sibi uendicaret in cõtractu iurato. ut per Bart. in l. omnes populi, in iij. q. prin. ubi etiam Alex. in apostil. ff. de iusti. & iur. Ias. in authen. sacramenta puberum: col. fi. C. si aduer. uẽ. Barb. cõsil. lxx. in ij. dubio. in iij. uol. latè Ferra. Brixien. in suis cautelis in xvj. cautel. ubi rationes assignat. Et nota bis diligenter hoc casu, quicquid cõsuluerit Barb. cõsil. xxj. lib. j. nisi statutum expresè mentionẽ faciat de iuramento, etiam quòd uelit contractum fraudulentum & simulatum censeri, non intelligitur de iurato: ut per scribentes praealleg. communiter traditur.

44 De auctoritate † notarij, de quibus posit rogari, & an inuitus instrumenta conficere cogatur, Alex. consi. ciiij. lib. v. Felin. in c. series. de testi. in c. cùm causam. col. ix. eod. tit. Dec. in c. quoniam contra. col. iiij.

45 de prob. Et an ac quando † notarius posit instrumentum conficere de pertinentibus ad eum, aut in sui utilitatem uel damnum, uel filius de contractu patris, aut pater de contractu filij uel uxoris suę: tradũt Bartolus in l. si pater. ff. de fels. Alc. in l. sciendum. col. ii. ff. de uerb. oblig.

* * Paul. Castr. in l. praetor, in princip. supra de edend.] Feli. in c. j. col. pe. de fid. inst. Barb. in. c. super quaestionum. de offic. deleg. Bologni. in repe. authen. habita. col. pen. C. ne fil. pro patr. & Ias. in l. sciendũ. praealleg. ad fin. ij. col. dum ponit quid iuris; ubi instrumentum est pro eo contra eum. Absque dubio autem testator si notarius sit, potest testamẽtum suum conficere, illudque publicare. Bart. ad fi. l. ii. ff. de stip. ser. & Abb. in d. c. quoniam. col. xvii. ubi

* Dec. chart. ulti. col. i. * Et Rui. cõs. cxxxi. lib. 5. Bal. in l. ii. supra de adop. ubi in 5. simili ponit plures alias quaestiones.]

46 Nunquid autem † credatur notario de cõmissione sibi facta, & an posit conficere instrumẽtum de ipsa commissione sibi facta, saltem actus particularis. exempli gratia, examinis testium, quod notario causae cõmitti potest, tam per ordinariũ, quàm per delegatum: secundum scriben. cõmuniter in l. more. ff. de iuris di. omnium iudic. & tradit Parisius nunc Cardi. benemeritus in repet. c. quoniam contra. nu. cxlix. cum seq.

* de proba. * & in cons. lviii. & lxi. uo. iiii.] In hoc articulo multum uariarunt doct. propter decisionem & authoritatem Bart. in l. ex sententia. ff. de testa. tut. patet ex dictis per Ale. ibi in in apost. ad Bar. & Dec. in cõs. xlii. in ii. dub. Ang. Aret. insti. de excus. tut. in §. item propter inimicitias. ad finem dicentem opinionem Bart. quòd credatur dicto notarii de commissione sibi facta, & quòd de illa posit instrumentum confice

re, in practica seruari. quod magnũ uerbũ, & bene no. reputat Aquẽ. in d. l. sciendum. col. ii. Nihilominùs dicta opinio & sententia à ueritate est aliena, quia in facto proprio testis quis esse non potest: iuribus uulgaribus. & naturali suadetur ratione, quam solam allegare sufficeret, si legem non haberemus. l. scire oportet. in §. sufficit. ff. de excus. tut. quã plurimum in superioribus exornaui. Et ideò magis communis opi. doct. est contra. Bart. in d. l. ex senten. ut multis relatis cõsulendo attestatur Alex. in consi. ciiij. lib. v. Ioan. de Ana. in consilijs suis relatis per infrascriptos. Guido Papę in q. cxxvj. Matth. de Afflict. in decisione regni. cccxvij. dominus Parisius plenè post Feli. Lanfran. de Oria. Dec. & alios in repetitio. d. c. quoniam contra. col. liiij. nu. clj. Bolog. in repe. authen. habita. colum. penulti. C. ne fil. pro patr. Dec. cons. clix. & in l. ij. col. j. C. de edend. & in d. c. quoniã contra. char. penult. col. ij. uersi. tertio. per Abb. ubi post plures per eũ relatos attestatur magis communem opinionem esse cõtra Bart. in d. l. ex senten. Et sicuti ex scriptis suis apparet opinionẽ quam tenuit in præallegatis locis lecturarum est posterior & ultima, ideò magis attendenda, tenendaque, quàm ea quam tenuisse uidetur in præalleg. cons. xlij. quia plura alia in casu ibi occurẽti accadebãt & cõcurrebãt: ita quòd nõ solùm ipsius fundamentum fuit in decisione supra relata prout ipse ibidem fatetur, sed in aliis pluribus & consequenter quicquid dixerit Ang. Are. & Aquen. simpliciter sequens opinionem Barto. magis communiter est reprobata, & ueluti ex lectura librorum cognoscere licet, plures sunt docto. & maioris authoritatis qui hoc attestantur. Si tamen in aliquo loco consuetudo aliter se haberet probareturque, illi stãdum esset. ut in terminis tradit Are. in cõsil. xxxvj. colu. fin. & tunc procedere posset. opi. Angel. Aret. & Aquẽ. suprà relatorũ. Sed cùm huiuscemodi consuetudo sit facti, nec credatur doctori illam attestanti, ut tradũt post Barto. docto. in l. de quibus. ff. de legi. & plenè alibi diximus, probanda esset per allegantem illam. Et notabis,

47 † ꝙ quantùm ad recusandum notarium causæ & actorum puta, seu commissarium & examinatorẽ ratione suspicionis sufficit solum iuramentum, cum ex tali recusatione magnum non inferatur præiudiciũ: ita consuluit Anch. in consil. cclxiii. incip. subtiliter. Alexand. in consil. ciiij. uolum. v. faciunt quæ scribit Iaso. in l. apertissimi. colum. ij. C. de iudic. & Dec. in consil. clxxiii. ad fin. & in cap. postremo. colum. j. de appellat.

48 Et in dubio † notarius cẽsetur rogatus, ut ponat in instrumento oẽs clausulas quę sunt de consuetudine: & si non apposuerit, utrũ pro appositis habeantur. uide per Ioan. Andr. in Specul. de fide instru. in §. instrumentum. Alexan. conf. j. colum. iiii. lib. v. & consil. xxviii. colum. ii. uolum. ii. & consi. lxxxix. colum. fin. in iii. uolum. Socin. consi. lxxxviii. colum. fin: lib. ii. & consil. cj. colum. ii. lib. iii. & consi. lv. & pe. lib. iiii. Ale. in l. fi. de mag. conuen. in iiii. apostil

la

la ad Bart.Felin.in c.ex literis. colū. vj.& sequ.ṡ.alleg.Iaſ.in l.ut liberis colum.iii. ubi etiam alii ſcribentes. C.de collatio.& in l.certi condictio in §.ſi nūmos. ubi alii quoque ſcribentes.ff.ſi certum pet. Dec. in cap. cùm M.in iiii.uot.de conſtit. etiam in conſi.dxxxv.colum.v.& ccccxlix. colum.iiii.Lancel.Galiau.in rub.ff. de uerb. oblig.colum.x.& in l. j. in princ.in ij.colum.illo.eo.tit.Rip.in l.centnrio.colum.xxvi.cum ſequen. ff.de uulg.Alexandrinum in §. quidam certe.l.Gallus,colum.xi. de libe.& poſth.Curt.in authen. ex cauſa colum.antepen.C. de lib. præter. * & Pariſium in conſi.xlv. lib. i. & de clauſula uulgarier, pupillariter & per fideicommiſſum,quæ in teſtamentis,quum ſit de ſolitis apponi, habetur pro appoſita.dixi in l.preci bus.C.de impub. &c. iuramentum tamen & conſtitutum niſi præſtitū fuerit & appoſitum,non debent nec poſſunt addi. aut apponi: ut p ſcribentes præalleg. Et ſi clauſulæ neceſſariæ omiſſæ fuerint an per errorem malitiam uel dolum id factum cenſeatur,diximus.ṡ.

De reprobatione uerò inſtrumēti per teſtes,ultra not.per Cano. extra de fide inſtr.in c. cum Ioannes. uide Ruin.in conſi.clix.lib.iiii.Iaſo. in conſi.cxxiiii.lib.i.& cliii. lib.ii.& Ruin.conſil.xxxvi.& ſeq.lib.iiii.

Et an & quando notarius computetur in numero teſtium,ultra nota ta in l.Domitius, de teſtamē. uide Alexand.in ii.uolum.conſi.cliii. colum.fi.lib.ii.incip.uidetur & in conſil.cxlvi.colum.ii.in eod.]

49 Poteſt autem † notarius cogere partes rogantes inſtrumenta ad ea leuanda & ad ſoluendum mercedē condignam.Ioan.de Plat.in l.fi. ad fin.C.de princ.agen.in rebus.li.xii. & uoluit etiam Bar.in l.argentarius in princ.ff.de eden.dum ait habere eum actionem ex locato. agere igitur poterit ut ſibi conſtituatur, perſoluaturque ſalarium. Et licèt Paul. de Caſtr.& Iaſ. ibi intelligant,quando notarius reddidiſſet inſtrumentū,ut agere poſſit ex locato ad mercedem.Bar.tamen ſimpliciter loquitur,ut ibi etiam per Alexan.Nec eſt ueriſimile quòd notarii, qui (ut Specu.ait)in humani &duriuſculi cōmuniter ſunt, inſtrumenta ſine mercede tradant. Vlterius probatur dicta concluſio: quia notarius & partes rogantes correlatiua ſunt.Iaſo.in d. l.argentarius. ſed correlatiuorū eadem eſt iuris diſpoſitio l.fina.C. de indict.uid. tol. partes uerò notariū cogere poſſunt ad edenda inſtrumēta mercede condigna.d. l. argentarius.cum gl. ergo ſimiliter notarius debet poſſe partes compellere redimere & releuare.Ad quod uide etiā Bartol.in l.i.in §.ludi.ff.de uari. & extraordin.cogn.Salic.ad fin.l.i. C. de eden.Canon.in c.ſtatutum. in §. notarium.de reſcrip.lib.vi. Angel. Aret.in §.cùm autem.colum.ii.inſti tu.de adopt. ubi tangit plures alias quæſtiones ad hanc materiam notarii ſpectantes.Socin.in conſi. ccxlvii.libr.ii.Firmian. in tract. de gabel.in vii.parte principali.Modern. Taurinen.in l.ii.colum.ix.C. de edend.Dec.in conſil. dcliiii. ponentem per quem taxari ipſum ſalarium debeat.ſi tamen pars ſua non

interesse dicat, cogi nequit ad leuandum instrumentum: per nota. Abbat. in c. cùm P. col. i. de fide instr. & & debet ipse not. toties mercedẽ habere, quoties instrumentũ leuat. ut omnes not. in d. l. argentarius, & in l. diuortio. in §. uir in fundo. ff. solu. mat. ubi Hercu. Perusinus & Aquẽ. in l. patris & filii. ff. de uulgar. Non
50 † cogitur tamen instrumentum edere in eodem minimè nominato. licèt interesse prætendat, nisi consuetudo aliter se habeat, cùm requiratur utilitas & mandatum. Ange. in consi. ccclii. utrum. Felin. & Deci. in. c. i.
51 de proba. Expensæ † uero instrumenti post moram debitoris leuati damno ipsius cedũt. Deci. in authen. cas. colum. iii. C. de sacrosanct. eccles.
52. Sed an possit † notarius instrumentum uel prothocollum per aliũ non notarium scribi facere. Et utrũ in subscriptione dicere debeat: quia inueni cum prothocollo; meo concordare &c. Fran. de Rampo. inter cõsi. Ange. cõsi. ccclii. testator. Abb. in d. c. cùm P. in fi. Alexan. in consi. l. col. iii. & in consi. xiii. lib. iiii. & in l. quædam. in §. nihil. ff. de edend. Socin. in consil. xxiiii. colum. x. libr. i. Felin. in c. inter dilectos col. fina. de fide instru. Lanfran. de Ori. in repetitio. c. quoniam contra. in uersic. sequitur instrumentorum productio. colu. vi. Decius in consil. ccccxlvii.
* * Paris. cons. xxviii. lib. ii. & Rui. cons. cxxxi. lib. v.] dixi post Moder. in authen. si quis in aliquo. C. de
53 eden. Et an † possit notarius ordinari facere instrumentum per alterum ex contrahentibus. Cæpolla in cautela cxxxi. & Paris. in cons. præalleg. Et si publicauerit instrumentũ antequã illud scripserit, an incidat in crimen falsi. Alexan. in consilio lxxiiii. cum sequent. lib. i. Et si dicat
54 † de uoluntate partium instrumẽtũ cancellasse, idque in margine adscribat, an fides ei adhibeatur. Alexan. consi. lix. col. penulti. & fin. libr. ii. Socin. consi. cxxvii. Feli. in dict. c. ex literis. Lanfranc. de Oria. loco præallega. colum. vii. Nec debet unquam
55 † notarius addere aut tollere de prothocollo testamentum uel instrumẽtũ, licèt testator uel partes mandent illud cancellari, deleri, aut lacerari. Bart. & Alexa. in l. ii. in §. si plura. ff. quemadmo. testa. aperian. Bald. & Albert. in rubric. & in l. contractus. C. de fide instru. Lanfran. de Oria. in præalleg. loco & Deci. in c. i. col. xxvi. de proba. Barto. tamen in authen. cassa. & irrita. ad fin. & Deci. ibidem in iii. col. contrarium dicũt. sed opiniones concordari possunt, ut dicamus instrumenta penes partem existentia sine causa esse lacerãda, & parti restituenda: notarium tamen de prothocollo suo id facere non debere, ita loqui uidentur scribentes in locis præallega.
56 Quod si † negetur quis notarius an probandum sit, & quomodò. Bal. in cõsi. cccxix. lib. j. Anchar. in consi. ccxij. col. ij. Fulgos. consi. cclj. col. j. Alexan. cõsi. cxxxviij. uolu. j & cõsi. lxxiij. ad fin. lib. vj. & consi. cj. col. ij. lib. vij. & cõsi. clxxxiiij. col. iij. & 198. in eod. Socin. consi. xxxiij. libro. j. & consi. xxxvj. colum. iiij. lib. ij. & consil. xcv. chart. j. libro. iij. Corne. consil. clxxi. col. ij. libr. j. Felin. in c. j. col. vj. de fide instrumen. Ias. in l. Barbarius.

rius.colum.x. ff. de offic.prætoris & in l. de quibus. ad fin. ff.de legibus. Rochus de Cur.in tractatu de cõsu. folio xxx. & Dec. pulchrè in consil. xj. col. vj. & in consi. xxxvj. & xlii. col. j. Alcia. in præalleg. tractatulo de præsumptio. in xiij. præsumpti. tertiæ regulæ. Et in dictione illa Sabaudiæ extat Ducale decretum in materia disponens in quadragesima
57 chart. Instrumento † autem longinquis partibus allato non creditur, si ignoretur an recipiens sit notarius, nisi adsint literæ testimoniales de legalitate notarii. Paul.de Cast. per il lũ text.in l.ij.in fin.ubi C.de ratioc. agi opor.& in cõsi.ccclxxxiiij. pract. Papien.in forma libel. oppo. contra instrumenta in glo.non fuit. Felin. in capi.j.colum.vj. de fide instrumẽto. Matth. de Afflict. in decisio. regni.cclj.& Mode.Bonon.in l.si quis ne quæstio. col.xxij. cum sequen.ff. de quæstio.
58 Nec potest notarius † de his, quæ per iudicem expedienda sunt, se impedire. Aretinus & Felin. in c. tuis. colum.fina.de testibus.Lanfranc.de Oria.loco prǫallegat.in uersic.testiũ depositiones in x.quæstio.Iaf.in l.uideamus.in §.deferre.ff.de iureiu. ubi concludunt contra Antonium de Butri.non posse notarium in prǫsentia iudicis absque illius mandato te
59 stibus iuramenta deferre. Et si † notarius attestetur sanam mentem, aut ea quæ tempore confectionis actus interuenire non potuerunt, non creditur ei. Alexand.consi.penultim.ad fin.libr.j.& consi.lxxxv.ad finem uolumi.ij. & Ferra.Brixien.in suis cau-
60 telis in ultima. Et an † notarius com putetur in numero testium, uel à pari procedat, Baldus in consi.ccclxv. libr.iij. Alex.consi.cliij.colum. fina. uolum.j.Soci.consi.cxliij. colum.ij. lib.j.& scribentes in l. Domitius Labeo.ff.de testam. Et an ab utraque
61 † parte rogatus esse debeat, Alexan. consi.cx. colum.ij.lib.ij.& in prin.l. prætor ait.ubi etiam Iaf.ff. de eden. & Abbas in c.j.colum.iiij.& v.de fi
62 de instrumen. Et † si uerba instrumenti ambigua sint, statur declarationi notarii. Alex.consi.cxlvj.colõ. iiij. in v. uolu. * plura ponunt Moder.Mediol.de hac materia in trac. prǫsump.reg.3.prǫsum.xiij.&xiiij.] & semper uerba instrumenti si ambigua sint, trahũtur ad sensum, quo sustentatur, non quo destruitur instrumentum. Barto.in.l.si quis filiabus.ff.de testamen.tutel. Felin. in c. si diligenti.colum.iiij. de foro competenti.
63 Item notarius acquirit nobis utilem actionem sine cessione: secuta tamen ratificatione, Ang.consi.lxxj. statuto. Aretin.consi.xcv. respon.ad finem. Corneus consi.50.colum. iij. lib.j.& consi.cxj.colum.vjlib. ii. & consi.clxii.colum.penult. per Deciũ in consi.ccxxvj.ccxxvv.ccccvii.colũ. iiii.ccccxxxii.colum.fin. ccccclxxxvi. Dclxi.& in l.contractus.in quinta limitatio.& in l.quo tutela. in §. nec paciscendo. & in.l. semper qui non prohibet.colum.fin.hoc nostro titu. & per Curtium Iuniorem in consi. lv.& cxx. oppositum tamen probaui in d.§.nec paciscenda. Notarius
64 † antem recipiens instrumentum renunciationis alicuius, qui se talem denominat, cùm tamen non sit, excusatur,

cusatur, pulchrè Decius in authen. si quis in aliquo. colum. fi. C. de eden. * Bald. in rubr. C. de fide instrum. colum. iij. Abb. & scrib. in c. cũ causam, colum. iii. de testib. Doct. omnes in l. fin. in princ. C. de iure deli-
65 ber.] Quod † quidem notariatus officium non possunt exercere fratres minores, licèt in testamento testes esse possint: ut per Deciũ in c. decernimus. colum. ix. de iudic. instrumenta tamen prius recepta leuare, & extendere non prohibentur. Baldus in l. alienationes. ff. familiæ erciscun. & in l. j. C. de testamen. & per Specu. in titu. de statu monachorum. in §. j. uersic. uigesimoseptimò
66 quæritur. &c. Et si † notarius condemnatus fuerit de falso, utrũ postmodum instrumenta conficere possit, si in sententia pronunciationis falsi commissi ipse notarius expresse non fuerit priuatus? Ang. in tracta. malefic. in uerbo, falsario. Bart. in consil. clxxiiii. instrumenta uerò confecta ante condemnationem de falso subsistunt & ualent. Bald. in l. ij. & l. in exercendis. C. de fid. instrumentorum. Paulus de Castr. in consi. cciii. incipien. ponitur, in antiquis Ioan. Milis in sua summula in uerbo, notarius: & per scribentes in l. Barbarius. ff. de officio prætoris. Et si notarius creatus fuerit per Regẽ, non poterit extra regnum instrumẽta conficere. Brixien. in reperto. suo in uerbo iurisdictio. in fin. Bald. & alii in l. fina. de iurisdic. omnium iudic. * Paul. de Castr. qui pulchrè limitat in l. fi. C. de temp. in integr. restit.] Felin. latè in d. c. cum P. dum examinat quis possit creare nota-
67 rios. Quid si † statutum prohibeat notarium non collegiatum instrumenta in ciuitate recipere. an inter forenses de consensu partium possit instrumenta recipere: & quid si statutum ulterius non procedat annullando, an recepta subsistant: & quid si iuramento sint firmata? Bald. in l. receptitia. in fin. C. de Episcop. & cleric. Paulus de Castro in cons. xcviii. incip. notandum. in antiquis, Alexã der consilio xliiii. colum. penulti. lib. v. & consil. xviii. lib. vj. ubi ponit notab. cautelam. Socin. consil. lxxix. colum. ij. libr. iiii. Felinus in c. cùm P. colum. fin. de fide instrumento. Iason consi. lxxx. colum. penult. lib. iii. Ripa responsorum tertio cap. ix. Decius. in §. j. l. in ambiguis. suprà eod. Brixien. pulchrè in suo reper. in uerbo notarius. & Firmia. etiam in repert. in uerbo, notarius qui esse. & Felin. in dict. c. quoniam contra. colum. xx. ubi si non collegiatus receperit instrumeutum tempore pestis quando alius notarius haberi non potuit, an ualeat, docet. de quo latius per Ripam in tractatu de peste. & Moder. Asten. in tractatu de forma. sub rubr. de potentia & effec. formæ. chart. 64. colum. j. Et si uigente
68 prædicto † statuto instrumentum fuerit receptum per notarium non collegiatum in ecclesia, an probet, ualidumque sit? Quidam affirmatiuæ parti adhærent, & fraudem statuto facientes instrumẽta recipi procurant per notarium non collegiatũ in ecclesia, cùm ecclesia dicatur esse extra territorium laicorum statuentium: ut in tit. de immunitate ecclesiæ. no. Angel. in §. fin. in authen. ut liceat

liceat matri & auiæ.& in tract.male ficio.in glo.in scalis, ad finem primæ quæst.*ubi dicit delictum in ecclesia commissum non dici commissum in territorio iudicis secularis. hinc etiam dicebat Bal.in l. cunctos populos.colum.pe.C. de summa trini. & in l.si quis in hoc genus.infrà alleg.ubi dicit quòd ecclesię sunt de territorio in quo sunt situatæ quantum ad protectionem, non quātum ad impugnationem. Dicebant similiter Angel.in consil.cxxxvii.In causa & Brixiensis in repertorio in uerbo territorium, quòd licèt locus exēptus sit in territorio quò ad sitū, tamen quò ad iurisdictionem & superioritatem dicitur esse extra territorium.Et absque dubio ecclesia est locus exemptus: & paria sunt extra territorium esse locum, ac esse exēptum c. cum episcopus, de offic. ordin.in vj.cum accumulatis per Iaso. Dec. & alios in l.fin.col.j.ff. de iurisdict. omn.iud.]

Statutum autem extra territoriū effectum non porrigit, nec comprehendit actum factum extra territorium : iuxta latè tradita in d.l.fin.& in c.ut animarum.in §.j. per illa iura.de constitut.lib.vi. & latè Mod. Bono.in l.de minore. in §.plurimū colum.vi.ff.de quæst.Sed oppositum

69 uerius arbitramur,quia & † si locus ecclesiæ exemptus sit, remanet tamē de territorio,si non exemptus ibi delinquat uel cōtrahat.l.si quis in hoc genus.C.de episc.& cle. sicuti ecclesia exempta remanet de diœcesi : ut per Ioan.in cap.si propter. in nouella.de rescrip.in vj.& post Ancha.sequitur Alexand.in consi.cxj. colu.j. uolum.j.& quòd ecclesia intra territorium sit, quamuis locus sit exemptus: tradit Bald.in l.etiam. colum. pen.C.de execu.rei iud.& Phil.Frā. in c.j.§.j.colum.iii.& iiii.de consti. in vi. * & Hippoly.de Marsi.in cōsi.xxxii.colum.ii.lib.j.& ita obseruari uidi.] facit quia clerici non dicuntur forenses,licèt nō sint subditi laicis statuentibus: ut per Dec. in consil.cclxxvi.

70 Et si † copiam alicuius authenticæ scripturę parti dederit collationatam & subscriptam (ut aiunt) nō facit fidem talis copia, nisi producatur originale * per regulam.authen. si quis in aliquo.C.de edendo.& gl. in l.ii.ff.de fide instr.Et solent in in-

71 strumentis notarii dicere † actum &c.ad denorandum rem esse perfectam.Paul.de Castr.in consi.ccclxii. colum.ii.in antiquis.Alexan.in consil.xiiii.lib.vi.Bologn.in consil.liii. Brun. Asten. in tract. de forma.fol. lxxxii.colū.ii.dum loquitur de rogitu notarii. *Et Paris.limitans in cōsil.xxvii.lib.ii.& Rimin.pulchrè cōsil.clix.colum.iiii.lib. item iiii. ubi nititur probare quòd importat publicationem instrumenti.] Et deno-

72 minatur † actus, ab hora in qua finitur:ideò notarius dicere debet actum die tali,ponendo diem actus finiti:ut traditur in l.si quis eū.in §.i. ff.de uulg.& per Inno.in c. cōsuluit. de offic.deleg.Nec debet ponere noctem,sed diem.Bal.in l.fin.C.de his quibus ut indign. dicere tamen potest,ut quotidie fit, hora secūda uel tertia noctis existentibus tribus luminaribus puta: iuxta nota. in non minorem.C.de transaction.& in l.

stipu

stipulationes. ff. de uerbo. oblig. Et si
73 † notarius sit extra clausuram siue garzale monasterii recipiens instrumentum de contractu facto cũ monialibus quæ in monasterio sunt, dicere potest actum in monasterio, licèt ipse sit extra. Alexand. in l. plerique. ad fi. ff. de in ius uocan. Neque
74 debet † notarius recipere instrumẽtũ nisi de his quæ duobus sensibus pcipit, uisu scilicet, & auditu. In aliis uerò quæ scribit, non habetur loco notarii: licèt testis de omni sensu corporeo deponere posit. Bal. in l. ii. ad fin. ff. de feriis. * Et ubi actus non radicatur ex consensu, sed ex euentu uel naturæ uel facti, notarius non potest ualidè rogari, ut de natiuitate uel morte alicuius, aut de homicidio: ut per Alexand. & alios in l. prætor ait, suprà de eden.]
75 Et si † apostillauerit instrumentum aut prothocollum, an, quomodo, & quando probet. Bart. in l. i. ff. de his quę in testam. delen. Ancha. in consi. ccccxxxj. Alexand. consilio. xiiii. lib. vj. & in l. si unus. C. de test. Ioan. de Anan. in consi. xxxviii. Frã. de Curt. in consi. cxlv. colum. antepen. Abb. & alii in dict. c. ex literis.
76 Et si † receperit instrumentum die feriato, in honorem Dei ualet. Abb. in cap. fin. colum. v. de fer. & etiã iuramenta ibidem apposita, quicquid sentiat Abb. ita consuetudine introductum est, quemadmodum scribit Caietan. in sua summa in uerbo, in festo prohibita.
77 An † autem & quando ualeat pactum uel statutum, ꝙ solutio uel talis contractus per instrumentũ tantùm probari posit, & nõ per testes: tradunt Rom. in sing. cciiii. dubium est. Anchar. in consi. cccl. Fulg. cons. ccviii. Cæpolla caute. ccl. cum seq. Alex. consi. lxviii. uolum. iii. & cõsi. lviii. in quarto. & consil. l. & ciji in quinto. Barb. cons. xix. j. uolum. Ias. in l. ubi pactum. colum. v. C. de trã. & in auth. iubemus. colum. j. C. de iudic. & Dec. in c. ii. charta ultim de iudic.
78 Et tanquàm † ab igne caueat notarius, ne attestetur realem numerationem uel traditionem, nisi interuenire uideat: ut per Felinum in c. si cautio. colum. xvj. & sequen. de fide instrumen. Corn. consi. lxj. lib. iij. Ias. in l. singularia. fol. ulti. ff. si certũ petat. ubi Dec. colum. fin. Et ibi inuenies, an consuetudo excuset notarium à falso. Et ex ibi dictis credo ꝙ licèt notarius in instrumento dicat talem cõsensum esse habuisse & recepisse prout re uera habuit & recepit in præsentia mei notarii, & testium suprascriptorum scutos centum puta, in falsum nõ incidit quãuis probetur pecuniam tunc ibi nũmeratam non fuisse tantæ quantitatis: quia dummodo notarii uideant numerari pecunias, non solent penitus & ad unguem inspicere an fint præcisè illius summæ & quãtitatis, sed stant relationi partium quarum interest: ideò talis cousuetudo excusare uidetur notarium à pœna falsi, & à quauis alia per predicta.
79 Et ubi † notarius debet cum tali solennitate & forma instrumentum conficere, actu aliàs remanente inualido ex dispositione statuti, non probabit, quamuis iuratum sit, licèt cõtractus iuratus p testes probari posit.

sit.Paul.de Cast.in consil. xcviii.inci.notandum in antiquis. & in l.seruum filii.in §. eũ qui chirographũ. ff.de leg.j.& per Soc.in consil.xcvii. uolum.j.

80 Et instrumentum † confectũ per notarium publicum dicitur probatio probata,& non probanda, ac ueritas apparens: euidentisśimeque cõstare dicit illud de quo extat instrumentum,cùm uerũ solenneque præsumatur alio nõ apparente nec probato.l.& si post diuisionem.C.de iuris & facti ignor.l.fi.C.de edict. diui Adr. tollen.Bald.in l.ij.C. quando fisc.uel priu.Ang.pulchrè in l.j. ad finem suprà de furt.Ruin.consil. clix.colum.vj.lib.iij.Paris.consi.xxviij.colum.iij.lib.ij.ubi latè de illis tribus præsumptionibus ex instrumento publico resultãtibus.] Curt. Senior latè in repe.l.admonendi. colum.xliii.ff.de iureiuran.Dec.in c.licèt causam.in iij.not.& in cap. cùm speciali. in §.porrò.colum.j.de app. Ias.in prin.l.j.in vj.colum.ff. de noui oper.nunc.Paul.de Castr.in consil.cccxxiij.colum.ij.in antiquis.Barba.in consi.xliij.colum.iiij.& seq. libr.j.Dec.in consi.dlxxxiiij.colum.ij. & dclxxxij.& per Alci. loco præallc. in xiij.præsum ptione.iij. regulæ. Et

81 quamuis † matrix & originalis scriptura notarii non reperiatur, fidem non perdit instrumentum leuatum. Bald.in rubr. C. de fide instrumen. colum.ix.Paul.de Cast.in consil. ccxxx. Felin.in cap.cùm P.colum.j. de fide instr.& Aquen.in auth . si quis in aliquo documento. colu.j. C. de edend.

82 Ad hoc autem ut † ipsum instrumentũ probet,continere debet non solùm locum in genere, uerũetiam locum loci in specie, maximè ex consuetudine generali,ut per doct.in c. primo de fide instru.Ang.in consil. ccxx.incip.Ad hoc.in nouis.Pau.de Castr.& alios in.l. de pupillo, in §. qui nunciat.ff.de oper.nou.nuncia. Philip.Franc. post alios Cano. in c. Abbate sanè.colum.fin.de re iudic. in sexto . & in data ipsius libri sexti. & Alexand.in consi.lix.colum.ii. in ii.uolum.

Et heres notarii,qui est notarius, non potest sine licentia & commisśione iudicis leuare in publicam formam instrumenta ex prothocollis defuncti, ut per Paul.de Castr. in l. quædam in.§.i.ff.de eden.

83 Aliud † uerò est instrumentum, aliud contenta in instrumento.Feli. in c.cum uenerab.colum.vii. de except.& in c.capitulum sanctæ Crucis, colum.xv.de rescript. Bald.in l. alia,colum.ii.C.de his quibus ut indig.ubi pulchrè loquitur:inquiens, quòd si quis confiteatur nõ contentum in instrumento negotium, sed ipsum instrumentum , quod inualidum reperitur, quemadmodum nõ subsistit instrumentum , ita nec con fessio .

84 De registro, † an probet, & sic utrum sufficiat producere registrum, tradunt Felin.in cap.fin. ad fi. de fide instrumen.& Lanfran , de Oria, in repet.d.c.quoniam contra:in uerbo sequitur instrumentorum productio .

* Postremò sciendum est, quòd

85 † instrumenta de iure communi nõ habent executionem paratam , sed requi-

requiritur libellus, litis contestatio, ordo iudiciarius & sententia, quam obtinere difficile sæpe est, etiam pro iustitia pro petente sit, ut experiẽtia docet. quæ conclusio probatur in l. si pacto quo penam.C.de pact. secũdum Paul.Cast.ibi.qui text. hoc nõ probat, quum non appareat stipulationem illam redactam fuisse in instrumento, ut ibi per Aretin. melius probatur in.l.minor xxv. annis cui fideicommissum.ff.de minorib. ibi, paratam ex causa iudicati persecutionem nouo contractu ad initium alterius petitionis redegerat. qui text. ad hoc reputatur melior de toto corpore iuris, secundum Ias.in l.fina.in v.not.C.de edic.diui Adria. & ante Ias.id dixerunt Ange.& Alex.in.l.si cum dotem, in §. eo autem tempore colum.ii.suprà solu.matrim. & Aretin.in d.l.si pacto.ad idem text. loquens de instrumento testamenti, magis fauorabili in l.ait prætor, in §.si iudex. suprà de re iudic. Ratio conclusionis est, quia executio nec potest nec debet fieri, nisi præcedente sententia, aliterque facta retractãda reuocandaque uenit.l.si cum nulla, suprà de re iu.l.prima.C. de executio. rei iudic. cum not. ibidem per Doctor. & per Aretin.in d. l. si pacto. mirum ergo si instrumentum, & conuentiones non habent executionem paratam, ex quo non præcessit sententia.

Ea propter statuta disponentia quòd instrumenta habeãt executionem paratam, sunt contra dispositionem iuris communis & strictè intelligenda, ut per Paul.de Cast. in d.l.si pacto. Alexand. in d. §. si iudex. Barb.in consil.xlii.colum.i. uolum.i.& Corn.in consil.lxix.lib.iii. unde stante tali statuto, quòd instrumenta habeant executionem para-
86 tam, † si contra fidem eorum sint aliqua indicia uel præsumptiones, debet executio in suspenso teneri, donec indicia fuerint euacuata: secundum scriben.in l.ii.per illũ text. C.de falsis.& Barba.in consi.xliii.libro.ii.

Fit autem prædicta executio stante statuto supradicto: etiam in eo quod tacitè ex instrumento colligitur, ut per Dec.in d.l.fi. colum. vlti. ubi Curr.ix.& eundem Dec.in consilio ccccxvii.ad fi.

Et pariter fieri debet prædicta executio, etiam quòd instrumentum confectum esset in alio loco, quàm in loco ubi tale statutum uiget: ut per Paul.de Cast.in l.à diuo pio. in §.j.ff.de re iudi.

87 Et si de debito, puta, † non esset cõfectum instrumentum, uel in materia præsenti testamentum, cautela erit, facere examinari testes ad perpetuam rei memoriam in scripturãque redigi, & inde ex ea, ut ex instrumento uel testamento executionem petere aut hãc missionem in possessionem requirere, secundum scrib. ut post Ang.concludit Pau.de Cas. in l.iii.in fi.C.de inof.test.Corn. in d.l.fin.col.v.ubi Curt.xii.& Guido Papæ in.q.cxxxii.

88 Sunt tamen multi casus † in quibus instrumenta habent executionẽ paratam secundum Ale.& Ias. in d. l.fin.in primis col.& in d.§. si iudex & Alex.in d.§.eo. autem tempore, col.ij.Aret.in d.l.si pacto.Bald.Nouel.

uel.in tract.dotis fol. viii. & Iaf.in l. tale pactum.§.fi.in ult.col.ſ.de pac. Primus caſus eſt in d.l.fin. de inſtrumento teſtamenti non abolito nec cancellato producto per hærede͂ petentem ſe mitti in poſſeſsionem rerum, quas defunctus tápore uitę & mortis poſsidebat, ut ibi per Barto. Bal.Alex.& alios.& Alex.in locis.ſ. alleg.fauore ultimæ uoluntatis uidelicèt, ut ibi per Doct. & per Iaſ. in l. quæ delegato col.j.ſ.de leg.j.& Deci.in l.in teſtamentis, ſ.eo.tit.quod eſt contra tex.in d.§.ſi iudex. ideò legatarius petens ab hærede legatum ſeu fideicommiſſum, pro tali petitione nō eſt executio parata, quicquid poſt Ang.dixerint Alex.& Iaſ. in d. l.fi.col.i.& ii.tex.eſt in d.§.ſi iudex. ut per eundem Ale. ibidem & in d. §.eo autem col.ii.& Dec.in d.l. fin. in vi.not.qui text. prædictis non obſtat, quum loquatur in ipſa prima parte, quando non apparebat contradictor, ſicque de præiudicio alterius non agebatur: ſecus eſſet dato legitimo contradictore, ut apparet in illo eo.tex.in uerſi.ſin autem aliquis. quia tunc attenderetur potius exiſtentia quàm apparẽtia, & ſic ueritas rei.c, iudicantem.xxx. q.v. & l. ii.C.de eden.cum uulg.

Alius caſus eſt in inſtrumento depoſiti ſecundum Alex.& alios. in d. l.fin.& in aliis locis ſuprà alleg. per l.penul.C.depoſ.ibi, illicò modis omnibus compellatur: aduertendum tamen eſt, quòd illa prærogatiua data eſt depoſito, ne contractus, qui ex bona fide oritur, ad perfidiam trahatur, ut ibi dicit tex.& ſic, etiam quòd non eſſet factum inſtrumentum, dummodo conſtaret de depoſito. Et ultra dicta per ſcriben. in locis ſupra allegatis ad hunc caſum uide Felin. in c. ſicut, colum.iii.de re iudi. & Iaſ.in l.ii.colum.iii.ſ.de iureiuran.

Nec obſtat quòd ubi intentatur actio, ſit dandus libellus, & ſeruandus ordo iudiciarius.l. j. ſuprà de eden.ergo non uidetur uerum in cauſa depoſiti executiuè procedi: ut poſt Bal.& Salice.uolebat Iaſ.in d.l. ſina. colum. ij.quia reſpond.poteſt, illud procedere quando imploratur officium iudicis pro executione, ſecus quando ageretur uia actionis ex contractu. doctrina eſt Bartol.communiter approbata in.l. intra dies ſuprà de re iudic.Alexand.& aliorū in l.unica.ad fin. principii ſuprà ſi quis ius dicen. non obtemper. & Iaſo.in d.l.ii.colum.ſecunda & quarta de iureiur.

89 Rurſus † intelligas d.l.penultim. in depoſito uero & naturali, quando conſtat de enumeratione uel traditione rei ex cauſa depoſiti cum promiſsione de reſtituendo, ſecus eſt in depoſito ficto & confeſſato, puta, quando quis confitetur habuiſſe centum à me ex cauſa depoſiti promittens reſtituere: ut poſt Bald.conſuluit Soci.in conſil.cxliii. in lib.j.

Prædicta autem executio in cauſa depoſiti non poteſt fieri per iudicem ſæcularem contra clericum depoſitarium, quicquid dixerit Alex. ſed debet & poteſt fieri per iudicem eccleſiaſticum, ut dixi in.l.j. ſuprà de iudic.

Alius caſus, ubi inſtrumentū habet

bet executionem paratam, quando
90 est iuratum † secundum Alex. & Ia so.in d.l.fin.colum.i.& ii. quod intelligi debet, ut declarat Ias.in d. l. ii.colum.fin.de iureiur. quando iuramentum tendit ad decisionem, alias secus, ut per eum.

Item instrumenta habent executionem paratam, quando statuto ita cauetur, ut dicunt Doct. quod indubitati iuris est.

Alius casus est, quãdo instrumentum est guarentigiatum, ut p Bart. Alexand. & alios in d.l. si iudex. & in d.l.fin. est autem guarentigia praceptum quod fit per notarium rogatum de instrumento parti roganti, ut obseruet in eo contenta. quod quidem præceptum fit in uolentem & acceptantem. & sicuti uerum pręceptum iudicis tunc habet executionem paratam.l.si debitori.ſ.de iudi. ita istud, secũdum præfatos.& Paul. Castren.in d.cõsi.lxxiii. in antiquis Corn.in consi.ccxxxviii.& cclix.lib. iii.& Iaso.in l.error, col. pen. & fin. cum aliis quæ adduxi in d.l. i. ſ. de iudi.& habetur etiã in tractatu speciali de guarentigia.

Alius casus est, quando confessio
91 facta esset in iudicio, † calore enim ipsius iudicii habet executionem paratã.l.unica.C.de confess. & ibi no. Bart.in not.iii.Ias.in d.l. tale pactũ, in §.qui prouocauit, colum. fina. & Afflic.in decis.Regni.ccclxxxvii.

Et in ditione Illustriss. Sabaudiæ Ducis conuentiones & apõtuamenta (ut ipsi appellant) facta corã pręside & Cãcellario Illustrissimi principis habent executionem paratam tanquàm facta coram iudicibus, quibus de ueritate rei per prædicta liquet & apparet: & ita obseruant. facit.l.i.ſ.de offic.præf. præto. cum no.per Ias.& Matth.Afflic. in locis proximè alleg.

92 Quid de instrumentis † in forma Cameræ, quæ in Vrbe Romana & multis aliis in locis fiunt per tabelliones expertos, de quibus per Abb. in c.P.& G.colum.iiii.de fide instr. Hippoly.Bonon.in l.si quis ne qõ. colum.xiiii.& seq.supra de quæstionibus.& Paris.in consil.ciii.libr.iii. cum similibus. Ista habent quasi executionem paratam, quia confessato debito in iudicio per procuratorem ad hoc in tali instrumento constitutum, potest uirtute dictæ confessionis ab executione inchoari: ut per Pau.de Cast.in d.l.à diuo pio. in.§. primo faciunt quæ diximus suprà de confessione, & quæ in proposito scribit Bal.in l.peremptorias. col.v. C.senten.rescind.non posse.

Et an producens instrumentum censeatur ipsum in omnibus & per omnia approbare & confiteri omnia in eo contenta uera esse? uidete text.no.in l.fi. cum ibi not. p Paul. Cast.ſ.de inoffi.testam.Ale.in consilio cviii.colum.ii.lib. v. Parisium in c.cum uenerab.colum.xviii. & sequen.de excep.cum multis aliis quæ cumulaui in l.edita, in princi. C. de edend.

SVMMARIVM.

1 *Hæc regula in peculio profectitio etiam hodie procedit.*

2 *Quicquid acquirit filius uel seruus, patri*

patri & domino acquirit. Et hoc immediatè. num. 6.
3 *Seruus & filius in acquisitione quomodò differant.*
4 *Hæc regula non procedit in peculio castrensi nec aduentitio.*
5 *Nec in detentatione.*
7 *Verbum uidetur, ueritatem importat.*
8 *Omne possessorum est triplex. Et quomodò intelligitur.*

L. XCIIII. METIANVS.

FILIVSFAMILIAS neque retinere, neque recuperare, neque adipisci possessionem rei peculiaris uidetur.

SVMITVR ex legibus per gl. hîc alle. Et quicquid sentiat Dec. hic in pri. ibi no. ꝙ isto iure. & circa fi. uers. & regula limitatur ut hodie nō procedat, hunc tex. malè intelligens.
1 Dico †regulam nostram in peculio profectitio prout loquitur adhuc hodie incorrectam esse, quia in tali peculio ex eoq; acquisitis per noua iura nihil immutatum est. §. j. cum no. ibi per Ang. inst. per qu. per. no. ac.
Notandum igitur ex isto tex. est,
2 ꝙ † sicuti seruus domino, ita filius patri omnia præter castrensia acquirebant, adeò ut nec momento subsisterent in persona filij. l. placet. ff. de acq. hær. & idem esse respectu possessionis, ut hîc uult Iurisconsf. acquisitio enim quæ omnia fit ex capite, & iure patriæ potestatis, fit ministerio legis sine facto hominis, quod non est regulariter in alijs casibus in quibus ex persona alterius accipere quis debet: secundum Are. in pri. d. l. placet. ideò incōtinenti fit, & patri etiam ignoranti ex causa peculiari acquiritur, quamuis ab alio possideatur. l. quicquid. ff. de acqui. poss.
3 Differentiaque est in hoc † inter filiū & seruū quoad acquisitionē quā facit seruus: fit. n. medio possessionis ipsius. l. j. §. sed per eū. ff. de acq. pos. meritò nobis non acquiritur possessio, si ab alio possideatur: sed acquisitio quæ fit per filium, non causatur medio posses sionis ipsius filij, cum persona libera à sciente possideri non possit. §. fi. l. cū hæredes. ff. eod. titu. sed fit medio iuris patriæ potestatis, quæ semper durat, licèt filius tanquā seruus ab alio possideatur: secundum Are. in d. l. quicquid.
4 In peculio † uerò castrensi aliud est: & in aduentitiis erit etiā hodie aliud. Iura enim antiqua correcta sunt. l. cum oportet. C. de bo. quæ li. & insti. per quas per. no. acq. §. j. cū ibi not. per doct.
5 Nec etiam procedit † hæc regula in detentione & tenuta, quæ meri facti est. ista enim remanet penes filiū, non penes patrē, ut hîc per Dec. & Are. in d. l. placet. ad fi. j. col. Dū generaliter concludit, ꝙ in his quæ meri facti sunt, prout est implementū conditionis, & in quibus factum personæ cohæret, tale factum domino uel patri communicabile nō est: nimirum ergo si patri non acquiritur. Faciunt not. per doct. in l. j. in glo. in uer. uarios. ff. si cer. pet. & per Dec. in cons. cccaj. col. iiij. & seq. Prædictis adde etiā Are. subtiliter loquētem in l. cum filio. col. ij. & vj. ff. de

lega. j. ubi ponit talem acquisitionē fieri patri, licèt protestetur, quòd nō uult rem ad se pertinere: cū non pos sit derogare iuri patriæ potestatis, cuius medio fit acquisitio, de quo la tius dixi in l. inuito. ff. eo. tit. Et quē admodum post Raph. uult ibi Arc.
6 † acquisitio quæ fit per tales personas, non acquiritur primo ipsis, & de ipsis transit in patrem uel dominum, sed immediatè per eorum ministerium creatur in persona domini uel patris, ita ut nullum ius acqui ratur quærenti, sed solùm causetur in psona domini uel patris quibus fit acquisitio, ut post Raph. Comē. * uoluit Aret. in d. l. cum filio. * sed communis & uerior opinio est ad oppos. quòd acquisitio quę fit nomi ne filii uel per actum ciuilem stipulatione puta, uel aditionem hæreditatis fiat & causetur in persona filii, & inde confestim in patrem trāseat d. l. placet. ita Bart. in l. frater à fratre, colum. vij. uersi. secundò quero. ff. de condi. indeb. Aret. met in d. l. cum filio, col. vii. & sequen. ubi Moder. Senenses Iuniores fol. xvj. colū. iiij. uersi. promitte primò. ubi respō. ad rōnes Rapha. & si dicas, quomodo est possibile quòd acquisita nec momento subsistant in persona filii si ei primo acquiritur? respon. ut dixi. ff. in l. inuito. ꝙ intelligitur post acquisitionem factā, quia legis mysterio incontinenti posteà fit translatio in patrem. possēt etiam dici ꝙ momentanea (ut ibi dixi) nō sunt in consideratione, ideo quum statim acquiratur patri, dixit nec momento remanere penès filiū: quia in continenti transit in patrem. [In obligationibus ergo quæ filii nomine contrahuntur uel per actus merè ciuiles, puta, stipulationem uel aditionē hæreditatis, acquisitio causatur primò in persona filii, posteà transit in patrem. in obligationibus uerò quæ contrahuntur per actus naturales, puta, numerationem uel traditionem rei nomine patris factas, acquisitio causatur directò in persona patris secundum Bart. in loco suprà alleg. Et sic actus naturales fortiores sunt ad acquirendum actionem & obligationem, quàm ciuiles, ut suprà de acqui. rerum domi. l. ea quæ ciuiliter. tradit Curt. in l. singularia, col. v. suprà si cer. pet.]
7 Ex quibus patet † uerbum, uidetur, in hac regula positum, ueritatē potius quàm fictionem referre, prout aliàs plerunque: ut dixi in l. non uidetur cœpisse, ff. eo. tit.

Secundo ex isto text. uidetur prin
8 cipaliter colligi posse, omne † possessorium esse uel retinendæ, uel recuperandæ, aut adipiscendæ: ad idem §. sequens. inst. de interdi. ubi Imperator latè prosequitur: sed uidetur addi debere qnartum, uidelicet conseruandæ: de quo in l. iii. in §. missum. ff. de carb. edict. & in l. j. C. eo. titul. ideò Bald. in §. fi. in tit. de prohib. alie. feud. per Feder. arguit Imperatorem fuisse diminutum in d. §. sequens. Pro solutio. uide Alexand. & Moder. in d. l. j. & Ripam in rub. de causa possess. & proprie. ubi concludunt, quòd interdicta possessoria sunt tria. d. §. saquens. iudicia plura, & istud conseruandæ diuersum est ab illo retinendæ: estque extraordinarium iudicium, & non interdictum.

dictum. ideò &c.

SVMMARIVM.

1 *Abundans cautela non nocet, et quo modò procedat. nu. 2.*
3 *Solennitas quæ non requiritur, si exprimatur sed ineptè, non uitiat.*

L. XCV. VLPIANVS.

NON solent, quę superabundant, uitiare scripturas.

SVPERABVNDARE, superfluere, & superuacaneum esse, synonima uidentur: superesse uerò, aliud est. Gell. pulchrè c. xxii. lib. j. De hac regula plura dixi in l. quæ dubitatio nis. & in l. omnia quæ iure. §. eo. & sunt diuersæ regulæ ut occurramus arg. euitandæ superfluitatis. iuxta §. quibus. in consti. C. loquitur illa ubi expresio facta fuit dubitationis tollendæ causa, hæc in superabundantibus quæ non uitiant. Hinc defen-
1 ditur uulgatũ de † abundanti cautela quę nõ nocet. l. testamentum. C. de testa. ubi gl. hanc regulam & alia quędam citat. Quod intelligas nisi
2 superfluitas † uitiosa esset, ut quia contra naturam & formam actus, sicque inseparabilis esset: tunc enim uitiatur & non uitiat. l. actus. ubi dixi §. eo. & in d. l. quæ dubitationis: no. Rim. & alii in d. l. testamentum. De quo quidem inculcationis uitio, uide l. quæ extrinsecus. ff. de uerbor. obl. & l. certi condictio. in prin. cum not. ff. si cer. pet. Et facit hæc regula
3 ad illud brochardicum, quòd † ubi aliqua solennitas non requiritur, uel causa exprimi non debet, si adhibeatur aut exprimatur, sed ineptè, quòd non uitiat. de qua materia late per Feli. in c. cum ordinem. in primis col. de rescrip. & in c. examinata de iudi.

SVMMARIVM.

1 *Verbum, soluere, quid significet.*
2 *Verbum, solutionis simpliciter prolatum, intelligitur de satisfactione.*
3 *Condennatus in amputationem manus, nisi 100. persolueris, an liberetur datis fideiussoribus.*
4 *Hæc regula quando non procedat. & num. 5.*
6 *Soluendo intelligitur, qui idonea pignora paratus est dare.*
7 *Et qui nomina debitorum habet.*
8 *Soluendo non præsumitur, cuius bona uenduntur.*
9 *Soluendo in dubio an quis præsumatur.*

L. XCVI. VLPIANVS.

NEMO dubitat, soluendo uideri eum, qui defenditur.

PONDERA uerbũ uideri, quod improprietatem denotat. Sol-
1 uere† autem propriè religare est: iuxta illud Virgil. Soluite me pueri &c. Sed quoniam qui debent, obligati sunt creditori, soluere etiam, pro debitum reddere usurpamus. Hinc per metaphoram solutionis uocabulum ad omnem liberationẽ quoquo modo factam transfertur, magisque

ad substantiam obligationis quàm ad nummorum solutionem: unde soluere pro satisfacere usurpamus. l. solutionis uerbum. ff. de solut.& l.satisfactio. illo eo.tit.dum ait, satisfactio pro solutione est.habet ét alios significatus uerbum soluere, ut apud poetas,historicos,& oratores habetur.

Ratio præsentis regulæ est, quia secundum ueteres regulas alienę rei nemo idoneus fideiussor sine satisda tione intelligitur.§.pen.insti. de satisd.alium igitur defendens pro defenso satisdat,qui ex quo fideiussores habet,à quibus exacturus est,creditor,non est mirum si quantū ad creditorem ipsum soluendo uideri

2 dicatur.maximè cum †uerbum solutionis,simpliciter ut dixi prolatum, non intelligatur de solutione nummorum tantum, sed de satisfactione.dict.l.solutionis. & l.ij.in §. j. si cert. pet. & dixi etiam in l. plus cautionis.suprà eo.Ille autem dicitur esse soluendo,qui solidum soluere potest.l.soluēdo.suprà titu.j.per se uel per alium scilicet,quia habet fideiussores puta:secundū gl.ibi, per hanc regulam. Quapropter cum aduersus furem lex det fulloni actionem si fullo sit domino soluendo, nisi solidum prēstare ualeat. non dabitur sibi actio.l.itaque.ff.de furt. nc compellatur dominus ex uno iudicio duo facere, ut uidelicet contra fullonem ex locato agat, & quanto minus consequeretur,aduersus furem condicat, id enim esset ei dē damnosum. Qui igitur idoneos fideiussores habet, soluendo esse dicitur.Et sic deciditur quæstio hic ta-

3 cta per Bar.†q͏ condemnatus in amputatione manus,nisi cētum persolucrit,liberandus sit datis idoneis fideiussorib.per hanc regu. & ita uoluit ipse Bar.in l.itē liberatur. in §. i.ff.quib.mo.pig.uel hy.sol. & sequitur hic Dec. Sed uerius est op. quia pecuniaria requiritur solutio: ut per eundem Bart.in l.j.ff.de cust.reo.& per Ias.post Bal.in l.j.co.j.ff. qui satis.cog.& Mod.de Fan.in tract.de pigno.in v.parte pri.col.j.& Soc. cōs. xciij.uol.j. Probaturque per ea quæ scripsi in dict.l. plus cautionis. quia cum uerbum soluere,adijciatur quātitati & pecuniariæ prestationi,prout in quæstione Bart. hic, intelligitur de pecuniaria solutione, ut ibi diximus.Ex quo patet sol.ad arg. ex ista regula sumptum, quia loquitur de solutione simpliciter, quæ ut dixi, pro satisfactione capitur.quæstio autem Bart. de solutione quantitatis uel pecuniæ, quæ uerificari non potest in datione fideiussorum.Habes igitur ex prædictis † declarationem cum lim.ad præsentem regulā, ut intelligatur quādo in lege fit mē tio simpliciter de solutione: secus si de solutione pecuniaria,quia intelligi non posset,neque uerificari in datione fideiussorum.

4 (marginal, at "Habes igitur")

5 Limita †& secundò istam regulā ut subtiliter per Bart.in d. l. j. ff. de cust. reo. dum respon. ad regulam istam.Et quemadmodum soluendo esse dicitur, qui dat fideiussores idoneos,idem †est in eo qui idonea pignora paratus est dare:per d. l. plus cautionis. cum ibi dictis. Soluendo etiam dicitur secundum Deci. hic,

6 (marginal, at "idem †est")

7 †qui in nominibus debitorū æs suū habet

habet, modo idonei sint, & bonam agnoscant: ut per Alex. in l. facere.
8 ff. solu. matrim. Sanè is † cuius bona ueduntur, minimè soluendo præsumitur. l. tres tutores. in fi. cũ ibi not. per Bart. ff. de administr. tut. secundum Dec. cuius dicta simpliciter sequitur Alciatus in d. l. soluendo. §.
9 tit. j. in dubio autem † quis præsumitur esse soluendo secundum glo. in c. bonæ memoriæ. el j. in uerbo. naturam. ad fin. de elect. quã sequitur ibi Panor. sed glo. uidetur mihi contrarium sentire. dum in fin. citat l. ex persona. C. de prob. quæ uult, quod asserens quem fuisse soluendo probare debet: ergo non præsumitur. ideò uide Bart. Ias. & alios in l. si uerò. in §. qui pro rei. colum. fin. qui satisd. cog. concludentes communiter post gl. ibi, quòd fundans se in paupertate uel diuitijs id probare tenetur tanquam fundamentum intentionis suæ. Et illud commune dictũ quelibet præsumi idoneum, intelligi respectu morum & bonitatis à natura insite, non quãtum ad facultates, quæ à fortuna ueniunt.

SVMMARIVM.

1 *Verba ambigua in instrumento posita declarantur per notarios.*
2 *Hæc regula quãdo habeat locum in contractibus.*

L. XCVII. METIANVS.

In ambiguis oratiõibus maximè sententia spectanda eius est, qui eas protulisset.

SVMITVR ex legibus in glo. alleg. Verbum illud maximè, secundum gloss. respicere potest primam & secundã partem legis. Tu secũdã partẽ dicas determinare, nõ primã: quia si oratio nõ esset ambigua, sed clara, declratione opus non esset nec coniectura. l. cõtinuum. §. cùm ita, & alijs ibidem allegatis. ff. de uerbor. obligat.

Exẽplificari potest ista regu. multipliciter, ut hîc per glos. & latiùs exempla glos. prosequitur Dec. hîc & pleniùs in c. cùm uenissent. de iudi. & in c. cũ ecclesiasticæ. de except. ubi etiam alij scribentes. & per doct. in l. fi. C. de legib. & in l. ex facto. ff. de
1 vulga. potest exemplificari pariter in † ambiguis orationibus positis ĩ instrumentis. per notarios, ut stetur in terpretationi & declarationi ipsorum, ut in teste. c. cùm clamor. de testi. & latiùs dixi in l. si librarius. suprà eo. nu. 62.
2 In contractibus † regula ista locũ nõ habet: imò oppositũ uidetur debere seruari, ut cõtra eũ qui uerba obscurè protulit, interpretatio fiat secundum glo. per l. ueteribus. ff. de pact. ĩ superioribus per me exornata. facit optimè text. ĩ c. contra eum. de reg. iur. ĩ vj. Hocque uerũ est secundum Alber. hîc si potest secundum intellectũ utrisque ualere, aliâs pro ualiditate actus fit interpretatio. l. quoties. de uerb. oblig. & de uer. sig. Postremò de differentia ambigui, & obscuri: & de triplici ambiguitate: uide que scripsimus in l. semper in obscuris. suprà eo. *Et in ambiguis absolutum non debet esse iudiciũ. tex. not. in cap. fi. 33. dist. pulchrè per

 Matth.

Matth.de Affl.in decisi. Regni 13. col.fin.]

SVMMARIVM.

1 *Deportare quid sit.*
2 *Proscribere quid sit.*
3 *Deportatus non habet hæredem fisco uolente bona, alias secus.*
4 *Ius accrescendi an habeat locum in fisco hærede.*
5 *Vbi bona confiscantur id ipso iure non fit, sed per sententiam.*
6 *Bona futura non ueniunt in confiscatione.*
7 *Bona hodie non confiscantur, nisi in crimine læsæ maiestatis. Et uide alias limit.nu.8.*
9 *Bonis confiscatis quomodò filijs prouidentur.*
10 *Feudum confiscatum cui applicetur.*
11 *Banniti an æquiparantur deportatis, uel relegatis.*
12 *Indulgentia principis pœnam remittit, sed bona non restituit.*
13 *Indulgentia principis an habeat locum in præiudicium tertij. Et quomodò uerba concipiantur, ut bona recuperet.*
14 *Indulgentia principis in crimine læsæ maiestatis non ualet, nisi motu proprio.*

L. XCVIII. HERMOGENIANVS.

EA sola deportationis sententia aufert, quę ad fiscum perueniunt.

PRO declaratione legis & materiæ uidendũ hic esset, quid sit interdicere, relegare, deportare, & proscribere, & quomodò differant, sed quia de his habemus ticulos speciales.ff.de interd.releg. & depor. & de bonis proscrip. paucis contentus ero.

1 Deportare † est de loco portare, siue extra portare, hoc est ponere extra ea quæ sunt iuris ciuilis.l. quidã sunt.ff.de pœn. Barto.in l.relegatorum.ff.de interdi.& releg.Et hæc deportatio hodie successit loco aquæ & ignis interdictionis.l.iii. ff. ad legem Iul.pec.l.Gallus.§. & quid si tãtum.cum glo.& ibi doct.ponunt.ff. de lib.& posthu. & cuius authoritate fiat, tradit Spec.in titu.de relat.in §.uj.Iterum no.est,hanc pœnam deportationis hodie non esse in usu, sed est imponenda alia arbitrio iudicis: ita Imo.in l.ij.colum.ij.ff.de pu bl.iudic.

2 Proscribere† ut declarat Vlpia.in l.sed & si pupillus.in §.j.ff. de insti. est claris literis, ut de pleno rectè legi possint, ante tabernam, uel ante eum locum in quo negotiatio exercetur, non in loco remoto, sed euidẽti, quid proponere. Sed aliter accipitur in proposito nostro, uidelicet ꝓ damnare. Ideò in rubr.C. præalleg. dicitur.de bonis præscriptorum seu damnatorum.tractum est autem ab eo quod Vlpia. loco præalleg. dixit, quia proscriptorũ nomina ꝓ rostris ponebantur.Et secũdum Alb. in dictionario,in uerbo proscribere, proscripti propriè dicuntur, qui corporaliter non damnantur, uerum eorũ bona publicantur, ut patet, dicit ipse,in tit.C.de bon.proscrip. Sed melius declarat M. Cic. in orationibus suis.Quid autem, inquit, est proscribere:

bere: uelitis, iubeatis, ut M. Cic. in ciuitate nō sit, bonaque eius ut mea sint. ita enim fecit (ait) si aliis tulit uerbis, ex quo patet proscriptionem afficere etiam personam cum extra ciuitatem & prouinciam sæpè proscriptus eiiciatur.

Redeundo modò ad text. nostrū oppono contra ipsum. nam per deportationem omnia fisco applicari uidentur. l. deportatorum. de pœn. & l. deportati. C. de bon. proscrip. ergo sententia deportationis omnia aufert, cuius contrarium uidetur uelle hic tex. in illis uerbis, ea sola &c. Glo. ponit duos intellectus, communiter tenetur secundus, quòd quæ non sunt fisco applicanda, per sentē tiam deportationis non auferūtur, ea uerò plura sunt: ut plenè per Alex. in consil. xxiij. lib. j. & in consilio lxxxix. lib. iiij. Exemplificare etiam posses in casu l. si filius. C. de bon. proscript. ubi filio deportato castrēse peculium non sequitur fiscū, sed patrem.

Glo. hic ad fin. reputatur ad hoc solennis & singularis per Bal. Alex.
3 & alios. ꝙ † licèt deportatus nō habet hæredem. l. j. cum ibi not. C. de hære. insti. id tamen uerum est, fisco uolente bona deportati: aliâs ipso fisco uenire nolente deportatus hæredem habet: ut hic uult glo. de qua ui de Alex. in l. si seruus plurium. in §. quis ante. in fi. ff. de leg. j. Ias. in l. ex facto. in §. Iul. colum. j. ff. de uulg. & in l. unica, colum. iiij. C. quādo non pet. part. Et per hanc eandem gl. di
4 cebat Rom. ius † accrescendi locum non habere in fisco hærede, qui bona recusare potest, sed est hoc à ueritate alienum, neque glo. loquitur in casu isto: ut per Alex. in l. j. col. pen. ff. de acqu. hæred. Ias. in d. l. unica, in iiij. colum.

Benéque hic Iurisconsultus dicit, quòd deportationis sententia au
5 fert. nam in † casibus in quibus bona confiscantur & publicantur, id ipso iure non fit, sed per sententiam l. j. cum not. per Bartol. ff. de ui priua. & per Fran. de Parma in tract. de iure fisc. chart. xxiiii. sed in deportatione non requiritur alia expressio, quia ad pœnam deportationis tacitè sequitur adeptio bonorum. d. l. deportatorum. cum not. per Salicet. ideò rectè hic dicitur, quòd sententia aufert etiam, quòd de publicatione bonorum nihil dictum fuerit: ad quod uide etiam Aretin. in l. eius qui. in §. si cui. colum. j. & ij. ff. de testamen.

Et intelliguntur prædicta secūdū
6 Salic. † de bonis quæ deportatus habebat tempore deportationis. futura enim non ueniunt, nec comprehenduntur in publicatione. l. si mandauero. in §. is cuius. ff. manda. De quo uide Bald. in l. ij. C. de bon. proscript. Ancha. in consi. cclxxv. Rom. in consil. ccxlvij. Paul. de Cast. in consil. xxxii. in antiquis. Alexan. in consil. xv. ad fi. uolum. j. Fel. in c. ad liberandum. in ii. no. de Iudæ. & Dec. in consi. ccxxxv. & Salic. in anth. bona damnatorum. col. ii. C. de bon. proscrip. Ang. Aret. in tracta. maleficiorum. charta antepe. Dec. nouissimè in l. fin. §. quod quisque iur. ubi ponit not. quæstionem, quæ erat in facto de iure adeundi bannito delato.
7 De iure nouissimo † non publican-

tur nec confiscantur bona, nisi in crimine læsæ maiestatis. auth. bona damnatorum. cũ ibi plenè not. per doct. C. de bo. proscrip. & per Bar. in consil. clvij. ubi intelligitur hoc esse uerum stantibus ascendentibus uel descendentibus: secus autem sit stantibus collateratibus tantum, ut patet ex corpore, unde illa auth. sumitur, ubi de collateralibus non fit mētio. Et ideò uerba illa ex latere, de quibus in d. auth. bona damnatorũ. malè ibi fuerunt per Irnerium posita: secundum Bart. quam opin. cõfirmat & comprobat in puncto iuris Aret. in l. eius §. si cui. col. iij. ff. de testa. fatetur tamen communem opin. esse in oppo. Ang. Aret. loco infrà alleg. & plenè Dec. in consi. cclii. col. pen. ubi post Bald. scribit, ꝙ licèt iudex contra text. in d. authen. bona dānatorum confiscaret bona, sentētia nō ualeret, nec noceret, quāuis non fuisset appellatum. & dicit not. Bald. in tit. de pace const. in uerbo, nos Romanorum, ꝙ bona condemnati ad furcas pro furto ex forma statuti nō publicantur, nec confiscantur. sequitur Aret. loco præalleg. colum. iiij. & Dec. in l. ij. colum. fin. C. qui testam. fac. pos. ubi de iure antiquo, & ante auth. bona damnatorum. aliud fuisse probat. De qua materia uide Bar. in l. j. ff. de bon. dam. Aret. in l. uētre col. fi. ff. de acqu. hære.* Paris. consi. clv. & clxj. lib. iiii. & cons. j. & xxxii. lib. j.] Ang. in tract. malefic. in gl. & eius bona publicamus. est in penult. charta tract. ubi ad text. prædictæ auth. bona damnatorum, alias limita.

8 tradit. præcipuè ea † procedere quando pœna confiscationis in consequētiam pœnæ corporalis uenit, ut in deportato: secus ubi bona expresè olim confiscabantur non in consequentiam, ut in relegatis incorrecta remanent antiqua iura de publicatione bonorum loquentia: ut per Bart. in præalleg. l. j. propterea uidemus passim ad confiscationem bonorum etiam hodie procedi contra contumaces, & non cõparētibus nec obtemperantibus imponuntur pœnæ, declaranturque, & usque ad confiscationem bonorum inclusiuè procceditur.

9 Confiscatis † autem bonis an, quò modo, & qualiter prouideatur filiis. uide Bart. & doct. in d. l. j. de bonis damn. Aretin. in d. §. si cui. in ij. colum. Angel. in tract. malefic. loco præalleg.

10 Et diligenter nota. ꝙ † in casibus in quibus fit publicatio & confiscatio bonorum modò offensa non respiciat principaliter dominum, seu delictum non sit commissum in personam domini, feudum non confiscatur nec applicatur fisco, sed agnatis: ut per Bartol. in l. j. per illũ tex. ff. de interdict. & relega. de quo articulo uide Barb. inter consil. Alexan. iiii. uolum. in consi. lv. colum. fin. & in consi. lx. in quarto dubio libr. iii. eundem Alexan. in consil. ij. colum. iii. & sequ. lib. v. & consi. xxx. lib. vj. Iac. de sancto Georg. in sua feud. inuest. in uerb. qui quidem inuestiti. colum. xiii. & sequen. & in uerbo, & cum pacto de non alienando. colũ. viii. Franc. de Curte in tracta. feud. in liii. colum. uer. quę principalis. & Dec. in consi. cxliiii. colum. ij. & consil. ccviii. & cclii.

De

11 De bānitis † uerò nostri tēporis utrū æquiparātur deportatis, uel relegatis: examinăt gl. & doct. inst. quibus mod. ius pat. po. sol. in §. relegatis. Signo. cōs. cxix. Anch. cōsi. cclxxv. Alc. cōs. xvi. li. ij. oēs in l. j. C. de her. inst. & in l. ex facto. in §. ex facto. ff. ad treb. Curt. Iun. in. cōs. clx. clxvj. & clxxxij. & Grā. Neapol. in uoto. xix

Post quàm de sententia deportationis, de publicatione, & confiscatione bonorum plura diximus, uideamus aliqua de indulgentia, resti

12 tutione, † & remissione. Indulgentia quidem pœnam solum remittit, bona uerò non restituit, nisi dicatur text. est nōt. ubi Salic. signat in l. cū patrem. C. de sen. pas. faciūt quæ dixi in l. id quod nostrum. nu. iiij. s̄. e.

13 tit. Vtrum uerò indulgentia † ac restitutio prædicta locum habeat in in præiudicium tertii: & qualiter ꝑ amico concipi & formari debeat, ut ēt alienata recuperet, notāt Doct. in l. Gallus. §. & quid si tm̄. ff. de lib. & posthu. & Feli. in c. urgentis. de hær. Iaf. in consi. ult. lib. j. Dec. in l. in cōdēnatione. in §. j. ubi uide quæ dicam. ī. eo. & in c. quia diligētia. col. ij. de elect. Alex. in consi. cliiii.

14 Estoque memor † ut in restitutione pro condemnato in crimine læsę maiestatis impetrata ad hoc ut ualeat, dicatur, motu proprio principis illam fuisse factam, ut per Curt. Iunio. in l. iii. in §. si procurator. ff. quod quisque iuris.

SVMMARIVM.

1 *In pari causa lucri, præfertur ille qui prior est in tempore.*

2 *Mulier habens expressam uel tacitā hypothecam, præfertur habenti tacitam anteriorem: secus si expressam.*

3 *Prioritas ex ordine cognoscitur.*

L. XCIX. HERMOGENIANVS.

QVOTIES utriusque causa lucri ratio uertitur, is præferendus est, cuius in lucro causa tempore præcedit.

1 ET sic in † pari causa lucri præfetur ille qui est prior in tempore. Et prioritas temporis cæteris paribus inducit prioritatem in iure. ad idem tex. in c. qui prior. de regu. iur. in sexto, ubi est optima glo. declarans istam regulam. nonnullas limitationes ponit ibidem Phili. Frā. uiginti ampl. & totidem limit. congerunt Moder. de Fano in tractatu de pign. in secundo membro. v. partis princip. char. xxxv. & sequ. Nota

2 bis etiam diligenter, q̄ † licet mulier habens expressam uel tacitam hypothecam pro dote præferatur habenti tacitam etiam anteriorem fauore dotis: iuxta l. assiduis. C. qui potio. in pigno. haben. non tamen præfertur habenti expressam: quicquid dixerit Ang. & Aret. & in eā locum habet regula l. nostræ, ut prior tempore potior sit in iure, & præferri debeat, secundum communem conclusionem scribentium: ut per Barto. in d. l. assiduis. Iaf. in l. j. in ii. lect. ff. sol. ma. & in §. fuerat. colum. xvij. in stit. de actio. Ioan. de Plat. in l. unic. C. cred.

C.cred.fiſc.præferri.libr. x. Moder. Peruſi.in d.l.j.char.pen.& Moder. de Fano loco præalleg. Et in † ſcri-
3 pturis ex earum ordine cognoſcitur prioritas temporis. Et quando producuntur duo inſtrumenta eodem tempore confecta, quomodò cognoſcatur prioritas temporis, ponunt prædicti Mod.Fanenſes loco præalleg.in ſecunda parte, quarti membri.folio xvj.

SVMMARIVM.

1 *Creditor non tenetur offerre, conſignare, aut deponere quando debitum eſt non liquidum.*

2 *Et quid debeat facere debitor. nu.2. Vel pars debiti ſit liquida.nu. 3.*

4 *Debitor de x.à quo xx. petuntur an poſsit negare.*

Et quid in poſitionibus.nu.5. Vel reſpectu moræ & expenſarum. nu.6.

7 *Iudex debet ferre ſententiam diffinitiuè, ſeparans ius competens ab incompetenti.*

L. C. VENVLEIVS.

NON poteſt uideri improbus, qui ignorat quãtum ſoluere debeat.

SVMITVR ex legibus in glo. allegatis. facit etiam text. l. qui ſolidum.in princip.ff.de lega.ii. à cõtrario ſenſu.Et ſecũdum Albe.de Roſ. hic facit hæc lex ad materiam oblationis, conſignationis, & depoſitio-
1 nis: quòd † ſi debitnm incertum ſit & non liquidum, non teneatur creditor offerre, conſignare, aut deponere.allegat l.acceptam.C. de uſur. l.obſignatione.C.de ſolu.& l.quidã exiſtimauerũt.ff. ſi certum pet. cum ibi not.& tradit Alex. in l. ſi mora. colum.ij.ff.ſolu.matrim. Vbi etiam
2 ponit, quòd † eo caſu ſufficit debitorem coram iudice comparere & requirere, ut deputetur unus mercator ad calculandum rationes, offerẽdo ſe paratum ſoluere quicquid cõſtabit eum debere.l.penul.ubi Bart. not.ff.de diſtract.pigno. Et ſi pars
3 debiti eſt liquida, ſufficit illam offerre, & pro reſiduo offerre ſe paratum ſatiſdare, quando eſt ſuſpectus, per l.ſtatuliber rationem.ff. de ſtatulib. aliter ſatis eſt offerre ſe paratum ſoluere conſtito de debito.De qua materia amplè tractant Pau.de Caſt.in conſil.ccccxxiiii.colũ.iij.in antiquis. Alex.in conſi.ccxxij.colum. ſin. lib. ii.& conſi.cxxx.col. iii. lib.iiii.& in princ.l.ſi ſe non obtulit.in ult.colũ. ff.de re iudic.Barb.in conſ.xxxvj.colum.xiij.lib.ij.Socin.conſi. lxxx.col. iii.uolum.iij.Iaſ.in l.j.col.iiij.ff.qui ſatiſda.cogan.& Alcia.in l.j. in §. ſi ſtipulanti.colum.fin.ff. de uerborũ obligat.

Et per iſtam regulam infert hic Bart.ad determinationem quæſtionis quam dicit habuiſſe de facto Pi-
4 ſis, quòd † ſi quinquaginta debeam. & petas centum, ex quo ratio nõ eſt implicita, ſi recuſo ſoluere quinquaginta, conſtituor in mora:& ſic uult Bar.ꝙ debitor decem florenorum à quo uiginti petiti fuère, negare non poſsit minorem illam ſummam citra incurſum periurii: ut latius per eundem Barto.& Alexand.in d.§.ſi ſtipulanti.

Contra-

Contrarium firmat idem Bar. in d.l.qui solidum.in princ.cõcludens, quòd si quis petat plus debito, aduersarius habet iustam causam litigandi super toto, nec condemnabitur in expensis, nisi actor dixerit se paratum recipere partem, per illum textum? hanc opinionem uti ueriorem contra Bartol.hic, sequitur hic Dec.Nec obstat, ꝙ qui negat totum uidetur etiam negare partem: & ꝙ in maiori summa contineatur minor: quia in toto continetur pars ad integrandum illud totum & pariter minor summa continetur in maiori ad illam integrandum, sed illa pars uel minor summa per se nõ uidetur petita, ideò nõ uidetur esse in mora improbus uel periurus, qui totum negat, uel soluere recusat: ut hic per Decium. faciunt quæ in dicto proposito an in maiori summa contineatur minor, plenius scribit idem Dec.in l.in eo quod plus. infra eo. Articulus est difficilis: quia Bart.& doct.fuerunt uarii & contrarii. Quãtum ad positiones uult Bar-
5 tol.in d. §. si stipulanti. ꝙ † positio partim uera & partim falsa non possit sine reatu periurii in totum negari: ideò respondentem fateri debere partem ueram, reliquum negare. In secreto iuris opinio Bald. quam hic amplectitur Dec.uerior uidetur. Et illam defendere post Perusinos & Socin.conantur, Alciat.& Galiaula in d.§.si stipulanti. Communis tamen est cum Bartol.contra id quod hic tenet Dec. ut omnes præallegati Moder.attestantur. & latius Felin. in cap.nam concupiscentiam. colũ. fin.de constit. ubi posteà posuit tres notab.limitatio. Et secundum Lancel.Galiaulam ita est tenendum, ut ueritas facilius habeatur, & finis causæ citius imponatur. Adde, & quia in dubio tenenda est illa pars quæ securior est pro anima: ut per Abb.in c.estote misericordes.de regu.iur.& dixi in superioribus. ideò propter periurium animæ nociuum, ita teneri potest, uel distingui ante responsionem & post, ut ante responsionẽ consulamus fateri debere partem ueram ut euitetur periurium: post responsum negatiuè datum dicamus licuisse, ut hoc modo euitemus incursum periurii. Sed ad euitandum has opiniones & contrarietates doctorum, aduocati practici salutarem apponunt clausulam, ꝙ si conuentus non credat de tanto respondeat de quanto: quia ita ponitur usque ad quadrantem uel nummum citra præiudicium ponẽtis. tenetur enim tunc absque dubio conuentus respõdere de qualibet parte: ut per Felin. ad fin.præalleg.c.nam concupiscentiam.& omnes Mod.in d.§.si stipulanti.

6 Respectu uerò † moræ & expensarum, communis est cum Bar.in d. l.qui solidum.ad fin.principij.quia non est uerisimile ꝙ totum petens uelit partem recipere, nisi id dixerit l.Lucius.§.tutor.ff.de usur. ideò litigans super toto iustam habet litigãdi causam: unde condemnari non debet in aliquibus expensis: secundum communiter scribentes, ut per Ias.in l.properandum.in §.fin autẽ alterutra. colum.vii.C. de iudiciis. Galiaulam & alios in dic.§.si stipulanti.in ultimis colum. Bartol. hic uisus

nisus est contrarium dicere, quòd respectu partis liquidæ constituatur reus in mora. Ruinus ibidē quātum sit ad propositū nostrum ait, quòd ubi pars debiti est liquida per petitionem totius constituitur in mora respectu illius partis, ut hic dixit Bartolus, nisi confiteatur illam partem: quòd si fecerit in mora non constituitur, nisi actor dixerit se partem illam recepturum: quia non tenetur offerre: per d. §. tutor. & hoc modo dicit Ruinus, procedit tex. in d. l. qui solidum. cum dictis Bartol. ibi & sequuntur quidam alii. Mod. Sed ut inquit Galiaula loco præallegato, Bart. in d. l. qui solidum. & communiter doctores ibi relati tenent, ꝙ etiam si non confiteatur partem, non debeat debitor cōdemnari in aliquibus expensis propter iustam causam litigandi, nisi actor se paratum obtulerit etiam partē recipere. nec in d. l. qui solidum. apparet quòd conuentus confessus sit partē debiti, ut Ruinus ait. Et per præalleg. l. qui solidū. in princip. cum notatis per Barto. dicit, post Antonium de Butr. Aret. in c. exhibita. ad finem j. colum. de iud.
7 quòd † ubi sententia ferri potest diffinitiuè separans ius competens ab incompetenti, iudex etiam parte non petente id facere potest, & debet.

SVMMARIVM.

1 *Nihil superfluum in iure. quomodò intelligatur. & nu. 2. 3. & 4*
5 *Dictiones in iure an abundent.*

L. CI. CAIVS.

OMNIA quæ iure contrahuntur, contrario iure pereunt.

In tex. non est difficultas: materia uerò tacta fuit in l. nihil tam naturale, suprà eod. Et si opponeres, quòd nihil debet esse superfluū, nec syllaba quidem in iure. §. quibus. in prima constitu. C. l. j. cū glo. suprà. quod met. caus. ideò dicebat not. Bald. in l. ampliorē. in §. in refutatorijs. C. de appel. semel capitulatū nō esse ulterius capitulandū, nec interrogatum interrogandum: etsi in prima causa sit responsum capitulis, nō respondens eisdē iterū in causa appellationis factis nō habetur pro cōfesso: quia semel respondendo satisfecit legis mandato. Respōde, quòd
1 † si eadem lex ad uerbum nullo addito nec diminuto repeteret in eodem titulo, superflua quidē dici possent: aliàs secùs. Et ideò cū uerba differant, aliusq́ue sit dicendi modus, & sic sensus, non censetur superflua. Abb. & Ioan. de Ana. in c. fi. per illum tex. de homici. dicuntur enim tūc dissimilia, & diuersa quò ad formam uerborum: ut pulchrè per Ia. in l. qui liberis. in princip. ff. de uulga. Et illud dicitur superfluū, quòd nō facit ad id quod causa desiderat. Bald. in d. §. in refutatorijs. per illum text.
2 Et ad accusandum † superfluitatē plura sunt adinuenta, & accommodata: vt pulchrè per Feli. in c. eā te. col. xij. de rescript. in c. solitē. col. iij.

de

de maio.& obedie.& in procœ.decretaliũ.Rex pacificus.col.vlti.Deci. in l.ij.§.fi.col.fin.ff.si cert.peta.& in cõsil.ccxxxij.col.fi. Perusi.in c.unic.de summa trinita.lib.vj. ubi not.superfluum nõ esse illud quod magis distinctè exprimit modum eius quod primò erat dispositum : ut etiam in locis præalleg. Quod facit pro positionibus & articulis saluandis,ne reiiciantur propter superfluitatem . secundum Perusi. & Gemi.ibidem.securiusque est superfluum admittere,quàm necessarium omittere.Spe. in titu.de teste. in §. nunc de interrogatorijs.

3 Item † quando aliquid decisum fuit in genere, si inde decidatur in specie, non potest de superfluitate redargui.gl. est not. per illũ tex. ibique ualde notari mãdat Cur.in l.fi. suprà quod quisque iur.

4 Item quando una † regula loquitur de potestate faciendi : alia de effectu iam facti, cessat etiam argumentum de superfluitate : ut per Archiepiscopum Floren . in prima parte summæ in regula, potest qui. in fin.Vides itaque plures modos excusandi hasce regulas,& generaliter quamcunque dispositionem à uitio superfluitatis. quibus addas etiam Card.Alex.in c.romanorum. col.ij. distinct.xix.

5 Aduerte tamen quia † dictio fortassis abundat in l.si iure.ff.de lega. iii.secundum gl.ibi.idem in dictione maximè,in l.fi.C.de test.man. secundum glo.ibi.& Ias.in l.qui se patris.colum.x.C. unde lib.pariter,dũtaxat,in l.fi.in §.filiusfam.C.de bo. quæ lib.not.Dec.in authen.ex testamento.col.ii.C.de collat. ergo contra prædicta.sed si bene prædicta iura consideres inuenies uel causa ornatus, uel ad maiorẽ declarationẽ, aut alio respectu poni, ita ꝙ arg. de superfluitate locus non est,quæ omnia bene not.

SVMMARIVM.

1 *Mensis qoomodò intelligatur, & in contractu & testamento.nu. 3.*
2 *Nomen mensis simpliciter prolatum quomodo accipiatur.*
4 *Mensis in lege uel statuto pœnali quomodò intelligatur.*
4 *Dies termini quando computetur in termino.*

L. CII. PAVLVS.

VBI lex duorum mensiũ fecit mentionem : & qui sexagesimoprimo die uenerit audiendus est. Ita enim Imperator noster Antonius cũ diuo fratre suo rescripsit.

HANC not. & utilem regulam exemplifica.in l.j.secundum glo.ibi C.de temp.ap.& in l.si uenditor de his.ff.de ædil. edic.

1 Dec.hic concludit, ꝙ † si mensis simpliciter proferatur, intelligitur de duadecima parte anni, quæ pro triginta diebus declaratur, & sic de triginta diebus intelligitur:per text. l.fin.in princ.& in §.j.C. de iure delib.& ita procedit text.legis nostræ: quando facta fuit mentio duorum mẽsium absolutè, intelligitur enim

de

de sexaginta diebus: tamen hic ex benignitate adiungitur unus dies: quod intelligit in materia fauorabili prout etiam uoluit hic glos. Confirmatur, quia aliàs repugnaret d.l.fi. in prin. Et idem ubi fit mentio de mense utili, prout in ducali decreto loquente de instantia, & de mense qui iudici statuitur pro uisione actorũ, intelligitur enim de xxx. diebus:ut per Alex.in cõs.cxiiij. col. fi.lib.v. Si tamẽ designetur mensis, quia exempli gratia, prima die Augusti dicatur, hinc ad mensem uel duos menses, tunc mensis intelligitur tot dierum quod est ille mensis de quo mentio facta fuit: iuxta gloss.in c.quam sit.in uerbo mense.de elect.in vj.secundum Dec. Vide Alber.de Rosa. ponentem aliam doctrinam, & ad plures quęstiones inducentem in suo dictionario in uerbo,mẽses.Signo.de Homod. tradentem aliam prolixam distinctionem in consil. xxxviij. & Alexand. in apostil.ad Bart.in l.cũ bissextus. suprà titu.proxim. Appellatione ergo mẽsis simpliciter & absolutè prolati intelligimus de triginta diebus per prædicta, & c.de illicita. xxiiij.
2 q.iij.nisi† de aliquo mense in specie, & in indiuiduo facta fuerit mentio, quia tunc secundum numerum dierum illius mensis determinamus mẽsem per gl.in prædicto uerbo mensem.quæ à doc.est cõmuniter approbata:ut per Imo.& Alex.in l.de diuisione.ff.sol.mat.Soci.cons.xcix.col. j.uol.iij.Mod.Peru. in l.si ante.col. j.ff.solu.mat.& Corn.in l.fin.in §. donec.ad fi.j.col.C.de iure delibe. ubi dicit in practica ita uidisse seruari.Phil.Franc.super glos. præalle. in uerb. mensem.recedendo ab eo quod dictum fuerit de duodecima parte anni,& benè, quicquid dicat hic Deci.quia si rectè computabis, duodecima pars anni aliquantulum plus quàm sit spatium xxx.dierũ cõperitur, concludit mensem capi pro xxx.diebus secundũ cõmunẽ usum loquendi locum habentem in qualibet dispositione, nisi ex lege uel statuto uel alia demõstratione aliud appareat, prout erat ibi ex quo expressum fuit à quo tẽpore inciperet mensis.tunc enim habita relatione ad eũ mensem secundũ subiectã materiam intelligimus,mẽsemq; capimus secundum numerum dierũ illius mensis in quo incidit sermo. Et secundũ prædicta temperanda esset & intelli-
3 genda glo.istius legis, dicens † non procedere in testamento, & contractibus.uerum enim dicit, ubi simpliciter & absolutè de mense sermo factus est,quia intelligitur de xxx.diebus tm̃ per prædicta:secus si in testamento uel contractu designatus aut nominatus in specie foret mensis,secundum ea quæ.s.retuli: quia ad talem mensem & numerum dierũ dicti mensis fieri deberet relatio,& haberi consideratio. Vide ẽt quod per hunc text.cum gl.consuluit latè Ludo.Bolog.in consi.ult. concludens,
4 ꝙ † in dispositione legali aut statutaria, etiam ꝙ non agatur de pœna euitanda,dies lxj. comprehendũtur sub spatio duorum mensium, & nõ exigit ipse,ut hic ad fin.facit Dec. ꝙ materia sit fauorabilis. Et uerè hoc est diuinare ad hanc legem literamq; uiolare. Fateor ex benignitatẽ legis

legis id esse in dispositione ipsius legis, prout hic uoluit gl. Et ratio fortassis fuit, q̃a duodecim menses constituunt annum, qui habet dies ccclxv. l. anniculus. ff. titul. proximo. Si in dispositione legis solũmodo xxx. dies pro quolibet mense acciperemus, post duodecim menses superessent quinque dies calculo rectè facto quod esset absonum: ideo lex de illis quinque diebus singulis bimestribus seu duobus mensibus adiungi debere statuit diem unum. hoc est quod hic dixit esse eum audiendum, qui lx. die uenerit, ubi lex duorum mensium mentionem facit. ita q̃ attributis singulis bimestribus diebus sexaginta uno, comperietur annum finiri diebus. ccclxvj. & sic uero numero diem unum addi, quem lex propter bisextum adiunxit, & si sex tantùm horæ quolibet anno supersint dicto numero dierũ ccclxv. l. cùm bisextus. cum glo. suprà de uerbo. sign. Verum quia annum ciuiliter ad dies, non ad momenta temporum cõputamus, ut dicit tex. in præalleg. l. anniculus. ideò lex noluit diuidere illas horas, sed diem illũ bisextus singulis annis ipsius bisextus attribuere. quod not. quia non legisti hoc alibi.

5 Nunquid autem † dies termini computetur in termino, siue intelligamus de termino à quo, siue de termino ad quem: uide text. in c. pia. in §. si quis igitur. cum glo. in uerb. computato. & dicta Cano. ibidem de except. lib. vj. Barto. Paul. de Castr. & Ias. in l. j. ff. si quis caut. Ange. in consi. pen. incip. Pau. Phil. Franc. in c. quam sit. in §. j. col. j. de elect. in vj. Dec. in c. ex ratione. col. j. de app. & quæ scripsi in l. quoties dubia. in fi. ff. eo. tit.

SVMMARIVM.

1 *Paria sunt contra pretorem uel edictum aliquid fieri.*

L. CIII. VLPIANVS.

QVI uetante prętore fecit, hic aduersus edictũ fecisse propriè dicitur.

1 PARIA ergo sunt † aliquid fieri contra prohibitionem prætoris, & contra edictum: ut etiam in l. si quis id quod. ff. de iurisd. omn. iudi. & in l. aduersus. ff. de arbit. ad declationem uide Alex. in consi. cxciiii. li. vj. & de termino aduersus, qui idem sonat quod contra, uide text. in rub. C. si aduer. rem iudic. cum rubri. sequen.

SVMMARIVM.

1 *Ad positionem generis non sequitur positio speciei, sed bene ad remotionem.*

§. Eius est actionem denegare, qui possit & dare.

EXPEDITA est suprà in regula eius est nolle, qui potest & uelle. quod est idem. uerùm quod ibi dixerat in genere, hic dicit in specie

1 de actione loquendo. † Ad positionem. n. generis. non sequitur positio speciei,

speciei, quamuis bene ad remotionem. uide glo. Cald. Alexã. & alios inducentes ad nota. quæstio. in l. iurisgentium. in §. sed si fraudandi. ff. de pact.

SVMMARIVM.

1 *Domus sua debet esse unicuique tutissimum refugium.*

2 *Idem in domo aliena prohibente domino ingressum.*

Nisi iustitia impediat.

3 *Domum alienam ingredi an & quã do liceat.*

4 *Locator quid facere debet conductore non comparente & domo clausa.*

L. CIIII. PAVLVS.

NEMO de domo sua inuitus extrahi debet.

1 DOMVS † enim sua debet esse unicuique tutissimum refugium, atque receptaculum: ut dicit tex. in l. plerique. ff. de in ius uocan. & in l. j. C. de præt. lib. xij. ibi, maneat unusquisque domi suæ tutus atque securus. Deci. hîc quædam ponit quæ latiùs explicat Ias. in dict. l. plerique. ubi materiam istius legis ordinauit assignatis duodecim ampliationibus, & quatuordecim limitationibus, *ut ibi per eum. * Et per eundem & alios Moder. contra eum in l. uinũ, in v. not. suprà si cert. pet. & Socin. in tract. de citatio. artic. xvij. in v. quæstione. uide etiam ea quæ plenè scripsi in d. l. uinum, de fugitiuo an de ecclesia & domo extrahi possit.]

2 Quod autem hîc dicitur † de domo sua, idem est de aliena domino domus prohibente ingressum: nisi iustitia impediret: quia dominus domus tunc impedire non posset in domo sua capi illum puta, qui de iure capi potest: vt hic per Dec. in fi. de quo uide pulchrè Bart. in l. j. ff. de seru. fug. Bal. Paul. de Cast. & Aret. in l. ij. C. eo. titu. de seru. fug. ubi po-

3 nunt, an † cum licentia iudicis possit quis impunè ingredi alterius domum, gratia perquirendi rem suam quam ibidem esset coniectat & opinatur. Et constituunt differentiam inter res animatas & inanimatas. res enim animatæ quæ dolum committere fugiendo possũt, prout seruus, & uxor indistinctè iudice admittente in aliena domo perquiri possunt. l. requirendi. C. de seru. fugit. l. j. & l. diuus. ff. eod. tit. cum pulchrè not. per Aret. in cons. xcv. colum. ij. Aquen. in l. j. colum. ij. ff. de iurisdictio. omn. iudic. Secus in rebus inanimatis etiam furto subtractis, ne in diuitibus rei familiaris pompa propter inuidiam detegatur, in pauperibus ne utilitas paupertatis manifestetur, nisi aliqua præsumptio iudicem ad sic faciendum moneret. suffi ciunt autem leuia indicia, quia agitur de modico præiudicio: sed si ad ualiditatem publicã, indistinctè fieri posset per l. omnes. C. de aqu. duct. lib. xj. ita concludunt præfati scribentes. & sequitur Ioan. de Ana. in c. qui cum iure. col. ii. de furt. & Moder. Bnnon. in l. j. in prin. in ix. col. ff. de quæst.

4 Postremò diligenter nota, † ꝙ si conductor domus meæ non compareret, & clausa sit domus aperiri debet

bet iudice præsente, & coram testibus describi quæ ibi reperiuntur. text. est nota. in l. cùm domini. ubi Bart. not. ff. locat.

SVMMA A I V M.

1 *Solutio in dubio facta uidetur in causa quæ remouet infamiam. & nu. 6.*

2 *Vita & fama quomodò æquiparentur. nu. 3.*

L. CV. VLPIANVS.

SI in duabus actionibus alibi summa maior, alibi infamia est: præponenda est causa existimationis. Vbi autem æquiparantur famosa iudicia: & si summam rei disparem habeant, pro paribus accipienda sunt.

SVMPTA est ex l. j. cũ seq. & ex l. si quid. cum sequ. ff. de solut. ubi latius clariusque, quòd hic summatim & succinctè dicitur, explicatur. 1 Solutio † ergo in dubio facta uidetur in causam quæ remouet infamiam, quia grauior uidetur: cùm fama sit præferenda pecuniæ. l. iusiurandum quod ex conuentione. in §. si procurator. cum glo. ff. de iureiu. nihil enim est utile sine honesto, secundũ Cice. in offic. Hinc Salomon melius est bonũ nomen quàm diuitiæ mul tæ. hinc etiam est ꝙ periculum uitæ & infamiæ pari passu ambulant. l. iusta. cum glos. ff. de manum. uindict. Ad oppositũ facit quod post Bartol. & alios hic scribit Dec. limitando regulã & prædicta, nisi † ageretur de grauiori causa quæ respiceret conseruationem membri aut uitæ. arg. l. j. ff. de his qui mor. sibi consci. ergo non procedunt à pari. Ad idem facit tex. in l. si adulteriũ. in §. liberto. ibi, multò magis uitæ parcẽdum est. supra de adulte. & tex. in l. j. ff. an caus. appel. per alium agi pos. & quæ pulchrè congerit Felin. in c. ius generale. col. fin. in j. dist. decret. Dici posset, quòd apud uiles personas quę magis curant de commodo pecuniario & uita quàm de fama, aut infamia, non procedit æquiparatio prædicta: secundum Aquen. in l. imperiũ. col. fi. ff. de iurisd. om. iud. regulariter ergo uult aliud esse. quod tamen ex prædictis confunditur. Ideò possumus dicere, quòd 3 † sufficit æquiparationem & similitudinem esse secundum quid, nõ autem exigitur quòd sit per omnia. c. translato. ubi Felin. & Deci. de constit. unde non æquiparantur in omnibus & per omnia, cum causa uitæ uel membri præpõderet, maiorque uideatur per prædicta. De æquiparatione uitæ & famæ superius relatã infinita accumulãt Are. in l. si quis. C. de postul. Barba. in cons. xlvj. col. j. lib. ij. & in c. licèt causam. col. iij. de probat. Curt. Senior in repe. l. admodũ. col. lxxvij. ubi Ias. fo. xvij. col. ij. uers. tertio ex prædicta. Ias. in l. iusiurandum quod ex conuentione. in §. fin. in quarto not. ff. de iureiu. Dec. in c. in præsentia. col. xv. de proba. & Gaspar. Portug. in dict. l. imperium col. lxxvij.

Postremò ad intelligentiam prædicto-

4 dictorum & materiæ † quod solutio cedit in duriorem causam, & potiùs pro eo quod debetur nomine proprio, quàm pro eo quod alieno nomine debetur: uide Fulgo. in consi. vij. Alex. consi. lxxxv. uol. iij. & consi. lv. lib. v. Corn. in cons. ccxcv. lib. iij. Bart. in quęstionibus suis ad fin. primæ. Aret. in cons. lxiij. col. iij. Alex. clix. colum. ij. & cons. cxxxij. col. ij. & cxxxiiij. ad fin. lib. v. Soci. in cons. xxiiij. uolum. iij. & Deci. in cons. xxj. ad fin. & in cons. ccxv. col. fin.

SVMMARIVM.

1 *Prætor quis dicatur.*

L. CVI. PAVLVS.

VBICVNQVE causę cognitio est: ibi prætor desideratur.

1 SECVNDVM Albe. † prætor pro iudice ordinario ponitur: quia largo modo quilibet iudex prętor dici potest; ut hîc per Dec. quasi uelit hîc dicere Iurisco. quod ubi plena causæ cognitio exigitur, iudex ordinarius qui cognoscat requiritur: & per delegatũ expediri nõ potest. de qua materia plenè dictũ fuit in l. omnia. suprà eod. Et in tali causæ cognitione est necessaria partis citatio. l. in causæ. l. j. §. causa cognita. ff. de mi no. ut hîc per Deci.

SVMMARIVM.

1 *Libertas est inæstimabilis.*
2 *Patria potestas est inæstimabilis.*
3 *Libertas quid sit.*
4 *Contractus factus cum extracto de carcere appositis custodibus non ualet.*
5 *Liberum corpus æstimationem non recipit.*
6 *Vendens se ut de pretio participet an libertas tunc sit æstimabilis.*

L. CVII. PAVLVS.

LIBERTAS inæstimabilis res est.

1 NOTA ex hac l. & alijs in glo. al leg. † Libertatem esse inęstimabilẽ. ideo Alber. hîc dicit. not. auream legem, quam non nouerunt nisi qui seruitutem malorum tyrannorũ experti sunt: nihilque gratius seruis præstari potest, quam libertas: ut dicit text. not. in l. Paulus. ff. de fidei comiss. liber. quem hîc alleg. Dec. & prius Albe. de Rosa. de quo text. uide Barb. in cons. xxxij. colũ. j. uolu. iiij. Et quia inæstimabilis res est, omnibus alijs fauorabilior est. l. libertas omnibus. infrà eo. Et contra rigorẽ iuris pro libertate multa statuta sunt. l. generaliter. §. si quis. ff. de fi-
2 deicomis. liber. Et eodem modo † patria potestas inæstimabilis est. dicit text. in l. filiusfamil. in §. secundum uulgarem. ff. de lega. j.
3 Quid autem † sit libertas, diffinit iurisconsul. in l. libertas. ff. de statu homi. Et qui aliquem libertati restituere tenetur, debet illum in libertatẽ ponere extra eius territoriũ, &
4 extra custodiam suam. † quod facit contra illos qui è carceribus aliquẽ extrahi

extrahi faciunt, & secum contrahũt appositis custodibus: ut per Abbã. & alios in c.accedens.in iij.no.& in gloss.prima, de procu.& per Barto. l.qui in carcerem. ff.quod met.caus. Facit illud uulgatum, Non bene pro toto libertas uenditur auro.

5 Et eodem modo † liberum corpus, ut ait gloss. æstimationem non recipit.l.fi.de his qui deiec. uel effu. l.ex hac. cum simil. ff.si quadru.pau pe.feci.dic.a.ubi propterea Iurisc͡osu. eleganter dicit quòd si liberum corpus læsum fuerit, iudex computat mercedes medicis præstandas, cæteraque impendia, quæ in curatione facta sunt. Præterea operarum, quibus caruit uel cariturus est, ob id quod inutilis factus est. Cicatricum autem uel deformitatis nulla fit æstimatio, quia liberum corpus nullã recepit æstimationem.

6 Fallentia autem gloss. hîc † de eo qui se uenumdari passus est ad participandum pretium, non est bona: quia ibi uenditio fit tanquã de seruo, non tanquàm de libero: aliâs nõ ualeret: ut hîc per Deci. uide latiùs gloss.insti.de iure perso.in §.pen. in uerbo maior. cum not. ibi per scribentes. uide etiam ad hanc regulam & materiam quæ diximus suprà in l. quoties dubia.

L. CVIII. PAVLVS.

Cum seruis nulla actio est.

EXPEDITA est in l. in personam seruilem. & in l. quod attinet. suprà eo.

SVMMARIVM.

1 *Infans non capax doli, uel pubes & capax doli quomodò puniantur.*

2 *Senex delinquẽs quomodò puniatur.*

3 *Maior quatuordecim annis imprudenter delinquens quomodò puniatur.*

4 *Dans imprudenter mulieri medicinam ad impediendum conceptum, non punitur pœna mortis.*

5 *Dictum imprudenter seuerè per Romanos fuit punitum.*

L. CIX. PAVLVS.

FERE in omnibus pœnalibus iudiciis & ętati, & imprudentię succurritur.

GLO. hîc plenè declarauit materiam. Circa primum de ætate Deci.nõnulla scribens concludit, quòd

1 † si sit infans non capax doli in totũ excusatur, quia non habet animum, & ideò non uidetur deliquisse. l. j. C. de fal.mon. l. infans. de sicar. & cle. j. de homic. Si sit maior infante pubertati proximus & doli capax, tenetur ex delicto, sed succurritur, quia pœna diminuitur: ut hic & l. auxilium.in §.in delictis. ff.de min. & in ca.j. de delict. pue. Facit tex. l. si adulteriũ. in §. fratres. ff.de adul. ubi imperatores propter ætatẽ Claudię pœnã incesti remiserunt, ut hic per Deci.& latiùs per Paul.de Cast. & alios in l. j. C. si aduer. delict. Hipp. Bono. in dict.l.infans. & omnes Cano. in titu. de delic. puer.

Are.in conf.cxxxj. ad fin. Franc. de Curte iuni. in confi. viij.ad fi.Soci. consil. clvij. ubi etiam inuenies, quod quando deliquit per culpam iuuatur per restitutioné in integrũ ut nulla pœna plectatur.dic.l.j. C. si aduer.deli. ubi Paul.de Cast.not. & quòd delictum consistens in non faciendo non cadat in minorem, ideò seruatur tunc ipso iure illesus.l. ij.ubi Paul.de Cast. tradit C. si aduer. delict.

Et pondera uerbum,ætati, in regula positum. non solum enim minoribus propter ætatem succurritur in diminutione pœnę:uerùm etiam

2 †ætate prouectis propter senectuté. l.ij.cum glos. ff. rerum amot. ut hic per Deci.

Circa secundum dictum regulæ

3 de †imprudentia, quæ etiam maiores excusat:ut hic per gloss.ubi enim imprudenter, inaduertenter, & in inconsideratè delinquitur, consideratur culpa potius quàm dolus, ideò mitigari debet pœna tàm in factis imprudenter,quàm in dictis: ut hic per Deci.Hinc consuluit eleganter Cald.in cons.iiij.posito sub titu. de senten. excom.quòd faciens, sed non in contemptum, non incurrit pœnam legis utentis uerbis denotátibus dolũ. accedant accumulata p Mod. Bon. in l.in lege Cor. in §.cũ quidam.ff.de sica. Hinc etiam est,

4 quòd †licèt dans mulieri medicinã aliquam ad impediendũ conceptũ, tenetur tanquam homicida. c.si aliquis.de homici. qui tamen inconsideratè & per imprudentiam fit, pœna mortis non tenetur, sed mitiori: per dicta Fel.in c.solite colum.ij. de maio.& obed. & in specie per Mod. Bono. in l.si mulierem. ff.de sica. Sed de imprudenter† & inconsideratè dicto, seuerè & graui multã per Ro. punito in filia Appij Cœci. tradit Aul. Gel.in noct.atticis, & retũ li in prin.l.unic. ff.si quis ius dicen. non obtemp.

L. CX. PAVLVS.

NVLLVM crimen patitur, is qui non prohibet, cum prohibere non possit.

EXPEDITA est in l.culpa caret. suprà eodem.

SVMMARIVM.

1 *Minor summa an contineatur in maiori de proprietate sermonis.*

2 *Fideiussor pro maiori summa obligatus, non tenetur in minori summa in qua erat obligatus principalis.*

L. CXI. PAVLVS.

IN eo quod plus fit, semper inest minus.

SVMITVR ex legibus per glo. alleg.& maximè ex.§.si stipuranti. l. j.ff.de uerb.oblig.Facit text.l. si seruus legatus.in §.qui quinque. ff. de lega.j.§.fi.l. inter pares.ff. de re iud. l.rogatus.ff.mand.l.si ultra. C.de fideiuss. Et huic regulæ connexa est regula, non debet cui quod plus est. suprà eo.& ex ista sumptæ sunt aliæ quæ ponuntur libr. vj. decre. in c. plus

plus semper.& in ca.in toto. de quibus miror quòd Dec.hic non fecerit mentionem. & in d.c.plus,est optima gloss.declarans hanc gloss.

Quasdam limit. tradit hic Deci. de materia quā latius ordinarie examinant scribentes maximè Moder. in dict.§.si stipulanti.Recurrendum est igitur ad dicta legistarum ibi, & Canonista. in dict.c. plus semper. Et dum Dec. hic latè in princ. insi-
1 stit. †an minor summa contineatur in maiori de proprietate sermonis. Are. Soci. & præfati Moder. in §. si stipulanti.concludunt, quòd de proprietate sermonis per fundamenta relata hic per Dec. & plura alia. & facit hercle optimè tex. in dict. c. plus semper. & hic in uerbo inest.Declarando tamē ut etiam hic per ipsum Dec. quod continetur propriè minor summa in maiori tanquā pars illius,non tanquam quid separatum: & sic qui petit uiginti, dicitur propriè decem petere unitè, non tamen propriè petere decem separatim. & ideò in casu dict.§.si stipulanti. non propriè continetur, sed ex æquitate & legis interpretatione, ne actus pereat:ut hic per Dec.Dicit etiā Ruin. in dict.§.si stipulanti.summæ maiori inesse minorē uerè & propriè: quia sine ea ad maiorem perueniri non potest, & hoc casu loquuntur præalleg.Sed de hoc dicit ipse non quæritur, sed an uerbum significatiuum maioris summæ, uox hæc centum exēpli gratia, ex proprietate uocabuli comprehendat summam minorē: & tenet quòd non,sed ex interpretatione tamen, ut ibi per eundem. Et uerè alia est summa de centum, alia de decem: ut de se patet.

Est etiam not.articulus ille de fideiussore, quem hîc in quinta limi.
2 tangit Deci.concludens,quòd †si in maiori summa se obligauerit pro principali,non tenebitur pro minori pro qua erat principalis obligatus:& hoc casu in summa maiori nō inerit minor. Dec. hic contrarium firmat, quāuis doct.communiter(ut ait)aliter dicant. Galiau.in d.§.si stipulanti. col.pen.licèt de Dec.non faciat mentionem, sequitur hanc opi. tanquam ueriorē.ad §.illud.l. Græcè.ff.de fideius. ubi est fundamentū contrariæ sententiæ respon.quòd illa uerba omnimodò nō obligari, debent intelligi, id est,nec naturaliter nec ciuiliter. hæc enim benè respiciunt modum obligandi, nō autem minor uel maior summa. Pro communi tamen opinione consuluit Roma.in consil. lxvj. incip. uir eximie. per d.§.illud.quia ubicunque respectu formæ actus est indiuiduus & inseparabilis, licèt sit diuiduus respectu essentiæ, semp utile & inutile uitiatur.Verum quia ubi adest iuramētum, utile non uitiatur per inutile, ut hic per Dec. Et cessat tūc difficultas prædicta,nō est supra uires laborandum cum in omni instrumento & obligatione hodiernis tēporibus iuramentum apponatur, in reliquis dicendum, ut per scribentes in d.§. si stipulanti.

SVMMARIVM.

1 *In causa criminali admittitur quis sine satisdatione ad allegandum causas absentiæ.*

1 *Executio sine nouo processu fit cõtra fideiussorem de iudicato soluendo.*

§. Nemo alienæ rei expromissor idoneus uidetur, nisi cum satisdatione.

EST regula iuris antiqui, ut dicit Imperator in §.pe.insti.de satisd. Dec.hic ponit tres, amplia.plures cũ limit.ponunt Pau.de Castr.in l.qui procuratorio.in §.qui alium defendit.ff.de procu.Ias.in l.exigendi. colum.j.C.de procu.in l.filiusfa.col.j. ff.qui satisd. cog. ubi latè post Alex. & alios scribit de materia istius.§. Dec.hic solũmodò insistit circa unã limit.quam posuit hic glo.reputata no.per omnes scribentes, q † in causa criminali admittatur quis sine prædicta satisdatione ad allegãdum causas absentiæ: quicquid dicat Ias. in d.l.filiusfam. quia agitur de utilitate publica, Et quia iudex defensionem pro innocẽtia absentis suscipere tenetur, ideò iustum est, q quilibet defensor pro innocentia absentis possit comparere, excusando scilicet eum propter absentiam intellige, & ultra hic per Dec.alleg. de hac materia uide Signo.in consilio.clxx. Imol.in l.pen. in §. ad crimen.ff.de publ.iud.Cor.in consi. cclxxxj. lib. iiij Alex.in consi.vj.& xxx.in fi. lib. vj.& pulchrè in l.quesitum.in fi. ff. de re iudic.Ias.in l. ubi pactum. col. v.C.de transac.& Dec.in consi.cccc lxix.circa finem.

2 Postremò quęritur, an † contra dictum fideiussorem de iudicato soluẽdo fiat executio sine nouo processu. doct. communiter concludunt, q sic, in l.fi.per illum text.C. de usur. rei iudi.& in l.j.ff.iud. sol. ubi per Bart. in.j.colũ.& ultra uide Bald.& Paul.de Cast.in.l.j.ubi causæ fis.Angel.Arc.in §.fi.inst.de satisd. & Guido.Papæ.in q.xxvj.

SVMMARIVM.

1 *Pupillus pati non potest, quia quicquid uidet ignorat.*

2 *Pupillus an pati dicatur propter primum decretum.*

3 *Ad citationem contra pupillum plura requiruntur.§.i.l.hæc autem.ff. quibus ex caus.in pos.eat. ornatur.*

4 *Pupillus agere potest actione iniuriarum pro iniurÿs sibi illatis.*

§. Pupillus pati posse non intelligitur.

SVMITVR ex legibus in glo. alle. optimeque exemplificatur in l. Labeo.ff.de aqua plu. arc. Rõ istius tex.est: quia † talis ætas, quicquid uidet, ignorat.l.j.C.de fal. mone. nec est capax consilii.l.more.§.fin.ff. de acqu.her.& in omnibus rebus infirmum habet iudicium, ideò autore tutore regitur.l.fi.ff.de man. uindi. & à testimonio repellitur, testariq; prohibetur.§.præterea. insti. quib. non est permis.fac.test.& eius uolũtas nulla est.l.furiosi. cum ibi no.s. eod.pro absenteque habetur.l.si pupillus.ff.quib.ex caus. in pos. eat. Iõ nimirum si iuris præsumptione pati non intelligitur, cũm nesciat, quid faciat, ut etiam dicitur in §.pupillus. instit.de inut.stip.

2 Quantum tamen ad † primũ decretum,

cretum, quod contra ipsum pupillũ interponitur, si non defendatur. l. apud Iulianum. in §. fi. cum. l. seq. ff. ex quib. cau. in pos. ea. pati dicitur, secundum Dec. hic, quæ limitatio male conuenit in proposito. Pati. enim in hac lege pro permittere & consentire, ut dictum est, accipitur. cui non quadrat quod de primo decreto dicitur, quia interponitur cõtra ipsum etiam inuitum & recusantem. nec consideratur, hoc casu ipsius tãtum pupilli inobedientia & contumacia, sed omnium aliorum illum non defendentium. requiritur enim, ꝙ fuerit legitimè citatus: quia illegitima citatio in eo qui citatur, excludit cõtumaciæ crimen. ff. de inter. act. l. si filius. la ij. & ff. si quis in ius uocã. l. ij. ad fi. tradit Rom. in cõsi. ccccliiij. in re præsenti. & Soc. plenè in tract. de cita. artic. xx. q. iij. Sunt aũt plura
3 † necessariò requisita ad hoc ut dicta citatio cõtra pupillum sit legitima: uide text. cum glo. no. ff. quibus ex caus. in pos. eat. in l. hæc autem. in §. j. quam materiam pulchrè explicat Cic. in xij. oratione pro P. Quintio Bald. consi. ccclv. lib. j. Paul. de Cast. consi. lij. in antiquis. Fulg. cõs. xciiij. cum seq. Alex. in l. iij. C. de procur. & in l. si finita. in §. Iulianus colum. xiij. & seq. ff. de dam. infect. Socin. in tract. de cita. artic. v. q. xiiij. Et de intellectu d. §. j. cum materia dũ ait, liquere constareque prætori. uide Roma. in consi. proxi. alleg. Paul. de Castr. in consi. ccxcix. & cccxix. in antiquis. Aret. in consi. clxiiij. col. v. Barba. consil. lvj. col. ij. lib. iij. & consil. vj. colum. iij. lib. iiij. Soci. in l. multũ col. fi. ff. de condi. & demon. Feli. in c. sciscitatus. col. fi. de rescrip. & Dec. consi. ccccxxj. col. ij.

Et prædicta intelliguntur quantum ad præiudicium ipsius pupilli,
4 sed † respectu iniuriæ quæ sibi infertur, pupillus pati dicitur, ut actione iniuriarum experiri possit, licèt illã inferre nequeat. l. illud relatum. ff. de iniur. secundum glo. hic & Dec. In se dictum uerũ est, sed aliter capitur pati in regula ista quã in lege illa ut ex prędictis liquere põt. si tñ sit pupillus proximus pubertati & doli capax, põt ẽt iniuriam facere. l. pupillum. ĩ. eo. & satis uoluit tex. d. l. illud pro declaratione uerò eius quod de doli capace dictum est, uide pulchrè Lapum allegatio. cxv.

SVMMARIVM.

1 *Orationum species tres sunt, & earum natura.*
2 *Oratio soluta quomodò accipiatur, si de mente apparet, & si non apparet. nu. 3.*
4 *Punctus in oratione soluta tenet locum copulæ.*
5 *In disiunctiuis & alternatiuis sufficit alterum uerum.*

§. Vbi uerba coniuncta non sunt: sufficit alterum esse factum.

1 TRES sunt † orationum species, ut declarat Dy. in c. in alternatiuis. de reg. iu. in vj. Quędam sunt coniunctę, id est que aliquam copulatiuã orationem habent: quędam disiunctę, quę habent aliquam disiunctiuam: quędam solutę, quę nec disiunctiuã nec copulatiuam cõiun-

ctionem habent. Natura copulatiuę requirit omnia simul uera.l.si quis ita.de uerb.obl.l.si hęredi plures.ff.de condi.insti.Natura disiunctiuę alterum tantū.præalle. regula in alternatiuis. Oratio uerò soluta est illa de qua hic fit mentio, ut cū in dispositione plura absq; copulatiua uel disiūctiua nominant: ut in l. sępè.suprà ti.j.Et in ista tertia specie est maior difficultas & contrarietas inter glos.& scribētes,quàm in alijs prçcedētibus,ut patet ex dictis glos. & in l.triplici.& in l.alienationis.& in l.sæpè.ubi per Bart. supra titul.j.

2 Si de † mente proferentis apparere pōt, nulla erit difficultas:quia uel coniuncta uel disiuncta accipitur,secundum mentem ipsius proferentis.tex.est clarus.in d.l.alienationis.in fin. mens enim est illa quæ dominatur in omnibus dispositionibus.l.non aliter.ff.de leg.iij.l.iij.C. de liber. præter. prout latius dixi si me non fallit obliuio,in l. stipulationibus. suprà eod.Quod si de † mente non appareat, in hoc est difficul-
3 tas.glo.hic, alterum, ait fieri sufficere, ut dicitur in regula præsenti: quia etiam in obscuris quod minimum est sequimur. glos. in d.l. alienationis.in fi.contrarium dixit, quòd in dubio pro coniuncta accipitur, per d.l.triplici.ubi probatur,
4 quòd † in oratione soluta punctus tenet locum copulæ,ut inquit gloss. in l. pretia rerum. ff.ad legem falcidiā,cum alijs hic alleg. per Dec. qui respondet, quòd ibi de mente proferentis constabat, & sic sequitur glo. hic dicens, in dicta regula in alternatiuis Dynum aliter respondere. Verùm adeò obscurè loquitur,quòd Dec. eum non intellexit, nec ut puto se ipsum Dyn. intellexit. Bart. in d.l.alienationis.glos.ibi uerius dicere scribit,idem facit hic Alberi. de Rosa.dum ait,uel dic simpliciter gl. alienationis.ueriorem esse ut soluta pro coniuncta accipiatur:unde non sufficiet alterum fieri,ut hic. Et istā opinionem licèt de prædictis mentionem non fecerit,sequitur Alciat. in d.l.sæpè.& in d.l.alienationis. etiam in dubio nō recedendo à uerbis quæ coniunctionem inferunt.cū & punctum loco copulæ & coniunctionis sæpè poni Accursius docuerit.Sed idem Barto. in l.sæpè. latius materiam reassumpsit.In dispositione legali solutam pro coniuncta accipi dicit, nisi de mente legislatoris aliud esse appareat.per tex.d.l.sæpè. ponderando uerbum interdum, in ea lege positum, quod in contrariū regulam esse notat. In dispositione hominis,in iudiciis & in ultimis uoluntatibus distinguit, ut ibi per eū. In contractibus concludit interpretationem fieri contra fundantem se in uerbis, per regulā l.ueteribus. ff. de pact.Et sic in fauorem debitoris, ut alterum fieri sufficiat,sicuti hic dicitur.Et istud uidetur uerius per hāc regulam, & alteram per glo.hic considerataın in superioribusque relatā,nos in obscuris quod minimum est sequi:nisi ut diximus de mente contrahentium ex uerbis aut coniecturis aliud esse appareret: quia tūc pro coniuncta uel disiuncta accipitur:iuxta mentem contrahentium: ita procedit quod dicit text.prædictæ l.alienationis. in fi. Si igitur stipulatus

pulatus fuero Titium, Seium, Pamphilnm, Damam, si de mente contrahentium aliud non appareat, disiunctiuè deberi dicendum est, ut ad minimam summã res redigatur. In disi
5 unctiuis ergo † & alternatiuis sufficit alterum fieri, & adimpleri, quod est uerum in alternatiuis affirmatiuis: in negatiuis autem requiritur quòd neutrum fiat. l. si quis ita. in fin. ff. de uerborum oblig. secundum Dyn. loco præalleg. nam ut affirmatiua uult alterum fieri, ita negatiua uult alterum non fieri, & sic neutrum fieri: secundum Ioan. Andr. & Philip. Franc. in dict. c. in alternatiuis.

SVMMARIVM.

1 *Deceptis & non decipientibus iura subueniunt.*
2 *Leges tollunt occasionem delinquendi quò ad possunt.*

MVLIERIBVS tunc succurrẽdum est, cùm de fraudantur: non vt faciliùs calumnientur.

SVMITVR ex legibus in glo.
1 alleg. Deceptis † ergo & non decipiẽtibus iura subueniunt: ut hic, & l. ij. §. uerba. ad uelleianum. & l. pen. C. si minor se ma. dixe. & c. inter dilectos. de donat. cum aliis hic p Deci. post glo. adductis, ad declarationem & intelligentiam d. l. pen. ultra allegata hic per Dec. uide Anch. in consil. ccxxvj. Socin. consi. lxvj. col. viij. libr. j. & Curt. Iunior in consi. cxviij. cum sequ. Et est no. ex hoc tex. secun
2 dum glo. ꝙ † iura tollunt occasionẽ delinquendi quò ad possunt: reiiciuntq́ue cõuentiones quæ possunt inducere ad delinquendum. l. cõuenire. ff. de pac. dot. quibus adde Bal. in l. fi. C. de reuoc. dona. & in l. j. C. de ingrat. lib. Opizo. in l. pactum. colum. pe. C. de colla. & Dec. in c. j. colum. iii. de appellatio.

SVMMARIVM.

1 *Pubertati proximus quando quis dicatur.*
Et in criminalibus. nu. 4.
2 *Aetas quotuplex sit.*
3 *Malitia supplet quandoque ætatem.*
Et an præsumatur. nu. 5.
6 *Pubertati proximus in matrimonialibus quando dicatur.*
7 *Pupillus proximus pubertati obligatur pro furto & iniuria.*
8 *Nisi sit haud doli capax: quia etiam in ciuilibus non tenetur. Secus ad exhibendum. nu. 9.*
10 *Pubertati proximus & doli capax ligatur iuramento.*
11 *Et an possit testari etiam ad pias causas, uel ex priuilegio.*

L. CXII. CAIVS.

PVPILLVM qui proximus sit pubertati, capacem esse & furandi, & iniuriç faciendç constat.

SVMITVR ex legibus per gl. alleg. Sciendum est primò pro declaratione qui dicatur proximus
1 pubertati. † masculus dicitur proximus pubertati ab anno decimo cũ dimidio suprà, quod est tempus medium inter infantiam & pubertatẽ: fœmina

fœmina ab anno nono cum dimidio §.secundum.glo.hic & in §. pupillus.instit.de inutil.stipul.Bart. & doctor.in l.j.ff.de nou.Ang.Are.in dict §.pupillus.Dec.hic & Alber.de Rosa.qui asserit in practica se uidisse seruari opinionem istius glo. uti mediam & æquitati consonam, & sequitur etiam Ias.in authen. sacramenta puberum.colum.iiij.C. si ad uer.uend.in quibus locis scribentes attestantur opinio.istius gl.communiter teneri, ut etiam per Ioan. de Ana.latè in c.j.colum. ii. de delict.
2 puer. Vbi † ætatum aliam inquit esse infantilem, aliam pupillarem aliã pubertatis,iuuenilem aliã:ideò proximum dici respectu ætatum quãdo nulla est ætas media, sed comparatione facta ad ætatem infantiæ transactam & ad futuram ætatem,pubertatis proximus infantię dicitur, qui nondum medietatem dictorum annorum excessit, proximus pubertati qui excessit. Quæ intelligas nisi
3 † malitia suppleret ętatem: quia tũc etiam si sit minor annis decem cum dimidio pubertati proximus dicetur,secundum Ang.in d.§.pupillus. quia est doli capax & tenetur, ut ibi per eum.& per Ioan. And. Abbatẽ, & Ioan.de Ana.in c.j.de delic.puer. referentes Gregorij authoritatem, de puero quinque annorum Deum blasphemante è manibus patris per diabolum exportatǫ. ex quo patet dolum & malitiam in infantem cadere:quia aliàs Deus ex iustitia eius non permisisset infantem illum rapi & perire; ut etiam per Hippol. Bonon.in l.infans.colum.j.ff. de sicar.Iaso.in dict.authen. sacramentã colum.iiii.& sequẽ. prædictam conclusionem procedere intelligit in ci
4 uilibus:† secus in criminalibus acriter puniendis, in quibus non dicitur quis proximus pubertati,nisi parum a pubertate per sex menses puta. quæ declaratio confunditur per istum text. cum gloss. communiter, ut dixi, approbata. loquitur enim in delictis, ut patet:bene uerum est quod propter ętatẽ mitigaretur pœna, ut per Hyppol.loco præalleg.& dixi in l. Ferè in omnibus. supra eo dem.

Diligenter tamen aduerte, quòd
5 † nõ propterea ætatis prædictæ puer doli capax de necessitate præsumetur,sed arbitrio iudicis id relinquetur: secundum Salic. Butr. Abb. & Ioã.de Ana.quos rafert & sequitur Dec.quæ omnia prius retulit Ana. in d.c.j.colum.ii. dicentes, ꝙ istud considerabit & statuet consideratis personis.c.de causis.de offi.deleg. & materia subiecta. Intelligas ut per Lapum in pręalleg. alleg. cxv. ubi dicit, quòd licet impubes possit esse doli capax,ut intelligat malũ etiam & peccatum furari,iniuriam inferre blasphemare,& similia, tamen non erit doli capax ut possit intelligere quod coram delegato comparere teneatur,& alia quæ ad ordinem iudiciarium spectant: sicque secundum subiectam materiam iudex cognoscet & arbitrabitur, an pupillus sit doli capax uel ne.

Non procedunt etiam quę suprà scripsimus de proximo pubertati in
6 † matrimonialibus,in quibus est arbitrium iudici qui sit proximus pubertati, arbitrarique debet ex qualitate

litate pueri uel puellæ malitia & lanugine:ita Abb.& Præpositus in c. continebatur. circa fin. de despon. impub.

7 Secundò not.pupillum † pubertati proximum obligari ex furto & iniuria.idem est in alijs delictis ac contractibus, ut hic per Deciũ. Et istud
8 intelligitur † dummodò sit doli capax: aliâs neque furti, neque iniuriarum tenetur, neque de consilio aut ope: ita uult Iurisconsultus in l. impuberem.ff.de furt.ubi Angel. multũ not.& sequitur Ioannes de Ana. in cap.j.colum.iij.de delict.puer. Et quando non est doli capax, non obligatur etiam in contractibus ciuiliter aut naturaliter, etiam si ad eum aliquid peruenit, ut ex illo contra-
9 ctu teneatur. Ad † exhibendum tamen tenetur, ut res illa uedicari possit, uel actione sine causa:ut per Baldum in l.j.ff. de donationib. Ioannẽ de Ana.in d.c.j.col.ij.& Decium in l.pupilllus nec uelle, infrà eodem titulo.

10 Ex prædictis infertur, quod † pubertati proximus, doliq́ue capax intelligo, ligabitur iuramento: ut hic per Decium attestantem communem opinionem, & latius Iason. in præallegat.authen.sacramenta puberum.colum.iiii. & v. Corneum in consilio ccxl.libro j.Afflictum in decisio.regni.cccxxii.Parisium in repetitio.cap.in præsentia.nume.xxx. de probatio. & Decium consilio DCLXXXII.

Quantum tamen ad ultimam uo-
11 luntatem † pubertati proximus etiã doli capax uon æquiparatur puberi: quia licet pubes testari posit. l. qua ætate.ff.de testamen.secus est in proximo pubertati, etiam ad pias causas quamuis ex priuilegio principis habilitari dispensariq́ue posit, ut testari ualeat: ut hic per Decium, per Aretinum, & alios. in dict.l.qua ætate.& in l.final.C.de milit.testamen. ubi Decius latè scribens idem concludit.

SVMMARIVM.

1 *Actiones pœnales ex maleficijs ad hæredes non transmittuntur.*
2 *Cadauer mortui ad furcas suspendere non licet.*
3 *Cadauer suspensi deponi uel sepeliri inconsulto principe non licet.*
Et quæ sit pœna.nu.4.
5 *Cadauer banniti offendi nec spoliari licet, dato quod bannitus impunè offendi posset.*
6 *Contra mortuum in pluribus casibus proceditur.*
7 *Hæc regula quando non procedat.*

§. In hæredes non solent actiones transire, quę pœnales sunt ex maleficio: uelut furti, damni, iniuriæ, ui bonorum raptorum.

SVMITVR ex legibus allegat. per glo.quę plenè regulam hanc exponit.

Nota certissimã iuris regulam,
1 † actiones pœnales ex maleficijs in hæredes non transire: ut dicit etiam Impe-

Imperator in §. non autem omnes. instit. de perpet. & tempo. act. & text. in l. j. ff. de priu. delict. Ratio est, quia delictum & pœna extinguuntur morte. l. j. ff. de publ. iud. l. j. & toto titulo. C. si reus uel accus. mort. seun. omnia enim soluit mors. §. deinceps. in auth. de nupt. de quo uide pulchrè Anch. in consil. cclxxiij. & Corn. consil. cxcv. col. fi. libr. ij. & post mortem quis regulariter accusari non potest. Et ea ra-
2 tiõe † iniustum & illicitum dicitur cadauer mortui ad furcas suspẽdere, errantque assessores cõtrafacientes conuenirique possunt in syndicatu tanquam iniuriam cadaueri inferentes: secundum Ang. in d. l. defuncto ff. de publ. iud. per tex. l. j. in §. quoties. ff. de iniur. & sequitur hic Dec. alios allegans, & tradunt omnes Moder. in l. imperium. super gl. animaduertendum. per illum tex. ff. de iurisdict. om. iud. & latius tradit Cor. in l. ii. C. qui test. fac. pos. Bald. tamẽ in d. l. ii. tenet hoc esse arbitrium iudici. qui ex causa facere id poterit ad aliorum uidelicet terrorem, ut ibi etiam per Dec. & per eũdem in d. l. imperium col. iii. post Imol. & Roma. & idem uolunt ibidem alii Moder. & ita uidemus in practica seruari. * Quæ quidem consuetudo etiã ꝙ ius esset in oppositum excusaret à pœna temporali, glo. in c. denique, iiii. distinct. plene d. Roch. Curt. in rep. c. fin. colum. x. de consuetu.]

Postquàm uerò facta est executio
3 & † suspensus exempli gratia delinquens, deponi non debet nec sepeliri inconsulto principe: per tex. cum glo. in l. i. & ii. ff. de cada. puni. & tradit Iacob. de sancto Georg. in tract. feud. in uerbo cum mero. colum. ii. & bene, quia gratiam sapit quæ ad solum principẽ spectat. l. i. ff. de quæstio. & in l. diui fratres. ff. de pœn, quamuis gl. in cle. j. in uerbo pœnitentiæ. de pœn. & remis. uelit posse iudicem id facere, & de facili concedere debere. faciũt quæ scribit Cur. in trac. de consue. super c. fin. in iii. no. col. iii. sed in puncto iuris refragantur leges præalleg.

4 Et quæ † sit pœna deponentis cadauer suspensi absque licentia, Ioã. Grassus in l. si quis id quod. ff. de iurisdict. omn. iud. pœnam illius legis de corrumpente aut tollente edictũ prætoris quæ est quinquaginta aureorum, incurri uult. Verũ quia, ut dixi, id soli principi spectat, uidetur talia attentantem sibique authoritatem huiuscemodi usurpantem læsæ maiestatis crimẽ incurrere: per l. iii. ff. ad leg. Iul. maiest. Ex prædicta cõmuni conclusione, ꝙ crimen & pœna per mortem extinguantur, infer-
5 tur, quòd † licèt ex dispositione statuti bannitus impunè offendi possit si bannitum mortuum reperias, offendere nõ debes, nec uestes illi subtrahere impunè poteris: ut per Bal. in l. sororem. C. de his quibus ut indig. nisi incontinenti post mortem à te illatam id egeris: ut per Paul. de Castr. in consil. xxxiii. ad fin. in antiquis. * Et Alcia. in uulg. §. Cato, in i. colum. ultimæ char. de uerb. oblig. ubi etiam ponit quomodo mortuus possit offendi.]

6 Plures † uerò casus in quibus propter atrocitatẽ criminis contra mortuum procedi potest, tradunt glo. & scribentes

ſcribentes in §.per contrarium,inſt. de hæred.quæ ab inteſt.Ang.de ma leſi.in uerbo,che hai tradito,col.iij. Felin.in c.cum nobis.col.iiij.de præ ſcript.& in cap.ſi quis Epiſcopus.de hæret.& alios caſus in quibus pœna morte non extinguitur, ſed continuatur,enumerat Deci. in dict. l. ij. colum. j. C. qui teſtamenta facere poſſunt.

Limitatur nunc iſta regula legis
7 noſtræ †aliquibus modis, ut hic per Deci.uide quæ ſcripſi in l. ſicuti pœna.ſuprà eod. eſt materia latè examinata per Bald.Ange,Salic.& alios in l.j.C.ex delict.defun.Imol.in l.j. ff. de priua. deli.Ange. in §. non omnis.inſtit.de perpe.& tempor.actio.

SVMMARIVM.

1 *Hæc regula quomodò intelligatur.*
2 *Habere actionem inutilem, uel non habere æquiparatur.*

L. CXIIII. PAVLVS.

NIHIL intereſt ipſo iure quis actionem non habeat, an per exceptionem infirmetur.

ISTA regula in effectu traditur etiam in l. non uidetur cœpiſſe. ſupra eod.ubi latè ſcripſimus,& ex ibi dictis inuenies regulam hanc intelli
1 gi quando †effectualiter contra agētem opponitur exceptio infirmãs & elidens actioné,ex quo enim quantum ad effectũ repellitur agens: lex
2 à †pari procedere uoluit,quòd non habeat quis actionem, uel quòd habeat, ſed inutilem & quæ infirmetur.accedat l.nam is.ff.de dolo. ibi enim æquiparantur, quempiam nullam habere actionem,uel habere
* inanem. *Facit text.in l.nulla cum ibi not.ſuprà eod.& not.per Dec.in l.lecta. col. vj. ſuprà ſi cert. pet.]

SVMMARIVM.

1 *Turpis eſt pars quæ ſuo non conuenit uniuerſo.*
2 *Rei appellatione etiam pars continetur.*
3 *Pars tripliciter capitur. Et quæ ſint.*
4 *Pars etiam eſt, quæ poteſt ſine toto conſiſtere.*
5 *Totum uniuerſale & integrale quid ſit.*
6 *Genus, ſpecies, & indiuiduum quomodò differant.*
7 *Ad poſitionem unius an ſequatur poſitio alterius, & num 8.*
9 *Ad poſitionem partis an ſequatur poſitio totius.*
10 *Genus ineſt ſpeciei poſitiuè.*
11 *Plebs differt à populo tanquam ſpecies à genere.*
12 *Ad remotionem partis non ſequitur remotio totius.*
13 *Pars cum toto pluribus modis dicitur.*
14 *Argum. de toto ad partem quando ualeat.*

L. CXIIII. CAIVS.

IN toto, & pars continetur.

SVMITVR ex legibus per glo. alleg. ponitur pariter hæc regula in

c. in

c.in toto.de reg.iur.in vj.ubi Ioan. And. ad quæstiones inducit. Et per hanc regulã rectè dicitur in c.si.de
1 spon.duo.quòd† turpis est pars quę suo nõ cõgruit uniuersõ.tunc enim non est in toto,sed extrà totum.Limitãdo tamẽ ut per Anch.in cons.x. & quia pars est sub toto petito, & pars petita uidetur.Sẽtẽtiã que lata super toto,etiã super parte prolata censetur,& rei iudicatę.obstat exceptio.l.si quis cũ totũ.ff.de excep.rei iudi.Dicunt etiam per istã regulam theologi,quòd in sacramẽto ẽ totus Christus,ideò & omnes partes eius, idest,corpus, anima,sanguis,diuinitas, & huiusmodi:secundũ Archiepiscopum Flor. in d.c.in toto.Item quòd omnis scientia & sapientia in Deo est:si quis igitur partẽ aliquam uelit ad eum accedat, ab eodemque petat: ut docet Ambr. dist. xxv. & xxxvij.in c.legimus. Facit etiam ad hanc regulam text. d. l. si quis cùm totum.& in l.appellatione rei. ſ.tit.
2 proxi.† Rei (inquit Iurisconsultus) appellatione,etiam pars continetur. accedant quæ posui suprà eod. in l. in eo.Et totum dicit totalitatem respectu unius rei tantum.insti. de socie.in prin.cum gloss.j. ubi Christo. Porcius adducit ad not.in l.iij.in §. filius inter medios.ff.de lib. & posthum.ibi, & erit à toto gradu semotus.aliud in dictione uniuersali omne,ut plenè scripsi in procem. fforũ. in princ.in ij.col.ubi latè posui qualiter differant omne & totũ.Faciunt etiam ad hanc regulam quæ scribit Philoso.li.j.de naturali auditu. Vbi totum, inquit, sequi partẽ quo ad magnitudinem & paruitatem,exemplificando,caro,& os,& reliqua,partes sunt animalis, & fructus plantarum: impossibile ergo carnem aut os aliquid aliud quantumcunque esse secundum magnitudinem, aut in maius aut in minus. ubi commentator Auerrois format cõsequentiam à destructione consequentis, si partes sunt infinitæ, compositum est infinitum,sed compositum est finitũ, ergo etiam partes finitæ, sed hoc parum ad nos.

Et ex dictis,menteque Barto. Angel. & aliorum in l. qui usumfructũ ff.de uerb.oblig.& in l.si mater. in §.si quis iter.ff.de excep.rei iud.No. est pro declaratione præsentis regulæ & materiæ,ꝙ † pars tripliciter ca- 3
pitur. Quædam numeralis, ut quatuor,est enim tertia pars duodecim, & ista etiam nuncupatur per Barto. præallegat.pars integralis,ex quo est necessaria ad integrãdum illum numerum duodenarium: propriè tamen & à nomine ipso facta denominatione numeralis rectius appellari uidetur.

Integralis uerò propriè illa censenda est ex qua unum totum & integrum constituitur,sicuti paries est pars integralis domus & usufructus pars fundi: sine pariete enim & tecto non constituitur domus.l. cum qui ædes.ff.de usucapion. ideò paries rectè pars integralis ipsius domus appellabitur. idem in usufructu siue formali, siue causali pars est fundi, non quotitatiua siue discretiua, puta tertia uel quarta fundi pars, sed est pars integralis fundi, cum ex proprietate & usufructu totum illud integrale, scilicet fundus con-

constituatur, ut per glo.l. rectè dicimus.ꝯ.tit.j.& Ias.in d.l. qui usumfructum.in secundo not. & Ripam in repe.l.re coniuncti.colum.x. cum seq.ff.de leg.iij.

Quædam est pars quotitatiua seu subiectiua, ut triens, quadrans, semis, partes sunt asis:& appellatione asis, ut pars appellatione totius continentur.§.hæreditas.instit. de hær. instit.Et species sub genere, animal enim est genus, sicque totum homo, bos, & similia, partes sunt seu species sobiectiuę, quia ipsi generi subiiciũtur & de genere prædicantur. quia si est homo, sequitur animal esse, & dicitur etiam pars prædicamentalis, ut per Bart.in d.l.qui usumfructum *Et de quota & quotitatiua parte, uide quæ plenè scribit Paris. consil. lxj.lib.j.]

4 Est etiam † pars quæ potest sine toto consistere.l.cùm aurum.ad fin. ff.de auro & arg.lega.glo.l.malã. in uerbo inutiles.suprà titu. proximo, quicquid dixerit Alex.in rubr.ff. de leg.j. Et dici potest pars non necessaria: ut per Ruinum in præalle. rub. de leg.j.sicuti de accessorio non necessario dicam in l.cùm principalis. ꝯ.eod.tit.

5 Est quoque † totum uniuersale, & totum integrale secundum præfatos scribentes, & Ripam in l.re coniuncti.colum.x.suprà de leg.iii.totũ uniuersale est illud quod sub se multas species numero differentes continet, genusque appellatur. Et quicquid continetur sub isto toto, species nuncupatur, & pars generis dicitur secundum Ang.& alios in d.l. qui usumfructum. per text.not.in §. hoc edictum.l.j.ff.de his qui deiecerunt. ideò dispositio loquens in genere, uerificatur in qualibet ipsius generis specie, imò in quolibet indiuiduo sub eodem genere contento. ff.quod cuius.uniu.nom.l. sicut. in fin.& l.non est sine liberis. suprà titu.proxi.& l.j.C.de condi.inser.per quæ iura conclusionem hanc tradit Aret.in l.si mihi & Titio. colum.v. ff.de uerb.oblig.Et sicut genus propriè comprehẽdit quaslibet suas species, ita rõ generalis cõplectitur omnes casus sub rõne comprehensos: ita Bal.in auth.post fratres.C.de legit.hære.facit tex.cũ ibi not. p Bart. in l.regula, in §.cũ quis.ff.de iuris & facti ignor.Dicuntque Cy.& Vltramon.in l.iura non in singulos.ꝯ. de legib.ꝙ quando in pluribus casibus est una eademque rõ numero, illa decidit oẽs casus non per extẽsionem, sed sicut genus quod prædicatur de singulis suis speciebus: ut ẽt p Dec. in consi.cclxxxiiii.col.ii. Quomodo

6 † autem, & qualiter dicantur, differantque genus, species & indiuiduũ declarat Bart.in l.quæsitũ.in §.pen. col.ii.ff.de fund.instr.& Curt.Iun. in consi.cix.col.ii.Partis uerò appellatione quid ueniat, habetur in l. nomen, in §.portionis.ff.de uerb.sign. dicã aliqua ꝯ.in l.aliud. i §.refertur.

7 Nunquid † autem ad positionem unius, sequatur positio alterius: & ad remotionem unius, sequatur remotio alterius? dicendum est ad positionem totius sequi positionẽ partis, posita domo de necesitate ponitur paries: ut per Bartol. in d.§.si quis iter, posita maiori summa, ponitur minor, quæ inest saltem interpretatiuè:

pretatiuè:ut diximus in d.l.in eo.Posito asse ponitur pariter triens quadrans, &c. Nisi in toto uniuersali, quo posito non ponitur pars subiectiua seu prædicamentalis. posito enim animali non sequitur homo, quia potest esse asinus: secundum Barto. & alios loco prælleg. & hoc est quod dicunt glo.& doct.quòd affirmatiuè ad positionem generis nõ sequitur positio speciei: ut si dicam, hoc est animal, non sequitur, ergo est homo. l. inter agnatos. cum ibi nota.ff.unde legiti. & Alex.post gl. in l.iurisgentium. in §. sed si frau-
8 dandi.ff. de pact † Et si contentiuè seu prædicamentaliter species generi insit: quia posito genere sub eo continentur omnes species, quæ de genere sunt. ideò posito animali, cuncta animalia continentur. ita Ang.in dict.l.qui usumfructum.col. fin.ualet ergo argumẽ.de genere ad speciem affirmatiuè prædicamentaliter, non illatiuè. Bald. in titu. per quos fiat inuestit.in §.j.Ripa in l. j. colum.j. ff.si certum petat. & Deci. in l.ij. in §.appellata.illo eod. titu.
9 Ad positionem †uerò partis non sequitur positio totius: quia posito minori numero, non ponitur maior, posito pariete non ponitur domus, posito usufructu non ponitur fundus: nisi in parte subiectiua seu prædicamentali, prout est genus & species, quo casu posita specie ponitur genus: ueluti si dicatur, homo
10 est sequitur ergo animal est. †cum genus insit speciei, positiuè.l.si quid earum. §. interemptum.ff. de legat. iij.tradunt glo. Alex.& alii in prælleg.§.sed si fraudandi. Bartol. in dicto. §. si quis iter. & Angel. loco suprà alleg. Soc. in additionibus factis ad l.j.ff.de uulg. col. j. ubi pulchrè declarat quomodò hoc intelligatur, quòd appellatione generis de proprietate ueniat quælibet eius species.Nec obst.text. in §.plebs. insti. de iure naturali. ubi dicitur quòd
11 †plebs differt à populo tãquam species à genere: nam posita ponitur genus:& tamen posita plebe non ponitur populus. nam secundum Deci. loquitur ibi tex. de toto integrali,quo casu non ualet argu. quia plebs nõ est pars populi subiectiua, sed integralis, & licèt taceat, fuit cõsideratio Arc.& Soci.in §. fina. l.ij. ff.si certum pet.dicentium,quòd ibi genus & species nõ accipiuntur propriè,sed genus capitur pro uno toto integrali,quod sub se cõtinet partẽ, scilicet plebem sub populo,& populus dicitur genus respectu plebis, quia plus comprehendit, ut per eosdem.
12 Ad remotionem †uerò partis,nõ sequitur remotio totius. ut patet ad sensum, quo casu quærere rationẽ non est nisi infirmitas intellectus,secundum Auerroẽ & scribentes relatos per Ias.in cons. cxxvj. colũ. pen. lib.iiij. sicuti nec ad remotionẽ speciei,sequitur remotio generis.l.duobus.§.si quis iurauerit.ubi Bar.not. ff.de iureiuran.& tradit Alexand.in dict. §. sed si fraudandi.

Quantum ergo ad regulã nostrã tam in toto integrali, quàm in toto uniuersali continetur pars: secundũ Deci.& ex prædictis satis liquet.quæ omnia bene no.

13 Sciendum est etiam, quòd †quædam

dam se habent ut pars in toto: sicuti duo in x. & tunc dispositio totius omnes suas partes includit. l. si unus. §. si cum decem. ff. de pac. & . l. post decisionem. C. de furt. Quædam se habent sicut pars circa totum, ut alluuio circa fundũ, & idem nisi sunt limitati agri. l. in agris. ff. de acquir. rerum do. Quædam se habent ut cõtinens ad contentum, & tunc aut significatio continentis sumitur ex cõtento, aut de per se. Primo casu continetur contentum nomine continẽtis. unde ille qui ciuitati præficitur, etiam hominibus ciuitatis præfectus intelligitur: quia significatio ciuitatis ex ipsis ciuibus sumitur: secus est in secundo casu: ideo appellatione sacci non continetur farina, quæ est ibi, nec econtrariò: quia separata est significatio. l. qui saccum. ff. de furt. Quædã se habent ut connectens & connexum, & tunc si quidem connexum mobile est, non continetur, nisi actus sit fauorabilis, & res mobilis ei sit perpetuò destinata, aut uerborũ significatio rem ipsam mobilẽ cõprehendat, uel immobilis rei pars censeatur. l. debitor. ff. de pigno. porrò immobile connexum semper cõtinetur. l. granaria. ff. de act. empti. Quædam se habent ut principale & accessorium, & tunc distinguitur inter accessorium necessarium & uolũtarium: ut pulchrè per Bald. in titu. de cap. qui cur. uen. & ibi etiam tradit Præposi. Mediol. in v. col.

Postremò ex quo dicitur hic partem in toto contineri, non impertinenter quæri posset, an idem iuris

14 sit in parte quo ad partem, † quod est in toto quo ad totum, ualeatque arg. de toto ad partem, & ècõtrariò. gl. & doc. de hoc ponũt in l. quæ de tota p illũ tex. ff. de rei uend. Bal. in l. maximum uitium. colum. pe. C. de lib. præter. Arc. cons. clxiij. colũ. iij. Corn. consi. 39. ad fi. lib. iij. Fel. in c. fi. col. fi. de ma. & obe. Ias. in l. iurisgẽtium. in §. adeo. ff. de pact. Deci. in c. apostolicæ. col. ij. de excep. & in l. j. col. fin. C. unde legit. ubi concludit, quòd sic, quando est eadem ratio, aliàs secus: ut ibi per eum. *Soc. pulchrè cõs. cxxvij. fol. j. lib. j. Lud. Gozad. consl. lxvij. col. ij. ubi hoc etiam in substitutio dicit pro cedere. Ias. in l. si cui in iij. not. de leg. j. ubi in materia stricta hoc non procedere tradit. aliter limitat Aquens. in l. si certis annis, col. ij. C. de pact.] Item in materia indiuidua non pro cedit dictum arg. de toto ad partẽ. text. est not. in l. & per iusiurandũ. in §. j. ff. de acceptila. & scribit etiã Dec. in l. cuius effectus. infrà eodem titu.

Et dicit præterea Aristo. j. Cæli. xix. quòd idem feruntur totum & pars secundũ naturam. tota scilicet terra, & una gleba: ibique Auerrois ait, natura partis corporum similiũ eadem est cum naturæ totius diffinitione. Et cùm sit eadem diffinitione eadem est forma, & cum eadem forma, eademq; actione proueniente ab illa forma, & appellatione partis continetur aliquando totum: ut per illum text. dicunt Alex. & Imol. in l. cohæredi. in §. fin. ff. de uulg. sed prout melius declarat Ias. id ibi alia ratione contingit.

L. CXV. PAVLVS.

IN obſcuris inſpici ſolet, quod ueri ſimilius eſt, aut quod plerunque fieri ſolet.

EXPEDITA eſt in l. ſemper in obſcuris. & in l. ſemper in ſtipulationibus. ſuprà eodem titu.

SVMMARIVM.

1 *Dare, & remittere paria ſunt & num. 3.*
2 *Accipere uidetur is qui liberatur ab obligatione.*
4 *In remisſione facta ex cauſa donationis inſinuationem requiri.*
5 *Iuramentum ſupplet defectum inſinuationis.*
6 *Pactum de non petendo habet incluſam donationem.*
7 *Pactum liberatorium cauſam non requirit.*

L. CXVI. PAVLVS.

Si quis obligatione liberatus ſit: poteſt uideri accepiſſe.

SVMITVR ex l. ij. ff. de calun. ex l. ſi mulier. ff. de cond. cauſa dat. cum ſimil. de quibus hic per Dec. & priùs per Iaſo. in d. l. ſi mulier. & Feli. in c. veniens. el. j. de teſti. Dec. hic facit concluſionem, 1 quòd † paria ſunt, dare & remittere, & ut etiam in d. l. ij. & in d. l. ſi mulier. Inde limitat iſtam concluſionem pluribus modis. In primis aduertendum eſt, quod hæc materia propriè non cadit ſuper hac regula, quæ non facit æquiparationem prædictam: ſed dicit † eum uideri acci- 2 pere qui liberatur ab obligatione, & iſtud eſt uerisſimum. accipit enim liberationem quæ in omni contractu deduci poteſt, ut in titu. de lib. leg. & de acceptil. ideò dico uerbũ uideri, hic poſitũ ueritatẽ importare, quia non fictè, ſed uerè qui eſt ab obligatione liberatus, accipit liberationẽ.
3 Quantum ad articulum † an remittere ſit dare, Dec. hic plures limitationes accõmodat, ſed omnia priùs eleganter poſuit Feli. poſt Abbatẽ & Are. in dict. cap. ueniens. el. j. de teſti. ubi ipſe Dec. repetit omnia hic poſita, concludens pariter ut hic, quod quãtũ ad factũ remittere non ſit dare: ſecus quò ad effectum ex quo nullũ intereſſe conſiderari põt inter dationẽ & ſolutionẽ ſeu remisſionẽ. pro qua cõcluſione eſt tex. not. in præal. l. ſi mulier. in fi. ibi, quia nihil intereſt &c. uult enim prędicta æquiparari, non quia uerè, idem ſint, ſed quia eiuſdem ſunt effectus. Ex prædictis infertur ſecundum gloſ. fa- 4 migeratam hic, quòd † in remisſione facta ex cauſa donationis excedentis ſummã quingentorũ aureorũ inſinuatio requiratur, & cõis eſt receptiorque ſententia, ut hic per Deci. Iaſ. in d. l. ſi mulier. Feli. & alios in d. c. ueniẽs. & Deci. in l. creditori. ad fi. C. de pa. Sed nõ eſt ſ. uires in hoc laborãdũ, cũ hodie in omnibus con- 5 tractibus ferè ubique apponatur † iuramentum, quod inſinuationis defectum ſupplet. Aret. conſil. ii. xlvii. & lxxvii

lxxvii. ad fin.Cal. consil.ii.sub rub. de iureiur. Paul. de Cast. in consil. c.col.fi.in antiquis. Barb. in consil. liii. in primo dubio, uolum. iiii. Alex.consf.iiii.col.pen. lib.i.& consf. xxi.lib.iii.Soc.consf.lxxvii.char.pen. & fin.uolu.i.Cor. consf. ccxxi. uolu. i.& consi.lxix.lib.ii.Dec.consf.ccxxx ix.col.ii.& cccclxxxviii. Iaf.in consi. li.col.x.lib.i.& Moder.Asten.in tracta.de forma.fol.lxii.col.ii.uer. prædicta limitatio.

Postremò uidebis in materia istius legis Aretin.in l.pactũ curatoris. C.de pact. ubi gl. huius legis uult,
6 † pactum de nõ petendo habere inclusam causam donationis. Et extẽdit ad quodlibet pactum nudum, si causa nõ appareat:ut per eũ. Sed gl. nostra loquitur quando expresse fiebat remissio ex causa donationis. sicque non probat dictum Aret.quod tamen in se uerum est, ut per Alex. hîc in apostillis ad Bar.Confirmo,
7 †quia licèt pactum obligatoriũ causam requirat, aliud tamen est in pacto liberatorio. l. tale pactum. cum ibi not.ff.de pact.tradunt Alexan.& alii in dict.l.creditori.

§. Non potest uideri accepisse, qui stipulatus potest exceptione submoueri.

NOTA in iure nostro considerari effectum, ut infrà in l. cuius effectus.Et pro declaratione istius text. uidenda sunt quæ scripsi suprà in regula, non uidetur cœpisse, ubi hanc expeditam uidebis.

SVMMARIVM.

1 *Consensus uiolentiæ & compulsionis contrarius est.*

L. CXVII. VLPIANVS.

NIHIL consensui tàm cõtrarium est (qui & bonæ fidei iudicia substinet) quam uis atque metus: quem comprobare, contra bonos mores est.

QVANTVM ad declarationẽ istius text. gloss. benè & eleganter loquitur, docens & contractus bonæ fidei esse, uestimentumque sumere ex consensu †qui uiolentiæ & cõpulsioni contrarius est:unum enim conseruat & sustinet, alterũ destruit. 1
idem est in errore. ff. de iurisd. omni.iudic.l.si per errorem. cũ not. Et consensus est etiam aliquando consensui contrarius, quando uidelicet est coactus.sed ut gloss. not. hîc dicit, tunc consensus coactus est cõtrarius consensui spontaneo, non simpliciter.facit.§.fi.infrà hac ead.l.& l. i.& ii.ff.quod metus causa.ubi quid sit metus, & quid uis traditur. materiam autem metus plenè tractauimus in l. in omnibus causis pro facto. suprà eo.

SVMMARIVM.

1 *Lex quid sit.*
2 *Ad obtinendum restitutionem in integrum duo sunt necessaria.*

Dd 2 Minor

3 *Minor quando restituatur absque ali qua probatione erroris & læsionis.*

§. Non capitur, qui ius publicum non sequitur.

ASSVMPTA fuit ex legibus per gloss.alleg.facit text.l.fi. cum ibi not.C.de in integ.resti. & l.j.in fin. C.de his qui uen.ęta.impetra.l.j.& ij.C.de form.l.pen.& fin. C.qui ad mit.ubi huiuscemodi captiones tol luntur per leges, ut dixi etiam in l.
1 quoties nihil.infrà eo.Præterea †lex est sanctio sancta iubens honesta, & prohibens inhonesta, dolosque & deceptiones inquantum potest. l. j. & ij.ff.de legi.l.leges. C. eo.titu.c.erit.autem lex.iiij.dist. l.in fundo.ff. de rei uendi. Quid igitur mirum si non decipitur, qui ius commune se
2 quitur. Duo †autem necessaria sunt ad obtinendum in integr. resti. de qua suprà facta est mētio: quòd probet quis se minorem: & sui facilitate læsum: aliâs obtinere non poterit.,l. nam & posteà.§.si minor.ff.de iureiur. ut hic per Dec. latius per Alex. & Ias.in d.§.si minor. Alex. cōsi.lv. ad fi.li.v.Dec.in l.singularia.col.ix. ubi Curt.vij.ff.si cert.pet.Ias.in cōs. clxxxviij.uol.ij. ubi cōsuluit de quo
3 hic per Dec. quòd †ubi in causa criminali minor confitetur delictum, de quo non constat aliter, quàm per confessionem ipsius minoris, eo ipso læditur, & absque alia probatione erroris aut læsionis uenit restituendus.de quo sæpè etiam perMarsilium pluribus locis suorum commentariorum criminalium.

SVMMARIVM.

1 *Error consensum non habet. Et quid sit.*

§. Non uidentur consentire, qui errant.

1 ERROR igitur †consensum nō habet, estque errare, unum pro alio putare, atque capere. Dec. hic dicēs hanc regulā nunquam fallere, quia pro ueritate nō consentit, qui errat. de omnibus est tex. ubi omnes scribentes not.in l.ij.in prin. ff. de iud. latè de materia erroris, per Vitalem in tract.clausularum.char.35.cū seq. Et licèt gloss. hic non soluat oppo.factam de. §. si legatarius. in ea alleg. ibi tamen soluit.

SVMMARIVM.

1 *Bonorum possessor & hæres: bonorum possessio & hæreditas an æquiparentur, & quomodo. nume. 2. 12. An differant. nume. 13.*
3 *Et an æquiparentur in statuto correctorio.*
4 *Quando duo in lege antiqua æquiparantur, lex noua etiam correctoria & pænalis disponens in uno, habet locum in alio.* Amplia. nu. 5.6.
Limita nume. 7. 8. 9. & 10.
11 *Fideicommissarius & hæres an æquiparentur:*
14 *Vt de iure ciuili est hæreditas: ius adeundi, & aditionem: ita de iure prætorio bonorum possessio, ius petendi uel agnoscendi & concessio et agnatio.*

Bonorum

15 *Bonorum possessio an sit successio, uel ius succedendi.*
16 *Prætor an possit facere quempiam desinere esse hæredem.*

L. CXVIII. PAVLVS.

PRAETOR bonorum possessorem hæredis loco in omni causa habet.

1 PER hãc regulam intelligit †hîc Dec. bonorum possessorem exequari & æquiparari hæredi. Idemque esse in hæreditate, & bonorum possessione, ut parificentur etiam in materia stricta, sed non in odiosa: ut per Soci. in l. j. col. iij. de uulg. Sed errore labitur, nec euacuat sensum & intellectum istius legis. Idcircò diligẽter aduertendum est, quia non tantum Dec. imò omnes alij scribentes errant, & in hac materia æquiuocãt intelligentes à pari procedere bono. possessorem, ac bonorum possessionem, hæredem, & hæreditatem, cõfundentes prædicta: prout faciunt Alex. Dec. & alii in l. emancipata. C. qui admit. & Dec. ibi in rub. in pe. col. j. lect. & Ias. in l. nec is. in §. j. col. fi. ff. de acqui. hære. ubi dicit, quòd sicuti appellatione hæredis uenit bono. possessor de iure prætorio: ita appellatione hæreditatis uenire debet bonorum posses. idẽ dixit Rimi. in prçalle. rub. qui admitti. col. viij. inquiens, cùm prætor habeat bono. possessorem loco hæredis, quare est, quòd bono. possessionem loco hæreditatis habere non debeat? facit. l. hæreditatis appellatio. ff. de uer. sig. dicens, quòd hæreditatis appellatio est nomen iuris, sicuti bono. posses. Ideò dici solet, quòd ita se habet bono. possessio de iure prætorio, quemadmodum hæreditas de iure ciuili Dec. in præalleg. rub. col. pe. per l. ij. ff. de bono. posses. facit l. j. ff. de contratabul. eo, inquit, iure eoque ordine uocari liberos ad bonorũ possessionem contratab. quo uocantur ad successionem de iure ciuili. Sed ut prædixi aduertendum, quia longa est differentia inter prædictos terminos, ut enim hîc dicitur. & in d. l. ij. & in §. bonorum. l. j. ff. ad Treb. bono. possessor in omnibus est loco hæredis, sed nusquam dicitur, quòd bono. possessio antequam fuerit agnita sit loco hæreditatis, illiúe exequata & æquiparata, quamuis sit nomẽ iuris prout hæreditas: ut infrà declarabimus. Constituendo ergo inter
2 prędicta differentiã †si loquamur post aditam hæreditatem & agnitã bonorum possessionem, sicque in hærede & bono. possessore, uel in hæreditate & bonor. possessione post aditam & agnitam concludendum est, quòd licèt bono. possessor uerè & propriè non sit hæres, cùm unus sit de iure prætorio, alter de iure ciuili: unus habeat iura tantùm utilia, alter directa: exequantur tamen & æquiparantur à lege. §. bonorum. §. quos autem. & l. ij. præalleg. & bono. possessor, ut ait Are. subrogatur loco hæredis. ita quòd lato sumpto uocabulo ac impropriè bonorum possessor uenit appellatione hæredis, pro hæredeque in effectu habetur iuribus præallega. Et in hac regula ponderando illa uerba, in omni casu habet. insinuant enim, ꝙ

uerè non est hæres, sed pro hærede habet illum prætor. Ex quibus infer
3 tur, † quòd in materia statutaria correctoria, seu odiosa, dispositio loquens in uno, locum habebit etiam in alio: ita uolunt cōiter scribentes: ut tradit Ias. in d.l. is qui hęres. in §. j. latius ipse & alii in d. §. bonorum. & in rub. C. qui admi. in ultimis colum. * ubi etiam Curt. col. fi. Alex. in §. sed quid. infrà alleg. & Dec. in d.l. j. col. pen. C. qui admitti.]

Et probāt scribentes, ꝙ etiam in materia strictè intelligenda, appellatione hæredis ueniat bon. possessor: per text. in l. in conditionibus. in §. si patronus. ubi Soci. no. ff. de condi. & demon. & l. si quis mihi bona. in §. sed quid si mandauit. ff. de acqui. hæred. Et pro ueritate hæc opinio legibus. s. allegatis & rationibus concludenter probatur. Nam bonorum possessor, ut diximus, loco hæredis subrogatur, ideo uirtute subrogationis etiam in materia à iure exorbitāti, illud quod de una persona dicitur, ad aliam extenditur. l. libertum §. senatus. ff. de ritu nupt. licitaque est extensio etiam in exorbitantibus ex idētitate rationis de stricta significatione uocabuli ad latam. l. filiū habeo. ff. ad Maced. cum aliis per Iaso. alleg. in l. si constante. col. xiij. in quarta limi. ff. sol. mat. & in d. §. bonorum. col. fi. Et quando in lege an-
4 tiqua † duo sunt æquiparata & exæquata, lex noua etiam correctoria & pœnalis superueniens & in uno disponēs, uirtute ipsius adæquationis locum habet etiam in alio. l. si quis seruo. cum gl. ubi doct. etiam no. C. de fur. iuncta l. ut tantum. in §. j. ff. de seru. cor. cum aliis adductis per Ias. in auth. quas actiones. col. xv. in uersi. tertio pro opin. Plac. C. de sacrosan. eccl. Dec. in c. translato. de constit. Ripam in l. si constante. col. xii. ff. solu. matrim. Ioan. Crot. in repet. l. omnes populi. col. xxxviij. s. de iusti. & iur. & per Arct. in l. ij. col. penul. ubi Ias. ult. ff. de leg. j. licèt Rui. ibidem in ultimis colū. nixus fuerit dictis iuribus respondere: ut ibi per eum. Adde etiam Alex. in l. j. col. v. & in l. emancipata. C. qui admit. & in l. cum antiquioribus. col. fi. C. de iure delib. in quibus locis concludit prouisiones a iure ciuili in hærede introductas, extendi etiam ad bonorum possess. de iure prætorio exemplificando, ut per eū. qui dicit hanc extensionem passiuam dici, & esse, ideò locum habere in omni materia. ut etiam per Ias. in l. qui in aliena. in princ. in iii. col. ff. de acqu. hæred. & per Alex. & alios latè in l. j. in §. lex Falcidia. ff. ad legem Falcidiā. ubi latè ponunt & declarant istud quod dictum est de passiua extensione, & quæ dicatur passiua extensio. * In omni ergo casu & in omnibus, ut scribentes & iura suprà alleg. dicunt, bono. possessor uice hæredis fungitur, & in eius locum subrogatur & constituitur a prætore, æquiparanturque: & per consequens bonon. possess. quicquid aliqui dicerēt non tantum succedit defuncto quo ad bona, uerum etiam quo repræsentationem personæ defuncti: alias nō esset loco hæredis omni casu, & in omnibus nec subrogaretur in illius locum, neque exæquarentur, contra prædicta: nec teneretur ad onera &

æs alienum,ad quæ tamen adstringi tur l.i.& iii.eo.ff.propter repræsentationem personæ defuncti pro parte pro qua succedit.l. cum a matre, cum gl.C.de rei uend.l.j.§.si cer.peta.cum aliis per me adductis.in.l.hæredem.§.e.non propter bona,actiones & obligationes personales nõ sequerẽtur rem & fundũ, sed personã l.j.§.si hæres.ff.ad trebell.'tenetur ergo bono.poss. ad æs alienum defuncti exoluen.propter repręsentationẽ personæ illius. quia rationes, actiones obligationes personales in eum & contra eum transeunt.hinc etiam est ꝙ bon.pos.hæres quandoque appellatur & dici potest.l. in conditionibus.§.si patronus. de condi.& de mon.§.bonorum.cum ibi no.in l.i. ff.ad trebell.

5 Prædictam conclu. † de æquiparatis amplia, etiam ꝙ darentur plures instantiæ ut per Aret.in l. ex facto,in vj.no.per illum tex.ff. de uulga.& Dec.in c.translato,in col.ii.in relect.de constit.

6 Secundò amplia † & in dispositione hominis.l.fin. ad fin. ff. mandat. tradit Aretin. loco infrà allegando.]

Limita primò procedere dictum
7 argum. ab exæquatis † solum in eo in quo reperitur omnimoda paritas & ratio: ut per Gemin.in cap.j. de tempor.ordin.in vj.Imol. in clementina.j.de elect.Riminal.in l.prima,colum.xv.ubi Alexan.v. C. qui
* admitti. * & Cur.in l.ii.cum seq.in fin.de inoffic. testamen.] & seu in casibus in quibus reperitur facta æquiparatio seu in eadem materia: sed extra illos casus, siue materiam non procedit argumentum eb æquiparatis.gloss.in l.omnes in uer.apostolicę.C.de fer.& in cap.postquam in §.fina. de electio. & per Deci. in d.cap.translato.in prima lectu. in secunda colum. Vbi & secundò limitat quando æquiparatio facta est per modum regulæ: aliâs secus, (allegat Mathæsil.& Angel.Aretin.sequentem hanc limitationem. uide tu Alexan.& alios in l.Gallus. in §. & quid si tantum.colum. quarta super gloss.in uer. emancipatus.ff. de liber.& posthum.& Hercu. Perusi. ubi no.reputat.in d.§.lex fal. col.fi.

8 Tertiò limi.† ubi duo sunt æquiparata per modum causæ fiẽdi:quia non procedit tũc argumentum: ut post Bapti.de sancto Blasio tradit Ripa.in l.prima colum. secunda.ff. de leg.j.

Quartò limita seu restringe & in
9 tellige secundum aliquos not.† ubi solùm est eadem ratio: quia licèt leges dicant esse ibi idem ius.l. à Titio.ff.de fur.tamen ista nõ est æquiparatio de qua loquimur, sed ut dictum est,debet esse facta in lege antiqua per modum regulæ: ut declarat Aret.in præalleg. §.& quid si tantũ. in j.colum.

Postremò limita & declara prædi
10 ctam† conclusionem ut per Parisiũ in cons.xii.lib.ii.& cons.xlix.lib.iii. & Alex.in l.j.col.pen. suprà si certũ petatur.

Item aduerte,ꝙ Socinus in l.j.colum.iii.hîc per Dec.alleg. non dicit id ad quod per Dec.allegatur, quia non loquitur in bonorum possesso-
11 re hæredi æquiparato, † sed in fidei commissario, inter quos minor est

conformitas quàm inter hæredem & bonorum possessorem: quorum uterque totã successionem iure proprio uniuersaliter consequitur: aliud in fideicommissario, qui de manu hæredis illam recepit: ut per eundẽ Deci. in l. fi. col pen. C. qui admitti. Quare autem prætor hęredem quẽ facere non posset, sed faciebat bonorum possessorem, qui loco hæredis in omnibus habebatur, ut hic & in prællegat. iuribus, scripsi aliàs in d. rubr. qui admitti. reprobando intel. Bulgar. Senen. licèt Deci. & Moder. illũ ut subtilem sequantur ibi. ad §. quos autem. in uer. solus. Declarando pariter quomodò intelligi debeat, nouũmque sensum & intellectum, accommodando ad illũ text. ibi, hæredes quidem ipso iure non fiunt.

12 Si uerò sermo †sit de hæreditate non adita uel bonorum possessione non agnita: licèt scribentes suprà relati de uno ad aliud arguant, eo ꝙ eodem modo se habeat bonorũ possessio de iure prætorio, quo hæreditas de iure ciuili. d. §. quos autem. Et quia sicut est dare hæreditatem aditam & non aditam, quamuis primo casu improprie dicatur hæreditas: ita est dare bonorum posses. agnitã, & non agnitam. prima non potest repudiari, secunda sic. l. j. ff. de succ. edic. Et aliquę aliæ similitudines dari possunt.

13 Sunt tamen † inter prædicta plures differentiæ: & dissimilitudines, septem congessit Ias. in d. rub. qui admi. col. fi. aliam ponit Pau. de Castr. in l. si infanti. col. j. C. de iure delib. patet etiam alia: quia propterea diuersimodè diffiniuntur hęreditas & bon. possessio. nam hæreditas est successio, & bono. poss. est ius succedendi. Dec. in d. rub. qui admitti. ad fin. primæ lecturæ. unde Bald. in l. j. in vij. oppo. C. qui admitti, negando similitudinẽ adducit rationẽ dissimilitudinis: quia ipse prætor, inquit, non procedit per easdem regulas: magis enim sequitur æquitatem quàm iuris subtilitatem. Ius uerò ciuile, dicit, per punctum rationis procedit: sed prætor rei considerauit effectum. unde non fecit ipse prætor differentiam inter iustum & consensum, prout ius ciuile: propterea & si hæreditatis aditio in suspenso & pẽdenti stare non possit, iussusque patris de iure antiquo requireretur. l. si quis mihi bona. in §. iussum. ff. de acquir. hære. secus tamen est in agnitione bonorum possessionis facta p filiumfam. ignorante patre, cui ratificãti acquirebatur, aliàs inefficax reddebatur. l. fi. ff. quis ordo in bonor. possess. ser. l. j. C. qui admi. satis enim uisum prætori fuit nullum ex agnitione inferri patri pręiudicium, cũ non implicetur oneribus hæreditarnis, nisi ratificauerit. iuribus præalleg. & l. fin. in pluribus locis. C. de bon. quæ liber.

14 Item differunt in modo acquirẽdi. nam in hęreditate succeditur propria uoluntate, cũ solo animo quis hæres efficiatur. l. gerit. & l. pro hærede. ff. de acquir. hæred. & l. mutũ. cũ glo. illo eod. tit. sed in bonorum possessione agnoscẽda requirebatur de iure antiquo decretum, uel iudicialis agnitio de iure nouissimo. l. iij. §. causa cognita. cum not. ff. de bonorum

rum poss.l.fin.C.qui admit.§.fi. instit.eo.tit.

Differũt etiam aliqualiter in modo transmittendi ad hæredes successiones prædictas:ut per Iaso. & scribentes.in d.l.emancipata. quamuis enim regulariter non transmittatur hæreditas nec bonorũ possessio non agnita, attamen ratione suitatis hæreditas ad quoscunque trãsmittitur, quem effectũ nõ potest operari suitas in bonorum possessione edictali transmittenda,ut per Ias.in d.l.emãcipata.col.v.& Rimin. in præalleg. l.j.colum.xv.ubi probat non procedere hoc casu ar.ab exæquatis, etiã, quòd diceremus ista esse exæquata propter diuersitatem rationis, quæ reperitur in prædictis.In modo autem repellendi adæquantur prouisiones prædictæ.lege non est ambigendum.in fi.ff.de bono.poss.l.j. in princ.cum glo.ff.de contratab.unde sicut exclusus tempore à bono.poss. potest ex alio capite uenire.l.j.§.sed uidendum.ff.de suc.edict. ita exclusus ab aditione hæreditatis. nam si hoc fieri non posset in aditione hæreditatis, fieri etiam non posset in bon.poss. à qua eodem modo quis excluditur,quo ab aditione.d.l.non est ambigendum.& not.Areti. in l. quandiu. la prima,col.fi.ff.de acqu. hæredit.

Postremò circa prædicta aduertẽdum pro perfecta intelligentia & declaratione istius legis & materiæ, ꝙ
14 †sicuti de iure ciuili est dare hæreditatem,ius adeundi,& aditionẽ, quæ diuersa sunt:ut per Bar.in rub.ff. de acquir.hær.& in princ.l.iii.ff.de bonorum poss.ita de iure prætorio aliud uidetur bonorũ possessio, quæ est loco hæreditatis, aliud ius petendi & agnoscendi ipsam bonorũ possessionem, quod succedit loco iuris adeundi de iure ciuili, & aliud ipsa concessio & agnitio bonorum poss. quæ est loco aditionis,quæ est actus quidam animi,& facti: ut per Rim. in præallega.rubri. qui admitti. colum.viii.

Quamuis ergo hæreditas sit successio in uniuersum ius, quod defunctus habuit.l.hæreditas.ff.eodẽ:
15 tamen † bonorum possessio secundum Bart.in d.l.iii.in princi. nõ est successio,sed ius succedendi. Verùm Rim.loco præalleg.hoc reprehendit per dictam l.iii.ibi, uniuersitatis successionem.& §.sed cùm plures.insti. de bono.poss.& l.iii.C.unde leg. ubi hæ bonorum possessiones successiones nuncupantur.Hinc not.dixit Bart.in l.ex asse.ff.ad Trebell. quòd hæreditas est quoddam ius uniuersale hæreditarium.Et hoc apud bonorum possess.utile esse dicit.& Are.in rubr.de acquir.hæred.col.j. dicit, ꝙ hæreditas & bonorum poss. inquantum considerantur ut ius quoddam & successio uniuersalis æquiparãtur & eiusdem naturæ sunt. ita ꝙ sic dici potest successio de iure prætorio sicuti de iure ciuili. ad quam quidẽ successionem de iure prætorio inuẽtam acquirẽdam introduxit prætor bonorum possessionẽ.ita ait uoluisse dicere Iurisconsultum in d.l.iij.in princ.& in d.§.bonorum. de bono. possessio. & probatur,licèt ab Aret. non allegetur,in l. bonorum. supra tit.proximo.Considerato igitur iure illo uniuersali bonorũ possessio satis

ſatis dici poteſt ſuccesſio, & ita procedunt iura quæ bonor.poſſeſs.ſucceſſionem appellant: ſed quo ad formalitatem differunt.hæreditas enim ſolo animo acquiritur, ſed bonorũ poſſeſ.mediante decreto uel agnitione iudiciali: ut dictum eſt, ideò aliter diffinitur quàm hæreditas,ut patet in dict.l. iii.in §. bonorum. Dũ igitur Barto. dixit bonorum poſſeſ. non eſſe ſucceſſionem, ſed ius ſuccedendi:ſecundum formalitatem,eius ſermonem intelligere oportet, aliàs ut ex prædictis liquet, malè diceret. * *Et in dicto iure adeundi agitur de iure quærendo, non de quæſito. ex quo requitur notabilis effectus, ut per Dec.ad fin. tit. ſuprà quod quiſque iur.]

16 Poſtremò not. †quòd ſicuti prætor hæredem facere non poteſt: ita nec poteſt facere quempiam deſinere eſſe hæredem. ita gloſſ. Alexand. Aretin.& alii,in l. ex duobus.in §.ſi ne.& in l.in ſubſtitutione.ff.de uulga. Tu tamen conſidera: quia mihi non ſapit, & id à ueritate alienum eſſe uidetur. & ſi enim prætor non haberet per prius legis condendæ poteſtatem, ideòque hæredem facere non poſſet, habebat tamen poteſtatem corrigendi legẽ.ff.de iuſti.& iure l.ius autem ciuile.& faciẽdi hæreditatem ad alium ſpectare.§.emancipati.de hæred.quæ ab inteſt. & de bono.poſſeſ. per totum. ergo facere deſinere quem eſſe hæredem: & cõtraria eſt determinatio,quãdo ratio eſt cõtraria in contrariis:ut per ſcribent in rubri. ff. de acquir. poſſeſ.

SVMMARIVM.

1 *Creditor conſentiendo alienationi pignoris, cenſetur ius ſuum remittere. Limita. nu. 2. 4. & 6.*

§. Si in uenditione.l.iiij.ff.quib. mo. pig. uel hypo. ſol. ornatur.

3 *Creditor ſciens debitorem pignus uendidiſſe & non contradicens, ſibi non præiudicat.*

§. non uidetur .l.ſicut. ff. eod. titu. ornatur.

5 *Vxor conſentiens marito alienanti res hypothecatas, ſibi non præiudicat, niſi in eo in quo conſenſit.*

L. CXIX. CAIVS.

CREDITOR qui promittit rem uenire,pignus dimittit.

SVMITVR ex legibus in glo. 1 alleg. cenſetur † enim per talẽ actũ ius ſuum remittere,quod unicuique permiſſum eſt.l. pen.C.de pact.& 2 ideò † ſi cõſentiret ſalua cauſa pignoris ſui, aliud eſſet.l. iiii. §. ſi in uenditione.ff.quib.mod.pig. uel hypo. ſol. de quo text.uide Roma. in conſil. lxiii.col. ii. Paul. de Caſt. in conſilio clxii.col. fin. Alexan. conſi. cxxx.lib.iiii.Socin. conſi.cxxxv. col. ii. lib. ii. & in c. i. col. xxxiii. uerſi. ex prædictis.de litis conteſt.Iaſ.in l. ii.in princ.ff.ſi quis cau. & Deci. in conſi. cccclx.

3 Nec uidetur †conſenſiſſe creditor, ſi eo ſciente & aliud non faciente debitor rem uendiderit, cum ius ſuum ſaluum durare ſciret: ut dicit text.

text.nota.l.ficut.in §.nõ uidetur. ff. quib. mod. pig.uel hypot. fol. Ad cuius declarationem & intelligentiã plura fcribunt Feli.in c.ecclefia. col. ix.de confti. Iaf.in l.emancipata. in primo not.C.qui admi.& in authẽ. ex caufa.col.pe.& fi.C.de libe. præ. & Mod.Aften.in tract.de forma. in articulo de probatione & præfumptione formæ. col. xliiii. uerfic. fed eft confiderandũ.Mode. de Fano lo co infrà citando. Et quãuis in cafu præfentis regulæ, pignus remiffum
4 cenfeatur, aliud †tamen eft in debito, quod propterea debitori remifsũ non cenfetur h. poftquàm. fuprà de pact.fecundum Dec.quẽ fequuntur præfati Moder.de Fano in tract. de pig.in tertio mẽbro fextæ partis, nu. xi.xxiiii.& liiii. Et ratiõne prædicta
5 fubiicit hic Dec.quòd†uxor marito pignus remittere poteft, quia nõ eft donatio.l.fi pignus.ff.de his quæ in frau.cred.& l.etiã. C.ad Velleia.ubi glo.& doct.notant. reftringiturque ad illas res & perfonas quibus accõmodatus fuit prædictus confenfus.l. iubemus.C.ad Velleia.de quo uide Pau.de Caft.in confil.cxvii.in antiquis.Soci.confil.cxxv.uol.iiii.Matt. de Afflict.in dec. regni.ccxj.cũ feq.
6 Poftremò †ad hanc regulã xi.am plia.& xii.limit. ordinarũt prædicti Mod.loco fuprà alleg.fol.lvi.& feq. ibi uide ne fruftra fcriptura chartas occupet. contra text. in c.fi Roma. xix. diftin.

SVMMARIVM.

1 *Eadem res an & quando posfit noftra effe ex pluribus caufis.*
2 *Scientia an inflet, & quot.*

L. CXX. PAVLVS.

NON ut ex pluribus caufis deberi nobis idem po teft: ita ex pluribus caufis idẽ poteft & noftrum effe.

SVMITVR ex legibus in glo. alleg. eft materia §.ex pluribus.l.iii. ff.de acquirend. poffeff. ubi uidendum eft.

In text.ibi, ex pluribus. id eft etiã diuerfis temporibus intrantibus: fecundum Dy.& Alb.de Rof.exponẽtes eadem uerba in fi. ad aliud pro-
1 pofitum dicta, quod †eadem res nõ po teft noftra effe ex pluribus caufis fuc cefsiuis, fcilicet fine fimul in idẽ tem pus traditionis non concurrentibus fecus ergo fi eodem tempore cõcurrant: ut infrà per Dec. licèt de Alb. non faciat mentionem.

Duæ limit.Pau.de Caft. ibi relatæ hic per Dec. circa primum dictũ regulæ quando caufæ effent contrariæ uel altera inualida:& fi uerę fint in fe non funt bonæ limitationes ad regulam iftam, quæ intelligitur de habilibus.l.qui teftamento.ff.de teftam.l.i.C.de facrofan.eccle.Secundum dictum limita, ut fcripfi in l.nẽ que pignus.in prin.ſ.eo.Cætera de hac materia dic, ut per fcribentes in d.§.ex pluribus.Et ad gl. dicentẽ, quòd fi egerim rei uendicatione, & fuccubuero, inde iterum agam, repellor.uide Bart.& doct.melius declarantes in l.& an eadẽ. in §. actiones.ff.de except.rei iudi.& in l.j. in prin.ff.de eden.

Est etiam signanda ista glo.in fi.
2 ad illud uulgatum dictum, quod scientia inflat.glo.reprehendit, quia scientia causat superbiam, superbia inflationem. Et sic scientia dicit glo. non est causa proxima superbiæ, sed causa remota. Ad oppo.est text. contra quem dicit glo.in c.nisi cùm pridẽ. in ij.col.de renun. ubi referendo au ctoritatem Apostoli expresse dicit, scientia inflat, charitas ædificat: quodque ideò imperfectum scientię supplere potest perfectio charitatis. Inflat autem scientia rusticos, nobiles nequaquam: ut per Bal.in l.mer calem C.de cond.ob turp.caus.Feli. in c.super eo.el ij.de testib.& proba tur secũdum aliquos in l. Domitius Labeo.ff.de testa. ut tamen subtilis Aret.ibi declarat, ille text.aliter intelligi debet.

SVMMARIVM.

1 *Consentiens uenditioni an teneatur de euictione.*
L.Si pater.in fi.ff.de manu.uindict. ornatur.
2 *Aliud est uendere, aliud promittere de uendendo.*
3 *Prohibitus contrahere an possit alteri contrahenti consentire.*

L. CXXII. VLPIANVS.

ALIVD est uendere, aliud uendenti consentire.

SVMITVR ex legibus in glo. alle.quam glo.Bar.multum no.mãdat
1 † ad cognoscendum, quando cõsentiens uenditioni de euictione teneatur. Adducit etiam Dec.duo alia similia, in l.cum pater.in §. libertis. ff.de leg.ij.& in l.si pater.in fi.ff. de manu.uind.quæ iura adduxit prius hic Alb.Et de illo no.text.l. si pater. in fi.cum materia.uide Bald. in l.ii. q.xx.ff. de rescind. uend. Signo. in consi.lxj.Barb.consi.xlj.col.v.& vii. lib.iii.Fel.in c.eam te.col.xv. de rescript.Dec.in c.j.col.j.& in c.ij. col. vj.de iudic. & in c. at si clerici. in §. de adul.col.xj.eo.tit.& in rub.C.de pact.ad fi.& in cõs.cl.col.ij. & Aqu. in l.Gallus.in §.uidendum col.fi.ff. de lib.& posthu.

Adde etiam huic regulæ aliud pa
2 riter † esse uendere, aliud promittere de uendendo: ut per glos.not. in l.in bonæ fidei.ff. de eo quod certo loco.ubi latè Ias.ad fi.j.col.cum seq. faciunt dicta Alex.in consi.xlv. lib.
3 v.Et an † prohibitus cõtrahere, possit alteri contrahenti consentire? conclude secundum Dec. hic quòd sic, si eadem sit ratio, aliâs secus.de quo uide latius in locis superius allegatis.

SVMMARIVM.

1 *Quod fit à maiori parte uniuersitatis, censetur fieri per totam, & quo modò procedat.*
2 *Intelligitur per fictionem nu.2.*
3 *Concorditer factum quando dicatur.*
5 *Syndicatus legitimus quando dicatur, & an sufficiat dicere duas partes interuenisse.nu. 6.*
7 *Absentes an sint uocandi, & an maior pars interessentium actum possit*

sit expedire si maior pars uniuersitatis legitimè citati non uenerint. nume.8.

10 *L.quòd maior.ff.ad munic. ornatur, & limitatur.nu.12.*

11 *Statutum quòd sacris initiatus non admittatur in cōsilium an ualeat.*

13 *Tit.de his quæ à maior.part.c.extrà non habet locum in profanis.*

14 *Alia causa est uniuersitatis, alia singulorum de uniuersitate.*

15 *Subditus capitulo, est subditus in uniuerso non singulis de capitulo.*

16 *Subditus Do. Venetorum, est subditus omnibus ut uniuersis, non singulis ipsorum.*

17 *Contradictio aliquorum de consilio, non facit, quin dicatur facta per consilium, & an tales possint dici consentientes.*

18 *Factum per consilium populi, censetur factum à populo. Limita nume. 19. 20.*

21 *Vniuersitas quando possit delinquere & puniri.*

§. Refertur ad uniuersos, quod publicè fit per maiorem partem.

Repvtatvr not. & utilis §. per Alber.de Rosa. hic. Sumpta fuit ex l. municipales. & ex l. quod maior. ff. ad munic. cum similibus.

1 Quod †ergo fit per maiorem partem populi, censetur per uniuersos, totumque populum fieri. Et quod fit à maiori & saniori parte capituli, per capitulum cēsetur factum.c.j. & ult.de his quæ fi.à mai.par.cap. Eodem modo quod à maiori parte ordinis salubriter fuerit constitutum, cùm duæ partes ordinis in urbe positæ, totius curiæ instar exhibeant, ut dicit tex.in l.nominationum. C.de decurio.lib.x.tex.uerò d.l.quod maior. illud inquit, quod facit maior pars curiæ, pro eo habetur, ac si omnes egerint: sicque †per uiam fictionis.ut per Abb.in c.cùm olim. ad fi. de re iudic.& Deci.hic in princi. Et clarè huiusce §. & omnium præallegatorum iurium ostendunt uerba.

2

Ratio autem regulę secundū glo. & Dec.est, quia facilè dissentiunt homines.l.quia poterat. ff.ad trebel. ideò difficiliter expedirentur uniuersitatum negotia, si omnium consensus requireretur, imò perrarò. unde licèt in aliquo actu uniuersitatis dicatur de consensu omnium, intelligitur secundum subiectam materiam, id est maioris partis: ut per Dec.hic. & in c.cùm omnes, infrà alleg. ubi

3 etiam scribit prout hic dicit †concorditer factum, quod a maiori parte factum fuit, habita scilicèt relatione ad collegium uel uniuersitatem: secus si ad singulares haberetur relatio. Cur autem actus à maiori parte uniuersitatis factus teneat, licèt omnes non affuerint, assignatur ratio per text.dict. l. nominationum. ne paucorum absentia, siue necessaria siue fortuita, impediat factum maioris partis.

4 Intellige prędicta secundum glo. hic, †dummodò duæ partes omniū consiliariorū uenerint & intersint, consenseritque maior pars: ut hic & l.nulli.& l.planè. suprà quod cuius. uniuers.nom. quicquid alibi dixerit Sali.ut per Ioan.de Pla.in d.l.nominationum. & Ias. in consi. cxl. libr.

iiij. ubi enim sunt duę partes uniuersitatis. ibi tota uniuersitas uel collegium adesse censetur. d. l. nominationum. tradit Bald. in dict. l. nulli. & Corn. in cons. cccxxiiij. col. j. lib. iiij. Et si agatur de electione in numero maioris partis, computatur etiam ipse electus, & sic obtinet uicem eligentis & electi. d. l. planè.

Et propterea scribi debet in instrumento, quòd interfuerint duæ partes. Barto. in l. j. ff. de alb. scrib. & in l. fin. C. de præd. cur. lib. x. Bald. in d. l. nulli. & in l. fi. C. qui bo. ced. pos. imò dixit notab. Alex. in cons. lxviij. col. ij. lib. ij. & in consi. j. col. ij.
5 libr. iiij. non esse †legitimum syndicatum uniuersitatis, nisi in eo dicatur quòd interuenerunt duæ partes ex tribus, & quòd maior pars cõsensit: ut etiam per Aret. in §. prætereà. col. xxiiij. de excep. ubi ponit ea quæ possunt opponi contra syndicatum. Iaso. in l. & hæredi. in §. hodie, suprà
6 de pact. ubi etiam Alex. Nisi †enim dicatur de duabus partibus ex tribus, intelligitur de duabus partibus ex duodecim: ut post Bar. & Angel. scribit Firmianus in suo reperto. in uerb. pars. Sed iura præalleg. uidelicet l. nulli. l. planè. l. decurionum. cũ ibi not. l. iij. ff. de decre. ab ordin. facien. cum not. ibi per Barto. & Alex. Abb. in c. j. col. fin. de his quæ fiunt à maio. part. capitu. probant opposi. sufficere dicere duas partes interuenisse, & sic intelligitur ex tribus, licèt non dicatur. & hoc in terminis tradit Alex. in l. cùm quæstio. colũ. j. C. de leg. * & Dec. in l. iij. col. ij. C. de testa. milit.] nec est lex quæ requirat exprimi duas partes ex tribus. Et non sunt multi dies, quibus disceptabatur super intelligentia cuiusdam statuti requirentis interuenire quatuor partes uniuersitatis, de quibus partibus intelligatur, & respondebamus de quatuor ex quinque scilicèt, per prædicta: & similiter si loquatur de octo partibus, intelligitur ex noue. Non obst. decisio superius mentionata. procedit enim in hæreditate, quam lex in xij. partes diuidit: in alijs uerò rebus secus: secundum Angel. in l. defuncta. suprà de usufru. quapropter si duas partes rei petieris, non duas ex asse, sed ex tribus partibus petiisse uideberis. ꝙ si sex partes dari testator uoluerit, semissem deberi certum est. ita procedat dictum Bart. in l. interdum. ff. de hęredi. instit. & sequitur Alcia. in l. nomen filiarum, in uersic. portionis. ff. de uerbo. signifi. Adde omnino Fel. in cap. ij. col. v. de libel. oblat. & ea quæ scribunt Cæpol. in caute. xxix. Deci. loco infra alleg. & Ias.
7 cons. liiij. ponentem, an †absentes uo
8 candi sint. Et quando †illi qui faciunt maiorem partem uniuersitatis aut consilij nolunt uenire, etiã legitimè uocati, an maior pars interessentium actum possit expedire: ponit Seue. in repetition. l. omnes populi. column. xv. & xvj. de iustit. & iur.

9 Intelligitur similiter prædicta cõclusio †quando uniuersitas fuit legitimè congregata, & ex generali licentia ac potestate id facere poterat: aliàs secus, si restrictam uidelicet & limitatam potestatem ad aliquos actus habeat. frustrà enim ultra manum poneret. Corne. plenè in dict. cons.

* conſ.ccxxiiij *Vide etiam ad materiã iſtius §.cum gloſ. & prædictis Rui. in cõſ.clxxxix.li.1.] Rurſus ad decla
10 rationem † & limitationẽ d.l.quod maior. poſſent plura adduci, de qui bus per Abb.in tra.conſ.lij.Baſil.in primo caſu primi dubij.Barb.in cõſ. vij.lib. j. Alexand. conſi.cxxiij.lib. ij. & conſil. cxcij. lib. vj. in l. ij.ad fin. C. de pact. in l. omnibus.ff. ad trebellia. ubi docet à quibus poſſit ſyndicus uniuerſitatis conſtitui. Felin. in cap. cùm omnes. colum. j. de conſtitut.in c.non poteſt.colum. iij. & fin. de re iudi. & in cap. dilectus. el ij.colum. fin.de ſimo. Curt. Iuni. in conſi. clxxiiij. col. fin. Corſet. in ſing. in uerſ. uniuerſitas. Aquen. in lib. iiij. in §.Cato.colum. fin. de uerbo. obliga. Deci. in d. c. cùm omnes. in penultima columna ij. lectu. & in capitulo conſtitutus. de appellat. Iaſ. conſil. lxxj. lib. iij. Ripam lib. j. de legib.cap. xxij. Iaſo.& ſcribentes in l. ciuitas. ff. ſi certum petat. & Alciat. in l. collegarũ.
11 ſuprà tit. j. ubi ponit † nunquid ualeat ſtatutum collegij uel populi diſponens, ne qui ſacris initiatus eſſet admitteretur in collegium uel conſilium. Et pariter ſtante ſtatuto iurato ne quis recipiatur niſi omnibus conſentientibus, an maior pars admittere quempiam poſſit.

Prædicta uerò concluſio & regula l.quod maior. locum ſibi uendicat in his quæ communia ſunt pluri
12 bus ut uniuerſis; ſecus † ſi ut ſingulis: quia tunc omnium requiritur conſenſus. quod enim omnes tangit, ab omnibus approbari debet. l. per fundum. ff. de ſerui. ruſti. prædi. tradit Deci. in d. capit. cum omnes. in ſecunda colum. primæ lecturæ.

Nec requiritur quòd ſit factum à maiori & ſaniori parte copulatiuè prout in c.j.& toto titul.de his quæ a mai. parte cap.nam illud procedit in rebus eccleſiaſticis: ſecus in profanis, & ſecularibus, in quibus iura ciuilia ſpecialiter dicunt, quòd maior pars attenditur: ut concludunt Alexan. & alij in l. maiorem. ff. de pact. Dec. in dict. c. cum omnes. in ulti. colum. ii. lect. & Curt. in tracta. de iure patr. fol. xiii. col. ii. in lix.q.

14 Alia † tamen eſt cauſa uniuerſitatis, alia ſingulorum de uniuerſitate .ff. quod cuiuſque uniuer. nomi. l. ſicut. §. ſi quid. pulchrè Deci. in conſil. lxi. colum. fina. Felin. in c. cam te. colum. x. de reſcript. & in cap.dilectus. el ii. colum.ſecunda de ſimon. ubi dicit aliud eſſe uniuerſitatem, aliud ſingulares de uniuerſitate.

15 Et quòd † ideò clericus iurans Epiſcopo & capitulo (iuxta text. cap. cum clerici. de uerbo. ſignifi.) non eſt ſingulariter canonicis ſubditus, ſed omnibus tanquam capitulo: ut per eum. & ſic † etiam Magnificis illuſtribusque dominis Venetis ſubditus, non eſt ſingulis ipſorum ut ſingulis ſubditus, ſed omnibus ut uniuerſis, & excelſo eorundem dominio uniuerſaliter conſiderato, ad quod uidetur te.no.in l. ſed ſi hac. in §. qui manumittitur. ff. de in ius uoc. faciunt quæ ſuprà dixi de cauſa uniuerſitatis, quæ alia eſt à cauſa ſingulorũ, ut ultra prædlega

lega. ponit etiam Parisi. consil. xcj. lib.iiij. Cùm tamen penès ipsos nobiles sit dominium, omnes meritò ipsi nobiles præhonorantur.

17 Ex quibus etiam patet, quòd †licèt aliqui in senatu uel consilio alicuius principis fuerit contrariæ sententiæ aut opinionis eius quod per alios communiter conclusum fuit, cum plurimorum præualeat sententia, maiorisque partis attendatur factum, quòd sententia uel conclusio prædicta per senatum consiliumúe dicitur facta.& relationes & contradictores poni possunt: prout recusantibus quandoque illis, qui contrariæ fuerant opinionis, uidi fieri, apponique & nominari in fine sententiæ uel conclusionis per secretarium. Rectè itaque dicitur personarum uel consilium præsentibus talibus &c.etiam quòd ex illis nonnulli contradixerint.Et nota,quia non solet dici consentieutibus, quamuis etiam si diceretur de consensu omnium non esset falsitas, per hunc text. & d. l. quod maior.cum aliis. hic per Deci.alleg.* & per eundem in cap.licet euitanda,col.2.de elect.] melior tamen est prædicta practica, secundum quam solùm dicitur præsentibus, &c.

18 Et glos. hìc uolens, quòd †factũ per consilium populi, censeatur factum à toto populo per consiliũ repræsentato,est not,cõcordat cum gl. per quosdam pro singulari reputata. in rubri,C. quæ sit longa consuetu.uide Alexan.in apostil.ad Bar.in l.hi qui. ff. de iure immu.ubi alleg. etiam alias glo.ratio patet ex prædictis, & ponit Car.Ale.in ca. senatus. per illum tex. ij. dist.decreti.

19 Quam †conclusionem restringe seu limita tripliciter ut dixi in l.ij.in prin.in uersicu.fin.col.iiij.ff. de ori. iur.

20 Item †in delictis perpetratis seu factis per cõsilium populi: nõ enim attribuuntur populo, quia in generali potestate eis data non includitur potestas delinquendi, nisi dicatur uel postea ratificetur.l.j.in prin. ff.de magistrat.cõuc.l.si procurator. ubi Bart.& alii not. ff. de condi. indeb. Oldr. cons. lxvj. Corn. consi. ccxxiij.præalleg.Felin.in c.j.col.vj. ut lite non contesta.in ca.nouit.col. viij.de iudi.in dict. c. dilectus. el ij. col.fin.cum simil.& Parisius præal-
21 leg.An autem & quando†uniuersitas delinquere possit & puniri, regressumque habeat contra consiliarios & rectores,& in quibus casibus parcatur multitudini, ultra suprà allegata,uide Feli.in dict.c.dilectus. col.j.& fin. Bart.& alios in l. aut facta. in §.fin.ff.de pen.omnes docto. in d.l.ciuitas. & Parisium in consil. xxj.& xcj. lib. iiij.

SVMMARIVM.

1 *Resoluto iure datoris, resoluitur ius acceptoris.*

§. Absurdum est plus iuris habere eum, cui legatus sit fundus, quam hæredem, aut ipsum testatorem, si uiueret.

FACIT

FACIT alia regula l. nemo plus iuris. suprà eo. & l. quod ipsis. & §. fi. l. in omnibus officiis. infrà eo. vbi gl. cir. fi. has regulas citat. Cùm igitur melioris conditionis esse non debeã, quã sit meus author à quo ius in me transit, infert ad illud vul
1 gatũ, quòd † resoluto iure datoris, resoluitur ius acceptoris l. lex vecti gali. ff. de pign. & hyp. ad quod plures cotas hic citat Deci. & vltra vide Anch. cõs. lxiij. & cxxxiiij. Alex. consil. xlv. vol. v. Iac. de sanct. Geor. in tract. feu. in verbo, qui quidẽ inuestiri. col. xvij. & in verbo, ita etiã quòd ipsi vasalli. col. penul. Deci. in consi. ccxxxix. col. iiij. Mode. de Fano in tracta. de pigno. in primo mẽbro quntæ partis prin. nu. 53. cũ seq.

SVMMARIVM.

1 *Conditio habetur pro impleta quando stat per eum, ad quem pertinet quominus impleatur, & quomodò procedat.*

L. CXXII. VLPIANVS.

IN iure ciuili receptum est, quotiens per eum, cuius interest conditionẽ impleri, nõ fiat, quominus impleat̃, perinde haberi, ac si impleta conditio fuisset: quod ad libertates, & legata, & ad hęredum institutiones pducitur: quib⁹ exemplis stipulationes quoq; committuntur: cum per promissorem factum esset, quominus stipulator conditioni pareret.

SVMITVR ex legibus in glos. alleg. & præsertim ex l. iure ciuili. ff. de condi. & demonst. vbi ad verbum ferè positã leges. Et inseritur etiam lib. vj. de regu. iur. in c. cùm stat per eũ. vbi Ioan. Andr. in mercuriali. inducit ad not. q.
1 Not. ergo, quòd † cum stat per eũ ad quem pertinet quominus cõditio impleatur, pro impleta haberi debet. cõcordãt iura pręalleg. Glos. hic not. declarat hanc legem & clariùs adhuc glo. in d. c. cùm stat. aliter etiam exemplificãs. Deci. hic accommodat quasdam limit. de quibus latiùs per Paul. de Cast. & Soci. in dicta l. iure ciuili, etiam per omnes scribentes in l. j. C. de instit. & substit. & in l. fi. C. de condi. inser.

SVMMARIVM.

1 *Necessitas non habet legem.*
2 *Fornicatio vel adulterium non permittitur prætextu necessitatis.*
3 *Furtum propter necessitatem permittitur, intellige. nume. 4. 5. 7. & 8.*
6 *Vuas comedere in agro alieno licet in necessitate, non tamen exportare.*

L. CXXIII. PAVLVS.

QVÆ propter necessitatẽ recepta sunt, non debent in argumentum trahi.

SVMITVR ex legibus in glo. alle. & inseritur hęc regul. etiam in vj. de reg. iur. in c. in argumentum vbi est gl. optima pro declaratione istius

Ee

istius regulæ, ad quē te remitto, ne frustrà occupem membranas. Ne-
2 cessitas † ergo non habet legē: & quod nō est licitū, facit quandoq; licitum, durante, scilicet necessitate l.j. cum ibi not. ff. de offi. consul. vt hic not. Dec. de quo latè per Barb. in ca. quanto. col. v. de cōsue. & per quendam Pet. Gerardi in not. suo 100. Felin. in c. omnes. j. dist. decr. Dec. post alios ibi in l.j. ff. de offic. eius. in iiij. not. & super gl. in verbo non aliter. Et dicit pulchrè Bald. in l. diuus. ff. de peti. hær. quòd tempore necessitatis, ideò cessant legis prę cepta, quia lex debet esse possibilis, extremitas verò ꝑsupponit impossibile. Aduerte tamen inquantum Dec. hic & in locis præalleg. ait, quòd
2 † propter necessitatem licita nō est fornicatio, nec adulteriū. l. palàm. §. non est ignoscendum. suprà de ritu. nupti. vbi necessitas quāuis cogat ad turpia, non tamen excusat turpem vitam: secus in furto, quod propter extremam necessitatē permittitur. ca. si quis propter necessitatem. cum glos. de furt. ratio assignatur. Quia mediāte furto immediatè necessitati famis prouidetur: non sic in coitu illicito, ex quo nō satiatur fames: vt hic per Deci. Nā talis conclusio periculosa videtur. ideò Ioā. de Ana. timoratæ cōscientiæ vir in dict. c. si quis propter. & in c. quoniā. de simo. vacillat, pedem firmare nō audens. Communis est doct. conclusio receptaq; sententia,
3 quòd † tempore extremæ necessitatis licitum sit furari: quia tali tempore omnia debent esse cōmunia. c. sicut hi. xlvij. dist. l. ij. cū gl. in verbo, conferret. suprà ad leg. rho. de iact. vbi Ang. infert ad milites stipēdio conductos, vt etiam per glo. in dict. c. iij. de furt.

Et propterea furtum propriè committi non dicitur, quia aliena res non contractatur: secundū Abbat. & Anan in locis præalleg. 1

Et prædicta intellige quādo est tanta necessitas, quòd rapiens periret, nisi raperet, tunc excusatur ab omni culpa. ita intelligitur cap. di-
4 scipulos, de cōsec. dist. v. sed † quando tanta necessitas non vrget, alleuiatur pœna & culpa, sed non excusatur ex toto. ita etiam intelligitur tex. præalleg. ca. iij. de fur. secundū Abb. & Ioan. de Ana. in d. ca. quoniam. nec etiam in foro cōtentioso per iudicem puniri poterit, qui propter ineuitabilem necessitatē talia subtraxerit: ita Abb. in d. c. iij. ad fi. & Ang. in l. ij. §. cū in eadem. suprà 3 ad legem rhod. de iact. vbi inquit, quòd si tempore caristię familiaris vel mendicus panem furatur, non punitur, & sequit Ana. in dict. c. iij. ad fin. Et sic in effectu volunt præfati, quòd taliter surripiēs comestibilia, ita demū excusetur, quòd puniri non possit, quādo aliter subuenire sibi nequit, estque in periculo mortis, nisi faciat. Si ergo modum habeat emendi prędicta, seu subueniēdi, licèt maxima instet penuria & caristia, de suo id facere debet, non aliena rapere, nec tūc aliter faciens excusaretur, quod nota.

Videntur etiam præfati scriben.
5 velle, quòd † tunc excusetur rapiēs quando modicum quid raperet, vt famem satiaret, vt loquitur tex. in d. c.

d.c.discipulos. secus ergo si raperet & furaretur magnam quantitatem cibariorum & commestibilium rerum. Facit quod scribit Felin. post alios in dict.c.omnes leges. colum. fin. ad intelligentiam.d.c. discipu-
6 los.† licitum est in necessitate vuas comedere in agro alieno, sed nō exportare: & quòd ideò rustici vuas exportantes trahuntur per plateas vuis ad collum pendentibus. vidimus etiam annis præteritis quasdā mulieres fustigari, eo quòd saccum frumenti furto subtraxissent.
Inuenio etiam, quòd Dec. in gloss. præalleg. super verbo, non aliter. ex ratione superiùs relata, cur potiùs permittatur furtum quàm fornicatio, quia ex furto immediatè necessitati famis non prouidetur, infert
7 † aliud esse in eo qui furaretur argentum aut vestem, quia militaret eadem ratio, quæ est in muliere cōmittente adulterium propter necessitatē: quia ex tali furto immediatè non satiatur. Sed huiuscemodi distinctio, videtur contra tex. præalleg. c.iij. expressè loquētis de veste. ideò Ioan. de Ana. in d.c. quoniam. col.ij. dicit considerandum, quòd iura prædicta quæ propter necessitatem famis vel nuditatis furtū permittunt, videntur permittere furtū cibariorum & vestium. sicq; aliud forsitan esse, si alia, inquit, res surripitur: quamuis tex. d.c.iij. videatur permittere furtum pecorum, quod mihi non placet. cum tex. ille velit, quòd fiat restitutio. Ego tamen in prædictis crederem, quòd instante maxima necessitate & mortis periculo, nisi raperetur vestis, quod licitè fieret, queadmodum de cibariis dictum est propter rationis identitatem. Et quia illa ratio doctorum, quòd tempore necessitatis omnia sunt cōmunia, videtur pariter hoc casu militare.
8 Est tamē not. quòd † ille qui ob maximam necessitatem licitè surripuit, tenetur inde cum facultas datur restitutionē facere: vt per Abb. in d.c.iij. quæ bene not.

SVMMARIVM.

1 *Verbum, concedo, quid importet.*
2 *Verbū, trāsferre plus ē, quàm cōcedere.*
3 *Verbum donare se habet in plus, quàm vendere, vel cōcedere in emphyteusim.*
4 *Donare & perdere an æquiparentur.*
5 *Hæc regula quando non procedat.*
6 *An venditione prohibita, censeatur prohibita donatio.*

L. CXXIIII. VLPIANVS.

CVI ius est donandi: eidē & vendendi, & cōcedendi ius est.

HAEC tria de quibus in tex. donare, vendere, & concedere, vt diuersa ponūtur, sicuti ex lectura ipsius legis patet iuncta expositione gloss. ad participium concedendi, de emphyteutica concessione intelligentis. & vocabulorum equidem differentia rerum differentiam inducit l. si idem. C. de codicil. l. nam cùm deficiant, suprà de præscript. verb. cum aliis alleg. per Ruynum in §. diui fol. antepenult. dū examinat, an & quādo appel. venditionis, om

nes alij cōtractus veniunt:& quando expresso vno modo, veniant omnes alij eundem effectum habētes.

1 Et quamuis verbum † concedo, donationem aliquādo importet.l. vxori.§.fi.vbi glo. & Bartol. not. ff. de legat.iij.Istud tamen est ratione subiectæ materiæ, cùm sit verbum generale, quod secūdum naturam contractus, cui adiicitur, accipitur & intelligitur. Alber. de Rosa. in l. cùm autem.C.de don.ante nupt.& in suo dictionario in verbo concedo. & in verbo cōcedere. & Bald.in l.non ambigitur.col.fi. suprà de legib.& in §. Titius. in tit. si de feud. fue.cōtro.circa prin.vbi vult,quòd concessio sit nomen generis ad omnem contractū, in quo seu per quē transfertur ius vel possessio, aut tenuta ex causa lucratiua vel onerosa:vt refert & sequit Aquen. in Speculo sub rub. de feud.diffin. col x. vbi dat plures remissiones in materia cōcessionis.& Iacob.in sua feudali inuestit. super verbo fluminibus. * Et Rui. cons.xxxviij. cū seq. & xlij.lib.j.& Ias.ad notabilē quæstionem inferēs in l.sed & si me putem.§.cum inter. suprà de condict. in deb.] patet igit, quòd istud participium concedendi, tanquam generale in regula præsenti rectè positum fuit.

De ipso autē articulo an & quando concessio seu verbum concedo importet donationem,infeudationem,emphyteusim, custodiam,vel alium contractum : & an cedere & concedere differant, quia non est principalis huiusce regulę farrago, vltra præalleg. vide Bartol.in l.j.ad fin.ff. de pręcar. Alexan. in l. sed & me.in §.j.ff.d condict.in debit.in l. à Titio.col.fi.ff. de ver. obliga.& si certū pet.in l.cùm quid.col. penul. vbi etiam per alios.Socin.in consil. xciij.colum.ij.& xj.vol.j.Felin.post Abb.in c.cùm venerabilis.col.j.vbi Dec.in vlt.not.de except.Are.in cōsil.clx.in sexto dubio.Pract.Pap.in lib.actio.confessoriæ.in glo. plenā. col.ij.Præposi.& alios in c.j.in prin. in vlti.col.in quibus cau. feu.amit. Ias.in l.si prius. col.xiiij.ff. de noui oper.nunciat.& in l.j.in secūdo notab.de constit.prin.& Dec.in consi. dclxxxix.cum similibus.

2 Transferre † verò plus est,quàm concedere. importat enim totalem transitum.gl.in.c.j.de commod.vnde trāslatus de vna ecclesia ad aliā, nihil retinet de priori : vt per Dec. in l.j.in §.fi.ad fi. ff. de offi. eius. & in ca.translato.de constit.& in l.nō vult. vbi aliquid scripsimus, suprà eod.tit.Et an cōcessio censeatur realis vel personalis: item an facta censeatur secundum consuetudinē cedentis,dictum fuit in l.in omnibus causis. & in l. semper in stipulatio. hoc eod. titu.Gloss. nō citat legem ex qua appareat hanc regulam fuisse sumptam, sed extrahitur ex §. in cōtrariū.l.sicut.suprà quibus mod. pig.vel hypo.solui. secundū Alber. de Rosa.hic. Faciūt pro hac regula aliæ suprà positæ,videlicet cui licet quod plus est, licet vtiq; quod minus est, & in eo quod plus est,continetur quod minus est. Et ex legibus à quib⁹ ille desumptæ fuere,po-
3 tuit pariter ista sumi. plus † enim est posse donare, q̃ posse vendere,

aut in emphyteosim concedere. donans enim rem alienat, à se abdicat absq; recompensatione, vt hic inquit Dec. sed vendens pretium habet, quod loco rei succedit, & aliquando rei æstimationem excedit & exsuperat l. ij. cum not. C. de rescin. ven. Et similiter rem in emphyteusim cōcedens (prout intelligi potest iste tex. de concessione loquēs secūdum glo. hic) retinet dominiū directum & pensionem percipit. C. de iure emphy. per totum tit. Hinc
4 est, quòd † donare & perdere quandoq; à lege parificātur. l. filiusfa. ff. de donat. ideò alia quæuis præsumptio & coniectura potiùs quàm donationis capi debet. l. Cāpanus. ff. de oper. lib. dixi in l. donari. suprà eod. & si glo. rub. ff. commo. dicat beatiùs esse dare, quàm accipere. hinc Ouidius, Crede mihi res est ingeniosa dare. probatur in cle. j. in §. nos. de reliquiis & venerat. sanct. & ibi Cardin. not. donationem rem esse vtilē & ingeniosam, quia amicos acquirit.

Et probatur hęc regula p instantias in gl. positas, quib' liquet plures esse personas quæ vendere possunt, donare verò nō possunt. Errore tamen labitur glo. ponens illos casus pro limitationibus. nō enim exceptiones sunt à regula: quia nō dicit regula, quòd potens vendere possit donare, sed oppositum. & in prædictis instantiis dicitur nō posse donare, qui potest vendere: ideò apparet exceptiones minus bonas esse secundum Alb. hic.
5 Limitat modò † hanc regulam glo. in casu l. fi. C. de prædijs curial. lib. x. & in casu l. fin. C. de iure emphy. vbi est glo. consimilis dicens esse ius specialissimū. & rationem diuersitatis assignat, licèt Dec. hic eam non referat: de quo etiam per scribentes in d. l. fi.

An autem & quādo ecōntrariò,
6 † venditione prohibita, censeatur prohibita donatio, examināt Cor. & alij in l. voluntas. C. de fideicommis. Et similiter vtrum ille qui non habet liberam rei administrationē aduersario iuramētū deferre possit. Ias. in d. l. fi. in xj. q. C. de iure emphy.

SVMMARIVM.

1 *Iudicium quando cœptum dicatur.*

L. CXXV. PAVLVS.

PÆNALIA iudicia semel ac cœpta, in hæredes transmitti possunt.

CONCORDANT iura alleg. in gl. in quibus iuribus materia huiusce regulæ explicatur. Et est limitatio ad regulam positam suprà in l. pupillum. in §. j. vbi dixi. Et gene-
1 raliter † quando iudicium cœptū dicatur, tradunt omnes in l. j. C. de iudic. in l. ampliùs non peti. ff. rem rat. hab. & ī l. vnic. C. ex deli. defun.

L. CXXVI. VLPIANVS.

CVM quis possit alienare, poterit & cōsentire alienationi. Cui autē donare non conceditur: probandum erit

nec si donationis causa consenserit, ratam eius voluntatem habendam.

Expedita est suprà in l.aliud est vendere. Facit regula cui ius est, suprà eod. cũ aliis ibidem pro corroboratione adductis.

Glo.in except. positis minùs benè loquitur. nam prima regula nõ dicit, quòd qui non potest alienare, non possit alienanti consentire: sed dicit, qui potest alienare, potest alienanti consentire. fallit hæc regula in casibus exceptis, de quibus hic per glo.

L. CXXVII. PAVLVS.

QVI rem alienam defendit: nunquàm locuples habetur.

Intellige ad euitandum onus satisdationis iudicatum solui. secũdum Alber. de Rosa. & fuit expedita in §.nemo.l.in eo.§. eod.

SVMMARIVM.

1 *Dare est dominium transferre.*

L. CXXVIII. VLPIANVS.

NON videntur data, quæ eo tempore quo dantur, accipientis non fiunt.

Sumitur ex §.fi.l. vbi autẽ. ff.de verbo.obligat. & §. si hęres.l. qui concubinã.ff.de legat.iij. No-
1 ta ergo,† quòd dare est dominium transferre. de qua materia latè per scribentes in dict.§. fin. & in §. sic itaque.institu.de actio.

SVMMARIVM.

1 *Mandatum iudicis excusat à dolo: nisi constet de iniustitia.nu 5.*
2 *Debitor soluens non creditori ex iudicis mandato, liberatur à creditore.*
3 *Qui iurauit soluere certo termino, excusatur iudice præcipiente ne soluat. Limita.num.4.*

§. Qui iussu iudicis aliquid facit, non videtur dolo malo facere: quia parere necesse habet.

Sumitur ex legibus per gl. allega.& habetur etiam in c. quod quis mandato.de reg. iur. in vj.vbi glo. plura notabilia exempla congerit.& clariùs hanc regulam declarat, quàm fecerit hic glo. nſæ legis.

1 Nota ergo ex hac regula † mandatũ iudicis excusare à dolo: sicq; dolo caret, qui iudicis obtemperat pręcepto. Sicuti econtrariò, non caret dolo, qui mandato iudicis non obtemperat.l.nõ potest dolo. infrà eod.cum not. per glo.in d.c. quod quis.facit l. iustè possidet.cũ accumulatis, ibi per Ias. & alios.ff. de acquiren.possesſ.& in l.j.in §.huius studij.ff.de iusti. & iur.& in c.ij.cũ ibi not.de maior.& obedien.

Ex hac regula & prædictis infert
2 ad quęstionem † debitoris, qui de mandato iudicis soluit alij quàm vero creditori, vt sit excusatus, & à verò creditore liberatus, per quem in posterum molestari non potest:

vt

vt per Bart. in l. creditor. ff. de solu. Philip. Franc. in dict. c. quod quis. Anchar. in consi. lxiiij. col. fi. Paul. de Cast. consi. cclxxxviij. in iij. dubio. in antiquis. Comen. in consi. clxxxv. Barb. cősi. xxvj. lib. iij. Curt. Seniorem. in repet. il. vnic. in xvj. q. C. de prohib. seq. pecu. Deci. consi. xxv. Ias. cősi. xxvj. vol. iij. Matth. de Afflict. in decisio. reg. cl. & Parisiű in c. ex transmissa, col. iiij. de præscript. vbi post Paul. de Cast. dicit ita demum cõtingere liberationẽ, si debitor fecerit aliquam resistentiam, & secundum præceptum expectauerit: aliàs secùs, quod reputat multùm nota.

3 Et pariter † si sit debitor cùm iuramẽto & sub pœna soluere, ad certam diem obligatus, & iudex sequestrari fecerit pecuniam vel præceperit ne solueret: nõ incurrit debitor periurium nec pęnam non soluendo. dolo enim & culpa caret iudicis parens mandato: vt hic per Deci. & est tex. optimus in §. fi. l. fi. ff. de lege cõmis. quibus adde Felin. in. c. j. col. pen. de iureiur.

4 Intellige † nisi malitiosè tale sequestrum & præceptum fuisset procuratum: quia tunc non prodesset, p l. & qui data. ff. ex quib. cau. ma. cum similib. de quibus per Barba. in consi. lvj. lib. j. Feli. in c. fi. col. fi. de testi. & in c. fin. col. antepen. de. for. competen. & Parp. in repeti. l. si quis maior. in viij. not. in versi. vj. facit. C. de transactio. Posset etiam induci ad alias quæstiones, vt per Io. And. in mercurialibus in d. c. quod quis. & ibidem Phil. Fran.

Limitatur ista regula secũdum glo. Alberic. & Dec. hic. & Canon. in dict. c. quod quis. vt pcedat qñ
5 præceptũ fuit iustum vel in dubio: secùs † vbi de iniustitia constaret: quia parendum illi non esset, sed resistendum l. prohibitum. C. de iure fisc. lib. x. Et similiter vbi procederet non seruato iuris ordine, seu extra eius officium: vt hic per Dec. de qua materia vide latè & pulchrè Aquen. in repet. l. vt vim, col. vij cũ tribus sequen. ff. de iustitia & iure, vbi etiam per alios Mod. & p Ruy. in repeti. §. diui. in vlt. col.

SVMMARIVM.

1 *Verbũ, occasio, quomodò ĩtelligatur hic.*
2 *Occasio quid sit, & quotuplex. nu. 3.*

L. CXXIX. VLPIANVS.

CApienda occasio est, quę prębet benignius responsum.

1 OCCASIO † hic capitur pro interpretatione, & causa: sicuti in l. qui occidit. in. §. in hac. ff. ad legẽ
2 Aquil. Diciturq; occasio † causa iniusta, & non sufficiẽs: vt per Cardi. in clem. causam. col. j. de elect. & in clemen. ij. in §. ij. de sepult. seq; habet ad non verum & irrationabile: c. j. de statu regul. lib. vj. cum glo. in verbo causam, eamq; aliqui quęrunt, vt lupus aquę turbationem. si 3
cuti in authen. de defen. ciuit. in prin. cum glo. & tradit Alber. in dictionario ĩ verbo occasione. de qua materia vide Feli. in c. solitè. col. iij. de maior. & obed. Deci. in rubr. C.

9 qui admit.col.iij. Theologi † verò dicunt duplicem esse occasionem, datam scilicet,& de ista quē teneri, et acceptā de se,de qua dicunt quē nō teneri. ita Archiepiscopus Flor. in prima parte summæ,in regula qui occasionem. Oratores occasionem temporis, opportunitatem ca su prouenientē esse intelligunt secundū Festum.hinc Cicero lib.rhetor. Occasio, ait, est pars temporis in se habens alicuius rei idoneam faciendi opportunitatem. Est autē expedita materia præsentis regulæ in l. semper in dubiis benigniora. suprà eod.faciunt quæ excusando Iurisconsultum à rudi, duroq; responso scribit Areti.in l. Domitius Labeo.ff.de testamen.

SVMMARIVM.

1 *Animus percutientis iudicatur ex qualitate vulnerum.*

§. Quod factū est:cùm in obscuro fit,ex affectu cuiusq; capit interpretationem.

Exemplificari equidē hæc regula potest in legibus per glo.alleg. sed non sumi, cum posteriores sint,& Cęsarum creaturæ.accipi autem potuit ex §.fin.l. si seruus plurium.ff.de legat.j.& secundum Alber.hic facit optimè tex.in l.j.cum
1 ibi not.C.de sicar.quòd † ex qualitate vulnerū,iudicatur animus percutientis. de quo pulchrè Aret. in consi.lxxx.col.ij.Regula verò præsens expedita fuit in l. in obscuris. & in l.semper in stip.suprà eo.

SVMMARIVM.

1 *Qui per alium facit,per seipsum facere videtur. Etiam quòd facit per alium facientem*

2 *Statutum loquens de faciente an habeat locum in mandante.*

3 *Mercantiam per alium exercens an perdat nobilitatem.*

4 *Quòd potest quis per alium, potest & per seipsum.*

5 *Princeps potest suam sententiam reuidere & reuocare, num possit alteri committere?*

L. CXXX. VLPIANVS.

IS damnum dat, qui iubet damnum dare. Eius verò nulla culpa est,cui parere necesse est.

Assvmpta fuit ex legibus per gl.alleg.vel ex l.j. in §. deiecisse videtur.ff.de vi & vi arma.& ex fin.l. aut qui aliter.ff. quod vi aut clam. Facit alia regula l. quod iussu. infrà eo.& l.& si prętor.suprà de officius.vbi licèt prætor sit ille,qui alterius iurisdictionem exequitur,& ex delegatione sibi per alium facta cognoscit:non tamē pro imperio suo facit, sed pro eo cuius mandata iurisdictio est. sicq; consideratur potiùs iurisdictio mandantis & delegantis, quàm actū facientis & exequentis.ad idē l. solet. suprà de iurisd.om.iud.Et istæ regulæ traduntur etiā in c.potest quis. & in c.qui facit.vbi glo.notabiles. de reg.iur. in vj.& propterea dicunt Ioā.And. &Archiep.Flor.in d.c.potest.quòd sicut

ficut per se potest quis se subscribere,ita per alium.in tex.nulla culpa. ergo nulla pœna,secundum Alber. ad quod est text.not.in c. cognoscẽtes. vbi latè per Canon. de constit.

1 Not ꝙ † qui per aliũ facit, videtur per se ipsum facere. concordantes allegauimus suprà. Ampliat,vt procedat etiam in eo, qui facit per aliũ facientem pariter per aliũ. Si igitur ego Titio mandaui,& Titius Seio, omnes tenemur.l. si ego. vbi text. sing. ff. quod vi aut clam. vt post Bald.scribit Phil.Franc. in cap. qui facit per alium. Procedit autẽ hęc regula ex quadã iuris fictione seu interpretatione, vt denotat verbũ videtur, impossibileq; est secũdum veritatem quòd factum vnius dicatur factum alterius: vt declarat etiã Bart.in repe.l.si is qui pro emptore. in v.q.princ. in vers.venio ad secundum. de vsucap imò factum ab eodem diuersis temporibus eiusdẽ facti identitatem nõ reprę̃sentat.l. nemo.ff.de duobus reis.Dyn.Io.And. & alij in loco præalleg. & voluit ẽt

2 Dec hic. Ex quo infertur, ꝙ † statutum loquens de faciente,locũ non habeat in fieri faciente & mandante, quæ diuersa sunt, nisi statutum loqueretur in rem : vt hic per Dec. & per eundem. & Curt. Iun. in l.iij. in §.si procurator.ff. quod quisque iur. & pleniùs per ipsum Deci. in l. si quis id quod. in septimo. not. ff. de iurisd.om.iud. Et quia prædicta sunt diuersa, accusans aliquem de homicidio & probans de mandato succumbit. Et pariter si de mãdato accuset & de instigatione probet: vt per Deci.hic ad fi. & latiùs de materia per Feli. in c.mulieres.el.ij. de senten.excom.

3 Hinc etiam est,quòd † licèt exercentes mercaturam & apothecã tenentes non sint nobiles, imò si nobiles erant,perdant nobilitatẽ:quę cum tali exercitio se non compatitur.l.antepe.C. de cohartal. lib.xij. l.iij.C. de commer. & merca. istud procedit quando per se id faciunt tali vacantes exercitio : secus si per alios quibus ipsi nõ assistant, quia cessat tunc vile exercitium personę nobilis à lege consideratum ad faciendum reputandumq; quem vilem. Et cessat hoc casu ratio istius regulæ, qui per alium facit &c. ex quo exercitio prædicto se personaliter non immiscet, & consideratur in hoc actus personæ exercentis. Et dicta regula non procedit, vt dictũ est, inspecta veritate, sed per quandam iuris fictionem, quã isto casu locum habere æquum nõ est. & ita tenẽt Alb.de Ros.in l. humilem.C. de incest.nupt.Gemi.in c.j. de vita & honesta. cleri. in vj. & Alciat. in tract.de præsumptio. in xlviij.præsumpt. primæ regulæ. faciunt quæ de actu personalitatem denotante in locis suprà allegat. Deci. scribit. Acquirens tamen per aliũ verè proprieq; acqrit.l. placet.ff. de acqui. hære.& instit.per quas perso.nobis acqui.& l.certè.in §.j.ff.de precar.

Prędictam regulam nostram ad tres.not.quæstiones inducit Ioan. And.in d.c.qui facit. vbi etiam per Philip.Franc.

4 Et de hac materia, & alia regula huic conformi, † quod potest quis per aliũ, quòd potest per scipsum. vltra

vltra not per Canon.in d.c. potest quis.vide Alex. in l.j.in §.fi. col.ij. & iij.ff. de oper. noui nunciat. vbi etiam per Ias.Felin.in c. quæ in ecclesiarum.col.iij. de cõstitutio.scribentes in l.j.in §. itẽ acquiritur. in vltimis col.ff.de acquiren.possessi. Aquen.in repet.l.vt vim. charta pe nultima col.j.ff.de iustitia & iure. Dec.in cap.ecclesia.col.viij. de constitutio. Hip. Bonon, in suo not. clxxv.& Moder. Taurin. in repetitione l.fi.num, 103.C. de pact.

Faciunt etiam prædicta ad quæstionem, quæ per quosdam annis pteritis excitata motaq; fuit. Vtrũ,
5 sicuti † princeps eius sententiam re uidere reuocareq; potest, si malè prolatam inuenerit: ita possit id alteri committere? Prædicta probãt, ꝙ sic: licèt quidam contrariũ dicerent,concedentes,ꝙ posset committere cognitionem,non autem diffinitionem,ne honorem suum in alterius manũ reponeret, sed ex hac regula & prædictis patet respon.qa satis per se facere dicitur, per alium faciens. Ad declarationẽ autẽ versi. eius verò, licèt Deci. hic quędã scribat,videnda sunt,quę pleniùs scripsimus in l. velle non creditur.§.eo,

SVMMARIVM.

1 *Pendentia à futuro euentu non habentur vt pura.*
2 *Lex quando de futuris certa dicatur.*
3 *Quæ resolui possũt, de præsenti dicuntur.*
4 *Si represaliæ reuideri debent & approbari approbanda, vel reprobari reprobanda, interim executio nõ suspẽditur.*
5 *Quantitas promissa ea lege, quod facto calculo si minus debeatur, illa minor quantitas promissa censeatur, interim executio non tardatur in quantitate promissa.*
6 *Excommunicatus nisi infrà decem dies satisfecerit, interim non dicitur excommunicatus.*
7 *Dispositio quæ est in suspenso quò ad resolutionem pura censetur.*
8 *Spes an suspendat.*
9 *§, Si pendeat.l.j ff.ad maced.*
10 *Plura sunt quæ à futuro euentu pẽdent.*

§. Quod pendet, non est pro eo, quasi sit.

1 Nota quòd † pendentia à futuro euentu non habentur vt pura ac præsentia: & consequenter ꝙ de futuris contingentibus non est determinata veritas.vnde Aret.in cõs. clv.periculosum.col.iij. post Imol, in l.centurio. suprà de vulg. reprehendit opi.Bart.in d.l.centurio.dũ dicebat cõpendiosam substitutionem per verba directa nõ ciuilia factam semper fideicommissariã interpretari, si casus mortis filij post pubertatem contingat:quia lex ab initio certa erat filium institutum illo tempore moriturũ.l. cum quidam.§.suum.ff. de acqui. hęre. nã sine dubio falsum est secũdũ Aret. loco præal.qa vt Bart. met dicit in
2 d.§. suum. † lex non est certa de futuris euẽtibus, sed de eo quod iam est in rerum natura, & quod modo aliquo homini notum esse potest; qa futuros euentus solus Deus scit. vnde cũ mori hoc vel illo tempore de futuro sit euentus:non procedit, dicũt Imol.& Aret. ratio Bart. imò consun-

confunditur per d §.suum.& idem in effectu sensit Pau. de Castr. in d. §.suum,col.ij. Quantum tamen ad effectus resultantes ex suis dispositionibus lex certa esse dicitur de futuris,secundum Ripam in d.l. centurio.col.xxxv.vbi priùs per Galiau
* lam col.xlv.& xlvj.vide eũ.* & tex. l.iij.C.de ędil action. qui dicit, ꝙ temerè promittuntur futura.]

Sumpta fuit regula ista ex legibus per glo. alleg. facit l.pen. suprà quand de pecu.act.est anna & §.in nouissimo l. vnic.C. de cad. tol. cũ aliis de quibus per glo. in §. si pendeat.l.j.ff.ad maced. Et quẽadmodum vult hic glo.si sint cõditionalia,ante conditionis euentũ suspenditur dispositio & locũ non habet. Eodem modo secũdum Dec. exem
3 plicari potest in † re quæ in futurũ resolui possit, quia de præsenti dicitur certa, & alteratio illa quæ fieri potest, non est pro eo quasi sit, sed potiùs quasi non sit.l.ij.cum glo.ff. de in diem addict.vbi venditio dicitur pura, licèt resolui possit sub cõ
* ditione.* Itẽ vide Matthę. de Affl. in tract.de iure prothom.in §. licèt aũt,in vers. Præthereà dicebat.char. pen.] Facit quod vult Bart. ad fi.l. Iulianus.ff. de condi. indeb. quòd
4 † si ordinatum fuerit omnes represalias reuideri debere, & approbari approbandas, reprobari verò reprobandas, ꝙ interim non impeditur executio, & sic quãuis possint resolui comperta earum iniustitia,interim tamen currunt,& executio nõ retardatur.& sequitur hic Deci. Pariter inferri potest ad quæstionem
5 † quando in instrumento est promissa certa quantitas ea lege,quòd si facto calculo minùs debeatur,illa minor quãtitas promissa censeatur,dubitatum fuit, an in quantitate promissa instrumẽtum haberet executionem? prædicta faciunt ꝙ sic.& ita Soci. se obtinuisse testatur in l.pecuniam.col.j.ff.si.cert.petat. & in l.quibus diebus.in §.quidam Titio.col.fi.ff.de condi.& demon. vbi similiter dicit,ꝙ si sup exceptionibus oppositis cõtra instrumentũ guarentigiatum factũ fuerit compromissum,cum statuto repugnante non posset fieri super cõtentis in instrumẽto pendente compromisso,quamuis contẽta in instrumento possint resolui per laudi prolationem super exceptionibus, interim tamen instrumentum pro puro habendum est & executioni mandandum prædicta cautione de satisfaciendo, secundum formam laudi: iuxta auth.quæ supplicatio.

Ex prædictis potest etiam inferri
6 ad nota. quæstionẽ. † Dixit iudex, excõmunico te, nisi satisfeceris intra x.dies. vtrũ interim sit debitor excõmunicatus? præscripta faciunt ꝙ sic.contrarium determinat Bald. in d.c.§.quidam Titio.quia quędã sunt quæ ad essentiam non requirunt moram, & tũc procedunt prędicta. Quædam verò morã exigũt: vt excommunicatio, & tunc, quia pendente conditione nõ est in mora,excõmunicatus non est.l.lecta. vers.sed cùm fortis.ff. si cert. petat. & cũ ista opinione transeunt Imol. & Soci.in d.§.quidã Titio. allegantes pro hac decisione tex. in c. præthereà.el.ij. de appellation.

Aduertẽdum tamen est diligenter pro intelligentia prædictorũ & huiusce materiæ, ꝙ regula §. nostri de pendentibus à futuro euẽtu malè adduci videt̃ ad quæstiones prædictas, & ad comprobationem glo.
7 d.l.ij. quæ loquitur quãdo † dispositio non est in suspẽso quoad esse suũ, sed solùm quoad resolutionẽ: ideò nimirùm si pura censetur. hęc enim regula loquitur de eo quod pendet simpliciter, quod pro puro nõ habetur. Et pro hoc videtur etiã tex. no. in l. Gallus. in §. videndum. ff. de lib. & post. ex quo not. ibi. Bal. ꝙ licèt captus desinat esse suus, tamen id non est irreuocabiliter: sed si posteà in captiuitate decedat, apparet spem illã quæ suberat inanẽ esse: ex quo infert, ꝙ illud quod nõ pendet essentialiter, licèt pendeat quoad spem resolutionis, interim pendere nõ dicitur: secus ergo si essentialiter penderet: vt hic. de qua materia vide quod scribit Aqu. in d. §. videndum. col. j. vbi resoluẽdo difficultatem ibi tactã inquit, Aut
8 † quærimus, quantum ad veritatẽ, & tunc spes nõ suspendit: aut verò quantum ad effectũ, & iuris dispositionem interpretationemq́;, & tũc attenditur futurus euentus: scilicet an reuertatur ab hostibus, an verò ibi moriatur, & propter incertitudinem futuri euentus dicitur stare in suspenso: vt ibi probatur, quicquid dixerit Bald. pro qua distinctione adducit etiam l. fi. cum ibi no. C. de sent. pas. & §. si ab hostibus. instit. qui mo. ius pat. pot. sol. Et sic videt̃ cõcludendum, ꝙ vbi dispositio est in suspenso respectu resolutionis, pro pura habetur de pręsenti, quantum verò ad effectũ & iuris dispositionem attenditur futurus euẽtus. Quando verò tota dispositio pẽdet suspenditur & procedit quod dicit̃ in ista regula. Sed contra prædicta videtur tex. not. in l. j. in §. si pẽdeat.
9 ff. ad mace. † vbi si factũ fuerit mutuum filiofa. patre apud hostes existente, sicq́; in pendenti sit propter spem postliminij & reuersionis, an patrifa. vel filiofa. factũ fuerit mutuum, interim, dicit Iuriscon. deneganda est actio, sed tamẽ contrariũ statuendum videbatur, vt in casu concesso potiùs quã in casu prohibito mutuum factũ videretur. Ille tex. loquitur quãdo à futuro euẽtu dispositio pendet, & non est dubiũ ꝙ attendi debet futurus euẽtus, sed ambigitur quid interim faciẽdum sit. & dicit actionem denegandam, quia vbi aliquid pẽdet, & potest ita re se rẽ habere, vt ad prohibitũ & vt ad permissum, semper stat vt ad prohibitum. d. §. si pendeat. & l. nec nos. C. de capt. & postl. reuer. & tradit Lan. Dec. in l. edita. col. vj. C. de eden. & in l. j. ad fi. ij. col. vbi Aquẽ.
10 iij. C. de pact. De pluribus verò † à futuro euẽtu pendẽtibus, vide tex. nota. in §. hoc autẽ. de non eligen. secun nub. l. pater filiũ. ff. de inof. testa. l. legata. cum dictis Soci. ibi ff. de cõdi. & demon. Barb. cons. xliij. lib. j. Alex. & Ias. in l. vnic. col. fina. C. quando non peten. par. Ias. in l. duo iudices. ff. de re iudi. Deci. in l. precibus. col. v. C. de impub. & aliis substitut. Curt. in tracta. feud. in tertia parte in viij. q.

In fi. glo. ibi speciale. ratio specialitatis

lita. is apparet ibi in text.& in §.pręcep.ne venter famę pereat, secundũ Albe.de Ros.hic.

SVMMARIVM.

1 *Quis soluere tenetur pro alio, vt post solutionem repetat.*

2 *Habens actionem contra alium, non tenetur soluere, sed actionem cedere.*

L. CXXXI. VLPIANVS.

NEMO ideò obligať, quia recepturus est ab alio, quod præstiterit.

SVMITVR ex § apud ferocem.l. suprà iter.ff.de aq.plu.ar. Nota, ꝙ
1 † nõ tenetur quis soluere pro alio, ob hoc solùm, ꝙ post solutionem possit repetere, quia meliùs est non soluere, q̃ solutum repetere: vt hic & d.§. apud ferocem. Facit tex.l. fi. C.in quib. caus. resti. in integ. non est neces.& text.not.in l.quod debetur.ff.de pecu. & in l qui actionem habet.& in l.minùs suprà eo. Et sic quando quis non habet actionem contrà alium, sed potest soluendo acquirere, vt in l. soluendo. & in l. cùm pecuniam.ff.de neg. gest.non tenetur soluere & actionem sibi ac-
2 quirere. Sed si iam † habeat actionem cõtra alium, antequam mihi aliquid soluat, & quæratur vtrum propter hoc ꝙ habet actionem teneatur mihi? Respon.teneri quidẽ non soluere, sed illam actionem cedere.text.est nota.in d.l quod debetur.secũdum Paul de Cast. & alios in dict.§. apud ferocẽ. de quo vide Bar.& Alex. in l. si maritus.ff. solu. matri.Alex. in l. singularia. col.vj. ff.si cert.peta.& Soci.in cons.cxliij. col.fi.vol.j.

Et præsens regula generaľr procedit. nam limitationes de quibus in glo.malè conueniunt, quia non tenebatur in eis quis pro alio soluere, eo ꝙ inde repetere posset, sed propter aliam causam subsistẽtem: vt per Bart. & scribentes in d.§. apud ferocem.

SVMMARIVM.

1 *Iudici procedenti vt priuatus, non est parendũ: etiã quòd facta bona sint. nu. 2.*

3 *Citatus coram iudice notoriè incompetenti non tenetur comparere.*

4 *Episcopus si facit compositionem de aliqua parte cum vsurario, remittendo reliquum, nihil agit.*

L. CXXXII. VLPIANVS.

FACTVM à iudice quod ad eius officium nõ pertinet, ratum non est.

IBI à iudice, subaudi aliàs, secundum Archiepiscopum Flor. in j.parte summę super regula, ea quę
1 fiunt. Et ratio regulæ est, quia † vbi aliquid facit ad eius officium iurisdictionemùe nõ pertinens, tanquã priuatus videť procedere: ideò qđ agit, non subsistit, neq; ei parẽdum est.l.fi. suprà de iur.om. iud. visum fuit in §.qui iussũ.l. non videtur.suprà eo.plura accumulat Felin. in c. cùm ordinem.de rescrip.

Sumiť ista regula ex legibus pe. glo.

glo. alleg. Et inseritur etiã in vj. de reg. iur. in c. ea quæ fiũt. Proceditq;
2 hęc regula † etiã in his quæ bona sunt, quę à iudice fiunt, viribus enĩ non subsistũt, cum ad illius officiũ non spectent. c. bene quidem xcvj. distin Estq; generale non sufficere bonum facere, nisi & benè fiat. xvj. q. j. c. monachi. ij.

Inducitur ista regula ad quæst.
3 de † citato coram iudice notoriè in competenti, vt cõparere non teneatur: vt plenè per doct in l. ij. suprà si quis in ius voc. nõ ierit. Item inducitur ad alias quæstio. vt per Ioan. And & Phil. Franc. in dict c. ea quę fiũt. vbi Archiep. Flor pariter dicit,
4 q̃ † si Episcopus faciat compositionem cum vsurario publico de certa quota remittens residuum restitutioni obnoxium certis personis, nihil agit, nec tenet remissio: quia Episcopus nõ est iudex alienæ substantiæ. c. reintegrãda iij. q. j. Et absolutio facta per cõfessorem à casu peccati à quo non potest, non tenet. Et si prælatus pręcipiat subdito aliquid contra regulam suã, vel aliquid ei releuandum saluo ordine fraternæ correctionis, tale pręceptũ non obligat, nec obtemperandum illi est. c si peccauerit ij. quæstio. j.

SVMMARIVM.

1 *Verba dubia interpretantur contra fundantem se in verbis.*

2 *In dubio fieri debet ĩterpretatio vt actus valeat.*

L. CXXXIII. VLPIANVS.

IN cõtrahenda venditione ambiguum pactum contra venditorem interpretandum est. Ambigua autem intẽtio, ita accipienda est, vt res salua actori sit.

SVMITVR prima pars ex l. Labeo scribit. suprà de cõtrahen. emp. & ex l veteribus. ff. de pact. Et inseritur ista regula etiã in vj. de reg. iur. in c. contra eum.

1 Not. ergo, q̃ † verba ambigua seu dubia interpretanda sunt cõtra fundantem se in verbis ipsis, & qui potuit aptiùs loqui Deci. hic col. j. nõnullas ampl & declarationes ponit, latiùs & ordinariè gl. & scribẽ. in dict l. veteribus. & in dict. c. contra eũ., Et vltra vide innumeras cotas quas citaui in l. semper in obscuris. suprà eo.

Secundò not ex ij parte, q̃ legis
2 † in dubio fieri debet interpretatio, vt act⁹ valeat. Ista regula habet plures concordantes & simi. & ex ea infertur ad multas quæstiones, vt hic per Dec & miror q̃ non dicat verbum de Iaso. qui omnia prius posuit in l. quoties in stipulationibus. vbi idẽ dicitur quod. hic. ff. de ver. oblig. Est etiam tex. in l. quoties. la. prima. vbi Soci. ponit. ff. de reb. du. & l. in contrahenda. suprà eo.

SVMMARIVM.

1 *Donator non tenetur nisi inquantum facere potest.*

2 *Donatarius an & quando teneatur præstare alimenta donanti.*

3 *Vsuræ centesimæ non currunt post quadrimestre.*

l. CXXXIIII. VLPIANVS.

IN condemnatione personarum, quæ in id quod facere possunt, damnantur: non totũ quod habent extorquendum est: sed & ipsarum ratio habenda est, ne egeant.

DEC. se remittit ad d. in l. diuus. vbi quædam scripsi. suprà eo. Glo. hic est multum corrupta. Alb. ex dictis Azo. in summa vnde extracta fuit hæc glo. eã corrigit approbando opinionẽ Ioannis antiqui gloss-
1 satoris, ꝙ siue † priuilegium detur ratione personæ, siue ratione cõtractus, vt in donatione, non tenetur quis nisi inquantum facere potest, vt etiam hic per Alex. in apostil. ad Bart. Et approbant etiam præalleg.
2 scribentes glos. hic volentem † donatarium teneri ad præstandũ alimenta donatori. declarantes glos. intelligi debere de obligatione causatiua, vt alere teneatur, si nolit perdere donata: secus in præcisa obligatione, quia directè non possunt peti alimenta, ita ꝙ præstanda de necessitate sint: reuocabitur tamen donatio si non præstiterit, quia ingratus est donatarius. & sequitur latiùs discutiens articulum Ripa in repet. l. si q xlix. C. de reuoc. don. intelligendo de fructibus rerum donatarum. & ad petitionem donatoris, ac de donatione simplici. Adde & propria omniumq; bonorum, vt patet ex allegatis hic per Alexand.
3 in apostil.

Reputatur etiam not. glo. hic in fin. volens † post quadrimestre nõ teneri quempiam ad vsuras centesimas. Alb. allegat concor. in l. iij. C. quod cum eo.

SVMMARIVM.

1 *Verbum, restituo, quomodò accipiatur.*
2 *Rebannitus an recuperet fructus à fisco perceptos. Et de clausula restitutionis, nume. 3.*

§. Cùm verbum, restituas, in lege inuenitur: & si nõ specialiter de fructibus additum sit: tamen etiã sunt restituẽdi.

SVMITVR ex legibus alleg. per glo. & Dec. Et reputatur hic §. vtilis. per Alb. nihil tamen sup eo scribentem, quia glos. sufficere dicit.

1 Nota ꝙ † verbũ, restituo, plenè est significationis, vt etiam fructuũ restitutionem comprehẽdat: quia restitutio omnia in pristinũ statũ reponit. l. quod si minor. in §. restit. ff. de minor. & hic per Deci. conclu-
2 dentẽ, quòd † restitutus aduersus bannum & confiscationem bonorum, debet etiã recuperare fructus à fisco perceptos, ita tamẽ quòd in præiudiciũ tertij non operetur effectum. est materia quam latè explicant scribẽtes Modc. in l. Gallus. in §. & quid si tantùm. ff. de liber. & posth. Felin. in c inter quatuor, col. penul. & fina. de maior. & obed. & in c. vrgentis. de hæret. & Ias. in cõs. vlti. lib. j. & Moder. Ale. in cõs. cliiij.
3 vbi tradunt, quid † iuris si in literis gratiæ dicatur, ita ꝙ nihil opponi possit de confiscatione bonorũ seu

de

de banno. ad quam materiam conferunt quę scripsi suprà in l. ea sola. Et in actu practico vtilis est clausula petentis rem cum fructibus perceptis & percipiendis ex omni causa, quod verbũ ex omni causa, importat restitutionem totius, quod actor cõsecutus fuisset, ex re vel propter rem, si tempore litis contestatę res fuisset restituta: vt per Feli. in c. inter dilectos, col ij. de fide instru.

SVMMARIVM.

1 *Mora sua vnicuique nocet. Limita nume. 2. 3. & 4.*

§. Vnicuiq; mora sua nocet: quod in duobus reis promittendi obseruatur.

SVMPTA est ex legibus per glo.
1 alleg. † Et ponitur etiã in c. mora. de reg. iur. in vj. vbi glos. ponit multa not. exẽpla. & plures effectus moræ congerit ibidem Philip. Franc. * Adde in materia aliũ notab. tex. in l. hominem, suprà mandati.] Et in foro poli nociua est mora in suscipiendis sacramẽtis præcipuè baptismo, propter varia pericula quæ contingere possunt. ca. baptizari. distinct. v. similiter in contritione habenda de mortalibus, quorũ nondum aliàs pœnituit cũ recordatur peccat mortaliter, secundum beatũ Thomã: ideo dicitur Ecclesiast. v. Non tardes ad dominum cõuerti, & ad benefaciendum. & subuenien dum necessitatibus aliorum. Math. xxv. Moram faciente sponso virginibus quæ se non præpararũt clausa est ianua. Et coruus vocem habens procrastinationis nõ rediit ad archam. Gen. 8. Et leuita, qui morosus fuit in recedendo à socero, contigit scandalũ constupratæ vxoris: vt habetur in lib. Iudicum c. xix.

Item ampliatur ista regula etiã quod dicti rei debendi essent socij propter ipsius regulę generalitatem, vt hic per Decium post Are. in l. pen. ff. de duo. reis.

2 Limitatur primò hęc regula † vt nõ procedat in mora commissa in faciendo, quæ appellatur mora ex maleficio: quia grauior est cęteris, & ideò nocet alteri reo debẽdi. tex. est in d. l. pe. vbi Aret. & sequitur hic Decius. Obstare tamẽ videtur, quia factum vnius alteri nocere non debet, nec refragari videtur quod mora ex maleficio grauior sit: quia respon. posset, quod ista mora plus quàm alia ipsi moroso nõ alteri noceri debet, etiã per ea quæ ibidem in vlti. col. Are. scribit.

3 Fallit secundum Deci. prædicta regula † in fideiussore, cui mora principalis nocet. l. quoties in dic. ff. de verb. obl. cũ aliis hic per eum alleg. Et propterea dicunt Ang. & Aret. in d l. pe. quòd mora vnius ex reis debẽdi alteri nocet, quãdo fuit color quæsitus: quia verè vnus erat fideiussor & alter reus, tunc factũ illius qui erat principalis, nocet alteri tanquam fideiussori: per l. mora rei. cum ibi not. per Are. ff. de verb. oblig.

4 Item fallit regula † quò ad interrumpendum præscriptionẽ rei debẽdi, vnius mora nocet alteri quando iudicialiter facta fuit interpellatio,

latio, licèt glo. hic de hoc non cura uerit, secundum Ange. sed vt dicũt Imo. & Are in dict. l. pen. curare de buit. nã iudicialis interpellatio pręscriptionẽ interrumpit, non autem extraiudicialis: vt ibi per eos, & latiùs per Balbum in tract. præscrip. fol. lxx. num. 39. cum seq. dum de secunda specie interruptionis pręscriptionis tractat. Et quod dictum est de fideiussore, procedit quãtum ad perpetuandam obligationẽ: aliud est quò ad augẽdam, q̃a mora principalis non nocet fideiussori l. j. cũ nota. ff. de in litem iur. vt hic per Deci. ad fi. commenti.

§. Dolo facit, qui petit, quod restituturus est.

Svmitvr ex legibus in gloss. alleg. Et ponitur etiam in vj. de reg. iur. in c. dolo facit. vbi est optima glo. pro declaratione præsentis regulæ tradens ea quæ hic succinctè scribit Deci. Aliquas limitationes & quæstionum decisiones ponunt ibidẽ Ioan. And. & Phil. Fran. vide etiam Raph. Com. in l. dolo facit. ff. de except. doli. Aret. inst. de except. in pen. char. & Decius in cõsi.
* cccclxxiij. * & Rui. cons. cxl. lib. 5.]

SVMMARIVM.

1 *Qui propriè dicatur aliquid non posse. & nume. 6.*

2 *Episcopus negligens in petendo absolutionem a suspensione, post negligẽtiam dicitur non velle seu negligere*

3 *Negligenti remouere impedimentum, quando poterat, currit tempus absque spe restitutionis.*

4 *Hæc regula quando non procedat. & nume 5.*

L. Qui cõmeatus. ff. de re milit. ornatur.

L. CXXXV. VLPIANVS.

Qvi potest facere, vt possit cõditioni parere, iam posse videtur.

Exempla glo. licèt Dec. cũ eis transeat, non placent Alb de Ros. hic: quia in eis cõditio habetur pro impleta. hic autem non quærimus exempla in quibus cõditio pro impleta habeatur, sed in quibus intelligatur quis deductus in statũ potentiæ adimplendi: ideò exemplificat in l. quibus diebus. in prin. ff. de condi. & dem. & l. sed & si per prætorem. in §. j. ff. ex quib. caus. maio. & in c. fi. de electio. Et ꝙ ista intelligẽtia sit vera, probatur, quia de primo articulo, ꝙ conditio habeatur pro impleta, quando stat per eũ in cuius personã impleri debet, quin adimpleatur, tradita fuerat regula supra in l. iure ciuili. ideò dicendum idem non repeti hic, sed aliud dici, id autẽ quod s. ostẽdimus dicitur.
1 Ille igitur † dicitur propriè aliquid nõ posse, qui etiam si faciat diligentiam, hoc non potest: secus si ex sua diligentia impedimẽtum remouere possit. iuribus præallegat. secundum Are. etiam in c. testimonium, col. iij. de testi adducentem alium tex. optimum in c. j. in verb. in mora, ne sede vac. lib. vj. vbi dici-
2 tur, ꝙ † Episcopus qui est suspensus, si est negligens in petẽdo absolutionem

lutionem à ſuſpenſione, poſt negligentiam non dicitur ampliùs impeditus conferre beneficiũ, ſed potiùs nõ velle, vel negligere, ideò poteſtas ad capitulũ deuoluitur. proptereà infert ad aliam quęſtionem, vt ibi per eum.

Ex prædictis decidũtur duæ aliç not. quæſtiones, vt p Soci. poſt Bal. & alios per eum relatos in princip.
3 d.l. quibus diebus. Quãdo † igitur impeditus remouere potuit tale impedimentum, & fuit negligẽs in remouendo, currit tunc ſibi tempus abſq; ſpe reſtitutionis: vt plenè per Fel. in c. ex tranſmiſſa col. j. vbi Pariſius iij. de præſcri. & Balb in trac. præſcrip. fol. lxiij. nu. 13. plura alia ad propoſitum & materiã illius regulæ vide p Ro. in conſ. ccccxxxv. Pau. de Caſt. in conſi. ccxcij. in antiquis. Alexan. in conſi. lxxij. col. fi. lib. v. Rimi. in l. procurator. in vlti. no. C. de eden. Dec. in cap. cùm inter. colum. viij. de except. & in cõſi. dclxxvij. & Crotum in repetitio. l. ſi is qui pro emptore. in iij. col. pen. har. ff. de vſucapio.

Et iſta regula ſecundum Dec. vi-
4 detur † locum habere quãdo quis aſtringitur ad aliquid faciendũ, vt in d.c. fi. aliàs ſecus. ita procedit limitatio gl. per tex. in l. is qui hęres. in glo. alleg. Sed non eſt limitatio ſi bene aduertatur & conſideretur: quia ibi videt poſſe, & verè potuit parere, ſed noluit: & cùm eſſet poteſtatiua nihil ſibi imputatur. Magis poſſet capi pro limit. alterius regulæ de qua ſuprà dixit, quòd conditio habetur pro impleta, quando ſtat per eũ, qui debet implere, quin impleatur, vt non procedat in conditione poteſtatiua. quia cũ ſit collata in arbitrium partis, non habetur pro impleta, niſi voluerit. Et de illo tex. l. is qui hęres. vide pulchrè ibi Are. & Iaſ. ſequen. ſol. glo. in §. qui ſub conditione. hic p gl. alleg. vt iſtud nõ procedat in caſu illius. §. quò ad edictũ ibi relatum. quia conditio quamuis poteſtatiua pro pura habetur, hocq́, magis placet quàm id quod ad illũ rex. hic ſcribit Alberi. quòd quantum ad damnum eius ĩ cuius poteſtate erat pro impleta & pura habetur, vt ibi: nõ quantum ad illius commodum. d. l. is qui hęres. quia non liquet de commodo allegato in d. l. is qui hęres. Et ſi fuiſſet commodum non eſt veriſimile, quòd fuiſſet repudiatum. tene ergo ſol. glo. in d. §. qui ſub conditione.

5 Secundo intelligit regula † quando impedimendum de facili remoueri poteſt, ut in iuribus ſuprà allega. ſecùs ſi eſſet difficile remouere impedimentum: quia excuſatur ſi fecit quod potuit. l. qui cõmeatus. cum ibi not. per Bart. ff. de re milit. ſecundum Dec. Pondera tu iuriſcõſult. id ſatis clarè hic velle in verbo
6 poteſt. nã † id poſſe dicimus, quod commodè poſſumus. l. nepos Proculo. cum glo. & not. ibi ſuprà tit. j.
* *& in fortioribus terminis vide pulchrè Paul. de Caſt. in l. j. C. de relig. & ſumpt. fun.] Et pro intelligentia ac declaratione d. l. qui commeatus. vide Dec. in c. ex ratione. colũ. antepenul. cum ſeq. de appellatio. & Pariſi. in d. cap. ex tranſmiſſa, de pręſcript.

Summariũ

SVMMARIVM.

1 *Ius de futuro non potest repudiatione tolli, sed pacto. & quæ sit ratio.*

2 *Qui non potest repudiare, non potest adire. sed affirmatiuè ita indistinctè non procedit.*

§. Quod quis, si velit, habere non potest: id repudiare nō potest.

SVMITVR ex legibus in glo. alleg. in quibus exempla ponūtur. Facit regula, eius est nolle. cum ibi dictis suprà eod.

Nota ergo ex isto tex. cum glos.
1 † ꝙ ius de futuro repudiatione nō tollitur, sed bene pacto: quod pactum duorū consensu nititur, sicq; fortioris virtutis est. simplex verò renunciatio solo renunciantis consensu nititur. Idē dicit glo. magna l.j. C. de pact. in ij. parte. vbi docto. cōtra hanc rationem plura dicunt, difficultatē præsentē hoc modo cō muniter resoluentes, ꝙ ideò sola renunciatio non valet, quia simpliciter renunciās solùm agit de aliquo iure à se abdicādo, ideò nō potest abdicare quod nō habet, quia priuatio præsupponit habitū. l. decē. ff. de verb. obli. l. remittit. ff. de iure iur. cū vulg. ille autē qui paciscitur de nō petendo iure cōditionali, nō solùm agit, vt à se abdicet, sed etiā agit vt eius ꝑsonā astringat de præsenti ad nō petendū in futurū: ideò potuit in eius persona talis obligatio fundari, & subsistit, ita post Salicet. & Pau. de Cast. declarāt in d.l.j. C. de pact. Are. col. j. Dec. vj. Moder. Pap. iiij. & alij scribentes vbi quandoq; ordinariè scripsi assignandó plures limitationes ad istud dictū de repudiatione. Ibidem inuenies quomodò intelligatur, quod de iudice glo. hic in fi. dixit. quibus etiā adde Ias. hanc materiam tangentē, in d.l. is qui hęres.

Et regula ista negatiua, vt inqt hic Dec. semper procedere videtur,
2 ꝙ † non potest repudiare, qui non potest adire. sed affirmatiuè nō ita indistinctè ꝓcedit: quia nō omnis, qui adire potest, repudiare potest: vt ꝑ Bart. in l. is potest. ff. de acquir. hęre. est materia plenè per scribentes examinata in d.l. is potest. & in d.l. is qui hęres. vbi per Ias.

Et prędictā regulā negatiuā intellige ĩ repudiatione propriè sumpta, secus qñ haberet vim pacti: iuxta tradita in d.l.j. quia hoc casu, licet quis adire non possit cōditione pendente, exēpli gratia, poterit tñ repudiare & se astringere ad nō adeundam, etiam si cōditio euenerit.

SVMMARIVM.

1 *Seruus officium notariatus an exercere possit. & nume. 2.*

L. CXXXVI. VLPIANVS.

IN omnibus officiis, quæ fieri per liberas personas leges desiderant: seruus interuenire non potest.

CLARA est, & sumitur ex legibus in glo. alleg. Quædam hic congerit Deci. in quibus nequit seruus interuenire nec adhiberi.

Plura alia possent addi de quibus per eundem Deciũ in l finali infrà eodẽ. Brixiensemq; & Firm. in suis repertoriis, in verbo, seruus. Et dũ
1 ponit hic Deci. de † officio tabellionatus, quod seruus exercere nõ potest, declarabis, vt pulchè per eundem Deci. in l. quod attinet, suprà eo. vbi meliùs scripsit q̃ fecerit Zasius Germanus in l. pretor ait. ff. de eden. Eandem materiã tangit etiã ipse Dec. in c. decernimus. col. ix. de iudic. vbi ait, ꝙ si priùs quis fuisset notarius & inde seruus efficeretur, esset omninò inhabilis ad officiũ notariatus: quia per seruitutẽ omne ius inductum à iure ciuili extinguitur. l. ex facto. in §. Iulianus. ff. de vulga. & idẽ in monacho, vt ibi per eum.
2 Quò ad limitationem † tactam per glo. quando cõmunis error interuenisset, vide latè Iaso. in d. l. Barbarius Philippus. ff. de officio pręt. Abba. in c. cùm in iure peritus. col. fi. de offic delega. & Soci. in consil. xxxij. col. antepen. vol. j.

SVMMARIVM.

1 *Exceptio compensationis an possit opponi emptori per venditorem.*

2 *Exceptio compensationis cohæret rei, non personæ.*

3 *In re trãseunte de vna persona ad aliam possum melioris conditionis esse, quàm author meus.*

4 *Qualibet res iudicanda est secundũ præsentem statum, non futurum.*

§. Non debeo melioris conditionis esse, quàm author meus, à quo ius in me trãsit.

Fundata est in ratione naturali, & cõprobatur per alias plures regulas consimiles in hoc titu. positas, & adductas per glo. hic ad fi. in quibus plura de materia scribũtur. Facit etiã tex. not. in l. exceptio. cũ ibi nota. ff de except. rei iudic.

Ex quibus infertur ad quæstio-
1 nem de † exceptione compensationis an possit opponi emptori cõtra venditorem? & per hanc regulã videtur ꝙ sic, secundum Dyn. Præte-
2 reà (iudice Alberico) certũ est † exceptionem compensationis cohęrere rei non personæ: quia competit fideiussori. l. si quid. ff de cõpensa. & omnis exceptio rei cohęrẽs, quæ opponi potest venditori, pariter emptori poterit opponi. l. ij. & l. omnes. suprà de exceptio. non facta distinctione an competat ex causa lucratiua, vel non: vt hic per Alber. & per omnes in l doli. suprà de noua. Item infertur etiam ad aliam quæstionẽ de qua scripsi ad fin. l. aliud. suprà eodem titu.

Et intellige sanè hanc regulam, ꝙ ius iam causatum & existens penes authorem meum, si in me transeat, non debet esse melioris conditionis & qualitatis penes me, q̃ erat penes authorem meum, ita intelligitur ista regula: quia tale est ius creditoris, quale ẽ ius obligatoris: vt per hanc regulã pulchrè scribit
3 Bald in consi xxij. lib. ij. Secùs † in re transeunte de vna pſona ad aliã: quia mutata persona mutatur status rei. qualitas enim superueniens ius mutat successionis, etiã in persona eiusdem. l. si seruus. in §. qui fideicommissariã. ff. de hęred. instit. ibi,

ibi, non vt desinat hęres esse, sed vt ius mutetur ĩ eo successionis. Et in pluribus similibus patet, ꝙ causa extrinseca, scilicet accedente, mutatur conditio & natura rei: vt in successione cuius qualitas alterať mutatione personæ. l. Paulus, aliàs per procuratorem. ff. de acquir. hęred. & in iure patronatus de laico in ecclesiasticam personã deuoluto. c. j. de iure patro. lib. vj. Similiter in possessione laici quæ postquàm translata est in ecclesiam, liberata est ab oneribus & collectis laicorum. c ij. de immuni. eccles. lib. vj. Et generaliter

4 liter † quęlibet res iudicanda est secundum præsentem & nouum statum, qui ei accessit, non secundum antiquum. c ferrum. 50. distinct. l. non distinguemus. §. sacerdotio. ff. de arbi. cum multis aliis similibus. de quibus per Calder. in disputatione incipiẽte Impetrauit clericus beneficium. Petr. de Ancha. in consil. clxxj. casus talis. colum. ij. & consil. cccciiij. colum. fina. Bart. consi. clxxx. Alexan. consi. xxxv. col. pen. lib. iiij Socin. consi. xcvij. colum. ij. lib. j. Bolog. consi. iiij. Iacob. de sancto Georg. in sua feud. inuesti. in verbo, qui quidem inuestiti. colũ. xvij. cum sequen. Præpo. Mediola. in tit. qualiter vasal. debeat fid. iur. colum. fin. Ias. consi xxj. lib. j. Deci. in l. j. in § fin. ff. de officio eius. & in l. in omnibus causis. ad fin. suprà eod. titu. & Fran. de Curte iunir. in consi. xlij. Dicemus etiam quædam ad hanc regulam concernentia in l. qui in ius. infrà eod. & nonnulla dicta fuere in l. fœminę. in § primo. suprà eodem.

SVMMARIVM.

1 *Permitti non debet vt propria authoritate sibi quis ius dicat.*
2 *Creditor an possit sibi satisfacere de bonis sui debitoris.*
3 *Posita in solo à se possesso an quis possit destruere.*
4 *Creditor an possit vigore pacti capere suum debitorem.*
5 *Captura personæ an possit cõmitti parti*
6 *Occasio seditionis & tumultus remoueri debet. Et quid sit seditio. nu. 7.*
8 *Si familia potestatis dubitet eripi sibi captiuum, occidere iuridice possunt.*

L. CXXXVII. VLPIANVS.

NON est singulis concedendum, quod per magistratũ publicè fieri possit: ne occasio sit maioris tumultus faciendi.

* * Nota ꝙ maior reuerentia debetur magistratibus quàm priuatis. Propterea dans alapã officiali seu iudici decapitationis pęna plectendus est. vt post Bal. tradit Aquens. in l. j. §. j. suprà de iust. & iure.]

GLO. exemplificat legẽ nostrã
1 vt per eam. ex quo patet, ꝙ † nõ debet alicui permitti ꝙ authoritate propria ius sibi dicat. l. j. C. ne quis in causa sua iudi. vbi scribentes ponunt plures casus in q̃bus hoc permittiť. Dec. hic adducit plures cotas in hac materia, in quibus etiam traditur an & quãdo possit quis authoritate propria rem suam accipere, vbi aliter per iudicem illam consequi non potest. Et vtrum † clam
2

& occultè posit quis de bonis sui debitoris capere, sibiq; ipsi satisfacere. Et vltra accumulata hic per Dec. plura alia ponunt Signoro. in consi. lxxv. col. vij. & in cons. cviij. Bald. in l. j. col. ij. C. si quacúq; prędi. pot. & in c. j. §. fi. vers. sed quid si dominus. de prohib. feu. alie. Abb. in tractatu concilij Basil. in quinto membro, secundi dubij. col. j. Pau. de Cast. in consil. xxxv. col. j. Alex. consi. cxxxv. lib. j. Soci. consil. cxx. col. viij. lib. j. & consi. xxxvj. col. fi. lib. ij. Bolog. consi. v. col. vj. Zabarella in clem. ij. §. vt illud. q. pen. de re iud. Cardi. Alex. in c. ius militare. col. ij. j. distin. Perusi. in c. cupiẽtes. in princ in glo. malignantium. de elect. in vj. Barb. in c. nouit. col. vj. de iudic. Feli. in c. j. col. vj. eo. tit. Dec. in c. cum venissent. illomet tit. & in d. c. nouit. super glo. iudicare. Bru. Asten. in consi. xix. & xxxj. Et
3 quando † authoritate propria possit quis in suo & à se possesso posita tollere & destruere: Dec. latè in cõs. ccxxj. col. ij. & Aqu. in l. j. in §. nunciatio. ff. de noui oper. nunc. Et an
4 † per pactũ initum liceat creditori authoritate propria debitorem capere? & hęc regula facit quòd nõ liceat: quia hoc magistratibus tantũ conceditur: ergo priuatis denegať. Et licèt sint hinc inde multa argu. tamen hęc est veritas, secundũ Alb. de Rosa. hic, facit tex. in l. liber homo. ff. ad legem Aquil. in ratione ibi allegata, quòd nemo sit dominus membrorum suorũ. ad quod vide Guido. Papæ in quæst. lxj. & cclxxviij. & Dec. in consil. dclxix.
* * & Ias. in l. iubere. colum. 2. suprà de iurisdic. omnium iudi.]

5 Sed maius dubium est, an † executio & captura personæ committi posint parti. Bart. Alex. Areti. Ias. & alii communiter in l. iustè posidet. ff. de acquir. posses. cõcludũt, ꝙ sic, dummodò executio non habeat annexam causæ coguitionẽ, & fiat sine armis & resistentia, aliàs secùs. Feli. autẽ in c. de cętero. col. iiij. de re iud. & in c. cũ causa. col. ij. de offi. deleg. refert Bal. in quęstio. incip. accusatus. col. xviii. dicẽtem ꝙ Bart. malè & insipidè loquutus est: quia possum in re mea fieri merus executor, & ꝙ iudex & lex armat me, non ego, & sic ꝙ possum vim inferre cũ moderamine tamẽ, quodq; hoc nõ videtur facere pars tanꝗ aduersarius, sed tanꝗ officialis prætoris. Et ad regulam legis nostræ respon. debere intelligi quando quis facit authoritate priuata, secus si publica, per quã etiam priuatus potest vim inferre: & ꝙ hæc lex non negat quin iudex hoc committere & permittere posit. Sicq; tenet post Bald. Innocen. & Roma. ibidem allegatos, ꝙ sit licitum authoritate iudicis defendere & mouere arma etiam cum violẽtia pro accipienda re sua. Hanc decisionẽ Bald. & aliorũ referunt etiam Alex. Ias. & alij in dict. l. iustè posidet. dicentes recedendum non esse ab opinione Bart. & communi tanquàm æquiori, & scandali euitatiua. Et ad §. j. l. ij. ff. de seruis fugitiuis. respon. Aret. & Aquen. in dict. l. iustè. hoc ibi permitti propter frequentiam, vtque serui à fuga deterreantur, & similiter homines ab occultatione

ratione seruorũ fugitiuorum.& dicit ibidem Aquen.ꝙ Feli. nihil quod stringat contra communem citat. Quod igitur fieri potest per magistratum forti armataq; manu ac cum violentia etiam cõtra resistentem executioni iustitiȩ, fieri nõ debet, nec potest per partẽ etiam de licentia ac commissione iudicis, ne oriantur scandala, vel præstetur occasio faciẽdi tumultus: vt hic dicit
6 tex. Et sic not.ꝙ † occasio seditionis & tumultus remoueri debet. facit l. penulti.ff.de sicar. & § j.in authen.de mandat. prin.& est crimen lęsæ maiestatis.l.j.ad fin.ff.ad legẽ Iul. maiest. & hic per Dec. Est autẽ
7 † seditio quietis ꝑturbatio.l.j. & ij. C.de seditio. differtq; à bello: quia bellũ pertinet ad hostes, seditio ad ciues: secundum Gregorium. Quã quidem materiam seditionis & tumultus populi, ponunt scribentes in pręallegata.l.j.& ij.C.de seditio. Cardi. Alexan. in c. seditionarios. xlvj.distinct. Ias. in cõsi.clxvij.lib. iiij.& Gramma.Neap. in voto xix.
* in Iudice aut familia officialis exequentibus nõ censetur vis nec violentia, ideò non est licita defensio. vnde si reus quem familia persequitur, se defendat, & occidatur, impune id fieret.l.iii vbi tex. not.C. de his qui ad eccle.cõfugi.tradit Paul. Castren. in consi.193. Viso processu, in antiquis. Bologni. consil.63. Feli.& alij in c. de cętero præalleg. & Idem Felin.in c.vt famæ. de sent. excom.Dec.in l.vt vim.col.j.& viii. suprà. de Iust.& iu. cum aliis quæ scripsi suprà eo.in l.non debet alteri.& in l.hoc iure. Facit etiam ad quæstiones de colono & emphyteota priuatis iure suo ex causa aliqua, an ꝓpria auctoritate Dñs possit rei possessionem apprehendere. Quæstio est de apicibus iuris, dixi mus aliqua in l. si quis maior.C.de transac.Deci.in consi.146.in secundo dubio,& Ias. in consi.148. lib.j. & Gozadi.in consi.39.col.fi.concludunt cum communi secundũ eos, quòd sic. Sed contraria opinio verior est in pũcto iuris. per.l. nostrã & alia, quòd sit necessaria, citatio & sententia declaratoria,& fortè cõmunior: vt per Iacob.de San.Geor. in tract. feud.in verbo. Et promiserunt eidem Dño.Præpos. in titu.de pac.iuram.firm.in §.fi.Math.de Afflic.in decis.Regni.97.Paris.in cõs. primo.lib.j.Ripam in l.fi.col. fi.C. de reuo.don.& Zasiũ in tract.feud. in x.parte fol.8. Et concordari possunt opin. vt non sit necessaria sententia priuationis, quę ipso iure imponitur cõstito de voluntate Dñi. Sed vt quis possit priuari possessione rei feudalis vel emphyteoticę est necessaria citatio & sententia: & ꝙ constet de culpa & delicto secundũ præalleg.]

Postremò vtilem & pulchrã decisionem per hanc legẽ tradit Bal. in l. addictos.C.de episco. audien.
8 † de captiuo ad carceres vel ad iustitiam per familiã potestatis conducto, si dubitet eum in itinere sibi tolli & liberari, non potest illum interficere, nisi habeat ad id specialem commissionem: tunc enim faceret vt persona publica & mãdato superioris, ita ꝙ excusaret, secùs si vt priuata. quilibet enim priuatus

talem captiuum occidens capitaliter, dicit, puniretur per legem nostram, quod valdè not. est.

§. Infinita est æstimatio libertatis: & necessitudinis.

PRIMVM dictũ de libertate declaratum est, & expeditũ in l. libertas Secundũ de necessitudine id est coniunctione sanguinis in l. iura sanguinis. suprà eod. tit. vbi videnda sunt quæ diximus.

SVMMARIVM.

1 *Successor particularis etiam iure domini vti debet.*

2 *Immunitas loco cõcessa, ad successorem loci transit.*

3 *Ius personale mutatur mutatione personæ.*

L. CXXXVIII. VLPIANVS.

QVi in ius dominiumúe alterius succedit, iure eius vti debet.

CONCORDANT plures aliæ regulæ huiusce nostri tit. de quibus per glo. in l. in omnibus officiis. in §. non debeo. cũ ibi dictis suprà eo. Et ex hac sumpta fuit regula c. is qui in ius. de regul. iur. in vj. vbi gl. notabilis exemplificat, & rationem regulæ assignat.

1 Et locũ habet hęc regula † etiã in successore particulari & singulari, cum loquatur de illo qui succedit in ius dominiũ'ue alterius, exẽplum in l. si aquæductus. ff. de contrahen. emp. vbi seruitus aquæ ducendæ, quæ debetur prædio, transit in emptorem prædij. & in l. forma.
2 in § quanquã. ff. de censi. vbi † immunitas loco concessa, ad successorem loci porrigitur: declarando vt hic etiam per Dec. per Alexã. Ias. & alios in l. quædam. in § nihil. ff. de eden. Ias. in l. ait prætor. in ij. not. ff. de iureiu. & latiùs per Phil. Franc. post alios in d. c. is qui in ius. vbi inducunt ad plures q. & per Alex. in consi. xii. col. ij. lib. iiii. vbi hanc regulã procedere dicit in eo qui vellet vti iure seu tit. authoris sui, aliàs secus. l. an vitium. cũ ibi not. ff. de diuers. & temp. præscri. cũ aliis ibi-
3 dem alleg. Item † non procedit in iure personali, quod mutatur mutatione personæ. c. vnic. de iur. patro. in vj. vbi glos. not. in verbo, semestre. inducit ad not. quæstiones.

SVMMARIVM.

1 *Ignorantia iuris an excuset à dolo.*

§. Nemo videtur dolo facere, qui ignorat causam, cur non debeat petere.

SVMITVR ex § & generaliter l. ij. in glo. alleg.

1 Quomodò autẽ † & qualiter iuris error, vel ignorãtia excuset à dolo, & bonã fidem causet, tradit hic Deci. cõcludens excusare ignorantia durãte, secus si superueniat sciẽtia: quia si perseueret, non excusat. Bald. in l. cum ancillis. per illũ tex. C. de secun. nupt. De qua materia latè per Feli. & alios in c. de quarta de

de prescript. Alexan. & alios in l. si quis id quod. ff. de iurisdi. om. iudi. Balb. latè de præscrip. in repe. l. Celsus. in iiij. no. de vsuc.

SVMMARIVM.

1 *Accessorium illius efficaciæ, virtutis, & naturæ est, cuius principalis. Amplia nu. 2. 3. 4. Limita nume. 14. 15. 16. 17. 18. 19.*

5 *Marito ex forma statuti lucrante partẽ dotis, an partem bonorum parapherna lium lucretur.*

6 *Accessorium duplex.*

7 *Legata & fideicommissa quomodò sint accessoria ad testamentum.*

8 *Dependens, appendix, appenditiæ quid sint.*

9 *Accessorium an videatur resciſſum, resciſſo principali.*

Glo. §. patronũ. l. si patronus. ff. si quid in fran. ornatur.

10 *In causa summaria, an legitimatio personarum sit summaria.*

11 *Pactum super principali trahitur ad accessorium.*

12 *Hortus contiguus domo, an veniat in domo concessa, vendita, legata, vel in feudum concessa. nume. 3.*

L. CXXXIX. VLPIANVS.

CVM principalis causa nõ consistat, plerunquè nec ea quidem, quæ sequuntur, locum habent.

SVMITVR ex legibus in glo. alleg. Excepto verbo plerunquè. ponitur ad verbum in l. nihil dolo. in §. j. infrà eo. & inseritur in vj. de reg. iur. in c. accessorium. vbi glo. & scribentes.

1 Nota ergo quòd † accessorium ex principali productũ vel deriuatum illius efficaciæ, virtutis, & naturæ esse debet, cuius est principale producens seu deriuans: secũdum Ioan. Andr. & alios in d. c. accessoriũ.
2 Quæ regula locũ habet † siue loquamur de principali inducẽdo, siue tollendo, siue confirmando, vt accessorium inducatur, tollatur, & confirmetur cum principali: vt per glo. Ioan. And. Phil. Franc. & alios in d. c. accessorium. & per Feli. in c. inter dilectos, de fide instru.

Et quicquid dicat Phil. Franc. lo
3 co præalle. procedit † etiam si accessorium esset preciosius & nobilius ipso principali: quia extinguitur extincto principali. tex. est notab. in l. & si non sint. in §. perueniamus. ff. de auro & argen. lega. voluit etiã Bart. in l. j. & ij. ff. de pecu. leg. Rom. in sing. 628. & Corset. in singul. in verbo legatum.

4 Item † procedit in statutis, quia si loquantur de principali, locum habent etiam in accessoriis. l. iii. §. hæc verba. ff. de nego. gest. cũ not. ibi per Bald. & Philip. Franc. in d. c. accessorium.

Ex quo ĩferri potest ad not. quæ
5 stionem. † an quemadmodum maritus ex forma statuti lucratur partem dotis vxore sine liberis præmoriente, ita lucretur partẽ paraphernalium bonorum, siue scherpæ, vt vulgò dicitur? Ista regula vt suprà ampliata probat quòd sic: & ita voluit Ioannes de Ana. in cons. xxxvi. & Bolog. ibi in additio. & ita etiam consuluit

consuluit Curt. Iun. in cons. cxxix. col. fi. p dicta Ioan. de Ana. in cõsi. præalleg. q statutum loquens de lucro dotis, locum etiã habeat in bonis paraphernalibus. * nam & augmentum eiusdem naturæ est cuius principale. l. etiã. in fi. C. de iu. dot. tradunt Bal. & scriben. in l. j. C. de iudi. Pet. Ancha. in consil. vij. in fi. Pau. Cast. in consi. viij. in antiquis. latè Brun. in trac. de augm. fol. 8. in quinta quæstione princip. statutũ enim super principali extẽditur ad accessoriũ. l. lecta, vbi omnes not. s. si cer. pet. & ita vidi qñq; per solennes viros cõsultũ & practicatum.]

Ad opposit. faciunt not. p Ias. in l. maritus. col. fi. C. de pcurato. Et verè paraphernalia sũt bona vltra dotẽ data, vt p Azo. in summa C. de iure doti. in prin. ideò dictũ statutũ de lucro dotis, quod est stricti iuris & strictè intelligendũ non videt ha bere locum. Pro qua opinione vidi consultũ & ita seruatũ in ciuitate Vercellarũ, vbi tale statutũ viget, restituiq; in totũ & sine difficultate bona paraphernalia. Faciunt optimè quæ scribit Are. in l. placet. col. ij. ff. de acquir. hære. ponunt enim ibi doct. aliquos casus in quibus cõtra regulas iuris antiqui aliquid filio acquirit. Et primò speciale esse dicũt in dote vt acquiratur filię in potestate. l. ij. §. quod si in patris. ff. solut. mat. circa quã fallen. dubitat nũquid idẽ sit in paraphernalibus, & dicit Aret. esse nouã quęstionẽ tactam ibi p Rom. referentẽ quosdã consuluisse q sic: quia ista bona sunt quodammodò accessoriũ ad dotẽ. l. fi. C. de pact. cõuen. ideò debent sibi vẽdicare priuilegiũ dotis, sicuti dicimus in augmẽto dotis. l. etiã. C. de iure dot. l. inter socerũ. §. penul. ff. de pact. dot. Sed ista non sunt similia: quia augmentũ dotis efficitur ipsa dos substantialiter: cũ dos sit vniuersale quoddã, recipitq; diminutionẽ & incremẽtũ. l. quod dicit. ff. de impen. dot. ideò Rom. cõtrariũ tenuit, dicit Aret. quia bona hæc paraphernalia nõ sortiunt priuilegiũ dotis. l. si ego. in §. dotis. ff. de iur. dot. & sequitur Alexan. in cõs. cxvij. col. fi. lib. vj. Sed ista cõsequentia non tenet: vt p Areti. in d. l. placet. col. ij. qui tamen hanc opinionẽ sequit, eo q bona paraphernalia ad dotẽ accessio sint, nõ ex natura dotis, sed ex voluntate partiũ: quia ad solam dationẽ dotis nõ sequitur. vnde secundũ Aret. periculosum esset iuxta cõsilia à Rom. relata iudicare. Cõprobari hæc pars potest per ea quæ scribit Dec. in c. translato. col. ij. in. j. lect. de cõsti. q pactũ factũ super principali, nõ porrigitur ad appendices & accessoria in odiosis, & vbi cõtra ius cõmune dispositio facta legit, prout in hoc casu contingit. * allegat tex. singu. in. l. fi. §. fi. s. de condi. indeb. p quẽ idẽ dicũt Soc. & ipse Dec. in l. lecta, suprà si cert. pet.] Vt igitur ex præ-
6 dictis patet, est accessorium † necessarium, item & voluntarium. sicuti in alio proposito tradit Pręposi. Medio. in tit. de capit. qui curi. vendi. col. v. Et alibi etiam per scribentes
7 in rub. ff. de lega. j. † legata & fideicommissa (secundum glo. ibi) ad testamentũ accessoria dicũtur, quod propter hęredis institutionem principaliter

cipaliter fit.§.ante hęredis. insti.de lega.accessorię verò legata & fideicommissa postea fiunt, quæ testamenti pars non sunt,sed potiùs additamentum,& secundum glos.accessorium. quod secundum moderniores in præalleg.rub. intelligitur de accessoriis voluntariis & ex accidenti,nõ de necessariis, id est ex natura testamenti, cum sine eis testamentum fieri possit.l.j.§. qui neq; legatarius.suprà de hæred.insti.reperitur enim quoddam accessoriũ ex natura principalis sine quo principali nõ datur,quod dicitur accessoriũ, vt littus ad mare, & ripa ad flumen.§.j.& §. riparum. instit. de rerũ diuisi. Item similiter intellige ex accidenti, non ex natura legati vel fideicõmissi,cùm sine testamento fieri possint:vt per doct. in.l.j.ff. de legat.j. ideò procedit conclusio pręallega.glo.quando legata facta sunt in testamento:quo casu regulantur velut accessoria à testamento, quẽadmodum à suo principali regulantur.l.si nemo.ff.de testam. tute.& ita procedit in eis regula accessoriorũ,secundũ neotericos pręallegatos. Quod si dicas ergo eodé modo in paraphernalibus,licèt accessoria sint ex volũtate & accidẽti, non ex necessitate, siue ex natura principalis contractus dotis à dote principali regulari debebũt, cuius contrarium dictum est suprà? Respondeo ꝙ statutum ibi circa principale est contra ius cõmune, quo casu vt dixi, non extendit ad accessorium voluntariũ siue ex accidẽti, ideò nimirũ si strictè intelligitur, nec reguletur tunc à principali ac- * cessorium. * Nec obstat regula d. l.etiam,cum aliis.suprà alleg.quia huiuscemodi bona non sunt augmentum dotis, sed suprà vltraque dotem allata:ideò di. illis habet curam & administrationẽ vxor, non vir. præalleg.§. dotis. vir igitur de illis quicquam non debet lucrari, quemadmodum nec de aliis bonis

8 mulieris.] Depẽdens † verò, vel appendix seu appendiciæ quid sint:vide Are.in l.si quis hęres institutus. colum.j.ff.de acquir.hęred.

Et per hanc regulam & prædicta

9 infertur,quòd † rescisso principali videtur etiã rescissum accessoriũ: iuxta glos.not. in §. patronum.l. si patronus. suprà si quid in fraud.patro. Et si non tenet contractus principalis, nec accessoria in eo contenta, vt hic per Deci. posset pluribus decisionibus & authoritatibus cõprobari & exornari prællega glo. vt eleganter per Bald.in l.j.in quæstio.C. qui admi.Roma. in consil. ccxxiiij.ccxlvj.cclvij. & ccccliij.colum.iij.Anchar.in consi.clxxxij.colum.fina.cccxxx. colum. penult & fina.& cccxciiij. Barbat. consi.xlij. colũ.viij.lib.j.Alexan. consi.xxxij. lib.ij.& xxxviij. colum.ij.in iij.volumine.& lxxxj. colum.iiij.in eod. Corset. in suis singul.in verbo officialis.Soci.in l.frater à fratre.in xij. not.ff.de cond.indeb. & in l.j.in §. si vir.ff.de acquir.posses.& in l.si is qui ducenta.in §.cùm quis.in j.notab.ff de reb. dub. & in l.si quis arbitratu. in.v. nota.de verb.obliga. & in cõsi.iij.col.iij.lib.j. & iiij.col. pen.& fi.in eo.& cõs.xcix. in secunda difficultate lib.ij. & cons. xxij.

ad

ad fi.lib.iiii.Ias in l. sub prætextu. la j.col fi.C.de transact. & in l.non dubium.col.penul.& fi.C.de legib. & in l.ex testamēto.C. de fideicommis.& in cons.ccxiii. lib.ij. Moder. in repetitio.l.si vnquam.in iiii.quęstio.C. de reuocan. donat. Curt. in l.vnic.col.v.C. quando non peten. part.vbi ponit,quòd sublato principali nō tollitur accessorium,quando de per se potest stare:per text.cū glo.in l.intelligere.C.de luit. pign. cum aliis ibi per eum alleg. Itē per hanc regulam & prædicta videtur
10 dicendū, quòd † vbi causa est summaria,pariter summaria erit legitimatio personarum in causa ipsa,secundum Ias in l.ij C.de edict. diui. sed malè, cū articulus legitimationis personarum à causa sit separatus:vt per eundem Iaso.in rubri C. qui admit col j.& Dec. in l.fin.col. xv.C.de edict.diui.Item infertur,ꝙ
11 † pactum super principali factum operatur in accessorio l.lecta. cum ibi not per Alexan.in vij. nota.ff.si cert.peta. quod multum notat ad limitationē §. ante omnia.l. si vnus. de pact.
12 Infertur etiam , ꝙ † concessa seu vēdita aut legata domo , venit etiā hortus contiguus tanquā accessorius ad domum siue tanquā de pertinentiis domus.l.prędiis.§. qui domum.ff.de leg.iii cum aliis de quibus per Alex. in cons. pen.ij.vol.& consil.lini. lib.iii & xxvi. lib iiii.& xxxiii.& cciiii.vol.vj. Barba. in c.j. col. 10.de proba.& in c. Rainutius. col vii de testa.Cępo.in tract.de seruit.vrba.præd.in tit. de horto.Feli. in c.Rodulphus.col.xv..de rescrip.
13 & Dec.in consi.cix.Et ideò † cōcessa domo vel castro in feudum,videbitur etiā in feudum concessus hortus ibi contiguus,per prędicta & regulam c.accessorium.de reg iur.in vj.& not.in terminis per Aquen. in spec. feudorum in tit. seu rub. quæ res in feu.dar. pos. col vii. in princ. quamuis hortus ibi contiguus possit esse allodialis,licèt domus vel castrum sint feudalia:vt post Bal.scribit Præposi. Mediola. in præludiis feud col.xvii.versi.xv. & Iser.in tit. quæ sint rega.in verbo & plaustrorum col.fi. Et similiter mobilia existentia in castro vel domo in feudum cōcessa, propter diuersam naturam & rationem rerū censebunt allodialia, licèt accessoriæ veniant ad rem principaliter in feudū concessam : vt per Iacob.in lib.feud.in verb.fluminibus. nisi in çasibus positis per Aquen.in loco pręalle.Nec mirū , quia in dictis casibus mobilia accedunt naturæ immobilium, eorumq; naturam assumūt,& censent pars fundi & feudi, per l.quod fundum.in fi.& l.si aquęductus cū legibus sequen.ff. de contrahenda empt.vbi rota putei,fistulæ & canales censentur pars ædium : ideò nimirùm si feudalia censentur. Facit tex.l. quæ religiosis.ff. de rei vend. & in §.econtrariò.in titu.de inuestitu.de re. al.fact. cū not. per Barba. in c.possessiones.de rebus eccles.nō alien.& in ca.cum dilecti. col.fi.de dona.Bald.in l.fi.col.j. de constitu. princip.Præposi Mediolanen. post Baldū in titulo de cōtro.inuestitu. in §.si quis de manso. & Iser.in prę alleg.ver.plaustrorum.dum volūt, quòd

quòd instrumēta ad culturam fundi, munitiones castri destinatione patrisfami. ibi constitutæ vt perpetuò ibi sint. quemadmodum bombardæ & cętera arma, veniant in cōcessione, feudaliumq; naturam sor
* tiantur. & etiam per Dec. in consi. 516. col. fi.] Item quemadmodū fides viua est principale, vt fundamentum in statu spirituali, opera de genere bonorum sunt vt accessorium, remota fide nihil boni meritorij potest esse in homine. xxviii. q. j. §. ex his. vt per Archiepiscopū Floren. in prima parte summæ, sup regula prima. quia corruente principali corruit accessorium.

Quandoque tamen hæc regula non procedit, vt hic innuit tex. in
14 verbo plerūq;. intelligitur † enim vbi eadē est ratio: secus si diuersa. Bart. in l. ita stipulatus. in duodecima oppo. ff. de verbo. obliga. per l. & si is. C. de prædiis minor. quem text. exornat Alexan. limitando in cons. lxvj. ad fi. lib. iiij. De qua limitatione latiùs scribit Deci. hic. & in l. certi cōdictio. in §. si nummos. ff. si cert. peta. vbi etiam alij Moderni cōcludunt hanc regulam intelligi quando validitas accessorij à principali dependet, vt colligitur ex verbis istius legis, ibi nec, ea quæ sequuntur: secus quando non dependet, sed subsistit per se, vt per prællegatos & Deci. hic, & Alberi. priùs quamuis Deci. illum non referat. Dicit enim post Butriga. regulā es-
15 se veram, † nisi accessorium à principali dependeat: quia tunc non sequitur eius naturā. §. fin. l. iij. ff. de liber. & posthu. Vel nisi vtrunq; sit principale: tunc enim vno sublato nō tollitur aliud. ff. de fideius. l. generaliter. & ff. de solut. l. si duo. & clarè ponit Philip. Franc. in d. c. accessorium. in accessorio videlicet, quod sine principali consistere nequit: sed si absq; principali consistere posset, quamuis concesso principali accessorium videatur etiā concessum, eo tamen sublato non erit ipsum accessorium sublatū: secundum Lapum.

16 Itē limita, † nisi dispositio facta in principali esset contra iuris communis dispositionem: tunc nō porrigitur ad accessorium voluntariū, vt de paraphernalib⁹ suprà dixim⁹.

17 Limita etiam † quando in accessorio reperiretur à lege facta prouisio, vel dispositio. l. centum Capuę. ff. de eo quod certo loco. l. fin. ff. de fun. instruct. not. etiam Dyn. Ioan. And. & Franc. in dict. regula accessorium. probatur etiam in authen. ex causa. & in corpore vnde sumit. C. de liberis præte. licèt enim habētia dependentiam ab alio irritētur & annullentur illo irritato. l. nam. & si. §. fi. ff. de iniusto rup. Barto. in dicta authentica ex causa. col. vj. istud tamen nō procedit in legatis rupto testamento ex causa exhęredationis cū causa facti, vt ibi, licèt dependentiam habeant ab institutione, quæ irritatur propter exhęredationem, ipsa tamen legata conseruātur speciali quadam ratione, vt ibi.

18 Item limitatur † in c. debitores. & in c. cùm cōtingat. de iureiurando. vbi tenet iuramentum accessorium & non principale, sed illud est propter

propter periculũ animę quod non seruato iuramento sequeretur: vt
19 ibidem not. Postremò lim. vt † per Fel. in c. cùm inter. col. pe. in x. lim. de re iudic. vbi dicit, quòd licèt secundum regulam iudex super toto eo quod petitur, pronũciare debeat, aliàs sententia nullius sit roboris. l. in hoc iudicio. ff. famil. erciscũ. l. j. cum ibi not. C. si aduers. rem iudic. Tamen fallit quando iudex omittit in accessorijs, puta in expẽsis, condemnare: quia non vitiatur expressum ꝓpter omissum in accessorijs. l. Paulus. ff. de re iud. ſm Bar. in. l. terminato. C. de fru. et lit. expẽ.

L. CXL. VLPIANVS.

IN obscura voluntate manu mittentis fauendum est libertati.

PRO declaratione sufficit glo. cum ibi dictis in. l. quoties dubia. & in l. non est singulis. in §. j. suprà eod. & infrà eo. in l. libertas.

L. CXLI. VLPIANVS.

QVOD iussu alterius soluitur, pro eo est quasi ipse soluisset, vel ipsi solutum esset.

EXPEDITAM habes in l. is damnum dat. suprà eo.

SVMMARIVM.

1 *Huius regulæ ratio quæ sit.*
2 *Verbum, soluitur, quomodò exponatur.*
3 *Hæc regula quando procedat, remissiuè.*

L. CXLII. VLPIANVS.

SI nemo subijt hęreditatẽ, oẽ ius testamẽti soluitur.

SVMPTA fuit per glo. allega.
1 Rationem † istius regulæ latiùs q̃ per alios vide per Ias. in l. eam quã. col. vj in secundo not. C. de fideicommis. Tu magis eleganter & pulchrè potes etiam dicere, quòd per legem xij. tab. hæreditatis institutio inuenta fuit non solùm vt testamẽti caput esset in ordine successionis, sed etiam in ordine sermonis & scripturæ: cum enim hæres idem sitq; dominus: ab ipso & per ipsum l. xij. tab. fundamẽtum posuit § ante hæredis. instit. de leg. l. proximè. ff. de his quę in testa. delen. & ideò quæ in testamẽto relinquũtur nisi à persona hęredis sumerent principium, inania erãt: quia in omni dispositione debet esse persona à qua & in quam. l. quidã referunt. suprà de iure codic. l. Ideò hęc regula fundata est in ratione naturali, quòd si nemo ex testamẽto adijt hęreditatem soluitur ius testamenti. ex testamento enim non subsistit, quia non est testamentum, cùm careat hęrede, neq; ab intestato cum causam ĩtestati testator nõ ꝓspexerit: vt C. de codicil. l. non codicillum. nec ex alia causa potest subsistere, ita pulchrè declarat Bald. in auth. ex causa col. j. C de lib. præter.
2 In text. ibi. † soluitur. glos. exponit, idest non incipit. cui expositioni consonãt alia iura de hoc loquẽtia. l. si nemo. ff. de testa. tut. l. eam quã. præalleg. dum dicũt: Si nemo subijt hæreditatem, nihil valet ex scriptis

scriptis in testamento. facit tex. not. in l. j. in §. decretalis. in verbo, finiri quidẽ, cum glos. ibi. ff. de suc. edict. Procedere etiã potest quod hic dicitur, soluitur, habita cõsideratione ad spem, quæ erat vt per aditionẽ omnia in testamẽto dispositia confirmarẽtur: quia si non adeat hæreditas, id totũ soluitur. Posset etiam exponi soluitur. i. solutum esse apparet per not hic in glo. & dicta in l. generaliter. suprà eod.

3 Ad hanc regulam † Deci. hic tradit quinque limitationes de quibus latius per Ias. in d. l. eam quam. ponẽtem duodecim limit. Corn. verò ibi xxv. casus ab hac regula exhorbitantes congerit. & vltra vide etiã Anch. in cons. viij. ad fi. & Deci. in cõs. cccclxxvj. ad fin. Barb. in c. Raynaldus. fol. lx. cum seq. de testa. Alexand. in auth. ex causa. col. fin. vbi

* Corn. xxvij. C. de lib. præter. * & ibidem Curtius in. j. col. vbi scripsi.]

L. CXLIII. VLPIANVS.

QVOD nullius esse potest: id vt alicuius fieret, nulla obligatio valet efficere.

PRO declaratione sufficit gl. iũctis his quę dicent in l. impossibiliũ.

SVMMARIVM.

1 *Ius solenne quid sit.*
2 *Forma in minimis seruanda est.*
3 *Sententia ritè lata immutari non potest nisi euidẽs iniquitas appareat. Et quid in criminali. nume. 4.*
5 *Exceptio innocẽtiæ nunquam reijcitur.*

L. CXLIIII. MARCELLVS.

ET si nihil facilè mutandũ est ex solennibus: tamen vbi æquitas exposcit, subueniendum est.

SVMITVR ad verbũ ex l. pe.

1 ff. de in integ. rest. † vbi exemplificatur de solẽni iure, de quo hic mẽtio fieri videtur. vide tex. cum ibi dictis in l. nec ex prętorio. suprà eo. facit etiam text. not. in l. ij. C. de sent. ex pericu. recit.

Et per hanc regulã dicunt Bald.

2 Butr. Abb Socin. & alij, quòd † forma seruari debet in modicis quemadmodum & in magnis, & quòd de forma à statuto tradita, nihil immutari potest, ẽt ratione vnius horæ: vt plenè tradit Brun. Asten. in trac. de forma. char. lij. col. iij. I ver. secundo ampliatur. E. de forma decreti vel statuti ad vnguẽ seruãda, alias actus sit nullus. Bal in l. ordo. col. ij. C. de exec. rei iud. Dec. in con. cccccxxxj. cum seq. & dcxij. Ias. cõs. clxvij. cum duobus sequẽ. lib. ij. & xcvij. lib. iiij.

Et quia vbi ęquitas suggerit subueniendum est, vt scribit hic. dicit Ang. in d. l. pen. & Deci. hic quod licèt

3 † post sententiã solẽniter prolatam nihil sit immutandum: verum illi iuxta verba inhęrendum, tamẽ ratione euidentis ęquitatis succurrẽdum est ei, qui cõtra se sententiã reportauit. Vnde dicũt succurri † capitaliter condemnato contra veritatẽ post modũ manifestatam, quia iudex debet ab executione desistere, & principi scribere. l. diui fr̃es. ff. de pœn. l. j. §. j. vbi latè Mod. Bono. ff. de

ff. de quæstio. exceptio enim innocentiæ nunquam reiici debet, nec exclusa censetur: vt hic per Dec. dicentem non esse opus superiorem consulere, si innocentia sit notoria. per tex. l. inde Neratius. in §. fi. cũ l. seq. suprà ad legem aqui. de quibus omnibus latiùs scribit Felin. in c. consanguinei. de re iud. vbi tamẽ tutiùs esse, ait, adhuc principẽ consulere: nec ego aliter facerem, aliis vè faciendum consulerem.

SVMMARIVM.

1 *Authoritas principis circa impossibilia an extendatur. Et quid de Deo.*
2 *Impossibilia quæ dicantur.*
3 *In generali dispositione non includitur quod fieri non potest.*
4 *Promittens de rato cum pœna vel iuramento, vt liberetur, si ille non vult ratificare.*
5 *Conuentio susceptiua casus fortuiti valet.*
6 *Conditio impossibilis contractũ vitiat, secus in modo impossibili & turpi*

L. CXLV. MARCELLVS.

IMPOSSIBILIVM nulla obligatio est.

SVMITVR ex legibus per gl. alleg. & ponitur etiã in c. nemo potest. de reg. iur. in vj. vbi est not. gl. sufficiens ad declarationẽ istius regulæ. Propriè triplex est dicit, impossibilitas iuris, facti, & naturæ: & rationẽ ad regulam assignat, vt ibi per glo. & Ioan. Andr. ponentẽ versus illos antiquos,

Vltra posse suum nullum lex iusta coegit.
Nec putat esse reum, qui toto posse peregit.

Glos. etiam instit. de hęre. insti. in §. impossibilis. addit impossibilitatem perplexitatis, seu cõt radictionis. de quibus etiã per Bald. l. eam quam, col. ix. C. de fideicom. vbi di-
1 cit, quòd † circa impossibile de natura vel de facto, aut ratione cõtrarietatis, non se extendit authoritas principis: imò nec Deus, secundum Theol. potest, dicit, ea quæ contradictionem implicant. adde text. §. quæ rerum natura. l. vbi repugnantia, infrà eod. & l. ij. de vsu earum rerum quæ vsu consu. suprà. Circà verò impossibile, quia cõtra bonos mores vel de iure an se extendat authoritas principis, distingue, vt per eum notabiliter dicẽtem, ꝙ si princeps vellet facere legẽ generalem, quòd spurij succedant, nõ valeret, quia cõtra bonos mores indirectè, & quia esset pmissio futuri delicti, ideò non subsisteret. ca. erit autem lex. iiij. dist. Qua ratione eleganter dicit, non posset legitimare nascituros, qui nondum concepti sunt ex aliquo: secus in iam natis: quia nõ remouetur reatus, sed pœna, vt ibi per eum.
2 Item adde, quòd illud quod per miraculum fieri tantũ potest, censetur impossibile. c. fraternitatis. cũ ibi no. de frig. & malefic. Et pariter impossibile censetur quod fieri solum modò potest per beneficiũ extraordinarium. Inno. in c. pastoralis, de causa possess. & ꝓpri. in prin. Et similiter quæ dependent à potestate solius principis. l. apud Iulianum. §. fi. ff. de leg. j. Quod tamen intellige,

Intellige, vt ibi p doct. & in §.cùm quis.l.continuus.ff.de verb.oblig. Soci. in l. quidam relegatus, in vlt. not. suprà de reb. dub. Nattam in rep.cle. sępè. in prin. in iiij. not.de verb.significat. & Aquen.in l.Gallus.in §.instituens. colũ.j. de liber. & posthum.

Et quia,vt hic dicitur,Impossibilium nulla est obligatio, nullus effectus,si ex dilatione concessa tantum temporis præteriit, vt certum sit illud posse adimpleri, an iudex ꝓcedere poterit dilationis fine nõ expectato.Ioan.And. in Spec.de dila.in §.j.ver,probatoriæ. Item si cõditio & dies adiecta fuerit in dispositione,& ante diem certum sit conditionem non posse impleri, nunquid ante diem agi poterit?Imo.in l.in illa stip.si calẽdis. col.j. de ver. oblig. Et sicuti lex non fingit impossibile secundum naturam.l.qui ad certum.ff.locat.glo.& docto.in d.l. Gallus. in §. si eius. ita nec impossibilia de iure.glo.& scriben. in l.talis scriptura in §.fi.ff.de legat.j.

Ex prædictis, ꝙ lex & obligatio non adaptantur ad impossibile, in-
3 fertur, ꝙ † in generali dispositione non includitur quod fieri non potest.c.à nobis.de senten. excom. cũ alleg. per Dec. in l. vnic. col.j.C.de sent quę pro eo qđ interest profer.

4 Infertur pariter, † quòd promittens de rato pro aliquo cum iuramẽto & pœna ac cũ effectu, si quicquid potuit fecit, diligentiamq; adhibuit,vt ille ratificaret,non incurrit periurium nec pœnam illo recusante ratificare, nisi constaret promittentem ad pœnam vel interesse obligari voluisse etiam non secuta ratificatione, vt quia promisit indemnẽ seruare, aut de suo proprio soluere : vt hic per Dec. post alios. *& latè per Paris.consi. cx.lib.j.] Soletq; hodie in huiuscemodi ꝓmissionibus & instrumẽtis desuper cõfectis dici, casum & debitum proprium faciendo, vel cum effectu & sine defectu,ita ꝙ non excusetur faciendo possibilia,nisi enim tunc effectualiter sequatur ratificatio, de rato promittẽs ad interesse vel pœnam adiectã obligatur, & ita sępè iudicari in arduis causis vidimus. Et vltra hic alleg.per Dec. vide Fulgo.consi.clx. col.iij. Alexan.consil. cxxvij.lib.v.Corn.cõsi.lxj.char.vlt. lib.iij.Soci.consi.xliiij.lib.j.& lxxij. col fi.in eo.Matth.de Afflict. in decisione regni. ccxcv. Dec.in consil. ccxiij. ccccxxiij. & ccccj. * Moder. Taur.in l.quod te, colũ.ix, & x. vbi Ripa col.xiij.& seq.s̃.si cert.pet.]

Sed cõtra hanc regulam videtur casus in l.si quis fundum. in princ.
5 ff.locat. vbi † valet cõuentio susceptiua casus fortuiti, cui tamẽ mens humana ꝓuidere nõ potest.l. quæ fortuitis.ff. de pign. act. ergo tenet obligatio ad interesse.solue, vt pulchrè per Salic. ad fi.l.j.C.cõmo. vel vt per Ripam in tract. de peste.fol. viij.ver.quæro primo.nume.49.

Induci pariter potest ad plures quæstiones de quibus per Philippũ Franc.post antiquos in dicto c. nemo potest.

6 Deniq; not.ꝙ † licèt cõditio impossibilis cõtractum vitiet,aliud tamen est in modo impossibili & turpi:secũdum Ang. in l.impossibilis.

ff.de verb.oblig. modus enim non ſuſpendit,prout facit conditio. Rimin.in l cùm donationis. in fin.C. de tranſact.

SVMMARIVM.

1 *Belli timor & peſtis, idem quòd de bello & peſte iudicatur.*

L. CXLVI. CELSVS.

VANI timoris non iuſta excuſatio eſt.

SVMPTA eſt ex legibus p gl. alleg. Expedita fuit materia metus ſuprà in l.in omnibus cauſis pro fa
1 cto. Et de † iuſto timore belli peſtisue, iudicatur idē quod de bello vel peſte.l.ij. & l. interpoſitas. cum not.C.de trāſact. tradit Ripa in tractatu de peſte.fol.iij.num.12.

L. CXLVII. CELSVS.

NIHIL peti poteſt ante id tempus, quo per rerum naturā perſolui poſſit. Et cū ſoluendi tempus obligationi additur:niſi eo tempore præterito peti non poteſt.

PRO declaratione ſufficit glo. ſecundum Alber. materia verò plenè fuit examinata & diſcuſſa in l. cùm in tempus.ſuprà eod.

SVMMARIVM.

1 *Hæres proximus, ſi mulier ſit prægnās, hæreditatem adire non poteſt.*
2 *Sine liberis deceßiſſe nō dicitur, qui vnicum filium reliquit.*
3 *Conditio liberorum ante natiuitatem eorum non dicitur impleta.*
4 *An mulier infallibiliter poßit iudicari prægnans.*
5 *Mulier ex vētre tumefacto præſumitur grauida.& al is ſignis.num.6.7.8.9. Et quando ſit certum.nu.10.*
11 *Mulieri dicēti ſe prægnantē an credatur.*
12 *Legitima matri per ſtatutum debita in bonis filij ſui ſine liberis decedenti, non tranſmittitur ad fratrē,quando vxor filij prægnans præſumitur.*

L. CXLVIII. CELSVS.

SI quis prægnantem vxorē reliquit: non videtur ſine liberis deceſſiſſe.

PONE caſum vt p gl.Facit tex. not.in l.cùm quidā.in §. quod dicitur.ff.de acqui.hęre vbi dicitur, q
1 † proxim⁹ à filio poſthumo hęres, ſi mulier prægnās ſit vel eſſe putet, hęreditatem adire non poteſt: qm̄ mortis tēpore qui in vtero eſt quantum ad moram faciendam inferioribus,& ſibi locū faciendum,ſi fuerit editus,pro iā nato habetur: prout etiā dicitur in l. qui in vtero.ff. de ſtatu homi. cū his quæ ſcribit Signorol. in conſ.j. & Moder. Aſten. in tracta.de forma char.viij.col.iij.
2 Nec dicit† ſine liberis deceſſiſſe, qui vnicū filium reliquit.l. non eſt ſine liberis.ſuprà titulo ꝓximo. & C.de conditio. inſertis.l.j. in fin. Ad quam vltra dicta ibi per ſcribentes videre poteris Roma. in conſil. cxlviij.Pau.de Caſt. in conſi.lxxix. in

in antiquis. Corn. in consi. ccij. lib. iij. & cclxxv. lib. iiij. Caprã in cons. xviij. & xxij. Alexan. consi. xxxviij. lib. vj. Ancha. consi. ccclxxxxvj. Crotum in repeti. §. & quid si tantùm. col. vj. Dec. in cõsi. xvij. l. 477. 480. colũ. iii. 495. 511. 545. 585. Ias. in consi. cxl. cũ sequenti. lib. ij. & cons. lxvj. lib. iij. Curt. Iuni. in consi. xj. &
3 clxiij. Et quamuis † ob ventrẽ prægnantem relictũ vt hic dicitur non defecerit conditio, nõ est tamen impleta nisi nascatur partus, vt hic p glo. & Dec. Qui etiam ait, quòd licèt credatur mulieri se prægnantẽ asserenti, hoc tamen intelligitur cõcurrentibus cõiecturis, aliàs secùs: iuribus per eum alleg.

Et in præsenti materia ventris pręgnantis in casu ex raró contingenti pulchrè consuluit aliàs genitor meus dum in agro Vercellensi serperet pestis & crudeliter ciuitatẽ ipsam laniaret. Ex morbo pestis decesserat ab ĩtestato & sine prole Dominicus Vrsus, relictis post Andrieta matre & Magdalena vxore: quæ Andrieta intra paucos dies migrauit ex hoc seculo, & deinde Magdalena vxor, quæ dum viueret ac tempore mortis se prægnãtem dicebat & pro tali à dicta Andrieta à vicinis & ab aliis cõmuniter tenebatur & reputabatur, propter quod tam mater ipsius Magdalenæ, q̃ Andrieta socrus fascias & alia in hoc negotio necessaria præparauerãt, de muliereq; ad ipsius custodiã tempore partus prouiderant. Insurrexit frater dictæ Andrietæ dicens, quòd & si per statutum Vercell. excludatur mater à successione, reseruat tamen eidem legitimã, & naturalem portionem de iure debitam, quam sibi vt fratri persolui darique requirebat, attento quòd dicta Magdalena decesserat vt prædiximus, nulla edita prole. dubitari contingit de pluribus.

Primò vtrum possibile esset, & certitudinaliter & infallibiliter cognoscere, iudicareq; mulierem prægnantem esse.

Et si id fieri non possit, vtrũ possibile sit p signa aliqua, vel demonstrationes, aut verba probabiliter præsumere, tenereq; mulierem prægnantem esse.

Tertiò, posito quòd pręsumptio prægnantiæ concessibilis sit, vtrum esset in casu prædicto: sufficeretq; ad iudicandum quòd Andrietę prędictæ ius nullum competeret in bonis relictis per dictum Dominicum in eius hæreditate ratione legitimæ, aut alio respectu.

Ad primum possent pro & contra coloratæ aliquæ rõnes adduci.
4 Nonnulli † physici asserunt communem opinionem esse secũdum Canones physicales quòd impossibile sit certitudinem talem infallibiliter habere. Hippocrates tamen in 61. aphorismo. Si mulieri purgationes, inquit, non exeunt, neq; frigore superueniẽte, aut febre, anxietates, defectiones, abominationes animi ei acciderint: hanc in vtero habere reputa. Et quãuis Galenus in cõmento dicti aphorismi dicat prædicta omnia absq; subsequente conceptu euenire posse, cum stomacho aut alij mẽbro mali dominantur humores: vnde oportere, ait, me

dicum rem bene prospicere: nō propterea concludit Galen. esse impossibile prægnantem mulierē cognoscere. imò contrarium præsupponere videtur, dicendo oportere medicum bene prospicere, ꝙ videlicet peritus & expertus sciet distinguere, prudenter, subtiliterq́; considerando vtrum sit prægnantia vel defectus humorum, maximè cum sint multa alia signa indicatiua demōstratiuaq́; prægnantiæ, de quibus per Hippo. loco præallegato in 40. Aphorismo, per Rasim & Serapionem in varijs locis, & Auicennam vigesimaprima tertij tractatus c.xj. de signis ꝑgnationis. vbi plura quā faciant alij, ꝑgnationis signa ponit.

Idcircò ad secundū faciliter breuiterq́; respondebat, possibile esse probabiliter per signa actus, & plures demonstrationes pręsumere, ac tenere mulierem esse pręgnantem.

5 Vt † quando venter adolescentulæ nuptui traditæ, quæ vētrem planū habere consueuerat, crescere, tumefieriq́; paulatim incipit, & de die in diem sic procedit. talis enim excrescentia & tumefactio ventris infirmitate cessante pręgnantiā arguit, secundum Physicos præallegatos, maximè quando à vicinis, ab obstetricibus, & ab expertis mulieribus tenetur, ꝙ talis prægnās sit, pro pręgnante pręsumitur & reputatur. Et similis excrescentia & tumefactio vētris mouit perturbauitq́; Ioseph virum Mariæ virginis, adeò ꝙ illā clam voluit dimittere: vt habetur Matthęi j. vbi Nicolaus de Lyra dicit fuisse dignam dubitationem Ioseph. Sed hæc illo cogitante apparuit ei Angelus in somnis dicēs, Ioseph filij Dauid, noli timere accipere Mariam in coniugē tuam: quod enim ĩ ea est, de Spiritu sancto est. Ecce quomodò ꝑ ventris excrescentiam & tumefactionem vltrà solitū cognouit Ioseph veram Mariæ virginis prægnationem, adeò ꝙ eam dimittere voluit, nisi ei Angel⁹ causam & modum excrescentiæ vētris declarauisset. Et nisi talis excrescentia ventris prægnantiam argueret, frustra occuparet membranas titu. ff. de ventr. inspic.

6 Est etiam aliud signum quādo † talis mulier māmillas tumidas & lac in eis habere incipit. hoc præcipuum signum est pręgnationis, accedente maximè tumefactione vētris, eiusq́; cōtinua superexcrescentia: secundum Serapionem præallegatum. Bald. in rubr. C. de proba. col.iij. & Firmia. in repertorio ĩ verbo fœmina, & in verbo prægnātia.

7 Aliud signum prægnantiæ est, quando † mulier quæ solebat menstruari cessat à menstruo: secundū prædictum Serapionem.

Et dicunt nouissimi Physici, ꝙ supfluitas illa humoralis, quę quolibet mense regulariter mulierem occupat, ob quod menstruum dicitur, desit cessatq́; statim ꝙ mulier prægnans est, & animatū est puerperiū: quia ex superfluitate illa nutritur, secundum aliquos.

8 Aliud signum quod in pręgnantibus communiter accidit est quia † suprà faciem mulieris prægnātis certæ maculæ superueniunt, quæ vulgò, pannæ nuncupantur: secundum Serapionem.

9 Est aliud signum † prægnantiæ mulieris: quia vt plurimum res extraneas, & aliquando quas non licèt appetunt comedere.

10 Certum verò † prægnationis signum est quando mater sentit partum in vtero moueri, sicut contigit in Helisabeth. Lucæ cap. j. ibi, Exultauit pre gaudio īfans ī vtero meo. motio tamen illa in vtero Helisabeth facta fuit principaliter ex permissione mandatoq; Dei, ad declarationem sanctitatis virginis & prolis in eius vtero existentis. Naturaliter ea motio in muliere fit partu tantùm animato, anteà fieri nō potest, quod quando sit, declarat tex. cum glo. in c. quod verò cū sequenti. 32. q. ij. & in c. j. v. distin. Et licèt Physici dicant talem motum in vtero contingere posse aliundè quàm propter prolem & partū, hoc fatendum est: qa vt Galenus loco suprà alleg. dicit, etiam in homine ratione alicuius ventositatis contingere posset: in muliere tamen quæ quatuor vel quinq; mensibus vterum grauem portauit, ꝙ contingere possit similis motio quin ipsa cognoscat quòd sit motus infantis credēdum non est.

Sunt etiā multa alia propter quę præsumitur, imò tenetur ꝙ mulier

11 prægnans sit, puta † quādo mulier dicit se esse prægnantem. Credendum enim ei est, cum de facto suo agatur: secūdum Angel. in l. illud. ff. si pars hęred. pet. Pau. de Cast. in præallega. §. quod dicitur. Dec. hic intelligit concurrentibus etiā aliis cōiecturis per l. j. in prin. ff. de vētr. in pos. mitt. ibi, nec se prægnantem dicere sufficit. adde alium not. tex. ff. de ventr. inspic. in §. de inspiciendo. l. j. vbi mortuo marito si mulier se prægnātem dicat, his ad quos ea res pertinebit, procuratoribusue eorum bis in mense denunciandū cūret, vt mittant, si velint, quæ ventrē inspiciant. Sola ergo mulieris assertio & denūciatio non sufficit ad iustificationem allegatæ prægnationis: obstetricum verò depositio adiuncta sufficiens est, imò sola sufficit: vt per Ang. in d. l. illud. Paul. & Roma. in d. §. quod dicitur. Fama autem viciniæ vel communis opinio cognoscentium & amicorū prægnationem probant: secundū Pau. de Cast. & Rom. loco præalleg. & ibidem Aret. in pen. col. Et si aliter diceremus, ꝓbabiliter cognosci, aut teneri non posse mulierem esse prę gnantē, superuacua essent quę Physici prædicti tradunt, & iura multa supflua: vt l. prægnantis. ff. de pœn. l. Imperator. la ij. ff. de statu homi. quibus cauetur executionem mulieris prægnantis ad mortem damnatæ differri, donec partū ediderit. Idem esset dicendum de titu. ff. de ventre in pos. mit. & ff. si ven. nomine mulier. ac etiam de ventre inspi. qui non inspicitur, nisi ratione tumefactionis, nec per inspicientes inuita muliere tangi debet. l. j. §. de inspiciendo. ff. de vent. inspi. Erit igit vera cōclusio posse probabiliter cognosci, præsumi, & teneri ex multis signis mulierem esse prægnantem. Pro resolutiōe tertij dubij dicebat genitor meus ꝙ in casu proposito

12 vbi † præsupponebatur posse sufficienter probari, queadmodū Mag-

 dalena

dalena tempore ſuę vitæ & mortis ſe prægnātem eſſe dicebat, plura ſigna prægnātiæ oſtēdendo, quòdq; Andrieta prædicta eius ſocrus tenebat & reputabat illam prægnantē, faſciasq; & alia ad partum neceſſaria præparauerat, & de muliere ad illam in partu cuſtodiendo prouideret: & ꝙ communis opinio vicinorum Magdalenæ erat illā fuiſſe prægnātem: nullum ius cōpetebat tempore mortis eidem Andrietæ in bonis & hęreditate dicti Dominici filij ſui. Quia vbicunq; & quotieſcunq; is qui putatur vel præſumit̃ in vtero eſſe, ſi naſceretur, omnes excluderet qui ius in hęreditate prætendūt, & impedit aditionē hęreditatis quandiu incertū eſt an naſcatur naſcive poſſit. l. antiqui. l. illud & §. quod dicit̃. in ſuperioribus allegatis. in quibus locis Angel. Pau. de Caſt. & alij ſcribentes notant. & ꝙ fama & cōmunis opinio pręgnantię mulieris impedit aditionem hęreditatis, tradit etiam poſt gloſſ. & Ioan. de Imol. Aret. in præalleg. §. quod dicitur. col. pen. & in l. ventre. col. j. per illum tex. ff. de acqui. hęredita. Et conſequēter cùm ipſi Magdalenæ mortis tempore in bonis & hęreditate Dominici filij ob ſpem poſthumi, cuius natiuitas ſperabatur & expectabatur, ius nullum cōpeteret, ad hęredem ſuū pariter nullum ius potuit tranſmittere: quia nemo plus iuris ad alium transferre quàm ipſe habeat. l. traditio. ff. de acquir. rerū dominio. l. nemo plus iuris. ſuprà eodem titulo. Ad quod facit optimè tex. l. Lucius. in. §. fin. & l. qui habebat. ff. de vulgar. & eſt caſus in §. ſin autē aliquid ſub conditione. l. vnic. de caducis tollendis. & in l. ſi cùm hęres. ff. quando dies legati cedat. cum accumulatis per Ancharanū in conſi. cccliiij. incip. Viſis diligēter. & Barb. in ſua Ioannina ſuper c. Raynaldus. fol. liiij. ſuper gloſſ. ſi fortè rem. de teſtamen. cum ſimilibus. Quę quidem ſupra ſcripta concluſio ſatis clarè probatur per regulam legis noſtræ volentis, non videri ſine liberis deceſſiſſe. qui vxorem prægnantem reliquit: ergo venter plenus ita impedit matri defuncti ius quæri, quemadmodum impedirent liberi, ſi reliquiſſet. quæ omnia nota.

SVMMARIVM.

17 *Muro communi non potest superimponi fistula aquaria. Tex. l. fistulam, de seruit. vrb. præd. declaratur. ibidē cū seq.*
19 *Animus cessans vbi sequitur illicitum, non facit quin agens teneatur & puniatur.*
20 *Tex. l. Sabinus, Commu. diuid. declaratur & ornatur, & nu. seq.*
21. *Verba non sufficiunt, vbi opus est facto.*
22 *Oblatio verbalis non sufficit. & nu. seq.*
23 *Periculosum est, & dubiū obtinere, vbi res votis potius quàm rōnibus agitur.*

L. CXLIX. CELSVS.

VBI repugnantia inter se in eodem testaméto inueniuntur, neutrū ratum est.

SVMPTA fuit ex legibus per glo. alleg. Dec. adducit cōcordantes. habet propè infinitos, prout tradunt omnes scriben. in l. j. C. de furt. & in l. Titiæ. ff. de condi. & demonstr. & in c. vt qui duas. de elect. lib. vj. cū aliis infrà allegandis. Nota ergo,
1 † φ repugnantia seu cōtraria se inuicem elidunt, sibiq; inuicē fidem derogant, vt etiam dicitur in d. l. j. & in l. scripturæ. C. de fide instrum. earumq; rerū naturaliter inter se pugna est: vt dicit Iuriscōsultus in l. ius nostrum. §. eod. tit. vbi nōnulla scripsimus. propterea allegans cōtraria nō auditur, iuribus prealleg. Contradictoria enim, & seu contraria & repugnantia non possunt in eodē subiecto stare: quinimò vnius inclusio alterius est exclusio. clemen. gratiæ. de rescript. cū præalle. Et est similiter philosophorum regula dicentium, cōtraria simul stare non posse, sed mutuo se expellere: vt per Philo. in x. metaph. in prædicamentis, siue fuerint contraria priuatiuè, siue positiuè, sicut calidū nō stat cum frigido, nec album cū nigro, nec tenebrę cum lumine. vnde quia boni malis contrarij sunt, mali illos infestant & persequunt. c. qui secūdum carnem, xxiij. q. iiij.
2 Et contrarietas † est in eadē vel diuersis rebus contraria & incompatibilis qualitas: secundum Bald. in d. l. j. col. pen. de furt. Sunt autem directò contraria seu repugnantia capitula de legitimitate puta, & illegitimitate. De p̄sentia, & absentia. De furore, & sana mente. De actu spōtaneo, & coacto. De virginitate, & corruptione. cùm hęc & similia de eisdē personis & actibus eodem temporis instanti sic contraria formentur: secundū glo. in clem. fi. de testib. Et quædam sunt cōtradictoria seu contraria, quorum vnū necesse est verum esse, alterū falsum. vt si vnus testis dicat me contraxisse, alter neget. de necessitate enim vnus verū dicit, alter falsum. l. optimam. C. de cōtrahen. & cōmit. stip. licèt interdū neuter puniatur, quia quis falsum dixerit, nescit: vt not. in l. duobus. in §. fi. ff. de iureiuran. Quędā sunt contraria in quibus testes vtriusq; partis possūt esse falsi, vt si vnus dicat oēs de caplo interfuisse, alius φ nullus: vterq; de falso puniri poterit, si quidā interfuerūt, quidam non. l. si is qui ducenta. in §. vtrum. ff. de reb. dub. cū not. contraria ergo simul vera esse non possunt, sed falsa, sic Bald. ī d. l. j. col. iij. Adeoq; legi odiosū est ꝯtrarietatis

 et

& repugnantiæ vitium, ꝙ neq; simplicitas, neq; rusticitas excusat: nec remota nullitate vel exceptione intelligitur remota illa quæ continet
3 in se contrarietatẽ Et pariter † prohibita reprobatione testium, nõ videtur prohibita reprobatio, quæ ex contrarietate ipsorum testium surgit. Dec. hic & pleniùs in l. edita. col.xiij. cũ seq. in tertia regula Bart. C. de eden. & in l fi. illo eod. titu. in quibus locis concluditur nec legislatorem, nec Deum posse simul repugnãtia in esse producere, de quo in superioribus dixi. Nunquid autem iudiciũ in quo quis est sibi cõtrarius, sit ipso iure nullũ, an verò ita demùm si excipiat? ponit Bald. in l. ordinarij. col. ij. & iij. C. de rei
* vendic. * Aret. in l. j. C. de furt. omnes scribẽtes in vulg § Nihil commune de acqui. poss. faciunt quæ Deci. scribit in d. l. edita. col. antepe.

Et per hanc regulam cũ præalle. dixit Bald. in l. j. col. iij. C. quan. pro uoc. non est necess. ꝙ si reperiantur duæ sentẽtiæ eadem hora prolatæ, siue duo instrumẽta contraria, neutrum valet. Item si ille cui tam ex testamẽto q̃ ab intestato alicuius spectat hęreditas adeat hæreditatẽ ab intestato protestatione pręmissa, ꝙ non vult, neq; intendit causæ testati renunciare, propter repugnantiã & contradictionem redditur actus nullus: ita Aret. in l. illud. in fi. ff. de acquir. hæred.

Restringit̃ modo & limitat̃ hęc regula cum prædictis pluribus modis. Et primò quãdo est tãta tamq; præcisa contrarietas ꝙ nullo modo
4 tolli potest: † ꝙ si cum aliqua diuisione, distinctiõe, seu alio legitimo modo remoueri potest, id omninò fieri debet, cùm quęlibet dispositio sic interpretari ac intelligi debeat, ne sibi contradicat, si fieri possit. §. quibus. in prima constit. C. §. cęterùm. in auth. de fide instr. c. inter dilectos. de fid. instrum. Dec. hic & in l. fi. C. de eden. & in cõs. cxcv. col. ij. & cons. dcliij. col. fi. Alex. in consil. clvj. clxx. & cxc. col. iiij. lib. vj. Ias. in Spe. feud. in prin. in vij. col. versi. itẽ licitum est. Bald. & Pau. de Cast. in l. ij. ff. ne quis eũ qui. dum loquuntur de producente positiones quæ contrariæ videntur: vt si petas à me centum. & opponã tẽ non soluisse. Item me præscripsisse, quia hæc cõtraria esse videntur: intelligi debet, dico me præscripsisse casu quo constet te soluisse: vt etiam per Rimin. in l. j. col. xij. C. qui admit. Et si dicatur rem esse communẽ pro diuiso, sicq; videatur repugnantia: cùm nihil diuisum sit commune. remouet̃ tamen cõtrarietas habito respectu ad totam rem: si enim pro vna parte sit mea, & pro alia etiã diuisa tua sit: satis poteris cõmunis dici, quia nec tua nec mea absolutè dici potest: vt per glo. in l. id quod nostrũ. suprà eod. & in terminis vult Dec. in cons. cccLxxxviij. col. fin. & in depositione testis à contrarietate saluandi, pulchrè scribit Ias. in l. j. col. iij. ff. si cert. petat. & Felin. in c. cùm tu. de testi. Ex prædictis, ꝙ contrarietas remoueri debeat si fieri potest in qualibet dispositione, infert ad decisionem multarum quęstionum Card. Paris. in consi. vij. col. j. lib. ij. & in cõs. j. col. ix. lib. iiij. & in cons.

conſ.lxxij.col. antepe. in eo. vol.& in pluribus aliis ſuis conſiliis.

Quod ſi ſit tanta eiuſdem diſpoſitionis contrarietas, ꝙ nequeat remoueri, neutrum valet, vt hic dici-
5 tur: ſed † ſi pro vna parte ſint meliores rationes vel plura & fortiora ſigna, præualet pars illa. argu. l. quęritur. ff. de ſtat. homi. & c. capellanus. de feriis. Faciunt quæ diximus in l. mutare conſilium. ſuprà eo. & quæ poſt Bald. ſcribit Alex. in conſ. exc. col. iiij. lib. vj. ꝙ quando ſunt plura inſtrumenta repugnãtia, illi creditur quod maioribus adminiculis iuuatur. Propterea dicebam aliàs in differentia cuiuſdam muri quem vnus vicinorũ communẽ dicebat propter feneſtrellas in eo ex ſui parte exiſtẽtes: iuxta ea quæ ſcribit Cępo. in tract. de ſeruit. vrb. pđ. in tit. de pariete ſeu muro. col. ij. & iij. alter propriũ aſſerebat propter duos magnos terminos longitudine vnius pedis extra murum ſe protendentes ibiq; defixos, quibus murum non eſſe communem ſed propriũ ſignificari dicebat, aliàs dicti termini eſſent ibi ſine effectu. In tali repugnantia videtur debere præualere partem illius pro quo ſtant termini, tanquàm ſint ſigna potentiora & vrgentiora ad oſtendendũ eius proprietatem muri prędicti. Faciunt etiam quę ſcribit Iaco. de ſancto Georg. in tract. de Rhoidis ſeu operis. col. xj. dũ vult ꝙ exiſtẽtibus hincinde coniecturis & argumẽtis ad venditionem & permutationẽ, iudicandus ſit contractus ſecundũ fortiores coniecturas & argumẽta. * *& quaſi in ſimili caſu inuenio cõſultũ per Rui. cõſ. lv. col. ij. lib. iiij.]

6 Secundò limità, niſi † repugnantia ſit inter principium & finem alicuius ſcripturę: tunc enim attendit finis, qui principio derogat, & per quẽ receſſum cenſetur ab illo. arg. l. pacta nouiſſima. C. de pact. propterea vltima diſpoſitio teſtamenti attenditur: vt per Dec. in conſ. dcliij. colum. fin.

Ideò in ſtatutis quando duo ſtatuta ſunt contraria, vltimum attenditur: imò quãdo vnum ſtatutum ſibi ipſi contradicit, ſeruari debet quod vltimo loco ſcriptum eſt. ita Ang. in l. inciuile. ſupr. de legib. per glo. ibi. & reſpon. ad hanc legem: ꝙ loquitur vbi eſt ſuſpicio falſitatis, vt ibi per eum. Propterea dicebatur aliàs in quæſtione occurrẽti ſuper quodam inſtrumẽto, per quod ceſſum erat ius redimendi & recatãdi, & cõſtitutus quis ꝓcurator in rem ſuã in multis partibus inſtrumẽti, poſteà in fine inſtrumenti dicebatur, ita tamen ꝙ quicquid per pręfatum B. vigore præſentis inſtrumẽti & contentorum in eo geſtum & negotiatum fuerit, faciat ipſe B. ad cõmodum & vtilitatẽ ipſius domini conſtituentis &c. Quod hæc verba in fine inſtrumẽti poſita quę ſunt attendenda, alterabãt naturam ceſſionis & faciebant tranſire in ſimplex mandatum reuocabile per pœnitentiam, vel morte re integra per gl. & doctrinã Salic. & Pau. de Caſt. ibi in l. per diuerſas. C. manda. Sed confundi videntur prædicta per l. nam ad ea. ff. de cõd. & demon. vbi incontinenti non præſumitur quiſpiam ſe corrigere. ideò Dec. in l. pacta

cta nouissima.col.j.C.de pact.dicit illam regulam intelligi quando secunda dispositio contraria primæ facta est ex interuallo: secus si incōtinenti, quia attenditur prima, pręcipuè plenior: cùm non præsumatur quis incontinenti se corrigere. d l.nam ad ea. Quod cōfirmari potest ex pluribus quæ scribit Alciat. in tracta. præsump. in xxviij. præsump.ij. regulæ, & Corn. in consil. cccviij.lib.iiij. Alexan. clarè in cōs. clxx.lib.vj. Et propterea in casu cessionis pręd ictę ego consului oppo. quòd imò erat cessio & constitutio procuratoris in rem propriam, pro ut principium dicti instrumenti in pluribus clausulis clarè ostēdebat: & quòd clausula in fine posita, censetur potiùs p errorē̄ posita, q̄ quod partes voluerint se corrigere.l.quoties.§.tantundem.ff.de hęre.instit.

Et prædicta procedunt nisi præcisè cōstaret de voluntate partium ad correcti onē tendente. illa enim attēderetur.quia actus agentiū &c. l. non omnis.ff. si cert. pet. Dec. in d.l.pacta nouissima col.j.Et in istis terminis saluari possent quæ scribunt Ange. in d.l.inciuile.& Deci. in cons.dcliij.col.fi.

Tertiò limita.quæ dicta sunt de allegante contraria seu vtente con trariis remediis, vt audiri non debeat,vbi quis est contrarius eodem
7 tempore & instanti:secus † si intentauerit successiuè remedia contraria:vt per Bar.Alex.Ias. & alios in l. naturaliter. in §. nihil commune. in iij.lect.ff.de acquir. posses.vbi petitorium & possessoriū retinendæ, quia contraria sunt (quia in petitorio dico aduersarium possidere. l.prima.C.de alien.iudi.mut. caus. sa. in possessorio retinendæ dico me possidere. l.prima. ff. vti poss.) possunt tamen intētari successiuè, licèt simul & semel non. Sed dic istud esse, quia intentando possessorium retinēdæ à primo remedio contrario recessum videtur, illiq; renuntiatum.Alexan.& Ias. in dic. §.nihil commune.in tertia lectura. Intellige prædicta, nisi conuentus negauerit quod per actorem assertum fuit. non enim tunc posset dicere per secūdum esse primo renun tiatum, cū se iuuare quis nequeat ex eo quod impugnauit, vt ibi per Alexan. colum. xiij. versic. item ex hac tertia lectura.& sequuntur posteriores. Vbi autē quis succubuit in intētato remedio, potest ad contrarium se conferre, & sic in diuersis instantiis allegare contraria & contrariis remediis vti.l.Aurelius. §.fin.ff.de liber.leg.not.Aret.in l.j. C.de furt Ias. in dicto §.nihil commune.colum.vij.ver.secundo principaliter.not. Alex.in l. qui Romę. in §.pen.de verb.oblig.

8 Quartò limit. vbi † incertitudo ex facto conuenti procederet: tunc enim licèt actori cōtraria remedia intentare: vt per Bart.in.l. vbi autē non apparet.in §.fin.ff.de verborū obli.& ita erat in d.§.nihil commu ne.secūdum iij.lect.Bart. quia reus confessus fuerat actorem possidere: secundum quosdam Mod. ibi dicentes, ꝙ sicut tunc admittūtur cōtrariæ probationes, ita admittūtur contrariæ positiones: vt per Alex. consi.lxxxij.col.iij.lib.ij.

9 Limita

9 Limita quantò † nisi pars velit vnũ ex contrariis remediis per actorem in suo libello intentatis acceptare, quia istud potest facere. Bald. in l. cùm precum. ad fi. C. de libe. caus. Deci. in d. c. sollicitudinem. in viij. notab. de appellatio. & Abb. in ca. cùm olim. in not. de censi.

10 Sextò limita † nisi quis intentaret contraria remedia subordinatè & conditionaliter: vt pulchrè p Romanum in cons. cccxij. circa princ. col. ij. & per omnes scribentes in l. edita. C. de eden. in materia cumulationis. propterea vbi aduocati in iudiciis opponunt de contrarietate & repugnantia remediorum intentatorũ, solet replicari id friuolum esse, cũ subordinatè proposita fuerint & cumulata, *ratione contrarietatis. non obstat quin sustineatur petitio ratione subordinatiõis, vt per Pau. de Cast. in l. contra maiores. C. de in off. test. Ias. in l. j. col. fin. C. de furt. Fel. in c. ij. col. xiij. de lib. obla. Et ratio apparet, quũ tunc nõ sit cumulatio, sed subordinatio; ideo nimirum si regulę impeditiuę cumulationis non obstant. poterit tamen refragari regula impeditiua cumulationis, ratione maioritatis: iuxta l. fi. C. de ord. iudi. & suprà de iudi. l. per minorem.

Septimò limit. vt per Pau. de Ca. in l. j. colum. iij. vers. Et ad contra.

Octauò pro limitatione. nota quòd diuersis respectibus duo contraria possunt ꝓcedere, vt p Roch. Curt. in tract. de consuet. super ca. finali, in gloss. super verbo rationabilis. colum. vij. vers. octauò aduertendum.]

Nonò & vltimò quo casu regula impeditiua cumulationis limi.

11 in † reo: quia licèt agendo non liceat contraria proponere: secus tamen est excipiendo: vt dicit glo. in ca. si à subdelegato. in verbo cõtrarius. in fin. de offic. delegat. in vj. declarando, vt per Phil. Franc. & alios in c. nullus pluribus. de regul. iur. lib. vj. & plenè scripsi in l. nemo ex his. suprà eodem. titu. vbi est tex. secundum intelligentiam gloss. & docto.

12 Stante autem † repugnantia & contrarietate dispositionum, quæ præualere debeat, affirmatiua, aut negatiua: fauorabilior vel æquior & iustior: ponit Decius in l. si Ruffinus. colum. j. C. de testam. milit. Et si concurrant causa naturalis & accidentalis, seu magis potens & minus potens, aut duæ qualitates repugnantes, quæ præualeat & attendi debeat, tradit post alios Seueri. in repeti. l. cunctos populos. folio. xvij. vers. nec obstat lex qui habet. C. de summa Trini. Faciunt not. per Iason. in l. prima. in prima lectura in secunda colum. ff. soluto matrimonio. quòd existentibus duobus testibus contrariis eodem tempore facti, seu datis duabus contrariis prouisionibus eodem tempore, ille qui reperitur in possessione, præfertur. Et si sit dubietas ratione perplexitatis & concursus plurium locorum, quis locus attendatur: ponit Brun. in paruo suo tract. de rebus seu dispositionibus dubiis. fol. xlij. cum sequenti, & in eodẽ tract. plura congerit de dubiis & repugnantibus dispositionibus.

hi:

*ª hic iuuabit referre quæstionem quandam decisioni amplissimi col legij Patauinorũ aliàs remissam: pro qua adducebat præcipuè regla ista de repugnãtia & cõtradictiõe.

Nicolaus Marcenius,& Frãciscus tinctor Catharẽses seu de Catharo Serenissimi Dominij Veneti, ædes habebant vicinas, imò contiguas cõmuni pariete & muro distermi-
13 natas & diuisas † versus Franciscũ extra,sed in muro applicata erat fistula in quam ambarum ędium de fluebãt aquæ pluuiæ, quæ in viam publicam ducebantur:qui quidem cõmunis paries,brachio tenus parte Nicolai eleuatus fuerat,prędicta fistula prout erat dimissa in quam (vt dixi)cadebant aquæ prædictæ, quæ in viam publicam deduceban tur:& sic domus Francisci aliquantulum depressior remanserat:fortu na Francisco fauente, ędes suas extollere proposuit, & illas altius tollere, ędibusq; Nicolai respectu alti tudinis ęquare. qui quidem Nicolaus super antiquo & cõmuni muro diuidẽte prædictas domos fabricauerat modicũ muri altitudinis fortè vnius brachij: sustulitq; dict⁹ Franciscus auctoritate propria, got talia,vt ipsi nuncupãt, Nicolai. itẽ ligna quædam prædicto muro applicata, extra tamen murum,tegulas suas videlicet Nicolai,sustinendi gratia: restringendo aliquantulum tectum Nicolai ponendo gornam (vt ipsi appellant) id est aliam fistulam super dicto pariete superędificato per Nicolaum, vbi prius erãt tegulę seu cuppi Nicolai,quos huius rei grã sustulerat ipse Franciscus restringẽdo tectum Nicolai, quo fistulam ibi ponere posset, in quam ex ęquo defluerent prædictę aquæ conducendæ in viam publicam,prout anteà,relicta antiqua fistula prout & quẽadmodum erat: animo tamen illam tollendi ac remouẽdi pfecto ędificio, quod Franciscus proposuerat,& intendebat facere: offerendo se paratum soluere ipsi Nicolao partem expensarũ factarum in constructione illius modici muri super antiquo & cõmuni facti super quo fistulam posuerat.

His peractis Nicolaus Franciscũ coram ordinario loci vocando con questus est,petendo ipsum Franciscum cogi ad reducẽdum in pristinum, quod in præiudicium ipsius Nicolai fecerat: destruẽdo tectum suum, auferẽdo cuppos & gottalia prædicta contradicente ipso Francisco. tandem curia Cathari uiso lo co differentiæ pronunciauit teneri gornam & fistulam prædictam tollere & remouere,remittere gottalia & cuppos prout erant anteà: Et si Franciscus voluerit altius ędes suas tollere & fabricare, possit,soluendo partem expensarũ prædicti modici muri eidem Nicolao pro medietate.& inde debeat ponere gornã & fistulã sine dãno & pręiudicio Nico.

A qua sentẽtia tanq̃ nulla & iniqua appellatum fuit ad sacrũ Collegium Paduæ:modò quærebatur, quæ deberent esse partes dicti Collegij in consulendo & pronuncian do, an bene iudicatum & malè appellatum,vel bene appellatũ & ma lè iudicatum cum victoria expensarum,quarũ restitutio ex forma statuti

tuti Cathari venit & refundi debēt per partem contra quam cōsulitur & pronunciatur, etiam quòd nihil de hoc in consilio dicatur, ſm formam ſtatutorū ipſius collegij, electi fuerunt quatuor relatores, duo forenſes,& duo ciues, ac Dominus prior collegij, inter quos ego vnus forenſiū licèt minimus electus fui. Re inter nos diſcuſſa,ipſi omnes cōcludebant bene appellatum,& malè iudicatum:ego verò ſolus totum oppoſitum, ita quòd oportuit rem ad ipſum collegium reducere, & ibi aliquibus dieb⁹ inter nos diſputata. Dicebant ipſi conſulēdum & pronunciandum malè iudicatum & bene appellatum pluribus rationibus & argumentis.

In primis quia ex quo Nicolaus non nūciauerat nouum opus, nec prohibuerat per ſe vel per iudicem ne Franciſcus prædicta faceret, prout potuiſſet nunciare.& prohibere. l.j.in prin.& l. de pupillo.§.meminiſſe.ff.de no.oper.nunc.l.j. & toto tit.quod vi aut clam. conſenſiſſe cenſet,ideò remittentibus actiones ſuas non datur regreſſus. l. quæritur.§.ſi vēditor. ff. de ædil. edic.cū accumularis per Dec. in conſ.551.

Secundò,quia prædicta ſentētia continet magnam repugnantiam & contrarietatem, ideò non debet ſubſiſtere per hãc l.noſtram. & l.j. C.de furt.cum vulg condēnauit.n. Curia Cathari Franciſcum Tinctorem ad tollendum fiſtulam & remittendum gottalia & cuppos prout ante erant,& ad reſtituendū eſſe in priſtinum. poſteà dat ſibi licentiam hoc faciēdi, dum dixit, quòd ſi ipſe Franciſc. voluerit altius ędes ſuas tollere,poſſit ſoluendo medietatem prædicti parui muri. quæ videntur implicare contradictionem & repugnantiam, quòd poſſit facere, & quòd non potuerit, quòd deſtruat, & poſteà ſi velit, conſtruat contra regulam noſtræ.l.

Tertiò,quia iniquitatem continet, quòd deſtruat, & poſteà ſi velit cōſtruat:quod eſt valde iniquū. §.cum in ſuo,inſtit. de rerum diuiſ. l.Sabinus. ff. cōmuni diuidun. ne vrbs deformetur ruinis: quam iniquitatem non tolerant, ſed potiùs prohibēt leges. c.erit autem.4.diſt. l j.C.de no.oper.nū.l.quod ſi Epheſi.ff.de eo quod cer.lo.

Quartò, quia illud factum fuerat ſine dãno & præiudicio Nicolai appellati.nemo autem prohibetur ſibi prodeſſe,dum alij nō obſit. l.j.§.idem autem,ſuprà de aqu plu. arc. idque dictat æquitas, & ſi iure deficeremus: vt dicit text. in d.l ij. in §.q̃q̃.ergo &c. & ſic ex parte Nicolai eſt ſolum vna quædam animi pertinacia & durę ceruicis obſtinatio ac iniqtas, vt deſtruat quod fecit,poſteà poſſit conſtruere.

14 Quintò,† quia attenditur & cōſiderat̃ principale propoſitū & hominis intētio.l.ſi quis nec cauſam. ſuprà ſi cert.pet.quę quidem intentio Franciſci non fuit, vt noceret & obeſſet Nicolao, tollēdo dicta gottalia & tegulas animo ei damnum inferendi, ſed ſolum vt poſſet ipſe ædificare & facere prout Curia iudicauit poſſe eum inde facere.

Sextò & vltimò adducebant tex. vbi dicebant eſſe caſum quæſtionem

nem hãc decidentẽ in d.l.Sabinus, post mediũ, ibi, vt tñ factum opus tollat, cogi non potest ædificatum ergo super cõmuni socio nõ prohibente non debet destrui, sed agendum est cõmuni diuidũdo ad damnũ, si quod fuit, vt ibi dicitur. Nec obst. ꝙ ille paruus murus fuisset cõstructus expẽsis Nicolai, quia id factum fuerat super muro antiquo communi, ideo cedit parti inferiori, & cõmunis efficitur. l. si supra tuũ. suprà de acqui. rerum. dom. l. si is. C. de ædifi. priua. tradit Cępol. in tract. de ser. vrb. præd. in tit. de pariete seu muro. c. cxl. Ex quibus concludebant pro appellante & rescindendam esse prædictam sententiã iudicis à quo.

Ego autem contrariæ opinionis semper fui, ideo surrexi in contrarium: hãc partem clarissimis rationibus et fundamentis probando ac fundando. Dicebam enim ꝙ prædicta sentẽtia habet tria capita rationi & æquitati consentanea, prout probabam: & ideò esse confirmandam: quum esset multùm iusta.

Primum caput erat, quòd Franciscus remoueret fistulam super dicto muro positam.

Secundum, quòd remitteret got talia & cuppos prout erant antea.

Tertium, quòd solutis expensis pro medietate prædicti parui muri superędificati posset in altum fabricare posita gorna & fistula sine dãno & præiudicio Nicolai. quæ omnia iustè sanctéque facta fuerant.

Primò, quia tollens de ædificio meo tegulas tenetur interdicto qđ vi aut clam. tex. est in l. si alius, in fi. cum l. sequẽti quod vi aut clam. sed Franciscus remouit tegulas de tecto Nicolai, ergo tenetur interdicto illo restitutorio & ad restituendum rem in pristinum: quum existimare debuerit sibi cõtrouersiam futuram, vt dicitur in l. iij. in fin. cũ l. sequenti illo eod. tit.

Secundò, quia auctoritate propria non licuit dicto Francisco, ẽt quòd ius habeat, prædicta attentare & ius sibi ipsi facere. d. l. j. ff. qđ vi aut clam. & C. ne quis in sua causa, in rubro & nigro.

Tertiò, quia in possessione sua quis manutenendus est, & fortius magisque restituendus & reintegrandus, si fuerit spoliatus. d. l. j. cũ glo. in verbo ius habuit. l. si in possessione, cũ l. seq. C. vbi causa stat. vbi Paul. Cas. not Guido Papæ in quæstione ccclxvj. Deci. in consil. cclxxj. col. iiij. Brun in consil. cviij. manutenẽdus ergo erat Nicolaus in sua possessione prædicti tecti in qua erat, & quum fuisset per Fran-

15 ciscum spoliatus† rite rectéque per Curiam Cathari restitutus, & ordinatum in pristinum rem esse reponendam. vulg. l. si quis ad se fundũ. C. ad l. Iul. de vi. & c. reintegranda. iij. quęstione j. cum plenè cumulatis per Alex. in vulg. §. nihil cõmune, col. viij. cum sequen. nonne ergo fuit iusta prædicta sententia. per quam spoliatus restituitur, & ablata restitui mandat?

16 Quartò, quia † ille paruus murus super antiquo cõmunique constructus & fabricatus, non efficiebatur communis, nisi per solutionem medietatis expensarum in eo factarum,

factarum, nec anteà illo se iuuare poterat Franciscus, vt declarat Barthol. Cępol. in dicto tit. de pariete seu muro colum. vij. & hoc est notorium, & seruatur per totum mũdum, quòd muro communi eleuato aut in melius refecto per sociũ alter socius vti vel se eo iuuare nequit, nisi refundat & soluat ꝓ eius parte expensas in illo factas. Franciscus id non fecerat, ergo &c.

Quintò, quia etiam quòd murus ille fuisset communis, non potuisset super eo, inuito socio poni
17 † gorna seu fistula. tex. est not. in l. fistulã. suprà de ser. vrb. præd. vbi Bar. not. & volunt cõmuniter scriben. per Cępol. in tract. prçalleg. ca. iiij. quia est nimis prçiudicialis muro communi. nam, vt ait ille Poeta:

Gutta cauat lapidem, non bis, sed sæpe cadendo.

Assiduo enim humore madefaceret murum & illum marcescere faceret: ideò non potest super ipso muro, licèt esset communis teneri. Et huic fundamento non cadit bona respõsio. Et ideò iudices Cathari viso loco prædictæ differẽtiæ dũ in tertio capitulo sententiæ concesserunt licentiam superædificandi solutis expensis pro medietate muri, dixerunt, quòd ponat gornã sine dãno & præiudicio Nicolai. applicanda est à muro, ita quòd pendeat & sit extra murum prout erat antiqua fistula: quemadmodum licèt conspicere in modello ædium transmisso loci contentiosi.

Ex prædictis apparet de iustitia & æquitate omnium capitum sententię suprà relatæ. primum caput, quòd Franciscus tolleret & remoueret fistulã, iustificatur, quia non fuit posita super muro communi ante solutionem expensarum dimidiæ partis muri, vt dixi. Item quòd licèt murus ille communis esset, nõ aliud per iustum iudicem iudicandum foret, quum super muro communi fistula poni etiã possit, vt dictum est: per d. l. fistulam. vbi casus. Est etiam huic capiti coniuncta æquitas, quòd ante solutionem medietatis dicti muri per Nicolaũ fabricati nequeat Frãciscus illo vti nec eo se iuuare. secundum naturam enim est, vt ille repellatur à cõmodo & emolumento, qui nõ vult onus rei annexum sentire. l. secundum naturam. suprà eod. Item est summa æquitas, quod super communi ad dãnum parietis & rei cõmunis non ponatur aliquid, quod illi noceat, prout fistula parieti: vt suprà ostendi.

Secũdum caput clariori iusticia & æquitate est subfulctum, quòd temerarius & violentus rerum occupator oblata restituat, & remittat, quòd in pristinũ reponatur res, & restituatur spoliatus, prout fuit Nicolaus. non ne hoc omnia iura clamant, & omnis æquitas dictat, etiam quòd iure deficeremus? Certè sic: idque etiam cæco nato pateret. Eiusdem conditionis est tertium caput, quamuis ab eo nõ fuerit appellatum: quia concernit solum fauorem & commodum Francisci appellantis, quòd possit ædes suas altius tollere, & sup illo muro fabricare soluta medietate muri, & quòd debeat ponere fistulam sine

ne dãno & præiudicio Nicolai, vt ex prædictis apparet.

Non obstant adducta in oppos. ad primum respondeo, quòd nõ cadebat nunciatio noui operis, quia Franciscus adhuc nihil sup illo par uo muro superædificarat, nec etiã ex consequenti cadebat prohibitio aliqua, quò ad gottalia & cuppos non apparet, quod Nicolaus cõsen serit remotioni & destructioni sui tecti, immo de dissensu & cõdictione: quia statim quòd Nicolaus de illis habuit notitiam coram iudici bus conquestus est petẽs restitutio nem. Et istæ renunciationes & remissiones iurium suorum sunt stricti iuris strictéque intelligendæ, & censeri factum tantum remissionẽ quatenus ex actu de necessitate infertur. l. si domus, suprà de seruit. vrb. præd. l. cum de indebito. §. de proba. cum alijs accumalat. per Deci. in consi. ccccij. col. ij. cum simil. sed somnium est dicere quòd Nicolaus ius suum remiserat quò ad cuppos & gottalia remota, & quò ad possessionem tecti sui: quæ omnia repetit & rem in pristinum restitui ac reponi, ergo &c.

Ad secũdum respond. quòd prędicta sententia nõ continet aliquã repugnantiã, nec implicat sibi con tradictionẽ vllam: quia nõ dicit ꝙ possit Franciscus facere quod primò suprà tanq̃ prohibitum & illici tum reprobatum ac dãnatum fuit, prout ex aduerso arguebatur. Iudi catur enim primò, quòd remittat guttalia & cuppos ꝓut erãt antea, & ꝙ tollat fistulam. Nec posteà cõceditur illi quòd accipiat & amoueat prædicta, & quòd reponat gottam seu fistulã vbi erat primò posita: sed aliud continet sententia, ꝙ solutis prius expensis pro medietate dicti parui muri possit ibi fabricare, prout iuris est, vt prædixi. & adhuc non fecerat, & ponere fistulam sine damno & præiudicio Nicolai, & sic non reponere vbi erat & cum damno Nicolai, sed ponere si ne dãno; & sic aliter & alio modo quemadmodum erat antiqua, & sic extra murum, vt suprà dixi.

Ad tertium dico, quòd fundamẽ tum prædictum est penitus a verita te alienũ et in arena positum: quia sententia non condemnat Franciscum ad destructionem operis superędificati, sed ad restitutionẽ got talium & tecti nec hactenus fuerat fabricatum super illo muro, vt posset cadere destructio, sed tãtum posita fistula, quæ tollenda est, & remouenda, quia præiudicialis & dãnosa muro cõmuni, vt suprà dixi. videant, præcor, & cognoscant, qui exclamabant tantam iniquitatem esse in dicta sententia condemnatoria ad destructionẽ operis fabricati, quũ de hoc nihil in sententia, sed de restitutione & remissione eorum, quæ ablata & remota temere per Franciscum fuerant, loquatur. licèt posteà concedat Francisco licentiam superædificandi prout iuris est solutis expẽsis medietatis dicti muri, & sine damno & præiudicio Nicolai. quis est tam Frãciscanus qui iustiorem ęquioremùe sen tentiam proferre potuisset? nemo. iudicio meo.

Ad quartum ex prædictis patet solu.

solu: quia cũ magno damnõ & prę iuditio Nicolai & prędicti muri nõ solutis expensis muri, non posita fistula prout erat ponenda extra murum quemadmodum stabat antiqua, destructo tecto Nicolai, nõ restitutis temerè amotis prędicta omnia ex parte Francisci processerant: ęquitatem ergo continet prædicta sententia.

18 Ad † quintum arg. sumptum ex l. si quis nec causam. de principali proposito & intentione considerandis stomachatus (vt verum fatear) quẽadmodũ dicebat subtilis Aret. in cõsiliis suis, ꝙ in collegio Excell. doctorum ad decisionemq; causæ alligarẽtur huiuscemodi leuia fundamẽta & vulg. regulæ quę patiuntur tot limitationes & declarationes, vt veluti nebulę sole veniente, spiritu nro difflarẽtur, excandescere aliquãtulum & cõmoueri quasi ad iram coactus fui, ꝙ mihi cõtradicẽtes huiuscemodi nenias adducere auderent: quum vbi subsequit delictum vel damnum tertij nõ habeat locũ nec procedat regula illa

19 † l. qui saccũ. suprà. de furt. vbi ille qui saccum habentem pecuniã surripuit, tenetur furti, etiã pro sacco, licèt animus eius nõ esset sacci surripiendi, & noluit Bal. limitando illam regulam in d. l. si quis nec causam, & Ias. ibidẽ in pen. col. hocq; procedit etiam ꝙ operam rei licitę qs daret et l. qui foueas. l. si putator. suprà ad l. aquilliã. & l. prima cum vulg. suprà de his qui deiecerunt. licèt ergo in proposito nostro principalis intentio Francisci fuerit fabricare sine dãno Nicolai, vt dicitur, quod in consequentiã potuerit nocere Nicolao, amouendo illius gottalia & tectũ eius, vt fecit destruendo & pro libito restringẽdo; verba sunt ad Ephesios corãm doctis viris minime proferẽda. Rursus principaliter prohibita vt in proposito nostro prohibentur etiam in consequentiam, vt per Deci. in l. si. per errorem. suprà. de iu. om. iud. cõmotus pariter fui aduersus contradictores, affirmantes Nicolao nullum remedium competiisse nec cõpetere, & sic agisse sine actione contra sexcentũ ll. & omnia iura mundi. quum innumerabilia illi competerent remedia ciuilia & criminalia. nam potuisset Nicolaus accusare ipsum Fran. de violentia in auferẽdo gottalia & tectũ eius, destruendo commissa l. si quis ad si fundũ. in fi. C. ad l. Iul. de vi. agere furti ciuiliter & criminaliter accusare, quum prędicta inuito dño contractasset. l. j. cum vulg. suprà de furt. habebat plura alia remedia ciuilia, tria enumerat Bald. in d. l. si quis ad se fundum. Item habebat remedium l. si coloni. C. de agrico. & cẽsit. lib. xj. legis quẽadmodum, cum similibus suprà ad l. aquil. remedium c. reintegrãda. iij. quæstio. j. & multa alia quæ omitto, ne lectori nauseam faciam.

20 Ad vlti. † de l. Sabinus, dicebam tantũ cõuenire proposito, quantũ calliga Maximini pigmeo. primò quia ille paruus murus super quo posita fuerat fistula, non erat communis ante solutionem expensarũ ꝓ dimidia muri, vt suprà dixi. nec opitulatur, ꝙ Franciscus obtulerit

se satis facturũ, quia vbi opus est fa
21 cto † verba non sufficiunt. l. prima cum glo. suprà si quadru. pauper. fec. dic. Alexan. in consi. xxj. col. fi. vol. j. & Rota in nouis in decis. ccxj.
22 non sufficit † & sic debebant realiter soluere non verbo offerre. maxime, quum vellet Franciscus consequi remedium ędificandi sup muro cõmuni, quod acquirebatur ex implemento & solutione prædictarum expensarum. quo casu necessarium est depositum & consignatio pecuniæ debitæ, iuxta l. acceptam. C. de vsur. & l. obsignatione. C. de solu. vt per Alexan. & Ias. in l. iuris gentium, in princ. in vlt. col. suprà de pact. Bar. & alios in l. prætor in §. si quis paratus. ff. de no. oper. nũ. Alex. & Aquens. in l. si mora. j. sol. mat. eundẽ Alex. cons. cxxx. col. iij. lib. iiij. Mod. de Fano in tract. de pignor. fo. 45. Ias. & alios in l. qui Romæ. in princ. de verb. obli. & Casanęum in consi. xlj. & licèt tota summa non esset clara & liquida, debebat facere illã liquidari dictus Franciscus qui iuuare se volebat ex hoc & prædicto muro. Item offerre partem, & pro residuo dare fideiussorẽ, iuxta tex. not. in l. statu liber si rationẽ. ff. de stat. libe. cum nota. per Alex. & Mod. de Fano pręalleg. etiã in iudicio, quàmuis dicta verbalis oblatio nõ fuisset facta in iudicio: quicquid per contradicentes assereretur, sed extra iudicium, quamuis coram illis qui erãt iudices, vt acta ostendebant.

Secundò respondebã, ꝙ dato, sed non concesso, murum illum fuisse communem, gornam & fistulã nõ posse super illo poni, & fuisse remouendã tanquàm damnosam & nociuam muro cõmuni, vt suprà dixi. Et nihil fuisse super illo ędificatum nec actum ad destruendum ibi superędificatum, quicquid somniando contradicatur ineptè ergo allegabatur in quęstione nostra tex. d. l. Sabinus.

Tertiò ꝙ agebatur vt remitterentur ablata, res in pristinum reponeretur, & spoliatus rebus & possessione sua restitueretur; & sic terminos penitus esse diuersos & separatos, ideò &c.

Ex quibus vt mihi videbať sententiam Curię Cathari ęquam sanctamq; fuisse ostendebam: nec beatum Franciscum sanctiorẽ sententiã in dicta causa proferre potuisse. Et contrariæ opinioni adhęrentes dicere contra casus legum apertissi
23 mos. tamẽ plura vota † collegiatorum reperta fuere contra opinionẽ meã, q̃ pro ea. maior enim pars (vt plerunq; fit) meliorẽ vincit. Et fuere forsan sui cariores q̃ exterus, & iusticia, hoc tamẽ ego iudicare nolo, iudica tu ęquissime lector, qui remotis animi passionibus id melius facere poteris.]

§. Quæ rerum natura prohibentur, nulla lege confirmata sunt.

Expedita fuit in l. impossibilium. suprà eod. tit.

SVMMARIVM.

1 *Pupilli voluntas nulla est.*

L. CL. CELSVS.

PVPILLVS nec velle nec nolle in ea ętate (nisi apposita tutoris authoritate) creditur. Nam quod animi iudicio fit, in eo tutoris authoritas necessaria est.

IN tex. ibi animi iudicio. exponas, id est in quo intellectus requiritur, siue animi discretio, secundùm Albe.

1 Not. † pupilli voluntatem nullã esse: ideò illum tutore qui eum regat, egere. quicqd enim videt, ignorat, & quid faciat ne scit: vt dixim' in l. in eo. in §. pupillus. & in l. pupillum. suprà eod. vbi declarauimus quando dicatur pubertati proximus, doliq; capax: & quomodò tunc obligetur.

SVMMARIVM.

1 *Tempus pro tempore sæpè ponitur.*
2 *Dotalia bona non dicuntur esse in bonis mariti.*

L. CLI. CELSVS.

QVOD euincitur, in bonis nostris non est.

DE materia euictionis habem' speciales tit. & amplas scribentium doctrinas, quæ hic non sunt replicandæ: neq; inculcãdæ. Exponi verò debet, euincitur, id est euictum

1 est, vt hic per gl. & Albe. sicq; † tempus pro tempore ponitur, de quo videnda sunt quæ diximus in l. generaliter. suprà eo. Et huiusce regulæ ratio assignari potest. re enim iustè euicta nec actionẽ nec exceptionẽ ad rem illã habeo: ideò nimirùm si non dicitur in bonis nostris. per iura infrà alle. Pro declaratione igitur & intelligentia regulæ & materiæ videbis l. rem in bonis. cũ gloss. ff. de acqui. rer. dom. & l. bonorum appellatione. §. in bonis. suprà titu. proxi. & Dec. in cõsi. ccxxxvij. col. fi.

2 Et mirùm videtur, ꝙ † bona dotalia dicantur non esse in bonis mariti, vt hic per Deci post Bart. quem videbis in l. Lucius. in §. idẽ respõ. el ij. ff. ad munic.

SVMMARIVM.

1 *Beneficium principis alicui datum, non subsistit, si ille erat mortuus. Et quomodo procedat.*
2 *Beneficium mortuo datum quando valeat. Et quid si per ecclesiam datum fuerit, nume. 3.*
4 *Mortuus quando possit sepeliri in loco ei viuo prohibito.*
5 *Mortuus laudari potest.*
6 *Beneficij interpretatio ad concedentem spectat.*

L. CLII. CELSVS.

NERATIVS cõsultus, an quod beneficium dare se quasi viuenti Cęsar rescripserat, iam defuncto dedisse existimaretur. Respondit non videri sibi principem, quod ei quem viuere existimabat, concessisset, defuncto cõcessisse. Quem tamẽ modum esse beneficij

neficij sui vellet, ipsius ęstimationem esse.

S V M M A duo dicta. Primum, quod priuilegium alicui tanquam viuenti datum mortuo nō competit. Secundum, quod interpretatio beneficij ad principem concedentē spectat: ideò ipsius ęstimationem esse dicit, hoc est considerationem, iuxta illud Ouidianum.

Haec quicunq; leget, si quis leget, ęstimet ante. Prius enim rem ęstimamus, hoc est cōsideramus: deinde existimamus, id est iudicamus.

In tex. ibi, quasi viuenti. non credas esse notam improprietatis, sed voluit Iuriscōsult. dicere tanquam viuenti, patet ex sequentibus ibi, quē viuere existimabat. In eo. tex. ibi, quem tamē modum. exponitur & declaratur secundū Alberi. id est vtrum ad hęredem transire debeat vel non.

1 Not. primò ex tex. quòd †si princeps ei quem viuere opinabatur, beneficium dederit, & ille mortuus cōperiatur, cōcessio non subsistit. Ratio est in promptu, quia in interpretatione huiusce beneficij, seu priuilegij mens concedentis attendi debet. ca. cùm to de rescript. ca. inter alia. de senten. excom. l. ex facto. in prin. cum ibi not. per Ias. in iij. not. ff. de vulg. sed in proposito nostro mens principis fuit viuenti dare: ideò mirùm nō est si nōn tenet concessio comperto quod mortuus sit.

Sed refragari videtur text. in l. si iam facta. ff. de cōdi. & demon. vbi legatum à testatore sub cōditione casuali factum debetur, licèt conditio ante testamētum impleta esse ignorasse testatore, cū multis alijs iuribus allegat. per Alex in consil. cxlvj infra adducto. p quę iura dicunt docto. quod si Papa mandauerit alicui prouideri de primo beneficio vacaturo in certa ecclesia, prouideri poterit de beneficio quod tempore datę vacabat, licèt pontifex vacare ignorasset. Item quod si testator centū legauerit pro Berta maritanda, debebuntur, quamuis nupta esset testamenti tempore. Item quod cōcessio Pontificis de testando facta alicui incapaci, Cardinali puta, vel Episcopo de bonis acquisitis ex beneficiis, trahitur ad testamentum ante huiuscemodi concessionem & licentiam factum, quod ex tali indulto cōfirmatur. Et similiter mandatum ad contrahendū matrimonium cum tali factum, operatur, licèt tunc iam esset cōtractum, & ratificationem inducit: vt de istis tradit Alex. in consi. cxlv. lib. v. Et aliqua ex prędictis declarat Soci. in dicta l. si iam facta. & Brun. Asten. in suo tract. de rebus seu dispositionibus dubiis, fol. xxx. capite incipi. dispositio circa aliquid faciēdum an trahatur ad iam factum.

Respōderi potest, quod in prędictis non cessat mens legantis, mandantis, vel cōcedentis, nec causa impulsiua aut finalis, prout cessat in terminis istius legis, vt dixi. ideò nimirum si dispositio sortitur effectum, licèt eo tempore actus explicandus ex forma verborū dispositionis factus comperiatur: vt sentiūt etiam Alexan. Soci. & alij præalleg. & pulchrè Alex. in cōs. xcv. col. iij. lib. vij.

vbi

vbi consuluit non valere gratiam à summo Pōtifice impetratā de consequendo certum quid pro nubendo, si filia jam nupta erat: quia licèt vt dictum est, quando testator sub ea conditione legat, debeatur legatū, licet filia nupta sit: quia ibi nulla culpa surreptionis vel obreptionis committitur per legatariū; ideò nō efficitur indignus legato: secus tamē in impetratione facta seu quæ præsumitur facta ad postulationē supplicantis: quo casu literæ gratiosæ vitiantur, siue surreptio aut obreptio fuerit causa inductiua & finalis ipsius gratiæ, siue impulsiua, adeò quod cōcedēs surreptione cessante concessurus fuisset, sed nō ita de facili aut leui. c. postulasti de rescr. Proptereà etiā infertur, quod licèt sufficiat, quod qualitas reperiatur inesse tēpore quo dies dispositionis cedit. l. si cognatis. ff. de reb. dub. si quis tamen alicuius beneficij expectatiuā impetrauerit vti Papæ familiaris, cum tunc talis non esset, sed postea effectus est, concessio non valet, cessat enim mens concedentis, qui ad initiū se retulit: ita consuluit Bald. in consilio. ccccxlvij. incip. Petrus lib. iij.

2 Nunquid autem † mortuo beneficium dari possit. Deci. hic concludit non posse mortuo legari, nec literas dari, neq; doctoratū conferri: si tamen priuilegiū conueniat etiā mortuo, vt quod in ciuitatem deferri possit, qui viuens ibi stare non poterat, concedi dariq; valebit: vt per eū. De quo pulchrè p Abb. & Felin. in c. à nobis. el ij. de senten. excom. assignātes rationem cur mortuus doctorari nequeat, sed benè militia dignitateque exornari. Ecclesia

3 † verò cōmunicat thesaurum suū etiam mortuis, ad quos saltem per modum suffragij summi pōtificis se extēdit authoritas & potestas: vt per Feli. in tract. de indulgentiis in quæstio. incip. hodie mecū eris in

4 paradiso. col. vij. Et quod † mortuus nequeat ad sepulturam deferri, vbi viuus commorari prohibeatur, præterquam ex licentia & beneficio principis, est tex. in l. ij. supra de cad. punit. Et his diebus præteritis occiso quodam nobili bannito Mediola. in hac ciuitate Vercel. illius affines & amici nec à Senatu nec à Cæsare impetrare potuerūt vt posset ibidē sepulturæ tradi. De qua materia est etiam tex. not. in c. sacris. de sepul. & not. Felin. in c. mulieres. el ij. de sent. excom. Dec. in l. ij. C. qui testamen. face. pos. Hippo. de Marsil. limitantem in ossibus delatis in l. fi. col. penult. ff. de quæstio. Et quem-

5 admodum † mortuus beneficio cōdonari potest, vt dictum est, & laudabiliùs extolli. cap. religiosus. de reliquijs & veneratione sanctorum in sexto, iniuria & offensa affici. §. soluta. in authen. de nupt §. primo, vbi latè Ange. insti. qui & ex qui. caus. maio. nō pos. Bart. in l. prima, ff. de his quibus vt indi. & Bald. in l. sororem. C. eodem titulo.

6 Secundò not. beneficium † principis ab ipso principe esse interpretandum. de quo est text. optimus in l. ex facto. in principio vbi latè Iason in iij. not. ff. de vulg. & tradit Roma. in consi. cccexxiiij.

L. CLIII. MARCELLVS.

EA quæ in partes diuidi non possunt, solida à singulis heredibus debentur.

SVMITVR ex l. ij. in §. & harū. & §. ex his. vbi latè scribentes. ff. de verb. oblig. & in §. Cato.

§. In re dubia benigniorē interpretationem sequi non minùs iustiùs, q̄ tutiùs est.

EXPEDITA est in l. semper in dubiis. suprà eod.

SVMMARIVM.

1 *Dictio, perinde, quādo fictionē denotat.*
2 *Aditio hæreditatis retrotrahitur ad tempus mortis.*
3 *Possessio non transit, nisi apprehēdatur.*
4 *Repudiatio retrotrahitur ad tēpus mortis vt aditio.*

L. CLIIII. CELSVS.

OMNIA ferè iura heredū perinde habentur, ac si continuò sub tempore mortis heredes extitissent.

SVMITVR ex legibus in glo. alleg. & ex l. heres quandocunque. ff. de acquirenda hereditate, vbi clariùs dicitur, heres quandocunque hereditatem adeundo, iam tunc à morte defuncti successisse defuncto intelligitur.

In tex. ibi, heredum iura, id est, quæ transeunt ad heredes. & quod subiungit à tempore mortis, intelligitur, id est, immediatè post mortem, secūdum Alb. hic, & probatur clarè in d. l. heres. ibi, à morte de-
1 functi. In eod. tex. ibi, † perinde &c. vt infrà dicetur denotat fictionem, idq; est regulare, nisi ponatur in his quæ sunt iuris. tunc enim veritatē denotat: vt per Alex. in l. si quis vi in prin. ff. de acquir. poss. de quo vide Aret. & Ripam in l. rem quæ nobis. col. j. illo eod. tit.
2 Not. φ † aditio hereditatis retrotrahitur ad tempus mortis: perinde est enim ac si immediatè hereditas fuisset adita & iura acquisita, & sic est per viam fictionis non veritatis recto tramite. Quod facit ad quæstio. de qua hic per Deci. & latiùs Are. in dicta l. hæres. vbi regulam legis nostræ inducit ad quasdam not. quæst. Vtitur autem hic Iurisconsultus temperamento, ferè, ad denotandum regulam non semper procedere, exempli gratia, vbi extrema quæ requiruntur in fictione translatiua de tempore ad tempus non sunt habilia, vt in casibus not. per gloss. in dicta l. heres quandocunq;. & in l. heres in omne. eodem tit. & in regula nostra vbi Dec. aliū adiungit casum. faciunt quæ vidimus in regula, quę legata. suprà eo.
3 Potes alium casum addere † de possessione, quæ translata non fingitur, neque transit, nisi apprehendatur. l. prima. §. Scęuola. suprà si quis testam. lib. & l. cùm heredes. suprà de acquirenda poss. & sic acquiritur, solùm à die apprehensionis: nisi

nisi quantum ad complendam cœptam præscriptionem. intelligitur enim eo respectu possessio in hereditate fuisse, & in heredem transire etiam sine apprehensione. l. cœptā. & l. nunquam. §. vacuum. ff. de vsu cap. & hoc singulari quodam iure receptum est: vt dicit tex. l. penulti. in §. nōdum. de vsucap. de quo per Bart. & scribentes in l. si is qui pro emptore. vbi Iason colum. xlv. illo eodem titulo.

Postremò not. quòd sicuti hereditatis aditio ad tempus mortis re-
4 trotrahitur, eodem modo † repudiatio ad dictum tempus retrotrahitur. Are. pulchrè in cons. cl. incip. visis diligenter. ad fin. iiij. colum. Sic etiam in iure accrescendi. eodē enim modo retrotrahitur, ne contingat quem decedere pro parte testatum & pro alia parte intestatū: vt per doct. in l. re coniuncti. vbi Ripa col. xxv. ff. de leg. iij.

SVMMARIVM.

1 *Hæredis appellatione veniunt omnes hæredes in infinitum. Amplia nume. 2. 3 4. 5. & 6. Limita nume. 8. 10. 11. 12. 13. & 14.*

Papa dicitur successor Petri, licèt fuerint plures intermedij post. nu. 2.

7 *Libellus in quo quis dicit se hæredem in solidùm, cum habuerit fratrem qui decessit post immixtionem, sustinetur & valet.*

9 *Hæredis appellatio comprehendit omnes hæredes ex mente & vtilitate, secus de propria vocabuli significatione.*

L. CLV. MODESTINVS.

QVI per successionem quā quis longissimam defuncto heredes extiterint: nō minùs heredes intelliguntur, quàm qui principaliter heredes extiterunt.

IN TEX. ibi principaliter, idest immediatè, secundum Alber. hic.

1 Not. quòd appellatione † heredis, veniunt omnes heredes in infinitum. Ad idem l. heredis appellatione. & l. sciendum. suprà titu. j. & l. si quis filium. §. fi. ff. de acquiren. here. cū alleg. per Alex. in cons. xlix. lib. vj. & est antiqua iuris regula: vt dicit tex l. fi. C. de here. insti.

Ampliatur regula ista quatuor modis per Ias. in d. l. fi. & in §. fi. d. l. si quis filium. cuius dicta eo tacito transcribit hic Dec. Prima amplia-
2 tio est, vt † procedat etiam in alio successore. c. j. de homic. in vj. cum ibi not. per Gemi. vbi Inno. Papa se Petri successorem dicit, cum tamen multi fuerint medij, vt hic per Dec. & Ias. in d. l. fi. & in d. l. si quis filiū. in § fi. col. j. de acqui. here.

Secunda ampliatio, vt procedat
3 † regula etiam in eo qui non est heres heredis, verū ei successit alio titulo vniuersali non hereditario, vt dicatur heres principalis defuncti, quamuis non sit heres heredis. tex. est singul. in l. j ff. de castren. pecul. secundū Ias. ibidem. & Ro. in sing. 690. vbi mille effectus mirabiles ex hoc sequi dicit: & ꝙ contra illū tex. quilibet prima facie responderet.

sed & si illum tex, quis nõ vidisset, posset istud dictum facile probare per regulam l. in pari §. hi qui. infra eod. tit.

4 Tertiò extende † etiam in implemento conditionũ, quæ licèt in forma specifica impleri debeant, dando tamen hęredi hęredis impleri dicuntur. l. si statulibera. §. non solũ. & §. si filiusfam. ff. de statulibe. l. cũ ita datur. §. fi. ff. de cond. & demon. vt hic per Dec. & Ias. loco præalle.

5 Quartò amplia † etiã si dicatur scriptis hęredibus, venit tamen hęres hęredis. l. j. vbi Bal. not. C. quor. lega. l. cum filio. in verbo. scriptos. ff. de vulga. tradit Ias. loco præalle. Quod mirum videtur: quia vbi est mentio de hęrede scripto, intelligit de hęrede ex testamento: sed vbi de hęrede simpliciter, intelligitur tàm de hęrede ex testamẽto, q̃ ab intestato: vt per Alex. in consi. xlix. col. fi. lib. vj. Dec. hic sequit distinctionem Corn. in consi. lxix. lib. iiij. ꝙ vbi eadem est ratio veniant omnes in infinitum: aliàs secus. Eandẽ cõclus. sequitur etiam simpliciter Alciat. in l. heredis appellatio. ff. de verb. signi. ꝙ non ex vi verborum, sed propter vtilitatem receptum sit cõtineri hęredem hęredis, licèt scriptus non sit, quãdo nulla verisimilis affectio magis in hęrede scripto considerari potest, quàm in nõ scripto. vbi ergo vel particularis affectio ostenderetur, aut mens testatoris demonstraret magis in scripto, quàm in non scripto hęrede, tunc de scripto tantummodò intelligeremus dispositionem.

Quintò & vltimò amplia nõ solùm in hęrede vniuersali primi testatoris, † sed etiam in herede millesimæ partis: secundum Bald. in d. l. fi. in ix. quęst. argu. l. quæ de tota. ff. de rei vendi. declarando tamen vt ibi per Corne. in j. col. 6

7 Ex hac regula inferunt docto. ad quæstionem. dixit † quidam se patris insolidum hęredem, & cõuenit insolidùm debitorẽ paternum, inde apparuit patrem decessisse relictis duobus filiis, qui paternæ hęreditati se immiscuerunt, quorũ alter posteà decessit, cui dictus actor successit: dubitatur an libellus fuerit aptè conceptus, vel non, pòstitq; cõdemnatio sequi, vel debeat absolutoria ferri? & doctor. communiter concludunt sustineri dictum libellum, & sequi debere condemnationem, argu. text. nostri, vt per Ias. & Corne. in d. l. fi. & Ias. in §. hęc verba. in secundo notab. infrà alleg. & in d. l. si quis filium. §. fi. col. j.

8 Limitatur nunc primò hęc regula † nisi fieret mentio de hęredibus cum adiectione suprascriptis vel infrascriptis: quia tunc non venirent hęredes hęredum: secundum Bart. in l. qui liberis. in §. hęc verba. per illum tex. ff. de vulga. Quia infrascripti dicũtur hęredes qui legi possunt. l. j. suprà de his quæ in testa. delen. cum dictis Iaso. in locis præalleg. & Dec. hic ponũtq; not. Alex. in consi. clxxiij. lib. v. & Dec. in cõs. cccclxv. col. ij. & cccccxiij. col. ij. ipse tamen Deci. hic & Alcia. in d. l. hęredis appellatio. sequitur distinctionem Corne. in præalleg. consi. lxix.

9 lib. iiij. † ꝙ licèt generaliter loquendo prædictis casibus hęredes hęredum

dum nõ contineantur: secùs tamẽ quando militaret eadem ratio magis ex mente & vtilitate, q̃ ex propria significatione vocabuli. Alios not. effectus & differẽtias resultantes ex denominatione hęredis scripti, potiùsquàm ex denominatione hęredis simpliciter prolati, ponunt Aret. in l. j. col. v. versi. secũda ratio. ff. de testamen. & Alex. in l. ij. in glo. falsum. ad fi. C. de edict. diui.

10 Secundò limita † in pœnalibus, si enim testator grauasset hęredem sub pœna aliquid facere, non comprehenditur hęres hęredis: quia in pœnalibus & sic in odiosis non proceditur ita per coniecturas, verum liquidissimè probari debet: vt hic p Deci. & Ias. in d. l. fin. col. ij. Si enim testator mandat hęredi, ꝙ cõstruat monumẽtum sub pœna, si scriptus hęres intra tempus deliberandi decedat, & ei⁹ hęres ex iure deliberandi transmisso hęreditatem testatoris adiit, & non facit monumentũ, non incidit in pœnam l. mulcta. ff. de condi. & demon. Idem est si primus hęres adiuit hęreditatẽ, & decessit intra tempus per testatorem assignatum ad faciendum monumentum, ita ꝙ non fuit in mora: si enim hęres eius non facit, non incidit in pœnam. argu. d. l. mulcta. in prin. Intelligendo sanè quando nominatim iniunctum fuit primo hęredi, vt quia dixit testator infrascriptus hęres meus faciat &c. secundũ Bart. consi. lxv. Andreas. quẽ refert & sequitur Corn. in d. l. fi. col. ij. secùs itaq; videtur in casu per Bart. formato, secundum Corn. ibidem Et meritò, nam l. mulcta. per quam se fundat, probat ꝙ in vltimis voluntatibus nõ receditur à persona, sed si onus sit iniunctum hęredi, & hęres hęredis censetur hęres primi, si in eo verificatur mulcta non receditur à persona, vt ibi per Corne. de quo artic. tangit etiam Ias. in præalleg. §. fi. col. fin.

Tertiò intellige prædicta procedere largo modo & impropreiè: vt dicit glo. in d. l. hęredis appellatio. & est tex. in l. fi. in §. fi. in verbo, videtur. ff. de vulga. vt ibi not. Aret. & Dec. hic. facit lex nostra in verbo intelliguntur, quod improprietatem denotat: secùs † ergo ex proprietate sermonis. Quod confundi videt̃ per tex. in d. l. fin. qui vtitur verbo, esse, quod veritatem & proprietatẽ importat. hunc artic. plenè discutit Ias. in d. l. si quis filium. in §. fi. vbi tandem concludit ꝙ hęres hęredis verè & propriè dicat̃ testatoris hęres, licet per mediam personam. & sequitur Alcia. in d. l. hęredis appellatio. Intellige in his quæ iuris sũt, & quę verè propriè transeũt ad hęredes: aliàs secùs: vt hic per Dec. Faciunt quæ latiùs statim dicam.

11

Quartò limita istã regulam procedere vbi fit mentio hęredis super re transitoria ad hęredes: regulariter enim intelligitur de quocunq; hęrede in infinitũ, iuribus prealle.
12 secùs vbi † fieret mẽtio hęredis super re de sui natura non transitoria ad hęredem: quia de primo hęrede intelligitur, vt in substitutione conditionali. l. si ex pluribus. ff. de suis & legiti. pulchrè Anchar. in consil. cxxxj. incip. pro & cõtra. vel etiam in materia vsusfruct⁹. l. antiquitas. C de

C.de vsufruct. ne proprietas domino reddatur inutilis sublata specie consolidationis. & in quibusdam aliis casibus not. per Alciat. in d.l. heredis appellatio. & priùs p Alex. not.in consi.lxix.lib.vj.

Quintò limita & intellige regulam procedere quãdo terminus hęres, profertur à lege vel statuto, vt veniant omnes in infinitum per iu
13 ra præalleg. † secùs si proferatur à testatore: quia intelligit de primo tantum, nõ de aliis.d.§. hęc verba. secundum Bald. Angel.& Paul. de Cast.sed Ias.in iij.not.reprobat hãc doctrinam per dict.l.in annalibus. C.de lega.& d.l.fi.C.de hęred.insti. vbi verbum, hęres, à testatore profertur,& tamen intelligitur de hęredibus in infinitum.Et propterea cõcludit Ias. loco præallega. post Comen. iura præalleg. loqui quando testator facit mentionem de hęredibus alterius, non de suis:eoq; casu non solùm de primis intelligi, sed in infinitũ: quia ratio cur testator ibi nõ magis intellexerit de primo quàm de aliis hęredibus est: quia fortè non magis cognoscebat primos quàm alios: secùs quando testator mentionem facit de hęredibus propriis: tũc enim intelligitur de primis ad quos præsumitur habuisse affectionem.d §. hæc verba. vt ibi per eum post Bald. in d.l. fin. in iiij.oppo.de quo arti. tangit etiã Anch.& Alex.in consiliis præalleg.

Duas alias limit. ponit Ias. in d. l.si quis filium.in §.fi. col.fi. quan-
14 do † testator vsus fuisset hoc pronomine,meo hęrede, aut dixisset ipse hęres:quia facit relationem personalissimam. Sed nisi alia cõiectura mentis concurrat, hęc non procedunt, secundũ Alciat. loco præalle. & verè confunduntur per generalitatem istius regulæ cum aliis suprà allegatis.

15 Nunquid autem †prohibitio de non alienando facta hęredi, porrigatur ad hęredes in infinitum? ponit vnum verbum Dec. hic in fin.& Alexan.in consi.præalleg.lxix. latè examinant scribentes ordinariè in §.diui.l.filiusfa.ff.de leg.j.

SVMMARIVM.

1 *Expressa plus nocent quàm suppressa quantùm ad annullandum actum.*
2 *Libellus in quo est expressa act. o inepta non valet de iure ciuili:secùs canonico.*
3 *Expreßio magis prodest in nouatione, quam suppreßio.*
L.fin.C.de nouatio.ornatur.
4 *In contractibus taciti & expreßi par est virtus.*
5 *Expressum quid dicatur,et quid tacitũ.*

L. CLVI. MODESTINVS.

EXPRESSA nocent, non expressa non nocent.

SVMITVR ex l.nõnunquàm. ff.de condi.& demon.vbi est notabilior & plenior glo.q̃ hic.Et Iuriscõsult.ibi alio modo hoc dici posse docet,dum ait, Nonnunquàm contingit vt quędã nominatim expressa officiant,quãuis omissa tacitè intelligi potuissent, nec offutura essent,exẽplificando vt ibi.Idem subiungit,dictum est,expressa nocent, non

non expressa non nocent: sicq; regula ad oppositum potius faciéda videbatur, prout dictio nonnunq̃, ibi posita indicat. Sed vt omnia recte procedant, considerari possunt quędã conclusiones, & tradi certæ regulę secundũ glo. & doctores:

1 Prima regula est, † quantùm ad vitiandum seu annullandum actũ plus nocent expressa quàm suppressa, & sermo q̃ taciturnitas: vt hic & d.l. nonnunquàm. & l. si in diem. §. si, eodem titu. & l. actus legitimi. suprà eod. ita Alexan in l. cùm quid. col. ij. ff. si certum pet. dicens sic intelligi regulam istius legis nostræ quãdo enim expressio actus corruptiua facta fuit, de vitio manifestè apparet: secùs vbi non fuit expressum. Vnde nimirùm si apparentia magis inficiũt, q̃ latenter existentia, quæ in benigniorem partem interpretari possunt. Ideò non valet libellus, in quo quis petit se mitti in possessioné vigore edicti diui Adriani, quod est sublatum & correctũ. Item si exprimitur actio incógrua libellus nõ subsistit. l. j. §. j. ff. si mes. fal. mod. dix. quia propter vitiũ visibile expressa nocent, vt hic. & tradit Bald. in l. fin. col. iij. C. de edict.

2 diui. Subiungens, ꝙ † licèt de iure ciuili propter expressionem ineptæ actionis non procedat libellus: secùs tamen de ęquitate canonica, secundum quã siue actio causæ præmittatur, siue causa actioni præcedat: quia quãdo superfluo additur non nocent, ex quo etiã sine actione sufficit ipsa naturalis iustitia ex causis resultans. quod dicit esse notab. Et ad exemplum positum in d. l. nonnunquàm. vide ibi Paulũ de Cast. assignantem rationem diuersitatis. & scribẽtes in l. j. ff. de legat. j. Item pro limitatione prędictorũ, vide quę pulchrè ponit Aquen in l. j. ff. de offi. asses.

Secunda cõclusio seu regula gl. hic, & in dicta l. nonnunquàm. est

3 ecõtrario, quòd † expressio prodest magis quàm taciturnitas, vt in casu l. fi. C. de nouatio. quia hodie nõ fit nec inducitur nouatio nisi expressè agatur De quo articulo si volueris, vide plenè Fulgosium in cõsilio cxxx. Alexan. consi. x. colũ. iij. & consi. xiij. colum. ij. lib. ij. & 72. in eo. & in vj. vol. cons. lxxij. & clxxiij. in vij. volu. Barb. consi. xix. colum. fin. lib. j. & consi. xxxvi. in eodem. & consil. lxxxvj. in secundo articul. lib. iiij. Soci. consi. xxj. lib. j. Rimin. in l. pacta nouissima. in glo. j. C. de pact. Iaso. in l. singularia. colũ. xiij. si certũ petatur. & l. ita stipulatus. in tribus vltimis colum. de verbo obligationibus. Dec. in consi. cccc. Mod. Papien. in l. cùm quid. col. vj. & in l. lecta. in ix. nota. si cert. peta. & Moder. Asten. in tracta. de augmento in iiij. quæstione tertię quæstionis principalis fol. vij. & in alijs casibus de quibus per glo. in dicta l. nonnunquàm. & aliqualiter hic extendit Decius.

4 Tertia conclusio † in contractibus regulariter taciti & expressi par est virtus. l. cùm quid. suprà si cert. pet. Quod procedit in his quę sunt de natura cõtractus, & ex prouisione legis potiùs, quàm ex intentione partiũ: vt hic per Dec. latiùs per omnes in d. l. cùm quid. Et dicitur

5 † expressum, quod voce profertur, vel scriptura apparet: tacitũ quod colligitur per rationẽ intellectus, seu quod virtualiter comprehenditur, seu quod venit in cõsequentiã expressi. Bald. & Imo. in l. illud. ff. de acqui. hęred. & in l. fi. col. pen. C. de insti. & substi. vbi Bald. dicit illud esse tacitũ, quod magis intellectu percipitur, quàm locutione exprimatur. arg. l. ratum. ff. de solut. Et certè tam expressum, quàm tacitũ pluribus modis dicitur, vt latè per scribẽ. maximè Moder. in l. j. suprà de vulg. Bart. & alios in l. precibus. C. de impub. & aliis substit. & Dec. in l. sicut certi. in tertio not. C. de milit. testa. & de edict. diui. in l. fin. col. ix. & Ruyn. in §. & quid si tantùm. colum. xxxvj.

L. CLVII. MODESTINVS.

PRIVILEGIA quædã causæ sunt, quædam personę: & ideò quædam ad hęredes transmittuntur; quæ causæ sunt: quæ personæ sunt, ad hęredes non transeunt.

EXPEDITA est suprà in l. in omnibus causis id obseruatur.

SVMMARIVM.

1 *Honestum præfertur licito.*
2 *Mulier subdita non potest cogi ad corizandum in castro domini.*
3 *Meretrices possunt cogi signum deferre, vt ab aliis cognoscantur.*
4 *Maritus potest cogi ad dimittendum concubinam.*
5 *Licitum per leges contra honestum quomodo intelligatur.*
6 *Monachus nondum professus institutus à patre in tota hereditate, si non profiteatur, & si profiteatur in xxv. libr. Non valet conditio.*
7 *In cõtractibus bono viro nõ licet decipe.*

L. CLVIII. MODESTINVS.

SEMPER in cõtractibus nõ solùm quod liceat, considerãdum est: sed & quod honestum est.

AD IDEM est tex. in l. nõ omne. infrà eod. & in l. semper in coniunctionibus. ff. de ritu nupt. vbi gl. exemplũ ponit in l. si qua mihi, hic etiã per glo. alleg. vide tu aliud pulchrum exemplum per Dec. in l. precibus. col. ij. C. de impub. & aliis substitutio. De materia honesti, vide Cicer. in iij. officio. Cum aliqua species vtilitatis nobis, inquit, obiecta est, nos commoueri necesse est: sed si cùm animum attenderis, turpitudinẽ videas adiuncta ei rei quę speciem vtilitatis attuleris, tunc vtilitas non est requirenda, sed intelligendum, vbi turpitudo sit, ibi vtilitatem esse nõ posse, à te mi Cicero, inquit, peto vt mihi cõcedas nihil præter id quod honestũ sit esse propter se expetẽdum; quodq; Aristo. placet necesse est quod honestum sit, id esse aut summum, aut solum bonũ. Facit ad hanc regulam. tex. cum glo. in l. reprehendenda. C. de instit. & substit. sub condit. fact. & in §. j. l. iustitia. ff. de iusti. & iur. vbi. † inter

1 † Inter præcepta iustitiæ iurisconsultus in primis constituit, ꝙ quis honestè viuat: vnde ius honestatis ab omni superioritate est exẽptũ. l. quod ex libera. C. de oper. liberto. Ex quo textu īferebat ibi Bald. mu-
2 lieres † alicui domino subditas ad trepudiandum seu corizandum in castro domini compelli non posse, neque debere, vt hic refert Deci. & prius Iacob. de sancto Georg. in tra cta. de homag. ad fin. Et minus dicas posse exigere prima connagia secundum cõsuetudinem, imò cor ruptelam aliquorum locorum, quę tanquàm diabolica rectè fuit extir pata. Infertur etiam ex pręmissis, ꝙ
3 † meretrices cogi possunt signũ deferre, vt ab honestis mulieribus cognoscantur: & inhonestè viuentes à vicinia honestarum mulierũ ex-
4 pelli possunt. Et pariter † cogi potest maritus ad dimittendum concubinã, vt hic per Dec. & per Aquẽ. & Zasium in d. §. j. l. iustitia. vbi et tradunt, quòd si consanguinea impudicè viuat, licenterque discurrat ad honestè viuendum, per iudicem compelli potest, maximè quando statuto vel respublica ex tali impu dicitia læderetur. Sed ista quę Dec. & præallegati. congerunt, benè inferuntur ex d. §. j. l. iustitia. sed non ex tota lege nostra loquẽte in prin cipio de licito. non enim prædicta licita sunt Præterea quomodò sta-
5 re potest † licitum quid esse per legem cõtra honestatẽ. iustitia enim honestatis pars est, vt ĩ primo offic. ait Cice. & Card. Alex. in ca. erit au tem lex. col. ij. dist. iiij. nã & quod decet honestum est, & quod honestum est, decet, secũdum Cicer. nec subsistit lex nisi sancta & honesta d. c. erit. & l. ij. ff. de legib. glo. in d. l. semper in coniunctionibus. opposi tionem sentiens intellexit, licere, vi delicet de iure stricto: quia tamen inhonestum, non fuisset per legẽ li citum, neq; concessum. quod no. & ꝙ in omni negocio requiratur honestas, seruandusque sit semper ho nestus modus, tradit plenè in summa Ange. in verb honestas.

Facit etiam hæc regula secundũ
6 Albe. hic ad notab quæst. de † eo qui intrauit religionẽ fratrum minorum, nec dum professus fuerat. pater condidit testamentũ filio hæ rede instituto sub conditione si nõ profiteretur in ordine, quòd si profiteretur in libris xxv. tantum insti tuebat: an admittatur talis conditio? quod dicendũ videbatur, quia in libera voluntate filij est egredi, aut profiteri: ergo potestatiua est conditio sub qua leges institui filium permittunt. l. suus. ff. de hære. instit. Oppo. dicit Albe. se cõsuluisse. quia licèt licitum sit egredi, non tamen honestum: ideò cõtinet tur pitudinem quandã, & per cõsequẽs impossibilitatẽ. quia ea videnť im possibilia, quæ salua honestate fieri nõ possunt arg. l. nepos Proculo. sup. tit. j. ideò talis conditio s̃m Albe. apponi non potest. l. filius. l. qui dam. & l. conditiones. supra de cõd. inst. sed meliùs allegasset text. in auth. de sanct. epis. in §. sed & hæc pręsenti. & not in c. in pręsentia, de proba quia talis conditio nõ est licita, imò habetur pro non scripta: qa retrahit à religione & à vita con templa-

templatiua. vt ego latè de hoc scripsi in l. ij. C. de pact. inter empt. & vendit. in quæstionibus.

Est præterea hic famigerata glo.
7 in materia † deceptionis contrahentibus à iure permissę, bono viro id minimè licere dicēs. Dec. hic quędā scribit. ego latiùs & pfectiùs scripsi reprobando hanc gl. in l. ij. in j. no. C. de rescin. vend. & hæc satis.

SVMMARIVM.

1 *Hæc regula quomodò pcedat remissiuè.*

L. CLIX. IABOLENVS.

NEQVE interdicto, neq; in cæteris causis, pupillo nocere oportet dolū tutoris, siue soluēdo ē, siue nō est.

FACIT §. si procurator. l. iij. ff. quod quisque iur. & l. si vnus. §. ante omnia. ff. de pact. cū notat. per Deci. in consil. dclxxij. Declara-
1 tur † autem & intelligitur pñsens regula secundum distinctionē Barto. ī l. si dolo tutoris. ff. si quis omis. causa testamenti & in l. j. in §. si procurator. vbi scripsi. ff. si quis ius dicen. non obtempera.

SVMMARIVM.

1 *Vniuersitas quomodò citanda sit, & in contumacia constituenda.*

L. CLX. IABOLENVS.

NON potest dolo carere, qui imperio magistrat' non obtemperat.

SVMITVR ex legibus in glo. allegatis. Facit textus §. qui iussu, l nō videtur, supra eod. & illud Catonis dictū, Foro pate Paul. de Ca. in l. vt vim. supr. de iusti. & iur. temperat dictum præsentis glo. aliquibus modis, dixi latè in d. §. qui iussu. Et quomodò ac qualiter puniri possit inobedientia & contemptus in magistratum, dixi in repe. rubr. si quis ius dicen. non obtem.

Et notabis perpetuò glo. hic ad fin. docentem modum citandi vniuersitatem, & eam constituendi in
1 contumacia: Vult enim ꝙ † non sufficiat citare syndicum, sed citanda sit ipsa vniuersitas, nisi cōgregare se nollet, quia sufficeret tūc citare regētes vniuersitatem; secūdum Barto. hic & in l. fin. ff. quod cuiusquè vniuer. nom. & latiùs in extrauag. ad reprim. in verbo, citatum corpus. Bal. in l. etiam. col. pen. C. de execu. rei iudic. dicit si vniuersitas est congregata personaliter citabitur, quia ista congregatio est quasi quædam persona politica. l. metū. §. animaduertendum. ff. quod met. caus. si verò non sit congregata, ponetur edictum in loco vbi consueuit congregari, per not. in l. nostra, quod non est verum, quia glo. hic intellexit de vniuersitate, quę citanda sit in capitulo, vel arengo, seu cōgregatione. Ange. cōsi. ccxvj. incipi. iam sunt & in l. j. in §. omnibus. colum. ij. ff. quod cuiusque vniuersit. nomin. tenet quòd satis sit citare syndicum vel administratorem vniuersitatis. Idem dicit Guid. Papæ in quęst. cccxxj. & Albe. hic. dum ait, quicquid dicat glo. mos iudiciorū.

tenet

tenet vt sufficiat citare syndicũ vniuersitatis. Hunc articulum tāgit latiùs Socin. in tract. de citatione. articu. xvij. col. pen. dicens cum glos. ista, vniuersitatem citari debere in capitulo vel arengo, aut alio deputato loco. arg. l. iubem⁹. C. de sacrosanct. eccles. Et ꝙ non sufficit citatio facta de syndico vel actore vniuersitatis, quia per talẽ citationem vniuersitas non constituitur in contumacia per l. si ex dolo. in §. j. ff. de dolo. Nec obstat l. j. in fine. cum l. sequen. ff. de acquirend. possession. quia verum est, quòd ea quæ expediunt vniuersitati, fieri possunt per syndicum vel actorẽ vniuersitatis, non autem ea quę nocẽt, vt hic per Barto. Et quicquid dicat Innocen. securiùs est secundum Socin. tenere cum glo. & Bart. hic ꝙ si vniuersitas se congregare nolit, tunc citetur modo hic per Barto. dato: potestatem verò, vel alium officialem, subiungit etiam Socin. citari non sufficere, quia cõtumacia illius nõ nocet subditis l. meminerint. C. vnde vi. idem dicit Ange. in præalleg. § omnibus. adducens tex. l. præses. C. de transact. & Bald. ibidem in §. quòd si nemo. In ciuitate Vercellarum extat statutũ, quod citatio facta in persona consulum vel ad eorum domos sufficiat vbi citāda est vniuersitas districtus Vercellarum. Rectè igitur ad euitādum opiniones prædictas, in literis iustitiæ illustrissimi principis nostri contra aliquam vniuersitatem laxatis poni solet clausula salutaris, decernẽtes citationem faciendā in persona vnius ex cõsulibus vel syndicis loci perinde valere ac si vniuersitas ipsa citata foret & apprehensa. qñque etiam adiungitur, necnon & in persona duorum ex credēdarijs ipsius vniuersitatis. quæ benè not.

SVMMARIVM.

1 *Possidere nõ intelligitur, qui possidetur. Et quomodò procedat. num. 2.*

3 *Iudæus licèt in potestate Christianorum sit, habet tamen filios in potestate.*

L. CCLXI. VLPIANVS.

QVI in seruitute est, vsucapere non potest. nām cùm possideatur, possidere non videtur.

SVMITVR ex legibus in glos. allegatis. Et sic nota quòd possidere
1 † non intelligitur, qui ipse possidetur: vt hic. & l. liber homo. in §. quicquid. ff. de acquirend. rerum dominio. & l. sic eueniet. ff. de adulterijs. Vbi Bartolus intelligit hoc
2 procedere in potestate eiusdem speciei & qualitatis: secus in potestate separata ab illa in qua est ipse: ideò filius familiàs potest esse tutor, & sic pupillum sub eius potestate habere, vt ibi per Bartolum, & Deciũ hic. cui resolutio ista nõ placet, propter regulam textus nostri, & dicti §. quicquid. quæ loquitur de diuersa specie potestatis: ideò sequit̃ cõsiderationem Angeli Aretini instit. qui tutores dar. poss. in principio, quòd in his quę sunt iuris publici non curatur patria potestas. Non est tamen recedendum à prędicta

se satis facturũ, quia vbi opus est fa
21 cto † verba non sufficiunt.l.prima cum glo. suprà si quadru. pauper. fec.dic.Alexan.in consi.xxj.col.fi. vol.j.& Rota in nouis in decis.ccxj.
22 non sufficit † & sic debebant realiter soluere non verbo offerre. maxime, quum vellet Franciscus consequi remedium ędificandi sup muro cõmuni, quod acquirebatur ex implemento & solutione prædictarum expensarum.quo casu necessarium est depositum & consignatio pecuniæ debitæ, iuxta l.acceptam. C. de vsur. & l. obsignatione.C.de solu.vt per Alexan.& Ias.in l.iuris gentium,in princ. in vlt.col.suprà de pact. Bar.& alios in l.prætor in §.si quis paratus.ff.de no.oper.nũ. Alex.& Aquens.in l.si mora.ff.sol. mat.eundẽ Alex.consi.cxxx.col.iij. lib.iiij. Mod.de Fano in tract. de pignor.fo.45.Ias.& alios in l.qui Romæ.in princ. de verb. obli.& Casaneum in consi.xlj. & licèt tota summa non esset clara & liquida,debebat facere illã liquidari dictus Franciscus qui iuuare se volebat ex hoc & prædicto muro.Item offerre partem,& pro residuo dare fideiussorẽ, iuxta tex.not. in l. statu liber si rationẽ.ff.de stat.libe. cum nota. per Alex.& Mod.de Fano pręalleg.etiã in iudicio, quàmuis dicta verbalis oblatio nõ fuisset facta in iudicio: quicquid per contradicentes assereretur, sed extra iudicium,quamuis coram illis qui erãt iudices, vt acta ostendebant.

Secundò respondebã,ꝙ dato,sed non concesso, murum illum fuisse communem, gornam & fistulã nõ posse super illo poni, & fuisse remouendã tanquàm damnosam & nociuam muro cõmuni,vt suprà dixi. Et nihil fuisse super illo ędificatum nec actum ad destruendum ibi superędificatum,quicquid somniando contradicatur ineptè ergo allegabatur in quęstione nostra tex.d. l.Sabinus.

Tertiò ꝙ agebatur vt remitterentur ablata,res in pristinum reponeretur,& spoliatus rebus & possessione sua restitueretur; & sic terminos penitus esse diuersos & separatos, ideò &c.

Ex quibus vt mihi videbat sententiam Curię Cathari ęquam sanctamq; fuisse ostendebam: nec beatum Franciscum sanctiorẽ sententiã in dicta causa proferre potuisse. Et contrariæ opinioni adhęrentes dicere contra casus legum apertissi
23 mos. tamẽ plura vota † collegiatorum reperta fuere contra opinionẽ meã,q̃ pro ea. maior enim pars(vt plerunq; fit) meliorẽ vincit. Et fuere forsan sui cariores q̃ exterus, & iusticia.hoc tamẽ ego iudicare nolo,iudica tu ęquissime lector,qui remotis animi passionibus id melius facere poteris.]

§. Quæ rerum natura prohibentur, nulla lege confirmata sunt.

Expedita fuit in l.impossibilium.suprà eod.tit.

SVMMARIVM.

1 *Pupilli voluntas nulla est.*

L. CL. CELSVS.

PVPILLVS nec velle nec nolle in ea ętate (nisi appo sita tutoris authoritate) creditur. Nam quod animi iudicio fit, in eo tutoris authoritas necessaria est.

IN tex. ibi animi iudicio. exponas, id est in quo intellectus requiritur, siue animi discretio, secundùm Albe.

1 Not. † pupilli voluntatem nullã esse: ideò illum tutore qui eum regat, egere. quicqd enim videt, ignorat, & quid faciat nescit: vt dixim⁹ in l. in eo. in §. pupillus. & in l. pupillum. suprà eod. vbi declarauimus quando dicatur pubertati proximus, doliq̃ue capax: & quomodò tunc obligetur.

SVMMARIVM.

1 *Tempus pro tempore sępè ponitur.*
2 *Dotalia bona non dicuntur esse in bonis mariti.*

L. CLI. CELSVS.

QVOD euincitur, in bonis nostris non est.

DE materia euictionis habem⁹ speciales tit. & amplas scribentium doctrinas, quæ hic non sunt replicandæ: neq; inculcãdæ. Exponi verò debet, euincitur, id est euictum
1 est, vt hic per gl. & Albe. sicq; † tempus pro tempore ponitur, de quo videnda sunt quæ diximus in l. generaliter. suprà eo. Et huiusce regulæ ratio assignari potest. re enim iustè euicta nec actionẽ nec exceptionẽ ad rem illã habeo: ideò nimirùm si non dicitur in bonis nostris. per iura infrà alle. Pro declaratione igitur & intelligentia regulæ & materiæ videbis l. rem in bonis. cũ gloss. ff. de acqui. rer. dom. & l. bonorum appellatione. §. in bonis. suprà titu. proxi. & Dec. in cõsi. cccxxxvij. col. fi.
2 Et mirùm videtur, ꝙ † bona dotalia dicantur non esse in bonis mariti, vt hic per Deci post Bart. quem videbis in l. Lucius. in §. idẽ respõ. el ij. ff. ad munic.

SVMMARIVM.

1 *Beneficium principis alicui datum, non subsistit, si ille erat mortuus. Et quomodo procedat.*
2 *Beneficium mortuo datum quando valeat. Et quid si per ecclesiam datum fuerit, nume. 3.*
4 *Mortuus quando possit sepeliri in loco ei viuo prohibito.*
5 *Mortuus laudari potest.*
6 *Beneficij interpretatio ad concedentem spectat.*

L. CLII. CELSVS.

NERATIVS cõsultus, an quod beneficium dare se quasi viuenti Cęsar rescripserat, iam defuncto dedisse existimaretur. Respondit non videri sibi principem, quod ei quem viuere existimabat, concessisset, defuncto cõcessisse. Quem tamẽ modum esse be-

neficij sui vellet, ipsius ęstimationem esse.

SVNT duo dicta. Primum, quod priuilegium alicui tanquàm viuenti datum mortuo nō competit. Secundum, quod interpretatio beneficij ad principem concedentē spectat: ideò ipsius ęstimationem esse dicit, hoc est considerationem, iuxtà illud Ouidianum.

Haec quicunq; leget, si quis leget, aestimet ante.

Prius enim rem ęstimamus, hoc est cōsideramus: deinde existimamus, id est iudicamus.

In tex. ibi, quasi viuenti. non credas esse notam improprietatis, sed voluit Iuriscōsult. dicere tanquàm viuenti, patet ex sequentibus ibi, quē viuere existimabat. In eo. tex. ibi, quem tamē modum. exponitur & declaratur secundū Alberi. id est vtrum ad hęredem transire debeat vel non.

1 Not. primò ex tex. quòd † si princeps ei quem viuere opinabatur, beneficium dederit, & ille mortuus cōperiatur, cōcessio non subsistit. Ratio est in promptu, quia in interpretatione huiusce beneficij, seu priuilegij mens concedentis attendi debet. ca. cùm tu de rescript. ca. Inter alia. de senten. excom. l. ex facto. in prin. cum ibi not. per Ias. in iij. not. ff. de vulg. sed in proposito nostro mens principis fuit viuenti dare: ideò mirùm nō est si non tenet concessio comperto quod mortuus sit.

Sed refragari videtur text. in l. si iam facta. ff. de cōdi. & demon. vbi legatum à testatore sub cōditione casuali factum debetur, licèt conditio ante testamētum impleta esse ignorabat o testatore, cū multis aliis iuribus allegat. per Alex. in consil. cxlvj infrà adducto. per quae iura dicunt docto. quod si Papa mandauerit alicui prouideri de primo beneficio vacaturo in certa ecclesia, prouideri poterit de beneficio quod tempore datę vacabat, licèt pontifex vacarę ignorasset. Item quod si testator centū legauerit pro Berta maritanda, debebuntur, quamuis nupta esset testamenti tempore. Item quod cōcessio Pontificis de testando facta alicui incapaci, Cardinali puta, vel Episcopo de bonis acquisitis ex beneficiis, trahitur ad testamentum ante huiuscemodi concessionem & licentiam factum, quod ex tali indulto cōfirmatur. Et similiter mandatum ad contrahendū matrimonium cum tali factum, operatur, licèt tunc iam esset cōtractum, & ratificationem inducit: vt de istis tradit Alex. in consi. cxlv. lib. v. Et aliqua ex prędictis declarat Soci. in dicta l. si iam facta. & Brun. Asten. in suo tract. de rebus seu dispositionibus dubiis, fol. xxx. capite incipi. dispositio circa aliquid faciēdum an trahatur ad iam factum.

Rēspōderi potest, quod in praedictis non cessat mens legantis, mandantis, vel cōcedentis, nec causa impulsiua aut finalis, prout cessat in terminis istius legis, vt dixi. ideò nimirum si dispositio fortitur effectum, licèt eo tempore actus explicandus ex forma verborū dispositionis factus comperiatur: vt sentiūt etiam Alexan. Soci. & alij praelleg. & pulchrè Alex. in cōs. xcv. col. iij. lib. vij.

vbi

vbi consuluit non valere gratiam à
summo Pōtifice impetratā de con-
sequendo certum quid pro nuben-
do, si filia jam nupta erat: quia licèt
vt dictum est, quando testator sub
ea conditione legat, debeatur lega-
tū, licèt filia nupta sit: quia ibi nul-
la culpa surreptionis vel obreptio-
nis committitur per legatariū; ideò
nō efficitur indignus legato; secus
tamē in impetratione facta seu quę
præsumitur facta ad postulationē
supplicantis: quo casu literę gratio
sæ vitiantur, siue surreptio aut ob-
reptio fuerit, causa inductiua & fi-
nalis ipsius gratiæ, siue impulsiua,
adeò ꝙ cōcedēs surreptione cessan-
te concessurus fuisset, sed nō ita de
facili aut leui. c. postulasti. de rescr.
Propterea etiā infertur, ꝙ licèt suffi-
ciat, ꝙ qualitas reperiatur inesse tē-
pore quo dies dispositionis cedit. l.
si cognatis. ff. de reb. dub. si quis ta
men alicuius beneficij expectatiuā
impetrauerit vti Papæ familiaris,
cum tunc talis non esset, sed posteà
effectus est, concessio non valet, ces
sat enim mens concedentis, qui ad
initiū se retulit: ita consuluit Bald.
in consilio, ccccxlvij. incip. Petrus
lib. iij.
2 Nunquid autem † mortuo bene-
ficium dari possit. Deci. hic conclu-
dit non posse mortuo legari, nec li-
teras dari, neq; doctoratū conferri;
si tamen priuilegiū conueniat etiā
mortuo, vt ꝙ in ciuitatem deferri
possit, qui viuens ibi stare non pote-
rat, concedi dariq; valebit; vt per
eū. De quo pulchrè p Abb. & Felin.
in c. à nobis, el ij. de senten. excom.
assignātes rationem cur mortuus
doctorari nequeat, sed benè milit-
tia dignitateque exornari. Ecclesia
3 † verò cōmunicat thesaurum suū
etiam mortuis, ad quos saltem per
modum suffragij summi pōtificis
se extēdit authoritas & potestas: vt
per Feli. in tract. de indulgentiis in
questio. incip. hodie mecū eris in
4 paradiso. col. vij. Et ꝙ † mortuus
nequeat ad sepulturam deferri, vbi
viuus commorari prohibeatur, prę
terq̄ ex licentia & beneficio princi-
pis, est tex. in l. ij. suprà de cad. pu-
nit. Et his diebus præteritis occiso
quodam nobili bannito Mediola.
in hac ciuitate Vercel. illius affines
& amici nec à Senatu nec à Cęsare
impetrare potuerūt vt posset ibidē
sepulturæ tradi. De qua materia est
etiam tex. not. in c. sacris. de sepul.
& not. Felin. in c. mulieres. el ij. de
sent. excom. Dec. in l. ij. C. qui testa-
men. face. pos. Hippo. de Marsil. li-
mitantem in ossibus delatis in l. fi.
col. penult. ff. de quæstio. Et quem-
5 admodum † mortuus beneficio cō
donari potest, vt dictum est, & lau-
dabiliùs extolli. cap. religiosus. de
reliquijs & veneratione sanctorum
in sexto, iniuria & offensa affici. §.
soluta. in authen. de nupt §. primo,
vbi latè Ange. insti. qui & ex qui.
caus. maio. nō pos. Bart. in l. prima,
ff. de his quibus vt indi. & Bald. in
l. sororem. C. eodem titulo.
6 Secundò not. beneficium † prin
cipis ab ipso principe esse interpre-
tandum. de quo est text. optimus
in l. ex facto. in principio vbi latè
Iason in iij. not. ff. de vulg. & tradit
Roma. in consi. ccccxciiij.

L. CLIII. MARCELLVS.

EA quæ in partes diuidi non possunt, solida à singulis hęredibus debentur,

SVMITVR ex l. ij. in §. & harũ. & §. ex his. vbi latè scribentes. ff. de verb. oblig. & in §. Cato.

§. In re dubia benigniorẽ interpretationem sequi non minùs iustiùs, q̃ tutiùs est.

EXPEDITA est in l. semper in dubiis. suprà eod.

SVMMARIVM.

1 *Dictio, perinde, quãdo fictionẽ denotat.*
2 *Aditio hæreditatis retrotrahitur ad tempus mortis.*
3 *Possessio non transit, nisi apprehẽdatur.*
4 *Repudiatio retrotrahitur ad tẽpus mortis vt aditio.*

L. CLIIII. CELSVS.

OMNIA ferè iura hęredũ perinde habentur, ac si continuò sub tempore mortis hęredes extitissent.

SVMITVR ex legibus in glo. alleg. & ex l. hęres quandocunque. ff. de acquirenda hęreditate, vbi clariùs dicitur, hęres quandocunque hęreditatem adeundo, iam tunc à morte defuncti successisse defuncto intelligitur.

In tex. ibi, hęredum iura, id est, quæ transeunt ad hęredes. & quod subiungit à tempore mortis, intelligitur, id est, immediatè post mortem, secũdum Alb. hic, & probatur clarè in d. l. hęres. ibi, à morte de-
1 functi. In eod. tex. ibi, † perinde &c. vt infrà dicetur denotat fictionem, idq; est regulare, nisi ponatur in his quæ sunt iuris. tunc enim veritatẽ denotat: vt per Alex. in l. si quis vi in prin. ff. de acquir. poss. de quo vide Aret. & Ripam in l. rein quæ nobis. col. j. illo eod. tit.

2 Not. φ † aditio hęreditatis retrotrahitur ad tempus mortis: perinde est enim ac si immediatè hęreditas fuisset adita & iura acquisita, & sic est per viam fictionis non veritatis recto tramite. Quod facit ad quæstio. de qua hic per Deci. & latiùs Are. in dicta l. hæres. vbi regulam legis nostræ inducit ad quasdam not. quæst. Vtitur autem hic Iurisconsultus temperamento, ferè, ad denotandum regulam non semper procedere, exempli gratia, vbi extrema quæ requiruntur in fictione translatiua de tempore ad tempus non sunt habilia, vt in casibus not. per gloss. in dicta l. hęres quandocunq;. & in l. hęres in omne. eodem tit. & in regula nostra vbi Dec. aliũ adiungit casum. faciunt quæ vidimus in regula, quę legata. suprà eo.
3 Potes alium casum addere † de possessione, quæ translata non fingitur, neque transit, nisi apprehendatur. l. prima. §. Scęuola. suprà si quis testam. lib. & l. cùm hęredes. suprà de acquirenda poss. & sic acquiritur, solùm à die apprehensionis: nisi

nisi quantùm ad complendam cœptam præscriptionem. intelligitur enim eo respectu possessio in hęreditate fuisse, & in hęredem transire etiam sine apprehensione. l. cœptā. & l. nunquam. §. vacuum. ff. de vsu cap. & hoc singulari quodam iure receptum est: vt dicit tex. l. penulti. in §. nõdum. de vsucap. de quo per Bart. & scribentes in l. si is qui pro emptore. vbi Iason colum. xlv. illo eodem titulo.

Postremò not. quòd sicuti hęreditatis aditio ad tempus mortis retrotrahitur, eodem modo † repudiatio ad dictum tempus retrotrahitur. Are. pulchrè in cons. cl. incip. visis diligenter. ad fin. iiij. colum. Sic etiam in iure accrescendi. eodē enim modo retrotrahitur, ne contingat quem decedere pro parte testatum & pro alia parte intestatū: vt per doct. in l. re coniuncti. vbi Ripa col. xxv. ff. de leg. iij.

4

SVMMARIVM.

1 *Hæredis appellatione veniunt omnes hæredes in infinitum. Amplia nume. 2. 3 4. 5. & 6. Limita nume. 8. 10. 11. 12. 13. & 14.*

Papa dicitur successor Petri, licèt fuerint plures intermedij post. nu. 2.

7 *Libellus in quo quis dicit se hæredem in solidum, cum habuerit fratrem qui decessit post immixtionem, sustinetur & valet.*

9 *Hæredis appellatio comprehendit omnes hæredes ex mente & vtilitate, secus de propria vocabuli significatione.*

L. CLV. MODESTINVS.

QVi per successionem quãuis longissimam defuncto hęredes extiterint: nõ minùs hęredes intelliguntur, quàm qui principaliter hęredes extiterunt.

IN TEX. ibi principaliter, idest immediatè, secundum Alber. hic.

1 Not. quòd appellatione † hęredis, veniunt omnes hęredes in infinitum. Ad idem l. hęredis appellatione. & l. sciendum. suprà titu. j. & l. si quis filium. §. fi. ff. de acquiren. hęre. cū alleg. per Alex. in cons. xlix. lib. vj. & est antiqua iuris regula: vt dicit tex l. fi. C. de hęre. insti.

Ampliatur regula ista quatuor modis per Ias. in d. l. fi. & in §. fi. d. l. si quis filium. cuius dicta eo tacito transcribit hic Dec. Prima amplia-

2 tio est, vt † procedat etiam in alio successore. c. j. de homic. in vj. cum ibi not. per Gemi. vbi Inno. Papa se Petri successorem dicit, cum tamen multi fuerint medij, vt hic per Dec. & Ias. in d. l. fi. & in d. l. si quis filiū. in § fi. col. j. de acqui. hęre.

Secunda ampliatio, vt procedat

3 † regula etiam in eo qui non est hęres hęredis, verū ei successit alio titulo vniuersali non hęreditario, vt dicatur hęres principalis defuncti, quamuis non sit hęres hęredis. tex. est singul. in l. j ff. de castren. pecul. secundū Ias. ibidem. & Ro. in sing. 690. vbi mille effectus mirabiles ex hoc sequi dicit: & ꝙ contra illū tex. quilibet prima facie responderet.

sed & si illum tex. quis nõ vidisset, posset istud dictum facile probare per regulam l. in pari §. hi qui. infrà eod. tit.

4 Tertiò extende † etiam in implemento conditionũ, quæ licèt in forma specifica impleri debeant, dando tamen heredi heredis impleri dicuntur. l. si statulibera. §. non solũ. & §. si filiusfam. ff. de statulibe. l. cũ ita datur. §. fi. ff. de cond. & demõn. vt hic per Dec. & Ias. loco præalle.

5 Quartò amplia † etiã si dicatur scriptis heredibus, venit tamen heres heredis. l. j. vbi Bal. not. C. quor. lega. l. cum filio. in verbo. scriptos. ff. de vulga. tradit Ias. loco præalle. Quod mirum videtur: quia vbi est mentio de herede scripto, intelligit de herede ex testamento: sed vbi de herede simpliciter, intelligitur tàm de herede ex testamento, q̃ ab intestato: vt per Alex. in consi. xlix. col. fi. lib. vj. Dec. hic sequit distinctionem Corn. in consi. lxix. lib. iiij. ꝗ vbi eadem est ratio veniant omnes in infinitum: aliàs secus. Eandé cõclus. sequitur etiam simpliciter Alciat. in l. heredis appellatio. ff. de verb. signi. ꝗ non ex vi verborum, sed propter vtilitatem receptum sit cõtineri heredem heredis, licèt scriptus non sit, quãdo nulla verisimilis affectio magis in herede scripto considerari potest, quàm in nõ scripto. vbi ergo vel particularis affectio ostenderetur, aut mens testatoris demonstraret magis in scripto, quàm in non scripto herede, tunc de scripto tantummodò intelligeremus dispositionem.

Quintò & vltimò amplia nõ solùm in herede vniuersali primi testatoris, † sed etiam in herede millesimæ partis: secundum Bald. in d. l. fi. in ix. quæst. argu. l. quæ de tota. ff. de rei vendi. declarando tamen vt ibi per Corne. in j. col.

6

Ex hac regula inferunt docto. ad quæstionem. dixit † quidam se patris insolidum heredem, & cõuenit insolidũm debitorẽ paternum, inde apparuit patrem decessisse relictis duobus filiis, qui paternæ hereditati se immiscuerunt, quorũ alter posteà decessit, cui dictus actor successit: dubitatur an libellus fuerit aptè conceptus, vel non, possitq; cõdemnatio sequi, vel debeat absolutoria ferri? & doctor. communiter concludunt sustineri dictum libellum, & sequi debere condemnationem. argu. text. nostri, vt per Ias. & Corne. in d. l. fi. & Ias. in §. hęc verba. in secundo notab. infrà alleg. & in d. l. si quis filium. §. fi. col. j.

7

8 Limitatur nunc primò hęc regula † nisi fieret mentio de heredibus cum adiectione suprascriptis vel infrascriptis: quia nunc non veniunt heredes heredum: secundum Bart. in l. qui liberis. in §. hęc verba. per illum tex. ff. de vulga. Quia infrascripti dicũtur heredes qui legi possunt. l. j. suprà de his quæ in testa. delen. cum dictis Iaso. in locis præalleg. & Dec. hic ponũtq; not. Alex. in consi. clxxiij. lib. v. & Dec. in cõs. cccclxv. col. ij. & ccccxiij. col. ij. ipse tamen Deci. hic & Alcia. in d. l. heredis appellatio. sequitur distinctionem Corne. in præalleg. consi. lxix. lib. iiij.

9 † ꝗ licèt generaliter loquendo prædictis casibus heredes heredum

dum nō contineantur: secùs tamē quando militaret eadem ratio magis ex mente & vtilitate, q̃ ex propria significatione vocabuli. Alios not. effectus & differētias resultantes ex denominatione hęredis scripti, potiùs quàm ex denominatione hęredis simpliciter prolati, ponunt Aret. in l. j. col. v. versi. secūda ratio. ff. de testamen. & Alex. in l. ij. in glo. falsum. ad fi. C. de edict. diui.

10 Secundò limita † in pœnalibus, si enim testator grauasset hęredem sub pœna aliquid facere, non comprehenditur hęres hęredis: quia in pœnalibus & sic in odiosis non proceditur ita per coniecturas, verum liquidißimè probari debet: vt hic p Deci. & Ias. in d. l. fin. col. ij. Si enim testator mandat hęredi, ꝗ cōstruat monumētum sub pœna, si scriptus hęres intra tempus deliberandi decedat, & ei⁹ hęres ex iure deliberandi transmisso hęreditatem testatoris adiit, & non facit monumentū, non incidit in pœnam l. mulcta. ff. de condi. & demon. Idem est si primus hęres adiuit hęreditatē, & decessit intra tempus per testatorem aßignatum ad faciendum monumentum, ita ꝗ non fuit in mora: si enim hęres eius non facit, nōn incidit in pœnam. argu. d. l. mulcta. in prin. Intelligendo sanè quando nominatim iniunctum fuit primo hę redi, vt quia dixit testator infrascriptus hęres meus faciat &c. secundū Bart. consi. lxv. Andreas. quē refert & sequitur Corn. in d. l. fi. col. ij. secùs itaq; videtur in casu per Bart. formato, secundum Corn. ibidem Et meritò, nam l. mulcta. per quam se fundat, probat ꝗ in vltimis voluntatibus nō receditur à persona, sed si onus sit iniunctum hęredi, & hęres hęredis censetur hęres primi, si in eo verificatur mulcta non receditur à persona, vt ibi per Corne. de quo artic. tangit etiam Ias. in præalleg. §. fi. col. fin.

Tertiò intellige prædicta procedere largo modo & impropreiè: vt dicit glo. in d. l. hęredis appellatio. & est tex. in l. fi. in §. fi. in verbo, videtur. ff. de vulga. vt ibi not. Aret. & Dec. hic. facit lex nostra in verbo intelliguntur, quod improprietatem denotat: secùs † ergo ex proprietate sermonis. Quod confundi videt per tex. in d. l. fin. qui vtitur verbo, esse, quod veritatem & proprietatē importat. hunc artic. plenè discutit Ias. in d. l. si quis filium. in §. fi. vbi tandem concludit ꝗ hęres hęredis verè & propriè dicat testatoris hęres, licet per mediam personam. & sequitur Alcia. in d. l. hęredis appellatio. Intellige in his quæ iuris sūt, & quę verè propriè transeūt ad hęredes: alias secùs: vt hic per Dec. Faciunt quæ latiùs statim dicam.

11

Quartò limita istā regulam procedere vbi fit mentio hęredis super re transitoria ad hęredes: regulariter enim intelligitur de quocunq; hęrede in infinitū, iuribus prealle.

12 secùs vbi † fieret mētio hęredis super re de sui natura non transitoria ad hęredem: quia de primo hęrede intelligitur, vt in substitutione conditionali. l. si ex pluribus. ff. de suis & legiti. pulchrè Anchat. in consil. cxxxj. incip. pro & cōtra. vel etiam in materia vsusfruct⁹. l. antiquitas. C de

C.de vsufruct. ne proprietas domino reddatur inutilis sublata specie consolidationis. & in quibusdam aliis casibus not. per Alciat. in d.l. hęredis appellatio. & priùs p Alex. not.in consi.lxix.lib.vj.

Quintò limita & intellige regulam procedere quãdo terminus hęres, profertur à lege vel statuto, vt veniant omnes in infinitum per iu
13 ra præalleg. † secùs si proferatur à testatore: quia intelligit de primo tantum, nõ de aliis.d.§. hęc verba. secundum Bald. Angel.& Paul. de Cast.sed Ias.in iij.not.reprobat hãc doctrinam per dict.l.in annalibus. C.de lega.& d.l.fi.C.de hęred.insti. vbi verbum, hęres, à testatore profertur,& tamen intelligitur de hęredibus in infinitum:Et propterea cõcludit Ias. loco præallega. post Comen. iura præalleg. loqui quando testator facit mentionem de hęredibus alterius, non de suis:eoq; casu non solùm de primis intelligi, sed in infinitũ: quia ratio cur testator ibi nõ magis intellexerit de primo quàm de aliis hęredibus est: quia fortè non magis cognoscebat primos quàm alios: secùs quando testator mentionem facit de hęredibus propriis: tũc enim intelligitur de primis ad quos præsumitur habuisse affectionem.d §. hæc verba. vt ibi per eum post Bald. in d.l. fin. in iiij.oppo.de quo arti. tangit etiã Anch.& Alex.in consiliis præalleg.

Duas alias limit. ponit Ias. in d. l.si quis filium.in §.fi. col.fi. quan-
14 do † testator vsus fuisset hoc pronomine,meo hęrede, aut dixisset ipse hęres:quia facit relationem personalissimam. Sed nisi alia coiectura mentis concurrat, hęc non procedunt, secundũ Alciat.loco præalle. & verè confunduntur per generalitatem istius regulæ cum aliis suprà allegatis.

15 Nunquid autem †prohibitio de non alienando facta hęredi, porrigatur ad hęredes in infinitum? ponit vnum verbum Dec. hic in fin.& Alexan.in consi.præalleg.lxix. latè examinant scribentes ordinariè in §.diui.l.filiusfa.ff.de leg.j.

SVMMARIVM.

1 *Expressa plus nocent quàm suppressa quantùm ad annullandum actum.*
2 *Libellus in quo est expressa actio inepta non valet de iure ciuili:secùs canonico.*
3 *Expreßio magis prodest in nouatione, quam suppreßio.*
L.fin.C.de nouatio.ornatur.
4 *In contractibus taciti & expreßi par est virtus.*
5 *Expressum quid dicatur,et quid tacitũ.*

L. CLVI. MODESTINVS.

EXPRESSA nocent, non expressa nõn nocent.

SVMITVR ex l.nõnunquàm. ff.de condi.& demon.vbi est notabilior & plenior glo.q̃ hic.Et Iuriscõsult.ibi alio modo hoc dici posse docet,dum ait, Nonnunquàm contingit vt quędã nominatim expressa officiant,quãuis omissa tacitè intelligi potuissent, nec offutura essent,exẽplificando vt ibi.Idem subiungit,dictum est,expressa nocent, non

non expressa non nocent. sicq; regula ad oppositum potius facieda videbatur, prout dicto nonnunq̃, ibi posita indicat. Sed vt omnia recte procedant, considerari possunt quęda conclusiones, & tradi certæ regulę secundū glo. & doctores.

1 Prima regula est, † quantùm ad vitiandum seu annullandum actū plus nocent expressa quàm suppressa, & sermo q̃ taciturnitas: vt hic & d.l.nonnunquàm. & l.si in diem. §. fi. eodem titu. & l.actus legitimi. suprà eod.ita Alexan in l. cùm quid. col.ij.ff.si certum pet. dicens sic intelligi regulam istius legis nostræ quādo enim expressio actus corruptiua facta fuit, de vitio manifestè apparet: secùs vbi non fuit expressum. Vnde nimirùm si apparentia magis inficiunt, q̃ latenter existentia, quæ in benigniorem partem interpretari possunt. Ideò non valet libellus, in quo quis petit se mitti in possessioné vigore edicti diui Adriani, quod est sublatum & correctū. Item si exprimitur actio incōgrua libellus nō subsistit.l.j.§.j.ff.si mens. fal.mod. dix. quia propter vitiū visibile expressa nocent, vt hic. & tradit Bald. in l.fin. col.iij.C. de edict.

2 diui. Subiungens, ꝙ † licèt de iure ciuili propter expressionem ineptæ actionis non procedat libellus: secùs tamen de ęquitate canonica, secundum quā siue actio causæ præmittatur, siue causa actioni præcedat: quia quādo superfluo additur non nocent, ex quo etiā sine actione sufficit ipsa naturalis iustitia ex causis resultans. quod dicit esse notab. Et ad exemplum positum in d. l.nonnunquàm. vide ibi Paulū de Cast. assignantem rationem diuersitatis. & scribētes in l.j.ff.de legat.j. Item pro limitatione prędictorū, vide quę pulchrè ponit Aquen in l.j. ff.de offi.assess.

Secunda cōclusio seu regula gl. hic, & in dicta l. nonnunquàm. est

3 ecōtrariò, quòd † expressio prodest magis quàm taciturnitas, vt in casu l fi.C.de nouatio. quia hodie nō fit nec inducitur nouatio nisi expressè agatur De quo articulo si volueris, vide plenè Fulgosium in cōsilio cxxx. Alexan. consi.x.colū.iij. & consi.xiij.colum.ij.lib.ij.& 72.in eo.& in vj.vol.cons lxxij.& clxxiij. in vij volu.Barb.consi.xix. colum. fin.lib.j. & consi. xxxvi. in eodem. & consil.lxxxvj. in secundo articul. lib.iiij.Soci. consi.xxj.lib.j. Rimin. in l.pacta nouissima. in glo.j.C.de pact.Iaso. in l.singularia. colū.xiij. si certū petatur. & l. ita stipulatus. in tribus vltimis colum. de verboꝝ obligationibus. Dec. in consi.cccc. Mod.Papien.in l.cùm quid. col.vj. & in l.lecta.in ix.nota. si cert. peta. & Moder. Asten. in tracta. de augmento in iiij.quæstione tertię quæstionis principalis fol.vij.& in alijs casibus de quibus per glo. in dicta l. nonnunquàm. & aliqualiter hic extendit Decius.

4 Tertia conclusio † in contractibus regulariter taciti & expressi par est virtus.l. cùm quid. suprà si cert. pet. Quod procedit in his quę sunt de natura cōtractus, & ex prouisione legis potiùs, quàm ex intentione partiū: vt hic per Dec.latiùs per omnes in d.l. cùm quid. Et dicitur

expressum

5 † expressum, quod voce profertur, vel scriptura apparet: tacitũ quod colligitur per rationẽ intellectus, seu quod virtualiter comprehenditur, seu quod venit in cõsequentiã expressi. Bald. & Imo. in l. illud. ff. de acqui. hęred. & in l. fi. col pen. C. de insti. & substi. vbi Bald. dicit illud esse tacitũ, quod magis intellectu percipitur, quàm locutione exprimatur. arg. l. ratum. ff. de solut. Et certè tam expressum, quàm tacitũ pluribus modis dicitur, vt latè perscribẽ. maximè Moder. in l. j. suprà de vulg. Bart. & alios in l. precibus. C. de impub. & aliis substit. & Dec. in l. sicut certi. in tertio not. C. de milit. testa. & de edict. diui. in l. fin. col. ix. & Ruyn. in §. & quid si tantũm. colum. xxxvj.

L. CLVII. MODESTINVS.

PRIVILEGIA quædã causæ sunt, quædam personę: & ideò quædam ad hęredes transmittuntur, quæ causæ sunt: quæ personæ sunt, ad hęredes non transeunt.

EXPEDITA est suprà in l. in omnibus causis id obseruatur.

SVMMARIVM.

1 *Honestum præfertur licito.*
2 *Mulier subdita non potest cogi ad coriZandum in castro domini.*
3 *Meretrices possunt cogi signum deferre, vt ab aliis cognoscantur.*
4 *Maritus potest cogi ad dimittendum concubinam.*
5 *Licitum per leges contra honestum quomodo intelligatur.*
6 *Monachus nondum professus institutus à patre in tota hæreditate, si non profiteatur, & si profiteatur in xxv. libr. Non valet conditio.*
7 *In cõtractibus bono viro nõ licet decipe.*

L. CLVIII. MODESTINVS.

SEMPER in cõtractibus nõ solũm quod liceat, considerãdum est: sed & quod honestum est.

AD IDEM est tex. in l. nõ omne. infrà eod. & in l. semper in coniunctionibus. ff. de ritu nupt. vbi gl. exemplũ ponit in l. si qua mihi, hic etiã per glo. alleg. vide tu aliud pulchrum exemplum per Dec. in l. precibus, col. ij. C. de impub. & aliis substitutio. De materia honesti, vide Cicer. in iij. officio. Cum aliqua species vtilitatis nobis, inquit, obiecta est, nos commoueri necesse est: sed si cùm animum attenderis, turpitudinẽ videas adiuncta ei rei quę speciem vtilitatis attuleris, tunc vtilitas non est requirenda, sed intelligendum, vbi turpitudo sit, ibi vtilitatem esse nõ posse, á te mi Cicero, inquit, peto vt mihi cõcedas nihil præter id quod honestũ sit esse propter se expetẽdum; quodq; Aristo. placet necesse est quod honestum sit, id esse aut summum, aut solum bonũ. Facit ad hanc regulam. tex. cum glo. in l. reprehendenda. C. de instit. & substit. sub condit. fact. & in §. j. l. iustitia. ff. de iusti. & iur. vbi. † inter

1 † Inter præcepta iustitiæ iurisconsultus in primis constituit, ꝙ quis honestè viuat: vnde ius honestatis ab omni superioritate est exēptū. l. quod ex libera. C. de oper. liberto. Ex quo textu īferebat ibi Bald. mu-
2 lieres † alicui domino subditas ad trepudiandum seu corizandum in castro domini compelli non posse, neque debere, vt hic refert Deci. & prius Iacob. de sancto Georg. in trā ctā. de homag. ad fin. Et minus dicas posse exigere prima connagia secundum cōsuetudinem, imò corruptelam aliquorum locorum, quę tanquàm diabolica rectè fuit extirpata. Infertur etiam ex præmissis, ꝙ
3 † meretrices cogi possunt signū deferre, vt ab honestis mulieribus cognoscantur: & inhonestè viuentes à vicinia honestarum mulierū ex-
4 pelli possunt. Et pariter † cogi potest maritus ad dimittendum concubinā, vt hic per Dec. & per Aquē. & Zasium in d. §. j. l. iustitia. vbi et tradunt, quòd si consanguinea impudicè viuat, licenterque discurrat ad honestè viuendum, per iudicem compelli potest, maximè quando statuto vel respublica ex tali impudicitia læderetur. Sed ista quę Dec. & præallegati congerunt, benè inferuntur ex d. §. j. l. iustitia. sed non ex tota lege nostra loquēte in principio de licito. non enim prædicta licita sunt. Præterea quomodò sta-
5 re potest † licitum quid esse per legem cōtra honestatē. iustitia enim honestatis pars est, vt i primo offic. ait Cice. & Card. Alex. in ca. erit autem lex. col. ij. dist. iiij. nā & quod decet honestum est, & quod honestum est, decet, secūdum Cicer. nec subsistit lex nisi sancta & honesta d. c. erit. & l. ij. ff. de legib. glo. in d. l. semper in coniunctionibus. oppositionem sentiens intellexit, licere, videlicet de iure stricto: quia tamen inhonestum, non fuisset per legē licitum, neq; concessum. quod no. & ꝙ in omni negocio requiratur honestas, seruandusque sit semper honestus modus, tradit plenè in summa Ange. in verb. honestas.

Facit etiam hæc regula secundū
6 Albe. hic ad notab. quæst. de † eo qui intrauit religionē fratrum minorum, nec dum professus fuerat. pater condidit testamentū filio hærede instituto sub conditione si nō profiteretur in ordine, quòd si profiteretur in libris xxv. tantum instituebat: an admittatur talis conditio? quod dicendū videbatur, quia in libera voluntate filij est egredi, aut profiteri: ergo potestatiua est conditio sub qua leges instituti filium permittunt. l. suus. ff. de hære. instit. Oppo. dicit Albe. se cōsuluisse. quia licet licitum sit egredi, non tamen honestum: ideò cōtinet turpitudinem quandā, & per cōsequēs impossibilitatē. quia ea videnť impossibilia, quæ salua honestate fieri nō possunt arg. l. nepos Proculo. sup. tit. j. ideò talis conditio sm Albe. apponi non potest. l. filius. l. quidam. & l. conditiones. suprà de cōd. inst. sed melius allegasset text. in auth. de sanct. epis. in §. sed & hæc præsenti. & not. in c. in præsentia. de proba. quia talis conditio nō est licita, imò habetur pro non scripta: qa retrahit à religione & à vita contempla-

tenet vt sufficiat citare syndicũ vniuersitatis. Hunc articulum tãgit latiùs Socin. in tract. de citatione. articu. xvij. col. pen. dicens cum glos. ista, vniuersitatem citari debere in capitulo vel arengo, aut alio deputato loco. arg. l. iubem⁹. C. de sacrosan ecclesi. Et quod non sufficit citatio facta de syndico vel actore vniuersitatis, quia per talẽ citationem vniuersitas non constituitur in contumacia per l. si ex dolo. in §. j. ff. de dolo. Nec obstat l. j. in fine. cum l. sequen. ff. de acquirend. possession. quia verum est, quòd ea quæ expediunt vniuersitati, fieri possunt per syndicum vel actorẽ vniuersitatis, non autem ea quę nocẽt, vt hic per Barto. Et quicquid dicat Innocen. securiùs est secundum Socin. tenere cum glo. & Bart. hic quod si vniuersitas se congregare nolit, tunc citetur modo hic per Barto. dato: potestatem verò, vel alium officialem, subiungit etiam Socin. citari non sufficere, quia cõtumacia illius nõ nocet subditis l. meminerint. C. vnde vi. idem dicit Ange. in præalleg. § omnibus. adducens tex. l. præses. C. de transact. & Bald. ibidem in §. quòd si nemo. In ciuitate Vercellarum extat statutũ, quod citatio facta in persona consulum vel ad eorum domos sufficiat vbi citãda est vniuersitas districtus Vercellarum. Rectè igitur ad euitãdum opiniones prædictas, in literis iustitiæ illustrissimi principis nostri contra aliquam vniuersitatem laxatis poni solet clausula salutaris, decernẽtes citationem faciendã in persona vnius ex cõsulibus vel syndicis loci perinde valere ac si vniuersitas ipsa citata foret & apprehensa. quinque etiam adiungitur, necnon & in persona duorum ex credẽdarijs ipsius vniuersitatis. quæ benè not.

SVMMARIVM.

1 *Possidere nõ intelligitur, qui possidetur. Et quomodò procedat. num. 2.*

3 *Iudæus licèt in potestate Christianorum sit, habet tamen filios in potestate.*

L. CCLXI. VLPIANVS.

QVI in seruitute est, vsucapere non potest. nam cùm possideatur, possidere non videtur.

SVMITVR ex legibus in glos. allegatis. Et sic nota quòd possidere
1 † non intelligitur, qui ipse possidetur: vt hic. & l. liber homo. in §. quicquid. ff. de acquirend. rerum dominio. & l. sic eueniet. ff. de adulterijs. Vbi Bartolus intelligit hoc
2 procedere in potestate eiusdem speciei & qualitatis: secus in potestate separata ab illa in qua est ipse: ideò filius familiàs potest esse tutor, & sic pupillum sub eius potestate habere, vt ibi per Bartolum, & Deciũ hic. cui resolutio ista nõ placet, propter regulam textus nostri, & dicti §. quicquid. quæ loquitur de diuersa specie potestatis: ideò sequitur cõsiderationem Angeli Aretini in-stitut. qui tutores dar. poss. in principio, quòd in his quę sunt iuris publici non curatur patria potestas. Non est tamen recedendum à prę-

d cta

dicta declaratione Bartoli vera, & communiter approbata, vt per Felinum in c. Iudæi. col. ij. circa finem. de Iudæis. ponentem propterea, quod
3 † licèt Iudæi sint in potestate Christianorum, habent nihilominus filios in potestate. Et pater effectus monachus, licèt sit in potestate Abbatis: habet tamen filios in sua potestate, quicquid dixerit Bartol. in dict. l. sic eueniet, contra quē post Bald. tenet etiā ibi Alex. in apostil. Et ciues licèt sint in potestate principis, filios tamen habent in potestate. Nec obstat. l. sic eueniet, quia propriè loquitur de patria potestate, quam quis habet suprà se, nō de alia. Nec restagatur præsens regula, & dict. §. quicquid. quia loquūtur de eadem qualitate possidendi. Accedat etiam regulæ nostræ pulchrū simile de minore xxv. annis, qui tutor esse non potest, cui enim (inquit textus in l. fi. C. de legitim. tutel.) ferendum est eundem esse tutorem, & sub tutela constitui, & iterum eundē esse tutorem & sub cura agere, hæc certe & nominum & rerum fœda confusio est.

SVMMARIVM.

1 *Alienatio propriè dicitur, cùm dominium transfertur.*

2 *Alienationis verbum in rescriptis accipitur, etiam si res tantùm sit ablata.*

3 *Alienationis verbum latè patet.*

L. CLXII. VLPIANVS.

NON alienat, qui duntaxat omittit possessionē.

SVMITVR ex §. sunt & alia. l. Item si res. suprà de alie. iudic. mut.
1 causa fact. Alienatio † ergo propriè dicitur quando transfertur dominiū. l. j. C. de fun. dot. l. alienatū. suprà de verbo. signifi. & c. Episcopi. de reb. eccles. non aliena secus si amittatur possessio. Ideò licèt prohibita sit donatio inter virū & vxorem, nō tamen est prohibita translatio possessionis. l. j. §. si vir. ff. de acquirend. possess. facit tex. in l. fistulas. in §. fundum. ff. de cōtrahē. empt. Et sic ista regula intelligitur propriè & strictè: largo autem modo etiā alienare videtur qui transfert possessionem. l. non solum. in princ. ff. de alie. iud. mut. causa fact.
2 Et ideò secundùm Deci. si per † rescriptum committatur quod malè alienata ad ius & proprietatem ecclesiæ reducantur, etiam de possessione occupata poterit cognoscere, licèt propriè non dicatur alienatā. dictum est famigeratum Innocen. in dict. ca. Episcopi. sequitur & extollit ibi Barb. & latiùs Fel. in rubr. de rescrip. respondens ad quædam in cōtrarium adducta. Roma. sing. 606. tu scis.

Solá ergo translatio possessionis sine titulo non dicitur propriè alienatio, vt hic, & in iuribus præalleg. & tradit Fabia. de monte sancti Sauini in tract. de empt. & ven. in iiij. q. princip. in xxij. & vltim. quæstione illius quæstionis. col. ij. licèt dicat posse respon. ad tex. legis nostræ exponendo, omittit, idest nō acquirit, secus si acquisita omittat. Et fuit intelligentia Bald. licèt non referat in d. l. item si res, in §. fin. vbi dicit not. quod

not. ꝙ ille qui alienat, quia litigare non vult, nō tenetur hoc edicto, puta si possessionē omittit deferendo scilicet eam nō dico transferendo, ait Bald. ideò non ob. princ. legis sequentis. Vel saltem intelligendum est, ꝙ nō dicitur alienare, qui possessionem transfert, vt teneatur. scilicet actione directa ex verbis illius edicti, sed benè vtili ex sententia. l. non solum. in prin. illo eo. tit. & ita declarat glo. in præalleg. §. itē
3 si res. Verbū autem † alienationis, latè patet, non solùm ad dominij alienationē, sed, & ad vsucaptionē, pignoris nexū, donationē emphyteusim & similia. l. fin. C. de rebus alien. nō alie. §. alienā. in auth. de non alie. col. ij. Alciat. in d. l. alienationis. nisi ratio subiectæ materiæ aliud requireret, vt ibi per eum. De qua materia vide Signor. in consi. lxxj. Paul. de Cast. in consi. xvj. in antiquis. Fabia. de monte sancti Sauini loco præalleg. Corn. in consi. xxxviij. col. iij. lib. j. Felin. in c. cùm olim. col. ij. de testib. Deci. in consil. cccccl xxxiiij. col. fin. dcxlv. & dclx. & quod dicam in l. non fraudatur. infrà eodem.

L. CLXIII. PAVLVS.

NEMO plus commodi heredi suo relinquit, quàm quòd ipse habuit.

EXPEDITA est in l. hęredē. & in l. nemo plus, suprà eodem.

SVMMARIVM.

1 *Contrafacere dicitur, qui nō facit quod debet.*
2 *Hæres negligendo soluere legatum pœnale factum vxori testatoris incidit in pœnam.*
3 *Facti appellatione quando veniat non factum.*

L. CLXIIII. PAVLVS.

QVI non facit, quod facere debet, videtur facere aduersus ea, quæ non hoc facit. Et qui facit, quod facere non debet: non videtur facere id, quod facere iussus est.

SVMITVR ex legibus per gl.
1 alleg. Nota ꝙ † ille qui non facit, quod facere debet, contrafacere dicitur. Et sic in cessatione cōtinetur factum: vt post Bart. tradit Salic. in l. vnic. colum. j. C. de sent. quæ pro eo &c. Quod procedit etiam in pœnalibus. §. fi. instit. de verb. obliga. tradit Alex. contra Anchar. in l. vbi autem. in §. si id quod. in fin. ff. de
2 verbo. obli. ꝙ si † vxori aliquid annuum testator relinquat, & in fine testamenti disponat, ꝙ si hęres contrafecerit hęreditate priuetur, ꝙ hęres interpellatus negligendo soluere incidit in pœnam: quia non faciens propriè dicitur contrafacere.
* [sequit Decius in l. id quod nostrū, suprà eod.] Ruinus in §. Cato. in secunda lect. in secundo not. sustinet opin. Petri de Ancha. quia appellatione facti venit nō factum impropriè, vt in d. §. Cato. & in l. impossibilis. vbi Aret. not. ff. de verb. oblig. & per dicta Barto. in l. naturalis. in prin. ff. de prescrip. verb. vbi dicit ꝙ

 † appel-

3 appellatione facti in genere venit non factum: secus est appellatione facti in specie, per l. in facto. ff. de cõdit. & demon. Et ideò dispositio intelligi debet in specie & non in genere. l. hoc legatum. cũ ibi not. per Bart. ff. de leg. iij. & in l. talis scriptura. ff. de leg. j. Dec. hic simpliciter refert opi. Alex. contra Anchar. illam sequendo. idem facit Alciatus in l. facere non oportere ad fi. suprà tit. proximo. Quidam pręceptores mei in præallega. §. Cato. sustinentes Alex. dicebant, ꝙ vbi præcedit obligatio ad aliquid faciẽdum aut dandum, ille qui non facit, dicitur contrafacere obligationi illi. tex. est in l. post legatum. in §. amittere. ff. de his quibus vt indig. & in l. si quis se pulchrum. in §. funus. ff. de relig. facit tex. not. in ca. dilecto. de sen. excom. Lan. Galiaula. in l. ij. in princ. col. j. & seq. ff. de verb. obliga. dicit, appellatione facti, venire non factũ largè & impropriè. d. l. impossibilis. & probatur hic in verbo, videtur. ideò in materia strictè interpretanda dispositio loquẽs de faciente, nõ debet habere locum in non faciente, vt in quæstione Anchar. Ad tex. in præalleg. §. fin. instit. de verborũ obliga. respondet, nihil facere, quia bene probat, ꝙ qui tenetur non facere, si facit, dicit contrafacere, quia alias non potest venire contra promissionem de non faciendo, nisi faciat: tamen per hoc non probat ꝙ non facere propriè sit facere. Respõ de hoc bene probari per alia iura à Corn, adducta. Fatetur tamen etiã ipse Galiaula. ibi opin. Alex. veram esse, quando testator nihil aliud disposuisset in testamento quàm legata: per l. ij. ff. de lib. & posthu. & vbi dispositio testatoris aliter redderetur elusoria si negligentem nõ comprehenderet.

Mod. Mediola. pariter in d. §. Cato. in iiij. not. sequuntur decisionẽ Alex. indistinctè, quia si capimus factum ciuiliter, hoc est prout à iure consideratur tanquam differẽs ab his quæ sunt iuris, appellatione facti, venit non factũ. stipulatio enim non est iuris, sed facti, ita procedit ille tex. Si verò consideremus naturaliter factum ex verbis, apparet ꝙ differt à non facto: si verò loquamur in contrafaciẽte, vt si iussio legis aut hominis est affirmatiua, nõ faciens dicitur cõtrafacere. l. si quis maior. C. de transact. secus econtrariò si prohibita sit iussio aliquid nõ fieri, si quispiam faciat, dicitur contrafacere: quia facere & non facere sunt opposita. l. si is qui ducenta. in §. vtrum. de reb. dub. vnde pręalle. decisio de hęrede ꝙ contrafacere dicatur nisi legata soluat, dubium non habet, quicquid aliqui Mod. scripserint, inquiũt. Et sic vides decisionem Alex. contra Anchar. esse cõmuniter approbatẽm: illam etiã sequitur Goz. in consi. lx. col. ij.

SVMMARIVM.

1 *Causæ libertatis, dotis, testamenti, piæ causæ matrimonij, pupilli, & viduæ, sunt fauorabiles.*

2 *Opinio singularis doctoris contra cõm. in dictis casibus an praeualeat.*

3 *Causæ fauorabiles si concurrãt inter se, quæ praeualeant.*

L. CLXV. CAIVS.

LIBERTAS omnibus rebus fauorabilior est.

VLTRA ea quæ hic dicit glo. videnda sunt quæ scripsimus in l. quoties dubia.& in l.in obscura voluntate,ac in l.libertas inęstimabilis. suprà eod. vbi hęc lex expedita fuit cum sua materia.

Quod tamen hic de libertate di-
1 citur,habet † etiam locum & procedit in dote,testamẽto,pia causa,matrimonio, in causa pupilli & viduę, & in quacũq; causa seu persona fauorabili: quia à pari procedunt.& in fauorabilibus ex identitate rationis licita est extensio.iuribus vulg. Quod autẽ prædicta vera sint, probant Feli. & alij in ca.fin. per illum text.de re iud. Ias. in l. inter pares. etiam de re iud.ff.& in l.j col.j. solut.matri.& Bal.not.in tract. de do
* te in ix.parte princip. *limita vt per Corn.in auth.similiter, col.j.C. ad leg.fal.]
2 Et an † dictis casibus fauorabilibus opin.sing.alicuius doct.contra commuuem attendi debeat, ponit Alciat.in tract.præsumpt.in xl.præsumpt. primæ regulæ, concludens ꝙ non,latiùs examinãt Deci. & alij in c.j.de constit.& Corse. in singu.
3 in verbo,opinio.Et si † prædictæ causæ aut aliquæ ex eis concurrant,an cõquassentur priuilegia & fauores ac priuilegiati ad ius commune reducantur,vel egrediatur aliqua regula aut qualitas faciens ex dictis casibus priuilegiatis vnũ præualere,inuenies per Bald.in authen habita.col.xij.vers. & quęro. C.ne fil. pro patre.Rom.cõsi.ccclxxxv.Pau. de Cast. consi.cccxv.col. fi. in antiquis.Barb.consi.xv. & xxxviij. col. viij.lib.iij.Alex.consi.lv.col. fin. in v.vol. Cor. cxl. col.ij. lib.j. Soci.in l.j.in §.per seruum qui in fuga.col. penult.de acqui.poss. & C.de eden. in.l.qui accusare.colum. fi. Feli.in dict.ca.fi. col.j. & in ca. dilecti.col. iiij. de excep. & in ca.in præsentia. col.xij.de proba. Dec. in l. si Ruffinus.C. de milit test. & in consilio cxlvij.& in d.c in pręsentia,colum. xxiij. vbi Paris. char.xiiij. nu. 114. Sed quid respon.ad hunc tex.in verbo fauorabilior? dici pōt ꝙ non excludit casus similes & parificatos. facit l.ob æs.cum glo.de prædi.mi. Aut quòd comparatiuum pro positiuo ponitur,vt in iure sępè contingit.l.benignius.ff.de legib.l.j.C.de dolo.& tradit Alber.de Rosa. in diction.in vers.comparatiuum.

SVMMARIVM.

1 *Coniunctus ante litem contest.procuratorem substituere non potest excepto patre in aduentitiis.& nu.3.*

2 *Defensionem alicuius quis suscipere potest,nisi animo nouandi.*

L. CLXVI. VLPIANVS.

NEMO alieno nomine agere potest.

SVMPTA est ex legibus p glo. alleg. Et ꝙ in alienis causis agendis nemini cõcedatur potestas, nisi domini accesserit cõsensus, probãt

iura alleg. in glo. & l. cum te. vt hic alleg. Dec. limitando, vt hic per gl. Item fallit in coniunctis. l. exigēdi. C. de procur. cū no. ibi per scriben. & in c. cum M. de constit. & Ias. in l. quod quis. in vj. limi. C. de procu.
1 ponentem † coniunctum ante lit. contest. procuratorem substituere non posse excepto patre in aduentitiis. Rom. in sing. ccxxij. Feli. in ca. nonnulli. in §. sunt & alij. col. xv. & xx de rescrip. & in c. pen. col. j. de re iudi. concludens gesta per coniunctum non obesse coniuncto nisi ratificatione secuta, ideò opus est de rato caueri, aliàs quod agit, nō subsistit, vt etiam per Alexan. in consi. lxxvij. ad fi. lib. vj. vbi ponit, quid debeat facere volens pro coniūcto agere. Accedunt etiam quæ scribit Ripa in d. c. cùm M. nu. lx. cum seq. & Abb. col. iij. sed melius in c. quærelam. col. vj. de elect. dum modum practicamq; libellandi docet, coniunctum pro coniuncto agere volentem. De materia ampliando & limitando pulchrè scribit Ias. in l. nō solùm. ff. solut. mat. dicens non posse tamen cōiuncto solui, vt per eū.
2 Et licèt alieno † nomine, vt hic dicitur, agere quis non possit: alienā tamen defensionem suscipere quis potest, nisi nouandi animo id facere vellet, vt hic per Dec. faciunt quę diximus in l. in eo. in §. nemo alienę, suprà eod. Et solent aduocati & procuratores practici protestari, ꝙ per instrumentum nouæ personæ alienam defensionem suscipientis non intendunt discedere à conuento, nec illius personam deserere aut relinquere. Facit l. venditor. cū not. ff. de re iudi. & §. iij. l. si mandato meo. ff. mand. quod quis non cogitur mutare personam debitoris, vt pleniùs dixi in l. plus cautionis. suprà eo. Pręterea † ad id quod dictū
3 est de patre potestatem habente cōstituēdi procuratorem etiam ante litis contest. in bonis aduentitiis filij: adde Rom. in consi. ccxlj. spectabiles. colum. fi. Cor. in l. j. C. de bon. ma. & in l. fi. in §. vbi autem. el j. C. de bon. quæ libe. Ias. in l. filiusfa. ad fi. ff. qui satisdict. cog. & Dec. in l. j. col. v. C. qui admit.

SVMMARIVM.

1 *Consuetudo cōpleta quomodo tollatur.*
2 *Hic* §. *quando non procedat, remißiuè.*

§. Tēporaria permutatio ius prouinciæ non innouat.

NOTA text. iuncta glo. quam valdè extollunt scribentes infrà al-
1 legat. ꝙ † cōsuetudo completa per vnum actum contrarium non tollitur, sed bene eo modo quo inducta fuit, sicq; per contrariam cōsuetudinem. l. fi. C. de seruit. & aqua. facit tex. c. j. de reg. iur. in antiquis cū dictis in præcedentibus super eadē regula.
2 Dec. hic † tres limitationes ordinauit. plura dici possent: sed gratia breuitatis vide hanc materiam examinatā pleneq; discussam p Alex. *post Bar. ibi hunc tex. citantem.] in l. ij. ad fi. prin. ff solu. matri. & in consi. v. col. j. lib. j. Barb. in c. cùm accessissent. col. xxj. de cōsti. & in c. fi. col. xxviij. de consuetu. Ias. in l. de quibus.

quibus.col.xviij. de legib.Feli.in d. c. cùm accessissent. col. antepenul. vbi Deci.& Rochum Curtium plenè examinantem omnes limitationes hic per Dec.tactas, in repet.d.c. fi.col.ix. cum seq. Et declara quod dicit hic Dec.de vltima posses.attédenda, vt per Moder. Taur. in l.pacta nouissima.col. pen.C. de pactis.

SVMMARIVM.

1 *Mutus & surdus vbi verba non requiruntur, obligantur.*

2 *Mutus ponẽdo se in manibus abbatis, vel habitum gestando, facit professionem.*

3 *Pater ex sola præsentia obligatur pro filio decurione fiente.*

L. CLXVII. VLPIANVS.

VBI non voce, sed pręsentia opus est: mutus si intellectum habet, potest videri respondere. Idem & in surdo, hic quidem & respondere potest.

1 NOTA quòd † vbi verbis non est opus, sed intelligentia & consensu, mut⁹ & surdus obligari possũt, secundum veriorem intellectũ glo. vt hic per Dec. ponentẽ aliqua quæ possunt facere, vt procuratores, hęredes, adire hęreditatem, matrimonium contrahere, & donare, vt hic per eum, & latiùs per Alex. & alios in prin.l.j.ff.de verb.obliga. Et potest etiã poni casus secundũ Alber. prout ipse in facto habuisse refert:
2 † mutus professionem fecit ponendo se in manib⁹ abbatis, vel gestando habitum professorum, vt in c.j. §.vero.de regular. lib.vj. quærebat an talis professio valeret? Respõdet, ꝙ sic, per hanc legem. Et ad regulã istius legis faciunt etiam l.ij. ff. ad municip.§.voluntatem.l.ij.ff.solu. matri.l.coram. suprà de verborum signific.l. si fine.C. ad Velleianum. Potest etiã poni exemplum secun-
3 dum Albe.in † filio qui creatur decurio patre præsente, vt in d.l.ij. ad municipal.§.j.& l.honores.§.fin.de decurio. Nam vt pater pro eo obliget sola præsentia sufficit, licèt verbis & voce non consentiat: ad idẽ. l.j.C. de filiisfa. & quemad. pro eis paren.ten.lib.x. Et idem dicit Albe. in omnibus aliis casibus in quibus sola præsentia sine verbis consensum inducit.l. sępè.ff. de re iudic.l. Gaius.de pignoratitia actione.

§. Furiosus absentis loco est: & ita Pomponius lib.j.Epistolarum scribit.

FVRIOSVS igitur quantũ ad ea quæ desiderant præsentiam personæ, loco absentis est. Hęc regula cum materia expedita fuit in l. furiosi. & in l.in negotiis.s̃.eod. tit.

SVMMARIVM.

1 *Reus fauorabilior est quàm actor. Amplia. nume. 3.4.5. Fallit. nume. 7.8.9.*

2 *Actor proponens actionem ineptam & incompetentem, dato quòd ius habeat, succumbit.*

6 *Reo, etiam in probationibus à quibus decisio causæ dependet, magis fauetur, quàm actori.*

10 *Occiso aliquo vnico vulnere à pluribus coadunatis, si ignoretur percussor, oẽs pecuniariter tantum puniendi sunt.*
L. Absentem. ff. de pœn. ornatur.
11 *Damnatus ad furcam si de innocentia protestetur & cadat fracto laqueo, an liberãdus sit. Et quid facere debeat magistratus.*
12 *Mulier septies Vercellis percussa visa est mori, & cadauer eius reuiuiscere.*
13 *Decapitatus reuiuiscens an iterum sit decapitandus.*
14 *Reus actore non probante quomodo veniat absoluendus.*
15 *In duello quis actor vel reus dicatur. Et nume. 20. Et ibi quid de cõsuetudine.*
16 *Duellum quid sit.*
17 *Duellum an sit licitum vel permissum. Et quid de consuetudine.*
18 *Duello quando sit locus. & nume. 19.*
21 *Cautelis diuersis vtitur in mittendis cartellis. Et quæ verba ponantur. & multa de materia duelli. nu. seq. vsq; ad fi.*

L. CXLVIII. CAIVS.

FAVORABILIORES rei potiùs q̃ actores habẽtur.

SVMITVR ex legibus in glo. alleg. Et hic sumpta fuit regula quæ ponitur in c. cùm sunt partiũ iura. de reg. iur. in vj. Officium ergo iudicis magis exuberat in absoluendo, quàm in condemnando. l. absentẽ. ff. de pœnis, & C. de accusationib⁹. Et licèt absens condemnari nõ possit, absolui tamen potest si de innocentia liquet: vt hic ꝑ Dec. Et ideò
2 † non sufficit actori, ꝙ ius habeat agendi, si ineptam & incompetentem intẽtauit actionẽ. l. j. ff. si mens. fal. mo. dix. &c. examinata. de iudi. quia probare debet in illa actione quam intẽtauit, & in illa causa in libello deducta: aliàs succumbit & aliam probando. l. habebat. ff. de in stitu. vt per Pau. de Cast. in cõsi. 50. in antiquis. Et potest poni exẽplũ in dictis regulis secundũ Ioã. And. & alios in dict. c. cùm sunt. quando actor pariter & reus probãt, Vel per æqualem numerum testium ꝑ omnia, Vel per instrumẽta æqualis authoritatis, Vel quando neuter probat, Vel si agens hypothecaria contra Titium probat rem sibi obligatam certo die, & Titius probat sibi obligatam eodem die, nec apparet cui primo, reus absoluitur.
3 Ampliatur ista regula etiam † si probationes ex parte actoris in aliquo excedant: quia in fauorem rei pronũciandum est: vt hic per Dec.
4 Secundò ampliatur etiã si † reus per accidẽs actor efficiatur, vt quia debitor priùs compareat & petat actori perpetuum silentiũ imponi, per hoc tamen actor non efficitur absolutè, verùm iuuatur prærogatiua regulæ nostræ, vt tanquàm reus in dubio absoluatur: vt hic per Decium & in consi. cccclxxxvij. & in consil. dclxxxvj de quo latè scripsi post Moder. in l. in trib⁹. ff. de iudi.
5 Tertiò ampliatur etiã † circa probationes faciendas. quia licèt circa acta medij iudicij, sicq; circa probationes pariter vtriq; faueri quidam dixerint: vt per Alex. in consi. lxviij. col. ij. lib. iij. allegant glo. c. cùm ad sedem. in verbo, cum pertinentiis. de restitu. spolia. tamẽ quia respiciunt decisionẽ causæ, ex quo actore

actore non probante reus absoluitur, ideò sibi eodem modo fauetur quo in decisione causæ:secundum Deci. hic,& est communis scribentium sententia:vt per Bald. in l.magistratus. ad fi.C. quando prouoc. non est necesse.Alexan. in l.de die. col.j.vbi Ias.in fi. commenti.ff. qui satisda.cog.Dec.in l.non est nouũ. C.de edend.& Aquen.in l.fi. col.ij. illo eod.titu.vbi concludunt,quòd
6 † etiam in probationibus à quibus vis & decisio causæ dependet, plus fauendum est reo,quàm actori.nec glo. suprà alleg. per Alex. quicquã de probationibus dicit.
7 Limita modò istã regulam † nisi actor fauorabilem causam foueat, puta matrimonij, libertatis, testamenti,vel dotis.quia tunc secundũ glo.in d.c.cùm sunt partium.fauor causæ præualet fauori rei, & actori fauendum est.l.inter pares.ff.de re iudi.l.lege Iulia.ff. de manumis.c. fin.de re iudic.cum aliis allega. per glo.in d.ca. cùm sunt. Et inter has causas fauorabiles est etiam causa fisci,secundum Dec.hic. post Alex. in l.j.ff.solut.mat. de quo diximus in l.in ambiguis.suprà eod.

Secundò limitatur, vt procedat hæc regula in fine causæ, siue circa
8 decisionem vt dictum est. † secùs in principio & in præparatoriis iudiciorum,in quibus magis fauetur actori quàm reo:præallega.l.de die. cum ibi notat. per Bart.& doctores, & l.si quis intentione.ff.de iudi.In mediis causæ pariter fauetur vtriq; secundum glos. & doctores in locis præalleg.Dec.eleganter hic, & in l. non est nouum.C.de eden. quãuis Soci.ibi aliter resoluat.quod in materia editionis deduxit, sed magis satisfacit resolutio Decij. Et prædictam conclusionem sub paucis voluit glo.communiter approbata in d.c.cùm sunt. quæ dicit in principio faueri actori potiùs quàm reo: in medio vtrique, in fine ipsi reo.

* *Hinc post Azo. dixit elegãter Bal. in repe.Paduana in l.ędita,col.præ antep. quòd libelli in litis ingressu sunt fauorabiliores,in pregressu pares,in egressu odiosi.]

9 Tertiò limita † nisi reus fauori suo renunciauerit.l. si conuenerit. ff.de re iudic.cum not.ibi per Alex. in ij.columna.

Et ad hanc regulã facit l. absentem.ff. de pœn.vbi in materia pœnali tradit regula, sanctius esse nocentem absoluere quàm innocen-
10 tem condemnare: ideoq; † si vnã pluribus coadunatis reperiatur percussus vnico vulnere letali, mortuusq; sit,& ignoretur à quo illatũ fuerit,non possunt omnes de homicidio condemnari,sed potiùs absoluendi sunt à pœna legis Corneliæ & aliter pecuniariter plectendi: vt hic per Deci.quædam ad d.l.absentem.scribẽtẽ.& vltra vide latè Alex. consi.xv.volumine primo,& consi. xiiij.volu.iij.& 46.lib.iiij.& consilio ij.volu.vij.Feli.in c significasti. el ij.col.iij. de homicid Aquen. in dict.l.si quis id quod.colum.finali. de iurisdict.omnium iudi. Chassanęum Vltramontanum consi.lviij. Hippol.de Marsil.in l.j.in princip. in vlti.col.ff.de quæstio.& in rubr. C.de proba. col.lxxxiij. & latiùs in l.si in rixa.ff.de sicar.

Et per dict.l.absentem.iunctis su pradictis, Lucas de penna in l.j. C. de ser.& occulta. eorum lib.xij. di-
11 cit, ꝙ † ad mortem damnatus, laqueoq; suspensus; si fracto laqueo in terram viuens ceciderit, credendum est id factum fuisse miraculosè in dubio, cũ ille protestatus fuisset de innocentia sua, & concludit ipsum fore liberandum, & sequitur hic simpliciter Dec. tanq̃ notandũ. * [& Moder. Mediol. in tract. ꝑsump. in 44. præsumpt. 3. reg. fol.j.]

Adde in primis id fieri non posse per magistratum vel populum subditum, sed tantùm per principem: quia cùm sit gratia & indulgentia, soli principi spectat & pertinet.l.diui.ff.de pœn.l.j.ad finem.ff. de quęstio. Felinus latè in ca. consanguinei.[de re iudicata. post Baldũ, Abbatem, & alios, vbi scribit, ꝙ per nouam notitiam innocentiæ rei confessi & condemnati [executor debet omni modo quo potest ab executione personali supersedere principiq; perscribere. & si ex indulgentia liberãdum duxerit, bene, aliàs si sententiam exequẽdam rescripserit, parendũ esse, vt ibi per eũ. Ideò cùm talia contingũt, cautela est, vt damnatus reducatur ad carceres iurè custodiendus donec consultus princeps quid agendum rescribat.

Opinio tamẽ Lucæ de penna, & Decij suprà relata lege non probat. postquam enim ille condemnatus extitit, constat nocentem esse, non innocentem, sicq; nihil facit.l. absentem. & fractio laquei potuit contingere vel per fraudem cõmissam, vel ex debilitate funis & chordę, ita ꝙ necessariò non arguitur miraculum: & temporibus nostris dũ hoc contigisset in ciuitate Alexandriæ existente ibi gubernatore quodam ex nostris Vercellensibus perspicui ingenij, & clamasset populus liberandum esse, qui viuus in terrã fracto laqueo ceciderat, id fuit pollicitus miraculumq; credere si iterum suspensus in terram viuus caderet. iussitq; duplicem laqueum iniici & suspendi, quo facto incontinenti vitam cum morte commutauit. Et tẽporibus diui Hieronymi, vt ipse in suis epistolis ad Innocentium scri-
12 bit, nonne in vrbe Vercellarũ † mulier accusata de adulterio quod nõ commiserat, ter icta per carnificem, & inde admoto iugulo mucrone mori non potuit, & tamen vt iustitiæ locus esset septies percussa legitur, & tandem visa est mori, sublatumq; cadauer reuixit innocentiæ Deo fauente. Et cùm adhuc requireretur ad suppliciũ Euagrius Episcopus ab Auxētio Imperatore Magistrali tunc agente libertatem precibus suis impetrauit. In hoc casu bene dicerem cũ Hieronymo ibid. O verè ius summum, summa malitia: post tanta miracula adhuc seuiunt leges, neq; eo casu fuit necessaria illa principis liberatio. Est enĩ quæstio formata per Angel. & Moder. in l.iij.ff. de legib. si contingat
13 † decapitatum reuiuiscere, an iterùm sit decapitandus? & respõdent ꝙ non, ex quo semel sententiã passus est, & mors omnia soluit. & quẽadmodum refert ibi Ange. hęc fuit sententia theologorum. Non sunt multi dies, quibus simul euenit in castro

castro nouo Tortonensi. Quidam enim iniustè de homicidio accusatus condemnatusq;, ter per carnificem omnibus neruis ictus mori nõ potuit: neq; læsionẽ in corpore, diuino suffragante auxilio recipere, propter quod ab executione supersessum fuit & cõsultus Illustrissim' Marchio Vasti loci dñs, qui iussit illum ad se adduci, quem comperta veritate liberauit, cum restitutione bonorum quæ illi ablata fuerant.

Redeundo ad regulam legis nostræ q in dubio reus sit absoluen-
14 dus, quęro † quomodò debeat reus absolui actore nõ probante? Dicas q ab obseruatione iudicij, si nihil sit actitatum: si autem fuerit actori assignatio facta ad probãdum à lege vel ab homine, tũc absoluit' diffinitiuè. ita Bald. & Philip. Francus in d.c. cùm sunt. Vide meliùs Aretinum in l. qui accusare. C. de eden. Rimin. in l edita. col. xvj. eod. tit. & Ias. in §. fi. l. iusiurandum. ff. de iure iur. vbi ponit qualiter intelligatur quod dicitur, diffiniuè quẽ esse absoluendum, vel ab obseruatione iudicij, & qui ac quales effectus inde resultent: prędictis vt suprà ordinatis in quodam tract. pręsumptionũ nuperrimè per Alciatum edito, in xliij. præsumptione tertiæ regulæ ad hanc regulam & materiã quędã poni, & dici quæ ibi videre poteris.

Per istam regulam volentem fauorabiliorẽ esse causam rei quàm actoris: sicq; vtilius esse partes rei & prouocati defendere, quàm actoris personam induere, ac sustinere: Inferri potest ad notab. & practicabilem quæstionẽ in materia pugnæ, & singularis certaminis seu duelli,
15 quis † dicatur prouocator & quis prouocatus, quis actoris, & quis rei vice fungi debeat, vt sciat' quæ pars fauorabilior esse debeat: iuxta terminos istius regulæ. materia frequens est, hisce maximè tẽporibus, ac vt pulrimum inter magnos & generosos viros sępè exagitata: nec lõga temporis intercapedo est, quòd orta differentia inter illustrẽ Ioan. Thomam Mirandulæ comitem, & comitem Thadeum de Manfredis, prætextu quorũdam verborum ab eodem Comite Mirandulæ, vt asserebatur, prolatorum, post infelicẽ & miserabilem filiorum suorum casum, qui rixãtes simul periere. mandato illustrissi. Sabaudię ducis principis nostri, ad preces præfati comitis Mirandulę cõsuluit ciuitatis nostræ Vercellarum sacrum venerandumq; Iurisconsultorum collegiũ, cuius quidem consilij onus humeris meis fuit impositum, & pro communi vtilitate ac vera intelligentia materię duelli nõnullis resecatis cõsultationis summam hoc loco inserere placuit, nec omninò impertinens aut ingratũ fore putaui. Quãuis enim materia duelli ad expertos in re militari viros magis, quã ad Iurisconsultos pertinere videat'. vnde ab Annibale Phormionẽ de re militari disputantẽ derisum fuisse quidam scribunt. Et Eudamidas (vt Plutar. in Laconicis apophthematibus refert) cum philosophum de bello disserentem audiuisset, oratio, inquit, mirabilis est, sed dicenti minimè credendum: nõ enim circa eum obstrepuit tuba. Attamẽ quia,

vt

vt in primo Ethicorum inquit Philosophus, legalis sciẽtia architectonica dicitur, hoc est de aliis omnibus dispones, & cui omnes aliæ ancillantur & seruiunt: mirùm videri non debet, imò congruum, parq; à Iureconsultis super ea materia responsa dari. nonne enim de re militari, de captiuis, & postliminio reuersis, pleni sunt libri nostri, nõne de duello Ioan. de Lignano. Paris de Puteo, & plures Moder. tractat⁹ composuere. nonne super quæstionibus & dubiis in hac materia exorientibus à Iurecõsultis decisiones requiruntur ab summis armorum ducibus, ab illustribus exercituum conductoribus, vt patet ex cõsilio Angel. ccclxxiiij. ex themate. in nouis. Barba. lxij. lib. j. Calcan. ij. Iaf. cxliiij. lib. ij. & cxiij. lib. iiij. Decij. ccccclxxxvij. & dclxxxvj. cum similibus. Parisi. in consil. xxxj. libr. j. * [& Maria. Soc. Iun. in consil cxxj. cum duobus sequen. lib. 2.] Et rationes, quas militares viri in materia duelli differentes adducunt, ex legibus & doctrinis Iurisconsultorum sumuntur. ad similitudinem enim contentiosi iudicij procedit duellum, idcircò emergentia dubia melius per Iuriscõsultos, quàm per alios enucleabuntur, & decidentur etiam in prædicta materia.

Barto. in l. j. C. de lit. contesta. & Ioan. de Lignano in tract. de duello. col. viij. Paris loco præalleg.

Hanc igitur materiã tractaturi
16 præmittemus † duellũ nihil aliud esse quàm duarum partium de victoria contendentium bellum & dimicatio: non tantũ duobus vt quidam perperàm existimauerunt, sed multorum, imò exercituum, alioquin nõ diceretur à Plauto duellũ inter Thebanos & Theleboas, & ab Horatio. Græcia Barbariæ lento collisa duello. Hinc est, quòd quos nos hostes appellamus, eos veteres perduelles appellabant, vt in titulo de verborum significatione. Caius Iurisconsultus meminit.

Contingebat in ea quæstione de duobus principaliter dubitari. Primò vtrum inter prædictos Comites duello locus esset. Secũdò hoc præsupposito seu concesso, quis ipsorũ prouocator diceretur, itaq; actoris partes sustinere deberet.

Circa primum articulum inqui
17 rendum in primis videbatur, † an duellum licitum sit & permissum, & in defectũ probationum concedendum vel non? quẽ articulũ latiùs q̃ alij ad partes arguentes examinant Barbatia, & Calcaneus in præallegatis consiliis, quæ sibi inuicem cõtrarij ediderũt in causa duorum nobiliũ Ducalis Sabaudiæ excellentiæ vasallorũ, vt in eis patet. Communis doctorũ sententia est duellum omni iure diuino scilicèt & humano prohibitum esse: cùm probatio per duellum deceptiua sit & fallax, eligaturq; percussio proximi, & expositio propriæ vitæ, nec sit quis dñs membrorũ suorum & minùs animæ, & fiat diuini iudicij cũ tentatione Dei vsurpatio, ideò Regem vel principem illud concedere non debere: nec abusum cõsuetudinis à peccato mortali excusare propter periculũ perditionis animarũ. Bald. Aqu. & alij in l. ex hoc iure. ff. de

de iusti.& iure.Barba.Calca. & Ias. in præallegatis consiliis, vbi leges, iura,rationes, & authoritates citãt. Clauasi & Caietanus in eorũ summulis,in verbo,duellum. Decius in consi.ccccclxxxvij.& Paris loco prę- * allegato. Roch.Curt.in c.si col ix. de consue.] Ex consuetudine tamẽ generali ferè totius Italiæ deuenit ad duellum & singulare certamen, de factoq; obseruatur,maximè pro cõseruatione honoris & famæ, quę vitæ ęquiparatur.l. iusta. cum glo. ff.de manumis. vindict. cùm plenè cumulatis per Curtium seniorẽ in repetitione l. admonendi. colum. lxxvij. ff.de iureiur. Perindeq; tũc est ac si de iure licitũ permissumq; foret: secundum doctores, vt p Decium in consi.ccccclxxxvij.& Curti. Iunior.in consi clxxiij. Parid. loco pręallegato.Quod respectu peccati procedere non putamus per prædicta: nisi ex magna & rõnabili causa principes permitterent,sicuti permittunt meretrices, quoniam non peccarent, secũdum Caietanum in loco superiùs citato. peccarent tamen prouocãtes & suscipiẽtes duellum sicuti peccant mortaliter meretrices,vt per eundem Caietanum in sua summula in verbo, meretrices.Ex maxima tamẽ causa, & propter publicum bonum quod ex eo sequeretur, id fieri posse absq; peccato arbitraremur: vt in exemplo sequenti.cùm de Sicilia insula Carolus Andegauensis & Petrus Tarraconensis diu bella gessissent & infinita procederent mala, Martini summi Pontificis collegiiq; Cardinaliũ authoritate (vt Paris Puteus in præallegato tractatu scribit) in Aquitanis Burdegalæ armis cõcurrere conuenerunt & pacti sunt, iureq; iurando sanxerunt vter victus esset insula decedere, nec in ea re amplius controuersiam facere.Et si inuictissimus Cęsar,& potẽtissimus Francorum Rex, controuersias eorum singulari certamine & duello diremissent aut decidere vellẽt, obuiamq; hoc modo tot incẽdiis,stupris, homicidiis, calamitatibus,& malorum vndis irent,etiam ex consensu summi Põtificis, quis sani capitis hoc illicitum & damnatum diceret? ab omnibus laudãdum esset, & approbandum.

In terminis quæstionis nobis propositæ alio non facto nec apparẽte
18 arbitrabamur,† duello minimè locum fore ,non ea ratione q super querela prædicta prius criminale iudicium institutum fuerit.quamuis enim electio iudicialis strepitus ĩpediat iniri debere aut posse duellum,vt per Baldum & alios in §.fin. l.cùm filius.ff.de lega.ij.Canonist. in cap.j.& ij.de purgation.canoni. facit.l.si mulier.in fine.ff.quod metus causa.ibi,via quam elegisti hęc tibi pateat.Tamen,vt dicitur, iudicium illud non fuit à parte institutũm , sed per ordinarium ciuitatis Parmæ ex mero officio , ideò cessat ratio doctorum ad impediendum duellum considerata.

Pręterea potissima pars querelæ erat quòd illustris Mirandulæ Comes dixerit vulgariq; fecerit, homicidium filij sui cõmissum fuisse re priùs inter Comitẽ de Manfredis,& Comitẽ Galliotũ Picũ composita:

& super hoc vt intellexeramus nullum iudicium pendebat. ergo & c. Verum mouebantur, quia licentia & authoritas principis ad hoc (vt dictum est) requisita non interuenerat, vt dicit Bald. in titulo. de pace tenenda in principio in v. col. per legem primam. C. vt armorum vsus inscio prin. lib. xj. & Decius in cons. dclxxxvj. col. ij. Itē quia multa sub inuolucro verborum obiiciebātur Comiti de Manfredis in responsionibus & chartellis illustrissimi Comitis Mirandolæ, super quibus iudicio Serenissimi Cęsaris, vel per illius Meiestatem deputandi se stare velle Comes Mirandulæ profitebatur, seq; obtulerat; quod recusabat Comes de Mfāredis, aliam certam conditionem offerens. Antequam super prædictis per Cęsarē vel aliū deputandum facta esset declaratio cessare debebat duellum: cùm multa coram tali iudice afferri possent, honestatis gratia in literis & chartellis Mirandulæ Comitis non expressa, verū (vt ipse inquit) suppressa: exprimenda postmodum corā dicto iudice, quæ futuro duello inter prædictos comites impedimēto esse poterunt, præsertim si de infamia vel imparitate obiiceretur.

Ante igitur prædictorum declarationem & liquidationem sequendo Baldum in loco suprà allegato, Barba. & Ias. in vlti. colum. præallegatorum consiliorum dicēdum videbatur non esse locum duello:
19 sunt † enim plura requisita ad obtinendū duellum. inter cętera prouocans maior vel par esse debet, cū non liceat minori ascendere: ad iudicemq; pertinet pronūciare & declarare duello locum non esse stante imparitate inter cōtendentes, secundum doctores in locis proximè allegatis.

Præsupposito autem citra præiudiciū veritatis ꝙ huiuscemodi contentio inter præfatos Comites singulari certamine & duello diffiniri posset, sicq; declarari contingeret per Cęsarem vel alium. nam Cęsar id facere non solet, quinimò ad bellum prouocantes graui pœna consueuit afficere. Discutiendam esse secūdam dubitationē dicebamus,
20 † quis ipsorum Comitum prouocator diceretur, actorisque partes sustinere deberet, & quis prouocatus & reus.

Scribentes super materia duelli quæstionem hanc arduam dicunt, & ferè omnem difficultatē pręsentis materiæ in discussione huiusce articuli cōsistere. Prouocatus enim dicitur reus, cuius causa fauorabilior est, vt apertissimè in ista regula dicitur. Ideò eligit iudicem, locum, tempus, & arma militaria, cum præter spem ad pugnā vocetur, & quodammodò trahat. vt Pari. in tract. de duello cap. incip. ꝙ prouocator eligit. lib. ij. Iaco. Rebuff. in l. vnic. C de gladia lib. xj Ias. & Deci. in cōsiliis pręalleg. & omnes alij qui de hac materia tractarūt. Ex generali tamen consuetudine ferè totius Italiæ quantum ad locum & iudicem obseruatur contrarium. Quod inductum videtur in fauorem ipsius prouocati & rei, vt releuet ab onere inueniendi congruum & nō suspectum locū, iustumq; iudicē: quod difficile

difficile est, quia catholici príncipes propter peccatum duello pugnare volẽtibus recusant campum dare, & in huiuscemodi causis iudicare.

Antequàm attingeremus meriti propositi casus præmittebamus,
21 quòd ob prædicta; qui † huiuscemodi querelas proponunt, literasque & chartas quas chartellos ipsi nuncupant, mittunt diuersis cautelis verbalibus in eorum sermonibus & circa emissionem & prolationem verborum vti solent. Qui enim purè & simpliciter contra aliquem querelam proponit, perperàm ac equiti & nobili viro indignum eum aliquid fecisse dicens, aut tale quid dixisse vel dicere aduersus ipsius honorẽ, & illum mentitum fuisse ac mẽtiri quoties id fecerit aut dixerit dicatùe, & se id armis ostensurum vel defensurũ: graui iniuria aduersarium afficit. Bart. in l. apud Labeonẽ. in §. ait prætor. per illũ textum ff. de iniur. & Deci. in consil. dclxxxvj col. ij. Estq; proculdubio prouocator duelli & actoris partes sibi assumit: ex quo primo querelam dat, ad armaque aduersariũ vocat l. in tribus. & l. qui prior. ff. de iudicijs. l. libertus à patrono. ff. de in ius vocand. tradunt Ioann. de Ligna. Puteus, Rebuff. Iason & Decius in locis præallegatis. Alter verò prouocatus & reus dicitur, cuius causa in multis, vt infrà latiùs dicetur, est fauorabilior. Et istud procedit etiã quò ad huiuscemodi querelam porrigentem, ita q̃ à querelato oriatur iniuria, ab illoque origo rixæ & mali procedere videatur: quia adhuc talis querelans actor dicitur & ꝓuocator duelli, non reus: cùm cœperit querelam proponere, chartellos edere, aduersariumq; ad arma vocare. iuribus proximè allegatis cum alijs de quibus per Afflictum in decisio. regni cclxviij. & Dec. in consilio præallegato. Quamuis enim aduersarium perperàm aliquid fecerit dixeritùe, sicque fuerit iniuriæ prouocator, origoque: ex quo tamen ipse non vocauit ad causam armorumque iudicium querelantem, sed ipse est qui vocat: necessarium consequẽs est eum esse reum & ad duellũ prouocatum, nõ autem actorem duelli. sicque aliud est esse prouocatorem iniuriæ & originẽ mali, aliud esse ꝓuocatorẽ certaminis & duelli: vt Paris de Puteo in tract. præal leg. alijque de hac materia scribentes adnotarunt. Ex quibus liquet magni momenti nõ esse cautelam, quam prudẽtes quidam & in re militari experti viri ad pugnã & duellum, vt dictum est, prouocati obseruant. nam antequã eis legatur pars illa literarum & chartelli vbi querelans ad mentiendum descendit, à lectura desisti faciunt, & dicũt querelantem mentitum fuisse & mentiri, de hoc instrumẽtum præcipientes vt ipsi primum dixisse videãtur aduersarium mentitum ac mẽtiri, sicque sint mẽtitores & defensores honoris sui, & consequenter rei & & prouocati. Putant enim q̃ si passi fuissent se prius mẽtiri, tanquàm grauati armis solummodò possint honorem suum defendere, & sic ne cessitẽtur actores se facere. Sed cùm in eadem charta per querelantem

primo

primo emissa contineatur querela, & simul cum opprobrio mentiẽtis obiectio, negari nõ potest quin ad mentiendum querelans prior fuerit q̃ querelatus & prouocatus. & si talis mentitio inualida censeatur ad aggrauãdum opinionem & honorem querelati, ac ad constituendum quempiam actorẽ duelli, vel prouocati & reum, hoc parũ faciat. Tota enim vis vt diximus est, quis primò querelam porrexerit, ad causámque & pugnam aduersariũ vocauerit: illi equidem duelli prouocator erit, & actoris partes sustinebit non obstante quauis sophistica forma & cõceptione verborum quibus querelans vsus fuerit, etiam si dixisset ꝙ non intendebat p ea quę dixerit vel scripserit partes actoris assumere, sed velle honorem suum defendere: quia cũ leges & iura dãtem querelam & ad iudiciũ armorum prouocantem, actorem & prouocatorem faciant & constituant, non potest ipse cum suis cautelis & protestationibus se prouocatum & reum toustituere, ac eludẽdo iuris dispositionem facere, vt leges & iura disponentia talem esse actorem in actionibus suis locum non habeant. l. si prętor. in princ. ff. de iud. l. nemo põt. ff. de lega. j. l. leges. C. de legib. c. si ciuitas. de senten. excõmu. in vj. & c. j. cum not. de cõstitu. aliàs esset in potestate & facultate cuiuslibet prouocantis cum cautela verborũ de actore & prouocatore se prouocatum & reũ facere. qđ est absonum & minimè dicendũ. l. nam absurdum. ff. de bon. lib. cum alijs adductis per Deci. in c. cùm inter. in vj. not. de excepti. Et vltra ꝙ excellentissimi doct. ita communiter concludunt & consuluerunt, vt ex præallegatis liquet: armorũ proceres, & in re militari experti duces, prout prudentissimus Vrbini Dux, quemadmodum à pluribus accepimus, annis præteritis ĩ querela quæ vertebatˀ inter illustres viros quondam Cęsarem Fregosium & Cagninum Gonzagam, alijq́ue plures super diuersis querelis ita iudicarunt & responderunt, & rectè legũ quidem dispositionem insequentes.

Si tamen ille contra quem data fuit querela, & missus, vt ita dixerim, chartellus non exciperet simpliciter, aut se culpabilem negaret dicendo aduersarium mentitum & mentiri, verùm illum mentiri diceret, & se id armis ostensurum: probãdi onus in se assumeret, & de reo efficeretur actor ad pugnam inuitãdo & prouocando aduersarium. l. circa ff. de probatio. l. in tribus. ff. de iudi. Iacob. Rebuff. in l. vnic. circa fi. C. de gladiator. lib. xj. & alij de hac materia scribẽtes. Secus vbi diceret delatorem & querelantẽ mentitum & mentiri, seque paratum id cum armis defendere, tũc enim clarè apparet defensiuam eum partẽ non offensiuam, sicq́ue rei nõ actoris capere. Iac. Rebuf. loco proximè alleg. quicquid dixerit Paris contrarium sentiens loco etiam suprà citato. censeri igitur debet prouocatus & reus: ita ꝙ summè laudandi sunt ad duellum prouocati, qui verbis defensionem potiùs q̃ offensionem sapientibus vtũtur, ne partes actoris velle assumere videantur.

Et

Et hæc videntur procedere quando ille qui literas, quod chartellū dicunt, misit, ad arma prius non recurrit, sed si ille vltra mentiendi opprobrium arma comminatus fuisset, prouocator videtur & actor, alter verò prouocatur & reus quamuis armis vltra rementiendi opprobrium id ostensurum vel defensurum dicat & offerat. ex quo enim aduersarius incœpit priorq; fuit ad inuitandum ad arma, prouocator & actor dicendus est, nec curādum in claris q̄bus verbis defensiuis vel offensiuis prouocatus vsus sit, cum non curemus de modo quando habemus effectum l.iij. C. de institu. & substitu. sub condi. fact. l. etiam hoc modo. ff. de leg. j. & isto casu saluari posset q̄d scribit Paris, quē proximè retulimus & reiecimus. Sed qui hasce literas, & huiuscemodi chartellos scribunt mittuntque, cum peritioribus tractatū habētes modestiùs ciuiliusq; agētes conditionaliter loquūtur & scribunt: si, & quoties puta, id feceris, dixerisùe, aut dicas, perperàm maleque factū dictumùe fieriq; & dici, & te mentitum mentiriq; dico, & armis defensurum: nisi aduersarius id factū aut dictum neget: sicque conditio verificetur, dispositio facta sub conditione, ipsa conditione non impleta locum non habet: & neuter contendentium quicquam affirmat, nulliusque eorum opinio aut fama grauatur, propterea inter tales non cadit duellum. Sin autem asserat, fateaturque factum vel dictum & benefactum dictumùe contendat, dicens aduersarium mētitum & mentiri, armisque se id defensurum, vt aliquando fit, dicunt plerique & præcipuè in re militari experti viri & duces, eum qui fatetur sic dixisse aut fecisse vel dicere, esse ꝓuocatorē primum, alterum defensorem honoris sui mentitoremque ac prouocatum, ad eumque pertinere electionem armorum. Sed errant & contrariū de iure verius est, maximè per ea quæ suprà diximus de intentāte beneficium l. diffamari, quòd licèt prouocatus veniat ad iudicium, tamen secundum leges & communiter à Doctoribus receptas sententias actor dicitur & non reus: vt per Decium leges & iura ad hoc citantē in consilio cccclxxxvij. col. ij. sic in proposito quamuis literas & chartellum primò mittens ob iniuriam sibi aut contra honorem suum illatā ad sic scribendum prouocetur, actor tamen non reus iudicari debebit. Poterit itaque, vt in superioribus tactum fuit, aduersarius vnde orta asseritur iniuria prouocator dici respectu iniuriæ: mittens verò chartellum prouocator duelli, quando, scilicet dixit in casum negationis se id armis ostensurum vel defensurum, quòd si vltra mentionem ad arma nō confugerit, neq; illa minatus fuerit, neuter dicet duelli prouocator. Et erit tunc necesse ꝙ vltra opprobrium mentiendi ille qui se magis læsum & oneratum respectu honoris putat, vlterius procedat ad arma confugiendo, & ad pugnam aduersarium inuitet conducatque. Vnde ad decisionē propositæ quæstionis descendendo dicebamus visis quinque

que chartellis, vt isti duellatores nuncupāt, vna cum manifesto seu literis patentibus Comitis de Manfredis & tribus ipsius Comitis Mirandulæ, ex ipsorum lectura clarè liquere Comitem de Manfredis purè simpliciter & affirmatiuè propo suisse querelam contra Comitem Mirandulæ, dum asseruit notū sibi esse medio personarū quę sunt fide dignæ, sicuti Mirandulæ Comes à veritate discedens diuersimodè calumnias falsasque notas sibi adscripsit, & per vxorem eius adscribi fecit, dicendo vulgandoque dictum homicidium filij sui non fuisse casuale & in rixa perpetratum, sed tractatu reque prius cōposita cum Comite Gallioto Pico, dicendo eū fuisse mentitum & mentiri, armisque se id defensurum. Cui querelę & imputationi prudenter responsum fuit per Mirandulanum, qui ad cautelam ante lectā auditamq; particulam chartelli vbi ad mentiendum comes Manfredi descendebat, respondit, illum mentitum, & mentiri in & super dictis & propositis contra eum. Cui ergo dubium ꝙ Comes de Manfredis prouocator duelli censendus non esset & actor. Comes verò Mirādulę prouocatus & reus: secundum iura & receptas à doctoribus sententias ac & iudicium in re militari exptorū virorum & armorum ducum, vt supra dictum fuit. Et cōsequenter dicebamus ꝙ si huiuscemodi querela armis decidēda foret, & per duellum, sicque iudicari cōtingeret, Comes de Manfredis duelli prouocator diceretur, actorisque partes sustineri deberet: Comes verò Mirandulę prouocatus & rei personam repræsentans, ita ꝙ armorum electio & temporis dieique præfinitio ad eum, per ea quæ in superioribus diximus & retulimus, spectaret & pertineret. Et istud est in quo causa prouocati fauorabilior est, quàm causa prouocantis.

Et aliud maius adhuc commodum, ꝙ quis potiùs censeatur prouocatus, quā prouocator, cū enim duelli prouocator die tali per prouocatum eligendo censeatur promisisse, qua imposuit & proposuit se probaturum nisi prouocatum & aduersarium in pugna vicerit & superauerit, quod spoponderat & pollicitus fuerat prętitisse adimpleuisseque non dicitur, pro victoque habetur, nec amplius tentāda erit fortuna: quod est magni momenti. Bald. & alij in d.c.j. in princ. de pace tenen. probatur in l. qui accusare, C. de edend. Sicq; maximum cōmodum est, ꝙ sit quis potiùs prouocatus, quàm ꝓuocator & actor.

22 * In qua materia consului aliàs Paduę ī quodā pulchro casu Florētię contingente inter duos nob. Neapolitanos, vnus alteri qui Romam se contulerat, literas dedit. Memor esse debes, inquiens anno prærerito 1546. de mense Augusti, dum iuxta domum tuam transirem, per vnum tuum creatum seu seruitorē equo insidentem & cursu post terga mea venientem offendi me fecisti, post quā iniuriam offendens illicò fugam arripuit, viro nobili & equiti officium contrarium fecisti per dictam personam interpositam in-

tàm indeq́ue fecisse & perperam negaro si perages, & armis per te præsentandis nobili equitique conuenientibus in vno ex tribus campis infrà scriptis, quos tibi electuros cōcedo, offero me demonstraturum; & tibi hoc dico, & denuncio, quòd si lapsis xxx diebus post præsentationem aut affixionē præsentium ad locum idoneum respondere distuleris contra te sm consuetudinē in similibus obseruatā procedam.

Prouocatus opponens de obscuritate & generalitate querelæ, respondit, requirens ante omnia illam declarari per expressionē qualitatis illatæ iniuriæ & nominis asserti offensoris: quum plures creatos & seruitores teneret, nec posset deliberare clareq́ue respondere, nisi prædictis prius peractis, quòd si sibi persuaderet se ad id non teneri, quum non deberet esse pars & iudex, eligeret duos nobiles & equites quemadmodum & ipse faceret, qui electi hunc tantùm articulum deciderent; Vtrum requisita declaratio, fieri deberet vel non.

Prouocator adhuc querelæ suæ innitens replicabat, non esse necessariam aliam declarationem, & satis esse quòd intelligeret concludi ipsum prouocantem à prouocato offensum & ab eodē illatam iniuriam contra officiū nobilis & equitis, quod cum negare hactenus nō fuerit ausus, id confessus fuisse censetur. Et ne res in infinitum procederet postquàm ex campis locisq́; præsentatis nullum elegerat eidem denunciabat, se eligere vnum ex illis sibi præsentatis in ditione Senēsi, vbi die dicta se reperiret ad audiendam decisionē quæstionis prædictæ faciendam per Illustriss. & Excellen. Dominos conseruatores libertatis & status Reipub. Senensis, an prædicta querela admittenda sit aut repellenda. Et die sequenti pro defendendo causam querelæ armata manu.

De tribus dubitari contingebat, an prouocans teneretur ad declarationem & specificationem requisitam faciendum tam offensoris, q̄ iniuriæ illatæ? Et vtrum prouocator benè processerit, & dicti conseruatores status Senensis competentes essent iudices circa decisionem prædicti articuli, teneretur que prouocatus ibi comparere, alias cōtra illū vti contumacē procedi posset?

Circa primum videbatur non esse exprimendum & specificandum nomen illius creati offensoris; quū certiorandus non sit, qui non ignorauit, fugiendaque sint superflua. ff. de act. empt. l. j. in fi. §. hæc stipulato l. diuus. ff. vt lega. not. caue. cū vulg. sed prouocator duelli certum reddiderat prouocatum de offensa sibi facta per vnum ex seruitoribus suis mādato & commissione ipsius prouocati: vti de hoc se satis certū esse dicebat.

Opposi. verius esse de iure respondi. tenet. n. arg. de iudicijs ad duellum, quod procedit ad similitudinem contentiosi iudicij, vt prædixi. in iudicijs petitio generalis & obscura, nisi declaretur, quando pars opponit, non procedit, sed repellit. l. fi. C. de anna. except. Dec. plenè in l. edita. in ij. not. C. de eden. arguen

do igitur à iudicio ad certamen & duellum, declaranda est & specificanda querela. Et si dicat prouocator neq; recognoscere neq; nomé tenere, sed satis sibi constare ex seruis prouocati fuisse & mandato domini sui fecisse.

Respondebam remediũ dari exhibitionis familiæ prouocati. l. iij. §. si quis. ſ. ad exhib. glo. in c. cùm causam. in verbo personis, de testi. vt creatum noxium & delinquentem agnoscere posset, indeq; demõstrare, interesseq; plurimum prouocati id scire; quia quum plures, vt dicebat, seruos & creatos teneret, fortè ꝙ illi qui iniuriã intulisti dicitur, id non commisit, sed alteri. Et facta nominatione & demõstratione offensoris poterit prouocat. iuste respon. prouocantem mẽtiri, si mandatum illi minimè dedisset, & iustis armis indutus in locũ campumq; venire prouocante oppositum dicente. Ex quo patet solu. ad id quod in contrarium suprà dicebatur, quia verum non est prouocatum satis certum esse absq; alia declaratione: quum eius valde interesset (vt dixi) nomen & personã offensoris scire. Et adhuc magis qualitatem illatę iniuriæ, vt in articulo sequenti dicam.

Circa secũdum non videbatur, vt etiam suprà dicebam, fieri debere aliam declarationem & specificationem illatæ iniurię, quum prouocans pro certo affirmauerit se à prouocato offensum fuisse, sciretq; iniuriam illo mandante illatam sibi fuisse, et mentiri si negare velit. vnde videbatur super hac clara petitione & querela litem, vt ita dicam, affirmatiuè aut negatiuè contestandam esse. l. j. C. de lit. contest. & c. j. in fi. extra eo. & non persistere in assertis exceptionibus ad diffugium tendentibus.

Contrarium tamen consului adhęrendo conclusioni suprà factę, ꝙ ĩ hac materia liceat arguere de processu iudiciali ad duellũ. sed agens actione iniuriarum certũ designare debet & specialiter dicere quam se iniuriam passum esse contẽdat, & sic substãtiam, qualitatem & nomen iniuriæ: l. item exigit, tũ glo. suprà. de dolo. l. prætor. dixit, ĩ prin. & in §. qd autem, ſ. de iniu. Alex. in consi. ccxij. lib. ij. & Soci. consi. cix. libr. iij. Hinc etiam est ꝙ si de falso te accusem prout ex tali instrumento liquere dico: specificè & appertè falsum non deduco, sed requiritur qualitatẽ falsi clarius exprimi. Angel. in l. j. ſ. de libe. & posthu.

Et si quis agat interdicto vti possidetis asserendo se per talem turbatum tenetur specificare modũ turbationis opponente parte de generalitate. Bal. in l. ordinarij. col. ij. C. de rei vendi. Dec. in l. edita col. xvij. C. de eden. Ergo similiter prouocãs prouocato opponente debet certã substantiam offensę & qualitatem iniuriæ exprimere. quod clarè demonstratur. nam prouocatus non declarato nec specificato ꝗ & qualis fuerit offẽsa & iniuria illata, nõ possit deliberatè in campũ descendere, eamq; susceptę querelæ armata manu defensurus: idq; distinctè & specificè scire, sua plurimorũ interesat: quia si illata nõ fuisset iniuria

ria secundum ordinem & commissionem prouocati, vt quia offendẽs excessisset fines mandati, prouocatus iustè respondere posset, prouocantẽ mentiri: & hanc causam iustis armis defendere. sed si iniuria cum qualitate declarata de mãdato illius fuisset illata, secus esset. Et si tunc diceret, prouocantem mentiri, volẽdo id armis sustinere mendax esset, & falsę causæ defensor. Et propter mendacium ocius fortè à Deo puniri posset in duelloq; perire. intererat igitur prouocati dictã expressionem & declarationem iniuriæ illatæ fieri: aliàs rectè petebat reiici quęrelam tanquam ineptam, confusam & illegitimam.

Ex quibus satis patet solutio ad allegata in opposi. quia non sufficiat dicere se iniuriam passum, sed certam substantiam & qualitatem illatæ iniuriæ exprimere debere.

Tertio quęsito ex prædictis satisfactum dicebam: quia in primis & ante processum ad vlteriora fieri debebat requisita declaratio, aliàs querela reiicienda erat. Et sic illa non facta, non potuit procedi ad electionem assertorum locorum ac iudicum: et facta oppositione prædicta impedit litis ingressus ac processus ad vlteriora. l. j. cũ ibi not. s. de assess. tradit Phil. Frãc. in ca. j. in 16. limi. de litis contesta. in vj. & sic prouocator prędictus nimis properè & iuris ordine non seruato contraq; legum dispositionẽ ad electionem locorum & iudicum ante factam declarationem & specificationem requisitam processit. l. j. C. de execu. rei iudic. Et ita cõsului secundum terminos iuris respõdendo. & placuit cõsultatio mea Excellentiss. Alciato & Mariano Soc. iun. quamuis consultori parum placuerit: multiq; armorum Duces & Illustrissimi viri, qui ad duellũ prouocanti fauebant omissa legum & iuris subtilitate attẽtis moribus equitum & militari consuetudine contrarium responderint, ad futurum certamen properè festinãtes, armorumq; iudicium currẽtes. Et eò magis adhęrendum videtur huic meę sententiæ, quod materia duelli est restringenda stricteq; interpretanda. Soci. Iun. in consi. cxxj. lib. ij. Correctioni tamen & iudicio cuiuslibet melius sentiẽtis & maxime Illustrissimorum Ducum suprà relatorum me submitto; non quorundam iurisperitorum, quod vel Placentiam versus euntes, uel ad pauca respicientes, credentes se omnia scire, quum nihil sciant quid scribant, malè cõsiderant.

SVMMARIVM.

1 *Prædo multis modis dicitur.*
2 *Prædo possessione sua quando non restituatur.*

L. CLXIX. VLPIANVS.

NEMO prædo est, qui pretium numerauit.

SVMPTA est ex §. si quis sciẽs. l. etiam. ff. de peti. hęre. intelligendo, vt ibi per glo. Et nisi authoritate propria rei emptæ possessionem occupasset. l. si ex stipul. cũ ibi not. 1

per Alex. Ias. & docto. ff. de acquir.
1 poss. Dicitur † autem prędo multis modis. Claua. in summa in verbo, prædo. qui possessione sua iure incognito priuandus non est. c. in literis. de resti. spol. faciunt not. pulchrè per Feli. in ca. fi. col. fi. de præsumpt. Dicunt tamen Inno. & But.
2 in d. ca. in literis. ꝙ † vbi constaret agentem remedio recuperãdæ prędonem esse, non foret locus disposi tioni. d. ca. in literis. quia res aliena sine peccato retineri nõ potest. c. literas. de restitu. spol. & c. cùm tu. de vsur. debet itaq; tex. ille volens etiã prædonem esse restituendum de eo intelligi, qui prædõ dicitur nondũ detecto ꝙ talis sit. quàmuis docto. indistinctè dicere videantur prædonem esse restituendum, dummodò cum domino non concurrat. l. colonus. ff. de vi & vi armat. ideò de hac materia videnda sunt quæ Moder. scribunt in §. nihil commune. l. naturaliter. ff. de acqui. poss.

SVMMARIVM.

1 *Homo liber non potest in contractum deduci.*
2 *Hominis liberi emptor non dicitur locupletior.*

§. Locupletior nõ est factus, qui liberum acquisierit.

NEC primus nec secundus intellect. gl. conuenit: ideò intelligas
1 † de libero homine scilicet, qui in contractum deduci nõ potest. l. inter stipulantem. §. sacram. ff. de verborũ oblig. l. liber homo. ff. ad legẽ Aquil. nec à quoquã retineri. toto tit. ff. de libe. homi. exhiben. nimi-
2 rũm igitur † si liberum hominem acquirens, sciens scilicet; non intelligitur factus locupletior, vt hic dicitur. facit tex. notabilis in l. pretia rerum. ff. ad legem Falcid.

§. Cùm de lucro duorũ quęritur, melior est causa possidentis.

VIDE quæ diximus in l. in eo quod. suprà eod. & in l. in pari. infrà eodem titulo.

SVMMARIVM.

1 *Momentanea acquisitio quando habeatur in consideratione.*

L. CLXX. PAVLVS.

CVM prætor in hęredem dat actionẽ quatenus ad eũ peruenit: sufficit si vel momento ad eum peruenit ex dolo defuncti.

HANC l. optimè glossauit alius tex. in l. videamus, vnde hęc sumit̃ .s. quod met. causa. An aũt & quan-
1 do † momentanea acquisitio attendatur & consideretur Deci. se remit-
* tit, vt per eum. * Reg. est ꝙ actus momentaneus & momentanea acquisitio non attenditur nec consideratur quando non est vtilis nec producit aliquem effectum. l. fi. in fi. vbi omnes doct. not. C. de bonis quæ liber. l. ꝙ sit. s. de solu. l. non videtur

detur quisquã. s. eo. tradit Roma. in consi.cclvj. Approba.& in consi. ccccxcix. In præmissa. Are. pulchrè in consi. 161. In præsenti, col. iiij. in fi. Deci. in l. si tibi. §. si cert. pet. cum aliis quæ allegaui. s. in d.l. non videtur quisquam. Secus, quãdo acquisitio momẽtanea seu actus momentaneus vtilis esse potest, & effectũ producere. l. fi. vbi. omnes doct. not. §. de condi. instit. l. vxoris. C. de posthu. hered. instit. l. si tibi. pecuniam. §. si cert. pet. cum multis similibus ibi per Deci. accumulatis, & prius per Are. pulchrè in consi. 58. Copiosè, & lvij. Diligenter. cũ aliis quæ allegaui in d.l. non videt quisquam. ea propter momẽtanea æstimatio quanti plurimi attenditur & consideratur cõtra furem & mordsum. l. in re. §. de conditione furt. dixi in l. vinum, in primo not. contra Deci. ibi, si cert. pet. fallit in l. precia rerũ in fi. suprà ad l. fal. vbi Alexan. & alij rationem assignant, & dixi in d.l. vinum.]

SVMMARIVM.

1 *Ius ex persona actoris metitur, non possessoris.*

2 *Possessionis iustæ cõmoda sunt infinita. Et contrà, nume. 10.*

3 *In causa possessoria quando summaria probatio requiratur. Et an sit magni præiudicij.*

L. fin. C. de edict. diui Adria. tollen. declaratur.

4 *In causa possessoria admittitur reprobatio testium, & appellatio. nu. 5.*

6 *Possessorium summarium, quòd sit. Et quid plenarium. nume. 7.*

8 *Possidens bona quando bonorum possessionem agnouit, an teneatur probare se intra debitum tempus agnouisse.*

9 *Fauorabiles personæ in causa prælationis ratione prioritatis temporis de qua non constat, an præferantur etiam contra possessorem.*

CLXXII. PAVLVS.

IN pari causa possessor potior haberi debet.

A B ista lege extracta fuit regula c. in pari de regu. iur. in vj. Et vltra concordantes alleg. per gl. facit tex. l. in eo quod, & l. nemo prędo. in §. cũm de lucro. suprà eod. c. ex literis. de proba. §. j. d. vti frui. ff. si vsufru. peta. ibi, vincet iure quo possores potiores sunt, licèt nullum ius habeat. ad idem tex. no. in l. ij. ff. vti possi. accedat vulgatus §. cõmodũ. instit. de interdi. actore enim non probante absoluendus est conuentus, & si nihil pbauerit, vt ibi Hinc
1 solemus dicere nos, † metiri ius ex persona agẽtis, nõ ex persona possidentis. l. j. §. si pars here. pet. Infinita
2 † propè sunt possessionis cõmoda: iustę videlicet, secundũ nota. Dec. in consi. clxix. col. fi. quemadmodũ vltra no. per scribentes in dictis locis, videre poteris p Pau. de Cast. in consi. 50. & clxxix. in antiquis. vbi in dubio possessoribus fauendum esse dicit Abb. in c. in pſentia. col. x. vers. si verò causę. de probat. pract. Papi. in forma lib. actio. negat. in glo. super verbo, per quandã. Barb. in ca. ex literis. colũ x. de proba. in ca. j. col. xxvij. eod. tit. in consi. xxiiij. col pen. & in consi. xxxix. colum. iij.

volu.iiij.glo.& scribentes in c.affer te.de præsumpt.Alex. in consi.xxx. col.fi.lib.iij. & in consi.cxl. volu.v. Feli.in d.c.ex literis.col.j. & in cap. olim.col.pen.& fi.de rescript.Curt. seni. in repe.l. admonendi. colum. lxxxvij. cum seq.ff. de iureiur. Ias. in l.j.col.ij.ff.solu.matr.in l.si post. C.de iur.& fact. igno. & in l. nemo potest.in ij.lectu fol.penult.ff.de le gat.j.Corse. in singu. suis in verbo, matrimonium.el iij.Dec.in l.fi.col. penul.vbi plura citat C.de edict.diui.& hic. ac in consi.clxix. col.fi.& cccclxiiij.col.vlti.Hippol.de Marsi. in nota. lxxxij. & Ripa in ca. sępè. de restitutio.spolia. * & in §.meminisse.l.de pupillo.col.fi.suprà de no ui ope.nunc. ꝙ ratione tuendæ pos sessionis potest qs authoritate propria in suo ędificatum vel immissũ tollere, per iura & authoritates ibi alleg.Item vide Alex. Rub.in vulg. §.nihil commune. col.vij. cũ seq.]

Sed in contrarium facit tex. not. in l.fi. in secunda parte C. de edict.
3 diui Adria.tollen. vbi in † possessorio iudex sequitur apparentiam, & est facilis in mittendo in possessionem, quia secundũ Dec. ibi in iiij. & seq.no. dicitur agi de leui & modico præiudicio in iudiciis possesso riis, ita ꝙ sufficit semiplena probatio etiam per vnũ testem vel famã. allegat Bar.in duobus locis, & Mathęsil.vt ibi per eum:qui sic consuluit in consil.lvj.cclij. & dclxiij. sequitur Curt.iunior in d.l admonẽdi.col.xix. siue antepen. vbi addit, quia causa est momẽtanea.l. vnic. C.si de momen.possess. fue. appella. non admittitur reprobatio testiũ, nec in dictis,nec ĩ personis. allegat Rom.& Aret. Nec similiter admittitur appellatio in possessorio ratione prædicta.d.l.vnic. cõsuluit Dec. in consi.xxviij. Tu autem diligenter aduerte, ꝙ imò causa possessoria est magni & considerabilis præiudicij, cùm magnum commodũ sit possidere.d.§.commodum. cum aliis plenè superiùs allega. & ita in terminis post Bald. tenet Curt. senior, loco præalleg. idẽ voluit Dec. in c.edoceri.col.iij.de rescript. & in c.causam quæ.col.ij.de iudic. Et Afflictus in decisio.regni ccclxiiij.vbi dicit hoc voluisse Bat.in d.l.admonendi.col xiij.& in hac opinio.fuisse sacrum Cõsilium regiæ maiestatis:& ꝙ nõ sufficiat semiplena probatio,nec vnus testis vel fama. Eandem opinionem tenet Alex. in con sil.clxxxvij.ad fi.lib.vij.dicens magis communem opinionẽ esse hãc, ꝙ in iudiciis possessoriis non sufficiat semiplena probatio: vt voluit Bart. in extrauagan. ad reprimẽdũ in verbo summariè, vbi hoc dicit. Sed nescio vnde ipse tunc collegerit illam magis communẽ opinionem: cùm dicat Curt. senior loco præallega. ꝙ omnes vsq; ad tempora sua contrarium tenuerunt. Eandem opinionem tenuit Ripa, licèt de prædictis nõ faciat mentionem in l.ij.ff. quorum bono. circa finẽ. Ex quibus videtur mihi nũc, ꝙ ista possit dici magis communis, ꝙ causa possessoria dicatur magni & considerabilis præiudicij, & ꝙ in ea nõ sufficiat summaria probatio,sed requiratur plena,quemadmodum in aliis causis;vt p Bart. in dicto verbo summariè.

summariè.& per præalleg. Pro qua opinione, facit tex. in l.j.C.quorum bon. in verbo, si probaueris. quę verba vt dicunt docto. habent sensum veræ & perfectæ probationis. l. Lucius. ff. de condi. & demon. Felin. in rubri. de proba. colu. ij. ꝙ clausula si probaueris, ĩ rescriptis apposita, plenam & perfectam exigit probationem. Postremò dico hanc opinio. probari manifestè per d.l.fina. licèt Dec. pro se adduxerit. ponderando, ꝙ iudex sequitur apparentiã secundum eum. loquitur enim in princ. id volens vbi non adest legitimus cõtradictor: sicq; de interesse tertij non agatur, tunc iudex facilis esse debet in faciẽdo missionem in possessionẽ requisitã, & sufficit summaria cognitio, & probatio, ac instructio iudicis vt inducatur ad concedendũ missionẽ in possessionẽ iuxta tex. l. in lege Aquilia. ibi, ad suspicionem iudicem adducã. suprà ad legem Aquiliam. hoc est, ꝙ dicitur in dicta l.fi. prima facie seu prima figura, quasi prima fronte hoc videatur, cum iura partium perfectè non discutiantur: secundum Bart. in dicto verbo summariè. in ij. col. Sed vbi appareret legitimus contradictor, & res agitur ĩ figura iudicij, tex. d.l.fi. in vers. sin autem aliquis contradictor. vult oppositũ, ꝙ causa plenè discutiatur, & illi acquirat possessio qui potiora & meliora iura ostenderit, & cõsequenter ex prędictis fortissimè induci potest pro hac opinione, ꝙ in possessorio dato legitimo contradictore, & sic cùm res tractatur in forma iudicij perfectè debent discuti iura partium, & sic requiratur plena probatio.

4 Ex quo infertur, ꝙ † erit etiã admittenda reprobatio testium in dictis & in personis: & ita vult Abbas in c. licèt causam. in tertio notabili de probationibus. & Feli. in ca. veniens. el secundo, col. iiij. de testib⁹, quicquid dixerint Curtius & Aretinus præallegati, aliàs facilè esset inducere aliquos testes Susannę, vt dicit, & obtinere in possessorio: quod est absurdum, ergo euitãdum. l. nã absurdum. ff. de bonis libertorum. licèt enim causa summaria sit, non debent propterea defensiones parti tolli. clemen. sępè. in verbo, defensiones. de verbo. signific. tradit Feli. in d.c. veniens. col. iiij. faciunt quæ ponit Iaso. in cõsi. lxxxj. colum. iij. lib. iij. ꝙ possessorium non probat per testes singulares.

5 Et pariformiter † non reiicietur appellatio, quicquid dixerit & consuluerit Dec. suprà relatus, quãuis enim non sit dandum interim, seu non retardetur executio sententiæ prolatæ in iudicio possessorio p appellationem interpositam. d.l. vnic. C. si de mo. po. su. ap. tamen appellatio admittitur non retardata executione sentẽtiæ & cognoscitur de viribus & iniquitate sententiæ: vt ibi per glo. & scribentes per Bart. & alios in l. ij. de appella. recip. & pleniùs per Afflict. in decisione regni 269. cum similibus. Et ita seruatur in practica, ꝙ requiratur plena probatio & non sufficiat semiplena, ꝙ reprobatio testium in dictis & personis sit permissa, ꝙ admittatur appellatio non retardata executione.

Tandem vt semel finiã, arbitror

opinionem prædictorum doctorũ fœdere distinctionis sic posse cõcordari, & citharam discordantem ad consonantiam sic posse reduci: considerando duplex esse possessoriũ. vnum summarium, aliud plenum seu plenarium: vt declarant Bald. Paul. de Cast. in l. ordinarij. col. pe. & fi. C. de rei vendica. Paul. de Cast. notanter in cons. v. in antiquis. Pos
6 sessorium † enim summarium dicitur illud quod principaliter ordinatur ad finem ne lite pendente super proprietate vel possessiõe partes veniant ad arma se inuicem turbando ensemq; pro libello ostendẽdo: vt dicit Bal. in l. quisquis. infra quorum appella: cùm quælibet pars se possidere prætendat: & vt sciatur quis actor, & quis reus esse debeat. d. l. ordinarij. cum ibi nota. per præalle. Et dicitur iudiciũ summariũ: quia natura negotij exigit vt summariè procedatur, cognoscatur, & ordinetur: & solum affert præiudicium lite pendente, & donec plenius fuerit cognitũ, vel aliter ordinatum. Estq; tanquàm preparatorium ad finem alterius iudicij statutũ, & momentaneum aptitudine: ideò nõ requiritur plena probatio, sed summaria sufficit: neq; exigitur libellus vel litis contestatio, nec sententia diffinitiua, sed interlocutoria tantùm: vt per Bal. & Paul. de Cast. in locis prę allega. Rotã in decisio. 437. in nouis. & Dec. in consi. cccij. Et in isto possessorio summario modici temporis, & consequenter censura iuris modici præiudici. argu. l. si debitori. ff. de iud. cùm possit citò apparere de cõtrario, & interlocutoria pos

sit reuocari, & totũ oppositum pronunciari dãdo possessionem huic parti: procedant quæ hic dixit Dec. Bart. & alij in locis suprà allega. q sufficiat summaria probatió, quòd non admittatur reprobatio testiũ respectu personarum aut dictorũ, nec appellatio, vt infrà dicã. Aliud
7 est possessorium † plenum seu plenarium: quod ordinatur ad finem & effectum perueniendi ad sententiam diffinitiuam super petitorio: in quo principaliter disputatur de iure partium seu de proprietate, & vim perpetuã obtinet, vt possessor in possessione remaneat & defendatur donec altera pars egerit, & obtinuerit in petitorio. l. exitus. ff. de ac quir. possess. Et quia istud perpetuũ affert damnum & præiudicium donec pro altera parte cognitũ & pronunciatum fuerit super proprietate, dicitur plenarium iudicium, exigitur libellus, requiritur litis contestatio, diffinitiua sententia, ac ordo iudicij: vt per Bald. Corne. Alexan. Ias. & alios scribentes communiter in d. l. fi. Bald. & Pau. de Cast. in locis præallega. Rotã in decisio. 437. in nouis. & Dec. in consi. cccij. col. j. Et in isto iudicio possessorio pleno seu plenario: procedant authoritates suprà citatæ cùm prædictis fundamentis. quia magni & considerabilis præiudicij est, & plenæ probationes requiruntur, admittitur reprobatio testiũ, & appellatio, executione tamen nõ retardata. Et ita si bene ac diligenter videbis & considerabis, cognosces & fateberis voluisse Bart. in extrauagan. ad reprimendum in verbo summariè. Feli. in

in d.c. veniens. el secundo. col.iiij. Et Ludouic. Gomes sup regula can cellariæ de non tol. iure quæsito in v. quæst. concludentem prædictam regulam locum propterea habere in possessorio pleno successiuo & effectuali: quia talis possessio est maximi momenti, & damnū magnū est illam perdere. Regulariter ergo in possessoriis plenariis vbi agitur de perdenda penitus possessione, & cōsequenter de magno damno & considerabili præiudicio, requiritur plena probatio & admittuntur exceptiones requirentes altiorem indaginem: quia si cognitio tolleretur, & prædicta etiam requirentia altiorem indaginē non admitterentur, auferretur ius partis, quod fieri nō debet: ita vult Bart. in dicto verbo, summariè col.j. in vers. in hoc processu & colum.ij. vers. & idem dico. Quod tamen non procedit in remedio possessorio. l. fi. C. de edict. diui Adria. tollen. vbi non admittuntur exceptiones requirentes altiorē indaginem. l.ij. dicti tituli fauore vltimarum voluntatum. & quia quæstio pendet ex liquido: secundum Bald. & alios in dict. l.ij. & fin. quæ omnia bene not.

Et adde vltra prædicta quæ scribunt Barbat. Iaso. & Moder. in rubric. C. qui admitti. volentes, quòd

8 † quando ille qui bonorum possessionem agnouit, effectualiter possideret bona, dicenti bonorum possessionem non fuisse agnitam intra debitum tempus, incūbat onus probandi, propter commodum possessionis aduersarij, quæ transfert onus probandi in alium. dicto §. commodum. Sed hanc opinionem improbaui legendo prædictam rubricam, qui admitti. quia fundamentum illius qui bonorum possessio. agnouit, consistit in probando agnitam, ac intra legitimū tempus agnitam. l. finali. C. qui admitti. §. finali institu. de bonorum possessione, quod cùm minimè faciat, & aduersarius probauerit se adiuisse hæreditatem vel bonorum possessionem agnouisse, ac intra tempora ab edicto prætoris statuta, iuxta iura præallegat. probata eius intentione obtinere debet. l. qui accusare, à contrario sensu, C. de edendo, cum aliis adductis per Alexādrum in cons. clxxxix. colum. j. lib. ij. Nec obstat § cōmodum. imò facit pro opinione mea, cū aduersarius probauerit intentionem suam, nec iura partium sint ambigua: iuxta id quod dicitur in §. commodum. in cap. si à sede. de præbendis. in vj. cum aliis de quibus ibi per Iasonē. Tituli enim erant pares quò ad datam & tempus: ideò nimirùm si possidens vincit, præualeatq; , cùm plus quàm aduersarius habeat, possessionem videlicet. & optimè procedit quod dicitur in §. commodum. quod actore nō probāte &c. sed in terminis dicti suprà relati aliud est: quia aduersarius plenè probauit fundamentum suæ intentionis, agnouisse videlicet bonorum possessionem: & intra tempora ab edicto limitata, vel aditionem hæreditatis: conuentus verò de tempore nihil probauit, sed tantùm agnitionē: ergo tituli nō sunt pares, neque iura partium obscura, ideò

ideò non procedit quod dicitur in § commodum.cùm actor probauerit intẽtionem suam,reus verò fundamentum suæ exceptionis, tẽpus scilicet nõ probauit: ergo debet succumbere.

9 Postremò aduerte ꝙ † quando agitur de prælatione ratione prioritatis temporis, & de prioritate nõ constat: si ex priuilegio causæ obtinere quis debet, præferẽdus est etiã cõtra possessorem, vt patet in fisco per l.j cum ibi notatis per Barto. & doctores.C.de iure fisci.lib.x. Idem in dote,libertate,& pia causa:vt per Soci. in consi,lxvij. col. pen.lib.iij.

10 Quandoq; † tamen cõmodum est non possidere, vt pulchrè per Petrũ de Ancha. in consi.clxxiiij.

SVMMARIVM.

1 *Ille ad quem bona alicuius perueniunt vniuersaliter loco hæredis est.*

2 *Qui dicatur prælatus.*

3 *An successor prælati ligetur ex contractu prædecessoris.*

§. Hi qui in vniuersum ius succedunt, loco hęredum habentur.

IDEM dicitur in l.prętor.suprà eo.& potest etiam exemplificari in l.j.ff.de castr.pecu.de quo vide quę dixi in l.qui per successioné.s.eod.

1 Et generaliter † ille ad quem bona alicuius perueniunt vniuersaliter,hęredis loco est.l.non intelligitur.§. cùm ex causa.ff. de iure fisc. cum accumulatis p Alex.in l.si marito.ff. soluto matr. & per Dec. hic.

Quod autem subiungit Dec. de successore in prælatura, vt non censeatur eadem persona cum antecessore, secundum Baldum non est in terminis regulæ nostræ : quia talis nõ succedit in vniuersum ius.Quis

2 † autem dicatur prælatus : ponunt Barba.in c.quæ ab ecclesiarũ.col.j. de of.ord. Fel.in c.insuper. de testi. Dec.in c.ij.col.fi.de iudic.& in cõsi. cclxxxij.col.j. Et an liget successor

3 † prælati ex contractu antecessoris sui : vide per Bald.in consi.ccccxiij. lib.iiij.Barb.in c.ex præsentium. de pign. Præpos.in ca.vnic.qui success. tene.Afflictum in deci.regni. cap.j. Ias.in consi.ccxxij.lib.ij.& consi.x. lib.x.& Dec.in consi.clvij.

SVMMARIVM.

1 *Dolus quid sit. Et quando sit mortalis, vel venialis.*

L. CLXXII. PAVLVS.

NIHIL dolo creditor facit,qui suum recipit.

CLARA est & absoluta in l. nullus videtur dolo.suprà eo. Equidem non cõuenit hoc casu doli diffinitio,de qua in l.j.ff.de dolo.ideò nec diffinitum competet.Et quemadmodum etiam scribit Caieta. in sua summula in verbo dolus.dolus

1 † est astutiæ executio, siue per verba, siue per facta ad decipiendũ ordinata:& est peccatũ veræ prudentiæ contrarium , quãdoq; mortale, quandoq; veniale,vt cum intendit deceptio iocosa.

§.Cùm

§. Cùm principalis causa nõ consistit: nec ea quidẽ, quę sequuntur, locum habent.

ABSOLVTAM comperies in l. cùm principalis, suprà eod.

L. CLXXIII. VLPIANVS.

NVNQVAM actiones, prę sertim pœnales, de eadẽ re concurrentes alia aliam cõ sumit.

IN TEX. ibi, præsertim pœnales. hoc fortè dixit propter rationẽ tex. l. nunquam plura. ff. de priua. delict. Sumitur ex l. nũquam, & ex l. plura delicta. ff. de act. & obiga. & ex præallega. l. nunquam plura. ad idem est tex. instit. si quadru. paup. fec. dic. in fi. vbi glo. not. & doct. declarant materiam istam, quę etiam explicatur in l. ędita. in materia cu mulationis. C. de eden. faciunt quæ scribit in materia Pet. de Ancha. in consi. iiij. Raph. Comen. in consi. lxxiiij. & Soci. in cõsi. lxij. in secundo dubio. vol. j. Tex. tamen iste admodum latinus non est, si dicendi formam diligenter spectaueris.

SVMMARIVM.

1 *Dolo desinens possidere pro possessore habetur. Et quomodo procedat.*

2 *Amplia & nume. 3.*

4 *Statutum de possessore an habeat locum in eo qui dolo desiit possidere.*

L. CLXXIIII. PAVLVS.

QVI dolo desierit possidere, pro possidẽte damnatur: quia pro possessione dolus est.

SVMITVR ex legibus per gl. alleg. concordat l. parem & l. ad ea. in §. semper. infrà eod. & in ca. pro possessore. de regul. iur. in vj. vbi est glo. not. hanc regulam declarans.

1 Nota ergo, † ꝙ dolo desinẽs possidere ex iuris dispositione pro possessore habetur.

Intellige quò ad sui damnũ, nõ autem quò ad commodum: vnde ei non cauetur, licèt caueatur possessori. l. hęc si res. & l. is qui dolo. ff. de rei vendi. secũdum Dyn. & alios in d. ca. pro possessore Accedãt quæ scribit Pari. in consi. v. lib. ij. de eo qui dolo desiit res fideicõmisso sub iectas possidere, ꝙ ad restitutionem fideicommissi potest adhuc conueniri. Et similiter dicit Ange. in l. cõpetit. in §. fi. ff. ꝙ vi aut clam. ꝙ contra nõ possidentem, qui dolo desiit possidere, eo modo & forma agitur, quibus concluditur, si possideret, p tex. in § fi. l. ibi prætẽdentis. nec est differentia in modo condemnãdi, an possideat vel dolo desierit possidere, sed bene in modo exequendi. l. quãquam. in §. Iulian. cum not. ibi per Barto. ff. de aqua plu. arcen. Itẽ intellige hanc regulam quo ad ad effectum iuris, quilibet eorum conueniri potest: sed non quo ad subtilitatẽ, quia possessor tenetur directa, dolosus vtili: vt declarat Ange. in l. ij. in §. hoc interdictum, l'vltimo, ff. ne quid in loco public.

2 Ampliatur hęc † regula etiã in eo qui dolo possessionem acquirere noluit. l. etiam. §. in eod. ff. de peti. hęre.

hęre. vbi volente tamen possessore iudiciū suscipere, liberatur ille qui dolo desiit possidere: & si non susci piat, non liberatur, licet contra dolo desientem possidere agatur.

3 Item ampliatur regula † etiā in eo qui culpa possidere desiit. l. si culpa. ff. de rei vend. Et si differat talis desiēs culpa possidere ab eo qui dolo possidere desiit, respectu cessionis & actionis, vt in d. l. si culpa de quo etiam per Deci. in consil. ciiij. Et propterea volens contra aliquē actiones reales dirigere, solet in primis interrogatoria conuento dare & facere, an talem rem teneat & possideat, dolóve aut culpa tenere & possidere desierit, qui pro possessore habetur quo ad sui damnum, & respōdere tenetur. vide pract. Papi. in prin. suæ practicæ char. iij.

4 An † autem statutum de possessore, locum habeat in eo qui dolo desiit possidere, ponunt Ioan. And. & alij d. c. pro possessore. Aret. & cęteri in rubr. ff. de acquir. posses. Postremò ad declarationem & intelligentiam istius regulæ & prædictorum, vide docto. in ca. penul. de except. * & Rip. in l. quod te. col. iij. suprà si cert pet. ponentem & declarantem quomodo probetur dictus dolus.]

SVMMARIVM.

1 *Asserens se peritum, tenetur de imperitia & culpa.*

L. CLXXV. CAIVS.

IMPERITIA culpę adnumeratur.

SVMITVR ex legibus in glo. 1 allega. asserens † igitur se peritum, tenetur de imperitia & culpa. Vide etiam. l. ij. cum ibi nota. ff. quod quisq; iuris. ca. tua nos. cū ibi not. per Feli. de homi. c. & quæ diximus in l. culpa est. suprà eo. titu.

SVMMARIVM.

1 *Conditio dominorum per seruos quādo fiat melior vel deterior remissiuè.*

L. CLXXVI. CAIVS.

MELIOR cōditio nostra per seruos fieri potest, deterior fieri nōn potest.

SVMITVR ex legibus allega. 1 in glo. quæ † ponit fallentias. materia plenè examinatur in l. filiuspafcicendo. C. de pact. & in l. cōtra iuris. in §. fi. cum l. seq. ff. de pact. & in l. fi. C. de acquir. pos.

SVMMARIVM.

1 *Lucri, & damni est dispar ratio.*
2 *Repudiatio legati dicitur alienatio. Et quomodo intelligatur.*
L. Qui autem. ff. de his quæ in fraud. cre di. declaratur.

L. CLXXVII. VLPIANVS.

NON fraudantur creditores cum quid non acquiritur à debitore: sed cū quid de bonis minuitur.

Et ideò in primo casu non agitur redhibitoria secundum Albe. Sumitur ex l. qui autem. ff. de his quæ in fraud. credit. vbi glo. Bart. & doct. latè tradunt.

1 Est ergo in proposito † dispar ratio lucri & damni, iuribus hic etiã per Deci. alleg. Sed quò ad tex. legis nostræ vide rationem assignatam per Bart. in d. l. qui autem. vbi hanc regulam ponit nõ procedere in casibus in quibus de natura contractus quis tenetur acquirere: vt in l. ij. in §. non tantùm. cum no. ff. de hæredi. vel act. vendi. Et idem scribit Bart. in l. j. in §. non quærimus. ff. si quis omis. caus. testa.

2 Et † pariter repudiatio legati alienatio dicitur. tex. est secundũ Dec. hic in l. magis puto. in §. fundum. ff. de reb. eor. vbi propterea pupillus fundum legatũ sine tutoris authoritate repudiare non potest. De quo vide pulchrè Alexan. in consi. xxvij. lib. iij. Pau. de Cast. in cõs. xj. in antiquis. vbi secus esse dicit in donatione. & ad §. fundum. respon. ꝙ loquitur in legato, quod acquisitum fuit ignoranti, licèt reuocabiliter, cũ pendeat ex voluntate vnius tantùm testatoris scilicèt: secus in donatione quæ nõ acquiritur etiã reuocabiliter, nisi scienti & consentienti, cùm sit contractus: & sic pendeat ex voluntate duorum: ideò repudiatio legati alienatio, inquit, dicitur, meritò per pupillum sine tutore fieri nõ potest, vt ibi & in l. pupillorum. C. de repud. & absti. hære. sed repudiatio donationis nõdum acquisitæ dici non potest alienatio, vt colligitur ex §. fundum. à cõtrario sensu secundum Pau. de Castr. Sed ꝙ repudiatio hæreditatis vel legati non dicatur alienatio probat tex. d. l. qui autem. in §. j. in vers. proinde & qui repudiat. vbi Bart. opponens, ꝙ legatum à tempore mortis dicitur esse nostrum. l. à Titio. ff. de furt. ergo repudiando dicitur diminuere patrimonium: respondet, ꝙ repudiando fingitur nunquàm nostrum fuisse. & sequitur Corn. in cõsil. xxxij. col. fin. volu. j. concludens propterea ꝙ repudiatio legati non dicitur alienatio. idem vult Bald. in d. l. pupillorum. eò ꝙ ante agnitionem in bonis nostris non est. l. pretia rerum. ff. ad leg. Falcid. ideò nõ dicitur alienatio, cùm in alium de bonis repudiantis nihil transferat. Ponuntq; ibi Bald. & Alex. an prælatus possit repudiare hæreditatem vel legatum ecclesiæ relictum. Sed quomodò resoluetur præfata difficultas: quia quidam dicunt ꝙ repudiatio legati ẽ alienatio, alij quòd non. Respondeo alienationẽ esse, neq; id negari posse: cùm hoc dicat tex. in præallega. §. fundum. ea ratione quia dominiũ rei legatæ directa via transit in legatariũ quãuis reuocabiliter, non tamen esse diminutionẽ patrimonij, cùm ante acceptationẽ non sit in bonis nostris, vt suprà dixi: ideò non pertinet ad edictum de his quæ in fraud. creditor. ita procedit tex. in d. l. qui autẽ. in §. j. id quod iuriscon. in prin. ipsius legis satis explicat. sicq; Bal. & Corne. qui dicunt repudiationẽ legati non esse alienationem, malè dicũt & contra tex. præallega. §. fundum. bene verũ est talem repudiationẽ

& alienationem non spectare ad diminutionem patrimonij: ita q alienatio in dict. §. fundum. non accipitur propriè & strictè, put adaptatur ad dominij radicati translationem. l. j. C. de fund. dotal. sed largo modo, prout adaptatur ad alienationē dominij reuocabiliter acquisiti. accedant q̄ de hoc verbo alienatio, diximus I l. nō alienat. s. eo. tit.

* Et quæ plenè scribit Rui. in l. legatum. & in l. si mihi, in princi. ad fi. primæ col. de leg. j.]

Ad materiam verò istius legis, & d. l. qui autem. vltrà superiùs adducta, vide l. cùm quidam. suprà de iur. fisc. & ea quę scribunt Feder. de Senis in quæst. ix. Barb. consi. xxiij. col. ij lib. j. & cons. xlj. col. vij. & xvj. in eod. & cons. xxj. in tertio dubio, in iij. volum. Socin. in consi. lxxvij. col. fi. libr. iiij. & Dec. in cons. cclx.

SVMMARIVM.

1 *Delictum pœnam, non impunitatem meretur.*

2 *Fur conditionem suam meliorē propter furti continuationem non facit.*

§. Nemo ex suo delicto meliorem suam conditionem facere potest.

1 DELICTVM † enim pœnā, nō impunitatem vel prærogatiuā meretur. l. nunquam. ff. de priuat. delict. l. sancimus. C. de pœn. facit regula c. mora sua. de reg. iur. in vj. & tex. nota. in l. siue hæreditaria. ad fi. ff. de nego. gest. vbi præmium ex delicto quis reportare nō debet. & alia plura. facit textus not. in l. infi ciādo, in §. infans. ff. de fur. ibi, quid

2 enim tam † ridiculum est, q̄ meliorem conditionem furis esse propter furti cōtinuationem æstimare? accedant quæ scribit Signor. in repet. l. princeps. col. ij. ff. de legib. Barba. in c. dilectus. el. j. col. v. de rescrip. & Ias. I l. si à furioso. col. iij. s. si cer. pe.

L. CLXXVIII. VLPIANVS.

EA quæ ad dandum impossibilia sunt, vel quæ in rerum natura non sunt: pro nō adiectis habentur.

IN text. ibi, ad dandum impossibilia. iuris censura intellige Item ibi, non sunt. nec esse possunt intellige, vt hic declarat gloss. Et fuit expedita materia præsentis regulæ in l. impossibilium. suprà eod. titu.

L. CLXXIX. PAVLVS.

BONA fides tantundē possidenti pręstat, quantum veritas, quoties lex impedimento non est.

SVMITVR ex l qui scit. in §. j. cum l. fructus. suprà de vsuris. Et loquitur respectu fructuum perceptorum, vt ex dictis legibus apparet. Facit tex. l. magis puto. in §. j. ff. de rebus eorum. & in l. apud antiquos. in §. fin. C. de furtis. De bonæ fidei possessore plura dici possent, quia materia est diffusa & vulgaris, ideò omitto.

L.

L. CLXXX. VLPIANVS.

QVI authore iudice comparauit, bonæ fidei possessor est.

EXPEDITA fuit in §. qui iusta. l. non videtur. supra eod. titu.

L. CLXXXI. PAVLVS.

OMNIS hereditas quamuis posteà adeatur, cum tempore mortis cõtinuatur.

ABSOLVTA est in l. oĩa. ſ. eo.

SVMMARIVM.

1 *Vulnerans seruũ non mortaliter, si negligentia perierit de vulnerato tantùm tenetur.*

2 *Aestimatio iniuriæ factæ contra priuatum non crescit, licèt posteà magistratum susceperit.*

3 *In delictis etiam tenetur de excessu quãdo quis cogitare potuit quid euenire.*

4 *Furti actio augetur, si res furtiua facta sit pretiosior.*

§. Nunq̃ ex post facto crescit præteriti delicti æstimatio.

SVMITVR ex l. ei qui furti. ff. de fur. & ex l. qui occidit in §. fin.
1 ff. ad legem Aquil. vbi si † vulneratus fuerit seruus non mortaliter, negligentia verò perierit, de vulnerato erit actio, non de occiso. sicque ex post facto non crescit pœna, æstimatioque illius perpetrati delicti. de quo per Signor. in consi. lxiij. & & clxiiij. Corn. in consi. cclxxiij. & cclxxxiij. vol. iij. & Socin. in consil. xxvj. lib. ij. Exẽplificari etiã potest
2 in æstimatione † iniuriæ contra priuatum illatæ. Quamuis enim ex post pacto iniuria affectus magistratus efficiatur contra quem illata est iniuria, seueriùs punitur. §. atrox, insti. de iniur. æstimatio dictæ iniuriæ; & sic præteriti delicti non crescit: quia attẽditur tempus factæ iniuriæ. facit text. l. prætor ait. in §. docere. ff. vi bon. rapt. Quan-
3 do tamen † quis fuit in culpa, quia cogitare debuit id posse verisimiliter euenire, tenetur de excessu, & de his quæ ex delicto illo & ex post facto sequuntur. c. fin. de homi. in vj. tradit Alexand. consil. cxl. col. ii. & lib. ij. & Feli. in c. sicut dignum. de homic. facit text. nõt. in l. si quis domũ. in §. penul. ff. loc. ibi, quia hoc euenire posse prospicere debuit. de quo per Ancha. in consil. ccccij. Feli. in c. j. in quarto no. d iud. & Dec. in c. nouit. col. viij. eod. titu.

Sed contra hanc regulam facit
4 text. in l. furti. ff. de furt. vbi † augetur actio furti, si res furtiua facta sit pretiosior: vt etiam probatur in l. inficiendo. in §. infans. illo eod. tit. de quibus opponit hic Dec. & non soluit. Responde regulam hanc intelligi vbi delictum est perfectum & cõsummatum, vt hic Albe. sed in casibus superiùs allegatis nõdum erat cõsummatum delictum, quia fur non restituẽs rem furto subtractam semper est in mora: ideò nimirùm si condemnatio fieri debet consideratione habita quanti plurimi

ximi fuerat res à tpe facti furti. d.l. in furti. cum not. ibi per Angel.

L. CLXXXII. CAIVS.

OMNES actiones q̃ morte aut tempore pereunt: semel inclusæ iudicio saluæ permanent.

INTELLIGE inclusæ, per litis contest. secundum Alberi. hic. materia est expedita in l. non solet. & in l. pœn alia. suprà eod.

SVMMARIVM.

1 *Perfectum quid dicatur.*

§. Non videtur perfectè cuiusquam id esse, quod ex causa reuocari potest.

SVMITVR ex legibus in gloss. allega. & rationem palpabilem præ se fert. Faciunt quæ diximus in l. neque pignus. suprà eod. & in l. nō videtur quisquam. suprà eod. Perfe
1 ctum † enim dicitur cui nihil possit accedere. vt per Lactant lib. j. de falsa relig. & Arist. ij. de cœlo & mūdo. Si res ex aliqua causa à me auocari potest, est quod possit accedere: ideò nimirum si perfectè non dicitur mea.

SVMMARIVM.

1 *Absens causa Reipub. damno affici nec lucrum sentire debet.*
2 *Nisi damnum culpa absentis contingat.*

L. CLXXXIII. VLPIANVS.

ABSENTIA eius qui reip. causa abest: neque ei, neq; alij dānosa esse debet.

SVMITVR ex l. j. & in fin. & toto titu. ff. ex quibus caus. ma. vbi gloss. hanc regulam alleg.
1 Not. q † quemadmodum absentem causa reipub. prætor damno affici non vult: ita nec lucrum facere cōtra alium patitur: vt dicit text. in l. ergo. ff. ex quibus caus. maior.
2 Et † pariter quando læsio cōtingit culpa absentis, cessat restitutio & præsens regula, quia absentia non fuit tunc causa huiusmodi damni. tex. est in l. quæ à parte. vbi Pau. de Cast. & alij. not. C. de rest. mi.

SVMMARIVM.

1 *Quod contra rationem sunt, extendi nō debent. Fallit si quando sumus in non odiosis. nume. 2.*
3 *Extensio autem in odiosis fit ex identitate vel maioritate rationis.*

L. CLXXXIIII. PAVLVS.

QVOD contra rationem iuris receptum est, nō est producendum ad consequentias.

SVMITVR ex legibus alleg. in gloss. præcipuè ex l. quod verò. vbi est ad verbum posita.
1 Quę ergo † contra ratione sunt, extendēdi non debent: & quicquid irrationabile est, restringendum venit: quia

nit: quia vnum incõueniens aliud sequi non debet: secundum Bald. in d.l quod verò.

Intellige hæc iura & regulã hãc
2 † vbi contra iuris regulas aliquid cõstitutum est, vt quia posita exceptio à regula, quę tamẽ in casu suo ratione fundari potuit, tunc nõ extenditur si materia sit odiosa: aliàs secus: vt declarat Paul de Castr. in l. neque. suprà de leg. aliqua ad propositum facientia vidimus in l. j. su
3 prà eod. Fallit † nisi eadem vel maior sit ratio in casu ad quem fit extensio, secundum Moder. Germa. in d.l. quod verò. per tex. l. non tantum in §. j. ff. de seruo corrup. tu ad ducas tex. not. in §. porrò. in tit. quę fuit prima caus. bñfi. amit. in vsib. feu. vbi etiã in pœnalibus & odiosis ex similitudine rationis fit extẽsio. de quo articulo vide Alex. in l. si quis id quod. colum. fi. ff. de iuris. om. iud. Dec. in c. translato. de constit. Ias. in auth. non licèt. col. ij. & iij. C. de liber. præter. & in l. si constante. col. xv. ff. sol. ma. & in auth. quas actiones. C. de sacrosan. eccle. Aquen. in l. j. col. fi. C. de trans. Ripam in repe l. fin. q. xlj. C. de reuoc. dona. & Deci. in §. in pœnalibus. l. factum. infrà eod. titu.

SVMMARIVM.

1 *Hæres est idem quòd dominus.*
2 *Duo eiusdem rei domini insolidum diuersis temporibus esse possunt.*

§. Vni duo ꝓ solido hæredes esse non possunt.

1 HAERES enim † idem est quod dominus. §. pen. inst. de hær. qual. & dif. cum glo. sed insolidum eiusdem rei duo domini esse non possunt. l. si vt certo. in §. si duobus vehiculum. ff. commo l. iij. §. ex contrario. ff. de acquir. poss. ideò & c.
2 † Item intellige hãc regulã eodem tempore, nam diuersis temporibus non solùm duo, verũ decem & centum pro solido possunt vni hæredes esse, vt hic per gloss.

SVMMARIVM.

1 *Tacere est medium inter negare et fateri.*
2 *Fallit ex præsumpta voluntate tacẽtis.*

L. CLXXXV. PAVLVS.

QVI tacet, non vtique fatetur: sed tamẽ verum est eum non negare.

EADEM regula ponitur in vj. de regul. iur. vbi est optima gloss.
1 Inter † fateri igitur & negare est medium, tacere scilicet, de quo per Abb. & Fel. in c. nõne. de pręsumpt.

Et licèt de sui natura tacere medium teneat inter consentire & dis
2 sentire, aliquando tamen † applicatur ad alterum extremorum ex præsumpta voluntate tacentis: vt ꝑ Are. in consi. clxj. in præsenti. col. ij. & in casibus in quibus tacẽs pro cõsentiẽte habetur, iuxta tradita in l. quæ dotis. ff. sol. ma & in c. qui tacet. de reg. iur. lib. vj. facit text. hot. in l. seruus communis ab extero. ff. de acquir. hęred. vbi verbum nõ iubere, pro repudiare ponit. ex quo

 text.

text.not.Aret.quòd verba negatiua quæ sunt medium inter consentire & cõtradicere, inter adire & repudiare à iureconsul prolata, expresse contradicere significāt. Vnde infert ad not.quæstionem Bart. in l.ne in arbitris.in fi. C.de arbit. dum vult, ꝙ verba illa non contradicere, aliquãdo expresse consentire significant. Et similiter de verbo nõ negare. vnde si pars dicat nõ cõtradico, seu non nego, cõsentire videtur vel cõfiteri. allegat tex.no. in c. ꝑ tuas. in verbo, non negare. de cond.ap.& no. Bal.in l.j.ad fi. C.de negot.gest. dum vult, ꝙ si iudex dicat, non admitto has exceptiones, verba ista significant, quòd repellit eas.

SVMMARIVM.

1 *Mala fides defuncti hæredem præscribere impedit,*
L. *cum hæres. ff. de diuer. & temp. præscript. ornatur.*
2 *Ius creditoris tale est, quale obligatoris.*
3 *Hæc regula quando non procedat.*

L. CLXXXVI. VLPIANVS.

QVOD ipsis qui contraxerunt, obstat: & successoribus eorum obstabit.

DE vniuersalibus successorib' intelligẽdo locum sibi vendicat regula tã in vitijs realibus, quam in personalibus, vt per gl. & Bart. in l. vitia. C.de acquiren. possession. vbi
1 latè de hac materia, ideò † mala fides defuncti hęredẽ pręscribere impedit. l.cũ hęres. ff. de diuer. & tẽp. præsc. Ad cuius legis articuliq; intelligẽtiã, vide Paul.Cast.in cõsi.ccxc. in antiquis. Corn. in consi. clxxvj. col.pen.& fi.lib.j.& cõsi. ccxcvj. in ij.& cclxxvij.in iiij.vol.Socin. consil.lx.col.fi.lib.j.& consi.lij.in ij. latè Balb.in tract.pręscrip.char.xviij. & Crotũ in rep.§.cum quis.l.Pomponius.ff.de acqui.poss.faciunt quę scribit Anch. consil. ccxliiij. quia quæstio, & regula qui in alterius. cum alia regula, qui in ius. suprà eod. iunctis ibi dictis, & in l. aliud. in fin.& in l.in omnibus officijs.ad fin.suprà hoc eod.titu.

Et per hanc regulam dicit Bald.
2 in consil. xxij. libr. ij. quòd † tale est ius creditoris quale obligatoris.
3 Intellige etiam & † limit. regulam hanc cum præalleg. vt per Alexan. in consi.xij.col.ij lib iiij.& Deci.in l.ex qua persona.ad fin.eod. & Crotum. loco suprà allega.

L. CLXXXVII. PAVLVS.

NON omne quod licèt, honestum est.

ABSOLVTA fuit in l.semper in contractibus. suprà eod. ibi videndum est.

§. In stipulationibus id tẽpus spectatur quo cõtrahimus.

VIDE quæ diximus in l. quæ legata.suprà eodem.

SVMMARIVM.

1 *Scienti & consentienti non fit fraus, dolus vel iniuria: Limita, nume. 4. 5. 7.*
2 *Scire vel scire debere paria sunt.*

§.ei qui.l.si tamē,ff.de ædil edict.ornat.
3 *Scientia quomodo hic requiratur. Et an copulatiue cum patientia.*
6 *An quis se possit obligare ad torturam, quod non.*
L.liber homo.ff.ad leg acquil.ornatur.
8 *In libello iniuriæ non debet exprimi, eā illatam contra voluntatem.*
9 *Dolus in quibus casibus præsumatur.*

L. CLXXXVIII. VLPIANVS.

NEMO plus fraudare videtur, eos qui sciunt, & consentiunt.

SVMITVR ex legibus in glo. alle.& per gl l.j.in §. vsque adeo.ff. de iniur.& in l.cum donationis.|C. de trāsact.Et hinc sumpta est etiam regula quæ ponitur in vj. de reg. iur.in ca.scienti vbi est optima gl. huiusce regulæ declaratiua.

1 Nota ergo † scienti & cōsentienti nō fieri fraudem,& dolū,vel iniuriam:vt ēt in iuribus prȩallega. habetur. Et hanc regulā loquentem
2 † de sciēte, intellige vel scire debente.sm gl.præalleg.c.scienti. per tex. not. in l.j.in §. si intelligatur. ff. de ædil.edict.Cui consimilis est in l. si tā.in §.ei qui illo eod tit.& inquit, qui seruum vinctū vendiderit, ȩdilitium edictum remitti ȩquum est. multò enim amplius est id facere,q̄ pronunciare in vinculis fuisse.de quo tex.vide Bart.in d.l. sancimus. in fin.C.de testa.Dec.in c.dilecti filij. in ij.not.de appel.& in l.semper qui non prohibet.col.ij. suprà eod. & in con.ccccxlix.& dlxxxiij.col.ij. Et ad hoc,ꝙ paria sint scire, vel scire debere,vide tex.l.si duo. ff.de acquir.hȩred.& in l.quod te. cum ibi not. ff.si cert. pet. &diximus in su-
3 perioribus. Et huiuscemodi † scientia requiritur à principio, & nō sufficeret ex post facto: secundum gl. hic.& in d.c. scienti. vbi scribentes sequuntur per text. l. iustissimè. in §.fi.ff.de ædil.edict.& probat etiam aliter Ang.in tract.malefi. in verbo contra voluntatem. Et requiritur copulatiuè cum patientia scilicet, quum scienti,sed non consentienti fieri possit fraus & iniuria. ca.illud. xv.q.j.not.glo in d.c.scienti.

Ex hac regula plura inferri possunt, vt per Ias. & alios in d.c.cum donationis. & per Dec.hic.

Limitatur primò secundum gl.
4 in d.c.scienti.in † dolosa persuasione, iuxta l.j.C.de rap. virg. vbi rapiens virginē quāuis volentem de raptu tenetur,vt etiā hic per Dec.& latiùs per Moder.rep. in d.l.vnic.
5 Secundò limitatur vbi † iniuria in corpus īfertur: cùm nemo sit dominus mēbrorum suorū.l.liber homo.ff.ad legem Aquil. Quod videt procedere etiam in alapa data,quia per eā videtur corpori inferri iniuria: vt hic per Deci.Barto.tamen & Ang.de Perusio per Deci. citati contrarium tenent in alapa,ex quo corpus non debilitatur,nec cutis inciditur.& idem latiùs tenet Ange. de Arc.in tract.malefic in verbo contra voluntatem. quæ opin. videtur probari per d.l.cū donationis. & d. §.vsq; adeo,secundū Aret.loco prȩallega. Non obstat fundamentum Decij hic de d. l. liber homo. cuius ratio videtur locum habere etiam

in alapa, per quã corpori infertur iniuria: procedit enim text. ille in actione legis Aquiliæ, quæ loquebatur de occidente aut vulnerante, vt in l. qua actione. & toto titul. ff. eod. ad leg. Aquil. Item vbi quid vstum, ruptum, aut fractũ fuerit. §. itaque. insti. ad legem Aquil. Ideò nimirùm si non procedit vbi cutis scissa non fuit, queadmodum Bart. & præfati scribentes dixère. Et cum hæc pars sit benignior & mitior, in pœnis amplectenda est. l. cùm de interpretatione. ff. de pœn. l. semper in dubijs. suprà eod. tit. & in c. odia. de regul. iuris in vj.

Faciunt etiam prædicta ad quæ-
6 stionem † an possit quis se ad torturam obligare? Paris de Put. & Bru. tenent q; non Deci. assentit, præter q̃ ad torturam iudicis, quando aduersarius tortus fuit, vt in casu Paridis. Non est recedendum à decisione prædictorum per rationem. d. l. liber homo. nec licitum fuit iudici alium ponere ad torturam ex contentione & permissione illius, per rationem d. l. liber homo. Faciunt quæ scribit Hippol. de Marsil. in l. j. in prin ff. de quæst. & in cons. cxx. de iudice habente amplum arbitrium, qui tamen non potest ponere quempiam ad torturam nõ præcedentibus indicijs. per d. l. liber homo. Plura alia adduci possent. vide si libet, Rapha. Com. in cons. xxxij. Abb. & alios in c. de his. de accusatio. Felin. in c. ius generale. col. fi. in j. distin. decr. Ias. in l. j. col. ij. ff. de in litem iuran Guidonem Papæ in q. lxj. ccxj. cclxxviij. & cccxl. Deci. in cap. iurauit. colum. fin. de proba. in cap cognoscentes. colum. ij. de constitu. in cap. pastoralis. colum. v. de except. in cap. inter cæteras. colum. vij. de rescript. & in consil. dclxix.

Tertiò limita vt quamuis consentiens iniuriarũ agere nequeat,
7 † iudex tamẽ pro interesse publico agere poterit: vt per Bartol. in d. §. vsque adeò. cum alijs hic per Deci. alleg. Nec obst. quòd consensus videatur delictum tollere, sicque impedire reipub. ius quæri, vt hic per Deci. quia respond. quòd talis consensus impedire potest, ne ius sibi consentienti quæratur, non autem impedire ius reipublicæ quærendum: vt ibi voluit Bart. quod bene probatur in l. iurisgentium. in §. si paciscar. vbi plenè not. ff. de pact. Intellige secundum prędicta, quando corpus læderetur, ita quòd non sit in potestate partis tale ius remittere: secus in simplici iniuria absq; lęsione & detrimento corporis illata, quæ non infertur scienti & consentienti, vt diximus. ideò reipubl. non quæritur ius, & consequenter nec iudex agere potest. & ita etiam tenet Ang. de Are. in malefic. super verbo, contra voluntatem.

8 Postremò nota, † quòd in libello accusatorio non est necessarium exprimere contra voluntatem meã illatam fuisse iniuriam. eo enim ipso, quòd mihi iniuriam illatã narro, censeor in inuitum dicere. d. §. vsque adeò. Bald. in d. l. cùm donationis. & Ange. loco pręallegato. Et
9 quamuis † dolus regulariter non præsumatur, id tamen non procedit in casibus enumeretis per Philip. Franciscum. in d. ca. scienti.

Sum-

SVMMARIVM.

1 *Stipulatio serui, licèt conferatur in tempus existentiæ sui iuris, tamen quæritur domino.*

2 *Donatio omnium bonorum (si cõtingat eum committere maleficium) facta alicui, non valet in fraudem fisci.*

3 *Patrimonium intricans, in fraudem creditorum fecisse censetur.*

L. CLXXXIX. PAVLVS.

QVOD quis, cùm seruus esset, egerit: proficere liberto facto non potest.

1 LICET igitur † stipulatio serui conferatur in tempus existentiæ sui iuris, nihilominus quæritur domino: quia quò ad acquisitionem inspicitur tempus cõtractus, nec dolus debet prodesse doloso. l. fi. vnde potuit præsens regula sumi. de stipu. ser. Quod inducitur ibi p Imol.
2 ad quęstionem † de vidente vel donante omnia bona sua alicui si cõtingat eum committere maleficiũ propter quod bona publicanda veniant, ꝙ talis alienatio tanquam facta in fraudem fisci non subsistat. de quo per omnes in l. post contractum. ff. de dona. Et pariter inducit
3 ibi Imo. ad quęst. de † intricãte patrimonium suũ, vt in fraudem creditorum id fecisse censeatur: vt ibi
* per eum. *de qua intricatione patrimonij est tex. not. in l. summa. suprà de pecul.] Faciunt ad hanc regulam quæ dixi in l. quę legata. §. eod. De limit. glo. videre poteris scribentes in l. j. C. an ser. ex fact. suo.

L. CXC. CAIVS.

SEMPER in generalibus specialia insunt.

ABSOLVTA fuit in l. in toto & pars. suprà eod. tit.

SVMMARIVM.

1 *Effectus magis attenditur quàm verba.*

2 *Bannitus à territorio plurium dominorum, non potest cum licentia vnius licitè redire.*

L. CXCI. PAVLVS.

CVIVS effectus omnib[9] prodest: eius & partes ad vniuersos omnes pertinent.

DEC. hic colligit argu. à toto ad partem: iuxta l. quę de tota. ff. de rei ven. ponẽdo aliquas limit. quod argu. magis extorquetur, q̃ colligatur. ideò de hoc te remittam ad ea quæ dixi in l. in toto & pars. suprà eod. Alb. de Ros. hic colligit ex tex. valere argu. ab effectu, de quo latè tradit in suo dictionario in verbo arg. ab effectu. & meliùs, quàm gl. nostra exemplificat in his quæ cõmunia sunt pluribus vt vniuersis, non pluribus vt singulis, iuxta l. in tantum. ff. de rerũ diuisione. Mihi autem videtur Iurisconsultum hic velle idẽ quod dicitur in cap. quod omnes. de regu. iur. in vj. quod omnes tangit, ab omnibus approbari debet. quæ regula ab hac lege sumpta fuit. ꝙ † autem attendi debeat
1 effectus magis q̃ modus seu verba,

videl.iij.cũ not.C.de institu.& substitu.§.fi.institu.de bonorũ possess.&l.fi.C.qui admit.cum ibi not.per Rimin. in prima colum. & l. si tibi pecuniam.suprà si cert.peta.& pulchrè Aquen.in l.prima.col.ij.suprà de legibus. ꝙ potiùs inspicimus in quẽ dirigatur effectus legis vel statuti,quàm quomodò concepta fuerint verba.

Et intelligendo prædicta in effectu rei pertinẽtis ad plures vt ad singulos,qui prodest omnibus:inferri
2 potest ad quęstio. de † quinq; dominis alicuius loci,qui fecerũt bannum,ne quisquam bannitus de eorum territorio possit aut debeat reuerti in locum sub pœna centũ scutorum,quòd vnus dominorum nõ poterit in pręiudicium aliorum dare alicui bannito licentiam redeundi aliis condominis non cõsentientibus : per præallega. ad quod vide nota. per Ias. in l.iurisgentium. in §.fi.ff.de pact.Brun.Asten.in consilio xciij. & cij. & Deci. omninò in consilio ccxlix. vbi ponit ꝙ quandoiurisdictio est communis pluribus dominis, vnus sine aliis nihil potest facere.

SVMMARIVM.

1 *Hæres pro parte pro qua est hæres, non potest contrauenire facto defuncti.Limita nu.3.4.& 6.*

2 *Culpam obiicere non possum alicui, ex qua lucrum sensi.*

5 *Statutum repellens vsurarium ab agendo,non comprehendit eius hæredem.*

L. CXCII. VLPIANVS.

Ex qua persona quis lucrũ capit,eius factum pręstare debet.

SVMITVR ex legibus in glo. allega. cum aliis de quibus ꝑ Deci. hic, & in consi.clxxxiiij.ad fi. Et sic
1 † hęres pro parte pro qua est hęres contrauenire non potest facto defuncti.l.cum à matre.C.de rei vẽdi. dixi latè in repe.l.ij.C.de pact.inter empto.& vendi.Facit ad hanc regulam tex.l.secundum naturam.cum ibi not.suprà eod.&l.Pompo. in §. cum quis ff.de acquir. poss.vbi volens vti adminiculo tẽporis ex persona alterius, cũ sua causa vitiisq; suis vti debet. facit etiam tex.l. qui in ius.& l.quod ipsis.cum ibidẽ no.
2 suprà eodem titu. Et similiter † nõ possum alicui culpam obiicere ex qua lucrum senserim. l.nupta. §.j. ff.solu.matr.l. cum in fundo.§.j. cũ gloss.in ver.lucrum.ff. de iure dot. tradit Alex.in cons.lxxj.col.j.lib.ij. & Deci.consi.ccccxcij.ad fi.

Et procedit hæc regula quando causam lucratiuam quis habet ab aliquo, & ex eius persona vult agere:non enim potest venire cõtra factum illius ex cuius persona agit:
3 † secùs si non prætendit titulum lucratiuum.l.apud Celsum.§. de autoris.cum §.seq.ff.de except.dol ita Alexan.in consi.xij.col.ij.lib.iiij. & Deci. hic dicens id tenuisse Ancha. in cons.ccxliiij.quia quęstio.col.fi. qui tamen loquit in aliis terminis. & erit alia limit. ad hanc regulam.
4 Dicit enim ꝙ † & si vitia personalia transeant

transſeant in hęredem & ſucceſſorē, cùm vtitur adminiculis ex perſona autoris id locum habet cum hęres vult lucrū conſequi ex perſona defuncti: vt vſucapere & præſcribere quod defunctus mala fide inchoauit: ſecùs vbi agitur de perſona ab agendo repellenda propter perſonale defuncti vitium: quia faciliùs interdicitur lucrū alicui quàm infligatur pœna. argu. §. & ſi præfatā. l. finali. C. de iure delib. cum ſimil.
5 ideò concludit quòd † ſtatutum repellens publicum vſurariū ab agendo non repellit illius hęredem nec ceſſionarium, ſi non vtitur adminiculo & perſona autoris & ſequitur Crotus loco præallega. col. ij. vbi aſſignat etiam rationem ad tex. dicto §. de autore. Limitatur pariter hęc
6 regula † non procedere quando hęres confecit inuentarium: quia tūc facto defuncti contrauenire poteſt: vt hic per Dec. & in conſilio clxxxv. cum ſequen. & per Barb. in conſilio lxvj. lib. iiij. Verum quia vt præfati ſcribentes poſt Imol. dicunt, intelligitur hoc quando de bonis defuncti nihil hęredi remanet, & ſic non ſentit lucrū ex perſona illius, ideò limitatio non eſt bona, cùm non ſit de regula.

L. CXCIII. VLPIANVS.

PAREM eſſe conditionem oportet ei⁹, qui quid poſſideat vel habeat: atq; eius cuius dolo malo factum ſit, quominùs poſſideret vel haberet.

EXPEDITA eſt in l. qui dolo. ſuprà eodem.

SVMMARIVM.

1 *Pœnam non meretur, quod lege permittente fit.*
L. Gracchus. C. de adulte. ornatur.
2 *Iniuriā nemini facit, qui iure ſuo vtitur.*

L. CXCIIII. PAVLVS.

NEMO damnū facit, niſi qui id facit, quod facere ius non habet.

IN TEX. ibi, damnum facit, ideſt, damnum faciendo vel dando obligatur, ſecundum Alber. & ſecundum Decium reſoluitur cū eo
1 quod dicitur † non mereri pœnam quod ſit lege permittente. l. Gracchus. C. de adulte. de quo vide Romanum in conſilio cccclxxxiiij. Felinum in ca. ſi verò. el primo. de ſententiis excommunicationis. docto. in l. finali. ff. quod quiſq; iur. Dec. in l. bona fides. ſuprà eodem. Hippol. de Marſi. in l. patre. ff. de quæſtio. & in l. edicto. colum. iij. eodem titu. Neuiza. in ſylua nupt. colum. viij. cum ſequen. Gaſparem de Portug. in repetitione l. imperium. colum. lij. ff. de iuriſdictione omniū iudi. Facit. l. quod reipub. & l. iniuriarū. ff. de iniur. vbi dicitur, quòd
2 † nemini iniuriam facit, qui iure ſuo vtitur: & quòd iuris executio non habet iniuriam. & l. factum. §. non videtur. infra eodem. vbi dicit, quòd non videtur vim facere, qui iure ſuo vtitur.

SVMMARIVM.

1 *Vis alia priuata, alia publica. Et quomodo differat à violentia. nume. 2.*
Violentiarum quot genera sunt.
3 *Violentiæ, quæ per iudicem infertur, non licet resistere.*

L. CXCV. VLPIANVS.

HOc iure vtimur, vt quicquid omninò per vim fiat: aut in vis publicæ, aut in priuatæ crimen incidat.

1 NON est enim alia † species vis, nisi priuatæ & publicæ, vt in rub. & toto tit. C. ad leg. Iul. de vi. & instit. de pub. iudi. in §. item lex Iulia. Intelligiturq; hæc regula in vi expulsiua, non de inquietatiua. cum enim contra denunciantem ædifico, licèt videar vim facere, non teneor lege Iulia de vi publ. vel priua. nõ enim cadit vis illa in crimen, quod p hãc legem exigitur. argu. l. seruus nõ in omni. ff. de actio. & oblig. secundũ
2 Alber. hic. Et quomodò † vis à violentia differat, tradit Pau. de Cast. in consi. ccclxxix. in antiquis Violentiarum verò plura sunt genera: vt per gl. & Bart. in l. extat. ff. quod met. cau. & Bart. in l. si quis in tantam. C. vnde vi. Nec est † licitũ resi
3 stere violentiæ, quę iure infertur. l. si seruus. C. de his qui ad eccle. con fug. secundum Dec. hic & Paul. de Cast. in d. l. si seruus. & in consilio. cxciiij. & Ludo. Bolo. in consi. lxiij. nec mirùm: quia talis actus nec vis nec violentia propriè dicitur: cũ iuris executio, vt in præcedenti lege dixi, iniuriam non habeat. *Itẽ videnda sunt ea, quæ scripsimus in l. non est singulis. suprà eod.]

§. Deiecit qui vel iussit, vel mandauit, vel ratũ habuit. Rati enim habitio mandato comparatur.

SVMITVR ex l. j. in §. deiecisse videtur. vbi Iurisconsult. rationẽ assignat. ff. de vi & vi arma. Ad cuius articu. declarationem vide Feli. in c. mulieres. col. ij. de sent. excom. & quæ scripsi in l. quod iussu, & in l. semper qui non prohibet. suprà eod: vbi de iussu mãdato, & ratihabitione tractatum inuenies.

SVMMARIVM.

1 *Hæres ex dolo defuncti an insolidum teneatur, vel quatenus ad eum peruenit.*
2 *Dolus in contractu bonæ fidei quomodò purgetur. idem & stricti iuris.*
3 *Culpa defuncti an præstetur ab hærede.*

§. In contractibus quibus doli præstatio vel bona fides inest, hęres insolidùm tenetur.

SVMITVR ex legibus per gl. alleg. Facit l. pœnalia. & l. pupillũ. in §. in hęredes. suprà eod. cum ibi dictis. & in §. fin. l. ad ea. infrà eod. Secundum Dec. ista regula tangit materiam indiuiduorũ, quæ altiorem postulat indaginẽ. in ea enim se torquent scribentes omnes in §. Cató. & in l. stipulationes non diuiduntur. ff. de verbo. obliga.

Sed fallitur Dec. est enim alia materia,

teria, vt ex glo. apparet. hic enim nõ tractatur materia diuidui & indiui-
1 dui, sed † an ex dolo defuncti hęres insolidum teneatur, vel quatenùs ad eum peruenerit: vt patet ex l. si hominem. in §. datur. ff. depos. & ex l. ex depositi ac l. ex cõtractibus. ff. de act. & obli. & ex §. fi. l. ad ea. infrà eod. titu. Pro habenda veritate huiusce articuli, ex dictis & mente Albe. de Rosa. hic, Batt. & Ange. in d. l. ex depositi. & in l. j. ff. de priua. delic. Bart. & Sal. in dict. §. datur. & Sal. in l. vnic. col. fi. C. ex delict. defun. dici potest, ꝙ aliquando dolus defuncti fuit commissus in contractu vel circa, & tunc quia dolus ex contractu descendit, & rei persecutione tenetur hęres sicuti defunct', si sit vnus insolidum, si plures pro hęreditariis portionibus, siue ad eũ aut eos peruenerit, siue non, & siue lis contestata fuerit cum defuncto, siue nõ: vt hic. & d. §. datur. & in d. l. ex cõtractibus. & in l. ex depositi. cum ibi nota. per glo. Bart. & Ange. Nec obstat §. aliquando. institu. de perpe. & temp. actio. vbi si te induxerit quis ad contrahendum, hęres illius non tenetur. ibi enim fuit cõmissus dolus in contractu qui non purgatur per actionem descendentem ex eo contractu, cùm dolus cõtractui causam dederit: ita ꝙ contractus est ipso iure nullus, & purgatur per actionẽ de dolo, id est secundũ quod declarat Pau. de Cast. in l. curatoris. colum. fi. C. de nego. gest. de dolo agitur nulla alia competente actione. Quę quidem actio de dolo in hęredem non datur nisi lite cõtestata cum defuncto: vt per Bart. in d. l. ex depositi. aut quaten' ad eum peruenerit, vel dolo malo fecerit ne perueniret. l. itaq;. cum l. seq. ff. de dolo. & tradit Aret. in d. §. non autem. vbi etiam post Bartolũ rationẽ assignat ad id quod dictũ est de lite cõtestata: quia tũc quasi contrahitur, qui quasi contractus est causa huiusce trãsitus in hęredẽ intelligendo quando litis contestatio fuit legitimè facta. Procedunt q; prædicta in contractu bonæ fidei. Secus si dolus causam dederit contractui stricti iuris, vel inciderit in contractum, quia agitur tunc actione ex eo contractu. l. eleganter. §. j. cũ ibi no. per Bar. ff. de dolo. secundum Salic. & Are. in locis proximè alleg. Et ita intelligi potest hęc regula quãdo dolus incidit, secundũ Alber. hic. Et idem si circa cõtractũ vel quasi vt in re deposita vel commodata & in administratiõe tutelę & similium: quia natura cõtractus est vt actiones ex eo descendentes ad hęredes transeant, & si nihil ad eos peruenerit: meritò hęredes tenentur. l. curatoris. C. de nego. gest. l. j. cum glo. C. de hęre. tuto. & hac lege cum præallegatis. Et si contractus ad hęredes nõ transeant secus erit. l. quęsitum. §. fin. iuncta. l. cum precario. ff. de preca. secundũ Salic. & Ange. Areti. in locis pręallegatis. Quando verò dolus cõmittitur extra contractum, si pœna est imposita ipso iure trãsit in hęredem, aliàs secus, nisi quatenus ad hęredẽ peruenerit, vel sit cum defuncto contestata: vt per Ang. Are. loco præalle. col. pen. & latiùs Bart. in d. l. j. col. j. & ij. ff. de priua. delict.

Sed

3 Sed quid de † culpa defuncti an ab hęrede pręſtetur? Bart.in d l.ex depoſiti. tenet præſtari latam, leuē verò non niſi in cōtractu vel quaſi voluntario, exceptis caſibus poſitis in l.j.C.de hęre. tut. ſequūtur Pau. de Caſt.& Alexan.in d.l. curatoris. circa finem. tradit etiam Angel. in dicta l.ex depoſiti. vbi dicit, quòd ſi defunctus ex neceſſitate contrahit ſeu quaſi, tunc ex eius culpa non conuenitur hęres, niſi quatenus ad eum peruenerit, aut cum defuncto lis conteſtata fuerit: ſecus, inquit, ſi voluntariè, vt in negotiorum geſto re.nam etiam ex ſola culpa defuncti conuenitur hęres, licèt cum defuncto non fuerit lis cōteſtata, nec ad hęredem quicquam peruenerit. l.iij. §.hęc actio.ff.de neg.geſt.

L. CXCVI. PAVLVS.

FERE quibuſcunque modis obligamur, iiſdem in contrarium actis liberamur: cum quibus modis acquirimus, iiſdem in cōtrariū actis amittimus. Vt igitͬ nulla poſſeſſio acquiri, niſi animo & corpore poteſt: ita nulla amittitur, niſi in quā vtrunque in contrarium actum eſt.

DE iſta regula plura ſcribūt Socinus & omnes Mode. in l.iij.in §. in amittenda.ff. de acquirenda poſſeſſione.ego pleniùs dixi in l.nihil. tam naturale, ſuprà eod. titulo.

SVMMARIVM.

1 *Replicatio doli non datur contra exceptionem doli.*

2 *Statutum quòd banniti vel excommunicati non audiantur, ſi reus excipit de banno vel excommu. non admittitur replicatio ſimilis delicti.*

3 *An patiens aliquem defectum poſſit de ſimili defectu contra alium excipere.*

L. CXCVII. VLPIANVS.

CVM par delictū eſt duorum, ſemp oneratur petitor, & melior habetur poſſeſſoris cauſa, ſicut fit, cùm de dolo excipitͬ petitoris. neque enim datur talis replicatio petitori, aut ſi rei quoque in ea re dolo actum ſit.

SVMITVR ex l.apud Celſum. in §.Marcellus.ff.de excep.doli.vbi Iuriſcōſul.aſſignat rationem regu-
1 læ, dum dicit, † Aduerſus doli exceptionem nō dari replicationē doli. cum longè ęquum ſit ex eo quod perfidè geſtum eſt, actorē nihil conſequi. Et ex hac lege ſumpta fuit regula in pari delicto. de regu. iur.in vj. vbi vide glo. notab.

In tex.ibi, poſſeſſoris cauſa. intellige quantum ad onus probationis & prærogatiuam obtinendæ abſolutionis, ſecundum Alber. quod latè excuſſimus in l.in pari. vbi expedita fuit hęc regula. ſuprà eodē. In eodem tex.ibi, aut ſi. verba ſunt replicationis denegatæ, aut pro certè ſubaudi rectè nō excipis.ſi, pro qa.

Rei;

Rei:id eſt,conuenti,pariter dolo in ea re actum eſt. non enim licèt hoc modo excipere,ſecũdum Iuriſconſultum hic.

Et facit hęc lex ad not. quæſtio-
2 nes ſecundũ Alb. † de duobus bannitis vel excõmunicatis,quibus ius reddi non debet ex forma legis vel ſtatuti, ꝙ ſi contra actorem excipiatur de banno aut excõmunicatione,ꝙ nõ admittatur replicatio banni vel excommunicationis rei, ſed potior ſit conditio rei.Idem dici poteſt de duobus non ęſtimatis ſtante ſtatuto ꝙ non ęſtimatis ius non reddatur : ſecũdum Albe. adde Fel. & Dec.in c.ij.col.fi. dóexcept. Et de
3 materia eius quod glo.tangit, † an patiẽs defectum, poſſit de ſimili defectu contra alium excipere,ſeu culpa cum culpa,vel delictum cum delicto cõpenſari debeant: vide Alex. & alios in l.viro atq; vxore.ff. ſolu. matri.Iaſo.in l. in arenam. C. de in offi.teſtam.

SVMMARIVM.

1 *Incidens in pœnã iuxta compromiſſum vel pacem initam, non poteſt illam ab alio poſteà contrauenient e exigere.*

§. Illi debet permitti pœnam petere, qui in ipſam non incidit.

Venit quaſi illatiuè ex regula poſita in prin. iſtius legis. Et poteſt exemplificari ſecundum Albe. in l.cum pater.in §.libertis.vbi etiã not.ff.de leg.ij.& in l.quoties.C. de fideicom. Et facit ad quæſtionem
1 † de duobus cõpromittentibus,qui non contrauenire ſub pœna promiſerunt, ꝙ ille qui primò incidit in pœnam,nõ poteſt illam exigere ab alio poſtea contrauenientę. Et idẽ in frangentibus pacẽ initam, vt hic per Dec. & priùs per Albe. de Roſá. Quam materiã latè explicant omnes ſcribentes in l.ſemel mora.ff.ſoluto matr. & in l.cùm proponas. la ij.C.de pact.& in l.ſi quis maior.C. de tranſact.Facit ad hanc regulam alia poſita in vj.de regu.iur.in cap. fruſtra ſibi fidem.

L. CXCVIII. PAVLVS.

Factvm ſuum cuique, non aduerſario ſuo nocere debet.

Expedita eſt ſuprà in regula non debet. & facit ca.non debet aliquis.& in ca.mora ſua. de regulis iuris.in vj.

SVMMARIVM.

1 *Excommunicatio prolata contra moleſtantes Titium in tali re, quomodò intelligatur.*

2 *Clauſula poſita in proceſſibus eccleſiaſticorum contra rebelles & contradictores, quomodò intelligatur.*

§. Non videt̃ vim facere, qui iure ſuo vtitur, & ordinaria actione expeditur.

Expedita eſt in l.nullus videtur dolo facere.& in l.nemo damnum facit,ſuprà eo.tit.Et vltra glo. exemplificari poteſt ſecundũ Albe. de

1 de Rosa. hic in † excommunicatio ne lata per iudicem contra omnes molestãtes Titium in tali re, vt ego qui rem meam dico & vendico nõ sim excõmunicatus : argu. huiusce legis. intelligi enim debet excõmunicatio de iniustè molestantibus.
2 Et pariter dicit de clausula † quæ in processibus ecclesiasticorũ poni consueuit, in quibus excommunicantur contradictores & rebelles, vt intelligi debeat de iniustè contradi
* centibus & rebellãtibus. * Ad quod est tex. cum glo. in ca. pro illorum, in verb. contradictores. de præben. faciunt quæ congerit Fel. in ca. causam quæ, de rescrip. & Dec. in ca. in præsentia, colum. j. vbi Paris. viij. de probat.]

SVMMARIVM.

1 *In pœnalibus vbi lex pedem figit, non debemus vltra procedere.*
2 *Intellectus ad tex. l. non puto. ff. de iure fisci.*

§. In pœnalibus causis benigniùs interpretandum est.

SVMITVR ex legibus in glo. allegatis. Facit l. semper in dubiis. suprà eodem. & l. cũm quidã. ff. de liber. & posthu. ca. odia. & ca. in pœnis. vbi hęc regula etiam ponitur, de regu. iuris. in vj. & est ibi gl. not. pro declaratione præsentis regulæ, & ad plures vtiles quęstiones doct. inferunt. Deci. hic quasdam illationes, declarationes, & limitationes congerit. Est quidem materia vulgata & p scribentes in variis locis, presertim suprà alleg. tacta & vltra eos in dictis locis, per Aquen. in l. si quis id quod. colum. fin. ff. de iur. om. iud. Dec. & alios. in l. imperiũ. in iij. col. illo eod. tit. & dicit Bald.
1 in l. fi. col. j. C. de litig. ꝗ † in pœnis vbi lex figit pedem, non debemus
* vltra procedere. * & per hunc text. Raph. Comens. & Deci. j. allega. ac Ripa in l. j. col. ij. solu. matri. dicebant. † l. non puto. de iure fisci, pro
2 cedere in quæstionibus pęnalibus dubiis tantummodo.

Ad illam legẽ plures & varij dantur intellectus per Alex Soci. Bulgarinum Senensem & alios scribentes in d. l. j. solu. matr. & in l. j. C. de eden. ac in aliis locis j allega. Ego semper secutus sum eũ sensum, vt intelligatur, quando fiscus tractat de lucro captãdo, priuatus de damno euitando. & consequẽter vbi fiscus venit ex causa lucratiua, ratione delicti puta, vel indignitatis alicuius. & sic in causis pęnalibus dubiis pronunciandum sit contra fiscum: secus si ipse fiscus contẽderet ratione cõtractus, vel iuris proprij: quia præferendus esset. §. fi. l. vnicę, cum ibi not. C. de cadu. tollen. l. si is qui. suprà de iure fisci. cum aliis alleg. p Soci. in d. l. j. col. j. sol. mat.

Alex. in d. l. prima. col. j & Ias. in consi. xcix. lib. j. reprobant dictum intellect. ad l. non puto, tanq̃ diuinatiuum & restrictiuum: & sequuntur simpliciter plures alij Andabatarum more pugnantes, id est clausis oculis.

Alij intelligunt illam. l. in quærendis, secus in quæsitis: in quibus difficilius præiudicatur. l. fin. C. de acquir.

acquir.poss.l.seruus,cum not.C.de pact.& tradit Bar. in d.l.j.col.vj. qđ adhuc magis diuinat,& l.ipsam nō puto, apertiꝰ destruit, nec quadrat titu.illi tractāti principaliter de cau sis pęnalibus. pręterea id à veritate alienum esse videtur;quia fiscus ve niens ratione contractus vel iuris proprij, in dubio (vt dixi) præfert, & consequenter etiam ꝙ simus in quęrendis, ex alia tamen causa, q̄ pęnali vel ex delicto: vt voluerunt Bar.& Soci.in locis proximè allega. Et ꝙ præferatur tunc fiscus in quęrendis,probatur in d.l. si is, etiā ꝙ plus est, quādo haberet causam lucratiuā & cum donatario, sicq; habente causam lucratiuā pariter cōcurrat.l.j.C.de iur. fisc.libro.x. vbi Bar.in vlt.col.Soci.& Aquens. in d. l.j.col.j.

Non est igitur recedendū ab intellec.§.relato,qui fuit Rapha. Comen. in d.l.j. immo Iacobi de Beluis.in d.l.vnica, ad fi.vt refert & sequitur Alex.sibi contrarius in apostil.ad Bar.in d.l. non puto. ex quo in fine illum refert,& transit.Et Angel.Are.Instit.quibus mod.testa.in fert.ad fi.tit.Bal.Nouell.in tract.de dote in ix. parte principali col.ij.Felin.in c.fi.col.ij.de re. iudi. & in ca. pastoralis.col iiij.de rescrip.Aquēs. in l.iustum.& in l.fi.colum.ij.C.de eden.Ias.in l.j.col.x. præalleg. & in l.de die,ad fi.principij.ff.qui satisd. cog.Dec.in l.in ambiguis pro dote. ff.de reg.iur.& latiùs in c.ex literis, col.iij.de proba.in quibus locis Ias. & Dec.respon.ad rationem Alex.de diuinatione, & restrictione, sequit Ripa.in d.l.j.col.et dicam statim.

Ex quibus patet intellec.§. relatum ad l.non puto,cōmuniter,maximè p moder.approbari:ideò non esse ab illo discedēdū:iuribus vulg. Nam in prædictis casibus quum fiscus causam prætendat lucratiuā, priuatus verò onerosam, iudicādū est in dubio contra fiscum:quia in effectu agit de pęnis, in quibus benignior interpretatio attēdi debet, l.si pręses.ff.de pęn.& in §. nostro. secundum Deci. & Ripam in locis præallega.confirmo per tex. in l.in summa.eo.tit de iu.fisc.quæ est lex Modesti. Iurisconsulti prout & lex non puto, præcedens. nam reassumendo & repilogando quæ suprà subobscurè dixerat, in summa, inquit, sciēdum est, omnium fiscaliū pęnaꝝ petitionē creditoribus postponi. sicq; declarat & interpretatur iam dicta, vt in pęnalibus contra fiscū pro creditoribus iudicandū sit. & sic talis intelligentia & interpretatio non diuinat ad l. non puto,vt dicebant Alex. & Iaso. nec l. ipsam restringit, sed est ipsemet auctor illius l. Modesti. Iurisconsul. qui eā sic interpretatur & declarat in l. in summa, subsequenti:quæ etiam intelligitur in dubiis quęstionibus, licèt non exprimātur ea verba: quia in claris non est opus coniecturis, nec iniuria & iniustitia fisco facienda, licèt priuatus tractaret de damno euitando.c.ex tenore,de for.cōpet. Item quia iuris executio nō habet iniuriam.l.j. in princ.& l. iniuriarum.§.j.ff. de iniur. intelligitur ergo in dubio. In eandem sentētiā venit Papi. in l. quod placuit, illo eo.tit.de iur.fis.dicens fiscum in pę

na

na non habere priuilegium,[si non habet priuilegium mirum nō est,si in dubiis pronunciandum sit cōtra eum in pęnalibus in quibus, vt hic dicitur,benignius interpretandum est.prætereà,vt dicebāt Iaso.& Dec. suprà relati ꝓpria natura illius tit. est de bonis fisco ex delicto & causa lucratiua spectantibus principaliter & vt plurimum tractare,vt patet ex l.j.& sequentibus ipsius tit.& lex intelligi debet secundum naturam tit sub quo posita est.l.Imperator.ff.de in diem addit.§.quibus,in prima consti.C.ideò.& c. Nec confunditur,vt aliqui dicebant, materia iuris fiscalis, sed limitatur vbi fiscus de lucro,& priuatus de damno tractat:& res ē dubia:quæ decisio l. non puto, summam redolet equitatem & iustitiam.absonumq; fuisset rationem sui habuisse principē in lucris, & in re dubia contra priuatum de damno tractātem.l.j. C. de secun.nup.& §.fin.l.vnicæ.C.de cadu.toll.cum not. per Bar.in præalleg.l.j.col.vj. dum ponit ꝙ etiam in claris ea ratione prīceps aliquando in quærendis præfert vtilitatem priuatorum vtilitati fisci,quicquid dixerint scribentes.s.relati & Mod. Mediola. in tract. præsumpt.in xlj. præsump.iij.regulæ,dispositio l.nō puto, modo prædicto declarata in optima ratione fundatur, vt fiscus non exerceat priuilegium in pęnis, vt in dubiis q̄stionibus & fiscalium pęnarum petitionibus postponat fiscus,& sic contra eum pronuncietur, & pro tractante de damno euitando. Et si aliter sancitum fuisset, iniqua & diabolica fuisset ꝓuisio, nec potuisset lex dici,quæ debet esse iusta & sancta:vt s. de legibus in prin.& in c.erit autem.j.dist.cętera ad intelligētiam dictæ l. non puto, (& si pro maiori parte omnia dixerim) videnda sunt in l.j.nume. 66. C.de eden.]

SVMMARIVM.

1 *Aduocati,notarij, consultores, hospites, & meretrices ratione suscepti officij coguntur patrocinari.*

2 *Officia publica authoritate & vtilitate non potest quis recusare.*

L. CXCIX. VLPIANVS.

NEMO inuitus cogitur defendere.

SVMITVR ex legibus per gl. allega. hocq; est propter vilitatem officij:secundum Bal. in l. inuitus. C.de procu.& Feli.in rub.de testib. cogen.facit l.liber homo.ff. ad leg. Aquil.& de liber.homi.exhiben.

1 Intelligiturq; hec regula † nisi huiuscemodi exercitio se publicè dederint: quia tunc patrocinari coguntur: quēadmodum dicimus in aduocato, notario,consultore, hospite, artifice, & meretrice tenentibus signum,qui coguntur facere ratione suscepti officij & exercitij : vt hic per Dec.& Felin.in rub.de testi. cog. Ang.in l.j.in §.fi.per illum tex. ff.furt. aduers.naut.vbi plenè & eleganter explicat quando hospes cogatur hospitari,& quando possit repellere, & expellere viatores & hospites. * sed quò ad meretricē,ꝙ cogatur

gatur facere, Dec. malè loquitur. vt ꝑ Moder. Taur. in l. ragasti, in prin. vj. col. suprà si cert. pet.]

2 Officia † verò publica vtilitate & authoritate non potest quis recusare: vt per Feli. præalleg. loco. glo. & doct. in. l. doté. ff. solu. matri. Bald. in l. ij. ff. quod quisque iuris in l. si quando. colum. iij. ad fin. C. de appell. & in l. hi qui ad ciuilia, col. iij. eodem titulo.

SVMMARIVM.

1 *Facilius pmittitur retẽtio quàm petitio.*
2 *Mulier tam agendo quam excipiendo potest facere vt dos in tuto collocetur.*
3 *Hæc regula quãdo nõ procedat. nu. 4. 5.*

§. Cui damus actioné, eidem exceptioné cõpetere multò magis quis dixerit.

SVMITVR ex legibus in glo. alleg. & datur etiam hęc regula in ca. qui ad agendum. de regu. iur. in vj. vbi gloss. aliter etiam exemplificat quàm fecerit glo. hic. Comproba per l. per retẽtionem. C. de vsur. & l. ij. cum no. per Bald. in no. C. de
1 fideiuss. ꝙ † facilius permittitur retentio, quã petitio. de quo pulchrè
* Dec. in consi. ccxcvij. col. ij. * & in l. diem functo. col. 4. suprà. de offi. assess.] Item quia exceptio maiori nititur ęquitate quàm actio. l. quia æquitate. ff. de exce. dol. & §. certè illud. insti. de rer. diuis. Simile est in repetitiõe cuius causa fauorabilior est, quàm causa petitionis: vt post Imol. scribit Aret. in rub. ff. solu. matri. col. iij.

Et per hanc regulam infertur, ꝙ
2 † sicuti vxor per viã actionis agere potest, vt dos in tuto collocetur propter inopiam viri: ita potest facere per modum exceptionis: vt pulchrè & plenè ꝑ Bald. Nouel. in tract. dot. in vij. parte prin. in priuilegio xviij. & xxiiij. *Secundò infertur ad aliã not. quæst. & decisioné, vt per Rui. consi. lxxix. col ij. lib j.]

3 Et procedit † hæc regula nisi sit ratio diuersitatis, propter quam detur actio & denegetur exceptio: secundum Deci. hic per ca. debitores. vbi Abb. de iureiur. ibi enim aderat iuramẽtum, quod obstat exceptioni & non repetitioni: secundũ Ant. de Bu. ibi. & Philip. Franc. in d. cap. qui ad agendum. Secundò limit.
4 regulam † quando de eodem & ad idem agitur excipiturq; & sic quando actio & exceptio tendunt ad idé & eundem finem, secus si ad diuersa. vt hic per Deci. & Philip. Franc. in dicto. ca. qui ad agendum. & aliqua dixi in repe. l. ij. in xxv. quæst. ad finem. C. de pact. inter empt. &
5 vend. Quasdã † alias limitationes post Ioan. Mona. congerit Philip. Franc. loco præallega.

§. Cùm quis in alicuius locũ successerit, non est æquum ei nocere hoc, quod aduersus eum non nocuit, in cuius locum successerit.

ISTA regula habetur etiam in l. heredem. in l. qui ius. & in l. quod ipsis. suprà eod. in quibus locis plura scripsimus.

§. Plerunq;

§. Plerunq; emptoris eadem causa debet esse circa petendum ac defendendum, quæ fuit authoris.

EADEM regula in effectu habetur in locis proximè allega. & in l.nemo plus iuris. & in l.in omnib⁹ officiis. & in §.nō debeo. vbi latiùs scripsimus suprà eod.

SVMMARIVM.

1 *Prohibitum accipi, est etiam prohibitum dari.*

2 *Prohibitus exigere vel accipere, an possit à sponte dantibus accipere.*

3 *Et quid de prohibito petere.*

4 *Prælatus xenia & munuscula quærere non debet, nec oblata respuere.*

5 *Munera respuens, dicitur optimus rerū publicarum administrator.*

§. Quod cuiq; præstatur: inuito non tribuitur.

EADEM regula habetur suprà eod. in l.inuito beneficium non datur. vbi plenè scripsimus. Estque signanda glo. hic circa fi. ꝙ † prohi-
1 bitum accipi, est etiā prohibitum dari: & tamē quędam honestè dantur, quæ inhonestè accipiuntur: vt in exemplo gl. quam extollunt hic Bart. & Alex. inducētes ad q. statuti prohibentis notarium priorum accipere salarium pro aliqua scriptura, ꝙ nō poterit etiam à sponte dantibus recipere: quia statutum dispo nit circa notarium, nō circa soluentes, ideò non potest illi statuto renunciari. & sequuntur hic Deci. & Ioan. de Ana. plura citans in cap.j. col.fin. de simo. & alij scribentes in locis infrà alleg. reputantes gl. istā not. & Parpa. ī rep. l.placet. col.xxj. vers. & ideò ponatis. C. de sac. sanct. eccles. Hinc sumpta occasione post Alex. in apostil. tractat hic Deci. an
2 † prohibitus exigere vel accipere, possit à sponte dantibus recipere. & concludit ꝙ non, vbi agitur de interesse publico: & in casibus à iure expressis, aliàs secus: vt hic per eū. adde Ioan. de Ana. & Feli. in d.ca.j. circa fi. de simo. vbi Feli. ꝑ hanc gl. dicit attendenda esse verba constitutionis. Et vbi est prohibitum dari propter bonū publicum, est etiā prohibitum recipere à sponte dante: per istā glo. & alia de quibus ibi per eū, & per Ias. & Aquen. in l.non solum. col.ij. & iij. ff. solu. matr. Et
3 similiter † vbi quis esset prohibitus petere, nō prohiberetur accipere ab eo qui sponte solueret aut daret. c. dilectus. el ij. de simo. secundū Dec. hic ad fi. verba enim constitutionis hunc casum tunc non comprehen dunt: ergo nec nos illum cōprehen dere debemus: vt per Feli. in d. ca.j. ad fin. Et quædam sunt quæ petere non debemus, oblata autem accipe re possumus. c.quoniam. & c. de eu logiis. xviij. distin. vbi Card. Alexā.
4 colligit, quam † modestiam tenere debeat prælatus in xeniis seu munu sculis recipiendis. illa enim quęrere non debet: nec quæ oblata sunt: respuere: passimq; ac per omnia recipere auarissimum est: indifferenter respuere inhumanum. l.solet. §. de offi. procon. Cuius grecum prouerbium ibidem relatum interpretatur

tatur Politia.in prima centuria mi scellaneorũ ca xc v. in hũnc modũ i.non omnia nõ passim.nec ab om nibus. De prædictis vide etiã Cicc.
5 in ij.offic.vbi tamen vult † respuen tem munera esse optimum publica rum rerũ administratorem. Est igi tur considerãda qualitas dãtis ac recipientis,& doni, causáque dãdi, ad iudicandum magnum ne sit an paruum,recipiq; debeat vel respui. ad quæ facit etiam text.ca. & si quę stiones de simon. & glo.l.sed si su sceperit.ff.de iudic.

L. CC. VLPIANVS.

AD ea quæ non habent atrocitatẽ facinoris vel sceleris, in his ignoscitur seruis,siue dominis, siue ijs qui vice dominorum sunt:veluti tutoribus & curatoribus, ob temperauerint.

EXPEDITA est in l. velle nõ creditur.suprà eodem.

§. Semper qui dolo fecit quo minus haberet: pro eo habendus est,ac si haberet.

HABES eodem mõ expeditam in l.qui dolo. & in l. parem, vbi in effectu idem dicitur. suprà eodem.

§. In cõtractibus successores ex dolo eorum quibus successerunt,non tantũ id quod ad eos peruenit,verum etiam insolidum tenentur: hoc est vt vnusquisque pro ea parte, qua hæres est, conueniatur.

ABSOLVTA in §.fin. l.hoc iure. suprà eodem.

SVMMARIVM.

1 *Captio quid sit, & in omni materia euitanda est.*
2 *Sensus magis quàm verba inspici debet.*
3 *De duobus malis minus est eligendũ:non tamen malum laudatur.nume.6.*
4 *Maritus si vxorem adulteram occidere intendit vt aliam ducat, facit adulterium,non homicidium.*
5 *In dubio pronunciãdum appellationem non esse desertam,sed admittendam.*

L. CCI. VLPIANVS.

QVOTIES nihil sine captione inuestigari potest: eligendum est quod minimum habet iniquitatis.

EXEMPLVM ponitur in §. j.l.si debitor. vnde sumitur hæc regula.ff.de fideicom.lib.
1 In text.ibi captione. † dolum & deceptionem refert. & est actus ipse capiẽdi seu decipiendi, seu id per quod quis capitur.cuius diminutiuum est captiuncula.vt tradit Aul. Gel.in noct. atticis. Facit text. not. in l.pen.suprà ad exhib.ibi, respõdi non oportere ius ciuile calumniari neque eius verba captari. Hinc dicimus captiosa est conclusio, vt ait Hiero. Et captiosis quæstionibus, positionibus,vel interrogatorijs nõ

esse respondendum: & ideò intentionem legislatoris esse ne quis in verbis capiatur. ꝓptereà inanes solennitates verborum, quę aliàs erãt necessariæ in petitionibus iudicialib⁹ sublatas fuisse. l. j. & ij. C. de formu. l. fi. C. qui admit. & inst. de successⁱ. sublatis, vbi dicitur properreà, hodie omnia iudicia esse extraordi
* naria. * & similiter ĩ iterdictis & remedijs pretorijs. §. fi. vbi not. instit. de interdict. & d. l. fin.] idẽ videmus esse in contractibus. §. sed hęc solẽnia. insti. de verb. obli. ac in vltimis voluntatibus. l. j. & ij. C. cõia de leg. l. qm̃ indignum. C. de testa. & l. etiã hoc modo. ff. de leg j. propterea dixit Bald. in l. j. C. de ędil. acti. ꝙ licèt statuto caueatur quẽ debere purè & simpliciter positionibus respondere: si tñ iudex videt positionẽ esse captiosam, admittere poterit conditionalẽ & qualificatã responsionem. Et ad prędicta, & de captione euitãda, maximè in lege & in materia iuris ciuilis, adde Petr. de Anch. in consi. lxxv. col. fi. Pau. de Cast. in consi. cccxviij. col. iij. in antiquis. Alex. in cons. lxxxiij. col. iiij. lib. iij. & in cõsi. cxiij. lib. iij. Fel. ĩ c. cũ Bertoldus. col. iij. de re iud. Dec. in l. ea est natura. eo. tit. & in cons. dclxvj. col. ij. & in cons. dcxc. col. j. Moder. Taur. in l. cũ quid. col. x. ad fi. suprà si cert. pet. Et in ꝑdicta materia plura eleganter pulchreq; ad interpretationẽ interdicti de vi & vi arma. maximè circa verba illa, deiecti & detrusi, scripsit M. Cicer in oratione pro Anlo Cecina, char. iij. Si verba, inquit, sequi volumus si ad verbum rem attingere, necesse esse nos labi. Cunq; voluntas ait & consiliũ & sententia interdicti intelligitur, impudentiam summam aut stultitiam singularẽ putabimus in verborũ errore versari, rẽ & causam & vtilitatem cõem non relinquere solùm, sed & prodere, maximè cũ neque verborũ tanta copia sit nõ modo in nostra lingua quæ dicitur esse inops, sed ne in alia quidem vlla res, vt omnis suis certis ac proprijs
2 vocabulis nominetᷣ. Quod si † versuti & callidi, subiungit, à captione verborũ non auertamus aures animumque, sed ad verba rẽ deflectere velimus: quę lex, quod senatusconsultũ, quod magistratus edictũ, qđ fœdus aut pactio, vt ad res priuatas redeamus, quod testamẽtũ, quę iudicia aut stipulationes, aut pacti cõuenti formula, non ĩfirmari aut cõuelli potest? imputandum tñ est ei q effuso sermone se iactat, si in prõptum sui incidat periculum, dicit text. in l. fin. C de dot. promis.

3 Nota ergo † de duob⁹ malis minus esse eligendum, ad idem tex. in l si ꝓcurator rei. vbi gl. ff. de excep. doli cũ alijs hic per Deci. allegatis. facit tex. c. consider. xxij. q j. vbi infirmis adhuc in fide per Deũ iurare permittebatᷣ, non ꝙ coactè hoc facerẽt, sed ꝙ melius est Deo id exhibere quã demonijs poniturq; ibi, melius, electiuè, non comparatiuè: ſm gl & hi q de paginis euãgelicis sortes legent, & si optimũ est vt id faciunt potiùs quã ad demonia cõsulenda concurrãt, ea tñ consuetudo Augustino displicuit, vt dicitᷣ in ca. hi qui. xxvj. q j. vbi gl. no. permitti minus malũ, vt euitetᷣ maius. Alibi dici-

dicitur, non esse illicitum pro licito faciẽdum, sed vtrũq; vitandũ: ideò
4 nõ † licere homini christiano adulturã coniugem occidere, neq; ea viuente alterã ducere: sed si facturus est, quod non licet, faciat adulteriũ & non homicidium. ca. si quod verius. xxiij. q. ij. sic ergo permittitur minus malum vt euitetur maius: vt ibi per glo. Hinc etiam est quòd in c. j. & ij dist. xiij. dicitur, duo mala licèt cautè præcauenda sint: si tamen ita vrgeant, vt alterum eorum necesse sit eligi, minus malũ faciendum est: ideò Alexan. in l. si cõstante. in §. fi. col penul. ff. solut. matri. dicit ex solutionibus non satisfaciẽtibus minus malam esse eligendam. argu. l. ita vulneratus. circa fin. ff. ad legem aquil. vbi pro communi vtilitate quædam contra strictam rationem disputãdi recipi, dicit. Confirmãtur prædicta per not. regulam quã tradit Paul. de Cast. in l. j. per illum text. ff. si quis caut. Alex. in consil. cvij. ad final. in iij. volumi. & in consi. liiij. viso processu causæ. colum. fin. lib. v.

Quod in dubio eligi debet illud quod est partibus minus præiudiciale; ideò † in dubio pronuncian-
5 dum est appellationẽ non esse desertam, item esse admittendam. ca. vt debitus. cum ibi not. de appel. vt hic etiam per Deci. & per Corn. in consi. cclxxix. lib. iiij. & Dec. in cõs. dclxxvij. Hinc etiam est, ꝙ vbi dubitatur an aliquis in collegium admittẽdus sit vel nũ, pro admissione pronunciandum est: id enim minus est ꝑiudiciale & fauorabilius, ita Bald. in consi. dxxxiij. lib. ij.

Non inuoluã silentio quæ prędictis refragantia scripsit. Franc. Petrarcha lib. v. Epistolarum rerũ senilium in epistola quinta, circa fi. Et si prouerbiũ, inquit, sit duobus aut pluribus ex malis minus malũ eligendũ esse, nõ video cum minus malum haud dubie malũ sit, qualiter mali electio laudãda. Itaque rectiùs dici reor, maiora mala maiori studio vitãda. & si vitari cuncta nõ possunt, minora faciliùs tollerẽtur, nõ electione, sed patiẽtia, ęquanimitate, modestia. Id potiùs consilio Cice. in prouerbiũ erat. Ex malis eligẽdũ si quid inest boni, neq; id mirum videbitur cogitanti non solũ ex radicibus atq; herbis amarissimis, sed ex quibusdam quoque venenosis animãtibus, vt fama est morborum remedia constare.

Sed non est recedẽdum à dictis
6 † Iuriscõsultorum quibus tanquã loco sacro reuerentia debet, qui eo dicendi modo vsi fuère non laudãtes malũ, sed prçcauere mandãtes. Prçtereà eloquẽtię fons M. Cic. lib. iij. officio. nonne idem dicit, dum inquit, ab hominibus doctis accepimus, nõ solùm ex malis minima oportere eligere, sed etiam excerpere ex ipsis si quid inesset boni. Et si cuncta rectè considerentur, idẽ sensus est dicere, duobus malis immittẽtibus, ita vt alterum sit necesse incurrere, maius esse vitandũ vel minus eligendum: quia nõ possumus vitare maius quin sequamur & eligamus minus, nec eligere minus malum quin vitemus maius malũ. ideò optimè dixit text. in ca. j. & ij. distinct. xiij. ambo mala esse cautę

præcauenda: si tamen ita vrgeant, vt alterum eorũ sit necesse eligi, minus malum faciẽdum est, euitatur autem maius malũ tribus modis, vt per Cardi. Alexan. in c. omnis autem lex. circa fin. ij. distinct.

L. CCII. VLPIANVS.

OMNIA quę ex testamẽto proficiscuntur: ita statim euentns capiunt, si initiũ quidem sine vitio cœperint.

CONCORDAT text. l. quod in initio. & l. non omne. §. in stipulationibus. vbi aliqua dixi. s̃. eo. tit.

SVMMARIVM.

1 *Parũ an rarum in tex. isto legendũ sit.*

2 *Regula, etymologia, allusio, deriuatio vocabuli, diffinitio et descriptio valdè differunt.*

3 *Diffinitionis et descriptionis materia ad Philosophos spectat: ideò nimirùm si ab eis plura auctor hic mutuò sumpsit.*

4 *Diffinitio quomodò componatur: quid sit, & quotuplex. Et plenè de diffinitione quid rei, & quid nominis. & nume. sequentibus. & num. 20.*

7 *Quid duplex est, rei scilicet & nominis.*

9 *Diffinitio quid nominis non est propriè diffinitio.*

10 *A diffinitione inchoandum est, quid nominis. s. non quid rei: quia ista potest inuestigari. in processu. & num. sequẽti.*

Alia est diffinitio quæ rem dicit esse, sed non quã ob rem. alia quæ dicit rem, idest quid, sed non propter quid.

12 *Diffinitionum alia propria, alia impropria & abusiua, quæ descriptio nuncupatur. & numero sequenti.*

14 *Descriptio communi nomine à Philosophis notio nũcupatur. Et hac vtuntur communiter Legistæ. Et quare ponatur inter diffinitiones.*

16 *Ad diffinitionem quid nominis & quid rei reducunt omnes aliæ diffinitiones.*

17 *Diffinitio quid rei propriè sumpta quid sit, & quæ debeat continere, & num. sequentibus. & 20.*

18 *Nomen diffinitum significat totum indistinctè, diffinitio autem ipsius singula diuidit.*

19 *Diffinitio substantialis sola est propriè diffinitio, aliæ per abusionem: & quid sit. & num. 20.*

21 *Diffinitio fieri debet ab essentia rei, & ipsa rem ex notioribus declarare: Descriptio autem solam proprietatẽ ostendit. & num. sequenti.*

24 *Diffinitio an dari possit per effectus, per accidentia, p cãm efficientem formalem aut finalem, et nume. pluribus seq.*

25 *Accidentia communia licèt non ducant in cognitionem quidditatiuam subiectorum, ducunt tamen in aliqualem cognitionem suorum subiectorum.*

26 *Accidentia magnam partem conferunt ad cognoscendum quod quid est.*

27 *Diffinitio diuiditur in propriã & quidditatiuam, ac in impropriam & abusiuam, quæ dicitur descriptio.*

28 *Diffinitio propriè dari debet per essentialia & per genus & differentias.*

29 *Diffinitio impropria & abusiua, quæ descriptio dicitur, datur per effectus, operationes, accidẽtia, & consequẽtia.*

30 *Diffinitio data per genus & accidentia propria non est quid rei, sed quid nõis.*

31 *Diffinitio data p causam finalem.*

32 *Diffinitiones datæ per causam finalem competunt instrumentis.*

33 Dif-

53 *Diffinitio perfecta quid rei quae et quod requirat. & nu. sequenti & 38.*
34 *Genus in quantum genus non diffinitur.*
35 *Diffinitio praedicatur de omni contento sub diffinito.*
36 *Diffinitionis pars qualibet in plus se habet, quàm diffinitum, tota tamen conuertitur cum diffinito.*
37 *Diffinitio debet explicare naturam diffiniti.*
40 *Diffinitio vera duo vitia principaliter respicit.*
41 *Richardus Vercellensis laudatur.*
42 *Causa efficiens quandoq; ponitur in diffinitione, & eius effectus.*
43 *Descriptio, quae dicitur quid nominis, quid sit.*
44 *Et ex ethymologia vel ex accidentium concursu sumitur.*
45 *Diffinitio facit cognoscere proprietatem vocabuli. Et poni possunt verba ex cõmuni vsu loquendi.*
46 *Diffinitio quid rei, & quid nominis est etiam apud legistas.*
47 *Descriptio est multiplex etiã apud nos.*
48 *Descriptio parũ differt ab etymologia. ibiq; Valla reprehenditur. nu. 49.*
50 *Descriptio quandoq; dicit rem esse, sed non propter quid, & prout est in fieri, nu. 51. & ab effectu, & prout est in potentia. nu. 52. & 53.*
54 *Omnis diffinitio in iure cur periculosa. Et quae sit ratio. nu. 55. 58. 59. et 60.*
56 *Haec lex an loquatur de regula vel diffinitione.*
57 *Regulae inhaerere debemus, sicut Bononienses Carotio.*
61 *Omnis disputatio à diffinitione proficisci debet.*
62 *Omnis diffinitio est vniuersalium, & nulla singularium, nisi per accidens.*
63 *Diffinitio an comprehendere debeat omnes casus etiam speciales, vel sufficiat adaptari ad regulam & communiter accidentia.*
64 *§. puto. l. suus. ff. de haereditate institu. intellect.*
65 *Homo ratione carens an veniat sub diffinitione hominis.*
66 *Diffinitio quando sit bona.*
67 *Simulatio in plus se habet, quàm dolus.*
68 *Diffinitio doli, Sulpitij, & Labeonis quae sit melior. & nume. sequen. §. Dolum. l. j ff de dolo intellect.*
69 *Specialis inclusio non excludit, quod ex alio capite includitur.*
70 *Iudicium inquisitionis an comprehendatur in diffinitione iudicij.*
71 *Dos in qua onera matrimonij non sustinentur, an comprehendatur in diffinitione dotis.*
72 *Dotis finis quis sit. Et eius diffinitio an sit bona.*
73 *Natura diffinitionis alia est à natura legis.*
74 *Genus, species, differentia aliter à dialecticis, aliter à legistis accipitur.*
75 *Differentia ex accidenti per plus & minus quãdo constituãt diuersas species.*

L. CCIII. VLPIANVS.

OMNIS diffinitio in iure ciuili periculosa est. Parum est enim vt non subuerti possit.

MALE hic seruatur venustas sermonis & solita elegantia Iuriscõsulti, eloquẽtiae alioquin magistri: vt mordax Valla in suis eleg. fatetũ. Nisi de industria subobscurè loquutum dicas, & intelligas † parum est, 1
pro modicum deest. Vel loco verbi parum, legas, Rarum, vt Budęus dicit. quae litera suaderi potest, quia

hoc vocabulo vti solebat Vlpia. nostræ legis author, vt patet ex l. ea q raro. §. eo. Et tunc expone, vt, pro quod: sicuti est apud Terent. Vult ergo dicere rarũ esse in iure ciuili, quod non possit subuerti. Planiùs diceret, omnis diffinitio in iure ciuili periculosa est: cùm facilè subuerti possit.* quemadmodum tamẽ ex dicendis infrà apparebit, non rarum, sed parum hic legi debet, quicquid dicat Budęus. Sumiq; potuit ex vulgato §. dolum. l. j. §. de dolo. ex l. mora. suprà de vsur. ibi, difficilis est diffinitio & ex §. puto. l. sius. suprà de hęre. instit. ibi, propter qđ ad generalem diffinitionem recurrendum est.

Pro declaratione legis ac materiæ & dicẽdorum, sciendum est longè inter se differre, † regulam, etymologiam, allusionẽ & deriuationem vocabuli, diffinitionem & descriptionem. In l. j. suprà eo. declaratur quid sit regula, in §. appellata. l. ij. si cert. peta. in l. j. in principio de acquir. poss. in l. tabernæ. supra de verb. signifi. per Moder. per Quintilia. & Dialecticos quid sint reliqua & quomodò differant.

Materia l. nostrę est de diffinitione, & descriptione Legistis nostris parum cognita. † nec mirum, quia Philosophoꝝ propria est teste Boe. de diffinitione. Multa igitur, vt conuenit à philosophis in hac materia mutuò sumam iure licito; vt etiam per Bart. in d. l. j. colum. ij. & Cor. in l. iij. fol. 5. col. ij. C. de iure deliber.

4 Diffinitio ex dis & finio componitur, quasi dispartiẽdo distinguo. quæ diffinitio & finitio latinè nuncupatur, quicquid aliqui dixerint.

Cuius quidẽ diffinitionis, vt ordinem per præcepta seruare videamur, † exhibẽda est diffinitio, teste Seueri. Boe. de Diffinitione.

6 Quæ quidam diffinitio † est duplex, quid nominis, & quid rei. idq; probat p fundamẽta philosophię.

7 Duplex est, quid † rei scilicèt & nominis: ergo duplex diffinitio, scilicèt quid rei & quid nominis. antecedens habetur expressè ab Aristotele quò ad vtranq; partẽ, secundo Poster. tex. 10. lect. 8. De primo meminit etiam Poste. j. tex. secũdo seu lect. 2. dicens quædam esse de quibus oportet præcognoscere, qđ est quod dicitur: vt quid significat triangulus, quid vnitas. de Diffinitione quid rei, habetur 2. Poster. tex. j. ibi quatuor quęrimus. An est, quid est: quia est, & propter qđ est.

De diffinitione quid nominis loquitur ẽt philosophus in 4. Meth. tex. 2. Et est ratio exponens quid p nomen significatur, siue ratio interpretatiua significationis nominis.

8 † Omnis autẽ diffinitio siue quid nominis, siue qđ rei, est oratio quędam apud Aristo. vt ait Boet. in Topica Cice. lib. iij. habens partes. quẽadmodum etiam patet 7. Metha. tex. 30. Et hęc diffinitio quid nominis impropriè est per vnicũ nomẽ, propriè habet partes & est entium & non entiũ, vt patet 3. & 4. Physi. De qua etiam Themi. Poster. j. ca. 2. & Poster. 2. ca. 12 de infin. & vacuo.

9 vbi vult † diffinitionem quid nominis nec diffiniri quidem dignã esse, sed interpretationem quæ efferat. hæc est quam de subiecto oportet semper

semper præcognoscere, vt patet pri
10 mo Poster. in verbis ∂palleg. † imò præcedit omnem disputationem & omnem tractatum. vnde Aristo. 4. Metha. tex. 1. à significatione nominũ incipere docet. nisi enim homines cõuenirent in significatione nominum, non posset de rebus inter eos esse disputatio. id quod obseruauit etiam Iurisconsul. in l. j. de Iusti & iure. & in l. j. si cert. peta. & Bar. in l. Imperium, col. 2. de iurisd. om. iud. dum primò quærit quare dicatur merũ Imperium. inde quærit quid sit Idem tamen Bar. ibidẽ in præceden. & alij oppositum fecerunt, quærentes primò quid sit: deinde quare sic dicatur: vt etiam fecit Imperator in §. j. instit. de obli. quæ ex delict. primò ponit diffinitionem furti: secundò etymologiã & deriuationem: tertiò diuisionẽ. ita ꝙ ista confundi videntur & esse iuris positiui.

11 Diffinitionem verò quid rei, † vt præfati Philos. dicunt, non oportet cognoscere ante omnem tractatũ, & ante omnem demonstrationem propter quid: vnde aliquando inuestigatur in scientia. patet in secũdo de Anima. vbi inuestigatur diffinitio, quæ est subiectum. patet etiam in tit. suprà de Iusti. & iure. vbi diffinitio iustitiæ ponitur in fi. tit. videlicet in l. Iustitia est. licèt ergo bene faciat qui à diffinitione doctrinam incipit tradere, damnandus tamen non est, qui in processu illam ponit, vel etiam ante ex aliis circunstantiis constat quid sit id de quo tractatur, vt in l. j. & seq. de verboꝝ obli. & si cer. pet. vt etiã per Galiau. in præalleg. l. j. in prima col.

Item diffinitio quid nominis accipitur pro medio ad probandum aliquid esse: oportet enim accipere pro medio quid significat nomen ad probandum aliquid esse: vt dicit Sãctus Thomas ĩ prima parte. quęstio. 2. art. 2. non autem quod quid est rei: quia quæstio quid est, sequitur quæstionem an est: vt patet secundo Poste. lect. 6. & 8.

12 Alia est diffinitio † quæ rem dicit esse: sed quam ob rem sit non cõmonstrat: vt hęc ecclipsis lunæ est defectus luminis in luna in plenilunio. hęc enim diffinitio est ꝑ effectũ, dicitq; rem ita esse: sed nõ propter quid, id est causam. Alia diffinitio est, quæ dicit rem, id est quid, & non propter quid nam, vt res sit & causam continet, propter quam res sit, vt plenè per Themi. in 2. Poster. cap. 12. & Philos. in 2. Poster.
13 tex. j. † Itẽ queadmodum ex Boet. in libro de Diffinitionibus. & in 3. libro Commentariorum super Topica elicitur, diffinitionum alia est impropria & abusiua, alia propria. diffinitio abusiuè dicta, multiplex est. quędam constat ex vnico termino, altera in oratione consistit. prima in duas partes secatur: quarum vna est, quum nomen exponit per aliud nomen notius. vt, quum quæritur, quid est conticescere? respondetur, ꝙ est tacere. alia est exemplaris, vt cũ quæritur quid est animal? respondetur, ꝙ est velut homo. omnis enim responsio vel oratio quæ rem de qua quæritur quo quo modo ostẽdit & designat, diffinitio dici potest largè scilicèt & abusiuè su

3 Sed quid de † culpa defuncti an ab hęrede pręſtetur? Bart. in d l. ex depoſiti. tenet præſtari latam, leuē verò non niſi in cōtractu vel quaſi voluntario, exceptis caſibus poſitis in l. j. C. de hęre. tut. ſequūtur Pau. de Caſt. & Alexan. in d. l. curatoris. circa finem. tradit etiam Angel. in dicta l. ex depoſiti. vbi dicit, quòd ſi defunctus ex neceſſitate contrahit ſeu quaſi, tunc ex eius culpa non conuenitur hęres, niſi quatenus ad eum peruenerit, aut cum defuncto lis conteſtata fuerit: ſecus, inquit, ſi voluntariè, vt in negotiorum geſto re. nam etiam ex ſola culpa defuncti conuenitur hęres, licèt cum defuncto non fuerit lis cōteſtata, neç ad hęredem quicquam peruenerit. l. iij. §. hęc actio. ff. de neg. geſt.

L. CXCVI. PAVLVS.

FERE quibuſcunque modis obligamur, iiſdem in contrarium actis liberamur: cum quibus modis acquirimus, iiſdem in cōtrariū actis amittimus. Vt igit̃ nulla poſſeſſio acquiri, niſi animo & corpore poteſt: ita nulla amittitur, niſi in qua vtrunque in contrarium actum eſt.

DE iſta regula plura ſcribūt Socinus & omnes Mode. in l. iij. in §. in amittenda. ff. de acquirenda poſſeſſione. ego pleniùs dixi in l. nihil. tam naturale. ſuprà eod. titulo.

SVMMARIVM.

1 *Replicatio doli non datur contra exceptionem doli.*

2 *Statutum quòd banniti vel excommunicati non audiantur, ſi reus excipit de banno vel excommu. non admittitur replicatio ſimilis delicti.*

3 *An patiens aliquem defectum poſsit de ſimili defectu contra alium excipere.*

L. CXCVII. VLPIANVS.

CVM par delictū eſt duorum, ſemp oneratur petitor, & melior habetur poſſeſſoris cauſa, ſicut fit, cùm de dolo excipit̃ petitoris. neque enim datur talis replicatio petitori, aut ſi rei quoque in ea re dolo actum ſit.

SVMITVR ex l. apud Celſum. in §. Marcellus. ff. de excep. doli. vbi Iuriſcōſul. aſſignat rationem regulæ, dum dicit, † Aduerſus doli exce
1 ptionem nō dari replicationē doli. cum longè ęquum ſit ex eo quod perfidè geſtum eſt, actorē nihil conſequi. Et ex hac lege ſumpta fuit regula in pari delicto. de regu. iur. in vj. vbi vide glo. notab.

In tex. ibi, poſſeſſoris cauſa. intellige quantum ad onus probationis & prærogatiuam obtinendæ abſolutionis, ſecundum Alber. quod latè excuſſimus in l. in pari. vbi expedita fuit hęc regula. ſuprà eodē. In eodem tex. ibi, aut ſi. verba ſunt replicationis denegatæ, aut pro certè ſubaudi rectè nō excipis. ſi, pro q̃a.

Rei;

Rei:id est,conuenti,pariter dolo in ea re actum est. non enim licèt hoc modo excipere,secũdum Iurisconsultum hic.

Et facit hęc lex ad not. quæstio-
2 nes secundũ Alb. † de duobus bannitis vel excõmunicatis,quibus ius reddi non debet ex forma legis vel statuti, ꝙ si contra actorem excipiatur de banno aut excõmunicatione,ꝙ nõ admittatur replicatio banni vel excommunicationis rei, sed potior sit conditio rei.Idem dici potest de duobus non ęstimatis stante statuto ꝙ non ęstimatis ius non reddatur: secũdum Albe. adde Fel. & Dec.in c.ij.col.fi. de except. Et de
3 materia eius quod glo.tangit, † an patiẽs defectum, possit de simili defectu contra alium excipere,seu culpa cum culpa,vel delictum cum delicto cõpensari debeant: vide Alex. & alios in l.viro atq; vxore.ff. solu. matri.Iaso.in l. in arenam. C. de in offi.testam.

SVMMARIVM.

1 *Incidens in pœnã iuxta compromissum vel pacem initam, non potest illam ab alio posteà contrauueniente exigere.*

§. Illi debet permitti pœnam petere, qui in ipsam non incidit.

VENIT quasi illatiuè ex regula posita in prin. istius legis. Et potest exemplificari secundum Albe. in l.cum pater.in §.libertis.vbi etiã not.ff.de leg.ij.& in l.quoties.C. de fidcicom. Et facit ad quæstionem
1 † de duobus cõpromittentibus,qui non contrauenire sub pœna promiserunt, ꝙ ille qui primò incidit in pœnam,nõ potest illam exigere ab alio postea contrauueniente. Et idẽ in frangentibus pacẽ initam, vt hic per Dec. & priùs per Albe. de Rosa. Quam materiã latè explicant omnes scribentes in l.semel mora.ff.soluto matr. & in l.cùm proponas. la ij.C.de pact.& in l.si quis maior.C. de transact.Facit ad hanc regulam alia posita in vj.de regu.iur.in cap. frustra sibi fidem.

L. CXCVIII. PAVLVS.

FACTVM suum cuique, non aduersario suo nocere debet.

EXPEDITA est suprà in regula non debet. & facit ca.non debet aliquis.& in ca.mora sua. de regulis iuris.in vj.

SVMMARIVM.

1 *Excommunicatio prolata contra molestantes Titium in tali re, quomodò intelligatur.*

2 *Clausula posita in processibus ecclesiasticorum contra rebelles & contradictores, quomodò intelligatur.*

§. Non videť vim facere, qui iure suo vtitur, & ordinaria actione expeditur.

EXPEDITA est in l.nullus videtur dolo facere.& in l.nemo damnum facit,suprà eo.tit.Et vltra glo. exemplificari potest secundũ Albe.

de

1 de Rosa. hic in † excommunicatio ne lata per iudicem contra omnes molestãtes Titium in tali re, vt ego qui rem meam dico & vendico nõ sim excõmunicatus: argu. huiusce legis. intelligi enim debet excõmunicatio de iniustè molestantibus.
2 Et pariter dicit de clausula † quæ in processibus ecclesiasticorũ poni consueuit, in quibus excommunicantur contradictores & rebelles, vt intelligi debeat de iniustè contradi
* centibus & rebellãtibus. * Ad quod est tex. cum glo. in ca. pro illorum, in verb. contradictores. de præben. faciunt quæ congerit Fel. in ca. causam quæ, de rescrip. & Dec. in ca. in presentia, colum. j. vbi Paris. viij. de probat.]

SVMMARIVM.

1 *In pœnalibus vbi lex pedem figit, non debemus vltra procedere.*
2 *Intellectus ad tex. l. non puto. ff. de iure fisci.*

§. In pœnalibus causis benignius interpretandum est.

SVMITVR ex legibus in glo. allegatis. Facit l. semper in dubiis. suprà eodem. & l. cũm quidã. ff. de liber. & posthu. ca. odia. & ca. in pœnis. vbi hęc regula etiam ponitur, de regu. iuris. in vj. & est ibi gl. not. pro declaratione præsentis regulæ, & ad plures vtiles quęstiones doct. inferunt. Deci. hic quasdam illationes, declarationes, & limitationes congerit. Est quidem materia vulgata & p scribentes in variis locis, presertim suprà alleg. tacta & vltra eos in dictis locis, per Aquen. in l. si quis id quod. colum. fin. ff. de iur. om. iud. Dec. & alios. in l. imperiũ. in iij. col. illo eod. tit. & dicit Bald.
1 in l. fi. col. j. C. de litig. ꝙ † in pœnis vbi lex figit pedem, non debemus
* vltra procedere. * & per hunc text. Raph. Comens. & Deci. j. allega. ac Ripa in l. j. col. ij. solu. matri. dicebant.
2 † l. non puto. de iure fisci, procedere in quæstionibus penalibus dubiis tantummodo.

Ad illam legẽ plures & varij dantur intellectus per Alex Soci. Bulgarinum Senensem & alios scribentes in d. l. j. solu. mair. & in l. j. C. de eden. ac in aliis locis j. allega. Ego semper secutus sum eũ sensum, vt intelligatur, quando fiscus tractat de lucro captãdo, priuatus de damno euitando. & consequẽter vbi fiscus venit ex causa lucratiua, ratione delicti puta, vel indignitatis alicuius. & sic in causis penalibus dubiis pronunciandum sit contra fiscum: secus si ipse fiscus contẽderet ratione cõtractus, vel iuris proprij: quia præferendus esset. §. fi. l. vnic. cum ibi not. C. de cadu. tollen. l. si is qui. suprà de iure fisci. cum aliis alleg. p Soci. in d. l. j. col. j. sol. mat.

Alex. in d. l. prima. col. j & Ias. in consi. xcix. lib. j. reprobant dictum intellect. ad l. non puto, tanq̃ diuinatiuum & restrictiuum: & sequuntur simpliciter plures alij Andabatarum more pugnantes, id est clausis oculis.

Alij intelligunt illam. l. in quærendis, secus in quæsitis: in quibus difficilius præiudicatur. l. fin. C. de acquir.

acquir.poss.l.seruus,cum not.C.de pact.& tradit Bar. in d.l.j.col.vj. qđ adhuc magis diuinat,&l.ipsam nõ puto, apertu' destruit, nec quadrat titu.illi tractãti principaliter de cau sis pęnalibus. pręterea id à veritate alienum esse videtur;quia fiscus ve niens ratione contractus vel iuris proprij, in dubio (vt dixi) præfert, & consequenter etiam ꝙ simus in quęrendis, ex alia tamen causa, q̄ pęnali vel ex delicto : vt voluerunt Bar.& Soci.in locis proximè allega. Et ꝙ præferatur tunc fiscus in quę rendis,probatur in d.l. si is, etiã ꝙ plus est, quãdo haberet causam lu cratiuã & cum donatario, sicq; ha bente causam lucratiuã pariter cõ currat.l.j.C.de iur. fisc.libro.x. vbi Bar.in vlt.col.Soci.& Aquens. in d. l.j.col.j.

Non est igitur recedendũ ab in tellec.s̄.relato,qui fuit Rapha. Co men. in d.l.j. immo Iacobi de Bel uis.in d.l.vnica, ad fi.vt refert & se quitur Alex.sibi contrarius in apo stil.ad Bar.in d.l. non puto. ex quo in fine illum refert,& transit.Et An gel.Are.Instit.quibus mod.testa.in fert.ad fi.tit.Bal.Nouell.in tract.de dote in ix. parte principali col.ij.Fe lin.in c.fi.col.ij.de re. iudi. & in ca. pastoralis.col iiij.de rescrip.Aquẽs. in l.iustum.& in l.fi.colum.ij.C.de eden.Ias.in l.j.col.x. præalleg. & in l.de die,ad fi. principij.ff.qui satisd. cog.Dec.in l.in ambiguis pro dote. ff.de reg.iur.& latiùs in c.ex literis, col.iij.de proba.in quibus locis Ias. & Dec.respon.ad rationem Alex.de diuinatione, & restrictione, sequit Ripa.in d.l.j.col.et dicam statim.

Ex quibus patet intellec.s̄. rela tum ad l.non puto,cõmuniter,ma ximè p moder.approbari:ideò non esse ab illo discedẽdũ:iuribus vulg. Nam in prædictis casibus quum fi scus causam prætendat lucratiuã, priuatus verò onerosam, iudicãdũ est in dubio contra fiscum:quia in effectu agit de pęnis, in quibus be nignior interpretatio attẽdi debet, l.si pręses.ff.de pęn. & in §. nostro. secundum Deci. & Ripam in locis præallega.confirmo per tex. in l.in summa.eo.tit.de iu.fisc quæ est lex Modesti. Iurisconsulti prout & lex non puto, præcedens. nam reassu mendo & repilogando quæ suprà subobscurè dixerat, in summa, in quit, sciẽdum est, omnium fiscaliũ pęnaꝝ petitionẽ creditoribus post poni. sicq; declarat & interpretatur iam dicta, vt in pęnalibus contra fi scũ pro creditoribus iudicandũ sit. & sic talis intelligentia & interpre tatio non diuinat ad l. non puto,vt dicebant Alex. & Iaso. nec l. ipsam restringit, sed est ipsemet auctor il lius l. Modesti. Iurisconsul. qui eã sic interpretatur & declarat in l. in summa,subsequenti:quæ etiam in telligitur in dubiis quęstionibus, li cèt non exprimãtur ea verba : quia in claris non est opus coniecturis, nec iniuria & iniustitia fisco facien da, licèt priuatus tractaret de dam no euitando.c.ex tenore,de for.cõ pet. Item quia iuris executio nõ ha bet iniuriam.l.j. in princ.& l. iniu riarum.§.j.ff. de iniur. intelligitur ergo in dubio. In eandem sentẽtiã venit Papi. in l. quod placuit, illo eo.tit.de iur.fisc.dicens fiscum in pę

na

na non habere priuilegium,§si non habet priuilegium mirum nõ est,si in dubiis pronunciandum sit cõtra eum in pęnalibus in quibus, vt hic dicitur,benignius interpretandum est.prætereà,vt dicebāt Iaso.& Dec. suprà relati ꝓpria natura illius tit. est de bonis fisco ex delicto & causa lucratiua spectantibus principaliter & vt plurimum tractare,vt patet ex l.j.& sequentibus ipsius tit.& lex intelligi debet secundum naturam tit sub quo posita est.l.Imperator.ff.de in diem addit.§.quibus,in prima consti.C.ideò.&c. Nec confunditur,vt aliqui dicebant, materia iuris fiscalis, sed limitatur vbi fiscus de lucro,& priuatus de damno tractat:& res ē dubia:quæ decisio l. non puto, summam redolet ęquitatem & iustitiam.absonumq; fuisset rationem sui habuisse principē in lucris, & in re dubia contra priuatum de damno tractātem.l.j. C. de secun.nup.& §.fin.l.vnicæ.C.de cadu.toll.cum not. per Bar.in præalleg.l.j.col.vj. dum ponit ꝙ etiam in claris ea ratione prīceps aliquando in quærendis præfert vtilitatem priuatorum vtilitati fisci,quicquid dixerint scribentes.s̄.relati & Mod. Mediola. in tract. præsumpt.in xlj. præsump.iij.regulæ.dispositio l.nõ puto, modo prædicto declarata in optima ratione fundatur, vt fiscus non exerceat priuilegium in pęnis, vt in dubiis q̄stionibus & fiscalium pęnarum petitionibus postponat̃ fiscus,& sic contra eum pronuncietur, & pro tractante de damno euitando. Et si aliter sancitum fuisset, iniqua & diabolica fuisset ꝓuisio, nec potuisset lex dici,quæ debet esse iusta & sancta:vt s̄. de legibus in prin.& in c.erit autem.j.dist.cętera ad intelligētiam dictæ l. non puto, (& si pro maiori parte omnia dixerim) videnda sunt in l.j.nume. 66. C.de eden.]

SVMMARIVM.

1 *Aduocati,notarij, consultores, hospites, & meretrices ratione suscepti officij coguntur patrocinari.*

2 *Officia publica authoritate & vtilitate non potest quis recusare.*

L. CXCIX. VLPIANVS.

NEMO inuitus cogitur defendere.

SVMITVR ex legibus per gl. allega. hocq; est propter vilitatem officij:secundum Bal. in l. inuitus. C.de procu.& Feli.in rub.de testib. cogen.facit l.liber homo.ff. ad leg. Aquil.& de liber.homi.exhiben.

1 Intelligiturq; hec regula † nisi huiuscemodi exercitio se publicè dederint: quia tunc patrocinari coguntur: queadmodum dicimus in aduocato, notario,consultore, hospite, artifice, & meretrice tenentibus signum,qui coguntur facere ratione suscepti officij & exercitij : vt hic per Dec.& Felin.in rub.de testi. cog. Ang.in l.j.in §.fi.per illum tex. ff.furt. aduers.naut.vbi plenè & eleganter explicat quando hospes cogatur hospitari,& quando possit repellere, & expellere viatores & hospites. * sed quò ad meretricē,ꝙ cogatur

gatur facere, Dec. malè loquitur. vt p Moder. Taur. in l. ragasti, in prin. vj. col. suprà si cert. pet.]

2 Officia † verò publica vtilitate & authoritate non potest quis recusare: vt per Feli. præalleg. loco. glo. & doct. in l. doté. ff. solu. matri. Bald. in l. ij. ff. quod quisque iuris in l. si quando. colum. iij. ad fin. C. de appell. & in l. hi qui ad ciuilia. col. iij. eodem titulo.

SVMMARIVM.

1 *Facilius pmittitur retétio quàm petitio.*
2 *Mulier tam agendo quam excipiendo potest facere vt dos in tuto collocetur.*
3 *Hæc regula quãdo nõ procedat. nu. 4. 5.*

§. Cui damus actioné, eidem exceptioné cõpetere multò magis quis dixerit.

SVMITVR ex legibus in glo. alleg. & datur etiam hęc regula in ca. qui ad agendum. de regu. iur. in vj. vbi gloss. aliter etiam exemplificat quàm fecerit glo. hic. Comproba per l. per retétionem. C. de vsur. & l. ij. cum no. per Bald. in no. C. de
1 fideiuss. ꝙ † facilius permittitur retentio, quã petitio. de quo pulchrè * Dec. in consi. ccxcvij. col. ij. * & in l. diem functo. col. 4. suprà. de offi. asses.] Item quia exceptio maiori nititur ęquitate quàm actio. l. quia æquitate. ff. de exce. dol. & §. certè illud. insti. de rer. diuis. Simile est in repetitiõe cuius causa fauorabilior est, quàm causa petitionis: vt post Imol. scribit Aret. in rub. ff. solu. matri. col. iij.

Et per hanc regulam infertur, ꝙ
2 † sicuti vxor per viã actionis agere potest, vt dos in tuto collocetur propter inopiam viri: ita potest facere per modum exceptionis: vt pulchrè & plenè p Bald. Nouel. in tract. dot. in vij. parte prin. in priuilegio xviij. & xxiiij. *Secundò infertur ad aliã not. quæst. & decisioné, vt per Rui. consi. lxxix. col ij. lib j.]

3 Et procedit † hæc regula nisi sit ratio diuersitatis, propter quam detur actio & denegetur exceptio: secundum Deci. hic per ca. debitores. vbi Abb. de iureiur. ibi enim aderat iuramétum, quod obstat exceptioni & non repetitioni: secundũ Ant. de Bu. ibi. & Philip. Franc. in d. cap. qui ad agendum. Secundò limit.
4 regulam † quando de eodem & ad idem agitur excipiturq; : & sic quando actio & exceptio tendunt ad idé & eundem finem, secus si ad diuersa. vt hic per Deci. & Philip. Franc. in dicto. ca. qui ad agendum. & aliqua dixi in repe. l. ij. in xxv. quæst. ad finem. C. de pact. inter empt. &
5 vend. Quasdã † alias limitationes post Ioan. Mona. congerit Philip. Franc. loco præallega.

§. Cùm quis in alicuius locũ successerit, non est æquum ei nocere hoc, quod aduersus eum non nocuit, in cuius locum successerit.

ISTA regula habetur etiam in l. hęredem. in l. qui ius. & in l. quod ipsis. suprà eod. in quibus locis plura scripsimus.

§. Plerunq;

§. Plerunq; emptoris eadem causa debet esse circa petendum ac defendendum, quæ fuit authoris.

EADEM regula in effectu habetur in locis proximè allega. & in l.nemo plus iuris. & in l.in omnib⁹ officiis. & in §.nō debeo. vbi latiùs scripsimus suprà eod.

SVMMARIVM.

1 *Prohibitum accipi, est etiam prohibitum dari.*

2 *Prohibitus exigere vel accipere, an possit à sponte dantibus accipere.*

3 *Et quid de prohibito petere.*

4 *Prælatus xenia & munuscula quærere non debet, nec oblata respuere.*

5 *Munera respuens, dicitur optimus rerū publicarum administrator.*

§. Quod cuiq; præstatur: inuito non tribuitur.

EADEM regula habetur suprà eod. in l.inuito beneficium non datur. vbi plenè scripsimus. Estque si-
1 gnanda glo. hic circa fi. ꝙ † prohibitum accipi, est etiā prohibitum dari:& tamē quędam honestè dantur, quæ inhonestè accipiuntur: vt in exemplo gl. quam extollunt hic Bart.& Alex. inducētes ad q.statuti prohibentis notarium priorum accipere salarium pro aliqua scriptura, ꝙ nō poterit etiam à sponte dantibus recipere: quia statutum dispo nit circa notarium, nō circa soluentes, ideò non potest illi statuto renunciari. & sequuntur hic Deci. & Ioan.de Ana. plura citans in cap.j. col.fin.de simo.& alij scribentes in locis infrà alleg. reputantes gl. istā not.& Parpa.ī rep.l.placet. col.xxj. vers.& ideò ponatis.C.de sac.sanct. eccles. Hinc sumpta occasione post Alex.in apostil. tractat hic Deci.an
2 † prohibitus exigere vel accipere, possit à sponte dantibus recipere.& concludit ꝙ non, vbi agitur de interesse publico: & in casibus à iure expressis, aliàs secus: vt hic per eū. adde Ioan.de Ana.& Feli. in d.ca.j. circa fi.de simo.vbi Feli. p hanc gl. dicit attendenda esse verba constitutionis. Et vbi est prohibitum dari propter bonū publicum, est etiā prohibitum recipere à sponte dante: per istā glo. & alia de quibus ibi per eū,& per Ias.& Aquen.in l.non solum.col.ij. & iij.ff.solu. matr. Et
3 similiter † vbi quis esset prohibitus petere, nō prohiberetur accipere ab eo qui sponte solueret aut daret.c. dilectus.el ij.de simo.secundū Dec. hic ad fi.verba enim constitutionis hunc casum tunc non comprehēdunt: ergo nec nos illum cōprehēdere debemus: vt per Feli. in d. ca.j. ad fin. Et quædam sunt quæ petere non debemus, oblata autem accipere possumus, c.quoniam.& c.de eulogiis.xviij.distin. vbi Card. Alexā.
4 colligit, quam † modestiam tenere debeat prelatus in xeniis seu munusculis recipiendis. illa enim quęrere non debet; nec quæ oblata sunt: respuere: passimq; ac per omnia recipere auarissimum est: indifferenter respuere inhumanum. l.solet.§. de offi.procon. Cuius grecum prouerbium ibidem relatum inrerpretatur

tatur Politia.in prima centuria mi
scellaneorũ ca xcv. in hunc modũ
i.non omnia nõ passim.nec ab om
nibus. De prædictis vide etiá Cice.
5 in ij.offic.vbi tamen vult † respuen
tem munera esse optimum publica
rum rerũ administratorem. Est igi
tur considerãda qualitas dãtis ac
recipientis,& doni, causáque dãdi,
ad iudicandum magnum ne sit an
paruum,recipiq; debeat vel respui.
ad quæ facit etiam text.ca. & si quę
stiones de simon. & glo.l.sed si su-
sceperit.ff.de iudic.

L. CC. VLPIANVS.

AD ea quæ non habent atrocitatẽ facinoris vel sceleris, in his ignoscitur seruis, siue dominis, siue ijs qui vice dominorum sunt: veluti tutoribus & curatoribus, ob temperauerint.

EXPEDITA est in l. velle nõ creditur. suprà eodem.

§. Semper qui dolo fecit quo minus haberet: pro eo habendus est, ac si haberet.

HABES eodem mõ expeditam in l.qui dolo. & in l. parem, vbi in effectu idem dicitur. suprà eodem.

§. In cõtractibus successores ex dolo eorum quibus successerunt, non tantũ id quod ad eos peruenit, verum etiam insolidum tenentur: hoc est vt vnusquisque pro ea parte, qua hæres est, conueniatur.

ABSOLVTA in §.fin. l.hoc iure. suprà eodem.

SVMMARIVM.

1 *Captio quid sit, & in omni materia euitanda est.*

2 *Sensus magis quàm verba inspici debet.*

3 *De duobus malis minus est eligendũ: non tamen malum laudatur. nume. 5.*

4 *Maritus si vxorem adulteram occidere intendit vt aliam ducat, facit adulterium, non homicidium.*

5 *In dubio pronunciãdum appellationem non esse desertam, sed admittendam.*

L. CCI. VLPIANVS.

QVOTIES nihil sine captione inuestigari potest: eligendum est quod minimum habet iniquitatis.

EXEMPLVM ponitur in §. j.l.si debitor. vnde sumitur hæc regula.ff.de fideicom.lib.

1 In text.ibi captione. † dolum & deceptionem refert. & est actus ipse capiẽdi seu decipiendi, seu id per quod quis capitur.cuius diminutiuum est captiuncula.vt tradit Aul. Gel.in noct. atticis. Facit text. not. in l.pen.suprà ad exhib.ibi, respõdi non oportere ius ciuile calumniari neque eius verba captari. Hinc dicimus captiosa est conclusio, vt ait Hiero. Et captiosis quæstionibus, positionibus, vel interrogatorijs nõ

esse respondendum : & ideò intentionem legislatoris esse ne quis in verbis capiatur. ppterea inanes solennitates verborum,quę aliàs erāt necessariæ in petitionibus iudicialib⁹ sublatas fuisse:l.j.& ij.C. de for mu.l.fi.C.qui admit.& inst.de suc cess.sublatis, vbi dicitur propterea, hodie omnia iudicia esse extraordi naria. * & similiter ĩ ĩterdictis & remedijs pretorijs.§.fi.vbi not.instit. deinterdict.& d.l.fin.]idē videmus esse in contractibus.§. sed hęc solēnia.insti.de verb.obli.ac in vltimis voluntatibus.l.j.& ij.C.cōia de leg. l.qm̄ indignum.C.de testa.& l.etiā hoc modo.ff.de leg j. propterea dixit Bald.in l.j.C.de ędil.acti.ꝙ licèt statuto caueatur quē debere purè & simpliciter positionibus respondere:si tn̄ iudex videt positionē esse captiosam,admittere poterit con ditionalē & qualificatā responsiònem.Et ad prędicta, & de captione euitāda,maximè in lege & in mate ria iuris ciuilis, adde Petr.de Anch. in consi lxxv.col.fi. Pau.de Cast in consi. ccxcviij. col. iij. in antiquis. Alex.in cons.lxxxiij.col.iiij. lib. ij. & in cōsi.cxiij.lib.iij.Fel.ĩ c. cū Ber toldus.col.iij.de re iud.Dec.in l.ea est natura.eo.tit.& in cons. dclxvj. col.ij.& in cons.dcxc.col.j. Moder. Taur.in l.cū quid.col.x.ad fi.suprà si cert.pet.Et in pdicta materia plu ra eleganter pulchreq; ad interpretationē interdicti de vi & vi arma. maximè circa verba illa, deiecti & detrusi, scripsit M. Cicer in oratione pro Aulo Cecina,char.iij.Si verba,inquit,sequi volumus si ad verbum rem attingere,necesse esse nos labi.Cunq; voluntas ait & consiliū & sententia interdicti intelligitur, impudentiam summam aut stultitiam singularē putabimus in verborū errore versari,rē & causam & vtilitatem cōem non relinquere so lùm,sed & prodere, maximè cū neque verborū tanta copia sit nō mo do in nostra lingua quæ dicitur esse inops, sed ne in alia quidem vlla res, vt omnis suis certis ac proprijs

2 vocabulis nominet. Quod si † versuti & callidi,subiungit,à captione verborū non auertamus aures animumq́ue,sed ad verba rē deflectere velimus:quę lex,quod senatusconsultū,quod magistratus edictū, qđ fœdus aut pactio, vt ad res priuatas redeamus,quod testamētū,quę iudicia aut stipulationes,aut pacti cō uenti formula,non īfirmari aut cō uelli potest? imputandum tn̄ est ei q effuso sermone se iactat,si in prō ptum sui incidat periculum, dicit text.in l.fin.C de dot promis.

3 Nota ergo † de duob⁹ malis minus esse eligendum,ad idem tex.in l si pcurator rei.vbi gl.ff.de excep. doli cū alijs hic per Deci. allegatis. facit tex.c.consider.xxij.q j.vbi infirmis adhuc in fide per Deū iurare permittebat,non ꝙ coactè hoc face rēt,sed ꝙ melius est Deo id exhibere quā demonijs ponituręq; ibi, me lius,electiuè,non comparatiuè:fm gl & hi q de paginis euāgelicis sortes legent, & si optimū est vt id faciunt potiùs quā ad demonia cōsu lenda concurrāt, ea tn̄ consuetudo Augustino displicuit,vt dicit in ca. hi qui.xxvj.q j.vbi gl.no. permitti minus malū,vt euitet maius. Alibi dici-

dicitur,non esse illicitum pro licito faciẽdum,sed vtrũq; vitandũ : ideò
4 nõ † licere homini christiano adulterã coniugem occidere,neq; ea viuente alterã ducere : sed si facturus est,quod non licèt,faciat adulteriũ & non homicidium.ca.si quod verius.xxiij.q. ij. sic ergo permittitur minus malum vt euitetur maius: vt ibi per glo. Hinc etiam est quòd in c.j.& ij dist.xiij.dicitur,duo mala licèt cautè præcauenda sint: si tamen ita vrgeant,vt alterum eorum necesse sit eligi, minus malũ faciendum est:ideò Alexan. in l.si cõstante.in §.fi.col penul.ff. solut. matri. dicit ex solutionibus non satisfaciẽtibus minus malam esse eligendam. argu. l. ita vulneratus. circa fin.ff.ad legem aquil. vbi pro communi vtiliate quædam contra strictam rationem disputãdi recipi,dicit. Confirmãtur prædicta per not. regulam quã tradit Paul. de Cast. in l.j.per illum text. ff. si quis caut. Alex. in consil. cvij. ad final.in iij. volumi.& in consi.liiij.viso processu causæ.colum.fin.lib.v.

Quod in dubio eligi debet illud quod est partibus minus præiudiciale : ideò † in dubio pronunciandum est appellationẽ non esse desertam,item esse admittendam. ca. vt debitus. cum ibi not.de appel.vt hic etiam per Deci. & per Corn. in consi.cclxxix.lib.iiij.& Dec. in cõs. dclxxvij. Hinc etiam est, ꝙ vbi dubitatur an aliquis in collegium admittẽdus sit vel nũ, pro admissione pronunciandum est : id enim minus est ꝑiudiciale & fauorabilius, ita Bald.in consi.dcxxxiij. lib.ij.

Non inuoluã silentio quæ prędictis refragantia scripsit.Franc.Petratcha lib.v. Epistolarum rerũ senilium in epistola quinta, circa fi. Et si prouerbiũ, inquit, sit duobus aut pluribus ex malis minus malũ eligendũ esse,nõ video cum minus malum haud dubie malũ sit,qualiter mali electio laudãda. Itaque rectiùs dici reor, maiora mala maiori studio vitãda. & si vitari cuncta nõ possunt,minora faciliùs tollerẽtur,nõ electione,sed patiẽtia,ęquanimitate,modestia.Id potiùs consilio Cice.in prouerbiũ erat. Ex malis eliciẽdũ si quid inest boni, neq; id mirum videbitur cogitanti non solũ ex radicibus atq; herbis amarissimis,sed ex quibusdam quoque venenosis animãtibus, vt fama est morborum remedia constare.

6 Sed non est recedẽdum à dictis † Iuriscõsultorum quibus tanquã loco sacro reuerentia debet, qui eo dicendi modo vsi fuère non laudãtes malũ, sed pręcauere mandãtes. Pręstereà eloquẽtię fons M.Cic.lib. iij. officio. nonne idem dicit, dum inquit, ab hominibus doctis accepimus, nõ solùm ex malis minima oportere eligere,sed etiam excerpere ex ipsis si quid inesset boni. Et si cuncta rectè considerentur, idẽ sensus est dicere,duobus malis immittẽtibus, ita vt alterum sit necesse incurrere, maius esse vitandũ vel minus eligendum: quia nõ possumus vitare maius quin sequamur & eligamus minus, nec eligere minus malum quin vitemus maius malũ. ideò optimè dixit text.in ca.j. & ij. distinct.xiij.ambo mala esse cautę

præcauenda: si tamen ita vrgeant, vt alterum eorũ sit necesse eligi, minus malum faciẽdum est, euitatur autem maius malũ tribus modis, vt per Cardi. Alexan. in c. omnis autem lex. circa fin. ij. distinct.

L. CCII. VLPIANVS.

OMNIA quę ex testamẽto proficiscuntur: ita statim euentus capiunt, si initiũ quidem sine vitio cœperint.

CONCORDAT text. l. quod in initio. & l. non omne. §. in stipulationibus. vbi aliqua dixi. s. eo. tit.

SVMMARIVM.

1 *Parũ an rarum in tex. isto legendũ sit.*

2 *Regula, etymologia, allusio, deriuatio vocabuli, diffinitio et descriptio valdè differunt.*

3 *Diffinitionis et descriptionis materia ad Philosophos spectat: ideò nimirùm si ab eis plura auctor hic mutuò sumpsit.*

4 *Diffinitio quomodò componatur: quid sit, & quotuplex. Et plenè de diffinitione quid rei, & quid nominis. & nume. sequentibus. & num. 20.*

7 *Quid duplex est, rei scilicet & nominis.*

9 *Diffinitio quid nominis non est propriè diffinitio.*

10 *A diffinitione inchoandum est, quid nominis. s. non quid rei: quia ista potest inuestigari in processu. & num. sequẽti.*

Alia est diffinitio quæ rem dicit esse, sed non quã ob rem. alia quæ dicit rem, idest quid, sed non propter quid.

12 *Diffinitionum alia propria, alia impropria & abusiua, quæ descriptio nuncupatur. & numero sequenti.*

14 *Descriptio communi nomine à Philosophis notio nũcupatur. Et hac vtuntur communiter Legistæ. Et quare ponatur inter diffinitiones.*

16 *Ad diffinitionem quid nominis & quid rei reducunt omnes aliæ diffinitiones.*

17 *Diffinitio quid rei propriè sumpta quid sit, & quæ debeat continere, & num. sequentibus. & 20.*

18 *Nomen diffinitum significat totum indistinctè, diffinitio autem ipsius in singula diuidit.*

19 *Diffinitio substantialis sola est propriè diffinitio, alia per abusionem: & quid sit. & num. 20.*

21 *Diffinitio fieri debet ab essentia rei, & ipsa rem ex notioribus declarare: Descriptio autem solam proprietatẽ ostendit. & num. sequenti.*

24 *Diffinitio an dari possit per effectus, per accidentia, p cãm efficientem formalem aut finalem, et nume. pluribus seq.*

25 *Accidentia communia licet non ducant in cognitionem quidditatiuam subiectorum, ducunt tamen in aliqualem cognitionem suorum subiectorum.*

26 *Accidentia magnam partem conferunt ad cognoscendum quod quid est.*

27 *Diffinitio diuiditur in propriã & quidditatiuam, ac in impropriam & abusiuam, quæ dicitur descriptio.*

28 *Diffinitio propriè dari debet per essentialia & per genus & differentias.*

29 *Diffinitio impropria & abusiua, quæ descriptio dicitur, datur per effectus, operationes, accidẽtia, & consequẽtia.*

30 *Diffinitio data per genus & accidentia propria non est quid rei, sed quid noĩs.*

31 *Diffinitio data p causam finalem.*

32 *Diffinitiones datæ per causam finalem competunt instrumentis.*

33 Dif-

L. CCIII. VLPIANVS.

OMNIS diffinitio in iure ciuili periculosa est. Parum est enim vt non subuerti possit.

MALE hic seruatur venustas sermonis & solita elegantia Iuriscõsulti, eloquẽtiae alioquin magistri: vt mordax Valla in suis eleg. fatetũ. Nisi de industria suboscurè loquutum dicas, & intelligas †parum est, pro modicum deest. Vel loco verbi parum, legas, Rarum, vt Budęus dicit. quae litera suaderi potest, quia

1 (margin, beside "tum dicas")

hoc vocabulo vti solebat Vlpia. nostræ legis author, vt patet ex l. ea q̃ rarò. ꝟ. eo. Et tunc expone, vt, pro quod: sicuti est apud Terent. Vult ergo dicere rarũ esse in iure ciuili, quod non possit subuerti. Planiùs diceret, omnis diffinitio in iure ciuili periculosa est: cùm facilè subuerti possit. quemadmodum tamẽ ex dicendis infrà apparebit, non rarum, sed parum hic legi debet, quicquid dicat Budęus. Sumitq; potuit ex vulgato §. dolum. l. j. ꝟ. de dolo. ex l. mora. suprà de vsur. ibi, difficilis est diffinitio. & ex §. puto. l. suus. suprà de hęre. instit. ibi, propter qđ ad generalem diffinitionem recurrendum est.

Pro declaratione legis ac materiæ & dicẽdorum, sciendum est lon-
2 gè inter se differre, † regulam, etymologiam, allusionẽ & deriuationem vocabuli, diffinitionem & descriptionem. In l. j. suprà eo. declaratur quid sit regula, in §. appellata. l. ij. si cert. peta. in l. j. in principio de acquir. poss. in l. tabernæ. supra de verb. signifi. per Moder. per Quintilia. & Dialecticos quid sint reliqua & quomodò differant.

Materia l. nostrę est de diffinitione, & descriptione Legistis nostris
3 parum cognita. † nec mirum, quia Philosophoꝝ propria est teste Boe. de diffinitione. Multa igitur, vt conuenit à philosophis in hac materia mutuò sumam iure licito; vt etiam per Bart. in d. l. j. colum. ij. & Cor. in l. iij. fol. 5. col. ij. C. de iure deliber.

4 Diffinitio ex dis & finio componitur, quasi dispartiẽdo distinguo. quæ diffinitio & finitio latinè nuncupatur, quicquid aliqui dixerint.

Cuius quidẽ diffinitionis, vt ordinem per præcepta seruare videa-
5 mur, † exhibẽda est diffinitio, teste Seueri. Boe. de Diffinitione.

6 Quæ quidam diffinitio † est duplex, quid nominis, & quid rei, idq; probat̃ p fundamẽta philosophię.

7 Duplex est, quid † rei scilicèt & nominis: ergo duplex diffinitio, scilicèt quid rei & quid nominis. antecedens habetur expressè ab Aristotele quò ad vtranq; partẽ, secundo Poster. tex. 10. lect. 8. De primo meminit etiam Poste. j. tex. secũdo seu lect. 2. dicens quædam esse de quibus oportet præcognoscere, qd est quod dicitur: vt quid significat triangulus, quid vnitas. de Diffinitione quid rei, habetur 2. Poster. tex. j. ibi quatuor quęrimus. An est, quid est: quia est, & propter qd est. De diffinitione quid nominis loquitur ẽt philosophus in 4. Meth. tex. x. Et est ratio exponens quid p nomen significatur, siue ratio interpretatiua significationis nominis.

8 † Omnis autẽ diffinitio siue quid nominis, siue qd rei, est oratio quędam apud Aristo. vt ait Boet. in Topica Cice. lib. iij. habens partes. quẽadmodum etiam patet 7. Metha. tex. 30. Et hęc diffinitio quid nominis impropriè est per vnicũ nomẽ, propriè habet partes & est entium & non entiũ, vt patet 3. & 4. Physi. De qua etiam Themi. Poster. j. ca. 2. & Poster. 2. ca. 11. de infin. & vacuo.

9 vbi vult † diffinitionem quid nominis nec diffiniri quidem dignã esse, sed interpretationem quæ efferat. hæc est quam de subiecto oportet semper

semper præcognoscere, vt patet pri
10 mo Poster. in verbis ꝑalleg. † imò præcedit omnem disputationem & omnem tractatum. vnde Aristo. 4. Metha. tex. x. à significatione nominũ incipere docet. nisi enim homines cōuenirent in significatione nominum, non posset de rebus inter eos esse disputatio. id quod obseruauit etiam Iurisconsul. in l. j. de Iusti & iure. & in l. j. si cert. peta. & Bar. in l. Imperium, col. 2. de iurisd. om. iud. dnm primò quærit quare dicatur merũ Imperium. inde quęrit quid sit Idem tamen Bar. ibidẽ in præceden. & alij oppositum fecerunt, quærentes primò quid sit: deinde quare sic dicatur: vt etiam fecit Imperator in §. j. instit. de obli. quæ ex delict. primò ponit diffinitionem furti: secundò etymologiã & deriuationem: tertiò diuisionẽ. ita ꝙ ista confundi videntur & esse iuris positiui.

11 Diffinitionem verò quid rei, † vt præfati Philos. dicunt, non oportet cognoscere ante omnem tractatũ, & ante omnem demonstrationem propter quid: vnde aliquando inuestigatur in scientia. patet in secũdo de Anima. vbi inuestigatur diffinitio, quæ est subiectum. patet etiam in tit. suprà de Iusti. & iure. vbi diffinitio iustitiæ ponitur in fi. tit. videlicet in l. Iustitia est. licèt ergo bene faciat qui à diffinitione doctrinam incipit tradere, damnandus tamen non est, qui in processu illam ponit, vel etiam ante ex aliis circunstantiis constat quid sit id de quo tractatur, vt in l. j. & seq. de verboꝝ obli. & si cer. pet. vt etiã per Galiau. in præalleg. l. j. in prima col.

Item diffinitio quid nominis accipitur pro medio ad probandum aliquid esse. oportet enim accipere pro medio quid significat nomen ad probandum aliquid esse: vt dicit Sãctus Thomas ĩ prima parte. quęstio. 2. art. 2. non autem quod quid est rei: quia quæstio quid est, sequitur quæstionem an est: vt patet secundo Poste. lect. 6. & 8.

12 Alia est diffinitio † quæ rem dicit esse: sed quam ob rem sit non cõmonstrat: vt hęc ecclipsis lunæ est defectus luminis in luna in plenilunio. hęc enim diffinitio est ꝑ effectũ, dicitq; rem ita esse: sed nõ propter quid, id est causam. Alia diffinitio est, quæ dicit rem, id est quid, & non propter quid nam, vt res sit & causam continet, propter quam res sit, vt plenè per Themi. in 2. Poster. cap. 12. & Philos. in 2. Poster.
13 tex. j. † Itẽ queadmodum ex Boet. in libro de Diffinitionibus. & in 3. libro Commentariorum super Topica elicitur, diffinitionum alia est impropria & abusiua, alia propria. diffinitio abusiuè dicta, multiplex est. quędam constat ex vnico termino, altera in oratione consistit. prima in duas partes secatur: quarum vna est, quum nomen exponit per aliud nomen notius. vt, quum quæritur, quid est conticescere? respondetur, ꝙ est tacere. alia est exemplaris, vt cũ quæritur quid est animal? respondetur, ꝙ est velut homo. omnis enim responsio vel oratio quæ rem de qua quæritur quo quo modo ostẽdit & designat, diffinitio dici potest largè scilicèt & abusiuè su

mendo diffinitionẽ. diffinitio abusiua quæ in oratione consistit, est descriptio quædam quæ fit vel per enumerationẽ partium, vt animal est quod sensu tantum vel sensu & ratione consistit, aut p proprias operationes vel accidentia, vel consequentia rem manifestantia: vt homo est quod rationali conceptione & exercitio præest animantibus: & etiam aliis modis. Hinc dicit Boet. in Topica Cice. lib. 3. plures esse descriptiones, vt quę fiunt ex substantialibus differẽtiis, quæ fiunt ex accidẽtibus pluribus aut paucioribꝰ.

Diffinitio ergo quid nominis im-
14 propriè & abusiuè † est diffinitio, à philosophis communi nomine notio appellat᷑: qui proprie descriptio dicitur. Et hac vtuntur cõmuniter Legistę. Et iccirco descriptiones in-
15 ter diffinitiones ponũtur † quoniã id quodlibet modo aliqd designãt eius quod designatur: & si non propriè, aliquo tamen modo videt᷑ esse diffinitio secũdum Boet. in Topica
16 Cicer. lib. 3. † Ad has duas diffinitiones quid rei, & quid nominis, reducũtur omnes aliæ diffinitiones, vt aiunt philosophi.

17 Diffinitio quid rei † & sic propriè sumpta, est oratio quid est esse indicans, secundum philosophũ primo Topicorum. ca. 4. hoc est essentiam & naturam rei perfectę manifestãs. at in 2. Poster. sic ab eodem philos. diffinitur, est oratio ipsius quod qd est significatiua. secundum Cice. in Topicis est oratio, quæ id quod diffinit, explicat quid sit, id est per partes substantiales membraq; aperit, & declarat quid sit. nam id quod inuolutè & implicitè significatur, p nomen euoluit, expliciteq; secũdũ Cicer. aperit diffinitio. continet enĩ explicitè & distinctè principia essentialia diffiniti: genus scilicèt & differentiam. vnde secundum philos.
18 primo Physic. tex. 5. † nomen diffinitum significat totũ indistinctè. Diffinitio autem ipsius in singula diuidit, vt per philoso. primo Physi. tex. 28. Eodẽ modo terminat Ammonius in introductionẽ Porphyrij, dictæ diffinitioni solùm addẽs, quàm breuissimè.

Sola ergo diffinitio substantialis
19 verè & propriè dicit᷑ diffinitio † vt ex prædictis liquet: & tradit etiam Boet. loco suprà allega. de diffinitione dicens, posse multis modis eã fieri. inter quos vnus est verus atq; integer diffiniendi modus, qui substantialis dicitur, reliqui p abusionem diffinitiones, ait, vocantur.

Et nihil aliud est diffinitio ista,
20 vt prædicta indicant, † q̃ demonstratio essentiæ rei diffinitæ: vt etiã dicũt Bar. & doct. nostri in l. j. per illum tex. suprà de testa. in l. j. suprà de appel. Abb. & alij in rub. de sent.
21 excom. † propterea fieri debet ab essentia rei secundum præallega. & Ammonium in quinq; voces Porphirij, diffinitionẽ subiectæ rei sub
22 stantiam ostendere dicentem, † descriptionem solam proprietatem. hinc etiam dicebat Boe. in Porphy-
23 rium à se translatum. lib. 3. † omnẽ diffinitionẽ rem debere declarare, quam concludit, eamq; apertiorẽ reddere, q̃ suo nomine mõstrabat. Et sic ex notioribus eam fieri oportere, q̃ sit res illa quæ diffinitur.

Sed

24 Sed quæro,† vtrum prædicta diffinitio dari possit per effectus & accidentia, causasq; finalem, efficiétē aut formalem. pro cuius quidē rei declaratiõe & intelligētia clariusq; ex prædictis adhuc habeatur, quædam, præmittenda sunt.

25 Primum erit, † ꝙ licet accidētia communia nõ ducant in cognitionem quidditatiuam subiectorum, ducunt tamen in aliqualē cognitionem suorū subiectorum distinctā, si omnia aut plura accipiātur, quæ simul in alia specie non reperiūtur cognoscimus enim verum aurum à falso & adulterino ex colore, pondere, sono & aliis accidentibus. cognoscimus etiam verum argētum à falso ex accidentibus. cognoscimus lapides preciosos à falsis ex claritate, colore, diaphanitate, duritie & aliis accidentibus. multa etiā cognoscimus per odorem, per saporē, per figuram, per vocem, imò omnes substantias sensibiles cognoscimus & ab inuicem discernimus per eoꝝ accidentia. discernimus enim bouē ab asino, & asinum à mulo & equo per accidentia. & ita de aliis, vt dixit Ioā. Grammaticus in primo de Anima in expositione tex. cōm. 11. hæc enim manifesta & ex euidētia sumpta, accidentia cõferunt nobis in diffinitiones nondum cognitas. & talia accidētia obseruauit Aristo. in diffinitione loci vacui & temporis. nam visis prius omnibus accidētibus conuenientem illis loci assignauit diffinitionē: vnde dixit Philosophus primo de Anima tex. 11.

26 † ꝙ accidentia magnam partē conferunt ad cognoscendū quod quid est. Secundū tamen Auerr. ibidem cōm. 1. per accidētia propria cognoscimus diffinitionem quidditatiuā multorum, sicut econuerso per diffinitionem demonstramus accidentia propria.

27 † Secundò notandum est, ꝙ diffinitio (vt dictum est) bifariam diuiditur, in propriā, & quidditatiuam, ac in impropriā & abusiuam, quæ dicitur descriptio, vt supra dictum est, & etiam infrà declarabitur: tunc dicimus duo.

28 † primū est, ꝙ diffinitio propriè sumpta & quidditatiua non datur ꝑ effectus, sed per essentialia diffinito, & maximè per causas intrinsecas, vt ꝑ materiam & formā & per genus, vt differentias ad minus duas: quia vltimæ differentiæ & conuertibiles cū diffinito sunt nobis ignotæ, genus autem sumitur à materia, & differentia sumitur à forma: vt patet 7. Metha. com. 43. & primo Metha. com. 17. & 12. Metha. cõ. 14. & alibi sępe. Auer. si tamen vltima differentia nota nobis esset, vt ab aliquibus tenetur de rationali ꝙ sit differentia cõuertibilis & vltima hominis, tunc sufficeret assignare diffnitionem per genus proximū & vnā differentiam, vt homo est animal rationale, vt dicit Sanctus Thomas in secundo Poster. lect. 13.

Tertiò not. ꝙ quia formæ substantiales nõ sunt nobis notę, oportet, ꝙ manifestentur per aliqua accidentia, quæ sunt signa illius formę. vt patet 8. Meta. tex. com. 43. nõ autem oportet accipere accidētia propria illius speciei, quia oportet talia per diffinitionē illius speciei demonstrare: sed per alia cõmuniora accidentia

accidentia & secũdum hoc alia accidentia dicuntur differentiæ substantiales inquantum inducuntur ad declarandum formam essentialem sunt autem communiores species inquantum assumuntur ex aliquibus signis, quæ sequuntur superiora genera: hæc Sanctus Thomas vbi supra. Ex hoc patet ꝙ diffinitio quidditatiua & propria datur per accidentia communia aliquando, quia differentiæ & formæ substantiales sunt nobis ignotæ & tamẽ dicitur diffinitio essentialis: quia accidentia illa inducuntur ad declarandum formam essentialem.

29 Quartò not. † ꝙ diffinitio ĩpropria & abusiua dari potest per effectus per operationes proprias vel accidentia aut consequentia rem, & ista diffinitio cõmuni nomine notio à philosopho nuncupatur? Exẽplũ, homo est, quod rationali cõceptione & exercitio præest animantibus cunctis. Prouidentia est per quam futurũ aliquid prouidetur. Memoria est per quam animus repetit, quæ fuerunt: Similiter etiam diffinitio descriptiua est illa quæ p plura accidentia, quorum nullum per se sufficit, manifestatur: vt luxuriosus est, qui pluribus & nõ necessariis sumptibus in delitias affluit: & in libidinem fertur effusior. Dicit preterea Sanctus Thomas in secun

30 do Poster. lect. 8. † ꝙ diffinitio data per genus & accidentia propria non est quid rei, sed quid nominis: vt illa: homo est animal risibile, susceptibile disciplinę. est ratio expositiua nominis, & non essentialis. & præterea philosophus in 2. Physic. diffiniuit naturam per motum & quietem, quæ sunt effectus & accidentia naturæ. Ex quibus patet ad quæsitum respon.

31 † Dantur etiam diffinitiones per causam finalem, vt patet in primo Poster. Demonstratio est syllogismus faciens scire. vbi secũdum expositores scire est finis demonstrationis. similiter potentia diffinitur per actum, qui est finis & perfectio potentiæ Et visus diffinitur esse potentiã ad videndum: vbi videre absolutè sumptũ est finis visus. vt pa-

32 tet in 2. de Anima. † Et istæ diffinitiones per causam finalem cõpetunt instrumentis, vt serrę & potentiis quæ ad operationem & actum ordinantur: Dicimus enim serra est instr̃m ferreum, & dentatum, &c.

33 Sed veniamus ad propositũ † diffinitio ꝑfecta quæ dicitur quid rei. vt dicunt Philo. Auer. & S. Tho. in 4. Physi. in tex. com. 31. quatuor requirit: primũ quidem vt non ostendatur quid sit res, quã diffinimus, prout locus, vel quid aliud: quum diffinitio sit oratio indicãs quid est res. Secundum, vt soluantur quæcunque opposita sunt circa diffinitum. cognitio enim veritatis solutio est dubitatorum. Tertium, ꝙ ex diffinitione data manifestẽtur proprietates diffiniti quæ insunt ei: qa diffinitio est medium in demõstratione, qua ꝓpria accide[n]tia demõstrantur de subiectis. Quartum, ꝙ ex diffinitione data sit manifestata causa, quare aliqui discordãt circa diffinitum & omniũ, quæ sunt opposita circa ipsum: Et sic pulcherrimè vnũquodq; diffinitur. Et sicuti

colligitur

colligitur 7. Metha. com.40. veræ diffinitiones sunt compositorũ vniuersalium, & maximè specierũ. nã
34 genus inquãtum genus † non diffinitur, sed inquãtum species, vt in ca. de specie in Porphy. inquit Boe: rationem vide per Auer. 7. Metaph. com. 17. & Ammonium in introductione Porphyrij. Genus ergo subalternũ vt animal, quod potest esse species respectu generis generalissimi & genus quo ad alias species inferiores, quæ vniuocæ sunt, diffinitionem recipit ex ipso animali, aut substantia animata sensibili, vt per præalleg. & Ammonium in Porph. de genere. & Boetiũ in prædicamenta Aristo. lib. j. & 3. vbi dicunt ꝙ genus generalissimum diffiniri non potest, quoniã tacet genere & substantiali differẽtia ex quibus (vt dictum est) constare debet bona diffinitio: sed bene potest describi & designari secundum naturã ipsius rei de qua quæritur ſm præfatos.

Redeundo ad propositum, dicas
35 tu breuius, & not. † tres esse debere conditiones & qualitates bonæ diffinitionis, vt ex moder. philosophis colligitur. Prima diffinitio cõuenire debet omni cõtento sub diffinito: quia cum diffinitio prædicetur p se in primo de diffinito, oportet ꝙ prædicetur de omni: quia omnis propositio per se est de omni.
36 primo Posterio. † Secunda, ꝙ conueniat soli diffinito: quia, vt ex Porphir. habetur, licèt quælibet diffinitionis pars in plus se habeat, q̃ diffinitum, tota tamen conuertitur cũ diffinito. exempli gratia: diffinitio hominis est, ꝙ sit substãtia animata sensibilis, rõnalis mortalis. quæ singula in plus se habent q̃ homo: tota simul conuertitur cum diffini-
37 to, vt patet. † tertia conditio debet explicare naturã diffiniti: quia constat ex principiis diffiniti, vt dictũ est. genus enim & differentia dicũt primam potentiam & vltimũ actũ: & consequenter differre facit diffinitum ab omnibus, quæ non sunt diffinitum. nam differentia facit
38 alind vt ex Porphyrio, † & probantur etiam in iure nostro primũ de conuersione diffinitionis cum diffinito. in d. §. dolum. secundum de genere & differentiis & de rei diffinitæ substantialibus, ex quibus cõstare debet diffinitio, in l. j. cum ibi not. per Bart. ff. de testa. & in l. j. in principio de acquir. poss. tertium ꝙ nihil debeat relinquere in diffinitione, in hac l. cum gl. & referentes Cicer. de oratore, tradunt Corne. in l. iij fol. 5. in diffinitione suitatis. C. de iure deliberan. vbi dicit, ꝙ debet continere genus & differentias. Et
39 talis esse, † vt vis eius rei quæ diffinitur sic exprimatur, vt nec absit quicq̃ nec supersit. Idem dicit Ang. de Periglis. in repetitione. l. in suis col. v. ff. de liber. & posthu. & anteà pulchrè Boe. in libro de Diffinitione. substantialis inquit diffinitio, q̃ sola diffinitio verè dicitur, duo vi-
40 tia principaliter recipit, † si ea oratio quæ diffinit aut amplius complexa fuerit, aut minus q̃ res plena sit, declarauerit: diffinitio causalis est, quæ datur per causam materialem: vt ira est accessio sanguinis circa cor. vel per causam formalem, vt homo est animal rationale. vel per

causam efficientẽ, vt homo est animal rationale à Deo, à Sole, & ab homine factum. vel per causam finalem, vt homo est creatus ad fęlicitatem consequẽdam. de quo per Linconiensem primo Poster. ca. 4.

Tu aduerte, dicebat excellentissimus & maximus inter Theologos & Philosophos nostri temporis Reuerẽdus dñs Richardus Vercellẽsis
41 † ꝙ veræ diffinitiones, queadmodum etiã ex prædictis apparet, non dantur nisi per causas inexistentes intrinsecè quæ sunt materia & forma de quibus suprà, & non per causas extrinsecas, efficientem scilicet, & finalem: vt dicit Auer. in cõmẽto magno primi Poste. 34. in hęc verba: prædicata enim quæ sumuntur in diffinitionibus subiectorũ sunt causæ inexistentes rei, nõ causæ extra rem existentes. causa verò efficiens nõ est de causis, quę inest rei: ideò & si effectus ille attribuatur ꝑ se, illa non capitur in effectus diffinitione, nisi per accidens. Ipse tamẽ
42 † se credere dicebat, ꝙ aliquãdo ponatur causa efficiẽs in diffinitione effectus, quando effectus nõ potest sine tali causa esse, vt ecclipsis diffinitur per interpositionẽ. Est enim ecclipsis defectus luminis in Luna obiectu terrę. Et similiter motus nõ potest esse sine motiuo: & ideò motus diffinitur per motiuum, quod est causa efficiens. motus enim est actus motiui & mobilis 3. Physi. in tex. com. 18. & 23 quia ergo nõ semper causa efficiens ponitur.] in diffinitione effectus, ideò dixit, ꝙ ponitur, per accidẽs. ponitur enim in diffinitione quando effectus non potest esse sine tali causa. & ideò dixit Auer. in 5. Physi. com. 3 motum ex sua substantia constitui ex trib⁹ causis, mobili, termino à quo, & termino ad quem, tanquam ex causis intrinsecis, quia motor est de causis extrinsecis. intelligitur enim ꝙ constituitur ex illis per se & semper: sed motiuum est de causis extrinsecis, quæ non semper ingrediantur diffinitionem, nisi quando effectus non abscinditur à tali causa.

Veniamus ad descriptionẽ, quæ est diffinitio impropria & abusiua, & conuenit, vt suprà dictum est, cũ diffinitione q̃d nominis, quæ multifariã, multisq; modis datur, quẽadmodum & illa quid nominis, vt suprà ostendimus. & quia vt plurimum nos legistæ hac vtimur, clariùs latiusq; aliquãtulũ rẽ explice-
43 mus vltra † supra dicta, ista est oratio expositiua quæ rem significatã ante oculos reprę̃sentat: igitur diffinitio quod quid est significat, reiq; essentiam claudit, descriptio intelligentiam: secundum Boetium quẽ refert & sequitur Bal. in rub. C. qui admit. col. ij. Sicq; differt diffinitio à descriptione, ꝙ hęc ex substãtia, illa ex accidentibus rem ostendit. Et cùm sermo ex his fuerit, quæ rebus vt ita dicam substantialiter inexistunt, diffinitio vocabit, vti hoc: homo est animal rationale mortale. Sin verò ex his quę adueniũt descriptioni, vt hoc: homo ẽ animal, quod rectè incedit, latos vngues habens, & manibus vtitur. adueniunt quidẽ hęc atq; coincidunt in substantiã hominis, sed non cõponũt perfectè hominẽ sicuti superiora.

Et

Et cùm diffinitionem quis non inuenit ad descriptionem cõfugit. semper enim quas res diffinire non possumus, describimus tanquam rem minùs periculosam, cum ex accidentibus fiat, effectum notet, nec semper insint substantialia, penitusq; & ex toto non cõcludat, neq; corruat, licèt semper non conuertatur. dicta l. prima. suprà de legi. vbi glo. Paulus de Castro, & Aquen. notant. propterea Iurisconsulti potiùs describendo quàm diffiniendo in hac legali disciplina processerunt: vt patet in mutuo, dote, & similibus. §. appellata. l. ij. suprà si cert. peta. l. prima soluto matr. not. Rimi. in rub. C. qui admit. col. xiij. vbi Deci. viij. & ego latiùs statim

44 ostendam. Et omnis † descriptio (vt dicunt dialectici) vel ex etymologia suscipitur, vel ex accidẽtium concursu. Diffinitio verò ex aliis su

45 mitur, vt diximus. Et quia † diffinitio, vt dictum est, sumitur ab essentia & substantia rei non ab extrinsecis, illud dicit proprie tale quod ex diffinitione habetur: vt per illũ tex. scribit Bald. in l. non sine. C. de bon. quæ lib. & pleniùs Barto. in l. omnes populi. colum xxj. vers. quæro vnde. suprà de iustitia & iur. vbi propterea dicit, maioris virtutis esse diffinitionem quàm allusionem aut deriuationem vocabuli: ideò ad cognoscendum propriam significationem vocabuli magis stamus diffinitioni quàm allusioni seu deriuationi, exemplificãdo vt ibi per eum & per eundem in l. prima, columna finali in principio suprà si cert. pet. et ibi Alexan. & alij sequuntur. Et per prædicta dicendum videtur labi Aluar. & Præpos. in titulo per quos fiat inuest. in §. finali volentes per illum textum valere pactum contra diffinitionem contractus, inferentesq; post Bal. non esse contra substantiã contractus quicquid est cõtra illius diffinitionem quod ex prædictis confunditur. & Bald. per eos allegatus loquitur in descriptione non in diffinitione, & sequi videtur Curt. in prima parte tracta. feudal. in vltima columna, sexta quæst. princ. Aliquando ta-

46 men † ponũtur in diffinitionibus verba ex communi vsu loquendi sumpta: vt post Bart. notab. Curt. in l. prima. columna prima per illum textũ. C. de senten. quæ pro eo. nec mirùm, cùm omnis dispositio de mundo capiatã talibus interpretationem: vt per Feli. in prooemio decret. & propria significatio cognoscatur ab vsu: secũdum Baldum in rubr. suprà si cert. peta. & Ripam in l. prima. colum. xv. eiusdem titu. & & philosophum quem referam infra in vers. videamus nunc. imò licèt illud quod diffinitur debeat esse ex proprietate, vt ex prædictis colligitur: verba tamen quæ ad illud ostẽdendum in diffinitione ponuntur, aliquando largo & grosso modo capiuntur: tex. est cum gloss. in verbo, debetur. in §. primo. insti. de acti. vbi secundum glo. & communiter doctores, vt ibi concludit Are. in quinta columna, & Alexan. in consilio cij. libro sexto, per verbum debetur. quod largo modo & grosse intelligendo ad actiones reales adaptatur, etiã realis diffinit actio: et

& quòd proprietas verbi diffiniti possit per verba impropria demonstrari. ponit Bart. in rub. solu. matr. * vbi Ripa colum. vij. * Et in diffinitione ponuntur quãdoq; verba sinonyma idemq; significãtia, nec esse vitium superfluitatis dicitur. l. tertia. in §. primo. suprà de bonorũ possess. & not. per Dec. in rubr. C. qui admitti. colum. v. quanquàm diffinitio, vt dictum est, quàm breuissimè fieri debeat.

Res tamẽ ipsa quæ diffinitur in diffinitione sumẽda nõ est, vt post Aristo. declarat Boe. in prędicamenta Aristo. ad finem secundi libri. Et in Topica Cicer. libro primo, & secundo, vbi inquit, esse necesse id quod diffinitur à diffinitiõe diuersum esse. Cui consonat quod idem Boet. in Porphyr. à se translatum libro tertio, scribit, dicens: diffinitionem debere rem quam concludit apertiorem reddere, quàm suo nomine monstrabat. propterea oportere illam fieri ex notioribus, quàm sit res illa quæ diffinitur.]

Et quemadmodum apud philosophos, duplex ẽ diffinitio, quid nominis, & quid rei: prima impropria & abusiua, quæ datur per extrinseca & multifariam multisq; modis: vt suprà declaratum est. altera propria & quidditatiua, quæ datur per essentialia & substantialia rei: ita apud nos. Sed quia propria & quidditatiua est periculosa in iure ciuili, vt hic dicitur, & latè infrà dicam: ideò rarò hoc modo per Iuriscon. datur aut in iure fit. ponitur tamen quandoque vt in l. prima. supra de dol. in l. prima. supra de vsufru. in ca. lex. ij. distin. in l. prima. suprà de test. vbi ponitur quidditatiua diffinitio testamenti per genus & differentias, vt ibi declarat Bart. Diffinitio quid nominis frequens est in iure nostro, & quemadmodum apud

47 Philo. sic † apud nos multiplex est, & per varia accidẽtia & extrinseca reperitur data. Aliquãdo exponendo & interpretando vim verbi, prout dicit Themist. loco suprà relato. & satis voluit Iurisconf. in l. Quintus. in §. cui argentum. suprà de auro & argento leg. dum ait, quòd cui aurum vel argentum factum legatur, si fractũm vel collisum sit non contineri: quia non incidit in eam diffinitionem id est descriptionem & expositionem ac verbi interpreta

48 tionem. Et hęc † parum differt ab etymologia, quã Cice. veriloquiũ appellat, ac notificationem, vt per Alci. in dicta. l. tabernæ. & Ripam in l. prima. colũ. iiij. & sequen. ff. de * acquir. possess. * & in l. quominus, sol. penult. col. iiij. suprà de flumi.] vt testamentum quòd sit testatio mentis. institu. de testam. in princ.

49 In † quo loco verberãdus esset Valla, qui voluit in cęlũ os ponere, reprehendendo Imperatorem in suis elegan. c. cccclvj. non enim dicit ꝙ sit verbũ compositum, vt Valla intellexit. tunc enim malè sentiret, vt per Aul. Gell. in noct. atticis. ca. xij. lib. vj. sed quod est testatio mentis, hocq; verũ est. Similiter diffinitur seu describitur donatio, doni datio, exceptio, actionis exclusio, mutuũ, de meo tuum. l. ij. §. appellata. vbi Dec. & alij Moder. suprà si cert. pet. & pariter de replicatione dicit instit.

ftit.de replica. in princ.de possessio ne & in l. prima. de acquir. possess. à pedum positione, licet alij, prout Alcia.lib.j.dispun. cap.j. & Ripa in dicta l.prima.col.iiij. magis à sedibus dictá velint, prout in antiquis codicibus dicunt legi. hocq; priùs voluit glo. ibi in princ. facit tex. in ca.iusgentium.ij.distinct.ibi,sediũ occupatio. Et si in aliquibus ex prę dictis quidam velint potiùs esse allusionem quàm etymologiam, pro ut dicitur de furto in l.prima.suprà de furt.

Alia est diffinitio seu descriptio apud Iuriscõsul. sicuti apud philo.
50 † quæ dicit rem esse, sed non propter quid,id est causam: vt in l.j.suprà de cap.dimi.dum describitur esse status commutationé. Aliquan-
51 do † res diffinitur seu describitur propriè loquẽdo, considerãdo rem prout est in fieri, & exprimẽdo modum per quæ in esse deducitur: vt in l.libertas. in §.seruitus. suprà de stat.homi.& in l.v.in §. stipulatio. de verborum obliga. licèt necesse nõ sit exprimere in diffinitione modum per quem res in esse deducit: patet in l. prima. suprà de testa. & de tutel.in l.prima.secundum Dec. in rubr.de probat. colum.iij & iiij. & Moder.repet.in §.morte.col.xxx. sicuti etiam causa finalis nõ est ponenda de necessitate in diffinitione l.iij.cum l.prima. suprà de vsucap. tradit Dec.in rubr.de iudic.col.iiij. & Parisius in rub. de pręscription. colum.ij.contra Abb ibi. nec causa efficiens, nisi vt in superioribus declaratum fuit.Sed quemadmodum diximus suprà, hęc non est propriè diffinitio, quæ est quidditatiua, & datur per genus & differentias, sed est abusiua, & diffinitio quid nominis,seu descriptio, prout text.di cto §.stipulatio, declarat Alciat. in l.prima,in principio.colũ.x.de verborum obliga.id quod etiam patet propter disiunctiuam positam ibi. quæ vt dixi non est ponenda in diffinitione, sed bene in descriptione. Nota etiã quòd licet (vt diximus) res possit diffiniri prout in rem deducit,melius tamen diffinitur prout est in esse deducta. vt in l prima, ff.de testam.& instit. de obligat.in princ. Bart.in l.prima. col.iij.de acquiren possess. Alciat.loco pręalleg. columna.ix.]

52 Alia † est diffinitio ab effectu resultante ex re diffinita, in iure nostro: vt patet instit. de oblig. & de acti.in prin. & est bonus tex. in l.j. suprà de accept. vbi Ange. & Imol. not.melior adhuc tex.in l.iij. suprà de vsucapio. Idq; admittunt etiam Philoso.secundum Soci. in rub.suprà de conditio. & demonst. & Parisi. in rubr. de præscriptio. col.iij. quicquid dixerit Barto in l.prima. col j.suprà de appellat. impugnando diffinitionem appellationis datam per Azo. per considerationem effectus:cùm diffinitio non sit danda per exteriora.causa enim,inquit Bar. non debet diffiniri per effectũ, ex quo causa differt à causato, vt mater à filio: & consequenter talis diffinitio non esset conuertibilis.sequitur Alciat. in tract. de eo quod interest colũ. viij. Sed de endendo prædictam conclusionem,quòd sit bona diffinitio ab effectu, vt probatur

batur in iuribus præalleg. Ad oppositum Bar. respon. potest, quòd procedit in effectu remoto, qui ex interuallo sequitur, vt resciſſio sententiæ per aliam sententiam post appellationem prolatam, tunc non esset bona diffinitio: quia non conuerteretur statim cum diffinito: secus quando talis effectus immediatè sequitur: quia tunc statim conuertitur cum suo diffinito, nec est separatus à re diffinita, imò habet cum illa correlationem, vt patet in iuribus præallega. & declarat Deci. in rub. de proba. col. v. Sed vt ex supradictis apparet, ista non est propria diffinitio & quidditatiua: sed est impropria & quid nominis seu descriptio, quam etiã Philosophi admittunt non solùm per considerationem effectus, sed per multas alias causas, vt in superioribus deduximus. Et ideò Paul. de Cast. in dicta l. prima de accept. dicit, quòd ibi ponitur potiùs effectus acceptilationis, quàm diffinitio. sed possunt saluari Ange. & Imol in diffinitione impropria, quæ, vt deductũ fuit, descriptio dicitur.

53 Fit etiam † diffinitio seu descriptio huiuscemodi non solùm prout res est in actu & exercitio, sed ẽt prout est in potentia. l. imperium. vbi Aquen. in vltima col. suprà de iurisdi. om. iudi.

Nunc opportunè discutiendum se offert problema propositum ab Vlpia in lege nostra, an vera sit propositio, & quæ sit ratio, & hic videbimus, an & quomodò diffinitio debeat esse generalis & conuertibilis cum suo diffinito, & an ad hoc vt diffinitio sit bona sufficiat illam adaptari ad regulam, & ad ea quæ communiter accidunt, licèt omnes casus speciales nõ comprehendat.

54 Quantum † ad primum quibusdam Philosophis propositio nõ videtur vera: quia ab ipsa sequuntur multa incõuenientia, quæ faciliter non soluuntur. Primum inconueniens est, si omnis diffinitio in iure subuerti potest, sequitur quòd ius ciuile nullo modo sit scientia. probant consequentiam, vbi non est vera & perfecta demonstratio, quia medium in demonstratione est diffinitio, vt dicit Philosophus in secundo Posteriorum, præsertim in tex. com. viij. vsque ad tex. x. & ideò omnes expositores ibi & in text. j. conuenerunt in hoc, quòd diffinitio sit medium in demõstratione. hoc etiam per Auer. in cõmen. magno primo Posteriorum cõmen. xj. lvj. & lviij. & Themist. secundo Posteriorum. cap. 31. Tunc vltra, vbi non est perfecta demonstratio, ibi non est scientia. probant cõsequentiam: quia scientia est effectus demonstratiõis, vt inq̃t Philosophus primo Posteriorum, tex. cõmen. v. ibi. dicimus, scire esse per demonstrationem intelligere. & subiungit quòd demõstratio est syllogismus faciens scire, sed secundum Iuriscõsult. in iure nulla est bona diffinitio: ergo ibi nec demonstratio, nec scientia, quod est inconueniens. Præterea omnis propositio, in qua diffinitio prædicatur de diffinito, est p se, ergo est de omni: quia omne per se est de omni, ergo talis propositio habet vniuersalitatẽ subiectorum

ctorum & temporũ,& ita est semper vera. ergo diffinitio non potest remoueri à diffinito, contra text. nostrum dicentem, quòd potest subuerti. Hæc ratio colligitur tota à Philosopho in j. Posterio. & ab expositoribus à text. commen. vij. vsque ad text. xj. & Albert. magno in j. Poster. tract. ij. cap. lxxj. vbi dicit, ꝙ ista ꝓpositio, homo est animal, est semper vera, siue homo sit, siue nō sit. Prçtereà diffinitio & diffinitum conuertũtur & differunt solùm sicut confusum & distinctum: vt habetur in j. Physic. text. com. v. tunc arguunt sic, qui subuertit diffinitionem omnem, subuertit & diffinitũ: sed Iurisccon. subuertit omnem diffinitionẽ: ergo subuertit omne diffinitum. & consequenter cum scibilia sint diffinita, quia de ipsis probãtur passiones per diffinitionem: sequitur ꝙ tollãtur omnia scibilia & omnia media, & consequenter ꝙ non sint in iure aliqua scibilia, neque aliqua media ad sciẽdum. Sed nos qui Iurisconsul. tanquàm loco sacro debemus ac præstamus reuerentiã, hæc dicta non admittimus. Et est primò aduertendum, quia Iuriscon. non dicit, quòd in iure nostro nulla sit bona diffinitio, imò sunt multæ bonæ, & approbatę per ipsos Iurisconsul. sed dicit, quòd est periculosa, & facilè subuertibilis.

55 Ratio † autem quare hoc sit, haud facilè palpari potest. aliqui dicunt id esse, quia debet esse vniuersalis & omnes casus etiam speciales cõprehẽdere, quod est difficillimum. ideò de facili subuertibilis: sicuti dicimus de argu. à sufficienti partium enumeratione, quod fragile est: quia vna partium omissa, corruit. l. à patre furioso suprà de his q̃ sunt sui vel alien. iur. cũ ibi not.

* *Accurs. hic intelligit. l. hanc loqui

56 † non de diffinitione propriè sumpta iuxta diffinitiones de q̃bus suprà, sed de regula, quæ vt diffinitio breuiter tradenda est. l. j. suprà eod. nam verbum diffinitionis multis modis accipitur, vt per Albert. de Rosa in diction. I verbo diffinitiuo. facit quod vulgò dicitur, legem intelligi debere secundum naturam titu. sub quo situata est. l. imperator. cum ibi not. suprà de in diem addic. eo maximè quòd in tex. grçco est verbum canon, quod regulam significat.

Sed communiter & in antiquis codicibus est verbum diffinitio.

Non est igitur recedẽdum à propria significatione vocabuli. l. non aliter. de leg. iij.] Et ad hunc text. potest respond. quòd Vlpian. hic regulam tradit circa diffinitionem quæ valdè necessaria est: cum omnis disputatio debeat à diffinitione proficisci, sicque bene cõgruit titu. sub quo sita est, quod not. pro intellectu istius text. Malè etiam dicit gloss. hic ad fin. restringens legem ad regulas & diffinitiones huiusce titu. cum loquatur generaliter de omni diffinitione in iure ciuili. Sed quamuis diffinitio reputetur periculosa secundum glos. propter varias except. & fallen. quas regula patitur de cuius veritate latiùs infrà dicam. Alber. tamen hic, enumerans vltra gloss. quasdam regulas, quæ exceptionem non patiuntur,

57 sur, reputat hanc gloss. not.† dum aduocatos admonet, vt sicuti Bononien. Carrotio, ita ipsi regulis adhęreant, quia ille dicitur rem certam habere, qui pro se regulā tenet, nisi aduersarius fidem faciat de limitatione, vt diximus in l. j. suprà eod. hinc est, ꝙ dicit Bald. in l. iij. C. fin. regun. non esse à regula legis recedendum, nisi per aliam legem. & latiùs ponit Aquen. in l. qui iurisdictioni. suprà de iurisd. omn. iudic. Facit quod per gloss. hanc scribit Dec. in l. singularia. colum. j. suprà si cert. pet. sed hic vt vides, in intellectu l. nostræ vacillat Deci. ipse, 58 subiungēs,† non videri rem ita periculosam, diffinitionem huiuscemodi secundum legistas: quia satis est eam constare ex genere & differentijs, licèt quidditas & essentia rei non exprimatur, vt à Philoso. requiritur. Istud enim de directo repugnat legi nostrę, quę dicit periculosam, in iure ciuili. Aquen. in specul. feu. in titu. de feu. diffi. col. ij. dicit omnem diffinitionem esse periculosam, quia demonstrare debet diffinitum per genus & differētias, discretum alienumq; à quocunq; alio subiecto circa expressionē alicuius qualitatis non substantialis, vt in diffi. dotis. tradunt Bart. & alij in rubr. suprà solut. mat. Et quicquid nō est de forma diffinitionis, egreditur ipsam diffinitionē. Bald. in titu. quib. mod feu. amit. ad fin. & Alexan. in apostil. ad Bart. in l. j. suprà de legib. Et ipsa diffinitio à nullo separari potest. Bald. in cap. ex parte M. col. fin. de appel. & Ias. in rubr. suprà de acquiren. hæred. col. j. hinc ēt Cic. in Topicis vult difficultatem finiendi oriri ex subtilitate, quæ circa propria ac differen-59 tias versatur.† Cogitaui aliquando diffinitionem ideò periculosam & subuertibilem censeri, quòd difficillimū sit ponere diffinitionem omnia comprehēdentem etiam secundum regulas iuris communis: sicuti in lege generali & communi dicit Iurisconsul. in l. neque leges. & in l. non possunt. suprà de legib. Et hoc triplici ratione contingit, vt post gl. ibi declarant Bald. & Aquē. videlicet ratione multiplicitatis rerum & negotiorū, quæ plura sunt quam vocabula. l. iiij. suprà de pręscript. verb. fragilitatis intellectus nostri, qui de infinitis notitiam habere non potest. l. ij. C. de vete. iu. enuc. ac ratione accidentium: quia propter diuersitatem animorum, necesse est vt infinita negotiorum sequatur diuersitas: proptereà difficillimum iudicetur sub vna diffinitione omnia comprehendi.

* *Et ob id dixisse hic Iurisconsul. parum esse in Iure ciuili vt non subuertatur omnis diffinitio. ac si diceret, diffinitio de talibus actionibus & negocijs est in vltimo gradu incertitudinis, ita vt parū desit, quin subuerti possit: quum materia sit multū contingēs ac incerta, vt dixi.

Ex quibus patet hic legi debere parū vt est in antiquis Codicibus, non rarum, vt legebat Budæus. Et procedunt prædicta, vt scias etiam in diffinitione specifica siue speciei specialissimę, quę licèt sit magis certa, propria & perfectior, intelligitur tamen quādo diffinitur species ipsa,

ſa, non autẽ quãdo ſingularia ipſa. omnis enim diffinitio eſt vniuerſalium, & nulla eſt ſingularium, ſecũdum philoſo. niſi per accidẽs: quia de ſingularibus non habetur ſcientia, primo Poſter. niſi per accidens: & conſequenter neq; diffinitio. Et in hac diffinitione ſpecifica danda per quid rei procedit etiam regula l. noſtræ per prædicta.

Pro cuius rei intelligentia & ornamento l. noſtræ ſciendũ eſt, ſciẽtiam habere certitudinem ex ſubiecto de quo eſt & modo demõſtrandi. primo de anima tex. primo, & l. quinta. §. conuentionales de verb. obl. ibi, & pẽdere ex negotio contracto. vnde metaphyſica ſecũdum ſe eſt certiſſima: quia eſt omnino de immobilibus, quum ſequitur methema. quæ eſt certa & ſecundum ſe & quo ad nos quia eſt de quanto & abſtrahit à motu & materia ſenſibili, & propoſitiones in eis ſunt veræ vt in pluribus, ſed moralis philoſophia & æthica eſt de moribus, & virtutibus quę ſiue habeant, eſſe in ratione, & in voluntate ſiue in appetitu ſenſitiuo, quum dependeant à libero arbitrio ĩ acquiri (vt aiũt) & poſſideri, incertitudinem magnã etiam inſtabilitatem habere viden tur: quum voluntas & ratio ad oppoſita viam habeant in his moribus & virtutibus quæ ordinantur ad finem. Quia etiam medium in virtutibus difficillime inuenitur, niſi ſecundum quod ſapientes iudicant quorum diuerſum poteſt eſſe iudicium. horum leges ciuiles quæ circa negocia extriſeca & actiones humanas ſunt: adhuc oĩbus prædictis minorem de ſe certitudinẽ habent. quia in his vniuerſalia eſſe habent in ſingularibus: quæ depẽdent à libero arbitrio etiam à ratione practica. Idcirco incerta multũ ſunt ac contingentia, propterea de iſtis vniuerſalibus ſciẽtia plurimorum incerta eſt. Et propterea diligẽter not. eſt, quicquid ſenſerit hic Deci. & ſæpè alibi Doctor. Quod lex

60 † noſtra loquit̃ de diffinitione propria & quidditatiua, quæ nõ datur per effectus, nec per extrinſeca, ſed per eſſentialia diffinito, & maximè per cauſas intrinſecas, vt per materiam & formam, ac per genus & differentias, vt ſuprà dictum eſt. Hæc eſt quam Iuriſconſul. hic in iure periculoſam dicit, & ſubuertibilem, etiam intelligẽdo de diffinitione ſpecifica, per rationes prædictas. Secus eſt in diffinitione quid nominis, ſiue in deſcriptione, qua vt diximus, vſi ꝓpterea fuère Iuriſconſul. vt in pluribus, vt patet ex infinitis legibus tractantibus de huiuſcemodi materia. Hanc aſſignare & tradere non eſt ita periculoſum nec ſubuerſioni obuium, cũ multifariam multiſq; modis dari iuridicè poſſit per effectus, ꝑ proprias operationes vel accidentia extrinſeca aut cõſequẽtia rem, per cauſas materialem, formalem, efficientem, & finalem, vt in ſuperioribus demonſtratum fuit. nec corruat, licèt omittatur aliquis caſus de raro contingentibus, vt latè infrà dicemus. Ita ꝙ huiuſmodi diffinitio ſeu deſcriptio, non eſt ita difficilis & periculoſa, ex quo ſequit̃ de ea non loquĩ legẽ nr̃am. Vnde nimirũ ſi Iuriſcõ.

vt in pluris huiuſcemodi deſcriptionibus vſi ſint, quæ dicuntur diffinitiones quid nominis ſeu impropriè & abuſiue, & ab eis vt plurimùm inchoant doctrinas: vt patet ex l. j. ſuprà ſi certum pet. l. j. de acquiren. poſ. & de furt. cum ſimili.

61 cum † omnis bona diſputatio debeat à diffini. proficiſci, vt intelligatur quid eſt id de quo diſputat, ſecundum Cicer officiorum primo. aliter enim in errorem labi neceſſe eſt, vt apud Platonem inquit Socrates. Quod intelligas de diffinitione quid nominis, non de diffinitione quod rei & quidditatiua, quę quandoquè inueſtigatur in ipſa ſciẽtia, vt patet in ij. de anima, quemadmodum in ſuperioribus demõſtratum fuit. Et id plerunquè ſimiliter fecère Iuriſconſul. vt in tit. de pecul. de dolo, de verb. obli. & alijs pluribus. Et ſi etiam ab ea doctrinas incepe-rint: vt in l. j. ſuprà de teſta. & de vſu fruc. in l. j. cum ſimilibus.

Aduertendum tamen diligen-
62 tius eſt, ꝙ † omnis diffinitio eſt vniuerſaliũ, & nulla eſt ſingularium, ſecundum Philoſo. niſi per accidẽs: quia de ſingularibus non habetur ſcientia, primo Poſter. niſi per accidens, & conſequenter neque diffinitio. Id ergo quod dicitur diffinitionem ſpeciei ſpecialiſſimę perfectiorem eſſe, intelligitur quando diffinitur ſpecies ipſa, non autem quando ſingularia. Et in hac diffinitione ſpecifica per quid rei dãda, militat etiam quod hic ait Iuriſcõ. periculoſam eam eſſe in iure ciuili, & parum deeſſe, vt nõ poſſit ſubuerti, quicquid ſuperiùs dictũ fuerit. Ad cuius quidem rei declarationem & intelligẽtiam ſciendum eſt vt dicebat Reueren. Dom. Richar. Vercellenſ. de quo ſuprà meminimus. Quod ſcientia habet certitudinẽ ex ſubiecto de quo eſt, & modo demonſtrandi, primò de Anima, text. j. vnde Metaphyſica ſecundũ ſe eſt certiſſima, quia eſt omninò de immobilibus. Quam ſequitur Mathematica, quæ eſt certa & ſecundum ſe & quo ad nos, quia eſt de quanto & abſtrahit à motu & materia ſenſibili ſecundum cognitionem, licèt non ſecũdum eſſe. Poſt quam ſequitur Phyſica, quæ eſt de mobilibus, & de his quæ habent eſſe in materia ſenſibili, & propoſitiones in eis ſunt verę, vt in pluribus. Sed moralis Philoſophia & ethica eſt de virtutibus & moribus, quæ ſiue habeant eſſe in ratione & in voluntate, ſiue in appetitu ſenſitiuo, cum dependeant à libero arbitrio in acquiri (vt aiunt) & poſſideri in certitudinem magnam & inſtabilitatẽ habere videntur, cùm voluntas & ratio ad oppoſita viam habeant in his moribus, & virtutibus, quæ ordinantur ad finem: etiam quia medium in virtutibus difficillimè inuenitur, niſi ſecundum quod ſapientes indicant, quorum diuerſum poteſt eſſe iudiciũ. Verùm leges ciuiles quæ circa negotia extrinſeca & actiones humanas ſunt, adhuc omnibus iſtis minorem de ſe certitudinem habent, & licèt dentur in vniuerſali, in intellectu habent eſſe materiale & perpetuum, tamen quia talia vniuerſalia habent eſſe in ſingularibus

bus quæ dependent à libero arbitrio & à ratione prædicta. Incerta multum sunt & cötingentia: ideò sciētia de istis vniuersalibus ē multum incerta, ac per hoc Iuriscon. hic totus Philosophia plenus dixit, Parum esse in iure ciuili vt nō subuerti possit, ac si diceret diffinitio & scientia de talibus actionibus & negotiis est in vltimo gradu incertitudinis, ita vt parum desit quin possit subuerti, licèt re vera subuerti non possit, quia est de vniuersalibus, quæ habent esse perpetuū, licèt esse habeant in materia multum cōtingenti & incerta, vt dictū est. Faciunt quæ diximus suprà referendo Bald. & Aquen. in l. neque leges. & in l. nō possunt. Ex quibus patet in text. huiusce legis omnis diffinitio, debere esse parum, nō autem rarum, vt legebat Budęus.

63 Videamus nūc † vtrum ad hoc, vt diffinitio bona sit, oporteat vt cōprehendat omnes casus etiam speciales: vel sufficiat diffinitionē adaptari ad regulam & ad cōmuniter accidentia. Articulus subtilis est & malè intellectus. Communis opinio est satis esse diffinitionem ad regulam & communiter accidentia adaptari: ita tenuit glo. & Alber. de Rosa. hic Abb. Aret. & Dec. in rubr. de iudi. Alexan. in rub. solu. matri. colum. v. Salic. in l. precibus. col. ij. C. de impub. & aliis substitu. dum appellat miseros Canonistas, qui ad tollendum consequentiam dicunt sufficere dare instantiam, per glo. in ca. sicut vrgeri. j. quęstione. j. quandoquidem à communi regula non sit propter specialem casum recedendum, neque mereatur reprehendi qui secundum regulā loquitur. l. ij. suprà si quis in ius voca. non ierit. latè not. in l. prima; suprà eodem. Eandem opinionem sequitur Alexan. in rub. soluto matrimonio. colum. v. Areti. in l. prima, col. finali. suprà de testa. Bald. Nouel. in tracta. dot colum. ij. Dec. & Mode. in l. prima. & in l. imperium. suprà de iurisdictione omnium iudic. & Curt. in rubr. C. de impub. & aliis substitu. & in l. vnica. colum. ij. C. de sent. quę pro eo. * & in l. prima, colum. v. de iurisdictione omnium iudi. dicens communem. idem tenent Polit. in tract. substit. colū. vj. & Moder. Taur. in l. imperium. col. iiij. & vj. eo tit. suprà de iurisdict.] Et ista opinio pluribus probatur rationibus. Primò quia ad tollēdum consequentiam nō sufficit dare instantiam, vt dixi, & declarant pulchrè Ias. & alij in l. creditori. suprà de noui operis nunciat. & Dec. in ca. translato. colum. ij. in secunda lect. de constitu. Secundò, quia vt etiam diximus, satis est secundum regulam loqui ac communiter accidentia. Nam vt etiā inquit Dec. in dicta rub. de iudi. colum. iiij. in casibus à regula deuiantibus aliæ videntur esse differentiæ, quæ casus illos speciales respiciunt, & nequeunt verificari in casibus secundum regulā procedētibus. Et ideò dicit ipse vna diffinitio non potest esse generalis, vt omnes casus secūdum regulam & contra complectatur. sufficit ergo vt ad regulam adaptetur. Tertiò probatur per id quod dicimus de lege communi, quæ ge-

neralis esse debet. l. prima, & secunda. suprà de legib. ca. erit auté. quarta distinct. Et tamen sufficit eã adaptari ad ea quæ frequenter & communiter eueniunt, licet non comprehendat ea quæ perrarò accidãt, & sic casus speciales. l. nam ad ea. & l. neque leges. suprà de legibus, & declarat pulchrè Cardin. Alexan. in ca. omnes leges. colum. penult. in prima distin. decret.

Quartò, quia secundum ius nostrum essentia & forma substantialis rei cõsideratur secundũ id quod inest ipsi rei regulariter. vt in pluribus. casus est cum glo. in l. suus. in §. puto. suprà de hæredi. insti. secundum Are. in l. prima. colum. fi. de testamen. Quintò per vulg. §. dolum. licèt allegetur in oppositũ per scribentes, & malè, vt infra dicam. ibi enim diffinitio doli data per Labeonem approbatur, quãuis non adaptetur ad dolum bonum, qui rarò accidit: ergo & c. Sextò & vltimò per locum ab absurdo euitãdo: iuxta l. nam absurdum. suprà de bon. liber. si enim aliter diceremus, sequeretur non esse bonam diffinitionem hominis, quòd est animal rationale & mortale. cùm aliqui sine ratione reperiantur, & etiã mente capti: secundum Bald. Nouel. in tract. dot. fol. 3. col. iij. videtur ergo satis esse, quòd diffinitio ad regulã & communiter accidentia.

Sed contrariam opinionẽ, quòd ad hoc vt diffinitio sit bona, necessariò comprehendere debeat omnes casus etiam speciales, raroq; cõtingentes, tenuit primò glo. in l. prima. suprà de vsufru. Card. & Imol. in rubr. de iudic. vt ibi in iij. col. fert. Dec. Ange. in rub. soluto ma. reprehendens propterea diffinitionem dotis datam per Barto. quod sit ius quoddã in se cõtinens quod à muliere vel eius patre marito vel eius patri traditum est, vel pro tradito habitum, propter onera matrimonij substinenda. quoniam etiam si maritus onera aliquando non oportet, vt quia mulier virũ habeat iuuenem & pulchrum cum quo cõuenit, vt se ipsam alere teneatur, dos tamen dicitur. Sequitur Campeg. in tract. de dote. colum. j. Ias. in rubr. soluto matr. col. v. in prima lectu. & Parpal. in rubr. suprà de vulga. eo. quòd si ad communiter accidentia satis esset diffinitionem adaptari, non esset adeò periculosa & subuertibilis: vt hic dicitur, secundum eos. Eandem opinionem tenuit Alexan. in rub. C. de iudic. reprehendens propterea diffinitionẽ iudicij datã à docto. quòd sit actus trium personarum in iudicio contendentium, quia non comprehendebat iudiciũ inquisitionis, in quo non interueniunt três personæ, licèt casus iste iudicij inquisitionis non sit de contingentibus communiter. Idem voluit Barbat. in dicta rubr. de iudic. & Ripa ibi in vij. col. per dicto §. dolũ. vbi impugnatur diffinitio doli per Sulpi. data, quia non comprehendebat dolum bonum: & tamen à communiter accidentibus dolus est malus. quamuis Ripa ibi glo. legis nostræ non intellexerit. vult enim contrarium eius, quod ipse dicit, quòd sufficiat videlicet diffinire secundum regulam,

& inhęrendū sit regulæ, vt Bonon. inhęret Carrocio prout melius hāc gloss. intellexit Alber. de Rosa. hic, & Alexan. in rub. soluto matrimo. colum. v. Prædictam sententiam sequitur Alciat. lib. vj. Paradox. ca. ix. Roch. Curt. in rubr. de consuetudine, colum. 4. secuti etiam sunt hanc partem Moder. Taur. in l. ij. in §. creditum. columna finali. suprà si certum peta. & Parisius in rubr. de pręscriptio. per dictū §. dolum. vbi secundum eos reprobatur diffinitio doli data per Sulp. eo quòd non cōprehenderet dolum bonum, qui tamen rarissimè reperitur: prout etiam dixit Ripa & Moder. omnes errantes in intelligentia text. præallega. §. dolum: vt infrà ostēdam. Pro ista opinione adducuntur plura fundamenta per scribē. præallegat. In primis, cui non competit qđ in diffinitione continetur, nec diffinitum. l. Quintus. §. cui aurum. ff. de auro & argento legat. quem tex. cum. §. dolum. ad idem in effectu citauit hic Dec. quòd diffinitio debet conuerti cum suo diffinito, & econtrariò, aliàs nō sit bona, vt ibi. Et concordant Philosophus suprà & infrà allega. si casus speciales nō comprehendat, in diffinitionē non incidunt, & sic diffinitio non adaptatur, ergo nec diffinitum, & tamen diffinitum cadit: vnde oporteret casus illos speciales īproprios esse dicere. Secundò attentā communi opinione, quòd casus speciales non comprehendantur in diffinitione, oporteret dicere, quòd iudicium inquisitionis in quo actor non interuenit, nō esset iudicium, cùm non sit actus trium personarum in iudicio contendentium, & sic non comprehendatur in diffinitio iudicij per docto. data. Tertiò pariter dos in qua onera matrimonij non sustinētur, pacto puta conuento sic stante non esset dos, cùm non comprehendatur in diffinitione dotis, quæ datur propter onera matrimonij, prout in eius diffinitione dicitur per Batto. & doctores in rubrica soluto matrimonio, quę absurdum foret dicere. Quartò quia si satis foret generaliter diffinire, non esset tanta difficultas in terminanda regula, nec subuertibilis diffinitio: vt hic dicitur. Quintò per dictū §. dolum. vbi Vlpianus diffinitionem doli datam per Sulp. reprobat eo quòd & sine simulatione dolus adhiberi possit, & tamen vera est generaliter, cum citra simulationē rarò dolus inducatur: quia tamē & sine simulatione id agi aliquando potest, Vlpia. Labeonis diffinitionem magis veram probat. Sextò & vltimò per ea quæ scribit gloss. in l. prima. suprà de vsufruct. quòd si cautio esset in diffinitione vsusfructus: non posset absque ea vsusfructus dari, ergo patet omnia quæ in diffinitione dicuntur requiri, vt res nomē suum habeat, & speciales casus comprehendi. His accedat quòd, vt inquit Philosophus in sexto Topicorum, si quid ampliùs aut minus quàm oportet in diffinitione dicatur, interimitur diffinitio, deficiētes igitur diffinitiones rem faciunt superabundare, superabundantes verò deficere.

Et retenta hac opinione contra

communem retenta responderi potest ad suprà in oppositum pro cõmuni allegata, quòd licèt ad tollendum consequentiam non sufficiat dare instantiam, & reprehẽdendus non sit qui secundum regulam loquitur, sufficiat legem adaptari ad communiter accidẽtia, vt in tribus primis argu. pro hac opinione adductis dicebatur, tamen secùs est in diffinitionibus quæ debent esse generales, & omnia comprehendere, vt dictum est. nihilq; in diffinitione secũdum Philosophos omittendũ est, ex separatis ergo vt sunt prędicta, malè infertur ad diffinitionẽ. l. Papi. exuli. suprà de minor. l. fina. suprà de calum. Ad quartum de §.
64 puto. † cum glo. respon. quòd nõ loquitur ibi Iurisconsult. propriè de diffinitione, de qua hic agimus, sed de regula prout ibi glo. prima declarat: ideò non obstat quicquid dixerit Aretin. & hoc verum sit, ꝙ ibi non ponatur diffinitio propriè per illa verba quę ibi solùm ponuntur. facti potestas est vtrum in potestate fuerit conditio vel non manifestè patet: quia non ponit essentialia rei diffinitæ, neq; constat ex genere & differentiis, ad minùs duabus, vt suprà dictum est: ergo & c. Ad quintum respon. quòd vt infrà latè declarauimus, diffinitio ibi posita est de dolo malo tantum, & omnia comprehendit quæ cadunt sub illa specie doli ibi diffiniti. Ad sextum & vltimum quod fuit funda-
65 mentum. Bald. Nouel. de † homine mẽte capto vel sine ratione, qui nõ cadit sub diffinitione hominis, & tamen non propterea infringiť.

Respon. quòd illa diffinitio adap[...] tur proprio homini, id est, qui h[...] mo est nomine & re: & sic diffi[...] homo inquãtum est homo, sed i[...] de quibus opponitur, non sunt h[...] mines nisi nomine, vt declarat C[...] in libro de Offic. & Abb. in dicto [...] finali §. j. circa fin. de offic. deleg[...] facit tex. in ca. multi. xl. distin. v[...] dicit, quòd multi sunt sacerdotes [...] pauci sacerdotes, & quòd solũ n[...] men sacerdotis non facit verum [...] cerdotem, nisi opera conuenient[...] iungantur. Et sic resoluta sunt qu[...] pro communi adducũtur. Et tan[...] parum etiã videntur stringere qu[...] contra communem pro contrar[...] parte adducta fuere.

Et ante reliqua primum & qu[...] tum ex suprascriptis fundament[...]
66 quòd † diffinitio debeat esse g[...] neralis omnes casus etiam speci[...] les & raro contingẽtes comprehe[...] dens, ac cum suo diffinito conuer[...] bilis, aliàs non sit bona. dicto §. d[...] lum. vbi secundum prædictos scr[...] bentes diffinitio doli data p Sulp[...] ꝙ esset machinatio quædã alteri[...] decipiendi causa, cum aliud agit[...] aliud simulatur, improbatur p La[...] beonem cui assentit Vlpia. Prim[...] ꝙa diffinitio nõ est generalis, cũ [...] sine simulatione possit cõmitti do[...] lus, vt ibi dicitur, vel vt dicunt Ph[...] losophi subtiliùs in hac materi[...] speculãtes: quia diffinitum in plu[...] se habet quàm partes diffinientes[...] nam non omnis dolus sit simula[...] tione, sed fortè circunueniť aliqui[...] vi: quia putabat inimicum ingred[...] per ostium, & ascendit per murum[...] Secũdò improbatur diffinitio dol[...] mal[...]

mali data per Sulpi. quia nõ est cõuertibilis, vt ibi probatur. Vel quia vt dicunt Philoso. partes diffinitionis competunt alij à diffinito. non enim omnis simulatio fit ad decipiendum, sed ad deridendum aliquando, vel ad seruandum sua vel aliena, & iste est dolus bonus cõtra hostem puta, vel latronẽ, vt ibi subijcit Iurisconsultus. Et sic partes prædictę diffinitionis doli mali per Sulpi. traditæ competunt alij à diffinito dolo, videlicet contra hostẽ vel latronem adhibito, qui tamen non est dolus malus, sed bonus & permissus. Ad hęc respon. ꝙ diffinitio Sulpi. fuit bona, & eã in specie sequitur Cicer. lib. iij. Officiorum. Et Vlpia. met. in l. Iurisgentium. in §. dolo malo. suprà de pact. vbi tamen Pedio Iuriscõsulto illam attribuit. Et pro declaratione & ad euidentiam sciendum est, ꝙ dolus dupliciter capi potest. Primò in genere, & continet sub se plures species. nã aliud est dolus bonus, alius est dolus malus, ali⁹ dolus verus & manifestus, alius dolus præsumptus. Bart in l. quod Nerua. col. ij. suprà depos. Curt. iunior in consi. liij. & cxlj. In genere ergo & communiter sumendo cõtinet tam bonum quã malum, & accipitur in vtranq; partem, & pro quacunq; deceptione & pro solertia & caliditate, quæ contra hostem adhibetur: vt in dict. l. j. Et apud Terentium in Eunuch ibi Iam tunc erat suspicio dolo malo. hęc fieri omnia notãter dicitur dolo malo ad significãdum esse quendam dolum bonum. Paulus ad Corint. ij. ca. xij. dolo vos cępi. Aliquando dolus propriè accipitur. & tunc capitur in malam partem, vt cõmuniter & in pluribus, quemadmodũ etiam vult Iurisconsult. in d. l. j. in versic. non fuit contentus. hinc etiã Plau. in capti. nam doli nõ sunt doli nisi actu colas. sicque diffinitur à Sulp. dolus malus, vt verba sua ostẽdunt. Tunc respondetur ad primã rationem ꝙ licèt dolus in genere & impropriè sumptus ac pro quacũq; deceptione, vt in exemplo dato in plus se habeat q̃ diffinitio p Sulpi. data, nõ tamen dolus propriè sumptus: id est dolus malus quẽ Sulpi. diffinire intendebat, sed cõuertitur cũ eius diffinito: illud ergo de quo suprà potius vis est quã dolus malus propriè sumptus. Ad secundum dicendum, ꝙ argu. concludit oppo-
67 sitũ: quia † licèt simulatio in plus se habeat quã dolus, non sequitur ergo diffinitio mala: quia vt dicit in 2. Poste. tex. xvij. & S. Tho. lec. 13. singula quæ ponũtur in diffinitione in plus se habent q̃ diffinitum, & omnia simul sumpta conuertuntur cum diffinito, vt patet in diffinitione hominis, qui diffinitur, ꝙ est substantia animata, sensibilis rationalis, mortalis, quæ singula in plus se habent quã homo, omnia tamẽ simul sumpta conuertuntur cũ homine: quia omnis substantia animata sensibilis rationalis, mortalis est homo, & econuerso. In proposito licèt simulatio in plus se habeat q̃ dolus: tamen non sequitur, ergo diffinitio mala, sed sequitur oppositum: quia vt dicit Philo. & Boet. super Porphy. & S. Tho. in 2. Poster. lect. 13. oportet ꝙ singulæ partes in plus

plus se habeant, & quòd omnes simul sumptæ cum diffinito conuertantur. *ex quo patet, diffinitionẽ dari debere coniunctim nõ disiunctim vel cum alternatiua; vt sępe doct. nostri faciunt & malè: quum requiratur omnia posita in diffinitione simul sumi, & cum diffinito conuerti: & sic omnium conuersus: alterum ergo non sufficit esse verum prout in alternatiuis contigit. Idq; probant omnes diffinitiones iuris consultorum & imperatorum, vt in l. prima. ff. de testam. in l. tertia. §. primo. de bonorum poss. instit. de actio. & de obliga in prin. patet in omnibus diffinitionibus Philosophorum & Theologorum. animal dicunt, est substantia animata sensibilis. homo est animal ratione mortale. philosophia, vt inquit Plato, est cognitio rerum diuinarum atq; humanarum. anima, vt inquit Philosophus in secundo de Anima. est prima perfectio animalis organici, & in infinitis aliis, non ponunt præfati in diffinitione si, nisi, aut, vel, præter. In descriptionibus per quas quo quo modo sufficit rem (vt dixi) demõstrari. bene iurisconsulti vtuntur alternatiuis, vt in l. prima. ff. de pact. in l. quinta. in §. stipulatio. de verborum obligationibus, vt dixi suprà: patet etiã in l. tertia suprà de vsucap. in l. prima. de re iudi. in l. prima. de furt. & in l. actionum genera. §. primo. suprà de act. & oblig.]

Plus dicebat Philosophorum doctissim. dominus Richardus noster
68 Vercel. quòd † diffinitio doli data per Sulpi. melior est altera per Labeonem data, & ab Vlpia. probata, propter duo: tum quia in rebus nominandis vsum sequi debemus, vt inquit Philosophus in secundo Topicorum, ca. 6. & S. Thomas in prologo contra gentiles. sed & si apud veteres dolus acciperetur communiter pro omni exceptione bona & mala, & cum intentione fallendi & sine: vsus tamen inoleuit & inualuit vt propriè accipiatur secũdũ diffinitionem datam à Sulpi. & est modò magis in vsu. Secundò quia conclusio & diffinitio specifica est pfectior & magis determinata quã alicuius generis. nã superiora sunt magis confusa in potentia & indistincta: sed species est magis determinata in actu & distincta, & intellectus noster procedit à confusis ad distincta, à potentia ad actum, ab vniuersalibus ad species specialissimas, vt dicit Philosophus in primo Physicorum, tex. com. 4. Et propter hoc diffinitio speciei specialissimæ est magis propria & certa. ideò dixit Aristo. in septimo Meta. tex. xii quòd sola species diffinitur. quæcunq; enim diffiniuntur per superiora diffiniuntur, ergo omne diffinitum habet rationem speciei vel est species. Et quia diffinitio Sulpi. est specifica, sequitur quòd est optima. Sed saluando diffinitionem Labeo. per Vlpianum approbata respon. quòd prædicta procederent quando ipsi diffinirent dolum in genere, vt sentiebat Excellẽtissimus ille pater, sed ipsi diffiniunt similiter dolum malum sicq; in specie, vt etiã faciebat Sulpitius. * diffinitionem vero doli in genere, siue descriptionem

ptionē, vide ſuprà in l. nihil dolo.] Rurſus diligenter aduertendum eſt: quia ſecunda diffinitio doli mali approbata per Vlpia. diffinitionē verò ſeu deſcriptionem doli in genere poſuit. l. nihil dolo. ſuprà eodem, videtur laborare eodem morbo quo ipſi diffinitionē Sulp. damnabant: quia non eſt conuertibilis cum diffinito. Probo conſequentiam: diffinientes ipſi dolum malū dicunt, eſſe omnem calliditatē fallaciam, machinationem ad circunueniendum, fallendum, decipiendum alterum adhibitā. * quæ verba declaranda ſunt, vt dixi in l. fraudis, ſuprà eodem.] ſi calliditas, fallacia & machinatio ad circunueniendum, fallendum, decipiendum latronem vel hoſtem adhibita competit diffinitioni prędictę, in eamq; incidit, & tamen non eſt dolus malus, ſed bonus & licitus: vt ibi dicitur, & conſequenter non eſt conuertibilis cum diffinito: quia hic competit diffinitio, non tamen diffinitum, cum non ſit dolus malus, ſed bonus, ergo diffinitio mala.

Ego dico & nunc, diuina ſuffragante gratia, declaro textum hactenus malè per docto. intellectum in dicto §. dolum. quòd ibi Vlpianus loquitur cum magno miniſterio dicendo ſolùm, diffinitio Labeonis vera eſt: approbant enim diffinitionem Labeonis de dolo malo, non autem oppoſitiones, rationes & cōfutationes factas per Labeonem cō. tra diffinitionem Sulpi. Et ſic non approbat arg. Labeonis, quòd ſine dolo malo aliud poſſet agi, aliud ſimulari, vt quando contra latronem vel hoſtem committeretur dolus, qui bonus reputatur & nō malus. nā ſi hoc feciſſet Vlpia. pariformiter ſubuerti poſſet Labeonis diffinitio, vt dixi. Prædicatur enim diffinitio de ſolo diffinito, & de omni contento ſub diffinito. Et illa diffinitio quæ eſt alicuius valdè communis diffiniti analogi, cōprehendit omnes caſus ſub illo communi contentos per ſe. Sed illa diffinitio quæ eſt alicuius in ſpecie non debet comprehēdere omnes caſus in genere: alioqui diffinitio competeret aliis à diffinito, & ita non conuerteretur cum diffinito, quod eſt contra iura prælleg. & contra Philoſophū in ſecundo Poſteriorum, tex. commen. 17. nam diffinitio doli mali & ſic ī ſpecie & propriè ſumpti non debet comprehendere omnes caſus doli cōmuniter ſumpti, alioqui falſa eſſet: quia competeret alij à diffinito. non enim poteſt eſſe quòd diffinitio hominis competat omni animali, ſed ſoli homini, vt etiam in ſuperioribus tetigimus referendo Ariſtotelē Porphy. Boet. & Sanctū Thomam. In propoſito noſtro cùm diſputatio & diffinitio eſſet de dolo malo, ſi dolum bonum comprehendiſſet, egreſſa fuiſſet materiam & terminum diffinitum, & conſequēter falſa fuiſſet. Vides igitur erraſſe Mode. Taur. Ripam, Pariſium prælleg. & cōmuniter ſcribentes ad id ſemper allegantes dictū §. dolum, et affirmantes Vlpia. reprobare diffinitionem Sulp. tanquam non comprehendentem dolum bonum, qui perrarò cadit. Sed ratio quæ magis mouit Vlpia. ad

probandū

probandum diffinitionem Labeonis fuit prima, quòd & sine simulatione id agi potest, vt quis circũuematur, ideò probauit diffinitionẽ Labeonis, quæ oppositionem prædictã non patiebatur. nec casus iste est de rarò contingentibus, vt dicebat Alciat. imò frequenter contingit, ideò comprehendi debebat in diffinitione. Ista est melior consideratio quæ pro diffinitione ab Vlpia. contra Sulpi. probata fieri possit. Et si defendendo diffinitionem Sulpi. dicere possimus, vt in superioribus scripsimus, quòd licèt dolus in genere & impropriè sumptus in plus se habeat, quàm diffinitio per Sulpi. data, non tamen dolus malus propriè sumptus, de quo intendebat Sulpi. sed conuertitur cũ diffinitione quã ipse dedit. Et proptereà fortè subobscurè Vlpia. ibi loquens, licèt amplectatur diffinitionem Labeonis vt veram, non tamẽ reprobat diffinitionem Sulpi. quã vt dixi, secutus est ipse Vlpia. in l. iurisgentium. in §. dolo malo. suprà de pact. vnde dixit, Labeonis diffinitio vera est: sed nõ sequitur necessariò, ergo alia falsa: cum sit alibi per eundem Vlpia. approbata in dicto §. dolo. Et habemus not. regulam,
69 qꝫ † specialis inclusio non excludit illud, quod ex alio capite includit: vt per Salic. in l. de crimine. in ij. oppoli. C. de accusationibus, & Dec. in consilio cx. col. ij. & consil. cxc. columna. iiij. Et si pertinaciter instaretur, quòd imò Vlpia. illam damnauerit, approbando & sequẽdo diffinit. Labeonis, citra præiudicium veritatis adhuc respon. vt dixi, id fecisse: quia casus per Sulpi. de dolo absque simulatione omissus: non erat de rarò contingentibus, sed frequens.

70 Ad secundum argumen. de † iudicio inquisitionis, multipliciter responderi potest, vt per Deciũ in rubrica de iudic. col. iiij. vel per Ripã ibi colum. vj. Ego dico, quòd diffinitio iudicij in oppositum relata non est propria diffinitio, quid rei, siue quidditatiua, quicquid ibi dicat Dec. sed est abusiua diffinitio, seu magis descriptio per accidentia & extrinseca, vt verba sonant: ideò à fortiori arguendo satis est, quòd fiat à cõmuniter accidentibus, prout etiam in descriptione. l. vt suprà. de legib⁹. l. j. maximè quia iudiciũ inquisitionis est extraordinarium, vt latè per Ripam in dicta rubrica, de iudic. diffinitio autẽ est de ordinario: cum omnis dispositio intelligatur de actu ordinario, nõ de extraordinario. l. Seia. in §. medico. suprà de ann. lega. Soci. in l. de diuisione. col. ij. suprà soluto matrimo. Felin. in ca. sedes. col. iij. de rescript. latiùs scripsi in rub. si qs ius dicent. non obtemp.

71 Ad tertium † de dote respon. bonam esse diffinitionẽ illam dotis attenta natura dotis, & prout communiter constituitur: & casus de quo opponitur est extraneus, insolitus & de rarissimè contingẽtibus, ideò non infringitur diffinitio per prædicta: vt per Alex. in rub. soluto matr. col. v. vbi latiùs Ripa ostẽdit onera matrimonij etiam in alijs consistere, q̃ in alenda vxore, & fuerũt omnia dicta Bald. Nouelli in trac.

do

dot.folio.5.vbi sequitur solutiones prædictas. Vel etiam aliter dici potest redeundo iterum modicum ad fundamenta philosophica. notandum enim primò est, quod (vt elicitur ex prima Posteriorum tex. com. 5. & ex secunda Posteriorum, & vt ait Lincoñ. in prima Posteriorũ. 4.ca. cum sequenti. & Sanctus Thomas in duodecima quæstione. lv. artic. quarto, & in primo sentent. distinctione.xxij.articulo.2.) ad conclusionem vnius rei non est nisi vna diffinitio simpliciter, quæ complectitur omnes causas: sed tamen vnius rei possunt esse plures diffinitiones secundum diuersa genera causarũ, quarum quælibet erit perfecta in illo genere, & hoc patet ĩ prima Posteriorum. vbi suprà. assignantur enim ibi duæ diffinitiones demonstrationis. Et in secũdo de Anima, vbi duæ assignantur diffinitiones animæ. & in secunda Posteriorum dicitur, quòd quædam diffinitio dicit quid, & quædam propter quid. prima est materialis & cõclusio demonstrationis, quædam formalis vel finalis, quæ est principium demonstrationis. Tunc dicebat præ-
72 fatus dominus Richardus, † quòd dicta diffinitio dotis, si dos est ius quoddam vniuersale pro oneribus matrimonij datũ, si esset bona data est per causam finalem, nam ad hoc datur dos vt vir possit sustinere onera matrimonij, hic est finis dotis: sicut est hæc, serra est instrumentum ferreum ad secandum dura. Attamen dicta diffinitio dotis secundum præcepta philosophica non est bona. Pro cujus rei euidentia sciendum est, quòd vt habetur à Philosopho in secundo Physicorum textu commen.88. cum duobus sequentibus, finis in operabilibus se habet, vt principium in speculabilibus. Nam sicut principium ponit necessitatem conclusioni: sic finis ponit necessitatem his, quæ ad finem sunt. & sicut valet consequentia, principium est, ergo conclusio est: ita valet finis est: ergo ea quæ sunt ad finem, vt domus est, ergo lateres sunt: domus enim est finis laterum. Et sicut valet consequentia, conclusio non est vera: ergo præmissa non sunt vera, ita valet, ea quæ sunt ad finem, non sunt, ergo finis non est: vt lateres non sunt, ergo domus nõ est, quando talis finis non potest haberi nec esse sine his quæ ordinantur ad finem: vt domus non potest esse sine lateribus, neque vita animalis sine cibo, neque scientia sine demonstratione. Quibus sic positis dicebat Philosophus meus diffinitionem dotis prædictam non esse bonam, tum quia non ordinatur de necessitate ad sustinendum onera matrimonij, quæ sustineri possunt sine dote, vt per lucra, successionem hæreditatis, & similia: ergo dos non est necessariò ordinata ad sustinendum onera matrimonij. Præterea non valet consequentia, non est dos: ergo non est sustinentia matrimonij: ergo sequitur quòd sustinentia oneris matrimonij non sit verè finis dotis. Et propterea ista diffinitio non est per causam finalem, sed est descriptio quædã, quæ vera est, vt in pluribus

vt

vt ista, homo est animal habens vnum caput. quamuis aliquis nascatur biceps. sic illa dos, vt in pluribus ordinatur ad sustinendum onera matrimonij, non tñ semper.

Ad quartum fundamentum responsum est suprà, dum declarauimus rationem legis nostræ cur diffinitio periculosa dicatur & subuersioni obuia. Et similiter ad quintũ est responsum. Ad sextum & vltimum respondet. Aret. in l. prima. columna finali. de testa. reprobando illã glo. per quædã ex prædictis.

Et opinioni prædictæ ego etiam aliàs adhęrebam, quòd bona diffinitio comprehẽdere debeat omnes casus quamuis speciales, maximè per hunc tex. qui secũdum verum sensum vult, vt communiter Doct. intelligunt, quòd ideò in iure intelligẽdo verba de diffinitione in proprio significatu iuxta. l. ita vulneratus. vbi Bartolus notat suprà ad legẽ Aquiliam. not. Alexan. in l. finali, colũna prima. C. qui admitti. Et sic vult Iurisconsultus, quòd diffinitio quid rei propria & quidditatiua, quæ datur per essentialia diffinito, & per causas intrinsecas, vt per materiam & formam, & per genus & differentias, vt in superioribus declarauimus, & debet cuncta comprehendere, sit periculosa in iure ciuili per plures rationes, quas suprà citaui, pręsertim legistis. Et hoc siue loquamur de generali diffinitione, siue de specifica, nam diffinitio, vt dicunt Philosophi, prædicatur de solo diffinito, & de omni contento sub diffinito. illa ergo diffinitio quæ est alicuius valde communis diffiniti analogi comprehendit omnes casus sub illo communi cõtentos per se, sed diffinitio quæ est alicuius in specie non debet comprehendere omnes casus in genere alioquin diffinitio cõpeteret alijs à diffinito, & ita non conuerteretur cum diffinito, contra Philosophũ, in secundo Posteriorum tex. cõ. 17. prout in superioribus declarauim' circa diffinitionem doli mali, sed benè contentos in specie diffinita.

Diffinitio igitur vt dicunt Philosophi semper de diffinito dicitur: ideò si est generalis, debet omnes casus sub generali diffinitione contentos comprehendere, si specialis sub specie, quod non cadit in descriptione, propterea nimirum si Iurisconsulti vsi sunt potiùs descriptionibus, quam diffinitionibus pro-

73 priis. Et sic† natura diffinitionis alia est à natura legis quam suffici[t] adaptare ad communiter accidentia, iuribus suprà allega. maximè quia proprium legis est dare formã futuris negotiis. l. leges. C. de legib[us] quæ sunt infinita, vt diximus: ideo non est reprehensibile si omnes ca[s]us non fuerunt in lege cõprehẽsi[.] imò hoc est impossibile propter fr[a]gilitatem intellectus humani. dict[a] l. non possunt. secus in diffinition[e] quæ versatur circa cognita & inte[l]lecta, vt suprà dictum est.

*. In præsentia verò in melius mu[]tata sententia, contrariam opinio[]nem quæ magis communis est, se[]quor, & amplectendam puto, no[n] solum quia receptior, sed etiã qui[a] verior. Nam regula & exceptio v[] habent ad opposita. l. in his. sup[]

c

de ll. l. prima. cum ibi not. suprà eodem titulo. Sed contraria seu repugnantia simul stare non possunt. l. vbi repugnantia. cum vulg. suprà eodem, ergo sub eadẽ diffinitione, prædicta stare nequeunt, nec claudi. Hinc etiam est, quòd æquiuoca non possunt diffiniri secundũ Aristotelem, & alios in primo Prædicamen. totum, & Ammon. in quinque voces Porphy. dicũtur autem æquiuoca, vt præfati declarant, quorum solum nomen commune est, substantiæ ratio diuersa seu non eadẽ rei significatio: vt canis, gallus, homo pictus noĩe quidem congruũt, diffinitionibus disceptãt, vt homo viuus, & homo pictus, & sequitur velit picturam, hominemq; diffinire, diuersas diffinitiones vtrisq; aptabit: vt inquit Boet. quum enim diffinitio vim & naturam rei significet. si res non sunt eędem, sed diuersæ, vnam, vt ibi inquit Ammon. nostram diffinitionem tradere nõ possumus, quò fit vt per descriptionem prædicta explanentur. Vniuoca autem sunt quæ pluribus nominibus significãtur, vt ensis, gladius mucro, siue vt inquit Ammon. quorum cõmune idem nomen est, atq; ex eo ipso nomine eadem diffinitio homo & equus commune nomen habent animal. vterq; enim est animal, & diffinitionem ex ipso animali est substantia animata sensibilis. genus igitur generalissimum, quia æquiuocũ, non potest diffiniri, sed genus subalternum sit, quũ sit vniuocum. Redeundo ad propositum quum exceptio diuersa sit à regula diuersas illis diffinitiões aptare nec possumus nec debemus. Et quemadmodum sufficit loqui secundum regulam & illam tradere secũdum communiter accidentia, iuribus suprà alleg. à fortiori id cõcedendũ est in diffinitionibus. concludo ergo bonã diffinitionem nõ debere nec posse exceptiones sub se comprehendere. Et ad hunc tex. ex prædictis patet respõsio. Ex hoc etiam patet labi Doct. nostros, qui in diffinitionibus suis ponunt nisi, vel præter. & c. quum exceptiones nõ sint sub eadem diffinitione cõprehendendæ.

Et quia diffinitio perfecta & plena constat ex genere & differentiis constitutiuis, vt suprà dixi, & tradit Aristoteles in Topicis. Ammon. in quinque voces Porphyrij, & Boet. De diffinitione & interpretatione libro j. secundæ editionis. vbi ait, quòd omnis diffinitio generis constitutione formatur, differentiarũ verò compositione perficitur. Hinc est quòd genera generalissima quoniam carent genere, & indiuidua nulla substantiali differẽtia discrepant, neque generalissimorum generum neq; indiuiduorum vlla potest diffinitio reperiri: sed bene describi & designari secundum naturam ipsius rei de qua quæritur, secundũ Boet. in prædicamenta Aristot. lib. 1. & 3. & Ammon. in introductione Porphyrij.

Dicẽdum aliquid esset ad instructionem legistarum de genere, specie & differentia: sed quia satis philosophatum est, me remittã ad Por
74 phyrium, Boet. & Cõmen. Nos † tamen legistæ, aliter quàm ipsi faciãt

prædicta

prædicta accipimus: vt per scribentes in l.ij.in §.creditum & in §.mutui.suprà si cert.peta.& de lega.primo:in l.legato generaliter,vbi glo. tradit de genere generalissimo,subalterno & inferiori.de quo etiam p Bart.in l.Quintus.in §.argento. suprà de auro & argento lega. & in l. vnica, col.iiij. & sequenti in prima quæstione C. de sent.quæ pro eo. vbi tamen malè appellat interesse generalissimum.est enim generalissimum genus res & substantia,qua nihil prius secundum præfatos. Cuius quidem generis generalissimi, quum non sit genus nec differētia ex quibus constare debet omnis bona diffinitio,non potest(vt dixi)diffiniri, etiam quia genus ipsum generalissimum æquiuocū est:& æquiuoca (vt diximus suprà, & tradit Ammo.præallega.in ca.de genere) diffiniri non possunt, sed bene describi:rationem ibi assignat. Quædam etiam de genere & specie tradit apud legistas Zasi Germa. Ī suis intellect.fol.1.Et not.quòd differētia constitutiua hominis,est,rationale & mortale. Item irrationale & mortale,constitutiua equi diuidūt suum genus animal. ipsum enim animal diuiditur in rationale & irrationale, in mortale & non mor-
75 tale.Accidentia † verò seu differentiæ ex accidenti per plus & minùs non constituunt diuersas species.l. fi.de fund.instru.in l.quod attinet. suprà eod. nisi quando esset plus & minus iuris, vt in l.prima suprà de seruit.rusti.præd.Curt. post Bart.& Dec. in præallegat.l. vnica. col.iii. vbi ponit, quòd ex diuersis effectibus cognoscūtur substantiales dif ferentiæ, quodq; ex modica & leu differētia constituunt species apu nos. Hinc etiam quòd licèt recipr ca & compendiosa substitutio qu ad effectum & substantiam non c cantur propriè species substitutio num de se, sed magis adiection seu quoddam continens aliàs sul stitu. semper resoluantur vel in vu garem vel in pupillarem,aut in e plarem vel in fideicōmissariam c compendiosa;loquendo tamen a formā & modum concipiendi pr dictas substitutiones, possunt di specie substitutiones:quia aliter cipiuntur quàm prædictæ, vt p Are.& Soci.in rub de vulga. cha Seuer.in dicta l.precibus.colum. Ias.in l.Lucius.colum.ij. de vulg Dec.in l.in testamen.colum.ij.C. milit.testa.& Galiau. in repe.l.ce turio.col.xl.de vulg. Sic ex pdic vt puto,aperta sit via legistis ad telligentiam istius materiæ diffi tionū ipsis fortè anteà incognit

SVMMARIVM.

1 *Occidens se gladio vel ligone non imp tatur facienti talia instrumenta.*

2 *Victus non tenetur victori ad expen ad quas eidem propter eius contur ciam condemnatus fuit.*

3 *Fideiussor à princi. repetere non po vsur.as,quas soluit eo casu,quo non nebatur.*

4 *Promittens feudum particulariter c stinctè recognoscere, tenetur id fac licèt damnum incurrat.*

5 *Promißio indemnitatis ab omni lite uenda,intelligitur nisi lis sua culpa neri.*

1. CCIIII. POMPONIVS.

QVOD quis ex culpa sua damnum sentit: nõ intelligitur damnum sentire.

SVMITVR ex legibus per gl. alleg. Et traditur etiam ista regula in ca. damnum. de regulis iuris. in vj. vbi glo. aliis modis exemplificat, & post illã Ioan Andreas. Ad hoc etiam facit quod ait Augu. Absit vt ea quæ propter bonum & licitum facimus aut habemus, si aliquid p hoc præter voluntatem nostrã cuiquàm mali acciderit, nobis imputetur. ca. de occidendis. xxiij. quęst. v.
1 vbi exemplum tradit † de eo, qui se gladio vel ligone occidit, quòd nõ imputatur facienti talia instrumenta, vel vtenti eis ad bonum, sed illi qui se occidit. Et secundum Archiepiscopum Floren. super dicto cap. damnũ. potest extendi regula theologicè, quod cum triplex sit damnum. primum priuationis gloriæ diuinæ præscientiæ quis imputare non debet, quia secundum Aug. ipsa nulli est causa labendi, sed culpę propriæ. ca. Nabuchdonosor. xxiij. quæst. iiij. Secundum damnum est subtractionis siue priuationis gratiæ per peccatum, quod Dei seueritati quis imputare non debet, verũ suæ negligentiæ. xj. quæst. iij. cap. audi. & de pœnit. distinct. j. ca. conuertimini. nec debet imputare diabolo tentanti vel homini incitanti, sed suæ proprię voluntati. xv. quęstio. j. ca. non est. & c. illa. Tertium est damnum temporalis fortunę in rebus, fama, honore, & huiuscemodi, & hoc debet imputare peccatis suis. de pœniten. distin. j. ca. quam ob rem. & c. si peccatum. & c. cùm infirmitas. de pœn. & remis.

Damnum igitur sua culpa contingens sibi, & non alteri, imputare quis debet. Quam regulam Albert. hic inducit ad duas quæstio.
2 † quòd victus non tenetur victori ad expensas, in quibus eidem condemnatus fuit, propter eius contumaciam: quia culpa propria tale damnum sensit. Idem volunt Cano. in dict. cap. damnum. Bald. in l. non ignorat. ad fi. C. de fruct. & lit. expens. Ias. post alios in l. properandum. in §. sin autem alterutra. colum. viij. in vij. quæst. C. de iud. & Matthę. de Afflict. in decisio. regni. clxxvij. ad fin. Pariter † fideiussor
3 repetere non poterit à principali vsuras, quas sua culpa persoluit eo casu quo soluere non cogebatur, vt hic latè per ipsum Albert. & per Philiph. Franc. in dict. cap. dam
4 num. Et similiter † vasallus quando instrumento inuestituræ promisit feudũ vel emphyteosim particulariter & distinctè recognoscere tenetur id facere. & si quid damni sentiat, sibi imputet: aliàs ad id non teneretur, vt per Iac. de Sancto Geor. in suo tract. feud. in verbo dictiq; vas. promiserunt recognoscere. circa fin. Et pariformiter † pro-
5 missio indẽnitatis ab omni lite mouenda facta alicui, intelligitur nisi damnum vel lis culpa sua euenerint, vt plenè per Socin. in consil. lxx. in iij. volum. Postremò in hac materia vide pulchram gloss. cum ibi not. in cap. sicut. de testi.

Oo Sum-

SVMMARIVM.

1 *In ratione patrimonij nomina hæreditaria non tantùm computantur, quantum sonant.*

2 *Impetrans an teneatur facere mētionem de vacatura, quam expectat.*

L. CCV. POMPONIVS.

MINVS est habere actionem, quàm rem.

ABSOLVTA fuit in l.q actionem. suprà eod. Et vltra ibi dicta induci poteſt ſecundum Alber. de Roſ. hic ad quæſtionem de hærede qui tenetur ad cōfectionem inuentarij. iuxta l. fin. C. de iure delib. vt
1 in † ratione patrimonij non computentur nomina hæreditaria tantum quātum ſonant, quod clariùs relucet ex dictis in preal. l. qui actio
2 nem. Facit pariter † an impetrans teneatur facere mentionem de vacatura quam expectat, de qua quęſtione vide Alber. & alios in regula ignorantia. eod. titu.

SVMMARIVM.

1 *Status de præſenti conſideratur: nec attenditur, quòd reſolui poſſit.*

L. CCVI. VLPIANVS.

PLERVNQVE fit vt etiam ea quę à nobis abire poſſunt, perinde in eo ſtatu ſint, atque ſi non eſſent eius conditionis, vt abire poſſint. Et ideò quod fiſco obligamus & vēdicare interdum, & ali[...] nare, & ſeruitutem prædi[...] imponere poſſumus.

IN text. ibi, interdum. ideſt an[...] te alienationem à fiſco factam, ſ[...] cundum Alber. ſubiungētem deb[...] re intelligi hunc text. in verbo alie[...] nare. cum ſua cauſa ſcilicet. Iden[...] hic volunt gloſſ. & Deci. intellige[...] tes, quòd diſpoſitio poſſit fieri co[...] ſiderato pręſenti ſtatu cum ſua ca[...] ſa, & conditione reſolutiua: per [...] ſi debitor. ff. de diſtra. pig. & l. le[...] vectigali. ff. de pignor. de quo plu[...] diximus in l. in omnibus cauſis. [...]
1 alibi ſuprà eod. Not. ergo † conſ[...] derari ſtatum de præſenti, nec att[...] di, quòd poſſit reſolui. vnde res ſu[...] conditione legata, cum interim [...] hæredis, alienari poteſt. l. fin. §. ſe[...] quia. C. communia de lega. non [...] men in præiudicium legatarij v[...] fideicommiſſarij, vt hic per gloſſ. [...] Alberi. quia adueniente conditi[...] ne habetur pro non alienata, vt i[...] & in authen res quę. C. commun[...] de lega. Deci. hic quædam ſimil[...] ponit in quibus diſpoſitio iudic[...] tur, vt pura & ſecundum præſe[...] tem ſtatum, licèt reſolui poſſit. N[...] latiùs diximus in l. is damnum. [...] §. quod pendet. & in d. l. in omn[...] bus cauſis, ſuprà eod.

SVMMARIVM.

1 *Effectus iuris naturalis qui ſint, rem[...] ſinè.*

2 *Vſucapio vel præſcriptio quando fuit [...] troducta.*

3 I[...]

3 *Ius naturæ est, alteri non faciendum quod sibi nollet fieri.*
4 *Præscriptio an sit contra ius naturæ.*
5 *Copulatiua &, quomodo hic accipiatur.*
6 *Hæc regula de quo iure naturæ loquatur.*
7 *Duplex est ius gentium.*
8 *Sequestratio quare fuit introducta.*
9 *Populus Israel asportãdo vasa Aegiptiorum, an iure fecit.*

L. CCVII. VLPIANVS.

IVRE naturæ æquum est, neminem cum alterius detrimento, & iniuria fieri locupletiorem.

1 DE effectibus † iuris naturalis seu legis naturæ, vide text. cum ibi not. in l. j. §. ius naturale. ff. de inst. & iur. & in ca. ius naturale. distin. j. In quibus locis Card. Alexan. & Fortu. Garcia plura de effectibus iuris naturalis tradũt: sed pleniùs de lege naturæ seu naturali, scribit Archiepisc. Floren. in j. parte summę, titu. xiij. de lege naturali. Sumitur ex legibus per glo. alleg. Inseriturq; hæc regula in c. locupletari. de reg. iur. in vj. Et licèt lex ista copulatiuè loquatur, text. tamen d. ca. locupletari. alternatiuè loquendo procedit, & sic sufficit alterum verificari. l. cum pupillus. ff. de condit. & demonstr. secundum Dec. hic. Iurisconsultus verò in l. nam hoc natura. ff. de condi. indebit. nec copulatiue, nec alternatiuè loquitur, sed alterum tantum ponit, non esse inquiens æquum quempiam fieri locupletiorem cum alterius detrimẽto. Quid dicendum? sanior litera videtur nostra, quę copulatiuè loquitur, per ea quæ hic in fi. scribit glo. de vsucapione, præscriptione, & expensis in aliena re factis, quibus casibus fit quis locupletior cum alieno damno: permittitur tamen ex quo fit sine iniuria, authoritate legum scilicet: ergo ad impediendũ talem locupletationem requiritur iniuria proximi cum damno. Et ratio prædictorum casuum est, quia damnum quod quis sua culpa sentit, sibi debet imputare: vt hic per Deci post Cano. in dict. ca. locupletan. Quę ratio benè procedit quantum ad id quod de expensis in aliena re factis dictum fuit, non quan-
2 tum † ad vsucapionem vel præscriptionem, quicquid dixerit gloss. in d. l. nam hoc natura. vt ibi per Ias. assignantem aliam rationem: quia his casibus ęquitas est scripta in genere, & rigor in specie, ideò pręfertur rigor. Vel est propter publicam vtilitatem, vt hic per Dec. & ne dominia rerum sint in incerto, iuxta l. j. ff. de vsuca. & latiùs scribit Balb. in tract. præscrip. fol. j. Sed secundũ terminos legis nostræ loquentis de iure naturæ alterum videtur suffi-
3 cere. est enim † id ius, vt alteri quis non faciat, quod sibi nollet fieri: vt per Bart. Aquen. & alios in l. ex hoc iure. ff. de iust. & iur. & secundum prædictum ius naturæ cognita non erat vsucapio nec præscriptio, quæ ex constitutionibus humanis introductæ fuerunt: vt per Balbum loco pręalleg. ideò de casibus prædictis cõtra hanc regulam

4 valida oppo. fieri nequit. An † autem præscriptio sit contra ius naturæ, disputat eleganter Ioan. Andr. in regula possessor malæ fidei. de regulis iuris in sexto. concludens non dici ex toto contra ius naturale quia ab eo penitùs non recedit: nec etiam dicitur secundum ius naturale in totum, quia non seruit per omnia, sed tenet mediũ, & dicitur præter ius naturale: & sequi videntur communiter Doct. vt per Balbum loco præallega. fol. ij. colum. iij. & sequenti. tu semper videbis pulchras rationes quas latè ponit Ioan. Andreas loco superiùs allegato.

Loquendo igitur de iure naturę alterum videtur sufficere, detrimentum, vel iniuria. Et ad text. † istius
5 legis potest responderi, non debere esse hic copulatiuam, sed disiunctiuam vel, siue, aut. Potest etiam dici quòd ponatur, &, pro idest, vt per gl. ij in l. si in vẽditione. ff. de euict. cum accumulatis per Deci. in cap. cæterum. colum vij. de iudi.

Modò aduerte ad verba text. ibi
6 † iuræ naturæ. gloss. enim in d. l. nam hoc natura, intelligit de iure naturali, siue gentium quod naturale dicitur: vt instititu. de rerum diuis. in §. singulorum. Albe. hic post Host. reprobat inhęrendo verbis literæ, vt iacent & cantant. nam de iure gentium introductę fuère dominiorum distinctiones, sicq; vsucapiones & præscriptiones prealle. l. ex hoc iure. sentientes eas esse cõtra ius naturæ, de quo scripsi proxi
7 mè. Sed non aduertunt quòd † ius gentium est duplex, primęuum & secundarium, vt diximus in l. cu amplius. in §. is natura debet. s prà eod. titu. Ius gentium prim uum in effectu dicitur ius natur l. e. c. ius naturale. prima distincti decret. & istud fuit eo ipso qu gentes esse cœperunt, naturali tione inductum. Secundarium quo omnes gentes vtuntur, & isto secundario est dominioru distinctio: vt etiam per Ang. in de iure naturali, in § ius autem tium. ad fin. & dixi in d. §. is na ra. verba igitur legis nostræ de re naturæ intelliguntur de iure turali & gentium primęuo, non secundario.

Ex prędictis, ꝙ ęquum nõ sit alterius iactura, damno, vel iniu quépiam locupletiorẽ fieri, ad p ra inferri potest, vt per Dec. hic & l. sicuti pœna. vbi scripsi suprà e & per Ias. in d. l. nam hoc natur Cano. in pręalle. ca. locupletari.
8 etiã inducũt ad materiam † seq strationum, quę ad euitãdas iac ras inductę fuerũt. de quo etiã Curt. Seniorẽ in repe. l. vnicę. C prohib sequest. pecu. Et Phara cupletari voluit cum iactura p li Israel, sed punitus fuit. Exod.
9 Quod autem † populus Israel l pletatus fuerit cũ iactura Ægyp rum, quorum vasa mutata aspo uit. iniuria id nõ fecit, sed in cõ sationem dãnorum datorum: f modo liceret de bonis alicuius nere tantũ quantum de suo ha Item quia mandato domini c sunt omnia, hęc egit. c. dixit do nus. xiiij. q. v. secundum Archi Flor in d. regula locupletari.

S

SVMMARIVM.

1 *Sententia ius facit, & pro veritate accipitur: & naturalia sanguinis mutat. numero.2.*
3 *In sententia, vt pro veritate accipiatur, plura requiruntur.*
4 *Sententia non afficit nisi litigantes: & lata contra vnum, non nocet alteri.*
5 *Sententia & res iudicata differunt. Et quid sint nume.6.*
6 *Princeps si mandet per rescriptũ parere iudicato, intelligitur nisi appellatũ sit.*
7 *Executio est rei iudicatæ sequela.*
8 *Rei iudicatæ renunciari potest.*

L. CCVIII. VLPIANVS.

RES iudicata pro veritate accipitur.

SVMPTA fuit ex l ingenuum. de statu homi. vbi dicitur, † sententiã ius facere: quia res iudicata pro veritate accipitur. sicq; impropriè & per fictionem, cum aliud sit esse talem, aliud haberi, seu accipi pro tali. l. mercis. suprà de verb. signifi. cũ accumulatis per Ias. in §. j. l. prętor ait. ff. de noui operis nunciat. & Cors. in sing. suis ĩ verbo habeatur. Et aliquando facit ius plenum, nõnunquam plenius, quandoq; plenissimum: vt in d. l. ingenuum, in prima lectu. col. j. declarat Bald. sen
1 tentia † enim quæ in rem transiuit iudicatam, tantæ potẽtiæ est, quòd naturalia sanguinis vincula mutat, & falsum in verum, nõ essentialiter, sed quò ad effectũ. ita signanter dixit Bald. in ca. in præsentia. extra de renun. facitq; de nigro albũ, & de albo nigrum. Bald. in c. nostl. de elect. ideò solebat ipse Bald. dicere, quòd sententia diffinitiua solenniter lata, facit omnia rata haberi inter litigantes: facitq; eum filium qui filius non est, & patrem qui nõ est. Et, vt ita dixerim, est vt altera natura, ius facit & originem creat, allegando l. primã in fine. ff. de lib. agnosc. prout refert & sequit Curt. Iunior in consil. xxiij. circa finem. * & in consi. clxxvij. col. penul.]

Et intelligitur ista regula de re iudicata tangente statum personę, prout est sententia super ingenuitate cuius causa nõ est restringibilis ad certam personam: vt per Alexã. in l. sępe. char. penul. col. iij. de re iudic. quemadmodum loquitur dict. l ingenuũ. à qua extracta fuit præsens regula, quia cũ faciat ius quò ad omnes, bene sequitur quod hic generaliter dicitur, ea pro veritate accipi. Idem est in sententia prolata super iure agnationis, prout per glo. & Ange. in l. ius autem agnatio
3 nis. ff. de pact Ad hoc † autẽ vt pro veritate accipiatur res iudicata, plura requiruntur. Bart. & Bald. in d. l. ingenuum. connumerant quatuor requisita. Alexan. alia quædam adiungit in l. sępè. col. xix. & sequenti adducendo post Bald. multas alias species sententiarũ, quæ ius faciunt quò ad omnes, de quibus etiã per Feli. in cap. quamuis. de re iudi. in quibus locis ponunt plures limit. ad prædicta: sicq; ad hanc legem.
4 Regulariter verò sententia † nõ afficit nisi litigantes quos tangit, & lata contra vnum alteri non nocet. dicto. ca. quãuis. & præalleg. l. sępè.

Dec. consilio cccclxv. colum.vij.& viij.ratione enim naturali gesta ad authores suos restringi debent. l. sancimus.C.de pœnis,vt per Alexã. loco præalleg. col.iij. ad quod tam ipse Alexan.in dicta l. sæpè. quàm Feli. in dicto ca. quamuis. assignãt plures limitationes.

Et ex prædicta l.ingenuum.reddente rationem in re iudicata: vbi de sententia mentionem fecerat,in
5 ferri videtur, quòd † non differant sententia & res iudicata. Cuius tamen contrarium concludunt com muniter doct.in l.prima.ff. de re iu dic.Dec.hic & Feli. in rub. extra de re iudi.colum.j. Sententia enim est illa quæ finem imponit controuersiæ:res iudicata verò est illa quæ finem controuersiæ accipit, iudicis pronunciatione. & sic res iudicata se habet per modum patientis:sententia per modum agentis, secundum doctores. Et sic differunt tanquam decidens & decisum: ideò in rub.cle.dicitur de sententia & re iudicata: vt post alios scribit Iasõ.in d. l.j.col.j.de re iudi. Et d.l. ingenuũ. intelligitur de sentẽtia quæ transiuit in rem iudicatam, vt ibi apparet:quia aliàs non faceret ius. Pro-
6 priè † autem loquendo sentẽtia dicitur statim,quòd est prolata.C.de senten.& re iudica. per totum,cum vulg.. Res autem iudicata dicitur quando lata est sententia, quæ nullo remedio appellationis,vel supplicationis retractari potest, per l.eleganter.in §.si quid post.ff. de cõdi. indebi: vt hic per Dec. * & per Cassad.decis.viij.sub titu.de rescript.] & prius per Feli.in præalleg.rub.de re iudi.col.j.inferentes propterea, licèt in rescripto principis dicatur non obstante priori sententia, p[...] hoc rei iudicatæ derogatum nõ v[...] detur,nisi præcisè constaret de me[...] te principis volentis derogare rei i[...] dicatæ,quia potest, cum sit ius qu[...] situm de iure ciuili: vt hic per De[...] Et pariter si princeps per rescript[...] mandet quempiam cogi parere iu[...] dicato, non potest si appellatum f[...] cogi:quia terminus ille iudicato r[...] quirit trãsitum in rem iudicatan[...] quod quidem iudicatum appell[...] tione suspẽditur.l.j.ff.ad Turp. ni[...] constaret etiam de mente princip[...] aliud volentis:vt per Feli.loco pra[...] allega. Sed non solet princeps circ[...] prædicta se intromittere euertend[...] ordinẽ iudiciorum.an possit? nõ [...] co hic,quia parũ pertinens.Mode[...] autẽ Perusini in d l.j.col.v. vbi Ia[...] tertia post Abb. & alios ibi relatc[...] concludunt, rem iudicatã dici po[...] se ante appellationẽ,& post appell[...] tionem. dicitur enim incontinen[...] res iudicata lata sentẽtia, prout pr[...] priè accipitur pro ipsa causa decis[...] & dicitur transire in authoritatẽ r[...] iudicatæ, cũ iuris authoritate irre[...] tractabilis efficitur: vt ibi per eo[...] Et nihilominus defendi potest op[...] nio dicentiũ rescriptum princip[...] de cogendo aliquẽ ad parẽdum iu[...] dicato,intelligi de irretractabili iu[...] dicato,& sic quod trãsiuit in auth[...] ritatem rei iudicatæ, quia non es[...] verisimile principẽ velle derogar[...] appellationi legitimæ interpositæ[...] ideò censeri accipere iudicatũ pr[...] iudicato irretractabili: vt per Fel[...] in præalleg.rub.de re iudi.colum.[...]

Ex quibus habemus, quod sententia dici potest ante appellationē & post appellationem, eodem modo res iudicata, quę differunt tanquā agens & patiens, & quæ dicuntur transire in authoritatem rei iudicatæ, cum iuris dispositione irretractabiles efficiuntur. ca. quod ad consultationem. de re iudi. executio † autē sen-
7 tentiæ nō est res iudicata, sed ipsius rei iudicatę sequela. C. de execu. rei iudi. per totum. & scribunt Moder. Perusi. in præalleg. l. j. in iij. col.

Limitatur etiā hęc regula secun-
8 dum Dec. hic † quando renunciatū est rei iudicatæ, prout fieri potest. l. iurisgentiū. §. si paciscar. ff. de pact. siue expressè, siue tacitè: vt hic per Dec. & per omnes in l. penult. C. de pact. & in ca. si diligenti. de foro cōpe. per regulam illorum tex.

Sed nō erit tunc bona limitatio ad regulam præsentē, quæ de re iudicata loquitur, & sic vbi irretracta bilis est: sed vbi est renunciatum, habetur perinde ac si non esset iudicatum, vel in rem non transiisset iudicatam: ergo non erit limitatio ad regulam de re iudicata loquētem.

L. CCIX. PAVLVS.

NON potest videri desiisse habere, qui nunquam habuit.

RESOLVITVR cū eo quod dicimus, quòd poni non potest priuatio, vbi non fuit habitus: seu quod priuatio præsupponit habitum. l. non videtur rem amittere. vbi quędam scripsimus, suprà eo.

SVMMARIVM.

1 *Seruitus horribilis est, & pessima, mortiq; comparatur.*
2 *Seruus pœnæ & seruus priuatus valdè differunt.*
3 *Damnati qui statim mori debent, gladio, vel bestiis scilicet, moriuntur etiam hodie serui pœnæ.*

L. CCX. VLPIANVS.

SERVITVTEM mortalitati ferè comparamus.

SVMITVR ex legibus per glo. allega. Nota ergo, quod sicuti libertas res est pretiosa & inęstimabilis. l. li-
1 bertas. suprà eo. Ita † seruitus libertati contraria horribilis est, & pessima, mortiq; comparat. facit l. quod attinet. cum ibi not. suprà eodem.
* *Hinc Cicero ad finē 2. Philip. Seruitus postremum maloꝝ omnium non modò bello, sed morte etiā repellendum. in qua & si non sit molestus dn̄s, tamen est miserrimum posse, si velit, vt inquit idem Cice. in viij. Philip.] Ex quibus infertur ad ea de quibus p glo. hic. & in d. l. quod attinet. & p Aret. instit. quib. mod. ius patr. pot. sol. in §. j. col. fi. & Soci. in l. si cognatis. col. v. & seq. ff.
2 de reb. dub. Et licèt † valdè differat seruus pœnę, à seruo priuato seu alicuius corporis, vt hic per Dec. & plenius per Soci. in dicta l. si cognatis. col. iij. & sequen. regula tamen ista secundū Dec. videtur procedere generaliter. Quod confirmari potest, quia cū generaliter de seruitute loquatur, debet generaliter intelligi.

l.de pretio. ff. de publicia. & maximè hoc procedit intelligendo legé hanc secundum dictam l.quod attinet.cum ibi nota.per gloss.quantùm scilicet,ad ius ciuile, secúdum quod seruus pro nullo reputaᵗ exceptis casibus ibidem not.ideò forsitan text. hic dixit ferè, secundum glo.hic & ibi.Item quia seruus priuati acquirit domino.l. si paterfamil.ff de hęred.insti. quod non potest facere mortuus verè.

Hodie autem secúdum iura nouissima nullus efficitur seruus pœnæ.C.de donat.inter virum & vxorem.authen.sed hodie. & in corpore vnde sumitur. Intelligẽdo in his qui viui remanent post condemnationem, vt sunt damnati in metallum seu in opus metalli, vel ad bestias,viuendo,scilicet cum eis,vt declarat glo.in præallega.§.pœnæ. in verbo bestiis. in his est hodie immutatum:quia non efficiuntur serui.§.quod autem.in auth.de nupt.

3 sed † in damnatis qui statim mori debent,gladio,scilicet vel bestiis,nihil est immutatum: quia isti moriuntur serui pœnæ, secúdum Bart. in l.qui vltimo.ff.de pœn.& in pluribus aliis locis, vt hic per Decium, & per Ias. in l. si quis mihi bona.in §.seruus.ff. de acquir. hęre. Angel. Aret. loco præallega col.fi. Soci.in dicta.l. si cognatis. colum.iiij. & v. Aret. in l.eius qui. in §.si cui. colú. penult.ff.de testa.& ad finem commenti.& in dicto §.seruus.colú.iiij. vbi loquitur de dánato ad bestias qui mori debet, secùs si mori non debet, prout ipsemet tenuit in d.§. si cui.col.penult. cuius dicta sic declarari debent, aliàs sibi ipsi contr diceret. Ex quibus inferri possent a plures quæstiones.vt per Angelum Socin. & alios in locis præallegati

* Item nota ꝙ licèt damnati rei capitalis non efficiantur serui pœnæ tñ amittunt testamenti factioné. l.eius qui.sed non seruatur de fact secundum Pau. de Cast. ibi. Item ista regula procedit quò ad ea qu sunt iuris ciuilis, non quò ad ali vt per Dec.in l.imperium,in penu col.suprà de iurisdi.om.iud.]

SVMMARIVM.

1 *Institutio vitiosa in substantialibus n reconualescit ex post facto, secùs in a cidentalibus.*

2 *Institutio vitiosa licèt vitium ammou tur, non reconualescit.*

L. CCXI. LVCINIVS RVFIN

QVÆ ab initio inutil fuit institutio: tempor tractu cóualescere nó potes

QVOD in genere dixerat in quod in initio. suprà eod. & post specialius loquẽdo de depẽdenti ex testamento. in l. omnia quæ testamento. suprà eod.nunc ma ad speciem descẽdendo,hic dicit hęredis institutione. Et intellige

1 gulam hanc secúdum Dec. † qu do defectus est in substantialibu secùs si in accidẽtalibus, qui ext secùs contingunt:quia tunc con matur institutio,quæ fuit à prin pio nulla.l.qui soluendo. la prin vbi Bart.not.ff. de hęredibus inst

Ite

2 Item intellige † talem institutionē vitiosam non posse recōualescere, licèt amoueantur ea quæ reddebāt institutionem inutilem, secundum Alber. de Rosa. hic, reliqua ad supplementum, vide in dicta l. quod in initio. & in dicta l. omnia quæ ex testamento.

SVMMARIVM.

1 *Serui quadrupedibus & pecudibus exequantur.*

2 *Seruus causa reipubli. an possit abesse.*

3 *Vbi agitur de vtilitate publica etiam inhabiles admittuntur.*

4 *Lex pœnalis & odiosa vbi agitur de fauore publico extenditur.*

5 *Reformatio, quòd qui dederit tale castrum communitati habeat talem possessionem, comprehendit forensem qui prohibitus est acquirere in territorio.*

6 *Proclama, quòd capiens banniti tū habeat castrum in feudum, comprehendit inhabiles ad feudum.*

7 *Verba quantumcunq; generalia restringuntur de habilitate quando aliquid operari debent.*

8 *Statutum, quod qui ceperit al. quem de petra sancta habeat mille, si bastardus captus fuerit, non habebit capiens præmium.*

9 *Dispositio quando recipiat restrictionem de inhabilitate, vsque ad finem.*

10 *Præmiū bannito concessum debetur bannito capienti alium bannitum.*

11 *In feudo pro se, hæredibus, & successoribus, quomodò succedatur.*

L. CCXII. ET FIN. PAVLVS.

SERVVS reipublicæ causa abesse non potest.

SVMITVR ex l. si quis seruū. suprà si quis cautio. vbi exemplum ponitur. Facit l. in omnibus officiis. suprà eo. In omnibus (dicitur) officiis, quæ debēt per liberas personas fieri, seruus interuenire nō potest. Habebant enī Romani seruos pro re vili, ideò seruitutem morti comparabant. l. seruitutem. suprà eod. & quātum ad ius ciuile attinet pro nullo reputabant. l. quod attinet.
1 suprà eod. & † quadrupedes, pecudesque seruis exęquabant: vt dicit tex. in l. ij. suprà ad legem Aquil. illosq; de facili ad eruendum veritatem torqueri permittebāt. l. prima. cum simi. suprà ad Syllan.
2 Non igitur mirùm † si pro causa reipub. seruos, vt hic dicitur, abesse non patiebantur. Dec. hic ausus est attentare seruos ab esse posse causa reipub. propter publicam vtilitatē: sed hęc regula & d. l. si quis seruū. manifestè refragantur. quod fortè sentiens posteà dicit hanc regulam procedere in officio legationis honorifico, sed adhuc repugnat istarum legum generalitas: ideò forsitan subiūxit Dec. à sua phātasia recedendo, hoc esse: quia ita specialiter hic expressum sit. Tu dicas hāc regulam intelligi generaliter vt loquitur, quia ita specialiter disponitur, eo quòd serui non debent nec possunt se occupare in publicis negotiis: ita Paul. de Cast. in dicta. l. si quis seruum. facit ratio præalleg. l. in omnibus officiis. Pleraq; alia à quorum exercitio & interuentu repelluntur serui, diximus post alios in dict. l. quod attinet. & in l. in omnibus officiis. Sed & si seruus reipu. causa

causa abesse non possit refragante
3 lege, vt dictum est: aliàs tamē † vbi agitur d: vtilitate publica admittuntur etiam inhabiles, nec tunc dispositio restrictionem de habilitate recipit, per tex. singu. cum ibi not. per Barto. in l. si quis in graui. in §. vtrū. in ver. hi qui. ff. ad syllan. vbi probatur, quòd dispositio legis vniuersalis, quæ defert præmium libertatis seruo qui vindicauit necē defuncti, comprehendit etiam illum seruum, qui ex facto contrahentiū prohibitus erat manumitti: hocq; est propter vtilitatem publicam: vt delicta puniantur. Istud est quod Iuriscōsultus vult ibi dicere in illis verbis, quod in commune vtile est vnde plus operatur fauor publicus, quàm fauor libertatis: vt apparet ex illo tex. iuncto. §. in illis. l. iiij. ff. de fideicom. liber. secundum Aret. in l. qui seruum. ff. de verbo. oblig.
4 Facit quia licèt † lex pœnalis odiosa, restringendaq; censeatur: vbi tamen agitur de fauore publico, vt delicta puniantur, fauorabilis & extendenda dicitur: vt per Iaso. in l. si filiusfa. colum. penul. ff. si cert. peta. Hinc etiam est, quòd vbicunq; subest necessaria & euidens causa dispositionis quæ concernit principaliter bonum publicum, tunc semper videtur licentia data Episcopo dispensandi contra canonem, etiā in criminibus grauioribus, vt per Aret. in cap. at si clerici. in § de adulteriis. columna. ij. de iudi. per text. quem solemnē dicit in §. quoties. l. vt gradatim. ff. de mune. & hon. & alia de quibus ibi per eum.

Ex regula præallega. §. vtrum. vt suprà extensa, infertur per Barto. & doctores. ibi. & in dicta. l. si filiusfa.
5 ad plures not. quæstiones. Si † facta fuerit reformatio, quòd qui dederit communitati tale castrum, habeat talem possessionem, quod illam habere debebit etiam forensis, quanquam aliàs per statutū prohibitus in territorio acquirere. Et certè talis reformatio est specialis: ideò per eā recessum videtur isto casu à statuto primo generali, per ea quæ latè scribit Alexā. in l. si ab hostibus. col. j. ff. soluto matri. & diximus in
6 l. in toto iure. suprà eod. Pariter † si emissum fuerit generale proclama, quòd capiens bannitum habeat castrum in feudum, etiam inhabiles ad feudum admittētur. Et similiter stante statuto quod ad accusandū de homicidio quilibet admittatur, etiam aliàs inhabiles ad accusandum admittētur, vt per Baldum in rub. C. qui accusa. col. penult.

Decius tenet hic oppositū, quòd inhabiles non admittantur. patet quia multi sunt inhabiles ad accusandum. l. j. cum l. qui accusare. suprà de accusationibus. & cap. j. de accusatio. Item quia satis est, quòd dispositio operetur in habilibus, dicta l. vt gradatim. secus si nihil operaretur, vt in præallegata decisione Bald. Et ad dictū. §. vtrum. respondet hic Deci. quòd non probat conclusionem Bartoli & doctorū quia loquitur in eo seruo qui fuerat alienatus, ea lege ne ab emptore manumitteretur, & sic ab homine: meritò non habet locum in manumissione quæ procedit legis dispositione per senatusconsultū Syllanianū. 7
quia

quia verba prohibitionis ne manu mittatur ab emptore: non conueniũt manumissioni, quæ inducitur à lege propter vtilitatem publicã: quia conuentio inter priuatos inita non attenditur, vbi tractatur de vtilitate publica. Bart. in dict. l. qui seruum, & per omnes in l. penulti. C. de pact. & in cap. si diligenti. de for. compe.

Item per illum tex. malè infertur ad quæst. prædictam de feudo, quia inhabiles ad feudum erant prohibiti a lege, & per illa verba generalia non videntur habilitati: quia satis est, quòd operetur in habilibus: vt per Decium hic & in dicta l. si filiusfamilias. Confirmatur per tex. nota. cum gloss. in l. in prouinciali. in §. finali. cum l. sequen. ff. de noui oper. nunciat. vbi dicitur, omnes ciues admitti ad nunciandum nouũ opus in publico: quia reipublicæ interest, & tamẽ ad idoneos restringitur: vt ibi per gloss. ad idem text. not. in l. ij. in §. quod ait prætor. cũ ibi not. per Bart. ff. qui satis. cog. & gloss. ordinaria l. iij. C. de fid. instit.
7 lib. x. vbi † verba quantumcunque generalia, nunquàm videntur habilitare personam aliàs inhabilem, si aliquid operari possunt: vt per Aret. in l. Gallus. in §. etiam si parente. col. iiij. ff. de liber. & posthumis. Nisi respondeas, prædicta non procedere fauore publico seu propter vtilitatem publicã, per suprà alleg. & ea quæ scribit Aret. in dicta l. qui seruum. colum. fin. Facit etiam pro opi. Dec. decisio Bart. not. per illum text. in l. item in potestate. ff. de his qui sunt sui vel alien. iu. Si statu-
8 tum dicat, † quòd si quispiam aliquem de petra sancta vel de filiis eorum cœpit, habeat mille, captus fuit vnus bastardus, vtrum capiens præmium habere debeat? certè nõ, quia intelligit de legitimis, & spurius filius dici non debet. §. finali. in authen. quibus mod natu. effic. sui. quamuis Alexan. ibi in apostil. ad Barto. dicat in oppositum facere præallega. §. vtrum. cum ibi notat. per Barto.

Doctores tamen communiter sequuntur doctrinam Barto. in d. §. vtrum. & prædictas decisiones. vt p Alexan. Ias. & alios in d. l. si filiusfamil. Aret. in præallega. l. qui seruũ. Dec. in ca. quæ in ecclesiarũ. col. vj. de constit. Aquen. in l. prima. in §. nuncia. col. ij. ff. de noui oper. nun. Barb. in ca. cùm sit generale. colum.
9 xxxviij. de foro cõpe. vbi † limitat data habilitate subiecti: exẽpli gratia, in crimine simoniæ nõ curatur de inhabilitate fauore publicæ vtilitatis, ideò infamis & inhabilis accusat. laicus tamen non iudicat, qa ratione subiectæ materiæ inhabilis est, & iudex esse nõ potest criminis merè ecclesiastici, vt ibi per eũ. Sequitur etiam prædictam doctrinam, Corn. in consi. clij. lib. j. declarando & limitando vt prædicta videlicet, procedant iuxta terminos d. §. vtrum. in præmio & in materia de se fauorabili, cũ non incoueniat statuto orensi fauorẽ præbere propter vtilitatem publicam: secus dicit esse in pœna. & ꝙ propterea tale statutum pœnale non comprehenderet forensem, maximè ignorantem pœnalem dispositionẽ statuti.

Adde

Adde etiam prædictis Bald.& Alex. in l.si ab hostibus.in §.si vir vxorē. ff.soluto matr.vbi dicūt, quod stante statuto, quòd occidens aliquem de certis bannitis puniatur in dimidia illius pœnę qua puniretur, si occidisset non bannitum, quod occidens vnum de dictis certis bānitis non habebit centum à statuto ordinata occidenti bannitū. Nec obstat §.vtrum.cū doctrina præalleg. quòd statutum generaliter loquēs, & publicam vtilitatem cōcernens non recipit restrictionem de habilitate: quia respondet Alexan. quòd ibi actus serui arguentis occisores, ex toto licitus erat: nimirùm si seruus aliàs ad libertatē inhabilis eo casu libertatis prēmium consequit̃ fauore publico, vt delicta puniantur: sed in quæstione prædicta occidens vnum ex dictis bannitis ex toto licitè non faciebat.patet, quia in dimidia puniebatur: ideò nimirū si præmio condonari nòn debet: vt ibi etiam per Aret. in vlti.col. dum ait pro occisione in casu prædicto non tolli pœnam statuti, sed diminui: ideò nimirum si præmium cōsequi nō debet.& certè tunc sumus in claris vbi cōiecturis nō est opus. l.continuus.§.cùm ita.ff.de verbo. obliga. Aliter etiam limitat tex. prę alleg.§.vtrum.& conclusionem supra factā Ias. in l.alienam. col.j.C. de procu. vt procedat vbi agitur de vtilitate publica principaliter, secus si secundariò, vt in d.l.alienam. & l.exigendi.C.eod.titu. iunct.l.seruum quoq;.in §.publicè.ff. de procur. quasdam alias notab.decisiones per tex.dicti vers. hi qui.cū prę-

allega.ponit Bald.Nouell.in trac dotis, fol.21. in 45. speciali.] Vi etiam Areti. in dicta.l.qui seruur col.ij. determinantem post Bald.

10 Anchar. quòd † si statutum defe præmium capienti bannitum, ta præmium consequi debebit etia bannitus capiens alium banniti quia fauor publicus non recipit r strictionem de habilitate. Et lic Dyn.& nonnulli alij contrariū se tire videantur, ponendo exemplu de statuto permittente occidi ba nitum, quod non comprehendit f lium ad occisionem patris bānit respōdet Aret. doctrinam prealle ex §.vtrum. desumptam, procede regulariter saltem quò ad tollend effectū iuris positiui, quod faciliu tollitur quàm ius naturale. §. se naturalia.institu.de iur. natu.& l cèt occidens sit bannitus, non tam reperitur specialiter ab actu præ cto prohibitus, ideò nimirùm si fa uore publico includitur in genera li statuto, per prædicta. Non obsta inductio & ponderatio Decij ad c §.vtrum. quia respondeo quòd im probet optimè conclusionem præ dictam, quòd propter vtilitatem p blicam sermo non restringitur a habiles. ibi enim propter legē adie ctam in alienatione serui ne manu mitteretur, seruus erat inhabilis a libertatem adipiscendam: ideò nō videbat̃ includi in generali dispo sitione legis libertatē pro præmi dantis seruis qui necē defuncti vi dicarunt, & tamen contrarium ib dicitur propter vtilitatem publicā ergo propter eā etiā aliàs inhabiles includunt̃ ad prēmiū à lege datū.

Inuenio

Inuenio etiam quosdam distinguere in prędicta materia. Aut quis est inhabilitatus à lege, & tunc etiā fauore publicæ vtilitatis sub generalibus verbis non comprehēditur, nisi in casibus à iure expressis. Aliquando inhabilitatus quis est ab homine, & tunc secus, dicto §. vtrū. Ratio, quia verisimile nō est quòd sub verbis generalibus inhabilitatum à se comprehendere velit, quia videretur quodammodo factū suū corrigere, quod præsumendum nō est, quæ ratio cessat circa inhabilitatem ab homine. Pro qua distinctione faciunt quę scribit Curt. in tractatu feud. in tertia parte princ. in vltima columna in discussione
21 illius articuli, quomodò † succedatur in feudo suscepto pro se, hęredibus, & successoribus quibuscunq;. Distinguendo aut dictiones illæ generales & geminatæ proferuntur à lege vel à statuto, & recipiunt restrictionem de habilitate, ne generaliter intelligendo induceret aliarum legū correctio: contra l. vnicā. C. de inof. dot. cū simili. Aut proferuntur ab homine, vt in casu per eum posito, & non recipient restrictionem de habilitate: quia cessat ratio correctionis suprà considerata: ita distinxit Bald. in l. finali. columna prima. C. sine cēsu vel reliq. & sequuntur Alexan. Soci. Felin. & alij ibi per eum relati, & latiùs per Ripam in l. quæsitum. in §. si quis cū tutor. col. j. & ij. ff. de priui. cred.
* [& Rui. in consi. cl col. iij. lib. iiij.]

Ex quibus facilè solui potest cōtrarium. §. finali. d. l. in prouinciali. cum l. seq. visum terribile & insolubile Iason. in dicta l. si filiusfa. & in d. l. alienam. restringitur enim ibi dispositio etiam pro vtilitate publica edita, ne inhabiles, hoc est, per alias leges inhabilitatos cōprehendat, & per consequens ne sequatur aliarum legum correctio. Et si obijcias de supradictis circa reformationem, quòd dans communi tale castrum habeat talem possessionem, vbi diximus admitti forensem, qui tamen per statutum inhabilitatus præsupponebatur: Respondeo cen seri ibi à generali statuto recessum per speciale in hoc casu tantùm, attenditurq; tunc speciale potiùs q̄ generale. Sed in §. finali. dicta l. in prouinciali. cum aliis præallegà. si diceremus includi etiā inhabiles, necessariò sequeret correctio aliarum legum, quæ loquuntur in eodem casu, & in eadem materia noui operis nunciationis excludentis inhabiles, quod foret absurdum, idcircò non includuntur inhabiles. Aliter etiam in prędicto articulo de feudo distinguit Parisius in cap. in presentia. col. xiij. de probat. ꝙ verba prædicta, & quibuscunque & c. comprehendunt quemcunq; hęredem modò habilis sit ad seruiendū etiam ꝙ sit extraneus: quia aliæ regulę nō obstant quin comprehendatur. Si verò non est ad seruiendū habilis, vt monachus, fœmina, & aliæ personæ imperfectæ, tunc secus: per dicta l. j. cum not. C. de sacro sanctis eccle. & est moderatum temperamentum præcedentis communis conclusionis, quam etiā aliter restringere poteris ex his, quæ scribit Iaco. de S. Georg. in tractatu

feu l.

feud in verbo,& quibuscunque, & Felin in tractatu quando literę apostolicæ præiudi. pat. eccle. colũ.iij. Quinimò prædicta verba in inuestitura feudali posita operantur, vt feudum legari, alienariq; possit. vt per Iaso.& alios in dicto §. nunciatio. & per Decium in cõsil. dclxxx. quamuis in ditione celsitudinis Sabaudiæ secus esset propter decretũ Ducale disponens, quòd non o stantibus prædictis verbis feudu censeatur rectum, proprium, ac si plex. Itẽ & propter alia verba q solent in inuestituris apponi, du dicitur, de more tamen patriæ c pacibus, & tradit Iacobus loco p allegato.

F I N I S.

R E G I S T R V M.

1 2 3 4 A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y
Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo.
Omnes sunt quaterniones præter 4 duernionem.

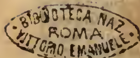

Venetiis, In officina Lucæ Antonij Iuntæ.
Anno Dñi. M. D. LXVI.